

Tachi Ak'õre Pedea

K'art'a chi pedea chiwidi audada

ẽpẽra pedeade (Tadó)

Sociedad Bíblica
Colombiana

Las ilustraciones usadas con el permiso de
© 1996 David C. Cook Publishing Co.
se encuentran en las páginas: 9, 53, 72, 91, 109, 130, 140, 151, 163, 189,
201, 232, 254, 259, 274, 279, 283, 299, 301, 305, 310, 329, 340,
346, 361, 442, 448, 463, 495, 511, 514, 545.

Las ilustraciones usadas con el permiso de
© Global Recordings Network
se encuentran en las páginas: 180, 249, 264.

Las ilustraciones por Alice Paschal
se encuentran en las páginas: 33, 482, 483, 483.

Las ilustraciones por Penélope Pickens
se encuentran en las páginas: 21, 46, 117, 606, 621.

Las ilustraciones por Gordon Thompson
© 2012 Wycliffe Bible Translators Inc.
se encuentran en las páginas: 47, 59, 61, 67, 100, 144, 156, 173, 202, 216, 382,
387, 413, 414, 423, 468, 475, 536, 538, 540, 542, 542, 611, 616.

Las ilustraciones en el dominio público
se encuentran en las páginas: 112, 560.

Primera edición del Nuevo Testamento
en ëpëra pedeeade (Tadó)

© 2022 Sociedad Bíblica Colombiana 4C

Creative Commons license (by-nc-nd 4.0)
(Attribution-Noncommercial-No Derivative Works)
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Índice

Mateo	1
Marco	83
Luca	134
Juan	220
Hecho	282
Romano	364
1 Corintio	398
2 Corintio	431
Gálata	452
Ep'esio	465
P'ilipense	477
Colosense	485
1 Tesalonicense	493
2 Tesalonicense	500
1 Timoteo	504
2 Timoteo	514
Tito	521
P'ilemón	526
Hebreo	529
Santiago	556
1 Pedro	565
2 Pedro	575
1 Juan	581
2 Juan	589
3 Juan	591
Juda	593
Apocalipsi	596
Jerusalén P'uuru Jesú bada ewaride	638
El alfabeto de los ëpërarã (Tadó)	640

Nãi k'art'a k'orea bídada

Nãi k'art'a Tachi Ak'õre pedeapi, chi pedea chiwidi audadapi. Ēpēerã chok'ará comunidadepemarãpa k'aripasidama nãi k'art'a bidai k'orea. Ichiaba chi Fundación para el Desarrollo de los Pueblos Marginadodepemarãpa k'aripasidama ěpēerãpa nãi k'art'a jõma oodaměrá.

Chi pedea bipatairãpa pedea minachia jirisidama tachi pedeade, chi jara k'ĩria bit'a bidai k'orea. Griego pedea, arameo pedea mãinepa k'ap'ũra pedea ak'isidama, maamina nãi traducción k'ap'ũra pedea jĩra biwěma. Mãipari, pedea chi piipará bet'a jirisidama tachi pedeade.

K'awa p'anima nãi ewaride edaide tachia k'ap'ũra pedea atepedeapatama ěpěra pedea k'aepěra. Nãi k'art'ade, tachi pedeade-puru jirisidama. Jaraidepara, «enfermo beesiade» mãiya bidak'ama, mãipari «k'idade beesiade» mãiya bipatama. Tachi pedeade-puru bipatama, tachi warrarãpa tachi chõarãenapema pedea pia bet'a mãirã k'awadaměrá.

Ichiaba k'awa p'anima ěpēerãpa pedeapatama ara ãchi k'ak'awá pedea k'ĩria p'aní jĩra. Chi eda jarautapa «k'orea» jarapatama, maamina chi waapēarãpa «k'area» jarapatama. Chi eda jarautapa «oodada» jarapatama, maamina chi waapēarãpa «oonana» jarapatama. Āareairãpa pia pedeapatama.

Chi nãi k'art'ade pedea bipatairãpa k'ĩria p'anima ěpēerã āareairãpa nãi k'art'a eda jaradaměrá mãinepa pia ũrinaměrá, Jesucristo ununai k'orea mãinepa Tachi Ak'õrepa ãchi pia p'anapii k'orea.

Mateo

Jesú k'orea pedea pia Mateopa bida

Jesú ome p'irriparí Mateopa nāi k'art'a bisima. Mateo ichiaba Leví apachidama. Mateopa Romanepema pae erreara jirip'eparí paside Jesupa ichi t'isima (9:9-13). Waapēarāmá Mateopa Marco k'art'a jitak'ari ichia pida ichidí bisima judiorā pae pia k'awadamērā Jesú āchi minachia k'awa bipi māinepa Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradapí. Hebreo pedeade *Mestas* apatama; griego pedeade *Cristo* apatama.

Naa bisima Jesucristo Abrahamepa chedada k'orea, Davidepa chedada k'orea (1:1-18), Jesú t'ōna k'orea (1:19—2:23), Juanpa Jesú porochoada k'orea (3:1-17) ichiaba Tiorepa Jesua nemietá mīesa oopiyá bada k'orea (4:1-11).

Māi ĩari bī bima Jesupa Galilea senia k'ait'a ooda k'orea (4:12—14:12). Māma bī bima ichia eyade jarateada (5:1—7:29), ichia ēpērarāpa ne p'ue oodak'apí ook'oada (8:1—9:38), ichia jiri atadairā doce peeda (10:1-42) ichiaba nepira bidepa jarateada (11:1—14:12).

Māi ĩari bī bima Jesú Galilea tuade āarea t'imia p'irria jaratea bada k'orea (14:13—17:22) māinepa Galileadepa Jerusalenea wārune jaratea bada k'orea (17:22—20:34).

Māi k'aadea bī bima Jesú Jerusalene baeda k'orea (21:1—28:20). Eda bī bima Jesupa saduceorā, p'ariseorā māinepa waapēarā itiada (capítulo 21—23), Tachi Ak'ōrepa itiai k'orea (capítulo 24—25), Jesú k'urusude piuk'ari chok'ae p'irabarida (26:1—28:15) māinepa ichide ijāa be puuru becha peeda (28:16-20).

Mateopa Jesú chi chōarāenapemarā k'orea bida

Luca 3:23-38

1 Nāi k'art'a Jesucristo k'orea jara bipi. Jesucristo tachi chōarāenapemarā Abrahamepa māinepa Davidepa nāiya unusima.

² Abrahán Isá ak'ōre pasima.
Isá Jacó ak'ōre pasima.
Jacó Judá ak'ōre pasima
māinepa ichi ũpēarā sida.

³ Judá P'are māinepa Zara ak'ōre pasima. Āchi nae Tamar pasima.

P'are Jesrón ak'ōre pasima.
Jesrón Arán ak'ōre pasima.

⁴ Arán Aminadá ak'ōre pasima.
Aminadá Naasón ak'ōre pasima.
Naasón Salmón ak'ōre pasima.

⁵ Salmón Boa ak'ōre pasima
māinepa Rajab Boa nae pasima.
Boa Obed ak'ōre pasima
māinepa Ru Obed nae pasima.

Obed Jesé ak'õre pasima.

⁶Jesé Israeldepema poro jūra jīparí jī bi Daví ak'õre pasima.

Chi poro jūra jīparí jī bi Daví Salomón ak'õre pasima mǎinepa Uría k'ima pada Salomón nae pasima.

⁷Salomón Roboam ak'õre pasima.

Roboam Abía ak'õre pasima.

Abía Asá ak'õre pasima.

⁸Asá Josap'át ak'õre pasima.

Josap'át Jorán ak'õre pasima.

Jorán Uzía ak'õre pasima.

⁹Uzía Jotán ak'õre pasima.

Jotán Acaz ak'õre pasima.

Acaz Ezequía ak'õre pasima.

¹⁰Ezequía Manasé ak'õre pasima.

Manasé Amón ak'õre pasima.

Amón Josía ak'õre pasima.

¹¹Jeconía, chi ūpēarā

ome Josía āchi ak'õre

pasima.^b Mǎi ewaride

Babilonianepemarāpa

israel ijūanepemarā

p'uedak'ari āchi tuadea

jita enemeesidama.

¹²Mǎi Babilonia p'uurudea wānak'ari,

Jeconíapa warra unusima

Salatiel.

Salatiel Zorobabel ak'õre

pasima.

¹³Zorobabel Abiú ak'õre pasima.

Abiú Eliakín ak'õre pasima.

Eliakín Azor ak'õre pasima.

¹⁴Azor Sadó ak'õre pasima.

Sadó Aquín ak'õre pasima.

Aquín Eliú ak'õre pasima.

¹⁵Eliú Eleazar ak'õre pasima.

Eleazar Matán ak'õre pasima.

Matán Jacó ak'õre pasima.

¹⁶Jacó José ak'õre pasima.

José María k'ima pasima.

María Jesú nae pasima. Ara

mǎi Jesú Tachi Ak'õrepa Tachi

K'aripaparí teai jaradaade

apataipi.

¹⁷Abrahamepa chedada catorce

p'anasidama waa poro jūra jīparí

jī bi Daví unuutamá. Davidepa

chedada ichiaba catorce p'anasi-

dama Israel ijūanepemarā piri-

k'adak'ari ateeutamá Babilonia

p'uurudea. Ichiaba mǎmǎipa unu-

sidama catorce waa Jesucristo

t'õrumá.

Jesucristo t'õna

Luca 2:1-7

¹⁸Jesucristo nǎiya t'õ basima:

chi nae María José ome p'anasima

miak'ainayá. Maamina miak'ai-

nai naena María Tachi Ak'õre

Jaorepa biak'oapisima. ¹⁹Chi

k'ima José ēpēra jīp'a basima.

Mǎipuru María k'īup'ea amaai

pasima, waapēarā k'achia pedea-

pidaemaapa. ²⁰Mǎiya k'īrisia bide

Tachi Chiparipa it'aripa peeda

k'āmok'araadepa Josemá chek'ari

nǎiya jarasima: «José, Davidepa

chedada, María atai wap'earāse,

ichi Tachi Ak'õre Jaoredeepuru

biak'oapida pēra. ²¹Mariapa

^b 1:11 Mǎi Jeconía ichiaba Joaquín apatama.

1:6 2 Samuel 11; 12. 1:11 2 Rey 24:8-16.

warra t'õipi. Mãi warrapa ichi p'uurudepemarã áchi nemietaadepema k'aripaipi. Mãipuru ichi t'ĩ bise Jesú».

²² Jõma mãiya basima Tachi Chiparipa naena jarada j'ira. Chi ichi pari pedeparipa nãiya jara basima:

²³ «Wëra imik'ira atua bi biak'oa beek'ari warra t'õipi.

Ëpërarãpa chi warra Emanuel adaiipi».

(Mãi t'ĩ jara k'iria bima «Tachi Ak'õre tachi ome bi»).

²⁴ Mãine José k'amok'araa nibadapa ïrimak'ari Tachi Chiparipa it'aripa peedapa jarada j'ira oosima. María atasima. ²⁵ Maa-mina ará k'ainak'a pasima aba mãi warra ïwini t'õrunea.^c T'õk'ari Josepa ichi t'ĩ bisima Jesú.

**K'ák'ái k'awapatairãpa
Jesú ak'ide chedada**

2 ¹ Jesú Belén p'uurude Judea tuade t'õside Herode chi Minachia K'awa bi apatai chi poro j'ura j'iparí j'ĩ bi pasima.^d Mãi ewaride minachia k'awa berã imata ochiaparidepa chesidama Jerusalén p'uurudea. Mãirãpa k'ák'ái ak'ĩ p'aninepa ne

k'awapachidama. ² Mãine áchia idisidama:

—Nãi tuade warra t'õsima judiorã poro j'ura j'iparí j'ĩ bi pai k'orea. Ichi ¿sãma bima? Taipa imata ochiaparieri ichi k'ák'ái unusidama. Nãmá che p'anima ichiã pia pedeadai k'orea.

³ Mãi ïriside Herode k'ira piawëa beesima, ichi k'aepëra poro j'ura j'iparí j'ĩ bi awara cheru përa. Ichiaba Herodepa k'ãre ooit'a k'awadawëa p'aniëra Jerusalenepemarã sida áarea k'ira piawëa p'aneesidama. ⁴ Mãine Herodepa áarea p'aarerã chi mãirã chaarearã mãinepa Moisepa bida jarateapatairã t'ĩ peek'oak'ari idisima:

—¿Sãma t'õi pasima Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jara bada?^e

⁵ Áchia p'anoosidama:

—Belén p'uurude nãi Judea tuade t'õi pasima. Mãi pedea k'orea Tachi Ak'õre pari pedeparipa mãiya jarasima:

⁶ Belén p'uuru, pi äpiipará biwëma, chi waapëarã Judadepema p'uuru k'aepëra, pidepa minachia k'awa bi aba chei përa.

^c 1:25 Warra ïwini. Chi eda waapëarã k'art'ade nãi pedea ununak'ama. ^d 2:1 Mãi Herode «chi Minachia K'awa bi» apachidama. Ichi abapuru nãma bima: Mateo 2:1-22; Luca 1:5. Waapëarã poro j'ura j'iparí j'ĩ p'anirã Herode apatai ichidepa unusidama. ^e 2:4 Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jara bada. Mãi griego pedeade bi bima Cristo. Cristo t'iwëma. Jara bima «Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jara bada» wa «Tachi Ak'õrepa Tachi Chipari teada». Arameo pedeade bi bima: *Mesías*.

Māipa mi p'uuru Israel pia ak'i baiپی.

⁷Maapae Herodepa k'āk'āinepa k'awapatairā mēra t'ī peek'oasima. Āchiá idisima chi k'āk'āi sāapae unusidait'a, chi warra t'ōna ewari k'awai k'orea. Māine chi ewari jarasidama. ⁸Āchi Belenea pee-rude Herodepa jarasima:

—Jāma wānak'ari pia idida-pade asima, māi warra k'orea. Unusidara miá jarade chet'i mi sida ichiá pia pedeade wāi k'orea.

⁹⁻¹⁰Herodepa māiya jarak'ari āchi wāsidama. Maapae k'āk'āi imata ochiaparieri unu p'anana māicha unusidama. Māi unusi-daide minachia sō arapá nīp'aneesidama. Chi k'āk'āi āchi naa wāpodok'ari aba chi warra chak'e bimá k'īrap'it'a bari k'obeesima. ¹¹Tede eda wāutade warra chak'e chi nae María ome bi unusidama. Maapae bedabari k'op'aneenak'ari warra chak'ea pia pedeasidama. Maapae āchicha ne yaapariide-pema ewadak'ari āchiichia warra chak'ea nee, āp'o k'era māinepa mirra k'era teasidama. ¹²Māiya bak'ari k'āmok'araade Tachi Ak'ōrepa jarasima waa wāpidae-maapa Herodemá. Māineepuru o awaraide wāsidama āchi tuadea.

Egito tuadea mīruwānana

¹³Āchi wānak'ari, Tachi Chiparipa it'aripa peedapa k'āmo-k'araade Josea chek'ari jarasima:

—Herodepa pi warra chak'e jiri bima peai k'orea. Māi

p'irabarik'ari pi warra chak'e māinepa chi nae ateewāse Egito tuadea. Māma beese aba mia jararumá.

¹⁴Ara māine José p'irabarisima. María māinepa chi warra jita-k'ari, teamasi Egitodea wāsidama. ¹⁵Āchi māma p'aneesidama aba Herode piurudea. Māiya basima Tachi Chiparipa jarada jīra. Ichi pari pedeaparipa nāiya jarasima: «Mia mi warra t'īsima Egítodepa chemērā».

Herodepa Belenepema warrarā k'enapida

¹⁶Herodepa k'awasima k'āk'āinepa k'awapatairāpa ichi seasidait'a. Māipuru minachia k'īruuk'ari Belenepema warrarā waidi āyo ume padawēa be āarea k'enapisima. Ara k'ait'apemarā sida k'enapisima. Māiya oosima k'āk'āinepa k'awapatairāpa k'āk'āi ununana ewari ichiá jaradada pēra. ¹⁷Māiya jōmāirā sōp'ua p'aneesidama Tachi Ak'ōre pari pedeaparí Jeremiapa jarada jīra. Nāiya jarasima:

¹⁸«Ramá p'uurude ūrisidama minachia sōp'ua jēa bit'a māinepa jīp'idabari jēa bit'a. Raquel ichi warrarā k'orea jēa basima. Ichi sōchupuriarāpade asima, ichi warrarā nea beda pēra».

José Egítodepa jīruerā cheda

¹⁹Herode piuside José wapida Egítode basima. Māine Tachi

Chiparipa it'aripa peeda k'āmo-
k'araade unupisima ichiá.

²⁰Māipa māiya jarasima:

—Pi warra pea k'īria p'anana
piusidama. Māipuru p'irabarik'ari
pi warra chi nae ome māicha
ateewāse Israeldea.

²¹Ara māine José p'irabarik'ari
ichi warra chi nae ome Israeldea
ateewāsima. ²²Maamina Josepa
k'awasima Arquelao ichi ak'ōre
Herode pari Judea tuadepema
poro jūra jīparí jī bi beesit'a. Māi
k'orea māmá wāi wap'easima.
Maamina Tachi Ak'ōrepa ichiá
k'āmok'araade jarada pēra Galilea
tuadea wāsima. ²³Māma Nazaré
p'uuru apataide beesima. Māiya-
sima Tachi Ak'ōre pari pedeapa-
tairāpa māiya jaradada jīra: “Ichi
Nazaredepemaane adaima”.^f

**Juan chi Porochoaparí
k'orea bida**

*Marco 1:1-8; Luca 3:1-9;
3:15-17; Juan 1:19-28*

3¹Māiya bak'ari Juan chi
Porochoaparipa Judeade ijūa
pania newēa bide jaratea bee-
sima. ²Nāiya jarapachima:

«Pajāne Bi cheruma ichidirā
ichi juade ua bai k'orea. Māi
k'orea mārāpa nemietá oopatai
itu bidak'ari ichimá chet'í».

³Māi Juan k'orea Tachi Ak'ōre
pari pedeaparí Isaiāpa jarasima:

«Ēpēra ijūa pania newēa bide
jīk'ua pedea bima:

“O jarit'í Tachi Chipari pia
chemērā. O ichi pae jīp'a
jarit'í”».

⁴Juan neet'á camello k'ara
k'ada jīpachima. Ichi k'irride
jīparí ānimara e ooda jīpachima.^g
Sisi k'opachima māinepa mēa-
pema jirrijo jōpachima. ⁵Māine
ēpērarā Jerusalenepemārā, āarea
Judea tuadepemārā māinepa
āarea Jordán to k'ait'a berā
Juanmá wāpachidama. ⁶Āchia
nemietá oodada ichi k'īrari jara-
dak'ari āchi Jordán tode poro-
choapachima. ⁷Māiya bide chi
eda waapēarā Moisepa bida
jarateapatairā chesidama Juanpa
porochoamērā. Chi eda waapēarā
p'ariseorā pasima; chi waapēarā
saduceorā pasima. Maamina
Juanpa āchi unurune jarasima:

«Māra taama jīra berā, ¿K'aipa
jarasima māra Tachi Ak'ōrepa
tachi itiai ewaridepema p'ue
mīrunait'a? ⁸Mārāpa oo p'aninepa
māra nemietá oo p'anana piarā
itu bidada unupit'í. ⁹K'īrisia-
rāt'í Abrahamepa chedaadarā
pēra Tachi Ak'ōrepa itiaiweane
arāt'í. Mia mārā jararuma: “Tachi
Ak'ōrepa k'īriaipira, cha be
mawaradepa Abrahamepa che-
daadarā papik'oaipi”. ¹⁰Tachi
Ak'ōrepa chaara uru bima pak'uru

^f2:23 *Ichi Nazaredepemaane adaima.* Nazaré t'ī hebreo pedeade nāiya bi bima: *Nezer.* Māi pedea jara k'īria bima «t'uk'uda». Isaiá 4:2-6; 11:1-5; Jeremia 23:5-6; 33:14-18; Zak'aria 3:8-10; 6:9-13. ^g3:4 Juan chi Porochoaparipa neet'á jīpachima chōarāena Tachi Ak'ōre pari pedeaparí Eliapa jīpachi jīra.

t'ut'aak'oi k'orea. Āarea pak'uru pia chaudak'a t'ut'aak'oak'ari t'ipide bat'ak'oiipi.

¹¹»Mia māra paniapa porochoaparima unupidamērá māra nemietá oopatai itu bidaadat'a. Maamina chi mi k'aadea cherut'a mi k'aepēra chi minachia atepe k'awa bima. Māipuru ichia jīrone jī bi ērai k'orea mi māi pae pida pia biwēma. Ichiapuru Tachi Ak'ōre Jaoredepa porochoaiipi.ⁱ Maamina ijāanaepira itiaipi.^j ¹²H't'aa jira bat'aparí ichi juade uru bima chi trigo tau jora āyá amaai k'orea. Maapae chi tau ēchoada yaaipi maamina chi jora t'ipi uruade paaiipi. Māi k'iik'ama».

Juanpa Jesú porochoada

Marco 1:9-11; Luca 3:21-22

¹³Māi ewaride Jesú Galilea tuadepa Jordán todea chesima Juanpa ichi porochoamērá. ¹⁴Maamina Juanpa porochoaemaapa jarasima:
—Piapuru mi porochoai pia bima. ¿K'āre k'orea pi mimá cheruma?

¹⁵Māine Jesupa p'anoosima:
—Nāiena pia oopari jīra oose. Tachia āarea jīp'a oodai p'anima Tachi Ak'ōrepa oopi bi jīra.

Ara māine Juanpa ijāasima. ¹⁶Jesú porochoak'ari toedaipa tuá wārune māiya bide pajā ewa wāsima. Māine Jesupa

Tachi Ak'ōre Jaore p'aloma jīra ichi ĩri cheru unusima. ¹⁷Māi awara Tachi Ak'ōre pajānepa edá pedearu ūrisidama. Nāiya jarasima:

«Nāit'a mi Warra chi k'īria bipi. Mi ichi k'orea minachia sō arapá bima».

Tiorepa Jesua nemietá

mīesa oopiyá bada

Marco 1:12-13; Luca 4:1-13

4 ¹Māiya bak'ari Tachi Ak'ōre Jaorepa Jesú ijūa pania newēa bidea enemeesima. Maapae tiorepa ichiá mīesa jarasima nemietá oomērá. ²Jesú ewari k'ak'o cuarenta āst'á māinepa teamasi pida nek'owēa bada pēra jarra basima. ³Māiya bide mīesa jaraparí chesima. Ichia jarasima:

—Pi piarā Tachi Ak'ōre Warra-pira, jarase nāirā mawará p'ana pamērá.

⁴Maamina Jesupa p'anoosima:

—Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: abapuru nek'o bidepa epēra chok'ae baiwēma, māipari jōma Tachi Ak'ōrepa jara bi ijāa bidepa chok'ae baiipi.

⁵Māiya bak'ari tiorepa Jesú Jerusalén, Tachi Ak'ōre p'uurudea ateewāsima. Māma Tachi Ak'ōre te poro it'i bimá ateewāsima. ⁶Maapae tiorepa jarasima:

ⁱ 3:11 Tachi Ak'ōre Jaoredepa porochoaiipi. Māi jara k'īria bima chi Tachi Ak'ōre Jaore teait'a. ^j 3:11 Itiaipi. Griego pedeade nāiya bi bima: *Uruapa porochoaiipi*.

3:17 Isaía 42:1-4. 4:4 Deuteronomio 8:3.

—Pi piarã Tachi Ak'õre Warra-
pira, nãmãipa edá jïitise. Tachi
Ak'õre pedeade nãiya bi bima:

Tachi Ak'õrepa it'aripa
peedarã peeipi pi
k'aripadamērã.

Pi āchi juade jitadaipi pi jïru
mawarapa p'uapiemaapa.

7Māine Jesupa tiorea jarasima:

—Tachi Ak'õre pedeade ichiaba
bi bima: “Pi Chipari Tachi Ak'õrea
waa mïesa jararãse nemietã
oomērã”.

8Māiya bak'ari tiorepa Jesú eya
it'i bidea atewāsima. Mãmãipa
Jesua jōma nãi ijūane be p'uuru
māinepa p'uuruha ne auk'arã
k'ede ak'ipisima. 9Maapae tiorepa
jarasima:

—Pi mi naa sīraporode k'obeei-
pira māinepa miã pia pedeapira,
nãi āarea miã piã teaipi pi juade
uru bamērã.

10Māine Jesupa tiorea
jarasima:

—Tiore, āyã wãse. Tachi Ak'õre
pedeade nãiya bi bima: “Aba pi
Chipari Tachi Ak'õreapuru pia
pedeade. Ichia jara bit'a oo base”.^k

11Ara māine tiore Jesuk'ã
bada āyã wāsima. Māine Tachi
Ak'õrepa it'aripa peedairã Jesumã
chedak'ari ichiã nek'opisidama.

Jesupa jaratea beeda

Marco 1:14-15; Luca 4:14-15

12Juan chi Porochoaparí eda
jïa nibi ũriside Jesú jïitea Galilea

tuadea wāsima. 13Maamina
Nazaré p'uurude beé pasima, mõi-
pari Capernaum p'uurude bade
wāsima. Mãi p'uuru senia choma
ik'idã bima. Nep'talidepa chedaa-
darã Israel ijūane bima ichiaba
Zabulonepa chedaadarã ijūa
k'ait'a bima. 14Māiyasima Tachi
Ak'õre pari pedeaparí Isafapa
jarada jïra. Nãiya bisima:

15«Māra Zabulón ichiaba
Nep'talí ijūane berã,
judiorãwēa Galileade berã,
senia chomanea wãpatai
o k'ait'a berã, Jordán to
k'ïaria berã:

16Māra p'ārione tuanasidama
Tachi Ak'õre atua p'anana
përa.

Maamina idi inaane p'anima
Tachi Ak'õre k'awa p'ani
përa.

Māra chok'ae p'anìmina
piuda jïra tuanapachidama.

Maamina idi imata inaaru jïra
Tachi Ak'õrepa piarã ichi
k'orea mārã k'awapii bima».

17Mãi ewaridepa naa Jesupa
nãiya jara nipasima: «Pajãne Bi
cheruma ichidirã ichi juade ua bai
k'orea. Mãi k'orea mārãpa nemietã
oopatai itu bidak'ari ichimã chet'i».

Jesupa to bat'apatairã t'ïna

Marco 1:16-20; Luca 5:1-11

18Jesú Galilea senia ik'idã nine
ëpëra ume unusima. Aba Simón
pasima, ichiaba Pedro apatai.

^k 4:10 Deuteronomio 6:13 *Tiore*. Mãi t'ï hebreo pedeadepa che bima.

4:6 Salmo 91:11,12. 4:7 Deuteronomio 6:16. 4:16 Isaía 9:1-2. 4:17 Daniel 2:44.

Abai chi ūpēa André pasima. Māirā to batapachidama. Jesú chesipara to bat'amaa p'anasidama. ¹⁹Jesupa āchiá jarasima:

—Mi ome chet'i. Mārapa to bat'apata jīra mia mārā jarateaiپی ēpēerā mimá enemeenamērā.

²⁰Ara māine t'iri ameena-k'ari Jesú ome wāsídama. ²¹Māi wawari wārune Jesupa ēpēra māicha ume unusima. Aba Zebedeo warra Santiago pasima. Abai chi ūpēa Juan pasima. Āchi ak'ōre ome p'āp'orrode t'iri k'ōa bet'a wāamaa p'anasidama. Maapae Jesupa āchi t'īsima ichi ome wānamērā. ²²Ara māine āchi p'āp'orro māinepa āchi ak'ōre ameenak'ari Jesú ome wāsídama.

Jesú Galilea tuade p'irriada

Luca 6:17-19

²³Jesú Galilea tuade āarea p'irriasima. Judiorā ará pedeapatai techa jarateapachima Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bai k'orea. Māi pedea pia jarateade wārucha āarea ēpērarā k'ak'ua piawēa be jīpa beepik'oapachima. ²⁴Māipuru Siria tuade ichi āarea t'ī p'oa beesima. Māi k'orea ēpērarāpa jōma wawariadepa k'ak'ua piawēa be, k'ak'ua p'ua paara be, jaore mietá pará be, wawa be māinepa sorek'ea be ichimá enemeepachidama. Jesupa āchi āarea jīpa beepipachima. ²⁵Māipuru chok'ará Galileadepemará, Decápoli ijūanepemará, Jerusalenepemará, Judeadepemará māinepa Jordán to k'īraripemará Jesú k'aade wāsídama.

Tachi pia p'ananaí Jesupa jarateada

Luca 6:20-23

5 ¹Ēpērarā chok'ará unuside Jesú eyadea it'aa wāk'ari suak'abari beesima. Māine ichi ome p'irriapatairā ichimá chesidama. ²Maapae Jesupa nāiya jarateasima:

³«Pia p'anima māra chi chichupuria berā k'awa p'anirā, māi Tachi Ak'ōrepa māra ichi juade ua biēra.

⁴Pia p'anima māra sōp'ua p'anirā, Tachi Ak'ōrepa māi sōp'ua bit'a jōpii pēra.

⁵Pia p'anima mārapa atepe k'awa p'ananaí k'orea jiridawēa p'anirā, Tachi Ak'ōrepa mārā jōma nāi ijūa jīanamērā teai pēra.

⁶Pia p'anima chi āchi sōne jīp'a oo k'īria p'anirā, māi āchia k'īria be Tachi Ak'ōrepa teai pēra.

⁷Pia p'anima māra k'īra chupuria idi p'anirā, māi Tachi Ak'ōrepa k'īra chupuria idii pēra.

⁸Pia p'anima māra sōnepa abapuru Tachi Ak'ōre pae p'anirā, Tachi Ak'ōre ununai pēra.

⁹Pia p'anima chi māi ēpērapa nepira tachi ūpēa ome uru p'ani māi k'aripa p'anirā, Tachi Ak'ōre warrarāne adai pēra.

¹⁰Pia p'anima chi jīp'a be k'orea waapēarāpa mīapi p'anirā, Pajāne Bipa ichi juade ua biēra.

© 1996 David C. Cook

Jesú eyade jarateada (5:1)

11 Mi k'orea k'achia pededaipira, mīapii p'anipira māinepa wawaria seadepa k'achia pededaipira, māra pia p'anima.

12 Minachia arapá p'anat'i, mārāpa nepia waibia pajāne uru p'ananaí pēra. Chōarāenapema ewaride pida Tachi Ak'ōre pari

pedeapatairā ara māi jīra ēp'ēsídama mīapidai k'orea.

T'ā māinepa inaa bi

Marco 9:49-50; Luca 14:34-35

13 »Māra nāi ijūane t'ā jīra p'anima.¹ Maamina t'ā k'iyaa jōsira ¿sāmaasá māicha k'iyaa beeima? Jāapae k'īrianaiwēma. Tajatá amaai pia bima t'iadamērā.

¹5:13 *T'ā jīra p'anima.* Māipa jara bima «māra nāi ijūane p'anima ēpērarā pia p'ananamērā» wa «mārāpa nāi ijūanepemará Tachi Ak'ōre k'īrisiat'a jarateadaipi».

14 Māra inaa jīra p'anima, nāi ijūanepemārāpa māra k'orea Tachi Ak'ōre unu p'ani pēra. P'uuru eyade bi ʒsāmaasā mēra-naima? ¹⁵ Ichiaba laap'ara uruapi-dak'ama ne yaapatai ek'ari mēra bidai k'orea. Māi k'aepēra uruapi-dak'ari, ne itia īri bipatama ēpera te eda p'anirāpa inaa ununamērā. ¹⁶ Ara māi jīra ēpērarā k'īrari pia oo p'anat'i āchia Tachi Ak'ōre pajāne bia pia pedeadamērā.

**Jesupa Moisepa
bida jarateada**

¹⁷ »K'īrisiarāt'i mi chesima Moisepa bida itu bipiemaapa, māiyawēpīra Tachi Ak'ōre pari pedepatairāpa bidada itu bipiemaapa. Mi māi k'orea cheé pasima. Māi k'aepēra mi chesima āchia jara p'ani jōma piarā ooi k'orea. ¹⁸ Mia piarā jararuma: pajā māinepa nāi ijūa bimisa māi Moisepa bidadepema letra aba mi āpia pida jōiwēma, aba māine jara bi āarea baerudea.^m ¹⁹ Māinepuru ēpērapa Moisepa bidade ne oopi bi pedea oopīra, māi āpia pida oopīra; māiyawēpīra waapēarā jarateaipīra ara māiya oopiemaapa, māi waapēarā k'aepēra āpia baiپی Pajāne Bipa ichi juade ua bi t'āena. ²⁰ Mia piarā jararuma: Moisepa bida jarateapatairāpa oo p'ani k'aepēra

māinepa p'ariseorāpa oo p'ani k'aepēra mārāpa jīp'a oodaepira, Pajāne Bipa māra ichi juade ua baiwēma.

**Jesupa k'īruupida
k'orea jarateada
Luca 12:57-59**

²¹ »Mārāpa k'awa p'anima tachi chōarāenapemārāpa nāiya jarapachidama: “Mīa pearāse”. Māinepa “Peasira māra chi chaarearāpa itiadaima”. ²² Maamina mia jararuma: abaipa chīara ome k'īruusira Tachi Ak'ōrepa itiaipi. Abaipa chīarā k'īra piawēa biade arupara, māi chi chaarearāpa itiadaima.ⁿ Ichiaba abaipa chīarā k'achia pedeasira, Tachi Ak'ōrepa t'ipi tau uruadea wāpiipi.

²³ »Māipuru pi Tachi Ak'ōre pae ne paapataidea ateerude, pi ūpēa pi ome nepīra uru bi k'īrisiasira, pia ānimara Tachi Ak'ōre pae paai pada paatearāse. ²⁴ Māipari chi ānimara paapataik'ā amee-k'ari pi ūpēa ome pia pedeade wāse, ichi ome sōpia p'aneenai k'orea. Maapaepuru jītea chek'ari pi ānimara Tachi Ak'ōrea paatease.

²⁵ »Pia ooda k'orea pi chi nek'īramaapa pi chi nepīra ak'iparimā ateewāipira, ode wāutade ichi ome āarea pedease, ichi ome sōpia beei k'orea. Māiya

^m 5:18 *Letra aba mi āpia pida.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Tilde aba pida ichiaba letra aba pida.* ⁿ 5:22 *Māi chi chaarearāpa.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Sanedrín.* Māirā judiorā minachia k'awa be arā posoa chepachidama edaide, nepīra oodai k'orea.

5:21 Éxodo 20:13; Deuteronomio 17:8.

oowēpira, ichia pi chi ak'ipari juade biipi. Maapae chi ak'iparipa pi chi jia nibipatai te ot'eaparia jitapiipi eda jia nibimērá. ²⁶Mia piarā jararuma: pi jāmapema wāiwēma aba pia teai bi erreara āarea p'arudea.

**K'ima awarai ome k'āipatai
k'orea jarateada**

²⁷»Mārapa k'awa p'anima nāiya jarapatai: “K'ima awarai ome k'āirāse”. ²⁸Maamina mia mārā jararuma: abaipa wēra ak'ik'ari k'īriasira abaeda māi wēra ome ichi sōnepa nemietá oosima.

²⁹»Māipuru pi tau juaraari-pemapa piá nemietá oopisira, māi noet'aak'ari amaataase nemietá ooemaapa. Pi k'ak'uadepema abawēa beerumina, ewaricha Tachi Ak'ōre ome baiipi. Māiya pia bima Tachi Ak'ōrepa pi k'ak'ua jōma t'ipi tau uruadea bat'a peei k'aepēra. ³⁰Ichiaba pi juaraari-pemapa piá nemietá oopisira, māi biat'ut'aak'ari amaase nemietá ooemaapa. Pi k'ak'uadepema abawēa beerumina, ewaricha Tachi Ak'ōre ome baiipi. Māiya pia bima Tachi Ak'ōrepa pi k'ak'ua jōma t'ipi tau uruadea bat'a peei k'aepēra.

**Jesupa jarateada wēra
amaanai k'orea k'īrisiada**
*Mateo 19:9; Marco 10:11-12;
Luca 16:18*

³¹»Ichiaba nāiya jarapachima: “Abaipa ichi wēra amaai

k'īrisiasira, chi wērá amaai k'orea k'art'a bida teai pia bima”. ³²Maamina mia jararuma imik'īra abaipa chi k'ima awarai ome k'āiwēa bit'a amaasira māinepa māi wēra awarai ome k'āisira, Tachi Ak'ōre taade māi imik'īrapa māi wērá nemietá oopii bima, awarai ome k'āii pada pēra. Māi awara epērapa wēra amaana atasira chi k'ima pamērā, māi epērapa nemietá oo bima.

**Tachi Ak'ōre k'īrari piarā
ne ooyade ada jarateada**

³³»Mārapa k'awa p'anima tachi chōarāenapemārāpa nāiya jarpachidama: “Pia Tachi Chipari k'īrari piarā ne ooyade aipira piarā ooi pia bima”. ³⁴Maamina mia jararuma: ni abai t'īne piarā ne oodayade arāt'i. Pajā t'īne piarā ne oodayade arāt'i, pajā Tachi Ak'ōre poro jūra jīparí jī bi suak'a beeparí jīra biēra. ³⁵Nāi ijūa t'īnepa piarā ne oodai arāt'i, nāi ijūa Tachi Ak'ōre jīru biparí jīra biēra. Ichiaba Jerusalén t'īnepa piarā ne oodayade arāt'i, Jerusalén Tachi Ak'ōre Poro jūra jīparí jī bi p'uuru pēra. ³⁶Ichiaba ara pichi t'īne piarā ne ooyade arāse, pi puda aba pida p'ue t'orroapiiwēa biēra ichiaba p'ue p'aimaapiiwēa biēra. ³⁷Mārapa ne oodayade adaipira, oot'i. Ichiaba oodawēane adaipira, oorāt'i. Māi paritua t'īne piarā ne ooyade a jarasira māi pedea nemietaadepa che bima.

**Pichi nemietá ooda
choayade ada**

Luca 6:29-30

38»Mārāpa k'awa p'anima nāiya jarapatai: “Abai pida chīara tau jīap'et/asira chi māiya ooda abarik'a tau jīap'et'ai pia bima. K'ida biap'et/asira chi māiya ooda abarik'a k'ida biap'et'ai pia bima”.

39Maamina mia jararuma: pi piawēa oosidara k'īup'ea choase. Abai pa pi uitarra chi juaraaripema p'esira, ichiaba uitarra juawieripema unupise p'emērā.

40Māi abai pi ome k'īruusira chi nepira ak'iparī taade pi neet'á ĩri jīparī ēemarii k'orea, pichi neet'á ek'aripema sida tease. 41Ichiaba ēpēra chaarea bipa ne chik'ia uapisira kilómetro aba, sōpia ua atewāse kilómetro ume. 42Māi awara abai pida piá ne idiipira tease māinepa ne teadoopade asira, wāak'arāse.

**Tachi nek'īramá k'īria
bapade ada**

Luca 6:27-28; 6:32-36

43»Mārāpa k'awa p'anima nāiya jarapatait'a: “Ēpēra abai k'īriase, maamina pi nek'īramá unuema uru base”.^o 44Maamina mia jararuma: māra chi nek'īramá k'īria-t'i. Chi mārā k'achia pedeutá pia pedeat'i; māra k'īramá p'anirā pia oot'i.^p Tachi Ak'ōrea it'aa chiidit'i

āchi k'aripamērā. 45Māiya bai pi māra Ak'ōrea pajāne bi warrarāpi. Tachi Ak'ōrepa imata ochiapiparima ēpēra sōpia berā ĩri, k'achia berā ĩri pida. Ēpēra jīp'a be k'orea chi jīp'a bewēa k'orea pida k'oe chepiparima. 46Maamina mārapa abapuru māra k'ōp'āero-rāt'a k'īria p'ananaipira, ¿k'āret'a nepia Tachi Ak'ōrepa teaima? Romanepema pae erreara jirip'epatairā pida māi jīra oopatama. 47Māi awara mārapa waapēarā pia pedeasidara, ¿nepia oo p'anik'āra? Chi Tachi Ak'ōrene ĩjāanak'apiirā pida māiya oopatama. 48Māipuru jōmāirā k'īria beat'i māra Ak'ōre pajāne bipa jōmāirā k'īria bi jīra.

Nenea k'edea ne teai jarateada

6¹»Jīrak'aua p'anat'i awarairā taade nepia oodai Tachi Ak'ōre pae, āchia ak'idamērā. Māiya oosidara, māra Ak'ōre pajāne bipa mārā nepia teaiwēma. ²Pia nenea k'edea ne tearude seat'a Tachi Ak'ōrene ĩjāapataade apatairāpa oopata jīra oorāse. Āchia ne teautade, māi k'orea jarapatama judiorā arā pedeapatai tede māinepa p'uurude pida jōmāirāpa āchi k'orea pia pedeadamērā. Mia piarā jararuma: ēpērarāpa āchi k'orea pia pedeadait'a k'īria p'anipēra, māi āchi k'orea pedea

^o 5:43 Ēpēra abai k'īriase. K'aipa tachi nek'īramá ununaanait'a pia biade a jarasit'a k'awadawēma. Levítico 19:18. ^p 5:44 Mārā k'achia pedeutá pia pedeat'i; māra k'īramá p'anirā pia oot'i. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

pia pedeadada puru nepia uru p'anima. Māit'u Tachi Ak'ōrenepa mi āpia pida nepia uru p'aniwēma. ³⁻⁴Pia nenea k'eeda ne tearude waapēarā taade jik'ua pedearāse. Mi āpia pida abaia nepirirāse. Pia k'īup'ea nepia oo bit'a pi Ak'ōrepa unuparima. Ichiapuru piá nepia teaipi.⁴

**Jesupa jarateada it'aa
chiidii k'orea
Luca 11:2-4**

⁵»Pia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidirude Tachi Ak'ōrene ijāapataade apatairāpa oopatai jīra oorāse. Āchia judiorā ará pedepatai tede māinepa p'uurude bai nip'aneena-k'ari Tachi Ak'ōrea it'aa chiidipataama ēpērarāpa pia ununamērā. Mia piarā jararuma: ēpērarāpa āchi pia ununai k'īria p'ani pēra māi āchi k'orea pedea pia pedeadada puru nepia uru p'anima. Māit'u Tachi Ak'ōrenepa mi āpia pida nepia uru p'aniwēma. ⁶Pia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidirude pichi tede eda wāse. Chi eda wāpatai jiat'ik'ari pichi tuaba pi Ak'ōrea it'aa chiidise. Pia k'īup'ea nepia oo bi Tachi Ak'ōrepa unuparima. Ichiapuru piá nepia teaipi.

⁷⁻⁸»Pia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidirude Tachi Ak'ōrene ijāanak'apihāpa oopatai jīra oorāse. Āchia pedea bari k'ak'o minachia ĩri jarapatama k'īrisia p'ani pēra tāaraa it'aa chiidiutade, Tachi

Ak'ōrepa pia ūri biek'āra adayá. Maamina māra Ak'ōrea it'aa chiididai naena, ichia k'awa bima mārāpa k'āre k'īria p'ani. ⁹Māipuru Tachi Ak'ōrea nāiya it'aa chiidit'i:

“Tai Ak'ōre pajāne bi, pi tī waapēarā tī k'aepēra piipará bima.

¹⁰ Taipa k'īria p'anima tāaraawēa bide pia pichidirā pi juade ua bait'a. K'īria p'anima pia k'īria bi nāi ijūanepemarāpa oodait'a, pajānepemarāpa oopata jīra.

¹¹ Taiyá chik'o tease ewaricha k'odamērā.

¹² Taipa nemietá oodada k'īrisia atuase, waapēarāpa nemietá oodada māi taipa k'īrisia atuapatai jīra.

¹³ Tai nemietaade baepirāse māinepa nemietaadepema k'aripase”.⁷ [Pia jōmāirā p'ue bipi, pi chi chaarea bipi ichiaba ewaricha chi minachia k'awa bipi.]⁸

¹⁴»Waapēarāpa māra ne piawēa oodada k'īrisia atuadaipira, mārāpa ne piawēa oodada māra Ak'ōre pajāne bipa k'īrisia atuaipi.

¹⁵ Maamina waapēarāpa māra ne piawēa oodada k'īrisia atuadaepira, mārāpa ne piawēa oodada māra Ak'ōre pajāne bipa k'īrisia atuaiwēma.

⁴6:3-4 *Teaipi*. Waapēarā k'art'ade versículo 3-4, 6 māinepa 18de māi awara jara bima «waapēarā taade teaipi». ⁷6:13 *Nemietaadepema*. Māi pedeapa ichiaba jara bima «tiore». ⁸6:13 Griego pedeade chok'ará k'art'ade pedea corchetede bi newēma.

**Nek'odak'apí ewari
ooda k'orea**

16»Mārapa Tachi Ak'ōrene k'īrisiadayá nek'odak'apí ewaride ooutade k'īra piawēa p'anee-rāt'i Tachi Ak'ōrene ijāapataade apatairāpa oopatai jīra. Āchi māiŷa p'anapatama jōmāirāpa k'awadamērā Tachi Ak'ōrene k'īrisiadayá nek'odak'apí ewaride oo p'ani. Mia piarā jararuma: ēpērarāpa āchi pia jaradai k'īria p'ani pēra māi āchi k'orea pedea pia pedeadada puru nepia uru p'anima. Māit'u Tachi Ak'ōrene-pa mi āpia pida nepia uru p'aniwēma. 17Maamina pia Tachi Ak'ōrene k'īrisiadayá nek'oda-k'apí ewaride oo bide pi porode k'era wease māinepa k'īra siise. 18Māiyara ēpērarāpa k'awadai-wēma pia Tachi Ak'ōrene k'īrisiadayá nek'odak'apí ewaride oo bit'a. Aba pi Ak'ōrepuru k'awaipi. Pia k'īup'ea nepia oo bit'a pi Ak'ōrepa unuparima. Ichiapuru piá nepia teapi.

**Nepia pajāne uru bai
k'orea jarateada
Luca 12:33-34**

19»Nāi ijūane nepia jirirāt'i minachia uru p'anana k'orea. Nāi ijūanepema mok'osiaparima, simiapa āriparima ichiaba nechia-patairā eda wānak'ari nechia-patama. 20-21Māi k'aepēra chi piipará bi machi sōnepa k'īriapata-tama. Māipuru Tachi Ak'ōrepa k'īria bit'a māra pida k'īria p'ana-t'i ne aba pia bi pajānepema uru

p'anana k'orea. Jāma simiapa ārik'ama, nepia mok'osiak'ama ichiaba nechiapatairā p'ue eda wānak'ama.

**Jesupa tachi tau
k'orea jarateada
Luca 11:34-36**

22»Tachi tau ipira jīra bima. Māipuru pi tau pia bipira inaane nipaipi. 23Maamina pi tau mietá bipira, ne k'achiade wārune p'ue unuwēa baipi. Ara māi jīra pia nemietá oo bipira, nepia ooyade a jara bimina, pi piarā p'ārione nima.

**K'ait'a tachi chipari
Luca 16:13**

24»Ēpēra abai pida p'ue mimiai-wēma ichi chipari ume p'ani pae. Ume uru bipira aba atepe pia k'īria baipi. Māi ome nipaipi māine chi abai itu biipi. Ara māi jīra chi ne minachia uru ba k'īria bipa Tachi Ak'ōre ome p'ue nipaiwēma.

**Tachi Ak'ōrepa ichidirā
ak'iparima
Luca 12:22-31**

25»Māipuru mia jararuma: māra sāmaasá p'anana it'a minachia k'īrisiarāt'i nek'odai k'orea, netodai k'orea ichiaba ne jīnai k'orea. ¿Tachi chok'ae bait'a chik'o k'aepēra atepe piipará biwēk'āra? ¿Tachi k'ak'ua neet'á k'aepēra atepe piipará biwēk'āra? 26Ak'it'i, ipana ne uudak'ama, ne baadak'ama ichiaba ne yaadak'ama. Maamina Tachi Ak'ōre

pajāne bīpa āchiá nek'opiparima. ¿Māra īpana k'aepēra atepe pia p'aniwēk'āra? ²⁷ ¿K'ai mārane-pema, ichi k'ak'ua k'orea minachia k'īrisia bīpa tāaraa chok'ae baima?^t ²⁸ ¿K'āre k'orea mārapa neet'á k'orea minachia k'īrisiapatama? Ak'it'i nep'ono sāmaasá wariparit'a. Nep'ono mimia-k'ama ichiaba p'aru k'osak'ama. ²⁹Maamina mia jararuma: tachi chōarāenapema poro jūra jīparí jī bi Salomón ne minachia uru badamina nep'ono jūra k'īra-wārea jīk'a pasima.^u ³⁰Chi idiapae p'ūajāra tachia mēa unupatai māi norema paapatamina Tachi Ak'ōrepa wapida māi t'ōpiparima. Māi k'aepēra ¿ichia mārā ne piipará jīnamērā teaiwēk'āra? ¿K'āre k'orea māine p'ue ijāanawēma?

³¹»Māipuru minachia k'īrisiarāt'i nek'odai k'orea, netodai k'orea māinepa ne jīnai k'orea. ³²Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirāpa āarea māi jirīpatama, maamina māra Ak'ōre pajāne bīpa k'awa bima mārapa k'āre uru p'ananai p'anit'a. ³³Māipuru k'īriat'i Tachi Ak'ōrepa machi ichi juade ua bai ichidirā ome. Jīrak'aua p'anat'i ichia oopi bi oodai k'orea. Māiya māra ne newēa p'ani ichia āarea teaiipi. ³⁴Ne nūpema minachia

k'īrisiarāt'i, nū pida Tachi Ak'ōrepa māra ak'i bai pēra. Ewaricha nepira minachia baiipi.

Waapēarā k'orea mietá pedeapatai

Luca 6:37-38; 6:41-42

7 ¹»Waapēarāpa nemietá oodada k'orea pedearāt'i, abaia mārapa nemietá oodada ak'īpiemaapa. ²Mārapa waapēarāpa nemietá oodada ak'ipata jīra, ara māiya Tachi Ak'ōrepa māra ak'īipi. Abai pia biwēane a jarapatai jīra, ara māiya Tachi Ak'ōrepa māra pia biwēane aipi.^v ³¿K'āre k'orea nejarra taujāne bi machi k'ōp'āeroné ak'īparima? ¿K'āre k'orea pak'uru waibia bi pi taujāne bi ak'ik'ama? ⁴Pak'uru waibia machi taujāne bi ununawēa p'anipira ¿sāmaasá waapēarā nāiya jaradaima: “Nejarra pi taujāne bi mia aubariipi?” ⁵¿Mārapa jarapatai jīra oodak'ama! Nāirā pak'uru waibia machi taujāne bi aubarit'i. Māiya p'ue ununaipi nejarra waapēarā taujāne bi aubaridai k'orea. Ara māi jīra pia nemietá oo bi itu bise. Māiyapuru waapēarā p'ue k'aripaipi.

⁶»Tachi Ak'ōre paepema usá tearāt'i māra k'aapiemaapa. Mārapa chi neepia k'ede siná tearāt'i māi īri t'īapiemaapa.^w

^t6:27 Māi ichiaba jara bima «¿K'ai mārane-pemapa minachia k'īrisia bīpa atepe teeso a warima?» ^u6:29 Salomón. 1 Reye 10:4-7; 10:23-25. ^v7:2 Abai pia biwēane a jarapatai jīra, ara māiya Tachi Ak'ōrepa māra pia biwēane aipi. Griego pedeade nāiya bi bima: *Waapēarā chaapatai jīra, ara māiya māra chaadaipi.* ^w7:6 Māi nāiya jara k'īria bima: «Waapēarāpa Tachi Ak'ōre pedea ūri k'īrianak'apira, āchiá waa jaratearāt'i. Jarateadaipira māra nemietá oodaima».

**Jesupa jarateada Tachi
Ak'orea it'aa chiididamērā**

Luca 11:9-13; 6:31

7»Māra newēa p'ani Tachi Ak'orea it'aa chiidi p'angat'i; māine ichia mārā teaipi. Jiri p'angat'i; ichia unupiipi. Tede eda wāpataide t'it'i; māine chi eda wāpatai ewai jīra, ichia teaipi. 8Chi it'aa chiidi bīpa jitaipi. Chi jiri bīpa unuipi. Chi t'ī bi pae tede eda wāpatai ewaipi ne teai k'orea. 9Warrapa p'ana idirude ¿chi ak'ōrepa mawara teaik'āra? 10Warrapa beta idirude ¿taama teaik'āra? 11Māra chi k'achia berāpa māra warrarā nepia tea k'awa p'anipira, ¿māra Ak'ōre pajāne bīpa chi idi p'ania nepia teai-wēk'āra? 12Mārapa k'īria p'anima waapēarāpa māra pia oodait'a. Māipuru, ara māi jīra mārapa waapēarā pia oot'i, chi Moisepa bidade māinepa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa bidade jāiya jara biēra.

Eda wāpatai p'isua bi

Luca 13:24

13-14»Māra chi eda wāpatai p'isua bide wāt'i. Chi mietade eda wāpatai jet'ea bīma. Chi o sida jet'ea biēra māma chok'arā eda wāpatama. Maamina Tachi Ak'ōre ome ewaricha chok'ae bai k'orea eda wāpatai p'isua bīma. Chi ode p'isua biēra chaarea bīma wāi k'orea. Māi o chok'arairāpa ununak'ama.

Pak'uru k'awapatama

chi nejōnēpa

Luca 6:43-44

15»Jīrak'aua p'angat'i sea Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāne

apatairā paara. Āchia piarā jīra jarateapatama maamina māiya p'anima ēpērarāpa Tachi Ak'ōre pedea ijāapidāe-maapa. 16-17Āchia oo p'aninepa mārapa k'awadaipi piarā wa piarāwēt'a. Pak'uru piapa nejō pia chauparima maamina pak'uru mietapa nejō mietā chauparima. ¿Hiri biirīpa uva chauparima? ¿Wa jōjōek'apa higo chauparima? 18Pak'uru piapa nejō mietā chaut'ama ichiaba pak'uru mietapa nejō pia chaut'ama. 19Pak'uru biiri pia chawēpīra, t'ut'aadak'ari paa-patama. 20Ara māi jīra mārapa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā k'awadaipi sāi piarāpēa wa sāi seaparī, āchia oo p'aninepa.

Jesú t'īne ne oo p'ani

Luca 13:25-27

21»Ēpērarāpa mi āchi chipariade apatamina jōmāirā āarea Tachi Ak'ōre juade ua bide p'ananiwēma. Abapuru mi Ak'ōre pajāne bīpa k'īria bi oo berāt'a ichi p'uurude p'ananaipi. 22Ichia itiai ewaride chok'arairāpa miá jara-daipi: “Tai Chipari, tai Chipari, tai pi t'ī k'orea pedeasidama, pi t'īne jaore mietaarā āyá jeret'aasidama māinepa pi t'īne ēpērarāpa ne oodak'apí oosidama”. 23Māine mia piarā jararuma: “Mietā oopatairā, āyá wāt'i. Mia māra unuk'ama”.

Te ume p'ani k'orea jarateada

Marco 1:22; Luca 6:47-49

24»Māi k'orea abaipa mi pedea ūrik'ari, oopīra, nāi jīra baiipi:

ēpēra k'īrisia k'awa bīpa ichi te mawara īri oosima. ²⁵Māine k'oe che nibeesima, nāu ibīa p'ōat'i nibeesima māinepa to che nibeek'oasima; maamina ichi te t'erawāé pasima mawara īri ooda pēra. ²⁶Maamina chi mi pedea ūrik'ari ooepera, nāi jīra baipi: ēpēra k'īrisia newēa bīpa ichi te ipude oosima. ²⁷Māine k'oe che nibeesima, nāu ibīa p'ōat'i nibeesima māinepa to che nibeek'oasima. Māīpa ichi te t'erap'et'ak'ari abaeda āarea ārisima».

²⁸Jesupa jōma jarateak'ari ēpērarāpa k'awa k'īrisiadaé pasima. ²⁹Jesupa Moisepa bīda jarateapatairā jīra jarateak'a pasima. Māīpari minachia k'awa bīdepa pia jaratea basima.

Jesupa aida pará k'idade bada jipada

Marco 1:40-45; Luca 5:12-16

8 ¹Jesú eyadepa edá cheside ēpērarā chok'ará ichi k'aade cheepirisidama. ²Māiya bīde ēpēra aida pará bī Jesumá chesima.^x Sīraporode k'obeek'ari nāiya idisima:

—Mi Chipari, pia k'īria bīpira, mi p'ue jīpai bīma.

³Māine Jesupa jua īri birude jarasima:

—Mia māiya oo k'īria bīma. jīpa beese!

Ara māine māi ēpēra aida pará bada wēpasima. ⁴Jesupa ichiá jarasima:

—Pi jīpa beeda abaia jara-rāse. Māīpari p'aaremá wāse pi jīpa beesit'a unumērā. Maapae ne tease Moisepa jarada jīra. Māiya ēpērarāpa pi piarā jīpa beeda k'awadaipi.

Jesupa chi papaká bī pae pari mimiaparí jipada

Luca 7:1-10

⁵Maapae Jesú Capernaum p'uurudea wāsima. Māma cheside Romanepema papaká berā chi māirā chaarea ichimá chesima. Māīpa nāiya chupuria idisima:

⁶—Mi Chipari, chi mi pae pari mimiaparí tiida bīma. K'ak'ua minachia p'ua biēra k'idade sorek'ea bīma.

⁷Māine Jesupa jarasima:

—Ichi jīpade wāipi.

⁸Maamina chi papaká berā chi māirā chaarea bīpa jarasima:

—Mi Chipari, mi ēpēra piawēa bīma, pi mi tede eda wāit'a. Maamina pi nāmaripa pedea-sira, chi mi pae pari mimiaparí jīpa beeipi. ⁹Ara māi jīra chi mi k'aepēra atepe chaarea bīpa jararut'a, mia ijāa baparima. Ichiaba mia jararut'a, chi mi juade papaká berāpa ijāa p'anaparima. Mia abaia wāpade arude, wāparima; māinepa abaia chepade

^x8:2 Jesú ewaride aida ara sāmaasá basi tachia k'awadawēa p'anima. Maamina judiorámá aba Tachi Ak'ōrepuru p'ue jīpa beeipi basima. Número 12:9-12; 2 Reye 5:7. Māi awara aba aidapa jitasira awara āyá bipachidama. Levítico 13:45-46.

8:4 Levítico 14:1-32.

arude, cheparima. Ichiaba mi pae pari mimiaparia ne oopade arude, ooparima.

¹⁰Māi ūriside Jesupa pia k'risiasima. Māine ichi k'aade wā p'anirá jarasima:

—Piarā mārā jararuma: nāi ēpērapa minachia ijāa bi jīra israel ijūanepemará t'āena aba pida unuk'ama. ¹¹Mia mārā jararuma: imata ochiaparidepa māinepa imata baeparidepa māi tuadepemará chok'ará chedaipi. Māirā tachi chōarāenapemará Abrahán ome, Isá ome māinepa Jacobo ome Pajāne Bipa ichidirā ichi juade ua bi nek'opataide suak'abari p'aneenaipi. ¹²Maa-mina Tachi Ak'ōrepa ēpērarā naa ua k'īria bada p'ārionea āyá jerek'oaipi. Māma jēa p'ananaipi māinepa p'uapa k'ida k'iterrea p'ananaipi.

¹³Maapae Jesupa papaká berā chi māirā chaarea bia jarasima:

—Tedeā wāse. Pia ijāa bi jīra mia oopi.

Ara māine papaká berā chi māirā chaarea pae pari mimia-pari jīpa beesima.

**Jesupa Simón Pedro
p'ak'ōre jīpada**

Marco 1:29-34; Luca 4:38-41

¹⁴Maapae Jesús Pedro tedeā wāsima. Eda wāsīde Pedro p'ak'ōre k'iamiapa k'idade bi unusima. ¹⁵Jesupa ichi jua

t'ōmarik'ari, māi k'ia nibada tuusima. P'irabarik'ari āchiá nek'opisima.

¹⁶K'iuk'ari ēpērarāpa chok'ará jaore mietá pará be Jesumá ene-meetidama. Māine Jesupa ara jararupa chi jaore mietá āarea āyá jerek'oasima. Ichiaba k'ak'ua piawēa berā āarea jīpa beepi-k'oasima. ¹⁷Māiyasima Tachi Ak'ōre pari pedeaparí Isáapa jarada jīra. Nāiya jarasima: «Tachi k'idade beada ichia jīpa-sima māinepa p'ua beada ichia jōpisima».

Jesú ome wānayá p'anana

Luca 9:57-62

¹⁸Jesupa ēpērarā chi chok'ará ichi adu jūra nibi unusima. Māi k'orea ichi ome p'irriapatairā senia k'īria wānāyane asima. ¹⁹Maamina wānai naena Moisepa bida jarateaparí Jesumá chesima. Māi ēpērapa jarasima:

Jarateaparí, pi wārumá mi pi ome wāipi.

²⁰Jesupa ichiá jarasima:

—E'terre k'oparí te pará bima māinepa īpana te pará bima, maamina mi, chi Ēpēra Warra chi māma k'āi newēa bima.

²¹Māine aba ichi ome p'irriabaparipa jarasima:

—Mi Chipari, pi ome wāi naena mi ak'ōre itu t'ibaripise.[✓]

²²Jesupa ichiá jarasima:

[✓] 8:21 Waapēarāmá, māi ēpērapa nāiya jara bima: «Pi ome wāi naena, mia nii pia bima mi ak'ōre k'īrawēarūnea».

—Mi ome chese. Itu bise, chi piudaadapa chi piudada t'ibaridamērā.^z

Jesupa nāu, senia choma ome k'ĩrup'eapida

Marco 4:35-41; Luca 8:22-25

²³Maapae Jesú p'āp'orrode batook'ari ichi ome p'irriapatairā sida wāsídama. ²⁴Māiya p'anine nāu minachia p'ōat'i nibeek'ari, p'usa minachia k'ĩruu nibeek'ari, pania p'āp'orrode eda wā nibeesima. Māimisa Jesú k'āi basima. ²⁵Māipuru ichi ome p'irriapatairāpa ĩrimanak'ari nāiya jarasídama:

—¡Tai Chipari, k'aripase! ¡Tachi k'uawāmaa p'anima!

²⁶Māine Jesupa jarasima:

—Māra ¿k'āre k'orea ne wap'ea p'anima? ¡Mārapa pia ĩjāanawēa p'anima!

P'irabarik'ari Jesupa nāua māinepa senia chomá ĩbia pedesima. Ara māine jōma ap'i ũu beesima. ²⁷Māine āchia k'awa k'ĩrisiadaé pasima. Nāiya jarasídama:

—Nāi ¿k'aima? Nāupa māinepa to pida ichi pedia ũripatama.

Jesupa jaore mietá p'anana āyá jeret'aada

Marco 5:1-20; Luca 8:26-39

²⁸Maapae senia choma k'ĩaria wānak'ari Gadara tuadea

chesídama. Māine ēpēra ume jaore mietá pará p'aní jāirā te p'ēya uriadepa ochiadak'ari Jesumá chesídama. Māi ēpēra minachia k'ĩruu p'anapachida pēra aba pida māmāria wānak'apa sima. ²⁹Māine Jesua jĩk'ua biasídama:

—¡Tachi Ak'ōre Warra!^a ¿K'āre k'orea mi ome bariyá bima? ¿Tai mīapiyá ewari chei naena pi cheruk'āra?

³⁰Māi ara k'ait'a sina chi chok'ará nek'o para basima.

³¹Māipuru chi jaore mietaarāpa Jesua nāiya chichupuria idisídama:

—Pia tai āyá jeret'aaipira, sina k'ak'uade eda wāpise.

³²Māine Jesupa jarasima:

—Wāt'i.

Ara māine jaore mietaarā māi ēpērarā k'ak'uadepema wānak'ari sina k'ak'uade eda wāsídama. Māipa sina p'ira errodak'ari p'ēyanepa toedá t'ĩuk'oa wāsídama. Māiya āarea todepa piusídama. ³³Māi sinarā ak'i p'ananapa māiya ununa-k'ari, p'ira wāsídama p'uurudea. Māma padak'ari ēpērarā jaore mietá pará beadapa māi āarea nepirisídama. ³⁴Māi k'orea chi p'uurudepemarā āarea Jesú bimá chesídama. Ununak'ari Jesua chichupuria idisídama āchi tuadepema āyá wāmērā.

^z8:22 *Piudaadapa chi piudada t'ibaridamērā.* Jesupa piuda t'ibaridai k'orea jara biwēma. Māipari itia bima, ichi ome wāi naena, ara āchia k'ĩria p'aní jira oopachida k'orea. ^a8:29 *Tachi Ak'ōre Warra.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *Tachi Ak'ōre Warra Jesú.*

Jesupa sorek'ea bada jipada*Marco 2:1-12; Luca 5:17-26*

9¹ Jesú p'āp'orrode batook'ari māicha senia choma k'īaria wāk'ari ichi bapari p'uurudea chesima. ²Māma ēpēra sorek'ea bit'a ēpēra uapataide Jesumá enemee-sidama. Jesupa unusima āchia piarā ijāa p'ani ichia chi sorek'ea bi p'ue jipa beepiit'a. Māi k'orea Jesupa chi sorek'ea bia jarasima:

—Sōpia base, k'ūtá. Pia nemietá ooda k'īrisia atuasima.

³Māma Moisepa bida jarateapatairā waapēarā p'anasidama. Māirāpa k'īrisiasidama: «Ichia Tachi Ak'ōre k'īrari piawēa pedea bima». ⁴Maamina āchia k'īrisia p'ani Jesupa k'awasima. Māipuru jarasima:

—Mārapa ¿k'āre k'orea māra sōne jāiya piawēa k'īrisia p'anima?^b ⁵Māramá ¿chi sāi jarait'a chaarea bima? ¿Pia nemietá ooda k'īrisia atuayade ait'a wa p'irabarik'ari nipapade ait'a?

⁶Tachi Ak'ōrepa mi, chi Ēpēra Warra bisima nāi ijūane p'anipa nemietá oopatai k'īrisia atuamērā. Māi mārā unupiipi.

Ara māine chi sorek'ea bia nāiya jarasima:

—P'irabarise. Pichi ne ēpēra uapatai atak'ari tiidá wāse.

⁷Ara māine chi sorek'ea bada p'irabarik'ari tiidá wāsima. ⁸Māi unusidaide chi māma p'anana

ne wap'easidama.^c Maamina Tachi Ak'ōrea pia pedeasidama ichi jua chaareadepema ēpērā teada, k'ak'ua piawēa bee jipa beepimērā.

Jesupa Mateo t'ina*Marco 2:13-17; Luca 5:27-32*

⁹Jesú māmāipa wārune ēpēra Mateo apatai unusima. Māi ēpēra chi Romanepema pae erreara jiri-p'eparí tede suak'abari basima. Jesupa Mateoa jarasima: «Mi ome chese».

Ara māine Mateo p'irabarik'ari Jesú ome wāsima.

¹⁰Māiya bak'ari Jesú Mateo tede nek'o basima. Jesú ome p'irriapatairā, Romanepema pae erreara jirip'epatairā māinepa nemietá oopatairā Jesú ome nek'o p'anasidama. ¹¹Waapēarā p'ari-seorāpa māi unusidama. Māi k'orea Jesú ome p'irriapatairā idisidama:

—Māra jarateaparí ¿k'āre k'orea Romanepema pae erreara jirip'epatairā ome māinepa waapēarā nemietá oopatairā ome ará nek'oparima?

¹²Āchia māiya idiuta Jesupa ūrik'ari jarasima:

—K'ak'ua pia berāpa nēarā teaparí jiridak'ama. Māit'u chi k'ak'ua piawēa berāpa jiripatama.

¹³Nāi pedea k'āre jara bi k'awayá wāt'i: “Ānimara peadak'ari, mi pae paateadai k'aepēra mia k'īria

^b 9:4 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade ichiaba bi bima: *Māra sōne*.

^c 9:8 *Ne wap'easidama*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *K'awa k'īrisiadaé pasima*.

bima mārāpa waapēarā k'īra chupuria p'ananaít'a". Mi chi jīp'a berā t'īi k'orea chewēa bima, māipari nemietá oopatairāt'u t'īi bima Tachi Ak'ōremá chedamērā.^d

**Nek'odak'apí ewari
k'orea jarateada**

Marco 2:18-22; Luca 5:33-39

14 Māiŷa bak'ari Juan chi Porochoaparí ome p'irriapatairā Jesumá chedak'ari idisidama:

—Taipa māinepa chi p'ariseorāpa Tachi Ak'ōrene k'īrisiadayá nek'odak'apí ewari oopatama, maamina chi pī ome p'irriapatairāpa ǰk'āre k'orea māiŷa oodak'ama?

15 Jesupa āchiá jarasima:

—Imik'īrapa wēra atarude ǰk'ai sōp'ua baima? Māi imik'īra chi ichia t'īnarā ome bimisa arapá p'ananaipi. Maamina chi ewari ará parude waapēarā ēpēerāpa ichi āŷá ateewānaipi. Maapaepuru ichia t'īnarāpa Tachi Ak'ōrene k'īrisiadayá nek'odak'apí ewari oodai.

16 »Tachia neet'á sore k'ōa bimá p'aru chiwidi ará k'osadak'ama. Māiŷa k'osadaipira, chi abai jidi-barirupa chi p'aru sore minachia atepe k'ōawāipi. 17 Ichiaba abai pida uvaba chiwidi ānimara e ooda chi sorede t'īidak'ama. Māiŷa oodaipira baak'ak'ari māi ānimara e ooda chota jīawāipi.

Ānimara e ooda (9:17)

Maapae uvaba weawāipi māinepa chi ānimara e ooda āriipi. Māipuru uvaba chiwidi ānimara e ooda chiwidide t'īidai p'anima. Māiŷa umea tāaraa choadaipi.^e

Jesupa wērak'au jipada

Marco 5:21-43; Luca 8:40-56

18 Jesupa māiŷa jaratea bide judiorā chi māirā chaareadepema chesima. Māi ēpēra Jesú k'īrari bedabari k'obeek'ari jarasima:

—Mi k'au arat'ea k'īrawēasima. Maamina pī wāk'ari pī jua ichi īri bisira īrimaipi.

19 Jesú p'irabarik'ari māi ēpēra ome wāsima. Chi ichi ome p'irriapatairā sida wāsidama. 20 Māi wārune wēra aba āyo k'ak'o doce oamia jita bipa Jesú āpītepa ara k'ait'a wāk'ari, ichi neet'á īripema chi i t'ōmarisima. 21 Māiŷa oosima ichia chi Jesú neet'á īripema t'ōmarirupa jipa beei k'īrisia bada pēra. 22 Maamina māiŷa t'ōmariside, Jesupa āpītea ak'ik'ari, māiŷa jarasima māi wērā:

^d9:13 Tachi Ak'ōremá chedamērā. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^e9:17 Māine Jesupa k'awapisima ichi pedea āchi chōarāenapema k'īrisia ome abarik'a ará jarateak'ama.

—K'au, arapaase. Piarã jîpa beeit'a îjãana përa pi jîpa beesima.

Ara mãine mãi wëra pia beesima.

²³ Jesús judiorã chi chaarea bi tede cheside siru chaapatairã mãinepa jëapatairã unusima.^f

²⁴ Jesupa ächiã jarasima:

—Äyá wät'i. Wërak'au piuwëa bîma, mãipari k'ãi bîma.

Mãi k'orea ëpërarãpa ichimã ak'idak'ari eesidama. ²⁵ Maamina ëpërarã äyá jeret'aak'oak'ari Jesús tiida eda wäsima. Maapae wëra-k'au juade jîtak'ari k'îrapapisima. ²⁶ Jesupa ooda k'orea äarea mãi tuade ürisidama.

**Jesupa tau p'ãrio
p'anana jîpak'oa bada**

²⁷ Jesús mãmãipa wãside tau p'ãrio p'anana ume ichi k'aade bia chesidama. Mãi ëpërarãpa jîk'ua jarasidama:

—jJesú, Davidepa cheda, tai k'îra chupuriase!

²⁸ Jesús tiida eda wãside mãi tau p'ãrio p'ani ichimã chesidama. Maapae Jesupa ächiã idisima:

—çMãrapa piarã îjãa p'anik'ãra mia mãra p'ue jîpa beepiit'a?

Ächia p'anoosidama:

—Äjã, tai Chipari.

²⁹ Maapae Jesupa ächi taude t'õmarik'ari jarasima:

—Mãrapa îjãa p'ani jîra mia ooipi.

³⁰ Ara mãine unu p'aneesi-dama. Maapae Jesupa üraasima mãi abai pida nepirípidaemaapa.

³¹ Maamina mãmapema wãnak'ari Jesupa ächi ome ooda jõma mãi tuade jarade wãsidama.

³² Mãi tau p'ãrio p'anana wãutade waapëarãpa ëpëra k'îrame t'urrã bi jaore mietã parã bi enemeesidama. ³³ Jesupa mãi jaore mietã jeret'aak'ari ëpëra k'îrame t'urrã badapa pedea-sima. Ëpërarã mãma p'anipa k'awa k'îrisiadaé pasima. Nãiya jarasidama:

—Israel tuade waidi nãi jîra ununak'a pasima.

³⁴ Maamina p'ariseorãpa jarasidama:

—Jãi Jesupa jaore mietã äyã jeret'aaparima, jaore mietaarã chi atepe bîpa ichiã mãi jua chaarea teada përa.

**Ne uu chauk'ari
çk'aipa baadaima?**

³⁵ Mãiya bak'ari Jesús p'uuru waibia becha mãinepa p'uuru chak'e bemã p'irria wäsima. Judiorã arã pedeapatai techa jarapachima Tachi Ak'õrepa ichidirã ichi juade ua bi k'orea. Ichiaba mãi pedea pia jaratea nipasima jõma k'ak'ua piawëa berã mãinepa k'ak'ua p'ua be jîpa beepik'oasima. ³⁶ Ëpërarã arã minachia nibi unuk'ari, sõchupuriasima, ächi chupuria, k'îra piaawëa para bada përa,

^f9:23 Israel îjüanepemarãpa siru chaapatairã mãinepa jëapatairã erreara teapachidama k'aripa jëane chedamërá.

oveja chi ak'iparí newēa p'ani jīra p'anana pēra. ³⁷Māine ichi ome p'irriapatairá nāiya jarasima:

—Piarā nāi ēpērarā ne uu minachia chau nibapari jīra p'anima. Maamina chi mimiapatairā waibiawēa p'anima. ³⁸Māipuru chi ne uu ijūa Chiparia it'aa chiidit'i mimiapatairā ichi ne uu ijūamá peemērā.

Jesupa doce peedarā

Marco 3:13-19; 6:7-13;

Luca 6:12-16; 9:1-6

10 ¹Jesupa ichi ome p'irriapatairā doce p'ani ará t'isima. Maapae āchiá jua chaarea teasima jaore mietá āyá jere-t'aadamērā māinepa k'ak'ua piawēa be māinepa k'ak'ua p'ua be jīpa beepidamērā. ²Jesupa peedairā doce p'anirā nāirā pasima: Simón, Pedro apatai; chi ūpēa André; Zebedeo warrarā Santiago māinepa Juan; ³P'elipe; Bartolomé; Tomás; Romanepema pae erreara jirip'eparí pada Mateo; Alpeo warra Santiago; Tadeo;^g ⁴māinepa Simón Cananeo.^h Ichiaba basima Juda Iscariote, chi Jesú jitapida. ⁵Māirā doce p'anirā Jesupa peesima. Maamina wānai naena ichia jarasima:

—Judiorāwēmá, Samaria p'uuru bemá pida wārāt'i. ⁶Māipari judiorāmá, Israel ijūa oveja

atua be jīra p'animá wāt'i. ⁷Māra wāutamá jarat'i: "Tāaraawēa bide Pajāne Bipa ichidirā ichi juade ua baipi". ⁸Māipuru k'ak'ua piawēa be jīpa beepit'i, piudada chok'ae p'irabaripit'i, aidapa k'idade be jīpa beepit'i, jaore mietá āyá jeret'aat'i. Mia mārā jua chaarea pari tearuma māiya oodamērā. Māipuru ēpērarā pari k'aripat'i. ⁹⁻¹⁰Mārāpa oo p'anipari Tachi Ak'ōrepa ne teaiپی. Māi k'orea erreara mi āpia pida atewārāt'i, chi mimiaparipa ichi erreara jitai pia biēra.ⁱ Māra wāutade neet'á yaaparí atewārāt'i. Ichiaba neet'á ume, jīrone jīpatai māinepa tuma atewārāt'i.

¹¹Māra p'uuru waibiade māiyawēpira p'uuru k'aepeade cheutade mārāpa ēpēra sōpia be jirit'i. Māi ēpēra tede p'aneet'i aba māi p'uuru depa wāutadea. ¹²Māi tiida eda wāutade Tachi Ak'ōre t'īne chi ēpērará jarat'i ne k'īrisiadawēa p'ananamērā. ¹³Māi tedepemarāpa mārā pia chesidade adaipira, āchi mārā ome ne k'īrisiadawēa p'ananaipi. Maamina māiyanaepira, āchi p'ue ne k'īrisiadawēa p'ananaiwēma. ¹⁴Abaipa mārā pia chesiade aepira, māiyawēpira mārā pedea ūri k'īriaepira, māmāipa wāt'i. Āchi tiidaipa māiyawēpira p'uuru depa wāutade yooro jora mārā

^g **10:3** *Tadeo*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi t'ī k'ae pēra bi bima *Lebeo*, *Tadeo apatai*. Māi Tadeo Santiago warra Jua pasima. ^h **10:4** *Simón Cananeo*. Luca pa nāiya bi bima: *Simón Celote*. Luca 6:15. ⁱ **10:9-10** *Erreara*. Griego pedeade nāiya bi bima: *Nee, p'arat'a wa cobre k'irride atewārāt'i*.

jirunepema jārāp'et'at'i. ¹⁵Mia piarā jararuma: Tachi Ak'ōrepa itiai ewaride Sodoma, Gomorra p'uuru k'aepēra māi p'uuru atepe itiaipi.^j

**Jesupa jarada ichi k'orea
ijāapatairā mīanai**

Marco 13:9-13; Luca 21:12-19

¹⁶»Mia māra ēpēra k'achia t'āena peeruma. Achia māra piawēa oodaipi usa k'achiapa oveja orrabaripari jira. Māipuru āchi t'āena p'anine taama jira k'irisia k'awaa nipat'i, maamina p'aloma jira imimirá nipat'i. ¹⁷Ēpērarā t'āena jirak'aua p'anat'i. Achia māra chi ak'ipatairāmá atewānak'ari maapae judiorā ará pedepatai tede soapa p'edaipi. ¹⁸Mine ijāa p'ani k'orea māra chi poro chaarearā k'irari māinepa chi poro jūra jiparí jī p'anirā k'irari atewānaipi. Māine mārāpa āchi k'irari māinepa judiorāwē k'irari pida mi k'orea pededaipi. ¹⁹Māra jita enemeutade k'irisia paraarāt'i k'āret'a jaradai k'orea. Chi chaarearā k'irari p'anine Tachi Ak'ōrepa k'awapiipi k'āre jaradai p'ani. ²⁰Māi pedeutade māra k'irisiadepa pededaiwēma, māipari Tachi Ak'ōre Jaorepa māra k'ak'uadepa pedeaipi.

²¹»Abaipa ara ichi ūpēa peapiipi mine ijāa bi k'orea. Chi ak'ōrepa ichi warra peapiipi māinepa chi warrarāpa āchi

ak'ōrerā k'iruunak'ari peapidaipi. ²²Āareairāpa māra unuemaanaipi mine ijāa p'ani k'orea. Maamina mārāpa māi ewari chaareade mine ijāa p'ani itu bidae-pira, Tachi Ak'ōrepa k'aripaipi. ²³P'uuru abaide ēpērarāpa māra piawēa oodai k'orea ēp'ēnaipira, awara p'uurudea mīruwāt'i. Mia piarā jararuma: māra Israeldepema p'uuru becha jōma p'irriada naena mi, chi Ēpēra Warra cheipi.

²⁴⁻²⁵»Chi jarateaparí ome baparí, chi jarateaparí k'aepēra atepe k'awa biwēma. Maamina chi jarateaparí jira baipira, pia bima. Chi chipari pae pari mimia-parí sida ichi chipari k'aepēra atepe biwēma. Maamina ichi chipari jira baipira, pia bima. Mi jaore mietaarā minachia k'awa bi Beelzebú a p'anipira, māra ara māi jira jaradaipi.^k

¿K'ai wap'eadai p'anima?

Luca 12:1-9

²⁶»Ēpērarā wap'earāt'i. Ne āarea jīp'a biwē jira bit'a mēra beeiwēma. Tachia k'awadawēa p'anit'a, Tachi Ak'ōrepa māi āarea jīp'a k'awapiipi. ²⁷Mia māra p'arione jara bi, inaane jarat'i. Mia māra k'iirik'á jarada te iripa jīk'ua jarat'i. ²⁸Chi nāi k'ak'ua peapatairā wap'earāt'i. Achia nāi k'ak'ua p'ue peadaima maamina tachi jaore p'ue peadaiwēma.

^j 10:15 Sodoma, Gomorra p'uuru. Génesi 19:1-29. ^k 10:24-25 Griego pedede nāiya bi bima: *Te chipari jaore mietaarā chi chaarea bi Beelzebú a p'anipira, ichi ēpērarā ara māi jira jaradaipi.*

Māipari nāi k'ak'ua māinepa tachi jaore mietade paai bit'a wap'eat'i. ²⁹ ¿Netopatawēk'āra īpana chae ume p'ani erreara tau aba bi pari? Maamina māra Ak'ōre pajāne bipa māi itu biēpira, aba pida īpana piuiwēma. ³⁰ Māi awara Tachi Ak'ōrepa k'awa bima mārāpa puda jōmasá uru p'anit'a. ³¹ Tachi Ak'ōrepa māra īpana cho-k'ará p'ani k'aepēra pia ak'i biēra ne wap'eadawēa p'anat'i.

Jesú k'orea k'īra p'erawēa bai

Luca 12:8-9

³² »Abaipa ēpērarā k'īrari mine ijāa biade aipira, mi Ak'ōre pajāne bi k'īrari mia ichi mōréane aipi. ³³ Ara māi jīra abai pida ēpērarā k'īrari mi atua biade aipira, mia pida mi Ak'ōre pajāne bi k'īrari ichi atua biade aipi.

¿K'ai pia k'īrianai?

Luca 12:51-53; 14:26-27

³⁴ »Mi nāi ijūane chesiade a k'īrisiarāt'i ēpērā ne k'īrisiadawēa p'anapii k'orea. Mi māi k'orea chewēa bima, māipari che bima ēpērarā tausia k'īruu p'anamērā.¹ ³⁵ Mi chesima chi warra chi ak'ōre ome nepira parā bapii k'orea, chi k'au chi nae ome nepira parā bapii k'orea māinepa chi āyo chi p'ak'ōre ome nepira parā bapii k'orea. ³⁶ Mārāpa mine

ijāa p'ani k'orea piarā machi tiida chi nek'īramá beadaipi. ³⁷ Abaipa chi ak'ōre wa chi nae mi k'aepēra atepe k'īria bipira, māi mi ome p'ue nipaiwēma. Abai pida chi warra wa chi k'au mi k'aepēra atepe k'īria bipira, māi mi ome p'ue nipaiwēma. ³⁸ Minachia māi bai k'orea biwēpira, mi ome p'ue p'irriaiwēma.^m ³⁹ Abai pida nāi ijūane itu ichi k'orea k'īrisia bipira, māi atuaipi. Maamina abai pida mi k'orea piupira, māi Tachi Ak'ōre ome ewaricha chok'ae baiipi.

Jesupa jarada ijāapatairāpa nepia jitadai

Marco 9:41

⁴⁰ »Chi mārā pia chesidade a bipa, miá pia chesiade a bima. Chi miá pia chesiade a bipa chi mi Peedá pia pedea bima. ⁴¹ Abai pida Tachi Ak'ōre pari pedeparí pia chesiade aipira, Tachi Ak'ōrepa peeda pēra, nepia jitaipi Tachi Ak'ōre pari pedeparipa jitaí pada jīra. Ēpēra jīp'a bia pia chesidade aipira piarā jīp'a biēra, Tachi Ak'ōrepa ēpēra jīp'a bia nepia teapari jīra māi ēpērá ara māiya teaiipi. ⁴² Mia jararuma: abai pida chi mi ome p'irriapatairā chi k'īrisia āpia k'īria pania k'ōresá teaipira, Tachi Ak'ōrepa piarā māi ēpērá nepia teaiipi».

¹ 10:34 Māipari che bima ēpērarā tausia k'īruu p'anamērā. Griego pedeade nāiya bi bima: Māipari che bima k'īruuparí nek'o enemeei k'orea. ^m 10:38 Minachia māi bai k'orea biwēpira, mi ome p'ue p'irriaiwēma. Griego pedea bi bima: Māi chi piuda pak'uru k'urusu atewāk'ari, mi k'aade wāepira, mi ome p'ue baiwēma.

11 ¹Jesupa ichi ome p'irriapatairã doce p'ania mäiya jarak'ari mãmäipa p'uurucha jarateade wäsima.

**Jesupa Juan chi Porochoaparí
k'orea jarada**

Luca 7:18-35

²Juan chi Porochoaparí eda jã nibisidaide, ũrisima Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jaradapa ne oomaa bit'a. Mãi k'orea ichi ome p'irriapatairã ume peesima Jesua nãiya ididamērã:

³—¿Pit'u chi chei badak'ãra? Wa ¿abai ninai p'anik'ãra?

⁴Jesupa ächiã nãiya p'anoosima:

—Märäpa unu p'ani mäinepa ũri p'ani Juanã nepiride wät'i.

⁵Tau p'ãrio beadapa unu p'aneesidama, biiri sorek'ea beada t'ia p'aneesidama; aidapa k'idade bada jipa p'aneesidama; k'iiri k'ii beada ũri p'aneesidama; piudada pada chok'ae p'aneesidama. Mãi awara chupuria k'edea chi pedea pia Tachi Ak'õrepa ächi k'aripai k'orea ũri p'anima. ⁶Chi mi itu biwëa ijãa bit'a pia baiipi.

⁷Juanpa peedarã wãnak'ari Jesupa chi arí p'ananarã Juan k'orea nãiya jarasima: «Ijãa pania newëa bidea märäpa Juan ak'ide wäsidaide ¿k'äre ununai

k'irisiasidama? ¿Nãupa p'üajãra p'õat'i pari jãra bi? ⁸Mãiya k'irisidaé pasima. Mãi ¿k'äre ununai k'irisiasidama? ¿Ëpëra neet'á pia k'ak'apia jã bit'a ununai k'irisia p'anasik'ãra? Mãi yawëma; chi ëpëra neet'á pia k'ak'apia jipatairã minachia k'awa p'anirã tede p'anapatama. ⁹Mãi ¿k'äre ununai k'irisiasidama? ¿Tachi Ak'õre pari pedeaparí ununai k'irisia p'anasik'ãra? Äjã, Tachi Ak'õre pari pedeaparí ak'ide wäsidama. Juan Tachi Ak'õre pari pedeaparí waa-pëarã k'aepëra chi atepe k'awa bima. ¹⁰Ichi k'orea Tachi Ak'õre pedeade nãiya bi bima:

“Chi mi pari pedeaparí pi naa peeipi pi pae o jarimērã”.

¹¹»Mia piarã jararuma: nãi ijũane Juan chi Porochoaparí k'aepëra ëpëra aba pida atepe newëma.” Maamina Pajãne Bipa ichidirã ichi juade ua bidepema chi wariwëa k'irit'a ichi k'aepëra chi atepe k'awa baima. ¹²Juan chi Porochoaparipa jaratea beesiedapema waa idi Pajãne Bipa ichidirã ichi juade ua bidepemarã atepe mã p'anima. Ëpëra k'achiarãpa ächi k'achia oo k'iria p'anima. ¹³Tachi Ak'õre pari pedeapatairãpa mäinepa Moisé pida Tachi Ak'õre ichidirã

ⁿ 11:11 Griego pedeade nãiya bi bima: *Wëerãpa t'õnaanepema*. ^o 11:12 Griego pedeade mãi versículo k'irisia awara jara k'iria bima. Waapëarãmã nãiya jara bima: «Juan chi Porochoaparipa jaratea beesiedapema it'aa Tachi Ak'õre p'uurudepemarã k'iruupatama eda wãnai k'orea. Piarã ëpërarãpa äarea oo p'anima Tachi Ak'õre p'uurudepemarã padai k'orea».

ichi juade ua bi k'orea pedea-pachidama aba Juan chi Porochoaparí ewaridea. ¹⁴ Ñchia jarasidama aba Elía jıra bit'a cheipi. Mārāpa k'awa k'iria p'anipira, chi chei pada jara p'anana; māi Juanpi. ¹⁵ Chi k'iiri pará bipa jirak'aua ūrise.

¹⁶ »Mimá, idiapaepema ĕpĕrarā ĵk'āre jıra p'anima? P'uurude warrarā jemena p'anine nāiya k'iruu pedeapatai jıra p'anima:

¹⁷ “Taipa siru chaasidaide mārā paeradaé pasima.

Sōp'ua k'arisidaide mārā jĕanaé pasima”.

¹⁸ »Juan chi Porochoaparipa nek'ok'apí ewari oopachima māinepa it'ua tok'a pasima. Maamina ĕpĕrarāpa jarapachidama ichi jaore mietá pará bit'a. ¹⁹ Māipari mi, chi Ēpĕra Warrapa ne āarea k'oparima māinepa ne āarea toparima. Maamina āchia jarapatama mi miak'āe nek'oparipi māinepa it'ua minachia toparipi. Māi awara jarapatama mi nemietá oopatairā ome māinepa Romanepema pae erreara jirip'epatairā ome nipapariade apatama. Maamina Tachi Ak'ōre k'irisia jip'a bit'a k'awa p'anima, chi ichide ijāapatairāpa jip'a oopata pĕra».

**Jesupa p'uurudepemarā
ichide ijāanak'a berā itiada**

Luca 10:13-15

²⁰ Maapae Jesupa waapĕarā p'uuru itia beesima. Māirā p'uurude ichia chi ĕpĕrarāpa ne p'ue oodak'apí māmā āarea oodamina āchia nemietá oopatai amaanaé pasima. ²¹ Nāiya jarasima:

—¡Corazín p'uurudepemarā māinepa Betsaidadepemarā chupuri p'anima, Tachi Ak'ōrepa itiai pĕra! Mia ĕpĕrarāpa ne p'ue oodak'apí mārā t'āena Tirode māinepa Sidone oodapara, māi p'uurudepemarāpa isapea nemietá oopatai itu bidak'ari Tachi Ak'ōrene ijāanai pasima.^p Māi k'orea neet'á sōp'ua p'anine jipatai jīnai pasima, māinepa et'abarra jora it'aa p'odai pasima āchi poro ĩri.^q ²² Maamina mia mārā jararuma: Tachi Ak'ōrepa jōmāirā itiai ewaride Tirodepemarā māinepa Sidonepemarā k'aepĕra mārā atepe itiaipi.

²³ ĵCapernaunepemarā it'aa pajānea wānaik'āra? ¡Wānai-wĕma! ¡Tachi Ak'ōrepa mārā piudaadarā p'anapataimá peeipi!'^r Mia ĕpĕrarāpa ne p'ue oodak'apí mārā t'āena Sodoma p'uurude oodapara, jāi p'uuru

^p 11:21 Tachi Ak'ōrepa Tiro māinepa Sidón itiasima. Amó 1:9-10. ^q 11:21 Neet'á sōp'ua p'anine jipatai jīnai pasima, māinepa et'abarra jora it'aa p'odai pasima āchi poro ĩri. Judiorāpa māiya oopachidama, āchi piarā sōp'ua p'anapachida pĕra āchi nemietá oodada k'orea. ^r 11:23 Piudaadarā p'anapataimá. Griego pedeade nāiya bi bima: Hades.

wapida bai pasima.^s 24 Maamina mia jararuma: Tachi Ak'õrepa ãareairã itiai ewaride Sodomanepemará k'aepëra mãra atepe itiaipi.

**Jesupa ëpërarã ñapaapiarii
k'orea jarada
Luca 10:21-22**

25 Mãi ewaride Jesupa jarasima: «Ak'õre, pi pajãnepema Chiparipi mãinepa nãi ijũanepema Chiparipi. Pia ne atua berá mia jarateada k'awapida përa mia piá pia pedeaipi. Mãit'u chi minachia k'awa berá pia k'awapié pasima. 26 Æjá, Ak'õre, pia mãiya oosima jãiya oo k'iria bada përa.

27»Mi Ak'õrepa miá ara ichi-depema ne ãarea k'awapisima. Abai pida atua p'anima mi, chi Warra sãmaasá bi; aba mi Ak'õrepuru k'awa bima. Ara mãi jãra abai pida atua p'anima mi Ak'õre sãmaasá bi; abapuru mi, chi Warrapuru mãi k'awa bima. Mia abai mi Ak'õre k'awapisira mãi ëpëra pida k'awaiipi.

28»Áarea sê p'anipira, mimá chet'i. Mia mãra ñapaapiipi.^t 29 Miá itu atewãpit'i. Mia ne jara bi ùrit'i. Mia ãarea choaparima mãinepa mi sõnepa waapërarã k'aepëra atepe k'awa biade a k'irisiak'ama. Mimá chedaipira

mãra piarã ñapaadaipi. 30 Mia jaratea bi t'ajuwëa bima. Mia oopi bi sida oo t'ajuwëa bima».

**Jesú mimianak'apí ewari
Chiparipi**

Marco 2:23-28; Luca 6:1-5

12 1 Mimianak'apí ewaride Jesú ijũa trigo uudade nipasima. Mãine ichi ome p'irriapatairã jarra p'ani përa trigo k'imi chae baadak'ari, chi tau k'opodosidama. 2 Æchia mãiya oo p'ani waapërarã p'ariseorãpa ununak'ari Jesua jarasidama:

—Ak'ise, pi ome p'irriapatairãpa mimianak'apí ewaride chi tachia ne oodak'apiit'a jãiya oo p'anima.

3 Mãine Jesupa ãchiá jarasima:

—¿Mãrapa Tachi Ak'õre pedea bidade eda jaradawëa p'anik'ãra? ¿Ewariaba Daví mãinepa chi ichi ome p'irriapatairã jarra p'anasidaide k'ãre oosidama? 4 Daví Tachi Ak'õre tede eda wãk'ari, Tachi Ak'õre k'irari bida p'ana atasima. Mãi p'ana ¿abapuru p'aarerãpa k'odai p'anasidawëk'ãra? Maamina Davipa k'ok'ari ichi ome p'irriapatairã teasima. 5 Mãi awara Moisepa bidade bi bima p'aarerã mimianak'apí ewaride Tachi Ak'õre te minachia bide mimianai pia bima.

^s 11:23 *Sodoma*. Mãi p'uuru mãinepa Gomorra Tachi Ak'õrepa itiasima. Génesi 18:16—19:29. ^t 11:28 *Áarea sê p'anipira*. Judiorã Moisepa bida jarateapatairãpa ne chik'ia at'ooipi p'ani jãra, ëpërarã chi t'aju oopipachidama. Mateo 23:4.

12:2 Éxodo 34:21; Deuteronomio 23:25. 12:3 1 Samuel 21:1-6.

12:4 Éxodo 35:12-13; Levítico 24:5-9. 12:5 Número 28:9-10; Ezequiel 46:4-5.

Maamina mimianak'apí ewaride mimiautade, áchia Moisepa bida máiya úrinak'a pasimina, nepira pará biade adak'ama. ¿Mārapa māi sida eda jaradawēk'āra? ⁶Mia jararuma: Tachi Ak'ōre te minachia bi k'aepēra chi atepe bit'a nāma bima. ⁷Tachi Ak'ōre pedeade nāiya jara bima: “Ānimara peadak'ari, mi pae paa-teada k'aepēra mia k'īria bima mārapa waapēarā k'īra chupuria p'ananaít'a”. Mārapa māi pedea jara k'īria bi k'awadaadapara, naa nepira newēa bea k'achia pedea-daé pasima. ⁸Mi, chi Ēpēra Warra mimianak'apí ewari chiparipi.

**Jesupa mimianak'apí ewaride
ēpēra jipa beepida**

Marco 3:1-6; Luca 6:6-11

⁹Jesú jāmāipa judiorā ará pedeapatai tedeá eda wāsima. ¹⁰Māma ēpēra jua sorek'ea bit'a basima. Māine waapēarāpa Jesú nepira pará biade a k'īria p'anana-rāpa idisidama ichiá:

—¿Ēpēra k'idade bipira, mimianak'apí ewaride jipapii pia bik'āra?

¹¹Jesupa p'anoosima:

—Māra oveja mimianak'apí ewaride uriade baesira ¿juapa jiraiwēk'āra? ¿K'aipa máiya ooi-wēma? ¹²¿Ēpēra oveja k'aepēra atepe piipará biwēk'āra? Māipuru mimianak'apí ewaride nepia ooi pia bima.

¹³Maapae chi jua sorek'ea bia jarasima:

—Jua iase.

Māiya ichi jua iaside ichi jua abaeda jipa beesima chi jua abai jīra. ¹⁴Ara māine p'ariseorā tajatá wānak'ari, pedea aumaa p'aneesidama Jesú peapida k'orea.

**Tachi Ak'ōrepa chi chipari
pae pari mimiaparí jiri atada**

¹⁵Jesupa māi k'īrisia k'awa-k'ari, māmapema wāsima. Ēpēerā minachia ichi k'aade wāsídama. Māine Jesupa chi k'idade beada āarea jipa beepik'oasima. ¹⁶Ichia waapēarā jarapachima ichi k'orea mi āpia pida jarapidaemaapa. ¹⁷Māiyasima Tachi Ak'ōre pari pedeapari Isaiapa jarada jīra. ¹⁸Nāiya jarasima:

Nāi mia jiri atada chi mi pae pari mimiaparipi. Mia ichi k'īria bima. Ichi k'orea mi piarā sōpia bima.

Mi Jaore ichiá teaipi. Ichia p'uuru becha mia jīp'a ook'oa bi k'orea jaraipi.

¹⁹Ichi k'īruu pedeaiwēma māinēpa bi aiwēma. Māipuru abai pida ichi pedearu p'uurude úrinaiwēma.

²⁰Sia biiri p'ōnat'i k'irit'a ichia p'ue beet'aiwēma. Īpira āpia urua k'irit'a ichia k'iap'et'aiwēma.

Ara māi jīra chupuria berā jīp'a oo p'ananaipi aba nejōma p'uerudea.

21 Māine p'uuru becha ichi
ni p'ananaipi, āchi
k'aripamērā.

**Jesupa Tiore mietá
k'orea jarateada**

*Marco 3:20-30; Luca 11:14-23;
12:10; 6:43-45*

22 Maapae ēpēra jaore mietá
pará bi Jesumá enemeesidama.
Māi ēpēra tau p'ario basima
māinepa k'irame t'urrá basima.
Jesupa ichi jipa beepisima pedea-
mērā māinepa unu beemērā.

23 Jōmāirāpa k'awa k'irisidaé
pasi pēra, idisidama:

—Davidepa chei pada ¿nāi
Jesuk'āra?

24 Maamina āchia māiya jara
p'ani p'ariseorāpa ūrisidama.
Māirāpa jarasidama: «Jāi ēpērapa
jaore mietá āyá jeret'aaparima,
jaore mietaarā chi atepe bi
Beelzebupa māi jua chaarea
teada pēra».

25 Maamina āchia k'irisia p'ani
Jesupa k'awada pēra jarasima:
«Tua abarik'a berā āstu k'iruu-
pik'adaipira, chi jōnaipi. P'uuru
abarik'a berā wa te abarik'a berā
āstu k'irupik'adaipira, tāaraa
p'ananaiwēma. 26 Ara māi jira
Tiorepa ara ichidí jaore mietá āyá
jeret'aaipira, ara ichi ome k'iruu
bima. Māi ichidirā ichi juade
ua bi ¿sāmaasá āchi ará p'ana-
naima? 27 Māramá mia Beelzebú
jua chaareadepa jaore mietaarā

āyá jeret'aaparima. Māiyara māra
paara p'irriapatairāpa ¿k'ai jua
chaareadepa jaore mietá āyá
jeret'aapatama? Āchia k'awapi-
daipi mārapa pia k'irisidawēa
p'anit'a. 28 Maamina mia Tachi
Ak'ōre Jaoredepa jaore mietaarā
āyá jeret'aa bipira, Tachi Ak'ōrepa
unupi bima ichi chesit'a māra
ichi juade ua bai k'orea. 29 Ēpēra
jua chaarea bi naa jī nibidae-
pira, ¿sāmaasá ichi tede eda
nechiade wānaima? Aba māiya jī
nibisidara p'ue ichidí neet'á chia-
dai p'anima.^u 30 Chi mi lawari
biwē mi ome chi nek'iramaapi.
Chi mi ome ēpērarā k'aripa jiri-
p'ewēa bipa chi jirip'eda āyá
peepiparima.

31 »Māipuru mia mārā jara-
ruma: ēpērarāpa nemietá oopatai
māinepa k'achia pedeapatai Tachi
Ak'ōrepa āarea k'irisia atuaipi.
Maamina abai pida Tachi Ak'ōre
Jaore k'orea k'achia pedeaipira,
Tachi Ak'ōrepa māi k'irisia atuai-
wēma. 32 Abai pida mi, chi Ēpēra
Warra k'achia pedeaipira Tachi
Ak'ōrepa māi k'irisia atuaipi.
Maamina abai pida Tachi Ak'ōre
Jaore k'achia pedeaipira, Tachi
Ak'ōrepa māi k'irisia atuaiwēma.
Nāi ewaride māiyawēpira māi
ewari parude māi k'achia pedea
bada k'orea k'irisia atuawēa baiipi.

33 »Nejō biiri pia bipira, chau-
k'ari, nejō pia baiipi. Māipari nejō
biiri mietá bipira, chauk'ari, nejō

^u 12:29 Māi versiculode Jesupa jara bima ēpēra jua chaarea bi jī nibi jira ichia tiore
p'ueparima jaore mietá jeret'aak'oai k'orea.

mietá baiپی. Nejë biiri chi nejõ-
nepa k'awapatama. ³⁴ ¶Taama
ëpërará! ¿Mára chi k'achiarápa
sāmaasá nepia pedeadaima?
Ëpërapa ichi sõne k'ĩrisia bi jıra
pedeaparima. ³⁵ Ëpëra pia bipa
ichi sõne nepia uru bidepa nepia
pedeaparima. Maamina ëpëra
k'achiapa ichi sõne ne k'achia
uru bidepa ne k'achia pedeapa-
rima. ³⁶⁻³⁷ Pia nepia jaraipıra
Tachi Ak'õrepa pi pia beepiipi.
Maamina ne piawëa jaraipıra
itiaipi. Mia mārā jararuma: Tachi
Ak'õrepa itiai ewaride jõmāirāpa
ichia jaradai āchia pedea mietá
paritua jaradada k'orea».

Jesupa Joná k'orea jarada

Marco 8:12; Luca 11:29-32

³⁸ Māiya bak'ari waapëarā
Moisepa bida jarateapatairā
māinepa p'ariseorāpa Jesua
jarasidama:

—Jarateaparí, taipa k'ĩria
p'anima pia ëpëerāpa ne p'ue
oodak'apí ooit'a. Māiyara k'awa-
daima pi pajānepa cheda.

³⁹ Maamina Jesupa p'anoosima:

—Māra idiapaepemarā ëpëerā
k'achia berāpa Tachi Ak'õrene
ijāanai itu bimaa p'anima.
Mārapa mi pajānepa che bi k'awa-
dai k'orea k'ĩria p'anima mia
ëpëerāpa ne p'ue oodak'apí ooit'a.
Maamina mia ëpëerāpa ne p'ue
oodak'apí ooiwëma. Mārapa aba-
puru Tachi Ak'õre pari pedeaparí

Joná māi jıra ununaipi. ⁴⁰ Joná
beta minachia bi bide ewari
ũpea āst'á māinepa teamasi bada
jıra mi, chi Ëpëra Warra ewari
ũpea āst'á māinepa teamasi ijūa
ek'ari baiپی. ⁴¹ Māi awara Tachi
Ak'õrepa āareairā itiai ewaride
Nínive p'uurudepemarā p'irabari-
dak'ari chi idiapaepemarā nepira
pará biade adaipi. Jonapa jarada
ũrisidaide āchia nemietá oopa-
tai itu bidak'ari Tachi Ak'õremá
chesidama. Māi Joná k'aepëra chi
atepe bi nāma bimina mārāpa
ijāanawëa p'anima. ⁴² Māi awara
Salomón ewaride Sabá tuade-
pema poro jūra jīparí jī bi wëra
basima. Ichi tua t'imiipa che-
sima Salomonpa ichi k'ĩrisiadepa
pedea bi ũrii k'orea. Maamina
nāi ewaride Salomón k'aepëra chi
atepe bi nāma bimina mārāpa
ijāanawëa p'anima. Māi k'orea
Tachi Ak'õrepa itiai ewaride māi
wërāpa p'irabarik'ari māra nepira
pará biade aipi.

Jaore mietá jīitea cheda

Luca 11:24-26

⁴³ »Ëpëra k'ak'uadepema
wāk'ari jaore mietá ijūa pania
newëa bide jiri baparima ĩapaai
k'orea, maamina sāma ĩapaai
unuk'ama.^v ⁴⁴ Māipuru ichi tuaba
nāiya jaraparima: “Michi badamá
jīitea wāipi”. Māi cherude māi
ëpëra sõne nenewë jıra unupa-
rima. K'ida pia nejarra newëa

^v 12:43 Israeldepemarāpa jarapachidama jaore mietaarā ijūa pania newëa bide p'anapatai. Isafia 34:14.

k'obi mǎinepa āarea pia nibi jīra unuparima. ⁴⁵Maapae siete jaore mietá ichi k'aepēra k'achia berā māi ēpēramá enemeek'ari chi ēpēra sōne p'aneene eda wāpata. Māipuru chi ēpēra ichi naa bada k'aepēra atepe piawēa beeparima. Ara māi jīra mine ijāawēa p'ani k'orea māra, chi idiapaepemará k'achia berā ome, māi atepe k'achiade p'aneenaipi».

Jesú ēpērarā ichimá chedada

Marco 3:31-35; Luca 8:19-21

⁴⁶Jesupa māi wapida ēpērarā pedeamaa bide chi nae, chi ūpēarā ome tajata p'ani ichi ome pedea k'īria p'anasidama.

⁴⁷Abaipa Jesua jarasima:

—Pi nae mǎinepa pi ūpēarā tajataria p'anima. Āchia pi ome pedea k'īria p'anima.

⁴⁸Maamina Jesupa māi ēpērā jarasima:

—Pimá ¿k'ait'a mi naema mǎinepa mi ūpēarāma?

⁴⁹Maapae ichi ome p'irriapatairāmá juadepa jarasima:

—Nāirā mi naepi mǎinepa mi ūpēarāpi. ⁵⁰Mi Ak'ōre pajāne bīpa k'īria bi oo p'ananaarāpa māirā-t'a mi ūpēarāpi, mi ūpēawērapī mǎinepa mi naepi.

Net'a tau p'oda k'orea nepirida

Marco 4:1-9; Luca 8:4-8

13 ¹Māi ewaride Jesú tedepa wāk'ari senia choma ik'idá suak'abari bade wāsima. ²Māine

ēpērarā chok'ará ichimá minachia cheepirisidama. Māipuru p'āp'orrode batook'ari suak'abari beesima. Ēpērarā ipude to ik'idá tuaneesidama. ³Maapae Jesupa ne minachia nepiri bidepa nāiya jarateasima:

«Ēpēra ne p'ode wāsima.

⁴Māiya p'o nine chi eda waapēarā chi net'a tau ode baek'oasima. Māine ipana cheepiridak'ari mik'oasidama. ⁵Chi eda waapēarā chi net'a tau ijūa mawara idá bide baek'oasima. Chi ijūa t'at'adá biēra ijūa namia basima. Māipuru chi net'a tau isapea t'ōnosima. ⁶Maamina pisia wāsīapa p'urpasima chi k'arra īria bada pēra. ⁷Ichiaba chi eda waapēarā net'a tau ijūa iiri idá bide baek'oasima. Chi māma baek'oada waridak'ari jīk'ara iiri parā bīpa pira k'enasima. ⁸Maamina chi eda waapēarā net'a tau ijūa piade baek'oasidama. Waapēarā minachia chausidama, māi awara atepe chausidama, māi awara māi atepe parā chausidama.»

⁹Chi k'iiri parā bīpa jīrak'aua ūrise».

Jesupa nepiripachima jarateai k'orea

Marco 4:10-12; Luca 8:9-10

¹⁰Maapae Jesú ome p'irriapatairāpa ichi orrobaridak'ari idisidama:

—¿K'āre k'orea ēpērarā nepiri bidepa jarateaparima?

^w 13:8 Griego pedeade nāiya bi bīma: *Chi eda waapēarāpa treinta teasima, chi eda waapēarāpa sesenta teasima, waapēarāpa cien teasima.*

Net'a tau p'oparí (13:1-23)

11 Jesupa p'anoosima:

—Chi Pajāne Bipa ichidirā ichi juade ua bi k'orea āareairā k'awapiwēa bimina, mārā k'awapi bima. 12 Abaipā Tachi Ak'ōre k'orea piarā k'awapiā, Tachi Ak'ōrepa māi atepe k'awapiipi. Maamina chi atua bipa ne k'awa bi k'irisiaipira, ichia k'irisia bi sida Tachi Ak'ōrepa māi ēemariipi. 13 Māi k'orea mia āchiā nepiriparima ne jarateai k'orea. Mia oo bi āchia unu p'animina k'awadawēa p'anima, ichiaba mia jara bi ūri p'animina p'ue ūrinawēa p'anima. 14 Tachi Ak'ōre pari pedeapari Isaiapa jarada jira oopatama:

Nāi ēpērarāpa ūri
p'animina k'awadak'ama.
Minachia unu p'animina
k'awadak'ama.

15 Āchi sōnepa p'ue
k'awadak'ama, ūri

k'irianak'ama māinepa unu
k'irianak'ama.

Māiya badaépara āchia
taudepa ununai pasima,
k'iridepa ūrinai pasima
māinepa sōnepa k'awadai
pasima.

Maapae mimá chedak'ari mia
āchi jipa beepii pasima.

16»Maamina māra pia p'anima,
unu p'aniēra māinepa ūri
p'aniēra. 17Mia piarā jararuma:
Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā
minachia p'anirāpa, ēpēerā jīp'a
be ome unu k'iria p'anasidama
mārāpa unu p'anit'a. Maamina
ununaé pasima. Ichiaba mārāpa
ūri p'anit'a ūri k'iria p'anasida-
mina ūrinaé pasima.

**Jesupa k'awapida chi net'a
tau p'oparí k'orea**

Marco 4:13-20; Luca 8:11-15

18»Ūrit'i chi mia nepirida net'a
tau p'oparí k'orea k'āre jara k'iria
bit'a: 19Chi net'a tau ode p'oda
nāiya jara k'iria bima: Pajāne
Bipa ichidirā ichi juade ua bi
k'orea abai pida ūrik'ari k'awae-
pira, tiorepa māi pedea ichi sōne
cheda k'irisia atuapiipi. 20Chi
net'a tau mawara idá bi ijūane
p'odapa nāi jara bima: waapēarā
ēpērarāpa Tachi Ak'ōre pedea
ūrinak'ari sōpia ūripatama.
21Maamina k'arra ĩria p'aniēra
tāaraa choadak'ama. Nepirade
baeutade māiyawēpira Tachi
Ak'ōre pedea ijāa p'ani k'orea
ēpērarāpa māpiutade āchia ijāa

p'anana itu bipatama. ²²Chi net'a tau ijūa iiri idá bide p'oda nāi jara bima: chi eda waapēarā ēpēra-rāpa Tachi Ak'ōre pedea ūripa-tama, maamina āchi sāmaasá pia beadai k'orea minachia k'īrisiapatama. Ne āarea uru p'ananaipira, arapá p'ananai k'īrisiapatama. Āarea māi k'īrisia mietapa āchia sōne pia ūrinana itu bipiparima ne uu warida chauk'á bapari jīra. ²³Maamina chi net'a tau ijūa piade p'oda nāiya jara k'īria bima: chi eda waapēarāpa Tachi Ak'ōre pedea pia ūrinak'ari ijāapatama. Māirā chi waapēarāpa nepia āpia oopatama māinepa chi waapēarāpa ne wait'apea oopatama, māi awara chi waapēarāpa ne minachia oopatama.*

Trigo ijūane ne uu mietá uuda

²⁴Maapae Jesupa māicha nepīrisima ne jarateai k'orea:
«Pajāne Bīpa ichidirā ichi juade ua bit'a nāi jīra bima. Ēpēra basima. Māi ēpērapa ichi ijūane trigo tau pia uusima. ²⁵Maamina chi ichi pae pari mimiapatairā k'āi p'anasimisa ichi nek'īramá chek'ari ne uu mietá trigo uudade uusima. Maapae wāsima. ²⁶Māiya bak'ari chi trigo otok'ari chauk'oasima. Ara māine ne uu mietá sida warik'oasima. ²⁷Chi chipari pae pari mimiapatairāpa chiparia idide wāsídama: “Tai chipari, pi ijūane trigo pia uu baside ǰjāi ne uu mietá sāmaasá

warisima?” ²⁸Chiparipa p'anoosima: “Mī chi nek'īramaapa māiya oosima”. Māine chi ichi pae pari mimiapatairāpa ichiá idisídama: “Māiya bīpīra ǰk'īria bik'āra taipa ēuk'oade wānait'a?” ²⁹Chiparipa p'anoosima: “Māiya oorāt'i. Māiya oodaipira trigo ne uu mietá ome tausia ēuk'oadaipi. ³⁰Pia bima tausia waripidai aba chauutadea. Māi ewaride mi mimiapatairā jaraipi jerep'edamērā: naa ne uu mietá jirip'edak'ari k'āajīt'i paadai k'orea. Maamina trigo mi ne yaa-parí tede yaat'i”».

Mostaza tau uuda k'orea nepirida

Marco 4:30-32; Luca 13:18-19

³¹Māicha Jesupa māicha nepīrisima jarateai k'orea:
—Pajāne Bīpa ichidirā ichi juade ua bit'a nāi jīra bima. Ēpērapa mostaza tau ichi ijūane uusima. ³²Māi mostaza tau āarea tachia uupatai k'aepēra āpia k'irima. Maamina waapēarā ne uu awarai k'aepēra waibia wariparima, aba pak'uru minachia nibeerudea. Māipuru īpana chi pak'uru juat'aede te ook'oade chepatama».

P'ana ooropiparí k'orea nepirida

Luca 13:20-21

³³Ichiaba Jesupa māicha nepīrisima jarateai k'orea:
«Pajāne Bīpa ichidirā ichi juade ua bit'a p'ana ooropiparí

* 13:23 Griego pedeade nāiya bi bima: *Chi eda waapēarāpa treinta chaupatama, chi eda waapēarāpa sesenta chaupatama ichiaba waapēarāpa cien chaupatama.*

jīra bima. Māi p'ana ooropiparí wērapa āpia atak'ari harina ome p'oerasima. Maapae minachia eapasima āarea ēesāarunea».

Jesupa naa nepirida jarateada

Marco 4:33-34

³⁴Āarea māi Jesupa ēpērarā nepiridepa jarateasima. Nepiri-wēa jarateak'a pasima. ³⁵Tachi Ak'ōre pari pedeaparipa jarada jīra piarā māiyasima:

«Mia nepiridepa pedeaipi.
Tachi Ak'ōrepa nāi
ījūa oodadepa waa idi
k'awapiwēa bada, mia
jaraipi».

**Ne uu mietá ne uu ījūane
uuda k'orea Jesupa k'awapida**

³⁶Maapae Jesús ēpērarā ome bada tedeā wāsima. Ichi ome p'irriapatairā chedak'ari idisidama:

—Ne uu mietá uudada k'orea taiyá k'awapise.

³⁷Jesupa jarasima:

—Chi māi net'a tau pia uuparí jara k'īria bima mi, chi Ēpēra Warra. ³⁸Ne uu ījūa jara k'īria bima nāi ījūa āarea. Chi ne uu tau pia jara k'īria bima Pajāne Bīpa ichidirā ichi juade ua bidepema ēpērarā. Chi ne uu jara k'īria bima tiore mietaaderā. ³⁹Chi nek'īramá, māipa ne uu mietá uuda jara k'īria bima tiore mietapi. Chi ne uu ījūa chaudi ewari jara k'īria bima nāi jōi ewari. Chi ne uu ījūa chauparí

ewari mimiapatairā jara k'īria bima Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā. ⁴⁰Ne uu mietá ēut'aak'oada-k'ari paapatai jīra nāi ewaride ne māiyaipi. ⁴¹Mi, chi Ēpēra Warrapa mi Ak'ōrepa it'aripa peedarā peeipi nemietá oopatairā māinepa nemietá oopipatairā Mi juade ua bidepemarā jirip'ek'oaipi. ⁴²Māirā t'ipi uruade bat'ak'oadaipi. Māma jēa p'ana-naipi māinepa p'uapa k'ida k'iterrea p'ananaipi. ⁴³Maamina chi jīp'a berā āchi Ak'ōre juade imata jīra achiterrea p'ananaipi. Chi k'īiri pará bīpa jīrak'aua ūrise.

Ījūa māinepa perla atada

⁴⁴Pajāne Bīpa ichidirā ichi juade ua bit'a erreara yoorode mēra bida jīra bima. Māi erreara ēpērapa unuk'ari mēra bisima chi badamá. Maapae arapá wāk'ari jōma ichia uru bi netok'ari maapae chi ījūa atasima.

⁴⁵»Māi awara Pajāne Bīpa ichidirā ichi juade ua bit'a nāi jīra bima. Ēpēra ne ataparí pasima. Māi ēpērapa perla chi neepia bit'a jīri bapachima atai k'orea. ⁴⁶Māiya bide aba minachia pia k'īri chi neepia bi unusima. Ara māine ichia uru bi āarea netok'ari māi atasima.

T'iri k'orea jarateada

⁴⁷Pajāne Bīpa ichidirā ichi juade ua bit'a t'iri jīra bima.

T'iri bat'adak'ari, beta wawaria peapatama. ⁴⁸Beta minachia eda beek'ari ipudea jidibari enemeapatama. Maapae suak'abari p'aneenak'ari beta pia jabaradea jirip'epatama. Chi beta k'odak'apí amaak'oapatama. ⁴⁹Ara māi jīra nāi jōru ewari māiyaipi. Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā chedak'ari ēpēra k'achiarā chi jīp'a berā t'āenapema awara bidaipi. ⁵⁰Maapae t'ipi uruade bat'a-k'oodaipi. Māma jēa p'ananaipi māinepa p'uapa k'ida k'iterrea p'ananaipi.

Ne chiwidi māinepa ne sore k'orea nepirida

⁵¹Maapae Jesupa idisima:

—Mia jarada ζmārapa āarea k'awasidak'āra?

Āchia p'anoosidama:

—Ājā, tai Chipari.

⁵²Māine Jesupa jarasima:

—Pajāne Bipa ichidirā ichi juade ua bi k'orea Moisepa bida jarateparipa k'awasira te chipari jīra bima. Ichia yaa uru bidepema nepia chiwidi māinepa chi chōarāenapema ak'ipiparima.

Jesú Nazaré p'uurudea wāna

Marco 6:1-6; Luca 4:16-30

⁵³Māiya nepiri bidepa jaratea-k'ari Jesú āyá wāsima. ⁵⁴Maapae ichi p'uurudea chesima. Ewariaba judiorā ará pedeapatai tede jaratea basima. Chi ūri p'anipa

k'awa k'īrisiadaé pasi pēra nāiya jarasidama:

—Nāipa ζsāmāipa jāi k'īrisia k'awa atasima? ζSāmaasá ēpēerāpa ne p'ue oodak'apīrā ichia māi p'ue ooima? ⁵⁵Ichitachi p'uurudepema pak'urudepa ne ook'oaparí warrawēk'āra? Ichinae ζMariawēk'āra? Ichitachi ūpēarā ζSantiago, José, Simón māinepa Judawēk'āra? ⁵⁶Āarea ichi ūpēawērārā sida ζtachi t'āena p'aniwēk'āra? Māiyapira, ζichia sāmajākii k'awasima?

⁵⁷Āchia Jesude ijāanai k'īrianaé pasima. Māipuru Jesupa jarasima:

—Tachi Ak'ōre pari pedeaparí tua awaraidepemarāpa wap'epatama, maamina ara ichi tuadepemarāpa wap'eadak'ama. Ichitedeapemarā pida wap'eadak'ama.

⁵⁸Āchia ijāanaé pada pēra Jesupa māma ēpērarāpa ne p'ue oodak'apí p'ue minachia ooé pasima.

Herodepa Jesú k'orea ūrina

Marco 6:14-29; Luca 9:7-9

14 ¹Māi ewaride Herode Galilea tuadepema chi chaarea bi pasima. ²Māi Herodepa Jesupa ooda k'orea ūrisima. ³Māipuru ichi pae pari mimiapatairā jarasima: «¡Mimá Juan chi Porochoaparí p'irabarii badapi! Māipuru jōma ēpērarāpa ne p'ue oodak'apīrā p'ue oo bima».

² **14:1** *Herode*. Māi Herode *Antipa* apachidama. Ichi k'orea nāma pedea bima: Mateo 14:1-10; Luca 3:19; 9:7-9; 13:31-33; 23:6-12. Ichi ak'ōre «Herode chi Minachia K'awa Biade» apachidama. Mateo 2:1-23.

3-4 Herodepa māiŷa jarasima Juan peapida pēra. Māi nāiŷa basima: Herodepa ara ichi ŷpēa P'elipe k'ima Herodía apatai atasima. Maamina Juanpa ichiá jarapachima: «Moisepa bidade bi bima pi ŷpēa k'ima p'ue uru baiwēa bima». Māi k'orea Herodepa Juan jitapik'ari eda jīa nibipatai tede k'ānenapa jī nibipisima. 5 Juan peapi k'īria basima maamina p'uurudepemarā wap'ea bada pēra p'ue ook'a pasima. P'uurudepemarāpa k'īrisia p'anasima Juan Tachi Ak'ōre pari pedeaparí pasit'a.

6 Herode t'ōna ewari ará pa bide Herodía k'au jōmāirā k'īrari paerasima. Herode māi k'orea miak'āe sō arapá bada pēra, 7 māi āwērā piarā jarasima ne paritua ichia idiru teayade asima. 8 Māine chi naepa ichi k'aua nāiŷa idipisima: «Míá p'arat'ude Juan chi Porochoaparí poro tease».

9 Māiŷa idiside Herode k'īra piawēa beesima. Maamina āarea ichi ome nek'o p'anirā k'īrari piarā jarada pēra Herodía k'aua idida oopisima. 10 Ara māine chi jīa nibipatai tede Juan poro biat'upisima. 11 Juan poro p'arat'ude enemeenak'ari Herodía k'aua teasidama. Maapae chi k'aua chi naea teasima. 12 Māiŷa bak'ari Juan ome p'irriapatairāpa ichi k'ak'ua ateedak'ari t'ibarisidama. Maapae Jesua jarade wāsídama.

Jesupa ēpērarā joesoma mil p'ania nek'opida

Marco 6:30-44; Luca 9:10-17;

Juan 6:1-14

13 Jesupa Juan k'īrawēana ŷriside ichi tuaba p'āp'orrode ijūa ēpērarā newēmá wāsima. Maamina ēpērarāpa ichi sāmá wāru k'awasidaide p'uuruchadepemarā jīte ichi k'aade wāsídama. 14 Jesú p'āp'orrodepa edá batoorude māi ēpēerā minachia nibi chupuria unuk'asima. Māipuru chi k'ak'ua piawēa k'ede jipa beepik'oasima. 15 K'iumaa bada pēra ichi ome p'irriapatairā ichimá wānak'ari jarasidama:

—Nāma ēpēra k'ait'a newēma. Māi awara k'iumaa bima. Ēpērarā jarase p'uuru bemá chik'o atade wānamērā.

16 Māine Jesupa ichi ome p'irriapatairā jarasima:

—Āchi wānaiwēa p'anima. Mārapuru nek'opit'i.

17 Maamina āchia jarasidama:

—Taipa p'ana joesoma māinepa beta ume uru p'anima.

18 Jesupa jarasima:

—Mimá enemeet'i.

19 Maapae ēpērarā jarasima p'ūa-jārane suak'abari p'aneenamērā. Māi p'ana joesoma p'ani māinepa beta ume p'ani ichi juade atak'ari pajānea ak'ik'ari Tachi Ak'ōrea sōpia biade asima. Maapae p'ana t'oet'aak'ari ichi ome p'irriapatairā teasima jeda k'odamērā. 20 Jōmāirā nek'odak'ari jāwaasidama.

Chi pichoada jirip'esidaide jabara k'ak'o doce ipirupisidama. ²¹Māma nek'odada chi imik'irarā cinco mil p'anasidama māinepa wērarā, warrarā joisiadawēa.

Jesú to ĩri nipada

Marco 6:45-52; Juan 6:16-21

²²Māiya bak'ari Jesupa ichi ome p'irriapatairā p'āp'orrode batoopisima ichi naa k'ĭaria wānamērā. Māine ichi māma beesima ēpēerā āchi tiidá peek'ayá. ²³Jōmāirā wāpik'ari ichi tuaba eyadea Tachi Ak'orea it'aa chiidide wāsima. K'iu-side ichi tuaba basima. ²⁴Māimisa chi p'āp'orrode wānana to estarik'a p'anasima. Māine t'umá minachia nibīpa p'āp'orro wēsá bat'a uru beesima k'ua-p'et'ai jīra, nāu āchimá p'ōat'i nibada pēra. ²⁵Āsā parudea Jesú āchimá senia ĩri nipasima. ²⁶Maamina ichi ome p'irriapatairāpa māi unusidaide minachia p'erasidama. Ne wap'eapa āchi biasidama:

—¡Jaore jāiya nipi!

²⁷Ara māine Jesupa jarasima:

—¡P'erarāt'í! ¡Mipi! ¡Ne wap'earāt'í!

²⁸Māine Pedropa ichiá jarasima:

—Mi Chipari, piarā pipira, mi to ĩri pimá wāpise.

²⁹Ara māine Jesupa jarasima:

—¡Chese!

Ara māine Pedro p'āp'orrodepa toeda batook'ari Jesumá to ĩri wāru pasima. ³⁰Minachia p'ōat'i nibi unuk'ari wap'easima.

Maapae edá t'aapodosima. Māine biasima:

—¡Mi Chipari, k'aripase!

³¹Ara māine Jesupa juade jita-k'ari jarasima:

—K'ōp'āero ĩjāawēa bi, ¿pia k'āre k'orea mia pi p'ue to ĩri peei-wēane a k'ĭrisiasima?

³²P'āp'orrode batoosidaide nāu p'ōat'iwēa nibeesima. ³³Maapae āarea p'āp'orrode p'ani Jesú k'ĭrari sĭraporode k'op'aneenak'ari ichiá pia pedeasidama:

—¡Pi piarā Tachi Ak'öre Warrapi!

Jesupa Genesare tuade k'ak'ua piawēa berā jipa beepida

Marco 6:53-56

³⁴Māiya senia k'ĭaria wāna-k'ari, chesidama Genesare ĩjūane. ³⁵Māmapema ēpērarāpa Jesú k'awasidama. Māipuru āarea āchi tuadea jara peesidama Jesú chesit'a. Maapae ēpērarāpa āarea chi k'ak'ua piawēa berā ichimá enemeepachidama. ³⁶Āchia ichiá chupuria idisidama abapuru ichi neet'á i t'ōmaripipade asidama. Jesupa itu t'ōmaripida pēra āarea jipa beek'oasidama.

Jua siipatai k'orea idida

Marco 7:1-23

15 ¹Māiya bak'ari waa-pēarā p'ariseorā māinepa Moisepa bida jarateapatairā Jerusalén p'uurudepa Jesumá chedak'ari idisidama:

²—Pi ome p'irriapatairā jua siidawēa nek'opatama. ¿K'āre

k'orea tachi chōarāenapemarāpa jarateadada itu bipatama?^z

³Māine Jesupa p'anoosima:

—Māra pida ĵk'āre k'orea Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedea itu bipatama ara machia oopatai oodayá oo p'aniēra? ⁴Tachi Ak'ōrepa nāiya jarasima: “Pī ak'ōre māinepa pī nae wap'ea p'anat'ī”. Nāi sida jarasima: “Abaipa ichi ak'ōre wa ichi nae k'orea k'achia pedeaipira, māi nepira pará biade adak'ari, peapi-daipi”. ⁵Maamina mārāpa jarateapatama ēpērapa nāiya jarai chi ak'ōrea wa chi naea: “Āarea mia uru bit'a Tachi Ak'ōrea teayade ada pēra mia māra p'ue k'aripaiwēma”. ⁶Māiya jarak'ari, pia biade apatama, chi ak'ōrerā k'aripapiemaapa. Māra chōarāenapemarāpa jarateadada ijāa p'ani k'orea, Tachi Ak'ōre pedea itu bipatama. ⁷Māra ēpēerā pia jīra berā! Tachi Ak'ōre pari pedeparī Isaíaapa māra k'orea piarā bisima. Nāiya jarasima:

⁸Nāi p'uurudepemarāpa miá pia pedeatatama, maamina piarā āchi sōne mine k'irisidadak'ama.

⁹Āchi k'írīa miá pia pedeatatama. Mi pedea k'aepēra ēpēra k'irisiat'u jarateapatama.

¹⁰Maapae Jesupa ēpērarā arī p'ani t'ík'ari nāiya jarasima:

—Mi pedea ūrit'ī k'awadamērā.

¹¹Tachia chik'o k'odada k'orea

tachi mietá p'aneenak'ama Tachi Ak'ōre k'írari. Māipari tachi it'ae-depa pedea bīpa Tachi Ak'ōre k'írari mietá biparima.

¹²Māiya bak'ari Jesú ome p'irriapatairāpa orrobari chedak'ari jarasidama:

—ĵPia k'awa bik'āra p'ariseorā sōne k'iruusidait'a jāi pedea jarada k'orea?

¹³Jesupa p'anoosima:

—Mi Ak'ōre pajāne bīpa, ichia uudawē paara āarea ēut'aa-k'oaipi, chi k'arra para. ¹⁴Māipuru p'ariseorā k'orea k'írīsiarāt'ī. Āchi tau p'ārio be jīra p'anima. Tau p'ārio bīpa abai tau p'ārio bīa o jarateasira, umea uriade baewānaipi.

¹⁵Māine Pedropa Jesua jarasima:

—Tachia nek'opatai k'orea pia jarateada taiyá k'awapise.

¹⁶Jesupa idisima:

—ĵMārāpa waidi atua p'ani-k'āra? ¹⁷Ne āarea ēpēra it'aede wāna bidea wāparima, māiya bak'ari amaaparima. ĵMāi k'awadawēa p'anik'āra? ¹⁸Maamina ēpēra it'aedepa che bit'a sōnepa cheparima. Māipa māi ēpēra mietá beepiparima Tachi Ak'ōre k'írari. ¹⁹Ēpēra sōnepa nāi k'irisia mietá cheparima: miá peai; k'ima awarai ome k'āii; nemietá awarai ome oo bai; nechiai; sea jarai; waapēarā k'orea k'achia pedei;

^z15:2 Tachi Ak'ōre pedeade jara bima p'aarerā k'uidai p'ani k'orea, maamina Jesú ewaride p'ariseorāpa jarateapachidama jōmārāpa jua siidai pia bima chōarāenapemarāpa jaradada jīra. Levítico 22:4-8.

15:4 Éxodo 20:12; 21:17. 15:9 Isaía 29:13.

jākiī āarea k'īrisiai. ²⁰Jōma makiipa ēpēra Tachi Ak'ōre k'īrari mietá beepiparima, maamina jua siiwēa nek'orupa tachi mietá beepik'ama.

**Jesupa cananeo wēra
jipa beepida**

Marco 7:24-30

²¹Jesú māmāipa Tiro māinepa Sidón tuadea p'irriade wāsima.

²²Māine cananeo wēra māi tuadepema Jesú nimá chesima. Māi wērapa nāiya jik'ua pedea niibesima:

—Mi Chipari, Davidepa cheda, mi k'īra chupuriase! Mi k'au jaore mietapa minachia mīapi bīma.

²³Maamina Jesupa p'anoóe pasima. Māine ichi ome p'irriapatairā orrobari chedak'ari ichiā nāiya chupuria idisidama:

—Jāi wēra tachi k'aade bia nima. Ichiā āyá wāpade ase.

²⁴Wēra cananeo pida pēra Jesupa ichiā jarasima:

—Tachi Ak'ōrepa mi peesima Israel ijūanepemará k'aripamērā, āchi ovejarā atuadada jīra p'aniēra.

²⁵Māine wēra Jesú k'īrari sīraporode k'obeek'ari jarasima:

—Mi Chipari, jk'aripase!

²⁶Jesupa p'anoosima:

—Pia biwēma warrarāpa nek'omaa p'anit'a ēemarik'ari usarā p'eut'aa teait'a.

²⁷Māine wērapa jarasima:

—Pia piarā jara bīma, mi Chipari, maamina usapa chipari nek'opatai ek'ari chik'o jurruchoada k'oparima.

²⁸Jesupa jarasima:

—Wēra, pia piarā ijāa bīma mia pi k'au p'ue jipa beepiit'a. Māipuru pia k'īria bi jīra mia oopi.

Ara māine chi k'au jipa beesima.

**Jesupa ēpērarā cuatro mil
p'anirá nek'opida**

Marco 8:1-10

²⁹Māmāipa Jesú senia choma Galileadea wāsima. Eyade it'i wāk'ari māma suak'abari beesima. ³⁰Maapae ēpērarā chok'ará ichi bimá cheepirisidama. Āchia chok'ará enemeesidama biiri sorek'ea berā, tau p'ārio berā, k'īrame t'urrā berā, jua piawēa berā māinepa wawaria k'idade berā. Māirā Jesumá bisidama. Maapae Jesupa āarea jipa beepik'oasima. ³¹Ēpēra ará p'anīpa unusidama chi k'īrame t'urrā beada pedea p'anit'a, chi jua piawēa beada pia p'anit'a, biiri sorek'ea beada pia nipada, ichiaba tau p'ārio beadapa unu p'anit'a. Āareairāpa k'awa k'īrisiadaé pasi pēra, chi Israel-pema Ak'ōrea pia pedeasidama.

³²Māiya p'anine Jesupa ichi ome p'irriapatairā t'ik'ari jarasima:

—Mia nāi ēpērarā sōchupuria unu bīma. Ewari k'ak'o ūpea pa bīma mi ome p'anit'a. Āchia nek'odai k'orea uru p'anana jōsima. Mia āchi nek'odawēa peei k'īriawēma āchi tiidá, ode wāutade jarra jai jitapidaemaapa.

³³Maamina ichi ome p'irriapatairā idisidama:

—Nāma ēpēerā newēmá ¿sāma chik'o ununaima nāi ēpērarā chi chok'ará p'aní pae?

³⁴Māine Jesupa idisima:

—¿Mārapa p'ana jōmasá uru p'anima?

Āchia p'anoosidama:

—Siete uru p'anima, māinepa beta chak'e wariwēa uru p'anima.

³⁵Maapae Jesupa ēpērarā jarasima ijūane suak'abari p'anee-namērā. ³⁶Māi p'ana siete bada māinepa beta ichi juade atak'ari Tachi Ak'ōrea sōpia biade asima. Māiyak'ari beta māinepa p'ana t'oet'aak'ari ichi ome p'irriapatairā teasima jedadamērā. Maapae jedasidama. ³⁷Jōmāirāpa k'odak'ari jāwaak'oasidama. Chi pichoada jirip'esidaide jabara nepalá k'ak'o siete ipirusidama. ³⁸Māma nek'odada chi imik'īira k'īmari mil p'anasima, wērarā māinepa warrarā joisiadawēa. ³⁹Maapae ēpērarā wāpik'ari Jesú p'ap'orrode batook'ari Magadán ijūanea wāsima.^a

P'ariseorāpa Jesua ne p'ue oodak'apí oopade a p'anana

Marco 8:11-13; Luca 12:54-56

16 ¹Māiya bak'ari waapēarā p'ariseorā māinepa saduceorā Jesumá orrobarisidama, ichi Tachi Ak'ōrenepa che bi k'awadayá. Māi k'orea ichiá idisidama ēpērarāpa ne p'ue oodak'apí oomērā. ²Māine Jesupa

p'anoosima: «Pajā p'urea k'iu-maa bipira, norema ewari pia bayade apatama. ³Māinepa tap'ededa imata ochiaparieri pajā p'urea nibipira māinepa t'aua nibipira, mārapa ewari mietá bayade apatama. Mārapa māiya ewari k'īra k'awa p'animina Tachi Ak'ōrepa nāi ewaride oo bit'a k'awadak'ama. ⁴Māra idiapaepemará ēpēerā k'achia berāpa Tachi Ak'ōrene ijāanai itu bimaa p'anima. Idi p'anima mia ne ēpērarāpa ne p'ue oodak'apí oomērā. Maamina mia māiya ooiwēma. Mārapa abapuru Tachi Ak'ōre pari pedeparí Joná māiya bada jīra ununai».

Māiya jarak'ari, āchi ameesima.

P'ariseorā p'ana ooropiparí

Marco 8:14-21

⁵Senia k'īaria wānak'ari Jesú ome p'irriapatairāpa p'ana atee-wānai k'īrisia atua p'anasidama. ⁶Māine Jesupa jarasima:

—Jīrak'aua p'anat'i chi p'ana ooropiparí p'ariseorāné ome māinepa chi saduceorāné ome.

⁷Jesú ome p'irriapatairāpa ara āstu p'eeda para beesima:

—Ichia māiya jarasima tachia p'ana enemeenaé pada pēra.

⁸Jesupa māi k'awaside jarasima:

—¿K'āre k'orea p'ana newēane a p'anima? ¿Wapida Tachi Ak'ōrene ijāanawēa jīra p'anik'āra?

^a 15:39 *Magadán*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *Magdala*.

16:4 Joná 3:3-9; Mateo 12:38-41.

9 ¿Mārapa mia ooda unusidamina k'awadawēa p'anik'āra? ¿K'īrisia atuasidak'āra p'ana joesoma bidepa mia ēpērarā joesoma mil p'ania nek'opida? ¿K'īrisia atuasidak'āra mārapa chi pichoada jirip'esidaide jabara k'ak'o jōmasá ipirupisidat'a? 10 ¿Ichiaba k'īrisia atuasidak'āra p'ana siete p'aninēpa mia ēpēerā cuatro mil p'ania nek'opida? ¿K'īrisia atuasidak'āra mārapa chi pichoada jirip'esidaide jabara nepalá jōmasá ipirupisidat'a? 11 ¿Sāmaasá ūrinawēa p'anima mia p'ana k'orea pedewēa bit'a? Māit'u mia jarasima p'ariseorā p'ana ooropiparí, saduceorāné ome jīrak'aua p'ananamērā.

12 Maapaepuru k'awasidama Jesupa p'ana ooropiparí k'orea jarawēa badat'a, māipari jara k'īria basima p'ariseorāpa māinēpa saduceorāpa jarateapatai k'orea jīrak'aua p'ananamērā.

Pedropa Jesú k'orea jarada

Marco 8:27-30; Luca 9:18-21

13 Māiŷa bak'ari Jesú ichi ome p'irriapatairā ome P'ilipo tuade Cesarea p'uurudea chesidama. Māine Jesupa āchiá idisima:

—Ēpērarāpa ¿sak'á p'anima? Mí, chi Ēpēra Warra ¿k'aiyade a p'anima?

14 Āchia p'anoosidama:

—Chi eda waapēarāpa jara p'anima pi Juan chi Porochoaparipi. Chi eda waapēarāpa jara p'anima pi Eliapi. Waapēarāpa jara p'anima pi Jeremiapi wa Tachi Ak'ōre pari pedeaparipi.

15 Māine Jesupa idisima:

—Maamina mārapa mi ¿k'ai k'īrisia p'anima?

16 Simón Pedropa p'anoosima:

—Pi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada, Tachi Ak'ōre chok'ae bi Warrapi.

17 Jesupa jarasima:

—Pi sōpia bima, Simón, Joná warra. Ēpēra abai pida piá māi k'awapié pasima, māipari mi Ak'ōre pajāne bīpa māi k'awapisima. 18 Mia jararuma: pi Pedropi. Mia nāi mawara ĩri mi p'uuru ooi-pi.^b Mi āpia pida mi p'uuru p'uedaiwēma, tachi piutade pida.^c

19 P'uurudepema te ewaparí tearu jīra mia pi Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bi t'āena minachia k'awa bi jīra biipi.^d Chi pia nāi ĩjūane ne itu bīpiēpīra Tachi Ak'ōre pajāne bi pida māiŷa ne itu bīpiiwēma. Ichiaba chi pia nāi ĩjūane ne itu bīpiipīra Tachi Ak'ōre pajāne bi pida māiŷa ne itu bīpiipi.

20 Maapae Jesupa chi ichi ome p'irriapatairā māi mi āpia pida

^b 16:18 *Pedro*. Pedro t'ī griego pedeade «mawara» jara k'īria bima *Nāi mawara*. Pedro t'ī «mawara» jīra ūri biēra waapēarāmá Jesupa nāi mawaraade arude «Pedro» jara bima. Waapēarāmá jara k'īria bima chi Pedropa jarada. Ichiaba waapēarāmá, «Jesú» jara k'īria bima. 1 Corintio 3:11; 10:4; 1 Pedro 2:6-8. ^c 16:18 Griego pedeade nāiŷa bi bima: *Hades eda wāpatai minachia bi*. ^d 16:19 Jesú ewaride p'uurudepema te ewaparí uru bi chi minachia k'awa bi pasima.

abaia jararāapadade asima ichi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada.

Jesupa ichi peadai jarada

Marco 8:31—9:1; Luca 9:22-27

²¹Māi ewaridepa Jesupa ichi ome p'irriapatairá jarapachima ichi Jerusalene minachia mīai bi. Nāiya jarasima:

—P'uurudepema chaarearā juade, p'aarerā chi mairā chaarearā juade mairā Moisepa bida jarateapatairā juade mi minachia mīai. Mi peapidaipi maamina ewari ūpeaide chok'ae p'irabariipi.

²²Māiya jarada k'orea Pedropa ichi awara atewāk'ari itiasima:

—Mi Chipari, māiya pedearāse. Tachi Ak'ōrepa māiyapiiwēma.

²³Maamina Jesupa jūitea ak'i-k'ari Pedroa jarasima:

—Tiore, mi omepema āyá wāse. Mia ooi bit'a, pia oopiama bima. Pia Tachi Ak'ōre jira k'irisawēa bima. Māipari ēpēra jira k'irisia bima.

²⁴Maapae Jesupa ichi ome p'irriapatairá jarasima:

—Abaipa mi ome wā k'iria bipira, ichia oo k'iria bit'a itu bik'ari minachia mīai k'orea bai bima. Maapae mi ome wāi bima.^e ²⁵Abai pida nāi ijūane pia bai k'orea jiri baipira, k'aadea

ewari parude ichi atuaiipi. Maamina abai pida mi k'orea piupira, Tachi Ak'ōre ome ewaricha chok'ae baiipi. ²⁶Ēpēra nāi ijūane ne āarea uru bide piupira, ¿ichia uru bipa k'aripaik'āra? ¿Jōmasá teai bima, ichi piuemaapa? ²⁷Piarā mi, chi Ēpēra Warra Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā ome cheipi mi Ak'ōre jua chaareadepa ēpēerā itiai k'orea. Māine pia oopatairá mia pia biipi, ichiaba nemietá oopatairá nepira pará biipi. ²⁸Mia piarā jararuma: chi eda waapēarā nāma p'anī piudai naena ununaipi chi Ēpēra Warrapa ichidirā ichi juade ua bait'a.^f

Jesú k'ira awara unupida

Marco 9:2-13; Luca 9:28-36

17 ¹Ewari k'ak'o sei pak'ari Jesupa Pedro, Santiago mairāpa chi ūpēa Juan āchi tuaba awara eya it'i bimá atewāsima. ²Māma āchi k'irari Jesú k'ira awara unupisima. Ichi k'ira imata jira achiterrea unupisima mairāpa ichi neet'á t'ot'oa achiterrea beesima. ³Māiya bide āchia unusidama Moisé mairāpa Elía Jesú ome pedeamaa p'anī. ⁴Māipuru Pedropa Jesua jarasima:

—Tai Chipari, pia bima tai nāma p'anit'a. Pia k'iria bipira

^e16:24 *Minachia mīai k'orea bai bima.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Ichi k'urusu uai pia bima.* ^f16:28 *Ununaipi chi Ēpēra Warrapa ichidirā ichi juade ua bait'a.* Pia k'awadawēma k'āre ununait'a. Waapēarāmá jara bima Jesú k'ira awara nibeepi ununaipi. Waapēarāmá jara bima Jesú chok'ae p'irabarida, ichi pajānea wāit'a, wa Tachi Ak'ōre Jaore cheit'a ununaipi. Daniel 7:13-14.

taipa te chak'e ūpea oodaipi, aba pi pae, aba Moisé pae māinepa aba Elía pae.

⁵ Pedro māiya pedeamaa bide j̄ara inaa b̄ipa āchi āarea t'ausima. J̄ara māiya cheside nāi pedea j̄ik'ua ūrisidama: «Nāit'a mi Warrapi. Mia ichi minachia k'īria bima. Mi ichi k'orea arapá bima. Ichia jara bi ūrit'i».

⁶ Māi ūrisidaide ne wap'eapa jeeda barrobari p'aneesidama.

⁷ Māiya bide Jesú chek'ari āchi t'ōmarisima. Maapae jarasima:

—P'irabarit'i. Ne wap'earāt'i.

⁸ Āchia māicha ak'isidaide, waa waap̄earā ununaé pasima. Aba Jesut'u basima.

⁹ Eyadepa edá chesidaide Jesupa āchiá nāiya jara peesima:

—Mārapa ununana mi āpia pida abaia jararāt'i aba mi, chi Ēp̄era Warra chok'ae p'irabarirudea.

¹⁰ Māine āchia Jesua idisidama:

—Māiyara Moisepa bida jarateapatairāpa ¿k'āre k'orea Elía naa chei biade apatama?

¹¹ Jesupa p'anoosima:

—Piarā Elía chei bima nejōma pia bii k'orea. ¹² Maamina mia jararuma: Elía piarā chesima. Maamina abai pida ichi k'awadaé pasima. Māipari ēp̄erarāpa ēp̄eerāpa oo k'īria p'anana ichi ome oosidama. Ara māi j̄ira mi, chi Ēp̄era Warra āchi juade minachia m̄iapi.

¹³ Māine Jesú ome p'irriapatairāpa k'awasidama ichia Juan chi Porochoaparí k'orea pedea basit'a.

**Jesupa warra jaore mietá
pará bi j̄ipa beepida**

Marco 9:14-29; Luca 9:37-43

¹⁴ Āchi eyadepa edá chesidaide ēp̄erarā chok'ará āarea ará tuanasidama. Māine ēp̄era Jesumá chesima. Māi ēp̄era Jesú k'īrari s̄iraporode k'obeek'ari jarasima:

¹⁵ —Mi Chipari, mi warra k'īra chupuriase. Minachia m̄ia bima. Wawaparima, māinepa edaide minachia t'ipide baeparima māinepa edaide toeda baeparima.

¹⁶ Mia ichi pi ome p'irriapatairāpá enemeesima, maamina p'ue j̄ipa beepidaé pasima.

¹⁷ Jesupa jarasima:

—¿Ēp̄eerā k'achia berā māinepa ij̄āanak'apiirā! ¿Waa sāma m̄ara ome baima? ¿Waa sāma m̄ara ome choaima? Chi warra nāmá enemeet'i.

¹⁸ Jesupa jaore mietá itiak'ari, jeret'aaside warra k'ak'uadepema āyá wāsima. Ara māine chi warra j̄ipa beesima.

¹⁹ Māiya bak'ari Jesú ome p'irriapatairā ichimá wānak'ari āchi tuaba idisidama:

—¿K'āre k'orea taipa jāi jaore mietá p'ue āyá jeret'adaaé pasima?

²⁰ Jesupa p'anoosima:

—Mārapa Tachi Ak'ōrene āpia ij̄āanawēa p'ani p̄era p'uedaé pasima. Mia piarā jararuma: mostaza net'a tau āpia k'īri j̄ira m̄arapa āpia ij̄āa p'anipara, nāi

17:5 Deuteronomio 18:15; Isaía 42:1. 17:11 Malak'ia 3:1; 4:5-6.

17:12 Marco 6:14-29. 17:13 Mateo 11:14.

eyá nāmāipa āyá wāpade adai pasima. Māine eya āyá wāipi. Māiya ijāa p'anipara, mārāpa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí p'ue oodawēa p'ananaiwē pasima. ²¹Maamina jaore mietá nāi jīra be āyá jeret'aadai k'orea Tachi Ak'ōrea it'aa chiididai p'anima māinepa Tachi Ak'ōrene k'irisia-dayá nek'odak'apí ewari oodai p'anima.^g

**Jesupa māicha ichi peadai
k'orea jarada**

Marco 9:30-32; Luca 9:43-45

²²Galilea tuade ará tuanasi-daide Jesupa ichi ome p'irriapatairá jarasima:

—Tāaraawēa bide ēpērapa mi, chi Ēpēra Warra abaipa jitapi-k'ari, ēpēerá teaiپی. ²³Āchia mi peadaipi, maamina ewari ūpeaide mi chok'ae p'irabariپی.

Māi k'orea āchi k'īra piawēa p'aneesidama.

**Jesupa erreara Tachi Ak'ōre
te minachia bi pae teada**

²⁴Jesú māinepa ichi ome p'irriapatairā Capernaum p'uuru-dea chesidaide Tachi Ak'ōre te minachia bi pae erreara jirip'epatairā Pedromá wāsídama. Āchia idisidama:

—¿Māra Jarateaparipa Tachi Ak'ōre te minachia bi pae erreara teaparik'āra?^h

²⁵Pedropa p'anoosima:

—Ājā, teaparima.

Pedro ichi tede eda wāsíde Jesús naa pedeasima. Nāiya idisima:

—Pia ¿k'āre k'irisia bima, Simón? Nāi ijūanepema minachia k'awa p'anineerāpa ¿Kairá erreara idipatama? ¿Āchidirá wa tua awaraidepemará?

²⁶Pedropa p'anoosima:

—Tua awaraidepemará.

Jesupa ichiá jarasima:

—Ājā. Chi minachia k'awa p'anineerāpa teadak'ama. ²⁷Tachi, Tachi Ak'ōreneerāmina, māi erreara teadaipi, ēpērarāpa tachi k'orea piawēa k'irisia pidaemaapa. Māipuru senianea to iade wāse. Chi naa beta pearu it'aede erreara tau aba unuپی. Māi erreara jita-k'ari, tease mi pari māinepa pi pari.

K'ai chi atepe bi

Marco 9:33-48;

Luca 9:46-48; 17:1-2

18 ¹Māi ewaride Jesús ome p'irriapatairā ichi orrobari-k'ari nāiya idisidama:

—Pajāne Bipa ichidirā ichi juade ua bidepemarā ¿k'ai chi atepe k'awa bit'a?

²Māine Jesupa warra chak'e t'ik'ari āchi esa bai nibisima.

³Nāiya jarasima:

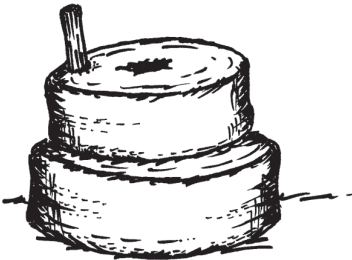
—Mia piarā jararuma: mārāpa awara k'irisidaepira māinepa

^g 17:21 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi versículo newēma.

^h 17:24 Judiorā chi imik'irarāpa āyocha māi erreara teapachidama Tachi Ak'ōre te minachia bi pia bamērā. Māi ewari ume mimiai basima māi erreara teai k'orea. Éxodo 30:13-16; 38:25-26; 2 Crónica 24:9-14; Nehemia 10:32.

nāi warra chae jīra p'ananaepira, Tachi Ak'ōre Pajāne Bipa ichidirā ichi juade ua bide p'ananaiwēma. ⁴Maamina abai pida nāi warra jīra waapēarā k'aepēra chupurii jīra beeipira, Tachi Ak'ōre Pajāne Bipa ichidirā ichi juade ua bide chi atepē minachia k'awa baiپی. ⁵Chi mine ijāa bi k'orea nāi warra jīra pia pedea bipa, miá pida pia pedeaپی.

⁶»Abaipa chi āpia k'ede mine ijāa p'ani nemietaade baepiipira, Tachi Ak'ōrepa māi ēpēra minachia itiaپی. Māi minachia ibia itiai pēra piipará bima māi ēpēra obiiride k'ūruma waibia jīna-k'ari senia chomanea toeda t'aa peedai.ⁱ ⁷Chi waapēarā nāi ijūa-nepemará nemietá oopipatairā āchi chupuria p'ananaپی! Māirā paraapi, maamina chi waapēarā nemietá oopiparí, māi mīa chupuri baiپی.

K'ūruma waibia (18:6)

⁸»Māi k'orea pi juapa wa pi jīrupa piá nemietá oopiipira, māi biat'uk'ari āyá amaase, nemietá oopiemaapa. Piipará

bima ewaricha bait'a Tachi Ak'ōre ome, jua mosá wa biiri mosá, jua ume māinepa jīru ume uru bi ome, māi t'ipi urua k'iik'amá eda bat'a peei k'aepēra. ⁹Ichiaba pi taupa piá nemietá oopiipira, māi nemietá ooemaapa ēut'aak'ari āyá amaase. Piipará bima ewaricha Tachi Ak'ōre ome tau berrea bait'a, māiya tau ume bi t'ipi tau uruadea bat'a peei k'aepēra.

Oveja atuada k'orea nepirida

Luca 15:3-7

¹⁰»Warra chak'erā k'īrianawēa p'anarāt'i. Mia jararuma: Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā mi Ak'ōre k'īrari p'anipa āchi ak'ipatama. ¹¹Piarā mi, chi Ēpēra Warrapa chi atua berā k'aripai k'orea chesima.^j

¹²»Mārapa ¿k'āre nāine k'īrisia-daima? Ēpērapa 100 oveja uru bidepema aba atuaipira ¿chi 99 p'ani eyade ameeek'ari chi atuada jiride wāiwēk'āra? ¹³Mia piarā jararuma: unusira, sōpia beeipi māi oveja k'orea, chi waapēarā 99 atuadawēa p'ani k'aepēra. ¹⁴Ara māi jīra māra Ak'ōre pajāne bipa k'īriawēma aba pida warra chak'e atuai.

Pi ūpēapa nemietá oosira pia ¿sāima?

Luca 17:3

¹⁵»Pi ūpēapa pi nemietá oosira, ichimá wāk'ari māra tuaba p'anine, pedease ichia nemietá ooda

ⁱ 18:6 *K'ūruma waibia*. Griego pedeade bi bima: *Burro k'ūruma*. Māi ewaride ēpērarāpa chi net'a tau mūra k'ūrumane bapipachidama. ^j 18:11 Griego pedeade chok'ará k'art'ade māi versículo newēma.

Oveja atua badat'a ununa (18:12-14)

k'awaměrá. Ichia pi pedea ūrisira, ichi ome sōpia beepi. ¹⁶Maamina pi pedea ijāawēpira, ēpēra aba wa ume ichimá ateewāse. Māirāpa pia jara bi āarea piarāane adaipi.^k ¹⁷Wapida āchia jarauta ichia ūri k'riawēpira, Tachi Ak'ōrene ijāapatairá āarea ará t'ik'ari, āchiá māi nepira jarase. Maamina Tachi Ak'ōrene ijāapatairāpa jarauta ūri k'riawēpira, ichi Tachi Ak'ōre atua bi jira wa Romanepema pae erreara jirip'eparí jira itu bise.

¹⁸»Mia piarā jararuma: Chi mārāpa nāi ijūane ne itu bipidae-pira Tachi Ak'ōre pajāne bi pida māiya ne itu bipiawēma. Ichiaba chi mārāpa nāi ijūane ne itu bipidaipira Tachi Ak'ōre pajāne bi pida māiya ne itu bipiipi.

¹⁹⁻²⁰»Mia nāiya jararuma: mine ijāapatairā ume wa ūpea ará p'anine mi sida māma baiipi. Māipuru mārānepema ume p'ani nāi ijūane mi Ak'ōrea it'aa chiididai k'orea pedea audaipira, mārāpa it'aa chiidiuta mi Ak'ōre pajāne bipa ooipi.

K'achia ooda k'risia atuawēa bada k'orea nepirida

²¹Maapae Jesú orrobarik'ari Pedropa idisima:

—Mi Chipari, mi ūpēapa mi nemietá oorude ¿bari k'ak'o jōmasá k'risia atuai bi? ¿Bari k'ak'o siete pia bik'āra?

²²Jesupa p'anoosima:

—Mia jararuma: bari k'ak'o siete māiya ooiwēa bima, māipari

^k 18:16 Māirāpa. Griego pedeade nāiya bi bima: *Ēpēra ume wa ūpea p'anipa*. Deuteronomio 19:15; 1 Timoteo 5:19

bari k'ak'o 77 k'ĩrisia atuai pia bima.¹

23»Pajãne Bipa ichidirã ichi juade ua bit'a nãi jĩra bima: poro jũra jĩparĩ jĩ bi basima. Ewariaba mãipa k'ĩria basima chi ichi pae mimiapatairãpa ichia erreara teadadepa ichiã p'aadamẽrã.

24Mãiya bide aba enemeesidama. Mãi epẽrapa chi minachia k'awa bia erreara minachia tee parã basima. 25Mãipa p'ue p'aaiwẽa bada pẽra, chi poro jũra jĩparĩ jĩ bipa jarasima mãi epẽra neto-damẽrã; chi k'ima, chi warrarã paara, chipari pae pari mimiapa-tairã jĩra p'ananamẽrã. Ichiaba ãarea ichi neet'á uru bi paara netosidama. 26Mãine epẽra sĩaporode k'obeek'ari chi poro jũra jĩparĩ jĩ bia nãiya chupuria idisima: “Mi k'ĩra chupuriase. Mi ninoose, mia ãarea p'aai bi pẽra”. 27Mãine k'ĩra chupuriak'ari, chi poro jũra jĩparĩ jĩ bipa jõma chi epẽrapa teai bada k'ĩrisia atua-k'ari, ichi tiidã peesima.

28»Maapae mãi epẽra tajatã wãrune ichi paarairãnepema aba unusima. Mãipa ichiã erreara ãpia tee parã basima. Mãi ojĩaparak'ari, ãpaa k'achia nibee-k'ari, jarasima: “Miã tee parã bit'a p'aase”. 29Mãi ichi k'ĩrari sĩaporode k'obeek'ari jarasima: “Mi k'ĩra chupuriase. Mi ninoose, mia ãarea p'aai bi pẽra”. 30Maamina chi abaipa ũri k'ĩriaé pasima. Mãi k'aepẽra jã nibipatai tede eda

jã nibipisima chi tee parã bada ãarea p'aarumã.

31Chi waapẽarã mimiapa-tairãpa mãi ununak'ari, k'ĩra piawẽa p'aneenak'ari, maapae chi poro jũra jĩparĩ jĩ bimã mãi ãarea jarade wãsidama. 32Mãiya ũrik'ari, ichia chi tee parã bada tĩ peesima. Arĩ pak'ari, ichia nãiya jarasima: “¡Pi epẽra sõk'achia bi! ¡Pia miã chichupuria idide chek'ari, mia sõchupuria basima mãinepa pia tee parã bada k'ĩrisia atuasima! 33Mãi çk'ãre k'orea pichidĩ ome k'ĩra chupuriaé pasima?” 34Mãi poro jũra jĩparĩ jĩ bipa mãi atepe k'ĩruu bada pẽra mãi mimiaparĩ ome, jã nibipatai tede epẽrarã nemietã oopatairã juade peepisima, chi tee parã bada ãarea p'aarumã.

35»Mãi jĩra oopi mi Ak'õre it'ari bipa mãra ome pida, mãra ũpẽarã sõchupuriadaepira mãinepa sõnepa ãchia mãra nemietã oodada k'ĩrisia atuadaepira.

**Jesupa tachi k'ima
amaapiemaapa jarateada**
Marco 10:1-12; Luca 16:18

19 1Mãiya jarak'ari Jesũ Galilea tuadepa Judea tuadea wãsima Jordãn to k'ĩaria. 2Epẽrã minachia nibi ichi k'aade wãsidama. Mãma chi k'ak'ua piawẽa k'ede ãarea jĩpa beepisima. 3Mãiya bide chi eda waapẽarã p'ariseorã chesidama.

¹18:22 77. Griego pedeadẽ nãiya bi bima: *Setenta veces siete*. Jesupa jara bima tachi nemietã outa ãarea k'ĩrisia atuadai p'ani.

Ichiá piawēa pedeapidai k'orea nāiya idisidama:

—¿Imik'irapa chi k'ima ne paritua oo bi k'orea amaai pia bik'āra?

⁴Jesupa p'anoosima:

—¿Mārapa Tachi Ak'ōre pedea bidade, nāi eda jaradawēa p'anik'āra? Jua chiwidieda Tachi Ak'ōrepa imik'ira māinepa wēra oosima. ⁵Ichiaba jarasima: “Māi k'orea imik'irapa chi ak'ōre māinepa chi nae amee'ari ichi k'ima ome ará beeipi. Māiya k'ak'ua aba bi jīra p'ananaipi”. ⁶Āchi ume p'aniwēma, māipari k'ak'ua aba bi jīra p'anima. Māipuru Tachi Ak'ōrepa chi ará bidat'a abai pida amaai pia biwēma.

⁷Māipuru āchia idisidama:

—Māiyara Moisepa ¿k'āre k'orea bisima wēra amaai'ira, chi amaai k'orea k'art'a bida teai pia bima amaai naena?

⁸Jesupa p'anoosima:

—Māra k'īriwēa p'aniēra Moisepa māiya itu bisima. Maamina Tachi Ak'ōrepa nāi ijūa ooside māiya k'riawēa basima. ⁹Mia jararuma: imik'ira abaipa ichi k'ima awarai ome k'āiwēa bi amaak'ari, maapae k'ima awarai ataipira, māi imik'irapa nemietá oo bima māi k'aadeapema wēra ome. [Ichiamaana wēra imik'ira awarai'ira ataipira māi imik'ira pida nemietá oo bima māi wēra ome.]^m

¹⁰Māine Jesú ome p'irriapatairāpa ichiá jarasidama:

—Māiya bipira, imik'ira wēra ome miak'āii piawēa bima.

¹¹Māipuru Jesupa jarasima:

—Jōmāirā āarea p'ue tuu p'aneenaiwēma. Abapuru Tachi Ak'ōrepa māi k'irisia teaipira, p'ue tuu bai'ipi. ¹²Chi eda waapēarā imik'irarāpa āchi t'ōnaenapema p'ue warra t'ōpidak'ama. Waapēarā imik'irarāpa p'ue warra t'ōpidak'ama māiya oopisida pēra. Ichiaba waapēarāpa k'ima atai k'irisidak'ama āchi Chipari Pajāne Bi pae nepia oodai k'orea. Māra p'ue tuu p'aneenai'ira, māiya p'anat'i.

**Jesupa warrarā pedea
pia pedeada**

Marco 10:13-16; Luca 18:15-17

¹³Maapae ēpērarāpa warrarā Jesumá enemeesidama ichi jua āchi iri bik'ari Tachi Ak'ōrea it'aa chiidimērā. Maamina Jesú ome p'irriapatairāpa māi warrarā enemeedaadarā itiasidama. ¹⁴Māipuru Jesupa jarasima:

—Warrarā mimá itu chepit'i, Pajāne Bipa ichidirā ichi juade ua bi jīra p'ani pēra.

¹⁵Maapae ichi jua warrarā iri bik'ari wāsima.

**Erreara minachia uru bi
Jesú ome pedeada**

Marco 10:17-31; Luca 18:18-30

¹⁶Ewariaba k'ūtá Jesumá che-sima. Māi k'ūtāpa idisima:

^m 19:9 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade pedea corchetede bi newēma.

19:4 Génesi 1:27. 19:5 Génesi 2:24. 19:7 Deuteronomio 24:1-4.

19:12 1 Corintio 7:1-9.

—Jarateaparí, Tachi Ak'õre ome ewaricha chok'ae bai k'orea ¿mia k'ãret'a nepia ooi bima?ⁿ

¹⁷Jesupa p'anoosima:

—¿K'ãre k'orea chi pia bi k'orea miá idi bima?^o Aba pida pia biwēma, māiyawēapurū Tachi Ak'õret'u pia bipi. Pi Tachi Ak'õre ome ewaricha chok'ae ba k'iria bipira, ichia oopi bi pedea oose.

¹⁸⁻¹⁹Ichia idisima:

—¿Chi sãi?

Jesupa jarasima:

—Ēpēra pearãse, wēra awarai ome k'airãse, nechiarãse, sea jararãse chíara k'orea, pi ak'õre pi nae ome wap'ea base, mǎinepa abai k'riase ara pichi k'iria bi jira.

²⁰K'ütāpa jarasima:

—Mǎi āarea oo bima.^p Mia ¿k'ãre ooiwēa bima?

²¹Mǎine Jesupa ichiá jarasima:

—Pi piarā jīp'a ba k'iria bipira, pia uru bi āarea netode wāk'ari erreara chi nenea k'edea tease. Mǎiya nepia pajāne uru baipi. Maapae mi ome p'irriade chese.

²²K'ütāpa mǎi ūrik'ari k'ira piawēa wāsima, neet'á minachia uru basidepa. ²³Mǎine Jesupa ichi ome p'irriapatairǎ jarasima:

—Piarā chi t'aju bima ēpēra ibia bi, Pajāne Bi juade bai k'orea ichidirā paara. ²⁴Mǎicha mia jararuma: T'ajuwēa bima camello

akuja ātaude eda wāit'a, mǎi chi ēpēra errearadepa ibia bi Tachi Ak'õre juade bai k'aepēra.

²⁵Mǎine ichi ome p'irriapatairāpa k'awa k'irisiadaé pasima, āchia Tachi Ak'õrepa ne pará p'anirā atepe k'riayane a k'irisia p'anana pēra. Āchia idisidama:

—Mǎiyara Tachi Ak'õrepa ¿k'ait'a k'aripaima?

²⁶Jesupa āchi ak'ik'ari jarasima:

—Ēpērapa mǎi p'ue ook'ama maamina Tachi Ak'õremá ne chi t'aju bi newēma.

²⁷Mǎine Pedropa Jesua jarasima:

—Taipa ne āarea ameesidama pi ome wānai k'orea. ¿Mǎiya bipira k'ãre nepia ununaima?

²⁸Jesupa p'anoosima:

—Mia piarā jararuma: Tachi Ak'õrepa ne āarea chiwidi ooi ewaride mi, chi Ēpēra Warra mi poro jūra jīparí jī bi suak'a beeparí auk'ará bide suak'a-bari beeipi. Mǎine mǎra mi ome p'irriapatairā doce poro jūra jīparí jī bi suak'a beeparide suak'a-bari p'aneenai, Israeldepema p'uuru doce p'ani nepira ak'idai k'orea. ²⁹Mi k'orea abaipa ichi te, ūpēarā, ūpēawērarā, ak'õre, nae, k'ima, warrarā, ijūa ameeipira, ichia ameena k'aepēra cien atepe

ⁿ 19:16 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima *Jarateaparí Pia*.

^o 19:17 ¿K'ãre k'orea chi pia bi k'orea miá idi bima? Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nǎiya bi bima: ¿K'ãre k'orea mit'a piaade a bima? ^p 19:20 Mǎi āarea oo bima. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade ichiaba bi bima: Mǎi āarea oo bima mi k'ütāenapema.

19:18-19 Éxodo 20:12-16; Levítico 19:18.

unuipi, ichiaba Tachi Ak'õre ome ewaricha chok'ae baipei.⁹ ³⁰Mãiya minachia chi naa p'ani k'aadea p'ananaipi, mãinepa chi k'aadea p'ani naa p'ananaipi.

Uva k'ãena nepirida

20 ¹»Pajãne Bipa ichidirã ichi juade ua bit'a nã jãra bima. Ne uu ijũa chipari basima. Tap'ede ichi mimiapatairã jiride wãsima ichi uva k'ãena mimiane wãnamẽrá. ²Waapẽarã ãpẽrarã ome pedea ausidama ewari aba mimianana pari erreara p'aait'a. Maapae ãchi ichi uva k'ãena mimiane peesima.

³Imata it'i parude chi chipari mãicha p'uurudea wãsima. Mãma waapẽarã ãpẽrarã pari berã unusima. ⁴Ãchiã jarasima: "Mãra sida mi ne uva k'ãena mimiane wãt'i. Mãipari mia erreara ara machia mimiauta jãra teaipei". Ara mãine wãsidama. ⁵Imat'i-p'a chi chiparipa mãicha abarik'a oosima. ⁶Maapae jõma imata baepodode mãicha p'uurudea wãsima. Waapẽarã ãpẽrarã pari berã unuk'ari idisima: "¿K'ãre k'orea idi mimianawẽa p'anima?" ⁷Ãchia p'anoosidama: "Abai pida taiyã mimiat'a teadawẽma". Mãine ichia jarasima: "Mãra sida mi uva k'ãena mimiane wãt'i. Mãipari mia erreara ara machia mimiauta jãra teaipei".^r

⁸»K'iuraa beek'ari chi chiparipa chi mimiapatairã chi chaarea bia jarasima: "Chi mimiapatairã t'ik'oak'ari ãchi mimianana pari erreara tease. Chi k'aadea che-daadarã naa p'aase, waa mãi chi naa ãpẽerã mimia teadaadarã".

⁹Chi imata baepodode mimiane wã p'anana chi chaarea bimã naa chesidama. Mãine ãchicha ewari aba abarik'a mimiana jãra jitasidama. ¹⁰Mãipuru chi naa mimiane wã p'anana chesidaide k'irisiasidama erreara atepe p'aait'a, maamina abarik'a p'aasima. ¹¹Mãipuru chi uva k'ãena chipari ome piawẽa pedea p'aneesidama. ¹²Nãiya jarasidama: "Jãi k'aadea chedada hora abapuru mimiasidama, maamina pia taiyã teada jãra ãchiã pida teasima. Tai pisiade ewari ãarea ibia mimiasidama". ¹³Maamina chi chiparipa p'anoosima: "K'õp'ãero, mia pi ome jãp'a oo bima. ¿Pia mi ome pedea ausiwẽk'ãra ewari aba mimiana pari mãi erreara jítai k'orea? ¹⁴Pi erreara jítak'ari wãse. Mia piã teada jãra chi k'aadea mimia p'ananaã tea k'ãria bima. ¹⁵¿Pimã, mi errearadepa michia k'ãria bi ooiwẽa bik'ãra? ¿Pi sõk'achia bik'ãra mãi mi sõpia baparideepuru?"

¹⁶»Ara mãi jãra chi k'aadea p'ani naa p'ananaipi mãinepa chi naa p'ani k'aadea p'ananaipi.^s

⁹ 19:29 *K'ima*. Griego pedeade chi eda waapẽarã k'art'ade mãi newẽma.

^r 20:7 *Mãipari mia erreara ara machia mimiauta jãra teaipei*. Griego pedeade chi eda waapẽarã k'art'ade mãi newẽma. ^s 20:16 Griego pedeade chi eda waapẽarã k'art'ade ichiaba bi bima: *Tachi Ak'õrepa chok'arã t'ĩ pee bima, maamina waibiwẽa jiri ataipei*.

**Jesupa ichi peadai k'orea
māicha jarada**

Marco 10:32-34; Luca 18:31-34

17 Jesús Jerusalenea wārune ichi ome p'irriapatairā doce p'ani awara atewāk'ari āchia jarasima: 18 “Ūrit'i, tachi Jerusalenea wāutama. Jāma abaipa mi, chi Ēpēra Warra jitapik'ari, p'aarerā chi mairā chaarearā juade māinepa Moisepa bida jarateapatairā juade biipi. Āchia mi piui biade a jardaipi. 19 Maapae mi judiorāwēa teadaipi. Mairāpa mi oo uru p'ananak'ari, soapa p'edak'ari maapae k'urusude peadaipi. Maamina ewari ūpeaide chok'ae p'irabariipi”.

Zebedeo warrarāpa ididada

Marco 10:35-45

20 Māiya bak'ari Zebedeo k'ima māinepa ichi warrarā Jesumá chesidama. Māi wēra ichi k'irari sīraporode bedabari k'obeesima chichupuria idii k'orea. 21 Māine Jesupa idisima:

—Pia ¿k'āre k'iria bima?

Ichia p'anoosima:

—Jarase, pi jōmairā chipari beerude, mi warrarā suak'abari p'aneenamērā pik'á, aba juaraari, aba juawieri.

22 Māine Jesupa jarasima:

—Mārāpa atua p'anima k'āre idi p'anit'a. Mi minachia māiipi.

¿Māra sida piarā māi jīra mīanaik'orea p'anik'āra?^t

Āchia p'anoosidama:

—Ājā, p'uedaipi.

23 Māine Jesupa jarasima:

—Māra sida piarā mi jīra minachia mīanaipi.^u Maamina mi juaraari wa juawieri suak'abari p'aneenait'a mia māiya p'ue jaraiwēma. Mi Ak'ōrepuru māiya jara bima.

24 Māi chi waapēarā diez p'anipa māi ūrisidaide k'irruusidama Santiago māinepa chi ūpēa Juan ome. 25 Māine Jesupa āchi t'ik'oak'ari jarasima:

—Mārāpa k'awa p'anima chi nāi ijūanepema minachia k'awa p'anirāpa jua chaareadepa āchi ēpēerā āchi juade ua p'anit'a minachia chok'apatama. Māiya oopatama chi waapēarāpa āchi chi atepē p'aniane a k'irisiadamērā. 26 Maamina māra māiya p'ananiwēa p'anima. Mārānepema chi atepē ba k'iria bipira chi waapēarā pae pari mimiaparí jīra bai bima. 27 Chi atepē ba k'iria bit'a jōmairā k'aepēra chi chipari pae pari mimiaparí jīra bai bima. 28 Māi jīra mi, chi Ēpēra Warra chewēa bima ēpēerā chi mi pae pari mimiapatairā padamērā. Māipari mi che bima ēpēerā pae pari mimiaparí bai k'orea. Māiya mi piupi ēpēerā minachia k'aripai k'orea.

^t 20:22 Griego pedeade nāiya bi bima: ¿Māra mi porochoadai jīra porochoadaik'āra? ¿Mia netoi bi māra pida p'ue todaik'āra? ^u 20:23 Jesupa jarada jīra piarā māiyasima. Hecho 12:1-3; Apocalipsi 1:9.

**Jesupa tau p'ario be
ume jipa beepida**

Marco 10:46-52; Luca 18:35-43

²⁹ Jericó p'uurudepa wāsidaide Jesú k'aade epērarā chok'ará wāsida. ³⁰ Māiya wāutade tau p'ario p'ani ume o bik'á suak'abari p'anasidama. Jesú āchi k'ait'a wāru ūrisidaide nāiya biasidama:

—¡Tai Chipari, Davidepa cheda, tai k'ira chupuriase!

³¹ Māine epērarāpa āchi itiasidama k'iup'eadamērā, maamina āchia māicha biasidama:

—¡Tai Chipari, Davidepa cheda, tai k'ira chupuriase!

³² Maapae Jesú bai nibeesima. Āchi t'ik'ari idisima:

—¿K'āre k'iria p'anima mia māra ooit'a?

³³ Āchia jarasidama:

—Tai Chipari, k'iria p'anima tai tau pa unu p'aneenait'a.

³⁴ Jesupa āchi chupuri ununa pēra āchi tau t'ōmarisima. Ara māine unu p'aneesidama, māinepa Jesú ome wāsida.

Jesú Jerusalenea cheda

Marco 11:1-11; Luca 19:28-40;

Juan 12:12-19

21 ¹ Jerusalén k'ait'a cheutade Betp'aké p'uurude chesidama, Olivo eya k'ait'a. Māine Jesupa ichi ome p'irriapatairā ume p'uurudea peesima. ² Āchiā nāiya jarasima: «Tachi k'irari bi p'uurudea wāt'i. Māma pautade

© 1996 David C. Cook

mūra wēra warra pará bi jĩ nibi ununaipi. Ēranak'ari umea mimá enemeet'i.^v ³ Abaipa mārā k'āre k'orea māiŷa oo p'aniane a idiipira, nāiŷa jarat'i: "Tachi Chiparipa k'iria bima. Maamina naane nāi mūra tea peeipi"».

⁴ Māiŷa basima Tachi Ak'ōre pari pedeapariŷa jarada jĩra. Nāiŷa jarasima:

⁵ «Sión p'uurudepemarā nāiŷa jarat'i:

"Ak'it'i, māra chipari mūra ĩri mārāmá cheruma.

Chi ěpēra minachia k'awa bi jĩra chewēma. Mūra chak'e ĩri cheruma"».

⁶ Ara māine Jesú ome p'irriapatairā ume p'ani wānak'ari Jesupa jarada jĩra oosidama. ⁷ Mūra wēra māineŷa chi warra Jesumá atee-wānak'ari chi āchia anamari jĩ p'anana mūra ĩri bisidama. Maapae Jesú māi ĩri suak'abari beesima Jerusalén p'uurudea wāi k'orea. ⁸ Ēpērarā ode chi chok'arā nibasima. Waapēarāŷa chi āchia anamari jĩ p'anana oŷane t'ōk'oosidama, Jesú māi ĩri wāmērā. Waapēarāŷa k'irú t'iidak'ari, bipachidama māi oŷane, āchi poro jūra jĩpari jĩ bi pai biade a k'irisia p'anana pēra. ⁹ Jesú naa wāutapa māineŷa k'aade cheutapa sō arapá biapachidama:

¡Minachia pia bima Davidepa cheda!

¡Minachia pia bima Tachi Chipari t'inepa cheru!^w

¡Minachia pia bima chi Pajāne bit'a!

¹⁰ Jesú Jerusaleŷe wāside, p'uurudepemarā ārea piuk'a nibeesima. Nāiŷa idipachidama: —Ichi ĵjāit'a k'aima?

¹¹ Idiutacha Jesú ome chedadarāŷa p'anoopachidama:

—Jāi Jesupi, Tachi Ak'ōre pari pedeapariŷi. Ichi Nazaré p'uurudepemama, māineŷa Galilea tuadepemama.

Jesupa ne netopatairā āŷá jerek'oada

Marco 11:15-19; Luca 19:45-48;

Juan 2:13-22

¹² Māiŷa bak'ari Jesú Tachi Ak'ōre te minachia bide wāsima. Māma tajata ne netopatairā māineŷa ne atapatairā ome unusima.^x Māiŷa unuk'ari, Jesupa āchi ārea āŷá jeret'aak'oasima. Māma jira bat'a-k'oasima ne nek'opatai chi erreara tau tua awaraidepema k'āpiapatairāné māineŷa p'aloma netopatairā suak'abari p'aneepatai sida.^y

¹³ Āchiá nāiŷa jarasima:

—Tachi Ak'ōre pedeade nāiŷa bi bima: "Mi te it'aa chiidipatai teade

^v 21:2 Mūra wēra. Griego pedeade bi bima: *Burra*. ^w 21:9 *Minachia pia bima*. Arameo pedeade *Hosanna*. Salmo 118:25-26. ^x 21:12 *Ne netopatairā*. Tachi Ak'ōre te minachia bide tajata ne netopachidama, ěpērarāŷa ne teadayá Tachi Ak'ōre pae. ^y 21:12 *Erreara tau tua awaraidepema k'āpiapatairāné*. Māi ewaride Tachi Ak'ōre te minachia bide, erreara tau neepia netopachidama ěpērarā tua awaraidepa cheutá, māi erreara tua awaraidepemanepa p'ue p'aadaiwē pada pēra Tachi Ak'ōre pae.

adaipi”. Maamina mārāpa nechia-patai te uria bi jīra papisidama.^z

¹⁴ Jesús Tachi Ak’ōre te eda baside tau p’ārio berā māinepa biiri sorek’ea berā ichimá cheepirisidama. Māine āchi jīpa beepik’oasima. ¹⁵ Maamina Jesupa māmā ēpērarāpa ne p’ue oodak’apí oo bit’a ooside, warrarā Tachi Ak’ōre te minachia bi p’ananapa Jesua nāiya jik’ua biasidama: «¡Minachia pia bīma Davidepa cheda!» Māi p’aarerā chi mairā chaarearāpa māinepa Moisepa bida jarateapatairāpa māi unusidaide k’īruusidama.^a ¹⁶ Āchia Jesua nāiya jarasidama:

—¿Māiyara nāi warrarāpa jara panit’a pia ūri bik’āra?

Jesupa p’anoosima:

—Ājā. ¿Mārāpa nāi pedea eda jaradawēa panik’āra?

“Pia warrarā māinepa juto k’ede bisima piá pia pedeadamērā”.

¹⁷ Maapae Jesupa āchi amee-k’ari Jerusalenepa Betania p’uuru-dea k’āine wāsima.

Higojō biiri p’urpada

Marco 11:12-14; 11:20-26

¹⁸ Norema tap’ede Jesús māicha Jerusaleña wāsima. Wārune

jarrapisia nibeesima. ¹⁹ Māine higojō biiri ok’á nibi unusima.^b Maamina ará wāsīde chi k’irúawa nibi unusima.^c Māipuru higojō biiria jarasima:

—¡Pi waa chauwēa baipi!

Ara māine higojō biiri p’urpasima. ²⁰ Jesús ome p’irriapatairāpa māi unusidaide idisidama, k’awa k’īrisiadaé pasi pēra:

—¿K’āre k’orea jāi higojō biiri jāiya p’urpasima?

²¹ Jesupa p’anoosima:

—Mia piarā jararuma: piarā Tachi Ak’ōrepa mārāpa idi p’ani p’ue ooyade a k’īrisia p’anipira, māinepa ichia p’ue ooiwēane a p’aniwēpira, mia jāi higojō biiri ooda k’aepēra mārāpa atepe oodaiپی. Mārāpa cha bi eyá āyá wāpade adaipira māinepa p’usadea eda baewāpade adaipira, ara māiya baewāipi. ²² Mārāpa Tachi Ak’ōrea ne it’aa chiididak’ari, māinepa ichia māi piarā teait’a a k’īrisia p’anipira, māi ne ārea jitadaiپی.

¿K’ai t’īne Jesupa jaratea bīma?

Marco 11:27-33; Luca 20:1-8

²³ Jesús māicha Tachi Ak’ōre te minachia bi k’ait’a chek’ari jaratea beesima. Māiya bide p’aarerā chi

^z **21:13** *Mi te it’aa chiidipatai teade adaipi.* Isaías 56:7 *Nechiapatai te uria.* Jeremia 7:11.

^a **21:15** Judiorāpa jarapachidama tau p’ārio berā māinepa jīru piawēa berā Tachi Ak’ōre te minachia bidea p’ue wānai piawēa basima. 2 Samuel 5:8.

^b **21:19** Tachi Ak’ōre pedeaide māi higojō biiri Israel p’uuruade a jara k’īria bima.

^c **21:19** Israel tuade higojō chak’e marzo māinepa abrilde k’odai p’anima.

Chi higojō chak’e ununaipira k’awapatama junione āpia chauī ichiaba agostodepa aba octubrede minachia chauī. Maamina Jesupa k’irúawa ununa pēra k’awasima jōma māi āyone higo chauiwēt’a.

māirā chaarearā māinepa judiorā
chaarearā ichimá chesidama.

Āchia Jesua nāiya idisidama:

—Pia nāma oo bi ¿k'aipa oopi
bima?^d

²⁴ Jesupa p'anoosima:

—Mia pida mārā ne idiipi.

Mārapa māi p'anoosidara, mia
pida jaraipi k'aipa miá māiya
oopi bit'a. ²⁵ ¿Sāmāipa Juan che-
sima porochoamērā? ¿Pajāne
Bipa ichi peesima, wa nāi
ījūanepemarāpa?

Māine ara āstu pedea para
beesima: «Pajāne Bipa peesiade
adaipira, ichia jaraipi: “Māi ¿k'āre
k'orea ijāanaé pasima?” ²⁶ Ma-
amina taipa p'ue ēpērapa ichi pee-
siade adaiwēma».

Āchia māiya jarasidama chi
ēpēerā p'uurudepemarā wap'ea
p'ani pēra. Chi p'uurudepema-
rāmá, māi Juan piarā Tachi
Ak'ōre pari pedeapari pasima.
²⁷ Māipuru Jesua p'anoosidama:

—Taipa atuapi.

Māine Jesupa jarasima:

—Māiya bipira mia pida mārā
jaraiwēma k'aipa miá jāiya oopi
bit'a.

Warra ume p'ani k'orea nepirida

²⁸ Māiya p'anine Jesupa
p'aarerā chi māirā chaarearā

māinepa judiorā chaarearā
jarasima:

—Mārapa nāi nepira k'orea
¿k'āret'a k'īrisia p'anima? Ēpēra
basima. Māi ēpērapa warra
ume uru basima. Ewariaba chi
napemá nāiya jarasima: “Warra,
mimiane wāse mi uva k'āena”.
²⁹ Māine chi warrapa p'anoosima:
“¡Mi wāiwēma!” Maamina māiya
bak'ari pia k'īrisiak'ari mimiane
wāsima. ³⁰ Maapae chi ak'ōrepa
chi warra abaia abarik'a jarasima.
Māine chi abai warrapa p'anoo-
sima: “Pia bima, ak'ōre, mi wāi-
pi”. Maamina wāé pasima. ³¹ Māi
māramá ¿chi sāi warrapa chi
ak'ōrepa k'īria bada oosima?

Āchia p'anoosidama:

—Chi naapemapa.

Māine Jesupa āchiá jarasima:

—Ājā. Maamina piarā mia jara-
ruma: Romanepema pae erreara
jirip'epatairā māinepa wēra k'achia
berā māra k'aepēra Tachi Ak'ōre
ichidirā ichi juade ua baparidea
wānaipi.^e ³² Juan chi Porochoa-
paripa jarateade che basima māra
jīp'a nipadamērā, maamina ijāanaé
pasima. Maamina Romanepema
pae erreara jirip'epatairāpa māinepa
wēra k'achia berā pida ijāasidama.
Mārapa māi unusidamina, machia
nemietá oopatai itu bidaé pasima
ichia jarateada ijāanae k'orea.

^d 21:23 *Pia nāma oo bi.* Nāi jara k'īria bima Jesupa ne netopatairā āyá jerek'ooda, wa jara bima sāmāasá Jesú Jerusalene cheda, wa ichia tau p'ario berā māinepa jīru piawēa berā Tachi Ak'ōre te minachia bi k'ait'a jīpa beepida, wa p'uurude jaratea bi.
^e 21:31 *Tachi Ak'ōre ichidirā ichi juade ua baparidea wānaipi.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Tachi Ak'ōre ichidirā ichi juade ua baparidea naa wānaipi.*

**Jesupa mimiapatairā k'achia
berā k'orea nepirida**

Marco 12:1-12; Luca 20:9-19

³³»Ūrit'i. Māicha awara nepiriipi. Ēpēra basima. Ewariaba māi ēpērapa uva uu'ari ichi ne uu ijūa mawarapa adu jūk'asima. Mawara uria waibia uya k'oro-sima uvaba jui k'orea. Ichiaba te it'i oosima māmāipa āarea ak'ii k'orea. Maapae ichi ne uu ijūa waapēarā ēpērarā juade bisima. Āchi ome pedea ausidama uva baa-utade ichiá jōmasá teadait'a. Māiya pedek'ari chi chipari tua awarai-dea wāsima. ³⁴Maapae uva baapa-tai ewari ará pak'ari, chi chiparipa ichi pae mimiapatairā peesima chi uva k'āenane mimiapatairāpa māi chi ichipaepema tea peedamērā. ³⁵Māine chi uva k'āenane mimia-patairāpa chi ichi pae mimiapa-tairā jitadak'ari; aba jok'aesidama, aba peasidama māinepa aba mawarapa bat'asidama. ³⁶Māiya bak'ari chi chiparipa māicha waa-pēarā mimiapatairā peesima. Māirā chi naa wānana k'aepēra chi chok'ará wāsídama. Maamina chi uva k'āenane mimiapatairāpa māi naena oodada jīra oosidama māirā ome.

³⁷»Māi k'aadea chi chiparipa māicha ichi warra āchimá peesima. Māi nāiya k'īrisiasima: “Mī warra wap'eadai p'aniék'āra” asima. ³⁸Maamina āchia māi warra

unusidaide ara āchi tuaba pedea para beesima: “Jāipa chi ak'ōre piuk'ari, ichia ne uru bada āarea jāiipi. ¡Māipuru ichi peadaipi! Māiya nāi ijūa tachi pae beepi”. ³⁹Ara māine chi warra jitadak'ari, chi uva k'āenanepema ateeuwāna-k'ari peasidama. ⁴⁰Jāi chi chipari cherude ichi uva k'āenane mimia-patairā ome ¿k'āre ooma?

⁴¹Māine p'aarerā chi māirā chaarearāpa māinepa judiorā chaarearā pida nāiya p'anoosidama:

—Ichia māi ēpēerā k'achia berā sōchupuriawēa peak'ari, waa-pēarā ēpērarā ome pedea auiipi ichi uva k'āena ak'idamērā. Māi ēpērarāpa ichiá uva teadai p'anit'a māi chauk'ari teadaipi.

⁴²⁻⁴³Māine Jesupa āchiá jarasima:

—Ara māiya Tachi Ak'ōrepa māra k'aepēra ēpērarā awarairā-t'u ichi juade ua baiipi. Māirāpuru ichia k'īria bi oodaipi. Mārapa ¿Tachi Ak'ōre pedea eda jarada-wēk'āra? Nāiya jara bima:

“Chi te oopatairāpa mawara amaanana pada, māi mawara chi atepe piipará beesima.

Nāi Tachi Chiparipa māiya ooda pēra tachimá minachia pia beesima”.

⁴⁴Paritua māi mawara īri ēpēra baesira abaeda āarea āriipi, māinepa chi mawara abai īri baesira māi ēpēra perp'et'aipi.^f

^f21:44 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi versículo newēma. *Mawara*. Isaía 8:14-15; Daniel 2:34-35; 2:44-45.

⁴⁵P'aarerã chi mãirã chaarea-rãpa mãinepa p'ariseorã pida mãi jarateada ũrisidaide k'awasidama Jesupa ara áchi k'orea pedea basima. ⁴⁶Mãipuru áchia Jesú jita k'iria p'anasidama. Maamina p'uurudepema ĕpĕrarã wap'ea p'anĩ pĕra itu bisidama. P'uurudepemarãpa k'irisia p'anasima Jesú Tachi Ak'õre pari pedeparĩ.

**Miak'ãik'ari arapaapatai
ewari k'orea nepirida**

Luca 14:15-24

22 ¹Jesupa p'aarerã chi mãirã chaarearã mãinepa judiorã chaarearã mãicha jarateamaa beek'ari, nepirisima: ²«Pajãne Bipa ichidirã ichi juade ua bit'a nãĩ jĩra bima: ĕpĕra minachia k'awa bi basima. Miak'ãipatai arapaapatai ewari oopisima ichi warra pae. ³Chi ichi pae pari mimiapatairã peesima ichia ĕpĕrarã t'ĩ pee bada atade wãnamĕrã. Maamina chedai k'irianaĕ pasima.

⁴»Maapae mãicha ichi pae mimiapatairã jara peek'ari, mãiya jarasima: «Jarade wãpadade asima, mia t'ĩ peedarã ĕpĕrarã chedamĕrã chik'o chuu nibiĕra. Peapisima p'ak'a mãinepa ãnimara awara porek'ea berã. Mãĩ ãarea chuu nibiĕra, chepadade asima miak'ãipatai arapaapatai tedeã». ⁵Maamina mãĩ ĕpĕrarãpa ũrinaĕ pasima ichia jara peeda. Abai pa ichi ijũa ak'ide wãsima. Abai ichi ne netopataimã wãsima. ⁶Waapĕarãpa chi minachia k'awa bi mimiapatairã

jitadak'ari jok'aedak'ari peasidama. ⁷Mãĩ k'orea chi minachia k'awa bi minachia k'ĩruusima. Ichi papakã berã peek'ari mãĩ ĕpĕrarã mãĩ peapatairã jitadak'ari, k'enanak'ari, maapae áchi p'uuru paasidama.

⁸»Mãiya bak'ari chi minachia k'awa bipa ichi mimiapatairã jarasima: «Mi warra miak'ãipatai arapaapatai ewari oodaipi, maamina mia mãĩ t'ĩ peedarã ĕpĕrarã nãma p'ananaĩ pia biwĕma. ⁹Mãĩ k'orea waapĕarã ĕpĕrarã o becha jiride wãpadade asima. Mãrapa unuutarã jarapadade asima mi warra miak'ãipatai arapaapatai tedeã chedamĕrã». ¹⁰Ara mãine ichi mimiapatairã o becha wãsidama. ĕpĕrarã chok'arã enemee-sidama; ĕpĕrarã pia berã mãinepa mietã berã. Mãiya ĕpĕrarã minachia arã nibeesima miak'ãipatai tede.

¹¹»Chi minachia k'awa bipa t'ĩ peedarã ak'ide wãside ĕpĕra aba unusima miak'ãipatai k'ak'apia neet'ã jiwĕa bit'a. ¹²Chi minachia k'awa bipa mãĩ ĕpĕrã idisima: «K'õp'ãero, pi ¿sãmaasã nãma eda bima, neet'ã k'ak'apiawĕa bit'a?» Mãĩ ĕpĕra k'ĩup'ea beesima. ¹³Mãine chi minachia k'awa bipa ichi mimiapatairã jarasima: «Nãĩ ĕpĕra jua mãinepa jĩru biradak'ari tajatã p'ãrionea ateewãt'i. Mãma jĕa p'anapatama mãinepa p'uapa k'ida k'iterrea p'anapatama». ¹⁴Tachi Ak'õrepa chok'arã t'ĩ pee bima, maamina waibiawĕa jiri atai pi».

**Romanepema minachia k'awa
bi pae erreara p'aadai
k'orea jarateada**

Marco 12:13-17; Luca 20:20-26

15 Māiŷa bak'ari p'ariseorāpa pedea ausidama Jesua pedea āyá pedeapidai k'orea. 16 Māi k'orea p'ariseorāpa āchi ome p'irriapatairā māinepa Herode lawari p'anirā Jesumá peesidama.

Māirāpa Jesua jarasidama:

—Jarateaparí, taipa k'awa p'anima pi ēpēra jīp'a bit'a. Abai pida piá awara k'īrisiapik'ama, pia ēpērarā āarea abarik'a unupariideepuru. Māipari Tachi Ak'ōre o k'orea piarā jarateaparima. 17 Māiŷa bipira taiyá jarase: Romanepema pae erreara jirīp'epatai ꝓtachi judiorāpa p'aadai pia bik'āra wa māiyawē?

18 Jesupa k'awa bada pēra māirāpa k'īrisia mietá uru p'anit'a, māipuru māiŷa jarasima:

—Māra ēpēerā pia jīra berā, ꝓk'āre k'orea miá pedea pia-wēa pedeapidayá jāiŷa p'anima? 19 Erreara tau tachia p'aapatai aba ak'īpit'i.

Ara māine erreara tau aba ak'īpisidama.[§] 20 Jesupa ak'ik'ari idisima:

—ꝓK'ai k'īra nāine bi bima māinepa k'ai t'ī eda bi bima?

21 Āchia p'anoosidama:

—Romanepema chi atepe poro chaarea bidé.

Erreara tau denario apatai (22:17-22)

Maapae Jesupa jarasima:

—Māiŷara chi Romanepema chi atepe poro chaarea bidé māi ichidí ichiá teat'i, ichiaba chi Tachi Ak'ōrené māi chi Tachi Ak'ōrea teat'i.

22 Māi ūrisidaide k'awa k'īrisiadaé pasima. Ara māine āyá wāsidama.

**Chok'ae p'irabaripatai k'orea
Jesupa jarada**

Marco 12:18-27; Luca 20:27-40

23 Ara māi ewaride waapēarā saduceorā Jesumá chesidama. Saduceorāpa jarapatama piudadarā chok'ae p'irabaridaiwēt'a.

Māipuru Jesua nāiŷa jarasidama:

24 —Jarateaparí, Moisepa tachi pae bisima ēpēra warra newēa bi piusira, ichi ūpēapa chi p'ētá atai pia bima chi ūpēa piuda k'orea warra unui k'orea. 25 Ewariaba tai t'āena siete ūpēarā p'anasidama.

[§] 22:19 *Erreara tau*. Griego pedeade bi bima: *denario p'arat'a tau*.

22:23 Hecho 23:8. 22:24 Deuteronomio 25:5-10.

Chi ïwinipa k'ima atasima maamina warra newēa piuda pēra chi mǎi ïaripema ũpēapa chi p'ētǎ atasima. ²⁶Maamina mǎi ichiaba warra newēa piusima. Mǎiŷa bak'ari, chi mǎi ïaripemapa p'ētǎ atasima. Maamina aba mǎi jīra warra newēa piusima. Āarea mǎi siete p'ani abarik'a mǎiyasidama. ²⁷Mǎiŷa bak'ari chi wēra sida piusima. ²⁸Mǎi ũpēarǎ siete p'anipa mǎi wēra ata p'anasidama. Mǎiyara chok'ae p'irabari-patai ewaride ꞑchi sǎipa ichi uru beema?

²⁹Mǎipuru Jesupa p'anoosima: —Mǎrapa Tachi Ak'ōre pedea mǎinepa ichi jua chaarea bi atua p'ani pēra, pia k'īrisia atua p'anima. ³⁰Ūrit'ī. Chok'ae p'irabaripatai ewaride ēpērarāpa k'ima waa atadaiwēma, waa k'ima teadaiwēma, mǎipari Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairǎ jīra p'ananaipi. ³¹Tachi Ak'ōrepa piudaadarǎ chok'ae p'irabaripatai k'orea jarada ꞑmǎrapa eda jaradawēa p'anik'āra? ³²Nǎiŷa jarasima: “Mi Abrahán Pajānepema Ak'ōrepī, Isá Pajānepema Ak'ōrepī mǎinepa Jacobo Pajānepema Ak'ōrepī”. Ichi chi piudaadarǎ Ak'ōrewēma, mǎipari chi chok'ae berǎ Pajānepema Ak'ōrepī.

³³Jesupa mǎiŷa jaratea bi ũriutade ēpērarāpa k'awa k'īrisiadaé pasima.

**Tachi Ak'ōrepa jara bida
chi piipará bi**

Marco 12:28-34

³⁴P'ariseorāpa k'awasidama Jesupa saduceorǎ k'īup'eapida. Mǎi k'orea āchi arǎ nibeedak'ari Jesumá wāsídama. ³⁵Mǎirǎnepema aba Moisepa bida jarateparí pasima. ^hMǎiŷa Jesú piawēa pedeapii k'orea nǎiŷa idisima:

³⁶—Jarateparí, Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedeadepema ꞑsǎi chi atepe piipará bima?

³⁷⁻³⁸Jesupa nǎiŷa p'anoosima: —Chi naa bida nǎiŷa jara bima: “Āarea pi sōnepa, āarea pi jaoredepa mǎinepa āarea pi k'īrisiadepa pia pichi Chipari, Tachi Ak'ōre k'īriase”. Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedeadepema mǎit'a chi atepe piipará bima. ³⁹Mǎinepa ara mǎi ïaripema nǎi jīra bima. Nǎiŷa jara bima: “Abai k'īriase ara pichi k'īria bi jīra”. ⁴⁰Mǎi k'īrisia atepe ume p'anine tuchia ijāanaipira, jōma Moisepa bidade mǎinepa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa bidaadade ijāanaipi.

**Tachi Ak'ōrepa Tachi
K'aripaparí teai jarada
ꞑk'ai warradema?**

Marco 12:35-37; Luca 20:41-44

⁴¹Mǎi P'ariseorǎ wapida arí p'anine Jesupa āchiá idisima:

^h 22:35 Moisepa bida jarateparí pasima. Mǎi griego pedeade chi eda waapēarǎ k'art'ade newēma.

42—Māramá Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jarada ¿k'aidí warrama?

Áchia p'anoosidama:

—Davidepi.

43 Māine Jesupa idisima:

—Māiya bipira, Davipa ¿k'āre k'orea Tachi Ak'õre Jaoredepa ichi mi Chipariade asima? Davipa nāiya jarasima nāi bidade:

44 Tachi Chiparipa jarasima

Mi Chiparia: “mi juaraari suak'abari beese, aba mia pichi nek'īramá pichi juade birudea”.

45 Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jarada Davipa māi mi Chipariade a jara bipira, ¿sāmaasá māi Daví warra paima?

46 Māine abai pida Jesua p'ue p'anoonaé pasima. Ara māmāipa abai pida Jesua waa ne ididai k'īrianaé pasima.

Jesupa p'ariseorá k'orea k'achia pedeada

Marco 12:38-40;

Luca 11:37-54; 20:45-47

23 ¹Māiya bak'ari Jesupa ichi ome p'irriapatairá māinepa waapēarā ēpērará nāiya jarasima: ²«Moisepa bida jarateapatairāpa māinepa p'ariseorāpa Moisepa jaratea bada jarateapata. ³Māipuru áchia jarapatai jīra āarea oot'i. Maamina áchia ara áchia jaratea p'ani jīra oodak'ama. Māipuru áchia oo p'ani jīra oorāt'i. ⁴Áchia ēpērará ne chaarea oopipatama, ne chik'ia

at'oopi p'ani jīra. Maamina māi áchia mi āpia pida k'aripadak'ama māi oodamērā.

⁵»Áchia ne āarea oopatama waapēarāpa pia ununamērā. Tachi Ak'õre pedea k'art'ade bida ne yaaparí chak'ede eda bidak'ari áchi tau biiride māinepa juap'ot'ode jīpatama. Maamina chi ne yaaparí jobia oopatama waapēarāpa pia ununamērā. Ichiaba māi k'orea áchia neet'á i jijichoa teesoa be k'osadak'ari jīpatama.

Mateo 23:5

⁶Nek'ode wānak'ari waapēarā ome, suak'abari p'aneenai k'īriapatama jōmāirā taade, minachia k'awa berā suak'abari p'aneepataide. Judiorā ará pedeapatai tede pida ara māi jīra oopatama. ⁷Ichiaba p'uurude ninane k'īriapatama ēpērarāpa āchiá wap'eadepa “Jarateaparí” adamērā.

⁸»Maamina māra abarik'a p'aniēra ūpēarā jīra, māinepa Jarateaparí aba uru p'ani pēra k'īriarāt'i ēpērarāpa mārā “Jarateaparí” adait'a.ⁱ ⁹Māi awara nāi ijūanepema mi āpia pida abaia pida “tai ak'ōre” arāt'i, Ak'ōre abapuru pajāne uru p'ani pēra. ¹⁰Māinepa k'īriarāt'i ēpērarāpa mārā “tai chipari” adait'a, māra Chipari abapuru biēra. Ichi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai padapi. ¹¹Māranepema chi atepē bi waapēarā pae pari mimiaparí pai bīma. ¹²Chi atepē bai k'īria bi, Tachi Ak'ōrepa māi wariwēa biipi. Abai pida ara ichi āpia bi jīra k'īrisiasira Tachi Ak'ōrepa māi chi atepē bi jīra biipi.

¹³»jMāra p'ariseorā, Moisepa bida jarateapatairā, chi pia jīra berā, chupuri p'anima Tachi Ak'ōrepa itiai pēra! Mārāpa ēpērarā Pajāne Bipa ichidirā ichi juade ua bi k'orea itu k'awapidak'ama. Machia k'īriawēa p'anima ichia māra p'e uru bait'a māinepa waapēarāpa māiya k'īria p'anirā mārāpa itu oopidak'ama.

¹⁴»jMāra p'ariseorā, Moisepa bida jarateapatairā, chi pia jīra berā, chupuri p'anima Tachi Ak'ōrepa itiai pēra! Mārāpa p'ētāarā neet'á ēmaripatama māinepa minachia tāaraa it'aa chiidipatama ēpērarāpa māra pia ununamērā. jMāipuru Tachi Ak'ōrepa māra māi atepē itiaipi waapēarā k'aepēra!

¹⁵»jMāra p'ariseorā, Moisepa bida jarateapatairā, chi pia jīra berā, chupuri p'anima Tachi Ak'ōrepa itiai pēra! Nāi ijūane māinepa seniane wāpatama mārāpa jarateade nipada abaia ijāapidai k'orea. Maamina māi ēpēra māra ome p'irriaparí māra k'aepēa atepē k'achia beeipi māinepa māra k'aepēa atepē t'ipi tau uruade paawāipi.

¹⁶»jMāra chupuri p'anima Tachi Ak'ōrepa itiai pēra! Tau p'ario be jīra p'anima. ¿Sāmaasá ēpēra waapēarā o paritua unupipatama? Nāiya piawēa jarateapatama: “Abaipa Tachi Ak'ōre te minachia bi t'īne piarā ne ooi jarai-pira, maapae māi oepira, mietá oowēa biade apatama. Maamina Tachi Ak'ōre tede nee bi t'īne ne ooi jaraipira, piarā ooi pia biade apatama”. ¹⁷jMāra k'īrisia nea p'anima! jTau p'ario berā jīra p'anima! ¿Chi sāi pia bīma? ¿Tachi Ak'ōre te minachia bi chi nee k'aepēra atepē piipará biwēk'āra? Māi nee Tachi Ak'ōre pae

ⁱ 23:8 *Jarateaparí aba uru p'ani pēra.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade ichiaba bi bīma: *Ichi Cristopi.* ^j 23:14 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi versículo newēma.

pia bima abapuru Tachi Ak'öre tede biëra.

¹⁸»Mārapa nāi sida jarapatama: “Abaipa ānimara paapatai t'ine piarā ne ooi jaraipira, maapae māi oopira, mietá oowēa biade apatama. Maamina chi ānimara t'ine ne ooi jaraipira, piarā ooi pia bima”. ¹⁹»Māra k'irisia nea p'anima! ¡Tau p'ario berā jira p'anima!^k ¿Chi sāi pia bima? ¿Chi ne paapatai chi ānimara k'aepëra atepe piipará biwëk'āra? Tachi Ak'öremá māi ānimara pia bima abapuru ne paapatai ĩri biëra.

²⁰»Ūrit'i: abai pida ne paapatai t'ine piarā ne ooi jaraipira, abapuru māi t'ine māiya jaraiwēa bima. Māipari chi māi ĩri bi ānimara t'ine māiya jarai bima. ²¹Māi awara abai pida Tachi Ak'öre te minachia bi t'ine piarā ne ooi jaraipira, abapuru māi t'ine māiya jaraiwēa bima. Māipari Tachi Ak'öre māi tede bi t'ine māiya jarai bima. ²²Māi awara abai pida pajā t'ine piarā ne ooi jaraipira, Tachi Ak'öre suak'a beeparí t'ine māiya ooi jara bima ichiaba Tachi Ak'öre māma suak'abari bi t'ine piarā ne ooi jara bima.

²³»»Māra p'ariseorā, Moisepa bida jarateapatairā, chi pia jira berā, chupuri p'anima Tachi Ak'örepa itiai përa! Menta k'irú,

anís net'a tau, comino ome Tachi Ak'öre pae awara bipatama, māi diezedepemacha, aba. Maamina Moisepa bidade chi atepe bi oodak'ama; chīara ome jīp'a oodak'ama, k'īra chupuriada-k'ama māinepa Tachi Ak'örene ijāanak'ama. Oodai pia bima ichi pedea bida jara bi jira, machi k'irú awara bipata jira Tachi Ak'öre pae. ²⁴»Māra tau p'ario be jira p'anima, o paritua unupimaa p'aniëra waapëarā! ¡Pania nest'apatama ānimara chaerā eda wāpidaemaapa pania topataide. Maamina mārapa k'awadawēa, camello k'ak'ua nepalá āarea mi peemaa p'ani jira p'anima.^l

²⁵»»Māra p'ariseorā, Moisepa bida jarateapatairā, chi pia jira berā, chupuri p'anima Tachi Ak'örepa itiai përa! Mārapa pasu māinepa p'arat'u ĩripema pia siipatama, maamina eda mietá bima. Ara māi jira māra sōne ne āarea ara machi pae ata k'īriapatama māinepa chi mārapa k'īria oodat'a mait'u oopatama. ²⁶»P'ariseo tau p'ario be jira p'anima! Naa pasu māinepa p'arat'u eda siise; maapae ĩripema sida pia sii beepi.^m

²⁷»»Māra p'ariseorā, Moisepa bida jarateapatairā, chi pia jira berā, chupuri p'anima Tachi Ak'örepa itiai përa! Mārapa jāirā

^k **23:19** *Māra k'irisia nea p'anima.* Griego pedeade chi eda waapëarā k'art'ade māi newēma. ^l **23:24** Judiorāpa camello k'odak'a pasima. Levítico 1:14. Jesupa māiya jarasima k'awapii k'orea chi judiorā minachia k'awa berāpa chi Tachi Ak'öre k'orea jarateadada piipará bit'a k'irisia atuapachidama. Māipari tachi ne āpia k'ede ooi k'orea minachia jarateapachidama. ^m **23:26** *P'arat'u.* Griego pedeade chi eda waapëarā k'art'ade māi newēma.

te mawara ĩripema t'ot'oa p'iripata-
tama, pia ununaměrá. Maamina
māi jāirā tiida k'ak'ua minachia
beraadada chi mik'ia nibima,
chi biiri paara. ²⁸Ara māi jĳra
māra ěpěra ĩripema jĳp'a berā jĳra
p'anima, maamina piarā mārapa
jarateapatai oodak'ama. Ichiaba
edaria māra āarea sōk'achia
p'anima.

²⁹»ĳMāra p'ariseorā, Moisepa
bida jarateapatairā, chi pia jĳra
berā, chupuri p'anima Tachi
Ak'ōrepa itiai pěra! Mārapa Tachi
Ak'ōre pari pedeapatairā jāirā te
ĳri te chae oopatama. Waapěarā
jĳp'a berā jāirā tede pida ara māi
jĳra auk'ará oopatama. ³⁰Māine
mārapa jarapatama: “Tachi
chōarāenapema ewaride p'ana-
napara, Tachi Ak'ōre pari pede-
apatairā k'aripa peadaiwě pasima”.
³¹Māiĳa mārapa jara p'anima
Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā
mĳa peapatairānepa chedaada-
rāpi. Māra ara āchi jĳra p'anima.
³²ĳMāipuru māra chōarāena-
pemarāpa nemietá oodai pada,
jōma oot'ĳ!

³³»ĳMāra taama jĳra p'anima!
ĳTachi Ak'ōrepa machi nepĳra
pará biade ak'ari, t'ĳpi tau urua
nibidea peeiwěane a k'ĳrisia
p'anĳk'āra? ³⁴Mĳa Tachi Ak'ōre
pari pedeapatairā, k'ĳrisia k'awa
berā māinepa Moisepa bida
jarateapatairā mārámá peeipi.
Maamina mārapa chi eda

waapěarā peadaipi māinepa chi
eda waapěarā k'urusude bari-
jira bidaipi. Waapěarā māra
judiorā ará pedeapatai tede
soapa p'edaipi māinepa p'uuru-
cha ěp'ěnaiĳi. ³⁵Māipuru jōma
chōarāenapemarā jĳp'a berā
peadada k'orea, Tachi Ak'ōrepa
māra itiaipi: Abel jĳp'a bi pea-
dada k'orea, Berequĳa warra
Zak'aria peadada k'orea māinepa
āarea waapěarā peadada k'orea
pida. Zak'aria Tachi Ak'ōre te
tajataria chi ānimara paapatai
k'ait'a peasidama.” ³⁶Mĳa piarā
jararuma: jōma māi ěpěrarā pea-
dada k'orea Tachi Ak'ōrepa idia-
paepema ěpěrarā itiaipi.

**Jesú Jerusalén k'orea
sō pará bada
Luca 13:34-35**

³⁷»ĳJerusalén, Jerusalén,
mārapa Tachi Ak'ōre pari
pedeapatairā peapatama!
ĳTachi Ak'ōrepa peedarā sida
mawarapa bat'a peapatama!
Mĳa bari k'ak'o minachia māra
ará jerep'e k'ĳria basima et'erre
wěrapa ichi warrarā ĳk'arra
ek'ari jerep'epari jĳra. Maamina
mārapa k'ĳrianaé pasima. ³⁸Māi-
puru Tachi Ak'ōre waa māra
ome baiwěma. ³⁹Mĳa jara bima:
mārapa mĳi waa ununaiwěma
nāiĳa jarautamá: “ĳMinachia
pia bĳma chi Tachi Chipari t'ĳne
cherut'a!”».

ⁿ23:35 Abel. Génesi 4:3-8 Zak'aria. Māi Zak'aria ak'ōre Joyadá pasima.
2 Crónica 24:20-22. Berequĳa warra Zak'aria. Zak'aria 1:1.

23:37 1 Rey 9:10; Jeremia 2:30. 23:38 Jeremia 22:5. 23:39 Salmo 118:26.

**Tachi Ak'õre te minachia
bi ārinai pada k'orea
Jesupa jarada**

Marco 13:1-23; Luca 21:5-24

24 ¹Jesú Tachi Ak'õre te minachia bi edariipa tajatá wāru pasima. Māine ichi ome p'irriapatairā ichi orrobari chedak'ari jarasidama:

—Ak'ise Tachi Ak'õre te minachia bi māinepa te k'ait'a be pi-ia k'edema.

²Māine Jesupa āchiá jarasima:

—Ājā, mārāpa unu p'ani pia k'edema. Maamina piarā mia jararuma: nāi mawara p'ānana pada āarea āriipi.

³Jesú Olivo eyade suak'abari baside ichi ome p'irriapatairā ichimá wānak'ari āchi tuaba nāiya idisidama:

—Taiyá jarase, Tachi Ak'õre te minachia bi ¿sāpae māi āriima? ¿K'ārenepa k'awadaima pi cheit'a? Māinepa ¿k'ārenepa k'awadaima māi jōi ewari k'ait'a parude?

⁴Jesupa p'anoosima:

—Jirak'aua nipat'i abaia pida māra seapiemaapa. ⁵Chok'arairāpa jaradaipi: “Mi Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jara bada”. Māiya epēerā minachia āarea seadaipi.

⁶P'uuru aba bi awarai ome k'iruupik'a nibi māinepa māi k'iruupik'a nibi ūriutade, p'era-rāt'i. Māi jōma māiyai bima. Maamina nāi ewari waidi paiwēma.

⁷Ijūa aba bi ijūa awarai ome k'iruupik'a nibaipi. Ichiaba tua abaidepema poro jūra jīparí jī bi tua awaraidepema poro jūra jīparí jī bi ome k'iruupik'a nibaipi. ⁸Tuacha jarra minachia oodaipi māinepa iurumia minachia wāipi. ⁸Maamina māi āarea chi irapuru āpia minachia māinaidepemapi, wēra warra p'ua bi jūra.

⁹»Māi ewaride epērarāpa māra jitadak'ari teadaipi māapidak'ari peadamērā. Mine ijāa p'ani k'orea jōmāirāpa māra unuemaanaipi.

¹⁰Māi k'orea epērarā chok'arairāpa mine ijāa p'anit'a itu bidaipi.

Māine chi jitapidaipi māinepa chi unuemaanaipi. ¹¹Tachi Ak'õre pari pedeapatai chi piarāwēa berā chedaipi. Māirāpa epērarā chok'ará seadaipi. ¹²Māiya māi atepe nemietá oodai pēra, epērarā chok'arairāpa waapēarā waa k'iria uru p'ananaiwēma.

¹³Maamina chi k'aadepema ewari parudea mine wapida ijāa p'ani itu bidaepira, Tachi Ak'õrepa māi k'aripaipi ichi ome chok'ae p'anana-mērā. ¹⁴Māine chi pedea pia Tachi Ak'õrepa ichidirā ichi juade ua bi k'orea jōma nāi ijūane jardaipi p'uuru becha ūrinamērā. Māiya bak'aripuru nāi ewari jōipi.

¹⁵⁻¹⁶»Tachi Ak'õre pari pedeapaparí Danielpa k'art'ade bisima Tachi Ak'õre te minachia bide, eda chi pia bi tejāne, abaipa chi

° 24:7 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade ichiaba nāiya bi bima: *Piawēa bai wawaria pak'oodaipi*.

nemietá Tachi Ak'õrepa k'iria-k'ai biipi.^p (Chi k'art'a eda jara bipa k'äre jara bit'a k'awai bima). Märapa mäi unuutade Judea tuade berä eyadea mîruwânai p'anima. ¹⁷Mäine ëpëra ichi te ïri bi ichi tede eda wäiwëa bima ne atewäi k'orea. ¹⁸Chi ne uu ijüane bipa ichi neet'á ïri jïparí jüitea atade wäiwëa bima. ¹⁹Mäi ewaride wërarä biak'oa berä mäinepa warra juto ua berä chupuria p'aneenaipi. ²⁰Tachi Ak'õrea it'aa chiidit'i ewari ewärapieemaapa mära mîruwäutade, wa mimia-nak'apí ewaride baepieemaapa. ²¹Mäi ewaride ëpërarä minachia chupuria mäinaipi. Tachi Ak'õrepa nâi ijüa oosiedapema ëpërarä mäi jïra atepe miapik'a pasima, ichiaba mäiya bak'ari waa ara mäi jïra mäianaiwëma. ²²Tachi Chiparipa mäi ewari edá baepiépara mi äpia pida ëpëra baiwë pasima. Maamina ichia mäi ewari edá baepisima, ichia jiri atada ëpëerä k'orea.

²³»Mäi ewaride abaipa märá jaraipira: “Ak'it'i, Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jarada nâma bima”, mäi ijäarät'i. Waapëaräpa “chawa biade” aipira, mäi sida ijäarät'i. ²⁴Mäi ewaride

waapëaräpa ara ächi Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jaradaade a jaradaipi. Ichiaba waapëaräpa sea jaradaipi ächi Tachi Ak'õre pari pedeapataiade adaipi. Mäiräpa ëpëraräpa ne p'ue ooda-k'apí waibia be oodaipi ëpërarä seadai k'orea. Tachi Ak'õrepa jiri atadairä sida p'ue seadaipara, ächi sida seadai pasima. ²⁵Jöma makii mia märá jarasima mäiyai naena.

²⁶»Mäipuru abai pida märá jaraipira: “Ûrit'i, Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jarada ijüa pania newëa bide bima”, jämä wärät'i. Waapëaräpa jaraipira: “Ak'it'i, ichi nâma tede eda bima”, mäi ijäarät'i. ²⁷Ëpëra Warra cheru jömäiräpa pia ununaipi, pa p'up'ureaparí imata ochiaparidepa imata waa baewäparidepa pia unupata jïra. ²⁸Äkosi minachia chepatamá k'ak'ua piuda bari bit'a. Ara mäi jïra jömäiräpa k'awadaipi.

Ëpëra Warra chei bi k'orea jarateada

Marco 13:24-37; Luca 21:25-33; 17:26-30; 17:34-36

²⁹»Ëpërarä minachia mäi p'ananak'ari ara mäiya imata p'arioipi. Jedek'o sida waa jërat'üiwëma. K'äk'äi pajänepa baek'odaipi. Äarea pajäne be orek'odaipi.

^p **24:15-16** Griego Antiocho Epip'aneopa Tachi Ak'õre te minachia bide nemietá bisima Jesús t'õnai naena. Maamina Jesupa jarasima mäi Antiocopa ooda jïra mäicha mäiyait'a. Waapëarämá Jesupa jarada piarä mäiyasima romanepemaräpa Jerusalén p'uuru mäinepa Tachi Ak'õre te minachia bi äyo 70de jöma ärisidaide. Waapëarämá jara bima chi ëpëra k'achia bipa mäiya ooit'a. 2 Tesalonicense 2:3-10. Mäinepa waapëarämá Jesupa jarada k'aadeapema ewaride mäiyai. Daniel 9:27; 11:31; 12:11.

³⁰ Māine pajāne ne ununaipi. Māi mi, chi Ēpēra Warra cherudepemaipi. Māi unuutade jōma nāi ijūane berā p'uuru jēanaipi chi p'erapa. Mi jīarane jua chaareadepa cheru māinepa k'irawārea achiterrea bi ununaipi. ³¹ Māine ānimara k'achu chaarude mia Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā tuacha wāpiipi Tachi Ak'ōrepa jiri atadairā tausia ará jeredamērā.

³² »Higo biiri k'orea nepirida k'awat'i. Chi pak'uru jua t'uk'u nibeek'ari k'irú cheparima. Māinepa jōmāirāpa k'awa p'anima tāaraawēa bide iu p'oait'a. ³³ Ara māi jīra mia jarada māi āarea unuutade k'awat'i mi chei ewari ará pamaa bit'a ³⁴ Mia mārā piarā jararuma: nāi ewaridepema ēpērarā piudai naena māi āarea māiyaipi. ³⁵ Pajā māinepa nāi ijūa jōipi, maamina mi pedea jōiwēma.

³⁶ »Maamina abai pida māi ewari sāapae māiyait'a k'awadawēma. Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā pida atua p'anima. Mi, chi Ēpēra Warra pida atua bima. Abapuru mi Ak'ōrepuru māi k'awa bima. ³⁷ Chi Ēpēra Warra chei ewari māi Noé ewaride bada jīra baiipi. ³⁸ To piruii

naena ēpērarā nek'opachidama, netoparí topachidama, miak'ai-pachidama māinepa chi k'aurā k'ima teak'oapachidama. Māiya p'anapachidama aba Noé p'āp'orro nepalá bide batoorudea. ³⁹ Achia p'āp'orro chei k'orea k'awadak'a pasima. Maamina piarā cheside āchi āarea todepa āarea piusidama. Chi p'āp'orro ara māiya cheda jīra mi, chi Ēpēra Warra māiya cheipi. ⁴⁰ Māi ewaride ēpēra ume āchi ijūane mimia p'anine mi, chi Ēpēra Warrapa aba atee-wāipi maamina chi abai ameeipi. ⁴¹ Ichiaba wēra ume k'ūrumane trigo bamaa p'ananaipi. Aba it'aa atee-wāipi; chi abai ameeipi.

⁴² »Māipuru tau parā p'anat'i atua p'aniēra sāapae chei machi Chipari. ⁴³ Nāi k'awat'i: te chiparipa nechiaparí sāapae chei k'awa

Mateo 24:41

⁹ 24:36 Mi, chi Ēpēra Warra pida atua bima. Māi griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade newēma.

24:30 Daniel 7:13-14; Zak'aria 12:10. 24:37 Génesi 6:5-8.

24:39 Génesi 7:6-24.

bipara, k'āiwēa bai pasima tede eda wāpiemaapa. ⁴⁴Ara māi jīra māra sida tau pará p'anat'i. Mārapa mi, chi Ēpēra Warra chei atua p'anine cheipi.

**Mimiapatairā ume p'ani
k'orea jarada
Luca 12:41-48**

⁴⁵»Te chipari pae pari mimia-parí k'īrisia k'awa bipa jīp'a oopari jīra beat'i. Ichi chiparipa waapēarā ichi pae pari mimiapatairā ichi juade bisima ewari ará parude nek'opi bamērā. ⁴⁶Chi te chipari pae pari mimiaparipa māiyya oo bit'a ichi chiparipa unune cheipira, ichi sōpia baiپی. ⁴⁷Mia piarā jararuma: chi chiparipa āarea ichia uru bit'a māi ichi pae pari mimiaparí juade biپی. ⁴⁸Maamina māi mimiaparí sōk'achia baiپی, ichi sōne “mi chipari tāaraayane” aipi. ⁴⁹Māine ichia chi waapēarā mimiapatairā jok'ae baiپی māinepa piu nipapatairā ome nek'o beek'ari it'ua to baiپی. ⁵⁰Abaeda ichi chipari chei k'īrisiawēa bide ara māiyya bide cheipi. ⁵¹Maapae chi chiparipa minachia itiak'ari chi pia jīra berā ome eda jīa nibipiپی. Māma āareairā jēa p'ananaipi māinepa puapa k'ida k'iterrea p'ananaipi.

**Jesupa āwērarā diez
p'ani k'orea nepirida**

25 ¹»Pajāne Bipa ichidirā ichi juade ua bit'a nāi jīra baiپی: āwērarā diez p'anasidama. Āchicha ipira atadak'ari, k'īramá nine wāsídama chi imik'īra

miak'āii bi ome ununai k'orea. ²Māi āwēra joesoma p'ani k'īrisia minachia p'anasidama. Māinepa waapēarā joesoma p'ani k'īrisia nea p'anasidama. ³Chi k'īrisia nea p'anipa āchi ipira ateewāsídama maamina olivo ta waibia atee-wānaé pasima eda wea p'ananai k'orea. ⁴Māine chi k'īrisia k'awa p'anipa āchi ipira enemeesidama māinepa olivo ta minachia enemeesidama. ⁵Chi miak'āii pada ome imik'īra tāaraa bada pēra, jōmāirā tap'ok'eadak'ari k'āisidama.

⁶Māine teamasi estarik'a pedea jīk'ua ūrisidama: “¡Chi miak'āi bi ome imik'īra cheruma! ¡Ichi pia pedeade wāt'!” ⁷Ara māine jōma māi āwēra p'irabarisidama āchi ipira pia uruapidai k'orea. ⁸Māine chi k'īrisia nea p'anipa chi k'īrisia k'awa p'anipa jarasidama: “Tai ipira k'īiwāmaa bi pēra, māra olivo tadepepa āpia pida teat'”. ⁹Maamina chi k'īrisia k'awa p'anipa p'anoosidama: “Taipa mārā teadaipira, āarea araaiwēa bima. Pia bima māra pae atade wānai p'anima”. ¹⁰Ara māine olivo ta atade wāsídama. Māimisa chi imik'īra miak'āi bi chesima. Maapae chi k'īrisia k'awa p'ani ichi ome eda wāsídama sō arapá miak'āipatai tede. Ara māine chi te chipari pae pari mimiaparipa chi eda wāpatai jīat'isima.

¹¹Māiyya bak'ari chi olivo ta atade wā p'anana jūitea chedak'ari jarasidama: “Tai chipari, tai chipari, eda wāpatai ewase, tai eda wānai k'orea”. ¹²Maamina

chi miak'āi bi imik'īrapa jarasima: “Mia piarā jararuma: mia māra atuama”.

13»Māi k'orea māra tau parā p'anat'i. Mi, chi Ēpēra Warra chei ewari māinepa chi hora atua p'anima.’

**Jesupa erreara teada
k'orea nepirida**

Luca 19:11-27

14»Pajāne Bīpa ichidirā ichi juade ua bit'a nāi jīra bima: ēpēra tua awaraidea wāi k'orea basima. Māipuru chi ichi pae pari mimia-patairā t'īk'oak'ari ichi erreara āchicha teasima ne oo p'aninepa it'aa eapapidamērā. 15Āchicha erreara teasima ara āchi k'īrisia-cha, māi erreara eapapidamērā. Abaia erreara tau k'ak'o joesoma mil teasima. Abaia erreara tau k'ak'o ume mil teasima. Abaia erreara tau aba mil teasima. Maa-paepuru āyá wāsima.

16Chi joesoma mil jitada mimiane wāsima māi erreara eapapii k'orea. Māinepa ichia erreara awara māicha mil joesoma eapapisima. 17Ara māi jīra chi ume mil jitadapa awara māicha ume mil eapapisima. 18Maamina chi aba mil jitadapa māi erreara yoorobade yaasima.

19»Tāaraa bide chi chipari chesima. Maapae ichia erreara ameena k'orea chi ichi pae pari mimiapatairā idisima. 20Chi joesoma mil jitada chek'ari awara joesoma mil enemeek'ari

jarasima: “Mi chipari, chi pia joesoma mil teadadepa mia awara joesoma mil enemeesima”. 21Chi chiparipa jarasima: “Mi pae pari mimiaparí, piapi. Pia jīp'a ooparima. Mia āpia teadadepa pia arí ooda pēra, mia ne minachia pi juade biipi. Eda chese mi ome sō arapaade”.

22Maapae chi ume mil jitada chek'ari jarasima: “Mi chipari, pia mil k'ak'o ume teadadepa mia awara ume mil enemeesima”. 23Chi chiparipa jarasima: “Mi pae pari mimiaparí, piapi. Pia jīp'a ooparima. Mia āpia teadadepa pia pia ooda pēra mia ne minachia pi juade biipi. Eda chese mi ome sō arapaade”.

24»Maamina chi aba mil jitada chek'ari jarasima: “Mi chipari, mia k'awa bima pia chīara k'īra chupuriak'ama erreara atai k'orea. Māi awara waapēarāpa uudadadepa pi baparima. 25Māi k'orea mi wap'easima. Pi erreara yoorode yaasima atuapiemaapa. Maamina nāma uru bima”. 26Māine chi chiparipa jarasima: “¡Mi pae pari mimiaparí pi piawēa bima! Pi chi k'oa baparima! Pia piarā k'awa basima mia chīarané ataparit'a māinepa chīarapa uudadadepa baparit'a. 27Māipuru erreara yaapatai tede mi erreara yaai pasima. Māiya oodapara mi cherude mi erreara māinepa chi māi eapapida ome jitai pasima”.

28»Maapae chi chiparipa jarasima: “Ichia erreara aba mil uru

’ 25:13 Ēpēra Warra chei. Māi griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade newēma.

bi ēemarinak'ari chi diez mil uru bia teat'i. ²⁹Abaipa Tachi Ak'ōrea k'orea piarā k'awaipira, Tachi Ak'ōrepa māi atepe k'awa-piipi. Maamina chi atua bīpa ne k'awa bi k'īrisiaipira, ichia k'īrisia bi sida Tachi Ak'ōrepa māi ēemariipi. ³⁰Jāi chipari pae pari mimiaparí piawēa bi tajatá p'āri-nea āyá jeret'aat'i. Māma berā jēa p'anaparima māinepa p'uapa k'ida k'iterrea p'anaparima”.

**Jōmāirā nemietá oodada
k'orea āarea ak'ii jarada**

³¹»Mī, chi Ēpēra Warra jōma Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā ome k'īrawārea cherude, mi poro jūra jīparí jī bi suak'a beeparí k'īrawārea bide suak'abari beepi ēpērarā ak'ii k'orea. ³²Māine ēpērarā tuadepemacha mi k'īrari cheepiridaipi. Māirā mia awara awarā biipi oveja ak'iparipa ichi oveja cabra ome tausia p'anana awara awarā bīpari jīra. ³³Chi oveja jīra berā mi juaraari biipi. Chi cabra jīra berā mi juawieri biipi. ³⁴Maapae mi, chi Minachia k'awa bīpa juaraari p'anirā nāiya jaraipi:

“Māra, mi Ak'ōrepa pia beepidairā, chet'i. Ichi p'uurude pia p'anat'i. Nāi ijūa oosiedapema māi p'uuru māra pae oo basima. ³⁵⁻³⁶Mi jarra baside mārāpa miá nek'opisidama; mi opisiaside pania teasidama; mi chīara ijūanepema jīra nipaside māra tedeā ateewāsīdama; mia neet'á newēa baside miá teasidama; mi k'idade baside ak'ide chesidama; māinepa

mi eda jīa nibipatai tede baside ak'ide chesidama”.

³⁷»Māine chi jīp'a berāpa idi-daipi: “Tai Chipari, ¿Sāapae pi jarrapisia basima? ¿Sāapae taipa piá nek'opisidama? ¿Sāapae pi opisiaside nibasima? ¿Sāapae taipa piá pania teasidama? ³⁸¿Sāapae pi chīara ijūanepema jīra nipasima? ¿Sāapae tai tedeā pi ateewāsīdama? ¿Sāapae taipa neet'á piá teasidama? ³⁹¿Sāapae pi k'idade baside wa eda jīa nibipatai tede baside taipa ak'ide wāsīdama?”

⁴⁰Māine mia p'anoopi: “Mia piarā jararuma: mārāpa mi ūpēarā chi k'aepe k'ede k'aripasidaide ichiaba mi k'aripasidama”.

⁴¹»Maapae mi juawieri p'anirā jaraipi: “Māra, Tachi Ak'ōrepa nepira parā biade apatairā, mik'aapema āyá wāt'i t'ipi tau urua k'iiwāk'á nibīdea. Māi Tachi Ak'ōrepa bisima tiore, ichidirā ome itiai k'orea. ⁴²Mi jarra baside mārāpa nek'opidaé pasima; mi opisiaside pania tēdaé pasima. ⁴³Chīara ijūanepema jīra nipaside machi tedeā ateewānaé pasima; mi neet'á newēa baside mārāpa tēdaé pasima; mi k'idade baside, eda jīa nibipatai tede baside pida mārāpa mi ak'ide chēdaé pasima”.

⁴⁴»Māine āchia ididaipi: “Tai Chipari, taipa pi jarra nibi, opisiaside, chīara ijūanepema jīra nipaside, neet'á newēa bi, k'idade bi, wa eda jīa nibipatai tede bi ununak'a pasima. ¿Sāapae pi k'aripadaé pasima?”

⁴⁵»Māine mia p'anoopi: “Mia piarā jararuma: mārāpa chi k'aepe k'ede k'aripadaé paside mi sida k'aripadaé pasima”. ⁴⁶Maa-pae Tachi Ak'ōrepa āchi t'ipī tau urua k'iiwāk'á nibīdea peek'oaipi, maamina chi jīp'a berā ichi ome atewāipi ewaricha chok'ae beadamērā.

Jesú jitapidai pedea audada

Marco 14:1-2; Luca 22:1-2;

Juan 11:45-53

26 ¹Jōma māi jarateak'ari Jesupa ichi ome p'irriapatairā jarasima:

²—Mārāpa k'awa p'anima ewari ume parude, Egitodepa wānana k'īrisiapatai ewari oodaipi.^s Māine abaipa mi, chi Ēpēra Warra jitapiipi k'urusude barijira bik'ari, peadamērā.

³Māimisa judiorā chaarearā, Moisepa bida jarateapatairā māinepa p'aarerā chi māirā chaarearā Caip'á te chomane āarea ará jere nibeesima. Māi Caip'á p'aare minachia k'awa bi basima. ⁴Māine pedea ausidama Jesú k'īup'ea jitadak'ari peapidai k'orea. ⁵Maamina jarasidama:

—Arapapatai ewaride jitadaiwēma ēpēerā k'īruupidaemaapa».

Wērapa nardo k'era Jesú poro ĩri weada

Marco 14:3-9; Juan 12:1-8

⁶Māi ewaride Jesú Betania p'uurude Simón aida jita bada temá basima. ⁷Māine wēra ichimá chesima. Māi wērapa pot'eya alabastro mawara ooda enemeesima.^t Pot'eya k'era minachia neepia bi ipiru basima. Jesú suak'abari beek'ari nek'o-maa bide wērapa orrobarik'ari māi k'era ichi poro ĩri weasima. ⁸Jesú ome p'irriapatairāpa māi ununak'ari k'īruusidama. Nāiya jarasidama:

—¿K'āre k'orea jāi k'era pari ārisima? ⁹Netodapara erreara minachia jitadai pasima. Māinepa chichupuria k'ede k'aripadai pasima.

¹⁰Maamina Jesupa māi ūrina pēra jarasima:

—¿K'āre k'orea ichi itia p'anima? Ichia mi jāiya ooda pia bima. ¹¹Chichupuria k'ede ewaricha māra t'āena p'ananaipi, maamina mi māra ome ewaricha baiwēma. ¹²Tāaraawēa bide, mi piuk'ari t'ībaridaipi. Nāi wērapa mi māi k'orea k'erapa p'irisima. ¹³Mia piarā jararuma: jōma nāi ĩjūane chi pedea pia mi k'orea

^s **26:2** Egitodepa wānana k'īrisiapatai ewari. Griego pedeade Pascua bi bima. Egitodepa wānai naena, te becha, judiorāpa oveja aba peadak'ari chi oadepa te eda wāpataik'á tītau p'irisidama. Māiya oosidama Tachi Ak'ōrepa egitopidarā itiai ewate māine piudaemaapa. Naapae Jesupa jara bima ichit'a māi oveja jira biade bima, ichi k'urusude barijira bik'ari, ichi oa āripiyade a bima. Jesupa māiya oosima Tachi Ak'ōrea ichide ĩjāapatairā āarea itiapimaapa. Éxodo 12:1-27. ^t **26:7** Alabastro. Māi mawara t'ot'orroa paapaa bima. Āpia chaareawēa biēra ne oopatama. Judiorāpa alabastro Egito tuadepa enemeepachidama. Jōma alabastro ne ooda neepia bima.

jarautamá nāi wērapa ooda
nepiridaipi ichi k'irisidamērā.

**Judapa Jesú jitapii
k'orea k'risiada**

Marco 14:10-11; Luca 22:3-6

14 Juda Iscariote apatai Jesupa
doce peedairānepema pasima.
Māi Juda p'aarerā chi māirā
chaarearāmá wāsima. 15 Ichia
nāiŷa idisima:

—Mia mārā Jesú jita teaipira,
¿mārapa miá jōmasá teadaima?

Māine āchia erreara tau treinta
teasidama. 16 Māi ewaridepa
Judapa k'risia basima sāmaasá
Jesú jitapii.

**Jesupa doce peedairā
ome nek'oda**

Marco 14:12-25;

Luca 22:7-23; Juan 13:21-30;

1 Corintio 11:23-26

17 Judiorā p'ana ooropiparī
newēa k'opatai arapaapatai ewari
pasima. Tomioama māiŷa k'opa-
chidama. Chi naapema ewaride

chi Jesú ome p'irriapatairāpa
ichimá wānak'ari idisidama:

—¿Pia sāma k'ria bima taipa
Egitodepa wānana k'risiapatai
ewari nek'opatai pi pae oodait'a?

18 Jesupa p'anoosima:

—Jerusalenea tachia k'awa
p'ani ēpēramá wāt'i. Ichiá nāiŷa
jarat'i: “Tachi Jarateaparipa jara
bima ichi ewari k'ait'a bi. Ichia
māinepa chi ichi ome p'irria-
patairā pida arapá nek'opa-
tai k'odaipi pi tiida, Egitodepa
wānana k'risiadai k'orea”.

19 Ara māine Jesupa jarada jīra
ichi ome p'irriapatairāpa Egito-
depa wānana k'risiapatai ewari
nek'opatai oosidama.

20 K'iuk'ari Jesú, chi ichi ome
p'irriapatairā doce p'ani ome nek'o-
patai ik'idá suak'abari beesima.

21 Nek'omaa p'anine ichia jarasima:

—Mia piarā jararuma: aba
māranepemapa mi jitapiipi.

22 Māipuru āchi minachia k'ira
piawēa p'aneesidama. Ara māine
āchia abaabá idisidama ichiá:

© 1996 David C. Cook

Egitodepa wānana k'risiapatai ewaride nek'opatai (26:17-30)

—Mi Chipari, ¿mia
māiyaik'āra?

²³ Ichia p'anoosima:

—Chi mi ome p'arat'u aba
bide nek'omaa bīpa mi jitapii-
pi. ²⁴ Piarā mi, chi Ēpēra Warra
piui bima Tachi Ak'ōre pedeade
bi bi jīra. ¿Maamina chi mi jita-
pii bi ēpēra māi chichupuria bai-
pi! Pia basima, māi ēpēra t'ōwēa
badapara.

²⁵ Māine Juda, chi Jesú jitapii
bīpa idisima:

—Jarateparí, ¿mia
māiyaik'āra?

Jesupa p'anoosima:

—Ājā, pia māiya jara bima.

²⁶ Nek'omaa p'anine Jesupa
p'ana juade jitak'ari it'aa chiidi-
k'ari Tachi Ak'ōrea sōpia biade
a jarasima. Maapae t'oet'aak'ari
ichi ome p'irriapatairá tearude
jarasima:

—Jitat'i. K'ot'i. Nāi mi k'ak'uapi.

²⁷ Maapae pasu jitak'ari Tachi
Ak'ōrea sōpia biade asima. Maa-
pae āchiá tearude jarasima:

—Jōmāirāpa tot'i. ²⁸ Nāi mi
oapi. Mi oa ārirunepa Tachi
Ak'ōrepa pedea chiwidi bi bima
chok'ará ēpēerāpa nemietá
oodada k'īrisia atuai k'orea. ⁴

²⁹ Mia jararuma: mia uvaba waa
toiwēma aba mi Ak'ōrepa jōma

ichidirā ichi juade ua beerudea.
Māiyapuru mia mārā ome uvaba
māicha toipi. ⁵

**Pedropa Jesú ichi tuaba
ameewēane ada**

Marco 14:26-31; Luca 22:31-34;

Juan 13:36-38

³⁰ Maapae Tachi Ak'ōre pedea
bi bidadepema k'aridak'ari Olivo
eyadea wāsídama. ^w ³¹ Māine
Jesupa āchiá jarasima:

—Nāi teamasi mārāpa āarea
mi tuaba ameenai. Tachi Ak'ōre
pedeade nāiya bi bima: “Mia chi
oveja ak'iparí pearude chi oveja
jīichoadaipi”. ³² Maamina mi
chok'ae p'irabarik'ari mārā naa
wāipi Galilea tuadea.

³³ Māine Pedropa Jesua
jarasima:

—Jōmāirāpa pi tuaba ameenai-
mina, mia pi ameeiwēma.

³⁴ Jesupa Pedroa jarasima:

—Mia piarā jararuma: piarā
ara nāi teamasi et'erre pirui
naena pia bari k'ak'o ūpea mi
unuk'aade aipi.

³⁵ Maamina Pedropa
jarasima:

—Mi pi ome peautamina, pi
tuaba ameeiwēma.

Chi waapēarāpa ara abarik'a
jarasidama.

⁴ **26:28** *Pedea chiwidi.* Jeremia 31:31-34. Tachi Ak'ōrepa naa israel ijūanepemará ome pedea bisima Éxodo 24:6-8. *Chiwidi.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ⁵ **26:29** *Uvaba māicha toipi.* Griego pedeade māi ichiaba jara bima: *Uvaba chiwidi toipi.* ^w **26:30** Māi arapaapatai ewaride judiorāpa nek'odai naena Salmo 113—114 k'aripachidama. Nek'odak'ari Salmo 115—118 k'aripachidama.

26:23 Salmo 41:9. **26:24** Salmo 22; Salmo 118:22; Isaía 52:13—53:12.

26:31 Zak'aria 13:7.

**Jesú Getsemanine Tachi
Ak'orea it'aa chiidida**

Marco 14:32-42; Luca 22:39-46

³⁶ Jesú mǎinepa chi ichi ome p'irriapatairā Getsemaní apataimá pade wāsídama.

Mǎma Jesupa āchiá jarasima:

—Mi jǎmá Tachi Ak'orea it'aa chiidide wārumisa nǎma suak'a-bari p'aneet'i.

³⁷ Maapae Zebedeo warrarā ume p'ani, Pedro ome awara atee-wāsima. Ichi mǎiya bai biēra, k'ira piawēa beek'ari, sōp'ua beesima. ³⁸ Mǎine āchiá jarasima:

—Mi piui jira bima sōp'uapa. Nǎma p'aneet'i. Mi ome k'āinawēa p'anat'i.

³⁹ Jesú wawá wāk'ari sīra-porode bedabari k'obeek'ari, ichi tau biiri ijūanea t'ōmaripik'ari Tachi Ak'orea it'aa chiidisima: «Ak'ore, pia k'iria bipira, mi itu mīapirāse.^x Maamina mia k'iria bi jira oorāse. Oose piapuru k'iria bi jira».

⁴⁰ Maapae Jesú ichi ome p'irriapatairā ūpea p'animá jītea cherude āchi k'ai p'ani unusima. Pedroa jarasima:

—¿Māra mi ome mi āpia pida hora aba pida p'ue chok'ae p'anainiwēk'āra? ⁴¹ Māra tau pará p'anat'i. Tachi Ak'orea it'aa chiidit'i māra nemietaade baedae-maapa. Mia k'awa bima mārāpa nepia oo k'iria p'anit'a. Maamina machi k'ak'uapa choadawēa p'anima.

⁴² Maapae Jesú mǎicha wāk'ari Tachi Ak'orea it'aa chiidisima: «Mi Ak'ore, mi minachia mīapiipira, pia k'iria bi jira mīapise».

⁴³ Ichi ome p'irriapatairāmá mǎicha cherude k'ai p'ani unusima. Āchi tau tap'ok'ea wāna p'anasidama. ⁴⁴ Āchi mǎicha ameeek'ari wāsima. Tachi Ak'orea abarik'a it'aa chiidisima. ⁴⁵ Maapae ichi ome p'irriapatairāmá jītea chek'ari jarasima:

—Māra ¿wapida k'ai p'anik'āra? Mi ewari arí pasima. Abaipa mi, chi Ēpēra Warra ēpēerā k'achia p'ani juade teapi. ⁴⁶ P'irabarit'i. Wātima. Ak'it'i, chi mi jítapii bi ēpēra ara k'ait'a cheruma.

Jesú jitadada

Marco 14:43-50;

Luca 22:47-53; Juan 18:2-11

⁴⁷ Jesú wapida pedeamaa bide Juda chesima. Mǎi Juda Jesupa doce peedairānepema pasima. Ēpērarā chok'ará k'iruu-patai nek'o paara, pak'uru paara ichi ome chesidama. Āchi p'aarerā chi mǎirā chaarearāpa mǎinepa judiorā chaarearāpa peedaadarā pasima. ⁴⁸ Chi jítapii bīpa āchiá jara basima sǎmaasá ooit'a Jesú k'awadamērā. Nǎiya jarasima: «Chi mia uitarra sōru, mǎit'u Jesupí. Mǎi jitat'i».

⁴⁹ Mǎine Juda Jesú k'ait'a wāk'ari jarasima:

—¡Jarateaparí!

Mǎiya jarak'ari Jesú uitarra sōsima. ⁵⁰ Jesupa ichiá jarasima:

^x 26:39 Mi itu mīapirāse. Griego pedeade nǎiya bi bima: Nǎi pasu minepema āyá bise.

—K'öp'ãero, pichia oode cheru oose.^y

Ara mãyne waapẽarã orrobari-dak'ari Jesú jitasidama. ⁵¹Mãyne Jesú ome p'irriaparí abaipa ichi k'ĩruuparí nek'o ĕut'aak'ari p'aare minachia k'awa bi pae pari mimiaparí k'ĩiri oat'ut'aasima. ⁵²Maapae chi k'ĩiri oat'ut'aadá Jesupa jarasima:

—Pichi k'ĩruuparí nek'o yaase. Chi nek'odepa k'ĩruuparí nek'odepa piuparima. ⁵³Mi Ak'õrea idiipira ara mãyne ichia it'aripa peedarã minachia peeipi. ¿Pia mãy k'awa-wẽa bik'ãra? ⁵⁴Maamina mãyia oorupara ichi Pedeade mi k'orea bi bit'a ¿sãmaasã mãyia baeima?

⁵⁵Maapae Jesupa ãchiá jarasima:

—Mãrapa ¿k'ãre k'orea k'ĩruuparí nek'o mãynepa pak'uru paara mi jãyia jitade chesidama? ¿Mãmamá, mi chi nechiaparí mietá bik'ãra? Mia ewaricha Tachi Ak'õre te eda mãrá jaratea suak'abari bapachima. ¿K'ãre k'orea mi mãmã jõmãyĩrã taade jitadaé pasima? ⁵⁶Maamina ãarea nãy oo p'anima Tachi Ak'õre pari pedeapatairãpa bidada jıra mãyia baemërã.

Mãyia bide Jesú ome p'irriapatairãpa ichi ameenak'ari, ãarea mĩruwãsidama.

Jesú chi minachia k'awa p'anirã k'ĩrari bada

Marco 14:53-65; Luca 22:54-55; 22:63-71; Juan 18:12-24

⁵⁷Maapae Jesú jitadaada-rãpa ichi p'aare minachia k'awa bi Caip'amá enemeesidama. Mãy Caip'á tede Moisepa bida jarateapatairã, judiorã chi mãyĩrã chaarearã ome ará jere tuanasidama. ⁵⁸Mãyne Pedro Jesú k'aade t'imi nine, chi p'aare minachia k'awa bi temá chesima. Chi te audu jũk'a bide eda wãk'ari, Pedro chi te ot'eapatairã ome suak'abari beesima, Jesú ome sãmaasã oodai k'awai k'orea.

⁵⁹Mãyne p'aarerã chi mãyĩrã chaarearãpa mãynepa ãarea chi judiorã chi mãyĩrã chaarearãpa ĕpẽerã jirisidama Jesú k'orea sea k'achia pedeadamërã. Ichi nepira parã biade adak'ari peapidai k'ĩrisiasidama. ⁶⁰Ēpẽerã chok'arairãpa sea jarade chesidamina ichi k'orea k'achia pededai newẽ pasima. Mãyia p'anine ĕpẽra ume chesidama. ⁶¹Mãyĩrãpa jarasidama:

—Nãy ĕpẽrapa jarasima: “Mia Tachi Ak'õre te minachia bi p'ue ãarea ãrik'ari, ewari ũpeaide mãyicha ooyade asima”.

⁶²Mãyne chi p'aare minachia k'awa bi bai nibeek'ari Jesua idisima:

^y 26:50 *Pichia oode cheru oose.* Mãy pedeã ichiaba jara bima: «¿K'ãre oode che bima?»

—Chi pia nemietá oodaade a p'anit'a ¿māi piarāk'āra? ¿Pia mi āpia pida p'anooiwēk'āra?

⁶³Maamina Jesú k'īup'ea beesi-ma. Māiya bide p'aare minachia k'awa bīpa ichiá jarasima:

—Tachi Ak'ōre chok'ae bi k'īrari taiyá piarā jarase. ¿Pi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jara badak'āra? ¿Pi Tachi Ak'ōre Warrak'āra?

⁶⁴Jesupa p'anoosima:

—Ājā, pia māiya jara bima.

Māi wara mia jararuma: idiipa naa mārāpa mi, chi Ēpēra Warra ununaipi Tachi Ak'ōre chi Ne Āarea P'ue Bi juaraari suak'abari bit'a māinepa jīarane cherut'a.

⁶⁵Māine chi p'aare minachia k'awa bīpa k'īruurupa ichia neet'á jī bada ārik'ari jarasima:

—jJāiya ichia Tachi Ak'ōre k'orea k'achia pedea bima! ¿K'āre k'orea ēpēerā waa k'īria p'anima, ichi k'orea pedeadamērā? Mārāpa ūrisidama chi ichia Tachi Ak'ōre k'orea k'achia pedea bit'a. ⁶⁶Māramá ¿ichi ome sāmaasá oodai p'anima?

Āchia p'anoosidama:

—Ichi nepīra pará bīma. Māi k'orea peadai p'anima.

⁶⁷Maapae chi eda waapēarāpa Jesú k'ītarramá taba idusidama māinepa sīsidama. Waapēarāpa ichi jok'aedak'ari, ⁶⁸jarasidama:

—jPi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada paipīra, Tachi Ak'ōrenepa pedease! jTaiyá jarase k'aipa pi sīsīt'a!

Pedropa Jesú unuk'aade ada

Marco 14:66-72; Luca 22:56-62;

Juan 18:15-18; 18:25-27

⁶⁹Pedro māi te tuda suak'a-bari baside, mimiaparí wēra aba ichimá chesima. Māi wērapa jarasima:

—Pi Jesú Galileadepema ome p'irria bapachima.

⁷⁰Maamina Pedropa jōmāirā k'īrari mērasima. Nāiya jarasima:

—Mia atua bīma pia k'āre jara bit'a.

⁷¹Maapae Pedro edaipa taja-taria wāru pasima. Te eda wāpataide, awarai mimiaparí wērapa ichi unuk'ari chi arí p'ananarā jarasima:

—Cha nāi Jesú Nazaredepema ome p'irria bapachima.

⁷²Maamina Pedropa māicha mērasima:

—Mia piarāpēa jararuma: jāi ēpēra atuama.

⁷³Tāaraawēa bide chi arí p'ananarāpa Pedromá wānak'ari jarasidama:

—Piarā pi jāi Jesú ome p'irria bapachima. Pia p'ue mēraiwēma, Galileadepema jīra pedeparī pēra.

⁷⁴Pedropa jarasima:

—jMia sea jaraipīra Tachi Ak'ōrepa mi itiaipi! Piarāpēa jararuma: mia jāi ēpēra atuama.

Ara māine et'erre pirusima.

⁷⁵Māine Pedropa k'īrisiasima Jesupa nāiya jara badat'a: «Et'erre

pirui naena pia bari k'ak'o ũpea mi unuk'aade aipi». Maapae Pedro tajatá wāk'ari minachia sōp'uapa jēasima.

Juda piuda

Hecho 1:18-19

27 ¹Tap'ededa ārea p'aarerā chi mairā chaarearā māinepa judiorā chi mairā chaarearā pedea ausidama Jesú peapidai k'orea. ²Maapae jina-k'ari, ichi Romanepema ēpera Poncio Pilato apataimá atee-wāsídama. Māi Pilato Judea tuadepema chi poro chaarea bi pasima.^z

³Māine Judapa k'awasima Jesú peadait'a. Ichia jitapi bada pēra minachia sōp'uasima. Ara māine ichia treinta erreara atada p'aarerā chi mairā chaarearāmá māinepa judiorā chaarearāmá jīitea teade wāsima. ⁴Āchiá jarasima:

—Mia ēpera nepira newēa bi jitapida pēra nemietá oosima.

Māine āchia jarasidama:

—¿Taimá māi sāima? Māi porepi.

⁵Maapae Judapa chi erreara Tachi Ak'ōre te minachia bide eda bat'a peesima. Maapae māmāipa wāk'ari itu jik'aradepa obiiri jik'ari piusima. ⁶Juda wāk'ari p'aarerā chi mairā chaarearāpa

māi erreara jirip'edak'ari jarasidama: «Nāi erreara Tachi Ak'ōrea teadada erreara ome p'ue bidai-wēma, ēpera peapidai k'orea p'aadada pada pēra».

⁷Māi k'orea pedea audak'ari māi errearadepa ijūa atasidama ēpera tua awaraidepema piudak'ari awara t'ibaridai k'orea. Māi ijūa Chok'o K'aparí Ijūa apachidama. ⁸Maamina māi ewaridepa naa «Oa Ijūa» apatama. ⁹Māi māiyasima Tachi Ak'ōre pari pedeparí Jeremiapa jarada jira. Nāiya jarasima:

«Āchia erreara tau treinta jitasidama. Māi erreara neepia bit'a israel ijūanepemarāpa ichi k'orea bi p'anasima.

¹⁰Māi errearadepa āchia chok'o k'aparí ijūa atasidama Tachi Chiparipa miá jarada jira».

Jesú Pilato k'irari bada

Marco 15:1-5; Luca 23:1-5;

Juan 18:28-38

¹¹Māine Jesú Pilato k'irari basima. Pilatopa ichiá idisima: —¿Pi piarā judiorā poro jūra jīparí jī bik'āra?

Jesupa p'anoosima:

—Ājā, pia māiya jara bima.

¹²Māine p'aarerā chi mairā chaarearāpa māinepa judiorā

^z27:2 *Pilato*. Romanepemarā minachia k'awa bi Tiberio apataipa Pilato Judea tuadepema minachia k'awa bit'a bisima āyo 26—36. Chi judiorā chaarearāpa Jesú Pilatomá atee-wāsídama āchia chi eda jia niberā p'ue peadaiwēa p'anasi pēra. Aba romanepemarāpa māiya itia p'anapachidama.

chaarearāpa ichia ne minachia k'achia oo biade asidama, maamina ichia p'anooé pasima.

¹³Māipuru Pilatopa Jesua idisima:

—Āchia ne minachia pedeamaa p'anima, pi nepira pará biade adai k'orea. ¿Māi ūriwēa bik'āra?

¹⁴Maamina Jesupa pedea aba pida p'anooé pasima.^a Māipuru Pilatopa k'awa k'īrisiawēa beesima.

Jesú peadai k'orea jaradada

Marco 15:6-20; Luca 23:13-25;

Juan 18:38—19:16

¹⁵Āyocha judiorāpa māi arapaapatai ewari oo p'anine, Pilatopa ēpēra aba eda jīa nibi ewa peepachima, māi chi p'uuru-depema ēpēerāpa idiutat'a. ¹⁶Māi ewaride romanepemarāpa aba eda uru jīa nibi uru p'anasidama, Barrabá apatai. Ēpērarā chok'arairāpa māi Barrabá t'ī ūri p'ana-pachidama. ¹⁷⁻¹⁸Pilatopa k'awa basima āchia Jesú jitapi p'anana ichi unuema uru p'ananeepuru. Māipuru chi ēpērarā minachia cheepiri nibia idisima:

—¿K'ai mārāpa k'īria p'anima mia k'ēt'aamērā: Barrabá wa Jesú, māi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradamanait'a?^b

¹⁹Pilato ēpērarā nepira ak'iparide suak'abari beeside, chi k'imapa nāi pedea ichimá jara peesima: «Jāi ēpēra jīp'a bi k'ēt'aase.

Idi ichi ome k'āmok'araada pēra mi minachia wap'ea bima».

²⁰Māine p'aarerā chi mairā chaarearāpa māinepa judiorā chaarearāpa chi minachia cheepiri nibia idipade asidama Pilatopa Barrabá k'ēt'aapii māi pari Jesú peadamērā. ²¹Māiya p'anine Pilatopa chi minachia nibia idisima:

—Nāi umenepema ¿chi sāi mia k'ēt'aai k'īria p'anima?

Āchia Barrabá k'ēt'aapade asidama.

²²Pilatopa idisima:

—Māiyara mia ¿k'āret'a ooima Jesú ome, chi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradamanait'a?

Jōmāirāpa jarasidama:

—¿K'urusude barijira bik'ari peapise!

²³Pilatopa idisima:

—¿K'āre k'orea māiya ooima? Ichia ¿k'āre nemietá oosima?

Māiya pedea bide āchia ara māi wariara ibia bia para beesima:

—¿K'urusude barijira bik'ari peapise!

²⁴Māiya p'anine Pilatopa k'awasima ēpērarāpa ichi pedea ijāanawēa p'anasit'a. Māi awara unusima ēpērarā minachia piuk'a nibit'a. Maapae jōmāirā k'īrari paniapa ichi jua siik'ari jarasima:

—Nāi ēpēra jīp'a bi peauta k'orea mi nepira pará beeiwēma.^c ¿Māit'u machi nepirapi!

²⁵Māine āareairāpa p'anoosidama:

^a 27:14 *Pedea aba pida p'anooé pasima.* Isaías 53:7. ^b 27:17-18 *Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade Barrabá k'aepera Jesú Barrabá bi bima.* ^c 27:24 *Jīp'a bi.* Māi griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade newēma.

—¡Māiyara tai māinepa tai warrarā nepira parā p'ananaipi ichi piuda k'orea!

²⁶Maapae Pilatopa Barrabá k'ēt'aasima. Maamina ichi papaká berá jarasima Jesú soapa p'edak'ari k'urusude barijira bik'ari peadamērá.

²⁷Ara māine Pilato papaká berāpa Jesú āchi te choma Pretorio apataidea ateesidama. Māma waapēarā papaká berā t'īnak'ari ichimá jūranak'ari orrobarisidama. ²⁸Maapae Jesú neet'á wēanak'ari k'ak'ua īri jīpatai p'urea bi jīpisidama. ²⁹Porō jūra jīparí īiri k'ada ichi porode jīpisidama ichiaba ichi juaraara pak'uru teasidama poro jūra jīparí jī bīpa uru bapari jūra. Maapae ichi k'īrari sīraporode k'op'aneenak'ari, oo uru p'ananak'ari jarasidama: «¡Minachia pia bīma, chi judiorā poro jūra jīparí jī bit'a!»

³⁰Maapae taba idupachidama ichiaba pak'uru ichi juade bi ēemarinak'ari poromá uupachidama. ³¹Māiya ichi oo uru p'ananak'ari āchia jīpidada wēasidama. Maapae ichia jī bada māicha jīpidak'ari k'urusude barijira bide atewāsidama peadai k'orea.

Jesú k'urusude barijira bīdada

Marco 15:21-32; Luca 23:26-43;

Juan 19:17-27

³²Māmāīpa wāsidaide papaká berāpa ēpēra Simón apatai

unusidama. Ichi Cirene p'uurudepema pasima. Āchia māi Simonoa Jesú k'urusu uapisidama. ³³Arí pasidama ījūa Gólgota apataimá. Gólgota jara k'īria bīma «Tachi Poro Bīiri». ³⁴Māma uvaba asia hiel apataidea p'oerada Jesua teasidama māi p'ua choamērá, maamina to ajorok'ari k'īriaé pasima.

³⁵Maapae papaká berāpa Jesú k'urusude barijira bisidama. Māirāpa ne jemenasidama k'awadai k'orea k'aipa chi neet'á atai. [Māiya oosidama Tachi Ak'ōre pari pedeaparipa jarada māiya baemērá. Nāiya jarasima: «Mi neet'á āchicha jedasidama. Ne jemenasidama k'awadai k'orea k'aipa mi neet'á atai!].^d ³⁶Maapae suak'abari p'aneenak'ari ak'ī p'aneesidama abai pida Jesú k'aripade chepidaemaapa.

³⁷Pak'uru p'ep'edeade nāi pedea bīdak'ari, māi barijira bisidama Jesú poro īri k'urusude, k'awapidai k'orea ichi k'āre k'orea peautat'a: «Nāi Jesú, chi judiorā poro jūra jīparí jī bīpī». ³⁸Ichiaba nechīapatai mietá be ume Jesuk'á k'urusude barijira bisidama, aba ichi juaraari, aba ichi juawieri. ³⁹Māine waapēarā ichi k'ait'a wānak'ari āchi poro p'īp'īriadak'ari Jesua nāiya piawēa pedeapachidama:

⁴⁰—Pia Tachi Ak'ōre te minachia bi ārik'ari ewari ūpeaide māicha p'ue oopira, jīparā ara

^d27:35 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade pedea corchetede bi newēma. Salmo 22:18.

pichi tuaba k'aripase! Pi Tachi Ak'õre Warrapira, jāi k'urusudepa edá chese.

⁴¹Ara māiya p'aarerā chi māirā chaarearāpa, Moisepa bida jarateapatairāpa māinepa judiorā chaarearā pida Jesú oo uru p'anipa nāiya jarapachidama:

⁴²—Ichia waapēarā k'aripa-sima, maamina ara ichi tuaba p'ue k'aripawēma. Ichi Israelde-pema poro jūra j̄parí j̄i bipira, nāiena jāi k'urusudepa edá chese. Māiyara ijāanaipi. ⁴³Ichia k'irisia bima Tachi Ak'õre ichi ome bit'a. ¿Ichi Tachi Ak'õre Warraade aé pasik'ara? Māiya bipira Tachi Ak'õrepa ichi piarā k'iria bipira, ara nāiena k'aripai pia bima.

⁴⁴Ichiaba chi nechiapatai mietá be ichi k'ait'a k'urusude barijira bidada pida ara māi jira k'achia pedeasidama.

Jesú k'urusude piuda

Marco 15:33-41; Luca 23:44-49;

Juan 19:28-30

⁴⁵Imat'iip'aidepa waa imata baarea ijūa āarea p'ario nibeesima. ⁴⁶K'ewará hora ūpea pak'ari Jesupa j̄ik'ua biasima:

—¿Eli, Eli, lama sabactani?

Māi arameo pedeade jara k'iria bima: «Mi Ak'õre, mi Ak'õre ¿k'āre k'orea mi tuaba ameesima?»

⁴⁷Māi pedea ūrisidaide chi eda waapēarā māma k'ait'a p'anipa jarasidama:

—Ichia Elía t'ĩmaa bima.

⁴⁸Ara māine ēpēra aba p'ira wāk'ari, uvaba j̄ijiyá motá bide bek'eak'ari pak'urude ook'ari Jesua teasima tomērā. ⁴⁹Maamina waapēarāpa jarasidama:

—Nise, ak'idaipi Eliapa k'aripade chei k'awadayá.

⁵⁰Māiya bide Jesú māicha j̄ik'ua biak'ari k'irawēasima. ⁵¹Ara māine chi Tachi Ak'õre te minachia bide eda p'aru eatia jira bi esa it'ipa edá k'ōawāsima. Ichiaba iurumia wāsima.^e Māipa mawara nepalá t'oawāk'oasima. ⁵²P'ēya te uriade piudada pada t'ibaridada ewawāk'oasima. Māine Tachi Ak'õrene ijāa berā piudada chok'ará chok'ae p'irabarik'oasidama. ⁵³Āchi beada uriadepa wāk'oasidama. Jesú chok'ae p'irabarik'ari Tachi Ak'õre pae bi p'uuru Jerusalem wāsidama. Māma chok'arairāpa āchi unusidama.

⁵⁴Romanepema papaká berā chi māirā chaarea bipa, ichi papaká berā pida Jesú ak'i p'anasidama abai pida k'aripapidae-maapa. Maamina iurumiapa māiyak'oaru unusidaide minachia p'eradak'ari jarasidama:

—Piarā nāi ēpēra Tachi Ak'õre Warra pasima.

⁵⁵Māine chok'ará wēerāpa t'imiipa ak'i tuanasidama. Jesú Galileadepa cheside ichi k'aripadayá nipapachidama. ⁵⁶Āchi t'āena María Magdalena māinepa

^e 27:51 *P'aru eatia jira bi.* Éxodo 26:31-33; Hebreo 9:1-15 *Iurumia wāsima.* Amó 8:8-10.

27:43 Salmo 22:8. 27:45 Amó 8:9-10. 27:46 Salmo 22:1. 27:48 Salmo 69:21.

chi abai María basima. Mãi
María Santiago, José nae pasima.
Ichiaba Zebedeo k'ima pasima.

Jesú t'ibaridada

Marco 15:42-47; Luca 23:50-56;

Juan 19:38-42

57 K'iupodode épëra erreara
minachia uru bi José apatai
chesima. Mãi José Arimatea
p'uurudepema pasima.^f Ichi sida
Jesú ome p'irriapachima. 58 Ichi
Pilatoma wāk'ari Jesú k'ak'ua
idisima t'ibarii k'orea. Maapae
Pilatopa teapisima. 59 Ara mäne
Josepa Jesú k'ak'ua atak'ari
poroba t'oorro chiwidi pa t'uya-
sima. 60 Maapae p'ëya uria chi-
widi k'orodade eda bisima. Chi
uria mãi Josedé pasima. Maapae
mawara waibia bit'a chi uriadea
pirabari ateewāk'ari jiap'et'a niba-
k'ari wāsima. 61 Jesú t'ibarisidaide
María Magdalena, abai María
ome arí suak'abari p'anasidama.

Pilatopa papaká berá Jesú t'ibarida ak'ipida

62 Norema mimianak'apí ewari
pasima. Mäne p'aarerā chi mairā
chaarearā mänepa p'ariseorā
tausia Pilatoma wānak'ari
jarasidama:

63 — Tai chipari, taipa k'irisia
p'anima jāi épëra seayá bi wapida
chok'ae baside nāiya jarasima:
“Mi ewari ũpeaide chok'ae p'ira-
bariipi”. 64 Mäipuru ichi t'ibarida
ewari ũpea minachia ak'ipise

ichi ome p'irriapatairāpa teamasi
chedak'ari ichi k'ak'ua chiapidae-
maapa. Mäiya āchia p'ue jara-
daiwëma p'uurudepemarā ichi
piu bada chok'ae p'irabarisit'a.
Āchia ichi chok'ae p'irabarisiade
adaipira, ichia naa sea ooda k'ae-
përa mãi seadepa wariara atepë
seadaipi.

65 Pilatopa āchiá jarasima:

— Cha p'ani papaká berā ichi
t'ibaridaadamá ateewānak'ari pia
ot'eapit'i.

66 Ara mäne papaká berāpa chi
p'ëya te uria wawá jōat'idak'ari,
mãi mawara ĩri tauchaa bisidama
abaipa ewauta k'awadai k'orea.
Maapae ot'ea p'aneesidama.

Jesú chok'ae p'irabarida

Marco 16:1-8; Luca 24:1-12;

Juan 20:1-10

28 1 Mimianak'apí ewari
jōk'ari tomio āsā pa
wārune, María Magdalena, abai
María ome Jesú t'ibaridaadamá
ak'ide wāsida. 2 Mäne iuru-
mia minachia oresima. Tachi
Chiparipa it'aripa peeda che-
k'ari uria jōat'i k'obi mawara āyá
bik'ari mãi ĩri suak'abari beesima.
3 Ichi k'ira pa achitterreapari jira
urua basima. Ichi neet'á mina-
chia t'ot'oa basima. 4 Ichi mina-
chia wap'ea p'aniëra papaká berā
wiwirria nip'aneenak'ari abaeda
piuda jira p'aneesidama. 5 Maa-
mina Tachi Akōrepa it'aripa pee-
dapa wērarā jarasima:

^f27:57 *Arimatea p'uuru*. Hebreo pedeade mãi p'uuru Ramá wa Ramataim t'ĩ jarapachidama. 1 Samuel 1:1.

—Wap'earāt'i. Mia k'awa bima mārāpa Jesú k'urusude barijira bidada jiri p'anit'a. ⁶Ichi nāma biwēma. Piarā chok'ae p'irabarísima ichia jarada jira. Ichi t'ibaridaadamá ak'ide chet'i. ⁷Māi isapea wānak'ari ichi ome p'irriapatairá nāiya jarat'i: “Ichi piu bada chok'ae p'irabarísima. Ichi mārā naa wāipi Galilea tuadea. Jāma ichi ununaipi”. Māi mia mārā jarade chesima.

⁸⁻⁹Ara māine wērarā Jesú k'ak'ua t'ibaridaadamāipa p'ira wāsídama. Wap'ea p'ananak'ari maamina sō arapá wāsídama. Jesú ome p'irriā p'anana rā jarade wāutade Jesú chek'ari āchiá pia pedeasima. Maapae wērarā ichimá chedak'ari ichi jīru oredak'ari, ichi minachia k'iriasídama.

¹⁰Māiya p'anine Jesupa jarasima: —Ne wap'earāt'i. Ūpēarā jarade wāt'i Galilea tuadea wānamērā. Jāma āchia mi ununaipi.

Papaká berāpa nepiridada

¹¹Wērarā wāutamisa waapēarā papaká berā Jesú t'ibaridaadamá ak'i p'anana p'uurudea wāsídama. Āchia ununana p'aarerā chi māirā chaarearā jōma nepiridama. ¹²Māi k'orea p'aarerā chi māirā chaarearā māinepa judiorā chaarearā ome ará p'anasídama. Pedeā aba audak'ari papaká berā erreara minachia teasídama. ¹³Teautade nāiya jarasídama:

«Abaipa idisira, jarat'i mārā k'āi p'animisa chi Jesú ome p'irriadaadarā teamasi chedak'ari ichi k'ak'ua chia atewāsídāt'a. ¹⁴Pilatopa mārā k'āinana ūriipira, tai ichi ome mārā k'orea pedeāipi nepirade baepidaemaapa».

¹⁵Maapae papaká berāpa erreara jitadak'ari jarasídama chi Jesú ome p'irriadaadarāpa ichi k'ak'ua chia atewāsídāt'a. Judiorāpa idiapae pida māiya jarapatama.

Jesupa peedairá ichi unupida

Marco 16:14-18; Luca 24:36-49;

Juan 20:19-23

¹⁶Māiya bak'ari Jesú ome p'irriapatairā once p'ani Galilea tuadea wāsídama Jesupa jaramá eyadea. ¹⁷Ichi unusidaide ichiá pia pedeasídama maamina waapēarāpa āpia ijāanaé pasima. ¹⁸Māine Jesú āchi k'ait'a chek'ari jarasima:

—Tachi Ak'ōrepa miá jua chaarea teasima pajāne māinepa nāi ijūane ne āarea mi juade uru bamērā. ¹⁹Māi k'orea āarea p'uuru becha wānak'ari jarateat'i mi ome p'irriadamērā. Āchi chi Ak'ōre t'īnepa, chi Warra t'īnepa, Tachi Ak'ōre Jaore t'īnepa porochoat'i. ²⁰Āchiá jarateat'i mia mārā jarada jōma ijāanak'ari oodamērā. Māine mi mārā ome ewaricha baiipi aba nāi ewari jōrunea.

Marco

Jesú k'orea pedea pia Marcopa bida

Nāi k'art'a Marcopa bisima. Jerusalenepema judio pasima. Chi naepa Jerusaleme te uru basima (Hecho 12:12). Bernabé ichi meme warra pasima (Colosense 4:10). Ichia Pablo k'aripapachima. (2 Timoteo 4:11). Pablopa māinepa Bernabepa Jesú k'orea naa jarateade wāsidaide Marco atewāsi-dama (Hecho 12:25—13:13). Hecho k'art'ade ichi t'ĩ «Juan Marco» māiŷa jara bima.

1 Pedro 5:13 Pedropa Marco «mi warraade» asima. Māipuru waapēarāmá chi Pedropa Jesú k'orea nepiri bada, māi Marcopa k'art'ade bisima. Mateo māinepa Lucapa āchi k'art'a bidai naena Marcopa nāi k'art'a bisima. Roma p'uurude Pedro ome baside ūpēarā judiorāwē pae griego pedea de bisima.

Marcopa naa bisima Juanpa Jesú porochoada k'orea (1:1-11) māinepa tiorepa Jesua nemietá mīesa oopiyá bada k'orea (1:12-13). Māi ĩari bi bima Jesupa Galilea tuade oo bada k'orea (1:14—9:50) māinepa Galileadepa Jerusalemea wārune jaratea bada k'orea (10:1-52). Eda bi bima Jesupa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oo bada k'orea māinepa Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade uru bi k'orea jaratea bada k'orea. K'aadea bi bima Jesú Jerusaleme ne māiŷa bai bi k'orea (11:1—16:20).

Nāi k'art'ade pia ak'ipi bima Jesú judiomina waapēarā judiorāwēpa pia ĩjāapachidama ichi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada pasit'a (7:24-30; 15:33-39). Jesú nāi ĩjūanea cheé pasima chi atepe bai k'orea māipari minachia mīai k'orea (8:31; 10:42-45). Tachi pae nāi k'ĩrisia pia bima: «Abaipa mi ome wā k'ĩria bipira, ichia oo k'ĩria bit'a itu bik'ari minachia mīai k'orea bai bima. Maapae mi ome wāi bima». (8:34).

Juan chi Porochoaparipa jarateada

*Mateo 3:1-12; Luca 3:1-9;
3:15-17; Juan 1:19-28*

1 1-2 Nāi chi pedea pia Tachi Ak'ōre Warra Jesucristo k'orea bidapi. Naena chi Tachi Ak'ōre pari pedeaparí Isaiapa nāiŷa bisima:
«Chi mi pari pedeaparí pi naa peeipi, pi pae o jarimērā.

3 Ĕpēra ĩjūa pania newēa bide jĩk'ua pedea bima:

“O jarit'ĩ Tachi Chipari pia chemērā.

O ichi pae jĩp'a jarit'ĩ”».

4 Māiŷa Juan chi Porochoaparí ĩjūa pania newēa bide ēpēerā jaratea beesima āchia nemietá oopatai itu bidak'ari Tachi Ak'ōremá chedamērā. Ichia jarasima māiŷa oosidara Tachi Ak'ōrepa āchi nemietá oodada

k'risia atuait'a. Maapae porochoadai p'aniane apachima. ⁵Māine ēpēerā Jerusalenepemará māinepa āarea Judea tuadepe-mará Juanmá wāpachidama. Āchia nemietá oodada ichi k'irari jaradak'ari āchi Jordán tode porochoapachima.

⁶Juan neet'á camello k'ara k'ada jīpachima. Ichi k'irride jīparí ānimara e ooda jīpachima. ^aSisi k'opachima māinepa mēapema jirrijō jōpachima. ⁷Māine nāiya jarateapachima: «Mi k'aa-dea aba cheipi. Ichi mi k'aepēra atepe bima. Māipuru mi sīraporode k'obeek'ari, ichia jīrone jī bi ērai k'orea mi māi pae pida pia biwēma. ⁸Piarā mia mārā paniapa porochoasima maamina ichia Tachi Ak'ōre Jaoredepa porochoaiipi».

Juanpa Jesú porochoada
Mateo 3:13-17; Luca 3:21-22

⁹Māi ewaride Jesú Nazaré p'uuru Galilea ijūane bidepa Juan bimá wāsima. Māma cheside Juanpa Jordán tode ichi porochoasima. ¹⁰Jesú toedaipa ochiaside pajā ewa nibit'a unusima. Māine Tachi Ak'ōre Jaore p'aloma jīra ichi ĩri cheru unusima. ¹¹Tachi Ak'ōrepa pajānepa edá nāiya pedeasima: «Pi mi Warra chi k'ria bīpi. Pi k'orea mi sō arapá bima».

Tiorepa Jesua nemietá mīesa oopiya bada
Mateo 4:1-11; Luca 4:1-13

¹²Māine Tachi Ak'ōre Jaorepa Jesú ijūa pania newēa bidea wāpisima. ¹³Māma ewari k'ak'o cuarenta tiorepa ichiá mīesa jarasima nemietá oomērā. Māma ānimara mietá t'āena basima māinepa Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairāpa ichi k'aripa p'anasima.

Jesupa jaratea beeda
Mateo 4:12-17; Luca 4:14-15

¹⁴Juan chi Porochoaparí eda jīa nibidak'ari Jesú Galilea tuadea wāk'ari chi pedea pia Tachi Ak'ōre k'orea jarateapachima. ^b¹⁵Nāiya jarapachima: «Chi ewari ará pasima. Tāaraawēa bide Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua baiipi. Mārāpa nemietá oopatai itu bidak'ari māi pedea pia ijāat'ī».

Jesupa to bat'apatairā t'ina
Mateo 4:18-22; Luca 5:1-11

¹⁶Jesú Galilea senia ik'idá wārune Simón māinepa chi ūpēa André unusima. Māirā to bat'apatairā pasi pēra, to bat'amaa p'anasidama. ¹⁷Māiya p'anine Jesupa āchiá jarasima:
—Mi ome chet'ī. Mārāpa to bat'apata jīra mia mārā jarateaiipi ēpēerā mimá enemeenamērā.

^a 1:6 Ichi k'irride jīparí ānimara e ooda jīpachima. Juan chi Porochoaparipa neet'á jīpachima chi Tachi Ak'ōre pari pedeparí Elía jīpachi jīra. ^b 1:14 Pedea pia Tachi Ak'ōre k'orea. Griego pedeade chi eda waapēerā k'art'ade bi bima: Chi pedea pia Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bi k'orea.

18 Ara māine t'iri ameenak'ari Jesú ome wāsídama.

19 Māmāipa naa wāsidaide, Jesupa Santiago māinepa chi ūpēa Juan unusima. Āchi Zebedeo warrarā pasima. P'āp'orrode t'iri k'ōa bet'a wāamaa p'anasi-dama. 20 Māine Jesupa āchi sida t'isima ichi ome wānamērā. Ara māine Santiago māinepa Juanpa āchi ak'ōre Zebedeo māinepa chi ichi pae mimiapatairā p'āp'orrode ameenak'ari Jesú ome wāsídama.

**Jesupa jaore mietá āyá
jeret'aada**

Luca 4:31-37

21 Āchi Capernaum p'uurudea wāsídama. Maapae mimianak'apí ewaride Jesú judiorā ará pedeapatai tede wāk'ari Tachi Ak'ōre pede jaratea beesima. 22 Jaratea bide jōmāirāpa k'awa k'īrisiadaé pasima. Chi Moisepa bida jarateapatairā jīra jarateak'a pasima. Māipari minachia k'awa bidepa pia jaratea basima. 23 Māiya p'anine, māi judiorā ará pedeapatai tede, ēpēra jaore mietá pará bi nāiya jik'ua pedeasima:

24 —¡Jesú Nazaredepema!
¿K'āre k'orea tai waa oo bima?
¿Tai k'enane chesik'āra?^c Mia k'awa bima pi k'ait'a: ¡Pi Tachi Ak'ōrepa peedapi!

25 Jesupa chi jaore mietá nāiya itiasima:

—¡K'īup'ease! Jāi k'ak'uade-pema āyá wāse.

26 Ara māine chi jaore mietapa chi ēpēra wawapik'ari, ya minachia biak'ari āyá wāsima. 27 Māipuru āareairāpa k'awa k'īrisiadaé pasima. Ara āchi paara idi para beesima: «¿Nāi k'ārema? Jesupa jaratea bi māi chiwidipi, ichi juade āarea uru bidepa pia jarateapari pēra. Chi jaore mietaarā pida ichia jararut'a ūripatama».

28 Māi k'orea jōma Galilea tuade tāaraawēa bide Jesú tī p'oa nibeasima.

**Jesupa Simón Pedro p'ak'ōre
jīpa beepida**

Mateo 8:14-17; Luca 4:38-41

29 Māine chi judiorā ará pedeapatai tedepa wānak'ari Simón tede wāsídama Jesú, Santiago māinepa Juan. Simón ūpēa André sida māma basima. 30 Māine Jesupa jarasidama Simón p'ak'ōre k'iamiapa k'idade bit'a. 31 Orrobarik'ari, juade jitak'ari p'irabaripisima. Ara māine k'iamia tuusima. Maapae Simón p'ak'ōrepa āchiá nek'opisima.

32 K'iuk'ari ēpēerāpa k'ak'ua piawēa be māinepa jaore mietá pará be Jesumá atewāsídama. 33 Chi p'uurudepemarā āarea chi eda wāpataik'á minachia nibasima. 34 Jesupa chi wawaria k'ak'ua piawēa beada minachia jīpak'oasima. Māinepa ichiaba chi jaore mietá minachia āyá jeret'aak'oasima. Chi jaore mietaarāpa ichi k'awa

^c 1:24 ¿Tai k'enane chesik'āra? Jesupa āchi peaiwē pasima, māipari āchi itiai pasima, ewaricha mīanamērā.

p'anasi përa Jesupa ãchiá pedea-
pik'a pasima.

Galileade jaratea nipada

Luca 4:42-44

³⁵Teamasieda wapida p'ario
nibieda Jesús p'irabarik'ari, mēa
ēpëra newēmá wāk'ari, māma
it'aa chiidi beesima. ³⁶Māine
Simón māinepa chi ichi ome
p'anirāpa ichi jiride wāsidama.

³⁷Ichi unusidaide jarasidama:
—Āareairāpa pi jiri p'anima.

³⁸Māine Jesupa jarasima:
—Nāmapema wātima waa-
pëarā p'uuru ara k'ait'a bedea mia
jāma p'ue jarateai bi përa. Mi māi
k'orea chesima.

³⁹Māiya Galilea tuade āarea
p'irriasima. Judiorā ará pedeapatai
techa jarateapachima. Ichi wārumá
jaore mietá āyá jerek'oapachima.

**Jesupa aida pará
bi jipa beepida**

Mateo 8:1-4; Luca 5:12-16

⁴⁰Māiya bide ēpëra aida pará
bi^d Jesumá orrobarik'ari, sira-
porode k'obeek'ari nāiya chichu-
puria idisima:

—Pia k'iria biḡira, mi p'ue jipai
bima.

⁴¹Jesupa sōchupuriada përa
ichi jua řiri birude nāiya jarasima:

—Māiya oo k'iria bima. jJipa
beese!

⁴²Ara māine chi ēpëra aida
pará bada wēpasima. Jipa bee-
sima. ⁴³Māine Jesupa ichiá
pia wāpade aside, nāiya ibia
pedeasima:

⁴⁴—Pi jipa beeda mi āpia pida
abaia jararāse. Māipari p'aaremá
wāse pi jipa beesit'a unumērá.
Maapae Tachi Ak'ōre k'řrari pia
beei k'orea Moisepa jarada jira ne
tease. Māiya ēpëerāpa k'awadaipi
pi piarā jipa beesit'a.

⁴⁵Maamina āareairá ichi jipa
beeda mērawēa nepiri beesima.
Māi k'orea Jesús mi āpia pida
p'uurude waapëarā p'uuru bema-
pida wāiwēa basima. Māipari
p'uuru awara nipapachima ēpëerā
beadak'amá. Maamina ēpëerā
p'uuruchadepemarā ichimá
wāpachidama.

**Jesupa ēpëra biiri sorek'ea
bi jipa beepida**

Mateo 9:1-8; Luca 5:17-26

2¹Māiya bak'ari Jesús māicha
Capernaum p'uurudea
wāk'ari, ēpëerāpa ichi tiida
biade a jara para beesima.

²Ēpëerā minachia chesidadee-
puru, waa k'ida neé pasima,
chi eda wāpataik'á pida. Māine
Jesupa Tachi Ak'ōre pedea jaratea
basima. ³Māiya bide ēpëra
k'řmari p'anirāpa biiri sorek'ea
bit'a enemeesidama. ⁴Maamina

^d **1:40** Jesús ewaride piarā chi aida sāmaasá basit'a tachia māi k'awadawēa
p'anima. Maamina judiorāmaarā aba Tachi Ak'ōrepuru p'ue jipa beepii basima.
Número 12:9-12; 2 Rey 5:7. Māi awara, abaipa jāi aida jitasira awara bade wāi
basima. Levítico 13:45-46.

1:43-44 Levítico 14:1-32.

ēpēerā minachia nibidepa ichi Jesú bimá p'ue atewānaé pasi pēra, te iringi uria oodak'ari chi sorek'ea bi chi ēpēra uapataide bari bit'a edá t'aa peesidama Jesumá. ⁵Jesupa āchia piarā ijāa p'ani k'awak'ari, chi sorek'ea bia nāiya jarasima:

—K'ūtá, pia nemietá ooda mia k'irisia atuasima.

⁶Māine chi Moisepa bida jarateapatairā chi eda waapēarā māmā suak'abari p'anasidama. Māirāpa k'irisiasidama: ⁷«¿K'āre k'orea māiya pedea bima? ¡Tachi Ak'ōre k'irari piawēa pedea bima! Aba Tachi Ak'ōrepuru ēpērapa nemietá ooda p'ue k'irisia atuaiipi!».

⁸Ara māine Jesupa āchia k'irisia p'anit'a ichi sōne k'awasima. ⁹Māipuru āchiá jarasima:

«¿K'āre k'orea mārā sōne jāiya k'irisia p'anima? ⁹Māramá ¿chi sāi jarait'a chaarea bima: “Pia nemietá ooda k'irisia atuayade ait'a wa p'irabarik'ari pi ne ēpēra uapatai atak'ari nipapade ait'a?”

¹⁰Tachi Ak'ōrepa mi, Ēpēra Warra bisima nāi ijūane p'anipa nemietá oopatai k'irisia atuamērā. Māi mārā unupiipi».

Ara māine chi sorek'ea bia nāiya jarasima:

¹¹—P'irabarise. Pichi ne ēpēra uapatai atak'ari tiidá wāse.

¹²Ara māine ichi p'irabari-k'ari, ichi ne ēpēra uapatai atak'ari āareairā k'irari wāsima. Māi

k'orea āareairāpa k'awa k'irisidaé pasima māinepa Tachi Ak'ōrea pia pedea tuaneesidama. Nāiya jarasidama:

—¡Ewariaba pida nāi jīra tachia ununak'a pasima!

Jesupa Leví t'ina

Mateo 9:9-13; Luca 5:27-32

¹³Māiya nak'ari Jesú māicha Galilea senia ik'idá wāsima. Māine ēpēerā chok'arā ichimá wāpachida pēra, ichia āchiá jarateapachima.

¹⁴Wārune Jesupa Alp'eo warra Leví unusima. Māi Leví chi Romanepema pae erreara jirip'eparí tede suak'abari basima. Jesupa ichiá jarasima: «Mi ome chese».

Ara māine Leví p'irabarik'ari Jesú ome wāsima.

¹⁵Māiya nak'ari Jesú chi ichi ome p'irriapatairā paara Leví tiidá nek'ode wāsidama. Minachia chi Romanepema pae erreara jirip'epatairā māinepa minachia nemietá oopatairā^f māmā suak'a p'anasidama, āchi sida Jesú ome p'irriapachida pēra. ¹⁶Māiya p'anine Moisepa bida jarateapatairā (chi māirā sida p'ariseorā pasima), āchia Jesú k'ai ome nek'obit'a unusidama. Māi k'orea p'ariseorāpa Jesú ome p'irriapatairā idisidama:

—Mārā jarateaparipa ¿k'āre k'orea Romanepema pae erreara jirip'epatairā māinepa wāpēarā nemietá oopatairā ome ará nek'oparima?

^e 2:8 Sōne. Griego pedeade nāiya bi bima: *Jaorede*. ^f 2:15 Nemietá oopatairā. Māirā judiorā chi p'ariseorāpa jarateapatai jīra oodak'a pasima.

¹⁷Māi ūrik'ari Jesupa jarasima:

—Chi k'ak'ua pia bepa nēará teaparí jiridak'ama. Māipari chi k'ak'ua piawēa bepa ichi jiripata-tama. Mi chi jīp'a berā t'īi k'orea chewēa bima, māipari nemietá oopatairāt'u t'īi bima Tachi Ak'ōremá chedamērā.

Jesua nek'odak'apí ewari k'orea ididada

Mateo 9:14-17; Luca 5:33-34

¹⁸Māi ewaride chi Juan chi Porochoaparí ome p'irriapatai-rāpa māinepa p'ariseorāpa Tachi Ak'ōrene k'īrisiadayá nek'odak'apí ewari oo p'anasidama. Māiya p'anine waapēarāpa Jesumá orro-baridak'ari idisidama:

—Chi Juan ome p'irriapatai-rāpa māinepa p'ariseorāpa Tachi Ak'ōrene k'īrisiadayá nek'odak'apí ewaride oopatama. Maamina chi pi ome p'irriapatairāpa ¿k'āre k'orea māiya oodak'ama?

¹⁹Jesupa p'anoosima:

—Imik'īrapa wēra atarude ¿k'aipa Tachi Ak'ōrene k'īrisiadayá nek'odak'apí ewaride ooima? Māi imik'īra chi ichia t'īnarā ome bimisa nek'odak'apí ewaride oodaiwēma. ²⁰Maamina chi ewari ará parude waapēarā ēpēerāpa ichi āyá atewānaipi. Māi ewaridepuru ichia t'īnarāpa Tachi Ak'ōrene k'īrisiadayá nek'odak'apí ewari oodaipi.

²¹Tachia neet'á sore k'ōa bimá p'aru chiwidi ará k'osadak'ama. Māiya k'osadaipira, chi abai jidi-barirupa chi p'aru sore mina-chia atepe k'ōawāipi. ²²Māinepa abai pida uvaba chiwidi ānimara e ooda chi sorede t'īidak'ama. Māiya oodaipira baak'ak'ari māi ānimara e ooda chota jīawāipi. Maapae uvaba weawāipi māinepa chi ānimara e ooda āriipi. Māipuru uvaba chiwidi ānimara e ooda chiwidide t'īidai p'anima.^g

Jesú chi mimianak'apí ewari chiparipi

Mateo 12:1-8; Luca 6:1-5

²³Mimianak'apí ewaride Jesú ijūa trigo uudade wāsidaide, chi ichi ome p'irriapatairāpa trigo k'imi chae baa p'aneesidama k'odai k'orea. ²⁴Māi k'orea p'ariseorā āchi k'aade cheutapa Jesua jarasidama:

—Ak'ise, pi ome p'irriapatairāpa ¿K'āre k'orea mimianak'apí ewaride chi tachia oodak'apiit'a jāiya oo p'anima?

²⁵Jesupa āchiá jarasima:

—¿Tachi Ak'ōre pedea bidade eda jaradawēa p'anik'āra? Ewari aba Daví māinepa chi ichi ome p'irriapatairāpa k'odai k'orea nea p'anasidama. Jarra p'anasidaide ¿k'āre oosidama? ²⁶Abiatar p'aare minachia k'awa bi baside, Daví Tachi Ak'ōre tede eda wāk'ari Tachi Ak'ōre k'īrari

^g 2:22 Māineepuru Jesupa k'awapisima ichi pedea āchi chōarāenapema k'īrisia ome abarik'a jarateak'at'a.

2:25 1 Samuel 21:1-6.

bida p'ana atasima. Māi p'ana ɟabapuru p'aarerāpa k'odai p'anasidawēk'āra? Maamina Davipa k'ok'ari ichi ome p'irriapatairā teasima.

²⁷Maapae Jesupa āchiá jarasima:

—Tachi Akōrepa ēpēra ooé pasima mimianak'apí ewari ak'idadamērā māipari mimianak'apí ewari bisima ēpēerā ĩapaadamērā. ²⁸Mi, chi Ēpēra Warra mimianak'apí ewari chiparipi.

Jesupa mimianak'apí ewaride ēpēra jipa beepida

Mateo 12:9-14; Luca 6:6-11

3 ¹Māicha Jesú judiorā ará pedeapatai tedeā eda wāsima. Māma ēpēra jua sorek'ea bit'a basima. ²Waapēarāpa Jesú ak'i p'anasidama mimianak'apí ewaride māi ēpēra jipa beepii k'awadayá. Jipa beepisira Jesú k'orea k'achia pedeadai k'ĩrisia p'anasidama. ³Māine Jesupa chi ēpēra jua sorek'ea bia nāiya jarasima:

—P'irabarik'ari, āareairā taade bai nibeese.

⁴Maapae Jesupa āchiá idisima:

—¿Mimianak'apí ewaride k'āre oodai p'anima? ¿Nepia ooima, wa nemietá ooima? ¿Abai k'idade bi k'aripai wa itu piupiik'āra?

Maamina āchi k'ĩup'ea p'aneesidama. ⁵Māine Jesú k'ĩra piawēa beesima āchi sō chaarea

p'anasideepuru. Āchi k'ĩruu ak'iside chi jua sorek'ea bia jarasima: —Jua iase.

Māiya iaside ichi jua jipa beesima. ⁶Ara māine p'ariseorā tajatá wānak'ari chi Herodedepemarā paara pedea aumaa p'aneesidama, Jesú sāmaasá peadai k'orea.

Galilea senia ik'idá tuanana

⁷Galilea tuadepemarā minachia ichi k'aade wāsidaide, Jesú māinepa chi ichi ome p'irriapatairā Galilea senianea wāsidadama. ^h ⁸Jesupa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oo bit'a ūrinak'ari, ēpēerā Judea tuadepemarā, Jerusalén p'uurudepemarā, Idumea tuadepemarā, Jordán to k'ĩaria laopemarā, Tiro tuadepemarā māinepa Sidón tuadepemarā chi Jesú bimá wāsidadama. ⁹⁻¹⁰Ichia k'ak'ua piawēa be jipa beepi bada pēra ēpēerāpa chi sīsīak'oa wāpachidama ichi k'ak'ua t'ōmaridai k'orea. Ichimá p'isua nibeepidaemaapa, Jesupa ichi ome p'irriapatairā jarasima p'āp'orro jiri uru p'ananamērā.

¹¹Ēpēra jaore mietá pará bepa Jesú unuutade ichi k'ĩrari sīraporode k'op'aneenak'ari jaore mietaarāpa ne wap'eadepa biapachidama: «¡Pí Tachi Akōre Warrapi!»

¹²Maamina Jesupa jaore mietaarā minachia jarapachima ichi k'orea jarapidaemaapa.

^h 3:7 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade ichiaba nāiya bi bima: *Judeadepemarā sida.*

**Jesupa ĕpĕra doce p'ani
jiri atada**

Mateo 10:1-4; Luca 6:12-16

¹³Māiya nak'ari Jesú eya-dea wāk'ari chi ichia k'īriarut'a t'īsima. Āchia orrobaridak'ari, ¹⁴maapae doce p'anirā jiri atak'ari, «ichia peedairā» bik'oa-sima ichi ome p'irriadamērā māinepa ichi pedea jara nipa-damērā.ⁱ ¹⁵Jesupa āchiā jua chaarea teasima k'ak'ua piawĕa be jĭpa beepidamērā māinepa jaore mietā āyā jeret'aadamērā. ¹⁶Chi ichia doce p'ani peeda nāirāpi: Simón (Jesupa ichi t'ī bida Pedropi),^j ¹⁷Zebedeo warra Santiago, māinepa chi ūpĕa Juan. Māi ūpĕarā Jesupa t'ī bisima Boanerge, māi t'ī «pa warrarā» jara k'īria biĕra. ¹⁸Nāirā sida bisima: André, P'elipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Alpeo warra Santiago, Tadeo, Simón Cananeo^k ¹⁹māinepa Juda Iscariote, chi māiya bak'ari Jesú jitapi bada.

Jesú k'orea k'achia pedeadada

Mateo 12:22-32;

Luca 11:14-23; 12:10

²⁰Maapae Jesú tiidā eda wāsĭde māicha ĕpĕerā minachia chesidama. Māipa Jesú māinepa chi ichi ome p'irriapatairāpa p'ue nek'odaé pasima. ²¹Jesú ichidirāpa māi k'awadak'ari ichi atade wāsĭdama, ichi k'īra piawĕa

biade a p'aniĕra. ²²Maamina Moisepa bĭda jarateapatairā Jerusalén p'uuruđepa chedaadapa jarasidama:

—Jāi Jesú jāiya bĭma chi jaore mietaarā chi atepe bi Beelzebú ichi k'ak'uade uru bi pĕra. Ichia jaore mietā āyā jeret'aaparima, Beelzebupa māi jua chaarea teada pĕra.

²³Māi ūrik'ari Jesupa āchi t'īk'ari maapae nāiya nepĭrisima. Nāiya jarasima: «¿Sāmaasā Tiorepa ara ichi āyā jeret'aima? ²⁴Tua abarik'a berā āstu k'īruupik'adaipira, chi jōnaipi. ²⁵Māinepa te abarik'a berā āstu k'īruupik'adaipira, tāaraa p'ananaiwĕma. ²⁶Ara māi jĭra Tiorepa ara ichi jaore mietaarā paara k'īruuk'ari maapae chi eda waapĕarā āyā wānak'ari ¿sāmaasā āchi arā p'ananaima? Āarea jōipi.

²⁷»Māinepa ĕpĕra jua chaarea bi naa jĭ nibidaepira, ¿sāmaasā ichi tede eda nechĭade wānaima? Aba māiya jĭ nibĭsidara p'ue ichidĭ neet'ā chiadai p'anima.

²⁸»Piarā ara mia mārā jararuma: ĕpĕerāpa nemietā oopatai māinepa k'achia pedeapatai Tachi Ak'ōrepa māi āarea abarik'a k'īrisia atuaiپی. ²⁹Maamina abaipa Tachi Ak'ōre Jaore k'orea k'achia pedeapira, Tachi Ak'ōrepa māi k'īrisia atuaiwĕma. Māi ĕpĕra ewaricha nepĭrade baiپی».

³⁰Jesupa māiya jarasima ichia jaore mietā uru biade adada pĕra.

ⁱ 3:14 *Ichia peedairā.* Griego pedeade chi eda waapĕarā k'art'ade māi newĕma.

^j 3:16 *Chi ichia doce p'ani peeda nāirāpi.* Griego pedeade chi eda waapĕarā k'art'ade māi newĕma. ^k 3:18 *Simón Cananeo.* Lucapa nāiya bi bĭma: *Simón Celote.* Luca 6:15.

© 1996 David C. Cook

Marco 3:9-10, 4:1-2

Jesú ěpĕerā ichimá chedada

Mateo 12:46-50; Marco 3:21;

Luca 8:19-21

³¹Māine Jesú ūpĕarā māinepa chi nae chesidama. Āchi tajata p'anesidama māinepa abaia chi Jesú t'ĩ peesidama. ³²Maapae ěpĕerā Jesuk'á suak'abari bepa ichiá jarasidama:

—Pĩ nae māinepa pĩ ūpĕarā tajararia p'anima.¹ Āchia pĩ jiri p'anima.

³³Maamina Jesupa jarasima:

—Māramá ĵk'ait'a mi naema māinepa mi ūpĕarāma?

³⁴Chi ichi k'ait'a suak'abari bemá ak'ik'ari jarasima:

—Nāirā mi naepi māinepa mi ūpĕarāpi. ³⁵Chi Tachi Ak'õrepa k'ĩria bi oo bet'a, mait'u mi ūpĕapi, mi ūpĕawĕrapĩ, māinepa mi naepi.

Ne uuda k'orea nepirida

Mateo 13:1-9; Luca 8:4-8

4 ¹Māicha Jesupa Tachi Ak'õre pedea senia minachia bi ik'idá jaratea beesima. Māine ichimá minachia cheepirisidama. Māipuru p'āp'orrode batook'ari

¹3:32 Griego pedeade chi eda waapĕarā k'art'ade ichiaba nāiya bi bima: Pĩ ūpĕawĕrarā.

suak'abari beesima. Chi ěpěerā to ik'idá tuanesidama. ²Maapae Jesupa ne minachia nepiri bidepa jarateasima. Nāiya jarasima:

³«Īrit'í! Ēpěra ne p'ode wāsima. ⁴Māiya p'o nine chi eda waapěarā net'a tau ode baek'oa-sima. Māine ĩpana cheepiridak'ari mik'oasidama. ⁵Chi eda waa-pěarā chi net'a tau ĩjūa mawara idá bide baek'oasima. Chi ĩjūa mawara t'at'adá biěra ĩjūa namia basima. Māipuru chi net'a tau isa-pea t'ōnosima. ⁶Maamina pisia wāsiapa p'urpasima chi k'arra ĩria bada pěra. ⁷Māinepa chi eda waapěarā net'a tau ĩjūa ĩiri idá bide baek'oasima. Chi māma bae-k'ooda waridak'ari ĩk'ara ĩiri pará bipa pira k'enasima. Māipa p'ue chaudá pasima. ⁸Maamina chi eda waapěarā net'a tau ĩjūa piade baek'oasidama. Māi t'ōnonak'ari, waridak'ari, maapae waapěarā minachia chausidama, māi awara atepe chausidama, māi awara māi atepe pará chausidama».^m

⁹Maapae Jesupa jarasima: «Chi k'ĩiri pará bipa ĩrak'aua ũrise».

Jesupa ¿k'āre k'orea nepiri bidepa jarateasima?

Mateo 13:10-17; Luca 8:9-10

¹⁰Ēpěrā wānak'ari Jesú ome p'irriapatairā doce p'anipa māinepa waapěarā ichik'á p'ana- napa idisidama chi ichia nepiri bidepa jarateada k'orea. ¹¹Jesupa

p'anoosima: «Chi Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bi k'orea āareairá k'awapiwěa bimina mārā k'awapi bima. Maamina waapěarā mia nepiri bidepa pedea bima,

¹²“āchia minachia ak'i

p'animina māi
ununaemaapa,
māinepa minachia
ŭri p'animina māi
k'awadaemaapa.

Māiya p'ananaiwě pasira,
Tachi Ak'ōremá chedak'ari
āchia nemietá oopatai
māi ichia k'ĩrisia atuai
pasima”».

Jesupa chi nepirida k'orea jarateada

Mateo 13:18-23; Luca 8:11-15

¹³Māine Jesupa āchiá jarasima: «¿Mārāpa māi nepira ũrinawě- k'āra? Māiyara ¿sāmaasá chi waa- pěarā ũrinaima? ¹⁴Īrit'í. Chi net'a tau p'oparí Tachi Ak'ōre pedea jaraparí ĩira bima. ¹⁵Chi net'a tau ode baeda chi Tachi Ak'ōre pedea ũri p'anirā ĩira bima. Māi pedea ũri p'anima, maamina ara māine tiore chek'ari māi pedea āchi sōne cheda k'ĩrisia atuapipa- rima. ¹⁶Chi net'a tau mawara idá bi ĩjūane p'odapa nāi jara bima: waapěarā ěpěerāpa Tachi Ak'ōre pedea ũrinak'ari minachia arapá ũripatama. ¹⁷Maamina mina- chia k'arra jitawěa be pěra tāaraa choadak'ama. Nepirade baeutade

^m 4:8 Griego pedeade nāiya bima: Waapěarā chausidapa treinta teasima, abaipa sesenta teasima māinepa abaipa cien teasima.

4:12 Isaía 6:9-10.

māiyawēpira Tachi Ak'ōre pedea ijāa p'ani k'orea ēpēerāpa mīa-piutade āchia ijāa p'anana itu bīpatama. ¹⁸Net'a tau ijūa iiri idá bide baedapa nāi jara bima: chi eda waapēarā ēpēerāpa Tachi Ak'ōre pedea ūripatama. ¹⁹Maamina nāi ijūane sāmaasá pia beadai k'orea minachia k'irisipatama. Ne āarea uru p'ananaipira, arapá p'ananai k'irisipatama. Ichiaba ne wawaria minachia k'iripatama. Māipa āarea Tachi Ak'ōre pedea waa ūripik'ama, ne uu warida chauk'á bapari jīra. ²⁰Maamina chi net'a tau ijūa piade p'oda nāiya jara k'iria bima: chi eda waapēarāpa Tachi Ak'ōre pedea pia ūrinak'ari ijāapatama. Māirā chi waapēarāpa nepia āpia oopatama māinepa chi waapēarāpa ne wait'apea oopatama, māi awara chi waapēarāpa ne minachia oopatama». ⁿ

Laap'ara k'orea nepirida

Mateo 5:15; Luca 8:16-18

²¹Ichiaba nepirisima: «Laap'ara enemeeparik'āra ¿ne yaapatai ek'ari bii k'orea, wa k'āipatai ek'ari bii k'orea? Māiyawēma, laap'ara nek'opatai iiri bīpatama. ²²Ara māi jīra ne āarea mēranat'a jāapae māi unuipi. Chi tachi k'awadawēa p'anit'a jāapae Tachi Ak'ōrepa āarea k'awapiipi. ²³Chi k'iiri pará bīpa jīrak'aua ūrise».

²⁴Māi awara Jesupa jarasima: «Mia jaratea bit'a jīrak'aua ūrit'i.

Abai pia biwēane a jarapatai jīra, ara māiya Tachi Ak'ōrepa māra pia biwēane aipi māinepa mārā atepe k'awapiipi. ²⁵Abaipa Tachi Ak'ōre k'orea piarā k'awaipira, Tachi Ak'ōrepa māi atepe k'awapiipi. Maamina chi atua bīpa ne k'awa bi k'irisiaipira, ichia k'irisia bi sida Tachi Ak'ōrepa māi ēemariipi».

Ne uu ijūa sāmaasá wariparii k'orea nepirida

²⁶Jesupa nepiripodosima:

—Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bit'a net'a tau ijūane p'oparí jīra bima. ²⁷Teamasi chi ēpēra k'āi bimisa māinepa āsā chok'ae bimisa chi net'a tau t'ōnok'ari, wariparima. Chi p'odapa sāmaasá waripi bit'a k'awak'amina māiyaparima. ²⁸Ijūane ara ichi tuaba t'ōnoparima. Chi t'uk'u ochiaparima. Maapae chi k'irú ochiak'ari, otoparima. Otok'ari maapae net'a tau minachia chauparima. ²⁹Maapae chi net'a tau waraak'ari, ēpērapa nek'odepa t'iat'uk'ari jirip'epodoparima chi ewari pada pēra.

Mostaza net'a tau k'orea nepirida

*Mateo 13:31-32; 13:34-35;
Luca 13:18-19*

³⁰Jesupa ichiaba jarasima: «¿Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bit'a k'āre jīra bima?

ⁿ 4:20 Griego pedeade nāiya bi bima: *Waapēarāpa treinta chaupatama, waapēarāpa sesenta chaupatama māinepa waapēarāpa cien chaupatama.*

¿Chi sãi nepirat'a jarateaima pia k'awadamērã? ³¹Mostaza tau jıra bima. Mãi mostaza tau chi waa-pēarã net'a tau k'aepēra chi āpia parã bima. ³²Maamina uuk'ari minachia wariparima pak'uru nepalã waapēarã k'aepēra, mǎinepa chi jua sida jaachoaparima. Mǎipuru ĩpana chi pak'uru juat'aede te ook'oapatama».

³³Mǎiġa nepiri bidepa Jesupa jarateapachima ēpēerãpa mǎi waa ũriutamã. ³⁴Nepiriwēa jarateak'a pasima. Maamina ichi ome p'irriapatairã āchi tuaba arã p'anine ārea jarateapachima.

**Jesupa nãu mǎinepa
senia ap'i bapida**

Mateo 8:23-27; Luca 8:22-25

³⁵Mãi ewaride k'iupodode Jesupa ichi ome p'irriapatairã jarasima:

—ĵK'ġaria lao wātima!

³⁶Ara mǎine āchia ēpēerã arĩ p'ani ameenak'ari Jesú ome, chi badamá p'ãp'orrode k'ġaria wāsídama. P'ãp'orro awarairã āchi paara wāsídama. ³⁷Mǎiġa p'anine nãu minachia p'õat'i nibeesima. Mǎipuru pania t'umã minachia p'ãp'orrode eda wã nibeesima. Chi p'ãp'orro pirusodo basima. ³⁸Mǎine Jesú p'ãp'orro ātauari k'ãi basima porok'au ĩri. Mãi k'orea ichi ome p'irriapatairãpa ĩrimanak'ari nãiġa jarasídama:

—Jarateaparĩ, ¿K'awawēk'ãra tai k'uawãmaa p'anit'a?

³⁹Maapae Jesú p'irabarik'ari, chi nãu itiak'ari, senia chomã minachia nãiġa itiasima:

—ĵK'ġup'ea base! ĵAp'i base!

Ara mǎine nãu k'ġup'ea beesima mǎinepa ārea ap'i ũu beesima. ⁴⁰Mǎiġa bide Jesupa āchiã jarasima:

—Mãra ¿k'ãre k'orea minachia wap'ea p'anima? ¿K'ãre k'orea Tachi Ak'õrene ĩĵãanawēa p'anima?

⁴¹Maamina Jesupa ooda k'orea āchi minachia p'era p'anasídama. Mǎipuru ara āchi tuaba idi para beesima:

—Nãi ¿K'ai ēpērama? Nãupa mǎinepa to pida ichi pedea ũripatama.

**Jesupa jaore mietã chok'arã
ãyã jeret'aada**

Mateo 8:28-34; Luca 8:26-39

5 ¹Maapae senia k'ġaria wãna-k'ari Gerasa tuadea pasídama. ²Jesú p'ãp'orrodepa eda wãside ara mǎine ēpēra jaore mietã parã bi jãirã te p'ēya uria-depa ichimã chesima. ³Mãi ēpēra jãirã te uriade bapachima. Abai pida ichi p'uedak'a pasima, k'ãnenapa jũuta sida. ⁴Bari k'ak'o minachia ichi k'ãnenapa jĩru ĵĩpachidamina, jua sida ĵĩpachidamina ārea t'eeek'oapachima. Ichi mi āpia pida p'uedak'a pasima. ⁵Teamasi, āst'ã pida jãirã tede mǎinepa eyade bia nipapachima. Ara ichi k'ak'ua mawarapa sĩpachima. ⁶Ichia t'ĩmiipa Jesú

^o 5:1 *Gerasa*. Griego pedeade chi eda waapēarã k'art'ade bi bima: *Gadara wa Gergasa*.

unuside p'ira chesima. Jesú k'írari s'iraporode k'obeek'ari, 7j'ík'ua bia-k'ari, nāiya jarasima:

—Tachi Ak'õre chi Atepe bi Warra, Jesú, ¿k'ãre k'orea mi ome bariyá bima? ¿Tachi Ak'õre k'írari piarãpëa jarase mi mīapiiwët'a!

⁸Māiya pedeasima Jesupa ichiá nāiya jara bada përa: «¡Jaore mietá, nāi epëra k'ak'uadepema äyá wãse!»

⁹Maapae Jesupa chi jaore mietá idisima:

—¿Pi t'ĩ k'aima?

Chi jaore mietapa p'anoosima:

—Mi t'ĩ Chi Chok'araade^p apatama, tai minachia p'aniëra.

¹⁰Māine jaore mietapa Jesua chichupuria idisima māi tuadepema äyá jeret'aapiemaapa.

¹¹Māiya p'anine ara k'ait'a bi eyade sina chok'ará nek'o tuanasidama. ¹²Māi k'orea chi jaore mietaarãpa Jesua nāiya chichupuria idisidama:

—Tai jãirã sina k'ak'uade itu wãpise.

¹³Māiya Jesupa itu wãpisisima. Chi jaore mietaarã epëra k'ak'uadepema äyá wãnak'ari sina k'ak'uade eda wãsidama. Maamina eda wãnak'ari sina p'ira errodak'ari p'ëyanepa toedá t'ũ wãk'oasidama. Äarea todepapiusidama. Mãirã sina dos mil p'anasidama.

¹⁴Māine chi sinarã ak'i p'anana p'uurudea p'ira wãsidama. Ächi p'uurudepemarã māinepa chi

p'uuru k'ait'a berã jaore mietá pará bada k'orea äarea nepirisidama. Māipuru ak'ide cheepirisidama. ¹⁵Jesú bimá cheutade, māi epëra jaore mietá chok'ará uru bada unusidama. Māi suak'abari bi, neet'á jĩ bi māinepa k'íra pia bi unusidaide, p'erasidama.

¹⁶Chi māi ununaanapa waapëarã nepirisidama chi jaore mietá pará bada māinepa chi sinarã sãasit'a.

¹⁷Māipuru Jesua chichupuria idisidama ächi tuadepema äyá wãmërá.

¹⁸Jesú p'ãp'orrode batooside chi jaore mietá pará badapa chichupuria idisima ichi ome wãi k'orea.

¹⁹Maamina Jesupa itu wãpiépasima. Māipari jarasima:

—Tiidá wãk'ari pi epëerã jarase Tachi Chiparipa pi ome ne waibia oodat'a. Ächiá nepirise sãmaasá ichia pi minachia k'íra chupuriasit'a.

²⁰Ara māine chi jaore mietá pará bada wãk'ari jõma Decápoli tuade nepiripachima Jesupa ichi ome ne waibia oodat'a. Māipuru äareairãpa k'awa k'írisiadaépasima.

Jesupa wërak'au jipa beepida

Mateo 9:18-26; Luca 8:40-56

²¹Jesú jũitea p'ãp'orrode senia k'íaria lao wãk'ari epëerã minachia ichi bimá chesidama to ik'idá. ²²Māiya bide epëra Jairo apatai chesima. Māi Jairo judiorã ará pedeapatai tede chi minachia

^p 5:9 *Chi Chok'araade.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Legión.* Māipa jara bima papaká berã sei mil.

k'awa bi pasima. Māine Jairo Jesú k'ait'a chek'ari ichi jīru k'ait'a bedabari k'obeek'ari, ²³nāiya chichupuria idisima:

—Mi k'au chae piuraa bima. Pi jua ichi ĩri bide chese jipa beemērā.

²⁴Ara māine Jesú ichi ome wāsima. Ēpērārā chok'ará Jesú ome wāuta pēra p'isua nibasima. ²⁵Māine ēpēerā t'āena wēra aba āyo k'ak'o doce oamia jita bit'a nipasima. ²⁶Māi wērāpa nearā teapatairā ichi erreara āarea teadamina jipa beaé pasima. Chok'ará nearā teapatairāpa ichi minachia māipsoidama maamina māicha wariara k'idade beesima. ²⁷⁻²⁸Māine Jesú k'orea pedea p'ani ūrik'ari ēpēerā t'āena Jesú āpite k'ait'a wāsima. Nāiya k'īrisiasima: «Ichi neet'á ĩripema t'ōmariipira, mi jipa beepi». Ara māine Jesú neet'á k'īup'ea t'ōmarisima. ²⁹Ara māine chi oa p'oasima māinepa ichia k'awasima ichi k'ak'ua jipa beesit'a māi oamiapa māi bapachit'a. ³⁰Maamina Jesupa k'awasima ichi jua chaareadepa abai jipa beesit'a. Māipuru jītea ak'ik'ari idisima: —Mi neet'á ¿k'aipa t'ōmarisima?

³¹Māine ichi ome p'irriapatairāpa jarasidama:

—¿Sāmaasá idi bima k'aipa pi t'ōmarisit'a? Pīa unu bima ēpēerāpa pi p'isua uru p'anit'a.

³²Māiya jarasidamina, Jesupa jōmāirámá ak'isima ichi māiyana k'awai k'orea. ³³Māiya bide wēra ne wap'eapa ore nibasima

Jesudepa jipa beeda k'awa bi pēra. Maapae Jesumá chek'ari ichi k'īrari bedabari k'obeek'ari jarasima:

—Mia piarā pi t'ōmarisima.

³⁴Māipuru Jesupa ichiá jarasima:

—K'au, piarā jipa beeit'a ĩjāana pēra pi jipa beesima. Ne k'īrisiawēa wāse. Waa māiya māi baiwēma.

³⁵Jesú wapida pedeamaa bide Jairo tedepa waapēarā chedak'ari ichiá jarasidama:

—Pi k'au k'īrawēasima. ¿K'āre k'orea chi Jarateaparia waa jara bima?

³⁶Māiya jaradada ūrisimina, Jesupa Jairoa jarasima:

—Ne wap'earāse. Sōnepa ĩjāase.

³⁷Maapae Jesupa Pedro, Santiago māinepa Santiago ūpēa Juan māi Jairo tiidá ateewāsima. Chi waapēarā itu wāpié pasima. ³⁸Jairo temá cheutade Jesupa ūrisima ēpēerā ooroa jēa p'anit'a. ³⁹Eda wāk'ari Jesupa chi jēa p'anirā jarasima:

—¿K'āre k'orea jāiya jēa p'anima? Jāi wērak'au piuwēa bima, māipari k'ai bima.

⁴⁰Māipuru ēpēerāpa ichi k'orea eesidama. Maamina Jesupa jōmāirā tajatá wāpisima. Maapae ichi ome p'irriapatairā ūpea, chi wērak'au ak'ōre māinepa chi nae eda ateewāsima chi wērak'au badamá. ⁴¹Wērak'au juade jita-k'ari Jesupa jarasima:

—Talítá cum. (Māi arameo pedeade jara bima: “K'au chae, mia piá jararuma: p'irabarise”).

⁴²Ara māine chi wērak'au p'irabarik'ari p'irria beesima. Ichi doce āyo basima. Māi k'orea āareairāpa k'awa k'īrisiadaé pasima. ⁴³Maamina Jesupa āchiá minachia jarasima mi āpia pida abaiā jarpidaemaapa. Māinepa jarasima wērak'aua nek'opidamērā.

Jesú Nazarede bada

Mateo 13:53-58; Luca 4:16-30

6 ¹Māmāipa Jesú ichi p'uurudea wāsima. Ichi ome p'irriapatairā sida wāsídama. ²Mimiana-k'apí ewaride Jesupa judiorā ará pedepatai tede Tachi Ak'ōre pedea jaratea beesima. Māine chok'arā ūri p'anīpa k'awa k'īrisiadaé pasi pēra māiāya jara tuaneesídama:

—Ichia ¿sāmāipa jāi k'īrisia k'awasima? ¿K'aipa ichiá k'īrisia teasima? ¿Sāmaasá ēpēerāpa ne p'ue oodak'apiirā ichia māi p'ue ooima? ³¿Ichia pak'urudepa ne ook'oapariwēk'āra? ¿María warra-wēk'āra? ¿Ichi ūpēarā Santiago, José, Juda māinepa Simonwēk'āra? ¿Ichi ūpēawērārā sida tachi t'āena p'aniwēk'āra?

Āchia Jesude ijāanai k'īrianaé pasima. ⁴Māipuru Jesupa jarasima:

—Tachi Ak'ōre pari pedeparí tua awaraidepemarāpa wap'eatatama, maamina ara ichi tuadepemarāpa, chi ichi ūpēarā ara k'ait'apemarāpa māinepa chi ichi tedepemarā pida wap'eadak'ama.

⁵Māma Jesupa ne oodak'apí p'ue ooé pasima. Abapuru chi eda k'idade be ĩri ichi jua birude jipa beepik'oasima. ⁶Ichi p'uuru-depemarāpa ijāanaé pada pēra Jesupa k'awa k'īrisiawēa beesima.

Jesupa doce jiri atadairā peeda

Mateo 10:5-15; Luca 9:1-6

Jesupa p'uuru chak'e becha jaratea wāsima. ⁷Ichia chi doce jiri atadairā āarea ará t'īsima. Āchirā jua chaarea teasima jaore mietá āyá jeret'aadamērā. Maapae p'uuru chak'e becha umeemea peesima. ⁸Āchi wānai naena jarasima māi wāutade mi āpia pida ne atewāpidaemaapa. Ode chik'o, neet'á yaaparí māinepa erreara sida atewānaiwēa p'aniane asima. Tumaawa puru atewānai p'aniane asima. ⁹Māinepa jarasima jīrone jīpatai atewānai p'anit'a, maamina neet'á ume atewārāt'i. ¹⁰Māi awara jarasima:

—Māra paritua p'uurude chetade ēpēra tiida chi abai temá wāutapira māma p'aneet'i aba p'uurudepa wāutadea. ¹¹Maamina āchia mārā pia chesidade adaepira māinepa māra pedea ūri k'īrianaepira, māmāipa wāt'i. Wāutade yooro jora māra jīrunepema jārap'et'at'i, Tachi Ak'ōrepa māi k'īriawēa bit'a āchiá unupidai k'orea.⁹

¹²Ara māine chi Jesú ome p'irriapatairā wāsídama.

⁹6:11 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: *Mia piarā jararuma: Tachi Ak'ōrepa itiai ewaride Sodoma, Gomorra p'uuru k'aepēra māi p'uuru atepē itiaipi.*

Wautacha ēpēerá jarapachidama āchi nemietá oopatai itu bida-k'ari Tachi Ak'ōremá chedamērā. ¹³Māi awara minachia jaore mietá ēpēerá k'ak'uadepema āyá jerek'oasidama māinepa minachia chi k'idade be olivo taapa p'iriutade jipa beepipachidama.^r

Herodepa Jesú k'orea ūrina

Mateo 14:1-12; Luca 9:7-9

¹⁴Herode Galilea tuadepema chi poro jūra jīparí jī bi pasima.^s Māi Herodepa Jesupa ooda k'orea ūrisima. Chi eda waapēarāpa Jesú k'orea nāiya jarapachidama: «Juan chi Porochoaparí chok'ae p'irabarisima. Māipuru jōma ēpēerāpa ne p'ue oodak'apīirā p'ue oo bima». ^t

¹⁵Waapēarāpa jarasidama Jesú Tachi Ak'ōre pari pedeparí Eliapi. Chi waapēarāpa jarasidama: «Ichi Tachi Ak'ōre pari pedeparí tachi chōarāenapema p'anana jira bipi».

¹⁶Maamina Herodepa māiya ūrik'ari jarasima: «Māi Juanpi. Mia ichi poro biat'upisimina, piuda chok'ae p'irabarisima».

¹⁷⁻¹⁸Herodepa Juan peapida nāiya basima: Herodepa ara ichi ūpēa P'elipe k'ima atasima. Māi wēra Herodía apachidama.

Herodepa ichi āyore atada pēra Juanpa jarapachima: «Moisepa bidade bi bima pi ūpēa k'ima p'ue uru baiwēa bima». Māi k'orea Herodepa Juan jitapik'ari jīa nibipatai tede k'ānenapa jī nibipisima.

¹⁹Māi awara Herodiapa Juan k'iramá basima. Ichi peapi k'iria basima maamina p'ue oowēa basima. ²⁰Herodepa Juan wap'ea basima Juan ēpēra jīp'a bit'a māinepa Tachi Ak'ōre pae bit'a k'awasi pēra. Māipuru Juan ak'i bapachima, māinepa ichia jarateada ūri k'iria bapachimina k'awa k'irisawēa beepachima.

²¹Jāapae Herodiapa k'awasima ichia sāmaasá Juan p'ue peapiit'a. Nāiya basima: Māi Herode t'ōna ewari paside nek'opatai waibia oopisima. Herode tedepemará chi chaarearā, papaká be chi chaarearā māinepa chi Galilea tuadepema chi chaarearā t'ipisima ichi ome nek'odamērā. ²²Māiya nek'o p'anine Herodía k'au eda chek'ari jōmāirā k'irari paerasima. Māipa Herode māinepa chi ichi ome nek'o p'anirā minachia arapaasidama. Herodepa māi āwērā piarā jarasima:

—Pia k'iriarut'a miá idise. Ara māine mia piá māi teapii.

^r6:13 Jesú ome p'irriapatāirāpa k'idade be olivo taapa p'iridak'a pasima jipa beepidai k'orea. Māipari māiya p'iriutade k'awapipachidama Tachi Ak'ōrepuru ēpēerā jipa beepi bit'a. Santiago 5:14-15. ^s6:14 Herode. Māi Herode «Antipa» apachidama. Ichi k'orea nāma pedea bima: Mateo 14:1-10; Luca 3:19; 9:7-9; 13:31-33; 23:6-12. Ichi ak'ōre «Herode chi Minachia K'awa Biade» apachidama. Mateo 2:1-23.

^t6:14 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima Herodepa māiya jarasit'a.

6:17-18 Levítico 18:16.

²³ Ichia piarã jarasima:

—Pia miá idiru mia ãarea teaiþi. Mãinepa chi mia uru bidepema estarik'a teaiþi.

²⁴ Herodía k'au tajatá wãk'ari ichi naea nãiya idisima:

—Mia ¿k'ãre idiima?

Mãine chi naepa p'anoosima:

—Juan chi Porochoaparí poro idise.

²⁵ Chi k'au Herodemá isapea jũitea wãk'ari nãiya jarasima:

—Mia k'ĩria bima ara nãiyana pia Juan chi Porochoaparí poro miá p'arat'ude teait'a.

²⁶ Mãiya idiside Herode minachia sõk'achia beesima. Maamina ichi ome nek'o p'anirã k'ĩrari piarã jarada përa mãi ãwërapa idida p'ue teawëane aé pasima.

²⁷ Ara mãine Herodepa chi jã nibipatai tedepema chi ëpëra peaparí wãpisima Juan poro enemeemërã. Wãk'ari, Juan poro biat'uk'ari, ²⁸ ichi poro p'arat'ude enemeek'ari Herodía k'aua teasima. Maapae chi k'aua chi naea teasima.

²⁹ Chi Juan ome p'irriapatairãpa mãi ũrisidaide Juan k'ak'ua jiride wãnak'ari t'ibaride atewãsidama.

**Jesupa cinco mil p'ania
nek'opida**

Mateo 14:13-21;

Luca 9:10-17; Juan 6:1-4

³⁰ Mãiya nak'ari Jesupa peedairã ichi ome ará p'aneenak'ari, ãchia oodada mãinepa jarateadada ichiã

nepirisidama. ³¹ Mãiya p'anine ëpëerã minachia cheepirisidama. ãchi k'aripa p'anipa p'ue nek'odaé pasima. Mãipuru Jesupa jarasima:

—Wãtima ëpëerã newëma mãma ãapaadai k'orea.

³² Ara mãine ãchi tuaba p'ãp'orrode ijũa ëpëerã newëma wãsidama. ³³ Maamina ëpëerã minachia nibipa ãchi wãuta unu-sidama. Mãine k'awasidama k'airãt'a jãiya wãutat'a. Mãipuru p'uuruchadepemarã ãchi wãutamã jĩte p'ira wãnak'ari ãchi naa pasidama. ³⁴ Jesú p'ãp'orrodepa edá batoorude mãi ëpëerã minachia nibi unuk'ari, sõchupuriasima, ãchi oveja chi ak'iparí newëa p'ani jĩra p'anana përa. Mãi k'orea ãchiã ne ãarea jaratea beesima.

³⁵ K'iumaa bada përa ichi ome p'irriapatairã ichimã wãnak'ari jarasidama:

—Nãma ëpëra k'ait'a newëma. Mãi awara k'iumaa bima.

³⁶ Ëpëerã jarase mãi mãia eudade te k'obemã mãinepa p'uuru bemã chik'o atade wãnamërã.^u

³⁷ Maamina Jesupa jarasima:

—Mãrapuru nek'opit'i.

Mãine ãchia jarasidama:

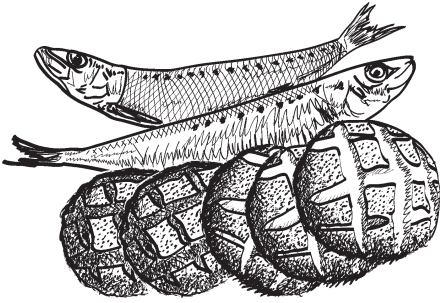
—¿K'ãre taipa k'opidaima?

¿Pia k'ĩria bik'ãra taipa jõma nãi ëpëerã pae p'ana atade wãnait'a? Jedek'o k'ak'o ocho mimiai bima mãi erreara jitai k'orea.

³⁸ Mãine Jesupa idisima:

—¿Tachia p'ana jõmasã uru p'anima? Ak'ide wãt'i.

^u 6:36 Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade bi bima: *chik'o k'odai newë përa*.

Marco 6:38-41

Ara māine wāsidama. Ak'ida-k'ari jarade chesidama:

—P'ana joesoma māinepa beta ume uru p'anima.

³⁹Maapae Jesupa āareairā jarasima p'ūajāra ĩri ara āchi k'ak'awá posoa suak'abari p'aneenamērā.

⁴⁰Ara māine chi eda waapēarā cicienea māinepa cicicuentá āchi k'ak'awá posoa suak'abari p'aneesidama. ⁴¹Jesupa p'ana joesoma p'ani māinepa beta ume p'ani ichi juade atak'ari pajānea ak'ik'ari Tachi Ak'ōrea sōpia biade asima. Maapae p'ana t'oet'aak'ari ichi ome p'irriapatairā teasima jedadamērā. Beta ume p'ani sida teasima jedadamērā. ⁴²Maapae āareairā nek'odak'ari jāwaasidama. ⁴³Chi Jesú p'irriapatairāpa p'ana māinepa beta pichoadā jirip'esidaide jabara k'ak'o doce ipirupisidama. ⁴⁴Māma chi nek'odaadarā cinco mil p'anasidama.

Jesú to ĩri nipada

Mateo 14:22-27; Juan 6:16-21

⁴⁵Māiya bak'ari Jesupa ichi ome p'irriapatairā p'āp'orrode

batoopisima ichi naa k'ĭaria lao, Betsaidadea wānamērā. Māine ichi māma beesima ēpēerā āchi tiidá peek'ayá. ⁴⁶Jōmāirā wāpik'ari eyadea Tachi Ak'ōrea it'aa chiidide wāsima. ⁴⁷K'iu-side chi Jesú ome p'irriapatairā p'āp'orrode to estarik'a p'anasi-dama. Māine Jesú tua ichi tuaba basima. ⁴⁸Māmāipa unusima chi ichi ome p'irriapatairāpa āchi toyadepa minachia mīa wii p'anit'a, chi nāu āchimá minachia p'ōat'i nibi pēra. Āsā parudea Jesú āchi k'ait'a senia ĩri nipasima. Māiya āchi wāyá wāru pasima. ⁴⁹⁻⁵⁰Māine āchia ichi to ĩri cheru ununak'ari jaoreade a k'ĭrisiasidama. Māipuru minachia p'eradak'ari āareairāpa ne wap'eapa biasidama. Ara māine Jesupa jarasima:

—¡P'erarāt'! Mipi. ¡Ne wap'earāt'!

⁵¹Jesú p'āp'orrode batooside nāu p'ōat'iwēa nibeesima. Māipuru minachia ne wap'easidama māinepa k'awa k'ĭrisiadawēa p'aneesidama, ⁵²āchi sō chaarea p'anana pēra māinepa chi Jesupa p'ana āpia bidepa ēpēerā chok'ará nek'opida k'orea k'awadawēa p'anasidama.

Jesupa Genesare tuade k'idade be jipa beepida

Mateo 14:34-36

⁵³Māiya senia k'ĭaria wāna-k'ari, chesidama Genesare ĩjūane. Māma chi p'āp'orro jĭ nibisidama. ⁵⁴P'āp'orrodepa tua batoosidaide ara māine chi māmapemarāpa

Jesú k'awasidama. ⁵⁵Mái k'orea p'uuru cha p'ira wásidama áchi k'idade be Jesumá atewāna-mērā. Ēpēerāpa Jesú sāma bit'a ūrisidaide chi k'ak'ua piawēa be ne ēpēra uapataide ichimá atewāpachidama. ⁵⁶Ichi wāru cha ēpēerāpa k'ak'ua piawēa k'ede tajatá ēpēerā minachia nībi-parimá atewāpachidama. P'uuru chak'ede, p'uuru bede mǎinepa te idá k'edemá mǎiya oopachidama. Áchia ichiá chupuria idisidama abapuru ichi neet'á i t'ōmaripipade asidama. Jesupa itu t'ōmaripida pēra āarea jīpa beek'oasidama.

Jua siipatai k'orea jarateada

Mateo 15:1-20

7 ¹Ewariaba p'ariseorā mǎinepa Moisepa bida jarateapatairā Jerusalén p'uuru depa Jesumá chesidama. ²Mǎine unusidama chi eda waapēarā Jesú ome p'irriapatairā jua siidawēa nek'o p'anit'a, mǎi chōarāenapemārāpa oopachida jīra. ³(P'ariseorāpa mǎinepa chi waapēarā judiorāpa jua mi āpia pida p'ue siidawēa nek'odak'ama, chi chōarāenapemārāpa jarateadada jīra. ⁴Mǎinepa ne netopataidepa chedak'ari p'ue jua

siidawēa nek'odak'ama. Mǎi awara chōarāenapemārāpa jarateadada jīra ne minachia oopatama: áchi pasu, chok'o mǎinepa p'arat'u cobre ooda, siipatama).^x ⁵Mǎine p'ariseorāpa mǎinepa Moisepa bida jarateapatairāpa Jesua idisidama:

—¿K'āre k'orea pi ome p'irriapatairāpa tachi chōarāenapemārāpa jarateadada oodak'ama? Mǎi jarateadada itu bidak'ari, áchi jua siidawēa nek'opatama.

⁶Jesupa p'anoosima:

—Māra ēpēerā pia jīra berā, Tachi Ak'ōre pari pedeaparí Isaíapa māra k'orea nǎiya bisima:

Nǎi p'uuru depemārāpa miá pia pedeapatama, maamina piarā áchi sōne mine k'irisiadak'ama.

⁷Áchi k'íría miá pia pedeapatama.

Mi pedea k'aepēra ēpēra k'irisiat'u jarateapatama.

⁸Mǎiya chi Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedea mārāpa itu bipatama, chōarāenapemārāpa jarateadada t'u ijāanai k'orea. ^y

⁹Mái awara Jesupa jarasima:

—Māramá pia bima Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedea awara bidait'a, ara machia oopatai oodai k'orea. ¹⁰Moisepa nǎiya jarasima:

^y7:2 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nǎiya bi bima: *Áchi itiasidama.*

^w7:3 Chi p'aarerā jua siidai p'ani k'orea bi bima, maamina Jesú ewaride p'ariseorāpa jarapachidama āareairāpa mǎiya oodai p'anit'a. Levítico 22:4-8 ^x7:4 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *K'ida.* ^y7:8 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade ichiaba nǎiya bi bima: *Mārāpa chok'o mǎinepa pasu siipatama. Mārāpa ne minachia mǎi jīra oopatama.*

“Pi ak'õre mãinepa pi nae wap'ea base”. Nã sida jarasima: “Abaipa ichi ak'õre wa ichi nae k'orea k'achia pedeaipira, mãi nepira parã biade adak'ari, peapidaipi”.¹¹ Maamina mãrapa jarapatama chi warrapa chi ak'õrea wa chi naea nãiya jaraparima: “Åarea mia uru bit'a Tachi Ak'õrea teayade ada përa mia mãra p'ue k'aripaiwëma”.^z ¹²Mãiya jarateapatama chi warrapa chi ak'õre mãinepa chi nae k'aripapiemaapa. ¹³Mãiya mãra chõarãenapemarrãpa jarateadada ijãa p'aninepa Tachi Ak'õre pedea itu bipatama. Mãrapa ne minachia ara mãi jira oopatama.

¹⁴Ya mãicha Jesupa ëpëerã minachia nibi t'ik'ari nãiya jarasima:

—Åareairãpa mi pedea ùrit'i k'awadamërã. ¹⁵Tachia chik'o k'odada k'orea tachi mietã p'aneenak'ama Tachi Ak'õre k'irari. Mãipari tachi sõnepa pedea bipa Tachi Ak'õre k'irari mietã biparima. ¹⁶Chi k'iiri parã bipa jirak'aua ùrise.^a

¹⁷Maapae Jesupa chi ëpëerã amee'ari tiidã wãk'ari ichi ome p'irriapatairãpa chi ichia nepirida k'orea idisidama. ¹⁸Mãine Jesupa jarasima:

—¿Mãra pida mãi p'ue ùrina-wëk'ãra? ¿Nãi k'awadawëa

p'anik'ãra? Chi tachia chik'o k'outapa mãi tachi mietã beepik'ama, ¹⁹tachi sõne eda wãwëa bi përa. Mãipari bide wãk'ari tajatã amaaparima.

Mãiya jara bidepa Jesupa k'awapisima ne åarea k'odai pia bit'a. ²⁰Maapae jarasima:

—Chi ëpëra sõnepa k'irisia che bipa mãi ëpëra mietã beepiparima Tachi Ak'õre k'irari. ²¹⁻²²Nãi åarea ëpëra sõnepa cheparima: k'irisia mietã, nemietã awarai ome oo bai, nechiai, mã peai, k'ima awarai ome k'ãii, åarea uru ba k'iria bai, ne k'achia oo bai, ëpëra seai, tachi k'ak'uapa nemietã minachia oo k'iria bit'a ooi, abaipa uru bi k'orea piawëa k'irisiai, abai k'orea sea jarai, abai k'aepëra atepe pia bi jira k'irisiai mãinepa atua bi jira bai. ²³Mãi nemietã åarea tachi sõnepa che bipa ëpëra Tachi Ak'õre k'irari mietã beepiparima.

Jesupa wërak'au jipa beepida
Mateo 15:21-28

²⁴Jesú mãmãipa Tiro tuadea wãk'ari ëpëra tede beesima.^b Ichi sãma bit'a mi ãpia pida abaia k'awapi k'irawëa basima. Maamina k'awasidama. ²⁵Mãi tuade wëra basima. Ichi k'au jaore mietã parã basima. Mãi wërapa Jesú k'orea ùriside ichi bimã wãk'ari

^z7:11 *Mia uru bit'a Tachi Ak'õrea teayade ada.* Griego pedeade nãiya bi bima: *Nãi Corban.* ^a7:16 Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade mãi versículo newëma. ^b7:24 *Tiro.* Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade mãi awara bi bima: *Mãinepa Sidón.*

ichi jĩru k'ait'a sĩraporode k'obeesima. ²⁶Mãine chichupuria idisima Jesupa jaore mietá ichi k'au k'ak'uadepema áyá jeret'aamēŕá. Maamina chi wěra judio wěrawě pasima. ^cMāawěa Sirop'enicia-depema pasima. ²⁷Jesupa ichiá jarasima:

—Warraŕá itu naa k'opise. Pia biwěma warraŕapa nek'omaa p'anit'a ēemarik'ari usaŕá p'eut'aa teait'a.

²⁸Mãine wěrapa p'anoosima:

—Pia jara bit'a piaŕapi, mi Chipari, maamina warraŕapa chik'o jurrucha pida usapa nek'opatai ek'ari k'opatama.

²⁹Mãĩ ũrik'ari Jesupa jarasima:

—Pia mãiya pia p'anoona pěra ne k'ĩrisiawěa tiidá wāse. Pi k'au k'ak'uade bada jaore mietá áyá wāsima.

³⁰Ichi tiidá cheside ichi k'au k'idade ne k'ĩrisiawěa bit'a unusima. Chi jaore mietá piaŕá áyá wāsima.

**Jesupa ēpěra k'ĩiri k'ii
bi jipa beepida**

Mateo 15:29-31

³¹Jesú Tiro tuade bada jĩitea wāsima. Sidón tuade wāk'ari Decápoli lawari p'asak'ari, maapae Galilea senianea wāsima. ³²Māma ēpěeŕapa k'ĩiri k'ii bit'a Jesumá atewāsídama. Mãĩ ēpěra ichiaba k'ĩrame t'urrá basima. Áchia Jesua chichupuria idisidama ichi jua mãĩ ēpěra ĩri bik'ari

jipa beepimēŕá. ³³Ara mãine Jesupa chi ēpěeŕa minachia nibi mãĩ awara atewāsima, mãĩ ichi ome tuaba bayá. Maapae ichi jua jimini chi ēpěra k'ĩiri uriade berajuk'ari, ara ichi juadepa ichi iduba jitak'ari, chi ēpěra k'ĩrame t'ōmarisima. ³⁴Maapae pajānea ak'ik'ari ibia ĩapaak'ari arameo pedeade jarasima: «¡Ep'atá!» Mãĩ pedea jara k'ĩria bima «Ewase». ³⁵Ara mãine ichi k'ĩiri ewak'ari, pia ũri beesima. Ichi k'ĩrame jipa beeda pěra pia pedea beesima.

³⁶Jesupa áchiá jarasima mãĩ k'orea mi āpia pida abaia jara-pidaemaapa. Ichia mãiya jara bapachimina, mãĩ wariara nepiripachidama. ³⁷Chi arí p'aniŕapa minachia k'awa k'ĩrisiadawěa p'aneesidama. Nāiya jarasidama: «Jesupa ne āarea pia oo bima. ¡Chi k'ĩiri k'ii be ũriparima mãĩnepa chi k'ĩrame t'urrá be pedeapiparima!»

**Jesupa k'ĩmari mil p'ania
nek'opida**

Mateo 15:32-39

8 ¹Mãĩ ewaride mãicha ēpěeŕa minachia Jesumá chesidama. Áchi nek'odai newě pěra, Jesupa ichi ome p'ĩriapataiŕá t'ĩk'ari jarasima:

²—Mia nāĩ ēpěeŕa sōchupuria unu bima. Ewari k'ak'o ũpea pa bima mi ome p'anit'a. Áchia nek'odai k'orea uru p'anana jōsima.

^c7:26 *Judio wěrawě. Griego pedeade nāiya bi bima: Griego.*

7:37 *Isaía 35:5-6.*

³Mia āchi nek'odawēa āchi tiidá peek'aipira, ode wāutade jarra jai jitadaipi, chi eda waapēarā chi t'imīpa che p'ani pēra.

⁴Chi ichi ome p'irriapatairāpa idisidama:

—Nāma ēpēerā newēmá ḡsāma jāi ēpēerā pae nek'opidai k'orea atadaima?

⁵Māine Jesupa idisima:

—ḡMārāpa p'ana jōmasá uru p'anīma?

Āchia p'anoosidama:

—Siete.

⁶Māine Jesupa ēpēerā jeeda suak'abari beepik'oasima. Māi p'ana siete ichi juade atak'ari Tachi Ak'ōrea sōpia biade asima. Maapae p'ana t'oet'aak'ari ichi ome p'irriapatairā́ teasima jedadamērā. Ara māiya oosidama.

⁷Māinepa beta chae wariwēa uru p'anasidama. Jesupa māi k'orea Tachi Ak'ōrea sōpia biade ak'ari chi ichi ome p'irriapatairā́ teasima jedadamērā. ⁸Chi ēpēerāpa k'odak'ari jāwaak'oosidama. Chi pichoada jirip'esidaide jabara nepalá k'ak'o siete ipirusidama. ⁹Chi māi nek'odada k'īmari mil p'anasidama. Maapae Jesupa chi ēpēerā peek'ak'ari, ¹⁰ara māine ichi, chi ichi ome p'irriapatairā́ paara p'āp'orrode batoodak'ari Dalmanuta tuadea wāsīdama.

**P'ariseorāpa Jesua ēpēerāpa
ne p'ue oodak'apí oopade
a ididada**

Mateo 16:1-4; Luca 12:54-56

¹¹Māi ewaride p'ariseorā che-dak'ari Jesú ome k'iruu pedea

p'anasidama. Āchia k'awa k'īria p'anasidama ichi piarā pajānēpa che bi k'awadayá. Māipurū āchia Jesua idisidama ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oomērā. ¹²Jesú ibia ĩapaak'ari jarasima:

—Māra idiapaepemārā ēpēerāpa ḡk'āre k'orea ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí unu k'īria p'anīma, mi Tachi Ak'ōrenēpa cherut'a k'awadayá? Mia piarā jararuma: mia ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí ooiwēma.

¹³Māiya jarak'ari p'ariseorā ameesima. Jesú ichi ome p'irriapatairā́ paara p'āp'orrode batoodak'ari senia k'īaria lao wāsīdama.

P'ariseorā p'ana ooropiparí

Mateo 16:5-12

¹⁴Māi wāutade chi Jesú ome p'irriapatairā́pa p'ana atewānai k'īrisia atua p'anasidama. Māi p'āp'orrode p'ana abapuru uru p'anasidama. ¹⁵Māine Jesupa jarasima:

—Jīrak'aua p'anat'i chi p'ana ooropiparí p'ariseorāné ome māinepa chi Herodedé ome.

¹⁶Jesú ome p'irriapatairā́pa ara āstu pedea para beesima:

—Ichia māiya jarasima tachia p'ana enemeenaé pada pēra.

¹⁷Jesupa māi k'awasīde jarasima:

—ḡK'āre k'orea p'ana newēane a p'anīma? ḡMia ooda mārāpa unusidamina wapida k'awadawēk'āra? ḡWapida atua p'anīk'āra mi k'ait'a? ¹⁸ḡMāra tau uru p'anīmina ununak'ama? ḡK'īiri

uru p'animina ūrinak'ama?
Mia ooda ʒk'ĩrisia atuasida-
k'āra? ¹⁹Mia chi p'ana joesoma
bidepa ēpēerā joesoma mil
p'ania nek'opiside ʒjabara k'ak'o
jōmasá mārāpa chi pichoada
jirip'esidama?

Āchia p'anoosidama:

—Doce.

²⁰Jesupa jarasima:

—Māinepa mia p'ana siete
p'aninepa mia ēpēerā mil k'ĩmari
p'ania nek'opiside ʒjabara
nepalá jōmasá chi pichoada
jirip'esidama?

Āchia p'anoosidama:

—Siete.

²¹Maapae Jesupa āchiá
idisima:

—ʒK'āre k'orea mārāpa waidi
ūrinawēa p'anima?

Jesupa ēpēra tau p'ārio bi jipada

²²Betsaida p'uurude chesidaide
waapēarāpa ēpēra tau p'ārio bi
Jesumá ateewānak'ari chichu-
puria idisidama t'ōmarik'ari ya
jipamērā. ²³Jesupa māi tau p'ārio
bi juade jitak'ari p'uuru awara
ateewāsima. Maapae chi ēpēra
taude iduk'ari, ichi jua ĩri bik'ari
nāiya idisima:

—ʒNe p'ue unu bik'āra?

²⁴Māine chi ēpērapa ak'ik'ari
jarasima:

—Mia ēpēerā unu bima maa-
mina pak'uru jīra wā p'anit'a unu
bima.

²⁵Jesupa māicha ichi jua chi
ēpēra tau ĩri bisima. Māine chi
ēpērapa minachia unu beesima
ichi tau jipada pēra. Ne ārea
jērat'īu unu beesima. ²⁶Jesupa
ichiá nāiya jarasima:

—Tiidá wārune p'uurude eda
wārāse, māinepa mia ooda mi
āpia pida abaia jararāse.^d

Pedropa Jesú k'orea jarada

Mateo 16:13-20; Luca 9:18-21

²⁷Māiya bak'ari Jesú chi ichi
ome p'irriapatairā ome Cesarea-
P'ilipo tuade chi p'uuru chak'e
becha p'irriade wāsídama. Ode
wāutade Jesupa chi ichi ome
p'irriapatairá idisima:

—Ēpēerāpa mi ʒk'aiyade a
p'anima?

²⁸Āchia p'anoosidama:

—Chi eda waapēarāpa jara
p'anima pi Juan chi Porochoa-
paripi. Chi eda waapēarāpa jara
p'anima pi Eliapi. Chi eda waa-
pēarāpa jara p'anima pi Tachi
Ak'ōre pari pedeaparipi.

²⁹Māine Jesupa idisima:

—Maamina mārāpa mi ʒk'ai
k'ĩrisia p'anima?

Pedropa p'anoosima:

—Pi Tachi Ak'ōrepa Tachi
K'aripaparí teai jaradapi.^e

^d 8:26 *Mia ooda mi āpia pida abaia jararāse.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^e 8:29 *Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada.* Māi griego pedeade *Cristo* bi bima. Cristo t'īwēma. Jara bima «Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada» wa «Tachi Ak'ōrepa Tachi Chipari bida». Arameo pedeade *Mesías* jarapatama.

³⁰ Jesupa ichi k'orea mi ãpia pida abaia jararãapadade asima.

Jesupa ichi piui bit'a jarada

Mateo 16:21-28; Luca 9:22-27

³¹ Mãiya bak'ari Jesupa chi ichi ome p'irriapatairã nãiya jaratea beepachima ichi minachia mĩa bai bi k'orea:

—P'uurudepema minachia k'awa berãpa, p'aarerã chi mãirã chaarearãpa mãinepa Moisepa bida jarateapatairã pida mi itu bidak'ari peapidaipi. Maamina mi ewari ùpeaide chok'ae p'irabariipi.

³² Jesupa mãi ãarea jarak'ari, Pedropa ichi awara atewãk'ari itiasima. ³³ Maamina Jesupa chi ichi ome p'irriapatairãmã jĩitea ak'irude Pedroa nãiya itiasima: «Tiore, mi omepema ãyã wãse. Pia Tachi Ak'õre jĩra k'ĩrisiawẽa bima. Mãipari ëpẽra jĩra k'ĩrisia bima».

³⁴ Jesupa chi ichi ome p'irriapatairã mãinepa chi ëpẽerã minachia nibi t'ĩk'oak'ari jarasima:

«Abaipa mi ome wã k'ĩria bĩpĩra, ichia oo k'ĩria bit'a itu bik'ari minachia mãiai k'orea bai bima. Maapae mi ome wãi bima.^f

³⁵ Abai pida nãi ãjũane pia bai k'orea jiri baipĩra, mãi atuaipi. Maamina abai pida mi k'orea piuiipĩra wa chi pedea pia jara bi k'orea piuiipĩra, Tachi Ak'õre ome

ewaricha chok'ae baiipi. ³⁶ Ëpẽra nãi ãjũane ne ãarea uru bide piuiipĩra, çichia uru bipa k'aripai-k'ãra? ³⁷ ¿Jõmasã teai bima, ichi piuemaapa? ³⁸ Abaipa nãi ãjũane nemietã oo be t'ãena mi mãinepa mi pedea atua biade aipira, mi, chi Ëpẽra Warra jua chaarea parã bi cherude mãi ëpẽra atua biade aipi. Mãi ewaride mi Ak'õre jua chaarea bidepa cheipi, chi ichia it'aripa peedairã pia berã paara».

9 ¹ Mãinepa Jesupa jarasima: —Mia piarã jararuma: chi eda waapẽarã nãma p'anĩ piudai naena ununaipi Tachi Ak'õrepa ichidirã ichi juade ua bait'a, ichi jua chaareadepa.^g

Jesú k'ĩra awara unupida

Mateo 17:1-13; Luca 9:28-36

² Ewari k'ak'o sei pak'ari Jesupa Pedro, Santiago mãinepa Juan ãchi tuaba eya it'i bimã atewãsima. Mãma ãchi k'ĩrari Jesú k'ĩra awara unupisima. ³ Ichi neet'ã t'ot'oa achi-terrea beesima. Nãi ãjũane abai pida ichi neet'ã t'õrone, mãiya t'ot'oa achiterrea p'ue beepik'ama.

⁴ Mãine Elía mãinepa Moisepa ãchiã unupidak'ari, Jesú ome pedeamaa p'aneesidama. ⁵ Mãi k'orea Pedropa Jesua jarasima:

—Jarateparĩ, pia bima tai nãma p'anit'a. Taipã te chak'e ùpea oodaima; aba pi pae, aba Moisé pae mãinepa aba Elía pae.

^f 8:34 *Minachia mãiai k'orea bai bima.* Griego pedeade nãiya bi bima: *Ichi k'urusu uai bima.* ^g 9:1 *Ununaipi Tachi Ak'õrepa ichidirã ichi juade ua bait'a.* Mãi pia k'awadawẽa p'anima k'ãre ununait'a. Chi eda waapẽarãmã jara k'ĩria bima Jesú chok'ae p'irabariit'a, ichi pajãnea wãit'a wa Tachi Ak'õre Jaore cheit'a.

⁶Pedropa k'äre jarai k'awaé pasima, ächi äarea p'era p'anasi-daidepa. ⁷Mäiya bide jïarapa ächi äarea t'ausima. Mäi jïaranepa nâi pedea jïk'ua ùrisidama: «Nâi mi Warrapi. Ichi mia minachia k'ïria bima. Ichia jara bit'a ùrit'i».

⁸Ara mäine ächik'á ak'isidaide waa waapëarã ununaé pasima. Aba Jesut'u basima.

⁹Maapae eyadepa edá chesidaide Jesupa ächiá chi eyade ununaanat'a mi äpia pida abaia jararãapadade asima aba chi Ëpëra Warra chok'ae p'irabarirudea. ¹⁰Mäi jarada pada mëra uru p'aneesidama. Maamina, ächi tuaba mäi «chok'ae p'irabariyade» a bada k'orea pedeapachidama. ¹¹Maapae Jesua idisidama:

—Mäiyara Moisepa bida jarateapatairãpa ¿k'äre k'orea Elía naa chei biade apatama?

¹²Jesupa p'anoosima:

—Piarã Elía naa chei bima nejõma pia bëi k'orea. Maamina ¿k'äre k'orea Tachi Ak'õre pedeade bi bima chi Ëpëra Warra minachia mïai bak'ari ëpëerãpa ichi itu bidait'a? ¹³Mia mără jararuma: Elía piarã chesima. Maamina Tachi Ak'õre pedeade bi bi jïra ëpëerãpa oo k'ïria p'anana ichi ome oosidama.

**Jesupa warra jaore mietá
uru bi jipada**

Mateo 17:14-21; Luca 9:37-43

¹⁴Jesú, Pedro, Santiago mäinepa Juan chi eda waapëarã

Jesú ome p'irriapatairã p'anímá chedak'ari, ëpëerã minachia nibit'a unusidama. Chi eda waa-pëarã Moisepa bida jarateapatairã ächi ome k'ïruu pedea tuanasi-dama. ¹⁵Jesú unusidaide äareai-rãpa minachia k'awa k'ïrisiadaé pasima. Ara mäine ichimá p'irasidama pia pedeadai k'orea.

¹⁶Jesupa ächiá idisima:

—¿K'äre k'orea k'ïruu pedea p'aníma?

¹⁷Mäi chi minachia nibidepema abaipa p'anoosima:

—Jarateaparí, mi warra eneesima pia jipa beepimërá. Ichi jaore mietá uru bima. Mäi jaore mietapa ichi k'ïrame t'urrá uru bima. ¹⁸Chi jaore mietapa jitarucha jeeda bat'a peeparima, ik'ok'op'ea beepiparima, chi k'ida k'osterrea mäinepa k'ak'ua iibia beepiparima. Mia pi ome p'irriapatairã jarasima jãi jaore mietá äyá jeret'aadamërá. Maamina p'uedaé pasima.

¹⁹Jesupa jarasima:

—¿Ëpëerã ijãanak'apiirã! ¿Waa sãma mãra ome baima? ¿Waa sãma mãra ome choaima? Chi warra nãmá enemeet'i.

²⁰Ara mäine chi warra Jesumá atewãsidama. Chi jaore mietapa Jesú unurune chi warra k'ak'ua orepik'ari, mäi jeeda baek'ari mäinepa it'aedea k'ok'op'ea beesima. ²¹Jesupa chi ak'õrea idisima:

—¿Ewari jõmasá pa bima ichi jãiya bit'a?

Chi ak'õrepa p'anoosima:

—Ichi ãpia basiedapema jãiya bima. ²²Bari k'ak'o minachia ichi t'ipide baepiparima mãinepa toeda baepiparima ichi peai k'orea. Tai k'ira chupuriase. P'ue k'aripai bipira, k'aripase.

²³Mãine Jesupa jarasima:

—Pia ¿sãmaasá “mia p'ueima” a bima? Chi ijãa bipa ne ãarea p'ue bima.

²⁴Ara mãine chi ak'õrepa jik'ua jarasima:

—Mia ijãa bima maamina k'aripase mia pia ijãai k'orea.

²⁵Jesupa epëerã arã minachia cheuta ununa përa chi jaore mietã nãiya itiasima:

—K'iri k'iipiparí mãinepa k'irame t'urraapiparí jaore mietã, mia piã jararuma: nãi warra k'ak'uadepema ãyã wãse. Waa ichi k'ak'uade eda wãrãse.

²⁶Ara mãine chi jaore mietã biak'ari chi warra mãicha ibia wiwirriapisima. Maapae ichi k'ak'uadepema wãsimina, chi warra wapida piuda jira beesima. Mãipuru chi arí p'anirãpa jara tuaneesidama:

—¡Ai, jãi warra k'irawëasima!

²⁷Maamina Jesupa ichi juade jítak'ari p'irabaripisima. Mãine chi warra bai nibeesima. ²⁸Jesú tiidã wãk'ari chi ichi ome p'irriapatairãpa ãchi tuaba idisidama:

—¿K'ãre k'orea taipa jãi jaore mietã p'ue ãyã jeret'aadaé pasima?

²⁹Jesupa p'anoosima:

—Tachi Ak'õrea it'aa chiididai p'anima mãinepa Tachi Ak'õrene k'irisiadayã nek'odak'apí ewari oodai p'anima, nakii jaore mietã ãyã jeret'aadaí k'orea.^h

Jesupa ichi peadaí k'orea jarada

Mateo 17:22-23; Luca 9:44-45

³⁰Mãmãipa Galilea tuade p'irria wãsidama. Maamina Jesupa sãma p'anit'a mi ãpia pida abaia k'awapii k'irawëa basima, ³¹chi ichi ome p'irriapatairã jaratea bada përa. Mãine ãchiã jarasima: «Mi, chi Epëra Warra abaipa jítapik'ari, epëerã teaipi. Æchia mi peadaipi, maamina ewari ùpeaide mi chok'ae p'irabariipi».

³²Maamina ãchia mãi k'awa ùrinaé pasima, mãinepa mãi k'orea ichiã ididai wap'ea p'anasidama.

¿K'ai chi atepe bima?

Mateo 10:42; 18:1-9;

Luca 9:46-50; 17:1-2

³³Maapae Capernaum p'uurude padak'ari, tiida p'aneenak'ari Jesupa idisima:

—¿K'ãre ode pedea nipasidama?

³⁴Æchi k'ìup'ea p'aneesidama piarã k'ìruu pedea chedada përa. Ara ãstu k'ìruu pedea p'anasidama k'ai chi atepe bit'a k'awadai k'orea. ³⁵Maapae Jesú suak'abari beek'ari chi doce p'ani t'ik'ari jarasima:

^h 9:29 Mãinepa Tachi Ak'õrene k'irisiadayã nek'odak'apí ewari oodai p'anima. Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade mãi newëma.

© 1996 David C. Cook

Marco 9:36-37

—Abaipa chi atepe ba k'iria bipira, jōmāirā k'aepēra k'aepe bai bima. Chi waapēarā pae pari mimiaparí bai bima.

36 Maapae warra chak'e jitak'ari āchi esa bai nibisima. Orek'ari jarasima:

37—Chi mine ijāa bidepa warrará pia pedea bipa, miá pida pia pedea bima. Chi miá pia pedearupa abapuru miá pia pedeawēma, māipari chi mi Peedá pida pia pedea bima.

38 Māine Juanpa Jesua jarasima:

—Jarateaparí, taipa unusidama ēpērapa pi t'īnepa jaore mietá āyá jeret'aa bit'a. Maamina ichi tachi ome niwē pēra taipa jarasidama waa māiya oopiemaapa.

39 Māine Jesupa jarasima:

—Māiya oorāt'i. Chi mi t'īnepa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí

oo bipa mi k'orea p'ue piawēa pedeiwēma. 40 Chi tachi nek'īra-maawē, māi tachi lawari bima.

41 Mia piarā jararuma: māra mōré pēra abaipa mārā pania teaipira, Tachi Ak'ōrepa piarā māi ēpēra nepia teaipi.

42»Abaipa chi āpia k'ede mine ijāa p'ani nemietaade baepiipira, Tachi Ak'ōrepa māi ēpēra minachia itiaipi. Māi minachia ibia itiai pēra piipará bima māi ēpēra obiiride k'ūruma jīnak'ari p'usade edá t'aa peedait'a. 43-44 Pi juapa piá nemietá oopisira, māi biat'ut'aase nemietá ooemaapa. Piipará bima jua mosá ewaricha Tachi Ak'ōre ome bait'a, māi tachi jua ume uru bi ome t'ipi tau urua nibi k'iik'amá wāi k'aepēra.ⁱ 45-46 Ara māi jīra pi jīrupa piá nemietá oopisira, māi biat'ut'aase,

ⁱ9:43-44 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade ichiaba nāiya bi bima: *Māma k'i piudak'ama māinepa chi t'ipi urua nibi sida k'iik'ama.*

nemietá oemaapa. Piipará bima sīta bak'ea ewaricha Tachi Ak'ōre ome bait'a, māi tachi jīru ume uru bi ome t'ipī tau urua nibīdea bat'a peei k'aepēra.^j 47 Māinepa pi taupa piá nemietá oopisira, māi noet'aase nemietá oemaapa. Pii-pará bima ewaricha Tachi Ak'ōre ome tau berrea bait'a, tau ume uru bi ome t'ipī tau uruadea bat'a peei k'aepēra. 48 Māma k'i piuda-k'ama māinepa chi t'ipī tau sida k'iik'ama.

49 Tachi minachia mīa p'aninepa Tachi Ak'ōre pae pia p'ananaipi, t'ā ne k'iurude p'iripari jīra.^k 50 T'ā pia bima maamina k'iyaa wēa beesira ḡsāmaasá māicha k'iyaa beeima? Māipuru Tachi Ak'ōre pae pia p'anat'i.^l Māinepa ara machi ēpēerā paara sōpia p'anat'i.

**Jesupa wēra amaapatai
k'orea jarada**

Mateo 19:1-12; Luca 16:18

10 ¹Maapae Jesú Capernaum p'uurudepa Judea tuadea wāsima Jordán to k'īaria. Ēpēerā minachia nibi māicha ichimá cheepirisidaide ichia oopari jīra āchiá jaratea beesima. ²Māiya bide chi eda waapēarā p'ariseorā chesidama. Ichiá piawēa pedeapi-dai k'orea nāiya idisidama:

—ḡImik'īrapa chi k'ima amaai pia bik'āra?

³Jesupa p'anoosima:

—ḡMoisepa k'āre bisima?

⁴P'ariseorāpa p'anoosidama:

—Moisepa māi itu bīpisima.

Chi imik'īrapa chi wēra amaai k'orea k'art'a bik'ari maapae wēra teak'ari, māi amaai bima.

⁵Māine Jesupa jarasima:

—Moisepa māi pedea bisima māra k'īriwēa p'aniēra. ⁶Maa-mina jua chiwidieda Tachi Ak'ōrepa imik'īra māinepa wēra oosima. ⁷Māipuru imik'īrapa chi ak'ōre māinepa chi nae amee'ari ichi k'ima ome ará beeipi. ⁸Māiya k'ak'ua aba bi jīra p'ananaipi. Āchi ume p'aniwēma, māipari aba bi jīra p'anima. ⁹Māipuru Tachi Ak'ōrepa chi ará bidat'a abai pida amaai pia biwēma.

¹⁰Tiidá wānak'ari chi Jesú ome p'irriapatairāpa ichiá māi k'orea idisidama. ¹¹Māine Jesupa p'anoosima:

—Imik'īra abaipa ichi k'ima awarai ome k'āiwēa bit'a amaak'ari, maapae wēra awarai atai-pira, māi imik'īrapa nemietá oo bima māi k'aadeapema wēra ome. ¹²Māinepa wērapa ichi k'ima amaak'ari awarai imik'īra ataipira, māi wērapa nemietá oo bima.

^j9:45-46 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māinepa nāiya bi bima: *Māma k'i piudak'ama māinepa chi t'ipī tau k'iik'ama.* ^k9:49 Māi versículo t'aju bima. Griego pedeade nāiya bi bima: *Āarea t'ipī taudepa t'ā atak'ari k'iyaa'oaipi.* ^l9:50 Māipuru Tachi Ak'ōre pae pia p'anat'i. Māi griego pedeade t'aju bima. Nāiya bi bima: *T'ā uru p'anat'i machi t'āena.*

9:48 Isaía 66:24. 10:4 Deuteronomio 24:1-4. 10:6 Génesi 1:27; 5:2. 10:8 Génesi 2:24.

Jesupa warrará pia pedeada*Mateo 19:13-15; Luca 18:15-17*

13 Māine ēpēerāpa warrarā Jesumá enemeesidama ichi jua ĩri bik'ari pia pedeamērā. Maamina chi Jesú ome p'irriapatairāpa chi warrarā enemeedaadarā itiasidama. 14 Jesupa māi k'awaside, k'ĩruuk'ari nāiya jarasima:

—Warrarā mimá itu chepit'ĩ, āchi chi Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bi jĩra p'ani pēra.

15 Mia piarā jararuma: warra chak'e ichi ak'ōre k'aade wāpari jĩra abai pida Tachi Ak'ōre k'aade wāepira, māi ēpēra Tachi Ak'ōre juade baiwēma ichidirā paara.

16 Maapae chi warrarā ichi juadepa orek'oak'ari ichi jua āchi ĩri bik'oak'ari ya pia pedeasima.

K'ūtá errearadepa ibia**bi Jesú ome pedeada***Mateo 19:16-30; Luca 18:18-30*

17 Jesú māmāipa wārune ēpēra ichimá p'ira chesima. Māi ēpēra Jesú k'ĩrari sĩraporode k'obeek'ari idisima:

—Pia Jarateaparí, ¿mia k'āre ooi bima Tachi Ak'ōre ome ewaricha chok'ae bai k'orea?

18 Jesupa p'anoosima:

—¿K'āre k'orea mi pia biade a bima? Aba pida pia biwēma; abapuru Tachi Ak'ōret'u pia bipi.

19 Pia k'awa bima Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedeada. Nāiya jara bima:

ēpēra pearāse, wēra awarai ome k'āirāse, nechiarāse, sea jararāse chĩara k'orea, searāse, pi ak'ōre pi nae ome wape'a base.

20 Māine ēpērapa jarasima:

—Jarateaparí, k'ūtāenapema mia māi āarea oo bima.

21 Māine Jesupa k'ĩria bidepa ichi ak'ik'ari jarasima:

—Ne abawēa bima. Pia uru bi āarea netode wāk'ari erreara chi nenea k'edea tease. Māiya nepia pajāne uru baipei. Maapae mi ome p'irriade chese.^m 22 Māi ũrik'ari sōk'achia beek'ari, k'ĩra piawēa wāsima, neet'á minachia uru basidepa. 23 Māine Jesupa p'irrabari ak'ik'ari chi ichi ome p'irriapatará jarasima:

—Piarā chi t'aju bima ēpēra errearadepa ibia bi Tachi Ak'ōre juade bai k'orea, ichidirā paara.

24 Chi ichi ome p'irriapatairāpa k'awa k'ĩrisiadaé pasima.ⁿ Maamina Jesupa māicha jarasima:

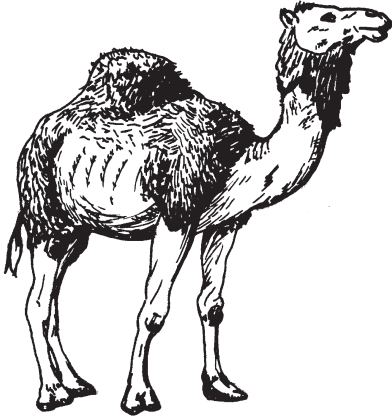
—Warrarā, chi t'aju bima ēpēra errearadepa ibia bi Tachi Ak'ōre juade bai k'orea, ichidirā paara.

25 T'ajuwēa bima camello akuja ātaude eda wāit'a, māi chi ēpēra errearadepa ibia bi Tachi Ak'ōre juade bai k'aepēra.

26 Chi ichi ome p'irriapatarāpa aba māicha k'awa k'ĩrisiadaé pasima. Māine ara āchi paara pedeapachidama:

—Māiyara Tachi Ak'ōrepa ¿k'ait'a k'aripaima?

^m 10:21 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade ichiaba nāiya bi bima: *Pichi k'urusu jitase.* ⁿ 10:24 *K'awa k'ĩrisiadaé pasima.* Chi Jesú ome p'irriapatairāpa k'ĩrisia p'anasima Tachi Ak'ōrepa chi errearadepa ibia berā atepe pia p'aneepisit'a.

Camello (10:25)

27 Jesupa āchi pia ak'ik'ari jarasima:

—Ēpērapa māi p'ue ook'ama maamina Tachi Ak'ōremá ne chi t'aju bi newēma.

28 Māine Pedropa Jesua jarasima:

—Taipa ne āarea ameesidama pi ome wānai k'orea.

29 Jesupa jarasima:

—Mia piarā jararuma: mi k'orea māinepa chi pedea pia k'orea abaipa ichi te, ūpēarā, ūpēawērarā, nae, ak'ōre, warrarā māinepa ijūa ameeipira, 30 ichia ameena k'aepēra nāi ewaride cien ataipi: te, ūpēarā, ūpēawēra, nae, warrarā māinepa ijūa. Ēpērarāpa ichi piawēa oodai k'orea ēp'ēnaipi maamina chi k'aadepema ewaride Tachi Ak'ōre ome ewaricha chok'ae baiipi. 31 Māiya minachia chi naa p'ani k'aadea p'ananaipi, māinepa chi k'aadea p'ani naa p'ananaipi.

Jesupa ichi piui māicha jarada

Mateo 20:17-19; Luca 18:31-34

32 Jerusalenea wāsidaide Jesú naa wāsima. Māma wāuta k'orea chi ichi ome p'irriapatairāpa k'awa k'irisidawēa p'anasidama māinepa chi k'aadea wāutarā ne wap'ea p'anasidama. Māiya p'anine Jesupa māicha chi doce p'ani awara atewāk'ari, ichi māiyai bi k'orea jarasima:

33—Ūrit'i, tachi Jerusalenea wāutama. Jāma abaipa mi, chi Ēpēra Warra jitapik'ari, p'aarerā chi māirā chaarearā juade māinepa Moisepa bida jarateapatairā juade biipi. Āchia mi piui biade a jaradak'ari judiorāwēa teadaipi.

34 Māirāpa mi oo uru p'ananak'ari, taba idudak'ari, soapa p'edak'ari peadaipi. Maamina ewari ūpeaide mi chok'ae p'irabariipi.

Zebedeo warrarāpa ididada

Mateo 20:20-28

35 Zebedeo warrarā Santiago māinepa Juan Jesumá chedak'ari jarasidama:

—Jarateparí, taipa k'iria p'anima chi taipa idiutat'a pia taiyá teait'a.

36 Jesupa idisima:

—¿K'āre k'iria p'anima mia māra pae ooit'a?

37 Āchia p'anoosidama:

—Pi jōmāirā chipari beerude tai pichi ome itu suak'abari beepise, aba pi juaraari aba pi juawieri.°

° 10:37 Jōmāirā chipari beerude. Griego pedeade nāiya bi bima: *Pichidirā pichi juade pia ua beerude.*

³⁸Māine Jesupa āchiá jarasima:

—Mārapa atua p'anima k'āre idi p'anit'a. Mi minachia māiaipi. ¿Māra sida piarā māi jīra mīanai k'orea p'anik'āra? ¿Mi minachia mīarune porochoauta jīra ara māi ya māra p'ue porochoapidai p'anik'āra?^p

³⁹Āchia p'anoosidama:

—Ājā, māi ya p'ue p'anima.

Māine Jesupa jarasima:

—Mārapa chi pasu mia to bit'a todaipi māinepa mi minachia mīapidayá porochoadai jīra māra ara māi ya ichiaba porochoadaipi.^q ⁴⁰Maamina mi juaraari wa mi juawieri suak'abari p'aneenait'a mia māi ya p'ue jaraiwēma. Tachi Ak'ōrepuru māi ya jaraipi chi ichia bida pae.

⁴¹Māine chi waapēarā diez p'anipa Santiago māinepa Juanpa idi p'anit'a ūrisidaide, āchi ome k'īruusidama. ⁴²Māine Jesupa āchi t'īk'oak'ari jarasima:

—Mārapa k'awa p'anima chi nāi i jūanepema minachia k'awa p'anirāpa jua chaareadepa āchi ēpēerā āchi juade ua p'anit'a minachia chok'apatama. Māi ya oopatama chi waapēarāpa āchi chi atepa p'aniane a k'īrisidamērā. ⁴³Maamina māra māi ya p'ananaiwēa p'anima. Mārane-pema chi atepa ba k'īria bīpīra chi waapēarā pae pari mimiaparí jīra bai bīma. ⁴⁴Chi atepa ba k'īria bit'a jōmāirā k'aepēra

chi chipari pae pari mimiaparí jīra bai bīma. ⁴⁵Māipuru mi, chi Ēpēra Warra chewēa bīma ēpēerā chi mi pae pari mimiapatairā padamērā. Māipari mi che bīma ēpēerā pae pari mimiaparí bai k'orea. Māi ya mi piuiپی ēpēerā minachia k'aripai k'orea.

**Jesupa ēpēra tau p'ārio
bi jīpa beepida**

Mateo 20:29-34; Luca 18:35-43

⁴⁶Jesú, ichi ome p'irriapatairā māinepa ēpēerā minachia p'aní Jericó p'uurude pasidama. Wāutade ēpēra tau p'ārio bi o ik'idá erreara idi bi suak'abari basima. Māi ēpēra Timeo warra Bartimeo pasima. ⁴⁷Bartimeopa ūrisima Jesú Nazaredepema māma wārut'a. Māipuru bia beesima:

—¡Jesú, Davidepa cheda, mi k'īra chupuriase!

⁴⁸Māine ēpēerā minachia p'anirāpa ichi itiasidama k'īup'eamērā, maamina ichia atepa ibia biasima:

—¡Jesú, Davidepa cheda, mi k'īra chupuriase!

⁴⁹Māi ūriside Jesú bai nibee-k'ari, nāi ya jarasima:

—Ichi t'īt'i.

Māine chi tau p'ārio bi t'īna-k'ari jarasidama:

—Sōpia base. P'irabarise. Jesupa pi t'ī bīma.

⁵⁰Ara māine Bartimeopa ichia neet'á ĩri jī bada ērak'ari isapea

^p 10:38 Griego pedeade nāi ya bi bīma: ¿Māra mi porochoadai jīra porochoadaik'āra? ¿Mia ne toi bi māra pida p'ue todaik'āra? ^q 10:39 Jesupa jarada jīra piarā māiyasima. Hecho 12:1-3; Apocalipsi 1:9.

p'irabarik'ari Jesumá wāsima.

⁵¹Māine Jesupa ichiá idisima:

—¿K'āre k'īria bima mia ooit'a pi k'orea?

Chi tau p'ārio bipa jarasima:

—Jarateaparí, mi taupa unu k'īria bima.

⁵²Māine Jesupa jarasima:

—Wāse. Pia ijāana pēra jipa beesima.

Ara māine chi tau p'ārio badapa unu beesima. Maapae Jesús ome ode wāsima.

Jesú Jerusalene cheda

Mateo 21:1-11; Luca 19:28-40;

Juan 12:12-19

11 ¹Jerusalén k'ait'a cheutade Betp'aké māinepa Betania p'uurude chesidama, Olivo eya k'ait'a. Māine Jesupa ichi ome p'irriapatairā ume p'uurudea peesima. ²Āchia nāiya jarasima: «Tachi k'īrari bi p'uurudea wāt'i. Pautade mārāpa mūra chae ununaipi. Māi mūra chae ĩri aba pida bat'oodak'a pasima. Ēranak'ari nāmá enemeet'i. ³Abaipa mārā k'āre k'orea māiya oo p'aniane a idiipira nāiya jarat'i: “Tachi Chiparipa nāi k'īria bima ya ara naane jīitea tea peeipi”».

⁴Ode wāutade chi mūra chae chipari tede eda wāpatai k'ait'a jī nibit'a ununak'ari ērasidama.

⁵Waapēarā arí p'anirāpa idisidama: «¿K'āre oo p'anima? ¿K'āre k'orea jāi mūra chae ēramaa p'anima?»

⁶Jesupa jarada jīra p'anoo-sidaide chi arí p'anipa itu ērapisidama. ⁷Maapae chi mūra chae Jesumá ateewānak'ari chi āchia anamari jī p'anana mūra ĩri bidak'ari maapae Jesús māi ĩri suak'abari beesima. ⁸Ēpēerā minachia p'anirāpa āchia anamari jī p'anana ode t'ōk'oasidama. Chi eda waapēarāpa pak'uru jua k'irú pará be mēa biat'udada ojāne t'ōk'oasidama. ^r⁹Māiya ooutade chi ichi naa wā p'anirāpa māinepa chi k'aadea che p'anirāpa jik'ua jarasidama:

¡Minachia pia bima chi Tachi Chipari t'īnepa cherut'a!^s

¹⁰¡Minachia pia bima tachi chōarāenapema Davidepa cheda! ¡Ichia ichidirā ichi juade ua baiipi!

¡Minachia pia bima chi Pajāne Bit'a!

¹¹Jesú Jerusalene wāsīde Tachi Ak'ōre te minachia bīdea wāsima. Āarea ak'ik'ari k'iumaa biēra chi ichia doce jiri atadairā ome Betania p'uurudea jīitea wāsīdama.

Higojō biiri p'urpada

Mateo 21:18-19

¹²Norema Betania p'uurudepa wāutade Jesús jarrapisia nibeesima. ¹³Māine higojō biiri k'irú pará bi t'imīipa unusima. Higo chaudai ewariwēmina Jesupa ak'ide wāsima chi māiya chau

^r 11:8 Pak'uru jua k'irú pará be mēa biat'udada ojāne t'ōk'oasidama. Māi ewaride māiya oopachidama ēpēra minachia k'awa bīa pia pedeadamērā. ^s 11:9 Minachia pia bima. Arameo pedeade *Hosanna* jarapatama. Salmo 118:25-26.

nibi k'awayá. Ará parude k'irúawa nibi unusima.^t 14 Māine Jesupa higojō biiria jarasima: «¡Abai pida pi nejō waa jōnaiwēma!»

Māiya pedeasit'a chi ichi ome p'irriapatairāpa ūrisidama.

**Jesupa ne netopatairā
āyá jerek'oada**

Mateo 21:12-17; Luca 19:45-48;

Juan 2:13-22

15 Jesú Jerusalene māicha chek'ari Tachi Ak'ōre te minachia bidea wāsima. Māma tajata ne netopatairā māinepa ne atapatairā ome unusima. Māiya unuk'ari, Jesupa āchi āarea āyá jeret'aak'oasima. Māma jira bat'a-k'oasima ne nek'opatai chi erreara tau tua awaraidepema k'āpiapatairāné māinepa p'aloma netopatairā suak'abari p'aneepatai sida. 16 Māi awara mi āpia pida chi ne netopatai neet'á itu atepié pasima chi Tachi Ak'ōre te minachia bi edaria. 17 Āchiá nāiya jarateasima:

—Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: “Mi te it'aa chiidipatai teade adaipi, nāi āarea p'uurudepemarā pae”. Maamina mārāpa “nechiapatai te uria bi jira” papisidama.”

18 Māi pedea ūrisidaide p'aarerā chi mairā chaarearāpa māinepa Moisepa bida jarateapatairāpa

Jesú wap'easidama ichia jaratea bi āareairāpa pia ūri p'aní pēra. Māipuru jiri p'aneesidama ichi sāmaasá peadait'a. 19 Māi ewari baepodoside Jesú chi ichi ome p'irriapatairā ome māi p'uurudepema wāsidama.

Higojō biiri p'urpa nibeeda

Mateo 21:20-22

20 Tap'ededa chi higojō biiri-k'á wāsidaide, chi k'arra p'oa-k'ari p'urpa nibit'a unusidama.

21 Māine Jesupa jarada Pedropa k'irisiak'ari nāiya jarasima:

—Jarateaparí, ak'ise. Chi pia k'achia pedea badá māi higojō biiri p'urpasima.

22 Jesupa jarasima:

—Mārāpa Tachi Ak'ōrene ijānai p'anima. 23 Mia piarā jararuma: parituapa cha bi eyá āyá wāpade maapae p'usadea eda baewāpade asira, ara ichia jararu jira māiyaipi. Maamina māi piarā ichi sōne k'irisiawēa bima ichia jararu māiyaiwēt'a, māipari piarā māiyait'a ijāai bima.

24 Māipuru mia mārā jararuma: mārāpa Tachi Ak'ōrea ne it'aa chiididak'ari, māinepa ichia māi piarā teait'a a k'irisia p'anipira, māi ne āarea jitadaipi. 25 Māinepa mārāpa Tachi Ak'ōrea it'aa chiiditade abai ome k'iruu p'anana-pira, māi epērapa ne piawēa

^t 11:13 Israel tuade higojō chak'e marzode māinepa abrilde k'odai p'anima. Chi higojō chak'e ununaipira k'awapatama junione āpia chauí ichiaba agostodepa aba octubredea minachia chauí. Maamina Jesupa k'irúawa ununa pēra k'awasima jōma māi āyone higo chauíwēt'a. Israel chi higo pak'uru jira bima. Osea 9:10; Mik'ea 7:1-2.
 " 11:17 Mi te it'aa chiidipatai teade adaipi. Isaía 56:7 Nechiapatai te uria bi jira. Jeremia 7:11.

ooda naa k'irisia atuati, mārāpa ne piawēa oodada mārā Ak'ōre pajāne bipa ichiaba k'irisia atuamērā. ²⁶ Abaipa ne piawēa oodat'a mārāpa māi k'irisia atuadaepira, ichiaba mārāpa ne piawēa oodada mārā Ak'ōre pajāne bipa k'irisia atuaiwēma.^v

¿K'ai t'inepa Jesupa jaratea bima?

Mateo 21:23-27; Luca 20:1-8

²⁷ Maapae māicha Jerusalene chesidama. Jesú Tachi Ak'ōre te minachia bi k'ait'a wārune, paarerā chi māirā chaarearā, chi Moisepa bida jarateapatairā māinepa judiorā chi māirā chaarearā ichimá chesidama.

²⁸ Achia Jesua nāiya idisidama:
—Pia nāma oo bi ¿k'aipa oopi bima?

²⁹ Jesupa p'anoosima:

—Mia pida mārā ne idiipi.

Mārāpa māi p'anoosidara, mia pida jaraipi k'aipa miá māiya oopi bit'a. ³⁰ ¿Sāmāipa Juan chesima porochoamērā? ¿Pajāne Bipa ichi peesima, wa nāi ijūanepemārāpa? P'anoot'i.

³¹ Māine ara āstu pedea para beesima: «Tachi Pajānepema Ak'ōrepa ichi peesiade adaipira, ichia jaraipi: “Māi ¿k'āre k'orea ijāanaé pasima?”
³² Maamina taipa p'ue “ēpērapa ichi peesiade” adaiwēma».

Āchia māiya jarasidama chi ēpēerā p'uurudepemarā wap'ea

p'ani pēra. Chi p'uurudepemarāmá, māi Juan piarā Tachi Ak'ōre pari pedeparí pasima.

³³ Māipuru Jesua p'anoosidama:
—Taipa atuapi.

Māine Jesupa jarasima:

—Māiya bipira mia pida mārā jaraiwēma k'aipa miá jāiya oopi bit'a.

Chi mimiapatairā k'achia berā k'orea nepirida

Mateo 21:33-46; Luca 20:9-19

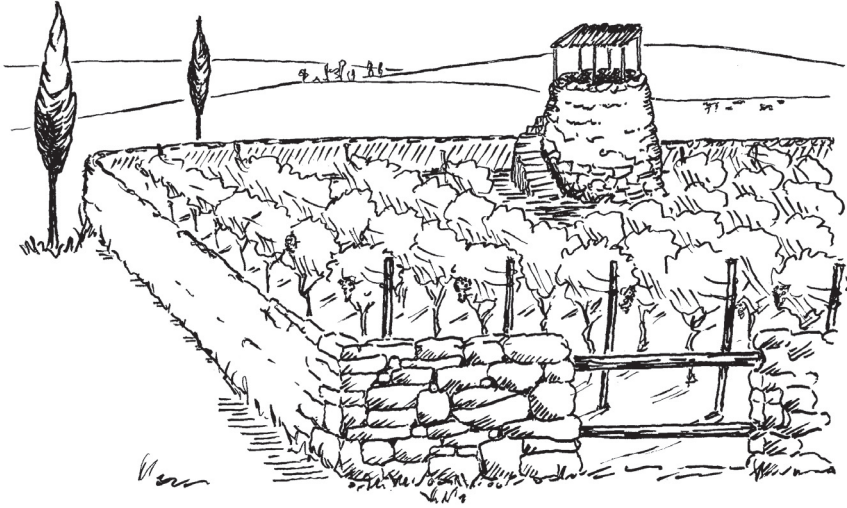
12 ¹ Māine Jesupa nepiri bidepa nāiya jarasima:

—Ēpēra basima. Ewariaba māi ēpērapa uva uuk'ari ichi ne uu ijūa mawarapa adu jūk'asima. Mawara uria waibia uya k'orosima uvaba jui k'orea. Ichiaba te it'i oosima māmāipa ārea ak'ii k'orea. Maapae ichi ne uu ijūa waapēarā ēpēerā juade bisima. Achi ome pedea ausidama uva baautade ichiá jōmasá teadait'a. Māiya pedeak'ari chi chipari tua awaraidea wāsima.

² Maapae uva baapatai ewari pak'ari, chi chiparipa ichi pae pari mimiaparí peesima chi uva k'āenane mimiapatairāpa māi chi ichipaepema uva tea peedamērā. ³ Maamina ichi jitadak'ari, jok'aedak'ari maapae k'ak'uá jūitea jeret'aa peesidama. ⁴ Māiya nak'ari chi chiparipa māicha mimiaparí awarai peesima ichiá teadai p'anit'a teadamērā. Maamina māi poro ēap'et'adak'ari,^w

^v 11:26 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi versículo newēma.

^w 12:4 Māi poro ēap'et'adak'ari. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade ichiaba nāiya bi bima: *Mawara bat'asidama*.

Uva k'äena (12:1)

ya maapae ichi k'orea eesidama.
⁵Mäiya nak'ari chi chiparipa
 mäicha awarai peesima maamina
 mäi peesidama. Mäiya nak'ari chi
 ichi pae pari mimiapatairā min-
 chia peesima. Waapēarā jok'aesi-
 dama; waapēarā peesidama.

⁶»Chi chiparipa mäicha ēpera
 aba uru basima; mäi ichi warra
 minachia k'iria bi pasima. «Mi
 warra wap'eadai p'aniék'āra» a
 k'irisiak'ari, mäi peesima. ⁷Ma-
 mina chi ne uu ijūa mimiapatai-
 rāpa chi mäi warra unusidaide
 āchi tuaba jarasidama: «Jāipa
 chi ak'ōre piuk'ari, ichia ne uru
 bada āarea jāipi. ¡Māipuru ichi
 peadaipi! Mäiya chi ijūa tachidí
 paipi!».

⁸Ara māine ichi jitadak'ari
 peesidama. Maapae chi uva

k'äenanepa āyá jirat'aasidama.

⁹Māipuru chi ne uu ijūa chipa-
 ripa ¿k'āre ooima? Ará wāk'ari
 āchi āarea k'enak'ari maapae ichi
 uva k'äena awarairā ak'ipiipi.

¹⁰Mārāpa ¿Tachi Ak'ōre pedea
 eda jaradawēk'āra? Nāiya jara
 bima:

«Chi te oopatairāpa mawara
 amaanana pada, mäi
 mawara chi atepe piipará
 beesima.

¹¹Nāi Tachi Chiparipa mäiya
 ooda pēra tachimá
 minachia pia beesima».

¹²P'aarerā chi mäirā chaarearāpa
 k'awasidama Jesupa mäi nepirida-
 depa āchi k'orea pedeada pēra, Jesú
 jita k'iria p'anasidama. Maamina chi
 ēpēerā nibi wap'ea p'ani pēra ichi
 itu bidak'ari āyá wāsida.

¿Romanepema pae erreara
p'aadai p'anik'āra?

Mateo 22:15-22; Luca 20:20-26

13 Māiŷa nak'ari p'ariseorāpa māinepa Herodedepemarāpa Jesumá ēpēerā peesidama ichiá piawēa pedeapidai k'orea. 14 Chedak'ari jarasidama:

—Jarateparí, taipa k'awa p'anima pi ēpēra jīp'a bit'a. Abai pida piá awara k'īrisiapik'ama, pia ēpēerā āarea abarik'a unupariideepuru. Māipari Tachi Ak'ōre o k'orea piarā jarateaparima. Romanepema pae erreara jirip'epatai ¿tachi judiorāpa p'aadai pia bik'āra wa māiyawē?

15 Maamina Jesupa āchi ēpēerā pia jīra berāt'a k'awaside, nāiŷa jarasima:

—Mārapa ¿k'āre k'orea mi piawēa pedeapii k'īria p'anima? Erreara tau enemeet'i mia ak'ii k'orea.

16 Ara māine ateewāsidadama. Māine Jesupa idisima:

—¿K'ai k'īra nāine bi bima? ¿K'ai t'ī eda bi bima?

Āchia p'anoosidama:

—Romanepema chi atepe poro chaarea bidé.

17 Māine Jesupa jarasima:

—Māiyara chi Romanepema chi atepe poro chaarea bidé māi ichidí ichiá teat'i, ichiaba chi Tachi Ak'ōrené māi chi Tachi Ak'ōrea teat'i.

Āchia Jesús k'orea k'awa k'īrisiadaé pasima.

Piudaadarā chok'ae
p'irabaridai k'orea jarada

Mateo 22:23-33; Luca 20:27-40

18 Maapae chi eda waapēarā saduceorā Jesús orrobarisidama. Saduceorāpa jarapatama piudaadarā chok'ae p'irabaridaiwēt'a. Māipuru Jesua nāiŷa idisidama:

19 —Jarateparí, Moisepa tachi pae bisima ēpēra warra newēa bi piusira, ichi ūpēapa chi p'ētá atai pia bima chi ūpēa piuda k'orea warra unui k'orea. 20 Ewariaba ūpēarā siete p'anasidama. Chi īwinipa k'ima atasima maamina warra unui naena, piusima. 21 Chi māi ĩaripema ūpēapa chi p'ētá atasima maamina ara māi jīra warra newēa piusima. Ara māi jīra ĩaripema ūpēapa chi p'ētá atasima maamina ara māiŷa piusima. 22 Chi ūpēa āareairāpa māi wēra atasidama maamina warra newēa piusidama. Māiŷa bak'ari chi wēra sida piusima. 23 Māi ūpēarā siete p'anipa māi wēra ata p'anasidama. Māiyara chok'ae p'irabariutade ¿chi sāipa ichi uru beeima?

24 Māi k'orea Jesupa p'anoosima:

—¿Pia k'īrisia atua p'aniwēk'āra? ¿Mārapa Tachi Ak'ōre pedea māinepa ichi jua chaarea bi atua p'anima! 25 Ūrit'i. Chok'ae p'irabariutade, ēpēerāpa k'ima waa atadaiwēma wa wēra imik'īrá teadaiwēma, māipari Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā jīra

p'ananaipi. ²⁶ ¿Mārapa chi piudaadarā chok'ae p'irabaridai k'orea chi Moisé k'art'ade eda jaradawēk'āra? Tachi Ak'ōrepa pak'uru jeeda urua nibi k'orea Moisea jarasima: “Mi Abrahán Pajānepema Ak'ōrepi, Isá Pajānepema Ak'ōrepi māinepa Jacó Pajānepema Ak'ōrepi”. ²⁷ ¡Ichi chi piudaadarā Ak'ōrewēma, māipari chi chok'ae berā Pajānepema Ak'ōrepi! ¡Māra minachia k'awa k'irisidawēa p'anima!

**Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedea
chi māi piipará bi**

Mateo 22:34-40

²⁸ Māiŷa pedea p'anine chi Moisepa bida jarateapatairānepema aba bīpa Jesús orrobarik'ari, chi Jesupa saduceorá pia p'anoonat'a ūri basima. Māipuru idisima:

—Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedeadepema ¿sāi chi atepe piipará bima?

²⁹ Jesupa p'anoosima:

—Chi piipará bi nāipi: “Ūrit'i, israel ijūanepemarā. Tachi Ak'ōre, Tachi Chipari aba bīpi. ³⁰ Āarea pi sōnepa, āarea pi jaoredepa, āarea pi k'irisidapema māinepa āarea pi jua chaareadepa pia pichi Chipari, Tachi Ak'ōre k'iriase”. Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedeadepema māit'a chi atepe piipará bima.

³¹ Māinepa chi māi ŷari bi nāipi: “Abai k'iriase ara pichi k'iria bi jīra”. Māi umepema pedea k'aepēra māi piipará newēma.

³² Māine chi Moisepa bida jarateaparipa jarasima:

—Pia bima, Jarateaparí, pia jara bi jīra Tachi Ak'ōre abapuru bima, waa ichi awara newēma.

³³ Tachia piarā āarea tachi sōnepa, āarea tachi k'irisidapema māinepa āarea tachi jua chaareadepa āarea Tachi Ak'ōre k'irianai p'anima. Māinepa abai ara tachi k'iria bi jīra k'irianai p'anima. Māi ānimara minachia Tachi Ak'ōrepa paateapatai k'aepēra māi atepe pia bima.

³⁴ Pia p'anoona pēra, Jesupa ichiá jarasima:

—Pi Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bai k'ait'a bima.

Ara māmāipa abai pida Jesupa waa ne ididai k'irianaé pasima.

**Tachi k'aripaparí teai jarada
¿k'ai warrama?**

Mateo 22:41-46; Luca 20:41-44

³⁵ Jesupa Tachi Ak'ōre te eda jaratea baside epēerá nāiŷa idisima:

—Chi Moisepa bida jarateapatairāpa ¿k'āre k'orea Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada Daví warraade a p'anima?

³⁶ Ara māi Davipa Tachi Ak'ōre Jaoredepa nāiŷa jarasima:

Tachi Chiparipa mi Chiparia nāiŷa jarasima: mi juaraari suak'abari beese, aba mia pichi nek'iramá pichi juade birudea.

³⁷ Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada ara chi Davipa

māi mi Chipariade a bīpira,
 ḡsāmaasá Daví warra paima?

Jesupa māiya jaratea bit'a cho-
 k'arairāpa ēpēerāpa sōpia ūri
 tuanasidama.

**Jesupa p'ariseorā k'orea
 k'achia pedeada**

Mateo 23:1-36;

Luca 11:37-54; 20:45-47

³⁸ Jesupa jarateapodoside nāiya
 jarasima: «Jīrak'aua p'anat'i chi
 Moisepa bida jarateapatairā k'orea.
 Āchia neet'á teeso anamari jīpa-
 tama. Māi awara p'uurude ninane
 k'īriapatama ēpēerāpa āchiá pia
 pedeadamērā. ³⁹ Judiorā ará
 pedepatai tede āchi suak'abari
 p'aneepatama jōmāirā taade,
 minachia k'awa berā suak'abari
 p'aneepataide; nek'outade ara māi
 jīra oopatama. ⁴⁰ P'ētāarā neet'á
 ēemaripatama māinepa minachia
 tāaraa it'aa chiidipatama ēpēerāpa
 māra pia ununamērā. Māi k'orea
 Tachi Ak'ōrepa āchi atepe itiaipi».

Chi p'ētāpa erreara tau teada

Luca 21:1-4

⁴¹ Tachi Ak'ōre te minachia
 bi k'orea erreara bīpatai k'īrari
 suak'abari baside, Jesupa unusima
 ēpēerāpa erreara tau eda bi
 p'anit'a. Chi ēpēerā minachia nibi
 errearadepa ibia berāpa erreara
 minachia eda bīpachidama.

⁴² Māine p'ētá chupuria k'irīpa
 erreara tau neepiawēa ume bit'a
 eda bisima. ⁴³ Jesupa ichi ome
 p'irriapatairā t'īk'ari jarasima:

—Mia piarā mārā jararuma:
 jāi p'ētá chupuria k'irīpa atepe

teasima āareairāpa teadada k'ae-
 pēra. ⁴⁴ Āchia chi erreara bee-
 dadepema teasidama, maamina
 chi wēra chupuria k'irīpa nek'oi
 k'orea uru badadepema āarea
 teasima.

**Tachi Ak'ōre te minachia bi
 ārinai pada Jesupa jarada**

Mateo 10:16-25; 24:1-28;

Luca 17:22-24; 21:5-24

13 ¹ Jesús Tachi Ak'ōre te
 minachia bi edariipa tajatá
 wārune, ichi ome p'irriapatairā-
 nepema abaipa jarasima:

—Jarateaparí, ¡Ak'ise nāi
 mawara nepalá be māinepa nāi te
 pia k'ede!

² Māine Jesupa āchiá jarasima:

—Chi mārāpa nāi te unu
 p'anit'a minachia k'obepi. Nāi
 mawara p'ānana pada āarea
 āriipi.

³ Maapae Olivo eyadea wāsi-
 dama, chi Tachi Ak'ōre te mina-
 chia bi k'īrari. Jesús māma
 suak'abari baside Pedropa,
 Santiagopa, Juanpa māinepa
 Andrepa āchi tuaba ichiá
 idisidama:

⁴—Taiyá jarase: Tachi Ak'ōre te
 minachia bi ḡsāpae māi āriima?
 ḡK'ārenepa k'awadaima māi ewari
 k'ait'a parude?

⁵ Māine Jesupa jarasima:

—Jīrak'aua nipat'i abaia
 pida mārā seapiemaapa. ⁶ Cho-
 k'arairāpa jaradaipi: “Mi Tachi
 Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai
 jara bada”. Māiya ēpēerā mina-
 chia āarea seadaipi. ⁷ P'uuru aba
 bi awarai ome k'īruupik'a nibi

māinepa māi k'irruupik'a nibi ūriutade, p'erarāt'i. Māi jōma māiyai bima. Maamina nāi ewari waidi paiwēma. ⁸Ījūa aba bi ĩjūa awarai ome k'irruupik'a nibaipi. Ichiaba tua abaidepema poro jūra jīpari jī bi tua awaraidepema poro jūra jīpari jī bi ome k'irruupik'a nibaipi. Tuacha iurumia wāipi māinepa jarra minachia baipi. Maamina māi chi ĩrapuru āpia minachia mīanaidepemapi, wēra warra p'ua bi jīra.

⁹»Jīrak'aua p'anat'i. Māra chi ak'ipatairāmá atewānak'ari maapae judiorā ará pedeapatai tede soapa p'edaipi. Mine ĩjāa p'ani k'orea āchia māra chi poro chaarearā k'irari māinepa chi poro jūra jīpari jī p'anirā k'irari atewānaipi. Māine mārāpa mi k'orea āchi k'irari pededaipi. ¹⁰Maamina nāi ewari pai naena chi pedea pia mi k'orea p'uuruha āarea jaradai p'anima. ¹¹Māra jita enemeetade k'irisia paraarāt'i k'āret'a jaradai k'orea. Chi chaarearā k'irari p'anine Tachi Ak'ōrepa k'awapiipi k'āre jaradai p'ani. Māi pedeautade māra k'irisiadepa pededaipwēma, māipari Tachi Ak'ōre Jaorepa māra k'ak'uadepa pedeaipi. ¹²Abaipa ara ichi ūpēa peapiipi mine ĩjāa

bi k'orea. Chi ak'ōrepa ichi warra peapiipi māinepa chi warrarāpa āchi ak'ōrerā k'irruunak'ari peadaipi. ¹³Mine ĩjāa p'ani k'orea jōmāirāpa māra unuemaanaipi. Maamina chi k'aadepema ewari parudea mine wapida ĩjāa p'ani itu bidaepira, Tachi Ak'ōrepa māi k'aripaipi ichi ome chok'ae p'ananamērā.

¹⁴»Chi nemietá Tachi Ak'ōrepa k'irriak'ai ichi baiwēa bimá mārāpa māi unuutade Judea tuade berā eyadea mīruwānai p'anima.^x (Chi k'art'a eda jara bīpa k'āre jara bit'a k'awai bima). ¹⁵Māine ēpēra ichi te ĩri bi ichi tede eda wāiwēa bima ne atewāi k'orea. ¹⁶Chi ne uu ĩjūane bīpa ichi neet'á ĩri jīpari jīitea atade wāiwēa bima. ¹⁷Māi ewaride wērarā biak'oa berā māinepa warra juto ua berā chupuria p'aneenaipi. ¹⁸Tachi Ak'ōrea it'aa chiidit'i māi mīruwānai ewaride māiya ewārapieemaapa. ¹⁹Māi ewaride ēpēerā minachia chupuria mīanaipi. Tachi Ak'ōrepa nāi ĩjūa oosiedapema ēpēerā māi jīra atepe mīapik'a pasima, ichiaba māiya bak'ari waa ara māi jīra mīanaiwēma. ²⁰Tachi Chiparipa māi ewari edá baepiēpara mi āpia pida ēpēra

^x 13:14 *Chi nemietá Tachi Ak'ōrepa k'irriak'ai.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: *Tachi Ak'ōre pari pedeapari Danielpa jarada.* Daniel 9:27; 11:31; 12:11. Griego Antioco Epip'aneopa Tachi Ak'ōre te minachia bide nemietá bisima Jesús t'ōnai naena. Maamina Jesupa jarasima māi Antiocopa ooda jīra māicha māiyait'a. Waapēarāmá Jesupa jarada piarā māiyasima romanepemārāpa Jerusalén p'uuru māinepa Tachi Ak'ōre te minachia bi āyo 70de jōma ārisidaide. Waapēarāmá jara bima chi ēpēra k'achia bīpa māiya ooit'a. 2 Tesalonicense 2:3-10. Māinepa waapēarāmá Jesupa jarada k'aadepema ewaride māiyaipi.

baiwē pasima. Maamina ichia mǎi ewari edá baepisima, ichia jiri atada ēpēerā k'orea.

²¹»Mǎi ewaride abaipa mǎrǎ jaraipira, “Ak'it'i, Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada nǎma bima”, mǎi ijāarāt'i. Waa-pēarāpa “Ak'it'i, chawa biade” aipira, mǎi sida ijāarāt'i. ²²Mǎi ewaride waapēarāpa ara āchi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradaade a jaradaipi. Ichiaba waapēarāpa sea jaradaipi āchi Tachi Ak'ōre pari pedeapataiade adaipi. Mǎirāpa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí waibia be oodaipi ēpēerā seadai k'orea. Tachi Ak'ōrepa jiri atadairā p'ue sea-daipara, āchi sida seadai pasima. ²³Tau pará p'anat'i. Mia mǎrǎ āarea jarasima mǎi mǎiyai naena.

Ēpēra Warra chei k'orea bida

Mateo 24:29-44; Luca 21:25-36

²⁴»Mǎi ewaride ēpēerā minachia mǎa p'ananak'ari imata p'arioipi. Jedek'o sida waa jērat'īuiwēma. ²⁵K'āk'āi pajānepa baek'oodaipi. Āarea pajāne be orek'oodaipi.

²⁶»Mǎi ewaride mi, chi Ēpēra Warra, mi jua chaareadepa jīararāne cheit'a mǎinepa k'īrāwārea bit'a ununaipi. ²⁷Mǎine mia Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā tuacha wāpiipi Tachi Ak'ōrepa jiri atadairā tausia ará jeredamērǎ.

²⁸»Higo biiri k'orea nepirida k'awat'i. Chi pak'uru jua t'uk'u nibeeek'ari k'irú cheparima. Mǎinepa jōmǎirāpa k'awa p'anima tāaraawēa bide iu p'oait'a. ²⁹Ara mǎi jīra mia jarada unuutade k'awat'i mi chei ewari ará pamaa bit'a. ³⁰Mia mǎrǎ piarā jararuma: nǎi ewaridepema ēpēerā piudai naena mǎi āarea mǎiyaiipi. ³¹Pajǎ mǎinepa nǎi ijūa jōipi, maamina mi pedea jōiwēma.

³²»Maamina abai pida mǎi ewari sāapae mǎiyait'a k'awada-wēma. Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā pida atua p'anima. Mi, chi Ēpēra Warra pida atua bima. Abapuru mi Ak'ōrepuru mǎi k'awa bima.

³³»¡Tau pará p'anat'! ¡Ak'i p'anat'!^y Mǎrapa chi ewari sāapae chei atua p'anima. ³⁴Mǎi ewari cheru nǎi jīra bima: ēpēra tua awaraidea wārune chi ichi pae pari mimiapatairǎ ameeparima ichi te ak'idamērǎ. Āchicha bipolarima ne oodamērǎ. Chi eda wāpatai ak'iparia jaraparima pia ak'i bamērǎ. ³⁵Ara mǎi jīra mǎra pida atua p'anima mǎra Te Chipari sāapae cheit'a: k'ewarǎ, teamasi estarik'a, et'erre pirurude wa tap'ede. Mǎipuru tau pará p'anat'i, ³⁶ara atua nibide, mi mǎi cherude mǎra k'āi p'ani unuemaapa. ³⁷Chi mia mǎrǎ jara bit'a āareairǎ pida jara bima: tau pará p'anat'i.

^y 13:33 ¡Tau pará p'anat'! ¡Ak'i p'anat'! Griego pedeade chi eda waapēarǎ k'art'ade bi bima: *It'aa chiidit'i*.

**Jesú peadai k'orea k'irisia
jiri p'anana**

Mateo 26:1-5; Luca 22:1-2;

Juan 11:45-53

14 ¹Ewari ume parude judiorāpa Egitodepa wānana k'irisipatai ewari^z oodai pasima. Māi arapaapatai ewaride p'ana ooropiparí newēa k'opata-tama. Māine p'aarerā chi mairā chaarearāpa māinepa Moisepa bida jarateapatairā ome k'irisia jiri p'anasidama Jesú k'īup'ea jítadak'ari peapidai k'orea. ²Maamina jarasidama: «Arapaapatai ewaride jítadaiwēma ēpēerā k'īruupidaemaapa».

**Wērapa nardo k'era Jesú
poro ĩri weada**

Mateo 26:6-13; Juan 12:1-8

³Māi ewaride Jesú Betania p'uurude chi Simón aidapa k'idade bada tede basima. Nek'opataide suak'abari bide wēra ichimá chesima. Māi wērapa pot'eya alabastro mawara ooda enemeesima. Pot'eya nardo k'era chi ichiawa, chi neepia bit'a ipiru basima. Māine wērapa chi pot'eya obiiri beet'aak'ari, maa-pae k'era Jesú poro ĩri weasima. ⁴Māipuru chi eda waapēarā arī

p'ani k'īruunak'ari āchi tuaba jarasidama:

—¿K'āre k'orea jāi k'era pari ārisima? ⁵Netodapara erreara minachia^a jítadai pasima. Māinepa chichupuria k'ede k'aripadai pasima.

Māi wēra minachia itiasidama.

⁶Maamina Jesupa jarasima:

—Itu bit'i. ¿K'āre k'orea ichi itia p'anima? Ichia mi jāiya ooda pia bima. ⁷Chichupuria k'ede ewaricha māra t'āena p'ana-naipi; mārāpa k'īria p'anipira p'ue āchi k'aripadai p'anima. Maamina mi māra ome ewaricha baiwēma. ⁸Nāi wērapa ara ichi p'ue oosima. Tāaraawēa bide mi piuk'ari t'ibaridaipi. Ichia mi māi k'orea k'erapa p'irisima. ⁹Mia piarā jararuma: jōma nāi ĩjūane chi pedea pia mi k'orea jarautamá nāi wērapa ooda nepiridaipi ichi k'īrisiadamērā.

**Judapa Jesú jítapi
k'orea k'irisida**

Mateo 26:14-16; Luca 22:3-6

¹⁰Juda Iscariote Jesupa doce peedairānepema pasima. Māi Juda p'aarerā chi mairā chaarearāmá wāsima Jesú jita-pii k'orea. ¹¹Māi ūrisidaide āchi

^z **14:1** Egitodepa wānana k'irisipatai ewari. Griego pedeade *Pascua* bi bima. Egitodepa wānai naena, te becha, judiorāpa oveja aba peadak'ari chi oadepa te eda wāpataik'á tūitau p'irisidama. Māiya oosidama Tachi Ak'ōrepa egitopidarā itiai ewate māine piudaemaapa. Naapae Jesupa jara bima ichit'a māi oveja jira biade bima, ichi k'urusude barijira bik'ari, ichi oa āripiyade a bima. Jesupa māiya oosima Tachi Ak'ōrea ichide ĩjāpatairā āarea itiapiemaapa. Éxodo 12:1-27. ^a **14:5** *Erreara minachia*. Griego pedeade nāiya bi bima: *Denario 300 wāyá bima*. Ēpēra āyoama mimiai basima, māi erreara jítai k'orea.

arapaadak'ari Judá erreara teadaye asidama. Mäine Judapa jiri-pachima sâmaasá Jesús jitapiit'a.

**Jesupa doce jiri atadairã
ome nek'oda**

Mateo 26:17-29;

Luca 22:7-23; Juan 13:21-30;

1 Corintio 11:23-26

¹²Judiorã p'ana ooropiparí newêa k'opatai arapaapatai ewari pasima. Tomioama mäiya k'opachidama mäinepa chi naapema ewaride oveja chak'e peadak'ari k'opachidama. Mäi ewaride chi Jesús ome p'irriapatairãpa ichiá idisidama:

—¿Pia sâma k'ïria bima taipa chik'o k'odayá^b oode wânait'a?

¹³Mäine Jesupa ichi ome p'irriapatairã ume t'ik'ari nâiya jarasima:

—Jerusalén p'uurudea wât'i. Jâma mârapa ununaipi imik'ïrapa pania chok'ode ateerut'a. Mäi k'aade wât'i. ¹⁴Ichi eda wârumá chi te chiparia jarat'i: “Tachi Jarateaparipa nâi idipisima: mia mäinepa mi ome p'irriapatairãpa Egitodepa wânana k'ïrisiapatai ewari nek'opatai ¿sâma k'odaima?” ¹⁵Mäipa tejã it'aria lao nepalá äarea pia oo nibit'a unupiipi. Mâma tachi chik'o oot'i.

¹⁶Chi Jesupa jiri atadairã ume p'uurudea wâsidama. Wäutade äarea Jesupa ächiá jarada jïra

unusidama. Ara mäine chi Egitodepa wânana k'ïrisiapatai ewari nek'opatai oosidama.

¹⁷K'iuk'ari Jesús, chi ichi ome p'irriapatairã doce p'ani ome chesidama. ¹⁸Mäi suak'a p'anee-nak'ari nek'omaa p'anine Jesupa jarasima:

—Mia piarã jararuma: aba mi ome nek'omaa bïpa mi jitapiipi.

¹⁹Maapae sök'achia p'anee-nak'ari, ächia abaabá Jesua idisidama:

—¿Mia mäiyaik'ära?

²⁰Jesupa jarasima:

—Aba mära docedepemarãpa mi ome p'arat'u aba bïde chi p'ana ará bek'eak'ari k'o bïpa, mäipa mi jitapiipi. ²¹Piarã mi, chi Èpëra Warra piui bima Tachi Ak'öre pedeade bi bi jïra. ¡Maamina chi mi jitapii bi èpëra mäi chichupuria baipei! Pia basima, mäi èpëra t'öwëa badapara.

²²Nek'omaa p'anine Jesupa p'ana juade jitak'ari it'aa chiidik'ari Tachi Ak'örea sôpia biade a jarasima. Maapae t'oet'aak'ari ächiá tearude nâiya jarasima:

—Jitat'i. Nâi mi k'ak'uapi.

²³Maapae pasu jitak'ari Tachi Ak'örea sôpia biade asima. Mäi ächiá teak'ari, äareairãpa tosidama. ²⁴Mäine Jesupa jarasima:

—Nâi mi oapi. Mi oa ärirunepa Tachi Ak'örepa pedea chiwidi bi bima chok'ará èpëerã pae.^c

^b 14:12 *Chik'o k'odayá*. Griego pedeade nâiya bi bima: *pascha*. ^c 14:24 *Pedea chiwidi*. Tachi Ak'öre naa israel ijüanepemarã ome pedea bisima. Éxodo 24:6-8; Jeremia 31:31-34.

²⁵Mia piarã jararuma: mia uvaba waa toiwēma aba Tachi Ak'ōrepa jōma ichidirā ichi juade ua beerudea. Māiyapuru mia uvaba māicha toipi.^d

**Pedropa Jesú itu
biwēane ada**

*Mateo 26:30-35; Luca 22:31-34;
Juan 13:36-38*

²⁶Maapae Tachi Ak'ōre pedea bi bidadepema k'aridak'ari Olivo eyadea wāsidadama.^e ²⁷Wāutade Jesupa jarasima:

—Nāi teamasi mārāpa āarea mi tuaba ameenaiپی. Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: “Mia chi oveja ak'iparí pearude chi oveja jūichoadaipi”. ²⁸Maamina mi chok'ae p'irabarik'ari māra naa wāipi Galilea tuadea.

²⁹Māine Pedropa Jesua jarasima:

—Jōmāirāpa pi tuaba ameenaimina, mia pi ameeiwēma.

³⁰Jesupa Pedroa jarasima:

—Mia piarã jararuma: idi, ara nāi teamasi, et'erre bari k'ak'o ume pirui naena pia bari k'ak'o ūpea mi unuk'aade aipi.

³¹Maamina Pedropa māicha jarasima:

—Mi pi ome peautamina, pi tuaba ameeiwēma.

Chi waapēarāpa ara abarik'a jarasidama.

**Jesupa Getsemanine Tachi
Ak'ōrea it'aa chiidida**

Mateo 26:36-46; Luca 22:39-46

³²Maapae Getsemaní apataimá pasidama. Jesupa chi ichi ome p'irriapatairá jarasima:

—Mia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidirumisa nāma suak'abari p'aneet'i.

³³Maapae Pedro, Santiago māinepa Juan awara ateewāsima. Ichi māiya bai biēra, k'īra piawēa beek'ari, sōp'ua beesima. ³⁴Māine jarasima:

—Mi piui jīra bima sōp'uapa. Nāma p'aneet'i. Mi jīra k'āinawēa p'anat'i.

³⁵Jesú wawá wāk'ari sīra-porode bedabari k'obeek'ari, ichi tau biiri ijūanea t'ōmaripik'ari Tachi Ak'ōrea it'aa chiidisima chi Ak'ōrepa k'īria bipira, ichi k'aripamērā jāi māi bidepema. ³⁶Nāiya jarasima: «Ak'ōre, pia ne āarea p'ue ooi bima. Mi itu māipirāse.^f Maamina mia k'īria bi jīra oorāse. Oose piapuru k'īria bi jīra».

³⁷Jesú jīitea cherude āchi k'āi p'anit'a unusima. Pedroa jarasima:

—Simón, pi ¿k'āre k'orea k'āi bima? ¿Hora aba pida p'ue chok'ae baiwēk'āra? ³⁸Māra tau pará p'anat'i. Tachi Ak'ōrea it'aa

^d 14:25 *Uvaba māicha toipi.* Griego pedeade māipa ichiaba jara bima: *Uvaba chiwidi toipi.* ^e 14:26 *Māi arapaapatai ewaride nek'odai naena Salmo 113—114 k'aripachidama. Nek'ok'ari Salmo 115—118 k'aripachidama.* ^f 14:36 *Mi itu māipirāse.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Nāi pasu minepema āyá bise.*

chiidit'i m̄ara nemietaade baedae-
maapa. Mia k'awa bima m̄arapa
nepia oo k'iria p'anit'a. Maamina
machi k'ak'uapa choadawēa
p'anima.

³⁹Jesú māicha wāk'ari ichia
naa it'aa chiidida Tachi Ak'ōrea
it'aa chiidisima. ⁴⁰Maapae chi
ichi ome p'irriapatairāmá māicha
cherude k'āi p'ani unusima. Āchi
tau tap'ok'ea wāna p'anasidama.
Māine Jesua k'āre p'anoonait'a
k'awadaé pasima.

⁴¹Bari k'ak'o ūpea māiya
āchimá cherude Jesupa jarasima:

—Māra ¿wapida k'āi p'ani-
k'āra ya ĩapaamaa p'anik'āra? Ya
wariawēpi; mi ewari ará pasima.
Abaipa mi, chi Ēpēra Warra
ēpēerā k'achia p'ani juade teaiپی.
⁴²P'irabarit'i. Wātima. Ak'it'i,
Chi mi jitapii bi ēpēra ara k'ait'a
cheruma.

Jesú jitadada

Mateo 26:47-56; Luca 22:47-53;

Juan 18:2-11

⁴³Jesú wapida pedeamaa
bide Juda chesima. Māi Juda
Jesupa doce peedairānepema
pasima. Ēpēerā chok'ará k'irruupa-
tai nek'o paara māinepa pak'uru
paara ichi ome chesidama. Chi
p'aarerā chi mairā chaarea-
rāpa, Moisepa bida jarateapatai-
rāpa māinepa judiorā chi mairā
chaarearāpa āchi peek'adada
pasima. ⁴⁴Chi jitapii bīpa āchiá
jara basima s̄amaasá ooit'a Jesú
k'awadamērā. Nāiya jarasima:

«Chi mia uitarra sōru, m̄ait'u
Jesupi. Ichi jitadak'ari, pia p'ājina-
k'ari, atewāt'i».

⁴⁵Maapae chek'ari, Juda
Jesumá orrobarik'ari jarasima:

—¡Jarateaparí!

Māiya jarak'ari Jesú uitarra
sōsima. ⁴⁶Ara māine chi ichi
ome chedaadapa Jesú jitasidama.
⁴⁷Māine chi Jesú ome p'irria-
parí abaipa ichi k'irruuparí nek'o
ēut'aak'ari chi p'aare minachia
k'awa bi pae pari mimiaparí k'iiri
oat'ut'aasima. ⁴⁸Māine Jesupa
āchiá jarasima:

—Māra ¿k'āre k'orea k'irruuparí
nek'o māinepa pak'uru paara mi
jāiya jitade chesidama? ¿Māramá,
mi chi nechiaparí mietá bik'āra?
⁴⁹Mia ewaricha Tachi Ak'ōre te
eda m̄ará jaratea basima. ¿K'āre
k'orea mi māma āareairā taade
jitadaé pasima? Maamina nāiya
oo p'anima Tachi Ak'ōre pedeade
bi bit'a piarā māiyai bi pēra.

⁵⁰Māiya bide chi Jesú ome
p'irriapatairā āareairāpa ichi
ameenak'ari āarea m̄iruwāsi-
dama. ⁵¹Maamina k'ūtá abai
porobapa pira bit'a Jesú k'aade
wāsima. Māiya bide ichi sida jita-
sidama. ⁵²Maamina ichia poroba
wēat'aak'ari āk'adá m̄iruwāsima.

Jesú chi minachia k'awa p'anirā k'irari bada

Mateo 26:57-68; Luca 22:54-71;

Juan 18:12-24

⁵³Maapae Jesú p'aare mina-
chia k'awa bi bimá atewāsidama.

Māma jōma p'aarerā chi māirā chaarearā, judiorā chi māirā chaarearā māinepa Moisepa bida jarateapatairā ará jere tuanasidama. ⁵⁴Māine Pedro Jesú k'aade t'imi nine, chi p'aare minachia k'awa bi temá chesima. Chi te audu jūk'a bide eda wāk'ari, Pedro chi te ot'eapatairā ome t'ipi k'ā suak'abari beesima.

⁵⁵Māine p'aarerā chi māirā chaarearāpa māinepa āarea chi judiorā chi māirā chaarearāpa ēpēerā jirisidama Jesú k'orea k'achia pedeadamērā. Ichi nepirade baepidak'ari peapidayade a k'irisiasidama. Maamina āpia pida ununaé pasima. ⁵⁶Minachia p'anirāpa Jesú k'orea sejarapachidama, maamina āchia sejaradada māi, māi ome abarik'a bak'a pasima. ⁵⁷Māiya p'anine waapēarāpa p'irabaridak'ari sea jarasidama:

⁵⁸—Taipa ūrisidama ichia nāiya jara bit'a: “Ēpēerāpa oodada Tachi Ak'ōre te minachia bi mia āriipi, maamina ewari ūpeaide mia te awara ooipi, māi ēpēerā juapa oodadawēt'a”.

⁵⁹Maamina ara māiya jara p'animina, āchia jaradaadat'a arí baé pasima. ⁶⁰Māine chi p'aare minachia k'awa bi esa bai nibee-k'ari Jesua idisima:

—Chi pia nemietá oodaade a p'anit'a ¿māi piarāk'āra? ¿Pia mi āpia pida p'anooiwēk'āra?

⁶¹Jesú k'iup'ea beek'ari, mi āpia pida p'anooé pasima. Māiya bide

chi p'aare minachia k'awa bipa māicha Jesua idisima:

—¿Pi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradak'āra? ¿Pi Tachi Ak'ōre Pia Bi Warrak'āra?

⁶²Jesupa p'anoosima:

—Ājā, mipi. Mārapa mi, chi Ēpēra Warra ununaipi Tachi Ak'ōre chi Ne Āarea P'ue Bi juaraari suak'abari bit'a māinepa jīarane cherut'a.

⁶³Māine chi p'aare minachia k'awa bipa k'īruurupa ichia neet'á jī bada ārik'ari jarasima:

—¿K'āre k'orea ēpēerā waa k'īria p'anima, ichi k'orea pedeadamērā? ⁶⁴¿Mārapa ūrisidama chi ichia Tachi Ak'ōre k'orea k'achia pedea bit'a! Māramá ¿ichi ome sāmaasá oodai p'anima?

Māine jōmāirāpa jarasidama Jesú nepira pará bi k'orea peadai p'anit'a.

⁶⁵Maapae chi eda waapēarāpa Jesú taba idusidama; māinepa ichi k'īra p'ājīnak'ari, sīpachidama. Māiya nak'ari, jarapachidama:

—¿Tachi Ak'ōrenepa jarase k'aipa pi sīsīt'a!

Māiya p'anine Tachi Ak'ōre te minachia bidepema ot'eapatairāpa Jesú jitadak'ari sīpachidama.

Pedropa Jesú unuk'aade ada

Mateo 26:69-75; Luca 22:56-62;

Juan 18:15-18; 18:25-29

⁶⁶Pedro māi te tuda baside chi p'aare minachia k'awa bi pae mimiaparí wēra aba chesima.

⁶⁷Māi wērapa ichi t'ipi k'āmaa bit'a unusima. Ak'i nibeek'ari jarasima:

—Pi sida Jesú Nazaredepema ome p'irria basima.

⁶⁸Māine Pedropa nāiya mērasima:

—Mia jāi ēpēra unuk'ama. Mia atua bima pia k'āre jara bit'a.

Māiya jarak'ari Pedro āyá awara wāsima chi eda wāpataik'á. Māine et'erre pirusima.^g ⁶⁹Chi mimia-parí wērapa Pedro unuk'ari chi arí p'anarā māicha jarasima:

—Cha bi āchidepemapi.

⁷⁰Pedropa māiya ūrik'ari māicha mērasima. Tāaraawēa bide chi arí p'anarāpa māicha Pedroa jarasidama:

—Piarā pi āchidepemapi. Pi Galileadepemat'a jāiya bima. Ara āchi jira pedeparima.^h

⁷¹Pedropa jarasima:

—¡Mia sea jaraipira Tachi Ak'ōrepa mi itiaipi! Piarāpēa jararuma: mia chi ēpēra mārāpa jara p'ani māi atuama.

⁷²Māiya bide et'erre māicha pirusima. Ara māine Pedropa k'īrisiasima Jesupa nāiya jara badat'a: «Et'erre bari k'ak'o ume pirui naena pia bari k'ak'o ūpea mi unuk'aade aipi». Pedropa māinepema k'īrisiarude minachia jēasima.

Jesú Pilato k'īrari ateewānana

Mateo 27:1-2; 27:11-14;

Luca 23:1-5; Juan 18:28-38

15 ¹Ara māi āsā paēra p'aarerā chi māirā chaarearā, judiorā chi māirā chaarearā, Moisepa bida jarateapatairā, māirā āareairāpa,ⁱ pedea ausidama Jesú Pilatomá ateewānai k'orea.^j Ara māine Jesú jua bīradak'ari ateewāsidama. ²Pilatopa Jesua idisima: —¿Pi piarā judiorā poro jūra jīparí jī bik'āra?

Jesupa p'anoosima:

—Ājā, pia māiya jara bima.

³Māine p'aarerā chi māirā chaarearāpa ichia ne minachia k'achia oo biade a jarasidama.

⁴Māipuru Pilatopa māicha Jesua idisima:

—Pia ne minachia k'achia oo biade a jara p'anima.

¿P'anooiwēk'āra?

⁵Maamina Jesupa māi sida p'anooé pasima. Māipuru Pilatopa k'awa k'īrisiawēa beesima.

Jesú peadai k'orea jaradada

Mateo 27:15-31; Luca 23:13-25;

Juan 18:38—19:16

⁶Āyocha judiorāpa māi arapaa-patai ewari oo p'anine Pilatopa ēpēra aba eda jāia nibi ewa

^g 14:68 *Māine et'erre pirusima.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^h 14:70 *Āchi jira pedeparima.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ⁱ 15:1 *Māirā āareairāpa.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Sanedrín.* ^j 15:1 *Pilato.* Romanepemará minachia k'awa bi Tiberio apataipa Pilato Judea tuadepema minachia k'awa bit'a bisima āyo 26—36. Chi judiorā chaarearāpa Jesú Pilatomá ateewāsidama āchia chi eda jāia niberā p'ue peadak'apachi pēra. Aba romanepemarápa māiya itia p'anapachidama.

peepachima, m̄ai chi p'uurudepema ĕpĕerāpa idiutat'a. ⁷M̄aine ĕpĕra aba Barrabá apatai basima. M̄ai Barrabá chi ichidirā paara m̄ai k'ĩruupik'asidaide m̄ia pea p'anasidama. M̄ai k'orea eda j̄ia nibisidama chi ĕpĕerā ichidirā paara. ⁸M̄aine judiorā minachia p'anipa Pilatomá chedak'ari idi p'aneesidama chi ichia āyocho ooparit'a oomĕrá. ⁹⁻¹⁰Pilatopa k'awa basima p'aarerā chi m̄airā chaarearāpa Jesú jitapi p'anana ichi unuema uru p'anananee-puru. M̄ai k'orea chi ĕpĕerā minachia cheepiri nibia idisima:

—¿M̄arapa k'ĩria p'anik'āra mia n̄ai judiorā poro j̄ura j̄iparí j̄i bi k'ĕet'ait'a?

¹¹M̄aine p'aarerā chi m̄airā chaarearāpa chi minachia cheepiri nibia n̄aiya jarasidama: “Pilatoa jarat'i Barrabá k'ĕet'aapimĕrá”. ¹²M̄ai k'orea Pilatopa m̄aicha āchia idisima:

—M̄aiyara m̄arapa judiorā poro j̄ura j̄iparí j̄i biade apatai ¿mia m̄ai k'āre ooima?

¹³M̄aine āchia j̄ik'ua bia p'aneesidama:

—¡K'urusude barijira bik'ari peapise!

¹⁴Pilatopa idisima:

—¿K'āre k'orea? ¿Ichia k'āre nemietá oosima?

M̄aiya pedea bide āchia ara m̄ai wariara ibia bia para beesima:

—¡K'urusude barijira bik'ari peapise!

¹⁵Pilato ĕpĕerā ome piawĕa beĕmaapa Barrabat'a k'ĕet'aasima. Maamina ichi papaká berá jarasima Jesú soapa p'edak'ari k'urusude barijira bidak'ari peadamĕrá.

¹⁶Ara m̄aine papaká berāpa Jesú āchi te choma Pretorio apataide eda atewāsidama. M̄ama waapĕarā papaká berā sida t'ĩsidama. ¹⁷Maapae ichi k'ak'ua ĩri anamari j̄iparí arena k'ĩra bit'a j̄ipisidama. Poro j̄ura j̄iparí ĩiri k'adak'ari, ichi porode j̄ipisidama. ¹⁸Maapae j̄ik'ua jara p'aneesidama:

—¡Minachia pia bima, chi judiorā poro j̄ura j̄iparí j̄i bit'a!

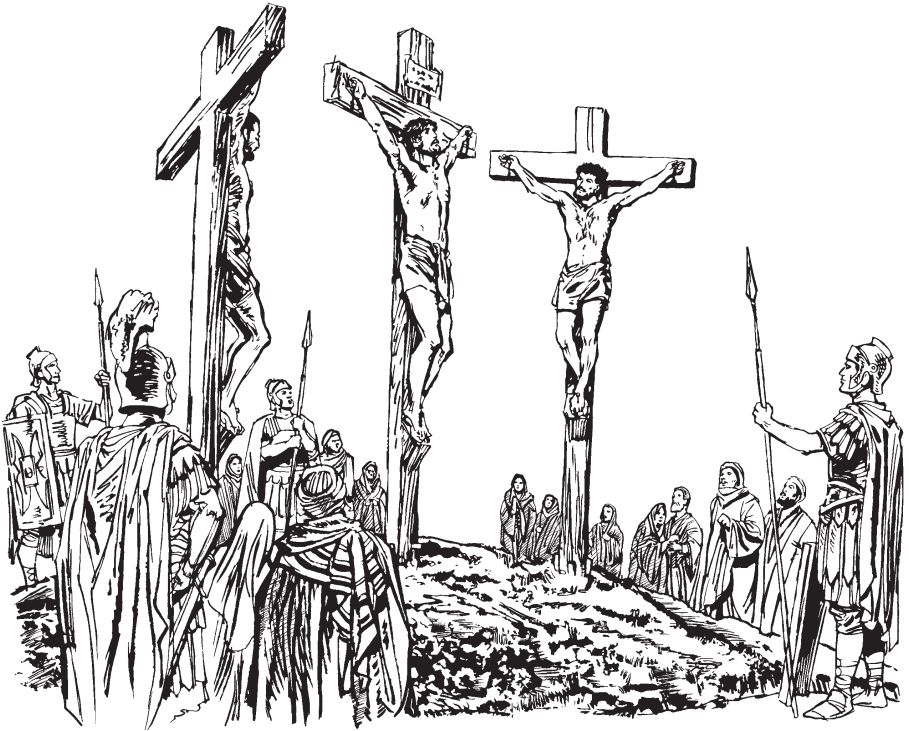
¹⁹Ichi poromá pak'urupa upachidama m̄ainepa taba idupachidama. S̄iraporode k'op'aneesidama ichi piarā minachia wap'ea p'ani j̄ira. ²⁰Ichi oo uru p'ananak'ari āchia chi anamari j̄iparí arena k'ĩra bit'a j̄ipidada wĕasidama. Maapae ichia j̄i bada m̄aicha j̄ipidak'ari k'urusude barijira bide atewāsidama peadai k'orea.

Jesú k'urusude barijira bidada

Mateo 27:32-44; Luca 23:26-43;

Juan 19:17-27

²¹Jesú p'uuru awara atewāside ĕpĕra Simón apatai Jerusalenea cheru pasima. Alejandro m̄ainepa Rup'o ak'ōre pasima. Ichi Cirene p'uurudepema pasima. Chi papaká berāpa m̄ai ĕpĕrá Jesú k'urusu uapisidama.

© 1996 David C. Cook

Marco 15:22-28

22 Māiya Jesú ĭjūa Gólgota apataimá atewāsídama. Gólgota jara k'íría bima «Tachi Poro Bĩiri». 23 Māma uvaba asia mirra-dea p'oerada Jesua teasídama māi p'ua choamērá. Maamina toé pasima. 24 Maapae k'urusude barijira bisídama. Māiya nak'ari ne jemenasídama Jesupa neet'á ĭĩ bada sāmaasá ara āchi k'ak'awá ĭitadai k'awadayá.

25 Jesú k'urusude barijira bisidaide tap'ededa la nueve pa basima. 26 Chi pak'uru p'ep'edeade ichi k'āre k'orea piui bi k'orea nāiya

bi basima: «Judiorā Poro Jūra ĭĩparĩ ĭĩ bi». 27 Ichiaba nechiapatai mietá be ume Jesuk'á k'urusude barijira bisídama, aba ichi juaraari, aba ichi juawieri. 28 [Māiyasima Tachi Ak'ōre pedeade jara bi ĭĩra. Nāiya jara bima:

«[Ichi ĕpēra mietá ĭĩra peasídama.]]^k

29 Māine waapēarā ichi k'ait'a wānak'ari āchi poro p'ĩp'ĩria-dak'ari Jesua nāiya piawēa pedeapachídama:

—Pia Tachi Ak'ōre te minachia bi ārik'ari ewari ũpeaide māicha

^k 15:28 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade versículo 28 newēma. Isaía 53:12

p'ue oopira, ³⁰ jǵāi k'urusudepa edá chek'ari, ara pichi tuaba k'aripase!

³¹ Ara māiya p'aarerā chi māirā chaarearāpa māinepa chi Moisepa bida jarateapatairā pida Jesú oo uru p'anipa nāiya jarapachidama:

—Ichia waapēarā k'aripasima, maamina ara ichi tuaba p'ue k'aripawēma. ³² Māiyara ḡichi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradak'āra? Ichi Israeldepema poro jūra jǵparí jǵ bipira, nāiena jāi k'urusudepa edá chese. Māiyara taipa k'awadak'ari, ijāanaipi.

Māine chi Jesuk'á k'urusude barijira bídada pida abarik'a k'achia pedeapachidama.

Jesú k'urusude piuda

Mateo 27:45-56; Luca 23:44-49;

Juan 19:28-30

³³ Imat'iip'aidepa waa imata baarea ijūa āarea p'ārio nibeesima. ³⁴ Hora ūpea pak'ari Jesupa jǵk'ua jarasima: «Eloí, Eloí, ḡlama sabactani?»

Māi arameo pedeade jara k'ǵria bima: «Mi Ak'ōre, mi Ak'ōre, ḡk'āre k'orea mi tuaba ameesima?»

³⁵ Māi pedea ūrisidaide chi eda waapēarā māma k'ait'a p'anipa jarasidama:

—Ūrit'i, ichia Elía t'ĩmaa bima.

³⁶ Māine ēpēra aba p'ira wāk'ari, uvaba jǵjǵyá motá bide bek'eak'ari pak'urude ook'ari Jesua teasima tomērā. Maapae chi ēpērapa jarasima:

—Itu bit'i; ak'idaipi Elía chek'ari chi k'urusudepema ijūanea bii k'awadayá.

³⁷ Māine Jesú ibia biak'ari, piusima. ³⁸ Ara māine chi Tachi Ak'ōre te minachia bide eda p'aru eatia jira bi esa it'ipa edá k'ōa-wāsima. ³⁹ Romanepema papaká berā chi māirā chaarea bi Jesú k'ǵrari basima. Ichia Jesú māiya piuru unuside jarasima:

—Piarā nāi ēpēra Tachi Ak'ōre Warra pasima.

⁴⁰ Māine chi eda waapēarā wēra-rāpa t'imiipa ak'i p'anasidama. Āchi t'āena María Magdalena, Salomé māinepa chi abai María basima. Māi María, Santiago chi k'ūtá apatai māinepa José nae pasima. ⁴¹ Jesú Galileade baside māi wērarā ichi ome p'irriasidama māinepa k'aripa p'anasidama. Māi awara māma wēerā awarairā minachia nibasima, chi Jesú ome Jerusalem wā p'ananat'a.

Jesú t'ibaridada

Mateo 27:57-61; Luca 23:50-56;

Juan 19:38-42

⁴² Norema mimianak'apí ewari pasima. Māi ewari k'orea judiorā ne oo p'anasidama. K'iupodode, ⁴³ José Arimatea p'uurudepema Pilatomá wāk'ari Jesú k'ak'ua idisima t'ibarii k'orea. Māi José judiorā chi māirā chaarearānepema aba chi atepe bi pasima māinepa k'ǵria basima Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bamērā. ⁴⁴ Māine Pilatopa Jesú

isapea piusit'a p'ue ijāáé pasi pēra, papaká berā chi mairā chaarea bi t'ik'ari māia idisima Jesú piarā piusi k'awai k'orea. ⁴⁵Maapae Jesú piusiade ada pēra Pilatopa Josea chi k'ak'ua k'urusudepema edá atapade a jarasima. ⁴⁶Josepa poroba t'oorro atak'ari Jesú k'ak'ua k'urusudepema edá jirak'ari māi porobapa pirasima. Maapae p'ēya uria k'orodade eda bik'ari mawara waibia bit'a chi uriadea pirabari ateewāk'ari jīap'et'a nibisima. ⁴⁷María Magdalenapa māinepa José nae Mariapa Jesú k'ak'ua māma biutat'a unu p'anasidama.^l

Jesú chok'ae p'irabarida

Mateo 28:1-10; Luca 24:1-12;

Juan 20:1-10

16 ¹Mimianak'apí ewari jök'ari María Magdalenapa, Santiago nae Mariapa māinepa Salomepa k'era atasidama Jesú k'ak'ua p'iridai k'orea. ²Tomione^m tap'ededa, imata ochiarude, Jesú t'ibaridaadamá wāsídama. ³Māine nāiya jara nipasidama: «¿Jāi mawara waibia bīpa uria jōat'i bit'a k'aipa tachiá āyá pīra teaima?»

⁴Maamina arí padak'ari, ak'i-utade chi mawara nepalá bit'a āyá pira k'obit'a unusidama. ⁵Ara māine chi uriade eda wānak'ari k'ūtá aba āchi juaraari suak'abari

bit'a unusidama. Ichi anamari jī bi t'orroa basima. Māi k'orea chi wērarā p'erasidama. ⁶Māi k'ūtāpa āchiá jarasima:

—P'erarāt'i. Mārapa Jesú Nazaredepema k'urusude barijira bidada jiri p'anima. Ichi chok'ae p'irabarisima. Ichi t'ibaridaadamá ak'it'i. Nāma biwēma. ⁷Naapae jarade wāt'i chi ichi ome p'irriapatairāmá māinepa Pedroa, Jesú āchi naa Galilea tuadea wārut'a. Māma ichi ununaipi ara ichia naena jarada jīra.

⁸Māine p'era p'anipa k'ak'ua wiwirriadak'ari, chi wērarā Jesú k'ak'ua t'ibaridaadamāipa mīruwāsídama. Ne wap'ea p'ani pēra mi āpia pida abaia jaradaé pasima.ⁿ

Jesupa María Magdalená unupida

Juan 20:11-18

⁹Tomione tap'ededa Jesú chok'ae p'irabarik'ari naa María Magdalená unupisima. Māi wēranepema Jesupa naena jaore mietaarā siete āyá jeret'aa basima. ¹⁰Maapae María chi Jesú ome p'irriapatairāmá chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa jara peeda jarade wāsíde, māi āchi sōp'uapa jēa p'anasidama. ¹¹Maamina Mariapa āchiá Jesú chok'ae bit'a unusiade aside, māi ijāanaé pasima.

^l15:47 *José.* Māi José chi Jesú k'ak'ua Pilatomá wāk'ari ididawēpi. Māiyawēapuru Santiago ūpēapi. Marco 15:40; 16:1. ^m16:2 *Tomione.* K'āp'ūra pedeade bi bīma: *El primer día de la semana.* ⁿ16:8 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade versículo 9—20 newēma.

**Jesupa waapëarã ume p'ania
ichi unupida**

Luca 24:13-35

¹²Mãiya nak'ari Jesú ome p'irriapatairã ume p'uurudepa wãuta pasima. Mãirã Jesupa ara ichi k'ira awara unupisima. ¹³Áchi jĩitea wãnak'ari chi waapëarã jarasidama. Maamina ijãanae pasima.

**Chi Jesú ome p'irriapatairã
ichi unupida**

*Mateo 28:16-20; Luca 24:36-44;
Juan 20:19-23*

¹⁴Mãiya nak'ari chi Jesú ome p'irriapatairã once p'ani nek'omaa p'anasidaide ara ichi unupisima. Áchi sã chaareadepa ijãanawëa p'anana përa mãinepa chi ichi chok'ae p'irabarida ununaanapa áchiá jarada ijãanawëa p'anana përa, áchi itiasima.

¹⁵Maapae Jesupa áchiá jara-sima: «Tuacha wãnak'ari chi pedea pia mi k'orea ãareairã

jarat'i. ¹⁶Mãi pedea ijãasidara mãinepa porochoasidara Tachi Ak'õrepa mãi k'aripaipi. Maamina chi mãi pedea ijãawë bit'a ichia mãi itiaipi. ¹⁷Chi mine ijãa p'anirãpa nãi ëpëerãpa ne p'ue oodak'apí oodaipi: mi t'inepa jaore mietaarã áyá jeret'aadaipi mãinepa pedea chiwidi pedea-daipi. ¹⁸Taama ara áchi juapa jitadaipi. Nearã mietá todaipira mãipa áchi jitaiwëma. Mãinepa chi k'idade berã áchi jua ïri biutade mãi jipa p'aneenaiipi».

Jesú pajãnea wãna

Luca 24:50-53

¹⁹Mãiya jarak'ari Tachi Ak'õrepa Tachi Chipari Jesú it'aa pajãnea ateewãsisima. Mãma ichi juaraari suak'abari beesima. ²⁰Maapae chi Jesú ome p'irriapatairãpa ichi pedea áchi wãutacha jarasidama. Tachi Chiparipa áchi k'aripapachima. Ëpëerãpa ne p'ue oodak'apiirã oopi bidepa k'awapipachima áchia jara p'ani piarãt'a.

Luca

Jesú k'orea pedea pia Lucapa bida

Nāi k'art'a Lucapa bisima. Ichi griegodepemaane a k'irisia p'anima. Colosense 4:14de māinepa P'ilemón 24de jara bima Luca Pablo ome p'irria basit'a. Mateopa, Marco pida āchicha k'art'a Jesucristo k'orea bidak'ari Lucapa nāi k'art'a bisima.

Lucapa nāi k'art'a ēpēra chi minachia k'awa bi Teóp'ilo pae bisima ichia k'awamērā Jesú k'orea jarateadada piarāpi (1:1-4). Waapēarā k'aepēra Lucapa minachia bisima Juan chi Porochoaparí t'ōna k'orea (1:5-80) māinepa Jesú t'ōna k'orea (2:1-52). Māi iari bi bima Juanpa Jesú porochoada k'orea (3:1-22), Jesú naa beada chōarāenapemarā t'ī k'orea (3:23-38) māinepa tiorepa Jesua nemietā mīesa oopiyá bada k'orea (4:1-13). Māi iari bi bima Jesupa Galilea tuade jaratea nipada k'orea (4:14—9:50) māinepa Jerusalenea wārune jaratea bada k'orea (9:51—19:27).

Māi k'aadea bi bima Jesú Jerusalene bada k'orea: Jerusalén p'uuru k'orea jēana, k'urusude peadada, chok'ae p'irabarida, māinepa ichide ijāa berā k'irari pajānea wāna (19:28—24:53).

Lucapa pia bisima Tachi Ak'ōrepa ēpēerā itiai k'orea (2:25-35; 19:37-44; 21:20-24) māinepa nemietā oopatairā ichimá jītea cheutarā k'aripai k'orea (1:67-80; 15:1-32; 19:1-10). Minachia bisima nemietā oopatairā Jesupa k'ira chupuria idida: judiorā māinepa judiorāwē, Samariadepemarā, nenea k'ede māinepa Romanepema pae erreara jirip'epatairā.

Luca k'art'ade arí bi bima wērarā sida Jesú lawari p'anasit'a. Bi bima Elisabé k'orea (1:5-66), María k'orea (1:26—2:52), Ana k'orea (2:36-38) māinepa Jesú k'aripapatairā k'orea (8:1-3) māinepa wēerāpa ichi chok'ae p'irabarida naa k'awasida k'orea (24:1-12).

Lucapa Teop'iloa bi tea peeda

1 ¹Tachi Ak'ōrepa tachi t'āena ooda k'orea, ēpēerā chok'arairāpa k'art'ade bi k'iria p'anasidama. ²Chi māi ooda ununaanapa māi nepirisidama māinepa jarateasidama. Maapae chi k'art'a bidaadapa māi bisidama. ³Māipuru mia āchia bidada māinepa nepiridada

k'orea āarea idi basima. Maapae māi k'irisiak'ari, mia nāi nepira bima bima pi pae, chi minachia k'awa bi Teóp'ilo pae. ⁴Māiya pia k'awaipi piá jarateadada piarāpi.

Juan chi Porochoaparí t'ōi k'awapida

⁵Herode Judea tuadepema minachia k'awa bi paside p'aare Zak'aria apachidai basima.^a

^a 1:5 *Herode*. Māi Herode «chi Minachia K'awa biade» apatama.

Māi Zak'aria mimiapachima p'aarerā waapēarā paara; māi Abía apachidaidepema pasima.^b Chi k'ima Elisabé Aarón ēpērarā-nepa cheda pasima. ⁶Āchi umea Tachi Ak'ōre k'īrari jīp'a p'anasidama. Tachi Chiparipa oopi bi pedea jōma ijāapachida pēra, waapēarāpa k'achia pedeadaiwēa p'anasidama. ⁷Maamina Elisabé warra t'ōk'a pada pēra warra nea p'anasidama. Māi awara minachia chōa p'anasidama.

⁸Māiya p'anine Zak'aria Tachi Ak'ōre te minachia bide mimiapatai ewari pasima. Māipuru ichi, waapēarā p'aarerā ichi ome mimiapatai sida Tachi Ak'ōre k'īrari mimia p'anasidama. ⁹Māine p'aarerāpa oopatai jīra ne jemena ajorosidama k'awadai k'orea k'aipa Tachi Chipari te minachia bide eda āp'o k'era uruapik'ari ameeit'a. Māine Zak'aria t'īt'u baesima.

¹⁰Āp'o k'era paateai hora pada pēra Zak'aria eda wāsima.^c Māine ēpēerā chok'arairāpa tajataria Tachi Ak'ōrea it'aa chiidimaa p'anasidama. ¹¹Māiya bide Tachi Chiparipa it'aripa peeda, āp'o k'era paateapatai bik'á juaraari unupisima. ¹²Ichi unuside Zak'aria minachia p'erak'ari k'awa k'īrisiaé pasima. ¹³Maamina Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa jarasima:

—Wap'earāse. Pia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi bada ichia ūrisima.

Pi k'ima Elisabepa warra t'ōipi. Ichi t'ī bise Juan. ¹⁴⁻¹⁵Uvaba asia māinepa it'ua tok'á baiپی. Warra t'ōi naena, Tachi Ak'ōre Jaore ichi ome baima. Māi warra k'orea ēpēerā minachia sō arapaadaipi. Ichi Tachi Chipari k'īrari chi waibia pai pēra, pi sida minachia arapá baiپی. ¹⁶Ichia chok'ará israel ijūanepemará Tachi Ak'ōremá jiitea chepiپی. ¹⁷Eliapa uru bada jaore, māinepa ichi jua chaareadepema sida pi warrapa uru baiپی. Māinepa ichi Tachi Chipari naa wāipi chi ak'ōrerā māinepa chi naerā āchi warrarā ome sōpiapi k'orea. Māi awara ichia ijāanak'apiirā sida k'aripaipi jīp'a berāpa k'īrisiapatai jīra k'īrisiadamērā. Māiya k'aripaipi p'uurudepemarāpa Tachi Chiparia pia pedeadamērā.

¹⁸Māine Zak'aríapa chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedá idisima:

—¿Mia sāmaasá k'awai pia jara bi piarāt'a? Mi minachia chōa bima. Mi k'ima sida chōtá bima.

¹⁹Chi it'aripa peedapa Zak'aria jarasima:

—Mi Gabrielpi, Tachi Ak'ōre pae pari mimiaparipi. Ichia mi pimá peesima māi pedea pia jaramērā. ²⁰Mia jara bima Tachi Ak'ōrepa bida ewaride piarā māiypaiپی. Maamina pia mi pedea ijāaé pada pēra, k'īrame t'urrá beeyade asima, mia nāi ewari jarada ará parudea.

^b 1:5 Abía. Abía chōarāenapema p'aare pasima. 1 Crónica 24:10. ^c 1:10 Āp'o k'era paateai hora. Éxodo 30:34-38.

²¹ Māimisa ĕpĕrarāpa tajataria ni p'anasidama. Āchia k'awadawĕa p'anasidama k'āre k'orea Zak'aria jāiya eda tāaraamaa basit'a. ²² Māiya bide ichi tajatá chesima maamina p'ue pedeaĕ pasima. K'irame t'urrá beesi-deepuru, juadepa puru su jara beepachima. Māipa ĕpĕrarāpa k'awasidama Tachi Ak'ōrepa ichiá ne unupisit'a.

²³ Māi Zak'aríapa chi mimiat'a p'aare judiodé jōma ook'ari, ichi tiidá wāsima. ²⁴ Māiya bak'ari chi k'ima Elisabé biak'oa beesima. Māipuru Elisabé jedek'o joesoma tiida beesima. Nāiya k'irisiasima: ²⁵ «Tachi Chiparipa mi k'aripasima biak'oa beemĕrá. Jāiya ichia pia oodapa mi k'ira p'era bada āyá bisima. Ēpĕrarāpa mi k'orea waa k'achia pedeadaiwĕma».

**It'aripema peedapa
Mariá jarada**

²⁶⁻²⁷ Elisabé jedek'o k'ak'o sei biak'oa beek'ari Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda Gabriel Galilea tuade, Nazaré p'uurudea peesima āwĕra waidi imik'ira ome k'āik'apí Mariamá. Māi Mariá José ome miak'āii pasima. José Davidepa cheda pasima. ²⁸ Chi it'aripa peeda Mariamá chek'ari nāiya jarasima:

—¡Mariá! Tachi Chiparipa pi pia uru bima.^d Ichi pi ome bima.

²⁹ Māi pedea ūriside Mariapa k'awa k'irisiaĕ pasima, k'āre k'orea chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda māiya pedea bit'a. ³⁰ Māine chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa ichiá jarasima:

—María, wap'earāse; Tachi Ak'ōrepa pi k'aripa bima. ³¹ Biak'oa beek'ari warra t'ōipi. Māi warra t'ī bise Jesús. ³² Ichi chi minachia k'awa bi paipi māinepa Tachi Ak'ōre chi Atepe bipa ichi Warraade aipi. Tachi Chiparipa ichi israel ijūanepemará chi minachia k'awa bi biipi ichi chōarāenapema Daví bada jīra. ³³ Ichi Jacobodepa chedaadarā chi minachia k'awa bi baipi. Ewaricha ichidirā ichi juade ua baipi.

³⁴ Māine Mariapa chi it'aripa peedá idisima:

—Mi imik'ira ome k'āik'apí, ġsāmaasá biak'oa beeima?

³⁵ Chi it'aripema peedapa p'anoosima:

—Tachi Ak'ōrepa ichi Jaore pimá peek'ari, ichi jua chaareadepa pi ome baipi.^e Māipuru ichia tearu warra pia t'ōru, Tachi Ak'ōrepa ichi Warraade aipi. ³⁶ Māinepa pi ūpĕawĕra Elisabé biak'oada jedek'o k'ak'o sei pa bima, chōtá bimina. Ichi warra t'ōk'aade apachidamina, imik'ira warra t'ōpiipi.^f ³⁷ Tachi Ak'ōrepa p'ue ooiwĕa bi newĕma.

^d 1:28 *Tachi Chiparipa pi pia uru bima.* Griego pedeade chi eda waapĕarā k'art'ade nāiya bi bima: *Tachi Ak'ōrepa pi waapĕarā wĕrarā k'aepĕra pia uru bima.*

^e 1:35 *Pi ome baipi.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Ichi Jaore pimá cheipi, jīra jīra.*

^f 1:36 *Pi ūpĕawĕra.* Griego pedeade māi pedea pia ūri biwĕma.

³⁸ Mariapa p'anoosima:

—Mi Tachi Chipari pae pari mimiaparipi. Pia bima pichia jara bi jira ichia ooit'a mi ome.

Maapae chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda wāsima.

Mariapa Elisabé ak'ide wāna

³⁹ Māiya bak'ari María isapea Elisabé p'uuruudea wāsima. Māi p'uuru Judea ijūa eya pará bide bima. ⁴⁰ Māma Zak'aria tede eda wāk'ari Elisabea pia pedeasima.

⁴¹ Elisabepa María pedea ūrirune ichi warra bide eda k'iri totomiasima. Ara māine Elisabé Tachi Ak'õre Jaorede beesima.

⁴² Māine Elisabepa María nāiya jīk'ua jarasima:

—Pi piarā waapēarā wērarā k'aepēra Tachi Ak'õrepa pia k'aripa bima. Pi warra sida Tachi Ak'õrepa pia k'aripaipi. ⁴³ ¿Mi k'aima, mi Chipari naepa nāiya ak'ide che bima? ⁴⁴ Piarā pi pedea ūrirune warra mi bide bi arapaapa totomiasima. ⁴⁵ Tachi Chiparipa jarada piarā māiyai ijāana pēra pi minachia pia bima.

⁴⁶ Māine Mariapa jarasima:

«Sōnepa mia jararuma: Tachi Chipari chi Atepe bipi.

⁴⁷ Mi sō arapá bima Tachi Ak'õre ome, mi k'aripaparí.

⁴⁸⁻⁴⁹ Mi ichi pae pari mimiaparí wēra jira bimina, māinepa minachia k'awa biwēmina, mi pia ak'isima.

Idiipa waa jōmāirāpa jaradaipi Tachi Ak'õrepa

nejōma p'ue bipa mi minachia k'aripa bima, mi pae ne waibia oo biēra.

¡Aba ichit'a Tachi Ak'õrepi!

⁵⁰ Māipuru ichi wap'ea berā ewaricha k'īra chupuria baparima.

⁵¹ Tachi Ak'õrepa ichi jua chaareadepa ne waibia ook'oasima.

Ara āchi tuaba chi minachia k'awa k'īrisia berā ichia āyá jūichoapisima.

⁵² Chi atepe beada āyá jeret'aak'oak'ari chi k'aepe k'ede chi atepe bik'oasima.

⁵³ Chi nenea k'edea nejōma pia teasima, maamina chi minachia uru beadá jua k'ak'ua āyá wāpik'oasima.

⁵⁴⁻⁵⁵ Ichi pae pari mimiaparí Israel p'uuru k'aripasima. Ichia Abrahán, ichidepa chedaadarā sida ewaricha k'īra chupuriasima tachi chōarāenapemarā jarada jīra».

⁵⁶ María Elisabé tede jedek'o k'ak'o ūpea bak'ari ichi tede wāsima.

Juan chi Porochoaparí t'õna

⁵⁷ Ichi ewari paside Elisabé warra t'õsima. ⁵⁸ Ichi ara k'ait'a p'anapatairāpa, ichidirā pida māi ūrisidaide ichi ome sō arapá p'aneesidama Tachi Chiparipa minachia k'īra chupuriada pēra.

⁵⁹ Warra t'õk'ari ewari k'ak'o ocho pa bide atewāsidadama warra

k'ak'ua tauchaadai k'orea. Māine waapēarāpa ichi ak'ōre t'ī Zak'aria t'ī jira bi k'īria p'anasidama.

60 Maamina chi naepa jarasima:

—Māiya t'ī bidaiwēma, māipari ichi t'ī bidaipi Juan.

61 Āchia jarasidama:

—¿K'ārea māi t'ī bidaima? Māra ēpērarā t'āena māi t'ī newēma.

62 Maapae chi ak'ōre Zak'aria juadepa idisidama k'āre t'ī bi k'īria bi k'awadayá. 63 Māi k'orea Zak'ariapa pak'uru p'ep'eeda peda enemeepisima. Māine nāiya bisima: «Ichi t'ī Juan bidaipi».

Māi unusidaide jōmāirāpa k'awa k'īrisiadaé pasima. 64 Ara māine Zak'aria k'īrame t'urrá bada māicha pedesima māinepa Tachi Ak'ōrea pia pedesima.

65 Jōma āchi k'ait'apemarāpa māi k'orea ūrisidaide Tachi Ak'ōre wap'ea p'anīpa jōma Judea tua eya pará bide nepiripachidama.

66 Jōma māi ūrinaanapa jarapachidama: «Māiya paipira, māi warra chi atepe paipi». Māiya jarasidama Tachi Chipari jua chaarea chi warra ome biēra.

67 Maapae chi Juan ak'ōre Zak'ariapa Tachi Ak'ōre Jaoredepa nāiya pedesima:

68 «¡Israel p'uuru Tachi Ak'ōre minachia pia bima, ichi ēpērarā k'aripai k'orea chesideepuru!

69 Ichi pae pari mimiaparí Davidepa cheda peeruma Tachi k'aripaparí jua chaarea bit'a bamērā.

70 Naena Tachi Ak'ōrepa ichi pari pedeapatairā māi k'orea jarapisima.

71 Ichia jarapisima jōma tachi nek'īramá, māinepa tachi unuemaa p'ani āchi jua chaareadepema k'aripait'a.

72 Māiya oopi tachi chōarāenapemarā k'īra chupuriyade ada pēra ichiaba āchi ome pedea bida jōma ooyade ada pēra.

73-74 Ichia tachi chōarāenapema Abrahamá jarasima tachi chi nek'īramá jua chaareadepema k'aripai.

Māiya ne wap'eawēa tachia ichi pae nepia oo p'ananaí.

75 Tachi chok'ae p'anīmisa ichi k'īrari pia jīp'a nipadaipi».

76 Maapae Zak'ariapa ichi warra k'orea nāiya jarasima:

«Warra, pi Tachi Ak'ōre chi atepe bi pari pedeapariade adaipi. Pi Tachi Chipari naa wāipi ichi o jarií k'orea.

77 Pia israel ijūanepemarā k'awapiipi sāmaasá Tachi Ak'ōrepa āchi nemietá k'īrisia atuak'ari k'aripait'a.

78 Ichia tachi minachia k'īra chupuria biēra, imata pajāne ochiapari jira, ara māiya Tachi K'aripaparí pajānepa cheipi.

79 Māipa chi p'ārione berá, māinepa chi piudai wap'ea berá Tachi Ak'ōrepa ichi inaa k'awapiipi.

Ichiaba tachiá k'awapiipi
sāmaasá ichi ode ne
k'irisawēa nipadai k'orea».

⁸⁰Chi warra warisima
māinepa Tachi Ak'öre Jaore-
depa chaarea beesima. Chōa
bak'ari ijūa pania newēa bide
bade wāsima. Māma bapachima
aba israel ijūanepemará k'irari
pedearudea.

Jesú t'ōna ewari

Mateo 1:18-25

2 ¹Māi ewaride Romanepema
chi atepe poro chaarea bi
Augusto apataipa ēpērarā ichi
juade ua bidepemarā āarea
joisiapisima.^g ²Māi ewaride
Cirenio Siria ijūane chi chaarea
bi paside māi chi naa ēpērarā
joisiapida pasima. ³Māine
jōmāirā āchi p'uurucha wāsídama
joisiadamērā.

⁴Māi ewaride José Galilea
tuade Nazaré p'uurude bapa-
chima. Ichi Davidepa cheda
pēra Judea tuade Belén p'uuru-
dea wāsima. Belén Daví t'ōna
p'uuru pasima. ⁵Ichi k'ima pai bi
María ome wāsima āchi joisiada-
mērā. Māi ewaride María biak'oa
basima. ⁶Belene p'anine María
warra t'ōi ewari pasima. ⁷K'āipa-
tai te pari newē pēra ichi warra
īwini t'ōna p'arupa p'irak'ari āni-
mara nek'opataide eda bisima.

Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda oveja ak'ipatairá unupida

⁸Māi teamasi oveja ak'ipatai-
rāpa āchi oveja Belén k'ait'a ak'i
p'anasidama. ⁹Māiya bide Tachi
Chiparipa it'aripa peedapa āchiá
unupisima. Māine Tachi Ak'öre
k'irawārea achiterrea bi āchik'á
minachia inaa jērat'ūsima. Māi
k'orea oveja ak'ipatairā mina-
chia p'erasidama. ¹⁰Maamina
Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa
āchiá jarasima: «Wap'earāt'i.
Mia peeda pia mārā jarade che-
sima. Māi peeda k'orea jōmāirā
sō arapá p'aneenaipi. ¹¹Idi Daví
t'ōna p'uuru Belene mārā k'aripa-
parí t'ōsima. Ichi Cristopi, Tachi
Chiparipi.^h ¹²Nāinepa mārāpa
k'awadaipi mia piarā jararu:
mārāpa māi warra chak'e p'arupa
p'ira bi ānimara nek'opataide unu-
naipi».

¹³Ara māine Tachi Ak'ōrepa
it'aripa peedarā chok'ará unupi-
sima. Jōma āchia Tachi Ak'öre
k'orea nāiya pia pedeasidama:

¹⁴«¡Tachi Ak'öre it'i pajāne bi
pi-ia bima! ¡Tachi Ak'ōrepa
pia unu bi ēpērarā nāi
ijūane ne k'irisidawēa
p'ananaima!»ⁱ

¹⁵Maapae Tachi Ak'ōrepa
it'aripa peedarā pajānea wāsi-
dama. Māine oveja ak'ipatairāpa

^g 2:1 Ichia māiya oopisima p'uuru becha ichi pae erreara jirip'epii k'orea.

^h 2:11 *Cristo*. Cristo t'iwēma. Jara bima «Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jara bada» wa «Tachi Ak'ōrepa Tachi Chipari teada». Arameo pedeade bi bima: *Mesías*.

ⁱ 2:14 *¡Tachi Ak'ōrepa pia unu bi ēpērarā nāi ijūane ne k'irisidawēa p'ananaima!* Griego pedeade māi pia ūriwēa bima.

© 1996 David C. Cook

Chi oveja ak'ipatairāpa chi warra chak'e ununaanana (2:16)

ara āchit'u jarasidama: «Wātima Belenea, Tachi Chiparipa jara peeda ak'idai k'orea».

¹⁶Ara māine isapea wāsīdama. Māma padak'ari María, José, chi warra chak'e ome unusidama. Warra chak'e ānimara nek'opataide eda basima. ¹⁷Māi

ununak'ari Tachi Akōrepa it'aripa peedapa chi warra k'orea jarada āchia jōmāirā nepirisidama. ¹⁸Chi oveja ak'ipatairāpa jara p'ani ūrisidaide jōmāirāpa māi k'orea k'awa k'irisidawēa p'aneesidama. ¹⁹Maamina chi nae Mariapa māi āarea ichi sōne minachia k'irisia

bapachima. ²⁰Oveja ak'ipatairã jũitea wãutade áchia ununana k'orea mãinepa ũrinana k'orea Tachi Ak'õre k'orea pia pedea-sidama. Tachi Ak'õrepa it'aripa peedapa jarada jĩra piarã jõma mãiyasima.

Jesú Tachi Ak'õre te minachia bideia enemeenana

²¹Warra t'õk'ari ewari k'ak'o ocho pa bide chi warra k'ak'ua tauchaasidama. Mãine ichi t'ĩ Jesú bisidama, chi nae biak'oi naena Tachi Ak'õrepa it'aripa peedapa jarada jĩra.

²²María warra t'õk'ari, chi judiorã wëerãpa nipachida jĩra ãarea ara mãiya oosima, Moisepa bidade bi bi jĩra. Mãi ewari parude, ichia chi ak'õre ome warra chak'e Jerusalenea atewãsidama Tachi Chipari k'ĩrari bidai k'orea. ²³Mãiya oosidama Tachi Chiparipa Moisea bipidade nãiya bi bi përa: «Jõma warra ĩwini Tachi Chiparia teadai pia bima». ²⁴Mãi awara Tachi Ak'õre k'ĩrari pia p'aneenai k'orea chi naepa mãinepa chi ak'õrepa p'aloma paapisidama Tachi Chiparipa Moisea bipidade nãiya bi bi përa: «P'aloma wa soerre ume paateai pia bima».

²⁵Mãi ewaride ëpëra Simeón apatai Jerusalene basima. Mãi Simeón jĩp'a basima mãinepa Tachi Ak'õrepa jara bi jĩra pia

oopachima. Ichia ni basima Tachi Ak'õrepa Israel p'uuru sõpiapii ewarit'a. Tachi Ak'õre Jaore ichi ome basima. ²⁶Naena Tachi Ak'õre Jaorepa ichiá k'awapisima ichi k'ĩrawëai naena Tachi Chiparipa Tachi K'aripaparí teai jarada unuit'a. ²⁷Moisepa bidade bi bi jĩra oodai k'orea, Jesú ak'õrepa chi nae ome ichi Tachi Ak'õre te minachia bideia atewãsideide, Tachi Ak'õre Jaorepa Simeón ará wãpisima. ²⁸Simeónpa chi warra unuk'ari, jirak'ari maapae Tachi Ak'õrea nãiya pia jarasima:

²⁹«Mi Chipari, jãiyapuru pi pae pari mimiaparí ne k'ĩrisiawëa piupise, pia jarada jĩra ooda përa.

³⁰Pia Tachi K'aripaparí teai jarada miá unupisima.

³¹Pia ichi bisima ãarea p'uurudepemarãpa ununamërá.

³²Ichi inaa jĩra bai pi judiorãwëpa pi k'orea k'awadamërá.

Ichi k'orea, pi p'uuru Israel k'orea pia jaradaipi».

³³Simeónpa áchi warra k'orea jara bi ũrisidaide Jesú ak'õrepa chi nae ome k'awa k'ĩrisiadaé pasima. ³⁴Mãine Simeónpa áchiá pia jarak'ari Mariá nãiya jarasima:

—Tachi Ak'õrepa nãi warra teasima israeldepemarã chok'arairã

²J:23 Warra ĩwini. Éxodo 13:2.

2:22 Levítico 12:1-8. **2:24** Levítico 12:6-8. **2:25** Isaía 40:1-5; 49:13-16; 57:18-19; 61:1-3. **2:31** Isaía 40:5; 52:10. **2:32** Isaía 42:6; 46:13; 49:6.

pia biměrá mǎinepa ichiaba chok'arairǎ piawěa biyá. K'awa-piipi ichi Tachi Ak'ōrenepa che bit'a, maamina ichi k'orea k'achia pedeadaipi. ³⁵Mǎiya chok'arairǎpa āchi sōne měra uru be unupiipi. Ichiaba pi minachia sōp'ua baiipi k'ĩruuparí nek'opa su bi jĩra.

³⁶Arí Tachi Ak'ōre pari pedeaparı Ana apatai basima. Ichi Aserdepa cheda P'anuel k'au pasima. Ichi chōtá basima. Āwěra bit'a k'ima atak'ari siete āyo bide p'ětá pasima. ³⁷Ichi p'ětá beeda āyo 84 basima.^k Ewaricha āst'á, teamasi pida Tachi Ak'ōre te minachia bidepa wāpachima Tachi Ak'ōrea pia pedei k'orea, Tachi Ak'ōrene k'ĩrisiadayá nek'odak'apí ewaride ooi k'orea mǎinepa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidii k'orea. ³⁸Mǎi chōtá Jesú ak'ōre mǎinepa chi naemá orrobarik'ari Tachi Ak'ōrea sōpia bayade asima. Maapae chi Tachi Ak'ōrepa Jerusalén p'uuru k'aripai ewari ni p'anirá chi warra chak'e k'orea pedeasima.

³⁹Moisepa bidade bi jĩra jōma ook'ari José, María ome Gali-lea tuade āchi p'uuru Nazaredea jĩtea wāsídama. ⁴⁰Chi warra warisima mǎinepa Tachi Ak'ōre Jaoredepa chaarea beesima. Ichia minachia k'awasima mǎinepa Tachi Ak'ōrepa ne āareane ichi k'aripapachima.

Jesú Tachi Ak'ōre te minachia bide bada

⁴¹Āyocha Jesú ak'ōre mǎinepa chi nae Jerusalenea wāpachidama judiorā Egitodepa wānana k'ĩrisiadatai ewari oodai k'orea. ⁴²Jesú doce āyo baside āchi wāsídama mǎi arapaapatai ewari oodai k'orea jōma judiorāpa oopatai jĩra. Jesú sida āchi ome wāsima. ⁴³Mǎi arapaapatai ewari jōk'ari āchi jĩtea wāsídama. Maamina āchi warra Jesú Jerusalene beesima. Mǎi āchia atua p'anasi-dama. ⁴⁴⁻⁴⁵K'ĩrisia p'anasi-dama Jesú epērarā t'āena nipasit'a. Mǎiya ewari aba pa basima. K'ewará ichi jirisidaide āchi epērarā t'āena ununaé pasima. Ara mǎine jĩtea Jerusalenea Jesú jiride wāsídama.

⁴⁶Ewari ūpeaide ichi unusidama Tachi Ak'ōre te eda Moisepa bida jarateapatairā t'āena suak'abari bit'a. Āchia jaratea p'ani ūri basima mǎinepa āchiá ne idipachima. ⁴⁷Mǎine āchia idi p'ananat'a ichia pia p'anoopachima. Jōma ichi ūri p'anipa k'awa k'ĩrisiadaé pasima ichi k'ĩrisiadepa p'anoo biēra. ⁴⁸Ichi ak'ōre mǎinepa chi naepa ichi unusidaide k'awa k'ĩrisiadaé pasima. Chi naepa ichiá idisima:

—Warra, ¿pia k'āre k'orea jāiya oosima? ¿K'āre k'orea nāma beesima? Minachia sōp'ua k'ĩrisia

^k 2:37 Ichi p'ětá beeda āyo 84 basima. Griego pedeade mǎi bida k'ĩrisia awara jara k'ĩria bima. Waapēarāmá nǎiya jara bima: Ana 84 āyo basima.

2:38 Isaía 52:10. 2:41 Éxodo 12:1-27.

p'anipa mia, pi ak'õre pida pi jiri p'anasidama.

⁴⁹ Jesupa p'anoosima:

—Mārāpa ¿k'āre k'orea mi jiri p'anasidama? ¿Mi Ak'õre tede bai bit'a k'awadawēa p'anik'āra?

⁵⁰ Maamina āchia Jesupa jarada k'awadaé pasima. ⁵¹ Maapae Jesús āchi ome Nazaredea wāsima. Māma āchi ome chok'ea bapachima. Jōma Jerusalene māiyana chi naepa minachia pia k'īrisia bapachima. ⁵² Jesús k'ak'ua ibia warisima māinepa ewaricha ne k'awapodosima. Tachi Ak'õrepa, ēpērarā pida māi pia unusidama.

**Juan chi Porochoaparí
k'orea bida**

Mateo 3:1-12; Marco 1:1-8;

Juan 1:19-28

3 ¹ Tiberio chi Romanepema atepe poro chaarea bi quince āyo pa bide, Poncio Pilato Judea tuade chi minachia k'awa bi pasima. Herode Galilea tuade chi minachia k'awa bi pasima.^l Chi ūpēa P'elipe Traconite tuade māinepa Iturea tuade chi minachia k'awa bi pasima.^m Lisania Abilene tuade chi minachia k'awa bi pasima. ² Aná māinepa Caip'á chi p'aare minachia k'awa p'anirā pasima.ⁿ

Māi ewaride ijūa pania newēa bide Tachi Ak'õrepa Zak'aria warra Juaná pedeasima.

³ Māipuru Juan jōma Jordán to k'ait'a berá jarade wāsima āchia nemietá oopatai itu bidak'ari Tachi Ak'õremá chedamērā. Ichia jarasima māiya oosidara Tachi Ak'õrepa āchi nemietá oodada k'īrisia atuait'a. Chi ichi pedea ūriuta ichia toeda porochoapachima. ⁴ Jōma māi māiyasima Tachi Ak'õre pari pedeaparí Isaíapa naena bida jira:

«Ēpēra ijūa pania newēa bide jīk'ua pedea bima:

O jarit'i Tachi Chipari pia chemērā. O ichi pae jīp'a jarit'i.

⁵ Joa be jōma k'orí bepiipi. Eya it'i be māinepa eya jeeda be sida māiya ook'oiipi.

O jōrea be jīp'a jariipi, o piawēa be āarea pia ook'oiipi.

⁶ Māiya jōmāirāpa ununaipi sāmaasá Tachi Ak'õrepa tachi k'aripait'a».

⁷ Chok'ará ēpērarā chepachidama Juanpa porochoamērā. Maamina Juanpa waapēarā jarapachima: «Māra taama jira berā, ¿k'aipa jarasima māra Tachi Ak'õrepa tachi

^l3:1 Māi Herode «Antipa» apachidama. Ichi k'orea nāma pedea bima: Mateo 14:1-10; Luca 3:19; 9:7-9; 13:31-33; 23:6-12. Ichi ak'õre «Herode chi Minachia K'awa Biade» apachidama. Mateo 2:1-23. ^m3:1 Māi P'elipe k'orea aba nāi versiculode bi bima. Awarai P'elipe «Herode-P'elipe» apatai unupatama Mateo 14:3; Marco 6:17; Luca 3:19. «Herode chi Choma» apatai āchi ak'õre pasima. Antipa ome chi ūpēarā pasima. ⁿ3:2 Caip'á Aná wiu pasima. Aná p'aare chi atepe basima āyo 6depa 15dea. Caip'á chi p'aare atepe basima āyo 18depa 36dea.

3:4-6 Isaía 40:3-5.

itiai ewaridepema p'ue mīrunait'a? ⁸Mārapa oo p'aninepa unupit'i piarā machi nemietá ooparí itu bidak'ari Tachi Ak'ōremá chesidait'a. K'īrisiarāt'i Abrahamepa chedaadarā pēra Tachi Ak'ōrepa itiaiweane arāt'i. Mia mārā jararuma: Tachi Ak'ōrepa k'īriaipira, cha be mawaradepa Abrahamepa chedaadarā papik'oaipi. ⁹Māi awara mia jararuma: Tachi Ak'ōrepa chaara uru bima pak'uru t'ut'aak'oi k'orea. Āarea pak'uru pia chaudak'a t'ut'aak'oak'ari t'ipide bat'ak'oaipi. Ara māi jīra Tachi Ak'ōrepa nemietá oopatairā itiaipi».

¹⁰Māi k'orea ēpērarāpa ichiá idipachidama:

—Māiya bipira taipa ¿k'āre oodai p'anima?

¹¹Juanpa p'anoosima:

—Neet'á ume uru bīpa chi ne newēa k'īria aba teai pia bīma. Chi k'oi uru bīpa chi nek'oi newēa k'īria teai pia bīma.

¹²Māiya bide Romanepema pae erreara jirip'epatairā porochoadai k'orea chesidama. Maapae āchia idisidama:

—Jarateaparí, taipa ¿k'āre oodai p'anima?

¹³Juanpa āchiá jarasima:

—Mārapa erreara jirip'eutade atepe idirāt'i.

¹⁴Māine papaká berā arí p'anīpa Juaná idisidama:

—Taipa ¿k'āre oodai p'anima? Juanpa p'anoosima:

—Wap'eapidak'ari chīara erreara ēemarirāt'i māinepa sea-depa chīara k'orea k'achia pedearāt'i. Sōpia p'angat'i ara mārā erreara p'aa p'aninepa.

¹⁵Chi arí p'anīpa māi ūrisidaide āarea jīrak'aua p'aneesidama k'āasāi k'awadai k'orea. Ara āchi tuaba nāiya k'īrisia p'anasidama: «¿Juan Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradak'ara?»

¹⁶Maamina Juanpa āareairā jarasima: «Piarā mia mārā paniapa porochoa bīma. Maamina mi k'aepēra chi atepe bi cheipi. Ichia jīrone jī bi ērai k'orea mi māi pae pia biwēma. Ichiapuru Tachi Ak'ōre Jaoredepa porochoaipi. ^oMaamina ijāanaepira itiaipi. ^p¹⁷It'aa jira bat'aparí ichi juade uru bīma chi trigo tau jora āyá amaai k'orea. Maapae chi tau ēechoada yaaipi maamina chi jora t'ipi uruade paaipi. Māi k'iik'ama».

«It'aa jira bat'aparí ichi juade uru bīma chi trigo tau jora āyá amaai k'orea». (3:17)

^o 3:16 Tachi Ak'ōre Jaoredepa porochoaipi. Māi jara k'īria bīma «Tachi Ak'ōre Jaore teait'a». ^p 3:16 Itiaipi. Griego pedeade nāiya bi bīma: T'ipi uruapa porochoaipi.

¹⁸Ara mǎi jīra ne wawaria-depa Juanpa chi pedea pia tachi k'aripai k'orea jarateapachima mǎinepa jarapachima mǎine jǎanamērǎ. ¹⁹Maamina Juanpa Galileadepema minachia k'awa bi Herode itiapachima ichia wēra uru bi Herodía k'orea. Mǎi Herodía piarǎ Herode ũpēa P'elipe k'ima pasima. Mǎi awara Juanpa ichi itiapachima nejōma nemietá ooda k'orea. ²⁰Herodepa mǎi nemietá oo bi awara nǎi k'achia sida oosima: Juan eda jīa nibipisima ichi itiai k'orea.

Juanpa Jesú porochoada

Mateo 3:13-17; Marco 1:9-11

²¹Juanpa ēpērarǎ porochoak'oa baside Jesú sida porochoasima. Mǎine Jesupa Tachi Ak'ōrea pedearude pajǎ ewa wāsima. ²²Ewa wāk'ari Tachi Ak'ōre Jaore pajǎnepa p'aloma jīra ichi ĩri chesima. Mǎine Tachi Ak'ōrepa pajǎnepa edá nǎiya pedeasima: «Pi mi Warra chi k'īria bipi. Pi k'orea mi minachia sō arapá bima». ^q

Lucapa Jesuderǎ chi chōarǎenapemarǎ k'orea bida

Mateo 1:1-17

²³Jesupa jaratea beeside treinta āyo bi jīra basima. Ĕpērarámǎ ichi José warra pasima. José Eli warra pasima. ²⁴Eli Matá warra pasima.

Matá Leví warra pasima.
Leví Melquí warra pasima.
Melquí Janai warra pasima.
Janai José warra pasima.
²⁵José Matatía warra pasima.
Matatía Amó warra pasima.
Amó Nahúm warra pasima.
Nahúm Eslí warra pasima.
Eslí Nagai warra pasima.
²⁶Nagai Máhat warra pasima.
Máhat Matatía warra pasima.
Matatía Semeí warra pasima.
Semeí José warra pasima.
José Juda warra pasima.
²⁷Juda Johanan warra pasima.
Johanan Resá warra pasima.
Resá Zorobabel warra pasima.
Zorobabel Salatiel warra pasima.
Salatiel Nerí warra pasima.
²⁸Nerí Melquí warra pasima.
Melquí Adí warra pasima.
Adí Cosam warra pasima.
Cosam Elmadán warra pasima.
Elmadán Ere warra pasima.
²⁹Ere Josué warra pasima.
Josué Eliezer warra pasima.
Eliezer Jorim warra pasima.
Jorim Matá warra pasima.
³⁰Matá Leví warra pasima.
Leví Simeón warra pasima.
Simeón Juda warra pasima.
Juda José warra pasima.
José Jonán warra pasima.
Jonán Eliakín warra pasima.
³¹Eliakín Melea warra pasima.
Melea Mainán warra pasima.
Mainán Matata warra pasima.

^q 3:22 Pi k'orea mi minachia sō arapá bima. Griego pedeade mǎipa ichiaba jara bima: *Mia pi jiri atasima.*

3:20 Mateo 14:1-10; Marco 6:14-28.

Matata Natán warra pasima.
 Natán Daví warra pasima.
 32 Daví Jesé warra pasima.
 Jesé Obed warra pasima.
 Obed Boa warra pasima.
 Boa Salmón warra pasima.
 Salmón Naasón warra pasima.
 33 Naasón Aminadá warra pasima.
 Aminadá Arán warra pasima.
 Arán Jesrón warra pasima.
 Jesrón P'are warra pasima.
 P'are Juda warra pasima.
 34 Juda Jacobo warra pasima.
 Jacobo Isá warra pasima.
 Isá Abrahán warra pasima.
 Abrahán Taré warra pasima.
 Taré Nak'or warra pasima.
 Nak'or Serug warra pasima.
 35 Serug Ragau warra pasima.
 Ragau Péleg warra pasima.
 Pelég Heber warra pasima.
 Heber Sala warra pasima.
 36 Sala Cainán warra pasima.
 Cainán Arp'ak'a warra pasima.
 Arp'ak'a Sen warra pasima.
 Sen Noé warra pasima.
 Noé Lamec warra pasima.
 37 Lamec Matusalén warra
 pasima.
 Matusalén Enoc warra pasima.
 Enoc Jared warra pasima.
 Jared Malale warra pasima.
 Malale Cainán warra pasima.
 38 Cainán Enó warra pasima.
 Enó Set warra pasima.
 Set Adán warra pasima.
 Adán Tachi Ak'õre warra
 pasima.

Tiorepa Jesua mïesa jara bada

Mateo 4:1-11; Marco 1:12-13

4 ¹ Jesú, Tachi Ak'õre Jaore ome bada, Jordán todepa jïitea wāsima. Māine Tachi Ak'õre Jaorepa ichi ijūa pania newēa bidea atewāsima. ² Māma ewari k'ak'o cuarenta basima. Māine tiorepa ichiá mïesa jara-sima nemietá oomērá. Māi ewaride Jesupa mi āpia pida nek'owēa biēra jarra basima. ³ Māiya bide tiorepa Jesua nāiya jarasima:

—Pi piarā Tachi Ak'õre warra-pira, jarase nāi mawará p'ana pamērá.

⁴ Jesupa p'anoosima:

—Tachi Ak'õre pedeade nāiya bi bima: abapuru nek'o bidepa ēpēra chok'ae baiwēma, [māipari jōma Tachi Ak'õrepa jara bi ijāa bidepa chok'ae baipi].⁷

⁵ Māiya bak'ari tiorepa Jesú eya it'i bidea ateesima. Māmāipa nāi ijūane be p'uuru āarea ak'ipisima.

⁶ Māine tiorepa jarasima:

—Nāi ijūane p'uuru be māinepa māi p'uurude nepia be āarea pi juade biipi. Mōré pēra mia tea k'īriaru teai bima. ⁷ Mi k'īrari sīraporode k'obeek'ari miá pia pedeapira mia jōma teapi.

⁸ Maamina Jesupa jarasima:

—Tiore, āyá wāse.⁸ Tachi Ak'õre pedeade nāiya bi bima: “Aba pi Chipari Tachi

⁷ 4:4 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade pēdea corchetede bi newēma. Deuteronomio 8:3. ⁸ 4:8 *Tiore, āyá wāse.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

Ak'õreapuru pia pedease. Ichia jara bit'a oo base".

9-10 Mäiya bak'ari tiorepa Jesú Jerusalenea atewāsima Tachi Ak'õre te poro it'i bimá. Maapae jarasima:

—Pi piarā Tachi Ak'õre Warra-pira, nāmāipa edá jīitise. Tachi Ak'õre pedeade nāiya bi bima:

Tachi Ak'õrepa ichi it'aripa peedarā pimá peeipi k'aripadamērā.

11 Pi āchi juade atewānaipi pi jīru mawarapa p'uapiemaapa.

12 Maamina Jesupa jarasima:

—Ichi pedeade nāi sida bi bima: “Pi Chipari Tachi Ak'õrea waa mīesa jararāse nemietá oomērā”.

13 Mäiya waa mīesa jara bak'ari tiore Jesuk'á bada āyá wāsima aba māicha ewari unuutadea.

Jesupa jaratea beeda

Mateo 4:12-17; Marco 1:14-15

14 Mäiya bak'ari Jesú Tachi Ak'õre Jaore jua chaareadepa Galilea tuadea jīitea wāsima. Jōma māi tuade ēpēerāpa ichi t'ī k'orea minachia ūripachidama. 15 Judiorā ará pedeapatai techa ichia Tachi Ak'õre pedea jaratea bapachima. Māipuru jōmāirāpa ichi k'orea pia jarapachidama.

Jesú Nazarede bada

Mateo 13:53-58; Marco 6:1-6

16 Maapae Jesú ichi warida pada p'uuru Nazaredea wāsima. Mīmianak'apí ewaride ichia oopari jīra judiorā ará pedeapatai tede eda wāsima. Maapae ichi bai nibeesima Tachi Ak'õre pedea eda jarai k'orea. 17 Māine Tachi Ak'õre pari pedeapari Isaiá k'art'a bida ichiá teasidama. Māi t'uuya bi ēra-k'ari nāi pedea jirik'ari jik'ua eda jarasima:

18-19 «Tachi Ak'õre Jaore mi ome bima. Ichia mi jiri atasima chi nenea k'eedea jaramērā Tachi Ak'õrepa āchi k'aripait'a.

Ichia mi peesima chi k'īrisia pará, sōp'ua be sōpiapik'oamērā,^t chi jita uadaadairā āchi k'ēet'aapii jaramērā,

tau p'ārio be unupimērā, chīara jua chaareade mīa be pia bik'oamērā māinepa jaramērā nāi ewaride Tachi Chiparipa ēpērarā pia ooit'a».

20 Eda jarak'ari, k'art'a pirak'ari chi ak'iparia teasima. Maapae suak'abari beesima jarateai k'orea. Jōmāirāpa ichi ak'i tuanasidama. 21 Māine Jesupa jarasima:

—Māi pedea eda jarada idi māra k'īrari māiya baeruma.

^t4:18-19 *K'īrisia pará, sōp'ua be sōpiapik'oamērā.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

4:8 Deuteronomio 6:13. 4:11 Salmo 91:11,12. 4:12 Deuteronomio 6:16.

4:18-19 Isaiá 61:1-2; 58:6.

22 Jōmāirāpa ichi k'orea pia pedeasidama. Ichia pia jaratea bi k'orea k'awa k'īrisiadaé pasima. Ara āchi tuaba jara tuanasidama:

—¿Ichi José warra jāiya biwēk'āra?

23 Jesupa jarasima:

—Mārapa nāi pedea miá jara-daima: “Nēará teaparí, ara pichi tuaba jipa beepise. Pia Capernaune ooda taipa ūrisidama. Nāma pi p'uurude pida ara māiya abarik'a oose”.

24 Māi awara jarasima:

—Mia mārā piarā jararuma: abai pida Tachi Ak'ōre pari pedeaparia ara ichi tuade pia pedeada-k'ama. 25 K'īrisiat'i, Elía basi ewaride Israel tuade p'ētāarā chok'ará p'anasidama. Māi ewaride āyo k'ak'o ūpeak'ari ya estarik'a k'oe chewēa bada pēra jarra minachia oosima. 26 Maamina Tachi Ak'ōrepa Elía abai pida Israeldepema p'ētá k'aripade wāpié pasima. Māi k'aepēra p'ētá Sidón tuade Sarepta p'uurude bimá wāpisima. 27 Ara māi jīra chi Tachi Ak'ōre pari pedeaparí Eliseo basi ewaride, aidapa k'idade berā Israel tuade chok'ará p'anasidama maamina āchidiidepema abai pida ichia jipa beepié pasima. Māipari Siria tuadepema Naamán jipa beepisima.

28 Māi ūrisidaide āarea judiorā ará pedeapatai tede p'ani k'īruusidama. 29 Ara māine Jesú p'uurudepa tajatá sīsīamat'á atee-wānak'ari, māi p'uuru eya poro

nok'odea atee-wāsídama p'ēyanepa jirat'aadai k'orea. 30 Maamina Jesú ara āchi t'āena nek'aiwēa wāsima.

Jesupa ēpēra jaore mietá pará bi jipa beepida

Marco 1:21-28

31 Māiya bak'ari Jesú Galilea tuade Capernaum p'uurudea wāsima. Mimianak'apí ewaride ichia jaratea basima. 32 Minachia k'awa bidepa arí jaratea biēra āareairāpa k'awa k'īrisiadaé pasima. 33 Judiorā ará pedeapatai tede ēpēra jaore mietá pará bi basima. Māiya bide ichia jik'ua pedeasima:

34 —¿Jesú Nazaredepema! ¿K'āre k'orea tai waa oo bima? ¿Tai k'enane chesik'āra? Mia k'awa bima pi k'ait'a: ¡Pi Tachi Ak'ōrepa peedapi!

35 Jesupa chi jaore mietá nāiya itiasima:

—K'īup'ease. Jāi k'ak'uadepema āyá wāse.

Ara māine chi jaore mietapa chi ēpēra jeeda baepik'ari āyá wāsima, māi p'ua oowēa. 36 Māi unusidaide āareairāpa k'awa k'īrisiadaé pasima. Ara āchi paara idi para beesima: «Ichi pedeadepa ¿sāmaasá jāiya oo bima? Ichia jararut'a chi jaore mietaarāpa ūripatama. Ichi jua chaarea bidepa māinepa ichi juade āarea uru bidepa, chi jaore mietaarā pedearude āyá wāk'oapatama».

37 Māipuru ichi p'uuru k'ait'a becha ichi t'ī k'orea āarea t'ī p'oa nibeesima.

**Jesupa Simón Pedro p'ak'õre
jipa beepida**

Mateo 8:14-15; Marco 1:29-31

³⁸Judiorã ará pedeapatai tedepa wãk'ari Jesú Simón tedeá wãsima. Mãma Simón p'ak'õre minachia k'ia nibasima. Mãipuru Jesua chichupuria idisidama jipa beepimẽrá. ³⁹Jesupa edá ak'ik'ari chi k'iamíá itia pedeasima. Ara mãine k'iamia tuusima. Maapae chi k'idade bada p'irabarik'ari ãchiã nek'opisima.

**Jesupa chok'ará jipa
beepik'oada**

Mateo 8:16-17; Marco 1:32-34

⁴⁰K'iuk'ari chok'ará wawaria k'ak'ua piawẽa berã Jesumã ateewãsidama. Jesupa ichi jua ãchi ïri bik'ari jipa beepik'oasima. ⁴¹Ichiaba chok'ará jaore mietaarã ëpërarã k'ak'uadepema jeret'aasima. Wãutade nãiya bia jarapachidama: «jPi piarã Tachi Ak'õre warrapi!» Æchia k'awa p'anasidama ichi Tachi Ak'õrepa teai jarada Tachi K'aripaparí. Mãi k'orea Jesupa ãchi itiak'ari, pedeapik'a pasima.

Galileade jaratea nipada

Marco 1:35-39

⁴²Tap'ededa Jesú mẽa wãsima ëpëra newẽmá. Maamina ëpërarãpa ichi jiri p'anasidama. Unusidaide jarasidama ãchi p'uurude

beemẽrá. ⁴³Maamina Jesupa ãchiã jarasima:

—Mia waapëarã p'uuru bede jarateai bima Tachi Ak'õrepa ichidirã ichi juade ua bi k'orea. Tachi Ak'õrepa mi peesima mãi pedeá pia jaramẽrá.

⁴⁴Mãipuru Jesupa judiorã tuade judiorã ará pedeapatai techa jaratea wãpachima.^u

Jesupa to bat'apatairã t'ina

Mateo 4:18-22; Marco 1:16-20

5 ¹Ewariaba Jesú senia choma Genesare apatai ik'idá basima.^v Mãine Tachi Ak'õre pedeá ùrinai k'orea ëpërarã chok'ará ichimá cheepirisidama. ²Arí to ik'idá p'ãp'orro ume ùu p'anasidama. Mãi p'ãp'orro chiparirã edá batoodak'ari, ãchi t'iri siimaa p'anasidama. ³Mãine Jesú Simón Pedro p'ãp'orrode batook'ari jarasima to ik'idaipa ãpia eda waa ateewãmẽrá. Maapae p'ãp'orrode suak'abari beek'ari jõma arí p'anirã jaratea beesima. ⁴Jaratak'ari Jesupa Simonoa jarasima:

—Jãapae pi p'ãp'orro to estari-k'a ateewãk'ari to bat'at'i.

⁵Maamina Simonpa p'anoosima:

—Jarateaparí, tai teamasi to bat'a p'ani ewarisidama. Maamina mi ãpia pida pëadaé pasima. Maamina pia mãiya jara biëra oopi.

⁶Ara mãine ãchi to bat'a p'aneesidama. Minachia peauta përa chi t'iri k'õchoasima.

^u4:44 *Judiorã tua.* Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade Judea tua wa Galilea tua bi bima. ^v5:1 Genesare senia ichiaba *Galilea* apatama.

7 Māi k'orea waapēarā p'āp'orrode berā juadepa t'īsidaama k'aripade chedamērā. Chedak'ari p'āp'orro umea betapa ipirusidama. Māipa edā t'aawānai jīra nip'aneesidama. 8-10 Simón Pedropa ichi ome p'ani pida beta chok'ará peadada unusidaide k'awa k'īrisidaaé pasima. Santiago māinepa Juan ichi ome basima. Āchi Zebedeo warrarā pasima. Māine Simón Jesú taade wāk'ari sīraporode k'obeek'ari jarasima:

—Mi Chipari, pia bima pi mik'aapema āyá wāit'a, mi nemietá oopari pēra.

Jesupa Simonoa jarasima:

—P'erarāse, idiipa waa pi mi pae ēpēerā jiriparí paipi.

11 Achia p'āp'orro ipudea atee-wānak'ari āarea ameesidama. Maapae Jesú ome wāsidama.

**Jesupa aidapa k'idade bi
jipa beepida**

Mateo 8:1-4; Marco 1:40-44

12 Ewariaba Jesú p'uurude nine ēpēra aida parā bi chesima.^w Māi ēpērapa Jesú unuside ichi k'īrari sīraporode bedabari k'obeek'ari nāiya chichupuria idisima:

—Mi Chipari, pia k'īria bipira, mi p'ue jipai bima.

13 Māine Jesupa jua īri birude jarasima:

—Māiya oo k'īria bima. ¡Jipa beese!

Ara māine chi aida wēpa wāsima. 14 Māine Jesupa ichiá jarasima:

—Pi jipa beeda mi āpia pida abaija jararāse. Māipari p'aaremā wāse pi jipa beesit'a unumērā. Jāapae Tachi Ak'ōre k'īrari pia beei k'orea Moisepa jarada jīra ne tease. Māiya ēpērarāpa k'awadaipi pi piarā jipa beesit'a.

15 Maamina Jesupa ooda k'orea māi atepe t'ī p'oa wāsima. Māipuru ēpērarā chok'ará chepachidama ichia jaratea bi ūrinai k'orea. K'ak'ua piawēa be chepachidama jipa beepik'oamērā. 16 Maamina Jesú edaide ēpēra newēmā wāpachima Tachi Ak'ōrea pedei k'orea.

Jesupa sorek'ea bada jipapida

Mateo 9:1-8; Marco 2:1-12

17 Ewariaba Jesupa jaratea bide p'ariseorā māinepa Moisepa bida jarateapatairā arí suak'abari p'anasidama. Āchi Galilea tuadepa, Judea tuadepa māinepa Jerusalén p'uurudepa che p'anasidama. Māine Tachi Chipari jua chaareadepa Jesupa k'idade be jipa beepipachima. 18 Māiya bide waapēarāpa ēpēra sorek'ea bi ēpēra uapataide enemeenak'ari, eda atewā k'īria p'anasidama Jesú k'īrari bidai k'orea. 19 Maamina ēpēerā minachia nibi pēra Jesumá p'ue chepidaé pasima.

^w 5:12 *Aida*. Jesú ewaride piarā sāmaasá basit'a tachia k'awadawēa p'anima. Maamina judiorāmá aba Tachi Ak'ōrepuru p'ue jipa beepii basima Número 12:9-12; 2 Rey 5:7. Māi awara aba aidapa jitasira āyá bade wāi basima Levítico 13:45-46.

5:14 Levítico 14:1-32.

© 1996 David C. Cook

*Te ĭripema ārinak'ari chi sorek'ea bi chi ĕpĕra
uapataide edá t'aapeesidada (5:19)*

Māipuru āchia chi sorek'ea bi te ĭri enemeesidama. Maapae te ĭripema ārinak'ari chi sorek'ea bi chi ĕpĕra uapataide edá t'aa peesidama. Ĕpĕrarā t'āena Jesú k'ĭrari bisidama. ²⁰Jesupa unusima āchia piarā ĭjāa p'ani ichia sorek'ea bi p'ue jĭpa beepii-t'a. Māi k'orea chi sorek'ea bia nāiya jarasima:

—K'ōp'āero, pia nemietá ooda mia k'ĭrisia atuasima.

²¹Māi ūrisidaide chi arí p'ani p'ariseorāpa māinepa Moisepa bida jarateapatairāpa nāiya jarasidama: «Ichi ĭk'ai k'ĭrisia

bima? ĭK'āre k'orea māiya Tachi Ak'ōre k'ĭrari piawĕa pedea bima? Aba Tachi Ak'ōrepuru ĕpĕrapa nemietá ooda p'ue k'ĭrisia atuaiipi».

²²Maamina Jesupa āchia k'ĭrisia p'ani k'awada pĕra nāiya idisima:

—ĭK'āre k'orea māra sōne jāiya k'ĭrisia p'anima? ²³Māramá ĭchi sāi jarait'a chaarea bima: “Pia nemietá ooda k'ĭrisia atuayade” ait'a wa “P'irabarik'ari nipapade” ait'a? ²⁴Tachi Ak'ōrepa mi, chi Ĕpĕra Warra bisima nāi ĭjūane p'anipa nemietá oopatai k'ĭrisia atuamĕrá. Māi mārá unupiipi.

Ara māine chi sorek'ea bia nāiya jarasima:

—P'irabarise. Pichi ne ēpēra uapatai atak'ari tiidá wāse.

²⁵Ara māiya jararude sorek'ea bada p'irabarik'ari ichi ēpēra uapatai atak'ari jōmāirā k'irari wāsima. Maapae Tachi Ak'ōre k'orea pia jara bimisa tede wāsima. ²⁶Māi unusidaide āarearāpa k'awa k'irisiadaé pasima. Māipuru Tachi Ak'ōre k'orea minachia pia jarasidama. Tachi Ak'ōre wap'eadepa jarasidama:

—ǀdi piarā ēpērarāpa ne p'ue oodak'apí ne waibia unusidama!

Jesupa Leví t'ina

Mateo 9:9-13; Marco 2:13-17

²⁷Māiya bak'ari Jesú wārune ēpēra Romanepema pae erreara jirip'eparí unusima. Chi t'ĩ Leví pasima. Māi ēpēra erreara jirip'eparí tede suak'abari basima. Jesupa unuk'ari jarasima:

—Mi ome chese.

²⁸Ara māine Leví p'irabarik'ari ichia oo bada ameeek'ari Jesú ome wāsima.

²⁹Maapae Jesú k'orea Levipa ichi tede chik'o waibia oopisima. Chok'ará Romanepema pae erreara jirip'epatairā māinepa waapēarā ēpērarā āchi ome nek'o p'anasi-dama. ³⁰Māi unusidaide Moisepa bida jarateapatairāpa māinepa p'ariseorāpa Jesú ome p'irriapatairā nāiya k'achia pedeasidama:

—ǀK'āre k'orea Romanepema pae erreara jirip'epatairā ome māinepa waapēarā nemietá oopatairā ome ará nek'oparima?

³¹Jesupa āchiá jarasima:

—Chi k'ak'ua pia bepa nēará teaparí jiridak'ama. Māipari chi k'ak'ua piawēa bepa ichi jiripatama. ³²Mi chi jīp'a berā t'ĩ k'orea chewēa bima, māipari nemietá oopatairāt'u t'ĩ bima Tachi Ak'ōremá chedamērā.

Tachi Ak'ōrene k'irisiadayá nek'odak'apí ewari k'orea jarada

Mateo 9:14-17; Marco 2:18-22

³³Waapēarāpa Jesua jarasidama:

—Juan chi Porochoaparí ome p'irriapatairāpa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidiutade minachia Tachi Ak'ōrene k'irisiadayá nek'odak'apí ewari oopatama. Ara māi jīra p'ariseorā ome p'irriapatairā pida oopatama. Maamina chi pi ome p'irriapatairāpa ǀk'āre k'orea māiya oodak'ama?

³⁴Jesupa āchiá jarasima:

—Imik'irapa wēra atarupa arapaapatai ewari oo bide ǀichia t'īnará Tachi Ak'ōrene k'irisiadayá nek'odak'apí ewari oopiik'āra?

³⁵Maamina chi ewari ará parude waapēarā ēpēerāpa ichi āyá atee-wānaipi. Māi ewaridepuru ichia t'īnarāpa Tachi Ak'ōrene k'irisiadayá nek'odak'apí ewari oodaipi.

³⁶Māi awara Jesupa āchiá nāiya nepirisima jarateai k'orea:

—Ēpēra abai pida p'aru chiwidi k'ōak'ari p'aru sorede wāak'ama. Māiya oopira p'aru chiwidi āriipi. Māi awara chi p'aru chiwidi t'īida chi sore ome pia beeiwēma. ³⁷Ichiaba abai pida uvaba chiwidi

ānimara e ooda chi sorede t'iida-k'ama. Māiŷa oodaipira baak'a-k'ari māi ānimara e ooda chota jīawāipi. Maapae uvaba weawāipi māinepa chi ānimara e ooda āriipi. ³⁸Māipuru uvaba chiwidi ānimara e ooda chiwidide t'iidai p'anima. Māiŷa umea tāaraa choadaipi. ³⁹Māinepa uvaba asia chi naa oodada torupa chiwidi to k'riak'ama. Māipari jaraparima: “Uvaba chi naa oodada chiwidi k'aepēra atepe warrá bima”.

**Jesú mimianak'apí
ewari chiparipi**

Mateo 12:1-8; Marco 2:23-28

6 ¹Mimianak'apí ewaride Jesú ichi ome p'irriapatairā sida jīŷa trigo uudade nipasidama. Māma nipaside Jesú ome p'irriapatairāpa trigo k'imi baadak'ari, juadepa chi tau poasiradak'ari, chi tau k'opachidama.

²Waapēarā p'ariseorāpa māi unusidaide idisidama:

—¿Mārapa k'āre k'orea mimianak'apí ewaride chi tachia ne oodak'apit'a jāiŷa oo p'anima?

³Jesupa p'anoosima:

—¿Mārapa Tachi Ak'ōre pedea eda jaradawēk'āra? Daví māinepa chi ichi ome p'irriapatairā jarra p'anasidaide ¿k'āre oosidama?

⁴Daví Tachi Ak'ōre tede eda wāk'ari Tachi Ak'ōre k'irari bida p'ana atasima. Māi p'ana ¿abapuru p'aarerāpa k'odai p'anasidawēk'āra? Maamina Davipa k'ok'ari ichi ome p'irriapatairā teasima.

⁵Ichiaba Jesupa jarasima:

—Mī, chi Ēpēra Warra mimianak'apí ewari chiparipi.

**Jesupa mimianak'apí ewaride
ēpēra jīpa beepida**

Mateo 12:9-14; Marco 3:1-6

⁶Waapēarā mimianak'apí ewaride Jesú judiorā ará pedeapatai tede eda wāk'ari jaratea basima. Māma ēpēra juaraaripema sorek'ea bit'a basima. ⁷Moisepa bida jarateapatairā māinepa p'ariseorā p'anasidama. Āchia Jesú ak'i p'anasidama mimianak'apí ewaride ēpēra jua sorek'ea bi jīpa beepii k'awadayá. Jīpa beepisira Jesú k'orea k'achia pededai k'irisia p'anasidama. ⁸Maamina āchia k'irisia p'anit'a Jesupa k'awa bada pēra chi ēpēra jua sorek'ea bia nāiŷa jarasima:

—P'irabarik'ari āareairā taade bai nibeese.

Ara māine chi ēpēra p'irabarik'ari maapae bai nibeesima.

⁹Maapae Jesupa āchia jarasima:

—Mia mārā idiruma: mimianak'apí ewaride ¿k'āre oodai p'anima? ¿Pia wa k'achia? ¿Abai k'aripai wa itu piupii?

¹⁰Maapae arí p'anirá ak'ik'ari chi ēpērā nāiŷa jarasima:

—Jua iase.

Māiŷa jua iaside ichi jua jīpa beesima. ¹¹Māipuru arí p'anirā minachia k'iruunak'ari āchi tuaba pedea para beesima Jesú k'orea sāiŷa oodai k'awadayá.

Jesupa ĕpĕra doce peeda

Mateo 10:1-4; Marco 3:13-19

¹²Ewariaba Jesú eyadea wásima. Māma Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi bit'a ewarisima. ¹³Āsā pak'ari ichi ome p'anirā ará t'ik'oak'ari māirānepema doce jiri atasima. Māi doce jiri atadairā “ichia peedairā” bik'oasima.^x ¹⁴Āchi t'ī nāi: Simón (Jesupa ichi t'ī bisima Pedro), chi ūpĕa André, Santiago,^y Juan, P'elipe, Bartolomé, ¹⁵Mateo, Tomás, Alp'eo warra Santiago, Simón Celote apatai, ¹⁶Santiago ūpĕa Juda māinepa Juda Iscariote. Māiya bak'ari ichia Jesú jitapisima.

Jesupa chi chok'ará p'anirā jarateada

Mateo 4:23-25

¹⁷Maapae Jesú āchi ome eyadepa edá chedak'ari, k'oriide bai nip'aneesidama. Māma ichi ome p'irriapatairā chok'ará p'ani māinepa waapĕarā ĕpĕerā minachia cheuta ome ará nibeesima. Māi ĕpĕrarā Judea tuadepa, Jerusalenepa, senia choma ik'idaa-pema p'uuru Tirodepa māinepa Sidonepa ¹⁸cheepirisidama Jesupa jaratea bi ūrinai k'orea māinepa k'ak'ua piawĕa berā jipa beepik'oamĕrā. Māi awara Jesupa jaore mietá berā ĕpĕrarā

k'ak'uadepema āyá jerek'oasima. ¹⁹Āarea chi k'ak'ua piawĕa berāpa ichi t'ōmari k'īria p'anasidama Tachi Ak'ōre jua chaareadepa jipa beepii biĕra.

Tachi pia p'ananei

Jesupa jarada

Mateo 5:3-12

²⁰Jesupa ichi ome p'irriapatairā ak'ik'ari nāiya jarasima:

«Pia p'anima māra chi chichupuria berā māi Tachi Ak'ōrepa māra ichi juade ua biĕra.

²¹Pia p'anima māra chi jarrapisia berā Tachi Ak'ōrepa jāwaapii pĕra.^z Pia p'anima māra chi sōp'uapa jĕa berā, Tachi Ak'ōrepa arapaapii pĕra.

²²»Pia p'anima ĕpĕrarāpa mi, chi Ēpĕra Warra k'orea māra unuemaautade, itu biutade, k'achia pedeautade māinepa māra sōk'achiade autade. ²³Māra piawĕa ooutade minachia sō arapaat'i, mārapa nepia waibia pajāne uru p'ananei pĕra. Āchi chōarāenapemarāpa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā sida piarā ara māi jīra piawĕa oopachidama.

²⁴«Maamina chupuri p'aneenai pi māra chi erreara parā berā, nāi ewaridepuru sō arapá p'ani pĕra.

^x **6:13** *Ichia peedairā.* K'āp'ūra pedeade bi bima *apóstoles.* ^y **6:14** Māi Santiago ichiaba Jacobo apatama. ^z **6:21** *Pia p'anima māra chi jarrapisia berā Tachi Ak'ōrepa jāwaapii pĕra.* Māi ichiaba jara bima: «Pia p'anima sōnepa Tachi Ak'ōre k'awa k'īria berā, Tachi Ak'ōrepa k'awapii pĕra». Jeremia 31:25.

6:21 Salmo 126:5-6; Isaía 57:18; 61:2-3; Apocalipsi 7:16-17. **6:23** 2 Crónica 36:16.

25 Chupuri p'aneenaipi chi jāwaa berā, jarrapisia p'aneenai pēra.

Chupuri p'aneenaipi ara nāiēna ee p'anirā nāiya bak'ari jēanai pēra māinepa k'irisia parā p'ananai pēra.

26 Chupuri p'ananaipi ēpērarāpa māra k'orea pia jaradaipira.

Māra chōarāenapemarāpa ēpērarā Tachi Ak'ōre t'inepa seat'a jarateapatairā sida ara māiya pia jarapachidama".

**Tachi chi nek'īramaarā
k'irianai p'ani**

Mateo 5:38-42,44

27»Maamina māra, chi mi pedea ūri p'anīa mia jararuma: māra chi nek'īramā k'īriat'i. Māra unuēmaa p'ani pia oot'i. 28Chi mārā k'achia pedeaūtā pia pedea-t'i. Māra piawēa oopatai k'orea Tachi Ak'ōrea it'aa chiidit'i āchi k'aripamērā. 29Abaipa uitarrade sīsira, pichi uitarra abai unupise sīmērā. Abaipa pi neet'á ĩri jīparí ēemariipira, pichi neet'á ek'aripema sida itu tea peese. 30Abaipa piá ne idiipira, wāak'arāse. Māi awara pia uru bidepema abaiapa ēemarisira idirāse ya teamērā.

31Mārāpa k'īria p'anīma waapēarāpa māra pia oodait'a. Ara māi jīra mārāpa waapēarā pia oot'i.

32»Abapuru māra k'ōp'āerorāt'a k'īria p'ananaipira, ĵk'aipa māra k'orea pia pedeaīma? K'achia oopatairā pida āchi k'ōp'āerorā

k'īriapatama. 33Māi awara abapuru māra k'ōp'āerorāt'a pia oodaipira, ĵk'aipa māra k'orea pia pedeaīma? K'achia oopatairā pida ara māi jīra oopatama. 34Māi awara mārāpa abaiā ne tearude, māipa ara māiya mārā ne teayade a k'īrisiasira ĵk'aipa māra k'orea pia pedeaīma? K'achia oopatairā pida ara māi jīra oopatama āchia teadada māicha jīruerā jitadai k'irisia p'ani pēra.

35»Māipari māra chi nek'īramā k'īriat'i. Āchi pia oot'i. Āchiā ne teat'i. Maamina mārāpa ne teautade āchia mārā ne teadai k'īrisiarāt'i. Māiyapuru mārāpa Tachi Ak'ōrenepa jitadait'a atepē waibia baiipi māinepa unupidaipi piarā māra Tachi Ak'ōre chi atepē bi warrarāpi. Ichia nemietā oopatairā māinepa ichiā pia biade adak'airā ichi sōpiadepe k'aripaparima. 36Ara māi jīra mārāpa k'īra chupuria beadai p'anīma māra Ak'ōre pajāne bīpa k'īra chupuriapari jīra.

**Waapēarā k'achia
pedeapatai k'orea**

Mateo 7:1-5

37»Waapēarāpa nemietā oodada k'orea pedearāt'i abaiā mārāpa nemietā oodada ak'īpiēmaapa. Waapēarā nepira parā biade arāt'i, Tachi Ak'ōrepa māra nepira parā p'anīane apiēmaapa. Māiya mārāpa piawēa oodada Tachi Ak'ōrepa k'irisia atuaiipi. 38Waa-pēarā ne teat'i. Māiyapuru Tachi Ak'ōrepa mārā ne minachia teaiipi, ēne ne minachia jok'ari,

«¿Tau p'ario bipa abai tau p'ario bi p'ue atewäik'ära? ¿Ateewäipira, ächi umea uriade baewänaiwëk'ära?» (6:39)

ipiruk'ari, jurruchoa bi jira. Ichia teaiپی märapa waapëarä teapata jira».

39 Mäi awara Jesupa nepirisa ne jarateai k'orea: «¿Tau p'ario bipa abai tau p'ario bi p'ue atewäik'ära? ¿Ateewäipira, ächi umea uriade baewänaiwëk'ära?

40 Chi jarateaparí ome baparí, chi jarateaparí k'aepëra atepe k'awa biwëma. Maamina ichia ne minachia k'awak'ari chi jarateaparí jira beepi.

41 »¿K'äre k'orea nejarra taujäne bi machi k'öp'aeroné ak'iparima? ¿K'äre k'orea pak'uru waibia bi pi taujäne bi ak'ik'ama? 42 Pak'uru waibia machi taujäne bi ununawëa p'anipira ¿sámasá waapëarä näiya jaradaima: “Nejarra pi taujäne bi mia aubariipi”? ¿Märapa jarapatai jira oodak'ama! Näirä

pak'uru waibia machi taujäne bi aubarit'i. Mäiya p'ue ununaipi nejarra waapëarä taujäne bi aubaridai k'orea. Ara mäi jira pia nemietá oo bi itu bise. Mäiyapuru waapëarä p'ue k'aripaipi.

**Pak'uru k'awapatama
chi nejönepa**

Mateo 7:15-20; 12:34-35

43 »Pak'uru mietapa nejö pia chauk'ama. Ara mäi jira pak'uru piapa nejö mietá chauk'ama.

44 Nejö biiri chi nejönepa k'awapatama. Iri biiripa higo chauk'ama. Ichiaba jöjök'apa uva chauk'ama. 45 Ara mäi jira epëra pia bipa ichi söne nepia uru bidepa nepia pedeparima. Maamina epëra k'achiapa ichi söne ne k'achia uru bidepa ne k'achia pedeparima. Epërapa ichi söne k'risia bi jira pedeparima.

Te ume bi k'orea nepirida

Mateo 7:24-27

46 »Mia jara bi märapa oodak'ama. Mäi ¿k'äre k'orea “Tai Chipari, Tai Chipari” apatama? 47 Mimá cherupa mi pedea ürik'ari oopira mia jaraipi ichi k'ai jira bi. 48 Ichi epërapa te ooru jira bima. Mäi epërapa minachia eda k'orosima aba mawara chaarea unurunea. Mäi iri te jiru wäat'u nibisima. Mäi te minachia chaarea nibi përa to minachia cherude t'erap'et'ae pasima. 49 Maamina chi mi pedea ürik'ari oopira, näi jira bima: Epërapa te oosima maamina te jiru edu wäat'ué pasima. Mäipuru to

minachia cherude māipa ichi te t'erap'et'asima. Abaeda āarea ārisima».

**Jesupa papaká bi pae pari
mimiaparí jipa beepida**

Mateo 8:5-13

7 ¹Jesupa ēpērará māiya jara-k'ari Capernaum p'uurudea wāsima. ²Māma papaká berā chi māirā chaarea basima. Ichia ichi pae pari mimiaparí minachia k'iria bi uru basima. Maamina māi ichi pae pari mimiaparí k'i-dade biēra piuraa basima. ³Chi papaká berā chi māirā chaarea bīpa Jesú k'orea ūriside p'aarerā chi māirā chaarearā māirāne-pemarā Jesumá peesima chi ichi pae pari mimiaparí jipa beepide chemērā. ⁴Āchi wānak'ari nāiya chupuria idisidama: «Jāi papaká berā chi māirā chaarea ēpēra jīp'a bīma. Māipuru pia bīma pia ichi k'aripait'a. ⁵Ichia tachi judiorā minachia k'iria biēra tachi judiorā ará pedeapatai te oopisima».

⁶Māiya jaradada pēra Jesú āchi ome chi papaká berā chi māirā chaarea bi tede wāsima. Maamina te k'ait'a cheutade papaká berā chi māirā chaarea bīpa ichi k'ōp'āerorā Jesua nāiya jarade peesima: «Mi Chipari, mi ēpēra piawēa bīma, pi mi tede eda wāit'a. ⁷Māi k'orea mi pīmá wāé pasima. Maamina pia nāmaripa mi pae pari mimiaparí jipa beemērā jaraipira, jipa beeipi. ⁸Ara māi jīra chi mi k'aepēra atepe chaarea bīpa jararut'a, mia ijāa baparima. Ichiaba mia

jararut'a, chi mi juade papaká berāpa ijāa p'anaparima. Mia abaia wāpade arude, wāparima; māinepa abaia chepade arude, cheparima. Ichiaba mi pae pari mimiaparia ne oopade arude, ooparima».

⁹Māi ūriside Jesupa ichi k'orea pia k'irisiasima. Māipuru ichi k'aade wā p'ani ak'ik'ari jarasima: «Mia jararuma: nāi ēpērapa minachia ijāa bi jīra israel ijūanepemarā t'āena aba pida unuk'ama».

¹⁰Chi papaká berā chi māirā chaarea bīpa peedarā jūitea wāsideide chi ichi pae pari mimiaparí k'idade bada jipa beesit'a unusidama.

**Jesupa p'ētá warra
jipa beepida**

¹¹Māiya bak'ari Jesú, ichi ome p'irriapatairā sida Naín p'uuru-dea wāsidama. Āchi ome ēpērarā chok'ará wāsidama. ¹²Jesú chi p'uurude eda wāpatai k'ait'a cheside unusima ēpērarāpa k'ūtá k'irawēana t'ibaride enemeeuta-t'a. Chi nae p'ētá pasima. Māipa warra abapuru uru basima. Chi p'ētá ome ēpērarā chi chok'ará tuanasidama. ¹³Tachi Chipari Jesupa chi p'ētá chupuri unuk'ari nāiya jarasima:

—Waa jēarāse.

¹⁴Maapae orrobarik'ari chi pak'uru tabla t'ōmarisima. Māi k'orea chi māi ateewāutarā bai nip'aneesidama. Māine Jesupa jarasima:

—K'ūtá, mia piá jararuma, p'irabarise.

15 Ara māine chi piu bada p'ira-barik'ari pedeasima. Maapae Jesupa ichi chi naea teasima.

16 Māipuru chi arí p'anirā minachia p'erasidama. Jōmāirāpa Tachi Ak'ōrea nāiya pia jarasidama:

—Piarā Tachi Ak'ōre pari pedeaparí chi atepe bit'a tachi t'āena chesima. Tachi Ak'ōrepa ichi p'uuru k'aripade che bima.

17 Māipuru āarea Judea tuade māinepa māma k'ait'a berā tuade Jesú k'orea āarea ūripachidama.

**Jesupa Juan chi Porochoaparí
k'orea jarada
Mateo 11:2-19**

18-19 Juan ome p'irriapatairāpa Jesupa ooda Juaná āarea nepirisidama. Māipuru Juanpa ume t'ik'ari Tachi Chipari Jesua nāiya idide wāpisima: «¿Pit'u chi chei badak'āra, wa abai ninai p'anik'āra?»

20 Ara māine Jesumá wānak'ari idisidama:

—Juan chi Porochoaparipa tai p'imá peesima. Ichia nāiya idipisima: “¿Pit'u chi chei badak'āra, wa abai ninai p'anik'āra?”

21 Ara māi ewaride Jesupa k'ak'ua piawēa be, jaore mietá pará be, tau p'ario be sida chok'ará jipa beepik'oa basima.

22 Māipuru Jesupa āchiá nāiya p'anoosima:

—Mārapa unu p'ani māinepa ūri p'ani Juaná nepiride wāt'i: tau p'ario beadapa unu p'aneesidama, biiri sorek'ea beada t'ia p'aneesidama; aidapa k'idade bada jipa p'aneesidama; k'iiri k'ii beada ūri p'aneesidama; piudada pada chok'ae p'aneesidama. Māi awara chichupuria k'edea chi Tachi Ak'ōrepa āchi k'aripai k'orea pedea ūri p'anima. 23 Chi mi itu biwēa ijāa bit'a pia baiḗ.

24 Juanpa peedarā wānak'ari Jesupa arí p'ananará Juan k'orea nāiya jarasima:

—Ījūa pania newēa bideā mārapa Juan ak'ide wāsideaide ¿k'āre ununai k'irisiasidama? ¿Nāupa p'ūajāra p'ōat'i pari jīra bi?ª 25 Māiya k'irisidaé pasima. Māi ¿k'āre ununai k'irisiasidama? ¿Ēpēra neet'á pia k'ak'apia jī bit'a ununai k'irisia p'anasik'āra? Māiyawēma; ¿Ēpēra neet'á pia jī bit'a? Māiyawēma; chi ēpēra neet'á pia jīpatairā māinepa nepia uru p'anirā minachia k'awa p'anirā tede p'anapatama. 26 Māi ¿k'āre ununai k'irisiasidama? ¿Tachi Ak'ōre pari pedeaparí ununai k'irisia p'anasik'āra? Ājā, Tachi Ak'ōre pari pedeaparí ak'ide wāsidama. Juan Tachi Ak'ōre pari pedeaparí waapēarā k'ae-pēra atepe k'awa bima. 27 Ichi k'orea Tachi Ak'ōre pedea nāiya bi bima:

ª7:24 Nāupa p'ūajāra p'ōat'i pari jīra bi. Māipa jara bima «ēpēra p'era bi».

7:22 Isaía 29:18-19; 35:5-6; 26:19.

“Chi mi pari pedeaparı
pi naa peeipi pi pae o
jarimērá”.

²⁸ Mía jararuma: nāi ijūane
ēpēra aba pida Juan chi Poro-
choaparı k'aepēra atepe newēma.^b
Maamina Tachi Ak'ōrepa ichidirā
ichi juade ua bidepema chi atepe
wariwēa k'irit'a ichi k'aepēra chi
atepe k'awa baima».^c

²⁹ Jesupa jara bi ūrisidaide
ēpērarāpa, Romanepema pae
erreara jirip'epatairā pida jarasi-
dama Tachi Ak'ōrepa oo bit'a jip'a
biade asidama, Juanpa āchi poro-
choada pēra. ³⁰ Maamina p'ari-
seorāpa māinepa Moisepa bida
jarateapatairāpa Tachi Ak'ōrepa
āchi pae oo k'iria bada itu bisi-
dama. Māipuru Juanpa āchi poro-
choaé pasima.

³¹ Tachi Chiparipa ichiaba
jarasima: «Mimá, idiapaepema
ēpērarā ¿k'āre jira p'anima?

³² P'uurude warrarā jemena
p'anine nāiya k'iruu pedeapatai
jira p'anima:

“Taipa siru chaasidaide māra
paeradaé pasima.

Sōp'ua k'arisidaide māra
jēanaé pasima”.

³³ Māra piarā māi jira p'anima.
Juan cheside nek'ok'apí ewari
oopachima māinepa it'ua
tok'a pasima. Māine mārāpa

jarapachidama ichi jaore mietá
pará bit'a. ³⁴ Maapae mi, chi
Ēpēra Warra che bima. Mía
nejōma k'oparima māinepa
nejōma toparima. Māine mārāpa
jarapatama: “Māi ne miak'āe
k'oparipi māinepa it'ua mina-
chia toparipi”. Māi awara jara-
patama: “Māi nemietá oopatairā
ome māinepa Romanepema pae
erreara jirip'epatairā ome nipa-
pariade apatama”. ³⁵ Maamina
Tachi Ak'ōre k'irisia jip'a bit'a
k'awa p'anima, chi ichide ijāapa-
tairāpa jip'a oopata pēra».

P'ariseo Simón tede Jesú nek'oda

³⁶ P'ariseo basima. Māi
p'ariseopa Jesú t'isima ichimá
nek'ode wāmērā. Ara māine Jesú
wāk'ari nek'opataide suak'abari
beesima. ³⁷ Māi p'uurude wēra
nemietá ooparı basima. Māi
wērapa Jesú p'ariseo tede nek'o
bi k'awaside pot'eya alabastro
mawara oodade k'era enemee-
sima.^d ³⁸ Jesuk'á k'obeek'ari
jēa bipa ichi taubapa Jesú jiru
siisima. Maapae ichi pudapa p'oa-
pik'ari Jesú jiru sōk'ari ichia k'era
enemeedapa p'irisima.

³⁹ Māi unuside Jesú t'ina
p'ariseopa nāiya k'irisiasima:
«Nāi ēpēra piarā Tachi Ak'ōre

^b7:28 Nāi ijūane ēpēra aba pida. Griego pedeade nāiya bi bima: *Wēerāpa t'ōnaanepema.* ^c7:28 Waapēarāmá Jesupa versículo 29 māinepa 30 jarasima.
^d7:37 Alabastro. Māi mawara t'ot'orroa paapaa bima. Āpia chaareawēa biēra ne oopatama. Judiorāpa alabastro Egito tuadepa enemeechidama. Jōma alabastro ne ooda neepia bima.

pari pedeaparı padapara k'awai pasima mǎi nemietá oopari wĕrapa jāiya oo bit'a».

40 Mǎi k'orea Jesupa nǎiya jarasima:

—Simón, mia piá ne jara k'ĭria bima.

Simonpa jarasima:

—Jarase, Jarateaparı.

Jesupa jarasima:

41 —Ēpĕra ume p'anasidama.

Āchia ĕpĕra erreara pará bia teadai pará p'anasidama. Abaipa quiniento ewari mimiarune jita-pari jĭra teai basima.^e Chi abaipa cincuenta ewari mimiarune jita-pari jĭra teai basima. 42 Maamina āchia chi erreara p'ue teadawĕa p'ani pĕra, chi erreara teadooparı ĕpĕrapa āchia teadai p'ani k'ĭrisia atuasima. Mia piá idiruma: ĵChi sǎipa chi erreara teadooparı ĕpĕra atepe pia k'ĭriai?

43 Simonpa p'anoosima:

—Mimá chi atepe teai badapa atepe pia k'ĭriai.

Jesupa jarasima:

—Pia arı p'anoosima.

44 Maapae wĕramá ak'ik'ari

Simonoa jarasima:

—ĵPia nǎi wĕra unu bik'āra? Pi tede cheside mi jĭru siimĕrá pia pania teá pasima, maamina nǎi wĕrapa ara ichi taubapa mi jĭru siik'ari ichi pudapa p'oapisima.

45 Mi cheside pia mi k'ĭtarra sŏĕ pasima, maamina nǎi wĕrapa mi

jĭru sŏ bit'a itu biwĕa bima. 46 Mi chek'ari, pia mi poro ĭri olivoba weaĕ pasima,^f maamina nǎi wĕrapa mi jĭru k'erapa p'ĭrisima. 47 Mǎipuru mia nǎiya jararuma: ichia nemietá minachia ooda mia āarea k'ĭrisia atuasima. Mǎipuru ichia mi minachia k'ĭria bima. Maamina chi nemietá āpia ooda mia k'ĭrisia atuaipira mǎipa mi āpia k'ĭria baima.

48 Maapae ichia wĕrá jarasima:

—Pia nemietá ooda mia āarea k'ĭrisia atuasima.

49 Maamina waapĕarā arı nek'o-pataide suak'abari p'anirāpa nǎiya āchicha jara tuaneesidama:

—Nǎi ĵk'ai k'ĭrisia bima?

ĵMǎiya waapĕarāpa nemietá ooda ichia p'ue k'ĭrisia atuai bik'āra?

50 Mǎine Jesupa wĕrá jarasima:

—Pia mine ĭjāana pĕra k'achia-depema k'aripasima. Ne k'ĭrisia-wĕa wāse.

Wĕerāpa Jesú k'aripa p'anana

8¹ Mǎiya bak'ari Jesú p'uuru waibia becha mǎinepa p'uuru chak'e becha wāsima. Mǎine jarapachima Tachi Ak'ŏrepa ichidirā ichi juade ua bi k'orea. Mǎi pedea pia jaratea nipa-rude ichia doce peedairā ichi ome p'irriapachidama. ²Mǎi awara wĕrarā ichi ome p'irriapachidama. Mǎi wĕrarā chi eda waapĕarā k'ak'ua piawĕa beada

^e7:41 *Quiniento ewari mimiarune jita-pari jĭra.* Griego pedeade nǎiya bi bima: *quiniento denarios.* ^f7:46 Mǎi ewaride ĕpĕra awarai tede wāk'ari, chi chiparipa ichi k'ĭtarra sŏpachima, chi jĭru siipipachima mǎinepa olivoba weapachima ichi poro ĭri mǎi pia pedei k'orea.

Jesupa jipa beepisima mǎinepa waapēarā jaore mietá pará beada Jesupa chí jaore mietá áyá jeret'aasima. Aba María Magdalena pasima.⁸ Jesupa ichi k'ak'uadepema jaore mietaarā siete áyá jeret'aasima. ³Cuza k'ima Juana sida basima. Cuzapa Herode tede-pema āarea ak'ipachima.^h Susana sida basima. Mǎi awara waapēarā wērārā chok'ará p'anasidama. Áchia ne teapachidama Jesú k'aripadai k'orea.

**Net'a tau p'oda
k'orea nepirida**

Mateo 13:1-9; Marco 4:1-9

⁴Chok'ará ēpērarā p'uuru-
chadepema Jesumá cheepiridama.
Mǎine nepiridapa Jesupa āchiá
nǎiya jarateasima: ne minachia
nepirimaa beesima ne jarateai
k'orea.

⁵«Ēpēra ne p'ode wāsima.
Mǎiya p'o nine net'a tau ode bae-
k'oasima. Mǎipuru ēpērarāpa ĩri
t'iasidama mǎinepa ĩpanarāpa
mik'oasidama. ⁶Chi eda waa-
pēarā net'a tau mawara ĩri ĩjūa
namia bide baek'oasima. T'ōno-
k'ari pania āpia newēa biēra jōma
p'urpasima. ⁷Chi eda waapēarā
net'a tau ĩjūa ĩiri idá bide baek'oa-
sima. Waridak'ari jik'ara ĩiri pará
bipa pira k'enasima. ⁸Maamina
chi eda waapēarā net'a tau ĩjūa
piade baek'oasidama. Mǎi net'a

tau pia t'ōnonak'ari minachia
chausidama».ⁱ

Mǎiya jarak'ari Jesupa jik'ua
jarasima: «Chi k'ĩiri pará bipa
jĩrak'aua ũrise».

**Jesupa k'awapida chi net'a
tau p'oparí k'orea**

Mateo 13:10-23; Marco 4:10-20

⁹Mǎi k'orea Jesú ome p'irriapa-
tairāpa ichiá idisidama:

—Pia mǎiya nepirida ¿k'āre
jara bima?

¹⁰Jesupa p'anoosima: «Chi
Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade
ua bi k'orea āareairá k'awapiwēa
bimina mǎrá k'awapi bima. Maa-
mina waapēarā mia nepiri bidepa
pedea bima

“āchia minachia ak'i
p'animina mǎi
ununaemaapa, mǎinepa
minachia ũri p'animina
mǎi k'awadaemaapa”.

¹¹Mia nepirida nǎiya jara k'ĩria
bima: chi net'a tau Tachi Ak'ōre
pedeapi. ¹²Mǎi chi net'a tau ode
baedat'a nǎi jara bima: waapēarā
ēpērarāpa Tachi Ak'ōre pedea
ũrinak'ari tiorepa mǎi pedea
āchi sōne cheda k'ĩrisia atuapi-
parima ĩjāapidaemaapa. Mǎiya
āchi nemietaadepema k'aripai-
wēma. ¹³Net'a tau mawara ĩri
ĩjūa namia bide baedapa nǎi jara
bima: waapēarā ēpērarāpa Tachi
Ak'ōre pedea arapá ũripatama

⁸8:2 María Magdalena Magdala p'uurudepema pēra mǎiya t'ĩ jarapachidama.

^h8:3 Mǎi Herode Antipa t'ĩ jarapachidama. ⁱ8:8 *Minachia chausidama.* Griego
pedeade nǎiya bi bima: *Net'a tau aba k'iripa cien net'a tau teasima.*

maamina k'arra minachia jitada-
k'a përa sönepa ijāanak'ama. Māi-
puru tāaraawëa bide minachia
mīautade itu bipatama. ¹⁴Net'a
tau ijūa iiri idá bide baedapa
nāi jara bima: chi eda waapëarā
ëpërarāpa Tachi Ak'öre pedea
ūrinak'ari nāi ijūane sāmaasá pia
beadai k'orea minachia k'īrisiapa-
tama, ne āarea uru p'anapatama,
māinepa arapá p'anantai k'īrisia-
patama. Māipuru āchia ūrinana
itu bidak'ari waridak'ama. ¹⁵Maa-
mina net'a tau ijūa piade baedapa
nāi jara bima: sō jīp'a berāpa
māinepa k'īrisia pia berāpa Tachi
Ak'öre pedea ūrinak'ari piarā ijāa-
patama. Āchia ijāa p'ani itu bida-
k'a përa nepia oopatama.

Īpira k'orea ne jara bi

Mateo 5:14-15; Marco 4:21-25

¹⁶»Abaipa laap'ara uruapida-
k'ari mēra bidak'ama wa k'uuru
ek'ari bidak'ama. Māipari chi
īpira it'i bipataide bipatama chi
tede eda cheutarāpa inaa ununa-
mērā. ¹⁷Ara māi jīra ne āarea
mēra oodada Tachi Ak'ōrepa
ëpëerā āareairá k'awapiipi.
Tachia k'awadawëa p'anit'a mēra
beeiwëma. ¹⁸Māipuru mina-
chia jīrak'aua ūri p'anat'i. Abai
pida Tachi Ak'öre k'orea piarā
k'awaipira, Tachi Ak'ōrepa atepe
k'awapiipi. Maamina chi atua
bipa Tachi Ak'öre k'orea k'awa
bi k'īrisiaipira ichia k'īrisia bi
sida Tachi Ak'ōrepa māi āarea
ëemariipi».

Jesú ëpërarā ichimá chedada

Mateo 12:46-50; Marco 3:31-35

¹⁹Ewariaba Jesú nae māinepa
ichi ūpëarā ichi ak'ide wāsídama.
Maamina p'ue ará chedaé pasima
ëpërarā chok'ará p'ani përa.

²⁰Māi k'orea waapëarāpa ichiá
jarasídama:

—Pi nae māinepa pi ūpëarā
tajataria p'anima. Āchia pi ak'ide
che p'anima.

²¹Jesupa jarasima:

—Tachi Ak'öre pedea ūrinak'ari
ijāapatairā māinepa māi oopa-
tairā, māirāt'u mi naepi māinepa
mi ūpëarāpi.

**Jesupa nāu, senia choma ome
k'īup'eapida**

Mateo 8:23-27; Marco 4:35-41

²²Ewariaba Jesupa ichi ome
p'irriapatairá nāiya jarasima:

—Senia k'īaria lao wātima.

Ara māine p'āp'orrode batoo-
dak'ari wāsídama. ²³K'īaria
wāutade Jesú k'āisima. Māiya
bide nāu minachia p'ōat'i nībee-
sima. Māipuru p'āp'orro paniapa
ipirupodosima. Abaeda k'achiade
p'anasidama. ²⁴Māipuru Jesú īri-
manak'ari nāiya jarasídama:

—¡Jarateaparí, Jarateaparí,
Tachi k'uawāmaa p'anima!

Jesú p'irabarik'ari nāua
māinepa to t'awá jarasima
k'īup'eamērā. Ara māine āarea
ap'i t'umá ūu beesima. ²⁵Maa-
pae ichi ome p'irriapatairá nāiya
jarasima:

© 1996 David C. Cook

Seniane nāu minachia p'ōat'i nibeeda (8:23)

—Mārapa mine ijāa p'anit'a
 ꞑK'āasāsima?

Maamina ichi ome p'irriapatai-
 rāpa wap'eapa k'awa k'irisiadaé
 pasima. Ara āchi tuaba idi para
 beesima:

—ꞑNāi k'ait'a jāiya bima? Ichi
 pedefa nāupa māinepa pania
 t'umá ūripatama.

**Jesupa jaore mietá chok'ará
 āyá jeret'aada**

Mateo 8:28-34; Marco 5:1-20

26 P'āp'orode wānak'ari Gerasa
 tuadea pasidama.^k Gerasa Gali-
 lea senia k'irari bima. 27 Jesú

batoorude ēpēra māi p'uuru-
 depema ichimá orrobarisima.
 Māi jaore mietá pará bi mina-
 chia tāaraa basima. Neet'á jik'a
 pasima. Tede pida bak'a pasima,
 māipari jāirā te p'ēya uriade
 bapachima. 28 Ichia Jesú unuside
 biasima. Maapae Jesú k'irari sīra-
 porode k'obeek'ari jik'ua jarasima:

—Jesú, Tachi Ak'ōre chi Atepe
 bi Warra, ꞑk'āre k'orea mi ome
 bariyá bima? ꞑMi chupuria mi
 miāpirāse!

29 Jaore mietapa māiya jara-
 sima Jesupa māi ēpēra k'ak'ua-
 depema wāmērā jarada pēra.

^k 8:26 *Gerasa*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: *Gadara*.

8:25 Salmo 107:28-30.

Tāaraa basima māi jaore mietapa ēpēra piawēa oo uru bit'a. Waa-pēarāpa chi ēpēra k'ānenapa jīnak'ari jīrak'aua ak'ipachida-mina k'ānena t'iap'et'ak'ari ēpēra newēmá jaore mietapa ateewā-pachima. ³⁰Māine Jesupa ichiá idisima:

—¿Pi tī k'aima?

Ichia p'anoosima:

—Mi Chi Chok'araade apatama.^l

Ichia māiya jarasima āchi ēpēra k'ak'uade minachia p'aniēra.

³¹Māine āchia Jesua chichupuria idisidama edá uria minachia bi p'ue ochiadak'apiidea peepie-maapa.^m ³²Māiya p'anine āchi k'ait'a eyade sina chok'ará nek'o tuanasidama. Māipuru jaore mietaarāpa Jesua chichupuria idisidama māi sina k'ak'uade eda wāpimērā. Māine Jesupa itu wāpisima. ³³Ara māine jaore mietaarā ēpēra k'ak'uade-pema wānak'ari sina k'ak'uade eda wāk'oasidama. Maapae sina p'ira errodak'ari p'ēyanepa toedá t'īuwāk'oadak'ari āarea todepa piusidama.

³⁴Māi unusidaide chi sinarā ak'i p'anana p'eradak'ari p'ira wāsida. Āchia ununana nepirisidama p'uurudepemarā māinepa p'uuru awaraidepemarā. ³⁵Ēpēra-rāpa ak'ide chesidaide chi ēpēra jaore mietá chok'ará uru bada

Jesú taade suak'abari bi unu-sidama. Neet'á jīk'ari, k'īra pia basima. Māi k'orea ēpērarā p'erasidama. ³⁶Chi māi ununaanapa waapēarā nepirisidama sāmaasá ichi jīpa beesit'a. ³⁷Māipa āarea Gerasadepemarā wap'eadak'ari Jesua chichupuria idisidama āchi tuadepema āyá wāmērā. Ara māine Jesú māicha p'āp'orrode eda batook'ari Galileadea wāsima. ³⁸Wāi naena ēpēra jaore mietá pará badapa Jesua chichupuria idisima ichi ome wāi k'orea. Maa-mina Jesupa nāiya jarasima:

³⁹—Tiidá wāk'ari jarase Tachi Ak'ōrepa pi ome ne waibia oodat'a.

Ara māine chi ēpēra ichi p'uurudea wāsima. Māma jōmāirā nepirisima Jesupa ichi ome ne waibia oodat'a.

Jesupa wērak'au chok'ae p'irabaripida

Mateo 9:18-26; Marco 5:21-43

⁴⁰Galilea tuade ēpēerā minachia p'anīpa Jesú ni p'anasidama. Ichi cheside āchiá pia pedeasidama. ⁴¹⁻⁴²Māine ēpēra Jairo apatai ichimá chesima. Māi Jairo judiorā ará pedeapatai tede chi minachia k'awa bi pasima. Ichia k'au abapuru uru basima; māi doce āyo basima. Māi wērak'au k'idade bari basima. Jairo Jesú jīruk'á k'obeek'ari chichupuria idisima ichi tede wāmērā.

^l8:30 *Chi Chok'araade apatama.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Legión*. Māipa jara bima papaká berá 6.000. ^m8:31 *Edá uria minachia bi.* Griego pedeade nāiya bi bima: *abismo*. Māma Tachi Ak'ōrepa jaore mietaarā itia ua bima. Apocalipsi 9:1-3; 20:1-3.

Ara māine Jesú wāsima maa-
mina wārune ēpērarāpa ichi
p'isua uru p'anasidama. ⁴³ Āchi
t'āena wēra doce āyo bi, oamia
jita bit'a nipasima. Māi wērapa
neará teapatairá ichi erreara
āarea teasima,ⁿ maamina abai
pida p'ue jipa beepidaé pasima.
⁴⁴ Wērapa āpitepa ara k'ait'a
wāk'ari Jesú neet'á iripema chi
i t'ōmarisima. Ara māine chi
oa p'oasima. ⁴⁵ Māine Jesupa
idisima:

—¿K'aipa mi t'ōmarisima?

Jōmāirāpa āchiwēane asidama.
Māi k'orea Pedropa jarasima:

—Jarateaparí, ēpērarāpa pi
p'isua uru p'anima. ¿Sāmaasá idi
bima k'aipa pi t'ōmarisit'a?^o

⁴⁶ Maamina Jesupa jarasima:

—Abai pida mi t'ōmarisima.
Mia k'awa bima mi jua chaarea-
depa ichi jipa beesit'a.

⁴⁷ Wērapa ooda p'ue mēraiwē
k'awada pēra wap'eapa ore
nibeek'ari Jesú jīruk'á wāk'ari
sīraporode k'obeesima. Maapae
āareairā k'īrari jarasima sāmaasá
Jesú t'ōmarik'ari māinepa ara
māine jipa beesit'a. ⁴⁸ Māine
Jesupa jarasima:

—K'au, piarā jipa beeit'a ijāana
pēra pi jipa beesima. Ne k'īrisia-
wēa wāse.

⁴⁹ Wapida māma pedea p'anine
Jairo tedepa aba chek'ari ichiá
nāiya jarasima:

—Pi k'au k'īrawēasima. Chi
Jarateaparí itu bise.

⁵⁰ Māi ūriside Jesupa jarasima:

—Ne wap'earāse. Pia sōnepa
ijāaipira, ichi chok'ae p'irabariipi.

⁵¹ Jairo tede padak'ari Jesupa
Pedro, Santiago,^p Juan, chi wēra-
k'au ak'ōre, chi nae sida eda
enemeesima. Waa waap'earā
eda wāpié pasima. ⁵² Māine
ēpērarā chi wērak'au k'orea jēa
p'aneesidama. Māi k'orea Jesupa
jarasima:

—Jēarāt'i, nāi wērak'au piuwēa
bima, māipari k'ai bima.

⁵³ Māi k'orea ēpērarāpa Jesumā
ak'idak'ari eesidama, wērak'au
piarā pusi k'awa p'anana pēra.

⁵⁴ Maamina Jesupa chi wērak'au
juade jítak'ari jarasima:

—¡K'au, p'irabarise!

⁵⁵ Māiya jararude chi wērak'au
īrimak'ari p'irabarisima. Maa-
pae Jesupa jarasima wērak'aua
nek'opidamērā. ⁵⁶ Māi unusidaide
chi ak'ōrepa chi nae ome k'awa
k'īrisiadaé pasima. Maamina
Jesupa āchiá jarasima mi āpia
pida abaia jarapidaemaapa.

Jesupa ichi ome p'irriapatairā peeda

Mateo 10:5-15; Marco 6:7-13

9 ¹ Jesupa ichi ome p'irriapa-
tairā doce p'ani ará t'īk'ari
jua chaarea teasima jaore mietá
āyá jeret'aadamērā māinepa

ⁿ 8:43 Māi wērapa neará teapatairá ichi erreara āarea teasima. Griego pedeade chi eda waap'earā k'art'ade māi newēma. ^o 8:45 ¿Sāmaasá idi bima k'aipa pi t'ōmarisit'a? Griego pedeade chok'arā k'art'ade māi newēma. ^p 8:51 Māi Santiago t'ī jarapatama Jacobo.

k'ak'ua piawēa be jipa beepi-damērā. ²Māine āchi peesima Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bai k'orea jarade wānamērā māinepa k'ak'ua piawēa be jipa beepidamērā.

³Wānai naena Jesupa āchiá jarasima:

—Māra wāutade mi āpia pida atewārāt'i. Tuma, neet'á yaaparí, chik'o, erreara sida atewārāt'i. Neet'á k'ak'uade jī p'aniawapuru wāt'i.

⁴Māi wānak'ari abaipa mārā pia pedeasira māi tede p'aneet'i aba p'uurudepa wāutadea. ⁵Maamina p'uurudepemarāpa mārā pia chesidade adaepira māmapema wāt'i. Wāutade yooro jora mārā jīrunepema jārāp'et'at'i, Tachi Ak'ōrepa māi k'riawēa bit'a āchiá unupidai k'orea.

⁶Māiya wānak'ari p'uuru becha, Tachi Ak'ōre pedea pia jarapachidama māinepa k'ak'ua piawēa be jipa beepik'oapachidama.

Herodepa Jesú k'orea ūrina

Mateo 14:1-12; Marco 6:14-29

⁷Herode Galilea tuadepema chi chaarea bi pasima. Māi Herodepa āarea Jesupa oo bit'a ūrisima.⁹

Ichia k'awa k'risiawēa basima waapēarāpa nāiya jara p'ani pēra:

—Juan chi Porochoaparí chok'ae p'irabarisima.

⁸Māine waapēarāpa jara p'anasidama:

—Elía māicha tachi t'āena chesima.

Chi waapēarāpa jara p'anasidama:

—Tachi Ak'ōre pari pedeaparí naena bada chok'ae p'irabarisima.

⁹Māipuru Herodepa jarasima: «Mia Juan chi Porochoaparí poro biat'u peapisima. Māiya bit'a chi māi jara p'anit'a ¿k'aima?»

Māipuru Jesú unu k'riia basima.

Jesupa ēpērarā joesoma mil p'ania nek'opida

Mateo 14:13-21;

Marco 6:30-44; Juan 6:1-14

¹⁰Jesupa peedairā jūitea chesidaide āchia oodada ichiá āarea nepirisidama. Māiya bak'ari Jesupa āchi Betsaida p'uurudea atewāsima, āchi ará p'aneenai k'orea. ¹¹Maamina ēpērarāpa ichi māma bi k'awadak'ari ará wāsidadama. Māine Jesupa āchiá pia pedeak'ari jaratea beesima Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bi k'orea. Māi pedea pia jaratea bide chi k'ak'ua piawēa k'ede jipa beepik'oasima.

¹²K'iuraa beek'ari Jesupa doce peedairā ichimá wānak'ari jarasidama:

—Ēpērarā wāpade ase p'uuru bedea māinepa te bedea, māma k'ainamērā māinepa chik'o atadamērā. Nāma newēma.

¹³Jesupa jarasima:

—Mārapuru nek'opit'i.

Maamina āchia jarasidama:

—Taipa ne atade wānai pada nāi ēpērarā chi chok'ará p'ani pae p'ue

⁹9:7 Māi Herode Antipa t'ī jarapachidama.

nek'opidaiwēma. P'ana joesoma
māinepa beta ume uru p'anima.

¹⁴Māma p'ani imik'īirāowa
cinco mil p'anasi jīra bima. Māi-
puru Jesupa ichi ome p'irriapatai-
rǎ nāiya jarasima:

—Āchiá jarat'i ara āchi k'ak'awá
posoa cicicuentá jeeda suak'abari
p'aneenamērǎ.

¹⁵Ichi ome p'irriapatairāpa
ichia jarada jīra oosidama.
Ēpērarǎ āarea suak'abari p'ane-
sidama. ¹⁶Jesupa p'ana joesoma
p'ani māinepa beta ume p'ani
ichi juade jítak'ari pajānea ak'i-
k'ari Tachi Ak'ōrea sōpia biade
asima. Maapae t'oet'aak'ari ichi
ome p'irriapatairǎ jarasima jeda-
damērǎ. ¹⁷Āareairǎ nek'odak'ari
jāwaasidama. Chi pichoada jirip'e-
sidaide jabara doce ipirupisidama.

Pedropa Jesú k'orea jarada

Mateo 16:13-28; Marco 8:27—9:1

¹⁸Ewariaba Jesú itu it'aa chiidi-
maa bide, chi ichi ome p'irriapa-
tairǎ ará p'anine, Jesupa idisima:

—Ēpērarāpa mi ¿k'aiyade a
p'anima?

¹⁹Āchia p'anoosidama:

—Wapēarāpa jara p'anima pi
Juan chi Porochoaparipi. Waa-
pēarāpa jara p'anima pi Eliapi.
Wapēarāpa jara p'anima pi chōa-
rāenapema Tachi Ak'ōre pari
pedeparí chok'ae p'irabaridapi.

²⁰Māine ichia māicha idisima:

—Mārāpa mi ¿k'ai k'īrisia
p'anima?

Pedropa p'anoosima:

—Pi Tachi Ak'ōrepa Tachi
K'aripaparí teai jaradapi.

²¹Jesupa māi mi āpia pida
abaia jararāpadade asima. ²²Māi
awara jarasima:

—Mi, chi Ēpēra Warra mina-
chia chupuria mǎa baiپی. P'uuru-
depema minachia k'awa berāpa,
p'aarerǎ chi mǎirǎ chaarearāpa
māinepa Moisepa bida jarateapa-
tairǎ pida mi itu bidak'ari peapi-
daipi. Maamina mi ewari ūpeaide
chok'ae p'irabariپی.

²³Jesupa jōmāirǎ jarasima:

—Abaipa mi ome wǎ k'īria
bīpīra, ichia oo k'īria bit'a itu
bik'ari ewaricha minachia mǎi
k'orea bai bima. Maapae mi
ome wǎi bima.^r ²⁴Abai pida nǎi
ījūane pia bai k'orea jiri bai-
pīra, k'aadea ewari parude ichi
atuaiپی. Maamina abai pida mi
k'orea piuipīra, Tachi Ak'ōre
ome ewaricha chok'ae baiپی.

²⁵Minachia k'īrisiat'i: ēpēra
nǎi ījūane ne āarea uru bide
piuk'ari t'ipi uruadea wǎipīra,
¿ichia uru badapa ichi k'aripai-
k'āra? ²⁶Abaipa mi māinepa mi
pedea atua biade aipīra, mi, chi
Ēpēra Warra jua chaarea bidepa
cherude, māi ēpēra atua biade
aipī. Mǎi ewaride mi Ak'ōre
jua chaarea bidepa māinepa
chi ichia it'aripa peedairǎ jua
chaarea bidepa cheipi. ²⁷Mia
piarǎ jararuma: chi eda waa-
pēarǎ nǎma p'ani piudai naena

^r9:23 *Minachia mǎi k'orea bai bima.* Griego pedeade nǎiya bi bima: *ichi k'urusu uai pia bima.*

ununaipi Tachi Ak'õrepa ichidirã ichi juade ua bait'a.^s

Jesú k'íra awara unupida

Mateo 17:1-8; Marco 9:2-8

²⁸Mãiya jarak'ari ewari ocho pa bide Jesú Tachi Ak'õrea it'aa chiidide wāsima eyadea. Pedro, Juan, Santiago ome ateewāsima. ²⁹Māma Jesupa Tachi Ak'õrea it'aa chiidimaa bide ichi k'íra awara unupisima. Ichi neet'á t'ot'oa achiterrea beesima. ³⁰Mãiya bide ēpēra ume ará chedak'ari Jesú ome pedeasidama. Aba Moisé pasima; chi abai Elía pasima. ³¹Áchi sida k'írawārea achiterrea p'anasidama. Áchia pedea p'anasidama Jesú Jerusalene peadai k'orea.^t

³²Mãiya bide Pedro waapēarã ome minachia tap'ok'ea p'anasidamina k'āinaé pasima. Māine Jesú achiterrea bi māinepa ēpēra ume ichi k'ait'a p'ani ome unusidama. ³³Māi ēpērarã Jesú ome p'anana wāutade Pedropa Jesua jarasima:

—Jarateaparí, pia bima tai nāma p'anit'a. Taipa te chak'e ũpea oodaima: aba pi pae, aba Moisé pae māinepa aba Elía pae.

Pedro mãiya pedeasima ne k'írisiawēa pedeada pēra. ³⁴Mãiya bide jīara edá chek'ari āchi āarea t'ausima. Māipuru āchi minachia wap'easidama. ³⁵Ara

māine pedea jīarane ũrisidama. Māipa nāiya jarasima: «Nāit'a mi Warrapi. Mia ichi jiri atasima. Ichia jara bit'a ũrit'i».^u

³⁶Māi pedea k'ĩup'eak'ari Jesú ichi tuaba nibi unusidama. Áchia ununana minachia tāaraasima mi āpia pida abai nepiridawēa p'ani.

Jesupa warra jaore mietá pará bi jipa beepida

Mateo 17:14-21; Marco 9:14-29

³⁷Norema eyadepa edá chesidaide ēpērarã chok'arairāpa Jesú ak'ide chesidama. ³⁸Māine abaipa nāiya jik'ua jarasima:

—Jarateaparí, mi k'íra chupuriak'ari, mi warra ak'ise. Māi mia warra abapuru uru bipi. ³⁹Ichi jaore mietá pará bima. Māipa ichi chi jai jitapik'ari, mãiya ichi biapiparima, wawapi-parima, māinepa it'aedea k'ok'op'ea nibeepparima. Ichia mi warra itu bik'ama. ⁴⁰Mia pi ome p'irriapatairã jarasima jaore mietá āyá jeret'aadamērã. Maamina p'uedaé pasima.

⁴¹Māipuru Jesupa p'anoosima: —ĭĕpēerã k'achia berã māinepa ĭjāanak'apiirã! ¿Waa sãma mãra ome baima? ¿Waa sãma mãra ome choaima? Chi warra nãmã enemeet'i.

⁴²Chi warra Jesumá wãrune jaore mietapa jeeda baepik'ari

^s9:27 *Ununaipi Tachi Ak'õrepa ichidirã ichi juade ua bait'a.* K'awadawēma k'āre ununait'a. Waapēarãmã jara bima Jesú k'íra awara nibi ununait'a. Waapēarãmã jara bima Jesú chok'ae p'irabarii k'orea, ichi pajānea wāi k'orea, wa Tachi Ak'õre Jaore chei k'orea. ^t9:31 *Jesú Jerusalene peadai k'orea.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Jesú wāi k'orea.* ^u9:35 *Isaía 42:1 Ichi jiri atasima.* Griego pedeade chi eda waapēarã k'art'ade nāiya bi bima: *ichi minachia k'íria bima.*

minachia wawapisima. Maamina Jesupa jaore mietá áyá jeret'aa-sima. Warra jipa beepik'ari chi ak'orea teasima. ⁴³Tachi Ak'öre jua chaareadepa mäiyana unusi-daide äareairäpa k'awa k'irisidaé pasima.

**Jesupa ichi peadai k'orea
mäicha jarada**

Mateo 17:22-23; Marco 9:30-32

Ichia oo bi k'orea épëraräpa wapida minachia k'irisia p'anine Jesupa ichi ome p'irriapatairá jarasima:

⁴⁴—Mia mārā jararut'a minachia pia ūrit'i. Mi, chi Épëra Warra abaipa jitapik'ari, épëerā teapi.

⁴⁵Maamina ächia mäi k'awa ūrinaé pasima. Tachi Ak'örepa waidi ächiá k'awapiwëa basima. Mäine ächia mäi k'orea Jesua idi-dai wap'ea p'anasidama.

¿K'ai chi atepe bima?

Mateo 18:1-5; Marco 9:33-37

⁴⁶Mäiya p'anine ara ächi tuaba pedea p'aneesidama k'ai chi atepe k'awa bit'a k'awadayá. ⁴⁷Maamina Jesupa mäi k'awada përa warra chak'e jitak'ari ichik'á bisima.

⁴⁸Mäine näiya jarasima:

—Chi mine ijāa bi k'orea näi warrá pia pedea bipa, miá pida pia pedea bima. Mäi awara chi miá pia pedea bipa chi mi Peedá pia pedea bima. Māranepema chi

äpia k'iri Tachi Ak'öre k'irari chi atepe bima.

**Tachi chi nek'iramaawë
tachi lawari bima**

Marco 9:38-40

⁴⁹Maapae Juanpa näiya jarasima:

—Jarateparí, taipa épëra unu-sidama pi t'inepa jaore mietá áyá jeret'aa bit'a. Maamina tachi ome niwë përa taipa ichiá jarasidama waa mäiya oopiemaapa.

⁵⁰Jesupa jarasima:

—Mārapa ichiá waa mäiya p'ue ooiwëane arāt'i. Chi tachi nek'iramaawë, mäi tachi lawari bima.

**Jesupa Juan, Santiago
sida itiada**

⁵¹Jesú it'aria wäi ewari k'ait'a paside mäine Jerusalenea wāyane a k'irisiasima. ⁵²Wārune waapëarā Samaria tuadea naa peesima. P'uuru chak'ede chedak'ari sāma k'āinai jirisidama. ⁵³Maamina mäi p'uurudepemaräpa k'awasidama Jesú Jerusalenea wāru. Mäi k'orea ichiá pia pedeadé pasima. ⁵⁴Mäi-puru Juanpa mäinepa Santiagopa Jesua jarasidama:

—Tai Chipari, Eliapa ooda jira ¿Tachi Ak'orea it'aa chiididaik'ära t'ipi urua it'aripa peerupa ächi äarea k'enamërä?*

⁵⁵Jesupa ächi ak'ik'ari itiasima. [Näiya jarasima: «Māra ¿k'äre k'orea mäiya pedea p'anima?»

*9:54 *Eliapa ooda jira.* Griego pedeade chi eda waapëarā k'art'ade mäi newëma. 2 Rey 1:9-16. *9:55 Griego pedeade näiya bi bima: *Mārapa ¿k'äre jaoredepa mäiya jara p'anima?*

⁵⁶ Mi, chi Ēpēra Warra chewēma ēpērará piawēa ooi k'orea māipari che bima āchi k'aripai k'orea».]^x

Maapae p'uuru awaraidea wāsídama.

**Jesú ome p'irriai chaarea bi
k'orea jarada**
Mateo 8:19-22

⁵⁷ Ode wāutade ēpērapa Jesua jarasima:

— Jarateaparí, pi wārumá mi pi ome wāipi.

⁵⁸ Jesupa jarasima:

— Et'erre k'oparí te pará bima māinepa ípana te pará bima, maamina mi, chi Ēpēra Warra chi māmā k'āi newēa bima.

⁵⁹ Māine Jesupa awaraia jarasima:

— Mi ome chese.

Chi ēpērapa p'anoosima:

— Mi Chipari, pi ome wāi naena mi ak'ōre itu t'ibaripise.^y

⁶⁰ Jesupa ichiá jarasima:

— Itu bise, chi piudaadapa chi piudada t'ibaridamērā. Maamina pia ēpērará jarade wāse Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bi k'orea.

⁶¹ Māine waapēarāpa Jesua jarasima:

— Mi sida pi ome p'irria k'iria bima, maamina māi naena mi tiidapemarāmá jarade wāi bima.

⁶² Jesupa p'anoosima:

— Abai pida mimiane wāk'ari māicha āpītea ak'īpīra, ichi pia

biwēma Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bide mimiai k'orea.

Jesupa ēpērará setenta peeda

10 ¹ Māiya bak'ari Tachi Chipari Jesupa ichi ome p'irriapatairā awara setenta jiri atasima Tachi Ak'ōre pedea jarade wānamērā.^z Ichi wāi bi p'uuru becha umeemea naa peesima. ² Āchiá nāiya jarasima: «Nāi ēpērarā ne uu minachia chau nibapari jīra p'anima. Maamina chi mimiapatairā waibiwēa p'anima. Māipuru chi ne uu ijūia Chiparia it'aa chiidit'i mimiapatairā ichi ne uu ijūamā peemērā.

³ »Wāt'í! Mía māra ēpēra k'achia t'āena peeruma. Āchia māra piawēa oodaipi usa k'achiapa oveja chak'e orrabari-pari jīra. ⁴ Wāutade wāpia te, neet'á yaaparí, māinepa jīrone jīpatai awara atewārāt'í. Ichiaba tāaraa bai nip'aneerāt'í chi unuutarā ome pedeadai k'orea.

⁵ »Tede eda wāutade Tachi Ak'ōre t'īne chi ēpērará jarat'í ne k'īrisiadawēa p'ananamērā. ⁶ Māi tedepemarāpa ne k'īrisiawēa p'aneenai k'iria p'anipira, mārāpa pedeadada jīra āchi ne k'īrisiawēa p'aneenai pi. Māipari ne k'īrisiawēa p'aneenai k'iriawēpīra, āchi māiya p'aneenaiwēma. ⁷ Techa k'āirāt'í. Mārā pia pedeadaipira, māi tede p'aneet'í. Āchia teauta

^x 9:55-56 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade pedea corchetede bi newēma. ^y 9:59 *Mi ak'ōre itu t'ibaripise.* Māipa griego pedeade ichiaba jara k'iria bima: *Mia nii pará bima mi ak'ōre piurudea.* ^z 10:1 *Setenta.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *setenta y dos.*

k'ot'i mǎinepa netoparí tot'i, chi mimiaparipa ichi erreara jitai biëra.

8»P'uurude cheutade ëpëra-rāpa mǎra pia pedeadaipira, āchia mǎrá teauta k'ot'i. 9Mǎi awara chi k'ak'ua piawëa berǎ jipa beepik'ot'i. Āchiá nǎiya jarat'i: "Tāaraawëa bide, Tachi Ak'õrepa mǎra ichi juade ua beepi, ichidirǎ paara".

10»Maamina p'uurude cheutade ëpërarāpa mǎrá pia chesidade adaepira, āchiá nǎiya jarat'i: 11"Nǎi p'uurudepema yooro jora tai jirunepema mǎra k'irari jārap'et'apatama Tachi Ak'õrepa mǎi k'irawëa bit'a āchiá k'awapii k'orea. Pia k'awat'i tāaraawëa bide Tachi Ak'õrepa ichidirǎ ichi juade ua beepi". 12Mǎipuru mia jararuma: Tachi Ak'õrepa itiai ewaride ichia mǎi p'uurudepemarǎ atepë itiaipi Sodomanepema ëpërarǎ itiai k'aepëra.

**Jesupa ichide ijāanak'apiirǎ
p'uuru itiaida
Mateo 11:20-24**

13»jCorazín p'uurudepemarǎ mǎinepa Betsaidadepemarǎ chupuri p'anima Tachi Ak'õrepa itiai përa! Mia ëpërarāpa ne p'ue oodak'apí mǎra t'äena ooda Tirode mǎinepa Sidone oodapara, mǎi p'uurudepemarāpa isapea āchi nemietǎ oopatai itu bidak'ari Tachi Ak'õrene ijāanai

pasima. Mǎi k'orea et'abarra jora āchi poro iri p'odai pasima mǎinepa neet'á sōp'ua p'anine jīpatai jīnai pasima. 14Mǎipuru Tachi Ak'õrepa itiai ewaride Tirodepemarǎ mǎinepa Sidonepemarǎ k'aepëra mǎra atepë itiaipi. 15¿Capernaunepemarǎ it'aa pajǎne wānaik'āra? jWānaiwëma! jTachi Ak'õrepa mǎra piudaadarǎ p'anapataimǎ peeipi!»^a

16Maapae ichi ome p'irriapatairǎ jarasima: «Chi mǎra pedea ijāa bipa mi pedea ijāa bima. Chi mǎra unuëmaa uru bipa mi sida unuëmaa uru bima. Ichiaba chi mi unuëmaa uru bipa mi Peeda sida unuëmaa uru bima».

**Jesupa setenta peeda
jīitea chedada**

17Jesupa setenta peeda pada sōpia jīitea chesidama.^b Maapae āchia Jesua nǎiya jarasidama:

—jTai Chipari, pi t'ñepa jaore mietaarǎ äyǎ jeret'aautade āchia oosidama taipa jaradada jira!

18Mǎi k'orea Jesupa āchiá jarasima:

—Ājǎ, mia unu basima tiore it'aripa pa baepari jira baesit'a.

19Mia mǎrá jua chaarea teasima tiore p'uedamërá mǎinepa taama iri mǎinepa tusõre iri p'ue t'iadamërá. Mi āpia pida mǎra piawëa p'ue ooiwëma. 20Maamina arapǎ p'anat'i mǎrapa jaore mietaarǎ äyǎ jeret'aautade āchia mǎra

^a 10:15 *Piudaadarǎ p'anapataimǎ.* Griego pedeadë nǎiya bi bima: *Hades.*

^b 10:17 *Setenta.* Griego pedeadë chi eda waapëarǎ k'art'ade bi bima: *setenta y dos.*

ũrinak'ari māiŷa oopata p̄era, māipari arapá p'anat'i Tachi Ak'õrepa m̄ara t'ĩ pajãne bi uru bīera.

Jesú s̄õpia bada

Mateo 11:25-27; 13:16-17

²¹Māiŷa pedea p'anine Jesú Tachi Ak'õre Jaoredepa s̄õpia ni beesima. Māipuru Tachi Ak'õrea n̄aiŷa jarasima: «Ak'õre, pi pajãnepema Chiparipi m̄ainepa n̄ai ĩjũanepema Chiparipi. Pia ne atua berá mia jarateada k'awapida p̄era mia piá pia pedeaipi. M̄ait'u chi minachia k'awa berá pia k'awapié pasima. Ājã, Ak'õre, pia māiŷa oosima jāiŷa oo k'ĩria bada p̄era.

²²»Mi Ak'õrepa miá ara ichidepema ne āarea k'awapisima. Abai pida atua p'anima mi, chi Warra s̄amaasá bi; aba mi Ak'õrepuru m̄ai k'awa bima. Ara m̄ai j̄ira abai pida atua p'anima mi Ak'õre s̄amaasá bi; abapuru mi, chi Warrapuru m̄ai k'awa bima. Mia abai mi Ak'õre k'awapisira, m̄ai ěp̄era pida k'awai pi».

²³Maapae ichi ome p'ĩriapatairã awara atewãk'ari n̄aiŷa jarasima: «M̄ara pia p'anima mia oo bit'a unu p'ani p̄era. Awaraipa m̄ai unusira m̄ai ěp̄era sida pia bai pi. ²⁴Piarã Tachi Ak'õre pari pedepatairã minachia p'anirãpa m̄ainepa poro j̄ura j̄iparĩ j̄i p'anirãpa m̄arapa unu p'anit'a unu k'ĩria p'anasidama, maamina ununaé pasima. Ichiaba m̄arapa

ũri p'anit'a ŷri k'ĩria p'anasidamina ŷrinaé pasima».

Samariadepema ěp̄era s̄õpia bi k'orea nepirida

²⁵Ewariaba Moisepa bida jarateparĩ bai ni beek'ari Jesú piaw̄ea pedeaipi k'orea n̄aiŷa idisima:

—Jarateparĩ, ħmia k'ãre ooi pia bima Tachi Ak'õre ome ewaricha chok'ae bai k'orea?

²⁶Jesupa p'anoosima:

—Moisepa bidade ħk'ãre bi bima? ħPimá k'ãret'a jara bima?

²⁷Moisepa bida jarateparipa p'anoosima:

—Āarea pi s̄õnepa, āarea pi jaoredepa, āarea pi jua chaaredepa m̄ainepa āarea pi k'ĩrisiadepa pia pichi Chipari, Tachi Ak'õre k'ĩriase. Ichiaba ěp̄era abai k'ĩriase pichi k'ĩria bi j̄ira.

²⁸M̄aine Jesupa jarasima:

—Pia arĩ p'anoosima. Pia m̄ai j̄ira oosira Tachi Ak'õre ome ewaricha chok'ae bai pi.

²⁹Maamina ichia unupiyá basima ichi j̄ip'a bapari j̄ira. M̄aiŷa Jesua idisima:

—Maamina “ěp̄era abai” ħk'a ima?

³⁰Jesupa p'anoosima:

—Ewariaba ěp̄era Jerusalenepa Jericodea w̄asima. W̄arune nechiapatai mietaarãpa ichi j̄itadak'ari minachia s̄inak'ari piuda j̄ira bari biesidama. Ichia uru bada āarea ěemarinak'ari w̄asidama.

Ēpēra Samariadepemapa chi ěpēra bari bit'a sōchupuriada (10:33)

³¹»Māiya bide p'aare judio māi ode chesima. Chi ěpēra bari bi unusimina k'aripawēa jīp'a wāsima. ³²Ara māiya Levidepema aba māi ode chesima.^c Ichia pida ěpēra bari bi unusimina k'aripawēa jīp'a wāsima. ³³Māi ĩari ěpēra Samariadepema māi ode chesima. Chi ěpēra bari bi unuside sōchupuriasima. ³⁴Orrobarik'ari chi ěpēra k'ak'ua p'irik'oak'ari olivo taapa, māinepa uvabapa p'arupa p'irasima. Maapae ichi mūra ĩri bik'ari k'āipatai tedeā ateewāsima. Māma chi ěpēra pia ak'isima.

³⁵»Norema Samariadepemapa chi te chiparia erreara teak'ari

nāiya jarasima: “Nāi ěpēra ak'i base. Nāi erreara mia p'aaru awarawēasira, pi errearadepa p'aadoose.^d Mi jīitea cherude pi erreara bida mia jōma teaipi”».

³⁶Māiya nepirik'ari Jesupa idisima:

—Ēpēra ũpea p'anipa chi nechiapatai mietaarāpa jok'aedat'a unusidama. Pimá ¿sāi ichi ome sōpia basima?

³⁷Māine chi Moisepa bida jarateparipa p'anoosima:

—Chi sōchupuriadapa.

Jesupa ichiá jarasima:

—Ara māi jīra ěpēra abai k'ĩriase.

^c 10:32 Levitarā Levidepa chedaadarā pasima. Āchi Tachi Ak'ōre te minachia bide mimiapachidama. ^d 10:35 *Erreara*. Griego pedeade nāiya bi bima: *dos denarios*.

Jesú Marta tedeā wāna

38 Māi ode wāutade Jesú, chi ichi ome p'irriapatairā paara, p'uuru chaedea chesidama. Māma wēra Marta apatai bapachima. Māi Martapa Jesua ichi tede pia pedeasima. 39 Martapa ūpēawēra uru basima María apatai. María Jesú jīru k'ait'a suak'abari basima ichia jaratea bi ūrii k'orea. 40 Māi ya bide Marta ne minachia oomaa biēra sōpiawēa beesima. Jesú orrobarik'ari jarasima:

—Jarateaparí ¿pimá pia bik'āra mi ūpēawērapa mi k'aripawēa bit'a? Ichiá jarase mi k'aripamērā.

41 Jesupa jarasima:

—Marta, Marta, pia ne minachia oo bi k'orea minachia k'īrisia pará bima. 42 Maamina ¿Tachi Ak'ōrea pedea ūrii pia biwēk'āra? Māi Mariapa oo bima. Abai pida ichiá māi oowēa biade adaiwēma.^e

**Tachi Ak'ōrea it'aa
chiididai k'orea**

Mateo 6:9-15; 7:7-11

11 1 Ewariaba Jesupa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi basima. Māi ya bak'ari ichi ome p'irriaparí abaipa nāi ya idisima:

—Tai Chipari, jaratease taipa it'aa chiidi k'awadamērā, Juanpa

ichi ome p'irriapatairā jarateada jīra.

2 Jesupa jarasima:

—Mārapa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidiutade nāi ya chiidit'i:

“Tai Ak'ōre pajāne bi,^f pi t'ī waapēarā t'ī k'aepēra piipará bima.^g

Taipa k'īria p'anima tāaraawēa bide pia pichidirā pi juade ua bait'a. [Ichiaba k'īria p'anima pia k'īria bi nāi ijūanepemarāpa oodait'a, pajānepemarāpa oopata jīra.]^h

3 Taiyá chik'o tease ewaricha k'odamērā.

4 Taipa nemietá oodada k'īrisia atuase, waapēarāpa nemietá oodada māi taipa k'īrisia atuapatai jīra.

Tai nemietaade baepirāse, māipari k'achiadepema k'aripase”.ⁱ

5 Ichiaba Jesupa nāi ya jarasima:

—Jaraideepara, māranepemapa estarik'a teamasi k'ōp'āeromá wārune nāi ya jaraipi: “K'ōp'āero, miá p'ana ūpea teadose. 6 Nāi teamasi k'ōp'āero aba arat'ea mi tede chesima maamina nek'opii k'orea newēma”. 7 Māine chi eda bipa nāi ya p'anooipi: “K'ōp'āero, mi itu bise. Mi tede eda wāpatai

^e 10:42 Abai pida ichiá māi oowēa biade adaiwēma. Griego pedeade nāi ya bi bima: *Maamina Mariapa chi aba piipará bit'a jitasima; māi waapēarā pida p'ue ēemarinaiwēma.* ^f 11:2 *Pajāne bi.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^g 11:2 *Pi t'ī waapēarā t'ī k'aepēra piipará bima.* Māi jara k'īria bima: «Pi waapēarā k'aepēra atepe piipará bima». ^h 11:2 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade pedea corchetede bi newēma. ⁱ 11:4 *Māipari k'achiadepema k'aripase.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

jōat'i nibima. Mi warrarã mi ome nãma k'idade p'anima. Mäipuru mi p'irabarii p'uewëma, piá ne teayá". ⁸Mia jararuma: ichi p'irabariiwëma p'ana teai k'orea pichi k'öp'æropëra, maamina p'irabariipi pia minachia idiparipëra. Teaiipi pia ne ãareawëa bi.

⁹»Mia jararuma: Ara mäi jïra mãra newëa p'ani Tachi Ak'õrea it'aa chiidi p'anat'i; mäine ichia mãrá teaiipi. Jiri p'anat'i; ichia unupiipi. Tede eda wãpataide t'it'i; mäine chi eda wãpatai ewai jïra, ichia teaiipi. ¹⁰Chi it'aa chiidi bipa jitaipi. Chi jiri bipa unupiipi. Chi t'ĩ bi pae tede eda wãpatai ewaiipi ne teai k'orea.

¹¹»Warrapa p'ana idirude ¿chi ak'õrepa mawara teaik'ãra? ^jWarrapa beta idirude ¿taama teaik'ãra? ¹²Warrapa ne imi idirude ¿chi ak'õrepa tusõre teaik'ãra? ¹³Mãra chi k'achia berãpa mãra warrarã nepia tea k'awa p'anipira, ¿mãra Ak'õre pajãne bipa chi idi p'ania ichi Jaore teaiwëk'ãra?

Jesua k'achia pedeadada

Mateo 12:22-30; Marco 3:20-27

¹⁴Ewariaba Jesupa jaore mietá äyá jeret'aasima. Mäi jaore mietapa ëpëra k'irame t'urrá uru basima. Jaore mietá wãk'ari chi ëpëra pedeasima. Mäi unusidaide ëpërarãpa k'awa k'irisidawëa p'aneesidama. ¹⁵Maamina waa-pëarãpa jarasidama: «Jãi Jesupa

jaore mietá äyá jeret'aaparima, jaore mietaarã chi atepe bi Beelzebupa mäi jua chaarea teada përa».

¹⁶Mäine Jesú Tachi Ak'õrenepa che bi k'awadayá waapëarãpa ichiá idisidama ëpërarãpa ne p'ue oodak'apí oomërã. ¹⁷Maamina ächi k'irisia p'ani Jesupa k'awada përa nãiya jarasima: «Tua abarik'a berã ästu k'ïruupik'adaipira, chi jõnaipi. Ara mäi jïra te abarik'a berã ästu k'ïruupik'adaipira, tãaraa p'ananiwëma.

¹⁸Mãrapa jara p'anima mia jaore mietá Beelzebú jua chaareadepa äyá jeret'aaparí. Mäi k'orea mia mãrá idiruma: Tiorepa ara ichi jaore mietaarã ome k'ïruu baipira ¿sãmaasá ächi ará p'ananaima?

¹⁹»Mãmamá mia Beelzebú jua chaareadepa jaore mietaarã äyá jeret'aaparima. Mäiyara mãra paara p'irriapatairãpa ¿k'aidepa jaore mietá äyá jeret'aapatama? Ächia k'awapidaipi mãrapa pia k'irisidawëa p'anit'a. ²⁰Maamina Tachi Ak'õre jua chaareadepa mia jaore mietaarã äyá jeret'aa bipira, Tachi Ak'õrepa mãrá unupi bima ichi chesit'a mãra ichi juade ua bai k'orea.

²¹»Ëpëra jua chaarea bipa k'ïruuparí nek'opa ichi te pia ak'i bipira, ichia uru bi abai pida p'ue chiadaiwëma. ²²Maamina ichi k'aepëra ëpëra atepe chaarea bi chek'ari ichi p'ueipira, ichi k'ïruuparí nek'o ëemariipi. Maapae ãarea ichia uru bada ëemarik'ari chi k'öp'ærorã ome jedak'oaipi.

^j 11:11 P'ana idirude ¿chi ak'õrepa mawara teaik'ãra? Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade mäi newëma.

23»Chi mi lawari biwē mi ome chi nek'iramaapi. Chi mi ome ēpērarā k'aripa jirip'ewēa bipa chi jirip'eda āyá peepiparima.

Jaore mietá jūitea cheda

Mateo 12:43-45

24»Ēpēra k'ak'uadepema wāk'ari jaore mietá ijūa pania newēa bide jiri baparima ĩapaai k'orea. Māi unuwē pēra ichi tuaba nāiya jaraparima: “Michi badamá jūitea wāipi”. 25Māi cherude k'ida pia nejarra newēa k'obi māinepa āarea pia nibi jira unuparima. 26Maapae siete jaore mietá ichi k'aepēra k'achia berā māi ēpēramá enemeeek'ari chi ēpēra sōne p'aneene eda wāpata. Māipuru chi ēpēra ichi naa bada k'aepēra atepe piawēa beeparima».

ꞑK'airā chi piarā pia p'anirā?

27Jesupa māiya jara bide wēra ēpērarā t'āena bipa jīk'ua jarasima:

—iPi t'ōna māinepa jutopida wēra, jāi minachia pia bima!

28Maamina Jesupa jarasima:

—Māi k'aepēra chi Tachi Ak'ōre p'edeā ūrinak'ari oopatairā pia p'anima.

Jesupa Joná k'orea jarada

Mateo 12:38-42; Marco 8:12

29Ēpērarā chok'ará ichimá cheuta unuside Jesupa jarasima: «Chi idiapaepemarā ēpēerā k'achia p'anima. Mārāpa mi pajānēpa che

bi k'awadai k'orea k'iria p'anima mia ēpērarāpa ne p'ue oodak'apí ooi'ta. Maamina mia ēpērarāpa ne p'ue oodak'apí ooiwēma. Mārāpa abapuru Tachi Ak'ōre pari p'edeaparí Joná māi jira ununaiipi. 30Joná māiya bada Nínive p'uurudepema ēpērarā k'awapisisima ichi Tachi Ak'ōrenēpa che badat'a. Mi, chi Ēpēra Warra piarā māi jira māiyaipi idiapaepemarāpa k'awadamērā Tachi Ak'ōrenēpa che bi.

31»Salomón ewaride Sabá tuadepema poro jūra jīparí jī bi wēra basima. Ichi tua t'imiipa chesima Salomonpa ichi k'irisidaepa p'edeā bi ūrii k'orea. Maamina nāi ewaride Salomón k'aepēra chi atepe bi nāma bimina mārāpa ijāanawēa p'anima. Māipuru Tachi Ak'ōrepa itiai ewaride māi wērapa p'irabarik'ari mārā nepira parā biade aipi. 32Tachi Ak'ōrepa āareairā itiai ewaride Nínive p'uurudepemarā sida p'irabari-dak'ari chi idiapaepemarā nepira parā biade adaipi. Jonapa jarada ūrisidaide āchia nemietá oopatai itu bidak'ari Tachi Ak'ōremá chesidama. Māi Joná k'aepēra chi atepe bi nāma bimina mārāpa ijāanawēa p'anima.

Tachi tau tachi k'ak'uadepema

īpira jira bi k'orea jarateada

Mateo 5:15; 6:22-23

33»Abaipa laap'ara uruapida-k'ari mēra bidak'ama wa ne yaapatai ek'ari bidak'ama.

Māi k'aepēra ne itia ĩri bipatama chi tede eda cheutarāpa inaa ununamērā. ³⁴Pi tau ĩpira jira bima. Māipuru pi tau pia bipira, inaane nipaipi. Maamina pi tau mietā bipira, p'ārione nipaipi. ³⁵Māi k'orea minachia jirak'aua base, pia inaa jira k'ĩrisia bi māi p'ārio baemaapa. ³⁶Maamina pi piarā inaane bipira, p'ārione mi āpia pida biwēpira, chi pedea piarāt'a k'awaipi ĩpirapa minachia inaa uru bi jira».

Jesupa p'ariseorā itia pedeada

Mateo 23:1-36; Marco 12:38-40;

Luca 20:45-47

³⁷Jesupa māiya jarak'ari p'ariseo abaipa ichi t'ĩsima ichi ome nek'ode wāmērā. Ara māine Jesú māi ěpēra tede wāk'ari nek'oi k'orea suak'abari beesima. ³⁸Maamina Jesú nek'oi naena jua siiwēa basima āchia oopatai jira. Māi unuside p'ariseopa k'awa k'ĩrisiaē pasima. ³⁹Māine Tachi Chiparipa ichiā jarasima:

—Māra p'ariseorāpa pasu māinepa p'arat'u ĩripema pia siipatama, maamina māra sōne ne āarea ara machi pae ata k'ĩriapatama māinepa k'achia k'ĩrisiapatama. ⁴⁰Māra k'ĩrisiawēa p'anĭ jira p'anaparima. ¿Chi ĩripema oodapa tachi sō sida ooē pasik'āra? ⁴¹Sōpiadepa nenea k'ederā mārāpa uru p'anĭnepema teat'ĭ. Māiya piarā māra pia p'aneenaipi, tachi k'ak'ua pia siida jira.

⁴²»Māra p'ariseorā chupuri p'anĭma Tachi Ak'ōrepa itiai pēra! Mārāpa menta k'irú, ruda k'irú māinepa ne uu ĩjūanepema ome Tachi Ak'ōrea teapatama, māi diezedepemacha, aba. Maamina chīara ome jĭp'a oodak'ama māinepa Tachi Ak'ōre k'ĩriana-k'ama. Māiya oodai pia bima, machi ne teapata jira Tachi Ak'ōrea.

⁴³»Māra p'ariseorā chupuri p'anĭma Tachi Ak'ōrepa itiai pēra! Māra judiorā arā pedeapatai tede āchi suak'abari p'aneenai k'ĩriapatama minachia k'awa berā suak'abari p'aneepataide. Māi awara p'uurude ninane k'ĩriapatama ěpērarāpa āchiā pia pedeadamērā.

⁴⁴»Chupuri p'anĭma Tachi Ak'ōrepa māra itiai pēra! Māra jāirā te jira p'anĭma.^k Chi ěpēra piuda t'ĭbarida ĩri wā p'anĭpa atua p'anĭma piuda ĩri t'ia p'anĭt'a te chae newēneepuru. Ara māi jira mārāpa oopatai ěpērarāpa oopatama maamina āchia atua p'anĭma māiya nemietā oo p'anĭt'a.

⁴⁵Māine Moisepa bida jarateaparĭ abaipa Jesua jarasima:

—Jarateaparĭ, māiya jararude tai k'orea k'achia pedea bima.

⁴⁶Māipuru Jesupa ichiā jarasima:

—ĭMoisepa bida jarateapaitairā, māra chupuri p'anĭma Tachi Ak'ōrepa itiai pēra! Mārāpa ne p'ue

^k 11:44 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: *P'ariseorā, tachi Moisepa bida jarateapaitairā, māra chi k'ōp'āero p'anĭma.*

oodawēa be ēpērará oopipatama. Maamina māi āchia mi āpia pida k'aripadak'ama māi oodamērā.

47-48 »|Māra chupuri p'anima Tachi Ak'ōrepa itiai pēra! Māra chōarāenapemarāpa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā peasidama. Māiya p'ananak'ari mārapa jāirā te ĩri te chae oopatama. Māiya oo p'aninepa unupipatama māra chōarāenapemarāpa oodada pia ununait'a.

49 Māi k'orea Tachi Ak'ōrepa ichi k'ĩrisiadepa nāiya jarasima: “Mi pari pedeapatairā mǎinepa mia peedarā sida māra israel ĩjūa-nepemarāmá wāpiipi. Mǎine chi eda waapēarā peadaipi mǎinepa chi eda waapēarā ēpēnaipi”.

50-51 Tachi Ak'ōrepa idiapaepema ēpērarā itiaipi māra chōarāenapemarāpa āarea ichi pari pedeapatairā peadada k'orea. Ājā, mia jararuma: nāi ĩjūa oodadepa waa idi chi peadaadarā k'orea Tachi Ak'ōrepa māra itiaipi; Abel peadada k'orea, Zak'aria peadada k'orea mǎinepa āarea waapēarā peadada k'orea pida. Māi Zak'aria Tachi Ak'ōre te tajataria chi ānimara paapatai k'ait'a peasidama.¹

52 »|Moisepa bida jarateapatairā, māra chupuri p'anima Tachi Ak'ōrepa itiai pēra! Mārapa ēpērará Tachi Ak'ōre piarā itu k'awapidak'ama. Mārapa atua p'anima Tachi Ak'ōre piarā sǎmaasá bi. Māi awara waa-pēarāpa k'awa k'ĩria p'ani sida mārapa itu k'awapidak'ama.

53 Jesú wāk'ari p'ariseorāpa mǎinepa Moisepa bida jarateapatairāpa Jesua atepe ne chaarea be k'ĩruu idi p'aneesidama. 54 Āchia k'ĩria p'anasidama Jesupa piawēa p'anooit'a nepira pará biade adai k'orea.

P'ariseorāpa piawēa oopatai k'orea

12 ¹Māiya p'anine ēpērarā chok'ará tausia cheepĩrisidama. Minachia p'isua nibi pēra waapēarā para chi t'ĩsia wā para basima. Mǎine Jesupa naa ichi ome p'ĩriapatairā nāiya jarasima: «Jĩrak'aua p'anat'i chi p'ariseorānē p'ana ooropiparí ome. Āchi chi pia jĩra berāpi. ²Ne āarea mēra oodada Tachi Ak'ōrepa k'awapiipi. Tachia k'awadawēa p'anit'a mēra beeiwēma. ³Mārapa p'ārione jaradada ēpērarāpa inaane āarea ũrinaipi. Mārapa eda wāpatai jōat'idak'ari mēra jaradada sida abaipa te ĩripa jĩk'ua jaraipi āareairāpa k'awadamērā.

ǎK'ai wap'eadai p'ani?

Mateo 10:26-31

4»Mi k'ōp'āerorā, mia mǎrá jararuma: chi nāi k'ak'ua peapatairā wap'earāt'i, āchia peadak'ari waa p'ue oodaiwē pēra. ⁵Mia mǎrá jararuma k'ait'a piarā wap'eadai p'anima. Mārapa wap'eadai p'anima nāi k'ak'ua peak'ari p'ue tachi jaore t'ipi tau uruadea peei bit'a. Mia piarā jararuma ichit'a wap'eadai pia bima.

¹11:50-51 Abel. Génesi 4:3-10 Zak'aria. 2 Crónica 24:17-25.

6»¿Netopatawēk'āra ĩpana chae joesoma p'ani erreara tau ume bi pari? Maamina Tachi Ak'ōrepa ĩpana āarea ak'iparima. 7Māi awara Tachi Ak'ōrepa k'awa bima mārapa puda jōmasá uru p'anit'a. Tachi Ak'ōrepa māra ĩpana chok'ará p'ani k'aepēra pia ak'i biēra ne wap'eadauwēa p'anat'i.

**Jesú k'orea k'ira
p'eraiwēa bima**

Mateo 10:32-33; 12:32; 10:19-20

8»Mia nāi jararuma: abai pida epērarā k'irari mine ĩjāa biade aipira, Tachi Ak'ōre peedarā pajānepema k'irari mi, chi Epēra Warrapa ichi mōréane aipi. 9Ara māi jira abaipa epērarā k'irari mi atua biade aipira, Tachi Ak'ōre pajānepema peedarā k'irari mia ichi atua biade aipi.

10»Abaipa mi, chi Epēra Warra k'orea k'achia pedeaipira, Tachi Ak'ōrepa māi k'irisia atuaipi. Maamina abaipa Tachi Ak'ōre Jaore k'orea k'achia pedeaipira Tachi Ak'ōrepa māi k'irisia atuaiwēma.

11»Māra mine ĩjāa p'ani k'orea judiorā ará pedeapatai tedeateedak'ari, wa chi ak'ipatairāmá k'irari, wa chi minachia k'awa p'anirāmá nepira pará biade adai k'orea, k'irisia pará p'aneerāt'i sāmaasá p'anooi wa k'āret'a jaradai. 12Māra nepira ak'iutade Tachi Ak'ōre Jaorepuru mārā k'awapiipi k'āre jaradai p'anit'a».

**Erreara minachia uru
bi k'orea nepirida**

13Māine minachia nibide- pemarā abaipa nāiya jarasima: —Jarateaparí, mi ũpēá jarase tai ak'ōre neet'á bieda, miá pida teapade ase.

14Maamina Jesupa ichiá jarasima: —K'öp'āero, ¿k'aipa mi bisima māra nepira ak'imērá?

15Māine ichia jōmāirá jarasima:

—¡Jirak'aua p'anat'i! Erreara chi awaa p'andarāt'i. Neet'á minachia uru bidepa tachi chok'ae bak'ama.

16Māine Jesupa nepiridepa nāiya jarateasima:

«Epēra erreara minachia uru bi basima. Māi epērapa ne uuda ne minachia chausima. 17Māi k'orea nāiya k'irisiasima: “¿Mia k'āre ooima? Te newēma āarea yaai k'orea”. 18Maapae k'irisiasima: “Nāiya oopi. Mia net'a tau yaaparí te t'erap'et'ak'ari awara waibia oopi. Māma eda ne āarea mia uru bit'a yaapi. 19Māiya bak'ari piarā michi tuaba jaraipi: mia yaada minachia uru bima āyo minachia choai k'orea. Naapae minachia ne k'irisiauwēa baiipi. Michia k'iria bi k'o baiipi, to baiipi māinēpa arapá baiipi”. 20Maamina Tachi Ak'ōrepa ichiá jarasima: “¡Pia k'irisia pia biwēma! Piarā nāi teamasi pi piuipi. Maapae pia yaada uru bit'a ¿k'ai pae beeima?”

Chi ēpēra ibia badapa net'a tau yaaparí te chiwidi oopida (12:17-19)

²¹»Abaipa nāi ijūanepema atepe atai k'īrisia bipira, maamina Tachi Ak'ōre k'orea k'īrisiawēa bipira, māi jīra māiyaipi».

Tachi Ak'ōrepa ichidirā ak'iparima

Mateo 6:25-34

²²Māipuru Jesupa ichi ome p'irriapatairā jarasima:

«Māra sāmaasá p'ananaít'a minachia k'īrisiarāt'i, nek'odai k'orea māinepa neet'á jīnai k'orea.

²³Tachi chok'ae bait'a, chik'o k'aepēra atepe piipará bima. Tachi k'ak'ua, neet'á k'aepēra atepe piipará bima. ²⁴Ak'it'i, ipanarāpa ne uudak'ama māinepa ne baadak'ama. Ne yaaparí te

sida oodak'ama. Maamina Tachi Ak'ōrepa āchiá nek'opiparima. ¿Māra ipana k'aepēra atepe pia p'aniwēk'āra? ²⁵¿K'ai māranepema, ichi k'ak'ua k'orea minachia k'īrisia bipa tāaraa chok'ae baima?^m ²⁶Tāaraa chok'ae baiwēpira, ¿k'āre k'orea minachia k'īrisiapatama nek'odai k'orea māinepa neet'á jīnai k'orea?

²⁷»Ak'it'i nep'ono sāmaasá wariparit'a. Mimiak'ama ichiaba p'aru k'osak'ama. Maamina mia jararuma: tachi chōarēnapema poro jūra jīparí jī bi Salomón ne minachia uru badamina nep'ono jīra k'īrawārea jīk'a pasima. ²⁸Chi idiapae p'ūajāra tachia mēa unupatai māi norema paapatamina

^m 12:25 Tāaraa chok'ae baima. Waapēarāmá māipa jara bima «teesoa wariiwēma».

12:27 1 Reye 10:4-7; 10:23-25.

Tachi Ak'õrepa wapida mǎi t'õpi-parima. Mǎi k'aepëra ¿ichia mǎra ne piipará jīnamërá teaiwëk'ára? ¿K'äre k'orea mǎine p'ue ijāa-nawëma? ²⁹Mǎipuru jirirāt'i nek'odai k'orea mǎinepa neto-dai k'orea. Minachia k'irisiarāt'i. ³⁰Nǎi ijūanepemarāpa āarea mǎi jiripatama, maamina Tachi Ak'õrepa k'awa bima mārāpa k'äre uru p'anana p'anit'a. ³¹Mǎipuru k'iriat'i Tachi Ak'õrepa machi ichi juade ua bai ichidirā ome. Mǎiya mǎra ne newëa p'ani ichia teaipi.

**Nepia pajāne uru bai
k'orea jarateada**
Mateo 6:19-21

³²»Mǎra chi chok'ará p'ani-wëmina ne wap'ea p'anarāt'i.ⁿ Tachi Ak'õrepa mǎra ichi juade ua bai k'iria bima, ichidirā ome. ³³Mǎi k'orea mārāpa ne uru p'ani-nepema netodak'ari chi nenea k'edea teat'i. Nepia pajāne uru p'anai k'orea jirit'i. Chi ne pajā-nepema jök'ama. Jāma simiapa ārik'ama mǎinepa nechiapatairā pida p'ue chiadak'ama. ³⁴Mārāpa chi piipará bi machi sōnepa k'iripatama.

**Chi chipari pae pari
mimiaparí pia bi k'orea jarada**

³⁵⁻³⁶»Te chipari pae pari mimiaparí pia bi jira p'anat'i, Tachi Ak'õrepa jara bit'a ūrinai

k'orea.^o Chi te chipari pae pari mimiaparí pia bipa ĩpira k'oa uru baparima ichi chipari cherude pia pedei k'orea. Miak'āipatai arapá ewari oo p'animāipa chek'ari, chi chiparipa t'ĩrune chi ichi pae pari mimiaparí pia bipa ara mǎine tede eda wāpatai ewaiipi. ³⁷Chi chipari chek'ari, chi ichi pae pari mimiapatairā chok'ae p'ani unui-pira, āchi pia ak'ĩipi. Mia piarā jararuma: ara mǎine chi chiparipa chi ichi pae pari mimia-parí neet'á jik'ari ichi pae pari mimiapatairā chik'o k'opataide suak'abari beipiipi, āchiá nek'opii k'orea. ³⁸Chi ichi pae pari mimia-patairā pia p'anipa āchi chipari nipatama, teamasi estarik'a cherude māiyawëpira tap'ededa cherude. Chi chiparipa āchi ni p'ani unui-pira, āchi pia ak'ĩipi.

³⁹»Nǎi k'awat'i: te chiparipa nechiaparí sāapae chei k'awa bipara, k'āiwëa bai pasima tede eda wāpiemaapa. ⁴⁰Ara mǎi jira mǎra sida tau pará p'anat'i. Mārāpa mi, chi Ĕpëra Warra chei atua p'anine cheipi».

**Mimiapatairā ume p'ani
k'orea jarada**
Mateo 24:45-51

⁴¹Pedropa Jesua idisima:
—Tai Chipari, ¿mǎi nepira pia taiyá jara bik'āra, wa āareairā jara bik'āra?

ⁿ 12:32 Mǎra chi chok'ará p'aniwëmina ne wap'ea p'anarāt'i. Griego pedeade nǎiya bi bima: *Mi ovejarā, ne wap'earāt'i.* ^o 12:35-36 Te chipari pae pari mimiaparí pia bi jira p'anat'i, Tachi Ak'õrepa jara bit'a ūrinai k'orea. Griego pedeade nǎiya bi bima: *k'irride neet'á pia t'ā jīt'i.*

42 Jesupa p'anoosima:

—Te chipari pae pari mimiaparipa k'irisia k'awa bidepa jip'a oo bipira, chi te chiparipa chi waa-pēarā ichi pae pari mimiapatairā māi ichi pae pari mimiaparí juade biipi āchia ewari ará parude nek'opi bamērā. 43 Chi te chipari pae pari mimiaparipa māiya oo bit'a ichi chiparipa unune cheipira, ichi sōpia baiipi. 44 Mia piarā jararuma: chi chiparipa āarea ichia uru bit'a māi ichi pae pari mimiaparí juade biipi.

45 Maamina māi ichi pae pari mimiaparipa ichi sōne “mi chipari tāaraayane” aipira, waa-pēarā ichi pae pari mimiapatairā, wērarā sida jok'ae beek'ari, nek'o-k'ari, netok'ari māinepa it'upa piu baiipi. 46 Abaeda ichi chipari chei k'irisiawēa bide ara māiya bide cheipi. Māi ichi pae pari mimiaparí minachia itiak'ari chi ijāanak'apiirā ome eda jīa nibipiipi.

47 »Chi chipari pae pari mimia-paripa chi chiparipa oopi bit'a k'awaipira maamina māiya oowē-pira, chi chiparipa māi ichi pae pari mimiaparí minachia soapa p'eipi. 48 Maamina chi ichi pae pari mimiaparipa atua bidepa chi chiparipa jara bit'a piawēa oosira māi ichi pae pari mimia-parí āpia puru soapa p'eipi. Piarā Tachi Ak'ōrepa waapēarā waibia tea bima ichi pae oodamērā. Chi

waibia jitadairāpa ichi pae waibia oodai pia bima.

**Jesú k'orea ēpērarā
k'irruupik'adada
Mateo 10:34-36**

49 »Mi chesima nāi ijūa itiai k'orea.^p Ara nāiena māiya ooru-para mimá pia bai pasima. 50 Maamina māi naena mi minachia mīa bima.^q Māipuru āarea sōp'ua baparima māi ewari parudea. 51 ¿Mi nāi ijūanea chesiade a k'irisia p'anik'āra ēpēerā ne k'irisiaawēa p'anapii k'orea? Mia jararuma māi k'orea chewēa bima, māipari che bima ēpēerā āarea k'iruu p'ana-namērā. 52 Idiidepa ara tedepe-marā mi k'orea chi nek'īramá p'aneenaipi. Joesoma p'anine umepema waapēarā ūpēarā p'ani ome chi nek'īramá p'aneenaipi. 53 Chi ak'ōre chi warra ome chi nek'īramá padaipi. Chi warra chi ak'ōre ome chi nek'īramá padaipi. Chi nae chi k'au ome nek'īramá padaipi, chi k'au chi nae ome chi nek'īramá padaipi. Chi p'ak'ōre chi āyo ome chi nek'īramá padaipi. Ichiaba chi āyo chi p'ak'ōre ome chi nek'īramá padaipi.

**Ewari sāmaasá bai k'orea
k'awa jarada**

*Mateo 5:25-26; 16:1-4;
Marco 8:11-13*

54 Māi awara Jesupa ēpērarā nāiya jarasima:

^p 12:49 Griego pedeade nāiya bi bima: *Mi chesima t'ipi urua nāi ijūanea bat'a peei k'orea.* ^q 12:50 *Mi minachia mīa bima.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Mi porochoa piipará bima.*

—Mārāpa jīara t'aua imata bae-paride ochiaru unuutade k'oe che-yade apatama. Māiŷa piarā k'oe cheparima. ⁵⁵Ichiaba nāu ijūa pania newēa āpīteariipa p'ōat'isira pisia bayade apatama. Māiŷa beeparima. ⁵⁶Māra chi pia jīra berāpa ewari k'īra k'awa p'anīmina Tachi Ak'ōrema nāi ewaride oo bit'a k'awadak'ama.

⁵⁷»Mārāpa ĵk'āre k'orea p'ue k'awadak'ama k'āre jīp'a bit'a? ⁵⁸Pichi nek'īramaapa pi chi nepira ak'īparimá atewāipira, ode wāutade āarea oose ichi ome sōpia beei k'orea. Māiŷa oowēpira ichia pi chi nepira ak'īparí juade biipi. Maapae chi ak'īparipa pi chi jīa nibipatai te ot'eaparia jitapiipi eda jīa nibimērā. ⁵⁹Mia jararuma: pi jāmapema wāiwēma aba pia teai bi erreara āarea p'aarudea.

Tachi Ak'ōremá chedaepira piudayade ada

13 ¹Māiŷa p'anine ēpēra-rāpa Jesua jarasidama waapēarā Galileadepemarāpa ānimara Tachi Ak'ōrea paatea p'anine Pilatopa āchi k'enapisi-t'a. ²Māipuru Jesupa jarasima: «Māi ēpērarā mīanak'ari piudada pēra ĵmārāpa k'īrisia p'anik'āra āchia atepe nemietá oopachida-t'a waapēarā Galileadepemarāpa nemietá oopatai k'aepēra? ³Mia jararuma: Māiŷawēma. Maamina mārāpa nemietá oopatai itu bida-k'ari Tachi Ak'ōremá chedaepira mārā sida piudaipi. ⁴Siloede te it'i teesoa bi ēpērarā īri baewā-side dieciocho piusidama. Māiŷa

piudada pēra ĵmārāpa k'īrisia p'anik'āra āchia atepe nemietá oopachidat'a waapēarā Jerusalene berāpa oopatai k'aepēra? ⁵Mia jararuma: māiŷawēma. Maamina mārāpa nemietá oopatai itu bida-k'ari Tachi Ak'ōremá chedaepira mārā sida piudaipi».

Higojō biiri chauk'a k'orea nepirida

⁶Maapae nepiridepa Jesupa āchiá nāiŷa jarateasima:

«Ēpērapa ichi ne uu ijūane higojō biiri uru basima. Ewariaba māi pak'uru biiri ak'ide wāsima, chau nibi k'awai k'orea, maamina chauwēa basima. ⁷Māipuru chi chiparipa ichi ne uu ijūa ak'īparia nāiŷa jarasima: “Āyo k'ak'o ūpea pa bima māma higojō jiride che bi, maamina chauk'ama. Māipuru t'ut'aapese. ĵK'āre k'orea pak'uru chauk'á bi uru baima?”

⁸»Maamina chi ne uu ijūa ak'īparipa jarasima: “Jarateaparí, āyo aba itu bidai pia bima. Mia chi k'arra k'āramak'ari, t'āa āk'ak'a teai pi. ⁹Māiŷa chaui k'awadaipi. Nāi āyo cherude chausira māi itu biipi. Chaupeira māi t'ut'aase”».

Mimianak'apí ewaride Jesupa wēra jīpa beepida

¹⁰Mimianak'apí ewaride Jesupa judiorā ará pedepatai tede jaratea basima. ¹¹Māma wēra basima. Māi wēra dieciocho āyo pa basima jai mietapa jājorrea uru basit'a. Māipuru p'ue jīp'a jīruk'a pasima. ¹²Jesupa ichi unuside t'īk'ari nāiŷa jarasima:

—Wëra, pi jipa beese.

¹³Māiŷa jarak'ari Jesupa ichi jua ĩri bisima. Ara māine chi wëra jĭp'a bai nibeek'ari Tachi Ak'orea pia jarasima. ¹⁴Maamina Jesupa mimianak'apĭ ewaride jĭpa beepida përa judiorã arã pedeapatai tedepema minachia k'awa bi k'ĩruusima. Māine jōmãirã nãiya jarasima:

—Mimianak'apĭ ewari awara sei ewari uru p'anima mimianai k'orea. Māi ewaridepuru chet'ĭ mãra jĭpa beepidamërá. Maamina mimianak'apĭ ewaride cherãt'ĭ.

¹⁵Mãipuru Jesupa jarasima:

—ĭMãrapa jarateapatai jĭra oodak'ama! ĭMimianak'apĭ ewaride mãra p'ak'a wa mũra' ēranak'ari pania topide atewãna-wëk'ãra? ¹⁶Mãiyaipira ĭpia biwëk'ãra nãi wëra, tiorepa dieciocho ãyo pa bada piawëa uru badadepema mimianak'apĭ ewaride jĭpa beepii?^s ĭIchi sida Abrahamepa chedawëk'ãra?

¹⁷Jesupa mãi jaraside chi ichi k'orea k'achia pedea p'anana minachia p'erasidama, maamina ichia nepia oo bi k'orea chi p'uurudepemarã minachia arapã p'anasidama.

**Mostaza net'a tau
k'orea nepirida**

Mateo 13:31-32; Marco 4:30-32

¹⁸Maapae Jesupa jarasima:
«Tachi Ak'orepa ichidirã ichi

juade ua bit'a ĭk'ãre jĭra bima?
¹⁹Mostaza tau jĭra bima. Ĕpërapa mostaza tau ichi ĭjũane uusima. T'õnok'ari warisima aba pak'uru minachia nibeerudea. Mãipuru ĭpana chi pak'uru juat'aede te ook'oade chesidama».

**P'ana ooropiparĭ
k'orea nepirida**

Mateo 13:33

²⁰Mãi awara jarasima: «Tachi Ak'orepa ichidirã ichi juade ua bit'a ĭk'ãre jĭra bima? ²¹P'ana ooropiparĭ jĭra bima. Mãi p'ana ooropiparĭ wërapa ãpia atak'ari harina ome p'oerasima. Maa-pae minachia eapasima ãarea ēsãarunea».

Eda wãpatai p'isua bi

Mateo 7:13-14; 7:21-23

²²Jerusalenea wãrune Jesupa p'uuru waibiade, p'uuru chak'ede pida jarateasima. ²³Māine abaipa ichiã idisima:

—Mĭ Chipari, ĭTachi Ak'orepa ĕpërarã chok'araawëa p'anĭ k'aripaik'ãra?

Jesupa p'anoosima:

²⁴—Tausia p'anat'ĭ chi eda wãpatai p'isua bide eda wãnai k'orea. Piarã eda wãnai k'orea berã chok'arã p'anima maamina p'ue ãarea eda wãnaiwëma. ²⁵Te chiparipa chi eda wãpatai jōat'ĭ-k'ari chi tajata p'anĭpa nãiya t'ĭ

^r 13:15 *Mũra*. K'ãp'ũra pedeade bi bima: *burro*. ^s 13:16 *Piawëa uru badadepema*. Griego pedeade nãiya bi bima: *jĭk'arapa jĭ badadepema*. Jesupa jarateasima mimianak'apĭ ewaride tachia ãnimara nũ ēranak'ari topipata jĭra, ara māiŷa mãi ewaride Tiore juadepema ĕpëra ĕrapii pia bima.

jaradaipi ewamērā: “Tai chipari, tai chipari, ewase”. Maamina chi te chiparipa p'anooipi: “Mia māra unuk'ama māinepa sāmepema atuama”.²⁶ Chi tajata p'anipa nāiya jaradaipi: “Tai pi ome ará nek'osidama, netosidama māinepa pia tai p'uurude jaratea nipaside arí p'anasidama”.²⁷ Māine ichia mārā jaraipi: “Mia māra unuk'ama māinepa sāmepema atua bima. K'achia oopatairā, āyá wāt'i”.

²⁸»Māra chi tajata berā jēa p'ananaipi māinepa p'uapa k'ida k'iterrea p'ananaipi. Abrahán, Isá, Jacobo māinepa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā sida Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bide p'ananaipi, maamina mārāt'u Tachi Ak'ōrepa itu eda wāpiiwēma.²⁹ Māi ewaride tua awaraidepema imata ochiaparidepa, imata baeparidepa, k'irariipa māinepa āpitepa chedaipi. Māirā Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bide nek'o suak'abari p'aneenaipi.³⁰ Māiya chi k'aadea p'ani naa p'ananaipi māinepa chi naa p'ani k'aadea p'ananaipi.^t

Jesú Jerusalén k'orea

k'ira piawēa bada

Mateo 23:37-39

³¹ Māi ewaride waapēarā p'ariseorā orrobaridak'ari Jesua jarasidama:

—Nāmapema isapea wāse. Herodepa pi pea k'iria bima.^u

³² Māine Jesupa āchiá jarasima:

—Jāi ēpēra et'erre k'oparí jira bia nāiya jarade wāt'i.^v “Idi, nū pida mia k'idade be, jaore mietá pará be sida jipa beepik'oaipi. Mia ooi bit'a, ewari ūpeaide jōma ook'ari uru baipi”.³³ Maamina idi, nū māinepa nōnorema ode wāipi Jerusalenea chei k'orea. Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā Jerusalene peapata pēra māmá wāi pará bima.^w

³⁴»jJerusalén, Jerusalén, mārāpa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā peapatama! jTachi Ak'ōrepa peedarā sida mawarapa bat'a peapatama! Mia bari k'ak'o minachia māra ará jerep'e k'iria basima et'erre wērapa ichi warrarā ĩk'arra ek'ari jerep'epari jira. Maamina mārāpa k'irianaé pasima.³⁵ Māipurū Tachi Ak'ōre waa māra ome baiwēma. Mia jara bima: mārāpa mi waa ununaiwēma aba miá pia pedeautamá. Māi ewaride nāiya jaradaipi: “jMinachia pia bima chi Tachi Chipari t'ine cherut'a!”

Jesupa ēpēra k'ak'ua

ooro bi jipa beepida

14 ¹ Mimianak'apí ewaride Jesú p'ariseo chi chaarea bi tede nek'ode wāsima.

^t 13:30 Chi k'aadeapema arude judiorāwē jara bima. Chi naapemarā arude judiorā jara bima. ^u 13:31 Māi Herode «Antipa» t'ī jarapachidama. ^v 13:32 Jāi ēpēra et'erre k'oparí jira bia. K'irisia ūpea tea bima: ēpēra k'irisia k'awa bima, ēpēra k'achia bima, wa ēpēra k'ira piawēa bima. ^w 13:33 Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā Jerusalene peapata pēra māmá wāi pará bima. Griego pedeade nāiya bi bima: Tachi Ak'ōre pari pedeapari Jerusalén tajata piuit'a, pia biwēma.

Mãine waapëarã p'ariseorãpa minachia ak'ì p'anasidama ichia piawëa ooi k'awa. ²Mãiya bide, Jesú k'ìrari ëpëra aba k'ak'ua ooro bi basima. ³Jesupa Moisepa bida jarateapatairã mãinepa p'ariseorã pida nãiya idisima:

—¿Maramá pia bik'ãra mimianak'apí ewaride k'ak'ua piawëa be jipa beepii?

⁴Maamina ãchi k'ìup'ea para beesima. Mãi k'orea Jesupa chi k'idade bi jítak'ari jipa beepik'ari tede wãpisima. ⁵Maapae Jesupa ãchiá jarasima:

—Mimianak'apí ewaride mãra warra wa p'ak'a pania joepatai uriade baesira ¿piarã mãi jirade wãnaiwëk'ãra?^x

⁶Maamina ãchia mi ãpia pida p'anooná pasima.

Ãpia bai k'orea nepirida

⁷Jesupa unusima mãi nek'ode t'í peedaadapa chi minachia k'awa berã suak'abari p'aneepataide jirisidama suak'abari p'aneenai k'orea. Mãi k'orea Jesupa nepiridepa ãchiá nãiya jarasima:

⁸«Miak'ãipatai arapaapatai ewaride pi t'í peesira chi minachia k'awa berã suak'abari p'aneepataide suak'abari beerãse, ëpëra pi k'aepëra atepe k'awa bi k'aade chei bi përa. ⁹Mãiyara chi chiparipa piá jaraipi: “Áyá wãse. Cha bi ëpëra nãma suak'abari beepi”. Mãiya oorude pi minachia k'ìra p'eraipi chi wariwëa be ome suak'abari beei përa.

¹⁰»Mãipuru pi t'íutade chi wariwëa be ome suak'abari beese. Mãiyara chi pi t'ínapa unurune t'ík'ari jaraipi: “Chese, nãma chi minachia k'awa p'anirã ome suak'abari beese”. Mãiyara pi minachia unupiipi chi waapëarã t'ínana k'ìrari. ¹¹Chi atepe bai k'ìria bi, Tachi Ak'õrepa mãi wariwëa biipi. Abai pida ara ichi ãpia bi jira k'ìrisiasira Tachi Ak'õrepa mãi chi atepe bi jira biipi».

¹²Maapae Jesupa ichi t'íná nãiya jarasima:

—Pia ëpërarã nek'ode t'í peerude pi k'õp'ãerorã, pi ùpëarã, pi ëpërarã wa pi te k'ait'a p'anaparí erreara parã berã sida t'írase. Æchia pi p'ue t'í peepatama, nek'ode wãmërá. Mãiya pia ooda k'orea pari ne unuipi. ¹³Mãipari, pia ëpërarã t'íruna chi nenea berã, sorek'ea berã, síta bak'ea berã, tau p'ãrio berã sida t'ík'oase. ¹⁴Mãiyaipira piarã pi minachia pia baiipi. Æchia piá mi ãpia pida p'ue teadak'a përa, chi jip'a berã chok'ae p'irabariuta ewaride Tachi Ak'õrepa piá nepia teaipi.

Nek'opatai waibia k'orea nepirida

Mateo 22:1-10

¹⁵Jesú ome suak'abari p'anipa mãi úrisidaide abaipa jarasima:

Tachi Ak'õrepa ichidirã ichi juade ua bi nek'opataide nek'oru ëpërat'a minachia pia baiipi.

¹⁶Mãipuru Jesupa ichiá jarasima:

^x 14:5 Warra. Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade *burro* bi bima.

—Ewariaba ĕpĕrapa nek'opatai waibia oopik'ari, ĕpĕrarā chok'ará t'ĩ peesima chedamĕrá. ¹⁷Chik'o āarea chuu nibeek'ari, chi chiparipa ichi pae pari mimiaparia nāiya jarade wāpisima: “Chepadade asima, chik'o āarea chuu nibiĕra”.

¹⁸Maamina ĕpĕrarāpa ne oodai p'aniane asidama, wānaemaapa. Chi naapemapa jarasima: “Arat'eapuru mia ĩjūa netosima. Māi ak'ide wāi biĕra p'ue wāiwĕma. Mi k'ĩra chupuriapade asima, p'ue wāiwĕ pĕra”. ¹⁹Abaipa jarasima: “Mia arat'ea p'ak'a k'ak'o diez atada pĕra p'ue wāiwĕma. Māi p'ak'a ak'ide wāruma piarā pia mimia k'awayá. Mi k'ĩra chupuriapade asima, p'ue wāiwĕ pĕra”. ²⁰Māine abaipa jarasima: “Mia arat'ea k'ima atada pĕra p'ue wāiwĕma”.

²¹Chi ichi pae pari mimiaparí jūitea wāk'ari āchia jaradada te chiparia jarasima. Māi k'orea chi chipari minachia k'ĩruuk'ari ichi pae pari mimiaparia jarasima: “P'uurudea isapea wāpade asima. Maapae chi nenea berā, chi sorek'ea berā, chi tau p'ārio berā, chi sīta bak'ea berā sida āarea chepik'oase”.

²²Chi ichi pae pari mimiapari māiya ook'ari jarasima: “Pia jarada jīra mia oosima, maamina āk'au wapida pari nibiade asima”.

²³Māipuru te chiparipa chi ichi pae pari mimiaparia māicha

jarasima: “P'uuru awara o becha wāpade asima. ĕpĕrarā unusira isapea chepipadaade asima, mi te minachia bi ipiru k'obeemĕrá. ²⁴Mia jararuma: mia naa t'ĩ peedairāpa mi k'opatai waibia bide mi āpia pida k'odaiwĕma”.

**Jesú ome nipai chaarea
bi k'orea jarada**

Mateo 10:37-38

²⁵ĕpĕrarā Jesú k'aadea chok'ará nipapachidama. Māipuru Jesupa āchimá ak'ik'ari nāiya jarasima: ²⁶«Abai pida mi ome p'ĩrria k'ĩria bipira, naa minachia k'ĩrisiai pia bima. Ichi ak'ōre, chi nae, chi k'ima, chi warrarā, chi ũpĕarā, chi ũpĕawĕrarā, wa ichi chok'ae bai mi k'aepĕra atepe k'ĩria bipira, māi mi ome p'ue nipaiwĕma.

²⁷Minachia mīa bai k'orea biwĕpira, mi ome p'ue nipaiwĕma.^y

²⁸»Abai pida te waibia oo k'ĩria bipira, naa pia k'ĩrisiai pia bima ichia uru bi errearadepa māi te jōma p'ue ooi k'awai k'orea.

²⁹Māiya oopĕra te jīru ook'ari te āarea p'ue jōma oowĕa baipi. Waapĕarāpa māi ununak'ari nāiya oo uru p'aneenak'ari, jaradaipi:

³⁰“Jāi ĕpĕrapa te oomaa beesima, maamina p'ue āarea ooĕ pasima”.

³¹»Māiyawĕpĕra, minachia k'awa bi abaipa papaká berā diez mil uru bipira, māine tua awaraidepema minachia k'awa bi veinte mil papaká berā paara ichi ome k'ĩruune chepĕra, k'ĩruunai naena

^y 14:27 *Minachia mīa bai k'orea biwĕpĕra*. Griego pedeade nāiya bi bima: *Abaipa ichi k'urusu uawĕpĕra*.

¿ichia pia k'irisaiwēk'āra p'ue k'awai k'orea? ³²Ichia p'ueiwē k'awasira chi awarai wapida t'imia biedá ¿jara peeiwēk'āra ichi ome k'īruunawēa pedeade wānamērā?

³³»Ara māi jīra mi ome p'irriai naena māranepemapa abaipa ne āarea itu bii k'orea k'irisiaepira mi ome p'ue nipaiwēma.

**T'ā k'iyaawēa bi
k'orea jarateada**

Mateo 5:13; Marco 9:50

³⁴»Piarā t'ā minachia pia bima, maamina k'iyaawēa beesira ¿sāmaasá māicha k'iyaa beeima? ³⁵Māi t'ā yoorode p'oi k'orea pia biwēma māinepa t'āa āk'ak'a ome p'oerai sida pia biwēma. Amaai-t'u pia bima. ¿Chi k'iiri pará bīpa jīrak'aua ūrise!»

Oveja atuada k'orea nepirida

Mateo 18:10-14

15 ¹Ewariaba Romanepema pae erreara jirip'epatairā māinepa nemietá oopatairā chesidama Jesupa jaratea bi ūrinai k'orea. ²Māipuru p'ariseorāpa māinepa Moisepa bida jarateapatairāpa ichi k'orea nāiya piawēa pedea p'aneesidama: «Ichia nemietá oopatairā pia pedeak'ari āchi ome nek'oparima».

³Māipuru Jesupa āchiá nāiya nepirisima, jarateai k'orea:

⁴«Abaipa 100 oveja uru bidepema aba atuaipira ¿sāima? ¿Chi 99 p'ani ijūa ewarā bide amee-k'ari chi atuada jiride wāiwēk'āra māi unurunea? ⁵⁻⁶Unusira ichi

īk'iade bik'ari sōpia ichi tiidá ua ateewāipi. Maapae ichi chi k'ōp'āerorá, ichi k'ait'a p'anapatairā pida t'īk'oak'ari jaraipi: “Māra mi ome arapá p'aneet'i. Mi oveja atuada unusiade asima”.

⁷»Ara māi jīra mia mārā jararuma: 99 jīp'a be k'orea pajā-nepemará sō arapaapatamina, atepe sō arapaapatama ēpēra aba nemietá ooparí Tachi Ak'ōremá cherude.

**Erreara tau atua bada
k'orea nepirida**

⁸»Wērapa erreara tau diez uru badadepema aba atuaipira, ¿jīpira k'oak'ari ichi tejāne parrek'ari pia jīriiwēk'āra aba chi erreara tau unurunea? ⁹Unusira ichi chi k'ōp'āerorá, ichi k'ait'a p'anapatairā ome t'īk'oak'ari jaraipi: “Māra mi ome arapá p'aneet'i. Mi erreara tau atuada unusima”. ¹⁰Mia jararuma ara māi jīra nemietá ooparí aba Tachi Ak'ōremá cherude Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā ome minachia arapaapatama».

**Warrarā ume p'ani nemietá
oopatairā k'orea nepirida**

¹¹Māi awara Jesupa jarasima: «Ēpēra basima. Māi ēpērapa warra ume uru basima.

¹²Ewariaba chi k'aadeapemapa chi ak'ōrea jarasima: “Ak'ōre, pia uru bidepema miá teai bit'a miá tease”. Māi k'orea chi ak'ōrepa uru bidepema āchicha teasima.

¹³Tāaraawēane chi k'aadeapemapa chi ichiá teada jōma netok'ari

k'ait'awēa wāsima tua awaraidea. Māma ne āarea nemietá oo beesima chi erreara jōrunea.

14»Āarea jōk'ari māi tuade jarra minachia oosima. Māineepuru jarra choa beesima. 15Māi k'orea mimia jiride wāsima māi ijūane-pema épēra chi ijūa uru bimá. Māipa sina ak'ipisima. 16Minachia jarra bada pēra sinapa k'o p'aninepema ichia pida k'o k'ria bapachima. Maamina abai pida ichiá teadak'a pasima nek'omērā.

17»Maapae k'awasima ichia nemietá ooda k'orea jāiya bit'a. Māine ara ichi tuaba jarasima: “Mi ak'ōre pae mimiapatairā minachia nek'opatama māipari mi nāma jarrapa piumaa bima. 18Ara nāiena mi ak'ōremá wāyane asima. Wāk'ari, nāiya jarayade asima: Ak'ōre, mia nemietá oosima Tachi Ak'ōre k'irari māinepa pi k'irari pida. 19Māipuru pia biwēma mi waa pi warraade ait'a. Māipari mi chi pi pae mimiaparí jira bise”. 20Ara māine chi ak'ōremá wāsima.

»Māi k'ait'awēa cheru chi ak'ōrepa unusima māinepa sōchupuriasima. P'irasima chi warramá māinepa orek'ari, uitarra sōsima. 21Māine chi warrapa jarasima: “Ak'ōre, piarā mia Tachi Ak'ōre k'irari, pi k'irari pida nemietá oosima. Māipuru pia biwēma mi waa pi warraade ait'a”.

22Maamina chi ak'ōrepa chi ichi pae pari mimiapatairā jarasima: “Anamari jīparí chi piipará bi atadak'ari jīpit'i. Ichi juade sortia jīpit'i. Māi awara jirune jīpatai sida jīpit'i. 23-24Maapae p'ak'a chak'e chi atepe porek'ea bi peat'i nek'odai k'orea. ¡Arapaapatai ewari oodaipi! Mi warra piu bada chok'ae p'irabarísima; chi atua bada tachia māicha unusidama”. Maapae minachia arapá tuaneesidama.

25»Māine chi ūpēa naapema mimia bada tedeo cheru pasima. Te k'ait'a cherude ūrisima siru chaa p'ani māinepa paera p'ani. 26Māi k'orea chi ak'ōre pae

© 1996 David C. Cook

«Ak'ōre, piarā mia Tachi Ak'ōre k'irari, pi k'irari pida nemietá oosima». (15:21)

pari mimiaparí aba t'ík'ari idisima k'äre k'orea mäiya oo p'ani k'awayá. ²⁷Chi ak'öre pae pari mimiaparipa jarasima: “Pí ak'örepa p'ak'a chak'e porek'ea bi peapisima pí ùpëa jüitea k'ak'ua pia cheda përa”.

²⁸»Mäi úriside k'íruuk'ari chi tede eda wã k'íriaé pasima. Mäiya bide chi ak'öre ichimá wãk'ari chichupuria idisima eda wãmërá.

²⁹Mäine chi warra naapemapa chi ak'orea jarasima: “Ewaricha mi pí pae minachia mimiaparima. Pia jararu jöma oo baparima. Maamina waidi pia cabra chak'e aba pida miá teak'ama mi chi k'öp'aerorã ome arapá nek'odai k'orea. ³⁰Maamina pichi warrapa pí erreara wërarã k'achia be ome äarea jöpik'ari, maapae pimá cherude pia ichi pae p'ak'a chak'e porek'ea bi peapisima arapá nek'odai k'orea”.

³¹»Mäine chi ak'örepa jarasima: “Warra, pí ewaricha mi ome baparima. Jöma mia uru bi poreade asima. ³²Maamina naapae sô arapaadai pia bima, pí ùpëa piuda jira bada chok'ae biëra; chi atua bada unusidaideepuru”».

**Erreara ak'iparí
k'orea nepirida**

16 ¹Jesupa ichi ome p'irriapatairã nãiya nepirisima ne jarateai k'orea:

«Ëpëra minachia ibia bipa ichi neet'á ak'iparí uru basima. Mäine waapëarãpa chi chiparia jarasidama mäi neet'á ak'iparipa chi chipari erreara jöpiyá bit'a. ²Mäi k'orea chi chiparipa ichi t'ík'ari nãiya itiasima: “Pia mi erreara jöpiyá bit'a mia úrisima. Pia ooda mi erreara ome k'art'ade ak'ipise, pí waa mi neet'á ak'iparí baiwë përa”.

³»Mäi úriside chi neet'á ak'iparipa ara ichi tuaba jarasima: “Mi chiparipa miá mimia waa teaiwëma. ¿Mäipuru k'äre ooima? Mia mimia chi t'aju bet'a p'ue ooiwëma; mäi awara minachia p'era baiپی chichupuria erreara idii k'orea. ⁴Ya jãapae, k'awa biade asima, k'äre ooit'a miá wãpade adai naena ëpërarãpa mi ächi tiida pia k'írianamërá”.

⁵»Ara mäine ichi chiparia teadai pará bea abaabá t'ík'oa-sima. Chi naapemá idisima: “¿Pia jömasá mi chiparia teai bima?”

⁶Ichia p'anoosima: “Mia olivo taa jiatou k'ak'o mil teai bima”.^z Mäine chi neet'á ak'iparipa jarasima: “Mäiya bipira isapea suak'abari beek'ari mäicha k'art'a awara oose. Bise pia jiatou k'ak'o quiniento teai biade ase”.

⁷»Maapae abaia idisima: “¿Pia jömasá teai bima?” Mäipa p'anoosima: “Mia trigo jabara k'ak'o cien teai bima”.^a Chi neet'á ak'iparipa jarasima: “Pia mäicha k'art'a

^z 16:6 *Jiatou*. Griego pedeadé nãiya bi bima: *cien barril*. Mäi äarea chi chiparia teai k'orea ewari k'ak'o mil mimiai basima. ^a 16:7 *Jabara k'ak'o cien*. Mäi äarea chi chiparia teai k'orea ewari k'ak'o 2.500 mimiai basima.

awara oose. Bise pia jabara k'ak'o ochenta teai biade ase”.

⁸»Maapae chi chiparipa jara-sima ichi neet'á ak'iparí sōk'achia bi k'irisia minachia basima ichia māiŷa oo bada k'orea. Piarā Tachi Ak'ōre ēpērarā k'aepēra nāi ijūanepemarāpa māi āchi aik'airā ome ne netodai k'orea, āchia pia ne k'irisidak'ari oopatama.^b ⁹Ara māi jīra mia mārā jararuma: nāi ijūanepema errearapa ēpērarā chok'arā k'aripat'i. Māiŷa mārā k'ōp'āerorā chok'arā uru p'ana-naipi. Maapae mārā piuutade pajāne pia k'irianaipi.^c

¹⁰»Abai pida āpia uru bi pia oo k'awa bipira, waibia uru bi sida pia oo k'awa baiŷi. Ichiaba āpia uru bi pia ooepira, waibia uru bi sida pia ook'á baiŷi. ¹¹Ara māi jīra mārāpa nāi ijūanepema nepia jīp'a oodaepira ¿Tachi Ak'ōrepa pajānepema nepia mārā teaik'āra? ¹²Ichiaba Tachi Ak'ōrepa nāi ijūane teada mārāpa jīp'a oodaepira ¿ichia mārā pae pajāne uru bi teaik'āra?^d

¹³»Te chipari pae pari mimia-parí abai pida p'ue mimia bai-wēma chipari ume p'ani pae. Ume uru bipira aba atepe pia k'iria baiŷi. Māi ome nipaipi māine chi abai itu biipi. Ara māi jīra chi ne minachia uru ba k'iria bīpa Tachi Ak'ōre ome p'ue nipaiwēma».

¹⁴Jesupa jarada p'ariseorāpa āarea ŷiri tuanasidama. Āchia erreara k'riapata pēra Jesú oo uru p'aneesidama. ¹⁵Māine Jesupa āchiá jarasima: «Māra waapēarā k'irari ēpēra pia jīra p'anapatama. Maamina Tachi Ak'ōrepa k'awa bima mārā piarā sāmaasá p'anit'a. Ēpērarāpa pia unupatai, māi Tachi Ak'ōrepa pia unuk'ama.

Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bi k'orea jarada

¹⁶»Juan chei naena Moisepa bida māinepa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa bidada tachia uru p'anasidama. Māi ewaridepa taipa chi pedea pia Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bi k'orea jaratea p'anima. Piarā ēpērarāpa ne āarea oo p'anima Tachi Ak'ōre juade p'aneenai k'orea. ¹⁷Maamina pajā māinepa nāi ijūa jōi t'ajuwēa bima Moisepa bida jōi k'aepēra.

**Jesupa tachi k'ima amaa
pia biwēane ada**

Mateo 19:1-12; Marco 10:1-12

¹⁸»Imik'irapa ichi k'ima amaa-k'ari wēra awarai ataipira māi wēra awarai ome nemietá oo bima. Ichia amaana wēra imik'ira awarai ataipira māi imik'ira pida wēra awarai ome nemietá oo bima.

^b 16:8 Tachi Ak'ōre ēpērarā. Griego pedeade nāiŷa bi bima: *inaanepema warrarā*.

^c 16:9 Mārā piuutade. Griego pedeade nāiŷa bi bima: *Mārā erreara jōrone. Pajāne pia k'irianaipi*. Māiŷa ichiaba jara bima: «Tachi Ak'ōrepa mārā pajāne pia pedeaiŷi».

^d 16:12 Griego pedeade nāiŷa bi bima: *Mārāpa chīarané neet'á pia ak'idaepira, ¿k'aipa mārā ne teaima?*

**Lázaro mǎinepa ĕpĕrapa
erreara minachia uru bada**

19»Ĕpĕra ĩbia basima. Ewaricha neet'á pia jĭpachima mǎinepa arapá nek'opatai waibĭa oopachima.^e Mǎi ĕpĕra minachia pia bapachima. 20Mǎine ĕpĕra chupuria k'iri Lázaro apatai basima. Ijũane suak'abari beepachima mǎi erreara minachia uru bi tiida eda wǎpataimá. K'ak'ua āarea aida pará basima. 21Ichia chi ĩbia bi nek'opataidepa chik'o baedat'a k'o k'ĭria bapachima. Mǎine usapa chedak'ari ichi sarna senapachidama.

22»Mǎiya p'anine chichupuria bi piusima. Ara mǎine Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairāpa ichi Abrahán bimá ateewāsídama. Mǎiya bak'ari chi ĩbia bi sida piusima. Piuk'ari, maapae ichi t'ĭbarisídama.

23»T'ĭpi uruade minachia mǎa bide chi ĩbia badapa Abrahán, Lázaro ome ará p'ani t'imĭipa unusima.^f 24Mǎi k'orea jĭk'ua jarasima: “Ak'õre Abrahán, mi k'ĭra chupuriase. Lázaro peese. Ichi jua jimini paniapa bek'ea-k'ari mi k'ĭrame bek'eadē chepise. Nǎi t'ĭpi uruade mi minachia mǎa bima”. 25Maamina Abrahampa p'anoosima: “P'ue peeiwĕma. Warra, k'ĭrisiase pi pia bapachima chok'ae basieda; mǎipari Lázaro chupuria bapachima. Idi Lázaro

ne k'ĭrisiawĕa bima, mǎine pi minachia mǎa bima. 26Mǎi awara edá uria minachia bi tachi esa bima. Mǎipuru mǎaramá wǎ k'ĭria berǎ p'ue wǎnaiwĕma. Ichiaba jǎmǎipa abai pida p'ue taimá chedaiwĕma”.

27-28»Mǎine chi ĩbia badapa jarasima: “Ak'õre Abrahán, mǎiya bipira mi k'ĭra chupuriase; Lázaro mi ak'õre tēdea peese mi ũpĕarǎ joesoma p'anĭa jaramĕrá nǎma sǎmaasá bit'a. Mia k'ĭriawĕma āchi sida nǎma mǎane chedait'a”. 29Maamina Abrahampa ichiá jarasima: “Moisepa bida mǎinepa Tachi Ak'õre pari pedeapatairāpa bidada sida āchia uru p'anĭma. Mǎit'a ĩjǎanai p'anĭma”. 30Mǎine chi ĕpĕrapa p'anoosima: “Ak'õre Abrahán, mǎi k'orea ĩjǎanaiwĕma. Maamina abaipa piuda chok'ae p'irabarik'ari āchimá jarade wǎipira, āchia nemietá itu bidak'ari ĩjǎanaima”. 31Maamina Abrahampa jarasima: “Moisepa bida mǎinepa Tachi Ak'õre pari pedeapatairāpa bidada ĩjǎanaepira, piuda chok'ae p'irabaridapa mǎi jararu sida ĩjǎanaiwĕma”.

**Tachi Ak'õrepa nemietá
oopatairǎ itiaipi**

Mateo 18:6-7; 18:21-22;

Marco 9:42

17 1 Jesupa ichi ome p'irriapatairǎ jarasima: «Ĕpĕra nemietaade baepipatairǎ paraapi.

^e 16:19 *Neet'á pia jĭpachima.* Griego pedeade nǎiya bi bima: *Neet'á k'ĭra arena bi mǎinepa lino k'ada jĭpachima.* ^f 16:23 *T'ĭpi urua.* Griego pedeade nǎiya bi bima: *Hades.*

Māi ewaricha māiya baiپی maa-
mina chi waapēarā nemietá
oopiparí, māi mīa chupuri
baiپی. ²Abaipa chi āpia k'ede
nemiettaade baepiipira, Tachi
Ak'ōrepa māi ēpēra minachia
itiaipi. Māi minachia ibia itiai
pēra piipará bima māi ēpēra
obiiride k'ūruma jīnak'ari p'usade
edá t'aa peedit'a.

³»Māipuru jīrak'aua p'anat'i. Pi
ūpēapa pi nemietá oopira, ichi
itiase. Ichia nemietá ooda itu
biipira māi ooda k'īrisia atuase.
⁴Ewari paritua nibide ichia pi
bari k'ak'o siete nemietá oopira,
maapae bari k'ak'o siete pimá
wāk'ari “mia nemietá ooda k'īrisia
atuasiede” aipira, ichia ooda
k'īrisia atuase».

Taiyá pia ijāapise

⁵Māine Tachi Chiparipa ichi
peedairāpa ichiá jarasidama:
—Tai k'aripase pia ijāanai
k'orea.

⁶Tachi Chiparipa jarasima:
—Mostaza net'a tau āpia k'iri
jīra mārāpa āpia ijāa p'anipara,
cha bi pak'urua “pi k'arra ēut'aa-
k'ari p'usadea wāpade” autade ara
māi pak'urupa māra pedea ijāai
pasima.

Chi chipari pae pari mimiaparipa ooi bi

⁷»Chi pi pae pari mimiaparí
ne uu ijūane mimia bak'ari wa
oveja ak'i bak'ari cherude ꞥpia
ichiá jaraik'āra “suak'abari beese

nek'omērā”? ⁸Māiya jaraiwēma.
Māipari jaraipi: “Ara nāiena ne
chuuse. Maapae neet'á pia jīk'ari
chik'o mimá enemeese. Maapae-
puru pi nek'oi bima”. ⁹Pia jarada
pi pae pari mimiaparipa ooda
pēra ꞥpia ichiá pia biade aik'āra?
Māiya oowēma ichia ooi bit'a
ooda pēra. ¹⁰Ara māi jīra mārāpa
oodai p'ani jōma oosidara nāiya
jaradai p'anima: “Tai pi pae pari
mimiapatairā k'aepe k'edema;
abapuru taipa oodai p'anit'a
oosidama”.

Diez ēpērarā aidapa k'idade p'ani jipapida

¹¹Māiya bak'ari Jesú Samaria
ijūane māinēpa Galilea ijūane
wāpodosima, Jerusalēna pai
k'orea. ¹²P'uuru chak'ede cherude
ēpēra diez aidapa k'idade p'ani
ichimá chesidama. Maamina ara
k'ait'a chedaé pasima. ¹³Jesua
nāiya jīk'ua biasidama:

—ꞥJarateaparí, Jesú, tai k'īra
chupuriase!

¹⁴Jesupa āchi unuside nāiya
jarasima:

—P'aarerāmá wāt'i māra jīpa
p'aneenana ak'idamērā.

Ara māine āchi wāsidama.
Wāutade abaeda jīpa beek'oasi-
dama. ¹⁵Māi unuside aba Tachi
Ak'ōrea jīk'ua pia pedea bi
Jesumá jīitea chesima. ¹⁶Jeeda
bedabari k'obeek'ari Jesua sōpia
biade asima ichi jīpa beepida
k'orea. Māi ēpēra Samariadepema
pasima. ¹⁷Jesupa ichiá idisima:

¿Chi jipa p'aneenana diez p'aniwēk'āra? Chi waapēarā nueve ¿sama p'anima? ¹⁸Nāi judiowē awara ¿abaipa Tachi Ak'ōrea pia pedeade jiiitea chewēk'āra?

¹⁹Māine Jesupa chi ēpērā jarasima:

—P'irabarik'ari ne k'īrisiawēa wāse. Pia piarā ijāana pēra jipa beesima.^g

Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bai k'orea jarada

Mateo 24:23-28; 24:36-41

²⁰P'ariseorāpa Jesua idisidama:

—¿Sāapae Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua baima?

Māine Jesupa p'anoosima:

—Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua beerude, ēpērarāpa māi ununaiwēma. ²¹Māipuru p'ue jaradaiwēma: “Nāma bima” wa “Jāma bima”. Māipari Tachi Ak'ōre ēpērarā sōnepuru chi chipari beeparima.^h

²²Maapae Jesupa ichi ome p'irriapatairā nāiya jarasima:

—Ewari chaarea cheipi. Māi ewaride mārāpa mi, chi Ēpēra Warra abaipa unu k'īrianaipi, maamina ununaiwēma. ²³Māine waapēarāpa jaradaipi ichi nāma bi wa jāma bi. Maamina ak'ide wārāt'i. Āchi k'aade wārāt'i. ²⁴Pa p'up'urea wiwirā wārune jōma

nāi ijūa inaaparima. Ara māi jīra mi, chi Ēpēra Warra cherude jōmāirāpa ununaipi.ⁱ ²⁵Maamina māi ewari pai naena mi minachia mīa bīma. Ichiaba idiapaepema ēpērarāpa mi itu bidai p'anima.

²⁶»Chi Ēpēra Warra chei ewari māi Noé ewaride bada jīra baiipi.

²⁷Māi ewaride ēpērarā nek'opachidama, netoparí topachidama, miak'āipachidama māinepa chi k'aurā k'ima teak'opachidama. Māiya p'anapachidama Noé p'āp'orro nepalade batoorudea. Māiya bak'ari to minachia chek'ari ēpērarā āarea todepa piusidama.

²⁸»Lot ewaride pida ara māi jīra basima. Ēpērarā nek'opachidama, netoparí topachidama, ne netopachidama, ne uupachidama māinepa te oopachidama. ²⁹Maamina Lot Sodomanepa wāk'ari pajānepa t'ipi urua k'oe jīra chesima.^j Māipa chi ēpērarā āarea paa k'enasima.

³⁰»Mi, chi Ēpēra Warra cheru ewaride ara māi jīra māiyaipi.

³¹Māi ewaride chi te īri bi ichi tede eda wāiwēa bīma ne atee-wāi k'orea. Chi ne uu ijūane bi tede ne jiride wāiwēa bīma.

³²Lot k'ima māiyana k'īrisiat'i. ³³Abai pida nāi ijūane pia bai k'orea jiri bipira atuaipi.

^g 17:19 *Jipa beesima*. Griego pedeade māi pedea ichiaba jara k'īria bima «k'aripasima». ^h 17:21 *Ēpērarā sōnepuru*. Griego pedeade māi ichiaba jara k'īria bima «māra t'āena puru». ⁱ 17:24 *Ēpēra Warra cherude*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade abapuru bi bima: *Ēpēra Warra*. ^j 17:29 *T'ipi urua*. Griego pedeade nāiya bi bima: *T'ipi urua, azup're paara*.

Maamina ne ãarea atuapira,
Tachi Ak'õre ome ewaricha
chok'ae baiþi.

³⁴»Mia jararuma: mãi ewaride
aik'a k'idade ume ará p'ananaipi.^k
Mãine Tachi Ak'õrepa aba atee-
wãipi maamina chi abai ameeipi.
³⁵Mãine wëra ume trigo ará
bamaa p'ananaipi. Aba it'aa atee-
wãipi; chi abai ameeipi. ³⁶Ëpëra
ume ãchi ne uu ijũane p'ana-
naima. Mãine Tachi Ak'õrepa
aba ateeipi maamina chi aba
ameeipi.^l

³⁷Ãchia Jesua idisidama:

—¿Mãi sãma mãiyaima?

Jesupa p'anoosima:

—Ãkosi minachia chepatamá
k'ak'ua piuda bari bit'a. Ara mãi
jira jõmãirãpa k'awadaipi.

P'ëtãpa itu biwëa idi bada

18 ¹Jesupa nepiridepa jara-
teasima Tachi Ak'õrea
sënowëa it'aa chiididai p'ani.
²Nãiya jarasima: «P'uurude
nepira ak'iparí basima. Ichia
Tachi Ak'õre, ëpëerã paara
wap'eak'a pasima. ³Ara mãi
p'uurude p'ëtã basima. Mãi abai
ome nepira parã basima. Mãipuru
ewaricha wãpachima chi nepira
ak'iparipa k'aripamërã. ⁴⁻⁵Ma-
mina wãrucha chi nepira ak'ipa-
ripa ichia jararut'a úrii k'riak'a
pasima. Maamina minachia itu
biwëa biëra ara ichi tuaba jara-
sima: “Mia Tachi Ak'õre, ëpëerã
paara wap'eak'ama. Maamina nãi

wëra paritua che biëra mi sëpii
naena ichia jara bi oopi”».

⁶Maapae Tachi Chipari Jesupa
jarasima: «K'irisiat'i chi nepira
ak'iparí sõpiawëa bipa jarada.
⁷Tachi Ak'õrepa jiri atadairãpa
ãst'á mãinepa teamasi chichu-
puria idi p'anine ¿ichia jip'a oo
bidepa k'aripaiwëk'ãra? ¿Tãaraai-
k'ãra p'anooi k'orea? ⁸Mia jara-
ruma: piarã tãaraawëa bide Tachi
Ak'õrepa k'aripaipi. Maamina mi,
chi Ëpëra Warra cherude ¿nãi
ijũane wapida mi pedea ijãa p'ani
unune cheik'ãra?»

P'ariseo mãinepa Romanepema pae erreara jirip'eparí

⁹Waapëarãpa ara ãchit'a jip'a
be k'irisia p'anasidama. Mãipuru
ununaemaa uru p'anapachidama.
Jesupa ãchiã nepiridepa nãiya
jarasima:

¹⁰«Ëpëra ume Tachi Ak'õre
te minachia bidea it'aa chiidide
wãsidama. Aba p'ariseo pasima.
Chi abai Romanepema pae
erreara jirip'eparí pasima.

¹¹P'ariseo bai nibipa ara ichia
nãiya it'aa chiidisima: “Tachi
Ak'õre, mi sõpia biade piã aipi
mi waapëarã jira bak'a përa.
Ãchi nechiapatama, nemietã
oopatama, wëra awarã ome k'ãi-
patama. Ichiaba mi jãi Romane-
pema pae erreara jirip'eparí jira
biwëma. ¹²Tomiocha bari k'ak'o
ume Tachi Ak'õrene k'irisidayã

^k 17:34 Mãi ewaride. Griego pedeade nãiya bi bima: *teamasi*. ^l 17:36 Griego pedeade
chi eda waapëarã k'art'ade versículo 36 newëma.

nek'odak'apí ewari ooparima
māinepa ne diez jitarudepema
mia piá aba teaparima”.

13»Māine Romanepema pae
erreara jirip'eparí t'imiwēa
basima. Maamina pajānea ak'ie
pasima. Māipari sōp'uadepa ichi
p'echumá sīk'ari jarasima: “Tachi
Ak'ōre, mi k'īra chupuriase. Mia
minachia nemietá ooparima”.

14»Mia mārā jararuma: māi
p'ariseo k'aepēra māi ēpēra tede
wāsīde Tachi Ak'ōre k'īrari jīp'a
basima. Chi atepe bai k'īria bi,
Tachi Ak'ōrepa māi wariwēa biipi.
Abai pida ara ichi āpia bi jīra
k'īrisiasira Tachi Ak'ōrepa māi chi
atepe bi jīra biipi».

Jesupa warrarā pia jarada

Mateo 19:13-15; Marco 10:13-16

15Māine waapēarāpa āchi
warra chak'erā Jesumá eneme-
sidama ichi jua ĩri bik'ari pia
jara bimērā. Jesús ome p'irria-
patairāpa māi unusidaide chi
warrarā enemeadaarā itia-
sidama. 16Maamina Jesupa
warrarā t'īk'oak'ari ichi ome
p'irriapatairā jarasima:

Warrarā mimá itu chepit'i, āchi
chi Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi
juade ua bi jīra p'anī pēra. 17Mia
piarā jararuma: warra chak'e ichi
ak'ōre k'aade wāpari jīra abai
pida Tachi Ak'ōre k'aade wāepira,
māi ēpēra Tachi Ak'ōre juade bai-
wēma ichidirā paara.

**Erreara minachia uru bi
Jesú ome pedeada**

Mateo 19:16-30; Marco 10:17-31

18Ēpērarā chi chaarea bīpa
Jesua idisima:

—Pia jarateaparí, Tachi Ak'ōre
ome ewaricha chok'ae bai k'orea
¿mia k'āre ooi bima?

19Jesupa ichiá jarasima:

—¿K'āre k'orea mi pia biade
a bima? Aba pida pia biwēma;
abapuru Tachi Ak'ōret'u pia biipi.

20Pia k'awa bima Tachi Ak'ōrepa
oopi bi pedea. Nāiya jara bima:
wēra awarai ome k'āirāse, ēpēra
pearāse, nechiarāse, sea jararāse
chīara k'orea, pi ak'ōre pi nae
ome wap'ea base.

21Chi ēpērapa p'anoosima:

—K'ūtāenapema mia māi āarea
oo bima.

22Māi ūrik'ari Jesupa ichiá
jarasima:

—Wapida ne aba ooiwēa bima:
pia ne uru bi āarea netok'ari
erreara chi nenea k'edea jedase.
Māiya nepia pajāne uru baiipi.
Maapae mi ome p'irriade chese.

23Māi ūriside chi ēpēra
k'īra piawēa beesima, erreara
minachia uru biēra. 24Jesupa
ichi māiya bi unside nāiya
jarasima.^m

—Piarā chi t'aju bima ēpēra
ibīa bi Tachi Ak'ōre juade bai
k'orea, ichidirā paara. 25T'ajuwēa
bima camello akuja ātaude eda

^m 18:24 *Ichi māiya bi.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. Ichiaba chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *Ichi k'īrisia parā sōp'ua beesima.*

wāit'a, māi chi ēpēra errearadepa
ibia bi Tachi Ak'ōre juade bai
k'aepēra.

²⁶ Māi ūrinaanapa idisidama:

—Māiyara Tachi Ak'ōrepa

ǰk'ait'a k'aripaima?

²⁷ Jesupa p'anoosima:

—Ēpērapa māi p'ue ook'ama
maamina Tachi Ak'ōremá ne chi
t'aju bi newēma.

²⁸ Māine Pedropa jarasima:

—Taipa ne āarea ameesidama
pi ome wānai k'orea.

²⁹⁻³⁰ Jesupa āchia jarasima:

—Mia piarā jararuma: abai
sida Tachi Ak'ōre juade bai k'orea
ichidirā paara, ichi te, ak'ōre,
nae, ūpēarā, k'ima, warrarā sida
ameeipira, ichia ameena k'aepēra
nāi ewaride ne minachia atepe
uru bai. Ichiaba chi k'aadea-
pema ewaride Tachi Ak'ōre ome
ewaricha chok'ae bai.

**Jesupa ichi peadai k'orea
aba māicha jarada**

Mateo 20:17-19; Marco 10:32-34

³¹ Jesupa doce peedairā

awara atewāk'ari jarasima:
«Tachi Ak'ōre pari pedeapatai-
rāpa mi, chi Ēpēra Warra k'orea
k'art'ade bisidama. Tachi Jeru-
salene cheutade āchia bidada
jōma māiyaipi. ³² Waapēarāpa mi
judiorāwēa teadaipi. Mi oo uru
p'ananaipi, k'achia pedeadaipi
māinēpa mi k'itarra taba idudai-
pi. ³³ Maapae mi soapa p'edak'ari
peadaipi. Maamina ewari ūpeaide
mi chok'ae p'irabariipi.»

³⁴ Māipuru ichi ome p'irriapa-
tairāpa mi āpia pida k'awadaé
pasima. Āchia k'awa k'irisidaé
pasi pēra atua p'anasidama ichia
k'āre jara bit'a.

**Jesupa tau p'ario bi
jipa beepida**

Mateo 20:29-34; Marco 10:46-52

³⁵ Jesús Jericó p'uuru k'ait'a
cherude ēpēra tau p'ario bi o
ik'idá erreara idi bi suak'abari
basima. ³⁶ Ichia ēpērarā ooroa
cheuta ūriside idisima k'āre k'orea
māiya p'ani. ³⁷ Māine waapēarāpa
jarasidama:

—Jesú Nazaredepema cheru
pēra jāiya ooroa p'anima.

³⁸ Māipuru tau p'ario bīpa
jīk'ua biasima:

—ǰJesú, Davidepa cheda, mi
k'īra chupuriase!

³⁹ Ichi Jesús naa wāutarāpa itia-
sidama k'īup'eamērā. Maamina
jīk'ua biasima:

—ǰDavidepa cheda, mi k'īra
chupuriase!

⁴⁰ Māi ūriside Jesús bai nibee-
sima. Maapae tau p'ario bi k'ait'a
enemeepik'ari idisima:

⁴¹ —ǰK'āre k'īria bīma mia ooi-
t'a pi k'orea?

Chi tau p'ario bīpa p'anoosima:

—Mi Chipari, mi taupa unu
k'īria bīma.

⁴² Jesupa jarasima:

—Unu beese. Pia ijāana pēra
jīpa beesima.

⁴³ Ara māine unu beek'ari
Jesú k'aade wāsima. Ichia Tachi

Ak'õrea minachia pia jara nipa-sima. Mãi ununaanarã pida Tachi Ak'õrea pia jara p'aneesidama.

Zak'eopa Jesú ununa

19 ¹Jesú Jericó p'uurude pak'ari p'uurujãne nipa-sima. ²Mãma êpëra Zak'eo apatai basima. Mãi Zak'eo Romanepema pae erreara jirip'epatairã chi chaarea bi pasima. Erreara parã basima. ³Ichia Jesú unu k'ïria basima. Maamina êpëra k'ak'a-t'ua k'iriëra p'ue unuk'a pasima, êpërarã minachia nibideepuru. ⁴Mãipuru Jesú wãru naa p'ira wãk'ari, sicomoro pak'urude it'i ak'ide wãsima, Jesú mãmá wãi pasi përa. ⁵Mãiya bide Jesú mãma arí pak'ari, it'aa ak'ik'ari jarasima:

—Zak'eo, isapea edá chese. Idi mi pi tede k'ãine wãipi.

⁶Ara mãine mãi Zak'eo arapã edá chek'ari Jesú ichi tiidã ateewãsima. ⁷Mãi ununak'ari jõmãirãpa Jesú k'orea mãiya piawëa pedea para beesima: «Jãi Jesú êpëra nemietã ooparí tede k'ãine wãsima!».

⁸Ichi tiida padak'ari Zak'eo Jesú k'ïrari bai nibek'ari jarasima:

—Mi Chipari, nenea k'ederã mia erreara mãinepa neet'ã uru bidepema ak'ik'ari, abarik'a teapi. Mãi awara erreara aba sea

chia badapira, mãi aba chiada pari bari k'ak'o k'ïmari teapi.

⁹Jesupa ichiã jarasima:

—Idi Tachi Ak'õrepa pi, pi tiidairã sida k'aripasima, pia ijãa biëra Abrahampa ijãana jïra.ⁿ

¹⁰Piarã mi, chi Êpëra Warrapa chi o atua berã jiride chesima k'aripai k'orea.

Jesupa erreara k'orea nepirida

Mateo 25:14-30

¹¹Jesú Jerusalén k'ait'a biëra chi arí p'anipa k'ïrisia p'anasi-dama ara mãi ewaride Tachi Ak'õrepa ichidirã ichi juade ua beeit'a. Jesupa jara bi ùri p'aní përa nepiridepa nãiya jarasima:

¹²«Êpëra chi chaarea bi tua awaraidea t'imia wãsima jõmãirã atepe k'awa bipa ara ichi tuadepema minachia k'awa bi bimërã.

Ichia k'ïrisiasima mãiya bak'ari jüitea cheit'a. ¹³Wãi naena chi ichi pae pari mimiapatairã diez t'ik'ari erreara minachia ãchicha teasima.^o Mãine jarasima: “Mí cherumisa nãi erreara eapapit'ï”.

¹⁴Maamina ichi tuadepemarãpa ichi unuema p'aní përa, êpërarã peesidama jõmãirã minachia k'awa bi chi chaarea bia nãiya jaradamërã: “Taipa k'ïriawëa p'anima jãi tai minachia k'awa bi pait'a”.

¹⁵»Maamina chi minachia k'awa bi bisima. Jüitea chek'ari

ⁿ 19:9 *Pia ijãa biëra Abrahampa ijãana jïra.* Griego pedeade nãiya bi bima: *Pi Abrahán warra përa.* ^o 19:13 *Erreara minachia.* Griego pedeade nãiya bi bima: *diez minas.* Mãi ewaride, erreara tauia «mina» apachidama. Mina aba jitai k'orea ewari k'ak'o cien mimiai basima.

chi ichi pae pari mimiapatairã t'ik'oasima ichia erreara teada eapapisida k'awai k'orea. ¹⁶Mãine aba naa chek'ari jarasima: “Mi chipari, chi pia erreara teadadepa mia bari k'ak'o diez atepe eapapisima”. ¹⁷Mãi k'orea chi minachia k'awa bipa jarasima: “Mi pae pari mimiaparí, piapi. Mia ãpia teadadepa pia arí ooda përa mia pi juade p'uuru k'ak'o diez biipi”.

¹⁸Abai ichi pae pari mimiaparí chek'ari jarasima: “Mi chipari, pia erreara teadadepa mia bari k'ak'o joesoma atepe eapapisima”. ¹⁹Mãipuru chi minachia k'awa bipa jarasima: “Mia p'uuru k'ak'o joesoma pi juade biipi”.

²⁰»Maapae chi k'aadea ichi pae pari mimiaparí chek'ari jarasima: “Mi chipari, pia erreara teada nãma bima. Mia p'arude yaa uru basima. ²¹Mãiya oosima pi wap'ea biëra. Mia k'awa bima pia k'ira chupuria idik'ama chãarané atai k'orea. Mãi awara waapëarãpa uudadadepa pi baparima”.

²²⁻²³»Mãi k'orea chi minachia k'awa bipa jarasima: “Mi pae pari mimiaparí, jpi piawëa bima! Piarã pichia jarasidepa k'awa bima mia pia ne oopade ada pada oowëa bit'a. Pia mi mãiya bi k'awa basipira ¿k'äre k'orea erreara yaapatai tede mi erreara yaaé pasima? Mãiya oodapara mi erreara atepe epai pasima”.

²⁴»Maapae chi minachia k'awa bipa chi arí tuanarã jarasima: “Ichia uru bi ëemarinak'ari chi

diez uru bia teat'i”. ²⁵Ãchia jarasidama: “Maamina, tai chipari, ichia diez uru bima”. ²⁶Chi minachia k'awa bipa jarasima: “Mia jararuma: Abaipa Tachi Ak'öre k'orea piarã k'awaipira, Tachi Ak'õrepa mãi atepe k'awaipiipi. Maamina chi atua bipa ne k'awa bi k'irisiaipira, ichia k'irisia bi sida Tachi Ak'õrepa mãi ëemariipi”. ²⁷“Mãi awara mi ãchi minachia k'awa bi pai k'riawëa p'anana jitadak'ari mi k'irari k'enat'i”.

Jesú Jerusalene cheda

Mateo 21:1-11; Marco 11:1-11;

Juan 12:12-19

²⁸Mãiya jarak'ari Jesú ãchi naa Jerusalenea wäsima. ²⁹Wärune Betp'aké p'uuru mãinepa Betania p'uuru k'ait'a Olivo eyadea chesima. Maapae ichi ome p'irriapatairã ume p'uurudea peesima. ³⁰Ãchiã mãiya jarasima: «P'uuru k'irari bidea wät'i. Mãma pautade mārāpa mūra chae ununaipi.^p Mãi mūra chae řri aba pida bat'oodak'a pasima. Ēranak'ari nãmá enemeet'i. ³¹Abaipa mārā k'äre k'orea mãiya oo p'aniane a idiipira, mãiya jarat'i: “Tachi Chiparipa nãi k'iria bima”.

³²Mãine wānak'ari Jesupa ãchiã jarada jıra unusidama.

³³Mūra ëra p'anine chi chipari-rãpa ãchiã idisidama:

—¿K'äre k'orea mãi mūra jãiya ěramaa p'anima?

³⁴ Āchia p'anoosidama:

—Tachi Chiparipa k'iria bima.

³⁵ Ara māine mūra Jesumá atewānak'ari āchia anamari jī p'anana chi mūra ĩri bidak'ari, maapae Jesú māi ĩri batoopisidama. ³⁶ Jesú wāru naa ēpēra-rāpa chi āchia anamari jī p'anana wēanak'ari, ojāne t'ōk'oasidama ichiá pia pedeadai k'orea. ³⁷ Jesú Olivo eyadepa edá wāpatai o k'ait'a padak'ari jōma ichi ome p'irriapatairāpa Tachi Ak'ōrea jīk'ua pia pedea tuaneesidama. Sō arapá p'anasidama Jesupa ēpērarāpa ne p'ue oodak'apí āchi k'irari oo bada pēra. ³⁸ Āchia jara tuanasidama:

«¡Minachia pia bima tachi Poro jūra jīparí jī bit'a, chi Tachi Chipari t'īnēpa cheru! ¡Naapae Tachi Ak'ōre ome nek'īramariwēa tuanaaipi! ¡Pajāne Bi chi Atepe bima!»

³⁹ Māi k'orea waapēarā p'ariseorā arí p'anīpa Jesua jarasidama:

—Jarateparí, ¡pi ome p'irriapatairā k'īup'eapise!

⁴⁰ Maamina Jesupa āchiá jarasima:

—Mia piarā mārā jararuma, āchi k'īup'eadaipira mawara biadaipi.

⁴¹ Jesú Jerusalén k'ait'a cherude, chi p'uuru unusima. Māi p'uuru k'orea jēasima. ⁴² Māine jarasima:

«¡Pia k'awarupara nāi ewaride k'aipa pi nek'īramariwēa biit'a! Maamina tau pira bi jira biēra pia māi p'ue k'awawēma. ⁴³ Māipuru ewariaba pi chi nek'īramá pi ome chōone chedaipi. Pi adu jūramari-nak'ari pi ik'idá mawara yooro ome jūk'adaipi aba pida wāpi-daemaapa. ⁴⁴ Pi te oodada t'ērap'et'autade pi ēpērarā sida āarea k'enanaipi. Āchia aba pida mawara abai ĩri ameenaiwēma. Māiya oodaipi Tachi Ak'ōrepa peeda k'aripaparí pia k'awaé pasi pēra».

**Jesupa ne netopatairā
āyá jerek'ooda**

Mateo 21:12-17; Marco 11:15-19;

Juan 2:13-22

⁴⁵ Jesú Tachi Ak'ōre te eda cherude unusima Tachi Ak'ōrea ne teadayá netopatairā. Āchi āyá jeret'aak'oasima. ⁹ Nāiya jarasima:

⁴⁶ —Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: “Mi te it'aa chiidipatai teade adaipi”. Maamina mārāpa “nechiapatai te uria bi jira” papisidama.⁷

⁴⁷ Jesupa ewaricha Tachi Ak'ōre te eda jaratea bapachima. Māine p'aarerā chi māirā chaarearāpa, Moisepa bida jarateapatairāpa māinepa ēpērarā chi atepe berāpa ichi pea k'iria p'anasidama.

⁴⁸ Maamina p'ue pēadaé pasima jōmāirāpa ichi pedea ewaricha ũri p'ani pēra.

⁹ 19:45 *Netopatairā*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade ichiaba bi bima: māinepa ne atapatairā. ⁷ 19:46 *Mi te it'aa chiidipatai teade adaipi*. Isaía 56:7 *Nechiapatai te uria*. Jeremia 7:11.

19:38 Salmo 118:26. 19:43-44 Jeremia 29:3-4.

Luca 19:45-46

¿K'ai t'inepa Jesupa
jaratea bima?

Mateo 21:23-27; Marco 11:27-33

20 ¹Ewariaba Jesupa Tachi Ak'õre te eda ãpãrará ichi k'orea pedea pia pedea basima. Mãine p'aarerã chi mãirã chaarearã, Moisepa bida jarateapatairã mãinepa judiorã chaarearã chesidama. ²Áchia Jesua nãiya idisidama:

—Taiyá jarase, pia nãma oo bi ¿k'aipa oopi bima?^s

³Jesupa áchia jarasima:

—Mia pida mãrá ne idiipi.

P'anoot'i. ⁴¿Sãmãipa Juan chesima porochoamãrá? ¿Pajãne

Bipa ichi peesima, wa nãi ijũanepemarãpa?

⁵Mãine ara ástu pedea para beesima: «Pajãne Bipa peesiade adaipira ichia jaraiipi: “Mãi ¿k'ãre k'orea ijãanaé pasima?” ⁶Maa-mina ãpãrapa peesiade adai-pira, p'uurudepemarãpa tachi mawarapa bat'a peadaipi. P'uuru-depemarãmá Juan Tachi Ak'õre pari pedeparí pasima».

⁷Mãipuru áchia p'anoosidama atua p'aniane asidama sãmãipa chesit'a.

⁸Mãipuru Jesupa jarasima:

—Mãiya bipira mia pida mãrá jaraiwẽma k'aipa miá jãiya oopi bit'a.

^s20:2 *Pia nãma oo bi.* Mãipa jara bima Jesupa ne netopatairã áyã jerek'oada, k'ak'ua piawẽa berã jipa beepida mãinepa p'uurudepemarã jaratea bi.

**Chĩara ne uu ijũa ak'ipatai
k'orea nepirida**

Mateo 21:33-44; Marco 12:1-11

⁹Mãiya bak'ari Jesupa ĕpĕrarã nepiri bidepa nãiya jarasima:

«Ĕpĕra basima. Mãi ĕpĕrapa uva ichi ijũane uusima. Maapae ichi uva k'ãena waapĕarã ĕpĕrarã juade bisima. Āchi ome pedea ausidama chi uva k'ãena chaurude jõmasã ichiã teadai p'ani. Maapae t'imia wãk'ari mãma tãaraasima.

¹⁰Uva baapatai ewaride pak'ari, ichi pae pari mimiaparí aba peesima chi uva k'ãenane mimiapatairãpa mãi chi ichipaepema uva tea peedamĕrã. Maamina ne uu ijũa ak'i p'anipa chi ichi pae pari mimiaparí jok'aedak'ari, mi ãpia pida teadawĕa jũitea peesidama.

¹¹Mãi k'orea mãicha chi ichi pae pari mimiaparí awarai peesima. Maamina mãi sida jok'aedak'ari k'achia pedeadak'ari, teadawĕa jũitea peesidama. ¹²Mãi k'orea mãicha awarai peesima, maamina mãi sida minachia jok'aedak'ari ãyã jeret'aa peesidama.

¹³»Mãi k'orea uva k'ãena chiparipa ara ichi tuaba jarasima: “¿Naapae k'ãret'a ooima? Chi mia minachia k'ĩria bi warra áchimã peeipi; ichit'a wap'eadai p'aniĕk'ãra” asima. ¹⁴Maamina ichi uva k'ãena ak'i p'anipa chi warra unuutade jarasidama: “Jãipa chi ak'õre piuk'ari, ichia ne uru bada ãarea jãaiپی. ¡Ichi peadaipi! Mãiya chi ijũa tachidí paipi”. ¹⁵Ara

mãine chi warra uva k'ãenanepa atewãnak'ari peesidama.

»Mãramã mãi ne uu ijũa chiparipa ¿k'ãre ooima? ¹⁶Arã wãk'ari áchi ãarea k'enak'ari ichi uva k'ãena awarairã ak'ipiپی».

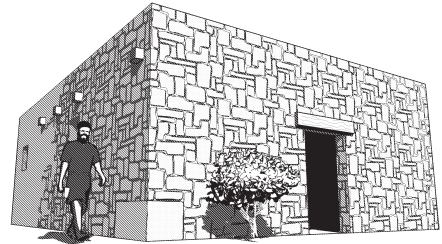
Chi arí berãpa mãi ũrisidaide jarasidama:

—Mãiyawĕane asidama.

¹⁷Maamina Jesupa áchimã ak'ik'ari jarasima:

—Mãiya bipira ¿k'ãre k'orea Tachi Ak'õre pedeade nãiya bi bima?

“Chi te oopatairãpa mawara amaanana pada, mãi mawara chi atepe piipará beesima”.

Mawara chi atepe piipará bit'a (20:17)

¹⁸Ĕpĕra mãi mawara ĩri ĕpĕra baesira abaeda ãarea ãriپی, mãinepa chi mawara abai ĩri baesira mãi ĕpĕra perp'et'aipi.

¹⁹P'aarerã chi mãirã chaarea-rãpa mãinepa Moisepa bida jarateapatairãpa k'awasidama Jesupa mãi nepiridadepa áchi k'orea pedeada pĕra, Jesú jita k'ĩria p'anasidama. Maamina p'uurudepemará wap'ea p'anasidama.

**Romanepema minachia k'awa
bi pae erreara p'aadai
k'orea jarateada**

Mateo 22:15-22; Marco 12:13-17

²⁰Maapae p'aarerā chi mairā chaarearāpa ēpēra jīp'a be jira peesidama Jesú pia ak'idamērā. Mairāpa Jesú piawēa pedearu ūrisidara ara māi jitadak'ari āchi tuadepema poro chaarea juade teadai k'irisia p'anasidama.

²¹Jesua nāiya idisidama:

—Jarateaparí, taipa k'awa p'anima pia piarā jarateaparit'a. Pia ēpērarā āarea abarik'a unuparima, māinepa Tachi Ak'ōre o k'orea āareairā piarā jarateaparima. ²²Māiya bipira taiyá jarase, Romanepema pae erreara jirip'epatai ꞑtachi judiorāpa p'aadai pia bik'āra wa māiyawē?

²³Maamina Jesupa k'awa basima ichi nepirade baemērā māiya p'anit'a. Māipuru jarasima:

—ꞑMārapa k'āre k'orea mi piawēa pedeapii k'iria p'anima?^t

²⁴Miá erreara tau aba ak'ipit'i. ꞑK'ai k'ira nāine bi bima? ꞑK'ai t'ī eda bi bima?

Āchia p'anoosidama:

—Romanepema chi atepe poro chaarea bidé.

²⁵Māipuru Jesupa āchiá jarasima:

—Māiyara chi Romanepema chi atepe poro chaarea bidé māi ichidí ichiá teat'i, ichiaba chi

Tachi Ak'ōrené māi chi Tachi Ak'ōrea teat'i.

²⁶Āchia Jesú jōmairā taade p'ue piawēa pedeapidaé pasima. Māipari k'īup'ea tuaneesidama ichia jarada k'orea k'awa k'irisia-daé pasi pēra.

**Chok'ae p'irabaripatai k'orea
Jesupa jarada**

Mateo 22:23-33; Marco 12:18-27

²⁷Māiya p'anine waapēarā saduceorā ichimá chesidama. Saduceorāpa ijāanak'ama piudada chok'ae p'irabaridait'a. Māipuru Jesua nāiya idisidama:

²⁸—Jarateaparí, Moisepa tachi pae bisima ēpēra warra newēa bi piusira, ichi ūpēapa chi p'ētá atai pia bima chi ūpēa piuda k'orea warra unui k'orea. ²⁹Ewariaba ūpēarā siete p'anasidama. Chi iwinipa k'ima atasima maamina warra unui naena, piusima.

³⁰Māipuru chi māi iaripema ūpēapa chi p'ētá atasima maamina ara māi jira warra newēa piusima. ³¹Māi k'orea chi māi iaripema ūpēapa chi p'ētá atasima maamina ara māiya piusima. Chi ūpēa āareairāpa māi wēra atasidama maamina warra newēa piusidama. ³²Māiya bak'ari chi wēra sida piusima. ³³Māi ūpēarā siete p'anipa māi wēra ata p'anasi-dama. Māiyara chok'ae p'irabari-patai ewaride ꞑchi sāipa ichi uru beeima?

^t20:23 ꞑMārapa k'āre k'orea mi piawēa pedeapii k'iria p'anima? Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma

34 Mái k'orea Jesupa p'anoosima:
—Nái ewaride épērapa k'ima atapatama mǎinepa k'ima teapatama.

35 Maamina épērarā Tachi Ak'ōrepa pia unu bit'a chok'ae p'irabaridaipi. Mǎine épērarāpa k'ima waa atadaiwēma, mǎiyawēpira k'ima teadaiwēma, mǎipari Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā jira p'ananaipi.

36 Mǎiya waa piudaiwēma. Chok'ae p'irabaridai pēra Tachi Ak'ōre warrarāpi. 37 Mái awara Moisepa pak'uru jeeda urua nibi k'orea k'art'ade biside k'awapisima piudadarā chok'ae p'irabaridait'a. Ichia Tachi Chipari nǎiya t'ī jarasima: “Chi Abrahán Pajānepema Ak'ōre, Isá Pajānepema Ak'ōre mǎinepa Jacobo Pajānepema Ak'ōre”. 38 Ichi chi piudaadarā Ak'ōrewēma, mǎipari chi chok'ae berā Pajānepema Ak'ōrepi. Tachi Ak'ōremá jōmāirā chok'ae p'anima.

39 Mǎipuru waapēarā Moisepa bida jarateapatairāpa Jesua jarasidama:

—Pia arí p'anoosima, Jarateaparí.

40 Jesupa āarea pia p'anoona pēra abai pida Jesua waa ne ididai k'irianaé pasima.

**Tachi k'aripaparí teai jarada
mái ꞑk'ai warrama?**

Mateo 22:41-46; Marco 12:35-37

41 Maapae Jesupa āchiá idisima:
—ꞑK'āre k'orea épērarāpa Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada Daví warraade a p'anima?

42-43 Davipa Salmo k'art'ade nǎiya jarasima:

“Tachi Chiparipa jarasima
Mi Chiparia: mi juaraari suak'abari beese, aba mia pichi nek'iramá pichi juade birudea”.

44 Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada Davipa mǎi mi Chipariade a jara bipira, ꞑsāmaasá mǎi Daví warra paima?

**Jesupa Moisepa bida
jarateapatairā nepira
pará biade ada**

*Mateo 23:1-36; Marco 12:38-40;
Luca 11:37-54*

45 Jōmāirāpa ūri p'anine Jesupa ichi ome p'irriapatairā jarasima:

46 «Jirak'aua p'anat'i chi Moisepa bida jarateapatairā k'orea. Āchia neet'á teesoa anamari jīpatama. Mái awara p'uurude ninane k'irriapatama épērarāpa āchiá pia pedeada-mērā. Judiorā ará pedeapatai tede āchi suak'abari p'aneepatama jōmāirā taade, minachia k'awa berā suak'abari p'aneepataide; nek'outade ara mǎi jira oopatama. 47 P'ētāarā neet'á ēemariapatama mǎinepa minachia tāaraa it'aa chiidipatama épērarāpa mǎra pia ununamērā. Mái k'orea Tachi Ak'ōrepa āchi atepe itiaipi».

**P'ētāpa Tachi Ak'ōrea
ne teada**

Marco 12:41-44

21 1 Mǎiya bide Jesupa unusima chi erreara pará berāpa Tachi Ak'ōre te minachia

bi k'orea erreara bipataide tea p'anit'a. ²Māine unusima p'ētá chupuria k'iripa erreara tau ume tearut'a.^u ³Māipuru Jesupa jarasima:

—Mia piarā mārā jararuma: jāi p'ētá chupuria k'iripa atepe tea-sima jōmāirāpa teadada k'aepēra. ⁴Āchia āarea chi erreara beedadepema teasidama, maamina chi wēra chupuria k'iripa nek'oi k'orea uru badadepema āarea teasima.

**Tachi Ak'ōre te minachia bi
ārinai pada k'orea
Jesupa jarada**

Mateo 24:1-28; Marco 13:1-23

⁵Chi eda waapēarāpa pedeamaa p'anasidama Tachi Ak'ōre te minachia mawara pia k'edepa oodada k'orea māinepa ēpērārāpa Tachi Ak'ōre pae nepia teadada k'orea. Māiya p'anine Jesupa āchiá jarasima:

⁶—Mārāpa nāma unu p'ani ewari abaide āarea āriipi. Nāi mawara p'ānana pada āarea āriipi.

⁷Māipuru āchia Jesua nāiya idisidama:

—Jarateaparí, Tachi Ak'ōre te minachia bi ¿sāapae māi āriima? ¿K'ārenepa k'awadaima māi ewari k'ait'a parude?

⁸Jesupa p'anoosima:

—Jīrak'aaua nipat'i abaia pida mārā seapiemaapa. Chok'arairāpa jaradaipi “mi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai

jara bada”. Māi awara chi ewari arí payade adaipi. Maamina āchi ome wārāt'i. ⁹P'uuru aba bi awarai ome k'īruupik'a nibi māinepa māi k'īruupik'a nibi ūriutade, p'erarāt'i. Māi jōma māiyai bima. Maamina chi k'aadeapema ewari waidi arí paiwēma.

¹⁰Māi awara Jesupa jarasima: «Ījūa aba bi ĩjūa awarai ome k'īruupik'a nibaipi. Ichiaba tua abaidepema poro jūra jīparí jī bi tua awaraidepema poro jūra jīparí jī bi ome k'īruupik'a nibaipi. ¹¹Iurumia minachia wāipi, tua chok'ará bede jarra minachia oodaipi māinepa k'ak'ua piawēa wawaria k'idade p'aneenaipi. Māi awara pajāne ēpērārāpa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí ununaipi. Māi k'orea ēpērārā minachia wap'edaipi.

¹²»Maamina māi naena mārā ēp'ēnaipi mīapidai k'orea. Waa-pēarā jítadak'ari judiorā ará pedepatai tede ateewānaipi. Maapae ak'idak'ari eda jāa nibipidaipi. Ichiaba mine ĩjāa p'ani k'orea mārā chi tua chaarearā k'īrari māinepa chi minachia k'awa p'anirā k'īrari ateedaipi.

¹³Māine mārāpa mi k'orea āchi k'īrari pededaipi. ¹⁴Maamina k'īrisiarāt'i māi ewaride chi minachia k'awa p'anirā k'āre jaradait'a mārā nepirawēa p'ani k'awapidai k'orea. ¹⁵Miapuru mārā k'īrisia teaipi pia pedeadamērā. Māipuru mārāpa jarautat'a mārā unuema

^u21:2 Erreara tau ume. Griego pedeade nāiya bi bima: *lepta ume*.

p'anipa mi āpia pida p'ue k'achia pedeadaiwēma.

16»Ara māra ak'ōrepa, māra ūpēarāpa, māra ēpērarāpa, māra k'ōp'aerorā pida māra jitapidaipi. Māiya māranepema peapidaipi. 17Mine ijāa p'ani k'orea jōmāirāpa māra unuemaanaipi. 18Maamina māra jaore mia ewaricha minachia ak'i baipei. 19Māi k'aadepema ewari parudea mine wapida ijāa p'ani itu bidaepira, Tachi Ak'ōrepa māi k'aripaipi.

20»Mārāpa ununaipi papakā berāpa Jerusalén p'uuru jūratat'a. Māi unuutade k'awadaipi chi p'uuru āarea ārinai ewari pasit'a. 21Māine Judea tuade berā eyadea isapea wāt'i, Jerusalemene be mīruwāt'i, chi p'uuru k'ait'a be p'uurudea wārāt'i. 22Māi ewaride Tachi Ak'ōrepa ichi p'uuru itiaipi. Ichi k'art'ade bidada jōma māiyaipi. 23Māi ewaride wērarā biak'oa berā māinepa warra juto ua berā chupuria p'aneenaipi. Nāi tuade jōmāirā minachia mīanaipi Tachi Ak'ōrepa nāi p'uuru itiaru pēra. 24Waapēarā k'īruuparī nek'opa k'enanaipi māinepa waapēarā tua becha jita atee-k'oodaipi. Māine judiorāwēpa Jerusalén āchi juade uru p'ana-naipi aba Tachi Ak'ōrepa bida ewaridea.

Ēpēra Warra chei k'orea

Mateo 24:29-35; 24:42-44;

Marco 13:24-37

25»Mārāpa imata, jedek'o, k'āk'āi sida k'īra awara ununaipi. Māipa unupiipi ewari k'achia cherut'a. Māi k'orea nāi ijūane ēpērarā minachia p'eradaipi. Āchia k'awa k'īrisiadaiwēma p'usa k'īruu nibipa chi minachia jik'ua nibi pēra. 26Pajāne be k'īra awara beerude ēpērarā minachia p'eradaipi. 27Nāi ijūa k'achia nibi unu p'ani pēra p'erapa piubari p'aneenaipi. 27Māineepuru ununaipi mi, chi Ēpēra Warra jīarane jua chaareadepa cherut'a, māinepa k'īrawārea achiterrea bit'a. 28Māi unuutade arapaat'i, māra k'aripai ewari ara paru pēra.

29Maapae Jesupa nepiridepa nāiya jarasima:

«Higo biiri wa pak'uru awarai k'orea pia ak'it'i. 30Pak'uru k'irú t'uk'uk'oarude mārāpa k'awapata tama tāaraawēa bide iu poit'a. 31Ara māi jīra mārāpa āarea māi unuutade k'awadaipi Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade tāaraawēa bide ua bait'a.

32»Mia mārā piarā jararuma: nāi ewaridepema ēpērarā piudai naena māi āarea māiyaipi. 33Pajā māinepa nāi ijūa jōipi, maamina mi pedea jōiwēma.

16»21:18 Māra jaore mia ewaricha minachia ak'i baipei. Griego pedeade nāiya bi bima: Māra puda abai pida atuaiwēma. 17»21:26 Pajāne be k'īra awara beerude. Griego pedeade nāiya bi bima: Pajāne be totomiarune wa āyá bee k'orude.

21:22 Daniel 9:25-27; Osea 9:7. 21:24 Isaía 63:18. 21:25 Isaía 13:9-10. 21:27 Daniel 7:13-14.

³⁴⁻³⁵»Jĩrak'aua p'angat'i Tachi Ak'õre itu bidaemaapa. It'ua to p'antarāt'i, ne k'ĩrisiawēa p'angat'i mǎinepa tachi k'ak'uapa oo k'ĩria bi oorāt'i. Jĩrak'aua p'ananaepĩra, ānimara k'idap'ede baepari jĩra, mǎi jĩra mǎra atua p'anine mi mǎicha cheipi. Mǎi ewari cherude nǎi ijũanepemarā āarea sō parā p'ananaipi. ³⁶Mǎi k'orea minachia jĩrak'aua p'angat'i. Tachi Ak'õrea ewaricha it'aa chiidi p'angat'i mǎi ewari k'achiadepema k'aripadai k'orea mǎinepa mi, chi Ēpēra Warra k'ĩrari p'eradawēa p'ananai k'orea».

³⁷Jesupa Tachi Ak'õre te eda āsā jaratea bak'ari teamasi Olivo eyadea wǎpachima. ³⁸Mǎipuru tap'ededa ĕpērarā Tachi Ak'õre te minachia bidepa wǎpachidama Jesupa jaratea bi ũrinai k'orea.

**Jesú peadai k'orea k'ĩrisia
jiri p'anana**

Mateo 26:1-5; 26:14-16;

Marco 14:1-2; 14:10-11;

Juan 11:45-53

22 ¹P'ana ooropiparí newēa k'opatai ewari ara k'ait'a pasima. Mǎi ewari Pascua ewari^x apatama. ²Mǎine p'aarerā chi mǎirā chaarearāpa mǎinepa

Moisepa bida jarateapatairāpa Jesú peadai k'orea k'ĩrisia p'anasi-dama. Maamina p'uurudepemarā wap'ea p'ani pēra āarea taade mēra oo k'ĩria p'anasidama.

³Mǎiya bide tiorepa Juda Iscariote k'ĩrisia p'uesima.^y Mǎi Juda Jesupa doce peadairānepema pasima. ⁴Juda p'aarerā chi mǎirā chaarearāmá mǎinepa chi Tachi Ak'õre te ot'eapatairā chaarea-rāmá wāsima. Āchiá jarasima sǎmaasá Jesú jitapii k'orea. ⁵Mǎi ũrisidaide āchi arapaadak'ari ichiá erreara teadayade asidama. ⁶Pia biade ak'ari Juda wāsima. Maapae ichia jiripachima ĕpērarā newēne Jesú jitapii k'orea.

**Jesupa doce peadairā
ome nek'oda**

Mateo 26:17-29;

Marco 14:12-25; Juan 13:21-30;

1 Corintio 11:23-26

⁷P'ana ooropiparí newēa k'opatai ewari pasima. Mǎi ewaride judiorā Egitodepa wānana k'ĩrisidai k'orea oveja chak'e peadak'ari k'opachidama. ⁸Mǎi k'orea Jesupa Pedro, Juan ome peeside, nǎiya jarasima:
—Chi Egitodepa wānana k'ĩrisiapatai ewari^z k'opatai āarea oode wāt'i.

^x **22:1** *Pascua ewari.* Egitodepa wānai naena, te becha, judiorāpa oveja aba peadak'ari chi oadepa te eda wǎpataik'á tũitau p'irisidama. Mǎiya oosidama Tachi Ak'õrepa egitopidarā itiai ewate mǎine piudaemaapa. Naapae Jesupa jara bima ichit'a mǎi oveja jĩra biade bima, ichi k'urusude barijira bik'ari, ichi oa āripiyade a bima. Jesupa mǎiya oosima Tachi Ak'õrea ichide ijāapatairā āarea itiapiemaapa. Éxodo 12:1-27.
^y **22:3** *Tiorepa Juda Iscariote k'ĩrisia p'uesima.* Griego pedeade nǎiya bi bima: *Tiore Judade eda wāsima.* ^z **22:8** *Egitodepa wānana k'ĩrisiapatai ewari.* Griego pedeade Pascua bi bima.

22:7 Éxodo 12:1-28.

9 Māine āchia idisidama:

—¿Pia sāma k'īria bima taipa māi oode wānait'a?

10 Jesupa p'anoosima:

—P'uurude eda wāutade mārāpa ununaima imik'īrapa pania chok'ode ateerut'a. Ichi k'aade wāt'i ichi wāru tiidá. 11 Māi te chiparia nāiya jarat'i: “Tachi Jarateaparipa nāi idipisima: mia māinepa mi ome p'irriapatai-rāpa Egitodepa wānana k'īrisiapatai ewari nek'opatai ¿sāma k'odaima?” 12 Māine ichia tejā it'aria lao nepalá āarea pia oo nibit'a unupiipi. Māma chik'o oot'i.

13 Wāutade Jesupa āchiá jarada jīra unusidama. Ara māine chi Egitodepa wānana k'īrisiapatai ewari nek'opatai oosidama. 14 Nek'odai pēra Jesús, ichia peedairā ome chik'o k'opataide suak'abari p'aneesidama. 15 Māine āchiá jarasima:

—Mi minachia mīai naena mia piarā nāi k'opatai mārā ome ará k'o k'īria basima. 16 Mia mārā piarā jararuma: nāi k'odadepa waa k'oiwēma aba Tachi Ak'ōrepa jōma ichidirā ichi juade ua beerudea. Māi ewaride nāi k'opatai jara bi k'orea māiya jōma baiپی.

17 Maapae pasu jitak'ari Tachi Ak'ōrea mi sōpia biade a jarak'ari nāiya jarasima:

—Nāi tot'i. 18 Mia jararuma: uvaba waa toiwēma aba Tachi Ak'ōrepa jōma ichidirā ichi juade ua beerudea.

19 Maapae p'ana jitak'ari Tachi Ak'ōrea sōpia biade a jarasima. T'oet'aak'ari āchiá tearude nāiya jarasima:

—Nāi mi k'ak'uapi, mārā k'orea teadapi. K'ot'i. Mi k'īrisiadai k'orea ara nāi jīra oo p'anat'i.

20 Ara māi jīra nek'ok'ari pasu jitak'ari jarasima:

—Nāi pasude eda bit'a mi oa mārā k'orea āriipi. Mi oadepa Tachi Ak'ōrepa mārā ome pedea chiwidi biruma. 21 Maamina chi mi jitapii bit'a nāma mi ome nek'omaa bima. 22 Piarā mi, chi Ēpēra Warra minachia mīa bima Tachi Ak'ōrepa jarada jīra, jmaamina chi mi jitapii bi ěpēra māi chichupuria baiپی!

23 Māipuru ichi ome p'irriapatairāpa ara āchi tuaba idi para p'aneesidama k'aipa Jesús māiya ooit'a.

¿K'ai chi atepe bima?

Mateo 20:25-28; Marco 10:42-45

24 Māiya p'anine ara āchi tuaba idi para p'aneesidama k'ai chi atepe k'awa bit'a. 25-26 Māipuru Jesupa āchiá jarasima: «Abai pida ichi k'orea ichi atepe bi jīra k'īrisiai pia biwēma. Nāi ijūanepema minachia k'awa berāpa āchi ěpērarā jua chaareadepa minachia chok'apatama māinepa āchi p'uuru k'aripapariade apatama. Maamina mārā māiya p'ananiwēa p'anima. Chi chōa bit'a chi k'ūtá jīra bai bima. Māinepa chi minachia k'awa

bi, chi ichi pae pari mimiaparí jira bai bima. ²⁷Ēpērarāmá ¿k'ai chi atepe bi: chik'o k'opataide suak'abari bi nek'oyá māiyawē-pira chi chik'o jedaparí? ¿Chi chik'o k'opataide suak'abari bi chi atepe biwēk'āra? Māit'u, mi chi atepe bimina nāma māra t'āena machi pae pari mimiaparí jira bima.

²⁸»Mi minachia mīa baside mārapa mi ome āarea choasidama. ²⁹Māipuru mi Ak'ōrepa mi chi minachia k'awa bi bisima. Ara māi jira mia māra minachia k'awa p'anirā jira bi bima. ³⁰Michidirā mi juade ua barude, māra mi ome nek'o-daipi. Poro jūra jīparí jī bi suak'a beeparide suak'abari p'aneenaipi, Israeldepema p'uuru doce p'ani nepira ak'idai k'orea».

**Pedropa Jesua itu
biwēane ada**

*Mateo 26:31-35; Marco 14:27-31;
Juan 13:36-38*

³¹Māi awara Tachi Chiparipa jarasima: «Simón, Simón, tiorepa Tachi Ak'ōrea idisima māra oo bidepa mine ijāa p'ani itu bipii k'orea.^a ³²Maamina mia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidisima pia ijāa bi itu bipiemaapa. Māiya bak'ari pia nemietá ooi bi itu bik'ari, pi ūpēarā k'aripase pia ijāanamērā».

³³Māipuru Pedropa Jesua nāiya p'anoosima:

—Mi Chipari, mimá, pi ome eda jīa nibide wāit'a arí bima; ichiaba pi ome piui k'īrisia bima.

³⁴Jesupa ichiá jarasima:

—Mia jararuma, Pedro, piarā ara nāi teamasi et'erre pirui naena pia bari k'ak'o ūpea mi unuk'aade aipi.

Ewari mietá chei k'orea

³⁵Maapae Jesupa āchia jarasima:

—Mia māra erreara newēa peeside, neet'á yaaparí newēa māinepa jīrune jīpatai newēa ¿ne abawēasidawēk'āra?

Āchia p'anoosidama:

—Mi āpia pida newēae pasima.

³⁶Māi k'orea ichia jarasima:

—Maamina mia jararuma: naa-pae chi erreara uru bīpa ateese. Chi neet'á yaaparí uru bīpa māi sida ateese. Chi k'īruuparí nek'o nenea bīpa ichia neet'á netok'ari aba atase. ³⁷Mia jararuma: Tachi Ak'ōre pari pedeparipa mi k'orea bida piarā māiyai pia bima. Nāiya bisima: “Ara ichi ēpēra k'achia bi jira k'īrisia p'anasidama”. Chi mi k'orea bidada piarā āarea māiyaiipi.

³⁸Māi k'orea āchia jarasidama:

—Tai Chipari, nāma k'īruuparí nek'o ume uru p'anima.

Jesupa jarasima:

—Arí bima. Waa pedearāt'i.

^a 22:31 Māra oo bidepa mine ijāa p'ani itu bipii k'orea. Griego pedea bi bima: māra p'oasirai k'orea trigo tau jira.

**Jesupa Olivo eyade Tachi
Ak'orea it'aa chiidida**

Mateo 26:36-46; Marco 14:32-42

³⁹Maapae Jesú māicha Olivo eyadea wāsima ichia oode wāpari jīra. Ichi ome p'irriapatairā sida wāsidama. ⁴⁰Māma chesidaide Jesupa āchiá jarasima:

Tachi Ak'orea it'aa chiidit'i, machia nemietá ooit'a k'īrisiadai-pira, ichia machi k'aripamērā.

⁴¹Maapae āchimāipa āyá miká wāsima.^b Sīraporode k'obeek'ari Tachi Ak'orea nāiya it'aa chiidisi-
sima: ⁴²«Ak'öre, pimá pia bipira, mi itu miāpirāse.^c Maamina mia k'īria bi jīra oorāse, māipari pia k'īria bi jīra oose».

⁴³[Māiya bide Tachi Ak'orepa it'aripa peedapa k'ak'ua ibiapiyá chesima. ⁴⁴Jesú minachia sōp'ua nibada pēra, Tachi Ak'orea māicha it'aa chiidi basima. Māine ichi jia oa jīra ijūanea baesima.]^d

⁴⁵Jesupa Tachi Ak'orea jōma it'aa chiidik'ari jīitea wāsima. Māine ichi ome p'irriapatairā sōp'uapa k'āi nip'anit'a unusima.

⁴⁶Māi k'orea āchiá jarasima:

—ǰK'āre k'orea māra k'āi p'anima? P'irabaridak'ari Tachi Ak'orea it'aa chiidit'i machia nemietá ooit'a k'īrisiadaipira, ichia machi k'aripamērā.

Jesú jitadada

Mateo 26:47-56;

Marco 14:43-50; Juan 18:2-11

⁴⁷Jesú māiya pedeamaa bide ēpērarā chok'ará chesidama. Juda āchi naa basima. Ichi Jesupa doce peedairānepema pasima. Jesumá orrobarisima ichi uitarra sōi k'orea. ⁴⁸Māine Jesupa ichiá jarasima:

Juda, uitarra sōrupa ǰmi, chi Ēpēra Warra pia jita teaik'āra?

⁴⁹Jesú ome p'irriapatairāpa k'awasidama ichi jitadait'a. Māi k'orea nāiya idisidama:

—Tai Chipari, ǰk'īruuparí nek'opa k'īruunaik'āra?

⁵⁰Māine abaipa p'aare minachia k'awa bi pae pari mimiaparí k'īiri juaraaripema oat'ut'aasima.

⁵¹Māipuru Jesupa jarasima:

—ǰK'īruurāt'i! ǰItu bit'i!

Ara māine chi ēpēra k'īiri t'ōmarik'ari ará anipisima. ⁵²Maapae Jesupa ichi jitade chedada p'aarerā chi māirā chaareará, Tachi Ak'öre te minachia bi ot'eapatairā chaareará māinepa judiorā chōarā minachia k'awa p'anirā nāiya jarasima:

—Mārapa ǰk'āre k'orea k'īruuparí nek'o pará, pak'uru pará mi jāiya jitade che p'anima? ǰMāiya mi ēpēra nechiaparik'āra?

⁵³Ewaricha mi Tachi Ak'öre te eda māra t'āena badamina

^b 22:41 Āchimāipa āyá miká wāsima. Griego pedea bi bima: *mawara bat'a peeru jira t'imia wāsima.* ^c 22:42 Mi itu miāpirāse. Griego pedeade nāiya bi bima: *Nāi pasu minepema āyá bise.* ^d 22:43-44 Griego pedeade chok'ará k'art'ade māi versículo ume newēma.

jitadak'a pasima. Maamina piarā nāïena Tachi Ak'õrepa tiorea itu p'uepi bima. Māïya mārāpa oo k'ïria p'anit'a oo p'anima.

Pedropa Jesú unuk'aade ada

Mateo 26:57-58; 26:69-75;

Marco 14:53-54; 14:66-72;

Juan 18:12-18; 18:25-27

⁵⁴ Jesú jitadak'ari p'aare minachia k'awa bi tedeā ateewāsidama. Pedro t'imiipa k'aade nipasima. ⁵⁵ Māïne waapēarāpa te tuda t'ipi uruapidak'ari ara k'ait'a suak'abari p'aneesidama. Pedro sida āchi t'āena suak'abari beesima. ⁵⁶ Māïya bide mimia-parí wēra abaipa Pedro t'ipi urua nibik'á suak'abari bi unuk'ari ichi k'ïramá pia ak'ï nibeesima. Māïne jarasima:

—Cha bi Jesú ome p'irriapachima.

⁵⁷ Maamina Pedropa nāïya mērasima:

—Pia jara bi ēpēra mia unuk'ama.

⁵⁸ Tāaraawēane abaipa Pedro unuk'ari nāïya jarasima:

—Pi āchidepemapi.

Māï k'orea Pedropa jarasima:

—K'õp'āero, māïyawēma.

⁵⁹ Māïya bak'ari abaipa jarasima:

—Piarā cha bi Jesú ome p'irriapachima. Ichi Galileadepemapi.

⁶⁰ Maamina Pedropa p'anoosima:

—K'õp'āero, mia atua bima pia k'āre jara bit'a.

Pedro māïya pedeamaa bide et'erre pirusima. ⁶¹ Māïne Tachi Chiparipa Pedro āpite p'irrabarik'ari ak'isima. Māïne Pedropa k'ïrisiasima Tachi Chiparipa ichiá jara badat'a: «Et'erre pirui naena pia bari k'ak'o ūpea mi unuk'aade aipi». ⁶² Ara māïne Pedro āyá wāk'ari minachia sōp'uapa jēasima.

Jesú piawēa oodada

Mateo 26:67-68; Marco 14:65

⁶³ Māïne Jesú jita uru p'ani ēpērarāpa ichi oo uru p'anapachidama māïnepa sī p'anapachidama. ⁶⁴ Jesú k'ïra p'āïnak'ari nāïya jarapachidama:

—¡Tachi Ak'õre pari pedease! ¡Taiyá jarase k'aipa pi sīsit'a!

⁶⁵ Māï awara ne wawaria jara p'aninepa Jesua k'achia pedepachidama.

Jesú chi atepe k'awa p'anirā k'ïrari bada

Mateo 26:59-66;

Marco 14:55-64; Juan 18:19-24

⁶⁶ Āsā pak'ari p'uurudepema chi atepe k'awa p'anirā ará p'anasidama chi p'aarerā chi māïrā chaarearā māïnepa chi Moïsepa bida jarateapatairā paara. Maa-pae Jesú āchi k'ïrari enemepisidama. Ichiá nāïya jarasidama:

⁶⁷ —Taiyá jarase: ¿Pi Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí tei jaradak'āra?

Jesupa p'anoosima:

—Mia mārā jaraipira, ijāanaiwēma. ⁶⁸ Māï awara mia mārā

k'äre k'orea ijāanawēa p'ani idii-
pīra p'anoonaiwēma. Ichiaba mi
k'ēt'aadaiwēma.^e ⁶⁹Maamina
idiidepa mi, chi Ēpēra Warra,
Tachi Ak'ōrepa chi Ne Āarea P'ue
Bi juaraari suak'abari baiḽi.

⁷⁰Māi k'orea jōmāirāpa
idisdama:

—Māiyara ḽpi Tachi Ak'ōre
Warrak'āra?

Jesupa p'anoosima:

—Ājā, mārapa māiya jara
p'anima.

⁷¹Māine āchia jarasidama:

—ḽTachia waa k'äre jiridaima?
ḽPiarā ichi it'aedepa jara biwē-
k'āra ichi Tachi Ak'ōre Warrapi?

Jesú Pilato k'īrari bada

Mateo 27:1-2; 27:11-14;

Marco 15:1-5; Juan 18:28-38

23 ¹Ara māine jōma chi arā
judiorā minachia k'awa
p'anirā p'irabaridak'ari Jesú
Pilatomá atewāsidama.^f ²Maa-
pae Pilato k'īrari Jesú nāiya
nepira parā biade a para beesima:

—Taipa ūrisidama nāi ēpērapa
tai p'uuru k'īruupik'apii jīra
bit'a. Ichimá, taipa chi Romane-
pema chi atepe poro chaarea bi
pae erreara k'oarapatai p'aaḽi pia
biwēma. Māi awara jara bima
ichi chi Tachi Ak'ōrepa Tachi

K'aripaparí teai jaradapi. Māipa
ichi jōmāirā minachia k'awa
biade a bima.

³Māipuru Pilatopa Jesua
idisdima:

—ḽPi piarā judiorā poro jūra
jīparí jī bik'āra?

Jesupa p'anoosima:

—Ājā, pia māiya jara bima.

⁴Maapae Pilatopa p'aarerā chi
māirā chaarearā māinepa ēpērarā
arí tuanarā jarasima:

—Mia unuwēa bima nāi ēpēra
nepira parā bit'a.

⁵Maamina māicha jarasidama:

—Ichia jaratea bidepa tai
judiorā k'īruupik'apiparima. Naa
Galilea tuade māiya oosima
māinepa nāi p'uurude pida māiya
oo bima.

Jesú Herodemá atewānana

⁶Māi ūriside Pilatopa āchiá idi-
sima Jesú Galileadepema k'awai
k'orea. ⁷Māmapema k'awaside
Jesú Herodemá peesima ichi
nepira ak'imērā.⁸ Herode Gali-
leade chi minachia k'awa bi
pasima maamina māi ewaride
Jerusalén p'uurude basima.

⁸Jesú unuside, Herode sōpia
beesima, tāaraa basima Herodepa
ichi unu k'īria biēra. Ichia unu
k'īria basima Jesupa ēpērarāpa ne

^e22:68 *Ichiaba mi k'ēt'aadaiwēma.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^f23:1 *Romanepemará minachia k'awa bi Tiberio apataipa Pilato Judea tuadepema minachia k'awa bit'a bisima āyo 26—36.* Chi judiorā chaarearāpa Jesú Pilatomá atewāsidama āchia chi eda jīa niberā peak'apachida pēra. Aba romanepemarápa māiya itia p'anapachidama. ⁸23:7 *Māi Herode Antipa t'ī jarapachidama.*

p'ue oodak'apí oorut'a. ⁹Herodepa Jesua ne wawaria idisima, maamina Jesupa mi âpia pida p'anoóé pasima. ¹⁰P'aarerã chaarearã mãinepa Moisepa bida jaratea-patairã arí p'anasidama. Áchia ichia ne minachia k'achia oo biade a jarasidama. ¹¹Mãiya p'anine Herodepa ichi papaká berã pida Jesú oo uru p'aneesidama mãinepa k'achia pedea p'aneesidama. Anamari auk'ará k'irit'a Jesua jïpidak'ari ichi oo uru p'aneesidama. Mãiya bak'ari Herodepa ichi jïitea ateewãpisima Pilatomá. ¹²Mãi ewaridepa Pilato Herode ome chi nek'íramá pada ichi k'õp'ãero p'aneesidama.

Jesú peadai k'orea jaradada

Mateo 27:15-26; Marco 15:6-15;

Juan 18:39—19:16

¹³Maapae Pilatopa chi p'uurude minachia berã, chi p'aarerã chi mãirã chaarearã mãinepa p'uurudepemarã ará t'ík'oasima. ¹⁴Áchia nãiya jarasima:

—Mãrapa mimá nãi ãpãera enemeesidama jaradai k'orea ichia p'uuru k'íruupik'api bi; maamina mãra k'írari minachia ididamina mãrapa nepira parã biade adada k'orea, mia nepira parã unuwẽma. ¹⁵Herode pida ichi nepira newẽa bi ununa pãra mimá jïitea ateewãpisima. Mãipuru mãrapa k'awadaipi mãi peapii pia biwẽt'a. ¹⁶Mãi soapa p'epik'ari itu peeipi.

¹⁷Áyocha mãi ewaride Pilatopa eda jãa nibe aba k'ëet'aa peepachima.^h ¹⁸Maamina jõma chi minachia che nibi ãpãerarãpa nãiya bia jarasidama:

—jJãi peapise! jBarrabat'u k'ëet'aase!

¹⁹Mãi Barrabá eda jãa nibipi basima p'uuru k'íruupik'api bada k'orea mãinepa mãi peada k'orea. ²⁰Pilatopa Jesú k'aripa k'íria biãra p'uurudepemarã mãicha pedea-sima. ²¹Maamina mãicha jík'ua bia jarasidama:

—jK'urusude barijira bik'ari peapise, k'urusude barijira bik'ari peapise!

²²Mãine Pilatopa mãicha áchiá jarasima:

—jMaamina nãi ãpãrapa k'ãre nemietá oosima? Ichia nemietá oowẽa bima peadai k'orea. Mãipuru soapa p'epik'ari k'ëet'aaipi.

²³Maamina áchi wapida jík'ua bia p'aneesidama Jesú k'urusude barijira bik'ari peapimẽrá. Mãi awara p'aarerã chi mãirã chaarearãpa ara mãi jãra jík'ua jara p'aneesidama Pilatopa áchia k'íria p'anana jãra oomẽrá.ⁱ ²⁴Mãipuru Pilatopa áchia jara p'ani jãra oosima.

²⁵Barrabapa p'uurudepemarã k'íruupik'adamina mãinepa mãi peadamina Pilatopa ichi chi jãa nibipatai tedepema k'ëet'aasima ãpãerarã puru ididada pãra. Maapae áchia k'íria p'ani jãra Jesú oopisima.

^h 23:17 Griego pedeade chok'ará k'art'ade mãi versículo newẽma. ⁱ 23:23 P'aarerã chi mãirã chaarearãpa. Griego pedeade chi eda waapãearã k'art'ade mãi newẽma.

Jesú k'urusude barijira bidada

Mateo 27:32-44; Marco 15:21-32;

Juan 19:17-27

²⁶ Jesú k'urusude barijira bidai k'orea atewāsidaide, Cirenene-pema Simón p'uurudea cheru pasima. Jesupa k'urusu ua nipada mǎi Simonoa uapidak'ari ichi k'aade atepisidama.

²⁷ Mǎi k'aade ēpērarā chi cho-k'ará wāuta pasima. Mǎine waa-pēarā wērarā Jesú k'orea jēa p'anasidama.^j ²⁸ Jesupa āchimá ak'ik'ari jarasima:

—Jerusalenepema wērarā, mi k'orea jēarāt'i; māipari ara machi k'orea, mǎra warrarā k'orea pida jēat'i. ²⁹ Ewari abaide ēpērarāpa jaradaipi: “Minachia pia p'anima chi warra t'ōnak'á p'ani wēerā mǎinepa chi jutopidak'á p'ani wēerā”. ³⁰ Mǎine eyá nǎiya jara-daipi: “Tai ĩri baese”. Waapēarā eyá jaradaipi: “Tai ĩri anat'ise”. ³¹ Ēpērarāpa mi, pak'uru onoa jīra bi peadaipira,^k pak'uru p'ōesá jīra be ¿sak'aadaima?

³² Jesú ome k'urusude peadai k'orea ēpēra k'achia berā ume atewāsidaide. ³³ Ījūa «Tachi Poro Biiri» apataimá chesidaide Jesú k'urusude barijira bisidama. Chi ēpēra k'achia berā

sida k'urusude barijira bisidama, aba Jesú juaraari, aba ichi juawieri. ³⁴ [Mǎine Jesupa jarasima: «Ak'ōre, āchia oo p'ani k'ĩrisia atuase. Āchia oomaa p'anit'a atua p'anima».]^l

Mǎi awara papaká berā ne jemenasidama Jesú neet'á sǎmaasá jedadai k'awadai k'orea.

³⁵ Jōma mǎi ēpērarāpa ak'i tuanasidama. Mǎine chi minachia k'awa berāpa ichi nǎiya oo uru p'anasidama:

—Waapēarā k'aripasima. Ichi chi Tachi Ak'ōrepa Jiri Atadapira mǎinepa Tachi K'aripaparí teai jaradapira, ¿ara ichi tuaba p'ue k'aripawēk'āra?

³⁶⁻³⁷ Mǎi awara papaká berā arí p'anipa Jesú oo uru p'anapachidama. Āchia Jesua uvaba jijiyá teade wānak'ari jarasima:

—Pi piarā judiorā poro jūra jīparí jī bīpira, ara pi tuaba k'aripase.

³⁸ Pak'uru p'ep'edeade nǎi pedeade bidak'ari, mǎi barijira bisidama Jesú poro ĩri k'urusude, k'awapidaide k'orea ichi k'āre k'orea peautat'a: «Nǎi judiorā poro jūra jīparí jī bīpi». ^m

³⁹ Mǎine ēpēra aba nemietá ooda k'orea k'urusude barijira bidaadapa Jesú nǎiya k'achia pedeapachima:

^j 23:27 Jēa p'anasidama. Ichiaba mǎi ewaride ēpērarāpa sōp'uapa āchi p'echu sīpachidama. ^k 23:31 Chi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada edaide «pak'uru t'uk'u» apachidama. Isaía 4:2-6; 11:1-5; Jeremia 23:5-6; 33:14-18; Zak'aria 3:8-10; 6:9-13. ^l 23:34 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade pedeade corchetede bi newēma. ^m 23:38 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nǎiya bi bima: Griego pedeade, latin pedeade mǎinepa hebreo pedeade.

—Pi piarã Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jaradapira, pi tuaba k'aripak'ari tai sida k'aripase.

40 Maamina chi abaipa ichi nãiya itiasima:

—¿Pi sida ara mãiya itia p'animina waidi Tachi Ak'õre wap'ea-wëk'ãra? 41 Tachi ume nãiya piudai p'anima nemietá oodada përa. Maamina cha bi ëpërapa ¿k'ãre nemietá oosima?

42 Maapae ichia Jesua nãiya jarasima:

—Pichidirã pichi juade ua beerude mine k'ĩrisiase.

43 Mãi k'orea Jesupa ichiá jarasima:

—Mia piarã jararuma: pi naane mi ome pajãne baipei.ⁿ

Jesú k'urusude piuda

Mateo 27:45-56; Marco 15:33-41;

Juan 19:28-30

44-45 Imat'iip'aidepa waa imata baarea, ijũa ãarea p'ãrio nibeesima. Tachi Ak'õre te minachia bide eda p'aru eatia jira bada esa k'õawãsisima. 46 Ara mãine Jesupa jĩk'ua biasima:

—Ak'õre, mi jaore pi juade biruma.

Mãiya jarak'ari k'ĩrawëasima.

47 Mãi unuside papaká berã chi mãirã chaarea bipa Tachi Ak'õrea nãiya pia jarasima:

—Piarã nãi ëpëra jĩp'a basima.

48 Jesú k'urusude peauta ak'ide wãnaanapa jõma mãiyana

ununak'ari sõp'uapa ãchi p'echu sã wãsidama jũitea. 49 Mãiya p'anine ãarea chi Jesú unupatairãpa mãinepa wëerã Galileadepa ichi k'aadea chedaadarãpa t'imiiipa ak'i p'anasidama.

Jesú t'ibaridada

Mateo 27:57-61; Marco 15:42-47;

Juan 19:38-42

50-51 Ëpëra José apatai basima. Ichi Arimatea p'uuru, Judea tuadepema pasima. Ëpëra pia basima mãinepa jĩp'a basima. Tachi Ak'õrepa ichidirã ichi juade ua bai ni basima. Ichi judiorã chaarearãnepema pasima, maamina ichimá ãchia pedea audada mãinepa ãchia oodada piawëa basima. ãchia oodada mietá unusima. 52 Mãi José Pilatomá wãk'ari Jesú k'ak'ua idisima t'ibarii k'orea. 53 Maapae Jesú edá jirak'ari porobapa pirak'ari p'ëya uria k'orodade eda bisima. Mãi uria k'orodade waidi aba pida piuda t'ibaridak'a pasima.

54 Mimianak'apí ewari ará papodo përa judiorãpa mãi ewari k'orea ne ãarea jõma oo p'ananai p'anasidama.

55 Waapëarã wërarã Jesú ome Galileadepa chedada José k'aade wãsidama. Chedak'ari p'ëya uria k'oroda unusidama. Ichiaba Jesú eda biuta unusidama. 56 Mãimãipa jũitea wãnak'ari ãchia k'era oosidama chi k'ak'ua p'iridai k'orea.

ⁿ 23:43 Pajã. Griego pedeade nãiya bi bima: *paraíso*. Mãma chi jĩp'a berã piudaadarã pia p'ananaipi.

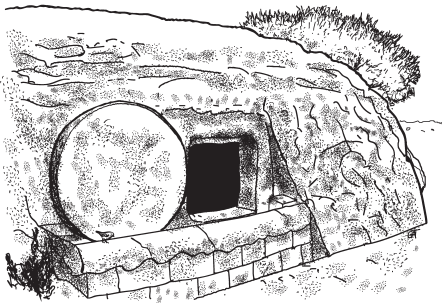
Norema ĩapaasidama Moisepa bidade jara bi jira.

Jesú chok'ae p'irabarida

Mateo 28:1-10; Marco 16:1-8;

Juan 20:1-10

24 ¹Tomione tap'ededa wērarā Jesú t'ibaridaadamá wāsídama. Āchia k'ak'ua p'iripatai k'era oodada ateewāsídama. [Āchi ome waapēarā wērarā sida wāsídama.]^o ²Maamina mawara waibia bipa chi uria jōat'i bada ewa bari bi unusídama. ³Eda wāutade Tachi Chipari Jesú k'ak'ua ununaé pasima. ⁴Māipuru āchia k'awa k'ĩrisiadaé pasima. Māiya bide āchi k'ait'a ēpēra ume unupisídama. Neet'á achiterrea jī p'anasídama. ⁵Māi k'orea wērarā minachia p'eradak'ari siraporode k'op'aneenak'ari, āchi tau biiri

Mawara waibia bipa chi uria jōat'i bada ewa bari bada (24:2)

ĩjūamá t'ipisídama. Māine chi ēpērarāpa āchiá jarasídama:

—;K'āre k'orea mārāpa chok'ae bi piudaadarā t'āena jiri p'anima? ⁶Ichi nāma biwēma chok'ae p'irabarida pēra.^p Māi wapida Galileade p'anasidaide ichia mārā jarada k'ĩrisiat'i. ⁷Ichia nāiya jarasima: “Mi, chi Ēpēra Warra ēpēerā k'achiará jita teadai p'anima. Mi k'urusude peadaipi, maamina ewari ũpeaide chok'ae p'irabariipi”.

⁸Māineepuru wērarāpa k'ĩrisiasídama Jesupa māiya jarada. ⁹Ara māine jūitea wānak'ari Jesupa peedairā once p'anía māinepa āarea waapēarā āchia ununana nepirisídama. ¹⁰María Magdalenapa, Juanapa, Santiagō nae Mariapa, waapēarā wērarā āchi ome p'ani pida Jesupa peedairá māiya nepirisídama. ¹¹Maamina āchia chi wēerāpa paritua pedemaa p'aniane a k'ĩrisiasidadeepuru, ĩjāanaé pasima. ¹²Maamina Pedro māi Jesú t'ibaridaadamá p'ira wāsima. Jājorrea k'obeek'ari chi uriade eda ak'iside chi k'ak'ua pira bada chi porobat'u unusima. Māi k'orea k'awa k'ĩrisiawēa tedeā wāsima.

Emaú p'uuru dea wāpatai ode nipadada

Marco 16:12-13

¹³Ara māi ewaride Jesude ĩjāapatairā ume Emaús p'uuru

^o 24:1 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade pedea corchetede bi newēma.

^p 24:6 Ichi nāma biwēma chok'ae p'irabarida pēra. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

23:56 Éxodo 20:10. 24:7 Luca 9:22; 18:31-33.

chak'eeda wāuta pasima. Māi p'uuru Jerusalenepa t'imia-wēa bima.⁹ 14 Āchia Jesú jōma māiyana k'orea pedea nipasidama. 15 Māiya pedea wāutade Jesú āchímá orrobarik'ari, āchi ome wāpodosima. 16 Maamina Jesú māiya bit'a āchiá k'awapié pasima. 17 Māine Jesupa āchiá idisima:

—¿Mārapa k'āre nepiri wāutama?

Māi ūrisidaide k'īra piawēa bai nip'aneesidama.^r 18 Aba Cleop'á apataipa p'anoosima:

—Chi ēpēerā chok'ará Jerusalene cheepiridadepema ¿Pia-puru atua bik'āra nāi ewaride āarea māiyana?

19 Jesupa āchiá idisima:

—¿K'āret'a jara p'anima?

Āchia p'anoosidama:

—Jesú Nazaré k'orea jara p'anima. Ichia ooda māinepa jarada k'awapisima ichi Tachi Ak'ōre pari pedeaparipi. Tachi Ak'ōrepa māinepa p'uurudepemarāpa ichi pia unusidama. 20 Maamina p'uuru minachia k'awa p'anirāpa māinepa p'aarerā chi māirā chaarearāpa ichi chi Romanepema chaarearā teasidama, māirāpa peapadaade adamērā. Maapae k'urusude barijira bik'ari peasidama. 21 Ichiapuru tachi Israel p'uuru nepira parā bi k'aripayade a k'īrisia p'anasima.

Maamina ichi peadada idiipa ewari ūpea pa bima.

22 Maamina taidiidepemarā wēerāpa jaradada k'orea tai k'awa k'īrisiadawēa p'aneesidama. Āchi idi tap'ededa ichi t'ibaridaadamá wāsidama. 23 Chi k'ak'ua ununawē pēra taimá jarade chesidama āchia Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā unusidait'a. Māirāpa āchiá jarasidama Jesú chok'ae p'irabarisit'a. 24 Māi k'orea waapēarā taidiidepemapā ak'ide wāsidama. Ichi t'ibaridaadamá ara wēerāpa jaradada jīra unusidama. Maamina ichi ununaé pasima.

25 Māipuru Jesupa āchiá jarasima:

—¡Jōma Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa jaradada mārapa ijāanawēa p'anima! ¡Māra k'īrisia nea p'anima! 26 ¿Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada chi Choma beei naena minachia mīa baiwē pasik'āra?

27 Maapae Tachi Ak'ōre k'art'ade ichi k'orea bidada āarea k'awa jarasima. Moisepa bida māinepa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa bidada āarea k'awa jarasima.

28 Māiya āchi wāuta pada p'uurudea chesidama. Māine Jesú jīp'a wāru pasima. 29 Maamina āchi ome beemērā nāiya minachia chichupuria idisidama:

—Ewari k'īupodo pēra wārāse. Tai ome beese.

⁹ 24:13 *T'imia-wēa bima.* Griego pedeade nāiya bi bima: *sesenta estadia.* Māi once kilómetro jīra bima. ^r 24:17 *Māi ūrisidaide k'īra piawēa bai nip'aneesidama.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *¿K'āre k'orea k'īra piawēa p'anima?*

Māipuru āchi ome beesima.
³⁰Nek'outade Jesupa p'ana atak'ari Tachi Ak'ōrea pia jarasima. T'oet'aak'ari āchiá teasima.

³¹Māineepuru Tachi Ak'ōrepa āchiá k'awapisima Jesú māiŷa bit'a.^s Maamina Jesú ara māine wēpasima. ³²Māine āchi tuaba nāiŷa jarasidama:

—Ichia Tachi Ak'ōre pedea k'awa jara nipaside ʒtachi minachia arapá p'ananaé pasik'āra?^t

³³Ara māine āchi jīitea Jerusalem wāsídama. Māma Jesupa peedairā once p'ani waapēarā ome chi ará jere nibi unusidama. ³⁴Māirāpa nāiŷa jara p'anasidama:

—jTachi Chipari Jesú piarā chok'ae p'irabarísima! Simonoa ichi unupisima.

³⁵Ara māine āchia nepiridama ode māiŷana. Āchia jarasidama:

—Jesupa p'ana t'oet'aaside taipa k'awasidama ichi māiŷa bit'a.

Jesupa peedairá ichi unupida
Mateo 28:16-20; Marco 16:14-18;
Juan 20:19-23

³⁶Wapida māiŷa nepirimaa p'anine Jesú āchi esa bai nibe chesima. Maapae āchiá jarasima:

—jNe k'irisawēa p'anat'i!

³⁷Māi unusidaide āchi minachia p'erasidama, ichi jaoret'a

unu p'aniane a k'irisiasida pēra.
³⁸Maamina Jesupa āchiá jarasima:

—ʒK'āre k'orea māra p'era p'anima? ʒK'āre k'orea ijāanawēa p'anima mi chok'ae p'irabarisit'a?
³⁹Mi jua, mi jīru sida ak'it'i. Mipi. Mi k'ak'ua t'ōmarit'i. Ēpēra jaore k'ak'ua newēa baparima, māine ak'it'i: mi k'ak'ua pará bima.^u

⁴⁰Māiŷa jarak'ari ichi jua māinepa jīru ak'ipisima.^v ⁴¹Maamina arapaapa āchia wapida p'ue ijāanaé pasima. Āchia k'awa k'irisidaé pasima. Māi k'orea Jesupa āchiá nāiŷa idisima:

—ʒNāma chik'o uru p'anik'āra?

⁴²Māi k'orea āchia Jesua beta paada āpia beet'aadak'ari teasidama. Jirrijō sida teasidama.^w

⁴³Ara māine jitak'ari āchi k'irari k'osima.

⁴⁴Māiŷa bak'ari āchiá jarasima:

—Mi wapida māra ome baside jara bapachima mi k'orea naa bidada jōma māiŷai bi. Māi Moisepa bisima, Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa bisidama, māinepa Salmo k'art'ade pida bi bima.

⁴⁵Maapae Jesupa āchiá k'irisia teasima Tachi Ak'ōre pedea k'awadamērā.^x ⁴⁶Nāiŷa jarasima:

—Tachi Ak'ōre k'art'ade nāiŷa bi bima: Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada minachia

^s24:31 Āchiá k'awapisima. Griego pedeade nāiŷa bi bima: Āchi tau uruwasidama.

^t24:32 Tachi minachia arapá p'anana. Griego pedeade nāiŷa bi bima: Tachi sō wāsia p'aneesidama. ^u24:39 K'ak'ua. Griego pedeade nāiŷa bi bima: chi chiera māinepa biiri. ^v24:40 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi versículo newēma.

^w24:42 Jirrijō sida teasidama. Griego pedeade chok'arā k'art'ade māi newēma.

^x24:45 Āchiá k'irisia teasima. Griego pedeade nāiŷa bi bima: āchi k'irisia ewasima.

mĩa bima. Piuk'ari ewari ũpeaide chok'ae p'irabariipi. ⁴⁷Maapae ichi t'ĩnepa ichide ĩjãa berãpa ĕpĕrarã jaradaipi ãchi nemietã itu bidak'ari Tachi Ak'õremã che-damĕrã. Mãiya Tachi Ak'õrepa ãchi nemietã k'ĩrisia atuaipi. Mãinaa Jerusalén p'uurude jarada-k'ari jõma p'uuru becha jarade wãnaipi. ⁴⁸Ara machi taupa mi mãiyana jõma unusidama. ⁴⁹Piarã mia mãramã mi Ak'õrepa ichi Jaore teai jarada peeipi. Mãipuru mãra nãma Jerusalem nĩp'aneet'ĩ aba ichi pajãnepa jua chaarea bi jitauteada.

Jesú pajãnea wãna

Marco 16:19-20

⁵⁰Mãiya bak'ari Jesupa ãchi Jerusalén p'uuru tajatã Betania p'uuru k'ait'a atewãsima. Maapae ichi jua it'aa jirak'ari ãchiã pia jarasima Tachi Ak'õrepa k'aripa bamĕrã. ⁵¹Mãiya pia pedea bide Tachi Ak'õrepa ichi pajãnea it'aa atewãsima. ⁵²Ãchia Jesua chi k'ĩria pedea p'ananak'ari sõpia Jerusalemene jũitea wãsidama. ⁵³Mãmãipa ãchi ewaricha Tachi Ak'õre te eda wãpachidama Tachi Ak'õrea pia pedeadai k'orea.ʎ

ʎ 24:53 Griego pedeade chi eda waapĕarã k'art'ade mãi ĩari bi bima: *Amén*.

24:51 Hecho 1:9-11.

Juan

Jesú k'orea pedea pia Juanpa bida

Jesú ome p'irriada Juanpa nāi k'art'a bisima. Āyo 80de Ép'eso p'uurude baside bisima. Maamina k'art'ade jarawēa bima ichia nāi bida. Waapēarāmá, nāi k'art'ade Juanpa ara ichia bida jira pedeak'ama, māiyawēapuru chi «Jesupa minachia k'iria biade» aparima. (21:20-24).

Juanpa nāi k'art'a ūpēarā pae bisima k'awadamērā chi āchia Jesú k'orea ijāanana piarāpi. Māinepa āareairā pae bisima Jesú piarā Tachi Ak'ōre Warrade ijāanamērā. Māi k'irisia minachia bit'a Juanpa bisima 20:31: «Āarea nāi bisima mārāpa Jesú Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada, Tachi Ak'ōre Warrade ijāanamērā. Māiya ijāanaipira ichidepa chok'ae bai uru p'ananaipi».

Nāi k'art'ade Juanpa pia k'awapisima Jesú piarā Tachi Ak'ōrenepa chesit'a. Māi naa k'awapisima ēpēerāpa jara p'aninepa (1:1-51). Māi ĩari k'awapisima Jesupa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí bari k'ak'o siete oo basidepa (2:1—11:44). Māi ĩari Juanpa bisima Jesú piui k'orea (11:45—17:26), chi ichi itu bi p'anana jitadak'ari k'urusude peadada k'orea (18:1—19:42) māinepa ichide ijāa p'anana ichi chok'ae p'irabarida ununana k'orea (20:1—21:25).

Nāi k'art'ade Jesupa pia jarateasima Tachi Ak'ōre Jaore k'orea (3:1-8; 6:63; 7:37-39; 14:15-29; 15:26—16:15; 20:19-23). Māi awara pia pedea bima Tachi Ak'ōrepa ichi Warra k'iria bi k'orea (5:19-21; 10:17-18; 17:1-26) māinepa sāmaasá chi ichide ijāa berā k'iria bi k'orea (3:16-17; 11:33-37; 13:1—17:26).

Jesucristo chi Pedeadē adapi

1 ¹Jua chiwiedia chi Pedea apatai basima. Māi Pedea apatai Tachi Ak'ōre ome basima. Piarā māi Tachi Ak'ōret'u ara māiya basima. ²Māi jua chiwiedia Tachi Ak'ōre ome basima. ³Ichidepa Tachi Ak'ōrepa ne āarea oosima. Ichiwēa, Tachi Ak'ōrepa mi āpia pida ne ooé pasima. ^a ⁴Chi pedea apataipa

ne āarea chok'ae bapipachima. Inaa bi jira basima, ēpēerá ichi k'orea k'awapi bi pēra. ⁵Māi inaa p'arione urua bi jira bima. P'ariopa māi inaa bit'a p'ue k'iap'et'aiwēma.

⁶Ēpēra Porochoaparí Juan apatai basima. ^bTachi Ak'ōrepa ichi peesima ⁷māi inaa bi jira bi k'orea jaramērā, ichidepa jōmāirāpa māine ijāanamērā.

⁸Juan māi inaa bi wēpasima,

^a **1:3** Waapēarā judiorāpa jarapachidama chi Pedea apatai Tachi Ak'ōre k'irisiat'a. Proverbio 8:22-31; 1 Corintio 1:30. ^b **1:6** Juan chi Porochoaparipa nāi k'art'a bié pasima.

1:1 Apocalipsi 19:13.

māipari māi inaa bi k'orea pedea-pachima. ⁹Chi nāi ijūane chei badat'a, māi chi piarāpēa inaa bipi. Māi āareairā pae urua bima.

¹⁰Māi inaa bi ijūane basima. Tachi Ak'ōrepa ichidepa nāi ijūa oodamina nāi ijūanepemarāpa ichi k'awadaé pasima. ¹¹Pajānepa ichi tuadepemarāmá chesima. Ya āchia ichi jitadaé pasima. ¹²Maamina chi ichi jitadaadarāpa ichide ijāasidama. Māipuru ichia āchi bisima Tachi Ak'ōre warrarā p'ananamērā. ¹³Āchi Tachi Ak'ōre warrarā padaé pasima āchi naepa t'ōnanepa wa tachia k'īria p'anananepa. Māipari Tachi Ak'ōrepuru ichi warrarā papisima.

¹⁴Chi Pedea apatai ēpēra k'ak'uade t'ōk'ari tachi t'āena bapachima. Ichi sōpiadepa tachi minachia k'aripasima. Ichia tachiá pia k'awapisima Tachi Ak'ōre piarā sāmaasá bit'a. Māine taipa ichi āarea pia bit'a unusidama, Tachi Ak'ōre Warrat'u māiya bi pēra. ¹⁵Juan chi Porochoapari ichi k'orea nāiya ibia jara-pachima: «Nāi ēpēra k'orea, mia nāiya jara bapachima: “Chi mi k'aadea cherut'a mi k'aepēra atepe bima, ichi mi naena bada pēra”».

¹⁶Ichi minachia k'awa bidepa, sōpiadepa tachi k'aripa basima

māinepa sōpiadepa tachi k'aripa bima. ¹⁷Tachi Ak'ōrepa naena Moisepa bida teasima, maamina Jesucristodepa tachiá k'awapisima ichi piarā sāmaasá bit'a māinepa ichi sōpiadepa tachi minachia k'aripa bit'a. ¹⁸Abai pida Tachi Ak'ōre ununak'ama. Maamina chi Warra aba bit'a Tachi Ak'ōre pēra māinepa chi Ak'ōre ome abarik'a bi pēra, tachiá k'awapisima Tachi Ak'ōre piarā sāmaasá bit'a.^c

**Juan chi Porochoaparí
k'orea bida**

Mateo 3:11-12; Marco 1:7-8;

Luca 3:15-17

¹⁹Nāi chi Juanpa ara ichi k'orea jaradapi. Judiorā chaarearāpa Jerusalenepa p'aarerā māinepa Levidepemarā Juanmá peesidama ichiá nāiya ididamērā:

—¿Pi k'aima? ¿Pi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí tei jaradak'āra?

²⁰Māine ichia piarā p'anoosima:

—Mi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí tei jaradawēma.^d

²¹Āchia māicha idisidama:
—¿Māiya bipira pi k'aima?
¿Pi Eliak'āra?

Ichia p'anoosima:

—Mi māiwēma.

^c 1:18 *Chi Warra aba bit'a.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *Tachi Ak'ōre abapuru bima. Tachi Ak'ōre pēra.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^d 1:20 *Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí tei jaradawēma.* Māi griego pedeade bi bima: *Cristo. Cristo t'īwēma.* Jara bima «Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí tei jara bada» wa «Tachi Ak'ōrepa Tachi Chipari teada». Arameo pedeade bi bima: *Mestas.*

Āchia māicha idisidama:

—Pi ¿Tachi Ak'õre pari pedea-parí chi waibia bi chei badak'ára?

Ichia p'anoosima:

—Mi māiwēma.

²²Māicha idisidama:

—¿Māiya bipira pi k'aima? Chi tai peedaarā pi k'orea jarade wānai p'anima. Ara pichi k'orea ¿k'āre jaraima?

²³Māine Juanpa p'anoosima:

—Tachi Ak'õre pari pedea-parí Isaíapa nāiya jarasima: “Ījūa pania newēa bide abaipa nāiya jīk'ua pedea bima: Tachi Chipari o jīp'a jarit'i”. Mi māi ēpērapī.

²⁴Chi eda waapēarā chi Juanmá peedaarā p'ariseorā pasima.^e ²⁵Māirāpa ichiá idisidama:

—Pi Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jaradaepira, māinepa Eliawēpira māinepa Tachi Ak'õre pari pedeparí chi waibia biwēpira, ¿k'ai t'inepa pia ēpēerā jāiya porochoaparima?

²⁶⁻²⁷Juanpa nāiya p'anoosima:

—Mia paniapa porochoaparima. Maamina chi mi k'aadea chei bada māra t'āena bimina mārāpa ichi atua p'anima. Ichi mi k'aepēra chi atepē bi pēra, ichia jīrone jī bi ērai k'orea mi māi pae pia biwēma.

²⁸Māiyasima Ījūa Betania p'uuru apataimá, Jordán to k'īaria Juanpa porochoa badamá.^f

**Jesú, Tachi Ak'õre
Oveja Chak'epi**

²⁹Māi norema Juanpa Jesú ichimá cheru unuk'ari, ya jarasima: «¡Ak'it'! Jāit'a Tachi Ak'õre oveja chak'epi. Ichidepa Tachi Ak'õrepa nāi ĩjūanepemārāpa nemietá oopatai k'īrisia atuaiipi.

³⁰Ichi k'orea mia naena jarasima: “Chi mi k'aadea cherut'a mi k'aepēra atepē bima, ichi mi naena bada pēra”. ³¹Naena mia Jesú māiya bit'a atua basima. Maamina mia paniapa porochoa bima Israel ĩjūanepemārāpa k'awadamērā k'ai Tachi Ak'õrepa peedat'a».

³²Māinepa jarasima: «Mia unusima Tachi Ak'õre Jaore pajānēpa p'aloma jīra chek'ari Jesú ĩri beesit'a. ³³Mia ichi atua basima. Maamina mia panianēpa porochoamērā Tachi Ak'õrepa peeside nāiya jarasima: “Pia unuipi mi Jaore ēpēra ĩri chek'ari ichi ome beeit'a. Unurune pia k'awaiipi māipa ichi Jaoredepa porochoai-pi”. ³⁴Mia māi unusima. Māi k'orea mia jara bima ichi piarā Tachi Ak'õre Warrāpi».

**Jesú ome p'irriapatairā
chi naapemārā**

Mateo 4:18-22; Marco 1:16-20;

Luca 5:2-11

³⁵Māi norema Juan chi Porochoaparí māicha arí basima.

^e 1:24 Griego pedeade ichiaba nāiya jara k'īria bima: «chi Juanmá peedaarā p'ariseorāpa peesidama». ^f 1:28 Waapēarā k'art'ade *Betábara* bi bima.

1:21 Deuteronomio 18:15-19. 1:23 Isaía 40:3. 1:29 Levítico 16:20-22.

1:33 Ezequiel 36:25-27; Isaía 11:1-2; Joel 2:28-29.

Māinepa chi ichi ome p'irriapatairā ume p'anasidama. ³⁶Māine Juanpa Jesú ichi k'ait'a wāru unuk'ari jarasima:

—¡Ak'it'i! Jāi jāma bit'a Tachi Ak'ōre Oveja Chak'epi.

³⁷Māi ūrinak'ari Juan ome p'irriapatairā umepema Jesú k'aade wāsídama. ³⁸Jesupa jūitea ak'irude ichi k'aade cheutat'a unusima. Māine idisima:

—Mārapa ¿k'āre k'īria p'anima? Āchia jarasidama:

—Rabí, pi ¿sāma k'āi baparima? (Māi p'edeā Rabí jara bima “Jarateparí”).

³⁹Jesupa p'anoosima:

—Ak'ide chet'i.

Ara māine wānak'ari unusidama sāma k'āi baparit'a. Māi ewaride ichi ome p'aneesidama k'ewara paru pēra.

⁴⁰Juanpa jarada ūrinak'ari Jesú k'aade wānana ume p'anasidama. Aba Simón Pedro chi ūpēa André pasima. ⁴¹André Jesumá bak'ari naa ichi ūpēa Simón jiride wāsima. Unuk'ari jarasima:

—Taipa unusidama Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada.

⁴²Maapae Andrepā Simón Jesumá ateewāsima. Chedak'ari Jesupa Simonmá ak'ik'ari jarasima:

—Pi Joná warra Simonpi, mamina idiipa naa pi t'ī Cep'a adaima.^g (Māi t'ī Cep'a ichiaba Pedro apatama).

Jesupa P'elipe māinepa Natanael t'ina

⁴³Norema Jesú Galilea tuadea wāi k'īrisiasima. Māipuru P'elipe unusima. Unuk'ari jarasima:

—Mia k'īria bima pi mi ome p'irriait'a.

⁴⁴Māi P'elipe Betsaida p'uurudepema pasima. André māinepa Pedro māmapema pasima.

⁴⁵Māine P'elipepa Natanael jiride wāsima. Unuk'ari jarasima:

—Taipa chi ēpēra k'orea Moisepa bidade eda jara bit'a unusidama. Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa ichi k'orea bisidama. José warra, Jesú Nazaredepemapi.

⁴⁶Natanaelpa P'elipea jarasima:

—¿Māiyara nepia tachi pae Nazaredepa cheik'āra?

P'elipepa jarasima:

—Ak'ide wānama.

⁴⁷Jesupa Natanael ichimá orrobari cheru unuside nāiya jarasima:

—¡Ak'it'i! Nāit'a chi piarāpēa ēpēra Israeldepemapi. Ichia tachi seak'ama.

⁴⁸Natanaelpa Jesú unuk'a pada pēra ichiá idisima:

—Pia mi ¿sāmaasá k'awa bima? Jesupa p'anoosima:

—P'elipepa pi jiride wāi naena mia k'awa basima pi higo pak'uru ek'ari bit'a.

⁴⁹Māipuru Natanaelpa jarasima:

^g 1:42 *Joná*. Griego pedeade māi t'ī Juan apatama. *Cep'a ichiaba Pedro*. Māirā t'ī jara k'īria p'anima «mawara».

—Jarateaparí, pi piarã Tachi Ak'õre Warrapi. Pi tachi israel ijüanepemará chi poro jüra jïparipi.

⁵⁰Mãine Jesupa jarasima:

—Mia pi higo pak'uru ek'ari bi k'awasiade a bi përa çpia mãiya k'ïrisia bik'ãra? Mãi k'aepëra ëpëerãpa ne p'ue oodak'apí atepe waibia be unuipi.

⁵¹Maapae Jesupa jarasima:

—Mia piarã jararuma: mãrapa pajã ewa nibit'a ununaipi. Mãinepa ununaipi Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairã mi, chi Ëpëra Warra bimá chedak'ari ya it'aa wãutat'a.

Jesupa pania uvaba papida

2 ¹Ewari üpeaide arapá mia-k'ãipatai ewari oosidama Caná p'uurude, Galilea ijüane. Jesú nae ichiaba mãma basima. ²Jesú mãinepa chi ichi ome p'irriapatairã mãi arapá miak'ãipatai ewari oo p'anímá t'ï p'anasi-dama. ³Mãiya p'anine uvaba jõna përa chi naepa Jesua jarasima:

—Uvaba jõsima.

⁴Mãine Jesupa jarasima:

—Nae, çk'ãre k'orea pia miá mãiya jara bima? Mi ewari waidi ará pawëma.^h

⁵Maamina Jesú naepa chi ne jeda p'ania jarasima:

—Ichia jararut'a ãarea oot'i.

⁶Mãine chok'o mawara ooda sei arí p'anasidama. Judiorãpa mãi chok'o mawara ooda mãiya oopatama, Tachi Ak'õre pae pia awara bïdamërá. Chok'ocha cincuenta wa setenta pot'eya wãpata-ma.ⁱ ⁷Mãine Jesupa uvaba jeda p'ania jarasima:

—Chok'orãne paniapa ipirut'i.

Ara mãine ipiru t'ik'oa nibee-sidama. ⁸Maapae Jesupa jarasima:

—Naapae awara ãpia joedak'ari chi arapaapatai ewari ooparia atee-wät'i.

Ara mãiya oosidama. ⁹Maapae chi arapaapatai ewari ooparipa mãi pania pada ajorosima. Piarã uvaba tosima, maamina ichia atua basima sãmãipa t'ïsidat'a. Abapuru chi uvaba jeda p'anirãpa mãi k'awa p'anasidama. Chi arapaapatai ewari ooparipa chi imik'ïra wëra atai bit'a t'ik'ari nãiya jarasima:

¹⁰—Ãareairãpa chi uvaba pii-pará bit'a naa jedapatama. Maapae chi t'ik'oadaadapa minachia todak'ari, chi uvaba neena bit'a jedapatama. Maamina pia chi uvaba chi piipará bit'a mëra uru bada naapae jedapiruma.

¹¹Mãi ëpëerãpa ne p'ue oodak'apí naa ooda Jesupa Caná p'uurude Galilea ijüane oosima. Mãinepa chi ichi minachia atepe

^h2:4 *Mi ewari.* Chi eda waapëarãmá Jesupa jara basima ichi peadai k'orea wa chi ichia unupida chi Tachi Ak'õrepa K'aripaparí teai jarada k'orea. ⁱ2:6 *Cincuenta wa setenta pot'eya.* Waapëarã k'art'ade bi bima: *ochenta wa cien litro.* Griego pedeade nãiya bi bima: *metreta ume wa üpea.*

bit'a unupisima. Māiŷa ichi ome p'irriapatairāpa ichide piarā ijāasidama.

¹²Māiŷa nak'ari Jesú Capernaum p'uuruŷea wāsima. Ichi nae, ichi ŷpēarā māinepa ichi ome p'irriapatairā ichi ome wāsida. Māma tāaraa p'ananaé pasima.

**Jesupa ne netopatairā
āŷá jerek'oda**

*Mateo 21:12-13; Marco 11:15-18;
Luca 19:45-46*

¹³Judiorā Egitodepa wānana k'irisiapatai ewari k'ait'a pa bada pēra Jesú Jerusalenea wāsima.

¹⁴Māma Tachi Ak'ōre te eda unusima p'ak'a, oveja māinepa p'aloma netopatairā. Ichiaba chi erreara tau tua awaraidepema k'āpiapatairā māma suak'abari p'anit'a unusima. ¹⁵Māiŷa unuk'ari, Jesupa soa jik'ara ook'ari, āarea tajatá jerek'oasima āchi p'ak'a, oveja ome.^j Chi erreara tau tua awaraidepema k'āpiapatairā erreara tau jeeda k'oet'aak'ari, āchi nek'opatai jāwarik'oak'ari, ¹⁶maapae chi p'aloma netopatairā māiŷa jarasima:

—Nāi āarea āŷá atewāt'i. Mi Ak'ōre te ne netopatai te papirāt'i.

¹⁷Māine ichi ome p'irriapatairāpa k'irisiapidama Tachi Ak'ōre pedeade nāiŷa bi bit'a: «Mia pi

te minachia k'irria bi pēra mi peapidaipi».^k

¹⁸Māiŷa bide p'aarerā chi chaarearā arí p'anasidama. Māirāpa Jesua jarasidama:

—Taiŷá unupise Tachi Ak'ōrepa piá jāiŷa oopi bit'a.

¹⁹Jesupa p'anoosima:

—Nāi te minachia bit'a ārinai-pira, mia ewari ŷpeaide māicha oopi.

²⁰Māine chi p'aarerā chaarearāpa jarasidama:

—Nāi Tachi Ak'ōre te minachia bi 46 āŷo mimiasidama māi jōma oodai k'orea. Māi pia ŷsāmaasá ewari ŷpeaide jōma ooyade a bima?

²¹Jesupa nāi te minachia biade aside ara ichi k'ak'ua k'oreapuru pedea basima. ²²Ichi chok'ae p'irabarik'ari ichi ome p'irriapatairāpa ichia māiŷa jara badat'a k'irisiapidama. Māine āchia Tachi Ak'ōre pedeade bi bit'a māinepa Jesupa jarada piarā ijāasidama.

**Jesupa ēpēerā sāmaasá
be k'awada**

²³Judiorā Egitodepa wānana k'irisiapatai ewaride Jesú Jerusalene basima. Māine minachia ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí ichia ooside chok'arairāpa ichide ijāasidama. ²⁴Maamina Jesupa āareairā k'irisia k'awa bi pēra ijāae pasima

^j 2:15 Māi ewaride judiorā tua awaraidepemarā Jerusalenea chepachidama ne paateapidaí k'orea Tachi Ak'ōre tede. Māma chi te edaria ānimara atapachidama chi p'aarerāpa paadamērā. ^k 2:17 Griego pedeade nāiŷa bi bima: *Pi te minachia bi mia minachia k'irria bi pēra mi paaipi*. Salmo 69:9.

ãchia ichide piarã ijãa p'anit'a.
 25 ãareairã sô k'awa bi përa mi
 ãpia pida ichiá ëpëerã sãmaasá be
 jaradaiwëa p'anasidama.

Jesú Nicodemo ome pedeada

3 1 P'ariseo Nicodemo apatai
 basima. Ichi judio chi mina-
 chia k'awa bi pasima. 2 Teamasi
 Jesumá wãside, nãiya jarasima:
 —Jarateaparí, taipa k'awa
 p'anima pi Tachi Ak'õrepa pee-
 dapi. Tachi Ak'õre pi ome bada-
 wëpara, chi ëpëerãpa ne p'ue
 oodak'apí p'ue ooiwë pasima.

3 Jesupa ichiá jarasima:

—Piarã ara mia piá jararuma:
 ëpëra mãicha chiwidi t'õepira
 p'ue baiwëma Tachi Ak'õre juade
 ichidirã ome.¹

4 Mãi k'orea Nicodemopa ichiá
 idisima:

—¿Sãmaasá tachi chõa bit'a
 mãicha t'õima? Mãiya bïpïra
 ¿tachi nae bide wãi bik'ãra
 mãicha t'õmërã?

5 Jesupa p'anoosima:

—Piarã mia piá jararuma:
 panianepa, Tachi Ak'õre Jaorede
 pida t'õepira, Tachi Ak'õre juade
 paiwëma ichidirã paara.^m 6 Tachi
 naepa t'õna nãi k'ak'uadepa che-
 dapi, maamina mãicha t'õna Tachi
 Ak'õre Jaoredepa t'õnapì. 7 Mia

mãicha chiwidi t'õnai p'aniane
 ada k'orea minachia k'õrisiarãse.
 8 Nãu paritua p'õat'iparima. Chi
 jïk'ua ùriparimina k'awak'ama
 sãmãipa cherut'a mãinepa sãmá
 wãrut'a. Ara mãi jïra, Tachi Ak'õre
 Jaore ununak'amina k'awa p'anima
 ëpëra sõne sãmaasá mãiya oo bit'a.

9 Nicodemopa jarasima:

—Tachi Ak'õre Jaorepa
 ¿sãmaasá mãi mãiyaima?

10 Jesupa p'anoosima:

—Pi Israeldepemará Tachi
 Ak'õre pedea jarateaparí chi
 minachia k'awa bimina ¿mã
 atua bik'ãra? 11 Piarã ara mia piá
 jararuma: taipa k'awa p'aninepa
 mãinepa unu p'aninepa pedea
 p'anima maamina taipa pedea
 p'anit'a mārãpa ijãanak'ama.

12 Mia nãi ijũane unupataide-
 pema jara bit'a mārãpa ijãanak'a-
 pira, mãi pajãnepema jararude
 ¿sãmaasá ijãanaima?

13 »Aba pida pajãnea wãk'ama
 mãi k'awai k'orea. Abapuru mi,
 chi Ëpëra Warrapa mãi k'awa
 bima, pajãnepa cheda përa.ⁿ

14 Moisepa ijũa pania newëa bide
 taama bronce ooda it'i barijira
 bida jïra, mi, chi Ëpëra Warra ara
 mãiya it'i barijira bidaipi, 15 chi
 mine ijãauta Tachi Ak'õre ome
 ewaricha chok'ae p'ananamërã.^o

¹ 3:3 *Chiwidi t'õepira*. Griego pedeade mãipa ichiaba jara bima: «pajãnepa t'õepira».

^m 3:5 Waapëarãmá mãi pedea nãiya jara bima: «Tachi Ak'õre Jaorepa ëpëra
 siik'ari mãicha t'õpiepira, mãi ëpëra Tachi Ak'õre juade paiwëma ichidirã paara».

ⁿ 3:13 Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade ichiaba bi bima: *ichi pajãne bi përa*.

^o 3:14-15 Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade mãinepa bi bima: *piudak'ari
 atuapidaemaapa*.

16»Tachi Ak'õrepa ëpëerã minachia k'ïria bi përa ichi Warra aba bit'a nãï ijüanea peesima jõma ichide ijãauta atuapidaemaapa, mãipari ichi ome ewaricha chok'ae p'ananamërã. 17Tachi Ak'õrepa ichi Warra nãï ijüanea peé pasima ëpëerã nepira parã p'aniane amërã mãipari peesima k'aripamërã. 18Tachi Ak'õrepa chi ichi Warrade ijãa bit'a nepira parã biade a biwëma. Maamina chi ichi Warrade ijãawëa bit'a Tachi Ak'õrepa mãï nepira parã biade aparima, ichi Warra aba bit'a itu bida përa.

19»Tachi Ak'õrepa nãï ijüanepemarã nepira parã p'aniane aparima nãï k'orea: chi inaa bi nãï ijüane chesima äareairãpa Tachi Ak'õrepa ununamërã. Maamina ëpëerãpa k'achia oopata përa p'ãriot'a k'ïriasidama. 20Äarea nemietã oopatairãpa chi inaa bi k'ïrianak'ama. Chi inaa bidea chedak'ama ächia nemietã oo p'anit'a unupidaemaapa. 21Maamina äarea chi piarã oopatairã chi inaa bidea che p'anima, ächia mãï Tachi Ak'õrepa k'ïria bi jïra oopatai äareairãpa k'awadamërã.

Juan chi Porochoaparipa Jesú k'orea pedeada

22Mãiya nak'ari Jesú ichi ome p'irriapatairã sida Judea tuadea wãsidama. Mãma p'anasidaide chi ichide ijãauta porochoapachima. 23Mãimisa Juanpa porochoa

bapachima Enonde, mãï Salim p'uuru k'ait'a, mãma pania minachia biëra. Mãma ëpëerã wãpachidama porochoapidai k'orea. 24Mãï mãiyasima Juan jãa nibipatai tede jãa nibii naena. 25Mãï ewaride waapëarã Juan ome p'irriapatairã judio aba bi ome k'ïruu pedeasidama, ne siidak'ari, ya mãï k'orea Tachi Ak'õrepa ächi pia unumërã.^p 26Mãine Juanmã wãnak'ari jarasidama:

—Jarateaparí, chi pi ome Jordán k'ïrari badapa ëpëerã porochoa bima, chi pia ichi k'orea pia pedea badapa. Mãï äareairã ichimã wãutama.

27Mãipuru Juanpa jarasima:

—Abai pida ne p'ue uru baiwëma, chi mãï Tachi Ak'õrepa ichiã teaiwëpira. 28Mãrapa mia jarada ürisidama. Mia jarasima mi chi Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jaradawëpi. Mãipari Tachi Ak'õrepa mi naa peesima o jarimërã ichi pae. 29Miak'äiutade chi wëra ataru mãï chi atepe bima. Maamina chi ichik'á bi k'õp'ãero arapá bima, ichia pedearut'a üri biëra. Ara mãï jïra mi sõpia bima ichi nãma bi k'orea. 30Ichi chi atepe bai bima. Mi k'aepe bai bima.

It'aripema ëpëra

31»Chi it'aripa cheru äareairã k'apëra chi atepe bima. Chi nãï ijüane bit'a nãï ijüanepema përa aba nãmapemat'u pedeparima. Mãipuru chi pajãnepa cheru

^p 3:25 *Judio aba bi*. Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade bi bima: *judiorã*.

ãareairã k'aepëra chi atepe bima. ³²Ichiapuru pedea bima pajãne ununa k'orea mãinepa ũrina k'orea. Maamina ichia pedea bit'a mi ãpia pida ijãanak'ama. ³³Chi ichi pedeade ijãa bïpa k'awa bima Tachi Ak'õrepa jara bit'a piarãpi. ³⁴Tachi Ak'õrepa peedapa Tachi Ak'õre pedea pedeparima, Tachi Ak'õrepa ichi Jaore wãak'awëa teada përa. ³⁵Tachi Ak'õrepa ichi Warra k'ïria bima; mãinepa ne ãarea teasima ichi juade uru bamërã. ³⁶Chi ichi Warrade ijãa bi Tachi Ak'õre ome ewaricha chok'ae baiپی, maamina chi ichi Warra itu bïru, mãi Tachi Ak'õre ome ewaricha chok'ae baiwëma. Ara nãiena Tachi Ak'õrepa ichi itia uru bima.

**Jesú Samariadepema
wëra ome pedeada**

4 ¹Mãi ewaride p'ariseorãpa ũrisidama Jesupa Juan k'aepëra ëpëerã minachia atepe uru bit'a mãinepa porochoa bit'a. ²(Piarã Jesupa ëpëerã porochoa-k'a pasima. Ichi ome p'irriapatairãpuru porochoaapachidama). ³P'ariseorãpa mãi ũrinana Jesupa k'awada përa Judea tuade bada Galilea tuadea mãicha wãsima. ⁴Maamina Galileadea pai k'orea Samaria tuade eda wãi basima. ⁵Wãrune Samariade bi p'uuru Sicar apataimã pasima. Mãi p'uuru Jacopa ichi warra

Josea teada ijãa k'ait'a bima.

⁶Mãma Jacó yooro k'oropidade pania joe ũu bi basima. Jesú minachia p'irria bidepa sêk'ari, mãikã suak'abari beesima. Mãi-para imat'ip'a pa basima. ⁷⁻⁸Chi Jesú ome p'irriapatairã p'uurudea chik'o atade wãnoosidama. Mãiya bide wëra Samariadepema pania joede chesima. Jesupa mãi wërã jarasima:

—Miã pania tease.

⁹Mãine wërapa Jesua jarasima:

—Mi Samariadepema wërapi.

¿K'ãre k'orea pi judiopa miã pania idi bima?

Ichia mãiya jarasima judiorãpa Samariadepemarã k'ïrianak'a përa.⁹

¹⁰Jesupa p'anoosima:

—Tachi Ak'õrepa teai bit'a pia k'awarupara mãinepa k'aipa jãi pania idi bit'a k'awarupara, pia miã pania idii pasima. Maapae mia chi chok'ae bapiparí pania teai pasima.

¹¹Wërapa jarasima:

—Pia ¿k'ãrepa pania joeima?

Nãi yooro k'orodade pania joe ũu bit'a eudu bima. Mãi chok'ae bapiparí pania ¿pia sãma joeima?

¹²Tai chõarãenapema Jacopa nãi yooro k'orodade pania joe ũu bit'a tai pae ameesima. Nãinepema to bapachima. Ichi warrarãpa mãinepa ichi ãnimararã pida topachidama. ¿Mãiyara pi Jacó k'aepëra chi atepe bik'ãra?

⁹ 4:9 *Judiorãpa Samariadepemarã k'ïrianak'a përa.* Griego pedeade mãipa ichiaba nãiya jara bima: «judiorã Samariadepema p'arat'ude nek'odak'a përa».

4:5 Génesi 33:18-20; 48:21-22; Josué 24:32.

13 Jesupa p'anoosima:

—Abaipa nāi pania toipira, māicha opisia baiپی. 14 Maamina chi mia tea bi pania torut'a waa opisia baiwēma. Chi mia tea bi pania ichide ewaricha wea baiپی māinepa Tachi Ak'ōrea ome ewaricha ichi chok'ae baiپی.

15 Māine wērapa jarasima:

—Māiya bipira māi pania miá tease waa opisia baemaapa, māinepa waa nāma pania joede che baemaapa.

16 Māi k'orea Jesupa jarasima:

—Pi k'ima t'īne wāk'ari nāmá chet'i.

17 Wērapa jarasima:

—Mi k'ima nea bima.

Jesupa jarasima:

—Pia piarā jara bima, pia k'ima newēane a bima. 18 Piarā pia k'ima joesoma uru basima. Māinepa chi pia nāi ewaride uru bit'a, māi pi k'imawēma. Pia jara bi piarāپی.

19 Māi k'orea wērapa jarasima:

—Mimá pi Tachi Ak'ōrea pari pedeapari'tu jāiya bima. 20 Tai chōarāenapemarāpa nāi eyade Tachi Ak'ōrea pia pedeapachidama,^r maamina māra judiorāpa jarapatama Jerusalenepuru ichiá pia pededai p'anima. ¿Sāma wānai p'anima Tachi Ak'ōrea pia pededai k'orea?

21 Jesupa p'anoosima:

—Mia jara bit'a ijāase. Ewariaba nāi eyade māinepa

Jerusalene pida Tachi Ak'ōrea pia pedeade wānaiwēma. 22 Māra Samariadepemarāpa Tachi Ak'ōrea pia pedeapatamina ichi atua p'anima. Tai judiorāpa ichi k'awa p'anima, judiorānepa Tachi Ak'ōrepa sāmaasá ēpēerá k'aripapari k'awapi bi pēra. 23 Maamina ewari chei bada chesima. Idiapae Tachi Ak'ōrepa k'īria bima ēpēerāpa āchi bemāipa pia pededait'a ichi Jaoredepa māinepa piarā k'awa p'aninepa. Aba māiya ichiá arí pia pededaipi. 24 Tachi Ak'ōrea jaoreپی. Māipuru ēpēerāpa ichiá pia pedea k'īria p'anipira māiya oodai p'anima ichi Jaoredepa māinepa piarā k'awa p'aninepa.

25 Chi wērapa jarasima:

—Mia k'awa bima Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada piarā cheit'a. Ichi cherude tachiá ne āarea k'awapiپی.

26 Māipuru Jesupa jarasima:

—Mi, chi pi ome pedea bit'a, māipi.

27 Māiya bide Jesús ome p'irripatairā p'uurudepa jūitea chesidama. Āchia k'awa k'īrisiadaé pasima Jesús wēra ome pedemaa beesideepuru. Maamina abai pida Jesua ididaé pasima «¿K'ārea k'īria basit'a?» wa «¿K'āarea wēra ome pedea basit'a?» 28 Maapae wērapa ichi chok'o amee'ari p'uurudea wāsima. Chek'ari ēpēerá jarasima:

^r 4:20 Samariadepemarāpa Guerizím eyade Tachi Ak'ōrea pia pedeapachidama. Josué māinepa ichi ome p'anirāpa māma Tachi Ak'ōrea pia pedeasidama Josué 8:30-35. Ebal eya Guerizím k'īrari bima.

29—¡Ak'ide wāt'i, chi mia ununa ĕpĕra! Ichia miá jarasima mia ne āarea naena oodat'a. ¿Māi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradawĕk'āra?

30 Ara māine ĕpĕerā p'uurudepa wāsídama Jesú bimá. 31 Māimisa Jesú ome p'irriapatairāpa ichiá chichupuria idi p'aneesídama nek'omĕrá. 32 Maamina Jesupa jarasima:

—Nek'oiwĕma, mia chik'o mārāpa atua p'anit'a uru bima.

33 Chi ichi ome p'irriapatairāpa ara āstu idi para beesima:

—¿Abaipa chik'o enemeesik'āra?

34 Māipuru Jesupa āchiá jarasima:

—Mimá, chi mi Peedapa oopi bi āarea oo bit'a, māt'u mi chik'o jĭra bima. 35 Mārāpa jarapatama: “Waidi jedek'o k'ĭmari pawĕa bima ne uu ĭjĭa chauda baai k'orea”. Maamina mia jararuma: ak'it'i, ĕpĕerā mimá cheutat'a, ne uu ĭjĭa chauk'ari, ya baapata jĭra bima. 36 Ne uu ĭjĭa baadai ewari chesima. Ne uu ĭjĭa baauta jĭra mārā mimianaipi ĕpĕerāpa mine ĭjĭanamĕrá. Māiya āchi Tachi Ak'ōre ome ewaricha chok'ae p'ananaipi. Chi ne uu ĭjĭa baaparí arapaaparima ichia erreara jitai bi pĕra. Ara māi jĭra mārā arapaadaipi ĕpĕerāpa mine ĭjĭauta k'orea. Chi ne uu ĭjĭa baaparí chi ne uuparí ome arapá p'ananaipi.

37 Tachia jarapatai piarāpi: “Abaipa ne uui bima māinepa abaipa baai bima”. 38 Ara māi jĭra mia mārā peesima waapĕarāpa uudada baadamĕrá. Āchia minachia sĕnak'ari uudaadat'a mārāpa baa p'anima.

39 Chok'ará Samariadepemarā māi p'uurude p'anapatairāpa Jesude ĭjĭasídama, wĕrapa nāiya jarada pĕra: «Ichia miá jarasima mia ne āarea naena oodat'a».

40 Samariadepemarā Jesumá chedak'ari chichupuria idisídama āchi ome beemĕrá. Maapae Jesú āchi p'uurude ewari ume beesima. 41 Ichia jaratea bide māi awara chok'arairāpa ĭjĭasídama.

42 Āchia wĕrá jarasídama:

—Taipa abapuru pia jarada k'orea ĭjĭa p'anĭwĕma, māipari ĭjĭa p'anĭma ichia jaratea bi ũrinana pĕra. Taipa k'awasídama ichi piarā nāi ĭjĭuanepemarā k'aripaparit'a.^s

Jesupa Galileade warra jĭpa beepida

43 Samariade ewari ume bak'ari Jesú Galilea tuadea wāsima. 44 Māi naena ichia jarasima Tachi Ak'ōre pari pedeaparí ara ichi tuadepemārāpa ichi wap'eadak'at'a. 45 Jesú Jerusalem baside Galileadepemarā sida tuanasídama Egitodepa wānana k'ĭrisiapatai ewari oodai k'orea. Māma Jesupa ĕpĕerāpa ne p'ue oodak'apí oo bi unusídama.

^s 4:42 Nāi ĭjĭuanepemarā k'aripaparit'a. Griego pedeade chi eda waapĕarā k'art'ade māinepa bi bima: *Cristo*.

4:44 Mateo 13:57; Marco 6:4; Luca 4:24.

Māi k'orea ichi Galileadea cheside ichiá pia chesiade asidama.

⁴⁶Galilea tuade bide Jesú māicha Caná p'uuru dea wāsima ichia naena pania uvaba papi-damá. Māimisa Capernaum p'uuru de chi poro jūra jīparí jī bi pae mimiaparí minachia k'awa bi basima. Māi warra k'idade basima. ⁴⁷Māine ichia ūrisima Jesú Judeadepa Galilea tuadea chesit'a. Ara māine Caná p'uuru dea wāsima Jesú bimá. Chek'ari chichupuria idisima ichi warra k'idade piuraa bit'a jipa beepide wāmērā. ⁴⁸Jesupa ichiá jarasima:

—Mārāpa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí ununaepīra mia jara bide ijāanaiwēma.

⁴⁹Maamina chi ēpērapa jarasima:

—Mi Chipari, mi warra piui naena isapea wānama.

⁵⁰Jesupa jarasima:

—Tiidá wāse. Pi warra jipa beesima.

Chi ēpērapa ijāana pēra ara māine wāsima. ⁵¹Tiidá cherude chi ichi pae pari mimiapatairāpa pia pedeadak'ari jarasidama:

—Pi warra jipa beesima.

⁵²Māine ichia idisima:

—¿Sāapae māiya jipa beesima? Āchia p'anoosidama:

—Noena imata baarea paside chi k'iamia tuusima.

⁵³Māine chi ak'ōrepa k'awa-sima ara māi horade Jesupa pi

warra jipa beeside a basit'a.

Māipa ichia māinepa ichi tiida-pemará pida Jesude ijāasidama.

⁵⁴Jesú Judeadepa Galileadea jīitea cherude ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oo basima. Māi chi bari k'ak'o umāarea ooda pasima.

Jesupa mimianak'apí ewaride k'ak'ua sorek'ea bi jipada

5 ¹Māiya nak'ari Jesú Jerusale-nea wāsima, judiorāpa māma arapaapatai ewaride ne oopatai oomaa p'anana pēra. ²Māma k'ui-patai yooro k'orodada basima. Hebreo pedeade Betzatá apatama. ^tMāi k'ui-patai chi p'uuru eda wāpatai Oveja apatai k'ait'a bīma. Chi pania k'ait'a te chak'e joesoma p'anasima. ³Māma jeeda k'idade k'ak'ua piawēa be, tau p'ārio be, jīru piawēa be māinepa sorek'ea be chok'ará p'anasima. [Āchia māi pania totomīaru ni p'anapachidama. ⁴Edaide Tachi Chiparipa it'aripa peeda māi pania totomīa-pide chepachima. Māiya oorude chi naa māi paniane eda wāru ichi k'ak'ua piawēa bada jipa beepachima.]^u ⁵Māine ēpēra basima, 38 āyo k'idade bit'a basima. ⁶Jesupa māi ēpēra jeeda bari bi unside k'awasima ichi māma tāaraa bit'a. Māipuru ichiá idisima:

—¿K'ak'ua jipa beei k'īria bik'āra?

⁷Māine chi k'idade bīpa māiya p'anoosima:

^t5:2 Betzatá. Griego pedeade chok'ará k'art'ade Betesda wa Betsaida bi bima.

^u5:3-4 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade pedea corchetede bi newēma.

—Ājā, maamina chi pania totomīarune, k'aipa mi ateewāi newēma eda bimērā. Mi eda wāyá oorumisa, awarai mi naa eda wāparima.

⁸Jesupa jarasima:

—P'irabarise. Pichi ne ēpēra uapatai atak'ari wāse.

⁹Ara māine chi ēpēra jipa beesima. Ichi ne ēpēra uapatai atak'ari jīte wāsima. Maamina māi mimianak'apí ewari pasima. ¹⁰Māipuru judiorā chi chaarea-rāpa ēpēra k'ak'ua jipa beedá jarasidama:

—Idi mimianak'apí ewari pēra pi ne ēpēra uapatai p'ue atak'ari wāiwēa bima.

¹¹Māine ichia p'anoosima:

—Maamina chi mi jipa beepidapa jarasima: “Pi ne ēpēra uapatai atak'ari wāse”.

¹²Āchia idisidama:

—¿K'aipa piá māiya pi ne ēpēra uapatai atak'ari wāi pia biade asima?

¹³Maamina māi atua basima. Jesú ēpēerā chok'ará nibi t'āena bada eda wāna pēra ichia p'ue jaraé pasima.

¹⁴Māiya nak'ari Jesupa ichi Tachi Ak'ōre te eda unuside jarasima:

—Ūrise: pi jipa beeda pēra waa nemietá oorāse pi piawēa bada k'aepēra atepe wariara piawēa beepiemaapa.

¹⁵Māiya nak'ari chi ēpēra judiorā chi chaarearāmá wāk'ari

© 1996 David C. Cook

Chi ēpēra jipa beeda ichi ne ēpēra uapatai atak'ari jīte wāna. (5:9)

jarasima chi ichi jipa beepida māi Jesú pasit'a. ¹⁶Māipuru p'aarerā chi chaarearāpa Jesú k'orea minachia k'achia pedea p'aneesidama māi ēpēra mimianak'apí ewaride jipa beepida pēra. ¹⁷Maamina Jesupa āchiá jarasima:

—Mi Ak'ōre wapida ĩapaawēa mimiaparima māinepa mi sida ĩapaawēa mimiaparima.

¹⁸Māi k'orea judiorā chi chaarearāpa ichi atepe peada k'īria p'aneesidama. Ichia mimianak'apí ewaride ne oodak'apí

^v5:16 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māinepa bi bima: *pea k'īria p'anasidama.*

oodat'a k'irianaé pasima. Māi awara mi Ak'ōreane ada k'orea māi atepe k'irianaé pasima māipa ara ichi Tachi Ak'ōreane ada pēra.

**Tachi Ak'ōrepa jua chaarea
ichi Warrá tea bada**

¹⁹Maapae Jesupa āchiá jara-sima: «Mia mārā piarā jararuma: mi, Tachi Ak'ōre Warrapa ara michi tuaba p'ue ne ooiwēma. Maamina mia unu bima mi Ak'ōrepa oo bit'a. Māi āarea mi Ak'ōrepa oo bit'a mia pida oo bima. ²⁰Mi Ak'ōrepa mi k'iria bima. Māipuru āarea ichia oo bit'a miá unuparima. Māi awara ichia nāi ēpēerāpa ne p'ue ooda-k'apí ooda k'aepēra ne waibia bet'a unupiipi. Māi k'orea mārā ak'iitua nibeepi. ²¹Mi Ak'ōrepa piudaadarā chok'ae p'irabaripi-k'ari chok'ae bipipari jira, ara māiya mi chi Warrapa chi mia k'iriarut'a chok'ae bapiparima. ²²Mi Ak'ōrepa aba pida itiaiwēma. Māipari mi bisima āareairā itiamērā. ²³Māiya āareairāpa mi Ak'ōre wap'ea p'ani jira mi sida wap'edaipi. Chi mi wap'eawēa bipa mi Ak'ōre sida wap'eawēa bima, mi Ak'ōrepa mi nāi ijūanea peeda pēra.

²⁴»Mia piarā jararuma: abaipa mi pedea ūrik'ari mi Peeda ijāai-pira, māi ēpēra ichi ome ewaricha chok'ae baiipi. Tachi Ak'ōrepa ichi itiaiwēma. Piarā māi ēpēra

piu bada chok'ae bima. ²⁵Piarā jararuma: ewari chei bada che-sima. Nāmāipa chi piuda jira p'anirāpa mi, chi Tachi Ak'ōre Warra pedea ūrinaipi. Chi mine ijāauta chok'ae p'ananaipi. ²⁶Mi Ak'ōrepa chok'ae bapipari jira, mia ara māiya chok'ae bapiparima ichia māiya bida pēra. ²⁷Māi awara mi bisima āareairā itiamērā, mi Ēpēra Warra pēra. ²⁸Mia jara bi k'orea k'awa k'irisiadawēa p'anarāt'i. Piarā ewariaba āarea jāirā tede piu beadapa mi, chi Ēpēra Warra pedea ūriutade, ²⁹māine āareairā chok'ae p'irabaridaipi. Chi nepia oo p'anana chok'ae p'irabaridaipi mi ome ewaricha chok'ae beadai k'orea, maamina chi nemietá oopatairā chok'ae p'irabaridaipi mia māirā itiamērā.

³⁰»Ara michi tuaba ne p'ue ooiwēma. Mia ēpēra itiaparima mi Ak'ōrepa jararu jira. Mia jīp'a itiaparima. Mia k'iria bi jira ook'ama māipari mi Ak'ōre, chi mi Pee-dapa k'iria bi jira ooparima.

**¿K'aipa Jesú k'orea
pia pedeapatama?**

³¹»Mia jara bi piarāmina ara michi k'orea pedea bi pēra, mārāmā māi piarāpēawēma. ³²Maamina mi Ak'ōre mi k'orea pedea bima. ^wMia k'awa bima ichia jara bi piarāt'a. ³³Mārāpa ēpēerā Juan chi Porochoaparimá

^w 5:32 Griego pedeade nāiya bi bima: *awarāipa mi k'orea pedea bima*.

5:27 Daniel 7:13-14. 5:31 Deuteronomio 19:15.

peesidama mi k'orea ididamērā. Māine ichia jarada piarā pasima. ³⁴Mia jiriwēa bima ēpēra mi k'orea pedeamērā. Maamina Juanpa mi k'orea jarada mia pida mārā jara bima k'aripadamērā. ³⁵Juan ipira urua bi jira basima. Ichi māra ome tāaraa badawēmina, māra ichi inaane arapá p'anasidama.

³⁶»Maamina Juanpa jarada k'aepēra nāi mi k'orea pia pedea bima: Mi Ak'ōrepa oopi bit'a mia āarea oo bi pēra k'awapi bima mi Ak'ōrepa mi piarā peesit'a. ³⁷Piarā mi Ak'ōre, chi mi Peedapa mi k'orea pedea bima. Maamina mārāpa ichi pedea ūrinak'ama māinepa ichi ununak'ama. ³⁸Māinepa ichi pedea māra sōne newēma, mi, chi ichia Peedade ijāanak'a pēra. ³⁹Mārāpa Tachi Ak'ōre pedea pia unupatama, māinepema Tachi Ak'ōre ome ewaricha chok'ae p'anait'a k'irisia p'ani pēra. ¡Māi k'art'ade mi k'orea pedea bima! ⁴⁰Maamina māra mimá chedai k'irianak'ama, mia māra chok'ae p'anapimērā.

⁴¹»Mia jiriwēa bima mārāpa mi pia ununamērā. ⁴²Māi awara mia māra k'awa bima. K'awa bima mārāpa Tachi Ak'ōre k'irianak'at'a. ⁴³Mi Ak'ōre t'īnepa che bima, maamina miá pia pededawēa p'anima. Māine awarai

ara ichi t'īnepa cheipira, māia pia pedepatama. ⁴⁴¿Sāmaasá mine ijāanaima? Abapuru k'iria p'anima waapēarāpa māra pia ununait'a. Maamina Tachi Ak'ōre aba bipa māra pia unuit'a māi jiridawēma.

⁴⁵»K'irisiarāt'i mi Ak'ōre k'irari mia māra nepira pará p'aniane ait'a. Mārāpa Moisé k'orea pia p'anana k'irisia p'anima. Maamina ara māi Moisepa māra mi Ak'ōre k'irari nepira pará p'aniane aipi. ⁴⁶Mārāpa Moisepa jarada piarā ijāa p'anana para mine ijāanai pasima, Moisepa mi k'orea bida pēra.^x ⁴⁷Maamina Moisepa bida sida ijāanaepira ¿sāmaasá mi pedea ijāanaima?»

Jesupa 5 mil p'ania nek'opida

Mateo 14:13-21; Marco 6:30-44;

Luca 9:10-17

6 ¹Māiya nak'ari Jesú Gallea senia k'īaria lao wāsima. Māi senia ichiaba Tiberia senia apatama.^y ²Jesupa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oo bidepa k'idade berā jipa beepik'oasima. Chok'ará ēpēerāpa māi unu p'anana pēra ichi k'aade wāsídama. ³Maapae Jesú ichi ome p'irriapatairā ome eyak'á p'eraade wānak'ari jeeda suak'abari p'aneesidama. ⁴Judiorā Egitodepa wānana k'irisipatai ewari k'ait'a pa basima. ⁵Māine Jesupa ēpēerā chok'ará k'aade

^x 5:46 Piarā āarea Tachi Ak'ōre chōarāenapema k'art'ade Jesú k'orea bi bima. Deuteronomio 18:15-19. ^y 6:1 *Galilea*. Māi senia choma chi Napema K'art'a bidade *Quinéret* wa *Cineret* t'ī jarapachidama. Ichiaba bi bima: *Genesare*. Luca 5:1.

5:33 Juan 1:19-34. 5:37 Éxodo 19:9; 33:11. 5:38 Josué 1:8-9.

cheuta unuk'ari, P'elipea nāiya jarasima:

—¿Sāma p'ana atadaima nāirá nek'opidai k'orea?

⁶Jesupa k'āre ooit'a k'awa basima. Māineepuru māiya jarasima P'elipepa sak'á p'anooi k'awa. ⁷P'elipepa p'anoosima:

—Mi jedek'o k'ak'o 8 mimiana erreara tau deepida, māi jitadepa mi āpia pida ara baiwēa bima, nāi ēpēerá mi āpiipiapida nek'opidayá.^z

⁸Māine chi Jesús ome p'irriapari André, Simón Pedro ūpēapa nāiya jarasima:

⁹—Warra nāma bīpa p'ana cebada ooda joesoma uru bīma māinepa beta ume uru bima. Maamina nāi ¿k'āa sāt'a nāi ēpēerā chi minachia nībi pae?

¹⁰Māma p'ūajāra pará basima. Māipuru Jesupa jarasima:

—Āareairá jarat'i p'ūajārane suak'abari p'aneenamērā.

Ara māine jeeda suak'abari p'anesidama. Imik'īirāowa cinco mil p'anasidama. ¹¹Jesupa p'ana juade jitak'ari Tachi Ak'ōrea sōpia biade asima. Maapae ichi ome p'irriapatairá jarasima ēpēerá jedadamērā. Betadeepida ara māiya oosima āareairāpa āchia k'īriautat'a k'odamērā. ¹²Āareairā jāwaana-k'ari Jesupa ichi ome p'irriapatairá jarasima:

—Chi pichoada jōma jirip'et'i mi āpia pida ārinaemaapa.

¹³Ara māine jirip'esidama.

Jabara k'ak'o doce ipirupisidama māi p'ana cebada oodat'a māi joesomanepema pichoadapa.

¹⁴Chi Jesupa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí ununak'ari ēpēerāpa jarasidama:

—Piarā nāi Tachi Ak'ōre pari pedeparí chi waibia bi, chi nāi ijūane chei badapi.

¹⁵Maamina Jesupa k'awasima ēpēerāpa ichi jita k'īria p'anasit'a āchi poro jūra jīparí jī bi papidai k'orea. Māipuru māicha ichi tuaba eyadea wāsima.

Jesú to ĩri wāna

Mateo 14:22-27; Marco 6:45-52

¹⁶K'iuk'ari Jesús ome p'irriapatairā senia ik'idá wāsidadama.

¹⁷P'āp'orrode batoosidaide Jesús āchimá waidi chewēa basima. Maamina waa k'īaria lao wāsidadama Capernauna wānai k'orea. Māiya bide minachia p'ario nībeesima. ¹⁸Māine nāu minachia p'ōat'i nībeesidepa, senia t'umaane to bik'a minachia nībeesima. ¹⁹To estarik'a wāutade Jesús to ĩri cheru unusidama.^a Āchimá cheru pēra minachia p'erasidama.

²⁰Maamina Jesupa jarasima:

—P'erarāt'i. Mipi.

²¹Māine ichi p'āp'orrode sōpia batoopidak'ari, atewāsidadama.

^z6:7 Māi ewaride jedek'o k'ak'o ocho mimiapachidama dosciento denario erreara tau jitai k'orea. ^a6:19 Māi senia chi jet'ea diez kilómetro chaa bima. Māipa jara bima cinco wa sei kilómetro āchi wii wāuta pasit'a.

Ara mǎine āchi wāutamá to ik'idá pasidama.^b

Jesú chok'ae bapiparí p'anapi

²²Chi eda waapēarā wa k'īaria lao p'aneesidama. Māi norema k'awasidama chi Jesú ome p'irriapatairā āchi tuaba p'āp'orrode batoodak'ari, wāsidadat'a. Unusidama māma p'āp'orro abapuru basit'a mǎinepa Jesú āchi ome wāé pasit'a. ²³Māine waapēarā p'āp'orro Tiberia p'uurudepa chesidama chi Jesupa Tachi Chiparia sōpia biade ak'ari ēpēerá p'ana k'opidamá. ²⁴Ēpēerāpa k'awasidama Jesú mǎinepa ichi ome p'irriapatairā māma p'ana-naé pasit'a. Māipuru āchi mǎi p'āp'orrode batoodak'ari Capernauna Jesú jiride wāsidadama. ²⁵Jesú senia k'īaria lao unusidaide idisidama:

—Jarateaparí, pi ¿sāapae nāmá chesima?

²⁶Jesupa p'anoosima:

—Mia piarā jararuma: mārāpa k'awadawēa p'anima chi mia ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oodapa ne jara k'īria bit'a. Aba mi jiri p'anima mia nek'opik'ari jāwaanana pēra. ²⁷Mimiarāt'i chik'o k'odai k'orea, mǎi chik'o jōpari pēra. Māipari mimiat'i chi Tachi Ak'ōre ome ewaricha

chok'ae bapiparí p'ana atadai k'orea. Māi mi, chi Ēpēra Warrapa teaipí. Tachi Ak'ōrepa mi mǎi k'orea bisima.

²⁸Māipuru āchia idisidama:

—Taipa ¿k'āre oodai p'anima Tachi Ak'ōrepa oopi bit'a oodai k'orea?

²⁹Jesupa p'anoosima:

—Tachi Ak'ōrepa oopi bi nāipí: chi ichia Peedade ĩjāanai p'anima.

³⁰⁻³¹Māipuru āchia Jesua idisidama:

—¿Pia taiyá k'āre unupiima, pi pedea ĩjāanamērā? Tachi chōarāenapemarāpa ĩjūa pania newēa bide maná k'opachidama. Tachi Ak'ōre pedeade jara bima: “Ichia it'aripema p'ana teasima āchia k'odamērā”. ¿Pia k'āre ooima?

³²Māine Jesupa p'anoosima:

—Mia piarā jararuma, mǎi it'aripema p'ana Moisepa mārā teaé pasima. Mi Ak'ōrepuru teasima. Māi awara it'aripema p'ana piarā mārā tea bima. ³³Māi Tachi Ak'ōrepa teada p'ana it'aripa chedapa nāi ĩjūanepemarā chok'ae bapiparima.^c

³⁴Āchia jarasidama:

—Tai Chipari, mǎi chok'ae bapiparí p'ana ewaricha taiyá tea base.

^b 6:21 Māi griego pedeada ichiaba jara k'īria bima: «Māine ichi p'āp'orrode atewā k'īria p'anine, āchi wāutamá pasidama». ^c 6:33 *Chok'ae bapiparima*. Juanpa jara bima tachia Jesude ĩjāasidara, ewaricha chok'ae p'ananaít'a, ichi Jaore uru p'ananaít'a tachi k'aripai k'orea mǎinepa ichi pedea uru p'ananaít'a ichi piarāpēat'a k'awadai k'orea.

³⁵ Jesupa jarasima:

—Māi Mipi. Mi māi chok'ae bapiparí p'anapí. Māipuru chi mimá cheru waa jarrapisia baiwēma māinepa chi mine ijāa bit'a waa opisia baiwēma. ³⁶Maamina mia jarada jīra, mia ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí ooda mārāpa unusidamina ijāanawēa p'anima. ³⁷Chi mi Ak'ōrepa miá tea bi ēpēerā mimá chedaipi; māirā āyá jeret'aiwēma. ³⁸Mi pajānēpa chewēa bima mia k'īria bit'a ooi k'orea. Māipari chesima mi Peedapa k'īria bit'u ooi k'orea. ³⁹Mi Peedapa k'īria bima ichia miá teadairā aba pida atuapie-maapa, māipari nāi jōru ewari parude, āchi chok'ae p'irabari-piipi. ⁴⁰Mi Ak'ōrepa piarā k'īria bima ēpēerāpa mi ichi Warra k'awadak'ari, mine ijāanak'ari ichi ome ewaricha chok'ae p'ana-namērā. Māiya mia āchi nāi jōru ewaride chok'ae p'irabari-piipi.

⁴¹Jesupa «mi chi p'ana it'aripa chedade» ada pēra, chi māma p'ani judiorāpa ichi k'orea pedea piawēa pedeasidama. ⁴²Nāiya jarasidama:

—¿Nāi Jesús, José warrawē-k'āra? Chi ak'ōre māinepa chi nae tuchia unupatama. ¿K'āre k'orea ichi it'aripa chesiade a bima?

⁴³Māiya p'anine Jesupa jarasima:

—Waa k'achia pedearāt'i.

⁴⁴Abai pida p'ue mine ijāaiwēma mi Ak'ōre, chi mi Peedapa ichi mimá enemeaepira. Maamina

mi Ak'ōrepa māi enemeepira nāi jōru ewaride māi ēpēra mia chok'ae p'irabari-piipi. ⁴⁵Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā k'art'ade nāiya jara bima: “Tachi Ak'ōrepa āareairá jarateai-pi”. Māiya chi mi Ak'ōre pedea ūrik'ari ichidepa k'awak'ari mine ijāane cheipi. ⁴⁶Māipa jarawēa bima abaipa Tachi Ak'ōre unusit'a. Abapuru mi chi ichidepa chedapa māi unu basima.

⁴⁷»Mia piarā jararuma: ēpērapa mine ijāaipira Tachi Ak'ōre ome ewaricha chok'ae bai-pi. ⁴⁸Mi chi p'ana chok'ae bapiparí p'anapí. ⁴⁹Māra chōarāenapemārāpa ijūa pania newēa bide maná k'o p'anasidamina, māirā piusidama. ⁵⁰Maamina chi nāi p'ana it'aripa cheda k'oipira piuiwēma. ⁵¹Mi chi p'ana chok'ae bapiparí p'anapí, chi māi p'ana it'aripa chedapí. Pari-tuapa māi p'ana k'oipira ewaricha chok'ae bai-pi. Chi mia tea bi p'ana mi k'ak'uapi. Mia mi k'ak'ua teai-pi, māipa ēpēerā chok'ae p'ananamērā.

⁵²Māiya bide judiorā āchi tuaba k'īrisia awara awarā k'īruu pedea p'anasidadepa jara p'aneesidama:

—¿Sāmaasá ichi k'ak'ua tachiá k'opiima?

⁵³Māine Jesupa jarasima:

—Mia piarā jararuma: mārāpa mi chi Ēpēra Warra k'ak'ua k'odaepira māinepa mi oa todaepira, ewaricha chok'ae p'ana-naiwēma. ⁵⁴⁻⁵⁵Mi k'ak'ua māi

piarāpi māinepa mi oa māi
 piarāpi. Māipuru chi mi k'ak'ua
 k'o bit'a māinepa chi mi oa to
 bit'a, māi Tachi Ak'ōre ome
 ewaricha chok'ae baiپی. Nāi jōru
 ewaride mia māi ēpēra chok'ae
 p'irabaripiپی.

⁵⁶Chi mi k'ak'ua k'o bi māinepa
 mi oa to bi, mi ome bima
 māinepa mi ichi ome bima. ⁵⁷Mi
 Ak'ōre chok'ae baparipa mi pee-
 sima. Ya mi ichidepa chok'ae
 bima. Ara māi jīra chi mi k'ak'ua
 k'o bipa minepa chok'ae bai-
 پی. ⁵⁸Mi p'ana it'aripa cheda chi
 piarāpi. Māra chōarāenapema-
 rāpa maná k'opachidamina āarea
 piusidama. Maamina mi maná
 jīra biwēma. Chi nāi p'ana k'o bi
 ewaricha chok'ae baiپی.

⁵⁹Jesupa jōma māi Capernaune
 jarateasima judiorā ará pedeapa-
 tai tede.

**Tachi Ak'ōre ome ewaricha
 chok'ae p'ananai k'orea jarada**

⁶⁰Māi jaratea bi ūrisidaide
 chok'ará Jesú ome p'anirāpa jara-
 sidama: «Ichia jarada chi t'aju
 bima. ¿K'aipa māi p'ue māiya
 k'īriaima?»

⁶¹Jesupa k'awasima ichia
 jarateada k'orea āchi māiya pia-
 wēa pedea p'anit'a. Māipuru
 jarasima:

—Māramá, mia jarateada
 ¿chi t'aju bik'āra? ⁶²Māiyaipira
 mārāpa mi, chi Ēpēra Warra ichi

naena badamá it'aa wārut'a unu-
 naipira ¿sāmaasá k'īrisiadaima?
⁶³Tachi Ak'ōre Jaorepuru tachi
 chok'ae bapiparima. Nāi k'ak'uapa
 māiya p'ue ook'ama. Mia mārā
 Tachi Ak'ōre Jaoredepa jaratea
 bima māra piarā chok'ae p'ana-
 namērā. ⁶⁴Maamina eda waapēa-
 rāpa waidi mi pedea ijāanawēa
 p'anima.

Jesupa māiya jarasima ichia
 naenaena k'awa bada pēra k'ai-
 rāpa ichi pedea ijāanawēa p'anit'a
 māinepa k'aipa ichi jitapii bit'a.

⁶⁵Māine Jesupa jarasima:

—Māi k'orea mia jarasima: mi
 Ak'ōrepa ēpēra mimá enemeapira,
 māi ēpērapa p'ue mine ijāaiwēma.

⁶⁶Māipuru chok'ará Jesú k'aade
 wā p'anana rāpa ichi itu bisidama.
 Waa ichi ome p'irriadaé pasima.
⁶⁷Māipuru Jesupa ichia doce jiri
 atadairá jarasima:

—¿Māra sida wā k'īria
 p'anik'āra?

⁶⁸Simón Pedropa p'anoosima:

—Tai Chipari, tai ¿k'aimá
 wānaima? Aba piapuru taiyá
 jarateaparima Tachi Ak'ōre
 ome ewaricha chok'ae p'anana-
 mērā. ⁶⁹Taipa pi pedea piarā
 ijāa p'anima māinepa taipa piarā
 k'awa p'anima pi Tachi Ak'ōrepa
 peeda jip'a bit'a.^d

⁷⁰Jesupa jarasima:

—Mia māra doce jiri atasima,
 mi ome p'irriadamērā. Maamina
 mārānepema aba tioredepi.

^d6:69 Tachi Ak'ōrepa peeda jip'a bit'a Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada, chi Tachi Ak'ōre chok'ae baparí Warra.

⁷¹Jesupa Juda, Simón Iscariote warra k'orea pedea basima. Ichi Jesú ome p'irriapatairā doce p'aninepemamina, māipa ichi jita-pii pasima.

**Jesú ūpēārāpa ichide
ijāanaé pada**

7 ¹Māiya nak'ari Jesú Galilea tuade p'irria nipasima. Judea tuadea wā k'īriaé pasima judiorā chi minachia k'awa p'anirāpa peadayá oo p'anasi pēra. ²Māi judiorā te chak'ede p'anapatai arapaapatai ewari k'ait'a pa baside, ³Jesú ūpēārāpa ichiá jarasidama:

—Nāmapema wāse Judeadea chi jāmapema pichi ome p'irriapatairāpa māi pichia ne oo bit'a ununamērā. ⁴Chi ēpēerāpa ichi k'awapii k'īria bipira ne mēra ooi-wēa bima. Pia ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oo bit'a āareairā taade oose, āchia pi k'awadamērā.

⁵Māiya jarasidama āchia pida ichide ijāanak'a pada pēra.

⁶Māine Jesupa āchiá jarasima:

—Mi wāi ewari waidi pawēma, maamina mārāpa k'īriautade p'ue wānai p'anima. ⁷Nāi ijūanepemarāpa māra k'īramá p'aniwēma. Maamina mit'a k'īramaa p'anima, āchia nemietá oopatai mia mietaade a jara bi pēra.

⁸Wāt'i māi arapaapatai ewari oo p'animá. Mi waidi wāiwēma mi wāi ewari waidi ará pawē pēra.

⁹Māiya jarak'ari Galilea tuade beesima.

**Arapaapatai ewari oomaa
p'animá Jesú wāna**

¹⁰Māine Jesú ūpēārā māi arapaapatai ewari oomaa p'animá wāsídama. Māiya nak'ari Jesú wāsima. Maamina k'īup'ea wāsima ēpēerá k'awapidae-maapa. ¹¹Judiorā chi minachia k'awa p'anirāpa māi arapaapatai ewaride ichi ara māma jiri p'anasidaide, nāiya idipachidama: «¿Jāi Jesú sāma bima?»

¹²Māine chok'ará arí p'anirāpa Jesú k'orea wawaria pedeapachidama. Waapēārāpa jarapachidama: «Ichi ēpēra pia bipi», maamina waapēārāpa jarapachidama: «Māiyawēma; ēpēerā seaparipi». ¹³Maamina judiorā chi minachia k'awa p'anirā wape'a p'ani pēra mi āpia pida Jesú k'orea jik'ua pedeadak'a pasima.

¹⁴Māi arapaapatai ewari estari-k'a pak'ari māi outade Jesú Tachi Ak'ōre te minachia bidea wāk'ari tajataria jaratea beesima.^e

¹⁵Māiya bide chi māma nibada judiorāpa k'āre k'awa k'īrisiadaé pasima. Nāiya jarasidama: «¿Māi ēpēra sāmaasá minachia k'awa bima, k'art'a atua bipa?»

¹⁶Māine Jesupa āchiá jarasima:

—Mia jaratea bi mōrewēma, māipari mi peedadepi. ¹⁷Chi Tachi Ak'ōrepa k'īria bit'a ooi

^e7:14 Māi arapaapatai ewari ocho ewari oopachidama.

7:2 Levítico 23:33-43.

k'orea bipa k'awaipi chi mia jaratea bit'a Tachi Ak'örenepa cherut'a wa mia michi k'irisia-depa jaratea bit'a. ¹⁸ Abaipa ara ichi k'irisia-depa pedea bipira mäiya oo bima epëeräpa ara ichi k'orea pia pedeadamërá. Maamina abaipa k'iria bipira waa-pëaräpa chi ichi peeda k'orea pia pedea bipira, mäipa piaräpëa pedea jaraparima; sea jarak'ama.

¹⁹ Moisepa ichia bidat'a mārā teasima. Maamina mārāpa māi ichia bida ijāanak'ama. ¿K'äre k'orea mārāpa mi peadayá oo p'anima?

²⁰ Mäine epëeräpa idisidama:

—¿K'aipa pi pea k'iria bima?

¿Jaore mietá pi k'ak'uade bipa mäiya k'irisia-pi bik'ära?

²¹ Jesupa p'anoosima:

—Mia mimianak'apí ewaride ne ununak'á be aba ooda k'orea mārāpa k'awa k'irisia-depa pasima.

²² Maamina mārā sida mimianak'apí ewaride ne oopatama. Imik'ira k'ak'ua tauchaapatama Moisepa bida jira. (Piarā māi oopatai Moisedepa cheé pasima, mäipari mārā chōarāenapemane-pa chesima). ²³ Moisepa bida oodai k'orea mārāpa mimianak'apí ewaride pida warra chak'e k'ak'ua tauchaapatama. Māi mārā ¿k'äre k'orea mi ome k'iruu p'anima mimianak'apí ewaride

epëra jipa beepida k'orea?

²⁴ Mārāpa unu p'ani k'orea piawëa pedearät'i, mäipari chi piaräpëa k'awadak'ari pia pedeat'i.

¿Jesú chi Tachi Ak'örepa Tachi K'aripaparí teai jarada?

²⁵ Mäine chi eda Jerusale-nepemārāpa ara ästu idi para beepachima: «¿Näit'u jiri p'ani-wëk'ära peadai k'orea? ²⁶ Ak'it'i, ichi nāma āareairā taade pedea bima. Maamina mi äpia pida ichiá ne jaradawëa p'anima. ¿Chi minachia k'awa p'aniräpa k'irisia p'anik'ära ichi chi Tachi Ak'örepa Tachi K'aripaparí teai jaradat'a?»^f

²⁷ Maamina tachia k'awa p'anima ichi sāmāpemat'a. Tachi Ak'örepa Tachi K'aripaparí teai jarada cherude mi äpia pida k'awadaiwëma ichi sāmāipa cherut'a».^g

²⁸ Mäine Jesupa Tachi Ak'öre te tuda jaratea bide jik'ua jarasima:

—Piarā mārāpa mi unupatama mäinepa sāmāpemat'a^h k'awa p'anima. Maamina mi ara michi-depa chewëa bima, mäipari mi chi piarā jaraparipa mi peesima. Mārāpa ichi k'awadawëa p'anima. ²⁹ Mia ichi k'awa bima, ichidepa cheda përa. Ara ichiapuru mi peesima.

³⁰ Māi k'orea ächia Jesú jita k'iria p'anasidama, maamina

^f7:26 Tachi Ak'örepa Tachi K'aripaparí teai jarada. Griego pedeade näiya bi bima: Cristo. ^g7:27 Waapëarā judioräpa jarapachidama Tachi Ak'örepa Tachi K'aripaparí teai jarada mi äpia pida k'awadaiwë't'a, aba ichia Israel k'aripai ewaridea. ^h7:28 Sāmāpemat'a. Jesú Nazaredepema pasima.

mi ãpia pida jitadaé pasima ichi ewari ará pawëa bada përa.

³¹ Mäine äareairäpa ichide ijãasi-dama. Mäiya jarasidama:

—Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jarada cherude ¿näi ëpërapa oo bi k'aepëra ëpëeräpa ne p'ue oodak'apí atepe ooi'ära?

**P'ariseoräpa Jesú jitadai
k'orea p'anana**

³² P'ariseoräpa k'awasidama ëpëeräpa Jesú k'orea wawaria pedea p'anit'a. Mäi k'orea ächia mäinepa chi p'aarerä minachia k'awapatairä pida Tachi Ak'õre te ot'eapatairä peesidama Jesú jitade wãnamërá. ³³ Mäiya p'anine Jesupa ëpëerä jarasima:

—Mi mära ome tãaraa bai-wëma. Mäiya bak'ari mi peedamá wäipi. ³⁴ Märapa mi jiridaipi maamina ununai-wëma. Mi wãrumá mära p'ue wãnaiwëma.

³⁵ Mäi k'orea judiorä chi arí beräpa ara ächi tuaba jara tuanasidama:

—¿Sámá wäi përa tachia ichi waa ununaiwëane a bima? ¿Griegodepemarä tuadea wäik'ära judiorä jãma berä jarateai k'orea? ³⁶ ¿K'äre k'orea ichia mäiya jara bima: “Märapa mi jiridaipi maamina ununai-wëma”? Mäinepa ¿k'äre jara bima “Mi wãrumá mära p'ue wãnaiwëma”?

**Pania chok'ae bapiparí
k'orea bida**

³⁷ Mäi arapaapatai ewari oo p'anine chi k'aadeapema ewari chi choma bit'a basima. Mäi ewaride Jesú bai nibeek'ari jik'ua pedeasima:

—Chi abai opisia bipira mimá chese, maapae pania chok'ae bapiparidepema tose. ³⁸ Tachi Ak'õre pedeade jara bima abaipa mine ijãaipira pania chok'ae bapiparí ara ichidepa to jira wea baiipi.

³⁹ Jesupa makiidepa k'awapisima chi ichide ijãautapa Tachi Ak'õre Jaore atadait'a. Mäi ewaride Tachi Ak'õre Jaore waidi chewëa basima Jesú waidi pajãnea wãwëa badadeepuru.

**Ëpëeräpa Jesú k'orea awara
awará pedea tuanana**

⁴⁰ Mäi pedea ürisidaide arí p'aniräpa jarasidama: «Piarä näi ëpëra Tachi Ak'õre pari pedeapará chi minachia k'awa bi chei badapi».

⁴¹ Mäinepa waapëaräpa jarasidama: «Ichi Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jaradapi».

Maamina waapëaräpa jarasidama: «Mäiyawëma. ¿Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jarada Galileadepa cheik'ära?

⁴² ¿Tachi Ak'õre pedeade jara biwëk'ära ichi Davidepa cheit'a? ¿Daví p'uuru Belenepa chei biwëk'ära?»ⁱ

ⁱ7:42 Daví. 2 Samuel 7:12; Salmo 89:3-4; 132:11-12 *Belenepa*. Mik'ea 5:2.

7:38 Isaía 44:3; 55:1-4; 58:1; Joel 3:18; Zak'aria 13:1. 7:40 Juan 1:21; 6:14; Deuteronomio 18:15-19.

43 Māiŷa Jesú k'orea ara āchi k'ak'awá p'anasima. 44 Chi eda waapēarāpa ichi jita k'īria p'anasi-dama, maamina mi āpia pida jita-daé pasima.

**Judiorā chi minachia
k'awa p'anirāpa Jesude
ījāanawēa p'anana**

45 Chi Tachi Ak'ōre te ot'epa-tairā jūitea chedak'ari, p'ariseorā māinepa p'aarerā chi māirā chaarearāpa āchiá idisidama:

—¿K'āre k'orea ichi enemeenaé pasima?

46 Māine āchia p'anoosidama:

—Abai pida jāi ēpēra jīra pedek'ama.

47 Māi k'orea p'ariseorāpa jarasidama:

—¿Māiŷa bipira ichia māra sida seasik'āra? 48 ¿Tai p'ariseorāpa, wa waapēarā chi chaarearā pida ichide ījāa p'anik'āra? 49 Chi ichide ījāa bepa Moisepa bida atua p'anima. Āchi Tachi Ak'ōrepa itiaipī.

50 Māine Nicodemo āchi ome basima. Ichi Jesumá naena teamasi pedeade wā bada pasima. Āchiá jarasima:

51 —Maamina ¿Moisepa bidade jara bik'āra tachia paritua ēpēra p'ue itiadait'a, ichi pedea ūrinai naena? ¿Ichia ooda naa k'awadai p'anīwēk'āra?

52 Āchia p'anoosidama:

—¿Māiŷara pi Galileadepema k'āra? Tachi Ak'ōre pedea minachia eda jara base. Māine pia k'awaipi abai pida Tachi Ak'ōre pari pedeparí Galileadepa chewēt'a.^j

53 [Māiŷa tuananak'ari āareairā āchi techa wāsídama.^k

**Wēra imik'īra awarai
ome k'āina**

8 1 Maapae Jesú Olivo eyadea wāsima. 2 Norema tap'ede māicha Tachi Ak'ōre tede eda wāsima. Māma bide ēpēerā minachia ichimá cheepirisidama. Jeeda suak'abari beek'ari āchiá jaratea beesima.

3 Māiŷa p'anine judiorā Moisepa bida jarateapatairāpa māinepa p'ariseorāpa wēra imik'īra awarai ome k'āi bi jidadada ateewāsídama. Māi wēra chi arí p'ani esa bidak'ari 4 Jesua jarasidama:

—Jarateaparí, taipa nāi wēra imik'īra awarai ome k'āi bit'a jitasidama. 5 Moisepa bidade jara bima jākiī wērarā mawarapa bat'a peapidai p'anit'a.^l Pimá ¿pia bik'āra māiŷa oodait'a?

6 Āchia māiŷa jarasidama Jesupa sāmaasá p'anooi k'awadayá. Ichiá k'achia pedeapidai k'īrisia p'anasidama. Māine Jesú jeeda barrobari k'obeek'ari, ichi

^j7:52 P'ariseorāpa piawēa jarasidama. Joná Gat-hep'erdepema pasit'a. Māi p'uuru Nazaré k'ait'a basima Galilea tuade. ^k7:53 Griego pedeade chok'ará k'art'ade versículo 7:53—8:1 newēma. ^l8:5 Ichiaba jara bima chi imik'īra sida piui bit'a. Levítico 20:10; Deuteronomio 22:22.

jua jiminipa ijūane bipodosima.
 7Maamina āchia waa idi p'ani
 pēra p'irabarik'ari jarasima:

—Chi māranepema nemietá
 ook'apiipa mawara atak'ari nāi
 wēramá naa bat'ai bima.

8Māiya jarak'ari Jesupa māicha
 ijūane bipodosima. 9Jesupa
 jarada ūrisidaide ara māine
 āchi abaabá wāpodosidama.^m
 Naa chōarā āyá wāsidama. Māi
 ĩari k'ūtāarā sida āyá wāpodosi-
 dama. Jesú māi wēra ome ichi
 tuaba beesima. 10Jesú bai nibee-
 side wēra ichi tuaba bai nibit'a
 unusima.ⁿ Maapae idisima:

—Pi nemietá oo biade a p'anirā
 ¿sāma p'anima?° ¿K'aipa pi nepira
 pará biade aima?

11Wērapa p'anoosima:

—Aba pida, mi Chipari.

Jesupa jarasima:

—Mia pida pi nepira pará biade
 awēma. Wāse, maamina waa
 nemietá oorāse.]

**Jesú nāi ijūanepemarā
 pae inaa bipi**

12Māiya nak'ari Jesupa ēpēerā
 māicha jarasima:

—Mi nāi ijūanepemarā pae inaa
 bi jīra bima. Parituapa mi k'aade
 wāipira p'ārione nipaiwēma, māi-
 pari inaane bi pēra chok'ae bai pi.

13Māine p'ariseorāpa Jesua
 jarasidama:

—Pia ara pichi k'orea pedea bi
 pēra māipa jarawēa bima pia jara
 bi piarāpi.

14Jesupa jarasima:

—Ara michi k'orea pedea
 bimina mia jara bi piarāpi. Mia
 k'awa bima mi sāmāipa chesit'a
 māinepa sāmá māicha wāit'a.
 Maamina mārāpa māi atua
 p'anima. 15Mārāpa nāi ijūane-
 pema k'ĩrisiadepa mi ak'i p'anima.
 Mia aba pida mārā jīra māiya
 ak'ik'ama. 16Mia ēpēerā sāmaasá
 be ak'ik'ari jaraipira, mia jara bi
 piarāpi, mi tuaba pida māiya jara-
 wēa bi pēra. Māipari mi Ak'ōre,
 mi Peedapa mi ome māiya jara
 bima. 17Mārāpa chi Moisepa
 bida uru p'anima. Māi bidade
 jara bima ēpēra umeepa abarik'a
 pedea audaipira āchia jara p'anit'a
 piarāpi. 18Ara māi jīra ara michi
 k'orea pedea bima, māinepa mi
 Ak'ōre, mi Peedapa mi k'orea
 pedea bima.

19Māine āchia Jesua idisidama:

—Māiya bipira pi ak'ōre ¿sāma
 bima?

Jesupa p'anoosima:

—Mārāpa mi atua p'anima
 māinepa mi Ak'ōre atua p'anima.
 Mārāpa mi piarā k'awautapara,
 mi Ak'ōre sida k'awadai pasima.

20Jesupa Tachi Ak'ōre te eda,
 erreara Tachi Ak'ōrea teapataimá
 jaratea baside jōma māi jarasima.

^m 8:9 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: *Āchi sōne k'awa p'anasidama jip'a p'anawēt'a.* ⁿ 8:10 *Wēra ichi tuaba bai nibit'a unusima.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^o 8:10 *Pi nemietá oo biade a p'anirā.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

Maamina mi ãpia pida ichi jitadaé pasima ichi ewari waidi pawëa bada përa.

**Mi wãrumá mãra
p'ue wãnaiwëma**

²¹Maapae Jesupa jarasima:

—Mi wãipi. Wãk'ari mãrapa mi jiridaipi maamina waa ununaiwëma. Mãrapa mine ijãa-nawë përa nemietaade piudaipi. Piarã mi wãrumá mãra p'ue wãnaiwëma.

²²Mãipuru judiorã chaarearãpa ãchi tuaba pedea tuanasidama:

—Mãiya bipira ¿ichi tuaba piuik'ara? ¿Ichia mãi k'orea jara biwëk'ara: “Mi wãrumá mãra p'ue wãnaiwëane a bima?”

²³Mãine Jesupa jarasima:

—Mãra nãi ijüanepemarãpi, maamina mi pajãnepemapi. Mi nãi ijüanepemawëma. ²⁴Mãipuru mia jarasima mãra nemietaade piudaipi. Mãrapa chi Mit'u ijãa-naepira nemietaade piudaipi.^p

²⁵Mãipuru ãchia idisidama:

—¿Pi k'aima?

Jesupa p'anoosima:

—Mi chesiedapema, mãi mãrá jara bima.^q ²⁶Mia ne minachia mãra k'orea pedei bima, mãra nepira parã p'aniane ai k'orea. Maamina mãiyaiwëma. Chi mi peeda pedea piarãpi. Mia chi ichi-depa ùri bit'a nãi ijüanepemarã jaraparima.

²⁷Maamina ãchia k'awadaé pasima Jesupa ichi Ak'õre k'orea pedea bit'a. ²⁸Mãipuru ichia jarasima:

—Mãrapa mi, chi Ëpëra Warra it'i barijira biutade k'awadaipi chi Mit'a. K'awadaipi mia mi ãpia pida ara mia k'iria bi jira ook'at'a. Mãinepa k'awadaipi mi Ak'õrepa jarateada jira mia pedea bit'a.

²⁹Mi Peeda mi ome bima. Mi Ak'õrepa mi tuaba ameeek'ama mia ewaricha ichia k'iria bit'a oo bapari përa.

³⁰Jesupa mãiya pedea baside chok'arairãpa ichide ijãasidama.

Abrahamepa ununaanarã

³¹Maapae Jesupa judiorã ichide ijãautarã jarasima:

—Mãrapa mi pedea ijãa p'ana-naipira, piarã mi ome p'irriapatairã p'ananaipi. ³²Minepa mãrapa Tachi Ak'õre piarã k'awadaipi. Mãipa mãra chipari pae pari mimiaparí beada pari ãjã p'ananaipi.

³³Maamina ãchia jarasidama:

—Tai Abrahamepa ununana përa, tai chipari pae pari mimiapatairãwëpi. ¿Sãmaasã pia tai pari ãjã p'ananyane a bima?

³⁴Jesupa p'anoosima:

—Mia piarã jararuma: nemietã oopatairã mãi nemietã pae pari mimiapatairãpi. ³⁵Chi chipari pae pari mimiaparí ichi

^p 8:24 *Mit'u*. Mãinepa Jesupa jara basima ichi Tachi Ak'õrepi. Éxodo 3:13-14.

^q 8:25 *Mi chesiedapema, mãi mãrá jara bima*. Griego pedeade mãi pia biwëma.

Waapëarãmá jara bima: «Mia mãrá ¿k'ãre k'awa jarai bima?» wa «Mi ¿k'ãre k'orea mãra ome pedei bima?»

chiparidirã ome ap'i baiwēma, maamina chi chipari warra ichi ak'õre ome ewaricha baparima. ³⁶Mãipuru Tachi Ak'õre Warrapa mãra ãjã pari biipira, piarã pari ãjã p'aneenaipi. ³⁷Mia k'awa bima mãra Abrahamepa ununaanat'a, maamina mi pea k'iria p'anima mi pedea ijãanawēa p'ani pēra. ³⁸Mia jara bima jōma mi Ak'õrepa miã jarateadat'a. Mãine mārãpa ijãa p'anima mãra ak'õrepa ũripidat'a.

³⁹Ãchia p'anoosidama:

—Tai chõarãenapema ak'õre Abrahampi.

Maamina Jesupa jarasima:

—Mãra piarã Abrahãn warrarã padapara ichia ooda jãra oodai pasima. ⁴⁰Mia mãrã piarã pedea jara bima Tachi Ak'õrepa miã k'awapida jãra. Maamina mārãpa mi pea k'iria p'anima. ¿Abrahampa mãiya oosik'ãra? ⁴¹Mārãpa machi ak'õrepa oopari jãra oopatama.

Mãine ãchia jarasidama:

—jMaamina tai wēra tuu bipa t'õnawēma! Taipã Ak'õre abapuru uru p'anima. Mãi Tachi Ak'õrepi.

⁴²Jesupa jarasima:

—Tachi Ak'õre mãra Ak'õrepara, mārãpa mi piarã k'irianai pasima, Tachi Ak'õrenepa chek'ari nãma bi pēra. Mi ara minepa chewēa pasima. Ichiapuru peesima. ⁴³Mia jara bi ¿k'ãre k'orea mārãpa k'awadawēa p'anima? Mārãpa k'awadawēa p'anima, mi pedea ũri k'irianak'a pēra. ⁴⁴Mãra ak'õre tiorepi. Mãipuru ichia k'iria

bit'a mārãpa oo k'iria p'anima. Ichi jua chiwidiedadepema mã peaparima. Piarãnepã bak'ama chi piarãt'a ichide newē pēra. Sea jararude ichidiidepema jaraparima, seajarapari pēra mãinepa sea ak'õre pēra. ⁴⁵Mia piarã pedea jara bimina mārãpa mi pedea ijãanak'ama. ⁴⁶¿K'ai mãnepemapa mia piarã nemietã oo biade aima? Mia piarã pedea jara bipira, ¿k'ãre k'orea mi pedea ijãanawēa p'anima? ⁴⁷Chi Tachi Ak'õrene ijãa bipã ichi pedea pia ũrik'ari ooparima maamina mãra Tachi Ak'õrenewē pēra ichi pedea ũrinak'ari, oodak'ama.

Abrahãn bai naena Mi bada

⁴⁸Maapae judiorãpa Jesua jarasidama:

—jPi Samariadepemapi mãinepa jaore mietã uru bipi! ¿Taipã arí jara p'aniwēk'ãra?

⁴⁹Mãine Jesupa jarasima:

—Mi jaore mietã newēma. Mi Ak'õre k'orea pia pedeparima. Maamina mārãpa mi k'orea pia pedeadak'ama. ⁵⁰Mia jiriwēma epēerãpa mi k'orea pia pededamērã. Maamina chi mãi jiri bit'a aba bima. Ichiapuru epēerã nepira ak'iparima. ⁵¹Mia piarã jararuma, chi mi pedea ijãak'ari oo bit'a mãi piuk'ã paipi.

⁵²Mãine judiorãpa Jesua jarasidama:

—Naapae taipã k'awautama pi jaore mietã uru bit'a. Abrahãn piusima. ãrea Tachi Ak'õre pari

pedeapatairã sida piusidama, maamina pia jara bima: “Mi pedea ijãak'ari oo bit'a mãi piuk'á paipi”.⁵³ Mãiyara ¿pi tai chõarãenapema Abrahán k'aepëra chi atepe bik'ãra? Ichi piusima, mãinepa jõma Tachi Ak'õre pari pedeapatairã piusidama. Pi ¿k'ai k'irisia bima?

⁵⁴ Jesupa p'anoosima:

—Ara mi k'orea pia pedeapira mãipa jarawëa bima mi chi atepe pia bit'a. Maamina mi Ak'õrepa mi k'orea pia pedea bima. Mãrapa ichi mãra Tachi Ak'õreane a p'anima.⁵⁵ Maamina ichi atua p'anima. Mãine mia ichi k'awa bima. Ichi atua biade adapara mi mãra jãra chi sea bai pasima. Maamina mia ichi k'awa bi përa ichi pedea oo bima.⁵⁶ Mãra chõarãenapema Abrahán arapaasima mi nãi ijũane cheru ewari unui k'awa bada përa. Piarã unuk'ari maapae minachia arapá beesima.

⁵⁷ Mãine judiorãpa Jesua jarasidama:

—Pi waidi cincuenta ãyo biwëma. ¿Sãmaasá pia Abrahán unusiade a bima?

⁵⁸ Jesupa p'anoosima:

—Mia piarã jararuma: Abrahán bai naena Mipi.

⁵⁹ Jesupa mãiya jarada k'orea judiorãpa mawara atasidama ichi bat'a peadayá. Maamina Jesú mĩruk'ari Tachi Ak'õre te edapema ãyá wãsima.^r

Jesupa ëpëra tau p'ãrio t'õna jipa beepida

9 ¹Wãrune Jesupa unusima ëpëra ichi t'õnaenapema tau p'ãrio bit'a. ²Mãine Jesú ome p'irriapatairãpa idisidama:

—Jarateparí, ¿k'aipa nemietá oodadepa nãi ëpëra jãiya tau p'ãrio t'õsima? ¿Ichi ak'õre mãinepa chi naepa nemietá oodaadadepa, wa ichia nemietá oodadepa?

³ Jesupa p'anoosima:

—Ichia nemietá oodadepa wa chi ak'õrerãpa nemietá oodaadadepa jãiya t'õé pasima. Mãipari chi tau p'ãrio t'õsima ichidepa Tachi Ak'õrepa ne oorut'a ëpëerãpa ununamërá. ⁴Mãipururu ara ãst'á bieda, chi mi Peedapa oopi bit'a mia ãarea ooi bima. Mãi k'iuk'ari abai pida p'ue mimiak'ama. ⁵Maamina nãi ijũane bide mi ëpëerã pae inaa bi jãra bima mi Ak'õre k'orea k'awadamërá.

⁶Mãiya jarak'ari Jesupa ijũane iduk'ari yooro susua ook'ari, chi tau p'ãrio bi taude p'irisima.

⁷Maapae Jesupa ichiá jarasima:

—K'uiyatai Siloé apataimá siide wãse. (Mãi tĩ jara bima “peeda”).

Ara mãine chi tau p'ãrio bi wãk'ari ichi tau siik'ari unu beesima. Maapae ichi tiidá wãsima.

⁸Ichi te k'ait'a berãpa mãinepa chi ichia erreara idipachit'a

^r 8:59 Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade bi bima: *Jesú ara ãchi t'ãena wãsima.*

unupachidairāpa jarapachidama:
«¿Nāi chi erreara idi suak'abari
bapachiwēk'āra?»

⁹Chi eda waapēarāpa ichiade
apachidama. Waapēarāpa ichi jīra
bimina ichiwēane apachidama.
Maamina chi tau p'ārio badapa
jarasima: «Piarā mīpi».

¹⁰Māine ichiá idisidama:

—¿Sāmaasá pia unu beesima?

¹¹Ichia p'anoosima:

—Ēpēra Jesú apataipa yooro
susua ook'ari mi taucha p'iri-
sima. Maapae ichia jarasima:
“K'uiyatai Siloé apataimá siide
wāse”. Wāk'ari mī tau siiside unu
beesima.

¹²Māine āchia idisidama:

—Māi ēpēra ¿sāma bima?

Ichia p'anoosima:

—Mia atuapi.

**P'ariseorāpa tau p'ārio badá
minachia idi p'anana**

¹³⁻¹⁴Jesupa yooro susua
ook'ari tau p'ārio bi jipa beepida
ewari, māi chi mimianak'apí
ewari pasima. Māipuru chi tau
p'ārio bada waapēarāpa p'ariseo-
rāmá atewāsidadama. ¹⁵Maapae
p'ariseorā pida māi ēpērá idisi-
dama sāmaasá pi tau pia beesit'a.
Māine ichia jarasima:

—Ichia yooro susua ook'ari
mī taucha p'irisima. Maapae mia
paniapa siiside unu beesima.

¹⁶Chi waapēarā p'ariseorāpa
jarasidama: «Māi ēpēra Tachi
Ak'ōrenepa chewēa bima, mimia-
nak'apí ewaride chi tachia ne
oodaiwēa p'anine māiya ooda
pēra».

Maamina waapēarāpa jarasi-
dama: «¿Sāmaasá nemietá oopari
ēpērapa māi ēpēerāpa ne p'ue
oodak'apí p'ue oosima?»

Māiya ara āchi paara ne wawa-
ria pedea p'aneesidama. ¹⁷Māiya
p'anine māicha chi tau p'ārio
badá idisidama:

—Māi ēpēra, chi pi tau jipa
beepida, pimá ¿k'ai māiya bima?

Chi tau p'ārio badapa
p'anoosima:

—Mimá ichi Tachi Ak'ōre pari
pedeapariپی.

¹⁸Maamina judiorā chi
chaarearāpa ijāanak'a pasima māi
ēpēra naena tau p'ārio basit'a.
Māipuru chi ak'ōre chi nae ome
t'ī peesidama. ¹⁹Maapae āchiá
idisidama:

—¿Nāi māra warra tau p'ārio
t'ōna padat'a? ¿Sāmaasá idiapae
ichia unu bima?

²⁰Āchia p'anoosidama:

—Taipa k'awa p'anima nāi
tai warra tau p'ārio t'ō badat'a.

²¹Maamina atua p'anima sāmaasá
idiapae unu beesit'a, māinepa
atua p'anima k'aipa ichi jipa bee-
pisit'a. Ichi chōa pēra ichiá idit'i.
Ara ichi pari pedeapiپی.

²²Chi ak'ōrepa māinepa chi
naepa māiya jarasidama judiorā
chaarearā wap'ea p'ani pēra.
Piarā māi judiorāpa jarasidama
parituapa Jesú Tachi Ak'ōrepa
Tachi K'aripaparí teai jara-
daade aipira, māi chi judiorā ará
pedeapatai tedepema āyá jere-
t'aadayade asidama. ²³Māipuru
ak'ōrerāpa jarasidama: «Ichi chōa
pēra ichiá idit'i».

24 Māipuru judiorā chi māirā chaarearāpa chi tau p'ario badá māicha t'īnak'ari jarasidama:

—Tachi Ak'ōre k'īrari taiyá jāi ēpēra k'orea piarā jarase.^s Taipa k'awa p'anima ichi nemietá ooparipi.

25 Tau p'ario badapa jarasima:

—Mia atua bima ichia nemietá ooparit'a wa ook'apí. Abapuru k'awa bima mi tau p'ario basit'a maamina naapae unu bit'a.

26 Māine āchia māicha ichiá idisidama:

—Ichia ¿sāmaasá oosima? ¿K'āre oosima pi tau jipa beepi k'orea?

27 Ichia p'anoosima:

—Mia mārā jarasima maamina ijāanae pasima. Māi ¿k'āre k'orea māicha ūri k'īria p'anima? ¿Māra sida ichi ome p'irria k'īria p'anik'āra?

28 Māipuru āchia ichi nāiya itiasidama:

—Pi jāi ēpēra ome p'irriapariipi, maamina tai Moisepa bida-depa nipapatama. 29 Taipa k'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa Moisea pedesit'a, maamina jāi ēpēra sāmāpemat'a atua p'anima.

30 Māine tau p'ario badapa jarasima:

—¿K'āre k'orea mārāpa ichi sāmāpemat'a atua p'aniane a p'anima? ¿Ichia mi tau jipa beepié pasik'āra? 31 Tachia k'awa p'anima nemietá oopatairāpa idiuta Tachi

Ak'ōrepa pia ūrik'at'a. Māi awara k'awa p'anima parituapa Tachi Ak'ōre wap'ea bipira māinepa ichia k'īria bit'a oo bipira, chi māipa idirut'a Tachi Ak'ōrepa pia ūriparit'a. 32 Ewariaba pida tachia tau p'ario t'ōna jipa beepisit'a ūrinak'ama. 33 Nāi ēpēra Tachi Ak'ōrenepa chedawēpara mi āpia pida p'ue ne ooiwē pasima.

34 Māine judiorā chi chaarea-rāpa ichi itiasidama:

—Pi t'ōnanepa nemietá ooparima. ¿Sāmaasá taiyá ne jarateaima?

Māi k'orea ichi chi judiorā ará pedeapatai tedepema āyá jeret'aasidama.

Chi piarā tau p'ario be

35 Jesupa ūrisima tau p'ario bada āyá jeret'aasidat'a. Māi k'orea ichi jiride wāsima. Unu-k'ari idisima:

—¿Pia chi Ēpēra Warrade piarā ijāa bik'āra?^t

36 Ichia jarasima:

—¿Māi k'aima? Miá jarase mia ichide piarā ijāai k'orea.

37 Jesupa p'anoosima:

—Pia ichi unu bima. Mi, chi pi ome pēdea bit'a māipi.

38 Ara māine Jesús k'īrari sīraporode k'obeek'ari jarasima:

—Mi Chipari, mia ijāa bima.

39 Māine Jesupa jarasima:

—Mi nāi ijūanea chesima ēpēerā nepira ak'ii k'orea. Māiya

^s 9:24 Griego pedeade nāiya bi bima: *Tachi Ak'ōrea pia pedease.* ^t 9:35 Ēpēra Warra. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *Tachi Ak'ōre Warra.*

chi tau p'ario be jira bepa unu-
nאיפי mainera chi unu p'aniane a
p'ani tau p'ario be jira p'aneenאיפי.

⁴⁰ Waapeara p'ariseora Jesu
k'ait'a p'anipa mai p'ede a urisi-
daide idisidama:

—Pia k'are k'orea maiya jara
bima? Tai tau p'ario p'anik'ara?

⁴¹ Jesupa p'anoosima:

—Mara piara tau p'ario p'anana-
para, nemietá oopatai k'orea nepira
para p'aniane adaiwe pasima. Ma-
mina marapa unu p'aniane a p'ani
pera nemietaade p'anima.

Mi oveja ak'ipari chi pia bipi

10 ¹ Mai ewaride Jesupa
jarasima:

«Mia piara jararuma: chi abai
oveja k'aipatai iari eda wapeira,
maipari awarai iari eda wasira,
mai epera meapemara jira bipi
mainepa nechaparipi. ² Maamina
chi k'aipataide eda wapataimá eda
waparit'a chi oveja ak'iparipi. ³ Mai

pae k'aipatai ak'iparipa chi eda
wapatai ewaparima. Ovejapa achi
ak'ipari p'ede k'awa p'anima. Ach-
cha tik'oak'ari tajata atewaparima.

⁴ Joma tajata atewak'ari achi naa
waparima. Oveja ichi k'aade wapa-
tama ichi p'ede k'awa p'ani pera.

⁵ Maamina achia chi ununak'at'a
k'aade wanak'ama, maipari mirupa-
tama mai p'ede atua p'ani pera».

⁶ Jesu ne jara bidepa maiya
pedesima maamina judiorapa
k'awadae pasima k'are jara bit'a.

⁷ Maipuru Jesupa naiya jara-
sima: «Mia piara jararuma, chi
oveja eda wapatai mipi. ⁸ Mi chei
naena chok'ara nechapatara jira
mainepa meapemara jira chepa-
chidama. Maamina chi ovejarapa
achi p'ede ijanae pasima.

⁹ »Mi chi eda wapataipi. Chi
minepa eda waru nemietaade-
pema k'aripaipi. Ne k'irisiawe
baipi, mai ichia newea bi Tachi
Ak'orepa tei pera.^u

Chi oveja k'aipatai te (10:1-18)

^u **10:9** Griego pedeade naiya bi bima: Ichi eda waiipi, tajata waiipi mainepa p'ujara unuipi.

10:3 Ezequiel 34:11-31.

¹⁰Chi nechiaparí cheparima oveja chiai k'orea, peai k'orea mǎinepa atuapii k'orea. Maamina mi che-sima ēpēerāpa chok'ae bai ara minachia uru p'ananamērā.

¹¹»Mi oveja ak'iparí chi pia bipi. Chi oveja ak'iparí pia ichi oveja k'orea piui bima. ¹²Maa-mina abaipa erreara k'orea oveja ak'i baipira, usa k'achia cherude chi oveja amee k'oak'ari āyá mīru-wāipi. Oveja ichidiwē pēra pia ak'ik'ama. Mǎine usa k'achiapa oveja aba jitade cherude waa-pēarā jīichoapatama. ¹³Māi ēpēra mīruwāparima abapuru erreara k'oreapuru oveja ak'ipari pēra. Ichia k'īrisiak'ama oveja pia p'ananamērā.

¹⁴»Mi oveja ak'ipari chi pia bipi. Michidirā k'awa bima chi oveja ak'iparipa ichi oveja k'awa bi jīra. Mǎinepa michidirāpa mi k'awa p'anima. ¹⁵Ara māi jīra mi Ak'ōrepa mi k'awa bima mǎinepa mia mi Ak'ōre k'awa bima. Mi michi oveja k'orea piui bima. ¹⁶Mia uru bima waapēarā oveja nāi k'āipataide p'anīwē.^v Māirā sida mia eda ateewāipi. Āchia mi pedea ījāa-naipi. Māiya āareairā ará p'ana-naipi. Mǎine āchi ak'iparí aba bi baipi.

¹⁷»Mi Ak'ōrepa mi k'īria bima, ara mi itu peapii bi pēra. Maa-pae mi māicha chok'ae beeipi.

¹⁸Mia mi itu itarpiepira mi āpia pida mi p'ue peadaiwēma, maa-mina mi piupi ara michia māiya k'īria bi pēra. Mi piuk'ari ya māicha chok'ae p'irabariipi. Māi mi Ak'ōrepa miā māiya oopisi-ma».

¹⁹Māi pedea ūriutade judiorā māicha ara āchi awara awarā pedea para p'aneesidama. ²⁰Chok'arairāpa jarasidama: «Jāi ēpērapa jaore mietá uru bima. Ichi k'īra piawēa bima. ¿K'āre k'orea ichi pedea ūrinaima?»

²¹Maamina waapēarāpa jarasidama: «¡Chi ēpēra jaore mietá uru bipa māiya pedeak'ama! ¿Jaore mietapa tau p'ārio bea pia unupiparik'āra?»

Judiorāpa Jesú itu bidada

²²Māi k'ōresá ewari parude judiorāpa Jerusalene arapaapatai ewari oo p'anasidama. Māiya oopachidama Tachi Ak'ōre Te ichi pae awara bidada k'īrisia-dai k'orea.^w ²³Tachi Ak'ōre te āpītea p'irriapataide Jesú p'irria basima. Māi p'irriapatai Salomoneane apachidama. ²⁴Māiya bide judiorāpa Jesú jūranak'ari idisidama:

—Waa ¿sāapae pia taiyá pi k'orea k'īrisia k'awapiwēa uru baima? Pi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradapira, taiyá jīp'a jarase.

^v 10:16 *Mia uru bima waapēarā oveja nāi k'āipataide p'anīwē.* Māi pedeadepa Jesupa jara basima judiorāwē pida ichi ījāanai k'orea. ^w 10:22 *Judiorāpa māi ewari Januk'á apatama. Āyocha diciembrede oopatama. K'īrisiapatama Juda Macabeo apataipa Tachi Ak'ōre te minachia bi māicha pia bidat'a. Māiyasima āyo 164de Jesú t'ōi naena.*

²⁵Jesupa p'anoosima:

—Mia mārā jarasima maa-
mina ijāanawēa p'anima. Jōma
chi mi Ak'ōre t'īne oo bīpa mi
k'orea pia k'awapi bima. ²⁶Maa-
mina mārāpa ijāanak'ama, mi
ovejarāwē pēra. ²⁷Mi ovejarāpa
mi pedea k'awa p'anima. Mia
āchi k'awa bima. Māipuru
āchi mi k'aade wāpatama.
²⁸Mia āchi Tachi Ak'ōre ome
ewaricha chok'ae bapiparima.
Āchi atuadaiwēma māinepa
mi āpia pida mi juadepema
p'ue ēemarinaiwēma. ²⁹Mi
Ak'ōrepa āchi miá teasima.
Ichi āareairā k'aepēra chi
choma bima.* Abai pida āchi
mi Ak'ōre juadepema p'ue
ēemarinaiwēma. ³⁰Mi, mi
Ak'ōre ome aba p'anima.

³¹Māipuru judiorāpa māicha
mawara jitasidama ichi bat'a
peadai k'orea. ³²Māine Jesupa
jarasima:

—Mi Ak'ōrenepa minachia
nepia mārā unupisima. ¿Chi sākii
nepia ooda k'orea mi mawarapa
bat'a peadaima?

³³Judiorāpa p'anoosidama:

—Taipa pi mawarapa bat'a-
daiwēma nepia oo bi k'orea,
māipari bat'adaipi pi ēpērat'u
bimina, māi Tachi Ak'ōreane
a bi k'orea. Māipa pia Tachi
Ak'ōrenepema k'achia pedea
bima.

³⁴Jesupa jarasima:

—Māra Moisepa bidade
nāiya bi bima: “Mia jara-
sima māra tachi ak'ōrerāpi”.

³⁵Tachia k'awa p'anima Tachi
Ak'ōre pedea ewaricha piarāt'a.
Tachi Ak'ōrepa māi ēpēerā
“Māra tachi ak'ōrerāane” asira,

³⁶¿k'āre k'orea jara p'anima
mia ichidepema k'achia jara-
siade a p'anima, mia abapuru
ichi Warraade a biēra? Tachi
Ak'ōrepa mi ara ichi pae bisima
māinepa nāi ijūanea peesima.
³⁷Mi Ak'ōrepa oo bit'a mia
oowēa bipira, mi pedea ijāa-
rāt'i. ³⁸Maamina ichia oo bit'a
mia oo bipira, mia jara bi k'orea
mārāpa ijāanawēa p'animina
mia oo bit'a k'orea ijāat'i. Māiya
mārāpa piarā k'awadaipi mi
Ak'ōre mi ome bi māinepa chi
mi Ak'ōre mi ome bit'a.

³⁹Māine āchia māicha Jesú
jita k'īria p'anasidama, maamina
wāsima.

⁴⁰Māiya nak'ari Jesú māicha
Jordán k'īrari wāsima Juan
chi Porochoaparipa naa ēpēerā
porochoa badamá. Jesú māma
beesima. ⁴¹Māiya bide chok'ará
ēpēerā ichimá wāpachidama.
Āchi tuaba nāiya jarapachi-
dama: «Juanpa ēpēerāpa ne p'ue
oodak'apí ooé pasima maamina
āarea ichia nāi Jesú k'orea jarada
piarāpi».

⁴²Māma chok'arairāpa Jesude
ijāasidama.

* **10:29** Māi griego pedeade pia tachia pia ūrinawēma. Waapēarāmá nāiya jara bima: «Mi Ak'ōrepa miá teada ne āarea k'aepēra chi choma bima».

Lázaro piuda

11 ¹⁻²Māi ewaride ēpēra Lázaro apatai k'idade basima. Māi Lázaro Betania p'uurudepema pasima. Ara māi p'uurude ichi ūpēawērārā María māinepa Marta sida p'anasi-dama. Māi Mariapa Tachi Chipari jīrone k'era weak'ari ichi pudapa p'oapi bada pasima. ³Māine Lázaro ūpēawērārāpa Jesua jara peesidama:

—Tai Chipari, pichi ūpēa jīra k'īria baparit'a k'idade bima.

⁴Māi pedea ūriside Jesupa jarasima:

—Lázaro piuiwēma, maamina māi k'idade bi, ēpēerāpa k'awadamērā Tachi Ak'ōre māinepa chi Warra āchi chi chomarāpi.

⁵Jesupa Lázaro māinepa chi ūpēawērārā minachia k'īria basimina, ⁶Lázaro k'idade bi k'awak'ari ewari k'ak'o ume beesima ichi badamá. ⁷Māiya nak'ari ichi ome p'irriapatairā nāiya jarasima:

—Wātima māicha Judeadea.

⁸Māipuru ichi ome p'irriapatairāpa jarasidama:

—Jarateaparí, tāaraawēa bima Judeadepemarāpa pi mawarapa bat'a peada k'īria p'ananat'a. ¿Pi māicha jāmá wāik'āra?

⁹Jesupa jarasima:

—¿Ewaripa doce hora uru biwēk'āra? Chi āst'á nit'a t'ena-barik'ama, ichia chi ewari inaa

nāi ijūanepema uru bi pēra.

¹⁰Maamina chi teamasi nit'a tena-bariparima, inaa biwē pēra.

¹¹Māiya jarak'ari Jesupa jarasima:

—Tachi k'ōp'āero Lázaro k'āi bima maamina mia ichi īramapiipi.

¹²Māine Jesú ome p'irriapatairāpa ichiá jarasidama:

—Tai Chipari, ichi k'āi bipira jīpa beeipi.

¹³Jesupa māiya jaradadepa Lázaro piuda k'orea pedea basima, maamina ichi ome p'irriapatairāpa k'īrisiasidama Lázaro k'āi bi k'orea pedea bit'a.

¹⁴Maapae Jesupa jīp'a jarasima:

—Lázaro k'īrawēasima. ¹⁵Māma badawē pēra mi arapá bima māi k'orea mārāpa mine pia ijāanai pēra. Māicha ichimá wātima.

¹⁶Māine Tomás, Mikisu apatai basima. ¹⁷Māipa Jesú ome p'irriapatairā waapēarā jarasima:

—Judeadea wātima tachi sida peadamērā.

Piudaadarā Jesupa chok'ae p'irabaripii k'orea

¹⁷Betania p'uurude cheside Jesupa k'awasima Lázaro t'ibari-dada ewari k'ak'o k'īmari pa basit'a. ¹⁸Betania p'uuru Jerusalenepa t'imiaiwēa basima. ¹⁹Māipuru chok'arā judiorā chesidama Marta, María ome sōchupuria-dai k'orea āchi ūpēa piuda pēra.

¹⁷ **11:16** Mikisu. Griego t'ī *Dídimo* jara bima «mikisu». ¹⁸ **11:18** *T'imiaiwēa basima*. Griego pedeade nāiya bi bima: *quinze estadia*. Māi kilómetro ūpea bima.

²⁰ Māiya p'anine Martapa k'awasima Jesú cherut'a. Ara māine ichiá pia pedeade wāsima. Māine María tiida beesima. ²¹ Martapa Jesú unuside ichiá jarasima:

—Mi Chipari, pi nāma bada-para mi ūpēa piuiwē pasima.

²² Maamina mia k'awa bima pia āarea Tachi Ak'ōrea idirut'a ichia māi ooit'a.

²³ Jesupa ichiá jarasima:

—Pi ūpēa chok'ae p'irabariipi.

²⁴ Māine Martapa jarasima:

—Ājā, mia k'awa bima nāi k'aa-depema ewaride, chi piudaadarā chok'ae p'irabariutade, ichi sida chok'ae p'irabariipi.

²⁵ Jesupa jarasima:

—Mia chi piudaadarā chok'ae p'irabariparima māinepa chok'ae bapiparima. Parituapa mine ijāaipira, piurumina ewaricha Tachi Ak'ōre ome chok'ae baiipi. ²⁶ Chi mine ijāa bi, minepa chok'ae bi pēra māi mi āpia pida piuiwēma. ¿Pia māi ijāa bik'āra?

²⁷ Māine Martapa p'anoosima:

—Ājā mi Chipari, mia ijāa bima pi Tachi Ak'ōre Warra, Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada, chi nāi ijūane chei bada padat'a.

Jesú Lázaro k'orea jēana

²⁸ Māiya jarak'ari Marta wāsima ichi ūpēawēramá. Maa-pae k'irik'á jarasima:

—Chi Jarateaparí nāma bima. Ichia pi t'ī peesima.

²⁹ Māi ūrik'ari María p'irabari-k'ari Jesú bimá isapea wāsima.

³⁰ Jesú p'uurudea wāwēa basima. Martapa ichi ununamá wapida basima.

³¹ Judiorā María tiida p'anasidama ichi sōpiapidai k'orea. Māine unusidama ichi isapea p'irabarik'ari tajatá wārut'a. Chi t'ibaridaadamá jēane wāsiade a k'irisidada pēra, k'aade wāsidama.

³² María Jesú bimá cheside ichi unuside, ichi jīru k'ait'a bedabari k'obeesima. Nāiya jarasima:

—Mi Chipari, pi nāma bada-para, mi ūpēa piuiwē pasima.

³³ Jesupa María jēaru māinepa judiorā ichi ome chedada sida jēauta unuside āchi k'orea minachia sōp'ua nibeek'ari k'iruu ĩapaasima.^a ³⁴ Maa-pae idisima:

—Ichi ¿sāma t'ibarisidama?

—Āchia p'anoosidama:

—Tai Chipari, ak'ide chese.

³⁵ Jesú jēasima. ³⁶ Māiya bide judiorā arí p'anipa jarasidama:

—¡Ak'it'í! Sāiya Lázaro k'iria bapachit'a.

³⁷ Maamina chi eda āchide-pemarāpa jarasidama:

—Nāi tau p'ario bi jīpa beepidapa ¿k'āre k'orea p'ue k'aripaé pasima Lázaro piupiemaapa?

^a **11:33** *Āchi k'orea.* Waapēarāmá Jesupa k'irisiasima āchia ijāanaé pasi pēra ichia Lázaro chok'ae p'irabariit'a. Waapēarāmá Jesú sōk'achia beesima nāi ijūane ēpēerā piupatai, k'idade beapatai, māinepa nemietá oopatai pēra.

**Jesupa Lázaro chok'ae
p'irabaripida**

38 Jesús māicha k'ĩruu ĩapaa-side Lázaro p'ěya uriade t'ibaridaadamá chesima. Chi eda wāpatai mawarapa ĩā basima. 39 Māine Jesupa jarasima:

—Jāi mawara āyá bit'ì.

Marta, chi piuda ũpēa-wērapa Jesua jarasima:

—Mì Chipari, ichi piuda ewari k'ak'o k'ĩmari pa bi pēra mik'ia bima.

40 Maamina Jesupa jarasima:

—¿Mia jarawēa basik'āra pia piarā ĩjāaipira, Tachi Ak'ōre chi choma bi unuit'a?

41 Māiŷa bide ēpēerāpa mawara āyá bisidama. Maa-pae Jesupa it'aa ak'ik'ari jarasima:

—Ak'ōre, mia piá pia jaraipi mia idida ũrina pēra. 42 Mia k'awa bima pia mi pedea ũri baparit'a, maamina mia māi jarasima nāirā ēpēerāpa k'awadamērā pia mi peesit'a.

43 Māiŷa jarak'ari Jesupa ĵik'ua jarasima:

—ĴLázaro, tajatá chese!

44 Ara māine Lázaro piu bada tajatá chesima. Ichi jua māinepa ĵĩru wapida p'arupa pira basima. Māinepa ichi k'ĩra p'arupa pira basima. Māine Jesupa jarasima:

—Ichi ēranak'ari, itu peet'ì.

© 1996 David C. Cook

*Lázaro piu bada p'ěya uriade
t'ibaridaadadepema tajatá cheda (11:44)*

**Jesú peadai k'orea
pedea audada**

Mateo 26:1-5; Marco 14:1-2;

Luca 22:1-2

45 Chok'ará judiorā María ak'ide wānaanarāpa Jesupa ooda unu-sidama. Māipuru āchia ichide ĩjāasidama. 46 Maamina chi eda waapēarā p'ariseorámá Jesupa ooda jarade wāsídama. 47 Māi-puru p'ariseorā māinepa p'aarerā chi chaarearāpa ara āchi paara t'ĩ peedak'ari, pedea ausidama.^b Nāiŷa jarasidama:

^b 11:47 Ara āchi paara t'ĩ peedak'ari, pedea ausidama. K'āp'ūra pedeade bi bima: Concilio wa Consejo.

—Tachia ¿k'äre oodaima? Mãi êpêrapa ne p'ue oodak'apí minachia oo bima. ⁴⁸Ichi itu bidai-pira âareairâpa ichide ijâanaipi. Ichi k'aade wânaipira Romane-pemarâ papaká berâ chedak'ari âchia Tachi Ak'öre te minachia bi ârinaipi mâinepa tachi judiorâ k'enanaipi.

⁴⁹Mâma aba basima Caip'á apatait'a. Mãi âyone ichi p'aare minachia k'awa bi pasima. Mãi Caip'apa jarasima:

—¡Mâra âpia pida atuama!

⁵⁰Romanepemarâpa âarea tachi judiorâ peadai k'aepêra pia bima êpêra aba judiorâ âareairâ k'orea piuit'a.

⁵¹Caip'apa ara ichi k'îrisiadepa mâiya jaraé pasima. Mâipari ichi mâi âyone chi p'aare minachia k'awa bi bada pêra Tachi Ak'öre-puru ichiá jarapisima Jesú piui bit'a âarea judiorâ k'orea. ⁵²Maa-mina abapuru judiorâ k'orea piuiwê pasima, mâipari âarea Tachi Ak'öre warrarâ nâi ijûane awara awará be p'uuru aba bii k'orea. ⁵³Mâiya mâi ewaridepa pedeaa ausidama Jesú peadai k'orea.

⁵⁴Mâipuru Jesú judiorâ t'âena nipak'a pasima, mâipari Judea-depema âyá wâsima. Ep'raín p'uurude ichi ome p'irriapatairâ

ome bade wâsima. Mãi p'uuru ijûa pania newêa bi k'ait'a bima.^c

⁵⁵Judiorâ Egitodepa wânana k'îrisiapatai ewari k'ait'a basima. Mãi arapaapatai ewari pêra p'uuru-ruchadepemarâ Jerusalenea wâsidama âchia ne oopatai oo p'aninepa Tachi Ak'öre k'îrari pia p'ananai k'orea.^d ⁵⁶Mãi ewaride êpêrâpa Jesú jiri nipasidama. Tachi Ak'öre te eda tausia p'anine idipachidama: «Mâramá ¿ichi nâi arapá oopatai ewaridea cheik'âra?»

⁵⁷Maamina p'aarerâ chi mâirâ chaarearâpa mâinepa p'ariseorâpa jarasidama parituapa Jesú unu-sira jarai bima ichi jitadamêrâ.

**Mariapa k'era Jesú
jîru îri weada**

Mateo 26:6-13; Marco 14:3-9

12 ¹Egitodepa wânana k'îrisiapatai ewari pai k'orea ewari k'ak'o seiwêa baside, Jesú Betania p'uurudea wâsima Lázaro bapachimá. Mãi Lázaro Jesupa chok'ae p'irabari-pida pasima. ²Mâma chik'o pia oodak'ari, Jesua nek'opisidama. Martapa jeda basima mâinepa Lázaro waapêarâ paara Jesú ome nek'omaa basima. ³Mâiya p'anine Mariapa nardo k'era chi ichiawa, chi neepia bit'a, chi k'era

^c 11:54 Ep'raín p'uuru Jerusalenepa ewari aba basima. ^d 11:55 Arapaapatai ewari oodai naena judiorâpa ne oopachidama Tachi Ak'öre k'îrari pia p'ananai k'orea. Abaipa êpêra piuda t'ômariipira, ewari siete Tachi Ak'öre k'îrari piawêa beepachima. Mãi k'orea ne ooi basima. Mâiya oowêpira arapaapatai ewari ook'a pasima. Número 19:16-22; 2 Crónica 30:13-21.

11:52 Isaía 11:12; Jeremia 23:3; Mik'ea 2:12.

bi k'irrik'apia atak'ari Jesú j̄irune weasima.^e Maapae ichi pudapa p'õesá p'oapisima. Māi k'erapa te āarea p'iumá nibeepisima. ⁴Māine Jesú ome p'irriaparí aba basima Juda Iscariote apatai. Judapa Jesú jitapii basima. Māi Judapa jarasima:

5—¿K'āre k'orea jāi k'era erreara minachia bi^f pari netoé pasima, chi māi errearadepa chi nenea k'ede k'aripadai k'orea?

⁶Maamina ichia māiŷa jaraé pasima nenea k'ede k'orea k'īrisia bi pēra, māipari māiŷa jarasima nechiaparí pēra. Āchi erreara yaaparí te ichia uru bapachima maamina māinepema chiapachima. ⁷Māine Jesupa jarasima:

—Nāi wēra itu bise. Ichia nāi k'era yaa uru basima mi t'ibaridai ewari k'orea.^g ⁸Nenea k'ede ewaricha māra t'āena p'ananaipi, maamina mi māra ome ewaricha baiwēma.

Judiorāpa Lázaro peadai k'orea pedea audada

⁹Chok'ará judiorāpa Jesú Betania p'uurude bit'a k'awasida pēra, ichi ak'ide wāsidadama. Māi awara Lázaro, chi Jesupa chok'ae p'irabaripida sida ak'ide wāsidadama. ¹⁰⁻¹¹Lázaro chok'ae p'irabarida k'orea judiorā

chok'arairāpa p'aarerā chi māirā chaarearā itu bidak'ari Jesude ijāasidama. Māipuru p'aarerā chi māirā chaarearāpa pedea ausidama Lázaro sida peadai k'orea.

Jerusalenepemarāpa Jesua pia pedeadada

Mateo 21:1-11; Marco 11:1-11;

Luca 19:28-40

¹²Norema chok'ará ēpēerā arapaapatai ewari oodai k'orea Jerusalemene chedaadapa k'awasidama Jesú Jerusalemene cherut'a. ¹³Māipuru āchia p'āara k'irú j̄ira bet'a t'iidak'ari ichiá pia pedeade wāsidadama. Nāiŷa j̄ik'ua jarasidama:

«¡Minachia pia bima!^h

¡Minachia pia bima chi Tachi Chipari t'īnepa cherut'a! ¡Pia bima chi Israeldepema Poro j̄ura j̄iparí j̄i bit'a!»

¹⁴Māine Jesupa mūra k'aepa unuk'ari ya māi īri suak'abari beesima. Māiŷasima Tachi Ak'ōre pedeade jara bi j̄ira:

¹⁵«Sión p'uurudepemarā,

wap'earāt'i. Ak'it'i, māra Poro j̄ura j̄iparí j̄i bi mūra chak'e īri cheruma».ⁱ

¹⁶Jesú ome p'irriapatairāpa māi unu p'animina k'awadawēa p'anasidama. Maamina Jesú chok'ae

^e 12:3 *Chi k'era bi k'irrik'apia.* Libra aba wa medio litro wa trescientos gramos.

^f 12:5 *Erreara minachia bi.* Griego pedeade nāiŷa bi bima: *denario 300 wāyá bima.* Ēpēra āyoama mimiai basima, māi erreara jitai k'orea. ^g 12:7 *Ichia nāi k'era yaa uru basima mi t'ibaridai ewari k'orea.* Griego pedeade māi t'aju bima pia ūrinai k'orea.

^h 12:13 *¡Minachia pia bima!* Māi arameo pedeade jarapatama *Hosanna.* ⁱ 12:15 *Jerusalén p'uuru Sión eyade bima.* Zak'aria 9:9; Isaía 40:9-10; Sop'onia 3:14-17.

p'irabarik'ari chi pajā k'īrawārea bimá wāk'ari, k'awasidama Tachi Ak'ōre pedeade chi ichi k'orea naena bida āarea piarā māiyasit'a.

¹⁷Jesupa Lázaro t'ibari bada-māipa tajatá chepade aside, māi chok'ae p'irabaripiside chok'ará ēpēerā arí p'anasidama. Māiya nak'ari āchia ununana waapēarā nepiripachidama. ¹⁸Jesupa māi ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí ooda chok'arairāpa ūrisidama. Māi-puru ichiá pia pedeade wāsidama. ¹⁹Māine p'ariseorāpa ara āchi tuaba jara p'anasima: «¡Ak'it'i! Āareairā ichi k'aade wāutama. Māipuru chi tachia k'īrisiadada ichi k'orea māi p'ue oodaiwēma».

Jesupa ichi peadai jarada

²⁰Māi arapaapatai ewari oo p'anine waapēarā griegorāpa Tachi Ak'ōrea pia peadai k'orea Jerusalenea chesidama. ²¹Māirā chi P'elipemá wāsidama. Māi P'elipe Galilea tuade bi Betsaida p'uurudepema pasima. Āchia P'elipea jarasidama:

—Taipa Jesú unu k'īria p'anima.

²²Māipuru P'elipepa Andrea jarade wāsima. Ya maapae āchi umeepea Jesua jarade wāsidama.

²³Māine Jesupa jarasima:

—Ewari ará pasima. Tachi Ak'ōrepa mi, chi Ēpēra Warra chi Choma biipi. ²⁴Mia piarā jararuma: trigo tau ijūane baek'ari ya piuepira, aba ichi tuaba beeima. Maamina māi trigo tau piuda jira ijūane beeipira, māiya bak'ari minachia chauparima. ²⁵Ara māi jira chi nāi ijūane pia chok'ae

bai k'orea jiri bipa māi chok'ae bai atuaipi. Maamina nāi ijūane pia chok'ae bai k'īriawēa bipira, māi Tachi Ak'ōre ome ewaricha chok'ae baiipi. ²⁶Paritua mi pae pari mimiaparí pa k'īria bipira, mi ome nipai bima. Mi wārumá, chi mi pae pari mimiaparí sida wāipi. Paritua mi pae pari mimia-paripira, mi Ak'ōrepa ichi chi choma biipi.

²⁷»Piarā mi minachia sōp'ua bima. ¿Mia k'āre jaraima? «¿Ak'ōre, nāi minachia māi bidepema mi k'aripase aik'āra»? Māiya jarawēma mi māi k'orea cheda pēra. ²⁸Māipari jararuma: Ak'ōre, māi mi mīarunepa āareairā k'awapise pi chi Choma bit'a.

Māine ēpēerā arí p'anirāpa peadea pajāne ūrisidama. Māi pedeapa jarasima: «Mia naena k'awapisima mi chi Choma bit'a māinepa māicha k'awapiipi».

²⁹Māi peadea ūrisidaide waa-pēarāpa pa k'īruusiade a k'īrisiasedama. Waapēarāpa jarasidama:

—Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa Jesua pedeasima.

³⁰Māine Jesupa jarasima:

—Māi peadea mi pae peadea pasima. Māiyawēa māra pae-puru pedeasima. ³¹Naapae Tachi Ak'ōrepa nāi ijūanepemarāpa nemietá oopatai ak'ik'ari itiaipi. Naapae, chi nāi ijūanepema chipari Tachi Ak'ōrepa p'ueipi. ³²Mi it'i barijira biutade mia āareairā ara michimá enemeeipi mine ijāanamērā.

³³Māiya jarasima ichi k'urusude barijira bik'ari

māiya peadai k'awapii k'orea.
 34 Ēpēerā māma p'anirāpa Jesua jarasidama:

—Moisepa bidadepa taipa k'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada māi ewaricha piuk'apiit'a. Pia ḡsāmaasá jara bima chi Ēpēra Warra it'i barijira bidayade a bit'a? Māi Ēpēra Warra ḡk'aima?

35 Jesupa p'anoosima:

—Nāi inaa bi mārā ome tāaraa baiwēma. Māipuru inaa bide nipat'i ichi mārā ome bimisa māi paritua p'ārione baedaemaapa. Chi p'ārione ni, māipa sāmá wārut'a k'awawēma. 36 Chi inaa bi mārā t'āena uru p'anine māi inaa bide ijāat'i, inaa bidepema ēpērarā padai k'orea.

Māi pedea jarak'ari Jesú mīruwāsima.

Judiorāpa waidi Jesude ijāanawēa tuanana

37 Jesupa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí chok'ará ēpēerā k'īrari oodamina āchia waidi ijāanawēa p'anasidama. 38 Tachi Ak'ōre pari pedeparí Isaíapa jarada jīra piarā māiyasima. Nāiya jarasima:

«Tai Chipari, ḡtaipa jaradada k'aipa ijāasima?»

Pi jua chaarea bi ḡk'aiyá k'awapisima?»

39 Māipuru āchia p'ue ijāanaé pasima, Isaíapa jarada jīra:

40 «Mia āchi tau p'ario be jīra bisima māinepa sō chaarea bisima āchi taupa unu p'animina k'awapidaemaapa māinepa ūri p'animina sōnepa k'awapidaemaapa. Māiya p'ani pēra mimá chedak'ama mia jipa beepimērā».

41 Isaíapa ichi k'art'ade māiya bisima Jesú chi Choma bi ununa pēra.^j Māi k'orea pedeasima.

42 Isaíapa māiya bidamina chok'ará judiorāpa māinepa p'aarerā chi mārā chaarearā pida Jesude ijāasidama. Maamina waapēarā māi jaradaé pasima. Wap'lea p'anasidama p'ariseorāpa chi ará pedeapatai tedepema āyá jeret'aadait'a. 43 Tachi Ak'ōrepa āchi k'orea pia pedei k'aepēra māi judiorāpa k'īria p'anasidama ēpēerāpa āchi k'orea pia pedeadait'a.

Tachi Ak'ōrepa Jesú pedeadepa ēpēerā itiaipi

44 Maapae Jesupa jīk'ua jarasima: «Chi mine ijāa bīpa mi Peedade pida ijāa bima. 45 Chi mi unu bīpa mi Peeda sida unu bima. 46 Mi nāi ijūanea inaa bi jīra che bima chi mine ijāauta p'ārione p'ananaemaapa. 47 Abaipa mi pedea ūrik'ari ijāawēpira, mia ichi nepira pará biade aiwēma,

^j 12:41 Chi Choma bi ununa pēra. Nāi Juan k'art'ade māi jara k'īria bima Jesú k'urusude piuk'ari ya p'irabariit'a.

12:34 Isaía 9:7; Ezequiel 37:25; Salmo 72:17; Salmo 89:35-37. 12:38 Isaía 53:1.

12:40 Isaía 6:10. 12:41 Isaía 6:1-5.

mi nāi ijūane be nepira pará p'aniane ai k'orea chewēa bi pēra. Mi nāi ijūane be k'aripai k'oreapuru chesima. ⁴⁸Maamina chi mi itu b̄irupa, chi mi pedea ūri k'riawēa b̄ipa, māi Tachi Ak'ōrepuru itiaipi. K'aadeapema ewaride Tachi Ak'ōrepa k'awapiipi māi nepira pará bit'a, mia jarada pedea ijāawēa bi pēra. ⁴⁹Mi ara michidepa pedewēma. Mi Ak'ōre, chi mi nāmá peedapa miá jarasima k'āre jarai bit'a m̄ainepa s̄amaasá māi pedea jarai bit'a. ⁵⁰Mia k'awa b̄ima chi ichia miá pedeapit'a, ēpēerā ichi ome ewaricha chok'ae tuananamērā. M̄aipuru mi Ak'ōrepa miá jarada j̄ira mia māiya pedea b̄ima».

**Jesupa ichi ome
p'irriapatairā j̄iru siida**

13 ¹Egitodepa wānana k'irisiapatai ewari pai naena Jesupa k'awa basima ichi ewari pasit'a, nāi ijūa amee'ari ichi Ak'ōremá wāi k'orea. Jesupa jōma ichidirā nāi ijūane be minachia k'iria bada pēra ichia m̄airā k'iria basima ichi piui ewaridea.

²K'ewará nek'o p'anasidama. M̄ai naena tiorepa Simón warra Juda Iscariotea k'irisiapisima Jesú jitapimērā. ³Jesupa k'awa basima ichi Ak'ōrepa ne āarea ichi juade b̄isit'a, m̄ainepa k'awa basima ichi Tachi Ak'ōremāipa chek'ari māicha ichimá

wāit'a. ⁴Maamina nek'o p'anine Jesú bai nibeek'ari ichia ana-mari j̄i bada wēak'ari maapae k'ak'ua p'oapiparí atak'ari k'irride p'arasima. ⁵Maapae p'arat'u ij̄isidia b̄ide pania weak'ari, chi ichi ome p'irriapatairā biiri siimaa beesima. Āchicha siik'ari āchi j̄iru p'oapisima chi k'ak'ua p'oapiparidepa.

⁶Jesupa Simón Pedro biiri siiyá ooside, Pedropa nāiya jarasima:
—Mi Chipari, ¿pia mi j̄iru siik'āra?

⁷Jesupa p'anoosima:
—Naapae mia oo bit'a pia k'awawēa b̄ima maamina māiya bak'ari māi pia k'awaiipi.

⁸Maamina Pedropa jarasima:
—¡Mi j̄iru pia ewariaba pida siiiwēma!

Jesupa jarasima:
—Mia pi j̄iru siiepira, pi mōrewēpi.

© 1996 David C. Cook

Jesupa Pedro j̄iru siida (13:6-9)

9 Māipuru Simón Pedropa jarasima:

—Māiya bipira, mi Chipari, mi jīru aba siirāse, ꞑmāipari mi jua māinepa mi poro sida siise!

10 Māi k'orea Jesupa jarasima:

—Chi ēpēra āarea k'ui bipa, ichi jīru wa siiwēa bima, ichi k'ak'ua āarea pia sii bi pēra. Māra āarea sii p'anima, maamina aba nāma bima siiwēa bit'a.

11 Jesupa k'awa basima k'aipa ichi jitapiit'a. Māipuru jarasima: «Aba nāma bima siiwēa bit'a».

12 Āchi jīru siik'oak'ari Jesupa māicha ichi anamari jīparí jīsima. Maapae nek'opataimá māicha suak'abari beek'ari jarasima:

—ꞑK'awa p'anik'āra k'āarea mia māra jīru siisit'a? 13 Mārapa mi Jarateapariade apatama māinepa māra Chipariade apatama. Piarā arí jara p'anima, māiya bi pēra. 14 Māipa mi, māra Chiparipa māinepa Jarateapari māra jīru siida pēra, māra pida ara abai jīru siidai p'anima. 15 Mia jāiya unupisima ara machicha chi k'aripadamērā. 16 Mia piarā jararuma: abai pida chi chipari pae pari mimiaparí ichi chipari k'aepēra atepe biwēma. Chi peeda ichi peeda k'aepēra atepe biwēma. (Chi chipari pae pari mimiaparipa oopari jīra mia ooda pēra, māra pida abarik'a māiya oodai p'anima). 17 ꞑMāi ūri

p'anik'āra? Māiya oodaipira piarā pia p'ananaipi.

18 »Mia māi mārā āarea jarawēa bima, mia jiri atadairā sāmaasá bet'a k'awa bi pēra. Maamina mia jararuma Tachi Ak'ōre pedeade bi bi jīra piarā māiyamērā: “Chi mi ome nek'o bada, mi ome chi nek'īramá beesima”. 19 Mia ara nāiyana māi jararuma waidi māiyai naena, piarā māiyarune mārapa Mine ĩjāanamērā. 20 Mia piarā jararuma: chi mia peedá pia peeda bipa miá pia peeda bima. Ichiaba chi miá pia peeda bipa chi mi Peedá pia peeda bima».

Jesupa Juda k'orea jarada

Mateo 26:20-25; Marco 14:17-21;

Luca 22:21-23

21 Māiya jarak'ari Jesú minachia sōp'ua beesima. Māiya bide nāiya jarasima:

—Mia piarā jararuma: aba mārānepemapa mi jitapiipi.

22 Ichi ome p'irriapatairā abarik'a chi ak'i p'aneesidama, k'ai jara bit'a k'awadawēa p'anana pēra. 23 Māirānepema aba, chi Jesupa minachia k'īria uru baparí,^k ichik'á suak'abari basima. 24 Simón Pedropa ichiá taudepa jarasima k'ai k'orea peeda bit'a Jesua idimērā. 25 Maapae chi Jesuk'á suak'abari bipa idisima:

—Tai Chipari, ꞑk'aipa pi jitapiima?

^k 13:23 *Ichik'á suak'abari basima.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Jesú p'echude ĩri bari badat'a.* Judiorā Egitodepa wānana k'īrisiapatai ewaride māiya nek'opachidama. *Chi Jesupa minachia k'īria uru baparí.* Juanpa ara ichi māiya jarapachima.

²⁶ Jesupa p'anoosima:

—Chi mia p'ana p'arat'ude bek'eak'ari abaia tearua, māi ichipi.

Ara māine p'ana p'arat'ude bek'eak'ari Jesupa Simón Iscariote warra Judá teasima. ²⁷Judapa māi k'ok'ari Tiore sōne eda beesima. Māine Jesupa ichiá jarasima:

—Pia ooi bit'a isapea oose.

²⁸ Maamina Jesú ome nek'o-maa p'ananarāpa k'awadaé pasima k'āre k'orea māiya jarasit'a. ²⁹Judapa āchi erreara ene-meepachi pēra, waapēarāpa k'irisiasidama Jesupa ne atapade a biēk'āra a k'irisiasidama arapaa-patai ewari oodai pae, māiya-wēpīra chupuria k'edea ne teade wāmērā. ³⁰Judapa p'ana jitak'ari ara māine tajatá wāsima. Māi p'ario nibasima.

Jesupa pedea chiwidi pedeada

³¹ Juda wāk'ari Jesupa jarasima:

—Naapae Tachi Ak'ōrepa unupiipi mi, chi Ēpēra Warra chi choma bit'a. Māi awara minepa Tachi Ak'ōrepa unupiipi ara ichi chi choma bit'a. ³²Mi, chi Ēpēra Warrapa Tachi Ak'ōre chi choma bit'a unupiipīra, Tachi Ak'ōrepa mi abarik'a chi choma bit'a unupiipi. Ichia tāaraawēa bide māi unupiipi. ³³Māra mi warrarā pēra mia jararuma: mi māra ome tāaraa baiwēma. Mia judiorā

chi māirā chaarearā jarada jīra nāiyana mārā jararuma: mārapa mi jiridaipi, maamina mi wārumá p'ue wānaiwēma.

³⁴»Mia oopi bi pedea chiwidi mārā jararuma: minachia chi k'īria p'anat'i.¹ Mia māra minachia k'īria bi jīra māra sida abarik'a chi k'īriat'i. ³⁵Māiya chi k'īria p'ananaipira, āarearāpa k'awadaipi māra mi ome p'irriapatairāt'a».

Pedropa Jesú itu biwēane ada

Mateo 26:31-35; Marco 14:27-31;

Luca 22:31-34

³⁶ Simón Pedropa Jesua idisima:

—Tai Chipari, ¿pi sāmá wāima?

Māine Jesupa p'anoosima:

—Mi wārumá pi nāiyana p'ue wāiwēma, maamina māiya bak'ari mi k'aade wāipi.

³⁷ Pedropa idisima:

—Tai Chipari, ¿k'āre k'orea mi pi ome p'ue wāiwēma? Mi pi k'orea piui bima.

³⁸ Māine Jesupa jarasima:

—¿Pi mi k'orea piarā piui bik'āra? Mia piarā jararuma: et'erre pirui naena bari k'ak'o ūpea mi unuk'aade aipi.

Jesudepa Tachi Ak'ōremá wānai jarada

14 ¹»K'īra piawēa p'anarāt'i. Tachi Ak'ōrepa oorude māinepa chi mia oorude iĵāat'i.

¹13:34 *Mia oopi bi pedea chiwidi.* Tachi Ak'ōre oopi bi pedea chi naena bada k'orea unupatama nāma: Levítico 19:18; Deuteronomio 6:5.

²Mi Ak'õre baparimá k'ida minachia bima. Mi māmá wāipi māi k'ida ooi k'orea māra pae. Māiya-wēpara mia jaraiwē pasima.

³Mi māi k'ida oode wāipira, ya māicha cheipi māra atee-wāi k'orea mi ome p'ananamērá.

⁴Mārāpa k'awa p'anima mi sāmá wāit'a. Chi o sida k'awa p'anima.

⁵Maamina Tomapa jarasima:

—Tai Chipari, atua p'anima pi sāmá wāit'a. ¿Sāmaasá māi o k'awadaima?

⁶Māine Jesupa jarasima:

—Māi o mipi. Minepa Tachi Ak'õre piarā k'awa p'anima māinepa chok'ae bai uru p'anima. Minepa wānaepira aba pida mi Ak'õremá p'ue chedaiwēma.

⁷Mārāpa mi piarā k'awa p'anipira, mi Ak'õre sida k'awa p'anima.^m Idiipa waa mārāpa ichi k'awa p'anima unu p'ani pēra.

⁸Māine P'elipepa ichiá jarasima:

—Tai Chipari, Tachi Ak'õre taiyá unupise. Ara māipa ara bima.

⁹Māipuru Jesupa jarasima:

—P'elipe, mi minachia tāaraa māra ome bima. Pia mi ¿waidi k'awawēa bik'āra? Chi mi unu bipa mi Ak'õre sida unu bima. Pia ¿sāmaasá “Tachi Ak'õre taiyá unupipade” a bima? ¹⁰ ¿Pia ijāawēa bik'āra mi, mi Ak'õre ome ará bit'a māinepa mi Ak'õre

mi ome ará bit'a? Mia pedea bi ara michidepa pedea k'ama. Māipari mi Ak'õre mi ome ará bipa minepa pedea bima. Piarā minepa ne āarea ichia ooparima. ¹¹ Ijāat'i mi, mi Ak'õre ome bit'a māinepa mi Ak'õre mi ome bit'a. Mia māiya jara bi k'orea mārāpa ijāanawēa p'anipira, mia oo bi k'orea ijāat'i.

¹² Mia piarā jararuma: parituapa mine ijāa bipira, mia oo bit'a ichia pida ooi. Piarā mia oo bi k'aepēra ichia atepe ooi, mi, mi Ak'õremá bade wāi pēra. ¹³ Māiya mārāpa mine ijāa p'ani pēra mi t'inepa it'aa chiidiuta mia jōma ooi. Māiya minepa mi Ak'õre chi choma bit'a unupiipi. ¹⁴ Piarā mārāpa mine ijāa p'ani pēra jōma mi t'inepa it'aa chiidiuta mia ooi.

Jesupa Tachi Ak'õre

Jaore teai jarada

¹⁵»Mārāpa mi piarā k'irria p'anipira, mi pedea oo p'ananaipi.ⁿ

¹⁶ Māipuru mi Ak'õrea it'aa chiidiipi māra K'aripaparí pee-mērā. Māi māra ome ewaricha bai. ¹⁷ Ichi Tachi Ak'õre Jaorepi. Ichia Tachi Ak'õre piarā k'awapiparima. Nāi ijūanepemārāpa ichi p'ue jitadaiwēma, ununak'a pēra māinepa atua p'ani pēra. Maamina mārāpuru ichi k'awa p'anima, māra ome bi pēra māinepa māra sōne bai pēra.

^m 14:7 Mārāpa mi piarā k'awa p'anipira, mi Ak'õre sida k'awa p'anima. Griego pedea chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: Mārāpa mi piarā k'awa p'anana para, mi Ak'õre sida k'awa p'ananai pasima. ⁿ 14:15 Oo p'ananaipi. Griego pedea chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: ijāa p'anat'i.

18»Mia mǎra jĕramǎra jĭra ameeiwĕma. Mi mǎicha mǎramá cheipi. 19Tǎaraawĕa bide nǎi ijĕanepemarǎpa mi waa ununai-wĕma maamina mǎrapa mi ununaipi. Mi chok'ae biĕra, mǎra sida chok'ae p'ananaipi. 20Mi chek'ari mǎrapa k'awadaipi mi, mi Ak'ĕre ome bit'a, mǎra mi ome p'anit'a, mǎinepa mi mǎra ome bit'a. 21Chi mi pedea ũrik'ari oo bĭpa mi k'ĭria bĭma. Abaipa mi k'ĭria bĭpira, mi Ak'ĕrepa ichi k'ĭria baipei. Mia pida ichi k'ĭria baipei, mǎinepa ara mi ichiá unupiipi.

22Maapae chi abai Juda, Iscariotewĕpa Jesua idisima:
—Tai Chipari, ¿sǎmaasǎ pi taiyá unupiima maamina nǎi ijĕanepemarǎ unupiiwĕma?

23Jesupa p'anoosima:

—Chi mi k'ĭria bĭpa mi pedea oo baipei. Mi Ak'ĕrepa ichi k'ĭria baipei. Maapae mi, mi Ak'ĕre ome ichimá chedaipi ichi ome ará p'ananai k'orea. 24Chi mi k'ĭria-wĕa bĭpa mi pedea ook'ama. Chi mǎrapa ũri p'ani pedea mĕre-wĕma, mǎipari mi Ak'ĕrenepi, chi mi peedadepei.

25»Mǎi mia mǎrá jararuma wapida mǎra ome bimisa. 26Maamina mi Ak'ĕrepa mi t'ĭnepa ichi Jaore peeipi mǎra K'aripaparí bamĕrá. Tachi Ak'ĕre Jaorepa ne

ǎarea mǎrá jarateaipei. Ichia mǎrá ǎarea mia jarada k'ĭrisiapiipi.

27»Mia mǎra ne k'ĭrisiadawĕa p'anapi k'ĭria bĭma. Mia mǎiya ooiwĕma, chi nǎi ijĕanepemarǎpa mǎiya oopatama. Mǎipuru minachia k'ĭra piawĕa p'anarát'i. Ne wap'earát'i. 28Mia mǎrá jara-sima mi wǎrut'a mǎinepa mǎicha mǎramá cheit'a. Mǎrapa mi piarǎ k'ĭria p'anipara arapaadai pasima mi Ak'ĕremá wǎyane ada k'orea. Ichi mi atepe bi pĕra, mi mǎicha biipi mi naena badamá. 29Mia mǎi jara bĭma waidi mǎiyai naena, piarǎ mǎiyarune mǎrapa ijĕanamĕrá.

30»Mi mǎra ome minachia pedewĕma, chi nǎi ijĕanepema chaarea bi cheru pĕra. Ichia mi p'uek'ama. 31Mǎiya mi Ak'ĕrepa oopi bit'a mia oopi. Mǎinepa nǎi ijĕanepemarǎpa k'awadaipi mia mi Ak'ĕre minachia k'ĭria bit'a.

»P'irabarit'i. Wátima.

Jesú chi uva biiri piarǎpĕapi

15 1»Mi chi uva biiri piarǎpĕapi.º Mi Ak'ĕre chi uva uuda ak'iparipi. 2Mi pak'uru jua chaudak'ai ichia mǎi t'iat'uparima, maamina chi chaupatai pak'uru jua mǎi t'iat'uparima atepe chaudamĕrá. 3Mi pedea ijĕa p'ani pĕra mǎra pak'uru jua

º 15:1 Chi Napema K'art'a bidaadade jara bĭma Tachi Ak'ĕrepa Israel ijĕa uva jĭk'ara jĭra uusit'a, maamina ichia k'ĭria bada jĭra áchia oodaé pasima. Ak'ise Salmo 80:8-16; Isaía 5:1-7; Jeremia 2:21; Ezequiel 15:1-8; 19:10-14; Osea 10:1. Maamina nǎi Juan 15:1 jara bĭma Jesupa oo bi Tachi Ak'ĕrepa k'ĭria bi jĭra. Mǎi k'orea jara bĭma «uva jĭk'ara chi ara».

Uva biiri (15:1-8)

jīrak'aua t'iat'uda jīra pia p'ani-rāpi. ⁴Mi ome ará p'anat'i mi māra ome ará bi jīra. Pak'uru jua chi biiri ome ará baepira, ara ichit'u p'ue chauk'ama. Ara māi jīra māra ara mi ome p'ananaepira p'ue chaudaiwēma.

⁵»Mi chi uva biiri chi piarā-pēapi. Māra chi pak'uru juapi. Chi mi ome ará be minachia chaupatama, mi māra ome ará bi pēra. Mārāpa miwēa mi āpia pida Tachi Ak'ōre pae p'ue oodaiwēma. ⁶Chi mi ome ará biwēt'a, māi mi Ak'ōrepa awara biipi pak'uru jua chauk'apí jīra. Māi pak'uru jua p'urpak'ari tachia ará jirip'edak'ari t'ipide paapatama.

⁷»Māra mi ome ará p'ananaipira, mi pedea oo p'ananaipira, it'aa chiidit'i jōma mārāpa k'īria-utat'a. Māi mia teapi. ⁸Māra pia chaudaipira unupidaipi piarā mi ome p'irriapatairāt'a. Māiya unupidaipi mi Ak'ōre chi choma bit'a.

⁹Mia māra k'īria bima mi Ak'ōrepa mi k'īria bi jīra. Māipuru mia māra k'īrianepa p'anat'i. ¹⁰Mia oopi bi pedea oodaipira, piarā mia k'īrianepa p'ananaipi. Ara māi jīra mi Ak'ōrepa jara

bieda oo bi pēra ichia k'īrianepa baparima.

¹¹»Māi āarea mia jara bima māra mi ome minachia arapá p'ananamērā. ¹²Mia oopi bi pedea nāipi: māra chi k'īria p'anat'i mia māra k'īria bi jīra. ¹³Ēpēra minachia k'īria bidepa ichi k'ōp'āero k'orea piui bima. Māi k'aepēra p'ue chi ēpēra atepe k'īriai bit'a newēma. ¹⁴Mia jara bieda mārāpa oodaipira māra mi chi k'ōp'āerorāpi. ¹⁵Mia māra waa mi pae pari mimiapatairāane awēma. Chi chipari pae pari mimiaparipa ichi chiparipa ooi k'īrisia bi atua bima. Naapae māra mi chi k'ōp'āerorāpi. Mia mārā k'awapisima ne āarea mi Ak'ōrenepa ūrinat'a. ¹⁶Mārāpa mi jiri atadaé pasima. Miapuru māra jiri atasima. Pak'uru biiri nejō beraak'ai chaupari jīra, mia māra bisima wānak'ari nepia chaudamērā. Mia māra jiri atada pēra mārāpa mi Ak'ōrea mi t'īnepa ne idiutat'a ichia teapi. ¹⁷Māicha mia mārā jararuma: abarik'a chi k'īriat'i.

Nāi ijūanepemarāpa Jesude ijāa be unuemaapatama

¹⁸»Nāi ijūanepemarāpa māra unuema p'anipira, k'īrisiat'i āchia naa mi unuemaasidama. ¹⁹Nāi ijūanepema padapara āchia māra k'īrianai pasima, āchidepema pēra. Maamina mia māra nāi ijūanepema atewāsima āchi awara p'ananamērā. Māipuru

māra unuemaapatama. ²⁰K'īrisia-t'i mia nāi jarada: “Abai pida ichi chipari pae pari mimiaparí ichi chipari k'aepēra atepe biwēma”. Māipa jara bima ēpēerāpa mi pedea oo p'anipira, māra pedea sida oodaipi. Maamina āchia mi ēp'ē p'anipira, māra sida ēp'ē-naipi. ²¹Māra mi k'orea māiya oodaipi āchia chi mi Peeda atua p'ani pēra.

²²»Mia āchiá jarateade chedawēpara āchia nemietá oodada k'orea nepirade p'aneenaiwē pasima. Maamina naapae mi pedea ūrinana pēra p'ue jara-daiwēma āchia nemietá oodada k'orea “māi atua p'anasiade” adait'a. ²³Abai pa mi unuema uru bipira, mi Ak'ōre sida unuema uru bima. ²⁴Mia āchi k'īrari ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oodaēpara, āchia nemietá oodada k'orea nepirade p'aneenaiwē pasima. Maamina mia ooda āchia unusidamina mi, mi Ak'ōre sida unuema uru p'anima. ²⁵Māiya p'anima ara āchi Moisepa bidade jara bi jīra. Nāiya jara bima: “Mi nepira newēa bit'a unuemaasidama”.

²⁶»Tachi Ak'ōre Jaore, chi māra K'aripaparí cheipi. Ichia piarā pedea jaraparima. Mia ichi mi Ak'ōremāipa peerude ichia mi k'orea mārā pedeaipi. ²⁷Māra pida mi k'orea pedeaipi, māra naenapema mi ome p'ani pēra.

16 ¹»Mia māi āarea mārā jara bima mine ijāa p'ani itu bipidaemaapa. ²Judiorāpa

māra āchi ará pedeaipatai tede-pema āyá jerek'odaipi. Māi awara māra peadai ewari paipi. Māra peautade āchia k'īrisia-daipi “Tachi Ak'ōrepa k'īria bi oo p'aniane” adait'a. ³Māiya oodaipi mi Ak'ōre, mi sida atua p'ani pēra. ⁴Maamina mia māi āarea mārā jararuma, māi ewari cherude mia jarada k'īrisiadak'ari p'erawēa p'ananamērā.

Tachi Ak'ōre Jaorepa ooparí jarada

»Mia naena mārā māi jaraé pasima māra ome bada pēra. ⁵Maamina mi, mi Peedamá wāipi. Maamina abai pida mārane-pemapa miá māi k'orea ididawēa p'anima. ⁶Māipari māra k'īra piawēa p'anima mi wāi biade ada pēra. ⁷Mia piarā jararuma: māra pae pia bima mi wāit'a. Mi wāepira māra K'aripaparí cheiwēma. Maamina mi wāipira ichi peeipi. ⁸Tachi Ak'ōre Jaore cherude nāi ijūanepemará k'awapiipi āchia k'ai nemietá ooparit'a, k'ai jīp'a bit'a māinepa k'ai nepira pará biade ait'a. K'awapiipi āchia makii k'orea piawēa k'īrisia p'anit'a. ⁹Tachi Ak'ōre Jaorepa āchiá k'awapiipi chi mine ijāanak'apiirāpa nemietá oopatait'a. ¹⁰K'awapiipi mi jīp'a bit'a, mi Ak'ōremā wāi pēra. Māine mārāpa mi waa ununaiwēma. ¹¹Māinepa Tachi Ak'ōre Jaorepa k'awapiipi nāi ijūanepemará nepira pará p'aniane ait'a, Tachi Ak'ōrepa chi

nāi ijūanepema chipari nepira parā biade ada pēra.

12»Mia wapida ne minachia mārā jarai uru bima. Māi mārāpa nāiena āarea p'ue k'awadaiwēma. 13Maamina Tachi Ak'ōre Jaorepa piarā pedea k'awapipari pēra ichi cherude mārā jarateaiپی chi piarā pedea Tachi Ak'ōrenepa che bit'a jōma k'awadamērā. Ichi ara ichi k'īrisiadepa pedewēma, māipari āarea minepa ūri bit'a jaraipi. Ichia mārā k'awapiپی māi sāit'a. 14K'awapiپی mi chi choma bit'a, mi pedea ūrik'ari āarea mārā jarateai pēra. 15Jōma mi Ak'ōrené, ichiaba mōreپی. Māi k'orea mia jarasima Tachi Ak'ōre Jaorepa mi pedea ūrik'ari mārā jarateait'a.

K'īra piawēa p'ananak'ari arapá p'aneenaipi

16»Tāaraawēa bide mārāpa mi ununaiwēma, maamina māiya nak'ari māicha tāaraawēa bide mi ununaipi.^p

17Māine chi eda waapēarā ichi ome p'irriapatairāpa ara āchi tuaba idi para beesima:

—¿Māi k'āre jara bima: “Tāaraawēa bide mārāpa mi ununaiwēma. Maamina māiya nak'ari māicha tāaraawēa bide mi ununayade aipi mi Ak'ōremá wāi pēra?” 18Māi pedea “tāaraawēa bide” a bit'a ¿k'āre jara bima? Tachia k'awadawēa p'anima k'āre k'orea māiya pedea bit'a.

19Jesupa k'awasima āchia māi k'orea idi k'īria p'anit'a. Māipuru jarasima:

—Mia mārā jarasima tāaraawēa bide mi waa ununaiwēane asima māinepa māiya nak'ari tāaraawēa bide mi māicha ununayade asima. ¿Māi k'orea ara mārā tuaba idi para p'aniwēk'āra?

20Mia piarā jararuma: nāi ijūanepemārā arapá p'anīmisa, mārā sōp'uapa jēanaipi. Mārā sōk'achia p'ananaipi, maamina māi jōk'ari arapaadaipi. 21Piarā wēra warra t'ōrone p'uparima ichi ewari pada pēra. Maamina warra t'ōk'ari māi p'ua bada k'īrisia atuparima ichi warra k'orea arapá bi pēra. 22Ara māi jīra mārā ara nāiena k'īra piawēa p'anima, maamina mi māicha mārā ak'ide cheipi. Maapae mārā arapá p'ananaipi. Abai pida māi arapá p'ue wēpapiiwēma.

23Māi ewaride mārāpa mi āpia pida miá waa ne ididaiwēma. Mia piarā jararuma: mārāpa mi Ak'ōrea mi t'īnepa ne idiutata'ia ichia teaipi. 24Mārāpa waidi Tachi Ak'ōrea mi āpia pida mi t'īnepa ne ididawēa p'anima. Maamina māiya ne ididaipira māi jitadaipi. Māiya mārā minachia arapá p'ananaipi.

25»Mia ne jara bidepa māi mārā jarasima, maamina ewariaba mi waa nepira bidepa pedeiwēma. Māipari mi Ak'ōre

^p 16:16 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *mi Ak'ōremá wāi pēra*.

16:11 Juan 7:21-24; 8:42-47; 12:31.

k'orea pia jīp'a jaraipi. ²⁶Māi ewaride mārāpa mi t'īnepa Tachi Ak'orea ne ididaipi. Mia māra pae Tachi Ak'orea idiiwēma, ²⁷mi Ak'orepa māra k'īria bi pēra. Ichia māra k'īria bīma, mi k'īria p'ani pēra māinepa mi Tachi Ak'orenepe cheda ijāa p'ani pēra. ²⁸Mi Ak'oremāipa nāi ijūanea chesima. Maamina mia nāi ijūa ameeipi mi Ak'oremā māicha wāi k'orea.

²⁹Maapae chi ichi ome p'irriapatairāpa jarasidama:

—Naapae pia jara bit'a taimá pia bīma. Nepira bīdepa pedea bīwēma. ³⁰Naapae taipa k'awautama pia ne āarea k'awa bit'a. Taipa ne ididai naena pia sāmāasá p'anooi k'awa bīma. Māinepa k'awa p'anima pi Tachi Ak'orenepe chesit'a.

³¹Jesupa jarasima:

—¿Naapae mārāpa piarā ijāa p'anik'āra? ³²Chi ewari chei bada cheruma. Māra āarea abaabá jīichoadak'ari mi tuaba ameenaiipi. Maamina mi tuaba baiwēma mi Ak'ore mi ome bi pēra. ³³Māi āarea mia mārā jarasima minepa ne k'īrisiadawēa p'ananamērā. Nāi ijūane nepira pará p'ananaipi, maamina ne wap'earāt'i: nāi ijūanepema mia p'uesima.

Jesupa ara ichi k'orea Tachi Ak'orea it'aa chiidida

17 ¹Jesupa māiya jarak'ari pajānea ak'ik'ari jarasima: «Ak'ore, mi ewari ará pasima. Pi Warra chi choma bit'a unupise pi

Warrapa pi piarā chi choma bit'a unupimērā. ²Pia ēpēerā āarea mi juade bisima, mia āchi ewaricha chok'ae bapimērā. ³Ewaricha chok'ae bepa, āchia k'awa p'anima pi piarā Tachi Ak'ore aba bit'a. Ichiaba k'awa p'anima chi pia peeda, Jesucristot'a. ⁴Pia miá nāi ijūane oopida mia jōma oosima. Māiya k'awapisima pi chi choma bit'a. ⁵Māipuru Ak'ore, mi pi k'īrari chi choma bise pi ome nāi ijūa ooi naena chi choma bada jīra.

Jesupa ichi ome p'irriapatairā k'orea it'aa chiidida

⁶»Pia miá ēpēerā nāi ijūanepemārā teasima. Mia māirá pi k'awapisima. Āchi poremina, pia miá āchi teasima. Āchia pi pedea ijāa p'anima. ⁷Māipuru āchia k'awa p'anima ne āarea mia uru bi pīdepa che bit'a. ⁸Pia miá jarada mia āchiá jarateasima. Āchia māi pedea ijāasidama. Māipuru k'awa p'anima piarā mi pīmāipa chesit'a. Piarā ijāa p'anima pia mi peesit'a.

⁹»Mia piá it'aa chiidiruma āchi k'aripamērā. Mia piá it'aa chiidi bīwēma nāi ijūanepemārā k'orea. Māipari chi pia miá teadairā k'orea it'aa chiidi bīma, āchi pore pēra. ¹⁰Āarea mōré porepi māinepa āarea poré mōrepi. Āchia oo p'aninepa mi chi choma bit'a unupi p'anima.

¹¹»Mi nāi ijūane waa baiwēma maamina āchi nāi

ijūane p'aneenaipi. Ak'ōre, pi minachia pia bima. Mi pimá wāru pēra pi t'īnepa āchi minachia ak'i base. Pi t'īnepa, mi māiya jua chaarea beepisima,⁹ āchi k'ak'ua aba bi jīra p'ananamērā, tachi k'ak'ua aba p'ani jīra. ¹²Mi nāma basi ewarimisa pi jua chaarea-depa mia āarea pia teadairā ak'i basima. Āchidepemarā mi āpia pida atuaē pasima. Abapuru chi atuai badat'a atuasima Tachi Ak'ōre pedea jara bi jīra piarā māiyamērā.

¹³»Naapae mi pimá wāipi. Maamina wapida nāi ijūane bide māi āarea jararuma, arapá p'ananamērā, mi pi ome arapá bi jīra. ¹⁴Pia jarada mia āchiá jarateasima. Maamina nāi ijūanepemarāpa āchi unuema p'anima mi jīra nāi ijūanepemawē pēra. ¹⁵Mia piá idi biwēma āchi nāi ijūanepema āyá atewāmērā, māipari it'aa chiidi bima nemietaadepema ak'i bamērā.^r ¹⁶Āchi nāi ijūanepemarāwēma ara māi mi nāi ijūanepemawē jīra. ¹⁷Pi pedeapa pi piarā k'awapi bima. Māipa āchi aba pi pae pia bise. ¹⁸Pia mi nāi ijūanepemarā t'āena peeda jīra mia āchi nāi ijūanepemarā t'āena peeruma. ¹⁹Āchi k'orea ara mi pi pae awara beeruma, āchi sida pi pae awara p'ananamērā pi piarāt'a k'awa p'aninepa.

Jesupa jōma ichide ijāauta k'orea it'aa chiidida

²⁰»Mia abapuru āchi k'orea it'aa chiidi biwēma. Māipari āchia mi pedea jarautade mine ijāauta k'orea pida idi bima. ²¹Ak'ōre, pi mi ome bi pēra māinepa mi pi ome bi pēra mia idi bima āchi sida tachi ome k'ak'ua aba bi jīra p'ananamērā. Māiya nāi ijūanepemarāpa ijāanaipi pia mi peesit'a. ²²Pia mi atewāsima tachi ará p'ananamērā. Māiya mi chi choma bisima. Ara māi jīra mia āchi chi choma bisima tachi ome k'ak'ua aba bi jīra p'ananamērā. ²³Mi āchi ome bi pēra māinepa pi mi ome bi pēra tachi āarea ará k'ak'ua aba bi jīra p'ananaipi. Māiya nāi ijūanepemarāpa k'awadaipi pia mi peesit'a māinepa k'awadaipi pia āchi k'īria bit'a ara mi k'īria bi jīra.

²⁴»Ak'ōre, pia nāi ijūa ooi naena mi k'īria basima. Māipuru pajāne mi chi choma bisima. Mia k'īria bima āarea pia miá teadairā māma mi ome ará p'ananait'a, pia mi chi choma bida ununamērā. ²⁵Ak'ōre, pi jīp'a bima. Nāi ijūanepemarāpa pi atua p'anima, maamina mia pi k'awa bima. Māinepa nāirā pida k'awa p'anima pia mi nāmá peesit'a. ²⁶Mia āchiá pi k'awapisima. Māi awara wapida atepe k'awapi baiipi pia

⁹ 17:11 *Mi pimá wāru pēra pi t'īnepa āchi minachia ak'i base.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: *Jōma pia miá teadairā minachia ak'ise pi jua chaareadepa.* ^r 17:15 *Nemiettaadepema.* Chok'arairāmá māipa «tiore» jara bima.

mi k'iria bi jira āchi sida chi k'iria p'ananamērā māinepa mi āchi sōne uru p'ananamērā».

Jesú jitadada

Mateo 26:47-56; Marco 14:43-50;

Luca 22:47-53

18 ¹Māi āarea jarak'ari Jesú ichi ome p'irriapatairā Cedrón to chak'e k'itaria wāsidadama. Arí ne uu ijūa basima. Jesú, ichi ome p'irriapatairā ome māmá wāsidadama. ²Juda, chi Jesú jitapii bīpa māi ne uu ijūa k'awa basima, Jesú ichi ome p'irriapatairā ome māma bari k'ak'o minachia ará nibeepachi pēra. ³Māipuru Judapa chok'ará romanepema papaká berā māinepa chi Tachi Ak'ōre te ot'eapatairā māi ne uu ijūanea atewāsima. Āchi chi p'aarerā chi mairā chaarea-rāpa māinepa p'ariseorā pida Juda ome peesidama. Āchia ĩpira, laap'ara māinepa jiorro uru p'anasidadama. ⁴Māine Jesupa āarea ne māiyai k'awa bi pēra āchimá wāk'ari idisima:

—Mārāpa ¿k'ai jiri p'anima?

⁵Āchia p'anoosidama:

—Jesú Nazaredepema.

Jesupa jarasima:

—Mipi.

Māine Juda, chi Jesú jitapii bi āchi ome basima. ⁶Jesupa «miane» aside āchi jūitea tiadak'ari, baewāsidadama. ⁷Maapae Jesupa māicha idisima:

—¿K'ai jiri p'anima?

Āchia māicha p'anoosidama:

—Jesú Nazaredepema.

⁸Māine Jesupa jarasima:

—Māi miane asima. Mi jiri p'anipira, nāi ēpēerā itu peet'i.

⁹Māiya jarasima ichia naena jarada pēra: «Ak'ōre, pia miá teadairā aba pida atuaiwēma». Ichia jarada jira piarā māiyasima. ¹⁰Māine Simón Pedropa k'irruuparí nek'o uru basima. Māi ēut'aak'ari chi p'aare minachia k'awa bi pae pari mimiaparí k'iiri juaraaripema oat'ut'aasima. Māi t'ī Malco apachidama.

¹¹Māi k'orea Jesupa Pedroa jarasima:

—Pichi k'irruuparí nek'o yaase.

¿Mi māi mīai biwēk'āra, mi Ak'ōrepa mi mīapii bi jira?»

Jesú Anasmá atewānana

Mateo 26:57-58;

Marco 14:53-54; Luca 22:54

¹²Maapae romanepema papaká bepa, ara āchi poro chaarea bīpa māinepa chi Tachi Ak'ōre te ot'eapatairāpa Jesú jitadak'ari jua bīrasidadama. ¹³Jesú naa ēpēra Anás temá atewāsidadama. Anás Caip'á chāware pasima. Māi āyone Caip'á p'aare minachia k'awa bi pasima. ^t¹⁴Ara māi Caip'apa judiorá jara basima ēpēra aba judiorā āareairā k'orea piuit'a pia bīma.

^s **18:11** *Mi Ak'ōrepa mi mīapii bi jira.* Griego pedeade nāiya bi bīma: *chi mi Ak'ōrepa miá teada pasu.* ^t **18:13** Caip'á 18 āyo p'aare minachia k'awa bi pasima, āyo 18—36.

Pedropa Jesú unuk'aade ada

Mateo 26:69-70;

Marco 14:66-68; Luca 22:55-57

15 Māine Jesú ome p'irriapatairā Simón Pedro māinepa abai sida Jesú k'aade wāsídama. Chi Simón Pedro ome wāna p'aare minachia k'awa bīpa k'awa basi pēra ichi Jesú k'aade eda wāsima p'aare minachia k'awa bi te tudá. 16 Maa-mina Pedro eda wāpatai tajataria beesima. Māipuru chi ichi ome wāna, chi p'aare minachia k'awa bīpa k'awa bada tajatá wāsima. Chi eda wāpatai ak'iparí wēra ome pedeak'ari Pedro eda atewāsima.

17 Māi wērapa Pedroa idisima:

—¿Pi sida Jesú ome p'irriapariiwēk'āra?

Pedropa p'anoosima:

—Miwēma.

18 Māine p'aare minachia k'awa bi pae pari mimiapatairāpa māinepa Tachi Ak'ōre te ot'eapatairāpa t'ipi uruapisidama k'ōresá nibi pēra. T'ipi ik'idá bai nip'anceesidama k'ānai k'orea. Ichiaba Pedro āchi ome t'ipi k'āmaa basima.

Anaspa Jesua minachia

it'aa chiidida

Mateo 26:59-66;

Marco 14:55-64; Luca 22:66-71

19 Maapae p'aare minachia k'awa bīpa Jesua minachia idisima ichi ome p'irriapatairā k'orea māinepa ichia jarateada k'orea.

20 Māine Jesupa p'anoosima:

—Mi āareairá k'irari jīp'a pedea basima. Mia jaratea basima tachi

ará pedeapatai techa māinepa Tachi Ak'ōre te eda, tachi judiorā āarea ará chedak'ari pedeapataimá. Mi āpia pida mēra jararé pasima. 21 ¿K'āre k'orea miá māi idi bima? Māipari mi pedea ūrinaanará idise, āchia mia jarateadat'a k'awa p'aniēra.

22 Jesupa māiŷa jararude Tachi Ak'ōre te ot'eapatairānepema aba ichi k'ait'a badapa Jesú k'itarramá p'ek'ari jarasima:

—¿Jāiŷa p'anoo bik'āra chi p'aare minachia k'awa bia?

23 Jesupa p'anoosima:

—Mia k'achia pedeasipira, jarase mia k'āre k'achia pedeasit'a. Maamina pia pedeasipira, pia ¿k'āre k'orea mi p'esima?

24 Maapae Anaspa Jesú jua bira bit'a Caip'amá peesima, ichi p'aare minachia k'awa bi pēra.

Pedropa māicha Jesú

unuk'aade ada

Mateo 26:71-75; Marco 14:69-72;

Luca 22:58-62

25 Māimisa Pedro wapida bai nibasima, t'ipi k'āi k'orea. Māine ēpēerāpa ichiá idisidama:

—¿Pi sida jāi ēpēra ome p'irriapariiwēk'āra?

Pedropa mēra jarasima:

—Miwēma.

26 Māine chi p'aare minachia k'awa bi pae pari mimiaparí abaipa Pedroa idisima:

—¿Mia pi ichi ome ne uu ijūane unué pasik'āra?

Māipa chi Pedropa k'iiri t'iat'uda chi ēpēra māinepema pasima. 27 Pedropa māicha

mērasima. Ara māiŷa jararude et'erre pirusima.

Jesú Pilato k'irari bada

²⁸Maapae tap'ededa Jesú Caip'á tedepa romanepema chi poro chaarea bi chi te minachia bidea atewāsidama. Chi Jesú atee-wānana judiorā māi te Pretorio apataide eda wānaé pasima āchi eda wāsidara Tachi Ak'ōre k'irari piawēa p'aneenai pēra. Ichi k'irari pia p'anana k'iria p'anasidama Egitodepa wānana k'irisiapatai ewari chik'o k'odai k'orea.^u
²⁹Māipuru Pilato āchimá tajatá wāk'ari idisima:^v

—Nāi ēpēra, chi mārāpa nepira pará biade a p'anipa ĵk'āre nemietá oosima?

³⁰Āchia p'anoosidama:

—Nāipa nemietá oodaépara taipa ichi pimá atewānaiwē pasima.

³¹Māipuru Pilatopa āchiá jarasima:

—Mārāpa ichi atewānak'ari ak'it'i ara machi leypa jara bi jira.

Māine judiorāpa jarasidama:

—Taipa ne p'ue oodak'ama, ēpēra peapidai k'orea. Māra Romanepemārāpuru p'ue peapidai p'anima.

³²Ara chi judiorāpa māiŷa pedeasidama Jesupa naena jara bada jira. Ichia jara basima sāmaasá piui bit'a. ³³Maapae Pilato māicha tede eda wāsima. Jesú eda atewāpik'ari idisima:
—ĵPi piarā judiorā poro jūra jīparí jī bik'āra?^w

³⁴Jesupa p'anoosima:

—ĵPia māi idi bik'āra pia k'awai k'orea, wa idi bima waapēarāpa piá mi k'orea māiŷa jarasida pēra?

³⁵Māi k'orea Pilatopa jarasima:

—ĵMi judiok'āra? Ara pi p'uuru-depemarāpa māinepa chi p'aarerā chi māirā chaarearāpa pi mimá enemeesidama. ĵPia k'āre oosima āchia māiŷa oodamērā?

³⁶Jesupa p'anoosima:

—Mi ēpēerā mi juade ua bimina mi p'uuru nāi ijūanepemawēma. Nāi ijūanepema padapara mi ēpēerā mi k'orea k'iruunai pasima judiorá mi jitapidamaapa. Maamina mi p'uuru nāi ijūanepemawēma.

³⁷Māipuru Pilatopa jarasima:

—ĵMāiŷa bipira piarā pi poro jūra jīparí jī bik'āra?

Jesupa p'anoosima:

—Ājā, pia māiŷa jara k'iria bipira, mi ēpēerā āchi poro jūra jīparí jī bipi. Maamina mi nāi ijūanea chesima chi piarāpēa pedea

^u 18:28 Judiorāpa jarapachidama judiorāwē āchi tede eda wāsira Tachi Ak'ōre k'irari piawēa beei. Número 9:9-11. ^v 18:29 Romanepemārā minachia k'awa bi Tiberio apataipa Pilato Judea tuadepema minachia k'awa bit'a bisima āyo 26—36. Chi judiorā chaarearāpa Jesú Pilatomá atewāsidama āchia chi eda jira niberá peak'apachida pēra. Aba romanepemārāpa māiŷa itia p'anapachidama. ^w 18:33 Judiorā chi māirā chaarearāpa Pilatoa māi k'orea jarasidama. Luca 23:2.

jarateai k'orea.^x Jōma chi piarāpēa
k'īria p'anipa mi pedea ijāapatama.

³⁸ Māine Pilatopa idisima:

—¿K'ārema māi piarāt'a?

Jesú peadai k'orea jaradada

Mateo 27:15-31; Marco 15:6-20;

Luca 23:13-25

Māiya jarak'ari Pilato māicha
tajatá judiorāmá wāk'ari jarasima:

—Mia unuwēma nāi ēpēra
nepira pará bit'a. ³⁹ Maamina
Egitodepa wānana k'īrisiapatai
ewari parude, āyocha mārapa
oopata jīra, chi eda jīa nibidepema
aba k'ēet'aapipatama. ¿Mārapa
k'īria p'anik'āra mia nāi judiorā
poro jūra jīparí jī bi k'ēet'ait'a?

⁴⁰ Māine āchia biadak'ari
p'anoosidama:

—Jāiwēma. ¡Barrabat'u k'ēet'aase!

Māi Barrabá nechiaparí mietá
pasima.

19 ¹ Maapae Pilatopa Jesú
soapa p'episima. ² Māiya
bide romanepema papaká berāpa
poro jūra jīparí iiri k'ada Jesú
porode jī bisidama, māinepa ichi
k'ak'ua īri anamari jīparí arena
k'īra bit'a jīpisidama. ³ Maapae
Jesumá orrobaridak'ari nāiya
jarasidama:

—¡Minachia pia bima, chi
judiorā poro jūra jīparí jī bit'a!

Māiya jaradak'ari ichi
k'ītarramá p'epachidama.

⁴ Maapae Pilato māicha tajatá
judiorāmá wāk'ari jarasima:

—Ūrit'i. Mia māi māra k'īrari
enemeeruma, mimá ichia nemietá
oo newēa bit'a k'awadamērā.

⁵ Jesú tajatá ateeutade iiri k'ada
poro jūra jīparí māinepa chi īria
anamari jīparí chi arena k'īra jī
basima. Māine Pilatopa jarasima:

—Nāi chi ēpērapí.^y

⁶ Maamina Jesú unuutade
p'aarerā chi mairā chaarearāpa
māinepa Tachi Ak'ōre te ot'eapa-
tairāpa jīk'ua jarasidama:

—¡Ichi k'urusude barijira
bik'ari peapise! ¡K'urusude bari-
jira bik'ari peapise!

Māine Pilatopa jarasima:

—¡Mārapuru ateedak'ari
k'urusude barijira bik'ari peapit'!
Mimá ichi nemietá newēa bima.

⁷ Maamina judiorāpa
p'anoosidama:

—Taipa Moisepa bida uru
p'anima. Māi Moisepa bidade
jara bi jīra ichi piui bima ara ichi
Tachi Ak'ōre Warraade a bi pēra.

⁸ Māi pedea ūriside Pilato mina-
chia ne wapeasima. ⁹ Maapae
ichi te minachia bide eda māicha
wāk'ari Jesua idisima:

—¿Pi sāmepemama?

Maamina Jesupa p'anooé pasima.
¹⁰ Māiya bide Pilatopa jarasima:

—¿Pia p'anoowēk'āra? ¿Atua
bik'āra mia pi p'ue k'urusude

^x 18:37 *Nāi ijūanea chesima.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Mi nāi ijūane t'ōnak'ari chesima.* ^y 19:5 Pilatopa Jesú tajatá ateeptide, k'awapi k'īria basima chi Jesú ēpēra minachia k'awa biwēt'a. Māipari Juanpa «ēpēra» biside, māipa jara k'īria bima Jesú chi Ēpēra Warrat'a. Juan 1:1; 1:14.

barijira bik'ari peapii bit'a wa p'ue k'ëet'aapii bit'a?

¹¹ Mäine Jesupa p'anoosima:

—Tachi Ak'örepa pi bidaé-para pia mi mi äpia pida ooiwë pasima. Mäipuru chi mi pi juade teadapa pi k'aepëra nemietá atepe oosima.

¹² Mäi üriside Pilatopa k'ïrisia beesima Jesú sãmaasá k'ëet'aapii-t'a. Maamina judioräpa mäicha jïk'ua jarasidama:

—Pia jãi ëpëra k'ëet'aapiipira pi romanepema chi atepe poro chaarea bi ome chi mäi omepemawëma. Parituapa ara ichi chi poro jüra jïparí jï biade aipira, mäi ëpëra romanepema chi atepe poro chaarea bi ome chi nek'ïramaapi.

¹³ Pilatopa mäi ürina përa Jesú tajatá ateewäpisima. Maapae ichi äk'aude suak'abari beesima tejä Mawara K'ak'ayá Ooda apataimá. Hebreo pedeade Gabatá apatama.

¹⁴ Judiorä Egitodepa wãnana k'ïrisiapatai ewari norema pada përa ächi ne oo p'anasidama mäi ewari pae. Imat'ip'a papodode Pilatopa judiorá jarasima:

—Ak'it'i. Cha nãi mära poro jüra jïparí jï bipi.

¹⁵ Maamina ächia jïk'ua jarasidama:

—¡Ateewäpik'ari, peapise! ¡Ateewäpik'ari, peapise! ¡K'urusude barijira bik'ari, peapise!

Mäi k'orea Pilatopa jarasima:

—¿Mäiyara mia mära poro jüra jïparí jï bi k'urusude barijira bik'ari, peapiik'ära?

Mäine p'aarerä chi mäirã chaarearäpa p'anoosidama:

—¡Taipa poro jüra jïparí jï bi awara newëma! ¡Abapuru uru p'anima tachi romanepema chi atepe poro chaarea bit'a!^z

¹⁶ Maapae Pilatopa Jesú romanepema papaká berá teasima k'urusude barijira bik'ari peadamërá. Ara mäine ichi ateewäsidama.

Jesú k'urusude barijira bidada

Mateo 27:32-44; Marco 15:21-32;

Luca 23:26-43

¹⁷ Jesupa ichi k'urusu ua beek'ari papaká beräpa ichi ateewäsidama ijüa Poro Biiri apataimá. Hebreo pedeade Gólgota apatama. ¹⁸ Mäma ächia Jesú k'urusude barijira bisidama.

Mäinepa ichik'á ëpëra ume k'urusude barijira bisidama, aba Jesú juaraari, aba ichi juawieri.

¹⁹ Mäi awara Pilatopa pak'uru p'ep'eeda Jesú poro nok'oari bipisima. Mäine nãiya bipisima:

«Jesú Nazaredepema, judiorä Poro Jüra Jïparí Jï Bipí».

²⁰ Mäi pedeade bisima hebreo pedeade,

latin pedeade mäinepa griego pedeade.^a Chok'ará judioräpa mäi

^z 19:15 Tachi Ak'öre pedeade jara bima israel ijüanepemará poro jüra jïparí jï bi ara aba Tachi Ak'öre mäiya bi. Juece 8:23; 1 Samuel 8:7. ^a 19:20 Latin pedeade romanepemarápa pedepachidama. Hebreo pedeade judioräpa pedepachidama. Griego pedeade perá jöma tuachapemarápa äpia k'awa beesima. Griego pedeade pedepachidama tuacha ne netodai k'orea.

© 1996 David C. Cook

Jesupa ichi k'urusu ua bada (19:17)

pedea unusidama, Jesú k'urusude barijira bidada p'uuru k'ait'a bi përa. ²¹Judiorã p'aarerã chi mãirã chaarearãpa mãi pedea unusidaide Pilatoa jarasidama:

—Birãse “Judiorã Poro Jūra Jĩparĩ Jĩ Bit'a”. Mãipari bise: “Nãi ĕpërapa jarasima ichi judiorã poro jūra jĩparĩ jĩ bipi”.

²²Maamina Pilatopa jarasima:

—Mia bida ara mãiya beeipi.

²³Romanepema papakã berãpa Jesú k'urusude barijira bik'ari ichia ĩria anamari jĩ bada atadak'ari mãi k'ĩmari k'õanak'ari ãchicha ateewãsidama. Ichia neet'a ek'ari jĩ bada sida ateewãsidama. Mãi k'osada chichia nea basima, mãipari it'ipa edã aba k'osada basima.

²⁴Mãine papakã berãpa ãchi tuaba jarasidama:

—Nāi k'ōanaiwēma. Pia bima nāi k'orea ne jemenanai, māi k'aipa jitai k'awayá.

Ara māiya māit'u chi āchia oosidama.

Māiyasima Tachi Ak'ōre pedeade naena bida jira:

«Mia ĩria anamari jī bada āchicha jedasidama; māinepa mia neet'á ek'ari jī bada atadai k'orea jemenasidama».

²⁵ Jesús k'urusude jira bik'á Jesús nae, chi nae ūpēawēra, Cleop'á k'ima María māinepa María Magdalena p'anasidama. ²⁶ Jesupa chi nae māinepa chi ichi ome p'irriaparí chi «ichia minachia k'ĩria bi» apatai ichi bik'á unuside, chi naea jarasima:

—Nae, cha bi pi warrapi.

²⁷ Maapae ichi ome p'irriaparia jarasima:

—Cha bi pi naepi.

Māi ewaridepa Jesús nae chi Jesús ome p'irriaparí tede bapachima.

Jesú k'urusude piuda

Mateo 27:45-56; Marco 15:33-41;

Luca 23:44-49

²⁸ Māiya jarak'ari Jesupa k'awasima ichia ooi pada āarea oosit'a. Māine jarasima:

—Mi opisia bima.

Māi jarasima Tachi Ak'ōre pedeade jara bi jira.

²⁹ Māine arí chok'o uvaba jĵijyá ipiru nibasima. Chi eda

waapēarāpa māi uvaba jĵijyá ne motá bi bek'eadak'ari atee-wāsídama. Chi ne motá bi hisopo pak'uru juade oodak'ari Jesús it'aemá t'ōmaripisidama. ³⁰ Jesupa māi uvaba jĵijyá tok'ari jarasima:

—Mia ooi pada āarea oosima.

Maapae ichi poro edá jaabari-k'ari k'ĩrawēasima.

Jesú orrode miasupa suda

³¹ Judiorā Egitodepa wānana k'ĩrisiapatai ewari norema pada pēra ne oo p'anasidama. Māi arapaapatai ewari mimianak'apí ewari pēra, judiorāpa ēpēerā k'urusude barijira bidai k'ĩriana-wēa p'anasidama. Māipuru Pilatoa idisidama chi k'urusude barijira be jīru biap'et'apimērā isapea piudak'ari āchi k'ak'ua māmāpema edá jirapidamērā.

³² Māi k'orea papaká berā wāna-k'ari Jesús ome k'urusude barijira bi p'anana aba jīru biap'et'asidama. Ara māiya oosidama chi abai sida. ³³ Maamina Jesumá chesidaide ichi piusit'a unusidama. Māipuru ichi jīru biap'et'adaé pasima.

³⁴ Māiya bide aba papaká bĵipa Jesús orrode miasupa susima piarā piusi k'awai k'orea. Ara māine oa māinepa pania chesima. ³⁵ Chi nāi k'art'a bidapa piarā māi unusima. Ichia jara bit'a piarāpi.^c Ichia k'awa bima piarā pedeade jara

^c 19:35 Juanpa jara bima Jesús piuda pēra piarā ēpēra pasit'a. Juan chōa baside waapēarāpa jarapachidama Jesús ēpēra jīra basimina nāi k'ak'uade chewē pasit'a.

bit'a māra pida sōnepa ijāana-mērā. ³⁶ Āarea māi piarā māiya-sima Tachi Ak'ōre pedeade bi bi jīra. Nāiya bi bima: «Ichi biiri aba pida biap'et'adae pasima». ³⁷ Ichiaba Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: «Chi āchia sudada pada ēpēerāpa ununaipi».

Jesú t'ibaridada

Mateo 27:57-61; Marco 15:42-47;

Luca 23:50-56

³⁸ Māiya nak'ari judio José apatai Pilatomá wāsima. Māi José Arimatea p'uurudepema pasima. Ichi Jesú ome p'irriaparí pasima, maamina mi āpia pida abaia jarak'a pasima waapēarā judiorā wap'ea bi pēra. Ichia Jesú k'ak'ua Pilatoa idisima t'ibaride atee-wāi k'orea. Māipuru Pilatopa itu atee-wāpisima. Ara māine Josepa Jesú k'ak'ua t'ibaride atee-wāsima. ³⁹ Māi awara Nicodemo, chi naena Jesumá teamasi pedeade che badapa mirra k'era áloe ome p'oerada atee-wāsima. Māi chik'ia 34 kilo basima. ^d ⁴⁰ Āchia Jesú k'ak'ua ateedak'ari māi mirra k'era áloe ome p'oerada p'aru t'orrode p'irisidama. Maapae ichi k'ak'ua māi p'aru t'orropa pirasidama judiorāpa t'ibaridai k'orea oopata jīra. ⁴¹ Jesú k'urusude barijira bidada k'ait'a ne uu ijūa basima. Māi ne uu ijūane piuda t'ibaripataide uria basima p'eya

uria k'oroda chiwidi't'a. Māma piuda waidi t'ibaridak'a pasima. ⁴² Māi uria k'ait'a bi pēra māinepa judiorā mimianak'apí ewari ará papodo pēra, Jesú māma t'ibarisidama.

Jesú chok'ae p'irabarida

Mateo 28:1-10; Marco 16:1-8;

Luca 24:1-12

20 ¹ Tomione tap'ededa māi p'ario nibide María Magdalena Jesú t'ibaridaadamá wāsima. Ará pak'ari chi mawara p'eya uria t'ap'a bada pira k'obit'a unusima. ² Māipuru p'ira wāsima Simón Pedromá. Chi Jesú ome p'irriaparí chi «Jesupa minachia k'īria biade» apatai māma basima. Chek'ari jarasima:

—Tachi Chipari ichi t'ibaridaadamaapema atee-wāsidadama. Taipaa atua p'anima sāmá atee-wāsidadat'a.

³ Maapae Pedro māinepa chi abai Jesú ome p'irriaparí ome Jesú t'ibaridaadamá wāsidadama. ⁴ Ume ará p'ira wāsidadama, maamina chi abai Pedro k'aepēra isapea atepe p'ira wāna pēra Jesú t'ibaridaadamá naa pasima. ⁵ Pak'ari eda jājorrea k'obeek'ari, chi p'aru Jesú k'ak'ua pira bada arí bari bit'a unusima, maamina eda wāe pasima. ⁶ Simón Pedro ichi k'aade chek'ari uriade eda wāsima. Ichia pida unusima chi Jesú k'ak'ua pira bada p'aru arí

^d **19:39** 34 kilo. Griego pedeade nāiya bi bima: *cien litrai*. Māipa jara bima 75 libra. Mirra māinepa áloe pak'uru p'iumá be bapachidama.

19:36 Éxodo 12:46; Número 9:12; Salmo 34:20. **19:37** Zak'aria 12:10.

19:39 Juan 3:1-15.

bari bit'a. ⁷Ichiaba Jesú porode p'aru t'uya bada, bedak'ari awara bit'a unusima. ⁸Maapae chi abai Jesú ome p'irriaparí sida eda wāsima. Unuk'ari, piarā ijāasima Jesú chok'ae p'irabarisit'a. ⁹Ara māi ijāanamina, āchia Tachi Ak'ōre pedeade Jesú chok'ae p'irabarii bit'a māi k'orea bi bit'a, māi waidi pia ūrinawēa p'anasima. ^e
¹⁰Maapae chi Jesú ome p'irriapatairā āchi p'ananamá jūitea wāsidadama.

**Jesupa María Magdalená
 ichi unupida
 Marco 16:9-11**

¹¹Māimisa María mawara p'eya uria ik'idá jēa basima. Māi ya jēarune eda jājorrea k'obeesima eda ak'ii k'orea. ¹²Māine Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā neet'á t'ot'oa jī p'ani ume eda unusima. Jesú k'ak'ua badamá suak'abari p'anasima, aba chi poro nok'oari, chi abai ichi jīru badamá.

¹³Āchia idisidama:

—Wēra, ¿k'āre k'orea jēa bima?

Māine p'anoosima:

—Mi Chipari Jesú atewāsidadama. Mia atua bima sāmá atewāsidadat'a.

¹⁴Ara māi ya jararude María āpītea ak'iside, Jesú unusima, maamina k'awaé pasima chi māi Jesut'a. ¹⁵Jesupa ichiá idisima:

—Wēra, ¿k'āre k'orea jēa bima?
 ¿K'ai jiri bima?

Mariapa k'irisiasima chi māi ēpēra chi ne uu ijūa ak'iparí pasit'a. Māipuru jarasima:

—Pia Jesú k'ak'ua āyá atewāsipira, miá jarase sāma bisit'a mia ichi k'ak'ua atade wāi k'orea.

¹⁶Māine Jesupa jarasima:

—¡María!

Mariapa āpītea ak'ik'ari —¡Raboni! asima. (Māi hebreo pedeade jara k'iria bima “Jarateaparí”).

¹⁷Jesupa jarasima:

—Mi jitarāse mi Ak'ōremá waidi wāwēa bi pēra. Mi ūpēarāmá wāk'ari jarase mi Ak'ōremá wārut'a. Ichi māra Ak'ōrepi. Māi mi Tachi Ak'ōrepi māinepa māra Tachi Ak'ōrepi.

¹⁸Ara māine María Magdalena Jesú ome p'irriapatairāmá wāk'ari jarasima: «Mia Tachi Chipari unusima».

Māi awara Jesupa jarada āarea nepirisima.

**Jesupa jiri atadairá
 ara ichi unupida**

Mateo 28:16-20; Marco 16:14-18;

Luca 24:36-49

¹⁹Māi ewari tomio k'iuk'ari Jesú ome p'irriapatairā tiida ará p'anasidama. Waapēarā judiorā wap'ea p'ani pēra chi eda wāpatai jīa uru p'anasidama. Māine Jesú māi ya bide eda pasima. Āchi esa bai nibeek'ari jarasima:

—¡Ne k'irisidadawēa p'anat'ii!

^e 20:9 Tachi Ak'ōre pedeade. Salmo 16:8-11; Isaía 53:11-12; Osea 6:1-2; Joná 1:17; Levítico 23:11. ^f 20:19 ¡Ne k'irisidadawēa p'anat'ii! Judiorāpa chi unuutade, māi ya pedeapachidama.

20 Māi jarak'ari ichi jua, ichi orro sida āchiá ak'ipisima. Tachi Chipari unusida pēra arapaasidama. 21 Maapae Jesupa māicha āchiá jarasima:

—Ne k'īrisiadawēa p'anat'i. Mi Ak'ōrepa mi nāi ijūanea peeda jīra mia māra nāi ijūanea peeruma.

22 Māiya jarak'ari āchimá jārāp'uak'ari jarasima:

—Tachi Ak'ōre Jaore jitat'i.^g 23 Ēpērapa nemietá ooda mārāpa Tachi Ak'ōre Jaoredepa k'īrisia atuadaipira, māipa jara bima Tachi Ak'ōrepa māi nemietá k'īrisia atuasit'a. Māinepa ēpērapa nemietá ooda mārāpa Tachi Ak'ōre Jaoredepa k'īrisia atuadaepira māipa jara bima Tachi Ak'ōrepa māi nemietá k'īrisia atuawēa bit'a.

Jesupa Tomá ichi unupida

24 Tomá Jesupa jiri atada doce p'aninepema pasima. Ichi ĩana t'ī Mikisu apachidama.^h Jesú paside ichi waapēarā ome baé pasima.

25 Māipurū ichiá jarasidama:

—Taipa Tachi Chipari unusidama.

Maamina Tomapa jarasima:

—Mi taupa ichi juade k'arāupa mērap'et'adada unuepira, mi jua jimini chi k'arau mērap'et'adade berajuepira, māinepa mi jua ichi orrode jēraepira, ichi chok'ae p'irabarida mia ijāaiwēma.

26 Ewari ocho pak'ari Jesú ome p'irriapatairā māicha tiida ará p'anine, Tomá sida basima. Māiya p'anine chi eda wāpatai minachia jīa nibimina, māine Jesú māiya bide eda pasima. Āchi esa bai nibeek'ari Jesupa jarasima:

—¡Ne k'īrisiadawēa p'anat'i!

27 Māiya jarak'ari Tomá jarasima:

—Pi jua jimini nāma berajuse, mi juacha ak'ise māinepa pi jua mi orrode jērase. Waa ijāawēa barāse, māipari ijāase mi piarā chok'ae p'irabarisit'a.

28 Māine Tomapa jarasima:

—¡Mi Chipari! ¡Mi Tachi Ak'ōre!

29 Māiya bide Jesupa ichiá jarasima:

—Pia mi unuru pēra ijāaruma. ¡Maamina ēpēerāpa mi ununawēa ijāanaipira, minachia pia p'ananaipi!

Nāi k'art'a k'āre k'orea bisit'a

30 Jesupa waapēarā ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí ichi ome p'irriapatairā k'īrari minachia oosima, maamina āarea māi nāi k'art'ade biwēma. 31 Maamina āarea nāi bisima mārāpa Jesú Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripapari teai jarada, Tachi Ak'ōre Warrade ijāanamērā. Māiya ijāanaipira ichidepa chok'ae bai uru p'ananaipi.

^g 20:22 Tachi Ak'ōre Jaore jitatapa k'orea, ak'ise Hecho 1:4-8; 2:1-4. ^h 20:24 Mikisu. Griego pedeade nāiya bi bima: *Dídimo*.

20:22 Génesi 2:7; Ezequiel 37:1-14.

**Jesupa ichi ome p'irriapatairā
siete p'anirá ichi unupida**

21 ¹Māiya nak'ari Jesupa māicha ara ichi ome p'irriapatairā unupisima Tiberia senia choma ik'idá.ⁱ Nāiyasima: ²Māi ewaride ará p'anasidama Simón Pedro, Tomá ichi ñana t'ĩ Mikisu apatai, Natanael Galileade bi p'uuru Caná p'uurudepema, Zebedeo warrarā mǎinepa waa-pēarā ume. ³Māiya p'anine Simón Pedropa jarasima:

—Mi to bat'ade wāipi.

Māine āchia jarasidama:

—Tai sida pi ome wānaipi.

Ara mǎine p'āp'orrode batoo-dak'ari wāsidadama. Maamina māi teamasi beta jitadaé pasima.

⁴Tap'ededa Jesú ipude bai nibasima maamina āchia ichi atua p'anasidama. ⁵Māiya bide Jesupa āchiá idisima:

—Ūpēarā, ¿beta jitasidak'āra?

Āchia p'anoosidama:

—Jitadawēma.

⁶Jesupa jarasima:

—Māiya bipira juaraari t'iri bat'at'i. Māiyara jitadaipi.

Māiya ichia jarada jīra oosidama. Maapae māi t'iri p'ue jiradaé pasima beta minachia beesideepuru. ⁷Māma basima Jesú ome p'irriaparí chi “Jesupa minachia k'iria bi” apatai. Māipa Pedropa jarasima:

—¡Jāi Tachi Chiparipi!

Simón Pedropa “Tachi Chipariade” a jarada ūriside ichi neet'á ĩripema jīsima, māi neet'áwēapachi pēra māi to bat'ai k'orea. Jĭk'ari maapae toedá t'ĩu wāsima. ⁸Maamina chi waapēarā p'āp'orrode p'aneesidama. Chi t'iri beta ipiru beeda jidibari enemee-sidama ipudea, senia ik'idá cien metros k'ait'a p'ana pēra. ⁹Batootade t'ipi urua nibit'a unusidama, beta, p'ana ome. ¹⁰Jesupa jarasima:

© 1996 David C. Cook

Jesupa beta paamaa bada (21:9)

ⁱ21:1 Tiberia senia ichiaba «Galilea» apatama.

—Mārapa beta arat'ea jitadaa-
dadepema enemeet'i.

11 Ara māine Simón Pedro
p'āp'orrodea wāk'ari t'iri ipudea
jidibari enemeesima. T'iri beta
nepalá bepa ipiru basima. 153
joisiasidama. Maamina chok'ará
jitasidamina chi t'iri k'ōaé pasima.
12 Maapae Jesupa jarasima:

—Nek'ode chet'i.

Māine āchia wap'easidama
ichi k'ayade a ididai k'orea, ichi
Tachi Chiparit'a k'awasida pēra.

13 Māiya p'anine Jesupa p'ana ata-
k'ari āchiá teasima. Māinepa beta
teasima.

14 Māipa bari k'ak'o ūpea pa
basima Jesupa chi ichi ome
p'irriapatairá chok'ae p'irabari
bak'ari unupisit'a.

**Jesú Pedro ome
māicha sōpia bada**

15 Nek'ok'ari Jesupa Simón
Pedroa idisima:

—Simón, Joná warra, ¿pia mi
pia k'iria bik'āra cha berāpa mi
k'iria p'ani k'aepēra?'

Pedropa p'anoosima:

—Ājā mi Chipari, pia k'awa
bima mia pi k'iria bit'a.

Jesupa jarasima:

—Chi mine ijāa berā minachia
ak'i base oveja chak'erā ak'ipari
jira.

16 Jesupa māicha Pedroa
idisima:

—Simón, Joná warra, ¿mi k'iria
bik'āra?

Pedropa p'anoosima:

—Ājā mi Chipari, pia k'awa
bima mia pi k'iria bit'a.

Jesupa jarasima:

—Chi mine ijāa berā minachia
ak'i base oveja chak'erā ak'ipari
jira.

17 Jesupa māicha idisima:

—Simón, Joná warra, ¿mi k'iria
bik'āra?

Māipa bari k'ak'o ūpea idi
basima. Pedro k'ira piawēa nibee-
sima, Jesupa bari k'ak'o ūpea
abarik'a idida pēra. Maapae ichia
jarasima:

—Mi Chipari, pia ne āarea
k'awa bima. Pia k'awa bima mia
pi k'iria bit'a.

Jesupa jarasima:

—Chi mine ijāa berā mina-
chia ak'i base oveja chak'erā ak'i-
pari jira. 18 Piarā jararuma: k'ūtá
basieda pi tuaba neet'á jipachima
pi wā k'iriarumá wāi k'orea. Maa-
mina pi chōa beek'ari waapēa-
rāpa pi jua jiradaipi neet'á jipidai
k'orea. Maapae ateewāipi pi wā
k'iriawēa bimá.

19 Māi jara bidepa Jesupa
k'awapisima Pedro sāmaasá piui
bit'a, ichi piurudepa epēerāpa
k'awadamērā Tachi Ak'ōre chi
choma bit'a. Māiya jarak'ari
Jesupa Pedroa jarasima:

—¡Mi ome p'irriase!

**Jesú, chi ichia minachia
k'iria bi ome bada**

20 Pedropa jūitea ak'ik'ari Jesú
ome p'irriaparí, chi Jesupa mina-
chia k'iria uru baparí k'aadea

J 21:15 Waapēarāmá Jesupa nāiya idi bima: ¿Pia mi pia k'iria bik'āra nejōma k'aepēra?

cheru unusima. Māi Jesú k'ait'a suak'abari basima Egitodepa wānana k'īrisiapatai chik'o k'osidaide. Ichia idi basima: «Tai Chipari, ¿k'aipa pi jitapiima?»
 21 Pedropa māi ēpēra unuk'ari Jesua idisima:

—Mi Chipari, ¿nāi ēpēra ome sāaima?

22 Jesupa p'anoosima:

—Mia k'īria bipira ichi chok'ae beeit'a aba mi māicha cherudea ¿pia māi k'orea sak'aima? Mia k'īria bima pi mi ome p'irriait'a.

23 Māiya jarada k'orea chok'ará ūpēarāpa k'īrisia p'aneesidama chi māi Jesú ome p'irriaparí piuiwēt'a. Maamina Jesupa

jaraé pasima ichi piarā piuiwēt'a. Māipari jarasima: “Mia k'īria bipira ichi chok'ae beeit'a aba mi māicha cherudea ¿pia māi k'orea sak'aima?”

24 Ara māi Jesú ome p'irriaparipa māi k'orea jara bima māinepa nāi k'art'ade nāiya biruma. Tachia k'awa p'anima ichia jara bi piarāt'a.

Jesupa māi ne minachia ooda

25 Jesupa nāi ne oo bada k'ae-pēra atepe ne minachia ook'oa-pachima. Maamina māi āarea k'art'ade abaabá biutapara, mimá māi k'art'a bik'oadada nāi ijūa āareaïne ara baiwē pasima.

Hecho

Chi Jesupa peedairāpa oodada

Nāi k'art'a Lucapa bisima. Colosense 4:14de mǎinepa P'ilemón 24de jara bima māi Luca Pablo ome p'irriasit'a. Ichiaba māiya jara bima Hecho 16:10-17de; 20:5—21:18 mǎinepa 27:1—28:16. Chi eda waapēarāmá Jesucristo t'ōnanepa 60 āyo pa badak'ari, Lucapa nāi k'art'a bisima.

Chi Jesú k'orea pedea pia Teóp'ilo pae bik'ari Lucapa nāi k'art'a sida Teóp'ilo pae bisima Jesupa peedairāpa oodada k'orea k'awamērā. Chi k'irisia pia bit'a 1:8de bima. Tachi Chipari Jesupa nāiya jarasima: «Maamina Tachi Ak'ōre Jaore mǎra ome beede cherude, mǎrapa ichi jua chaarea jitadaipi. Mǎipa mǎrapa Jerusalene, āarea Judea mǎinepa Samaria tuade mǎinepa tua t'ímia bedede mi k'orea peedadaipi».

Chi naapema capitulode (1:1-26) eda bi bima Jesupa Tachi Ak'ōre Jaore teai jarada, Jesú pajānea wǎna mǎinepa Matía, Juda Iscariote pari beeda k'orea.

Māi ĩari bi bima chi Jesupa peedairāpa Jerusalene chi pedea pia ichi k'orea jaradada (2:1—8:3). Eda bi bima Tachi Ak'ōre Jaore āchimá cheda, Pedropa Tachi Ak'ōre te minachia bi k'ait'a jarateada, Jesuderā sǎmaasá ará p'anana mǎinepa judiorāpa Esteban peadada k'orea.

Māi ĩari bi bima Jesupa peedairāpa Judea tuade mǎinepa Samaria tuade chi pedea pia ichi k'orea jaradada (8:4—9:43). Eda bi bima Tachi Ak'ōre Jaore chi Samariadepema ũpēarāmá cheda, P'elipe chi Etiopiadepemá jarateada mǎinepa Saulopa Jesucristode ĩjāana k'orea.

K'aadea bi bima Jesupa peedairāpa chi pedea pia ichi k'orea judiorāwēa jaradada. Eda bi bima Tachi Ak'ōre Jaore judiorāwēmá cheda (10:1—11:18), Pedro Herode juadepema awara wǎna (11:19—12:25), Pablo naa Jesú pedea jarade wǎna (13:1—14:28), ũpēarā chi minachia k'awa p'anirā Jerusalene ará p'anana (15:1-35), Pablo chi bari k'ak'o umāarea Jesú pedea jarade wǎna pada (15:36—18:22), chi bari k'ak'o ũpea āarea wǎna pada (18:23—20:38) mǎinepa Pablo Romane eda ĩia nibidada (21:1—28:31).

Jesupa Tachi Ak'ōre Jaore teai jarada

1 ¹Teóp'ilo, chi k'art'a naena bidade mia bi basima Jesupa ne āarea ooda mǎinepa jarateada, ²Tachi Ak'ōrepa māi pajānea atewārune. Pajānea wǎi naena

ichia peedairá Tachi Ak'ōre Jaore-depa jarateasima k'āre oodai p'anit'a. Mǎirā ichia ĩiri atada pasima.

³Jesú piuk'ari ara ichi āchiá bari k'ak'o minachia unupipachima k'awadamērā ichi piarā chok'ae p'irabarisit'a. Mǎine āchiá

jarateapachima ichidepa Tachi Ak'õrepa ichidirā ichi juade ua bi k'orea. Ewari k'ak'o cuarenta māiya oosima. ⁴Ewariaba Jesú āchi ome baside nāiya jarasima:

—Jerusalén p'uurudepema āyá wārāt'i. Nāma ni p'aneet'i aba Tachi Ak'õrepa ichi Jaore teai jarada māi tearudea. Māinepema mia mārā naena jarasima. ⁵Piarā Juanpa ēpēerā paniapa porochoasima, maamina tāaraawēa bide Tachi Ak'õrepa ichi Jaoredepa māra porochoaipi.

⁶Maapae chi Jesú ome arā p'anirāpa ichiá idisidama:

—Tai Chipari, ¿naapae-puru pia tachi Israel p'uuru chīara juade bada k'ēet'aapik'ari, tai māi māicha pia beepiima?

⁷Jesupa p'anoosima:

—Māi ewari mārāpa k'awadaiwēa p'anima. Aba mi Ak'õrepuru māi k'awa bima, māi ewari bida pēra. ⁸Maamina Tachi Ak'õre Jaore māra ome beede cherude, mārāpa ichi jua chaarea jitadaipi. Māipa mārāpa Jerusalene, āarea Judea māinepa Samaria tuade māinepa tua t'imia bedede mi k'orea pededaipi.

⁹Jesupa māiya jarak'ari āareairāpa ak'i p'anine it'aa atee-wāsima. Māine jīarapa ichi ĩri āarea

© 1996 David C. Cook

«Ara māi Jesú pajānea wāna māicha cheipi ara machia pajānea wāru ununana jīra». (1:10-11)

p'ariona pēra waa ununaé pasima. ¹⁰Māi Jesú it'aa wāpodomisa, pia ak'i p'anasima. Māiya bide āchi k'ait'a ēpēra ume neet'á t'ot'oa jī p'anit'a orrobarisidama. ¹¹Māi ēpēerāpa nāiya jarasidama:

—Galileadepemārā, ¿k'āre k'orea pajānea ak'i p'anima? Ara māi Jesú pajānea wāna māicha cheipi ara machia pajānea wāru ununana jīra.

Matía jiri atadada

¹²Maapae Olivo eyadepa Jerusalene jūitea wāsídama. Māi eya Jerusalén p'uurudepa kilómetro aba^a bima. ¹³Jerusalene padak'ari

^a 1:12 Kilómetro aba. Griego pedeade nāiya bi bima: k'ait'a bima, saodode tachi p'irriapatai jīra. Chi eda waapēarā Moisepa bida jarateapatairāpa jarateapatama chi mimianak'apí ewaride judiorā p'ue chi t'imia wānaiwēa p'anit'a, chi āchia jara p'ani wāyá.

chi te it'i pará bimá ãchi mǎma k'áipataimá wásidama. Ñchi nǎirǎ pasima: Pedro, Juan, Santiago, André, P'elipe, Tomá, Bartolomé, Mateo, Alp'eo warra Santiago, Simón chi Celote mǎinepa Santiago warra Juda.^b 14 Ñchi ãarea, Jesú ùpǎarǎ ome, ichi nae María ome mǎinepa waapǎarǎ wǎrarǎ ome pida abarik'a k'írísia p'aninepa ará p'anasidama, Tachi Ak'órea it'aa chiididai k'orea.

15 Mǎiya p'anine ewariaba Pedro chi ùpǎarǎ esa bai nibeesima chi ãpǎerǎ pedei k'orea. Ñchi 120 p'anasidama. Mǎine jarasima: 16 «Ùpǎarǎ, naena Tachi Ak'óre Jaorepa Judapa ooi bi k'orea Davia bipisima. Tachi Ak'óre pedeade bi bi jǎra piarǎ mǎiyai bada pǎra Judapa ãpǎerǎ atewásima Jesú jitadamǎrá. 17 Juda tachi jǎra Jesupa peeda pasima mǎinepa chi tachia oopatai ichia pida oo bapachima».

18 (Judapa Jesú jitapida k'orea, chi mǎi erreara ichia jitadapa ïjúa atasima. Mǎma poroari bae-k'ari chi bi t'erawák'ari, maapae chi jǎsi ãarea awara wásima. 19 ãarea Jerusalenepemarápa mǎi k'awasidaide chi ïjúa t'í bisidama Acéldama. Mǎi t'í ãchi pedeade jara k'íría bima «Oa ïjúa»). 20 Mǎine Pedropa jarasima: «Juda mǎiyasima Salmo k'art'ade bi bi jǎra:

“Ichi te nenea beeipi. Mǎi aba pida mǎma baiwǎma”.
Ichiaba jara bima:

“Ichia oo badat'a awaraipa oo beeipi”.

21 »Mǎipuru ichi k'ak'ua pae mǎranepema aba tai ome beei bima ãpǎerǎ jarai k'orea Tachi Chipari Jesú piarǎ chok'ae p'irabarisit'a. 22 Mǎi tai ome ará bai basima, Juanpa porochoa bapachiedapema aba Tachi Ak'órepa Jesú pajǎnea atewásidea».

23 Mǎiya ãpǎra ume bisidama, ãchidepema aba jiri atadai k'orea. Aba José pasima. Ichiaba Barsabá wa Justo apatama. Chi abai Matía pasima. 24 Maapae ãareairápa Tachi Ak'órea nǎiya it'aa chiidisidama:

—Tai Chipari, ãareairápa sǎne k'írísia p'anit'a pia mǎi k'awa bima. Taiyá unupise nǎi ãpǎra ume-pemará chi sǎi pia jǎri atait'a, 25 chi pia peedapa ooparit'a oomǎrá. Judapa mǎi ooi badat'a itu bisima, chi ichi wǎi bimá wǎi k'orea.

26 Maapae ne jemena ajorosidama k'ai beei k'awadai k'orea. Mǎine Matiat'a beesima. Ara mǎine ichi chi Jesupa peedairǎ once p'ani ome ará beesima.

Tachi Ak'óre Jaore cheda

2 1 Mǎiya nak'ari Pentecosté ewari paside, chi Jesude ïjǎapatairǎ ãarea ará tuanasidama.^c

^b 1:13 Santiago warra. Griego pedeade chi eda waapǎarǎ k'art'ade bi bima: Santiago ùpǎa. ^c 2:1 Áyocha chi judiorápa mǎi ewari oopachidama chi trigo tau baadada k'orea. Naa chi Egitodepa wánana k'írísiaapatai ewari oopachidama. Maapae, ewari 50 pa bide, ãchia mǎi Pentecosté arapaapatai ewari oopachidama. Levítico 23:15-21.

²Māiya p'anine it'aripa pedea jĭk'ua ūrisidama nāu minachia p'ōat'i cheru jĭra. Chi tede p'anirāpa māi āarea ūrisidama. ³Māine t'ipi tau jĭra āchi ĩri cherut'a unusidama. Māi āchicha āchi ĩri urua nibeesima. ⁴Māine Tachi Ak'ōre Jaore jitadak'ari, pedea awara pedea para beesima, Tachi Ak'ōre Jaorepa āchi pedeapi badadepa.

⁵Pentecosté ewari pĕra judiorā tuachadepema Tachi Ak'ōre wap'ea berā Jerusalemene p'anisidama. ⁶Māi jĭk'ua pedea ūrisidaide ak'ide wāsidama. Māine chi Jesude ĩjāapatairāpa ara āchi k'ak'awā āchi pedeade pedea p'anit'a ūrisidama. Māipuru k'awa k'ĭrisiadaé pasima. ⁷Māiya āchi ak'itua para nibeeseide, nāiya jarasidama: «ĭNāi āarea p'ani Galileapidarāwĕk'āra? ⁸ĭSāmaasā tuchia ara tachi pedeade pedea p'anit'a ūri p'anima? ⁹Tachi t'āena Partiadepema, Mediadepema, Elanepema, Mesopotamianepema, Judeadepema, Capadociadepema, Pontodepema, Asiadepema, ¹⁰P'rigiadepema, Panp'iliadepema, Egitodepema, Libia tuade Cirene p'uuru k'ait'adepema māinepa Romanepema nāma p'anima. Tachi judiorā māinepa judiorā padada nāma p'anima. ¹¹Māinepa ĕpĕerā Creta ĩjĭa p'irra bĭdepema māinepa Arabiadepema nāma p'anima.

ĭĀareairāpa ara tachi pedeade chi Tachi Ak'ōrepa nepia ooda k'orea pedea p'anit'a ūri p'anima!»

¹²K'awa k'ĭrisiadaé pasi pĕra nāiya jara tuaneesidama: «ĭNāit'a k'āre jara k'ĭria bima?»

¹³Māine chi eda waapĕarāpa oo uru p'anĭpa jarasidama:
—Āchi it'uapa piu p'anima.

Pedropa Jerusalemene jarateada

¹⁴Māine Pedro chi waapĕarā once p'ani ome bai nibeek'ari ĭbia pedeasima:

«Judiorā māinepa Jerusalemene p'anirā nāi k'awat'i; mia jararut'a jĭrak'aua ūrit'i. ¹⁵Mārapa k'ĭrisia p'anima tai it'uapa piu p'anit'a maamina māiyawĕma. ĭWapida tap'ededa bima!^d ¹⁶Māipari chi taipā māiya pedea p'ani k'orea Tachi Ak'ōre pari pedeaparĭ Joelpa nāiya bi basima:

¹⁷“Tachi Ak'ōrepa nāiya jara bima:

K'aadeapema ewaride mi
Jaore āarea ĕpĕerā teaiپی.

Māiya māra warrarā
māinepa māra k'aurā
minēpa pedeadaipi.

Mia k'ūtārā k'āmok'araa jĭra
ne unupiipi. Chōarā pida
k'āmok'araade ne unupiipi.

¹⁸Māi ewaride mi Jaore chi
mi pae pari mimiapatairā
teaiپی, wĕrā māinepa
imik'ĭrā. Māine āchi
minēpa pedeadaipi.

^d2:15 Tap'ededa bima. Griego pedeade nāiya bi bima: *āst'á hora ūpea biade a bima.*

19 Māi ewaride ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí pajāne māinepa ijūane unupik'oaipi.

Oa, t'ipi māinepa nāri unupik'oaipi.

20 Tachi Chiparipa itiai ewari pai naena imata k'iipi.

Jedek'o sida oa paipi. Māi ewari minajasia baipi.

21 Maamina chi Tachi Chiparia chichupuria it'aa idiutat'a ichia āarea k'aripaipi”.

22»Israeldepemará, nāi pedea ūrit'i: Tachi Ak'ōrepa Jesú Nazaredepemá ēpēerāpa ne p'ue oodak'apiirā māra t'āena oopik'oasima. Māiya oo bidepa Jesupa k'awapisima Tachi Ak'ōre ichi ome bit'a, ara mārapa pia k'awa p'ani jīra. 23 Tachi Ak'ōrepa naena k'īrisia bada jīra abaia itu Jesú māra juade teapisima. Maapae mārapa ēpēerā k'achiará k'urusude barijira bik'ari peapisidama. Tachi Ak'ōrepa k'awa basima māi āarea māiyait'a.

24 Jesú minachia mīak'ari piusima. Maamina Tachi Ak'ōrepa ichi chok'ae p'irabaripida pēra chi piudapa ichi p'ue uru baiwēa basima.

25»Davipa ichi k'orea nāiya jarasima:

“Mia unusima Tachi Chipari ewaricha mi ome bit'a.

Ichi mi juaraari bi pēra ne wap'eawēa bima.

26 Māi k'orea mi sō arapá bima; mi minachia arapá k'ari bima.

Mia k'awa bima mi piui bimina mi ne k'īrisiawēa baipi.

27 Mia k'awa bima pia mi piudaadarā p'anapataimá^e ameeiwēt'a.

Chi pi pae pari mimiaparí chi jīp'a bit'a itu beraapiiwēma.

28 Pia miá chi tachi chok'ae bapiparí ot'a k'awapisima, māinepa mi ome bi pēra mi minachia sō arapaapiipi”.

29»Mi ūpēarā judiorā, mia piarā jararuma: tachi chōarāenapema Daví piuk'ari ichi t'ībarisidama māinepa ichi jāirā te uria tachia wapida unupatama. 30 Maamina Daví Tachi Ak'ōre pari pedeaparí pasima. Māipuru k'awa basima Tachi Ak'ōrepa piarānepa jara basima chi aba ichidiidepema chei bada t'a ichi k'ak'ua pari israel ijūanepemará poro jūra jīparí jī bi biit'a. 31 Māiyai k'awa bada pēra ichia pedeasima Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada chok'ae p'irabarii k'orea.^f Ichia jarasima Tachi Ak'ōrepa māi chi piudaadarā p'anapataimá ameeiwēt'a māinepa ichi k'ak'ua beraapiiwēt'a.

^e 2:27 Piudaadarā p'anapataimá. Griego pedeade nāiya bi bima: Hades. ^f 2:31 Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada. Māipa jara bima: Cristo wa Mesías.

³²»Davipa jarada jīra Tachi Ak'ōrepa Jesú piu bada chok'ae p'irabaripisima. Taipa āarea māi unusidama. ³³Tachi Ak'ōrepa ichi juaraari Jesú chi atepe bi bisima. Maapae ichi Jaore teai jarada Jesua teasima, ichiaba ichidirá teamērá. Jesupa māi Jaore piarā taiyá teasima. Chi mārāpa unu p'anit'a māinepa ūri p'anit'a ichi Jaorepa māiya oopi bīma. ³⁴Daví pajānea wāé pasima, Jesú wāna jīra. Māipari ichia nāiya jarasima:

“Tachi Chiparipa jarasima Mi Chiparia:

Mi juaraari suak'abari beese, ³⁵aba mia pichi nek'īramá pichi juade birudea”.

³⁶»Māi k'orea āarea israel ijūa-nepemará, piarā k'awat'i: Jesú, chi mārāpa k'urusude barijira bipidada, Tachi Ak'ōrepa māi chi āareairā Chipari māinepa Tachi K'aripaparí teai jarada bisima».

³⁷Māi ūrisidaide āareairā minachia k'irisia pará p'aneesidama. Māipuru āchia Pedroa māinepa chi waapēarā Jesupa peedairá idisidama:

—Ūpēarā, ¿k'āre oodai p'anima?

³⁸Māine Pedropa p'anoosima:

—Machi nemietá oo p'anana itu bidak'ari Tachi Ak'ōremá che-t'i. Jesucristo t'īnepa porochoat'i.

Māine mārāpa nemietá oo p'anana Tachi Ak'ōrepa k'irisia atuak'ari ichi Jaore mārā teaipī. ³⁹Tachi Ak'ōre Chiparipa ichi Jaore teai jarada mārā pae bīma, mārā warrarā pae bīma māinepa ēpēerā t'imia p'anapatairā pae bīma. Āarea chi Tachi Ak'ōre Chiparipa t'ī bi ēpēerā pae pida bīma.

⁴⁰Pedro minachia pedeasima āchia ijāanamērā. Nāiya jara basima:

—¡Chi nāi ēpēerā idiapae-pemará nemietá oopataidepemarā āyá wāt'ī!^s

⁴¹Minachia ēpēerāpa ichi pedea ijāanak'ari porochoasidama. Māi ewaride chi Jesude ijāanana tres mil p'anasidama.

⁴²Chi Jesupa peedairāpa jaratea p'anit'a āchia minachia ūripachidama. Ará tuanapachidama, nek'opachidama^h māinepa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi p'anapachidama.

Chi Jesude ijāapatairāpa oo p'anana

⁴³Chi Jesupa peedairāpa ēpēerāpa ne p'ue oodak'ap'ī minachia oopachidama. Māi k'orea āareairāpa Tachi Ak'ōre minachia wap'easidama. ⁴⁴⁻⁴⁵Āarea chi Jesude ijāapatairā ará pia tuanapachidama. Chi eda waapēarāpa

^s 2:40 *Nemietá oopataidepemarā āyá wāt'ī*. Jara k'iria bīma chi Tachi Ak'ōrepa āchia itiait'a. Ezequiel 11:19-21; 18:30-32. ^h 2:42 *Nek'opachidama*. Griego pedeade nāiya bi bīma: *p'ana t'oet'aadak'ari k'opachidama*. Chi eda waapēarāmá māiya jara bīma chi Jesú k'orea k'irisidai k'orea nek'opatai oopachidama. Luca 22:19-20; Hecho 20:7; 1 Corintio 11:23-26.

2:34-35 Salmo 110:1; Luca 20:41-44. 2:39 Ezequiel 36:23-28.

āchi ijūa māinepa neet'á netoda-
k'ari māi āarea teapachidama ara
āchi ne newēa p'ani jīra. Māiya
āchia uru bedepa ara āchi paara
k'aripapachidama. ⁴⁶Ewaricha
Tachi Ak'ōre te eda ará p'anapa-
chidama māinepa ūpēarā techa
sōpiadepa arapá nek'opachidama.
⁴⁷Āchia Tachi Ak'ōrea pia pedea-
pachidama. Māinepa waapēarāpa
āchi pia unupachidama. Māine
Tachi Chiparipa ewaricha ēpēerā
k'aripapachima. Māiya Tachi
Ak'ōrenepa āchi eapapodosidama.

**Pedropa ēpēra sīta
bak'ea bada jipada**

3 ¹Ewariaba imata baarea
judiorāpa Tachi Ak'ōrea
it'aa chiidipatai horade, Pedro
māinepa Juan Tachi Ak'ōre
te minachia bidea wāsídama.
²Māine Tachi Ak'ōre te minachia
bide eda wāpatai Pia K'iri apatai-
k'á ēpēra biiri sorek'ea bit'a māi
t'ōnaenapema pasima. Ēpēerāpa
ichi ewaricha māmá atewāpa-
chidama chi eda wāutará erreara
idimērā. ³Ichia Pedro māinepa
Juan eda wāuta unuside erreara
āchiá idisima. ⁴Pedro māinepa
Juanpa ichimá ak'isidama. Māine
Pedropa jarasima:

—Taimá ak'ise.

⁵Ichia ne teadai k'irisidapa pēra
āchimá ak'isima. ⁶Maamina
Pedropa jarasima:

—Mia erreara wa nee newēma,
maamina chi mia uru bit'a piá
teaipi: ¡Jesucristo Nazaredepema
t'inepa p'irabarik'ari pi nipade
wāse!

⁷Māine Pedropa chi ēpēra
juaraari jitak'ari p'irabaripi-
sima. Ara māine chi ēpēra jīru
māinepa jīru k'ooro ibia bee-
sima. ⁸Ara māine it'i jīitik'ari ya
p'irria beesima. Jīiti nineepa ya
Tachi Ak'ōrea pia pedea nineepa,
āchi ome Tachi Ak'ōre te mina-
chia bide eda wāsima. ⁹Āareai-
rāpa ichi wārune Tachi Ak'ōrea
pia pedea bit'a unusidaide,
¹⁰k'awasidama ara ichi ewaricha
Tachi Ak'ōre te minachia bide
eda wāpatai Pia K'iri apataimá
erreara idi suak'abari bapachit'a.
Māi unusidaide, ak'iitua para bee-
sima māinepa k'awa k'irisidadae
pasima.

**Pedropa Tachi Ak'ōre
te eda jarateada**

¹¹Ēpēra biiri sorek'ea badapa
Pedro māinepa Juan k'ēt'awēa
āchi ome basima. Āchi Tachi
Ak'ōre te āpītea p'irriapataide
p'anasidama. Māi Salomoneane
apatama. Āareairāpa k'awa
k'irisidawēa p'ani pēra āchimá
p'ira wāsídama. ¹²Pedropa
māi unuside jarasima: «Israel-
depemará, ¿k'āre k'orea k'awa
k'irisidawēa p'anima? ¿K'āre
k'orea tai ak'i p'anima? ¿K'irisia
p'anik'āra ara tai jua chaarea-
depa wa tai Tachi Ak'ōre k'irari
jīp'a p'ani pēra nāi ēpēra jīpa
beepisidat'a? ¡Māiyawēma! ¹³Chi
Abrahán Pajānepema Ak'ōre,
Isá Pajānepema Ak'ōre, Jacobo
Pajānepema Ak'ōre māinepa
āarea tachi chōarāenapemará
Pajānepema Ak'ōre, māipa chi

ichi pae pari mimiaparí Jesú chi atepe bi bisima.ⁱ Ara mǎi Jesu-t'a mǎrapa Pilatopa teasidama, peamērǎ. Pilatopa mǎi ājǎ pari bi k'íría badamina mǎrapa ichi taade ichi ietasidama.¹⁴ Mǎrapa Tachi Ak'õre Pae pari mimiaparí Jǐp'a Bit'a k'aripadawēa itu bida-k'ari idi p'anasidama Pilatopa mǎa peaparí Barrabat'u ājǎ pari bimērǎ.¹⁵ Mǎiya mǎrapa chi tachi Chok'ae Bapiparí peasidama. Maamina Tachi Ak'õrepa ichi piu bada chok'ae p'irabari-pisima. Mǎi chok'ae p'irabarida-t'a taipa unusidama.¹⁶ Ara mǎi Jesú jua chaareadepa nǎi ēpēra, chi mǎrapa unu p'anit'a, nǎi jǐpa beesima. Taipa ijǎa p'anima Jesupa chi k'idade be jǐpa beepi-parit'a. Mǎiya ijǎa p'aninepa nǎi ēpēra piarǎ jǐpa beesima, mǎi ara machia k'awa p'ani jǐra.

¹⁷»Mǐ ũpēarǎ judiorǎ, mǎa k'awa bima mǎrapa mǎinepa mǎra minachia k'awa p'anirǎpa Jesú peasidama ichi chi Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jarada k'awadaé pasi pēra.¹⁸ Maamina mǎinepuru Tachi Ak'õrepa naena jarada āarea mǎiyapisima. Chi ichi pari pedeapatairǎnepa jarasima ichia Tachi K'aripaparí teai jarada minachia mǎak'ari piuit'a.¹⁹ Chi mǎrapa nemietǎ oodada itu bidak'ari Tachi Ak'õremǎ chet'i. Mǎiya oosidara Tachi Chiparipa mǎrapa nemietǎ

oodaadat'a k'írísia atuak'ari sōpia-piipi.²⁰ Mǎiya ichia chi tachi k'aripaparí teai jarada mǎramǎ peeruma, ichia naena jara bada jǐra. Mǎi Jesupi.²¹ Nǎiēna Jesucristo pajāne bima aba Tachi Ak'õrepa ne āarea mǎicha pia oorudea. Tachi Ak'õrepa chōarǎenapema ewaride chi ichi pari pedeapatairǎnepa piarǎ mǎiya ooyade a basima.

²²»Moisepa tachi chōarǎenapemarǎ nǎiya jarasima: “Tachi Ak'õre, machi Chiparipa mi peeda jǐra, chi ichi pari pedeaparí aba mǎramǎ peeipi. Mǎi ēpēra ara mǎra p'uurudepema paipi. Ichia jararut'a āarea ijǎat'i.²³ Ichia jara bit'a abai pida ijǎaepira, mǎi ēpēra ichi p'uuru awara piu bai-pi”.²⁴ Mǎi awara Samuel ewaridepa āarea Tachi Ak'õre pari pedeapatairǎpa nǎi ewari k'orea pedeasidama.²⁵ Tachi Ak'õrepa āchidepa pedeada it'aa chiidi piarǎ unu p'anima.

»Mǎi awara Tachi Ak'õrepa mǎra chōarǎenapemarǎ ome pedea ausima. Ichia Abrahanǎ nǎiya jarasima: “Mǎa pǐdepa unurunepa nǎi ijūane be p'uuru āarea k'aripaipi”. Mǎi pedea auda mǎrapa idi piarǎ unu p'anima.²⁶ Tachi Ak'õrepa chi ichi pae pari mimiaparí Jesú chok'ae p'irabarik'ari naa mǎramǎ peesima k'aripamērǎ.^j Machicha k'aripa bima mǎrapa nemietǎ oopatai itu bidamērǎ».

ⁱ 3:13 *Ichi pae pari mimiaparí.* Mǎi pedea ichiaba jara bima «Warra».

^j 3:26 *Chi ichi pae pari mimiaparí.* Mǎi pedea ichiaba jara bima «Warra».

**Pedro mǎinepa Juan chi
judiorǎ k'írari p'anana**

4 ¹Pedro mǎinepa Juan ĕpĕerǎ ome mǎi pedea p'animisa, judiorǎ p'aarerǎ, Tachi Ak'õre te minachia bidepema ot'eapatairǎ chi chaarea bi mǎinepa saduceorǎ āchimá chesidama. ²Mǎine Pedropa Juan pida ĕpĕerǎ jaratea p'anasidama Jesú chok'ae p'irabarida jĭra ĕpĕerǎ sida chok'ae p'irabaridait'a. Mǎipuru k'ĩruusidama. ³Pedro mǎinepa Juan jita-dak'ari k'iupodo pĕra waa norema jĭa nibisidama. ⁴Maamina Pedropa jaratea bada ũri p'anana minachia p'anirǎpa Jesude ĭjĭasidama. Mǎirǎ paara chi Jesude ĭjĭapatairǎ chi imik'ĩirǎowa cinco mil p'anasima.

⁵Norema judiorǎ chi mǎirǎ chaarearǎ, chi chõarǎ mǎinepa chi Moisepa bida jarateapatairǎ Jerusalene arǎ posoa jeresidama. ⁶P'aarerǎ chi minachia k'awa bi Aná arí basima. Ichiaba chi ichidirǎ arí p'anasidama: Caip'á, Juan, Alejandro mǎinepa waa-pĕarǎ sida arí p'anasidama.^k ⁷Mǎine āchia Pedro mǎinepa Juan atapide peesidama. Āchi k'írari bai nibepidak'ari nǎiya idisidama:

—Jǎi ĕpĕra biiri sorek'ea bada mǎrapa ȷk'ai jua chaareadepa jĭpa

beepisidama? ȷK'ai t'ĩnepa jǎiya oosidama?

⁸Mǎine Pedropa Tachi Ak'õre Jaoredepa nǎiya p'anoosima:

—Tachi p'uurudepema chaarearǎ mǎinepa chõarǎ: ⁹Idi mǎrapa tachi nepĭra ak'imaa p'anima, ĕpĕra biiri sorek'ea bada jĭpa beepidada k'orea, ĭmǎinepa taiyá idi p'anima ichi sǎmaasǎ jĭpa beepisit'a! ¹⁰Mǎiya biĭpĭra, taipā āarea arǎ p'anoonaipi mǎrapa mǎinepa āarea israel ĭjĭuane-pemarǎpa mǎi āarea k'awadamĕrǎ. Nǎi ĕpĕra ara mǎra k'írari bit'a Jesucristo Nazaredepema jua chaareadepa jĭpa beesima.^l Mǎi Jesucristo mǎrapa k'urusude barijira bik'ari peasidama, maamina Tachi Ak'õrepa ichi chok'ae p'irabaripisima. ¹¹Tachi Ak'õre k'art'ade bi bima: “Chi te oopatairǎpa mawara amaanana pada, mǎi mawara chi atepe piiparǎ beesima”. ¹²Abapuru Jesupa tachi p'ue k'aripaipi. T'ĩ awara waa newĕma mǎi t'ĩneepuru nǎi ĭjĭuane tachi ĕpĕerǎ k'aripamĕrǎ.

¹³Chi judiorǎ chaarearǎpa Pedro mǎinepa Juan ne wap'ea-wĕa pedea p'anit'a unusidaide k'awa k'ĩrisidaide pasima. Pedro mǎinepa Juan k'art'a atua p'ani unusidaide, k'awasidama āchi Jesú ome p'ĩriapachidat'a. ¹⁴Mǎi awara chi ĕpĕra jĭpa beeda

^k 4:6 Mǎi ewaride Caip'á p'aarerǎ minachia k'awa bi pasima maamina ichi chǎware Aná mǎi naena p'aarerǎ minachia k'awa bi pada pĕra ichi wapida mǎiya t'ĩ jarapachidama. ^l 4:10 *Jesucristo Nazaredepema jua chaareadepa*. Griego pedeade *Jesucristo Nazaredepema t'ĩnepa bi bima*.

4:7 Luca 12:11-12. 4:11 Salmo 118:22; Luca 20:9-19.

āchi ome bada pēra āchi k'orea p'ue k'achia pedeadaé pasima. 15 Māine Pedroa māinepa Juaná tajatá wāpade adak'ari, ya maapae ara āchi tuaba pedea p'aneesidama, k'āre oodai k'awadayá. 16 Nāiya jarasidama: «Jāi ēpēra ome ¿k'āre oodaima? Āchia chi māi ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oodada chi Jerusalenepema āareairāpa māi k'awa p'anima. Tachia p'ue seadaiwēa p'anima. 17 Maamina waapēarā māi k'orea waa pedeapidaemaapa, tachia āchi nemietá oodayade adaipi, māi Jesú t'īne waa pedeapidaemaapa».

18 Ara māine Pedro māinepa Juan māicha t'īnak'ari jarasidama mi āpia pida Jesú t'īne pedeapidaemaapa māinepa jarateapidaemaapa. 19 Maamina Pedropa māinepa Juanpa jarasidama:

—Minachia k'īrisiat'i. ¿Pia bik'āra Tachi Ak'ōrene ijāanait'a wa mārāpa jara p'anit'a ijāanait'a? Taimá pia bima Tachi Ak'ōrene ijāanait'a. 20 Chi taipā ununana māinepa ūrinana p'ue jaradaiwēa p'anima.

21 Maapae māicha Pedroa māinepa Juaná nemietá oodayade adak'ari, āchi itu wāpsidama. Chi p'uurudepemarā wap'ea p'aní pēra k'awadaé pasima āchi sāmaasā itiadait'a. Chi ēpēra jīpa beeda k'orea āareairāpa Tachi Ak'ōrea

pia pedea tuanasidama, 22 māi ēpēra chi ēpēerāpa ne p'ue ooda-k'apiidepa jīpa beeda cuarenta āyo wāyá basideepuru.

**Jesude ijāapatairāpa
p'eradawēa it'aa chiididada**

23 Pedro māinepa Juan pari ājā bidak'ari chi waapēarā Jesude ijāapatairā ará p'anímá wāsidadama. Maapae p'aarerā chi māirā chaarearāpa māinepa chi judiorā chōarāpa āchiá jara p'anant'a āarea nepirisidama. 24 Māi ūrisidaide āarea Tachi Ak'ōrea it'aa chiidididama: «Tai Chipari āarea p'ue bi, piapuru pajā, nāi ijūa, p'usa māinepa āarea āchide nibi sida oosima. 25 Pi Jaoredepa chi pi pae pari mimiaparí Davia nāiya jarapisima:^m

“¿K'āre k'orea ijūanepemarā k'īruu p'anima māinepa p'uurudepemarā Tachi Ak'ōre k'orea āchi k'īría nemietá oodai k'īrisia p'anima?

26 Chi nāi ijūanepema poro jūra jīparí jī berāpa k'īruu jīripatama māinepa chi poro chaarearāpa pedea aupatama Tachi Ak'ōre Chipari ome māinepa chi ichia jiri atada ome k'īruunai k'orea”.ⁿ

27 Ara māi jīra nāi p'uurude Herode, Poncio Pilato, judiorāwē

^m 4:25 Pi Jaoredepa. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. Pi pae pari mimiaparí Davia. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade tai chōarāenapema Daví ichiaba māiya bi bima. ⁿ 4:25-26 Chi ichia jiri atada. Griego pedeade nāiya bi bima: Ichi Cristo. Salmo 2:1-2.

māinepa Israeldepemarāpa pedea ausidama chi pi pae pari mimiaparí jīp'a bi Jesú peadai k'orea.^o Pīa māi Tachi Chipari bidamina, ²⁸āchia māiŷa oosidama pia naena k'īrisia bada jīra. Pi minachia jua chaarea bi pēra naena māiŷa bisima āchia māiŷa oodamērā.

²⁹»Naapae Tai Chipari, chi jāirā judiorā chaarearāpa taiyá nemietá oopidayá p'ani k'orea k'īrisiak'ari, taiyá pi pedea ne wap'eawēa jarapise. Māi tai chi pi pae pari mimiapatairāpi. ³⁰Pi jua chaarea bidepa chi k'idade berā jīpa beepise māinepa chi pi pae pari mimiaparí jīp'a bi Jesú t'īnēpa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí āarea oose».

³¹Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi p'ananak'ari chi āchi ará posoa p'anana te ore nibeesima. Māine āareairāpa Tachi Ak'ōre Jaore jitadak'ari, Tachi Ak'ōre pedea ne wap'eadawēa pedea tuaneesidama.

Jesude ijāapatairāpa āchi neet'á jedadada

³²Māi ewaride chi Jesude ijāapatairā k'īrisia abarik'a māinepa sō abarik'a p'anapachidama. Abai pida ara ichi neet'á ichidí jīra k'īrisiak'a pasima, māipari abai ome ne jedapachima. ³³Chi

Jesupa peedairāpa Tachi Ak'ōre jua chaareadepa Tachi Chipari Jesú chok'ae p'irabarida k'orea pia jarateapachidama. Māinepa Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa ūpēarā minachia k'aripapachima.^p ³⁴⁻³⁵Māipuru āchi t'āena nenea k'ede newē pasima. Chi ijūa uru berāpa āchi ijūa netopachidama māinepa te uru berāpa āchi te netopachidama. Netodak'ari chi erreara Jesupa peedairāmá enemepachidama māi jedadamērā, ara āchi ne newēa p'ani jīra.

³⁶Māine ēpēra José apatai āchi ome basima. Jesupa peedairāpa ichi t'ī bisidama Bernabé. (Bernabé t'ī jara k'īria bīma «Sōpiapiparí Warra»). Ichi Levi-depa ununa pasima. Māi Chipredepema pasima. ³⁷Māi Bernabepa ijūa netok'ari chi erreara Jesupa peedairá atewāsima māi jedadamērā.

Anania māinepa Sap'ira

5 ¹Ichiaba ēpēra Anania apatai basima.^q Ichi k'ima Sap'ira apachidama. Āchia pida ijūa netosidama. ²Maamina Anania chi k'ima ome pedea ausidama chi erreara āarea teadaemaapa. Māiŷa Ananiapa māi errearadepema ichi pae āpia atak'ari, maapae chi erreara beeda Jesupa peedairá tea-sima. ³Māine Pedropa jarasima:

^o 4:27 *Herode*. Māi Herode Antipa jarapachidama. *Pi pae pari mimiaparí*. Māi pedeapa ichiaba jara bīma «warra». ^p 4:33 *Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa ūpēarā minachia k'aripapachima*. Māi pedea ichiaba jara bīma «āarea ēpēerāpa Jesude ijāapatairā wap'eapachidama». ^q 5:1 Māi Anania abapuru nāi capítulo 5de pa bīma. Capítulo 9de māinepa 22de abai Anania k'orea bi bīma. Māinepa capítulo 23de abai Anania k'orea bi bīma.

—Anania, pia ʒk'āre k'orea tiore pi sōne itu wāpisima? Pia Tachi Ak'ōre Jaore sea bima. Pi ijūa netodadepema erreara waapēarā mēra uru bima. ⁴Jāi ijūa netoi naena ʒporewē pasik'āra? Netok'ari chi erreara sida ʒporewē pasik'āra? Āarea teai k'iriawē pasipira ʒk'āre k'orea jāiya pi sōne seai k'irisiasima? Pia ēpēra seaē pasima, māipari Tachi Ak'ōret'u seasima.

⁵Māi ūriside Anania jeeda baewāk'ari, piusima. Chi māiyana ūrinaanarāpa minachia wap'easidama. ⁶Maapae k'ūtāarāpa chi piuda p'arupa piradak'ari, atewānak'ari t'ibarisidama.

⁷Māi ora k'ak'o ūpea pada-k'ari Anania k'ima Sap'ira chesima. Anania māiyana ichia atua basima. ⁸Pedropa ichiá idisima:

—Miá jarase ʒijūa netosidak'āra pi k'imapa jara bada jīra?

Sap'irapa p'anoosima:

—Ājā, māiya netosidama.

⁹Māipuru Pedropa jarasima:

—Mārapa ʒk'āre k'orea pedea ausidama Tachi Chipari Jaorepa sak'á ooi k'awadayá? ¡Ak'ise! Chi pi k'ima t'ibaride wā p'anana jāma cheutama. Ara nāiena pi sida t'ibaride atewānaipi.

¹⁰Ara māi jaraside ichi Pedro jīru k'ait'a piuk'ari baewāsima. K'ūtāarā eda cheutade ichi piubari bit'a unusidama. Māine tajatá atewānak'ari chi k'ima k'ait'a t'ibarisidama. ¹¹Māipuru ūpēarā māinepa āarea chi māi ūrinana ne wap'easidama.

Jesude ijāapatairāpa ēpēerā minachia jipa beepidada

¹²Māi ewaride Jesupa peedairāpa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí minachia ook'oapachidama. Abarik'a k'irisiadepa ūpēarā āarea Tachi Ak'ōre te āpitea p'irriapatai Salomoné apachidaide ará posoa p'anapachidama. ¹³Chi p'uurudepemarā waapēarā ne wap'eapa āchi ome ará baridak'a pasima, maamina āchi k'orea pia pedepachidama. ¹⁴Māine minachia imik'īrarāpa māinepa wēerāpa Tachi Chiparide ijāasidama. Māiya chi ijāapatairā waripodosidama. ¹⁵Jesupa peedairāpa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí minachia oo p'ani pēra ēpēerāpa chi k'idade be ne uapataide o ik'idá bipachidama, māi Pedro p'asa wārune chi ichi jaorepa āchi āpia pida t'ōmarimērā. ¹⁶Ēpēerā minachia Jerusalén k'ait'a be māinepa p'uurudepema pida āchi k'idade be māinepa jaore mietá paara be āchimá atewāpachidama. Maapae āareairā jipa beepik'oapachidama.

Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa Jesupa peedairā k'aripa bada

¹⁷Chi p'aare minachia k'awa bi māinepa saduceorā chi ichi paara p'anana sōk'achia p'aneesidama. ¹⁸Māipuru Jesupa peedairā jitadak'ari jīa nibisidama. ¹⁹Maamina ara māi teamasi chi Tachi Chiparipa it'aripa peedapa chi eda wāpatai ewak'ari maapae

ãchi awara peesima. Maapae jara-sima: ²⁰«Tachi Ak'õre te minachia bidea wānak'ari chi chok'ae bapi-parí pedea ēpēerá jarat'i».

²¹Áchia ūrinana ijāasidama. Norema tap'ede Tachi Ak'õre te minachia bidea wānak'ari jaratea p'aneesidama. Māimisa chi p'aare minachia k'awa bīpa māinepa chi ichidirā ome p'anirāpa Israelde-pema chōarā t'īsīdama ará posoa pedea p'ananai k'orea. Maapae chi Jesupa peedairā chi ēpēerā jīa nibīpatai tedepema enemee-pisidama. ²²Maamina ēpēerā jīa nibīpatai te ot'eapatairā chesidaide āchi ununaé pasima. Māipuru jīitea wāsidaide, nāiya jarasidama:

²³—Ak'ide wāsidaide, chi ēpēerā jīa nibīpatai te pia jīa nibasima, māinepa chi ot'eapatairāpa chi eda wāpatai pia ak'ima p'anasidama. Maamina chi eda wāpatai ewasidaide, aba pida ununaé pasima.

²⁴Māi pedea ūrisidaide Tachi Ak'õre te minachia bidepema ot'eapatairā chi atepe bīpa māinepa chi p'aarerā chi mairā chaarearāpa k'awa k'īrisiadaé pasima māinepa k'awadaé pasima māmāipa naa sāmaasá beeit'a.⁷ ²⁵Māiya p'anine ēpēra chek'ari jarasima:

—¡Chi mārāpa jīa nibīdaadārāpa Tachi Ak'õre te eda jaratea p'anima!

²⁶Māi ūrisidaide chi Tachi Ak'õre te minachia bidepema ot'eapatairā chi atepe bī māinepa chi waapēarā ot'eapatairā paara āchi jītade wānak'ari, wap'eapa āchi k'īruupidawēa enemeesidama, p'uurudepemarāpa āchi mawarapa bat'adayade a k'īrisiasidada pēra. ²⁷Ateewānak'ari chi ará pedea p'anapataide k'īrari nibīsidama. Maapae chi p'aare minachia k'awa bīpa āchiá jarasima:

²⁸—Naena taipa minachia jarasidama mārāpa jāi ēpēra t'īnepa waa jarateapidaemaapa. Maamina mārāpa ārea Jerusalenepemarā jaratea p'anima. Māi awara jāi ēpēra peadada k'orea tai nepira pará p'aniane a jara k'īria p'anima.

²⁹Māine Pedro māinepa chi waapēarā Jesupa peedairāpa p'anoosidama:

—Ēpēerāpa jara p'ani k'aepēra Tachi Ak'õrepa jara bit'a ijāanai p'anima. ³⁰Mārāpa Jesú k'urusude barijira bik'ari peasidama. Maamina mārāpa peadada tachi chōarāenapemarā Ak'õrepa māi chok'ae p'irabaripisima. ³¹Tachi Ak'õrepa Jesú ichi juaraari bisima Tachi Chipari māinepa Tachi K'aripaparí bamērā. Ichidepa israel ijūanepemarāpa nemietá itu bidak'ari māicha Tachi Ak'õremá p'ue chedaipi. Māiyara āchia nemietá oodada Tachi Ak'õrepa

⁷5:24 P'aarerā chi mairā chaarearāpa. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: p'aarerā minachia k'awa bi.

k'irisia atuaipi. ³²Māi taipa ara jarapatama. Tachi Ak'ōre Jaore pida abarik'a jaraparima. Tachi Ak'ōrepa ichi Jaore chi ichide ijāapatairā teaparima.

³³Māi ūrisidaide chi chōarā minachia k'iruunak'ari, chi Jesupa peedairā pea k'iria p'anesidama. ³⁴Māine p'ariseo Gamaliel apatai basima. Māi Gamaliel Moisepa bida jarateparí chi minachia k'awa bi pasima. Āareairāpa ichi minachia wap'ea p'anasidama. Gamaliel p'irabarik'ari chi Jesupa peedairā tajatá ateewāpisima.

³⁵Maapae chi chōarā jarasima:

—Israeldepemará, mārāpa māi ēpēerā sāmaasá oodai k'orea minachia k'irisiat'i. ³⁶K'irisiat'i naena ēpēra Teudas apatai chi waapēarā k'aepēra ara ichi chi atepe ba k'iria basima. Ichi ome ēpēerā 400 p'anasidama. Maamina romanepemarápa ichi peasidaide āarea ichi ome p'anana jūichoasidama. Maapae āarea chi ichia ooi k'irisia bada jōsima.

³⁷Māiya nak'ari Romanepemarápa ēpēerā k'awadayá joisiapiutade, Juda Galileadepema sida māi Juda jīra k'irisia basima. Māi Judapa ēpēerā minachia ichi ome uru basima. Maamina romane-pemarápa ichi peasidaide āarea chi ichi ome p'anana jūichoasidama. ³⁸Māipuru mīa jararuma: nāi ēpēerā itu bit'i. Āchi oorāt'i. Āchia ara āchi k'irisia depa jaratea p'anipira tāaraawēane āarea jōipi.

³⁹Maamina Tachi Ak'ōrepa māi oopi bipira, mārāpa p'uedaiwēma. Māipuru jīrak'aua p'anat'i Tachi Ak'ōre ome k'iruunaemaapa.

Gamalielpa jarada āareairāpa ijāasidama. ⁴⁰Maapae Jesupa peedairā māicha t'ī peesidama. Soapa p'epidak'ari āchiá jarasidama waa Jesús t'īnēpa ēpēerā pedeapidaemaapa. Maapae ājá pari bisidama. ⁴¹Ara māine Jesupa peedairā chi judiorā chōarā ará p'animāipa arapá wāsida. K'awasidama Tachi Ak'ōrepa āchi pia unosit'a, Jesús t'ī k'orea mīasida pēra.

⁴²Ewaricha jarapachidama chi pedea pia Jesús Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada k'orea. Māi jarateapachidama Tachi Ak'ōre tede māinepa techa.

Ūpēarā k'aripapatairā siete p'ani jiri atadada

6 ¹Māi ewaride chi Jesude ijāapatairā minachia wari-podosidama. Māine chi judiorā griego pedeade pedeapatairāpa chi hebreo pedeade pedeapatairā k'orea k'iruu pedea p'anesidama. Jarasidama ūpēarāpa p'ētāarā ewaricha chik'o jedautade āchi p'ētāarā k'aripadak'a pasit'a. ²Māi k'orea Jesupa peedairā doce p'anīpa Jesude ijāapatairā āarea ará jeredak'ari nāiya jarasidama:

—Pia biwēma taipa Tachi Ak'ōre pedea jaratea p'ani itu bidait'a, māi p'ētá k'aripadai k'orea.^s ³Māipuru ūpēarā, mārānepema siete

^s 6:2 P'ētá k'aripadai k'orea. Griego pedeade nāiya bi bima: *chik'o nek'opataide jedadai k'orea.*

ēpēerā jīp'a be jīri atat'ī. Āchi Tachi Ak'ōre Jaore minachia uru p'ananaī p'anima māinepa k'īrisia minachia p'ananaī p'anima. Māirā taipa bīdaipi p'ētāarā māinepa waapēarā k'aripadamērā. ⁴Māiya taipa p'ue pia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi p'ananaipi māinepa ichi pedea jara p'ananaipi.

⁵Āchia jaradada āareairāpa pia ūrisidama. Māipuru Esteban jīri atasidama. Māi Estebanpa Jesude minachia ijāa basima; Tachi Ak'ōre Jaore minachia uru basima. Ichi awara P'elipe, Procoro, Nicanor, Timón, P'armena, māinepa Nicolás Antioquía p'uuru-depema jīri atasidama. Māi Nicolás griego pasima maamina judio jīra bapachima. ⁶Māirā chi Jesupa peedairāmá ateesidama. Maapae Tachi Ak'ōrea it'aa chiidutade āchi jua abai īri bisidama.

⁷Māine ūpēarāpa Tachi Ak'ōre pedea minachia pedeapachidama. Māiya chi Jesude ijāapatairā Jerusalem atepe waripodosidama. Māi awara minachia p'aarerā pida ijāasidama.

Esteban judiorā chōarāmá atewānana

⁸Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa Esteban minachia k'aripa basima. Ichi jua chaareapisima ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí waibia ēpēerā t'āena oo bamērā. ⁹Māine waapēarā judiorā Cirene tuadepema māinepa Alejandría

p'uurudepema p'anasiidama. Chi judiorā ará pedeapatai te “Chi Ājá Pari P'anirā” apachidama. Waa-pēarā judiorā Cilicia ijūanepema māinepa Asia ijūanepema p'anasiidama. Āarea māi judiorā Esteban ome k'īruu pedea tuaneesidama. ¹⁰Maamina āchia Esteban p'uedaé pasima, ichi Tachi Ak'ōre Jaore k'īrisiadepa pedeapachi pēra. ¹¹Māipuru āchia waapēarā ēpēerā erreara teasidama nāiya sea jaradamērā: «Taipa ūrisidama jāi ēpērapa Moisé k'orea māinepa Tachi Ak'ōre k'orea k'achia pedea bit'a».

¹²Māiya āchia chi p'uurudepemārā, judiorā chi chōarā māinepa judiorā Moisepa bida jarateapatairā k'īruupik'apisidama. Māipuru Esteban jitadak'ari judiorā chi chōarā posoa ará p'animá atewāsidama. ¹³Māine sea jaradamērā waapēarā ēpēra māmá ateesidama. Māirāpa nāiya jarasidama: «Jāi ēpērapa Tachi Ak'ōre te minachia bi k'orea māinepa Moisepa bida k'orea k'achia pedea baparima. ¹⁴Ichia jarasima Jesús Nazaredepemapa Tachi Ak'ōre te minachia bi āriit'a māinepa Moisepa jaratea bada k'īra awara ooit'a. Ichia māiya pedea bit'a taipa ūrisidama».

¹⁵Āarea chi chōarā māma suak'abari p'anirāpa chi Esteban ak'ūtade unusidama ichi k'īra Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda k'ītarra jīra bit'a.

^t6:5 *Griego pasima maamina judio jīra bapachima.* Griego pedeade nāiya bi bima: *prosélito.*

Estebanpa pedeada

7 ¹Māine chi p'aare minachia k'awa bipa Estebaná idisima: —¿Áchia jara p'anit'a piarāk'āra?

²Estebanpa nāiya p'anoosima: —Mi ūpēarā judiorā māinepa ak'ōrerā, mi chichupuria mi pedea ūrit'i. Tachi chōarāena-pema Abrahán māi wapida Mesopotamia tuade baside Harán p'uurude bade wāi naena Tachi Ak'ōre chi Pia bi ichimá unupisima. ³Tachi Ak'ōrepa ichiá jarasima: “Pi tua māinepa pi ēpēerā amee'ari āyá wāse. Mia piá tua unupiipi māmá wāmērā”. ⁴Māine Abrahán caldeorā tuadepema wāk'ari Harane bade wāsima. Abrahán ak'ōre k'irawēak'ari Tachi Ak'ōrepa Abrahán nāi tuadea enemeesima, chi mārā idiapae p'anímá. ⁵Maamina Tachi Ak'ōrepa Abrahán nāi tuade ĩjūa mi āpia pida teaé pasima. Māipari piarānepa jarasima ichiá māinepa chi ichidepa cheutarā nāi tua teait'a. Tachi Ak'ōrepa māiya jarasima Abhanpa waidi warra unuwēa baside. ⁶Māinepa Tachi Ak'ōrepa Abrahán jarasima chi ichidepa cheutarā chīara tuade p'ananait'a, māmā chīara pae pari mimiapatairā p'aneenait'a māinepa māi ēpēerāpa āchi āyo

k'ak'o cuatrociento mña uru p'ananait'a. ⁷Maamina Tachi Ak'ōrepa Abrahán nāiya jarasima: “Mia chi āchi māipi uru p'ani p'uuru itiaipi. Māiya nak'ari chi pideda cheutarā jāi tuadepema āyá wānak'ari nāi tuade miá pia pedeadaipi”.

⁸»Maapae Tachi Ak'ōrepa Abrahán ome pedea ausidama, chi ichidepa cheutarā k'ak'ua tauchaadamērā, Tachi Ak'ōrené k'awapidai k'orea. Māipuru ichi warra Isá t'ōk'ari ewari k'ak'o ocho pa bide chi warra k'ak'ua tauchaasima. Māiya bak'ari, Isapa ichi warra Jacobo ara māiya abarik'a oosima. Māiya bak'ari Jacopa chi warrarā doce p'anirā sida ara māiya abarik'a oosima.

⁹»Māiya nak'ari Jacobo warrārāpa āchi ūpēa José sōk'achia p'aninepa ichi netosidama Egito tuade chi chipari pae pari mimiaparí bamērā. ¹⁰Maamina māmā Tachi Ak'ōre ichi ome basima. ¹⁰Māipuru āarea chi ichi nepirade bidepema Tachi Ak'ōrepa k'aripasima. Ichiá k'irisia teasima, p'araón chi Egitodepema poro jūra ĩjparí ĩi bipa māi pia unumērā. Māipuru chi māi tuadepema poro chaarea bi bisima, māinepa chi poro jūra ĩjparí ĩi bi māi tedepema chi poro chaarea bi bisima.

«**7:9** Tachi Ak'ōrepa José israel ĩjūanepemarā k'aripai k'orea ĩiri atasimina āchia ichi itu bisidama. Ara māi ĩira Jesú māinepa Tachi Ak'ōre pari pedepatairā itu bisidama. Génesi 37:26-28.

7:3 Génesi 12:1. **7:4** Génesi 11:31—12:9. **7:5** Génesi 12:7; 13:15; 15:17-18; 17:8. **7:7** Génesi 15:13-16. **7:8** Génesi 21:3-4. **7:10** Génesi 41:37-46.

¹¹»Māi ewaride Egito tuade māinepa Canaán tuade jarra minachia baesima. Māipa āareairā māapisima. Māipuru Jacobo warrarāpa trigo atadayá oo p'anasidamina ununaé pasima. ¹²Jacopa Egito tuade trigo biade asidai ūriside, ichi warrarā māmá trigo atade peesima. Māi chi āchit'u naa barimama wānana pasima. ¹³Māicha wāsidaide Josepa āchiá k'awapisima ichi chi ūpēat'a. Māiya p'araonpa José ēpēerā k'awasima. ¹⁴Maa-pae Josepa ichi ak'ōre Jacobo māinepa āarea ichi ēpēerā ichi bimá ateewāpisima. Āchi 75 p'anasidama. ¹⁵Māiya Jacobo Egito tuade chesima. Māma tāaraa bak'ari k'īrawēasima. Ichi warrarā sida māma k'īrawēasidama. ¹⁶Maapae āchi biiri Sik'én p'uurudea ateewāsidama. Māma jāirā te uriade t'ībarisidama. Māi uria Abrahampa Jamor warrarā atada pasima.»

**Estebanpa Moisé
k'orea pia jarada**

¹⁷»Tachi Ak'ōrepa Abrahán ome pedia bida tāaraawēane ooi basima. Māi ewaride israel ijūanepemará Egito tuade minachia ūo p'anasidama. ¹⁸Maamina poro jūra jīparí jī bi awarai beesima.

Māipa José k'orea āpia pida atua basima. ¹⁹Māipuru tachi p'uuru k'ūraak'ari minachia nemietá oosima. Āchi warrarā chi-widi t'ōna amepik'oasima māi piudamērá.

²⁰»Māi ewaride Moisé t'ōsima. Ichi minachia auk'ará basima.» Chi ak'ōrerāpa jedek'o k'ak'o ūpea āarea ak'i p'anasima. ²¹Maamina chi warra chak'e ichi tuaba bisi-daide p'araón k'aupa unuk'ari ichi warra ara ichidí jīra taup'āesima. ²²Egitodepema ne k'awa berāpa Moisea āchi k'īrisia k'awa bet'a āarea jarateasidama. Māiya ichi k'īrisia k'awa bidepa pedia-pachima māinepa ne waibiā oopachima.

²³»Moisé cuarenta āyo baside ichi ēpēerā israel ijūanepemará ak'ide wāi k'īrisiasima. ²⁴Wārune unusima Egitodepemapa Israeldepema aba piawēa oo bit'a. Māipuru Moisepa Israeldepema k'aripade wāk'ari, Egitodepema peasima, chi Israeldepema piawēa oo bada k'orea. ²⁵Moisepa k'īrisiasima israel ijūanepemarápa k'awadait'a ichidepa Tachi Ak'ōrepa āchi k'aripa bait'a. Maamina māi k'awadaé pasima. ²⁶Norema Moisepa unusima israel ijūanepemará ume k'īruu p'anit'a. Āchi nepira newēa pia

»7:16 Māi ijūa Sik'én p'uurude basima. Génesi 33:19. Abrahampa piuda t'ībaripatai uria Hebrón k'ait'a bit'a atasima. Génesi 23:15-18. Jacobo māi uriade t'ībarisidama. Génesi 50:13. »7:20 *Minachia auk'ará basima.* Māipa ichiaba jara bima «Tachi Ak'ōrepa ichi minachia pia unusima».

7:12 Génesi 42:1-3. 7:13 Génesi 45:1-16. 7:14 Génesi 45:9—47:12.
7:15 Génesi 49:33. 7:19 Éxodo 1:8-22. 7:21 Éxodo 2:1-9.

p'ananamērá nāiya jarasima:
 “¡Māra abarik'a tachi p'uurude-
 pemarāpi! ¿K'āre k'orea jāiya
 k'īruu p'anima?”²⁷ Maamina chi
 naa sī badapa Moisé sīat'aak'ari
 jarasima: “¿K'aipa pi tai chipari
 bisima? ¿K'aipa pi tai nepira
 ak'iparí bisima?”²⁸ ¿Mi sida pea
 k'īria bik'āra Egitodepema noena
 peada jīra?”²⁹ Māi ūriside Moisé
 mīruwāsima. Maapae Madián
 tuade ichi tua awaraidepema jīra

bapachima. Madiane bide warra
 ume unusima.

³⁰»Cuarenta āyo padak'ari
 ewariaba Moisé ijūa pania newēa
 bide, Sinaí eya k'ait'a basima.
 Māine Tachi Ak'ōrepa it'aripa
 peeda pak'uru jeeda bide ichimá
 unupisima.^x ³¹Moisepa māi
 unuside k'awa k'īrisiaé pasima.
 Māipuru ará orrobarisima pia
 ak'ii k'orea. Māine Tachi Chipari
 pedea ūrisima. ³²Tachi Ak'ōrepa

© 1996 David C. Cook

*Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda pak'uru jeeda
 bide Moisea unupida (7:30-32)*

^x7:30 *Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda.* Chi Napema K'art'a bidaadade Tachi Ak'ōre
 parude edaide bi bima nāiya bi bima: *Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda.*

7:29 Éxodo 2:11-21.

ichiá nāiya jarasima: “Mi chi pi chōarāenapemarā Ak'ōrepi, Abrahán Pajānepema Ak'ōrepi, Isá Pajānepema Ak'ōrepi māinepa Jacobo Pajānepema Ak'ōrepi”.^y Māi ūriside Moisé ne wap'eapa ore nibeesima. Māipuru ará ak'ii wap'ea basima. ³³Māine Tachi Chiparipa Moisea jarasima: “Nāi eyade pi mi k'irari bi pēra pi jirune jī bi ērase. ³⁴Mia unu bima mi ēpēerā Egitu tuade minachia mīa p'anit'a. Māinepa mia āchi sōp'ua pedea p'anit'a ūri bima. Māipuru mi che bima āchi k'aripai k'orea. Mia pi Egitodea peeipi”.

Judiorāpa Moisé itu bidada

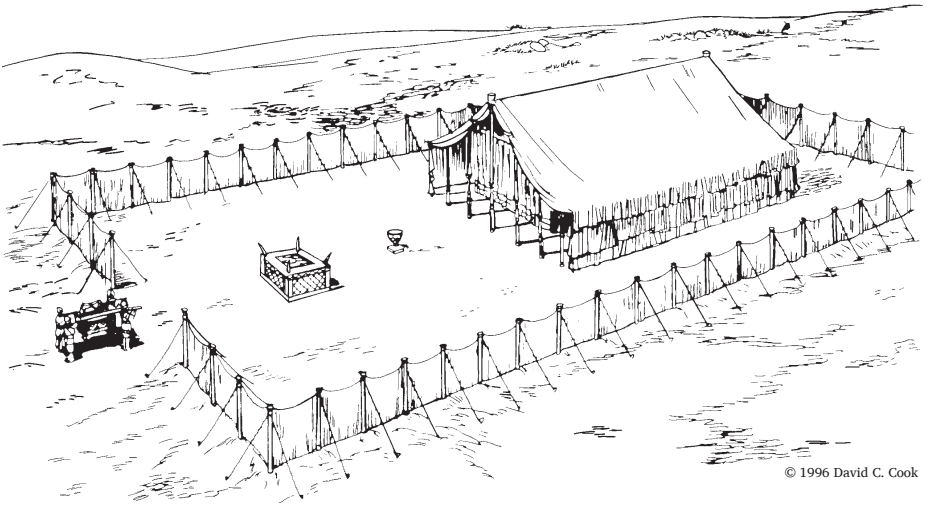
³⁵»Israel ijūanepemarāpa Moisé itu bisidama. Ichiá nāiya jarasidama: “¿K'aipa pi tai chipari bisima? ¿K'aipa pi tai nepira ak'iparí bisima?”^z Maamina ara māi Moisé Tachi Ak'ōrepa Egitodea peesima israel ijūanepemarā chi minachia k'awa bi bamērā māinepa āchi māmāipa atewā-mērā. Moisepa Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda chi māi pak'uru jeeda bide bada jua chaareadepa māiyya oosima. ³⁶Moisepa minachia ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oo bidepa tachi chōarāenapemarā Egitodepa atewāsima.

P'usa P'urea bide ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oosima. Ichiaba cuarenta āyo ijūa pania newēa bide ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oopachima. ³⁷Ara māi Moisepa israel ijūanepemarā jarasima: “Tachi Ak'ōrepa mi peeda jīra chi ichi pari pedeaparí aba māramá peeipi. Māi ēpēra ara māra p'uurudepema paipi. Ichia jararut'a āarea ijāat'í”.^a ³⁸Māinepa Moisé ijūa pania newēa bide āarea israel ijūanepemarā ome basima. Māma Sinaí eyade Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda ome pedeasima. Māi tachi sāmaasá pia p'ananaí pedea ūrik'ari, tachi chōarāenapemarā māi jarasima.

³⁹»Maamina Moisepa jarada tachi chōarāenapemarāpa ijāanai k'irianaé pasima, māipari ichi itu bisidama. Egitu tuadea jūitea wā k'iria p'anasidama. ⁴⁰Moisé eyade baside āchia Aaroná jarasidama: “Jāi Moisepa tai Egitodepa atewāsima. Maamina ichi k'āsāsait'a k'awadawēma. Māipuru sādo taiyá tease, māi taipa atewānai k'orea”. ⁴¹Ara māine āchia sādo p'ak'a chak'e jīra oosidama. Māia ānimara paateasidama. Māine āchi juapa oodada k'orea arapaapatai ewari oosidama. ⁴²Māipuru Tachi Ak'ōrepa āchi

^y7:32 Sinaí eya ichiaba Horeb apatama. Éxodo 3:1-6. ^z7:35 Māiyya jararude Estebanpa jara basima israel ijūanepemarāpa Moisé itu bidada jīra Jesú māinepa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā itu bisidat'a. ^a7:37 *Ichia jararut'a āarea ijāat'í*. Māi griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade newēma. Deuteronomio 18:15,18.

7:34 Éxodo 3:7-10. 7:36 Éxodo 7:3; 14:21-22; Número 14:32-33. 7:40 Éxodo 32:1. 7:41 Éxodo 32:2-6.

© 1996 David C. Cook

Tachi Ak'õre te ãnimara e oodada (7:44-45)

itu bik'ari chi pajãnepema sãdo minachia p'anine itu ijãapisima. Mãine ãchia mãirã pia pedea p'aneesidama. Mãi k'orea chi Tachi Ak'õre pari pedeapatairã k'art'ade nãiya bi bima:

“Israel ijũanepemarã, mãra cuarenta ãyo ijũa pania newẽa bide tuanasidaide çãnimara miã paateapachidak'ãra?

⁴³ ¡Mãiyawẽma! Mãipari sãdo Moloc apatai p'aru te jira atewãpachidama mãinepa mãra nee oodada sãdo Rep'an apatai k'ak'ai ooda atewãpachidama.

Mãi ara machi juapa oosidama, jãirã pia pedeadai k'orea. Mãipuru mia mãra Babilonia tuadea jeret'aipi”.

Tachi Ak'õre ëpërapa te oodade bak'a k'orea jarada

⁴⁴»Ijũa pania newẽa bide tachi chõarãenapemarãpa Tachi Ak'õre te ãnimara e oodada ãchi ome uru p'anapachima. Mãipa k'awapisima Tachi Ak'õre ãchi ome bit'a. Tachi Ak'õrepa Moisea mãi te oopisima ichiã unupida jãra.

⁴⁵ Mãiya nak'ari chi ãchidepa ununaanarãpa chi Tachi Ak'õre te ãnimara e oo uru p'anasidama. Josué ãchi minachia k'awa bi paside mãi te ãnimara e oodada nãi tuadea eneesidama. Mãi ewaride Tachi Ak'õrepa waa-pëarã p'uuru nãi tuade berã tachi chõarãenapemarã k'irari ãyã jerek'oasima. Mãiya nãi tua ãarea ëmarisidama. Daví ewaride Tachi Ak'õre te ãnimara e oodada

wapida nāi tuade basima. ⁴⁶Māi Daví Tachi Ak'õrepa pia unusima. Māipuru ichia Tachi Ak'õrea idisima te aba pia oopimērá, chi Jacopa chi k'iria bi Pajānepema Ak'õre pae. ⁴⁷Māi te ichi warra Salomonpa oosima. ⁴⁸Maamina Tachi Ak'õre chi Atepe Bi ĕpēra juapa ooda tede bak'ama. Tachi Ak'õre pari pedeparipa k'art'ade nāiya bisima:

⁴⁹“Tachi Chiparipa nāiya jarasima: Mi suak'a beparí auk'ará bi pajāpi. Nāi ĩjūa mi jīru biparipi.

Mārapa ¿k'āre te mi pae oodaima? ¿Sāma mi ĩapaapidaima?

⁵⁰¿Mia ara mi juapa ne āarea oosiwēk'āra?”

Judiorāpa Estebanpa pedeada ũrinaé pada

⁵¹»Māra k'iiriwēa p'anima! ;Sōnepa ĩjāanak'ama!^b Tachi Ak'õre pedea ũrii k'irianak'ama. Tachi Ak'õre Jaorepa jara bit'a mārāpa ewaricha itu bipatama. Ara machi chōarāenapemarā jīra p'anima. ⁵²Āchia Tachi Ak'õre pari pedepatairā āarea mīapisidama. Chi Ēpēra Jīp'a Bi chei k'orea jaradada sida peapachidama. Ara māi jīra mārāpa māi Ēpēra Jīp'a Bi jitadak'ari peasidama. ⁵³Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairānepa mārā Moisepa bida teadamina ;mārāpa ĩjāanak'ama!

⁵⁴»Māi pedea ũrisidaide chi judiorā minachia k'awa p'anirā Esteban ome minachia k'ĩruutapa āchi k'ida k'osterrea p'aneesidama. ⁵⁵Māiya p'anine Estebanpa Tachi Ak'õre Jaore ichide uru basima. Pajānea ak'irude Tachi Ak'õre k'ĩrawārea achiterrea bit'a māinepa Jesú Tachi Ak'õre juaraari bai nibit'a unusima.

⁵⁶Nāiya jarasima:

—;Ak'it'! ;Mia pajā ewa nibit'a unu bima! ;Chi Ēpēra Warra Tachi Ak'õre juaraari bit'a unu bima!^c

⁵⁷Māi ũrisidaide āchi minachia bia tuaneenak'ari āchi k'iiri juapa jīanak'ari māine āarea ichi ĩri cheepirisidama. ⁵⁸P'uuru āyá atewānak'ari mawarapa bat'a p'aneesidama. Chi ichi k'achia oodayade adaadarāpa āchia neet'á ĩri jīpatai ēranak'ari k'ūtá k'ait'a bia teasidama māi ak'imērá. Māi Saulo apachidama.

⁵⁹Mawarapa bat'a p'anine Estebanpa Tachi Ak'õrea nāiya it'aa chiidisima: «Mi Chipari Jesú, mi jaore atewāse».

⁶⁰Maapae sīraporode k'obee-k'ari jīk'ua jarasima: «Mi Chipari, nāi ĕpēerā nepira ak'irāse».

Māiya pedeak'ari k'ĩrawēasima.

Jesude ĩjāapatairā mīruwānana

8 ¹⁻²Saulopa chi Esteban peadada k'orea pia unusima. Māine waapēarā Tachi Ak'õre

^b7:51 Sōnepa ĩjāanak'ama. Griego pedeade nāiya bi bima: *sō tauchaawēa be*.

^c7:56 Estebanpa māi pedeadepa jarasima Jesú ara Tachi Ak'õrepi. Marco 14:62.

7:46 2 Samuel 7:1-16. 7:47 2 Crónica 3:1-2. 7:52 Isaía 53:11; Jeremia 23:5; 33:15.

wap'ea berāpa Esteban t'ibari-dak'ari, ichi k'orea minachia jēa p'aneesidama.

Māi ewaride ēpēerāpa Jerusalene Jesude ijāapatairā minachia mīapi p'aneesidama. Māipuru chi Jesude ijāapatairā āarea Judea tuadea māinepa Samaria tuadea mīruwāsīdama. Chi Jesupa peedairā Jerusalene p'aneesidama. ³Māine Saulopa Jesude ijāapatairā piawēa oopachima waa ijāapidaemaapa. Techa wāk'ari imik'īrarā māinepa wērarā sida jitak'oak'ari chi jīa nibipatai temá jidibari ateewāpachima.

P'elipe Samaria tuadea wāna

⁴Maamina Jerusalenepa mīruwānaanapa āchi wāutacha chi Jesú k'orea pedea pia jarapachidama. ⁵P'elipe Samaria tuade p'uuru aba bidea wāsima. ^dMāma jarateapachima Jesú Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradat'a. ⁶P'elipepa jara bit'a ūrisidaide māinepa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oo bit'a unusidaide āareairāpa pia ūri tuanapachidama. ⁷Minachia ēpēerā jaore mietá pará be jīpa beepik'oasidama. Māi jaore mietarā biadak'ari āchi k'ak'uadepema āyá wāk'oapachidama. Ichiaba minachia sorek'ea be māinepa jīru piawēa be jīpa beepik'oapachidama. ⁸Chi ēpēerā māi p'uurudepemarā minachia arapá tuanasidama.

⁹Jaipana Simón apatai māma basima. Ichia chok'aek'oapachima māinepa chi Samariadepemará ichi k'orea ak'ītuapipachima. Māipuru ara ichi chi waapēarā k'aepēra chi atepe bi jīra k'īrisiapachima. ¹⁰Chi ichia jararut'a ēpēerā chi ibia berāpa māinepa chi ibiwēa berā pida minachia ūripachidama. Āareairāpa ichi «Tachi Ak'ōre Jua Chaarea Biade» apachidama. ¹¹Ēpēerāpa māi jaipana minachia ijāa p'anasidama ichia oo bidepa tāaraa sea uru bada pēra.

¹²Maamina P'elipepa Jesucristodepa Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bi k'orea āchiá jaratea bapachima. Māine minachia imik'īrarāpa māinepa wērarāpa chi pedea pia ijāanak'ari porochoasidama. ¹³Simón pida ijāasima. Maapae porochoak'ari P'elipe ome p'irriade wāsima. P'elipepa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí waibia oo bit'a Simonpa unurune, k'awa k'īrisiawēa beesima.

¹⁴Māine chi Jesupa peedairā Jerusalene bepa ūrisidama Samariadepemarápa Tachi Ak'ōre pedea ijāasidat'a. Māi k'orea Pedro māinepa Juan āchimá peesidama. ¹⁵Chedak'ari Tachi Ak'ōrea it'aa chiidisidama āchia ichi Jaore jitadamērā. ¹⁶Māi ya oosidama Tachi Ak'ōre Jaore waidi māi ūpēarāmá chewēa bada pēra. Aba Tachi Chipari

^d8:5 Nāi P'elipe t'ī jarapachidama «Griegodepema P'elipe» wa «P'elipe, chi pedea pia jaraparí». Jesupa jiri atadawē pasima. Hecho 6:5; 8:4-13; 8:26-40; 21:8-9.

Jesú t'íneepuru porochoasi-dama. ¹⁷Pedropa Juan pida Tachi Ak'orea it'aa chiidiutade áchi jua ūpēarā ĩri bisidama. Ara māine Tachi Ak'ore Jaore jitasidama.

¹⁸Māine Simonpa unusima Jesupa peedairāpa áchi jua ūpēarā ĩri biutade ūpēarāpa Tachi Ak'ore Jaore jitasidat'a. Māi unside áchiá erreara teayade asima. ¹⁹Nāiya jarasima:

—Jāi jua chaarea bit'a miá teat'i, mia pida mi jua paritua ĩri birude Tachi Ak'ore Jaore jitamērā.

²⁰Maamina Pedropa jarasima:

—¿Māiyara pia k'ĩrisia bik'āra Tachi Ak'orepa pari tea bit'a māi netopatata'a? ¿Pichi erreara ome t'ipi urua nibidea wāse! ²¹Pi sō Tachi Ak'ore k'ĩrari jip'a biwē pēra, pi tai ome ne āpia pida ooi-wēma. ²²Māi nemietá itu bise. Tachi Chiparia k'ĩra chupuria idise. Māi nemietá pi sōne bit'a ichia k'ĩrisia atuai biejiā. ²³Mia unu bima pi taipa oo p'ani k'orea minachia sōk'achia bit'a. Māi nemietaapa pi jāa uru bima.

²⁴Māine Simonpa jarasima:

—Mi k'orea Tachi Chiparia it'aa chiidit'i mārāpa jaradada māiyapiemaapa.

²⁵Pedropa māinepa Juanpa chi pedefa Tachi Chipari Jesú k'orea jaradak'ari Jerusalenea jīitea wāsidadama. Wāutade Samaria tuade minachia p'uuru bede māi pedefa jarade wāsidadama.

P'elipe Etiopiadepema ome pedeada

²⁶Māiya nak'ari Tachi Chipari it'aripa peeda aba P'elipemá chek'ari nāiya jarasima: «¿P'irabarise! Jerusalenepa Gaza p'uurudea wāpatai ode wāse». (Māi o ĩjūa pania newēa bide wā bima).^e

²⁷Ara māine P'elipe wāsima. Ode wārune ēpēra Etiopía tuadepema unusima. Māi ēpēra chi Etiopiadepema poro jūra jīparí jī bi wēra pae mimiaparí pasima.^f Māipa chi wēra erreara ārea ak'ipachima. Ichi Jerusalenea wā basima Tachi Ak'orea pia pedefai k'orea. ²⁸Ichi tuadea jīitea wārune ichi chi mūrāpa pīrabari atewāparide Tachi Ak'ore pari pedefaparí Isaía k'art'a ak'imaa bit'a suak'abari basima.

²⁹Māiya bide Tachi Ak'ore Jaorepa P'elipea jarasima: «Ará orrobarise jāi mūrāpa pīrabari atewāparimá». ³⁰Ara māine ará p'ira wāk'ari ūrisima māi Etiopiadepema ēpērapa chi Tachi Ak'ore pari pedefaparí Isaía k'art'a eda jara bit'a. Māine P'elipepa idisima:

—¿Pia eda jara bit'a ūri bik'āra?

³¹Ichia p'anoosima:

—Abaipa miá jarateawēpīra mia ¿sāmaasá k'awaima?

Māine ichia P'elipea jarasima batook'ari ichi k'ait'a suak'a beemērā. ³²Ichia Tachi Ak'ore

^e 8:26 Māi o ĩjūa pania newēa bide wā bima. Griego pedeade māi pia ūrinawēma. Ichiaba jara bima: «Idiapae māi ode ēpēerā wānak'ama». ^f 8:27 Chi Etiopiadepema poro jūra jīparí jī bi wēra. Griego pedeade ichiaba nāiya bi bima: *chi Candace*.

© 1996 David C. Cook

P'elipepa chi pedea pia Jesú k'orea jaratea beeda chi Etiopiadepema mimiaparí minachia k'awa bia. (8:26-40)

pedeade eda jara bada nāi pasima:

«Oveja peapataimá atewāpata jīra ara māiya ichi peade atewāsídama.

Chi k'ara t'irude oveja k'ūp'ea bapari jīra, ara māiya ichi k'ūp'ea beesima.

³³ Ichi piawēa oo uru p'ananak'ari, ichi nepira ak'idaé pasima. Ichi nāi ijūane peadada pēra ¿k'aipa ichi warrarā k'orea p'ue nepiriima?»

³⁴ Maapae chi Etiopiadepema mimiaparí minachia k'awa bīpa P'elipea idisima:

—Tachi Ak'ōre pari pedeaparipa nāma ¿k'ai k'orea bisima? ¿Ara ichi k'orea bisima wa abai k'orea bisima? Mī chichupuria jarase.

³⁵ Ara māine P'elipepa māi pedeadepa chi pedea pia Jesú k'orea jaratea beesima. ³⁶ Māiya wāutade pania bīmá pasídama. Māine chi Etiopiadepema mimia-parí minachia k'awa bīpa jarasima:

—Ak'ise. Nāma pania bima. ¿K'āarepa mī p'ue porochoaiwēa bima?

³⁷ P'elipepa jarasima:

—Pia Jesú Tachi Ak'ōre Warra piarā sōnepa ijāa bipira, porochoai bima.

Māine chi Etiopiadepema mimiaparí minachia k'awa bipa p'anoosima:

—Mia piarã ijãa bima Jesu-cristo Tachi Ak'õre Warrapi.^g

³⁸Ara māine chi mūrapa pira-bari ateewāparí bari k'obeepi-sima. Āchi umea toedá wānak'ari P'elipepa ichi porochoasima.

³⁹Toedaipa ochia cheside Tachi Chipari Jaorepa P'elipe āyá atee-wāsima. Chi Etiopiadepema mimiaparí minachia k'awa bipa ichi waa unué pasima, maamina ode arapá wāsima. ⁴⁰Māine P'elipe Azoto p'uurude pasima. Maapae p'uurucha chi pedeapa pia Jesú k'orea jarade wāsima Cesa-rea p'uurude cherudea.

Saulopa Jesude ijãana

9¹⁻²Māi ewaride Saulopa wapida chi Tachi Chiparide ijãapatairã peak'oayade a bapa-chima. P'aare minachia k'awa bimá wāk'ari idisima k'art'a teamērã. Māi k'art'a Damasco p'uurude judiorã ará pedeapatai techa ateei k'irisia basima. K'art'ade bi basima āchi t'āena Jesú Ode nipada imik'irarã māinepa wērarã sida jitak'ari Jerusalenea āarea ateewāi bit'a. ³Māi k'art'a jitak'ari wāsima. Ode Damasco p'uuru k'ait'a paside māiyya bide pajānepa ichik'á urua

jūra jērat'iusima. ⁴Māiipa Saulo jeeda baepisima. Māine pedeapa ūrisima. Māi pedeapa jarasima:

—Saulo, Saulo, ¿k'āre k'orea mi ēp'ē bima?

⁵Māine Saulopa idisima:

—Mi chipari, ¿pi k'aima?

Chi pedeapa p'anoosima:

—Mi Jesupi, chi pia ēp'ē bipi.

Chi k'umia bimá t'iarude, ara pichi tuaba p'uaparima.^h ⁶P'ira-barik'ari Damasco p'uurudea wāse.ⁱ Jāma jarapi pia k'āre ooi bit'a.

⁷Chi Saulo ome wāuta minachia p'erasidama. Āchia pedeapa ūrisidamina abai pida ununaé pasima. ⁸Saulo ijūanepema bai nibeek'ari, ya maapae tau urua-k'ari, māine ne aba pida unué pasima. Maapae chi ichi ome wāutapa ichi juade jitadak'ari Damasco p'uurudea ateewāsida-dama. ⁹Māma ewari ūpea p'ue unuwēa basima, nek'owēa basima māinepa ne towēa basima.

¹⁰Damasco p'uurude ēpēra Anania apatai basima. Māi Ananiapa Jesucristode ijãa basima.^j K'āmok'araa jīra ichia unusima Tachi Chiparipa nāiyya jararut'a:

—¡Anania!

Ichia p'anoosima:

—Mi nāma bima, mi Chipari.

¹¹Tachi Chiparipa jarasima:

^g8:37 Griego pedeade minachia k'art'ade māi versículo newēma. ^h9:5 Chi k'umia bimá t'iarude, ara pichi tuaba p'uaparima. Māi k'art'a minachia griego pedeade bidaadade māi newēma. ⁱ9:6 Chi eda waapēarã k'art'ade nāiyya bi bima: Maapae ne wap'ēapa k'ak'ua ore nibipa Saulopa jarasima: Mi Chipari, pia ¿k'āre k'irria bima mia ooit'a? Māine Tachi Chiparipa jarasima... Maamina māi griego pedeade newēma. ^j9:10 Ak'ise chi k'irude bi bi ek'ari Hecho 5:1.

—P'irabarik'ari Juda tede a wāse. Māi te O Jīp'a Bi apataide bima. Cherude jarase pia ēpēra Saulo Tarso p'uurudepema ak'ide che bit'a. Ara nāiyana ichia Tachi Ak'orea it'aa chiidi bima. ¹²Ichia k'āmok'araa jīra unusima imik'īra Anania apatai ichimá chek'ari ichi īri jua birut'a ya māicha ichi taupa unumērā.

¹³Māine Ananiapa p'anoosima:

—Mi Chipari, mia jāi ēpēra k'orea ūri bima. Minachia jara-patama Jerusalemene ichia pi ēpēerā minachia mīapi bit'a.

¹⁴Māi awara p'aarerā chi mairā chaarearā t'īnepa nāi p'uurudea che bima pide jīāapatairā jōma jita ateei k'orea.

¹⁵Maamina Tachi Chiparipa jarasima:

—Wāse. Mia ichi jiri atasima mi k'orea pedeamērā judiorā-wēmá, āchi poro jūra jīpari jīpatairā māinepa israel jīūane-pemará. ¹⁶Mia ichiá k'awapiipi sāmaasá mīai bit'a minepema pedei k'orea.

¹⁷Ara māine Anania Saulo bimá wāsima. Chi tede eda wāk'ari ichi jua Saulo īri bik'ari jarasima: «Ūpēa Saulo, Tachi Chipari Jesús chi pimá ode unupidapa mi chepisisima māicha pi taupa unumērā māinepa Tachi Ak'ore Jaoredepa beemērā».

¹⁸Ara māine Saulo taudepa beta ek'ama jīra baedak'ari, māicha unu beesima. Māine p'irabarik'ari porochoapisima. ¹⁹Maapae nek'ok'ari k'ak'ua ibiasima.

Saulo Damasco p'uurude bada

Saulo Damasco p'uurude chi Jesude jīāapatairā paara ewari k'ak'o tāaraawēa basima. ²⁰Māine judiorā ará pedeapatai te p'anirāmá wārune ichia jaratea beesima Jesús piarā Tachi Ak'ore Warra k'orea. ²¹Āarea māi ūriutapa k'awa k'īrisiadaé pasima. Āchia nāiya idi tuanasidama: «¿Nāiwēk'āra chi Jerusalemene Jesude jīāapatairā jōpi k'īria badat'a? ¿Nāma che biwēk'āra āchi p'aarerā chi mairā chaarea-rāmá jīa nibiyá ateewāyá k'īria badat'a?»

²²Maamina Saulopa ewaricha pia k'awapipachima Jesús piarā Tachi Ak'orepa Tachi K'aripaparí teai jaradat'a. Māipa Damasco p'uurudepema judiorāpa k'awa k'īrisiadawēa p'anasima.

Saulo mīruwāna

²³Ewari minachia padak'ari judiorā Damasco p'uurudepema-rāpa Saulo peadai k'orea pedea ausidama. ²⁴Māi k'orea āsā māinepa teamasi chi p'uurude eda wāpataimá ot'ea p'anasidama. Maamina āchia k'īrisia p'anit'a Saulopa k'awasima. ²⁵Māipuru teamasi Jesude jīāapatairāpa Saulo jabara nepalade eda bida-k'ari maapae chi p'uuru ik'idá jūk'a bi uriade īriipa edá jira peesidama. Māiya mīruwāsima.

Saulo Jerusalemene wāna

²⁶Saulo jūitea Jerusalemene wāsida chi Jesude jīāapatairā

ome bee k'ria basima.^k Maa-
mina ichi wap'ea p'anasidama.
Āchia ijāanawēa p'anasidama
ichia piarā Jesude ijāa bit'a.
²⁷Maamina Bernabepa Saulo
ateewāsima Jesupa peedai-
rāmá. Maapae ichia nepirisima
sāmaasá Saulopa Tachi Chipari
ode unosit'a, Tachi Chipari ichi
ome pedeadat'a māinepa sāmaasá
Saulopa Damasco p'uurude Jesús
k'orea ne wap'eawēa pedeapa-
chit'a. ²⁸Māiya Saulo āchi ome
beesima. Māine Jerusalene Tachi
Chipari Jesús k'orea ne wap'eawēa
pedea nipapachima. ²⁹Judiorā chi
griego pedeade pedeapatairā ome
Jesú k'orea pedeapachima maa-
mina ichi pea k'ria p'anasidama.
³⁰Ūpēarāpa māi k'awasidaide
Saulo Cesarea p'uurudea atee-
wāsida. Māmāipa ichi p'uuru
Tarsodea peesida.
³¹Māimisa Judea tuade, Gali-
lea tuade māinepa Samaria tuade
ūpēarā nek'iramariwēa tuana-
sidama māinepa ne minachia
k'awapodosidama. Tachi Chipari
wap'ea p'aninepa nipasidama
māinepa Tachi Ak'ōre Jaore chi
jua chaareadepa waripodosidama.

Ēpēra Enea apatai jipa beeda

³²Māi ewaride Pedro chi Tachi
Ak'ōrenerā ak'ide wāpachima
māi tua āarea. Māine ūpēarā Lida
p'uurude berā ak'ide wāsima.
³³Māma ēpēra Enea apatai

unusima. Māi ēpēra sorek'ea bi
pēra ocho āyo k'idade basima.
³⁴Māine Pedropa jarasima:

—Enea, Jesucristopa pi jipa
beepisima. ¡P'it'ik'ari, pichi k'ida
jitase!

Ara māine Enea p'it'isima.
³⁵Lida p'uurudepemarā māinepa
Sarón ijūanepemarā āareairāpa
Enea jipa beepida ununak'ari
Tachi Chiparide ijāasidama.

Dorca chok'ae p'irabarida

³⁶Māi ewaride Jesude ijāa bi
wēra Tabita apatai Jope p'uurude
basima. Griego pedeade ichi t'ī
Dorca apachidama.^l Māi ūpēa-
wērapa nepia be oo bapachima.
Chi nenea k'ede minachia k'aripa-
pachima. ³⁷Ewariaba Dorca
k'idade bak'ari k'irawēasima.
Maapae chi k'ak'ua siidak'ari chi
te it'aride aba k'āipataimá bisi-
dama. ³⁸Jope p'uuru Lida k'ait'a
basima. Chi Jesude ijāapatairāpa
ūrisidama Pedro Lidade bit'a.
Māipuru ēpēra ume ichimá pee-
sidama nāiya chichupuria idida-
mērā: «Taimá isapea chese».

³⁹Ara māine Pedro āchi ome
wāsima. Chesidaide ichi chi te
it'aride aba k'āipataimá atewā-
sidama. Māma p'ētāarā āarea
jēa tuanasidama. Āchia Pedroa
chi Dorcapa p'aru k'osak'oa bada
ak'ipisidama. ⁴⁰Māine Pedropa
āareairā tajatá wāpisima. Sīra-
porode k'obeek'ari Tachi Ak'ōrea

^k9:26 Saulo Jerusalenea jūitea wāi naena āyo ūpea tāaraasima. Gálata 1:17-19.

^l9:36 *Tabita*. Māi t'ī arameo pedeade māinepa *Dorca* griego pedeade jara k'ria p'anima «bii».

it'aa chiidisima Dorca chok'ae p'irabaripimērā. It'aa chiidik'ari chi piudamá ak'irude jarasima:

—Tabita j'p'irabarise!

Ara māine ichi tau uruasima. Pedro unuk'ari suak'abari beesima. ⁴¹Pedropa ichi juade jítak'ari bai nibeepisima. Maa-pae ūpēārā māinepa p'ētāārā t'ik'oak'ari Dorca chok'ae p'irabarida ak'ipisima. ⁴²Āarea Joep'uurude māi k'orea k'awasidama. Māiya minachia p'anirāpa Tachi Chiparide ijāasidama. ⁴³Maa-pae Pedro Joep'uurude tāaraasima ēpēra Simón apataimá. Māi Simonpa ānimara e p'oapiparí pasima.

Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa Cornelioa pedeada

10 ¹Cesarea p'uurude ēpēra Cornelio apatai basima. Ichi Italia tuadepema papaká berā chi mairā chaarea pasima. ²Māi Cornelio ichi tiidapemarā paara āarea jīp'a p'anasima. Tachi Ak'ōre wap'ea p'anasidama. Corneliopa judiorā k'aripai k'orea erreara minachia teapachima māinepa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi bapachima. ³Ewariaba k'ewara hora ūpeaide Corneliopa k'āmok'araa jīra Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda ichimá cheru pia unusima. Māipa jarasima:

—jCornelio!

⁴Corneliopa Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda minachia ak'ik'ari

ne minachia wap'ea bidepa idisima:

—¿K'āre, mi chipari?

Māine Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa jarasima:

—Pia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi bit'a māinepa nenea k'ede k'aripa bit'a ichia māi pia unu bima, ichiá ne paatearu jīra. ⁵Māipuru Joep'uurudea ēpēerā peese chi ēpēra Simón, chi ĩana t'ī Pedro apatai jiride wānamērā. ⁶Ichi p'usa ik'idá Simón chi ānimara e p'oapiparí tede bima.^m

⁷Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda ichi ome pedea bak'ari wāsima. Wāk'ari Corneliopa chi ichi pae pari mimiapatairā ume māinepa papaká bi aba t'īsima. Māi papaká bipa Cornelio k'aripapachima māinepa Tachi Ak'ōre wap'ea basima. ⁸Corneliopa ununa āchiá āarea nepirik'ari Joep'uurudea peesima.

Pedropa k'āmok'araa jīra ununa

⁹Norema imat'ip'a parude āchi ode Joep'uuru k'ait'a cheutade, Pedro te ĩri wāsima Tachi Ak'ōrea it'aa chiidii k'orea. ¹⁰⁻¹¹Jarra nibi pēra nek'o k'īria basima. Ne chuu p'animisa Pedropa k'āmok'araa jīra pajā ewarut'a unusima. Pajā-nepa p'aru t'orroa nepalá bi edá cherut'a unusima. Māi p'aru chi ide k'īrachu jī bi jīra beasima. ¹²Māi p'arude eda ne wawaria ānimara p'anasidama, biiri

^m 10:6 Griego pedeade chi eda waapēārā k'art'ade nāi sida bi bima: *Māi Simón Pedropa piá jaraipi sāmaasá ooi bit'a.*

© 1996 David C. Cook

*Tachi Ak'õrepa Pedroa k'amok'oraade p'arude eda
ãnimararã wawaria unupida (10:11-16; 11:6)*

k'ĩmari be, ïjũane urrujupatairã mãinepa ïpanarã. (Chi eda waa-pëarã ãnimara judiorãpa k'odak'a pasima). ¹³Mãiya bide Pedropa ne pedea ùrisima. Mãi pedeapa jarasima:

—Pedro, p'irabarise. Ne pea-k'ari k'ose.

¹⁴Maamina Pedropa jarasima:

—Mia mãi k'oiwëma, mi Chipari. Chi taipa nek'odak'a-pí wa pí k'ĩrari mietá be mia ewariaba pida mãi k'ok'ama.

¹⁵Chi pedeapa mãicha jarasima:

—Chi Tachi Ak'õrepa nepia bida, mãi mietá biade arãse.

¹⁶Mãiya pedearut'a Pedropa bari k'ak'o ùpea ùrisima. Maa-pae chi p'aru mãicha pajãnea wãsisima. ¹⁷Mãi unuk'ari Pedropa k'awa k'ĩrisiawëa beesima. Mãi wapida k'ãre jara k'ĩria bit'a k'ĩrisia bimisa chi Corneliopa peedairã Simón te k'orea idi p'anine chi eda wãpataimá wãsidama. ¹⁸Ãchia jik'ua idisidama Simón, chi ïana t'ĩ Pedro apatai mãi tede bi k'awadayá.

¹⁹Pedropa ununa k'orea wapida k'ĩrisia bide Tachi Ak'õre Jaorepa ichiá jarasima: «Ëpëerã ùpea p'anipa pí jiri p'anima.

²⁰P'irabarik'ari tudá wāse. Āchi ome wāiwēane a k'īrisiarāse, mia āchi chepida pēra».

²¹Ara māine Pedro edá wāsima Corneliopa peedairāmá. Ichia jarasima:

—Mārapa mit'a jiri p'anima. ĶK'āarea che p'anima?

²²Āchia p'anoosidama:

—Tai papaká berā chi māirā chaarea bi Corneliopa peesima. Ichi ēpēra jīp'a bima māinepa Tachi Ak'ōre wap'ea bima. Āarea judiorāpa ichi k'orea pia k'īrisia p'anima. Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa māi pi tiidá chepik'ari maapae pi pedea ūrimērā.

²³Maapae Pedropa tede eda wāpisima. Māi teamasi Pedro ome p'aneesidama. Norema Pedro p'irabarik'ari āchi ome wāsima. Māinepa waapēarā ūpēarā Jope p'uurudepema āchi ome wāsidama.

Pedro Cornelio ome pedeada

²⁴Māi norema Cesarea p'uurude chesidama. Corneliopa ichi ēpēerā māinepa ichi k'ōp'āerorā chi piipará be t'ina pēra ichi tede ni p'anasidama. ²⁵Pedro chi te k'ait'a cheside Corneliopa ará pia pedeade wāsima. Pedro k'īrari jeeda bedabari k'obeek'ari ichiá pia pedea beesima, ara Tachi Ak'ōrea māiya pedeapari jīra. ²⁶Maamina p'irabaripik'ari Pedropa nāiya jarasima:

—jP'irabarise! Mi sida ēpērapī, pi jīra.

²⁷Pedro Cornelio ome pedea p'animisa āchi eda wāsidama. Māma Pedropa ēpēerā minachia p'ani ará posoa unusima. ²⁸Maapae ichia jarasima:

—Mārapa k'awa p'anima tai judiorā judiorāwē ome p'irriadai-wēa p'anit'a māinepa judiorāwē tede eda wānaiwēa p'anit'a. Maamina Tachi Ak'ōrepa miá k'awapisima abai k'orea mia māi Tachi Ak'ōre k'īrari piawēa biade aiwēa bima, wa ichi mietá biade aiwēa bima. ²⁹Māipuru mi nāmá t'ī peesidaide ne k'īrisiawēa chesima. Naapae, mia k'awa k'īria bima k'āre k'orea mi t'ī pee p'anasidat'a.

³⁰Māine Corneliopa jarasima:

—Ewari k'ak'o k'imari pa bide ara nāi orak'a, k'ewara hora ūpeaide, mia Tachi Ak'ōrene k'īrisiayá nek'ok'apí ewari oo basima. Tachi Ak'ōrea it'aa chiidimaa bide mi k'īrari ēpēra aba bit'a unusima. Ichi neet'á achi-terrea basima. ³¹Māi ēpērapa miá jarasima: “Cornelio, pia it'aa chiidi bada Tachi Ak'ōrepa pia ūrisima. Ichia k'īrisia atuawēa bima pia nenea k'ede k'aripaparit'a. ³²Maapae ēpēerā Jope p'uurudea peese Simón, chi ĩana t'ī Pedro apatai jiride wānamērā. Ichi p'usa ik'idá Simón chi ānimara e p'oapiparí tede bima. Māi Simón Pedro cherude ichia piá pedeaiipi”.

ⁿ 10:32 Māi Simón Pedro cherude ichia piá pedeaiipi. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

³³Ara māine mia pi jiripisima. Pi sōpia bi pēra, nāmá chesima. Ya naapae, tai āarea nāma Tachi Ak'ōre k'irari p'anima Tachi Chiparipa piá jarapi bit'a ūrinai k'orea.^o

³⁴Māine Pedropa jarasima:

—Naapae mia k'awa bima chi Tachi Ak'ōrepa abai chi waapēarā k'aepēra atepe k'iriak'at'a. ³⁵Māipari p'uurucha chi ichi wap'eapa jīp'a oo bet'a pia unuparima.

³⁶Tachi Ak'ōrepa chi pedea pia Jesucristo k'orea pedea peesima Israeldepemará, Tachi Ak'ōre ome pia p'ananamērā. Māi Jesucristo āareairā Chiparipi. ³⁷Mārapa k'awa p'anima āarea Judea tuade Jesú k'orea nepiripatai. Naa Galileade Juanpa jaratea basima ēpēerā porochoadamērā. ³⁸Māi ewaride Tachi Ak'ōrepa ichi Jaore māinepa ichi jua chaarea Jesú Nazaredepemá teasima. Tachi Ak'ōre ichi ome bada pēra Jesupa nepia oo p'irria bapachima māinepa chi ēpēerā tiorepa piawēa uru beadat'a āarea jipa beepipachima. ³⁹Judiorā tuade māinepa Jerusalén p'uurude Jesupa ooda taipa āarea unusidama. Ichia nepia oodamina judiorāpa k'urusude barijira bik'ari peasidama.

⁴⁰Ara māi Jesú Tachi Ak'ōrepa ewari ūpeaide chok'ae p'irabari-pik'ari waapēarā unupisima.

⁴¹Tachi Ak'ōrepa āareairā unupié

pasima maamina taiyá unupisima māi k'orea ateeda pēra. Ichi chok'ae p'irabarik'ari tai ichi ome nek'osidama māinepa netosidama. ⁴²Jesupa tai peesima jōma ēpēerā nāiya jaradamērā: Tachi Ak'ōrepa ichi bisima chi chok'ae berā māinepa piudaadat'a āchi nepira ak'iparí bamērā. ⁴³Āarea Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa māi k'orea pedeasidama. Āchia k'awapisidama parituapa Jesude ijāaipira, māi ēpērapa nemietá oo bada Tachi Ak'ōrepa ichidepa k'irisia atuait'a.

Tachi Ak'ōre Jaore judiorāwēmá cheda

⁴⁴Pedro māi pedea bimisa, āarea chi ichi pedea ūri p'animá Tachi Ak'ōre Jaore chesima. ⁴⁵⁻⁴⁶Māine pedea awara pedea tuaneesidama māinepa Tachi Ak'ōrea pia pedea tuaneesidama. Judiorā Jesude ijāapatairā Pedro ome chedaadapa māi ūrisidaide k'awa k'irisiadaé pasima Tachi Ak'ōrepa ichi Jaore judiorāwēa teada pēra. ⁴⁷Māine Pedropa jarasima:

—Nāi ēpēerāpa Tachi Ak'ōre Jaore jitasidama taipa jitadada jīra. ¿K'aipa paniapa porochoarāapade adaima?

⁴⁸Maapae Pedropa āchi Jesucristo t'inepa porochopisima. Māiya nak'ari āchia chichupuria idisidama ichi āchi ome tāaraa beemērā.

^o10:33 *Tachi Chiparipa*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: *Tachi Ak'ōre*.

10:34 Deuteronomio 10:16-17. 10:38 Luca 3:2-22.

**Pedropa ūpēarā
Jerusalenepemará pedeada**

11 ¹Māiya nak'ari Jesupa pee-dairāpa māinepa waapēarā ūpēarā Judea tuade berāpa ūrisidama judiorāwēpa Tachi Ak'ōre pedea ijāasidat'a. ²Māipuru Pedro Jerusalemewa wāsīde waapēarā ūpēarā judiorāpa^p ichiá k'iruu pedeasidama. ³Nāiya jarasidama: —¿K'āre k'orea pi judiorāwē tede eda wāk'ari āchi ome nek'o basima?

⁴Māine Pedropa chi māiyana āchiá āarea nepirisima.

⁵—Jope p'uurude basīde mia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi basima. Māine k'āmok'araa jīra p'aru t'orroa nepalá bit'a unusima. Māi p'aru chi ide k'īrachu jī bi jīra bet'a pajānepa edá mimá chesima. ⁶Mia pia ak'isima k'āre eda bi k'awai k'orea. Māine ne wawaria ānimara p'anasidama, biiri k'īmari be, ijūane urrujupatairā māinepa ipanarā. ⁷Māiya bide pedea aba ūrisima. Māipa miá jarasima: “Pedro, p'irabarise. Ne peak'ari k'ose”. ⁸Maamina mia jarasima: “Mia māi k'oiwēma, mi Chipari. Taipa k'odak'apiit'a wa chi pi k'īrari nemietá bit'a mia k'ok'ama”. ⁹Māine bari k'ak'o ume chi pedeapa pajānepa miá māicha jarasima: “Chi Tachi Ak'ōrepa nepia bida, māi mietá biade

arāse”. ¹⁰Māiya pedea bit'a mia bari k'ak'o ūpea ūrisima. Maapae chi p'aru māicha pajānea wāsima.

¹¹»Māiya bide epēra ūpea chi mi bi temá chesidama. Āchi chiparipa Cesarea p'uurudepa mimá peesima. ¹²Tachi Ak'ōre Jaorepa mi āchi ome ne k'īrisiawēa wāpisima. Cesarea p'uurude chedak'ari tai āchi chipari tede edá wāsīdama. Nāi ūpēarā sei mi ome p'anasidama. ¹³Māi epērapa taiyá nepirisima Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda ichi tede nibi unusit'a. Māipa ichiá jarasima: “Jope p'uurudea epēerā peese Simón, chi ĩana t'ī Pedro apatai jiride wānamērā. ¹⁴Ichia jaraipi sāya Tachi Ak'ōrepa pi māinepa pi tedepemará k'aripait'a”.

¹⁵»Mia māi pedeaside Tachi Ak'ōre Jaore āchimá chesima ara māi tachimá naena cheda jīra.

¹⁶Māine Tachi Chiparipa jarada mia k'īrisiasima: “Piarā Juanpa epēerā paniapa porochoasima, maamina Tachi Ak'ōrepa ichi Jaoredepa māra porochoaipī”.^q

¹⁷Tachi Chipari Jesucristode ijāa p'ani pēra Tachi Ak'ōrepa tachiá ichi Jaore teasima. Ichi Jaore āchiá pida teada pēra ¿mia sāmaasá ichia ooda k'orea k'achia pedeaima?

¹⁸Jerusalenepema ūpēarāpa māi ūrisidaide waa k'achia pedeadaé pasima, māipari Tachi Ak'ōrea nāiya pia pedeasidama:

^p 11:2 Ūpēarā judiorāpa. Māi ewaride judiorā chi tauchaadaadade apachidama māinepa chi judiorāwē chi tauchaadaadawēane apachidama. ^q 11:16 Ichi Jaoredepa māra porochoaipī. Māi jara k'īria bima «Tachi Ak'ōre Jaore teait'a». Luca 3:16.

—¡Piarã Tachi Ak'õrepa judiorãwẽ sida k'aripasima ãchi nemietá oodada itu bidak'ari ichimá chedamērã! ¡Māiya ewaricha ichi ome chok'ae p'ananaipi!

Ūpēarã Antioquía p'uurudepema

¹⁹Esteban peadak'ari ēpēerāpa Jesude ijāapatairã ēp'ēsídama. Māipuru ūpēarã Jerusalenepa mīruwāsídama ara tuacha ãchi k'ak'awá. P'enicia tuadea, Chipre ijūa p'irra bidea mǎinepa Antioquía p'uurudea wāsídama. ãchi wautacha chi pedea Jesús k'orea abapuru judiorã jarapachídama. ²⁰Māiya p'anine chi eda waapēarã Jesude ijāapatairã Chipredepema mǎinepa Cirene p'uurudepema Antioquiadea p'aneene wāsídama. Māirāpa griegorá pida chi pedea pia Tachi Chipari Jesús k'orea jara p'aneesídama. ²¹Tachi Chiparipa ichi jua chaareadepa ãchi k'aripasima. Māipa ãchia jara p'anit'a mǎi minachia p'anirāpa ijāasídama. Chi ãchia naena ijāa p'anana itu bidak'ari Tachi Chiparide ijāasídama.

²²Ūpēarã Jerusalenepamarāpa mǎi k'awasidaide Bernabé Antioquiadea peesídama. ²³⁻²⁴Māi Bernabé ēpēra jip'a basima. Jesude minachia ijāa basima; Tachi Ak'õre Jaoredepa pia basima. Bernabé Antioquiade cheside unusima Tachi Ak'õrepa ichi sōpiadepa ūpēarã k'aripa bit'a.

Māipuru minachia sō arapaasima. Mǎine āareairã jarapachima sōnepa ewaricha Tachi Chiparide piarã ijāanamērã. Māiya bide minachia p'anirāpa chi Tachi Chiparide ijāasídama.

²⁵Māiya nak'ari Bernabé Tarso p'uurudea Saulo jiride wāsima. Unuk'ari Antioquiadea ateewāsima. ²⁶Māma ūpēarã ome āyo aba chi jerepachídama. ãchia minachia ēpēerã Jesucristo k'orea jarateapachídama. Māi Antioquiade ēpēerāpa Jesude ijāapatairã “cristiano” apachídama. Māi barimama naa māiya t'i bisídama.

²⁷Māi ewaride Tachi Ak'õre pari pedeapatairã Jerusalenepa Antioquiadea wāsídama. ²⁸Aba Agabo apatai bai nibek'ari Tachi Ak'õre Jaoredepa jarasima jōma nǎi ijūane jarra minachia cheit'a. Māi jarra piarã chesima Claudio chi Romanepema chi atepe poro chaarea bi ewari paside.^r ²⁹Māipuru chi Jesude ijāapatairã Antioquiade p'anipa pedea ausídama erreara ūpēarã Judea tuade berã pae tea peedai k'orea. ãchicha p'ue teauta jira teadayade asídama. ³⁰Māi erreara jirip'edak'ari Bernabé mǎinepa Sauloa tea peesídama ūpēarã ak'ipatairāmá ateewānamērã.

Pedro eda jã nibada awara wãna

12 ¹Māi ewaride chi poro jūra jiparí jĩ bi Herodepa ūpēarã chi eda waapēarã

^r 11:28 Māi Claudio Romanepema chi atepe poro chaarea bi pasima āyo 41nepa waa 54. Māi āyo 46de Judea tuade jarra minachia chesima.

jitapik'ari māipisima.^{s 2} Juan ūpēa Santiago k'iruuparí nek'opa peapisima.^{t 3} Herodepa unusima judiorā māi k'orea arapaasidat'a. Māipuru Pedro sida jitapisima. Māiyya oosima p'ana ooropiparí newēa k'opatai ewaride. ⁴Pedro jitapik'ari eda jīa nibipisima. Maapae papaká berā diecisei k'ik'imāria bik'ari, Pedro pia ak'ipisima. Herodepa k'īrisia basima āareairā k'īrari Pedro nepira ak'it'a, judiorā Egitodepa wānana k'īrisiapatai jōru ewaride. ⁵Pedro jīa uru p'animisa ūpēarāpa Tachi Ak'ōrea minachia it'aa chiidi p'anasidama ichi k'aripamērā.

⁶Herodepa Pedro nepira ak'inaena, ara māi teamasi papaká berā ume p'ani māi esa k'āi basima. K'ānena ume bipa jī basima. Chi jīa nibipatai tede eda wāpataimá chi eda waapēarā papaká berāpa ot'ea p'anasidama. ⁷Māiyya bide Tachi Chiparipa it'aripa peedapa Pedroa unupisima. Māipa chi jīa nibadamá eda inaa nibeepisima. Pedro orromá totomīak'ari, īrimapik'ari jarasima: «ƒbia p'irabarise».

Māiyya bide chi k'ānena ichi jua jī bada ēreechoa wāsidama.

⁸Maapae chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa jarasima:

—Neet'á jīse māinepa pichi jīrone jīparí jīse.

Pedropa māiyya ook'ari chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa jarasima:

—Pi neet'á īri jīparí jīk'ari mi k'aade chese.

⁹Ara māine Pedro Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda k'aade wāsima, maamina k'awaē pasima Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa piarā māiyya oo bit'a. Māi k'āmok'araa jīra k'īrisia basima. ¹⁰Māiyya bide papaká berā chi naa ot'ea p'ani māinepa chi k'aadea ot'ea p'ani māi p'asa wāsidama. Māi p'asa wānak'ari chi eda wāpatai jiorro oodamá pasidama. Māine chi eda wāpatai jiorro ooda itu ewa wāsima. Maapae wāsidama. Māi awara āpia wawá wāutade, ara māine Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda Pedro ome bada wēpasima.

¹¹Maapaepuru Pedropa k'awasima ichi k'amok'araaē pasit'a. Ichi tuaba jarasima: «Naapae mia k'awasima Tachi Chiparipa piarā Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda peek'ari mi Herode juadepema k'ēet'aasit'a. Ichiaba chi judiorāpa mi piawēa oodai k'īrisia p'ananepepema piarā k'ēet'aasima».

¹²Pedropa māi k'awaside Juan nae María temá wāsima. Māi Juan, chi īana t'ī Marco pasima. María tede ūpēarā minachia ará

^{s 12:1} Māi Herode «Agripa chi naapema» apatama. Abapuru nāi Hecho capítulo 12de bi bima. Herode chi Choma bi āichae pasima. Judiorā tuadepema poro jūra jīparí jī bi pasima āyo 41nepa waa 44. Ichi warra ichiaba «Agripa» t'ī jarapachidama. Māi Agripa bi bima Hecho 25:13—26:32. ^{t 12:2} Santiago ichiaba «Jacob» apatama. Marco 10:35-40.

^{12:3} Éxodo 12:1-27.

Tachi Ak'orea it'aa chiidimaa p'anasima. ¹³Māine Pedropa tajatariipa t'ĩside, chi María pae mimiaparí āwēra Rode apataipa ak'ide wāsima māi k'aipa t'ĩ bi k'awai k'orea. ¹⁴Rodepa Pedro pedea k'awaside arapaasima. Maamina chi eda wāpatai ewaé pasima. Māipari eda p'ira wāk'ari ūpēarā jarasima Pedro tajata bit'a. ¹⁵Māine āareairāpa Rodea jarasidama:

—Pi k'ira piawēa bima.

Maamina ichia piarāne asima. Māine āchia jarasidama:

—Māiya bipira chi Tachi Ak'orepa it'aripa peeda māi Pedropepi.^u

¹⁶Māiya p'anine Pedropa tajatariipa waa t'ĩ basima. Māi ewasidaide āchia unusidama piarā Pedrot'a māiya bit'a. Māiya k'awa k'ĩrisiadaé pasima. ¹⁷Maamina Pedropa juapa jarasima k'ĩup'eadamērā. Maapae jōma nepirisima sāmaasá Tachi Chiparipa ichi jĩa nibipatai tedepema k'ēet'aapisit'a. Āarea nepirik'ari jarasima:

—Māi āarea Santiagoa māinepa chi waapēarā ūpēarā jarat'i.^v

Maapae Pedro māmāipa āyá wāsima.

¹⁸Māi ewaraside papaká berāpa minachia k'awa k'ĩrisiadaé pasima māinepa ne wap'easidama, Pedro sāmá wāsit'a k'awadawē pēra.

¹⁹Herodepa ichi jiripisima, maamina chi papaká berāpa ununaé pasima. Herodepa āchiá māi k'orea minachia idik'ari āarea k'enapade asima. Māiya nak'ari Herode Judeadepa Cesarea p'uurudea wāk'ari māma beesima.

Herode piuda

²⁰Māi ewaride māi poro jūra jīparí jī bi Herode k'ĩruu basima Tirodepemarā ome māinepa Sidonepemarā ome. Āchi ichi ome sōpiadayá oo p'anasima, māi ichi tuadepuru chik'o atapachida pēra. Māipuru āchi pedea audak'ari ará wāsidama ichi ome pia pededai k'orea. Naa Blasto apataimá wāsidama. Māi Blasto Herode pae mimiaparí chi atepe bi pasima. Māiya Blasto ome sōpia p'aneena-k'ari, ichidepa chi Herodea chichupuria idisidama pia pededai k'orea.

²¹Herodepa bida ewaride, ichi neet'á pia jīk'ari, ichi poro jūra jīparí jī bi suak'a beeparide suak'abari beesima. Maapae chi ichi p'uurudepemarā pedeasima. ²²Māiya bide āchia jīk'ua jarapachidama: «¡Cha pedea bi ēpērawēma, māipari Tachi Ak'ōrepi!»

²³Maamina Herodepa Tachi Ak'orea pia pedeaé pasima. Ara māine chi Tachi Chiparipa it'aripa peedapa ichi k'idade beepisima.

^u 12:15 Chi eda waapēarā judiorāpa k'ĩrisiasidama āareairāpa ara āchi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda uru bet'a. Chi ēpēra piuk'aripuru, chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda unupiparima. Māi ara chi ēpēra k'ira jira bit'a k'ĩrisiasidama. ^v 12:17 Māi Santiago Jesú ūpēapi. Santiago ichiaba «Jacobó» apatama. Chi k'art'a Santiago apatai māi Santiagopa bisima.

Maapae ichi p'ip'it'apa k'ok'ari, piusima.

²⁴Chi Tachi Chipari pedea t'imia jaratea wāsídama,^w mǎinepa minachia p'anirāpa mǎine ijāasídama.

²⁵Bernabepa mǎinepa Saulopa Jerusalemene chi erreara ūpēarā pae teadak'ari jūitea wāsídama. Juan chi ĩana t'ĩ Marco apatai ateewāsídama.

Tachi Ak'õre Jaorepa Saulo mǎinepa Bernabé peeda

13 ¹Ūpēarā Antioquía p'uuru-depema t'ǎena Tachi Ak'õre pari pedeapatairā mǎinepa jarateapatairā p'anasima. Bernabé, Saulo, Lucio Cirenene-pema mǎinepa Simón basima. Simón ĩana t'ĩ «Chi P'aimá» apachidama. Manaén sida basima. Ichi Galilea tuadepema chi poro jūra jǐparí jǐ bi Herode ome tausia warisima.^x

²Ewariaba ūpēarāpa Tachi Ak'õrene k'ĩrisiadayá nek'odak'apí ewaride oo p'anine Tachi Chiparia pia pedea p'anasídama. Mǎiŷa p'anine Tachi Ak'õre Jaorepa āchiá jarasima: «Bernabé mǎinepa Saulo mia t'ĩsima. Mǎi-puru āchi awara bit'ĩ mia oopi bit'a oodamērā».

³Āchia Tachi Ak'õrene k'ĩrisiadayá nek'odak'apí ewaride oodak'ari, Tachi Ak'õrea it'aa

chiidiutade āchi jua Bernabé mǎinepa Saulo ĩri bisídama. Maapae āchi peesídama Tachi Chiparipa oopi bi ode wānamērā.

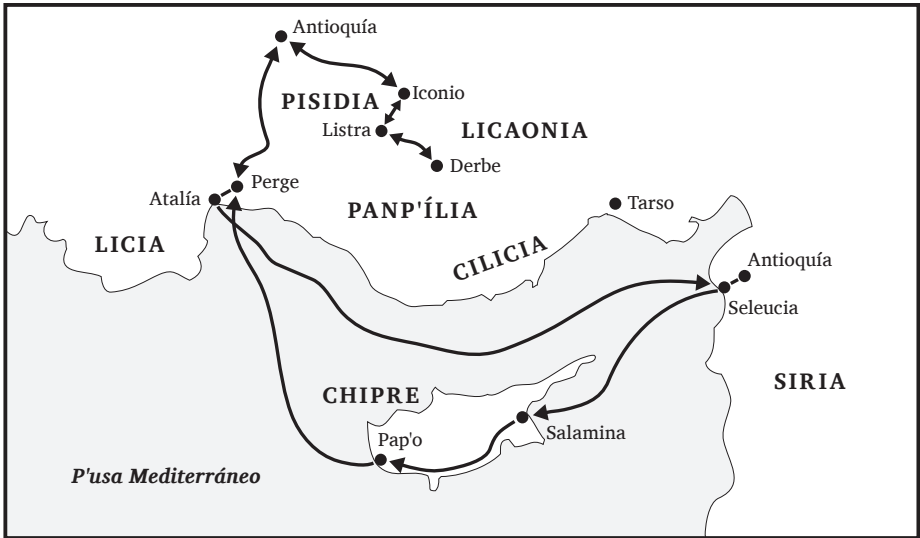
Saulo mǎinepa Bernabé wānana

⁴Āchi Tachi Ak'õre Jaorepa peeda pēra Seleucia p'uuru-dea wāsídama. Māmāipa p'āp'orrode Chipre ijūa p'irra bidea wāsídama. ⁵Salamina p'uuru-de chedak'ari judiorā ará pedeapatai techa Tachi Ak'õre pedea jarateasídama. Āchi k'aripai k'orea Juan Marco āchi ome p'irriasima.^y

⁶Āarea mǎi ijūa p'irriautade Pap'o p'uuru-de pasídama. Māma judio Barjesú apatai unusídama. Mǎi Barjesú jaipana pasima. Seadepa jarapachima ara ichi Tachi Ak'õre pari pedeaparí pasit'a. ⁷Ichi Chipreddepema chi chaarea bi Sergio Paulo apataimá bapachima. Mǎi Sergio Paulo k'ĩrisia minachia basima. Ewariaba ichia Bernabé mǎinepa Saulo t'ĩpisima Tachi Ak'õre pedea ūri k'ĩria bada pēra. ⁸Maamina āchia jaratea p'anine chi jaipana Barjesupa seaade apachima chi chaarea bīpa Tachi Ak'õre pedea ijāapiemaapa. (Barjesú t'ĩ griego pedeade Elima apatama). ⁹Mǎine Saulo Tachi Ak'õre Jaoredepa basima. (Saulo ichiaba Pablo apatama). Pablopa Elimamá minachia ak'ĩ nibeek'ari nǎiŷa jarasima:

^w 12:24 Tachi Chipari Pedea. Griego pedeade nǎiŷa bi bima: Tachi Ak'õre pedea.

^x 13:1 Galilea tuadepema chi poro jūra jǐparí jǐ bi Herode. Mǎi Herode «Antipa» t'ĩ jarapachidama. ^y 13:5 Griego pedeade nǎiŷa bi bima: Juan. Ichi Bernabé ēpēerānepema pasima. Colosense 4:10.

Pablo chi naapema Jesú pedea jarade wāna (13:3—14:28)

10—¡Tiore warra, pia ne āarea jīp'a bit'a k'riak'ama! ¡Nemietá ooyá bima māinepa chi sea bima! ¿K'āre k'orea ara pichia Tachi Chipari pedea seaade a bima?

11 Naapae tai Chiparipa ichi jua chaareadepa pi itiaipi. Pi tau p'ārio beepi. Ewari tāaraa imata unuwēa baiipi.

Ara māine chi jaipanapa tau t'aua p'ārio bi unuk'ari māipa tau p'ārio beesima. Maapae chichupuria idisima abaipa ichi juade jitak'ari k'aripa atewāmērā.

12 Sergio Paulopa māi unuside chi Tachi Chipari k'orea jaratea p'anit'a minachia pia ūrina pēra ijāasima.

Pisidia tuadea wānana

13 Pablo māinepa chi ichi ome wā p'anirā Pap'o p'uurudepa

Panp'ília tuadea p'āp'orode wāsidama. Māma Pergue p'uurude chesidama. Maamina Juan Marcopa āchi ameeek'ari Jerusalenea jīitea wāsima.^z

14 Āchi Pergedepa Antioquiadea wāsidama. Māi Antioquía Pisidia tuade bima. Māma mimianak'a-pí ewaride judiorā ará pedeapatai tede eda wānak'ari suak'abari p'aneesidama. 15 Maapae chi chaarearāpa Moisepa bidadepema māinepa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa bidaadadepema jīk'ua eda jarasidama. Maapae āchia Pablo māinepa Bernabé suak'abari p'anímá nāiya jara peesidama:

—Ūpēarā, mārapa pedea aba uru p'anipira tai k'aripadai k'orea, māiyara pedeat'i.

^z 13:13 Māi Juan Marco jīitea wāna Pablopa piawēa unusima. Hecho 15:38.

¹⁶Māine Pablo p'irabarik'ari juapa jarasima āareairá k'ūp'ea-damērā. Maapae jarasima:

—Israeldeparā māinepa judiorāwē Tachi Ak'ōre wape'a berā, ūrit'i: ¹⁷Chi Israel p'uurudepema Ak'ōrepa tachi chōarāena-
pema jiri atasima. Āchi Egito tuade chīrarā jīra p'anasidaide Tachi Ak'ōrepa āchi p'uuru minachia eapapisima. Maapae ichi jua chaareadepa āchi Egito tuadepema ateewāsima. ¹⁸Māiya nak'ari āchi ijūa pania newēa bide, Tachi Ak'ōrepa chi āchia piawēa oodada cuarenta āyo choa basima.^a ¹⁹Maapae Canaán ijūane Tachi Ak'ōrepa p'uuru k'ak'o siete āarea k'enapip'eda, chi māirā ijūa pada tachi chōarāenapemará tea-sima. ²⁰Egitodea wānaanepa aba āchi ijūa atautadea 450 āyo basima.

»Māiya nak'ari Tachi Ak'ōrepa chi ēpēerā nepira ak'ipatairā bipachima, aba Tachi Ak'ōre pari pedeparí Samuel ewaridea. ²¹Māi ewaride āchia Tachi Ak'ōrea chichupuria idisidama ēpēra aba āchi poro jūra jī bi bimērā. Māi k'orea Tachi Ak'ōrepa Quis warra Saúl bisima. Māi Saúl Benjaminepa ununa pasima. Cuarenta āyo israel ijūanepemará poro jūra jīparí jī bi basima.

²²Maamina Tachi Ak'ōrepa Saulo āyá bik'ari Daví bisima āchi poro jūra jīparí jī bi bamērā. Daví k'orea Tachi Ak'ōrepa nāiya jarasima: “Mia Jesé warra Daví pia unu bima. Mia oopi k'īria bit'a ichia āarea oopi”.

²³»Maapae Tachi Ak'ōrepa naena jarada jīra oosima. Ichia Davidepa ununanepema aba bisima israel ijūanepemará Tachi K'aripaparí bamērā. Māi ēpēra Jesupí. ²⁴Māi Jesú chei naena Juanpa āarea israel ijūanepemará jaratea basima āchi nemietá itu bidak'ari Tachi Ak'ōremá chedamērā. Chi māiya ooutarā ichia porochoapachima. ²⁵Ichi piui ewari ara k'ait'a paside Juanpa jarasima: “Mārāpa mi ¿k'ai k'īrisia p'anima? Mi Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradawēma. Maamina chi mi k'aadea cherut'a mi k'aepēra chi atepe bima. Ichia jīrune jī bi ērai k'orea mi māi pae pida pia biwēma”.

²⁶»Māra ūpēarā Abrahamepa ununaanarā māinepa māra judiorāwē Tachi Ak'ōre wape'a berā, Tachi Ak'ōrepa tachiá peesima māi pedea ateewānai k'orea.^b

²⁷Jerusalenepemarápa māinepa āchi chaarearāpa Jesú Tachi K'aripaparí k'awadae pasima. Tachi Ak'ōre pari pedepatairāpa

^a 13:18 *Choa basima*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *ak'i basima*. Número 14:34. ^b 13:26 *Tachiá*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *mārá*.

13:17 Éxodo 1:7; 12:51. 13:19 Josué 11:15-23. 13:20 Jucee 2:16-19.

13:21 1 Samuel 8:1-9; 10:23-25. 13:22 1 Samuel 13:14; Salmo 89:20; Isaía 44:28.

13:23 2 Samuel 7:12-16; Salmo 132:11-13,17. 13:25 Luca 3:16; Juan 1:20.

bidada mimianak'apí ewaricha jík'ua eda jarapatamina chi ichi k'orea bidada k'awadaé pasima. Māipari Jesú peapisidaide māi pedea jara bit'a piarā oosidama. ²⁸Mi āpia pida nemietá ooda ununawēmina āchia Pilatoa jara-sidama peamērā. ²⁹Tachi Ak'ōre k'art'ade ichi peadai bidada āarea māiyak'ari ichi k'urusudepema edá jiradak'ari t'ibarisidama. ³⁰Maamina Tachi Ak'ōrepa ichi chok'ae p'irabaripisima. ³¹Māiya nak'ari Jesupa chi ichi ome Galileadepa Jerusalenea wānaana-rá ara ichi bari k'ak'o minachia unupisima. Idiapae māi ēpēerāpa ichi k'orea āarea israel ijūanepemará pedea p'anima.

³²⁻³³»Ara māi jīra taipa nāi pedea pia bit'a jara p'anima: Tachi Ak'ōre tachi chōarāenapemará ome pedea ausima māinepa tachi, chi āchidepema ununaanarā māi pedea auda āarea oosima. Jesú chok'ae p'irabaripisima salmo umene bi bi jīra. Nāiya jara bima: “Pi mi Warrapi. Idi pi mi Warraade aruma”.^c

³⁴»Tachi Ak'ōrepa Jesú piu bada chok'ae p'irabaripisima waa piupiemaapa. Māi k'orea ichi k'art'ade nāiya jarasima: “Mia Davia k'aripai jarada māra ome piarā ooipi”. ³⁵Māipuru salmo chi k'art'a awara bi bide nāiya bi bima:

“Mi, chi pi pae pari
mimiaparí chi jīp'a bit'a itu
beraapiiwēma”.

³⁶»Daví chok'ae baside Tachi Ak'ōrepa ichidepa oosima ichia k'īria bada jīra. Maapae Daví k'īrawēak'ari t'ibarisidama ichi chōarāenapemará t'ibaridaadamá. Māine ichi beraasima. ³⁷Maa-mina chi Tachi Ak'ōrepa chok'ae p'irabaripidat'u māi beraae pasima.

³⁸Māipuru ūpēarā, nāi k'awa-t'i: mārāpa nemietá oopatai Tachi Ak'ōrepa Jesudepa k'īrisia atuai-pi. ³⁹Moisepa bidade bi bima Tachi Ak'ōrepa chi tachia nemietá tachi k'īria oopatai k'īrisia atuaiwēma. Maamina āarea chi Jesude ijāa-uta Tachi Ak'ōrepa nepira newēa p'aniane aparima. Māit'a mārā jara p'anima. ⁴⁰Jīrak'aua p'anat'i Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa bidada māra ome māiyapie-maapa. Nāiya bisidama:

⁴¹“Mārāpa chi Tachi Ak'ōrepa
jara bit'a itu bi berā, jak'it'i!
;Ak'iitua nibeet'i! ;Piut'i!
Mia nāi ewaride ne ooipi.
Māi abai pida mārā jararu
sida ijāanaiwēma”.

⁴²Pablo māinepa Bernabé judiorā ará pedeapatai tedepa wāutade ēpēerāpa chichupuria idisidama nāi mimianak'apí ewari cherude māi k'orea māicha pedea-damērā.^d ⁴³Chi jere p'anana

^c 13:32-33 Griego pedeade nāiya bi bima: *Idi mi pi ak'ōre pasima*. Salmo 2:7. Māi salmone pedea bima Tachi Ak'ōrepa ichi Warra israel ijūanepemará Chipari bidat'a.

^d 13:42 *Ēpēerāpa*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *judiorāwēpa*.

wāsidaide minachia judiorāpa māinepa griegorā chi judiorā k'īrisia jīra p'anapatairāpa Pablo māinepa Bernabé paara wāsida. Āchia māi ēpēerā minachia jarasidama Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa āchi k'aripa bit'a ijāa p'ananamērā.

44 Ya ewari mimianak'apí ewari cherude chi p'uurudepemarā chi judiorā ará pedepatai tede ará cheepirisidama Tachi Chipari pedea ūrinai k'orea. 45 Maamina chi judiorā chaarearāpa ēpēerā minachia nībi āchi tede unusidaide Pablo k'orea sōpiawēa tuaneesidama. Pablopa jaratea bide āchia seaade apachidama māinepa Pablo k'orea piawēa pedepachidama. 46 Māine Pablo māinepa Bernabepa ne wap'ewēa āchiá jarasidama:

—Piarā taipa mārā Tachi Ak'ōre pedea naa jaradai p'anasidama. Maamina mārāpa māi itu bi p'ani pēra māinepa mārāmā ewaricha Tachi Ak'ōre ome chok'ae bai piawēa pēra, taipa judiorāwēmā māi jarade wānaipi. 47 Taipa māiya oodamērā Tachi Chiparipa nāiya jarasima:

“Mia pi inaa jīra bisima judiorāwēpa mi k'orea k'awadamērā.
Pia āarea nāi ijūane berā k'awapiipi chi mia ēpēerā k'aripait'a”».

48 Judiorāwēpa māi ūrisidaide arapaasidama. Ara māine Tachi Chipari k'orea pedea pia

pedeasidama. Chi Tachi Ak'ōrepa ewaricha ichi ome chok'ae beadai k'orea bidarāpa ichide ijāasidama. 49 Maapae Tachi Chipari pedea āarea māi tuade jarasidama.

50 Maamina judiorāpa chi Tachi Ak'ōre wap'ea be wēerā minachia k'awa berā māinepa p'uurudepema imik'īira chi chaarearā jarasidama Pablo māinepa Bernabé piawēa oodamērā. Māiya āchi p'uurudepema āyá jeret'aasidama. 51 Māine Pablo māinepa Bernabepa p'uurudepema yooro jora āchi jīrunepema jārāp'et'asidama unupidai k'orea Tachi Ak'ōrepa māi k'īriawēa bit'a āchiá k'awapii k'orea. Maapae Iconio p'uurudea wāsida. 52 Maamina chi Jesude ijāapatairā māi Antioquiade p'ani minachia arapá p'anasidama māinepa Tachi Ak'ōre Jaoredēpa p'anasidama.

Iconio p'uurude p'anana

14 ¹ Iconio p'uurude āchia oopatai jīra Pablo māinepa Bernabé judiorā ará pedepatai tede eda wāsida. Āchia jaratea p'anit'a minachia judiorāpa māinepa griegorāpa Jesude ijāasidama. ² Maamina chi judiorā Jesude ijāawēa bepa māi judiorāwēpa chi ūpēarā k'orea piawēa k'īrisiapisidama. ³ Maamina Pablo māinepa Bernabé māma tāaraa p'anasidama. Tachi Chiparipa k'aripa bi sōnepa ijāa p'ani pēra ichi k'orea ne wap'ewēa jarateapachidama. Māine Tachi

Chiparipa āchia jua chaarea tea-sima ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oodamērā. Māiya k'awapisima ichi sōpiadepema āchia jaratea p'ani piarāt'a. ⁴Maamina māi p'uurudepemarāpa awara awarā k'īrisia p'aneesidama. Chi eda waapēarā Pablo māinepa Bernabé ome p'anasidama, māinepa chi waapēarā judiorā ome p'anasi-dama. ⁵Māine judiorā māinepa judiorāwē chi p'uurudepema chaarearā ome pedea ausidama Pablo māinepa Bernabé mīapi-dak'ari mawarapa bat'a peadai k'orea. ⁶Maamina Pablo māinepa Bernabepa māi k'awasidaide Licaonia tuadea mīruwāsidadama. Litra p'uurudea māinepa Derbe p'uurudea wāsidadama. Āarea māi Licaonia tuade p'irriasidama. ⁷Māma āchia chi pedea pia Jesú k'orea jarapachidama.

Listra p'uurude p'anana

⁸Listra p'uurude ēpēra jīru sorek'ea bi basima. Māi ichi t'ōnaenapema p'ue ewariaba pida p'ue wāk'a pasima. Māi ēpēra suak'abari badapa ⁹chi Pablopa pedea bit'a ūrisima. Pablopa ichimá ak'irude k'awasima ichia piarā ijāa bi Jesupa ichi p'ue jīpa beepiit'a. ¹⁰Māipuru Pablopa ichiā jīk'ua jarasima:

—¡P'irabarise! ¡Bai nibeese!

Ara māine ichi it'aa jīit'ik'ari wāpodosima. ¹¹Pablopa ooda

unusidaide māi p'uurudepema-rāpa licaonia pedeade ibia jara tuaneesidama:

—¡Tachi Ak'ōre ume ēpēra jīra tachimá edá chesidama!

¹²Āchia Bernabé āchi Tachi Ak'ōre, Zeus apachidama māinepa Pablo āchi Tachi Ak'ōre, Hermes apachidama, ichi chi pedea jara-pari pēra.^e

¹³Zeus te minachia bi Litra p'uuru k'īrari basima. Māmāipa chi Zeus p'aarepa p'ak'a māinepa nep'ono chi p'uurude eda wāpa-taimá atesima. Ichia chi ēpēerā minachia nibi ome Pabloa māinepa Bernabea māi p'ak'a paatea k'īria p'anasidama. ¹⁴Maamina chi Jesupa peeda Bernabepa māinepa Pablopa māi k'awasi-daide āchi neet'á k'ōat'aadak'ari ēpēerā t'āena p'ira wānak'ari nāiya jīk'ua jarasidama:

¹⁵—Māra, ¿k'āre k'orea jāiya oo p'anima? Tai Tachi Ak'ōre-wēma. Tai ēpērapī, māra jīra. Mārā jarade che p'anima, chi piawēa be itu bidak'ari Tachi Ak'ōre chok'ae bit'a ijāanamērā. Māi Tachi Ak'ōrepa pajā, ijūa, p'usa māinepa āarea āchide nibi sida oosima. ¹⁶Naena Tachi Ak'ōrepa ichi atua be p'uurudepemarā ara āchia oo k'īria p'anit'a itu oopipachima. ¹⁷Maamina ewaricha pia oo bidepa ichia k'awapi bima ichi piarā bit'a. Ichia pajānepa k'oe chepiparima māinepa ne uu ijūa

^e 14:12 Zeus. Latin pedeade «Júpiter» apatama. Hermes. Latin pedeade «Mercurio» apatama. Griegorāpa k'īrisiapachidama māi Hermes āchi sādorā pari pedeparí pasima.

chaupiparima. Māiya ichia tachiá jāwaa nek'opiparima māinepa sōne arapaapiparima.

¹⁸ Pablo māinepa Bernabepa māiya jara p'anasidamina māi ēpēerāpa perá āchiá p'ak'a paateasidama.

¹⁹ Listrade p'anine waapēarā judiorā Antioquiadepa māinepa Iconionepa chesidama.^f Āchia Listradepamará Pablo k'orea piawēa k'irisiasidama. Māipuru āareairāpa Pablo mawarapa bat'asidama. Ichi piuda k'irisiasidada pēra p'uuru tajatá jidibari atee-wāsidama. ²⁰ Maapae chi Jesude ijāapatairāpa Pablo jūranak'ari ak'i p'anasidama. Māiya p'anine ichi p'irabarísima. P'irabarik'ari jūitea p'uurudea wāsima. Norema Bernabé ome Derbe p'uurudea wāsidama.

²¹ Derbe p'uurude Pablo māinepa Bernabepa chi pedea pia Jesú k'orea jarasidaide minachia p'anirāpa ijāasidama. Māiya nak'ari Litra p'uurudea, Iconio p'uurudea māinepa Pisidia tuade bi Antioquiadea jūitea wāsidama. ²² P'uurucha ūpēarā k'aripapachidama Jesude minachia ijāanamērā. Chi āchia Jesude ijāa p'anit'a itu bipidaemaapa nāiya jarapachidama: «Tachi Ak'ōre juade p'ananaí k'orea ichidirā paara, nāi ijūane minachia mīanaipi». ²³ P'uurucha chi ijāapatairā t'āena ūpēarā ak'ipatairā

bisidama. Maapae Tachi Ak'ōrea it'aa chiididak'ari, Tachi Ak'ōrene k'irisidayá nek'odak'apí ewaride oodak'ari, chi Tachi Chipari ijāa p'anit'a ichi juade bisidama.

Siria tuade bi Antioquiadea jūitea wānana

²⁴ Māiya nak'ari Pisidia tuade Panp'ilia tuade pade wāsidama. ²⁵ Tachi Ak'ōre pedea Perge p'uurude jarateadak'ari Atalía p'uurudea wāsidama. ²⁶ Māmāipa p'āp'orrode Siria tuade bi Antioquiadea jūitea wāsidama chi āchia ode wānana āarea oodada pēra. Māi p'uurudepa ūpēarāpa āchi naena peesidama Tachi Ak'ōrepa k'iria bit'a oodamērā. Māine Tachi Ak'ōre juade bisidama ichi sōpiadepa k'aripamērā. ²⁷ Chedak'ari ūpēarā ome ará p'anisidama. Māine nepirisidama āarea Tachi Ak'ōrepa āchidepa ooda. Jarasidama Tachi Ak'ōrepa eda wāpatai ewasit'a judiorāwē pida Jesude ijāanamērā. ²⁸ Māma chi Jesude ijāapatairā ome tāaraa p'aneesidama.

Jesude ijāapatairā Jerusalene ará p'anana

15 ¹ Māi ewaride chi eda wāpēarā Judea tuadepamarā Antioquía p'uurudea chesidama. Āchia ūpēarā judiorāwēa jaratea p'aneesidama Moisepa bida jīra imi-k'ira k'ak'ua tauchaadaepira, Tachi

^f 14:19 Māi Antioquía Pisidia tuade bima. Hecho 13:44-51. *Iconionepa*. Hecho 14:1-6.

Ak'õrepa ãchi k'aripawēt'a. ²Māi-puru Pablo māinepa Bernabé ãchi ome minachia k'ĩruu pedeasidama. Ûpēarāpa Pablo, Bernabé māinepa chi eda waapēarā Jerusalenea peesidama chi Jesupa peedairā ome māinepa ùpēarā ak'ipatairā ome māi k'orea ará pedeadamērā.

³Ûpēarā Antioquiadepemarā peesidaide ãchi P'enicia tuade māinepa Samaria tuade wāsidadama. P'uuruha nepĩrisidama sãmaasá judiorāwēpa ãchi naena k'ĩrisia p'ananat'a itu bidak'ari Jesude ijāasidama. Māi pedea ũrisidaide ùpēarā ãarea arapaasidama.

⁴Jerusalene chesidaide Jesupa peedairāpa, ùpēarāpa māinepa chi ùpēarā ak'ipatairāpa ãchiá pia chesidade asidama. Māine Pablo māinepa Bernabepa ãarea Tachi Ak'õrepa ãchidepa judiorāwē t'ãena oodat'a nepĩrisidama. ⁵Maamina waapēarā p'ariseorā Jesude ijāapatairāpa bai nĩp'aneenak'ari jarasidama:

—Chi ùpēarā judiorāwē k'ak'ua tauchaadai p'anima. ãchirá jarateadai p'anima Moisepa bida ijāanamērā.

⁶Chi Jesupa peedairā ùpēarā ak'ipatairā ome ará p'anasidama chi māi nepira pedeadai k'orea. ⁷Tāaraa pedeautade Pedro p'irabarik'ari jarasima:

—Ûpēarā, mārāpa k'awa p'anima mārānepema Tachi Ak'õrepa mi naena jiri atasima judiorāwēa

jarateamērā. Māine judiorāwēpa chi pedea pia Jesú k'orea ũrinak'ari ijāasidama. ⁸Tachi Ak'õrepa ēpēerā ãarea sō k'awa bima. Māi judiorāwēpa ijāasidaide Tachi Ak'õrepa k'awapisima ãchi pia jitasit'a.

Ichi Jaore ãchiá teasima, tachiá naena teada jira. ⁹Tachi Ak'õrepa tachi ãchi ome k'ĩra awara ooé pasima. ãchia ijāasidaide ãchi sō siisima. ¹⁰Mārāpa ¿k'ãre k'orea Tachi Ak'õrepa k'awapida itu bi p'anima? ¿Ichia sãmaasá ooi k'awai k'orea māiya p'anik'ãra? Tachia māinepa tachi chõarāenapemārāpa Moisepa bida māi ãarea p'ue oodak'a pasima, mūra ĩri minachia chik'ia at'oopari jira. ¿K'ãre k'orea chi judiorāwēa māi oopi k'ĩria p'anima? ¹¹Tachia ijāa p'anima Tachi Chipari Jesupa ichi sõpiadepa tachi māinepa ãchi k'aripait'a.

¹²Bernabepa māinepa Pablopa nepĩrisidama Tachi Ak'õrepa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí ãchidepa judiorāwē t'ãena oosit'a. Māipa k'awapisima ichi ãchi ome bit'a. Māine ãareairāpa k'ĩrup'ea ũri tuanasidama. ¹³Māi nepirik'ari Santiagopa jarasima:^g

—Ûpēarā, mi pedea ũrit'i.

¹⁴Simonpa^h tachiá nepirisima Tachi Ak'õrepa chi judiorāwē k'orea k'ĩrisia bidepa naapae ãchi jiri atasit'a ichi p'uuru padamērā.

¹⁵Simonpa jarada Tachi Ak'õre pari pedeapatairāpa bidada jira bima. Nāiya bi bima:

^g 15:13 Māi Santiago Jesú ùpēapi. Santiago ichiaba «Jacobo» apatama. Chi k'art'a Santiago apatai māi Santiagopa bisima. ^h 15:14 Simonpa. Māi Simón Pedropi.

16 “Māiŷa nak'ari mi māiĉha cheipi. Chi Davipa ichi juade uru p'anana, te chae k'orowāna jīra bima.

Mīa māra pia biipi, te māiĉha pia oopari jīra.

17 Māiŷa chi waapēarā ēpēerāpa māinepa judiorāwē chi mīa jiri atadarāpa mi jiridaipi.

18 Tachi Chiparipa māiŷa jara bima. Chōarāena māi minachia k'awapi bima”.

19 »Māipuru mimá, tachia chi judiorāwē Tachi Akōrene ijāa-utará ne chi t'aju be waa oodai p'aniane a jaradaiwēa p'anima.

20 Māiyawēapuru, k'art'ade bidai p'anima chi juapa oodada sādo ne k'iuru teadada p'ue k'odaiwēa p'anit'a, nemietá awarai ome oodaiwēa p'anit'a, ānimara ojī peadada k'odaiwēa p'anit'a māinepa oa k'odaiwēa p'anit'a.

21 Māiŷa oodaiwēa p'anima tachi chōarāenapema Moisepa bida p'uuruĉha jarateapata pēra. Mimianak'apí ewaricha māi Moisepa bida tachi judiorā ará pedeapatai teĉha jīk'ua eda jarapatama.

22 Māine chi Jesupa peedairāpa, ūpēarā ak'ipatairāpa māinepa ārea ūpēarāpa māi jaradada pia ūrisidama. Māipuru chi eda waapēarā jiri atasidama Pablo māinepa Bernabé ome

Antioquiadea wānamērā. Sila māinepa Juda chi ĩana t'ĩ Barsabá apatai ateewāsidama. Chi waa-pēarāpa ūpēarāpa āĉhi k'orea pia k'ĩrisiasidama. 23 Āĉhi ome k'art'a nāiŷa bidak'ari tea peesidama:

Jesupa peedairāpa, ūpēarā ak'ipatairāpa māinepa ārea ūpēarā pida nāi k'art'a biutama ūpēarā judiorāwē Antioquía p'uurudepema pae, Siria tuadepema pae māinepa Cilicia tuadepema pae. Taipa k'ĩria p'anima māra pia p'ananaít'a.

24 Taipa ūrisidama waapēarā ēpēerā nāmāipa māmamá wānak'ari āĉhia jaratea p'ani k'orea māra sōk'achia p'aneenak'ari k'awa k'ĩrisiadawēa p'aneesidama.ⁱ Maamina māi ēpēerāt'a taipa peedaé pasima.

25 Māipuru taipa pedea ausidama chi tai paara-pemará māmamá peesai k'orea, chi tachia k'ĩria p'ani ūpēa Bernabé māinepa Pablo ome. 26 Perá piusidama Tachi Chipari Jesucristo k'orea.

27 Māiŷa taipa Juda māinepa Sila peeutama. Māi ūpēarāpa taipa nāi k'art'ade biuta jīra abarik'a jaradaipi.

28 Tachi Akōre Jaoremá māinepa taimá pia bima ne chi t'aju be mārā oopidaiwēt'a. Abapuru nāi oodai p'anima: 29 juapa oodada

ⁱ 15:24 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: *Āĉhia jaratea p'anima māra k'ak'ua tauchaadai p'anit'a māinepa Moisepa bida oodai p'anit'a*. Hecho 15:1,5.

sādo ne k'iuru paateada
k'odaiwēa p'anima māinepa
oa k'odaiwēa p'anima, āni-
mara ojī peadada k'odaiwēa
p'anima māinepa nemietá
awarai ome oodaiwēa
p'anima. Āarea māi oosidara
pia p'ananaipi. Pia p'anat'i.

³⁰Maapae chi āchia peedaadarā
Antioquía p'uurudea wāsidama.
Chedak'ari āarea ūpēarā ará
t'īnak'ari māi k'art'a teasidama.

³¹Ūpēarāpa māi k'art'a jīk'ua eda
jaradak'ari minachia arapaasi-
dama chi māi nepirapa āchi sōpia
beepida pēra. ³²Juda māinepa Sila
Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā
pasima. Māipuru ne minachia
jarasidama ūpēarāpa pia ijāana-
mērā māinepa chaarea p'anana-
mērā. ³³Juda māinepa Sila māma
tāaraa p'ananak'ari ūpēarāpa
āchi peedaadamá jīitea pia wāpi-
sidama. ³⁴Maamina Silamá pia
biade a k'īrisiasima māma beeit'a.^j

³⁵Pablo māinepa Bernabé
Antioquiade p'aneesidama. Āchi
māinepa minachia ūpēarā pida
chi ijāapatairā jaratea p'anasi-
dama māinepa Tachi Chipari
pedea jarapachidama.

Pablo Bernabé awara wāna

³⁶Tāaraarune Pablopa Berna-
bea jarasima: «P'uurucha Tachi
Chipari pedea jaratea p'ananamá
māicha wātima, ūpēarā sāmaasá
p'anit'a k'awadai k'orea».

³⁷Māine Bernabepa Juan Marco
āchi ome ateewā k'īria basima.

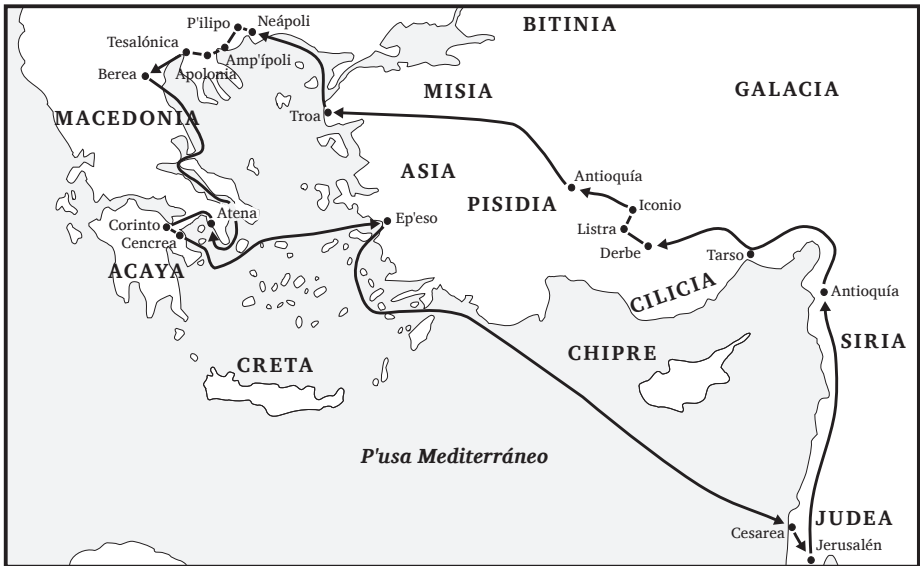
³⁸Maamina Pablopa māi ateewā
k'īriaé pasima, naena Panp'ília
tuade Juan Marcopa āchi itu
amee basi pēra māinepa āchi ome
waa mimiaé pasi pēra. ³⁹Pablo
Bernabé ome māi k'orea āstu
k'īruu pedeadak'ari awara wāsi-
dama. Bernabepa Marco ateewā-
k'ari p'āp'orrode Chipre tuadea
wāsidama. ⁴⁰Māine Pablopa Sila
ateewāsima ichi ome wāmērā.
Ūpēarāpa Tachi Chipari juade
bisidama ichi sōpiadepa k'aripa-
mērā. ⁴¹Maapaepuru wāsidama.
Siria tuade māinepa Cilicia tuade
p'irriautade p'uurucha ūpēarā
k'aripapachidama Tachi Chipari
pia ijāanamērā.

Timoteo Pablo ome p'irriada

16 ¹Māine Pablo Derbe
p'uurudea wāk'ari
māmāipa Listra p'uurudea
wāsima.^k Māma Jesude ijāa bi
aba Timoteo apatai basima. Timo-
teo nae judio pasima; Jesude
ijāa basima. Ichi ak'ōre griego
pasima. ²Ūpēarā Listradepema-
rāpa māinepa Iconio p'uurude-
pemarāpa māi Timoteo k'orea pia
jarapachidama. ³Māine Pablopa
Timoteo ateewā k'īria basima.
Maamina āareairāpa k'awa p'ana-
sidama Timoteo ak'ōre griego
pasit'a. Māipuru Pablopa Timo-
teo k'ak'ua tauchaasima judiorā

^j 15:34 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi versículo newēma.

^k 16:1 Pablo Bernabé ome naena māi umepema p'uurudea wāsidama. Hecho 14:6-23.

Pablo chi mǎi ĩaripema Jesú p'edea jarade wǎna (15:36—18:22)

mǎi tuade berǎpa ichi k'orea pia-wēa k'ĩrisiapidaemaapa. Maapae wǎsidama. ⁴ Āchi wǎuta p'uuru-cha jarasidama Jesupa peedairǎ mǎinepa ũpǎarǎ ak'ipatairǎ Jerusalene berǎpa k'art'ade bidada ũpǎarǎpa ĩjǎa p'ananamǎrǎ. ⁵ Mǎiya ũpǎarǎpa Tachi Chiparide minachia ĩjǎasidama mǎinepa ewaricha eapasidama.

Pablopa Macedonianepema ěpĕra ununa

⁶ Pablo mǎinepa chi ichi ome nipadada P'rigia tuade mǎinepa Galacia tuade p'ĩrria wǎsidama Tachi Ak'õre Jaorepa chi p'edea Jesú k'orea Asia tuade

itu jarapidawē pĕra. ⁷ Misia tuade wǎsidaide k'ĩrisiasidama Bitinia p'uuru-dea wǎnait'a, maa-mina Jesú Jaorepa mǎmǎ pida itu wǎpiĕ pasima. ¹ ⁸ Mǎĩpuru Misia tuade p'asa wǎnak'ari Troa p'uuru-dea pasidama. ⁹ Teamasi Pablopa k'ǎmok'araa jĩra unusima ěpĕra Macedonia tuadepema bai nibit'a. Mǎi ěpĕrapa Pabloa nǎiya chichupuria idisima: «Macedoniana tai k'aripade chese». ¹⁰ Pablopa mǎi ununa pĕra taipa k'awasidama Tachi Ak'õrepa tai t'ĩ basit'a, chi p'edea pia Jesú k'orea Macedonianepemará jaradamǎrǎ. Ara mǎine neet'á oodak'ari wǎnayá p'aneesidama.

¹ 16:7 *Jesú Jaorepa.* Griego pedeade chi eda waapǎarǎ k'art'ade bi bima: *Tachi Ak'õre Jaore wa abapuru Jaore.*

16:4 Hecho 15:23-29.

¹¹Troa p'uuru depa p'ãp'orrode batoodak'ari jĩp'a wãnak'ari Samotracia ijũa p'irra bide pasidama. Norema Neápoli p'uurude chesidama. ¹²Mãmãipa P'ilipo p'uurudea jĩte wãnak'ari mãma ewari k'ak'o tãaraawẽa p'anasidama. Mãi p'uuru Macedonia tuade p'uuru chi atepe bi pasima. Romanepemarã mãma p'ana-pachidama. ¹³Mimianak'apĩ ewaride tai p'uuru tajatã wãnak'ari toedã wãsidama. Mãma judiorãpa Tachi Ak'õrea it'aa chiidipataide ununai k'ĩrisiasidama. Wãutade wẽrarã arã posoa nibi unusidama. Jeeda suak'abari p'aneenak'ari taipa achiã pedesidama. ¹⁴Mãi wẽrarãnepema aba Lidia apachidama. Ichi Tiatira p'uurudepema pasima. P'aru k'ĩra pia arena bi netopachima. Mãi judiowẽ wẽrapa Tachi Ak'õre wap'ea basima. Tachi Chiparipa ichiã ũripisi pẽra Pablopa chi pedea bit'a Lidiapa pia ũrik'ari ijãasima. ¹⁵Lidia mãinepa ãarea chi ichi tedepemarã porochoasidaide taiyã chichupuria idisima ichi tede p'aneenamẽrã. Nãiya jarasima:

—Mãramã mia piarã Tachi Chiparide ijãasira mi tede p'aneene chet'i.

Mãiya tai ichi tede p'aneepisima.

**Pablo, Sila ome eda
jĩa nibi p'anana**

¹⁶Ewariaba chi Tachi Ak'õrea it'aa chiidipataimã wãutade taipa

chipari pae pari mimiaparĩ ãwẽra jaore mietã parã bit'a unusidama. Mãi wẽrapa chi jaore mietaadepa chi ne mãiya baet'a jarapachima. Mãinepa ichi chiparirãpa erreara minachia jitapachidama. ¹⁷Mãi ãwẽra Pablo tai ome k'aadea cherude jĩk'ua jarapachima:

—jNãi epẽerã Tachi Ak'õre chi Choma bi pae pari mimiapatairãpi! Æchia mãrã jara p'anima sãmaasã mãi Tachi Ak'õrepa tachi k'aripaparit'a.

¹⁸Ichia ewari minachia mãiya jĩk'ua jara nipada pẽra Pablo sēsima. Ichimã ak'ik'ari chi jaore mietã uru bia jarasima:

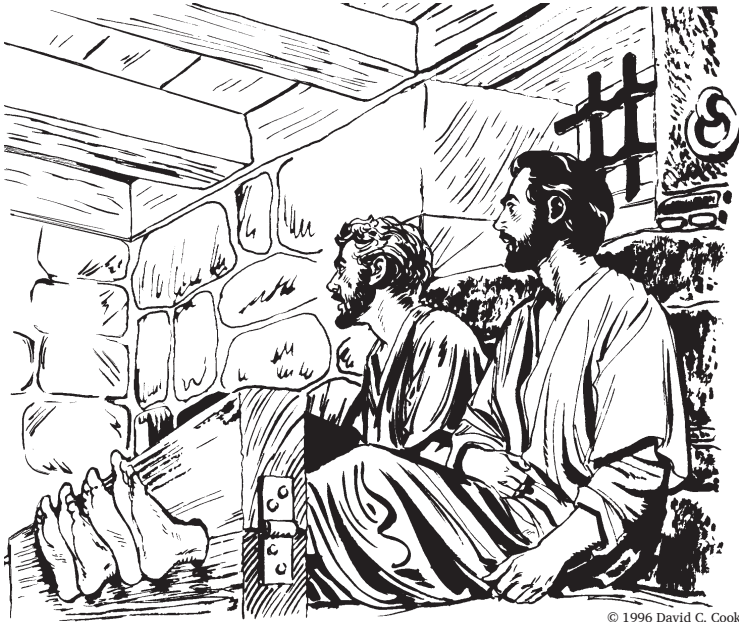
—Mia Jesucristo t'ĩnepa piã jararuma: nãi ãwẽranepema ãyã wãse.

Ara mãine chi jaore mietã wãsima.

¹⁹Mãine chi ãwẽra chiparirãpa k'awasidama ichidepa waa erreara jitadaiwẽt'a. Mãipuru Pablo mãinepa Sila jitadak'ari chi p'uuru chaarearãmã atewãsidama. ²⁰Chi nepira ak'ipatairã k'ĩrari nibidak'ari jarasidama:

—Cha p'ani judiorãpa tachi p'uuru k'ĩruupi p'anima. ²¹Chi tachi romanepemarãpa ne oodak'ã p'anit'a Æchia mãi jaratea p'anima.

²²Mãine ãarea chi arĩ p'anipa Pablo Sila ome p'animã baesidama. Mãiya p'anine chi nepira ak'ipatairãpa Æchi neet'ã wẽapidak'ari pak'urupa upisidama. ²³Minachia udak'ari eda jĩa nibisidama. Chi jĩa nibipatai te ot'eaparia jarasidama

© 1996 David C. Cook

*Pablo māinepa Sila āchi chi ēpēra biiri k'aat'i
nibipat'aide k'aat'i nibidada (16:22-31)*

minachia ak'imērā. ²⁴Ara māine chi jīa nibipatai te ot'eaparipa Pablo māinepa Sila chi tede eda bide bik'ari āchi chi ēpēra biiri k'aat'i nibipat'aide k'aat'i nibisima.

²⁵Teamasi estarik'a parude Pablo māinepa Silapa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi p'anasidama māinepa ichiā k'ari p'anasidama. Māi waapēarā jīa nibidarāpa ūri p'anasidama. ²⁶Māiya bide iurumia ibia wāsima. Māipa chi jīa nibipatai te jīru minachia oresima. Ara māine āarea chi eda wāpatai itu ewak'oa wāsidama. Chi jīa nibe k'ānena baek'oawāsima. ²⁷Māine chi jīa nibipatai te ot'eapari irimasima. Eda wāpatai ewa nibeeda unuside k'irisiasima chi jīa

nibe āarea mīruwāsidama. Māi k'orea ichi k'īruupari nek'o ēut'aasima ara itu piui k'orea. ²⁸Māamina Pablo jīk'ua jarasima:

—Pi tuaba piurāse. Tai āarea nāma p'anima.

²⁹Maapae chi jīa nibipatai te ot'eaparipa ipira enemeepik'ari Pablo māinepa Sila p'anima isa-pea eda wāsima. Ne wap'eapa k'ak'ua ore nibipa āchi k'irari bedabari k'obeesima. ³⁰Maapae āchi tajatā ateewāk'ari idisima:

—Ēpērarā, mia ʔk'āre ooi bima Tachi Ak'ōrepa mi k'aripamērā?

³¹Āchia p'anoosidama:

—Pia māinepa pi ēpēerāpa Tachi Chipari Jesucristode ijānaipira, ichia māra k'aripaipi.

³²Maapae Tachi Chipari pedea ichiá mǎinepa āarea ichi tede-
pemarǎ jarasidama. ³³Ara mǎi
teamasi chi jǎa nibipatai te
ot'eparipa āchi k'ak'ua k'ōnana
siisima. Mǎiya nak'ari ichi
mǎinepa ichi tedepemarǎ poro-
choasidama. ³⁴Pablo mǎinepa
Sila ichi tedeataewāk'ari nek'o-
pisima. Tachi Ak'ōre ijāanana
pēra ichi mǎinepa ichi tedepem-
marǎ minachia sō arapaasidama.

³⁵Norema chi p'uurudepema
chaarearǎpa āchi chi eda ot'epa-
tairǎ chi jǎa nibipatai te ot'eparia
nǎiya jarade peesidama: «Pablo
mǎinepa Sila awara k'ēet'aase».

³⁶Maapae chi jǎa nibipatai te
ot'eparipa Pabloa jarasima:

—Chi chaarearǎpa mǎra k'ēet'a-
pade a jara peesidama. Mǎipuru
sōpia wāt'i.

³⁷Maamina Pablopa chi ot'ea-
patairǎ jarasima:

—Tai romanepemarǎ p'ani-
mina, tai nepira ak'idawēa tai
ēpēerǎ taade upidak'ari maapae
paritua k'orea jǎa nibisidama.
Naapaepuru, ¿mēra ewa peedayá
p'anik'āra? ¡Mǎiyawēma! ¡Ara
āchi chedai p'anima tai awara
ateewānai k'orea!

³⁸Chi ot'epatairǎpa chi
Pablopa jarada chi chaarearǎ
jarade wāsídama. Āchia Pablo
mǎinepa Sila romanepemarǎ
ūrisidaide wap'easidama. ³⁹Ara
mǎine āchimá wānak'ari k'īra
chupuria idisidama chi āchia
oodada k'īrisia atuadamērǎ.
Maapae chi jǎa nibipatai tedepa
awara ateewānak'ari chichupuria

idisidama p'uurudepema āyá
wānamērǎ. ⁴⁰Pablo mǎinepa Sila
chi jǎa nibipatai tedepa awara
wāk'ari Lidia tedeataewāsídama.
Chi ará p'ani ūpēarǎ ome pedeasi-
dama Tachi Chiparide pia ijāana-
mērǎ. Maapae wāsídama.

Tesalónica p'uurude k'īruupik'adada

17 ¹Pablo, Sila mǎinepa āchi
ome nipadada Amp'í-
poli p'uurude mǎinepa Apolonia
p'uurude p'asa wānak'ari Tesa-
lónica p'uurude pasidama. Mǎma
judiorǎ ará pedepatai te basima.
²Pablopa oopachi jǎra mǎi judiorǎ
ará pedepatai tede eda wāsima.
Tomio ūpea mimianak'apí ewari-
cha āchi ome pedea bapachima
Tachi Ak'ōre pedea k'orea.
³Ichia pia jarateapachima Tachi
Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai
jarada mǎa bai basit'a mǎinepa
piuk'ari chok'ae p'irabarii basit'a.
Mǎi awara nǎiya jarapachima:
«Mia mǎrá jara bima Jesú piarǎ
Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí
teai jaradapi».

⁴Chi eda waapēarǎ judio-
rǎpa mǎi ijāanak'ari Pablomá
mǎinepa Silamá ará barisidama.
Mǎinepa minachia griegorǎ Tachi
Ak'ōre wap'ea bepa mǎinepa chi
eda waapēarǎ wērarǎ chi mina-
chia k'awa p'anirǎpa ijāasidama.
⁵Maamina judiorǎ Jesude ijāa-
wēa berǎ sōk'achia tuaneesi-
dama. Mǎipuru ēpēerǎ k'achia
berǎ jiridak'ari āchi paara chi
p'uurudea k'īruupik'ade wāsí-
dama. Maapae Jasón tede eda

k'iruu wānak'ari, Pablo māinepa Sila jitasidama āareairā k'irari āchi nepira ak'idayá. ⁶Maamina āchi ununaé pasima. Māi k'orea Jasón māinepa chi waapēarā ūpēarā jitadak'ari chi p'uurudepema chaarearāmá jidibari atee-wāsidama. Āareairāpa biadak'ari jarasidama: «Nāirā ēpēerāpa nāi ijūane āarea nepira oo p'anipa ara māiyya abarik'a nāmá oode chesidama. ⁷Māi awara cha bi Jasonpa āchi ichi tede pia chepisima. Chi tachi romanepemarā chi atepe poro chaarea bīpa^m oopi bit'a, āarea māi āchia itu bi p'anima. Poro jūra jīparī jī bi māi awara biade a p'anima; chi māi Jesuade a p'anima».

⁸Māi ūrisidaide chi p'uurudepemarā māinepa āchi chaarearā sida k'irupik'asidama. ⁹Māiyya p'anine chi chaarearāpa Jasona māinepa waapēarā jarasidama erreara teadai p'anit'a āchi k'ēet'aapidai k'orea. Teadak'ari itu wāpisidama.

Pablo māinepa Sila Berea p'uurude p'anana

¹⁰Ara māi teamasi ūpēarāpa Pablo māinepa Sila Berea p'uuru-dea peesidama. Padak'ari judiorā ará pedeapatai tede wāsidama. ¹¹Berea p'uurudepema judiorā Tesalónica p'uurudepemarā jīra p'ananaé pasima. Māipari Jesú

k'orea ūri k'iria p'anasidama. Ewaricha Tachi Ak'ōre pedea minachia jīrak'aua ak'ipachidama āchia jara p'anit'a piarā k'awadai k'orea.ⁿ ¹²Māiyya minachia judiorāpa Jesude ijāasidama. Māinepa minachia griego wērarā chi minachia k'awa p'anirāpa māinepa imik'irarāpa ijāasidama.

¹³Māimisa judiorā Tesalónica p'uurudepemarāpa k'awasidama Pablopa Tachi Ak'ōre pedea Berea p'uurude jaratea bit'a. Māipuru māmá wānak'ari māmapemarā k'irupik'apisidama piawēa oodamērā. ¹⁴Ara māine ūpēarāpa Pablo p'usa ik'idá peesidama. Maamina Sila māinepa Timoteo Berea p'uurude p'aneesidama. ¹⁵Chi Pablo ome wā p'anana ichi Atena p'uurudea atewāsidadama. Maapae Pablopa āchi jara peesima Sila māinepa Timoteo ichimá isapea chedamērā. Ara māine ūpēarā jīitea wāsidama.

Pablo Atena p'uurude bada

¹⁶Pablopa Sila māinepa Timoteo Atena p'uurude nibimisa māi juapa oodada sādo minachia māi p'uurude unuk'ari sōp'ua beesima. ¹⁷Māiyya bide Pablo judiorā ará pedeapatai tede chi judiorā ome māinepa chi judiorāwē Tachi Ak'ōre wap'ea be ome Jesú k'orea pedea bapachima. Māi awara p'uurude ewaricha ēpēerā

^m 17:7 Chi atepe poro chaarea bīpa. Griego pedeade nāiyya bi bima: César māinepa k'āp'ūra pedeade emperador. ⁿ 17:11 Achia chi Tachi Ak'ōre Pedea chi Naapema K'art'a bidadada eda jara p'anapachidama. Māi ewaride Tachi Ak'ōre Pedea chi K'art'a Chiwidi waidi neé pasima.

p'anímá pedea bapachima. ¹⁸Chi eda waapëarã ëpëerã epicureorã k'ĩrisia ijãa berã mãinepa estoico k'ĩrisia ijãa berã mãma p'anasi-dama.° Mãi ëpëerã Pablo ome pedea p'anine chi eda waapëarãpa ara ãchi tuaba idi tuanasi-dama: «¿K'ãret'a jara bima nãi chi minachia pedeparipa?»

Awarairãpa p'anoosidama: «Taimá, tua awaraidepema Tachi Ak'õre k'orea jaratea bima».

Mãiya jarasidama Pablopa chi pedea pia Jesú k'orea mãinepa tachi chok'ae p'irabaridai k'orea jaratea bada përa.^p ¹⁹⁻²⁰Maapae Pablo chi ãchi ará pedeapataimá ateesidama. Mãi chi «Areópago» apachidama. Nãiya jarasidama:

—Pia jaratea bit'a taimá k'ĩrisia chiwidiipi. Mãi taipa waidi ũri-nak'ama. Mãipuru k'awa k'ĩria p'anima k'ãre jara bit'a. ¿Pia taiyá jarateaiwëk'ãra?

²¹Área Atena p'uurudepema-rãpa mãinepa tua awaraidepema-rã mãma bepa abapuru k'ĩrisia chiwidi ũrinana chi mãi k'orea nepiripata përa mãiya idisidama. ²²Mãine Pablo ãchi esa Areopagode bai nibeek'ari jarasima:

—Machi Atena p'uurudepema-rã, mia unu bima mārãpa

ne wawaria minachia ijãapata-t'a. ²³P'uurude p'irria nine mia unusima juapa oodada sãdo te minachia p'anit'a. Ne paateapataide nãi pedea bi basima: “Tachi Ak'õre chi tachia atua p'ani pae ooda”. Chi mārãpa atua p'ani Tachi Ak'õrea, mãia pia pedeapata-tama. Ara mãi Tachi Ak'õre k'orea mia mārã jararuma. ²⁴Mãi Tachi Ak'õrepa nãi ijũa mãinepa nãi ijũane nibi sida ãarea oosima. Ichi pajãnepema Chiparipi mãinepa nãi ijũanepema Chiparipi. Ichi ëpërapa ooda tede bak'ama. ²⁵Pia bai k'orea ichia idik'ama ëpërapa ichi pae ne oomërã. Ichiapuru ãarea tachiã tea bima chok'ae p'ananamërã, ñapaadamërã mãinepa ne ãarea tachia uru bai bit'a uru p'ananamërã.

²⁶»Ichia ëpëra aba bidepema p'uuru ãarea unupisima, ãarea nãi ijũane p'ananamërã. Ichia bisima mãirã p'uuru sãapae p'ananait'a mãinepa sãma p'ananait'a. ²⁷Mãiya oosima ëpëerãpa ichi jiridamërã mãinepa p'arione jiji-t'aa ninepa ichi ununamërã. Piarã ichi tachicha t'imia biwëma, ²⁸“ichidepa tachi p'irria p'anapata përa, mãinepa chok'ae p'anapata përa”. Mãipuru chi eda waapëarã

° **17:18** Griego Epicuro apatai basima 300 ãyo Jesú t'õi naena. Mãi Epicuropa jarateapachima ëpëerã abapuru arapá p'ananait'a wa ne k'ĩrisiawëa p'ananait'a mãi jiridai p'anasit'a. Chi ichia jarateada ũripatairã mãi «epicureorã» apachidama. Áchia k'ĩrisiasidama ãchi sãdorãpa ëpëerã k'ĩrisiadak'at'a. Mãine estoicorãpa griego Zeno apatai pedea ũripachidama. Áchia jarateapachidama chi nãi k'ak'uapa oo k'ĩria bi itu bidai p'anit'a mãinepa k'ĩrisia k'awa jiridai p'anit'a. ^p **17:18** Chi eda waapëarã mãi griegorãpa k'ĩrisiapachidama Tachi Ak'õre chi imik'ira «Jesú» apachidait'a mãinepa Tachi Ak'õre chi wëra «Chok'ae P'irabariparí» apachidait'a.

māranepemarā pedea auk'ará bipatairāpa^q jarasidama: “Tachi ichi warrarāpi”.^r

²⁹»Tachi Ak'ōre warrarāpira, k'irisiadaiwēa p'anima Tachi Ak'ōre nee oodat'a, p'arat'a oodat'wa mawara oodat'a, māi ēpērapa ara ichi k'irisiadepa ooda pēra.

³⁰Ēpēerāpa chi Tachi Ak'ōre atua p'anana naena māiya oodada ichia itu bisima. Maamina idiapae jara bima āarea tuachadepemārāpa nemietá itu bidak'ari ichide ijāanamērā. ³¹Ewari aba bisima āarea nāi ijūanepemarā jip'a itiai k'orea, chi ichia jiri atada ēpēranepa. Māi ēpēra āareairā k'awapisima, ichi piu badadepa chok'ae p'irabaripida pēra.

³²Māi piu bada chok'ae p'irabaripida k'orea ūrisidaide chi eda waapēarā eesidama. Maamina waapēarāpa jarasidama:

—Māicha ewariaba pia pedea bit'a māicha ūrinaipi.

³³Maapae Pablo āchi ome bada wāsima. ³⁴Chi eda waapēarā ará p'anana Pablo pedea ijāasidama. Aba Dionisio pasima. Māi Areopagodepema pasima. Ichiaba wēra Dámaris apataipa māinepa ēpērarā awararāpa ijāasidama.

Pablo Corinto p'uurude bada

18 ¹Māiya nak'ari Pablo Atena p'uurudepa Corinto p'uurudea wāsima. ²⁻³Māma

judio Aquila apatai unusima. Māi Aquila Ponto tuadepema pasima.^s Chi k'ima Priscila ome Italia tuadepa chedada tāaraawēa basima. Italiadepa wā p'anasima, chi Romanepema chi atepe chaarea bi Claudiopa judiorā āarea Romane bee āyá jerek'ooda pēra.^t Corinto p'uurude Pablo āchimá wāsima āchi jira p'aru te oo k'awa bi pēra. Maapae āchi ome beesima tausia mimiai k'orea. ⁴Mimianak'apí ewaricha Pablo judiorā ará pedepatai tede pedea bapachima judiorāpa māinepa griegorāpa Jesude ijāanamērā.

⁵Māiya bide Sila māinepa Timoteo Macedonia tuadepa chesidama. Māmāipa Pablopa ewaricha Tachi Ak'ōre pedea jaratea bapachima. Ichia judiorā jarapachima Jesús piarā Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradat'a. ⁶Maamina ichia jara bit'a āchia itu bisidama. Māinepa ichi k'orea k'achia pedepachidama. Māipuru Pablopa chi neet'á iri jī bi jīnap'et'asima, chi āchia oodada ichia māi k'riawēa bit'a k'awapii k'orea. Nāiya jarasima:

—Mārapa māi pedea ijāanaepira, māi mi nepira newēma. Chi mia māra pae ooi badat'a, māi āarea oosima. Idiidepa mi judiorāwēmá wāipi.

⁷Māine Pablo chi judiorā ará pedepatai tedepa wāk'ari, Ticio

^q 17:28 *Māranepemarā pedea auk'ará bipatairāpa*. Griego pedeadē nāiya bi bima: *poetas*. ^r 17:28 Chi Griego Arato apataipa āchi Tachi Ak'ōre Zeus k'orea māiya bisima. ^s 18:2-3 Ponto ichiaba «Bitinia» apachidama. Hecho 16:7. ^t 18:2-3 Claudiopa māiya oosima āyo 49de.

Justo apatai temá jarateade wāsima. Māi ěpĕrapa Tachi Ak'ōre wap'ea basima. Ichi te judiorā ará pedeapatai tek'á basima.^u ⁸ Judiorā ará pedeapatai tedepema chi chaarea bi Crispo apachidama.^v Māi Crispopa māinepa āarea ichidirāpa Tachi Chiparide ijāasidama. Māi awara minachia Corinto p'uurudepemarāpa ūrisidama Pablopa Jesús k'orea jaratea bit'a. Ijāanak'ari porochoasidama.

⁹ Ewariaba teamasi Pablopa k'āmok'araa jīra unusima Tachi Chiparipa ichiá nāiya jararut'a: «Ne wap'earāse. Jaratea base. K'īup'earāse. ¹⁰ Mi pi ome bima. Abai pida pi p'ue piawēa ooiwēma, mia ěpĕerā minachia nāi p'uurude uru bi pĕra». ¹¹ Māipuru Pablopa āyo abaak'ari ya estarik'a Tachi Ak'ōre pedea māma jaratea beesima.

¹² Galión apatai Acaya ijūanepema chi chaarea bi beeside judiorāpa ará pedeadak'ari Pablo jítadak'ari,^w ichi māi Galión k'īrari ateesidama. ¹³ Āchia jarasidama:

—Cha bīpa ěpĕerā jara bīma Tachi Ak'ōre minachia k'īrianai p'anit'a maamina tachi romanepemarāpa bidade bi jīra jarateak'ama.

¹⁴ Pablo pedearu paside Galionpa judiorá jarasima:

—Nāi ěpĕrapa piawēa oodapara wa k'achia atepe oodapara mia māra pedea sēwēa ūrii pasima. ¹⁵ Maamina mārāpa chi jaratea bi k'orea, mārā Tachi Ak'ōre tī k'orea māinepa mārā Moisepa bida k'orea pedea p'anima. Māipuru ara mārā tuaba māi ak'it'i. Mia māi k'orea ak'ii k'orea biwēma.

¹⁶ Māi ya jarak'ari āyá jerek'oa-sima. ¹⁷ Māine āareairāpa chi judiorā ará pedeapatai tedepema chi chaarea bi Sóstene jítadak'ari ara māma jok'aesidama.^x Maamina Galionpa māi k'orea ne āpia pida ooé pasima.

Pablo jūitea Antioquiadea wāna

¹⁸ Pablo Corinto p'uurude tāaraa basima. Māine chi ūpĕarā ará p'anirá wāyane asima. P'āp'orrode batooi naena Pablo Cencrea p'uurude poro t'īpisima, Tachi Ak'ōre pae ne ooyade ada māi āarea ooda pĕra. Maapae-puru Siria tuadea wāsima, Aquila chi k'ima Priscila ome. ¹⁹ Wāutade Ép'eso p'uurude padak'ari Pablo chi Aquila, Priscila ome p'anana āchi āyá wāsima. Māine judiorā

^u **18:7** *Ticio Justo*. Griego pedeade chi eda waapĕarā k'art'ade bi bima abapuru: *Justo*. Chi eda waapĕarāpa k'īrisia p'anima māi Justo Pablopa ichi t'ī «Gayo» apachit'a. Romano 16:23; 1 Corintio 1:14. ^v **18:8** Māi Crispo k'orea Pablopa bisima 1 Corintio 1:14. ^w **18:12** Māi Galión Acaya ijūanepema chi atepe chaarea bi beesima āyo 51de. ^x **18:17** *Āareairāpa*. Griego pedeade minachia k'art'ade nāiya bi bima: *griegorāpa*.

ará pedeapatai tedeā wāk'ari judiorā ome Jesú k'orea pedeasima. ²⁰ Āchia ichiá chichupuria idisidama māma tāaraa beemērā, maamina beei k'iriaé pasima. ²¹ Māipari wārune nāiya jarasima:

—Tachi Ak'ōrepa k'īriasira mi māicha māra ak'ide cheipi.^γ

Maapae p'āp'orrode batook'ari Ep'esodepa wāsima. ²² Cesarea p'uurude chek'ari Pablo Jerusalenea ūpēarā ak'ide wāsima. Māmāipa Antioquía p'uurudea wāsima.

Apolo Ep'esodea cheda

²³ Pablo māma tāaraa bak'ari Galacia tuade māinepa P'rigia tuade p'irriasima. P'uurucha chi Jesude ijāapatairā jarateasima pia ijāanamērā. ²⁴ Māimisa judio Apolo apatai Ép'eso p'uurude chesima. Māi Apolo Alejandría p'uurudepema pasima. Ichia nepia pedeapachima māinepa Tachi Ak'ōre k'art'a sida minachia k'awa basima. ²⁵ Māi Apoloa naena Tachi Chipari O jarateapachidama. Jesú k'orea minachia sōpia pedeapachima māinepa arí jaratea bapachima. Maa-mina porochoai k'orea abapuru Juanpa jaratea badat'a k'awa basima. ²⁶ Māine Apolopa judiorā ará pedeapatai tede ne wap'ea-wēa jaratea basima. Ichia jaratea bit'a Aquilapa māinepa Priscilapa ūrisidama. Māipuru ichi āyá

ateewānak'ari Tachi Ak'ōre O k'orea atepe jarateasidama.

²⁷ Māiya nak'ari Apolo Acaya tuadea wā k'iria basima. Māipuru ūpēarā Ep'esodepemarāpa ichi wāit'a pia biade asidama. K'art'a bisidama Jesude ijāapatairāpa ichi māma “pi pia chesiade” adamērā. Acaya tuade cheside Apolopa ūpēarā Tachi Ak'ōre sōpiadepa Jesude ijāanana minachia k'aripasima. ²⁸ Ichia jaratea bide judiorāpa seaade autacha āareairā k'īrari pia k'awapipachima āchia Jesú k'orea piawēa k'īrisia p'anit'a. Tachi Ak'ōre pedeadepa minachia k'awapipachima Jesú piarā Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jaradat'a.

Pablo Ep'esode bada

19 ¹ Apolo Corinto p'uurude bimisa Pablo ijūa eya idá bide p'asa wāk'ari Ép'eso p'uurude chesima. Māma chi eda wāpēarā Jesude ijāapatairā unusima. ² Ichia māi ūpēarā idisima:

—Mārapa Jesude ijāasidaide ¿Tachi Ak'ōre Jaore jitasidak'āra?

Āchia p'anoosidama:

—Taipa waidi Tachi Ak'ōre Jaore k'orea ūrinak'ama.

³ Māine Pablopa idisima:

—Māiya bipira ¿sāmaasá porochoasidama?

Āchia p'anoosidama:

—Juanpa jarada jīra porochoasidama.

^γ 18:21 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: *Mi Jerusalene arapaapatai ewari cheru pade wāi bima.*

Pablo chi mǎi k'aadeapema Jesú pedea jarade wǎna (18:23—21:17)

4 Mǎine Pablopa jarasima:

—Juanpa jarapachima

ēpēerāpa nemietá oopatai itu bidai p'anit'a Tachi Ak'ōremá chedamērǎ. Mǎiya oosidara ichia porochoapachima. Mǎi awara jarapachima chi ichi k'aadea cherude ijāanamērǎ. Mǎi Jesú pasima.^z

5 Mǎi ūrisidaide Tachi Chipari Jesú t'īnepa porochoasidama.

6 Maapae Pablopa ichi jua āchi ĩri biside Tachi Ak'ōre Jaore āchimá chesima. Mǎine pedea awaraide pedeasidama mǎinepa Tachi Ak'ōre pari pedeasidama. 7 Ārea ará āchi doce p'anasi jīra bima.

8 Jedek'o k'ak'o ūpea Pablo judiorǎ ará pedeapatai tedeá wǎ bapachima. Mǎma ne wap'eawēa

judiorǎ ome pedea bapachima Tachi Ak'ōrepa, ichi warra Jesudepa, ichidirǎ ichi juade ua bi k'orea mǎi āchia ijāanamērǎ. 9 Maamina chi eda waapēarǎ sō chaarea p'anasi-depa ijāanaé pasima. Ēpēerǎ k'īrari chi Jesú O k'orea k'achia pedeapachidama. Mǎipuru Pablo āyá wāsima. Ichia chi Jesude ijāapatairǎ jarateapatai tedeá atewāsima. Mǎi te Tiranodé pasima. Mǎma ewaricha Pablopa jaratea beesima. 10 Āyo k'ak'o ume mǎiya oosima. Mǎiya āarea Asia tuadepema judiorāpa mǎinepa judiorāwēpa Tachi Chipari Jesú k'orea ūrisidama.

Esceva warrarǎpa oodada

11 Tachi Ak'ōrepa minachia ēpēerǎpa ne p'ue oodak'apí

^z 19:4 Jesú. Griego pedeade chi eda waapēarǎ k'art'ade nǎiya bi bima: Cristo.

waibia Pablodepa oopachima.

¹²Chi neet'á Pablo k'ak'ua t'ōmarina pada, chi mǎi k'i-dade berámá atewāpachidama. Mǎi pa āchi jīpa beepipachidama mǎinepa jaore mietaarā sida ēpēerā k'ak'ua depema āyá jeret'aapachidama.

¹³Chi eda waapēarā judiorāpa jaore mietá āyá jerek'oapachidama. Mǎirāpa Tachi Chipari Jesú t'īnepa jaore mietá ēpēerā k'ak'ua depema āyá jeret'aadayá oo p'anasidama. Nǎiya jarapachidama: «Chi Pabloa jaratea bi Jesú t'īnepa mia jararuma: āyá wāse».

¹⁴Chi mǎiya oo p'ani, mǎirā chi judio Esceva warrarā pasima. Āchi siete p'anasidama. Esceva p'aare judio chi mǎirā chaarea-rāpema pasima.^a ¹⁵Ewariaba jaore mietá āyá jeret'aa p'anine jaore mietapa mǎirā siete p'anirā jarasima: «Jesú mia k'awa bima. Pablo sida mia k'awa bima. Maamina mǎra ¿k'aima?»

¹⁶Maapaē chi ēpēra jaore mietá pará bīpa āchi īri jūit'ik'ari āarea p'uek'oasima. Minachia sīk'ooda pēra āchi k'ak'ua āarea p'ua p'aneenak'ari, tedepa āk'adā mīru-wāsīdama. ¹⁷Āarea Ep'esode berā judiorāpa mǎinepa griegorāpa mǎi k'awasidaide ne wap'easidama. Mǎine Tachi Chipari Jesú t'ī k'orea pia pedeasidama.

¹⁸Mǎi ewaride minachia Jesude ījāa p'anirāpa mǎmá chedak'ari chi āchia chok'aek'oapatai pada mǎi āareairā taade jarasidama. ¹⁹Ichiaba chi jaipana jīra k'awa beadapa āchi mǎi jarateapatai k'art'a enemeesidama āareairā taade paadai k'orea. Āarea mǎirā k'art'a neepia bi k'awasidaide cincuenta mil erreara tau neepia basima.^b ²⁰Mǎiya Tachi Ak'ōrepa ichi jua chaareadepa ooda k'orea chi Tachi Chipari Jesú pedea t'īmīa t'ī p'oapisima. Mǎine minachia Jesude ījāapatairā eapasidama.

²¹Mǎiya nak'ari Pabloa ichi sōnepa k'īrisiasima Macedonia tuade mǎinepa Acaya tuade p'irriak'ari Jerusalén p'uurudea wāit'a. Ichiaba jarasima: «Jerusalene bak'ari mi Roma p'uurudea wāi bima». ²²Mǎipuru ichi k'aripapatairā Timoteo mǎinepa Erasto Macedonia tuadea naa peesima maamina ichi Asia tuade beesima.

Ep'esode k'īruupik'adada

²³Mǎi ewaride chi Jesú O k'orea ēpēerā minachia k'īruupik'asidama. ²⁴Mǎi nǎiyasima: ēpēra Demetrio apatai basima. Mǎi ēpēra p'arat'adepa ne ooparí pasima. P'arat'a te chak'e minachia oopachima. Mǎi chi sādo wēra Artemisa te nepalá bi ara mǎi jīra oopachima.^c Mǎi oo bidepa

^a 19:14 Chi eda waapēarāmá mǎi Escevapa jaore mietá āyá jeret'aarude ara ichi p'aarerā minachia k'awa biade apachima erreara jitai k'orea. ^b 19:19 Ēpēra ewari k'ak'o cincuenta mil mīmīai bima, cincuenta mil erreara jitai k'orea. ^c 19:24 Latin pedeade Artemisa mǎi chi t'ī «Diana» apachidama. Griegorāmá, Artemisapa āchi k'aripachima āchi k'imarāpa warrarā minachia t'ōnai k'orea.

Demetriopa mǎinepa ichi ome ne oopatairǎ pida erreara minachia jitapachidama. ²⁵Demetriopa mǎi ĕpĕerǎ mǎinepa waapĕarǎ p'arat'a ne oopatairǎ arǎ t'ĭk'ari, maapae nǎiya jarasima: «Ĕpĕerǎ, mǎrapa k'awa p'anima tachia nǎi ne te chak'e oo p'aninepa erreara minachia jitapatat'a. ²⁶Maamina mǎrapa unu p'anima mǎinepa ũri p'anima jǎi Pablopa juapa oodada sǎdo Tachi Ak'ĕre chi piarǎ-wĕane a bit'a. Ichia nǎi Ep'esode mǎinepa perǎ āarea Asia tuade ara mǎiya jara nipaparima. Mǎipuru minachia ĕpĕerǎpa Artemisa itu biutama. ²⁷Mǎipa chi tachia mimiapatai ĕpĕerǎpa piawĕa unu p'aneenaipi. Chi Artemisa te minachia bi sida waa t'ĭ p'oaiwĕma. Mǎiyara Asia tuade mǎinepa āarea nǎi ĭjũane chi Artemisade ĭjǎa p'anipa waa atepe k'ĭrisiadaiwĕma».

²⁸Mǎi pedea ũrisidaide minachia k'ĭruunak'ari bia jara tuaneesidama: «ĭMinachia pia bima Ep'esodepema Artemisa!»

²⁹Mǎiya p'anine āarea chi p'uurudepemarǎ k'ĭruupik'asidama. Mǎine waapĕarǎpa Pablo ome p'irriapatai ume p'anit'a, chi Macedonianepema Gayo mǎinepa Aristarco jitadak'ari p'uurude ĕpĕerǎpa ne arǎ posoa unupipataimǎ^d atewǎsidama. ³⁰Pablo mǎma ĕpĕerǎ ome pedeade wǎ k'ĭria basima, maamina chi Jesude ĭjǎapatairǎpa itu bidaĕ

pasima. ³¹Mǎi awara waapĕarǎ Asiadepema chaarearǎpa Pablo ne jara peesidama. Ichi ome chi pia pĕra chichupuria idisidama chi p'uuru ĕpĕerǎpa ne arǎ posoa unupipataimǎ eda wǎpiemaapa. ³²Mǎimisa, chi cheepiridada atepe k'ĭruupik'a para beesima. Āchi k'ĭra awara awarǎ bia tuaneesidama. Ĕpĕerǎ minachia p'anirǎpa k'awadaĕ pasima k'āre k'orea āchi cheepirisidat'a.

³³Mǎiya p'anine judiorǎpa Alejandro jiri atadak'ari, ichiǎ k'āre jarai biade a jaradak'ari, chi p'uuru k'ĭrari wǎpisidama āchiǎ pedeamĕrǎ. Mǎine Alejandropa āareairǎ juapa k'ĭup'eapisima, pia pedei k'orea. ³⁴Maamina ichi judiodepemat'a k'awasidaide āareairǎpa nǎiya tǎaraa bia para beesima:^e «ĭMinachia pia bima Artemisa Ep'esodepema!»

³⁵Maapae chi Ep'esodepema k'art'a biĕparĭpa ĕpĕerǎ minachia chi che nibit'a k'ĭup'eapik'ari jarasima: «Ep'esodepemarǎ, āareairǎpa k'awa p'anima tachi Ĕp'eso p'uurudepemarǎpa chi Artemisa te minachia bit'a mǎinepa chi ara ichi k'ĭra sǎdo pajǎnepa bae-dat'a pia ak'ĭpatat'a. ³⁶Abai pida mǎi p'ue seayade awĕma. Mǎipuru mǎra k'ĭup'eadaĭ p'anima mǎinepa, ne oodai naena, minachia k'ĭrisiadaĭ p'anima. ³⁷Nǎi ĕpĕerǎpa chi Artemisa te minachia bidepema nechida-wĕa p'animina wa ichi k'orea

^d 19:29 Ĕpĕerǎpa ne arǎ posoa unupipataimǎ. Griego pedeade nǎiya bi bima: teatro.

^e 19:34 Tǎaraa. Griego pedeade nǎiya bi bima: hora ume.

k'achia pedeadawēa p'animina mārāpa āchi nāmá atewāsidama. ³⁸Demetriopa māinepa chi ichi ome mimiapatairāpa āchi nepira paraayade a jara k'irria p'anipira, nepira ak'ipatairā k'irari wānai p'anima. ³⁹Mārāpa nepira awarai jara k'irria p'anipira, chi chaarearā māi p'uurude ará p'anine jarat'í. Āchiapuru māi ak'idaipi. ⁴⁰Chi idi jāiya k'iruupik'adada k'orea chi romanepemārāpa p'ue jaradaipi, māi tachiapuru āarea k'iruupik'adadat'u. Āchia k'āre k'orea māiya oosidade adaipira, mi āpia pida p'ue p'anoonaiwēma».

⁴¹Māiya jarak'ari chi k'art'a biparipa āareairā wāpisima.

**Pablo Macedoniana
māinepa Greciadea wāna**

20 ¹Māiya k'iruupik'a para bak'ari itu bidak'ari Pablopa chi Jesude ijāapatairā t'ik'oak'ari āchi ome pedeasima Tachi Chiparide pia ijāanamērā. Maapae wāyane ak'ari Macedonia tuadea wāsima.^f ²Āarea māi tuade p'irria nipaside ūpēarā k'aripapachima Tachi Chiparide pia ijāanamērā.^g Maapae Grecia tuade chesima. ³Māma jedek'o ūpea basima. Pablo Siria tuadea p'āp'orrode wāi paside k'awāsima judiorāpa ichi piawēa oodai k'orea pedea ausidama. Māipuru

Macedonia tuade p'asa wāsima. ⁴Ichi ome nāirā Asia tuadea wāsidama: chi Berea p'uurudepema Pirro warra Sópater, Tesalónica p'uurudepema Segundo māinepa Aristarco, Derbe p'uurudepema Gayo; māinepa Asia tuadepema Tík'ik'o māinepa Tróp'imo. Timoteo sida ichi ome wāsima.^h ⁵Māi ūpēarā tai naa wānak'ari Troa p'uurude ni p'anasidama. ⁶P'ana ooropiparí newēa k'opatai ewari pak'ari tai P'ilipo p'uurudepa p'āp'orrode wāsidadama. Ewari k'ak'o joesomaane āchi ome Troa p'uurude chi unusidama. Māma ewari k'ak'o siete p'aneesidama.

Troa p'uurude tuanana

⁷Maapae chi naapema ewari tomione tai māinepa chi waapēarā Jesude ijāapatairā ará p'anasidama chi Tachi Chiparidepema k'irisiapatai nek'opatai k'odai k'orea.ⁱ Māine Pablopa jaratea basima. Norema wāi bi pēra waa teamasi estarik'a pedeasima. ⁸Tai chi te it'i pará bimá ará p'anasidama. Īpira minachia k'oa nibasima. ⁹Māine k'ūtá Eutico apatai tajatá ak'ipataide suak'abari basima. Pablo tāaraa pedea bi pēra māi k'ūtá tap'ok'eapa k'āi beesima. Māiya bide chi te k'ida k'ak'o ūpeaidepa

^f20:1 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *orek'oasima*. ^g20:2 Pablo āyo aba ya estarik'a Macedonia tuade basima. Māine k'art'a 2 Corinto apatai bisima.

^h20:4 *Asia tuadea*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

ⁱ20:7 *Chi Tachi Chiparidepema k'irisiapatai nek'opatai k'odai k'orea*. Griego pedeade nāiya bi bima: *p'ana t'oet'aadak'ari k'osidama*. Luca 22:19-20; Hecho 2:42; 1 Corintio 11:23-26.

K'ūtá Eutico apatai tap'ok'eak'ari, it'ipa tuda baewāna (20:9)

jeedaa baewāsima. Ichi jiride wāsidaide, māi piubari bit'a unu-sidama. ¹⁰Pablo edá wāk'ari chi k'ūtá ĩri sĭraporode bedabari k'obeek'ari oresima. Māine jara-sima:

—P'erarāt'ĭ. Ichi chok'ae bima.

¹¹Pablo māicha tede eda wāk'ari chi Tachi Chiparide-pema k'ĭrisiapatai nek'opatai k'odai k'orea āchi ome k'osima. Maapae āsaparudea māicha pedea bak'ari wāsima. ¹²Chi k'ūtá ichi tede chok'ae ateewā-sidama. Māipuru āareairā arapá tuaneesidama.

Troa p'uurudepa Mileto p'uurudea wānana

¹³Pablo Asó p'uurudea jĭte wāi k'ĭrisiasima. Maamina tai p'āp'orode naa wāpisima. Māma ichi batooyade asima. Tai ara māine wāsidaide. ¹⁴Asode Pablo tai ome ará ununak'ari p'āp'orode batoosima. Maapae Mitilene p'uurudea wāsidaide. ¹⁵Māmāĭpa wānak'ari norema Quío ĩjūa p'ĭrra bi k'ĭrari chesidama. Norema Samo p'uurude chesi-dama. Maapae Trogilodea wāna-k'ari, norema Mileto p'uurude

chesidama.^j ¹⁶ Pablo Asia tuade tãaraa baemaapa Ép'eso p'uurude wãwëa p'asa wãsima. Ichi isapea Jerusalene che k'ïria basima, p'ue cherupara, Pentecosté ewaride mãma bai k'orea.

**Pablopa ùpëarã
Ep'esodepemarã pedeada**

¹⁷ Mileto p'uurude bide Pablopa chi Ep'esodepema ùpëarã ak'ipa-tairã t'ïpisima. ¹⁸ Ichimã chesidaide Pablopa jarasima: «Mãrapa k'awa p'anima mi nãi Asia tuade chesiedapema sãmaasã mãra t'ãena bapachit'a. ¹⁹ Mia chi Tachi Chiparipa k'ïria bit'a oo baside, chi atepe bait'a k'ïriaé pasima. Edaide jëa bapachima mãinepa judiorãpa mi piawëa oo k'ïria p'anana përa mã bapachima. ²⁰ Maamina mia äareairã k'ïrari mãinepa mãra techa mãra k'aripai k'orea jaratea bapachima. Mi äpia pida jarateai amaa bak'a pasima. ²¹ Judiorã mãinepa judiorãwëa mia jarasima nemietã oopatai itu bidak'ari Tachi Ak'õremã chedamërã mãinepa tachi Chipari Jesu-cristode ïjãanamërã. ²²» Naapae Tachi Ak'õre Jaorepa mi wãpi bi përa, Jerusalenea wãipi.^k Maamina mia atua bima jãma mi k'ãre ne baeit'a. ²³ Abapuru k'awa bima Tachi Ak'õre Jaorepa miã k'awapi bima

p'uurucha mi mã bait'a mãinepa mi jã nibi bait'a. ²⁴ Maamina mãi k'orea mia minachia k'ïrisiak'ama, mi pia bai jiriwëa bi përa. Abapuru chi Tachi Chipari Jesupa miã oopi bit'a mãi äarea oo k'ïria bima.^l Mãipuru chi pedea pia Tachi Ak'õrepa ichi sõpiadepa k'aripa bi k'orea mia pedea baiipi.

²⁵» Tachi Ak'õrepa ichidirã ichi juade ua p'ani k'orea mia mãi mãrã jara bapachima. Maamina naapae k'awa bima mãrapa mi waa ununaiwët'a. ²⁶⁻²⁷ Mia ne wap'ea-wëa Tachi Ak'õrepa mãra pae oo k'ïria bit'a äarea pia jara bapachima. Mãipuru idi mia jararuma: abai atuaipira, mi nepira newëma.

²⁸» Tachi Ak'õrepa ichi Warra oadepa ëpëerã ichi pae atasima.^m Tachi Ak'õre Jaorepa mãra bisima ùpëarã ak'i p'ananamërã. Mãipuru ara mãra tuaba minachia jïrak'aua p'anat'i mãinepa Tachi Ak'õre warrarã äarea ak'i p'ana-t'i. ²⁹ Mia k'awa bima mi wãk'ari ëpëra k'achiarã usa k'achia jïra mãra t'ãena chedaipi chi ùpëarã äyã wãpidai k'orea. ³⁰ Ara machidepemarã pida sea jarateadaipi Jesude ïjãapatairã äyã wãnamërã. ³¹ Mãipuru jïrak'aua p'ana-t'i. K'ïrisiat'i mia äyo k'ak'o ùpea, äst'ã mãinepa teamasi jëa bipa machicha chi sea jarateapatairã k'orea ùraa basit'a.

^j 20:15 *Trogliodea wãnak'ari*. Griego pedeade minachia k'art'ade mãi newëma.

^k 20:22 *Tachi Ak'õre Jaorepa mi wãpi bi përa*. Griego pedeade mãipa ichiaba jara bima: «mi jaorede wãi bit'a k'awa bi përa». ^l 20:24 Chi eda waapëarã k'art'ade griego pedeade bi bima: *mi sõpia arapã jõma p'ira wãipi*. ^m 20:28 *Tachi Ak'õrepa ichi Warra oadepa*. Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade bi bima: *Tachi Chiparipa ara ichi oadepa*.

³²»Naapae, mia mǎra Tachi Ak'õre juade biipi. Ichi sõpia-depa tachi k'aripa bi k'orea pedea k'ĩrisiat'ĩ. Ichi sõpiadepa jua chaarea teaparima mǎrapa pia ijǎanamērǎ. Chi ichia teai jaradat'a ichi sõpiadepa mǎrapa mǎinepa āarea chi ichi pae pia bidarǎpa mǎi jitadaipi.

³³»Mia chĩara p'arat'a, nee wa chi neet'á ara mi pae k'ĩriaé pasima. ³⁴Mǎrapa minachia k'awa p'anima ara mi juapa mimiasit'a, chi mia uru bai bit'a ata bai k'orea mǎinepa chi mi ome p'irriapatairǎ teai k'orea. ³⁵Āarea mia oodadepa mǎrǎ k'awapisima ibia mimia p'aninepa chichupuria k'ede k'aripadai p'anit'a. K'ĩrisiadai p'anima Tachi Chipari Jesupa nǎiya jarasit'a: "Piiparǎ bima abaia ne teait'a chi mǎi jitai k'aepĕra"».

³⁶Mǎiya jarak'ari Pablo sĩraporode k'obeek'ari āarea āchi ome Tachi Ak'õrea it'aa chiidisima. ³⁷Maapae pia wǎpidai k'orea āareairǎ minachia jĕa p'anipa Pablo oredak'ari uitarrade sõsidadama. ³⁸Minachia sõk'achia p'aneesidama, waa ununaiwĕane ada pĕra. Maapae ichi ome p'ǎp'orrodea wǎsidama.

Jerusalenea wǎnana

21 ¹Mǎi ũpĕarǎ amee-nak'ari tai p'ǎp'orrode Cos ijũa p'ĩrra bidea jĩp'a wǎsidama. Norema Roda ijũa p'ĩrra bidea wǎnak'ari Patarǎ p'uurude

pade wǎsidama. ²Mǎi Patarade p'ǎp'orro P'enicia tuadea wǎyǎ ũu bit'a unusidaide mǎine batooda-k'ari wǎsidama. ³Wǎutade Chipre ijũa p'ĩrra bi juawieri unusidama maamina Siria tuadea jĩp'a p'asa wǎsidama. Mǎma Tiro p'uurude edǎ batoosidama, chi p'ǎp'orrodepemarǎpa neet'á edǎ ameenai k'orea.

⁴Mǎma taipa chi Jesude ijǎapatairǎ ununana pĕra āchi ome ewari k'ak'o siete p'aneesidama. Mǎine āchia Tachi Ak'õre Jaoredepa Pabloa jarasidama Jerusalenea wǎpiemaapa. ⁵Maamina ewari k'ak'o siete padak'ari tai wǎsidama. Āarea ũpĕarǎ, āchi mǎinepa āchi warrarǎ tai ome p'uuru tajatǎ wǎsidama. Mǎma p'usa ipu ik'idǎ sĩraporode k'op'aneenak'ari Tachi Ak'õrea it'aa chiidisidama. ⁶Maapae wǎnayane adak'ari p'ǎp'orrode batoosidama. Āchi tede wǎsidama.

⁷Maapae Tirodepa p'ǎp'orrode wǎnak'ari Tolemaida p'uurude chesidama. Mǎma ũpĕarǎ ak'ide wǎnak'ari āchi ome ewari aba p'aneesidama. ⁸Norema wǎnak'ari Cesarea p'uurude chesidama. Mǎma P'elipe tede p'aneesidama. Mǎi P'elipe chi pedea pia Jesú k'orea jaraparǎ pasima. ũpĕarǎ k'aripapatairǎ siete jiri atadaadepema pasima. ⁹Ichia k'aurǎ tuu p'anirǎ k'ĩmari uru basima. Mǎi wĕrarǎ Tachi Ak'õre pari pedea-patairǎ pasima.

¹⁰Māma tāaraa p'anine
Tachi Ak'ōre pari pedeapari
Agabo Judea tuadepa chesima.
¹¹Tai ak'ide cheside chi Pablo
k'irride jipari ērak'ari ara ichi
jiru māinepa jua jik'ari nāiya
jarasima:

—Tachi Ak'ōre Jaorepa nāiya
jara bima: Jerusalenepema judio-
rāpa nāi k'irride jipari chipari
nāiya jinaipi. Maapae judiorāwēa
ichi teadaipi.

¹²Māi ūrisidaide taipa māinepa
ūpēarā Cesarea p'uurudepema-
rāpa Pabla chichupuria idisi-
dama Jerusalenea wāpiemaapa.
¹³Maamina Pabla jarasima:

—¿K'āre k'orea jēa p'anima?
¿K'ārea jāiya mi sōp'uapi
p'anima? Mi ara jua jīnai k'orea
bima māinepa Mi Chipari Jesú
t'ī k'orea Jerusalene piui k'orea
bima.

¹⁴Māine taipa ichiā jara p'ane-
sidama wāpiemaapa maamina
ichia k'irisia bit'a p'uedaé pasima.
Māipuru waa māi k'orea pedea-
daé pasima. Māipari jarasidama:

—Māiya beese, Tachi Chiparipa
k'iria bi jira.

¹⁵Maapae wānai k'orea āarea
oodak'ari Jerusalenea wāsidama.
¹⁶Chi eda waapēarā Jesude ijāa-
patairā Cesarea p'uurudepemarā
tai ome wāsidama. Āchia ēpēra
Nasónⁿ apataimá ateewānak'ari
tai ichi tede p'aneesidama. Ichi

Chipreddepema pasima. Jesude
ijāana tāaraa pa basima.

Pablo Jerusalene Santiago ome pedeada

¹⁷Jerusalene chesidaide ūpēa-
rāpa taiyā minachia arapá pia
pedeasidama. ¹⁸Norema Pablo tai
ome Santiago ak'ide wāsidama.^o
Ūpēarā ak'ipatairā sida āarea
māma tuanasidama. ¹⁹Maapae
Pabla āchiā «pia p'anik'āra»
ak'ari chi Tachi Ak'ōrepa ichidepa
judiorāwēmá ooda āarea nepiri-
sima. ²⁰Māi ūrisidaide ūpēarāpa
Tachi Ak'ōrea pia pedeasidama.
Maapae Pabla jarasidama:

—Ūpēa, pia k'awa bima judiorā
minachia p'anirāpa Jesude ijāa
p'anit'a māinepa Moisepa bida
minachia ijāa p'anit'a. ²¹Ma-
mina pi k'orea sea ūrisidama.
Waapēarāpa āchiā jarasidama pia
āarea judiorā griego t'āena berá
Moisé itu bipi bit'a, āchi warrarā
k'ak'ua tauchaapik'at'a māinepa
awara tachi judiorāpa oopatai
oopik'at'a. ²²¿Sāmaasá oodaima
māi seat'a k'awadamērā? Pi cheda
tāaraawēane k'awadaipi. Maapae
piarā pi mīapidai k'orea minachia
chedaipi.^p

²³Māipuru taimá pia nāiya ooi
bima: tai t'āena ūpēarā k'īmari
p'anima. Āchia Tachi Ak'ōre
k'īrari ne oodai jaradada āarea
ooutama. ²⁴Māi ūpēarā Tachi

ⁿ21:16 *Nasón*. Griego pedea bi bima: *Mnasón*. ^o21:18 Māi Santiago Jesú ūpēapi. Santiago ichiaba «Jacobó» apatama. Chi k'art'a Santiago apatai māi Santiagopa bisima. ^p21:22 *Maapae piarā pi mīapidai k'orea minachia chedaipi*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

Ak'õre te minachia bidea atee-wāse. Māma chi Tachi Ak'õre k'irari pia p'ananai k'orea oot'i. Achia Tachi Ak'õrea teadai p'anit'a māi piapuru tease. Māiyara āchi p'ue poro u'urua wēpidaipi k'awapidai k'orea āchia ne ooi jaradaadat'a jōma oosidama. Māipa āareairāpa k'awadaipi chi pi k'orea jara p'anit'a māi seat'a, māinepa k'awadaipi pi piarā jip'a baparit'a Moisepa bidade jara bi jira. ²⁵Maamina judiorāwē Jesude ijāapatairāpa oodai p'anit'a taipa k'awa jara dak'ari k'art'ade bisidama: āchia juapa oodada sādoa teadada k'odaiwēa p'anima, oa k'odaiwēa p'anima, ānimara ojī peadada k'odaiwēa p'anima māinepa awarai ome nemietá oodaiwēa p'anima.

²⁶Norema Pablopa māi ēpēerā ichi ome atee-wānak'ari, ne oosidama Tachi Ak'õre k'irari pia p'ananai k'orea. Māine Tachi Ak'õre te minachia bidea wānak'ari jarasidama sāi ewaride Tachi Ak'õre k'irari pia p'ananait'a. Māi ewaride āchicha Tachi Ak'õrea ānimara paateadai p'anasidama.

Judiorāpa Pablo jitadada

²⁷Maamina siete ewari pamaa bide chi eda waapēarā judiorā Asia tuadepema Tachi Ak'õre te eda p'anasidama. Māi judiorāpa Pablo unusidaide ēpēerā āarea arí

p'ani k'iruupik'adak'ari Pablo jitasidama. ²⁸Māine jīk'ua jara p'anasidama: «¡Israel ijūanepemará, tai k'aripat'! Nāi ēpērapa tuacha jaratea bima tachi israel ijūanepemará, Moisepa bida māinepa Tachi Ak'õre te minachia bi piawēa bet'a. ¡Māi awara griegorā Tachi Ak'õre te minachia bi edaria atee-wāsima!⁹ ¡Nāi te abapuru Tachi Ak'õre pae bit'a mietá bisima!»

²⁹Māi ya jarasidama chi Ep'eso-depema Tróp'imo, Pablo ome p'uurude nipadada ununana pēra. Achia k'irisiasidama Pablopa Tróp'imo Tachi Ak'õre te minachia bi edaria atee-wā basit'a.

³⁰Māine jōma Jerusalemepemará k'iruupik'adak'ari p'ira errosidama. Pablo jitadak'ari Tachi Ak'õre te eda jidibari atee-wāsida. Maapae chi eda wāpatai āarea jīak'oasidama. ³¹Pablo pea k'iria p'animisa abaipa romanepema papaká berā chi atepe poro chaarea bia jarade wāsima āarea Jerusalemepemará k'iruupik'asidat'a. ³²Ara māine ichi māinepa ichi papaká berā chi mairā chaarearā t'ik'ari ēpēerā k'iruupik'a p'anímá p'ira wāsida. Judiorāpa āchi cheuta unusidaide Pablo sī p'anana itu bisidama. ³³Chi papaká berā chi atepe poro chaarea bi ará cheside Pablo jitak'ari k'ānena umeepa jīpisima. Maapae ēpēerā

⁹21:28 Judiorā Tachi Ak'õre te minachia bi k'ait'a wānai p'anasidama maamina griegorā awara p'aneenai p'anasidama.

minachia cheepiradadá idisima Pablo k'ait'a, mǎinepa k'ǎre oosit'a k'awai k'orea. ³⁴Mǎine āareairā āchi k'ira awara awarā bia tuaneesidama. Maamina chi papaká berā poro chaarea atepe bīpa k'awa ūrik'a pasima ēpēerā minachia k'īruupik'a p'ani pēra. Mǎipuru Pablo chi papaká berā tuanapataimá ateeuwāpisima. ³⁵Chi tumane pasidaide māmāīpa chi papaká berāpa Pablo jira ateeuwāsidama, judiorā minachia k'īruupik'a p'ani pēra. ³⁶Āchi papaká berā k'aade wāsidaide, jīk'ua jarapachidama: «¡Ichi peat'í!»

Pablopa judiorā minachia cheepiradadá jarada

³⁷Papaká berāpa Pablo āchi tuanapatai tede eda ateeuwātade Pablopa chi poro chaarea bia griego pedeade nāiya idisima:

—¿Pia bik'āra mi pī ome ne pedeit'a?

Chi poro chaarea bīpa p'anoosima:

—¿Pia griego pedea k'awa bik'āra? ³⁸¿Pīwēk'āra chi Egito-depema, ēpēerā naena k'īruupik'ari, mēairā k'ak'o cuatro mil ijūpania newēa bidea ateewānat'a?

³⁹Mǎine Pablopa jarasima:

—Māiyawēma, mi judiopi. Cilicia tuadepemapi. Tarso p'uuru atepe bide t'ōsima. Mi chichupuria p'uuru k'īrari itu pedeapise.

⁴⁰Chi poro chaarea bīpa itu pedeapisima. Maapae Pablo

tumene bai nibīpa ichi juapa ēpēerā k'īup'eapisima. K'īup'easidaide hebreo pedeade pedeasima.

22 ¹Pablopa jarasima: «Ūpēarā mǎinepa chōarā, ūrit'í. Ara mi k'orea jararuma».

²Ichi hebreo pedeade pedea bī ūrisida pēra āchi k'īup'ea tuaneesidama. Mǎine Pablopa jarasima:

³«Mi judiopi. Cilicia tuade Tarso p'uurude t'ōsima. Maamina mi nāma Jerusalene warisima. Jarateaparí Gamalielpa miá āarea tachi chōarāenapemarā Moisepa bīdat'a minachia jarateasima. Mia Tachi Ak'ōrene minachia ijāa bapachima mārāpa ijāapata jīra. ⁴Māīpa miā chi O Chiwidide ijāapatairā ēp'ē bapachima, āchi mīapii k'orea. Imik'īrarā mǎinepa wērarā chi jīa nibīpatai tede eda jīa nibīpisima. Mǎinepa chi eda waapēarā peapisima. ⁵Māi chi p'aare minachia k'awa bīpa mǎinepa āarea judiorā chi mǎirā chaarearā k'awa p'anima. Āchia miá k'art'a teasidama judiorā Damasco p'uurudepemarāpa miā chi O Chiwidide ijāapatairā jitai bit'a māi k'awadamērā. Mǎine mi Damasco p'uurudea wāsima āchi nāma Jerusalenea enemek'ari chi chaarearāpa itiadamērā.

⁶»Maamina Damasco p'uuru k'ait'a pamaa bide, imat'ip'a mi ik'idá pajānepa ichik'á urua jūra jērat'ūsima. ⁷Mi jeeda baeside pedea ūrisima. Māi pedeapa miá jarasima: “Saulo, Saulo, ¿k'āre

k'orea mi ĕp'ĕ bima?" ⁸Mia idisima: "Mi chipari, ĥpi k'aima?" Ichia p'anoosima: "Mi Jesú Nazaredepemapi, chi pia ĕp'ĕ bĭpĭ". ⁹Chi mi ome nipadapa mĕi jĕrat'ĭu unusidaide p'erasidama, maamina chi mi ome pedea bit'a ũrinaĕ pasima.^r ¹⁰Mĕine mia idisima: "Mi Chipari, ĥpia k'ĕre k'ĭria bima mia ooit'a?" Tachi Chiparipa p'anoosima: "P'irabarik'ari Damasco p'uuru-dea wĕse. Jĕma jaraipi k'ĕre ooi bit'a". ¹¹Mĕi jĕrat'ĭusipa mi tau p'ĕriopisima. Mĕipuru chi mi ome p'ananaŕĕpa mi juade jĭtak'ari Damasco p'uuru-dea atewĕsidama.

¹²»Mĕma ĕpĕra Anania apatai basima. Mĕi Ananiapa Tachi Ak'ĕre wap'ea bi pĕra Moisepa bida minachia ĭjĕa basima. Āarea judiorĕ Damasco p'uuru-depemaŕĕpa ichi k'orea pia pedea-pachidama. ¹³Mĕi Ananiapa mi ak'ide wĕk'ari jarasima: "Ŭpĕa Saulo, pi tau p'ĕrio bada pia beese". Ara mĕine mi tau pia beek'ari ichi unusima. ¹⁴Maa-pae Ananiapa jarasima: "Tachi Ak'ĕre tachi chĕarĕnapema ome badapa pi jiri atasima ichia k'ĭria bit'a k'awa-mĕrĕ, chi Jĭp'a Bit'a unumĕrĕ mĕinepa ichia pedearut'a ũrimĕrĕ. ¹⁵Āarea pia ununa mĕinepa ũrina ĕareairĕ

jaraipi. ¹⁶ĭWaa nirĕse! P'ira-barik'ari porochoase. Ichia it'aa chiidise. Pia nemietĕ ooda ichia ĕarea k'ĭrisia atuaiipi".

¹⁷⁻¹⁸»Mĕiya nak'ari mi jĭitea Jerusalenea chesima. Ewariaba Tachi Ak'ĕre te minachia bidea wĕk'ari ichia it'aa chiidi basima. Mĕine mia k'ĕmok'araa jĭra Tachi Chipari unusima. Ichia miĕ jara-sima: "Jerusalenepa isapea ĕyĕ wĕse. Pia mi k'orea jara bit'a chi nĕmapemaŕĕpa ĭjĕanaiwĕma". ¹⁹Mia nĕiya p'anoosima: "Maamina, mi Chipari, ĕchia minachia k'awa p'anima naena mi judiorĕ arĕ pedeapatai techa wĕk'ari chi pide ĭjĕapatairĕ jĭtak'ari p'epachima mĕinepa chi jĕa nibĭpatai tede eda jĕa nibĭpipachima. ²⁰Chi pi k'orea pedea bi Esteban peasidaide mi sida arĭ basima. Ichi peautat'a mia pia unusima. Mĕi awara ĕchi neet'ĕ ĭri jĭpatai mia ak'ĭ basima". ²¹Maamina Tachi Chiparipa miĕ jarasima: "Wĕse.

© 1996 David C. Cook

Esteban mawarapa peadada (22:20)

^r22:9 P'erasidama. Minachia k'art'a griego pedeade mĕi pedea newĕma.

Mia pi t'imia judiorāwēmá peei-pi'».

**Romanepemarāpa
Pablo p'edada**

²² Pablopa jara bit'a judiorāpa k'ūp'ea ūri tuanasidama. Maa-mina Tachi Chiparipa ichi judiorāwēmá peeyade aside jik'ua jara tuaneesidama:

«Jāi ēpēra chok'ae bai pia biwēma! ¡Peat'!»

²³ Māi'ya bia p'anine chi āchi neet'á ĩri jīpatai wēanak'ari yooro jora it'aa bat'a tuaneesidama.

²⁴ Māipuru papaká berā chi atepe chaarea bīpa jarasima Pablo papaká berā tuanapatai tede eda atewānak'ari p'epidamērā. Māi'ya oopisima Pablopa jaramērā k'āre k'orea judiorā ichi ome k'īruu p'anit'a. ²⁵ Maamina ichi p'edai k'orea jīutade Pablopa chi papaká berā chi māirā chaarea arí bīa jarasima:

—¿Mārāpa romanepemarā aba p'ue p'edai p'anik'āra ichi nepira ak'idai naena?*

²⁶ Māi ūriside papaká berā chi atepe chaarea bīmá wāk'ari jarasima:

—¿Pia k'awa bik'āra k'āre oorut'a? Jāi ēpēra romanepemapi.

²⁷ Maapae papaká berā chi atepe chaarea bī Pablomá wāk'ari idisima:

—¿Piarā pi romanepemak'āra? Pablopa p'anoosima:

—Ājā, mi romanepemapi.

²⁸ Chi papaká berā atepe chaarea bīpa jarasima:

—Mia erreara minachia tea-sima Romanepema pai k'orea.

Pablopa jarasima:

—Mi t'ōnaenapema romanepemapi.

²⁹ Ara māine chi Pabloa ne ididai k'orea p'ananapa itu bisi-dama. Chi papaká berāpa chi atepe chaarea bīpa Pablo romanepema k'awaside minachia ne wap'easima ichi k'ānenapa jīpida pēra.

**Pablo judio chi chaarearā
berā k'īrari bada**

³⁰ Norema papaká berā chi atepe chaarea bīpa wapida k'awa k'īria basima judiorāpa māi k'āre k'orea Pablo nepira pará biade a jara p'anasit'a. Māipuru ichi k'ānenapa jī bada ērasima.^t Maapae ichia p'aarerā chi māirā chaarearā māinepa āarea judiorā chaarearā ará p'anapisima. Māine Pablo atewāk'ari āchi k'īrari bisima.

23 ¹ Pablopa judiorā chaarearāmá pia ak'ik'ari jarasima:

—Mi ūpēarā, mi ne k'īrisiawēa bima, k'awa bī pēra idi wapida Tachi Ak'ōre k'īrari pia baparit'a.

² Māine chi p'aarerā minachia k'awa bī Ananiapa chi Pablo

* **22:25** Chi romanepema leyde bi basima romanepema ēpēra p'ue p'edaiwēt'a, jok'aedaiwēt'a wa peadaiwēt'a, ichi nepira ak'idai naena. ^t **22:30** *K'ānenapa jī bada.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

k'ait'a p'ania jarasima ichi it'aede p'edamērā.^u ³Māipuru Pablopa Ananiá jarasima:

—¡Tachi Ak'ōrepa pi p'eipi! ¡Pia jarateaparí jīra ook'ama!^v Pi jāma suak'abari bima Moisepa bida-depa mi nepira ak'ii k'orea maamina ¡mi p'epi bidepa ara māi Moisepa bida itu bi bima!

⁴Māine chi k'ait'a p'anipa Pabloa jarasidama:

—Chi Tachi Ak'ōre p'aare minachia k'awa bia ¿pia jāiya nemietá jara bik'āra?

⁵Pablopa jarasima:

—Ūpēarā, mia atua basima ichi chi p'aare minachia k'awa bit'a. K'awa badapara mia māiya jaraiwē pasima, Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bi pēra: “Māra poro chaarea k'orea k'achia pedearāt'i”.

⁶Māiya bide Pablopa k'awasima chi eda waapēarā saduceorāpema pasima māinepa chi waapēarā p'ariseorāpema pasima. Māipuru āchiá ibia jarasima:

—Ūpēarā, mi p'ariseopi. Mi chōarēnapemarā sida p'ariseorā pasima. Māipuru ijāa bima chi piudaadarā chok'ae p'irabaridait'a. Māi k'orea mi itia k'iria p'anima.

⁷Pablopa māiya jarada k'orea p'ariseorā chi saduceorā ome k'iruu pedeadak'ari awara awarā

k'irisia tuaneesidama. ⁸(Saduceorāpa jarapatama piudaadarā chok'ae p'irabaridak'at'a, Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā newēt'a māinepa tachi jaore newēt'a. Maamina p'ariseorāpa māi āarea ijāa p'anima). ⁹Māipuru minachia k'iruu ooroa nibeesima. Chi eda waapēarā Moisepa bida jarateapaitairā, māirā p'ariseorāpa p'irabaridak'ari ibia jarasidama:

—Taipa unu p'anima nāi ēpēra nepira newēt'a. ¿Tachi jaore wa Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda ichi ome pedesiwēk'āra? Māiyai-pira ¿sāmaasá Tachi Ak'ōre ome k'iruuunaima?^w

¹⁰Āchi māicha atepe k'iruu pedea p'ani pēra papaká berā chi atepe chaarea bipa wap'ea basima Pablo wawaria p'edait'a. Māipuru papaká berā wāpisima Pablo āchi t'āenapema ēemarinak'ari chi papaká berā tuanapatai tede eda atewānamērā.

¹¹Māi teamasi Tachi Chipari Pablomá unupik'ari nāiya jarasima: «Pablo, sōpia base. Mi k'orea nāma Jerusalene pedeada jīra Roma p'uurude pida pedei bima».

Judiorāpa Pablo peadai k'orea pedeadada

¹²Norema chi eda waapēarā judiorāpa pedea ausidama Pablo

^u 23:2 Māi Anania p'aarerā chi atepe chaarea bi pasima āyo 47—59. Ichi minachia k'achia basima. Judio māiya bimina judiorāpa ichi peasidama āyo 66de. Capítulo 5de, chi Anania māi ēpēra awarai k'orea bi bima. Ichiaba capítulo 9de māinepa 22de chi Anania māi ēpēra awarai k'orea bi bima. ^v 23:3 ¡Pia jarateaparí jīra ook'ama! Griego pedeade nāiya bi bima: *jāirā te mawara iripema t'ot'oa p'irida*. Mateo 23:27-28; Ezequiel 13:10-16. ^w 23:9 Māiyai-pira ¿sāmaasá Tachi Ak'ōre ome k'iruuunaima? Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

peadai k'orea. Māi ēpēerāpa piarānēpa pedeasidama ne k'odai-wēt'a māinepa pania todaiwēt'a aba Pablo peautadea. ¹³Chi māi pedea audada imik'īra cuarenta p'anasidama. ¹⁴Āchi p'aarerā chi māirā chaarearāmā māinepa judiorā chōarāmā wānak'ari jarasidama:

—Taipa piarānēpa pedeasidama ne k'odaiwēt'a māinepa pania todaiwēt'a aba jāi Pablo peautadea. ¹⁵Māipuru nāiya oot'i. Mārāpa chi papaká berā chi atepe bia idit'i nū Pablo māicha māramā atewāpimērā. Jarat'i mārāpa ichi k'orea jīrak'aua idi k'īria p'anit'a. Ateewāutade nāma chei naena taipa ichi peadaipi.

¹⁶Maamina Pablo ūpēawēra warra arí basima. Māi k'ūtāpa chi āchia jara p'anit'a ūrik'ari chi papaká berā p'anapataimā Pabloa jarade wāsima. ¹⁷Māipuru Pabloa papaká berā chi māirā chaarea bi aba t'īk'ari jarasima:

—Nāi k'ūtā chi atepe bimá ateese. Ichia ne jara k'īria bima.

¹⁸Māine chi k'ūtā papaká berā chi atepe bimá atewāk'ari jarasima:

—Pablo, chi eda jīa nībipa mi t'īk'ari jarasima nāi k'ūtā pīmā atewāmērā. Ichia piá ne jara k'īria bima.

¹⁹Maapae papaká berā chi atepe bipa chi k'ūtā juade jitak'ari āyá atewāsima. Maapae idisima:

—¿K'āre miá jara k'īria bima?

²⁰Māine chi k'ūtāpa jarasima:

—Judiorāpa pedea ausidama nāiya oodai k'orea: āchia piá chi chupuria ididaipi Pablo nū chi judiorā chaarearā ará p'animā atewāpimērā. Jaradaipi ichi k'orea jīrak'aua idi k'īria p'anit'a. ²¹Maamina āchi pedea ijāarāse. Pablo peadai k'orea imik'īra k'ak'o cuarenta o k'ait'a mīru p'anima. Āchia piarānēpa pedeasidama ne k'odaiwēt'a māinepa pania todaiwēt'a aba Pablo peautadea. Ara nāiyana ichi peadai k'orea p'anima. Abapuru ni p'anima pia jarait'a Pablo atewāpimērā.

²²Maapae papaká berā chi atepe bipa k'ūtā jarasima:

—Chi pia miá jaradat'a mi āpia pida jararāse.

Māiya jarak'ari wāpisima.

Romanepemārāpa Pablo Cesarea p'uurudea ateewānana

²³Maapae papaká berā chi atepe bipa chi chaarearā berā ume t'īk'ari jarasima:

—Jiri atase papaká berā dosciento, papaká berā mūrane wāpatairā setenta māinepa papaká berā miasudepa k'īruupatairā dosciento, maapae nāi teamasi las nuevede Cesarea p'uurudea wāt'i. ²⁴Māi awara mūra Pablo pae atewāt'i nāi Judea tuadepema chi poro chaarea bi P'elimā pia atewānai k'orea.^x

^x 23:24 Māi P'eli Judeadepema chi atepe chaarea bi pasima āyo 52—60. Cesarea p'uurude bapachima.

25 Papaká berá chi chaarea bipa k'art'a nāiya bisima:

26 Mī, Claudio Lisiapa nāi k'art'a bīruma chi atepe chaarea bi P'eli pae. Mia k'īria bīma pi pia bait'a.

27 Judiorāpa nāi ēpēra jítadak'ari peadai pasima. Maamina mia k'awasima ichi romanepemapi. Māipuru papaká berá ome wāk'ari judiorā juadepema ēmarisima. 28 Mia k'awa k'īria basima ichi māi k'āre k'orea nepira pará biade a jara p'anāsīt'a. Māipuru ichi atewāsima chi judiorā chaarearā ará p'anímá.

29 Māine mia k'awasima abapuru āchi Moisepa bida k'orea ichi nepira paraayade a jara p'anít'a. Maamina ichia nemietá oowēa bi pēra peadaiwēa p'anima wa eda j'anaiwēa p'anima. 30 Māiya nak'ari mia k'awasima judiorā pedea ausidama ichi peadai k'orea. Ara māine ichi pimá peeyade asima. Māinepa mia āchiá jarasima chi ichia nemietá oosiade a jara p'anít'a pi k'īrari jarade wānai p'ani.

Pia base.^γ

31 Māine chi papaká berāpa ichia jarada jīra oosidama. Teamasi Pablo Antípatri p'uurudea atewāsídama. 32 Norema papaká

berá jīte wāpatairā āchi tedeajīitea wāsídama. Māine mūrane wāpatairāpa Pablo Cesarea p'uurudea atewāsídama. 33 Cesarea p'uurude chesidaide chi k'art'a chi atepe poro chaarea bia teasídama. Māinepa Pablo sida ichimá atewāsídama. 34-35 Māi k'art'a ak'ik'ari chi atepe poro chaarea bipa Pabloa idisima sāmāpema k'awayá. Pablo Cilicia jūanepema k'awaside nāiya jarasima: «Chi pi nepira pará biade apatairā chedak'ari mia piá ūriipi».

Maapae ichia chi papaká berá jarasima Pablo chi Herodepa oopida te atepe bide a atewānak'ari, āchia māma ak'idamērá.^z

Pablo P'eli k'īrari pedeada

24 ¹Ewari k'ak'o joesoma padak'ari p'aare minachia k'awa bi Anania chi eda waapēarā judiorā chōarā ome Cesarea p'uurude chesidama. Āchia chi k'aripa pedeparí Tértulo atewāsídama, ichia chi Pablo nepira P'eli k'īrari jaramērá. ²P'elipa Pablo atewāpísíde māi Tertulopa Pablo nepira pedea beesima. Nāiya jarasima:

—Chi atepe bi P'eli, pi tai chi poro chaarea beeda ewaridepa nāi tuade tāaraa nek'īramariwēa p'anima. Māinepa pi k'īrisia k'awa bidepa ne minachia oo bīma tai pia tuananamērá. ³Pia oo bi k'orea tai p'anicha ne āareaíne pia

^γ 23:30 *Pia base.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

^z 23:34-35 Māi Herode «Herode chi Chomaane» apachidama. Ichia warra chak'erā Belén p'uurude k'enasísima. Mateo 2:13-18.

biade apatama. ⁴Maamina tāaraa waa jaraemaapa mia piá chichupuria idiruma pi piadepa tai pedea ūrimērā.

⁵Taipa k'awa p'anima nāi ēpēra nepira pará baparit'a. Āarea nāi ijūiane judiorā k'iruupik'apiparima. Ichi chi Nazaredepema chi poro chaarea bipi. ⁶Māi awara Tachi Ak'ōre te minachia bide chi taipa ne p'ue oodaiwēa p'anit'a ichia māi ooyá oosima. Māipuru taipa ichi jitasidama. [Tai Moisepa bidadepa ichi nepira ak'idai k'iria p'anasidama. ⁷Maa-mina papaká berā chi atepe bi Lisiapa ichi jua chaareadepa k'iruuk'ari, tai juadepema ēemarisima. ⁸Māi awara jarasima chi ichi nepira pará biade apatairā pimá chedai p'anit'a.]^a Pia ichiá idipira k'awaiipi āarea taipa jara p'ani piarāt'a.

⁹Chi judiorā māma p'ani pida āarea māi pedea piarāane asidama.

¹⁰Maapae chi poro chaarea bipa Pabloa juadepa jarasima pedeamērā. Ara māine Pablopa jarasima:

—Mia k'awa bima pi tāaraa bi chi nāi tuadepema nepira ak'iparit'a. Māipuru mi ara michi k'orea sōpiadepa pedeaipi. ¹¹Mi ewari k'ak'o doce pa bima Jerusalenea wā basit'a, Tachi Ak'ōrea pia pedei k'orea. Pia māi k'orea abaiā idiipira

k'awaiipi māi piarāt'a. ¹²Chi mi nepira pará biade a p'anirāpa mi ununaé pasima chíara ome k'iruu pedea bit'a wa ēpēerā k'iruupik'api bit'a. Tachi Ak'ōre te minachia bide, judiorā ará pedeapatai tede māinepa mi āpia pida p'uurude pida mia māiya oo bit'a ununaé pasima. ¹³Nāi ēpēerāpa p'ue k'awapidawēma chi āchia jara p'ani piarāt'a. ¹⁴Maa-mina mia piá nāi jararuma: mia tai chōarāenapemarā Tachi Ak'ōrene ijāa bipi. Mi chi O Chiwidi apataidepemapi. Āchia māi O Chiwidi seade apatama^b maa-mina mia Moisepa bida māinepa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa bidadā āarea ijāa bima. ¹⁵Chi nāirā judiorāpa ni p'anima chi jip'a be māinepa chi jip'awēa be piudak'ari Tachi Ak'ōrepa chok'ae p'irabaripiit'a. Mia pida māi ni bima. ¹⁶Māipuru mia ne āarea ooparima Tachi Ak'ōre k'irari māinepa ēpēerā k'irari jip'a nipai k'orea.

¹⁷»Mi Jerusalén awara bada āyo minachia bak'ari, maapae māicha Jerusalenea wāsima, mi p'uurudepemarā nenea k'ede pae erreara teai k'orea māinepa Tachi Ak'ōrea ānimara paateai k'orea. ¹⁸Māiya bide chi Tachi Ak'ōre k'irari pia bai k'orea mia jōma ooside, Tachi Ak'ōre te minachia bide chi Asiadepema judiorāpa mi unusidama. Maamina ēpēra

^a 24:6-8 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade pedea corchetede bit'a newēma.

^b 24:14 Seade apatama. K'āp'ūra pedeade nāiya bi bima: *secta*.

minachia cheepiridaé pasima mǎinepa ēpēerā k'irupik'adaé pasima. ¹⁹Chi mi ununaanapa mi nepira pará biade a k'iria p'ani-pira, āchi pi k'irari mǎi jarade chedai p'anima. ²⁰Mǎiyawēpira chi nǎma p'anipa jaradai p'anima k'āre nemietá unusidat'a, chi judiorā chaarearā k'irari mi atee-wāsidaide. ²¹Abapuru p'ue jardaipi mia nǎiya jik'ua jarasit'a: “Idi mǎrapa mi nepira pará biade a p'anima chi piudaadarā chok'ae p'irabaridai mǎine ijāa bi k'orea”.

²²P'elipa chi O Chiwidi k'orea minachia k'awa bada pēra, Pablo nepira ak'iit'a itu bidook'ari, nǎiya jarasima:

—Papaká berā chi atepe chaarea bi Lisia cherude mia mǎra nepira ak'iipi.

²³Maapae ichia chi papaká berā chi mǎirā chaarea bia Pablo jǎa nibipatai tede ak'ipisima, mamina jarasima Pablopa oo k'iria bit'a itu oopimērā. Mǎinepa itu bisima chi Pablo ūpēa jǎra berāpa ichi k'aripade chedamērā.

²⁴Mǎiya nak'ari P'eli chi k'ima Drusila ome mǎicha chesima. Mǎi wēra judio pasima. ^cMǎine P'elipa Pablo t'isima ichia Jesucristo ijāanai k'orea pedea bi ūrii k'orea. ²⁵Mǎiya bide Pablopa chi tachi jǎp'a nipai k'orea, k'ak'ua jǎp'a uru bai k'orea mǎinepa Tachi Ak'ōrepa itiai ewari chei k'orea

pedeasima. P'elipa mǎi k'orea ūriside ne wap'eak'ari nǎiya jarasima: «Naapae wāse. Mi pari bide mǎicha pi t'īipi».

²⁶P'elipa k'irisia basima Pablopa ichiá erreara teait'a ichi k'ēet'aamērā. Mǎipuru edaide Pablo t'ī peepachima ichi ome pedei k'orea. ²⁷Āyo ume pada-k'ari P'eli chi poro chaarea bada itu bik'ari, maapae Porcio P'esto chi poro chaarea beesima. Mamina P'eli wāsidaide judiorā ome pia bee k'iria basima. Mǎipuru Pablo eda jǎa nibeesima.

Pablo P'esto k'irari bada

25 ¹P'esto chi mǎi tuadea chek'ari chi chaarea pai k'orea, ewari k'ak'o ūpea padak'ari Cesarea p'uurudepa Jerusalenea wāsima. ^d

²Māma p'aarerā chi mǎirā chaarearāpa mǎinepa judiorā chaarearāpa P'estoa Pablo nepira pará biade a jarasidama. ³Āchia P'estoa chichupuria idisidama Pablo Jerusalenea atee-wāpimērā. Mǎiya jarasidama Pablo ode peadai k'irisia p'ani pēra.

⁴Maamina P'estopa p'anoosima:

—Pablo Cesarea p'uurude eda jǎa nibima. Mi tāaraawēane māmá wāipi. ⁵Mǎipuru mǎra chi eda waapēarā atepe berā mi ome Cesarea p'uurudea wānai p'anima. Mǎi ēpērapa paritua nemietá oo badapara, māmapuru mǎrapa jaradai p'anima.

^c24:24 Mǎi Drusila Herode Agripa Naapema k'au pasima. Chi ūpēa Agripa Umepema pasima. Hecho 25:13. ^d25:1 Mǎi P'esto Judeadepema poro chaarea bi pasima āyo 6—62.

6 P'esto Jerusalemene ewari k'ak'lo ocho wa diez basima. Maa-pae Cesarea p'uurudea wāsima. Norema chi nepira ak'ipatai tede suak'abari beek'ari Pablo atee-wāpisima. 7 Pablo atee-wāsidaide judiorā Jerusalemepa chedaadapa ichi adu āarea jūrasidama. Māine ichia nemietá minachia oosiade a jarasidama, maamina p'ue k'awapidaé pasima chi āchia jara p'ani piarāpēat'a. 8 Māine Pablo ara ichia pedeasima:

—Mia aba pida nemietá oowēa bima. Moisepa bida itu biwēa bima, Tachi Ak'ōre te minachia bi mietá oopiwēa bima māinepa Romanepema chi atepe poro chaarea bi sida itu biwēa bima.

9 Maamina P'esto judiorā ome pia bee k'īria bi pēra Pabloa idisima:

—¿Pira Jerusalemene wā k'īria bik'āra mia pi nepira jāma ak'imērā?

10 Māine Pablopa p'anoosima:

—Mi nāma chi Romanepema chi atepe poro chaarea bipa bida nepira ak'iparí k'īrari bima. Nāmapuru pia mi nepira ak'ii bima. Pia minachia k'awa bima mia judiorā mi āpia pida piawēa oowēa bit'a. 11 Mia nemietá oo badapara, pia mi peai pasima. Mi pearāapade a biwēma. Maamina chi nāirā ēpēerāpa mi nepira pará biade a jara p'anit'a piarāwē pēra abai pida mi āchi juade bii

biwēma. Māipuru mia k'īria bima chi Romanepema chi atepe poro chaarea bipa mi nepira ak'imērā.

12 Māine P'esto chi ūrapatairā paara pedeak'ari Pabloa jarasima:

—Pia k'īria bima chi Romanepema atepe poro chaarea bipa pi nepira ak'it'a. Māiya ichimá peepi.

P'esto Agripa ome pedeada

13 Māiya nak'ari judiorā poro jūra jīparí jī bi Agripa ichi ūpēawēra Berenice ome Cesarea p'uurudea P'esto ak'ide wāsidadama.^e 14 Āchi māma tāaraa p'ani pēra P'estopa Agripá Pablo k'orea nāiya jarasima:

—P'elipa aba eda jīa nibi ameena nāma bima. 15 Mi Jerusalemene wā baside p'aarerā chi mairā chaarearāpa māinepa judiorā chaarearāpa māi ēpēra nepira pará biade miá māiya a jarasidama, māinepa ichi peapi-pade a jarasidama. 16 Mia āchiá jarasima abai pida chi nepira pará biade a jara berā k'īrari ara ichi k'orea p'ue pedeaiwēpira, tachi romanepemarāpa māi waa-pēarā juade teadak'at'a.

17 »Māipuru judiorā nāmá chedak'ari, niwēa norema mi nepira ak'ipatai tede suak'abari beek'ari māi ēpēra atee-wāpisima. 18 Maamina chi ichi nepira pará biade a jara p'anirāpa jaradaé pasima ichia nemietá oosit'a mia k'īrisia

^e 25:13 *Agripa*. Māi ēpēra Herode Agripa chi Naapema apatai warra pasima. Hecho 12:1-23 *Berenice*. Māi wēra P'esto k'ima Drusila ūpēawēra pasima. Hecho 24:24.

bada jīra. ¹⁹Māipari ichi nepira pará biade a jara p'anasidama chi áchia ijāa p'ani awara jaratea bi k'orea māinepa ēpēra Jesú apatai k'orea. Māi piudamina Pabloa jara bima chok'ae bit'a. ²⁰Mia k'awawēa beesima sāmaasá jāi nepira k'orea idiit'a. Māipuru mia Pabloa idisima Jerusalenea wā k'īria bi k'awayá māmapemarāpa ichi nepira ak'idamērā. ²¹Maamina ichia k'īria basima Romanepema chi atepe poro chaarea bi puru ichi nepira ak'iit'a. Māipuru mia ichi nāma eda jī nibipisima aba chi atepe poro chaareamá peerudea.

²²Māine Agripapa P'estoa jarasima:

—Mia māi ēpērā ūri k'īria bima.

P'estopa jarasima:

—Nū pia p'ue māia ūriipi.

Pablo Agripa k'īrari pedeada

²³Norema Agripa Berenice ome chi nepira ak'ipatai tede eda wāsidaide pia k'ak'apia p'anasi-dama. Māine papaká berā chi atepe chaarea p'anirā māinepa p'uurudepema chi minachia k'awa p'anirā eda errosidama. Maapae P'estopa Pablo enemeepisima.

²⁴P'estopa jarasima:

—Judiorā poro jūra jīparí jī bi Agripa māinepa āarea ēpēerā nāma tai ome ará p'ani, cha bi ēpēra māra k'īrari bit'a āarea judiorāpa Jerusalene māinepa nāi Cesarea p'uurude pida nepira pará biade a jara p'anima. Áchia miá bia jara p'anasidama ichi

peamērā. ²⁵Maamina mimá mi āpia pida nemietá oowēa bima ichi peadai k'orea. Māine ichia idisima Romanepema chi atepe poro chaarea bīpa ichi nepira ak'imērā. Māipuru mia ichi Romanea peei k'orea bima. ²⁶⁻²⁷Maamina mia piarā k'awawēma k'āre biit'a ichi nepira k'orea chi poro chaarea bīpa māi k'awamērā. Mimá mi āpia pida biwēpīra pari peeipi. Māipuru ichi māra k'īrari enemee-pisima. Judiorā poro jūra jīparí jī bi Agripa, mia k'īria bima piapuru māia pia ūriit'a. Māiya chi mārāpa ichiá minachia ididak'ari, mia tachi poro chaarea pae ichia nemietá oodat'a k'art'ade p'ue biipi.

26 ¹Maapae Agripapa Pabloa jarasima:

—Ara pichi k'ak'uat'u itu pedeapiruma.

Ara māine Pablo jua it'aa jira-k'ari pedeasima:

²—Poro jūra jīparí jī bi Agripa, mi arapá bima idi pi k'īrari ara mi k'orea pedearu pēra. Mia k'awapiipi chi judiorāpa nepira pará biade a jara p'animina mi nepira pará biwēt'a. ³Pia minachia k'awa bima tachi judiorā sāmaasá p'anapatai māinepa k'īra awara pedeapatai. Māipuru chichupuria idiruma mi pedea sēwēa ūrimērā.

⁴»Āarea judiorāpa k'awa p'anima mi k'ūtāenapema sāmaasá basit'a mi tuade māinepa Jerusalene. ⁵Áchia k'awa p'anima mi p'ariseopi. Parituapa māi pi

k'irari jara k'iria bipira, māi jarai bima. Pia k'awa bima Moisepa bida ūrinai k'orea p'ariseorāpa jīrak'aua oopatai.

6»Maamina Tachi Ak'ōrepa tachi chōarāenapemará teai jarada ni p'ani k'orea idi āchia mi nepira pará biade a jara p'anima. 7-8 Piarā āarea Israel doce warrarānepa ununaanarāpa ijāa p'anima Tachi Ak'ōrepa tachi chok'ae p'irabaripit'a. Māipuru tachia āst'á māinepa teamasi Tachi Ak'ōrea pia pedeapatama. Poro jūra jīpari jī bi Agripa, māi ijāa bi k'orea waapēarā judiorāpa mi nepira pará biade a jara p'anima.

»Tachi Ak'ōrepa tachi chok'ae p'irabaripit'a ijāa p'anipira ʒk'āre k'orea ijāanawēa p'anima ichia piu bada aba chok'ae p'irabaripisit'a?

Māiya jarak'ari Agripá nepirisima:

9—Mia naena k'irisia basima ne āarea ooi bit'a ēpēerāpa Jesús Nazaredepema ijāapidaemaapa. 10 Mia Jerusalene piarā māiya oosima. P'aarerā chi mairā chaarearāpa āchi t'īnepa miá itu Jesude ijāapatairā minachia eda jīa nibipisidama. Māinepa māi ēpēerā peapisidaide mia pida pia biade asima. 11 Judiorā ará pedeapatai techa mia āchi itiapipachima. Bari k'ak'o minachia āchiá

Jesú k'orea k'achia pedeapisima. Mi āchi ome minachia k'iruu bada pēra tua awaraidepema p'uurude pida ēp'ēpachima.

12»Ewariaba p'aarerā chi mairā chaarearāpa mi Damasco p'uuru-dea peesidama āchi t'īnepa Jesude ijāapatairā jitak'oamērā. 13 Maamina, poro jūra jīpari jī bi Agripa, imat'ip'a ode wārune mi māinepa chi mi ome wā p'ananapa it'aripa jērat'iu chesit'a unusidama. Māi urua bi imata k'aepēra atepe achiterrea basima. 14 Āarea tai jeeda baesidama. Māine mia pedea ūrisima. Māi pedeapa miá hebreo pedeade nāiya jara-sima: “Saulo, Saulo, ʒk'āre k'orea mi ēp'ē bima? Chi k'umia bimá t'iarude, ara pichi tuaba p'uapaprima”. 15 Māine mia idisima: “Mi chipari, ʒpi k'aima?” Mi Chiparipa p'anoosima: “Mi Jesupi, chi pia ēp'ē bipi. 16 Maamina p'irabarise. Ara mi piá unupisima, chi mi pae pari mimiaparí bai k'orea. Pia ununat'a māinepa mia unupit'a pedei bima.^f 17-18 Mia pi judiorā juadepema māinepa judiorāwē juadepema atewāipi. Mia pi judiorāwēmá peepi mi chi piarāpēa pedea k'awadamērā.^g Māipuru p'ārione tuanana inaane p'irriadaipi. Tiore juadepema āyá wānak'ari Tachi Ak'ōremá chedaipi. Mine ijāauta k'orea āchia nemietá oodada

^f26:16 Pia ununat'a. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *pia minepa ununat'a.* ^g26:17-18 Mi chi piarāpēa pedea k'awadamērā. Griego pedeade nāiya bi bima: *āchi tau ewadamērā.*

Tachi Ak'õrepa k'ĩrisia atuaipi. Māinepa Tachi Ak'õrepa āchi biipi ichia jiri atada māi p'uurudepemarā p'ananamērā”.

19»Poro jūra jīparí jī bi Agripa, Jesupa māi ewaride miá jaradat'a mia āarea oosima.^h 20Mia naena Damasco p'uurudepemarā jarasima āchia nemietá oopatai itu bidak'ari Tachi Ak'õremá chemērā. Māiya nak'ari Jerusalén p'uurude, āarea Judea tuade māinepa judiorāwēmá pida abarik'a jarasima. Āareairá jarasima pia oo p'anani p'anima, āchia nemietá oodada piarā itu bidadat'a unupidai k'orea. 21Māipuru judiorāpa mi Tachi Ak'õre te minachia bide jitadak'ari pea k'ĩrisidama. 22Maamina Tachi Ak'õrepa māi ewaridepa mi k'aripa bi pēra mia chi minachia k'awa p'ania māinepa chi minachia k'awawēa p'ania wapida Jesú k'orea pedea bima. Tachi Ak'õre pari pedeapatairāpa māinepa Moisepa k'āre baeit'a jarasidama. Māit'a mia jara bima. 23Āchia jarapachidama Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripapari teai jarada māi bai basit'a māinepa chi piudadepema naa chok'ae p'irabarii basit'a, chi tachi k'aripai inaa bit'a judiorā māinepa judiorāwēa jarai k'orea.

24Pabloa māiya ara ichi k'ak'ua k'orea pedea bide P'estopa jik'ua jarasima:

—Pablo, jipi k'ĩra piawēa bima! Pia minachia k'art'a k'awa bidepa k'ĩra piawēa beesima.

25Maamina Pabloa jarasima:

—Chi atepe chaarea bi P'esto, mi k'ĩra jip'a bima. Chi mia jara bi piarāpēapi māinepa arí biipi. 26Chi poro jūra jīparí jī bi Agripapa māi k'awa bima. Māipuru mi ichi k'ĩrari ne wap'eawēa pedea bima. Mimá ichia Jesú k'orea āarea k'awa bima āareairāpa minachia nepiripata pēra. 27Poro jūra jīparí jī bi Agripa, chi Tachi Ak'õre pari pedeapatairāpa māi k'orea bidada ¿pia ijāa bik'āra? Mia k'awa bima pia ijāa bit'a.

28Agripapa Pabloa jarasima:

—¿Pia ara nāiya miá Cristode ijāapiik'āra?ⁱ

29Pabloa jarasima:

—Mia Tachi Ak'õrea it'aa chiidi bima tāaraawēane wa tāaraarune pi māinepa āarea chi mi pedea ũri p'ani mi jira p'ananamērā, maamina nāi k'anena newēa.

30Māiya jarak'ari Agripa, P'esto, Berenice māinepa āarea chi māma suak'abari berā p'irabaridama. 31Tajatá wānak'ari āchicha jara tuanasidama:

—Jāi ēpērapa nemietá oowēa bi k'orea piui biwēma wa eda jia nibii biwēma.

32Māine Agripapa P'estoa jarasima:

^h26:19 Jesupa māi ewaride miá jaradat'a. Griego pedeade nāiya bi bima: k'āmok'araa jira ununa. ⁱ26:28 Griego pedeade māipa ichiaba jara bima: «Pia miá perá k'ĩrisiapisima Cristodé ēpēra pait'a».

—Nāi ěpērapa chi Romane-pema chi atepe poro chaarea bia ichi nepira k'orea ididawēpara, pia ichi p'ue k'ĕet'aa'i pasima.

Pablo Roma p'uurudea wāna

27 ¹Māi ewaride chi poro chaarea bipa tai Italia tuadea wānai p'aniane a jarak'ari, Pablo māinepa chi eda waapēarā jīa nīp'anana, māirā Julio juade bisima. Māi Julio papaká berā chi Augusto apataidepema chi māirā chaarea pasima. ²Maapae tai p'āp'orro Adramitio p'uurudepemanē batoodak'ari wāsídama. Māi p'āp'orro Asia tuade p'uuruča wāru pasima. Ūpēa Aristarco Macedonia tuadepema tai ome wāsima. Ichi Tesalónica p'uurudepema pasima.

³Norema Sidón p'uurude pasidama. Māine Juliopa sōpiadepa Pablo ichi ūpēarā jīra p'animá itu

wāpísima ichi ne newēa bit'a māi teadamērā. ⁴Maapae Sidonepa wānak'ari Chipre ijūa p'irra bi k'ait'a wāsídama, chi nāupa p'āp'orro k'īramá jārāp'ua nibasidēpa. ⁵Cilicia tua k'īrari māinepa Panp'ília k'īrari p'usade wānak'ari Liciadepema Mira p'uurudea chesídama.

⁶Māma papaká berā chi māirā chaarea bīpa awara p'āp'orro Alejandría p'uurudepema unusima. Māi p'āp'orro Italia tuadea wāru pasima. Tai ichi ome māi p'āp'orrode batoodak'ari wāsídama. ⁷Ewari minachia pa bide pik'á wāsídama nāu k'īramá p'ōat'i nībada pēra. Chi t'aju basima Gnido k'īrari padai k'orea. Wapida nāu minachia p'ōat'i nībi pēra Creta ijūa p'irra bi ik'idá wāsídama Salmona k'īrari. ⁸P'usa ik'idá mīa

Pablo Romane wāna (27:1—28:14)

wāpodosidaide Lasea p'uuru
k'ait'a Bueno Puerto apataimá
pasidama.

⁹Minachia tāaraauta pēra
judiorā Tachi Ak'ōrene k'īrisia-
dayá nek'odak'apí ewari wāyá pa
basima. Māi ewaridepa p'usade
wāi k'achia bapachima.^j Māi-
puru Pablopa chi poro chaarea
p'anirá jarasima waa wāpidae-
maapa. ¹⁰Nāiya jarasima: «Poro
chaarearā, mia k'awa bima
tachi waa wānaipira k'achiade
wānait'a. P'āp'orro āriipi, chi
mārapa atewāuta neet'á āarea
atuadaipi,^k māinepa tachi sida
piudaipi».

¹¹Maamina papaká berā chi
māirā chaarea bīpa Pablo pedea
ūrié pasima. Māiyawēapuru chi
p'āp'orro atewāparí māinepa
chi p'āp'orro chipari pedeat'u
ījāasima. ¹²Māi p'āp'orro jīpa-
taimá piawēa basima, māi ewari
ewāra nibide māma ninai k'orea.
Māipuru chi ēpēerā minachia
p'anirāmá pia basima P'enice
p'uurudea wānait'a māma chi
ewari ewāra nibit'a ninai k'orea.
Māi p'uuru sida Creta ijūa p'irra
bide bima. Māmāipa unupa-
chidama k'īraripema estarik'a
māinepa āpīteapema estarik'a.^l

**Nāu minachia che nibipa
p'āp'orro āyá atewāna**

¹³Māine nāu āpītepa pik'á
p'ōat'i nibee'ari, pia wānai
k'īrisiasidama. Chi jiorro
p'āp'orro jōe uru nibee'ari it'aa
jiradak'ari Creta ijūa p'irra bi
ik'idá wāsidama. ¹⁴Maamina
tāaraawēane nāu minachia
Euroclidó apatai chi ijūa p'irra
bidepa minachia p'ōat'i nibe-
sima. ¹⁵Māipa chi p'āp'orro
āyá atewāsima. Chi p'āp'orro
k'ū p'ue ará jīp'a bidawē pēra
nāua itu atepisidama. ¹⁶Ijūa
āpia p'irra bi Claudia apatai
āpīte wāsidaide māine nāu ibia
p'ōat'iwēa beesima.^m Māine chi
japa āpia bit'a toeda jī nibada
p'āp'orrode it'aa jirasidama,
maamina chi t'aju basima. ¹⁷Māi
chi japa āpia bit'a eda bidak'ari,
chi p'āp'orro jīk'arapa āarea pia
pira jīsidama, āripidaemaapa.
Māine wap'ea p'anasidama ipu
Sirte īri p'aneenait'a. Māipuru
p'āp'orrode p'aru it'i jira bipatai
edá bidak'ari itu nāua atepisi-
dama.ⁿ ¹⁸Norema nāu wapida
minachia p'ōat'i nibasima. Māi-
puru chi p'āp'orrode mimia-
patairāpa neet'á atewāutat'a

^j 27:9 Māi arapaapatai ewari chi Tachi Ak'ōrepa ēpēerāpa nemietá oopatait'a
k'īrisia atuai ewaripi. Levítico 16:1-34; 23:26-32. Āyocha septiembrede baeparima.
Septiembredepa febrerodea māi ewari minachia ewārapachidepa, p'ue p'āp'orrode
p'usade wānak'a pasima. ^k 27:10 Māi p'āp'orro Alejandría p'uurudepema trigo
minachia atewāpachima Romanea. ^l 27:12 Māmāipa unupachidama k'īraripema
estarik'a māinepa āpīteapema estarik'a. Griego pedeade nāiya bi bima: *māmāipa
occidente unupatama*. Chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: *occidente
k'aepēra oriente*. ^m 27:16 Griego pedeade Cauda ichiaba «Claudia» apatama.
ⁿ 27:17 *P'āp'orrode p'aru it'i jira bipatai*. Griego pedeade māi pia ūrinawēma.

toedá amaak'oasidama p'āp'orro wēsá beemērā. ¹⁹Nāu wapida minachia p'ōat'i nībi pēra, ewari ūpeaide ara āchi juapa^o chi p'āp'orrodepema chi ne chik'ia berā toedá amaak'oasidama. ²⁰Māiya p'anine ewari minachia imata māinepa k'āk'āi ununa-wēa p'anasidama. Māi iu mietá wapida che biēra waa p'anantai k'īrisiadaē pasima.

²¹Ewari k'ak'o minachia tai nek'odawēa p'anasima. Māipuru Pablo āarea t'āena bai nibeek'ari jarasima:

—Ēpēerā, mia mārā jarasima Creta ijūa p'irra bidepa wāpidaemaapa. Mi pedea ijāananaa-para nāi nepirade p'ananiwē pasima māinepa ne atuadaiwē pasima. ²²Maamina ne minachia k'īrisiarāt'i. Nāi p'āp'orro āarea āriimina aba pida piudai-wēma. ²³Mi Tachi Ak'ōrenepi. Ichide ijāa bīma. Teamasi chi ichia it'aripa peeda mik'á bai nibeek'ari, ²⁴miá jarasima: “Ne wap'earāse, Pablo. Pi Romane-pema chi atepe poro chaarea bi k'īrari pedei bīma. Pi k'orea Tachi Ak'ōrepa āareairā nāi p'āp'orrode wāutat'a itu piupiiwēma”. ²⁵Māipuru, ēpēerā, sōpia p'anat'i. Mia ijāa bīma Tachi Ak'ōrepa ooit'a, chi it'aripa peedapa miá jarada jīra. ²⁶Maamina paritua ijūa p'irra bide māi ipude wānai p'anima».

P'āp'orro ārina

²⁷Tomio ume parude Adriático p'usade ūu wāsídama. Māi ewate teamasi estarik'a chi p'āp'orrode mimiapatairāpa k'īrisiasidama ijūa k'ait'a pa p'anit'a. ²⁸Jik'aradepa chi p'usa edá chaasidaide juachama veinte basima. Wawá wāutade māicha chaasidama. Māine juachama quince basima. ²⁹P'ēyamá t'īunai wap'ea p'ani pēra, chi p'āp'orro ātaudepa jiorro jōe uru nibeeparí k'īmari edá t'aa peesidama. Maapae minachia wap'ea p'anipa it'aa chiidi p'anisidama isapea āsā papidai k'orea.^p ³⁰Māiya p'anine p'āp'orrode mimiapatairā p'āp'orrodepa mīru-wānai k'īrisiasidama. Māipuru chi japa āpia bit'a edá jirapodosidama chi k'ūne jiorro p'āp'orro jōe uru nibeeparí edá jira peedai māiya k'īrisiapidai k'orea. ³¹Maamina Pablopa papaká berā chi mairā chaarea bia māinepa chi ichidí papaká berá jarasima: «Jāirā p'āp'orrode p'aneenaepira mārā p'ue k'aripadaiwēma».

³²Māipuru papaká berāpa japa jī bi jik'ara t'ia k'ōnak'ari p'usadea edá baepisidama.

³³Āsā papodode Pablopa āareairá nek'odamērā jarasima: «Tachi sāit'a atua p'ani pēra tomio ume mārā nek'odawēa p'anima. ³⁴Mia chichupuria idiruma nek'odamērā. Māiya k'ak'ua chaarea

^o 27:19 *Ara āchi juapa*. Chi eda waapēarā k'art'ade griego pedeade bi bīma: *ara tachi juapa*. ^p 27:29 *Isapea āsā papidai k'orea*. Griego pedeade māi ichiaba jara bīma minachia k'īrisia parā p'anine ni p'anasidama isapea ewarimērā.

p'aneenaipi pia choadai k'orea.
Aba pida piuiwēma». ⁹

³⁵Māiya jarak'ari Pablopa p'ana juade atak'ari āareairā k'īrari Tachi Ak'ōrea sōpia biade asima. Maapae p'ana t'oet'aak'oak'ari k'osima. ³⁶Māi unuutade āareairā sōpia p'aneenak'ari nek'osidama. ³⁷Tai p'āp'orrode ēpēerā 276 p'anasidama. ³⁸Āchi jāwaana-k'ari trigo p'usade bat'a peek'oasidama p'āp'orro wēsāmērā.

³⁹Āsā paside āchia ijūa unusidama maamina k'awadaé pasima sāma p'anit'a. Māi ijūane senia jira to ik'idá ununak'ari, k'īrisiasidama p'uedaipira, chi p'āp'orro māi ipu ik'idá bari ūu bidait'a. ⁴⁰Māipuru chi jiorro p'āp'orro jōe uru nibeparí jik'ara t'iak'ōk'oadak'ari p'usade t'aa peesidama. Māinepa chi p'āp'orrode juadepa pirabari atewāparí jī bada ērasidama. Maapae chi k'ūne p'aru it'i jira bipatai it'aa jirasidama nāupa ipudea atewāmērā. ⁴¹Maamina ik'idá pai naena, chi p'āp'orro k'ū ipu minachia bimá t'īune wāk'ari ipude eda joa beesima. Māiya bide p'usa t'awa ibia cherupa chi p'āp'orro ātau āripodosima.

⁴²Māine papaká berāpa chi eda jīa niberā peadai k'īrisiasidama aba pida ūu wānak'ari mīrupidae-maapa. ⁴³Maamina papaká berā chi māirā chaarea bipa Pablo k'aripayá bada pēra, māirā itu k'enapié pasima. Māipari āarea

chi k'ui k'awa berā naa p'usadea edá jīitipisima ipudea ūu wānamērā. ⁴⁴Chi waapēarā p'āp'orrode ne beada wa pak'urude īri ūu wāpisima. Māiya āareairā tuá pia jōnawēa wāsidama.

Malta ijūa p'irra bide tuanana

28 ¹Tuá chedak'ari taipa k'awasidama māi ijūa p'irra bi Malta apatait'a. ²Chi māmapemarā tai ome minachia sōpia p'anasidama. K'oe che nibi pēra māinepa k'ōresá nibi pēra āchia t'ipi uruapidak'ari taiyá jarasidama t'ipi k'āne chedamērā. ³Pablopa pak'uru jua jiri p'ek'oak'ari t'ipi uruadea bat'a basima. Māine chi wāsiapa taama ochiak'ari Pablo juade k'aa jira beesima. ⁴Māi taamapa Pablo juade k'aa jira bit'a unusidaide chi māi ijūa p'irra bidepemarāpa ara āchi tuaba jara tuaneesidama: «¡Jāi ēpēra mīa peaparipi! P'usadepema piuwēa chok'ae beesimina tachi sādo wērapa^s ichi itu chok'ae bapiiwēma».

⁵Māine Pablopa taama t'ipidea jīnap'et'at'aasima, māine ichi ne baé pasima. ⁶Āareairāpa ak'i tuanasidama Pablo ooro k'awadayá wa māiya bide piui k'awadayá, maamina māiya tāaraa ak'i p'anine Pablo mi āpia pida piawēa beé pasima. Māipuru āchia k'īrisia awara k'īrisiadak'ari Pablo

⁹27:34 *Aba pida piuiwēma.* Griego pedeade nāiya bi bima: *māra puda mi āpia pida atuiwēma.* ^r27:37 276. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: 76. ^s28:4 *Tachi sādo wērapa.* Chi Maltadepemarāmá, māi chi «Tachi Nepira Jīpa Ak'iparí» sādo wēra apachidama.

© 1996 David C. Cook

Taamapa Pablo jua k'aada (28:3-5)

ak'õre minachia k'awa biade a jarasidama.

7 Māi ijūa p'irra bide chi poro chaarea bi Publio apachidama. Māi Publiopa tai p'ani k'ait'a ijūa-t'a uru basima. Ichia tai ichi tede ewari k'ak'o ūpea sōpia k'āipisima. 8 Māiya p'anine Publio ak'õre amisuk'ari, k'ia nibeek'ari, k'idade basima. Māineepuru Pablopa ak'ide wāk'ari, it'aa chiidik'ari māine ichi jua ĩri bisima. Māine jīpa beepisima. 9 Māipuru waapēarā k'idade be chedak'ari Pablopa jīpa beepisima. 10 Māi ēpēerāpa tai chi minachia k'awa p'anirā jīra pia oosidama. Māicha p'āp'orrode batoosidaide chi taipa ne newēa p'ananat'a āchia āarea teasidama.

Romanea chedada

11 Jedek'o k'ak'o ūpea pada-k'ari, p'āp'orro Alejandría p'uuru-depemane batoosidama. Māi p'āp'orro māi ijūa p'irra bide basima ewari ewāra pēra. Chi p'āp'orro k'ūne āchi sādo be ume uru basima: aba Cástor apatama, chi abai Polu apatama.^t 12 Siracusa p'uurudea padak'ari, ewari k'ak'o ūpea māma p'anasidama. 13 Māmāipa p'usa ik'idá k'ait'a wāutade Regio p'uurude pasidama. Norema wāutade nāu āpīte p'ōat'ī nibi pēra māi norema Puteoli p'uurude chesidama. 14 Māma taipa chi eda waapēarā ūpēarā unusidama. Āchia taiyá

^t28:11 Chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: *Dioscuros*. Māipa jara bima māi umepema sādorā mikisu pasit'a. Māi ewaride ēpēerāpa āchi sādorā p'āp'orro k'ūne oopachidama.

jarasidama āchi ome tomio aba p'ananamērā.

Māmāipa Roma p'uurudea pasidama. ¹⁵ Ūpēārā Romane-pemarāpa tai wāuta ūrisidaide pia pedeade chesidama. Waa-pēārā Apio p'uurudea chesidama māinepa waapēārā Tres Taberna p'uurudea chesidama. Pablopa āchi unuside Tachi Ak'orea pia pedeak'ari, āchi k'orea arapá beesima. ¹⁶ Roma p'uurudea chedak'ari papaká berā chi mairā chaarea bipa chi jīa nip'anirā chi māmepema chaarea bia juade teasima, maamina Pablo tuaba te awara bide itu beepisima.^u Papaká bi aba bisima ichi ot'ea bamērā.

Pablopa Romane be judiorá jarada

¹⁷ Ewari ūpea padak'ari Pablopa Romanepema judiorā chi atepe berā t'īpisima. Āarea ará p'anasi-daide Pablopa jarasima:

— Ūpēārā, mi mi āpia pida tachi judiorá piawēa oowēa basimina, māinepa tachi chōarāenapemarāpa oopatai k'orea piawēa pedewēa basimina, mi Jerusalene eda jīa nibidak'ari maapae romanepemarā juade bisidama. ¹⁸ Romanepemarāpa miá minachia idisidaide mi nepira newēa unusidama, mi pedai k'orea. Māine mi ājǎ bidayá p'anasidama.

¹⁹ Maamina judiorāpa māiya k'irianaé pasi pēra, mia idisima chi Romanepema chi atepe poro chaarea bia mi nepira ak'imērā. Māiya oóe pasima ara mi p'uuru-depemarā nepira p'aniane a jara k'iria bada pēra. ²⁰ Māipuru mia māra unu k'iria basima māra ome pedei k'orea. Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada āarea israel ijūanepemarāpa ni p'anima.^v Ichi k'orea mi nāiya k'ānenapa jī bima.

²¹ Māine āchia jarasidama:

— Judeadepemarāpa taiyá pi k'orea k'art'a tea peedawēa p'anima. Tachi ūpēārā judiorā abai pida jāmāipa chewēa bima pi k'orea k'achia pedei k'orea. ²² Maamina taipa k'awa p'anima āarea tuacha jāi k'irisia chiwidi k'orea piawēa pedea p'anit'a. Māipuru ūri k'iria p'anima pia sāmaasá k'irisia bit'a.

²³ Māine āchia ewari aba bisidama. Māi ewari cheside ēpēerā minachia Pablo bimá cheepiridama. Tap'ededa waa k'ewara Pablopa pedea basima Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bi k'orea. Moisepa bidadepa māinepa Tachi Ak'ōre pari pedea-patairāpa bidadadepa jaratea basima Jesude ijāanamērā.

²⁴ Pablopa jarada chi eda waa-pēārāpa ijāasidama, maamina waapēārāpa ijāanaé pasima.

^u 28:16 Chi jīa nip'anirā chi māmepema chaarea bia juade teasima. Griego pedeade chi eda waapēārā k'art'ade māi newēma. ^v 28:20 Griego pedeade māipa ichiaba jara bima: Mīa ijāa bima piudarā chok'ae p'irabaridait'a āarea israel ijūanepemarāpa ijāa p'ani jīra. Hecho 23:6; 24:15; 26:6-8.

²⁵Māipuru k'ĩruu pedeadak'ari wānai k'orea k'ĩrisiasidama.

Māine Pablopa nāiya jarasima:

—Tachi Ak'õre Jaorepa māra chõarāenapemarǎ piarǎ pedea Tachi Ak'õre pari pedeaparǎ Isaía-depa nāiya jarasima:

²⁶“Nāi p'uuruua nāiya jarade wāse:

Mārapa ũri p'animina k'awadaiwēma.

Minachia unu p'animina k'awadaiwēma.

²⁷Āchia sōnepa p'ue k'awadawēma, k'ĩiridepa ũri k'ĩrianawēma māinepa taudepa unu k'ĩrianawēma.

Māiya bedaépara āchia ununai pasima, ũrinai pasima māinepa sōnepa k'awadai pasima.

Maapae mine ĩjāanak'ari mia āchi jipa beepii pasima”.

²⁸»Nāi k'awat'i: Tachi Ak'õrepa tachi k'aripai jara bit'a judiorā-wēmá peesima. Āchia māi pia ũrinaipi.

²⁹Pablopa māiya jaraside judiorā āchi tuaba k'ĩruu pedea p'ani āyá wāsidama.”

³⁰Māiya nak'ari Pablo āyo k'ak'o ume māma te aba bide beesima. Māi te chiparia erreara teapachima māma bai k'orea. Chi ichi ak'ide wāutarǎ āarea pia pedeapachima. ³¹Ichia wap'eawēa pedeapachima Tachi Chipari Jesucristodepa Tachi Ak'õrepa ichidirǎ ichi juade ua bi k'orea. Māine abai pida ichiá ne māiya oorāpade a jarak'a pasima.

^w 28:29 Griego pedeade chi eda waapēarǎ k'art'ade māi versículo newēma.

28:26-27 Isaía 6:9-10.

Romano

K'art'a Pablopa bida ũpëarã Romanepemarã pae

Ãyo 56de Pablopa nãi k'art'a ũpëarã Roma p'uurudepemarã pae bisima. Roma p'uurudea wãwëa bada përa k'art'a bisima ichi k'orea k'awadamërá. K'ĩrisia p'anima Jerusalenea wãi naena Corinto p'uurudepa tea peesit'a. (Hecho 20:1-3).

Roma p'uurude ũpëarã judiorã mãinepa judiorãwët'a p'anasima. Judiorãpa Moisepa bidade ijãa p'anapachidama maamina judiorãwëpa mãine ijãanak'a pasima. Mãipuru Pablopa nãi k'ĩrisia pia bit'a 1:16-17de bisima: «Mi p'era-k'ama chi pedea pia Jesú k'orea jarateai k'orea, chi mãi pedea ijãauta Tachi Ak'õrepa ichi jua chaareadepa jõma k'aripapari përa; naa judiorã mãinepa judiorãwë sida. Mãi pedea piadepa Tachi Ak'õrepa k'awapi bima ara ichit'u jip'a bit'a tachi k'aripai k'orea».

Pablopa naa bisima judiorãpa mãinepa judiorãwë pida nemietá oopatai k'orea Tachi Ak'õrepa ãchi nepira ak'iit'a. (1:18—3:20). Mãi ñari bisima Tachi Ak'õrepa ichi sõpiadepa Jesucristode ijãapatairã chi ichidirã jip'a berã paara bii k'orea (3:21—5:21). Mãi ñari bisima Tachi Ak'õrepa Jesucristode ijãa be ichi Jaoredepa ara ichi pae pia bipariit'a (6:1—8:39). Mãi ñari bisima chok'arã judiorãpa Jesucristode ijãanawëa p'animina ewariaba ijãanait'a (9:1—11:36). Mãi ñari bisima sãmaasã tachi jip'a nipadai p'anit'a (12:1—15:13). K'aadea bisima España tuadea wãi naena ũpëarã Romanepema ak'ide wã k'ĩria bit'a (15:14-28). Pablopa k'aadea bida 16:1-27de bima.

Nãi k'art'ade Pablopa naa bida

1 ¹ Mi Pablopi, Jesucristo pae pari mimiaparí. Tachi Ak'õrepa mi jiri atasima Jesucristopa peeda bamërá mãinepa bisima chi pedea pia Tachi Ak'õre k'orea jarateade wãmërá.

² Mãi pedea pia Tachi Ak'õrepa chõarãena teayade a jarasima. Ichi pari pedeapatairãpa mãi k'orea Ichi Pedea pia bi k'art'ade bisidama. ³⁻⁴ Mãi pedea pia ichi

Warra k'orea jara bima. Ichi Warra Tachi Chipari Jesucristo nãi k'ak'uade Israeldepema poro jũra jiparí jĩ bi Davideda chedapi. Ichiaba ichi piu bada chok'ae p'irabaripiside Tachi Ak'õre Jaorepa unupisima Tachi Ak'õre Warra chaarea bit'a.

⁵ Jesucristodepa Tachi Ak'õrepa mi bisima ichia peeda bamërá. Ichidepa mãiya bisima jõma tuachadepemarãpa Jesucristode ijãanamërá, ichi pedea oodamërá

māinepa ichiá pia pedeadamērá.
 6Māra sida Tachi Ak'ōrepa t'īsima
 Jesucristo pae p'ananamērá.

7Mia nāi k'art'a biruma āarea
 Romanepema ūpēarā pae.
 Tachi Ak'ōrepa māra k'īria bima
 māinepa t'īsima ichi ēpērarā
 p'ananamērá. Mia k'īria bima
 Tachi Pajānepema Ak'ōrepa, Tachi
 Chipari Jesucristo ome āchi sōpia-
 depa māra k'aripa p'ananaít'a ne
 k'īrisiawēa p'ananamērá.

**Pablo Roma p'uurudea
 wāyá bada**

8Naa mia jararuma: Jesucristo-
 depa mia jōma māra k'orea Tachi
 Ak'ōrea sōpia biade aparima
 mārapa Jesucristode ijāa p'ani
 k'orea tuachadepemarāpa pedea
 p'ani pēra. 9Tachi Ak'ōrepa k'īria
 bit'a āarea mi sōnepa oo bima, chi
 pedea pia ichi Warra k'orea jaratei
 bi pēra. Ichia k'awa bima mia
 it'aa chiidirucha māra k'orea it'aa
 chiidiparit'a. 10Mia it'aa chiidipa-
 rima ichia k'īria bipira mi itu māra
 ak'ide wāpimērá. 11Piarā mia
 māra unu k'īria bima Tachi Ak'ōre
 Jaoredepa k'aripai k'orea. Māiya
 māra chaarea p'ananaipi. 12Mia
 k'īria bima tachia abarik'a Cristode
 ijāa p'aninepa chi k'aripa p'ana-
 naipi chaarea p'ananai k'orea.

13Ūpēarā, mia k'īria bima
 mārapa k'awadait'a piarā bari

k'ak'o minachia māramá wāi
 k'īrisia basit'a. Maamina wapida
 p'ue wāwēa bima. Māramá wā
 k'īria bima mia jaratea bidepa
 māmapemarāpa Jesucristode ijāa-
 namērā waapēarā tuadepemarāpa
 ijāanana jīra.^a 14-15Mia pedea pia
 Jesú k'orea jōmāirā jaratei bima.
 Ne k'awa berá, ne atua k'edea,
 k'art'a k'awa berá māinepa k'art'a
 atua berá jaratei bima.^b Māi
 k'orea māra Romanepemarā pida
 jarateade wā k'īria bima.

16Mi p'erak'ama chi pedea pia
 Jesú k'orea jaratei k'orea, chi
 māi pedea ijāauta Tachi Ak'ōrepa
 ichi jua chaaredepa jōma k'aripa-
 pari pēra; naa judiorā māinepa
 judiorāwē sida. 17Māi pedea pia-
 depa Tachi Ak'ōrepa k'awapi bima
 tachi k'aripait'a, ichia jara bi jīra.^c
 Jesucristode ijāautarā māiya bai-
 pi. Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi
 bima:

«Chi jīp'a bit'a, Tachi
 Ak'ōrene ijāa bidepa
 chok'ae baiipi».

**Ēpērarā Tachi Ak'ōre
 k'īrari nepira pará p'ani**

18Tachi Ak'ōrepa pajānepa
 k'awapi bima nemietá oo berá
 māinepa jīp'awēa berá ichi
 k'īruupidepa āarea itiait'a. Āchia
 nemietá oo p'aninepa chi piarā
 pedea itu k'awapidak'ama.

^a 1:13 Māmapemarāpa Jesucristode ijāanamērá. Griego pedeade nāiya bi bima: nejō uru bai. ^b 1:14-15 Ne k'awa berá, ne atua k'edea. Griego pedeade nāiya bi bima: griegorá māinepa chíará. ^c 1:17 Ichia jara bi jīra. Griego pedeade nāiya bi bima: Tachi Ak'ōre jīp'a bidepa.

19 Tachi Ak'õre k'orea p'ue k'awadai bit'a ãchia minachia k'awa p'anima, ichia k'awapi bi përa.

20 Nãi ijüa oodaedapema chi ichia ooda ak'i p'aninepa k'awa p'anima ichi chi ewaricha ne ãarea p'ue oo bit'a mãinepa ichi Tachi

Ak'õret'u. Mãi ãarea ooda ak'i p'aninepa, ëpërarãpa chi Tachi Ak'õre ëpëerãpa ne p'ue oodak'apí mãi pia unupatama. Mãi k'orea chi nemietá oopatairãpa p'ue atua p'aniane adaiwëa p'anima.

21 ãchia Tachi Ak'õre k'awa p'anasidamina ichiã pia pedeadaé pasima mãinepa sopia biade adaé pasima. Mãipari k'irisia newëa berã jïra p'aneesidama. Mãiya piawëa k'irisidadak'ari p'ãrione p'aneesidama. 22 K'irisia k'awaa p'aneenayane asidamina k'irisia newëa p'aneesidama. 23 Tachi Ak'õre piuk'apí pia bit'a itu bisidama. Maapae ëpëra piupari jïra sãdo oodak'ari mãia pia pedea p'aneesidama. Ichiaba sãdo wawaria ook'oasidama: ipanarã, ãnimara biiri k'imari berã mãinepa ãnimara ijüane urrujupatairã, mãirã pia pedeadai k'orea.

24 Mãi k'orea Tachi Ak'õrepa itu bisima ãchi sõne nemietá oo k'iria bit'a oodamërá. Mãipuru k'ira p'era oo p'aneesidama. 25 Chi Tachi Ak'õre piarãpëat'a itu bidak'ari chi seat'a oo p'aneesidama. Tachi Ak'õrepa nejõma oodamina ichi k'aepëra ichia oodat'a ijãa p'aneesidama mãinepa mãia pia pedea p'aneesidama. Maamina

tachia Tachi Ak'õreapuru ewaricha pia pedeadai p'anima. Mãiya beese.^d

26 Mãipuru Tachi Ak'õrepa itu bisima k'ira p'era oodamërá. Wëra imik'ira ome k'ãii pada itu bidak'ari abarik'a wëra ome k'ãi p'aneesidama. 27 Ara mãi jïra imik'ira wëra ome k'ãii pada itu bidak'ari abarik'a imik'ira chi k'irianak'ari k'ira p'era oo p'aneesidama. Mãi nemietá oo p'ani k'orea Tachi Ak'õrepa ãchi itiaipi, ichia itiai bi jïra.

28 ãchia Tachi Ak'õre itu bidada përa ichia itu bisima nemietá k'irisidadak'ari, chi tachia oodaiwëa p'anit'a mãiya oo p'ananamërá. 29 Nejõma k'achia oopatama. K'ira p'erai bi oopatama, ne minachia uru p'ananai k'iriapatama, waapëarã piawëa oopatama, waapëarãpa uru bi k'orea piawëa k'irisiiapatama, mãi peapatama, k'iruu pedeeapatama, waapëarã seapatama, waapëarã k'orea k'achia k'irisiiapatama mãinepa waapëarã k'orea seajarapatama. 30 Waapëarã k'orea k'achia pedeeapatama, Tachi Ak'õre unuemaapatama mãinepa waapëarã k'irari piawëa pedeeapatama. Waapëarã k'aepëra atepë p'aniane a k'irisiiapatama mãinepa mãiya jarapatama. Waapëarã piawëa oodai k'orea jiriapatama. Achi ak'õre mãinepa nae pedea ùrina-k'ama. 31 K'irisia newëa p'anima. ãchia pedea jaradada oodak'ama. Waapëarã k'irianak'ama mãinepa

^d 1:25 Mãiya beese. Griego pedeade nãiya bi bima: *amén*.

waapēarā k'īra chupuriada-k'ama.^e ³² Āchia minachia k'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa chi māiya oo berā minachia itiait'a.^f Maamina ara māiya oo nipapatama māinepa waapēarāpa abarik'a nemietá ooutade māi pia biade a k'īrisiapatama.

**Tachi Ak'ōrepa
jōmāirā itiai bima**

2 ¹ Māiya bide abai pida k'īrisiaiwēa bima Tachi Ak'ōre k'īrari nepira pará biwēt'a. Chi atepe jīp'a oo biade a bīpa māiya k'īrisiaiwēa bima. Abaipa nemietá oo biade a jararude ara ichi k'orea jara bima, ichia pida abarik'a māi jīra oopari pēra. ² Tachia k'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa nemietá oopatairā itiaparit'a, ichi pedea piarāpēanepa. ³ Māiya pia waapēarāpa nemietá oo p'aniane aipira, maamina abarik'a oo bīpira, k'īrisiaiwēa bima Tachi Ak'ōrepa māi nepira ak'īiwēt'a. ⁴ Pia itu bi bima Tachi Ak'ōrepa tachi ome minachia sōpia bit'a, āarea choa bit'a māinepa nemietá ooda isapea itiak'á bit'a. ¿Pia k'awawēa bik'āra Tachi Ak'ōre sōpia baparima pi ome, ichia k'īria biēra pia nemietá oopari itu bik'ari ichimá chemērā?

⁵ Maamina k'īriwēa bi pēra pi nemietá itu bik'ama Tachi Ak'ōremá cheemaapa. Māi k'orea Tachi Ak'ōrepa itiai ewaride

ichi k'īruuk'ari atepe itiaipi. Māi ewaride Tachi Ak'ōrepa unupiipi sāmaasá jōmāirā jīp'a itiait'a. ⁶ Ichia jōmāirā teaipi āchia oodada jīra. ⁷ Chi eda waapēarāpa pia oo p'anima Tachi Ak'ōrepa āchi pia unumērā, pia jaramērā māinepa ewaricha āchi ome chok'ae bamērā. Māirā piarā chok'ae p'anapiipi. ⁸ Maamina chi eda waapēarāpa waapēarā k'aepēra pia p'anana k'orea jīripatama. Māipuru chi piarāpēa pedea ijāanai k'īrianak'ama māinepa nemietaade p'anapatama. Māi ēpērarā Tachi Ak'ōrepa ichi k'īruupidepa minachia itiaipi. ⁹ Ichia itiarude jōma nemietá oo berā minachia māi p'ananaipi māinepa sōp'ua p'ananaipi. Naa judiorā māinepa judiorāwē sida māiya p'ananaipi. ¹⁰ Maamina jōma pia oo berā Tachi Ak'ōrepa pia unuipi, pia jaraipi māinepa ne k'īrisiaiwēa bapiipi. Naa judiorā māinepa judiorāwē sida māiya ooiipi. ¹¹ Tachi Ak'ōrepa ēpērarā āarea abarik'a nepira ak'īipi.

¹² Chi Moisepa bida atua berāpa nemietá oopata pēra māi Moisepa bida atua p'animina Tachi Ak'ōrepa itiaipi. Māinepa māi Moisepa bida k'awa berāpa nemietá oopata pēra Tachi Ak'ōrepa ara māi Moisepa bidadepa āchi nepira ak'īipi. ¹³ Moisepa bida ūri p'aninepa ēpērarā Tachi Ak'ōre k'īrari jīp'a

^e 1:31 Waapēarā k'art'ade ichiaba jara bima: «Āchi piawēa ooda k'īrisia atuadak'ama».

^f 1:32 Tachi Ak'ōrepa chi māiya oo berā minachia itiait'a. Griego pedeade nāiya bi bima: Tachi Ak'ōrepa jara bima chi māiya oo be piudai p'ani.

p'aneenaiwēma, māipari māi āarea oo p'aninepa Tachi Ak'ōrepa āchi nepira newēa p'aniane aima. ¹⁴Judiorāwēpa māi Moisepa bida atua p'animina āchi k'īrisiadepa māi Moisepa bidade jara bi jīra edaide oopatama. Māiya ooutade, unupipatama āchia k'awa p'anit'a k'āret'u pia wa k'āret'u nemietá. ¹⁵Ara āchia oo p'aninepa unupi p'anima māi Moisepa bidade jara bi sōnepa k'awa p'anit'a. Āchi k'īrisiade k'awa p'anima nepia ooutade, ne k'īrisiawēa p'anaparima. Māipari nemietá ooutade, sōp'ua p'anaparima. ¹⁶Jōmāirāpa āchi sōne mēra uru p'anit'a Tachi Ak'ōrepa nepira ak'ii ewaride Jesucristodepa māi ak'iipi. Mia chi pedea pia jaratea bi jīra ara māiya baiپی.

**Judiorāpa Moisepa bidade
jara bi jīra oodak'ama**

¹⁷Māra judiorāpa mārāt'u chi piarāpēane apatama. Tachi Ak'ōre pia k'awa p'aniane apatama. K'īrisia p'anima ichia māra k'aripait'a Moisepa bida uru p'ani pēra. ¹⁸Māi Moisepa bida uru p'ani pēra k'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa k'āre k'īria bit'a māinepa k'āre jīp'a bit'a. ¹⁹Mārapa k'īrisia p'anima Tachi Ak'ōrene ijāana-k'apīrā p'ue pia jaratea p'ananait'a tau p'ārio berá ateeuta jīra, p'ārione berá inaanea ateeuta jīra. ²⁰Moisepa bida uru p'ani pēra

k'īrisia p'anima jōma k'īrisia uru p'anit'a māinepa chi piarā pedea sida k'awa p'anit'a. Māipuru k'īrisia p'anima k'īrisia newēa berá māinepa chi wapida minachia atua berá pida p'ue jaratea p'ananait'a. ²¹Mārapa waapēarā māiya jaratea p'anipira, ġk'āarea ara machiaapuru jarateadawēma? Mārapa nechia k'á biade a jarateapatama. Maamina māra nechia-patama. ²²Mārapa k'ima awarai ome k'āik'á biade a jarateapatama. Maamina māra k'ima awarai ome k'āipatama. Mārapa k'īrianak'ama juapa oodada sādo pia pedeadait'a. Maamina māi sādo tede mārapa nechia-patama. ²³Moisepa bida mārapa minachia k'awa p'aniane apatama. Maamina māi Moisepa bidade jara bi ijāanawēa p'ani pēra, māra k'orea waapēarāpa Tachi Ak'ōre k'orea piawēa pedeapatama. ²⁴Māipuru Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: «Judiorāwēpa Tachi Ak'ōre k'orea k'achia pedeapatama māra judiorāpa piawēa oopata k'orea».

²⁵Mārapa Moisepa bida oosidara, māra k'ak'ua tauchaada pia bima ēpērarā Tachi Ak'ōre-nepemará pēra. Maamina māi Moisepa bi bi jīra oodaepira, māra Tachi Ak'ōre k'īrari k'ak'ua tauchaawēa be jīra p'anima.[§] ²⁶Māine judiorāwēpa māi Moisepa bida oo p'anipira, k'ak'ua tauchaawēa p'animina Tachi

[§] 2:25 *K'ak'ua tauchaawēa be.* Māipa jara bima: «Tachi Ak'ōre ēpērarāwēma».

2:24 *Isaía 52:5; Ezequiel 36:20-23.*

Ak'õre k'irari k'ak'ua tauchaa bi jira p'anima. ²⁷Māra judiorā k'ak'ua tauchaapatama unupidai k'orea Tachi Ak'õre ēpērarā-t'a. Māinepa Moisepa bida k'awa p'anima. Maamina māi Moisepa bida oodawēa p'anima. Māipuru chi k'ak'ua tauchaawēa p'anipa māi Moisepa bida oodaipira, k'awapidaipi māra judiorāmina nepira parā p'anit'a. ²⁸Aba pida judiowēma chi judiorāpa oopatai oo biēra. Māinepa k'ak'ua tauchaada ara nāi k'ak'uadepemawēma. ²⁹Māiyawēapuru Tachi Ak'õremá, chi sō jip'a bit'a mait'u judio piarāpēapi. Chi Moisepa bidade bi bi jira k'ak'ua tauchaa biade aparí judio piarāwēpi, māipari chi Tachi Ak'õre Jaorepa māiya sōne jip'a biparipi. Ēpērarāpa chi sō jip'a bi k'orea pia jaradak'amina Tachi Ak'õrepa māi k'orea pia jaraparima.

3 ¹Mia māiya jara bi pēra, abaipa nāiya k'irisiaima: «¿K'āarea imik'ira k'ak'ua tauchaa biima? māinepa ¿māi judiorā k'aepēra judiorāwē Tachi Ak'õre k'irari atepe p'anima?» ²Māiyawēma. Ne wawariadepa judiorā pai minachia pia bima. Naa mia jararuma māiya p'anit'a Tachi Ak'õrepa ichi pedea āchiá teada pēra. ³Maamina chi eda āchidiidepemarāpa chi āchia oodai p'ani jira oodaé pasima. ¿Māi k'orea Tachi Ak'õrepa ooi jarada

ooiwēk'āra? ⁴Māiyawēma. Tachi Ak'õrepa ooi jarada piarā jōma ooiipi. Ēpērarā sejarapatamina Tachi Ak'õrepa ooparima ichia jara bi jira. Ichi Pedeadē nāiya bi bima:

«Jōmāirāpa k'awadaipi pia jara bi jip'a bit'a;
abai pida pi k'orea k'achia pedearude pia k'awapiipi pi jip'a bit'a».

⁵Mi pedearuma ēpērarā pedepata jira. Chi eda waapēarāpa jarapatama nemietá oo p'aninepa, chi Tachi Ak'õre jip'a bit'a unupipataade apatama. Māine Tachi Ak'õrepa itiaipira, ichi jip'a biwēane apatama. ¿Chi māiya jara p'ania k'āre jaradaima? ¿Jaradai-k'āra Tachi Ak'õre jip'a biwēt'a, tai^h itiai pēra? ⁶¿Piarā māiyawēma! Tachi Ak'õre māiya jip'a biwēpara, ¿sāmaasá nāi ijūanepemarā nepira ak'ii pasima? ⁷Chi eda waapēarāpa jarapatama sea jara p'aninepa, chi Tachi Ak'õre seak'apí pia unupipatait'a. K'irisiaipatama āchia sea jara p'ani k'orea ēpērarāpa Tachi Ak'õrea atepe pia pedeadait'a. Māipuru āchimá, Tachi Ak'õrepa nepira ak'iiwēa bima. ⁸Māiyara ¿tachia nemietá oodai p'anik'āra ēpērarāpa Tachi Ak'õrea pia pedeadamērā? Chi eda waapēarāpa āchi k'irisia k'achiadepa jarapatama taipa māiya jaratea p'anit'a. Chi māiya jara berā Tachi Ak'õrepa piarā nepira parā p'aniane aipi.

^h 3:5 *Tai*. Nāma Pablopa judiorā k'orea jara bima.

2:29 Jeremia 4:4; Ezequiel 36:26-27. 3:4 Salmo 51:4.

Ēpēra jīp'a bi newēma

⁹ Māipuru ¿k'āre jaradaima?
 ¿Jaradaik'āra tai judiorā waa-
 pēarā k'aepēra atepe pia p'anima?
 ¿Māiyawēma! Mia nāi k'art'ade
 k'awapisima judiorāpa māinepa
 judiorāwēpa nemietá oopatai-
 t'a. ¹⁰ Māi k'orea Tachi Ak'ōre
 pedeade nāiya bi bima:

«Ēpēra jīp'a bi aba pida
 newēma.

¹¹ Mi aba pida k'awa bima k'āre
 jīp'a bit'a. Mi aba pida
 Tachi Ak'ōre jirik'ama.

¹² Jōmāirā o āyá wāsídama.
 Jōmāirā Tachi
 Ak'ōre k'īrari piawēa
 p'aneesídama.

Mi aba bi pida pia ook'ama.
 Pia oo bit'a aba pida
 newēma.

¹³ Āchia k'achia pedeapatai
 piuda t'ībaripataimá
 chi uria ewa nībi jīra
 bima. Āchi it'aedepa
 sejarapatama.
 Āchia jara p'aninepa
 waapēarā piawēa
 oopatama taamapa k'aaru
 jīra.

¹⁴ Unuema p'aninepa
 āchi it'aedepa k'achia
 pedeapatama.

¹⁵ Paritua mīa peapatama.ⁱ

¹⁶ Āchi wāutacha waapēarā
 mīapidak'ari, nepirade
 baepipatama.

¹⁷ Waapēarā ome ne k'īrisiawēa
 p'ananait'a atua p'anima.

¹⁸ Āchia Tachi Ak'ōre mi āpia
 pida wap'eadak'ama».

¹⁹ Māi pedea Tachi Ak'ōre
 pedeade bit'a chi māi bida ūri
 berá jara bima. Māiya mi āpia
 pida p'ue nemietaawēa biade a
 jarawēma. Māi Moisepa bidadepa
 k'awa p'anima jōma nāi ijūanepe-
 marā Tachi Ak'ōre k'īrari nepira
 pará p'anit'a. ²⁰ Piarā Moisepa
 bida oo bidepa mi āpia pida Tachi
 Ak'ōrepa chi ichidirā jīp'a berá
 paara biiwēma. Māi Moisepa
 bidadepa k'awapi bima tachia
 nemietá oopatai.

**Tachi Ak'ōrepa Jesucristodepa
 ēpērarā chi ichidirā jīp'a
 berā paara biparima**

²¹ Maamina idiapae Tachi
 Ak'ōrepa k'awapisima māi
 Moisepa bi bada awara sāmaasá
 ēpērarā chi ichidirā jīp'a berá
 paara bipariit'a^j ara ichia jara
 bada jīra. Moisepa bidade
 māinepa Tachi Ak'ōre pari pede-
 patairāpa bídada k'art'ade pida
 māi k'orea bi bima. ²² Māiya
 Tachi Ak'ōrepa ara ichia jara-
 rut'a ooparima, māi Jesucristo

ⁱ 3:15 *Paritua mīa peapatama.* Griego pedeade nāiya bi bima: *āchi biiri ibia wāpatama oa ārinai k'orea.* ^j 3:21 *Ēpērarā chi ichidirā jīp'a berā paara bipariit'a.* Māi k'āp'ūra pedeade bi bima: *justificar.* Ichiaba jara k'īria bima «Tachi Ak'ōrepa tachi nepira newēa p'aniane a bima».

ichi piuside ichi Ak'õre pedea ũri basi përa. Mäiya ichia chi äarea Jesude ijäautat'a chi ichidirã jïp'a berã paara bïparima. Aba pida k'ïra awara unuk'ama. ²³Piarã jômãirãpa nemietã oopata përa Tachi Ak'õre pia bidepema awara p'anima. ²⁴Maamina Tachi Ak'õrepa ichi sôpiadepa ëpëra chi ichidirã jïp'a berã paara bïparima pari ne tearu jïra. Mäiya jara-parima Jesucristopa nemietaa-depema k'aripada përa. ²⁵Tachi Ak'õrepa Jesucristo bisima ichi oa ärimërá tachi nemietã k'orea. Mäine ijäautade Tachi Ak'õrepa tachi nemietã k'ïrisia atuaparima. Mäipa unupi bima Tachi Ak'õre jïp'a bit'a tachi k'aripai k'orea. Cristo chei naena nemietã oodada Tachi Ak'õrepa äarea choa bidepa itiwëa basima. ²⁶Idiapae ichia Jesucristodepa tachi k'aripa bima, ichi jïp'a bi përa. Ichia jararut'a ara mäiya oopari përa, chi Jesude ijäautat'a chi ichidirã jïp'a berã paara bïparima.

²⁷Mäipuru ¿k'äre ara tachi k'orea pia pedeadaima? P'ue pia pedeadaiwëma. ¿K'äre k'orea? P'ue pia pedeadaiwëma, Moisepa bida oo p'aninepa Tachi Ak'õrepa tachi chi ichidirã jïp'a berã paara biiwë përa, mäipari Jesude ijäa p'aninepa mäiya biipi. ²⁸Tachia jaratea p'anima Jesude ijäa p'aninepa Tachi Ak'õrepa tachi chi ichidirã jïp'a berã paara biit'a.

Mäiya jarak'ama, Moisepa bidade ijäa p'aninepa.

²⁹Mäiyawëpira ¿Tachi Ak'õre abapuru chi judiorã ächi Ak'õre-k'ära? ¿Ichi chi judiorãwë Ak'õre-wëk'ära? Piarã ichi chi judiorãwë Ak'õrepi, ³⁰ichi aba bi përa. Ichia jöma Jesude ijäautat'a chi ichidirã jïp'a berã paara bïparima. K'ak'ua tauchaa berãpa mäinepa k'ak'ua tauchaawëa berã pida Jesude ijäa-sidara chi ichidirã jïp'a berã paara bïparima. ³¹Jesude ijäa p'ani përa ¿Moisepa bida itu bidai p'ani-k'ära? Mäiyawëma, mäipari mäi Moisepa bida pia unupatama.

Abrahanpa Tachi Ak'õrene ijäana

4 ¹¿K'äre jaradaima Abrahán, chi tai judiorã chõaräenapema k'ak'uade bada k'orea?^k
²Abrahanpa ne oo bidepa Tachi Ak'õrepa mäi chi ichidirã jïp'a berã paara bidapara, ara ichi k'orea p'ue pia pedei pasima. Maamina piarã Tachi Ak'õre k'ïrari p'ue pia pedeiwë pasima.
³Tachi Ak'õre pedeadë näiya jara bima: «Abrahanpa Tachi Ak'õrene ijäasima. Mäi k'orea Tachi Ak'õrepa ichi nepira newëa biade a jarasima». ⁴Chi mäi mimiai-pira, ichi erreara pari teak'ama, mäipari ichi mimiana pari chi chiparipa teapi. ⁵Maamina chi ne oowëa bïpa Tachi Ak'õrene ijäaipira, Tachi Ak'õrepa mäi chi

^k 4:1 *Chi tai judiorã chõaräenapema k'ak'uade bada k'orea.* Griego pedeadë näiya bi bima: *Abrahán, chi tai chõaräenapema pada chi tachi k'iuru k'orea.*

ichidirā jīp'a berā paara biipi. Chi nemietā oo berāpa Tachi Ak'ōrene ijāasidara Tachi Ak'ōrepa āchi chi ichidirā jīp'a berā paara biparima. ⁶Ara māi jīra Davipa jarasima: Tachi Ak'ōrepa chi māi ne oowēa bit'a chi ichidirā jīp'a berā paara biipira minachia pia baiipi. ⁷Nāiya jarasima:

«Chi ēpērarāpa Moisepa bida oodawēa p'anana māinepa nemietā oodada Tachi Ak'ōrepa k'īrisia atuasira minachia pia p'ananaipi.

⁸Ēpērapa nemietā ooda k'orea Tachi Chiparipa nepira newēa biade aipira, māi ēpēra minachia pia baiipi».

⁹Māiya ḡabapuru chi k'ak'ua tauchaa bet'a minachia pia p'ananaik'āra? ḡK'ak'ua tauchaawēa be sida minachia pia p'ananaiwēk'āra? Taipa jarasidama Abrahampa Tachi Ak'ōrene ijāana pēra Tachi Ak'ōrepa ichi nepira newēa biade a jarasit'a.

¹⁰Maamina ḡTachi Ak'ōrepa ichi sāmaasá nepira newēa biade a jarasima? ḡNepirawēa biade a jarasik'āra ichi k'ak'ua tauchaa-k'ari wa tauchaa naena? Piarā ichi k'ak'ua tauchaa naena Tachi Ak'ōrepa ichi nepira newēa biade a jarasima. ¹¹Abrahampa Tachi Ak'ōrene ijāana pēra, k'ak'ua tauchaawēa badamina Tachi Ak'ōrepa ichi nepira newēa biade a jarasima.^l Māi k'awapii k'orea

Abrahampa k'aadea ichi k'ak'ua tauchaasima. K'ak'ua tauchaawēa berāpa Tachi Ak'ōrene ijāanai-pira, Abrahán āchi ak'ōrepi, abarik'a ijāa p'aninepa Tachi Ak'ōrepa nepira newēa p'aniane a jara bi pēra. ¹²Māinepa Abrahampa ichi k'ak'ua tauchaa naena ijāa bada jīra k'ak'ua tauchaa berāpa ijāanaipira Abrahán āchi ak'ōrepi.

¹³Tachi Ak'ōrepa Abrahamá māinepa ichidepa chedai pada ēpērarā nāi ijūa teayade asima. Maamina māiya jaraé pasima Abrahampa Moisepa bida uru bida pēra. Māipari māiya jarasima Abrahán nepira newēa biade a jarada pēra. Māiya nepira newēa biade a jarasima Abrahampa ichide ijāana pēra. ¹⁴Moisepa bida uru berāpa Tachi Ak'ōrepa teai jarada jitautapara, tachi pari Cristode ijāa p'ananai pasima māinepa Tachi Ak'ōrepa teai jarada jitadaiwē pasima. ¹⁵Māi Moisepa bida jara bi jīra oowēa p'aninepa, Tachi Ak'ōrepa tachi itiaipi. Piarā Moisepa bida nea badapara, nepira pará p'ananaiwē pasima.

¹⁶Tachi Ak'ōrepa teai jarada tachia jitadaipi ichide ijāa p'ani pēra. Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa māi pari tea bima. Māipuru jōma Abrahán ēpērarā, chi Moisepa bidadepa p'anirāpa, māi piarā jitadaipi. Maamina abapuru āchiapuru jitadaiwēma, māipari

^l4:11 Tachi Ak'ōrepa ichi nepira newēa biade a jarasima. Génesi 15:6.

4:8 Salmo 32:1-2. 4:11 Génesi 17.

judiorāwē pida Abrahán jīra Tachi Ak'ōrene ijāanaipira jitadaipi. Māiya Abrahán jōma tachi, chi Tachi Ak'ōrene ijāa berā ak'ōrepi. ¹⁷Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: «Mia pi bisima chok'ará p'uuru be ak'ōre bamērā». Piarā Tachi Ak'ōre k'irari Abrahán jōma tachi, chi Tachi Ak'ōrene ijāa berā ak'ōrepi. Abrahanpa ijāa basima chi piudada chok'ae p'irabaripiparí māinepa chi nenea bidepa ne ooparí Tachi Ak'ōrene.

¹⁸Tachi Ak'ōrepa nāiya jarasima: «Pidepa chedaadará chok'ará tuanaipí». Abrahanpa p'ue warra unuiwē k'awa bimina ijāasima Tachi Ak'ōrepa warra unupiit'a ichia jarada jīra. Māiya ijāa bidepa chok'ará p'uuru berā ak'ōre beesima Tachi Ak'ōrepa jarada jīra. ¹⁹Warra unui k'orea minachia chōa basimina Abrahanpa māi wapida minachia ijāa basima. Ichi perá cien āyo basima. Ichi k'ima Sara pida warra t'oiwēa bi k'awa basimina ichia wapida minachia ijāa basima. ²⁰Mi āpia pida k'irisiaé pasima Tachi Ak'ōrepa teai jarada teaiwēt'a. Māipari sōnepa piarā minachia ijāa basima māinepa Tachi Ak'ōrea pia pedeapachima. ²¹K'awa basima Tachi Ak'ōrepa ooi jarada piarā jōma p'ue ooi-t'a. ²²Māiya ijāana pēra Tachi Ak'ōrepa nepira newēa biade a jarasima. ²³Chi Tachi Ak'ōre pedeade māiya bi bit'a ichi pae-puru bié pasima. ²⁴Māipari tachi

k'orea pida pedea bima, tachia ijāa p'aninepa Tachi Ak'ōrepa nepira newēa p'aniane a jara bi pēra. Tachi Ak'ōrepa Tachi Chipari Jesús piu bada chok'ae p'irabaripisima. Ara māine tachia ijāa p'anima. ²⁵Ichia Jesús bisima tachi nemietá k'orea piumērā. Maapae piu badadepa chok'ae p'irabaripisima tachi chi ichidirā jīp'a berā paara bii k'orea.

Jesudepa Tachi Ak'ōre ome sōpia p'anima

5 ¹Tachi Chipari Jesucristode ijāa p'ani pēra Tachi Ak'ōrepa tachi chi ichidirā jīp'a berā paara bisima. Māipuru Cristodepa Tachi Ak'ōre ome sōpia p'anima. ²Māi awara Jesucristode ijāa p'ani pēra Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa tachi ewaricha k'aripaparima. Māinepa arapá p'anima k'awa p'ani pēra Tachi Ak'ōre pia bidepema jitadait'a. ³Māi awara tachi minachia mīa p'anine arapá p'ana-patama k'awa p'ani pēra makiidepa pia choa k'awadait'a. ⁴Māi choa p'aninepa k'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa tachi pia unu bit'a. Makiidepa k'awa p'anima Tachi Ak'ōre pia bidepema jitadait'a. ⁵Māi seawēma, māipari piarā jita-daipi. Māiya k'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa ichi Jaore tachiá teada pēra. Ichi Jaoredepa tachi sōne k'awapi bima tachi piarā minachia k'iria bit'a.

⁶Ara tachit'u tachi nemietaa-depema p'ue āyá wānawēa

p'anasidaide Tachi Ak'õrepa bida ewaride Cristo tachi chi k'achia berã k'orea piusima. ⁷Ewariaba pida ëpëra jïp'a bi k'orea abai piuiwëa bima. Maamina ëpëra pia k'orea çabaipa ara ichi itu peapii biejà? ⁸Maamina Tachi Ak'õrepa tachi minachia k'ïria bit'a unupisima wapida nemietaade p'anine Cristo tachi k'orea piuda përa. ⁹Cristo oa ärinanepa Tachi Ak'õrepa tachi chi ichidirã jïp'a berã paara bipolarima. Mäipuru Cristodepa Tachi Ak'õrepa tachi itiai pada piarã k'aripaipi. ¹⁰Tachi wapida Tachi Ak'õre ome chi nek'ïramá p'anasidaide ichi Warra piudadepa tachi ichi ome sôpia bisima. Mäiya tachi piarã k'aripaipi Cristo chok'ae bi përa. ¹¹Mäi awara Tachi Chipari Jesucristodepa Tachi Ak'õre ome pia p'ani përa ichidepa Tachi Ak'õre ome sôpia p'anima.

Adán mäinepa Cristo

¹²Ëpëra abadepa nemietá nãi ijüane chesima. Mäinepa mäi nemietaadepa tachi piudai p'anima. Jömãirãpa nemietá oopata përa piupatama. ¹³Tachi Ak'õrepa ichi pedea Moisea bipiinaena, ëpërarãpa nãi ijüane nemietá oopachidama. Maamina mäi Moisepa bida nea bada përa jaraé pasima ëpërarãpa nemietá oo p'ani k'orea, nepira parã p'anine aé pasit'a. ¹⁴Mäiya bimina Adán ewaridepa waa Moisé

ewaridea ëpërarã piupachidama nemietá oopachida përa. Adanpa Tachi Ak'õrepa ichiã jarada itu bisima maamina ächia Adán jïra mäiya nemietá oodaé pasima.

Adannepa jömãirã piawëa p'aneenana jïra chi chei bada-depa jömãirã p'ue pia p'aneesidama. ^m ¹⁵Piarã ëpëra aba bipa nemietá ooda k'orea jömãirã piusidama. Maamina ëpëra aba bidepa Tachi Ak'õrepa ichi sôpiadepa pari chok'ae bapisima mäi äarea chok'ae p'ananamërá. ⁿ Jesucristopa ichi sôpiadepa tachi pae ooda, chi Adanpa nemietá oo bada k'aepëra atepe piipará bima. Mäipuru chi Tachi Ak'õrepa pari tea bit'a Adanpa nemietá oodadepa cheda jïra biwëma. ¹⁶Mäi awara Adanpa nemietá ooda k'orea Tachi Ak'õrepa ëpëerã ak'ik'ari jömãirã nepira parã p'aniane asima. Maamina ëpërarãpa nemietá minachia oodaadamina, Tachi Ak'õre ichi sôpiadepa, ächi chi ichidirã jïp'a berã paara bipolarima. ¹⁷Piarã ëpëra aba bipa nemietá oodadepa jömãirã piupatama. Maamina abai ëpëra Jesucristodepa, mäi Adanpa ooda k'aepëra ewaricha ichi ome minachia k'awa p'anirã jïra p'ana-naipi. Ichidepa Tachi Ak'õrepa ne mi äpia pida teapade awëa basima mäinepa ichi sôpiadepa minachia k'aripak'ari, ëpërarã nepira newëa p'aniane aparima.

¹⁸Mäiya ëpëra abaiipa nemietá ooda k'orea Tachi Ak'õrepa ichi

^m 5:14 Griego pedeade nãiya bi bima: *Adán chi chei bada jïra basima.* ⁿ 5:15 Mäi äarea. Griego pedeade nãiya bi bima: *chok'ará.*

nepira ak'ik'ari jōmāirā sida
nepira parā p'aniane aparima.
Māinepa ēpēra abaipa jīp'a ooda
k'orea Tachi Ak'ōrepa jōmāirā chi
ichidirā jīp'a berā paara p'ue biipi
ewaricha ichi ome chok'ae p'ana-
namērā. ¹⁹Piarā ēpēra aba bīpa
Tachi Ak'ōrepa jarada oodawē
pēra chok'arā ēpērarā nemietā
oopatairā p'aneesidama. Māinepa
ēpēra abaipa Ichia jarada jōma
ūrisi pēra chok'arā ēpērarā Tachi
Ak'ōrepa jīp'a p'aniane aipi.

²⁰Tachi Ak'ōrepa Moisea ichi
pedea bīpīpī ēpērarāpa k'awa-
damērā nemietā minachia oo
p'anit'a. Maamina ēpērarāpa
nemietā minachia oosidaide Tachi
Ak'ōrepa ichi sōpiadepa pia k'īra
chupuriasima. ²¹Piarā ēpērarāpa
nemietā oopata pēra piupatama.
Maamina Tachi Ak'ōrepa ichi
sōpiadepa ēpērarā chi ichidirā
jīp'a berā paara bīparima Tachi
Chipari Jesucristodepa ewaricha
ichi ome chok'ae p'ananamērā.

Nemietaadepema āyá wānana

6 ¹ ¿Māi k'orea sāmaasá k'īrisia
p'anima? ¿Tachi wapida
nemietaaide nipadaik'āra Tachi
Ak'ōrepa ichi sōpiadepa atepe
k'īra chupuriamērā? ² ¿Piarā
māiya oodaiwēa p'anima! Tachi
nemietaadepema piusidama. Māi-
puru ¿sāmaasá nemietaaide nipa-
daima? ³⁻⁴ Mārāpa k'awa p'anima
porochoasidaide unupisidama

Cristo ome ará p'anit'a. Māiya
unupisidama ichi ome piusidat'a
māinepa t'ībarisidat'a. Maa-
pae Tachi Pajānepema Ak'ōrepa
ichi chaarea waibīa bīdepa
Cristo chok'ae p'irabaripida jīra
tachi sida chok'ae p'irabaripi-
sima chok'ae bait'a chiwidi jīra
nipadamērā.

⁵Tachi Cristo ome piusida
pēra ichi chok'ae p'irabarida jīra
chok'ae bait'a chiwidi jīra nipa-
daipi. ⁶Tachia k'awa p'anima tachi
k'īrisia chota bi piusit'a Cristo ome
k'urusude barijira bidada jīra.
Māiya tachi k'īrisia chota bīpa
nāi k'ak'uapa nemietā oo k'īria bi
waa p'ue oopiūwēma. Tachi waa
nemietā pae pari mimiapatairā-
wēma. ⁷Piarā abai pida Cristo ome
arā piusira, nemietā oo badade-
pema ājā pari beesima.^o

⁸Tachi Cristo ome ará piudada
pēra jījāa p'anima ichi ome
chok'ae p'anait'a. ⁹Tachia k'awa
p'anima Cristo piu bada chok'ae
p'irabarida pēra waa piūiwēma.
Chi piudapa ichi waa p'ueiwēma.
¹⁰Cristo bari k'ak'o aba piudapa
nemietā āarea p'uesima. Ichi waa
piūiwēma māipari Tachi Ak'ōre
pae chok'ae bima. ¹¹Ara māi jīra
k'awadai p'anima māra nemietaa-
depema piusidat'a māinepa Tachi
Chipari Jesucristodepa Tachi
Ak'ōre pae chok'ae p'ani.^p

¹²Māipuru nemietā itu māra
chipari papirāt'i. Māiya māra

^o6:7 *Nemietā oo badadepema ājā pari beesima.* Griego pedeade jara k'īria bima:
nemietā oo bi k'orea Tachi Ak'ōrepa nepira newēa biade asima. ^p6:11 *Tachi Chipari.*
Wapēarā k'art'ade māi newēma.

k'ak'ua piui bipa nemietá oo k'írria bit'a mārāpa waa oodaiwēma.

13 Māra k'ak'ua'itu nemietá oopi-rāt'i. Māipari ara māra Tachi Ak'ōrea teat'i. Māra nemietaade piu p'anana Tachi Ak'ōre pae chok'ae p'aneesidama. Māi-puru māra k'ak'ua Tachi Ak'ōrea teat'i jīp'a oodai k'orea. 14 Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadeba māra k'aripada pēra māinepa Moisepa bidadeba p'aniwē pēra, nemietá waa māra chipari paiwēma.

Jīp'a oodai k'orea

15 ¿Māinepema sāmaasá k'írria p'anima? Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadeba tachi k'aripada pēra māinepa tachi Moisepa bidadeba p'aniwē pēra ¿nemietá oodai p'anik'āra? ¿Māiyawēma! 16 Mārāpa k'awa p'anima ara mastu abai pae pari mimiapatairā p'ananai k'orea teadaipira, chi chiparipa jararu jōma oodai p'anit'a. Ara māi jīra mārāpa nemietá māra chipari jīra bidai-pira, nemietá oodak'ari piudaipi. Maamina Tachi Ak'ōre māra chipari bidai-pira, ichi pedea ooutade jīp'a nipadaipi. 17 Naena māra nemietá pae pari mimiapatairā pasima. Maamina jōma Tachi Ak'ōre k'orea jarateadada sōnepa oo p'ani pēra mia Tachi Ak'ōrea sōpia biade aparima. 18 Māra nemietá oodaadadepema pari ājǎ p'aneenak'ari Tachi Ak'ōre pae pari mimiapatairā p'aneesidama jīp'a oodai k'orea. 19 Mia māiya pedea bima nāi k'írria jarateai k'orea. Māiya

jaratea bima mārāpa māi āarea ará k'írria āyá ūripidaemaapa. Piarā naena mārāpa ara mastu teasidama nemietá pae pari mimiapatairā p'ananai k'orea. Māiya mārāpa k'íra p'era oosidaide, jōma nemietá ewaricha atepe oo p'anapachidama. Maamina naapae Tachi Ak'ōre pae pari mimiapatairā pēra ara mastu teat'i jīp'a oodai k'orea. Māiya Tachi Ak'ōre pae pia p'ananaipi.

20 Māra nemietá pae pari mimiapatairā paside jīp'a oodai k'írriadak'a pasima. 21 Maamina nemietá oo p'aninepa ¿k'āre pia jitasidama? ¿Māiya oo p'anana k'orea, k'íra p'era p'aniwēk'āra? Nemietá oo p'ani k'orea ēpērarā piudaipi. 22 Naapae māra nemietá oodaadadepema pari ājǎ p'aneenana pēra Tachi Ak'ōre pae pari mimiapatairā p'aneesidama. Māiya Tachi Ak'ōre pae pia p'aneesidama. Māipuru ichi ome ewaricha chok'ae p'ananaipi. 23 Piarā nemietá oo p'ani k'orea ēpērarā piudaipi. Maamina Tachi Chipari Jesucristodepa Tachi Ak'ōrepa ewaricha chok'ae bapiipi, ne pari tea bi jīra.

Moisepa bida k'orea Pablopa jarateada

7 1 Ūpērarā, Moisepa bida k'awa p'ani pēra māi k'orea mia mārā pedearuma. ¿K'awa p'aniwēk'āra tachi chok'ae p'animisa Moisepa bida ūrinai p'anit'a? 2-3 Nāi jīra bima. Māi Moisepa bidade jara bima wēra k'ima pará bi ichi k'ima chok'ae bide ichi

ome bai bit'a. Ichi k'ima wapida chok'ae bide māi wērapa imi-k'īra awara ataipira, Moisepa bidade jara bima māi nepira pará bit'a. Maamina ichi k'ima piusira Moisepa bidadepema ājǎ pari beesima. Māine ichia imik'īra awara ataipira, nepira newēa bima.

4 Ūpēarā, ara māi jīra mǎra Cristo ome p'ani pēra, ichi piuk'ari Moisepa bidadepema pari ājǎ p'aneesidama. Naapae mǎra Cristoderā pēra Tachi Ak'ōre pae p'ue nepia oodaipi. 5 Tachi nāi k'ak'uapa oo k'īria bidepa nipa-sidaide Moisepa bidade jara bi k'orea nemietá atepe ooi k'īria-sidama. Māine nemietá oo p'ani k'orea piudai p'anasidama.⁷ 6 Maamina Moisepa bidadepa p'anana tachi pari ājǎ p'aneesidama. Māinepema piusida pēra naapae Tachi Ak'ōre pae nepia oodaipi ichi Jaoredepa. Waa k'īrisiadai-wēma Moisepa bidadepa māiya oodait'a.⁷

Nemietá oo k'īria bi k'orea bida

7 ¿Māi k'orea sǎmaasá k'īrisidai p'anima? ¿Moisepa bida mietá bik'āra? ¡Māiyawēma! Māi Moisepa bida newēpara mia atua bai pasima k'āre nemietá. Māi Moisepa bidade «abaipa uru bit'a k'īriarāapade» awēpara, mia

k'awaiwē pasima māi nemietaat'a. 8 Maamina «k'īriarāapade» ada pēra nemietá oo k'īria bidepa mia nejōma atepe k'īriasima. Piarā Moisepa bida newēpara nemietá atepe oo k'īria baiwē pasima.⁹ 9 Naena māi Moisepa bida atua baside mi ne k'īrisiawēa bapachima. Maamina māi k'awaside mia nemietá oo k'īria beesima. Maapae nemietá k'orea piui basima. 10 Māi Moisepa bida oo bidepa mi Tachi Ak'ōre ome chok'ae bai basima. Maamina ook'a pēra māi Moisepa bidadepa k'awapisima mi piui bit'a. 11 Māi Moisepa bidade oopi bi pedea k'orea mia nemietá atepe oo k'īriasima. Maapae nemietaapa mi seasima k'īrisiamērā māi Moisepa bidadepa jīp'a bait'a. Maamina māi ūrik'a pēra piui basima.

12 Piarā māi Moisepa bida Tachi Ak'ōrenepi, māinepa chi māine oopi bi pedeat'a Ichidipi, jīp'a bima māinepa pia bima. 13 Māiyara ¿Moisepa bida pia bipa mi piupisik'āra? ¡Māiyawēma! Māipari nemietá oo bi k'orea mi māiya piui basima. Mia nemietá oo bi k'orea māi Moisepa bida pia bipa jara bima mi piui bit'a. Māiya pia unupi bima chi nemietá sǎmaasá bit'a. Mia nemietá oo bit'a piarā minachia mietá bima.

⁷7:5 *Piudai p'anasidama.* Griego pedeade nāiya bi bima: *piudai chau p'anasidama.*

⁷7:6 *Jaoredepa...Moisepa bidadepa.* Griego pedeade nāiya bi bima: *jaore*

chiwidi...k'art'a chōa. ⁹7:8 *Piarā Moisepa bida newēpara nemietá atepe oo k'īria baiwē pasima.* Griego pedeade nāiya bi bima: *chi Moisepa bidawēa, chi nemietá piusima.*

14 Tachia k'awa p'anima Moisepa bida Tachi Ak'öre Jaoredepa che-sit'a. Maamina mi nāi k'ak'uade bima. Mi netoda jīra bima, nemietá pae pari mimiaparí bamērá. 15 Mia atua bima k'äre k'orea jāiya ooparit'a. Mia nepia oo k'īria bit'a ook'ama, māipari mia nemietá oo k'īriawēa bit'a ooparima. 16 Maamina mia nemietá oo bit'a oo k'īriawēa bi pēra māipa pia unupi bima Moisepa bida mia pia unu bit'a. 17 Māipuru ara michia k'īria bidepa nemietá oo biwēma, māipari nemietá mi sōne bipa māiya oopiparima. 18 Mia k'awa bima mi sōne nepia newēma. Pia jaraipira, mi nāi k'ak'uade bi pēra ara michia k'īria bidepa nepia p'ue ook'ama. Mia pia oo k'īria bimina p'ue ook'ama. 19 Piarā mia pia oo k'īria bit'a ook'ama, māipari nemietá oo k'īriawēa bit'a ooparima. 20 Mia nemietá oo k'īriawēa bit'a oo bimina, ara michia k'īria bidepa māiya oo biwēma. Māipari nemietá mi sōne bipa māiya oopi bima.

21 Māipuru nāi k'awa bima: mia nepia oo k'īria bimina nemietá mi sōne bipa nemietá oopiparima. 22 Piarā mia sōnepa Moisepa bida minachia pia unu bima. 23 Maamina k'īrisia awara pida mi sōne bima. Māipa mi eda jīa nibi uru bi jīra, miá nemietá oopiparima. Chi mia pia oo k'īria bit'a māi k'īrisiapa itu oopii k'īriak'ama, nepia ooi k'īrisia ome chōo bi jīra.

24 ¡Mi chupuri bima! ¿K'aipa mi nāi k'ak'ua chi piui bidepema pari ājǎ biima? 25 Aba Tachi Ak'öre-puru Tachi Chipari Jesucristo-depa mi k'aripaipi. Māi k'orea mia ichiá pia biade aruma. Piarā mi k'īrisiade Moisepa bida oo k'īria bima, maamina nāi k'ak'uade bi pēra nemietá mi sōne bipa nemietá oopiparima.

Tachi Ak'öre Jaoredepa nipadai k'orea bida

8 1 Naapae tachi Cristo Jesú ome p'ani pēra nepira mi āpia pida pará p'aniane a biwēma.^t 2 Ichidepa Tachi Ak'öre Jaorepa tachi chok'ae bapida pēra, tachi nemietaadepema, piudai pada pari ājǎ bisima. 3 Moisepa bidapa tachi nemietaadepema p'ue pari ājǎ bié pasima. Nāi k'ak'uapa oo k'īria bidepa nipapatairāpa māi Moisepa bida oodai k'aepēra nemietá oopatama. Maamina Tachi Ak'ōrepa ichi Warra peesima tachi chi nemietá oopatairā jīra bamērá. Māine tachi nemietá pari piusima. Māiya Tachi Ak'ōrepa nemietá tachi k'ak'uadepa oodada itiasima. 4 Ichia māiya oosima tachia p'ue jīp'a oodamērā Moisepa bidade jara bi jīra. Naapae tachi jīp'a nipadaipi nāi k'ak'uapa oo k'īria bidepa nipadawē pēra, māipari Tachi Ak'ōre Jaoredepa nipapata pēra.

5 Chi nāi k'ak'uapa nemietá oo k'īria bidepa nipapatairāpa

^t8:1 Griego pedeadede chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: *āchi nāi k'ak'uapa nemietá oo k'īria bidepa nipadawē pēra, māipari Tachi Ak'ōre Jaoredepa nipada pēra.*

abapuru nāi k'ak'uapa oo k'īria bit'a k'īrisiapatama. Maamina Tachi Ak'ōre Jaoredepa nipapatairāpa Ichia k'īria bit'u k'īrisiapatama. ⁶Chi abaipa nāi k'ak'uapa oo k'īria bit'a k'īrisia baipira piuiipi. Maamina chi Tachi Ak'ōre Jaorepa k'īria bit'a k'īrisia baipira ne k'īrisiawēa baipi māinepa Tachi Ak'ōre ome chok'ae baipi. ⁷Nāi k'ak'uapa oo k'īria bit'a k'īrisia baipira, Tachi Ak'ōre ome chi nek'īramaapi. Moisepa bida jīra ooi k'īriak'ama; mi āpia pida p'ue ook'ama. ⁸Chi nāi k'ak'uapa oo k'īria bidepa nipapatairā Tachi Ak'ōrepa pia unuk'ama.

⁹Maamina Tachi Ak'ōre Jaore piarā māra sōne bi pēra, ichidepa nipapatama. Nāi k'ak'uapa oo k'īria bidepa nipadak'ama. Piarā chi Cristo Jaore nea bit'a Cristodewēma. ¹⁰Maamina Cristo māra sōne bipira, māra jaore chok'ae bima Tachi Ak'ōrepa māra nepira newēa p'aniane a bi pēra. Mārāpa nāi k'ak'uade nemietá oo p'anana k'orea piudaipi. ¹¹Maamina ichi Jaore māra sōne bi pēra, ichidepa māra k'ak'ua piui bit'a chok'ae p'irabaripiipi Cristo Jesús chok'ae p'irabaripida jīra.

¹²Māipuru ūpēarā, tachi piarā Tachi Ak'ōre Jaoredepa nipadai p'anima. Nāi k'ak'uapa oo k'īria bidepa nipadaiwēa p'anima. ¹³Māra nāi k'ak'uapa oo k'īria bidepa nipadaipira piudaipi. Maamina chi nāi k'ak'uapa nemietá oo k'īria bit'a Tachi Ak'ōre Jaoredepa itu bidaipira, Tachi Ak'ōre ome chok'ae p'ananaipi. ¹⁴Jōma Tachi

Ak'ōre Jaoredepa nipapatairā Tachi Ak'ōre warrarāpi. ¹⁵Mārāpa Tachi Ak'ōre Jaore jitasidaide, mārā wap'eapié pasima, chi chipari pae pari mimiaparí jīra. Māipari māra bisima Tachi Ak'ōre warrarā padamērā māinepa ichiá «jMi ak'ōre!» adamērā. ¹⁶Tachi sōne Tachi Ak'ōre Jaorepa k'awapi bima piarā Tachi Ak'ōre warrarāt'a. ¹⁷Ichi warrarā pēra Cristo ome ichia uru bidepema jita-daipi. Tachi piarā Cristo minachia mīana jīra minachia mīa p'ananaipira, Tachi Ak'ōrepa Cristo ome ará minachia pia biipi.

Tachi Ak'ōrepa ne āarea ook'oait'a ni p'anima

¹⁸Mimá, chi nāi ewaride tachi minachia mīa p'anit'a māi āpia bi jīra bima, chi k'aadeapema ewaride Tachi Ak'ōrepa tachi pia bii k'aepēra. ¹⁹Nejōma Tachi Ak'ōrepa ook'ooda āarea ni p'anima ichi warrarā pia p'aneuta k'orea isapea unupimērā, ²⁰naena piawēa basi pēra. Ichi tuaba māiya piawēa beaé pasima, māipari Tachi Ak'ōrepa māiya beepisima. Maamina nejōma piawēa beadapa ni bima, ²¹Tachi Ak'ōrepa māi pia bimērā ara ichi warrarā pia bii jīra. Chi chipari pae pari mimiaparí pari ājǎ bi jīra, ara chi Tachi Ak'ōrepa ook'ooda waa atuaiwēma.

²²Tachia k'awa p'anima chi wērapa warra t'ōrone ibia t'ōpi k'īria bi jīra, nejōma Tachi Ak'ōrepa ook'oadapa p'ua bideepuru isapea pia beepi k'īria bima.

²³Māinepa tachia pida p'ua bidepa isapea chepii ni p'anima, Tachi Ak'ōrepa tachi k'ak'ua pia bimērā. Ichi warrarā atarude māiya oopi. Ichi Jaore tachiá naa teasima ichi warrarā piarā k'awadamērā. ²⁴Tachi Ak'ōrepa tachi k'aripada pēra māi ni p'anima. Chi tachia ni p'anit'a waidi nea p'anima. Uru badapara ¿k'āre k'orea ni p'anani p'anima? ¿K'aipa ichia uru bit'a, atai k'orea ni baima? ²⁵Maamina chi tachia ni p'anit'a waidi nea p'ani pēra jōma choa p'aninepa k'awa p'anima piarā atadaipi.

²⁶Māi awara ara tachi tuaba chaareawēa p'ani pēra Tachi Ak'ōre Jaorepa k'aripa bima. Piarā atua p'anima sāmaasá Tachi Ak'ōrea ará it'aa chiididait'a. Maamina Tachi Ak'ōre Jaorepa tachia p'ue jaradak'a pedeadepa tachi k'orea Tachi Ak'ōrea it'aa chiidiparima. ²⁷Māine Tachi Ak'ōre tachi sō ak'iparipa ichi Jaorepa it'aa chiidi bit'a k'awa bima, ichia k'īria bi jīra ichidirā k'orea it'aa chiidipari pēra.

**Tachi Ak'ōrepa ne
āareaine k'aripaparima**

²⁸Māi awara Tachi Ak'ōrepa k'īrisia bada jīra chi ichi k'īria berā t'īsima. Tachia k'awa p'anima māirā pae Tachi Ak'ōrepa ne āareaine pia ooparit'a. ²⁹Māi māiya bima, ichia naenaena k'awa basi pēra k'airā ichidirā pait'a. Āchi bisima ichi Warra Jesú jīra p'ananamērā. Māiya ichi Warra

Jesú ūpēarā chok'ará p'aninepema chi naapemapi. ³⁰Tachi Ak'ōrepa chi ichia naenaena bidarā t'īk'oa-sima ichi Warra Jesú jīra p'anana-mērā. Chi ichia t'īk'ooda māi chi ichidirā jīp'a berā paara bisima. Chi ichia ichidirā jīp'a berā paara bidá, ichi pia bidepema teapi.

³¹¿Māi k'orea sāmaasá k'īrisia p'anima? Tachi Ak'ōre tachi lawari bi pēra ¿k'aipa tachi p'ueima?

³²Piarā Tachi Ak'ōrepa ichi Warra wāak'ae pasima māipari jōma tachi k'orea itu peapisima. Māipuru ¿ichia tachiá nejōma pia Cristo ome ará teaiwēk'āra? ³³¿K'aipa Tachi Ak'ōrea ichia jiri atadairā k'orea p'ue k'achia pedeaima?

Ara Tachi Ak'ōrepuru tachi chi ichidirā jīp'a berā paara biparima.

³⁴¿K'aipa tachi nepira pará p'aniane aima? Abai pida māiya jaraiwēma Jesucristo tachi k'orea piuda pēra. Ichi piu bada chok'ae p'irabarisima. Naapae Tachi Ak'ōre juaraari bima. Māma tachi k'orea Tachi Ak'ōrea chichupuria idi bima. ³⁵¿K'aipa tachi Cristopa k'īria bidepema p'ue āyá biima? Ewari chaarea cherude, minachia mīa p'anine, ēpērarāpa tachi ēpē p'anine, jarra cherude, neet'á nea p'anine, k'achiade p'anine, ēpērarāpa pea k'īria p'anine mi āpia pida tachi Cristopa k'īria bidepema p'ue āyá biiwēma. ³⁶Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima:

«Ewaricha pi k'orea tai pea
k'īria p'anima. Oveja peauta
jīra peadai k'īrisia p'anima».

³⁷Maamina Cristopa tachi k'iria bima. Ichidepa jōma māi tachia p'uepatama. ³⁸⁻³⁹Māi k'orea mia k'awa bima tachi piudaipira wa chok'ae p'ananaipira, Tachi Ak'ōrepa k'iria bidepema awara p'ananaiwēma. Nāi ewaride māinepa nūpema ewaride pida awara p'ananaiwēma. Māinepa Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarāpa, jaore mietaarāpa, chi atepe berāpa, chi itipemarāpa, chi ek'aripemarāpa, wa mi āpia pida Tachi Ak'ōrepa oodadepema pida tachi ichia k'iria bidepema p'ue āyá bidaiwēma. " Ara māi tachi k'iria bit'a, Tachi Chipari Jesu-cristodepa unupisima.

Ārea Israeldepa chedaadarā piarā Israeldepemawēpi

9 ¹Mi Cristode pēra piarā pedea jararuma. Sea jarawēma. Tachi Ak'ōre Jaorepa mi sōne nāi pedea piarā ara k'awapi bima. ²⁻³Nāi jararuma: mi ēpērarā judiorā k'orea ewaricha minachia sōp'ua baparima, Tachi Ak'ōre ome piawēa p'aniēra. Mi Cristodepema awara beei pasima, mi ūpēarā k'aripai k'orea, ⁴chi Israeldepemārā. Tachi Ak'ōrepa āchi naa jiri atasima ichi warrarā p'ananamērā. Ichi k'irawārea achiterrea āchiā unupisima. Ichia āchi chōarāenapemārā ome pedea ausidama. Moisepa bida āchiā teasima. Āchirā k'awapisima

ichi te nepalade k'āre oodai p'anit'a māinepa jōma ichia teai jarada āchi pae basima. ⁵Āchi chōarāenapemārā chi minachia k'awapatairā pasima. Āchidepa Cristo ēpēra k'ak'uade chesima. Ichit'a jōmāirā Ak'ōrepi. Ichiaapuru tachia ewaricha pia pedeadai p'anima. Māiya beese.

⁶Mia jarawēa bima Tachi Ak'ōrepa chi israel ijūanepe-marā pae ooyade adat'a oowēa bi. Māipari mia jara bima ārea Israeldepa chedaadarā Tachi Ak'ōre k'irari piarā Israeldepemawēpi. ⁷Māinepa jōma Abrahamepa chedada Tachi Ak'ōre k'irari Abrahán warrarāwēma. Tachi Ak'ōrepa Abrahamá nāiya jarasima: «Pi warra Isaadepa warrarā minachia ununaipi». ⁸Māi pedeapa tachiā k'awapi bima jōma Abrahamepa nāi k'ak'uade t'ōnana Tachi Ak'ōre warrarāwēma. Tachi Ak'ōrepa teai jarada warrarāt'a mait'u Abrahán warrarā piarārāpi. ⁹Tachi Ak'ōrepa Abrahamá teai jarada pedea nāipi: «Nāi cheru āyone mi māicha cheipi. Māine Sarapa warra t'ō baiipi».

¹⁰⁻¹²Māi awara Tachi Ak'ōrepa k'awapisima chi ichia jiri atai k'iria bit'a jiri ataparí. Māinepa k'awapisima mi āpia pida jiri atak'ama āchia oo p'anit'a pia unu bi pēra māipari jiri ataparima ichia t'ina pēra. Nāiya k'awapisima:

^u 8:38-39 Jaore mietaarā. Griego pedeade nāiya bi bima: *chi ateperāpa, jōma p'ue bepa.*

9:4 Génesi 12:1-3; Éxodo 4:22; 40:34-35. 9:7 Génesi 21:12. 9:9 Génesi 18:10,14.

Rebecapa mikisu t'ōsima. Chi ak'ōre tachi chōarāenapema Isá pasima. Maamina māi warrarā t'ōnai naena māinepa mi āpia pida pia wa nemietá oodai naena Tachi Ak'ōrepa Rebecá jarasima: «Chi naapema chi k'aadeapema juade baiپی». 13 Māi k'orea Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: «Mia Jacobo k'īriasima, maamina Esaú unuemaasima».

14 ¿Māinepema sāmaasá k'īrisia p'anima? ¿Tachi Ak'ōrepa jīp'a ook'a k'īrisia p'anik'āra? ¿Māiya-wēma! 15 Tachi Ak'ōrepa Moisea nāiya jarasima:

«Mia chi k'īra chupuria k'īria bi ēpēra k'īra chupuriaipi māinepa chi mia k'īrianepa k'aripa k'īria bi ēpēra k'īrianepa k'aripaipi».

16 Piarā chi Tachi Ak'ōrepa jiri ata bi ēpēra jiri atak'ama, māi ēpērapa oo bit'a pia unu bi pēra, māiyawēpīra māi chi ēpērapa māiya k'īria bi pēra. Māipari chi ichia k'īra chupuria k'īria bit'a jiri ataparima. 17 Ichi pedeade ichia p'araoná jarada nāiya bi bima:

«Mia pi chi atepe k'awa bi bisima mi chaarea bi unupii k'orea. Māiya mit'u jōma nāi ijūane t'ī p'oa baiپی».

18 Māipa k'awapi bima Tachi Ak'ōrepa abai k'īra chupuria k'īria bipira māiya ooparit'a māinepa abai k'īriwēa beepii k'īria bipira māiya ooparit'a.

19 Māi pedea k'orea abaipa nāiya jarai bieja: «Tachi Ak'ōrepa māiya oopari pēra ¿k'āre k'orea tachi nepirade p'aniane a bima? ¿Ichia tachi bida jīra p'aniwēk'āra?»

20 Maamina ¿chi māiya pedea bipa Tachi Ak'ōrepa māiya pedei bik'āra? Chok'opa chi chok'o k'aparia jarai bik'āra: «Pia ¿k'āre k'orea mi jāiya k'asima?» 21 ¿Chi chok'o k'aparipa oo k'īria bi jīra ooiwēa bik'āra? ¿Chok'o arapaa-patai ewari k'oreapema māinepa paritua ewari k'oreapema chi abarik'a yooropa k'ai biwēk'āra?

22 Ara māi jīra Tachi Ak'ōrepa oo k'īrianat'a nāiya oosima. Ēpērarāpa

Pablo ewaride ēpērarāpa nāiya chok'o k'apachima (9:21)

¶ 9:15 Tachi Ak'ōrepa Moisea māiya jarasima, ichia itia bak'ari, chi israeldepemārā nee p'ak'a warra oodaadade ijāa p'anapachida pēra. Éxodo 32:1-35; 33:19.

9:10-12 Génesi 25:23. 9:13 Malak'ia 1:2-3. 9:17 Éxodo 9:16.

nemietá oo p'ani k'orea Tachi Ak'õrepa ichi k'ĩruupidepa mãinepa ichi chaareadepa áchi itiak'ari t'ipi uruadea jira peei pasima. Maamina áchia nemietá oo p'anit'a áarea choasima. ²³Mãiya choasima ichi pia bi waibia bidepema ichia k'ĩra chupuria bi épērará k'awapii k'orea. Áchi ichia naena jiri atasima ichi pia bidepema uru p'ananamērā. ²⁴Tachi mãi épērarānepemapi. Tachi Ak'õrepa tachi jōma t'ĩsima. Eda waapēarā judiorāma, ya eda waapēarā judiorāwēma, ²⁵Tachi Ak'õrepa jarada Osea k'art'ade nāiya bi bi jira:

«Chi mi p'uurudepemarāwē pada naapae mi p'uurudepemarāane aipi. Mia k'ĩriawēa bada p'uuru mia k'ĩria bi p'uuruade aipi».

²⁶«Mãinepa nāiya bi bima: Mia jarasima māra mi épērarāwēpi. Mãiya jaradamá, mia māra mi warrarāane aipi».

²⁷Mãinepa Isaíapa israel ijūanepemará k'orea nāiya jarasima:

«Israel ijūanepemará chok'ará p'anima p'usa ipu jira. Maamina áchi chok'araawēa p'ani k'aripaipi

²⁸Tachi Chiparipa nāi ijūane be isapea jōma itiai pēra».

²⁹Mãinepa mãi naena Isaíapa nāiya jarasima:

«Chi Tachi Chipari chi Ne Áarea P'ue Bipa tachi israel ijūanepemará ápia p'ani chok'ae bidaépara, Sodomānepemará mãinepa Gomorrādepemará jira bai pasima».

Judiorāpa Cristode ijāanawēa p'ani k'orea

³⁰¿Mãipa k'āre jara bima? Judiorāwēpa jiridak'a pasima chi Tachi Ak'õre p'uuru jip'a bi padai k'orea. Maamina mãiya p'aneesidama Cristode ijāanana pēra. ³¹Mãipari israel ijūanepemarápa chi Tachi Ak'õrene jip'a berā p'ananai k'orea jiri p'anasima, chi ley uru p'aninepa. Maamina p'ue mãiya oodaé pasima. ³²¿K'āre k'orea mãiyanaé pasima? Mãiyanaé pasima Cristode ijāanai k'aepēra áchia oo p'aninepa ichi k'ĩrari jip'a p'ananai k'orea jiri p'anana pēra.^w Piarā áchia Cristode ijāanaé pasima mawaramá t'enabariuta jira. ³³Tachi Ak'õre pedeade mãinepema nāiya bi bima: «Ūrit'i. Mia Sión p'uurude mawara biruma.^x Mãi mawaramá épērarā t'enabaridak'ari baedaipi. Maamina chi ichide ijāa bipa pari ijāa baiwēma».^y

^w 9:32 *Áchia oo p'aninepa.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: «Moisepa bida oo p'aninepa». Áchimá chi imik'ĩra k'ak'ua tauchaadaadat'u mãi piipará basima. ^x 9:33 Sión p'uuru ichiaba «Jerusalén» apatama. ^y 9:33 *Chi ichide ijāa bipa pari ijāa baiwēma.* Griego pedeade nāiya bi bima: *p'erawēma.* Isaía 28:16; 1 Pedro 2:6.

10¹ Ūpēarā, mia sōnepa k'īria bima Tachi Ak'ōrepa israel ijūanepemará k'aripait'a. Māi k'orea mia Ichía it'aa chiidi bapárima. ²Mia jararuma āchia Tachi Ak'ōre piarā k'awa k'īria p'aní. Maamina Tachi Ak'ōrepa k'īria bi k'orea piawēa k'īrisia p'anima. ³Āchia k'awadak'ama sāmaasá Tachi Ak'ōrepa ēpērarā ichi p'uuru jīp'a bi paara biit'a, ichia jarada jīra. Māi itu bidak'ari ara āchia oo p'aninepa jiri p'anima Tachi Ak'ōre p'uuru jīp'a bi padai k'orea. ⁴Maamina māiya p'ananai k'orea āchia chi ley oopachidaedapema k'aepēra, Cristopa āarea oosima. Chi Cristode ijāuta Tachi Ak'ōre k'īrari jīp'a berā unuparima.

⁵Moisepa bisima sāmaasá ēpērarā p'ue jīp'a p'ananaít'a, chi Tachi Ak'ōrepa ichiá bipidadepa. Nāiya bisima: «Ēpērapa nāi Moisepa bidade jara bit'a oo baipira, māi chok'ae baipi». ⁶Maamina Tachi Ak'ōre taade jīp'a p'anirānepema pai k'orea Cristode ijāa bima. Māipa nāiya jara bima: «Pi sōne jara-rāse: “¿K'ai pajānea wāi bima?” (Cristo nāi ijūanea chepii k'orea). ⁷Ichiaba k'īrisiarāse: “¿K'ai piudaadarā p'anapataimá wāi bima?” (Cristo chok'ae p'irabari-pii k'orea)». ⁸Maamina Tachi

Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: «Pia Tachi Ak'ōre pedeade k'await'a t'ajuwēa bima.»^z Pi it'aedepa ichi pedeade jarai bima māinepa pi sōnepa ijāai bima». Ichi pedeade taipa nāiya jaratepa p'anima jōmāirāpa ijāanamērā: ⁹pi it'aedepa Jesús jōmāirā Chipariade aipira, māinepa Tachi Ak'ōrepa ichi chok'ae p'irabaripisit'a pi sōnepa ijāaipira, Tachi Ak'ōrepa k'aripaipi. ¹⁰Piarā chi māipa sōnepa ijāaipira, chi Tachi Ak'ōre taade jīp'a berā paara baipi. It'aedepa Jesús jōmāirā Chipariade aipira ichia k'aripaipi.

¹¹Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: «Chi ichide ijāa bīpa pari ijāa baiwēma.»^a ¹²Tachi Ak'ōre jōmāirā Chipari pēra judiorā māinepa judiorāwē sida abarik'a ooparima. Ichía k'īra chupuria idiuta minachia k'aripaparima. ¹³Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: «Chi Tachi Chiparia chichupuria it'aa idiutat'a ichia āarea k'aripaipi».

¹⁴Maamina ēpērarāpa wapida Tachi Chipari Jesucristode ijāanawēa p'anine ¿sāmaasá ichiá k'īra chupuria ididaima? Ichi k'orea wapida ūrinawēa p'anine ¿sāmaasá ijāanaima? Māinepa abai pida āchiá jarateade wāwēpira ¿sāmaasá ichi k'orea ūrinaima? ¹⁵Tachi Ak'ōrepa

^z 10:8 *Pia Tachi Ak'ōre pedeade k'await'a t'ajuwēa bima.* Griego pedeade nāiya bi bima: *ichi pedeade pi k'ait'a bima.* ^a 10:11 *Chi ichide ijāa bīpa pari ijāa baiwēma.* Griego pedeade nāiya bi bima: *p'erawēma.* Isaia 28:16; 1 Pedro 2:6.

10:5 Levítico 18:5. 10:6 Deuteronomio 30:12. 10:8 Deuteronomio 30:11-14. 10:13 Joel 2:32.

abai pida peewēpira, ¿sāmaasá jarateade wānaima? Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: «Chi pedea pia jarade cheuta minachia pia p'anima». ^b

¹⁶Maamina jōma judiorāpa chi pedea pia Cristo k'orea ijāanaé pasima. Isaía k'art'ade nāiya bi bima: «Tai Chipari, taipa jaradada ¿k'aipa ijāasima?» ¹⁷Piarā ēpērarāpa Cristo k'orea naa ūrinai p'anima, ichide p'ue ijāanaí k'orea. ^c ¹⁸Maamina mia idiruma: ¿Judiorāpa māi pedea ūrinaé pasik'āra? Piarā ūrisidama. Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima:

«Ichi k'orea jōma nāi ijūane jarasidama. Māi pedea t'imia jarade wāsidadama.

¹⁹Mia māicha idiruma: ¿Judiorāpa māi pedea k'awadak'a pasik'āra? Ājā, k'awasidama judiorāwēpa k'awadada jīra. Māi k'orea Moisepa bidade chi judiorá naa jarasima:

«Chi mia jiri atadawē p'uuru k'aripa bidepa mia mārā jiwaapiipi mi k'īrianamērā. ^d

Chi k'īra k'īrisia nea bi p'uuru k'aripa bidepa mia māra k'īruupik'apiipi mi k'īrianamērā».

²⁰Māinepa Isaíapa Tachi Ak'ōrenepa ne wap'eawēa nāiya jarasima:

«Chi mi jiridawēa p'anarāpa mi unusidama. Chi mi k'orea ididawēa p'anarā ara michi k'orea k'awapisima».

²¹Maamina israel ijūanepemará k'orea Isaíapa nāiya jarasima:

«Ewaricha mi jua iapachima ēpērarā k'īriwēa be māinepa mine ijāawēa be mimá chedamērā».

Chi eda judiorāpa Cristode ijāanana

11 ¹Māi k'orea mia nāi idiruma: «¿Tachi Ak'ōrepa israel ijūanepemará ichidirā itu bisik'āra?» ¡Māiyawēma! Mi israel ijūanepemapi, Abrahamepa che daadadepemapi, Benjaminepa chedapi. ²Tachi Ak'ōrepa naena israel ijūanepemará jiri atasima ichi p'uuru bamērā. Māipuru āchi itu biwēa bima. Mārāpa Tachi Ak'ōre pedeade Elía k'orea bida k'awa p'anima. Eliapa Tachi Ak'ōrea israel ijūanepemará k'orea nāiya piawēa pedeasima. ³«Mi Chipari, chi pi pari pedeapatairā jōma k'enasidama māinepa chi piá ānimara paateapatai jōma ārisidama.

^b 10:15 Griego pedeade nāiya bi bima: *chi pedea pia jarade cheuta jīru minachia pia k'ede*. Isaía 52:7. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *nek'īramariwēa bayá pedea jarade cheuta*. ^c 10:17 Cristo k'orea. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *Tachi Ak'ōre pedea*. ^d 10:19 *Chi mia jiri atadawē p'uuru*. Māi «chi judiorāwē» jara k'īria bima.

10:16 Isaía 53:1. 10:18 Salmo 19:4. 10:19 Deuteronomio 32:21.
10:20 Isaía 65:1. 10:21 Isaía 65:2.

Abapuru mit'u beesima, maamina mi sida jiri p'anima peadai k'orea». ⁴Māine Tachi Ak'ōrepa nāiya p'anoosima: «Mia ēpērarā siete mil mi pae uru bima. Āchi Baal^e k'īrari sīraporode k'op'aneena-k'ama». ⁵Ara māi jīra nāi ewaride pida Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa tai judiorā chok'araawēa p'anit'a ichi pae uru bima. ⁶Māiya Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa jiri atasi-pira, taipa oo p'ani k'orea jiri ataé pasima. Taipa oo p'ani k'orea jiri atadapara, māiyara ichi sōpiadepa jiri ataiwē pasima.

⁷¿Māinepema sāmaasá k'īrisia p'anima? Israel ijūanepemarāpa Tachi Ak'ōre p'uuru padai jiri p'anamina, māiya oodaé pasima. Maamina israel ijūanepemarā chok'araawēa p'anipa ijāasidama, Tachi Ak'ōrepa jiri atada pēra. Waapēarāpa ijāanai k'īrianaé pasima. ⁸Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima:

«Tachi Ak'ōrepa āchi k'ai
p'ani jīra bisima p'ue
k'awapidaemaapa,
āchi taupa ununa p'ue
k'awapidaemaapa,
māinepa āchi k'īripa ūrina
p'ue k'awapidaemaapa.

Wapida ara māiya p'anima».

⁹Māinepa judiorā poro jūra jīparí jī bi Davipa māi k'orea Tachi Ak'ōrea jarasima:

«Āchi arapaapatai nek'opatai te oomaa p'anine, pia āchiá āchi itiaiwēane a k'īrisiapise.

Māiya āchi tuaba seadaipi ānimara k'idap'ede baeuta jīra. Māine āchi itiasē.

¹⁰Āchi tau p'ārio be jīra bise āchia unu p'anit'a k'awapidaemaapa. Māinepa ewaricha minachia mīapise».^f

Tachi Ak'ōrepa judiorāwē k'aripada

¹¹Nāi mia idiruma: ¿judiorāpa Cristo itu bisida pēra waa Tachi Ak'ōre ome p'ue pia p'anaiwēk'āra?^g ¿Māiyawēma! Māipari māiya oodada pēra Tachi Ak'ōrepa judiorāwē k'aripaparima. Māiya judiorāpa jiwá p'aneena-k'ari ichi k'īrianaipi. ¹²Judiorāpa Cristo itu bidada pēra āchi k'ae-pēra Tachi Ak'ōrepa jōma nāi ijūanepema judiorāwē minachia k'aripa bima. Māipuru chi judiorā māicha Tachi Ak'ōre ome pia p'aneuta ewaride ¿Tachi Ak'ōrepa jōmāirā pia k'aripaiwēk'āra?

¹³Mia judiorāwēa nāi jararuma. Mi Tachi Ak'ōrepa peeda bisima, mārā jarateamērā. Māi mia jōma jīp'a oo k'īria bima. ¹⁴Mia judiorāwēa jaratea bidepa k'īria bima mi ēpērarā judiorā pida māi

^e 11:4 Baal. Chōarēna cananeorāpa āchi ak'ōreane adak'ari, māine ijāapachidama.

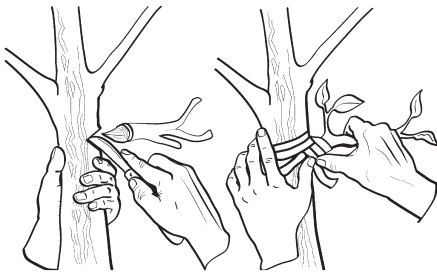
^f 11:10 Minachia mīapise. Griego pedeade nāiya bi bima: āchi ēk'arra jōrea bise.

Salmo 69:22-23. ^g 11:11 Griego pedeade nāiya bi bima: ¿Judiorā t'enabaridak'ari abaeda baesidak'āra?

pedea ūri k'īrianait'a, jiwá p'ani jīra. Māiya Tachi Ak'ōrepa eda āchidiidepema k'aripaipi. ¹⁵Tachi Ak'ōrepa judiorā itu bida pēra waapēarā nāi ijūanepemarā ichi ome pia bisima. Māipuru Tachi Ak'ōrepa judiorā māicha pia jiri atarude ¿sak'aima? Āchi sida piudaadarā jīra p'anana Tachi Ak'ōre ome chok'ae p'ananaipi.

¹⁶Trigo naa chauutade p'ana ook'oadak'ari māi p'ananepepa Tachi Ak'ōrea aba teadaipira chi waapēarā p'ana sida Tachi Ak'ōrenepi. Māinepa pak'uru k'arra pia bipira, chi pak'uru jua sida pia p'anima.^h

¹⁷Chi eda waapēarā judiorā Tachi Ak'ōre awara p'aneesidama olivo pak'uru jua t'iat'upatai jīra. Māra judiorāwē Tachi Ak'ōre newēa p'anasidama olivo pak'uru chi ichi tuaba mēa warida jīra. Maamina māra Tachi Ak'ōrene

«Maamina māra Tachi Ak'ōrene ēpērarā p'aneesidama, pak'uru jua chi t'iat'udade ara māi juade wāa nibida jīra». (11:17)

ēpērarā p'aneesidama, pak'uru jua chi t'iat'udade ara māi juade wāa nibida jīra. Māiya naapae Tachi Ak'ōrepa māra sida k'aripa bima judiorā k'aripa bada jīra.ⁱ ¹⁸Maamina k'īrisiarāt'i māra judiorāwē Tachi Ak'ōre k'īrari atepe pia bet'a judiorā k'aepēra. K'īrisiat'i māra chi k'arradepa chok'ae p'anit'a. Chi k'arra māranepa chok'ae biwēma.

¹⁹Abaipa jarai bieja: «Tachi Ak'ōrepa judiorā itu bisima pak'uru jua t'iat'uda jīra, mit'u māi pak'urude wāa bii k'orea». ²⁰Piarā māiya bima. Maamina Tachi Ak'ōrepa āchi itu bisima Cristode ijāanaé pasi pēra. Maapae māra jiri atasima Cristode ijāanana pēra. Māi k'orea māra judiorā k'aepēra pia be k'īrisiarāt'i, māipari Tachi Ak'ōre wap'ea p'anat'i. ²¹Judiorāpa ijāanawēa p'ani k'orea Tachi Ak'ōrepa āchi itu bisima pak'uru jua t'iat'uru jīra. Ara māi jīra māra judiorāwēpa ijāanaepira, Tachi Ak'ōrepa māra sida itu biipi.

²²Minachia k'īrisiat'i sāmaasá Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa k'aripapari māinepa sāmaasá itipari. Judiorāpa ijāanaé pasi pēra Tachi Ak'ōrepa itiak'ari āchi itu bisima. Māine māra judiorāwē ichi sōpiadepa k'aripa bima māinepa k'aripa baiipi. Maamina māinepa p'ananai p'anima. Mārāpa ijāa p'ananaiwēpira,

^h 11:16 Ara māi jīra jōma judiorā Tachi Ak'ōrenepi, naa ijāa p'anana pēra.

ⁱ 11:17 Tachi Ak'ōrepa māra sida k'aripa bima judiorā k'aripa bada jīra. Griego pedeade nāiya bi bima: Māra sida pak'uruba chi k'arradepa che bidepa pia p'anima.

Tachi Ak'õrepa mãra sida itia-k'ari itu biipi pak'uru jua t'iat'u-k'oaru jira. ²³Mãinepa chi judiorã Cristode ijãanawëa p'anirãpa ijãanaipira, Tachi Ak'õrepa ãchi mãicha jiri atapi ichi jua chaareadepa, chi pak'uru jua t'iat'udade mãicha wã nibiru jira. ²⁴Piarã mãra judiorãwë olivo pak'uru ichi tuaba mëa warida jira p'anasidama. Tachi Ak'õrepa mãi pak'urudepema t'iat'uk'ari olivo pak'uru uudade bisima. Mãiya baiwëa bimina Tachi Ak'õrepa oosima. Mãipuru ¿judiorã mãicha p'ue jiri ataiwë-k'ara chi uuda pak'uru jua mãicha wã nibiru jira?

**Tachi Ak'õrepa ãarea israel
ijãanepemará k'aripai k'orea**

²⁵Ûpëarã, mia k'iria bima Tachi Ak'õrepa naena k'awapiwëa bada mārāpa k'awadait'a. Mãiya judiorã k'aepëra pia be k'irisiadaiwëma. Tachi Ak'õrepa naena k'awapiwëa bada nãipi: chok'ará judiorã k'iiriwëa p'aneesidama mãinepa mãiya p'aneenaiپی aba jōma chi Cristode ijãanai p'ani judiorãwëpa ijãautadea. ²⁶Mãiya Israel p'uuru Tachi Ak'õrepa jōma k'aripaipi. Tachi Ak'õre pedeade nãiya bi bima:
«Tachi K'aripaparí Sión
p'uurudepa cheipi.^J
Ichia Jacobodepa chedaadarã
nemietá awara biipi.

²⁷Mia ãchi ome pedea auipi.
Ãchia nemietá oodada
k'irisia atuaipi».

²⁸Judiorãpa chi pedea pia Jesú k'orea itu bi p'ani përa Tachi Ak'õre ome chi nek'iramaapi. Mãipuru mãra judiorãwë Tachi Ak'õre epërarã p'ue p'ananaipi. Maamina Tachi Ak'õrepa ãchi chōarāenapemará jiri atada përa waidi k'iria bima. ²⁹Piarã Tachi Ak'õrepa teada eemari-k'ama. Ichia t'ina itu bik'ama. ³⁰Mãra judiorãwëpa naena Tachi Ak'õrene ijãanak'a pasima. Maamina judiorãpa ijãanawëa p'ani përa naapae Tachi Ak'õrepa mãra k'ira chupuria bima. ³¹Ãchia naapae ijãanak'ama, Tachi Ak'õrepa k'ira chupuriamërá mãra judiorãwëa k'ira chupuria bi jira.^k
³²Piarã Tachi Ak'õrepa jōmãirã eda jia nibisima ãchi k'iiriwëa p'ani k'orea. Mãiya oosima jōmãirã k'ira chupuriai k'orea.
³³Tachi Ak'õre minachia ne
k'awa bima mãinepa
k'irisia k'awa bima.
Ichia ooi k'irisia bit'a mi ãpia pida p'ue k'awadaiwëma.
Ichia oo bi sida p'ue
k'awadaiwëma.
³⁴¿K'aipa Tachi Chipari k'irisia k'awa bima? ¿K'aipa ichiá k'irisia jarateaparima?
³⁵¿K'aipa Tachi Ak'õrepa ne teasima jiiitea teamërá?»

^J 11:26 Sión p'uuru ichiaba «Jerusalén» apatama. ^k 11:31 Tachi Ak'õrepa k'ira chupuriamërá. Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade nãiya bi bima: naapae Tachi Ak'õrepa k'ira chupuriamërá.

³⁶ Tachi Ak'õrepuru nejõma oosima. Nejõma ichidepa bima mǎinepa ichi pae bima.

Tachia ewaricha ichiá pia pedeadai p'anima. Mǎiya beese.

Tachi Ak'õre pae p'angat'i

12 ¹ Mǎipa ùpǎarǎ, Tachi Ak'õrepa mǎra k'íra chupuriada pǎra, mia mǎrǎ chichupuria idiruma ara machi Tachi Ak'õrea teadamǎrǎ, ānimara peadak'ari, paateapata jira. Mǎi ānimara piuda k'aepǎra, ichi pae pia p'angat'i mǎra pia unumǎrǎ. ² Chi nǎi ijūanepemarápa oopatai jira niparāt'i, mǎipari k'írísia chiwidi Tachi Ak'õrepa tea bidepa jip'a nipat'i. Mǎiya Tachi Ak'õrepa k'íría bit'a mǎrapa k'awadaipi. Jõma ichia k'íría bit'a pia bima, jip'a bima mǎinepa ichia pia unu bima.

³ Tachi Ak'õrepa ichi sōpiadepa mi bisima ichi pae ne oo bamǎrǎ. Mǎipuru mia mǎrǎ nǎi jararuma: mi āpia pida k'írísiaiwǎa bima ara ichi chi atepe bit'a. Mǎrapa Cristode ijāanana pǎra Tachi Ak'õrepa machicha ne awara awarǎ teasima ne oodamǎrǎ. Mǎipuru ichia teada jira machia oo p'ani k'õrea pia k'írísiat'i. ⁴ Tachi k'ak'ua aba bimina tachi k'ak'uade chok'arǎ uru p'anima: jua, jiru, poro, nejõma. Maamina tachi k'ak'uade bepa abarik'a oodak'ama. ⁵ Ara mǎi jira tachi chok'arǎ p'animina, Cristo ome p'ani pǎra k'ak'ua aba bi jira p'anima.

Mǎiya tachi jõmǎirǎ k'ak'ua abaide arǎ p'anima.

⁶ Tachi Ak'õrepa ichi sōpiadepa tachicha ne oodamǎrǎ awara awarǎ teasima. Ichia chi tearua teasima ichi pari pedeadamǎrǎ. Mǎiya teasipira, āchia piarǎ ijāa p'aninepa mǎiya pedeadai p'anima. ⁷ Chi tearua teasima waapǎarǎ k'aripadamǎrǎ. Mǎiya teasipira, chi tearua k'aripadai p'anima. Chi tearua teasima ichi pedea jarateadamǎrǎ. Mǎiya teasipira, ichi pedea jarateadai p'anima. ⁸ Chi tearua teasima ùpǎarǎ k'aripa p'aninepa pia ijāanamǎrǎ. Mǎiya teasipira, ùpǎarǎ k'aripadai p'anima pia ijāanamǎrǎ. Chi eda waapǎarǎ teasima ne tea p'aninepa waapǎarǎ k'aripadamǎrǎ. Mǎiya teasipira, sōpiadepa teadai p'anima. Chi eda waapǎarǎ teasima chi ijāapatairǎ ak'ipatairǎ p'ananamǎrǎ. Mǎiya teasipira, jip'a oo p'ananai p'anima. Mǎinepa chi eda waapǎarǎ teasima waapǎarǎ k'íra chupuriadamǎrǎ. Mǎiya teasipira, arapaadepa k'íra chupuriadai p'anima.

⁹ Machi sōnepa chi k'íría p'angat'i. Jõma nemietá itu bit'i. Chi pia bet'a oopariet'i. ¹⁰ Piarǎ k'íríanepa chi k'íría p'angat'i. Chi waapǎarǎ ome pia p'angat'i, āchi machi k'aepǎra atepe p'ani jira mǎinepa waapǎarǎ k'õrea pia k'írísiat'i. ¹¹ K'oa p'anarāt'i, mǎipari chok'ea p'angat'i. Tachi Chipari Jesupa k'íría bit'a sōnepa jõma oot'i. ¹² Tachi Ak'õrenepa nepia jitadai k'awa p'ani pǎra arapá p'angat'i.

Mia p'anine choat'i. Ewari-
cha Tachi Ak'orea it'aa chiidit'i.
13 Ēpērarā Tachi Ak'oreneerā chi
nenea k'ede k'aripat'i. Chi māra
tede cheutá pia pedeat'i.

14 Chi māra ēp'ē berá pia pedea-
t'i. Tachi Ak'orea it'aa chiidit'i
waapēarā pia bapimērā; it'aa
chiidirāt'i āchi mietá bapimērā.
15 Chi arapá be ome arapá p'ana-
t'i. Chi sōp'ua be ome sōp'ua
p'anat'i. 16 Jōmāirā ome pia p'ana-
t'i. Chi waapēarā k'aepēra pia be
k'īrisiarāt'i, māipari chi chupuri
k'ede ome pia p'anat'i. Mārapa
waapēarā k'aepēra minachia
k'awa p'ani jīra k'īrisiarāt'i.

17 Abai pida māra piawēa ooi-
pira, ara māiya oorāt'i. Jōmāirā
k'īrari pia oot'i. 18 Mārapa jirit'i
jōmāirā ome ne k'īrisiawēa p'ana-
nai k'orea. 19 Ūpēarā, abai pida
māra piawēa oosira abarik'a pia-
wēa oorāt'i. Māipari itu bit'i Tachi
Ak'orepa itiamērā. Tachi Ak'ore
pedeade nāiya bi bima: «Miapuru
māirā itiaipi. Āareairā teaipi ara
āchia nemietá oodada jīra», a jara
bima Tachi Chiparipa. 20 Māinepa
Tachi Ak'ore pedeade nāiya bi
bima: «Pi nek'īramá jarrapisia
bide nek'opise. Opisia bide pania
topise. Māiya oopira, ichi mina-
chia k'īra p'erapiipi». 21 Abai pida
māra piawēa oo baipira abarik'a
oorāt'i. Māipari pia oot'i ichi k'īra

p'erak'ari ichia piawēa oo bi itu
bimērā.^m

**Chi minachia k'awa
berá juade p'anat'i**

13 1 Jōmāirā nāi ijūanepema
minachia k'awa berá
juade p'anana p'anima Tachi
Ak'orepa āchi māiya bida pēra.
Newēma Tachi Ak'orepa bidawē-
t'a. 2 Māipuru chi nāi ijūanepema
minachia k'awa berá pedea itu
birupa Tachi Ak'orepa bida itu
biruma. Chi māiya itu bi berá
itiaipi. 3 Piarā chi jīp'a oo bepa
āchi minachia k'awa berāpa itiai-
t'a wap'eadak'ama, māipari chi
nemietá oopatairā wap'epatama.
Māipuru māra minachia k'awa
berá ome ne wap'eawēa p'ana
k'īria p'anipira, pia oot'i āchia pia
ununamērā. 4 Piarā māra mina-
chia k'awa berá Tachi Ak'orepa
ichi pae pari mimiapatairā jīra
bisima māra k'aripadamērā. Maa-
mina mārapa nemietá oodaipira,
āchi wap'eat'i piarā minachia
itiadai p'ani pēra.ⁿ Āchi Tachi
Ak'ore pae pari mimiapatairā jīra
p'anima chi nemietá oo berá itia-
dai k'orea. 5 Māipuru māra nāi
ijūanepema minachia k'awa berá
juade p'anana p'anima itia-
daemaapa. Māi awara āchi juade
p'anana p'anima, k'awa p'ani pēra
māiya p'anana māi jīp'a bit'a.

^l12:20 *Minachia k'īra p'erapiipi*. Griego pedeade nāiya bi bima: *t'ipi tau ichi poro
īri biipi*. Proverbio 25:21-22. ^m12:21 Griego pedeade nāiya bi bima: *Nemietá itu
p'uepirāse, māipari pia pia o bidepa nemietá p'uese*. ⁿ13:4 *Piarā minachia itiadai
p'ani*. Griego pedeade nāiya bi bima: *k'īruuparī nek'o bari uru bak'ama*.

⁶Māi k'orea chi mārāpa erreara teadai p'anit'a māra minachia k'awa berá teapatama, āchi Tachi Ak'ōre pae pari mimiapatairā jīra p'ani pēra, māinepa māiya mimia-pata pēra.

⁷Jōmāirā teat'i mārāpa āchicha teadai p'ani jīra. Māra minachia k'awa berá erreara teadai p'anit'a teat'i. Mārāpa wap'eadai p'ani wap'eat'i. Mārāpa chi pia jaradai p'ania pia jarat'i.

⁸Mārāpa tee pará p'anipira, māi waa teadawēa p'anarāt'i. Abapuru chi k'iria p'anat'i. Chi waa-pēarā k'iria bipa jōma Moisepa bida oo bima. ⁹Māi Moisepa bidade jara bima: «K'ima awarai ome k'airāse, mīa pearāse, nechiarāse, abaipa uru bit'a k'iria-rāse». Māi pedea māinepa jōma māi Moisepa bidade jara bi sida nāi k'irisia aba bide jōma jara bima: «Abai k'iriase ara pichi k'iria bi jīra». ¹⁰Chi k'iria uru bipa waapēarā piawēa ook'ama. Chi waapēarā k'iria bide jōma Moisepa bida oo bima.

¹¹Jōma makii oo p'anat'i, k'awa p'ani pēra nāi ewari sāmaasá bit'a. ĩrimat'i. Waa k'āi p'anarāt'i. Chi tachi nāi ĩjūa nemietaadepema k'aripai k'ait'a bima, tachia naa ĩjāanana k'aepēra. ¹²Nāi ewari mietá bi jōpodoma teamasi nibada ewaripodo jīra. Māipuru tachia nemietá itu bidak'ari pia oodai p'anima. Māiya nemietaadepema jōma āyá p'ananaipi, papaká bipa āst'á ichi ne jīparí

chaarea bit'a jī bi jīra. ¹³Tachi jīp'a nipadai p'anima āst'á nipa-pata jīra. Arapá oopatai tiidá it'ua tode wānawēa p'anima, tachi k'ak'uadepa nemietá oo p'ananaiwēa p'anima, k'ĩruu pedea p'ananaiwēa p'anima, māinepa abaipa uru bi k'orea piawēa k'ĩrisiadaiwēa p'anima. ¹⁴Māipari Tachi Chipari Jesucristo nipada jīra nipat'i. Nāi k'ak'uapa nemietá oo k'iria bit'a oodai k'ĩrisiarāt'i.

**Ūpēarā k'orea ěk'arra
āpite pedeadaiwēa p'ani**

14 ¹Ūpēa abai pida tachia Jesucristode ĩjāa p'ani k'orea wapida pia atua bipira, ichi pia jitat'i. Maamina ichia atua bi k'orea ichi ome k'ĩruu pedearāt'i. ²Mia nāi jara bima: waapēarā ūpēarāpa k'awa p'anima nejōma k'odai p'ani. Maamina chi eda ūpēarāpa tachia Jesucristode ĩjāa p'ani k'orea wapida pia atua p'ani pēra k'irisia p'anima abapuru ne uu ĩjūanepema k'odai p'ani. ³Maamina chi nejōma k'oparipa chi nejōma k'ok'apí itu biiwēa bima. Māinepa nejōma k'ok'apiipa chi nejōma k'oparí k'achia pedeiwēa bima, umea Tachi Ak'ōrepa jiri atada pēra. ⁴¿Pi k'aima māiya abai pae pari mimia-parí k'orea k'achia pedeit'a? Ichi chiparia puru jaraipi pia oo bi wa piawēa oo bit'a. Maamina Tachi Chiparipa jaraipi jōma ichi pae pari mimiapatairāpa pia oo p'ani, ichi jua chaareadepa k'aripa bi pēra pia oo p'anamērā.

⁵Māinepa chi eda ūpēarāpa k'īrisia p'anima chi mimianak'a-pí ewari, ewari awarai k'aepēra atepe piipará bima. Chi eda waa-pēarā ūpēarāpa k'īrisia p'anima ewari āarea abarik'a p'ani jīra p'anima. Maamina āchicha sōnepa k'īrisia p'ani jīra, māiya oodai p'anima. ⁶Chi mimianak'a-pí ewari ak'i bipa Tachi Chipari pae māiya oo bima.^o Chi nejōma k'oparipa māiya k'oparima Tachi Chipari wap'ea bi pēra. Māi k'orea nek'orude ichia Tachi Ak'ōrea sōpia biade aparima. Māinepa chi nejōma k'ok'apiipa māiya k'ok'ama Tachi Chipari wap'ea bi pēra. Māi k'orea nek'orude ichia pida Tachi Ak'ōrea sōpia biade aparima.

⁷Mi aba pida ara ichi pae chok'ae biwēma. Māinepa mi aba pida ara ichi pae piuiwēma. ⁸Chok'ae p'anine Tachi Chipari pae chok'ae p'anima. Māinepa piusidara Tachi Chipari pae piudaipi. Māiya chok'ae p'anine wa piuutade Tachi Chiparidepi.

⁹Cristo piusima, piudaadarā Chipari pai k'orea. Māinepa chok'ae p'irabarissima, chi chok'ae berā Chipari pai k'orea. ¹⁰Māipuru ¿k'āre k'orea pi ūpēa k'orea k'achia pedea bima? ¿K'āre k'orea ichi k'īriawēa bima? Tachi āarea Tachi Ak'ōre k'īrari p'ana-naipi tachicha oodada ak'imērā.^p

¹¹Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima:

«Tachi Chiparipa nāiya jara bima: mi piarā chok'ae bi pēra piarānepa jararuma jōmāirā

mi k'īrari sīraporode k'op'aneenak'ari miá pia pedeadaipi.

Māinepa jōmāirāpa “mi Tachi Ak'ōreane” a jaradaipi».

¹²Piarā tachicha oodada Tachi Ak'ōrea jōma jaradaipi. ¹³Māipuru abaipa oo bi k'orea waa piawēa pedeadaiwēa p'anima. Māipari sōnepa nāiya k'īrisiada p'anima: tachia oo p'aninepa ūpēa abai sida nemietaade baepidaiwēa p'anima. ¹⁴Mi Tachi Chipari Jesucristo ome bi pēra piarā k'awa bima mi āpia pida chik'o mietá biwēt'a. Maamina abaimá paritua chik'o k'oi pia biwēpira, makii k'oiwēa bima. ¹⁵Māipuru pia k'o bidepa pi ūpēa ichi sōpiawēa beepiipira, pia ichi k'īriawēma. Pia k'o bidepa pi ūpēa sōk'achiapirāse Cristo ichi k'orea piuda pēra. ¹⁶Mārāpa oo p'anit'a pia k'awa p'anima. Maamina waapēarāpa māi k'orea k'achia pedeadai-pira, oorāt'i piawēa pedeapidaemaapa. ¹⁷Tachi Ak'ōrepa ichi juade p'anirá jarak'ama k'āre k'odai p'anit'a māinepa k'āre todai p'anit'a. Māipari k'īria bima āchia ichi Jaoredepa jīp'a oo p'ananaít'a,

^o **14:6** Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: *Chi mimianak'apí ewari ak'iwēa bipa māiya oo bima Tachi Chipari pae.* ^p **14:10** Tachi Ak'ōre. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: *Cristo.*

ne k'ĩrisiawēa p'ananaít'a māinepa arapá p'ananaít'a. ¹⁸Chi māiŷa Cristo pae mimiapatairā Tachi Ak'õrepa pia unu bima. Ēpērarā pida pia unupatama.

¹⁹Māi k'orea jiridai p'anima ūpēarā ome ne k'ĩrisiawēa p'ananaít'a k'orea. Māiŷa chi k'aripa p'ananaipi pia ijāanai k'orea.

²⁰Mārāpa k'o p'aninepa Tachi Ak'õrepa waapēarā sōne ooda itu birāt'i. Piarā Tachi Ak'õre k'ĩrari māi chik'o āarea pia bima. Maamina chi tachia k'o p'aninepa abai nemietaade baepidait'a, māi piawēa bima. ²¹Pia bima ne k'iuru k'oiwēt'a, uvaba toiwēt'a, wa mi āpia pida ooiwēt'a, pi ūpēa nemietaade baepiemaapa.

²²Pia nejōma k'oi k'ĩrisia bipira, wa nejōma k'oiwē k'ĩrisia bipira, aba piapuru Tachi Ak'õre ome pi k'ĩrisiat'a k'awa bima. Piarā tachia oo p'ani k'orea tachi sōne piawēa k'ĩrisiadaepira, minachia arapá p'ananaipi. ²³Maamina chi «Nāi k'oiwēa biade» a k'ĩrisia bipa māi k'oipira, ichi sōne piawēa beeipi, piawēa oo bi k'ĩrisia bi pēra. Piarā tachia oo bit'a jip'a biwēane a k'ĩrisiadaipira, māiŷa ooutade, nemietá oo p'anima.

**Waapēarā k'aripāt'i
pia p'ananamērā**

15 ¹Tachia ijāa p'ani k'orea minachia k'awa berāpa tachia k'ĩria p'ani k'aepēra, chi

pia atua k'ede k'aripadai p'anima. ²Māipari waapēarāpa k'ĩria p'anit'a oodai p'anima āchi pia p'ananamērā māinepa pia ijāanamērā. ³Piarā Cristo pida ara ichia k'ĩria bit'a ooé pasima, māipari Tachi Ak'õre pedeade bi bi jira māiyasima. Nāiŷa bi bima: «Tachi Ak'õre, āchia pi k'orea k'achia pedeasidaide mi k'orea pida k'achia pedeasidama». ⁴Nejōma Tachi Ak'õre pedeade bida tachiá jarateai k'orea bima. Tachi sōpiapiparima māinepa k'aripaparima jōma choadamērā. Māiŷa tachia piarā k'awa p'anima Tachi Ak'õre ome ewaricha pia p'ananaít'a. ⁵Mia k'ĩria bima ara māi tachi sōpiapiparí māinepa choapiparí Tachi Ak'õrepa māra k'aripa bait'a, abarik'a k'ĩrisiadamērā Jesucristopa k'ĩria bi jira. ⁶Māiŷa mārāpa Tachi Pajānepema Chipari Jesucristo Ak'õrea ará pia pedea p'ananaipi.

**Chi pedea pia Cristodé
judiorāwē pae pida bima**

⁷Cristopa māra pia atada jira chi pia atat'i. Māi unuutade epērarāpa Tachi Ak'õrea pia pedeadaipi. ⁸Mia jararuma: Cristo chesima tai judiorā k'aripai k'orea. Tachi Ak'õrepa judiorā chōarēnapemarā^q ome pedea bida Cristopa oosima. Māiŷa unupisima Tachi Ak'õrepa jara bi jira oopari-t'a. ⁹Māinepa Cristo chesima

^q15:8 Judiorā chōarēnapemarā. Māiŷa jara k'ĩria bima chi Abrahamepa chedaadarā minachia k'awa p'anirā.

judiorāwēpa Tachi Ak'ōrea pia pedeadamērā āchi k'īra chupuriada pēra. Māinepema Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima:

«Mia judiorāwē t'āena piá pia pedeaipi. Mia piá pia k'ariipi».^r

10 Māinepa nāiya bi bima:

«Māra judiorāwē, Tachi Ak'ōre p'uuru^s ome arapaat'i».

11 Māinepa nāiya bi bima:

«Jōma māra judiorāwē, Tachi Chiparia pia pedeat'i.

Jōma p'uuru berā, ichiá pia pedeat'i».

12 Māinepa Isafapa ichi k'art'ade nāiya bisima:

«Jesedepa aba cheipi.^t Māi jōma p'uuru be Chipari beeipi.

Judiorāwēpa ichide ijāanaipi nejōma pia ni p'anit'a āchiá teamērā».

13 Nejōma pia tachia ni p'anit'a Tachi Ak'ōrepa teaipi. Mārāpa ichide ijāa p'ani pēra mia k'īria bima ichia māra minachia arapaapiit'a māinepa ne k'īrisia-wēa p'anapiit'a. Māiya Tachi Ak'ōre Jaore jua chaareadepa mārāpa pia k'awadaipi nejōma pia tachia ni p'anit'a piarā atadaipi.

Pablopa judiorāwēa jarateaparima

14 Ūpēarā, mia k'awa bima mārāpa piarā pia oo p'anit'a

māinepa minachia k'awa p'ani pēra machit'u p'ue chi jaratea p'ananait'a. ¹⁵Maamina nāi k'art'ade mia k'īrisia wawaria piarā bisima, mārā k'īrisia atua-pidaemaapa. Māiya bisima Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa mi bida pēra ¹⁶judiorāwē t'āena Jesucristo pae pari mimiaparí bamērā. Māipuru pedea pia Tachi Ak'ōre k'orea āchiá jaratea bima. Ijāasidara p'aare judiopa ānimara paa-tearu jira mia āchi Tachi Ak'ōrea tearuma pia unumērā. Māine Tachi Ak'ōre Jaorepa āchi Tachi Ak'ōre pae pia biipi.

¹⁷Jesucristo ome bi pēra mia Tachi Ak'ōre pae oo bi k'orea minachia arapá bima. ¹⁸Maamina ara michi k'orea mi āpia pida pia pedeaiewēma. Abapuru Cristopa minepa ooda k'orea pia pedeaipi. Piarā minepa Cristopa k'aripasima judiorāwēpa Tachi Ak'ōrene ijāanamērā. Mia jaratea bidepa, oo bidepa, ¹⁹māinepa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apiidepa māiya k'aripasima. Mia Tachi Ak'ōre Jaore jua chaareadepa jōma māi āarea oosima. Jerusalenepa Ilírico tuadea chi pedea pia Cristo k'orea mia jōma jarateai badamá jarasima. ²⁰Piarā chi pedea pia Cristo k'orea mia jaratea k'īria bima waidi ūrinak'airāmá. Abaipa jaratea bimá, mi mimia k'īria-wēma. ²¹Māiya mia Tachi Ak'ōre

^r 15:9 Davipa māiya bisima Salmo 18:49. ^s 15:10 Tachi Ak'ōre p'uuru. Nāi versiculode māi jara k'īria bima «judiorá». ^t 15:12 Jesedepa. Jesé judiorá poro jūra jīparí jī bi Daví ak'ōre pasima. Chi eda waapēarā k'art'ade Jesé, «Isaí» apatama.

pedeade bi bi jıra oo bima. Nāiya bi bima:

«Ichi k'orea jaradawēa
p'anirá, āchia ununaipi.
Ichi k'orea ūrinawēa
p'anirā, āchia k'awadaipi».

**Pablo Roma p'uurudea
wāi k'irisiada**

22 Māi k'orea bari k'ak'o minachia mi māmamá wā k'iria bimina, p'ue wāwēa bima. 23 Maamina nāma jōma jarateada pēra ara nāma k'ait'a newēma sāma Cristo k'orea jarateait'a. Ewari k'ak'o minachia tāaraa pa basima mi māmamá wā k'iria biēra, 24 España tuadea wārune māra ak'ii k'iria bima. Māra ome tāaraa arapá p'aneenak'ari, k'iria bima mārāpa mi k'aripadait'a, pia wāmērā. 25 Maamina ara nāiena mi Jerusalem wāipi erreara Tachi Ak'ōre epērará teai k'orea. 26 Māi erreara ūpēarā Macedonia tuadepemārāpa māinepa Acaya tuadepemārāpa arapá jirip'esidama, Tachi Ak'ōrene ijāapatairā Jerusalemepemārā chi nenea k'ede k'aripadai k'orea. 27 Māi ūpēarā judiorāwēpa māi erreara ūpēarā judiorā pae arapá jirip'esidama. Piarā māiya oodai p'anasi-dama judiorá tee pará p'ani jıra. Judiorāwēpa nejōma pia Tachi Ak'ōre k'orea judiorānēpa jita-dada pēra, ūpēarā judiorá nepia

nāi ijūanepema teadai p'anima.

28 Māi erreara ūpēarā Jerusalemepemārā teak'ari mi España tuadea wāipi. Wārune māmamá wāipi. 29 Mia k'awa bima māmamá cherude Cristopa tachi minachia k'aripait'a.^u

30 Ūpēarā, Tachi Ak'ōre Jaoredepa tachi chi k'iria p'anima. Māipuru Tachi Chipari Jesucristodepa mia mārā chichupuria idiruma mi k'aripadait'a, Tachi Ak'ōrea it'aa chiididamērā. 31 Ichiá it'aa chiidit'i Judea tuadepema Jesude ijāanak'apiirāpa mi piawēa oopi-daemaapa. Māinepa it'aa chiidit'i mia erreara epērarā Tachi Ak'ōrenepemārā Jerusalemepemārā pae aterut'a pia jitadamērā. 32 Māiya Tachi Ak'ōrepa k'iriaipira, mi māmamá arapá wāipi māinepa māra t'āena pia iāpaa baiپی. 33 Mia k'iria bima chi Tachi Ak'ōre tachi ne k'irisiawēa bapiparí jōma māra ome bait'a. Māiya beese.

**Pablopa nāi k'art'ade
k'aadea bida**

16 ¹ Mia mārā tachi ūpēawēra P'ebe apatai k'orea pia jararuma. Ichi Cencrea p'uurude ūpēarā k'aripaparipi.^v ² Tachi Chipari t'inepa pia pedeat'i Tachi Ak'ōre epērarāpa oodai p'ani jıra. Ichia epērarā chok'ará k'aripasima. Mi sida minachia k'aripasima. Māipuru ne āareainēpa ichi k'aripat'i.

^u 15:29 *Cristopa*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *pedea pia Cristo k'orea*. ^v 16:1 *Ūpēarā k'aripaparipi*. Griego pedeade nāiya bi bima: *diácono*. P'ebe wēra pasima. Māi k'orea k'āp'ūra pedeade «diaconisa» a jarapatama.

³Ūpēawēra Priscilá mǎinepa ūpēa Aquilá pia p'anapade a jara peet'i. Āchia mi jira abarik'a Jesucristopa oo bi oo p'anima. ⁴Perá piusidama mi k'aripadai k'orea. Mia mǎinepa jōma ūpēarā judiorāwē pida āchiá sōpia p'anapade apatama. ⁵Mǎinepa ūpēarā āchi tede chi ará nibapatairá pia p'anapadade a jara peet'i. Mi ūpēa minachia k'īria bi Ep'enetoa ara mǎi jira jarat'i. Acaya tuade ichia naa Jesucristode ijāasima. ⁶Ūpēawēra Mariá pia bapade a jara peet'i. Ichia mǎra minachia k'aripa bima. ⁷Mi ūpēarā judiorā Andronicoa mǎinepa Juniá ara mǎi jira jarat'i. Waapēarāpa pia k'awa p'anima āchi Cristopa peedairāt'a. Mi ome ará eda serra p'anasidama. Mia Cristode ijāai naena āchia ijāa p'anasima.

⁸Mi ūpēa Ampliasá pia bapade a jara peet'i. Tachi Chipari Jesucristodepa, ichi minachia k'īria bima. ⁹Ūpēa Urbanoa pia bapade a jara peet'i. Ichia tai ome ará Jesucristo k'orea jaratea bima. Ūpēa Estaquia pida abarik'a jarat'i. Ichi sida mia k'īria bima. ¹⁰Ūpēa Apelea pia bapade a jara peet'i. Ichia unupisima Cristo piarā ijāa bit'a. Jōma Aristóbulo ēpērará pida abarik'a jira jarat'i. ¹¹Mi ūpēa judio Herodioná pia bapade a jara peet'i. Narciso ēpērará Tachi Chipari ijāa berá pia p'anapadade a jara peet'i. ¹²Ūpēawēra Trip'enoa mǎinepa

Trip'osoa pia p'anapade a jara peet'i. Āchia Tachi Chipari pae pia oo p'anima. Mǎinepa ūpēawēra Persidoa abarik'a jarat'i. Ichia pida Tachi Chipari pae pia oo bima. ¹³Ūpēa Rup'o Tachi Chiparipa jiri atadá mǎinepa ichi naea pia p'anapade a jara peet'i. Ichi nae mi nae jira bima. ¹⁴Ūpēa Asincritoa, P'legontea, Hermesá, Patrobá, Hermasá mǎinepa ūpēarā āchi ome p'anaparirá pida pia p'anapadade a jara peet'i. ¹⁵Mǎinepa ūpēa P'ilologoa, Juliá, Olimpá, Nereo, ichi ūpēawērá mǎinepa jōma ēpērará Tachi Ak'ōrenepemarā āchi ome p'anaparirá pia p'anapadade a jara peet'i. ¹⁶Piará k'īrianepa chi pia p'anapadade a jara peet'i.^w Jōma Cristo ēpērarāpa mǎra pia p'anapadade a jara peema p'anima.

¹⁷Ūpēarā, mia mǎrá chichupuria idiruma jirak'aua p'ananamērā. Chi eda waapēarāpa ūpēarā ne awara awará k'īrisiapatama. Chi mǎrapa piarā pedea k'awadada āchia k'īra awara jarateapatama. Mǎi ēpērarā ome ará p'ananarāt'i. ¹⁸Āchia Tachi Chipari Jesucristopa k'īria bi oo p'aniwēma, mǎipari āchia k'īria p'anit'a oo p'anima. Āchi pedea pia bidepa chi k'īrisiadawēa berá seapatama.

¹⁹Jōmāirāpa k'awa p'anima mǎrapa Tachi Ak'ōre pedea piarā oo p'anit'a. Mǎi k'orea mi arapá bima. Piará mia k'īria

^w 16:16 Piará k'īrianepa chi pia p'anapadade a jara peet'i. Griego pedeade nāiya bi bima: *uitarra sōpia bidepa chi pia peedeat'i.*

bima mārāpa pia oo k'awadai-
t'a māinepa nemietá oodaiwēt'a.

²⁰ Chi ne k'irisawēa bapiparí
Tachi Ak'ōrepa tāaraawēa bide
tiore p'uek'ari mārā juade biipi.^x
Mia k'īria bima Tachi Chipari
Jesupa ichi sōpiadepa mārā
k'aripa bait'a.

²¹ Ūpēa Timoteo mi ome ará
jaratea bipa k'īria bima mārā pia
tuananait'a. Māinepa mi ūpēarā
judiorā Luciopa, Jasonpa māinepa
Sosipateropa k'īria p'anima mārā
pia tuananait'a.

²² Mi Terciopi. Pablopa miá nāi
k'art'a bipi bima.^y Tachi Chipari
Jesucristodepa mia k'īria bima
mārā pia tuananait'a.

²³ Ūpēa Gayo pida k'īria bima
mārā pia tuananait'a. Mi ichi
tiida bima. Ūpēarā jōmāirā
ichi tiida ará nip'anaparima.
Nāi p'uurudepema erreara ak'i-
parí Erastopa māinepa ūpēa

Cuartopa k'īria p'anima mārā pia
tuananait'a.

²⁴ Mia k'īria bima Tachi Chipari
Jesucristopa ichi sōpiadepa mārā
k'aripa bait'a.

**Pablopa Tachi Ak'ōrea
pia pedeada**

²⁵⁻²⁶ Mia pedea pia Jesús k'orea
jaratea baparima. Ara māi pedea-
depa Tachi Ak'ōrepa mārā p'ue
k'aripaipi chaarea p'ananamērā.
Māi pedea Tachi Ak'ōrepa naena
k'awapiwēa basima maamina
idiapae k'awapisima. Chi ichi
pari pedepatairāpa māi k'art'ade
bisidama. Tachi Ak'ōre piuk'apa
māiya bipisima tuachapemarāpa
ūrinak'ari Jesucristode ijāana-
mērā. Tachi Ak'ōrea pia pedeadai
p'anima. ²⁷ Ichi abapuru bima.
Nejōma k'awa bima. Jesucristo-
depa tachia ewaricha ichiá pia
pedeadai p'anima. Māiya beese.

^x 16:20 *Tiore p'uek'ari mārā juade biipi.* Griego pedeade nāiya bi bima: *tiore mārā jīru ek'ari perp'et'aiipi.* ^y 16:22 *Pablopa miá nāi k'art'a bipi bima.* Māi ewaride Pablopa ichiapuru ichi k'art'a bik'a pasima, maawēapuru ēpēra ichi pae k'art'a bipiparia māia jarak'ari, bipipachima. Nāi k'art'ade māi ēpēra «Tercioade» a jarasima, māinepa waapēarā ūpēarā pia p'anapadade a jara peesima.

1 Corintio

Chi naapema k'art'a Pablopa bida ũpëarã Corinto p'uurudepemarã pae

Pablopa nãi k'art'a ũpëarã Corinto p'uurudepemarã pae bisima. Mãi äyo 55de Ép'eso p'uurudepa tea peesima.

Pablopa Corinto p'uurude chi Jesú k'orea pedea pia naa jarateasima (Hecho 18:1-17de). Chi judiorã ará pedeapatai tede jaratea bada përa waa-pëarã judiorãpa ijãasidama. Maapae judiorã awarairãpa Pablo äyá jeret'aadak'ari te awaraide jaratea beesima. Ara mãiya bide waapëarã griegorãpa ijãasidama. Pablo Corinto p'uurude äyo abaak'ari ya estarik'a basima.

Corinto p'uuru waibia basima. Èpërarã 600.000 mãma p'anasima. Mãi awara ächi sãdorã te minachia ua p'anasidama. Maamina mãi sãdode ijãanai k'orea nemietá k'ira p'era oopachidama waapëarã ome. Waapëarãpa Jesucristode ijãa p'ananamina wapida ara mãi nemietaade nipapachidama. Mãi awara chi ũpëarã t'ãena nepira wawaria unusima.

Naa Pablopa ächi itiasima ächi k'ak'awá pedea p'ani k'orea, chi k'aide ijãanai k'awadawëa p'aniëra (1:1—4:21). Mãi ïari bisima nemietá waa-pëarã ome oopidaemaapa (5:1—6:20). Mãi ïari chi ũpëarãpa naena ididada Pablopa p'anoosima. Capítulo 7de k'ima atadai k'orea ididada p'anoosima. Capítulo 8—11 p'anoosima ächi juapa oodada sãdo k'orea sãmaasá oodai p'ani. Capítulo 12—14 Tachi Ak'õre Jaorepa oopi bi k'orea p'anoosima.

Corinto p'uurude waapëarãpa tachi chok'ae p'irabaridai k'orea piawëa k'irisia p'anana përa Pablopa capítulo 15de mãi k'orea bisima. Capítulo 16de bisima sãmaasá erreara jerep'edai p'ani mãinepa ächi ak'ide wãi k'orea.

Nãi k'art'ade Pablopa naa bida

1 ¹Mi Pablopì. Tachi Ak'õrepa ichia k'iriana përa mi t'isima Jesucristopa peeda pamërá. Tachi ũpëa Sóstene mi ome bima. ²Mia nãi k'art'a biruma chi èpërarã Tachi Ak'õrenepemarã Corinto p'uurudepema pae. Jesucristodepa Tachi Ak'õrepa mãra awara bisima ichi pae pia p'ananamërá. Ara mãi jira ichia tuacha jõma Tachi Chipari Jesucristoa it'aa

chiidipatairã awara bisima. Ichi ächi Chiparipì mãinepa Tachi Chiparipì. ³Taipa k'iria p'anima Tachi Pajãnepema Ak'õrepa, Tachi Chipari Jesucristo pida ächi piadepa mãra k'aripa p'ananait'a ne k'irisiawëa p'ananamërá.

Pablopa ũpëarã k'orea Tachi Ak'õrea sõpia biade ada

⁴Mãra Jesucristo ome p'ani përa Tachi Ak'õrepa ichi sõpiadepa k'aripa bima. Mãipuru mia

Tachi Ak'õrea it'aa chiidirucha m̄ara k'orea s̄opia biade aparima. ⁵Jesucristo ome p'ani p̄era Tachi Ak'õrepa m̄ar̄a j̄oma tea-sima pia oodam̄er̄a. Ichi pedea p'ue k'awa jaratea p'ananaipi m̄ainepa ichi k'orea p'ue minachia k'awa p'ananaipi. ⁶J̄oma Tachi Ak'õrepa m̄ar̄a teadapa unupi bima chi Cristo k'orea pedea taipa jarateadada piar̄api. ⁷M̄arapa Tachi Chipari Jesucristo ununai k'orea ni p'animisa, Tachi Ak'õrepa ichi Jaoredepa tea bit'a j̄oma uru p'anima. ⁸M̄aip̄a Tachi Ak'õrepa m̄ara chaarea uru bai-pi aba n̄ai ewari j̄orune. M̄aiya Tachi Chipari Jesucristo cherude m̄ara k'orea k'achia pedeadai-w̄e p'ananaipi. ⁹Tachi Ak'õrepa ara ichia jara bi j̄ira ooipi. Ichia m̄ara t'isima ichi Warra Tachi Chipari Jesucristo ome ar̄a p'ananam̄er̄a.

**Ûp̄ear̄a āchi k'ĩrisia k'ak'awá
k'ĩrisia p'anana k'orea**

¹⁰Ûp̄ear̄a, Tachi Chipari Jesucristodepa mia m̄ar̄a chichupuria idiruma ar̄a pia tuananam̄er̄a. K'ĩrisia k'ak'awá tuananai-w̄e p'anima, m̄aipari k'ĩrisia abaide ar̄a pia tuananai p'anima. ¹¹Ûp̄ear̄a, m̄aiya jara bima ùp̄eaw̄era Cloé tiidapemar̄apa miá jarasida p̄era m̄ara k'ĩruu pedea tuanapatait'a. ¹²Pia jaraideepara, waap̄ear̄a m̄aranepemar̄apa jarapatama: «Mi Pablodé». Waap̄ear̄apa jarapatama: «Mi

Apolodé». Waap̄ear̄apa jarapatama: «Mi Pedrodé». ^aM̄ainepa waap̄ear̄apa jarapatama: «Mi Cristodé». ¹³M̄aiyara ¿Cristo chok'ar̄a bik'āra? ¿Mi m̄ara k'orea k'urusude barijira bisidak'āra? ¿M̄ara mi t'ĩnepa porochoasidak'āra? ¿M̄aiyaw̄ema!

¹⁴Mia m̄aranepema mi aba pida porochoadaw̄e p̄era arapá bima. Mia Crispo m̄ainepa Gayot'u porochoasima. ¹⁵M̄aiya abai pida p'ue jaraiw̄ema mi t'ĩnepa porochoasiade ait'a. ¹⁶Ichiaba mia ùp̄ea Estép'ana tiidapemar̄a sida porochoasima. Āchi awara, waap̄ear̄a porochoasira mia m̄ai ar̄i k'awaw̄e bima. ¹⁷Cristopa mi peé pasima ep̄er̄ar̄a porochoa bam̄er̄a, m̄aipari peesima chi pedea pia ichi k'orea jarateam̄er̄a. N̄ai ij̄uanepema k'ĩrisiadepa jarateaw̄ema, Cristo k'urusude piuda ara ichi pari piuda j̄ira beepiemaapa.

**Cristo, Tachi Ak'õre k'ĩrisia
k'awa m̄ainepa jua chaarea**

¹⁸Chi ep̄er̄ar̄a t'ipi urua nibidea w̄anai p'anir̄am̄a, Cristo k'urusude piuda k'orea paritua pedea bi j̄ira bima. Maamina tachit'u, chi Tachi Ak'õrepa k'aripapatair̄apa k'awa p'anima m̄ai pedeapa Tachi Ak'õre jua chaarea k'awapi bit'a. ¹⁹Tachi Ak'õre pedeade n̄aiya bi bima:

«Chi āarea k'ĩrisia k'awa ber̄a k'ĩrisiat'a mia piaw̄e bi unupiipi. Chi k'ĩrisia k'awa

^a 1:12 *Pedro*. Griego pedeade n̄aiya bi bima: *Cep'a*.

berāpa oo k'īria p'anit'a itu oopiwēma».

²⁰ Piarā Tachi Ak'ōrepa nāi ijūanepema k'īrisia piawēa bi k'awapisima. Māipuru ¿chi minachia k'awa berā k'āasāsidama? ¿Chi Moisepa bida jarateapatairā k'āasāsidama? ¿Chi nāi ewaride k'īrisiadepa pedepatairā k'āasāsidama? ²¹ Tachi Ak'ōrepa ichi k'īrisiadepa oodadepa, ara ichi k'awapi bima. Maamina nāi ijūanepemarāpa ara āchi k'īrisiadepa ichi k'awadak'ama.^b Ara māi taipa jarateapatai k'īrisia newēa bi jīra bimina, Tachi Ak'ōremā pia basima, māinepa jōma chi ichide ijāauta k'aripait'a.

²² Chi judiorāpa Cristode ijāanai k'orea, ēpērarāpa ne p'ue oodak'apí unu k'īriapatama. Judiorāwēpa chi nāi ijūanepema k'īrisiat'a jiripatama. ²³ Maamina taipa Cristo k'urusude piuda jaratea p'anima. Māi pedea judiorāpa pia ūrinak'ama. Judiorāwēpa māi piawēa bi k'īrisiapatama. ²⁴ Maamina Tachi Ak'ōrepa judiorā māinepa judiorāwē t'īsisima Cristodepa k'aripai k'orea. Māirāpa k'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa Cristodepa ichi jua chaarea māinepa k'īrisiat'a unupisit'a. ²⁵ Ēpērarāmā Cristo k'urusude piuda pēra Tachi Ak'ōre ne k'awawēa bima māinepa jua chaareawēa bima. Maamina ne atua bi jīra bimina Tachi Ak'ōre

jōma nāi ijūanepemarā k'aepēra atepe k'awa bima. Māinepa jua chaareawēa bi jīra bimina jōma nāi ijūanepemarā k'aepēra atepe jua chaarea bima.

²⁶ Ūpēarā, k'īrisiat'i Tachi Ak'ōrepa māra jiri ataside sāmaasá p'anasidait'a. Ēpērarāmā, chok'ará māranepema ne k'awa p'ananaé pasima, chi minachia k'awa p'anirā p'ananaé pasima, māinepa chi atepe p'anirānepa t'ōnaé pasima. ²⁷ Māipuru chi k'īrisia k'awaa berāmā māra ne atua bepí. Maamina Tachi Ak'ōrepa chi ne atua berā jiri atasima māi k'īrisia k'awaa berā p'eradamērā. Tachi Ak'ōrepa chi jua chaareawēa berā jiri atasima māi jua chaarea berā p'eradamērā. ²⁸ Nāi ijūanepemarāpa chi mīa chupuria k'edeade apatai māinepa āchia itu bipatai Tachi Ak'ōrepa jiri atasima. Māiya chi atepewēa berā jiri atasima chi atepe berā mīa chupuria bii k'orea. ²⁹ Māipuru abai pida ara ichi k'orea Tachi Ak'ōre k'īrari p'ue pia pedewēma. ³⁰ Māawēa Tachi Ak'ōrepa māra Jesucristo ome ará bisima. Māiya Cristodepa Tachi Ak'ōrepa ichi k'īrisia tachiá k'awapisima. Ichia tachi jīp'a bisima, ara ichi pae pia bisima, māinepa nemietaadepema k'aripasima. ³¹ Māipuru Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bi jīra tachia oodai p'anima: «Abaipa ara

^b 1:21 Griego pedeade māipa ichiaba nāiya jara bima: *Tachi Ak'ōrepa ichi k'īrisiadepa bisima ēpērarāpa nāi ijūanepema k'īrisiadepa ichi p'ue k'awapidaemaapa.*

ichi k'orea pia pedeaipira, Tachi Chipari k'orea pia pedei bima».

**Cristo k'urusude piuda
k'orea Pablopa jarateada**

2 ¹Ūpēarā, mia Tachi Ak'ōre k'orea māramá jarateade wāside chi minachia k'awapatairā pia pedeaipatai jīra mi k'irisidepa mi āpia pida jarateae pasima. ²Māra t'āena baside mia abapuru Jesucristo k'orea māinepa ichi k'urusude peadada k'awapi k'iria basima. ³Māine mi ibiwēa bi k'irisiasima. Māinepa p'ue pia jarateawēa k'irisia bada pēra wap'eapa k'ak'ua āarea ore nibapachima. ⁴Mia Jesú k'orea jarateade baside mi k'irisidepa māiya oóe pasima mārāpa ijāanamērā. Māipari Tachi Ak'ōre Jaorepa ichi jua chaareadepa k'awapisima māi pedea piarāt'a. ⁵Māiya mārāpa nāi ijūanepema k'irisidepa Jesucristode ijāanae pasima, māipari Tachi Ak'ōre jua chaareadepa ijāasidama.

**Chi Tachi Ak'ōrepa naena
k'awapiwēa bada ichi
Jaoredepa k'awapida**

⁶Māiya taipa chi k'irisia k'awaat'a jaratea p'anima chi Tachi Ak'ōrene minachia ijāa berá. Māi k'irisia k'awaat'a nāi ijūanepemawēma māinepa nāi ijūanepema minachia k'awa p'anirā k'irisawēma. Āchi tāaraa p'ananiwēma. ⁷Taipa chi Tachi Ak'ōre k'irisia naena k'awapiwēa

bada jaratea p'anima. Nāi ijūa ooi naena Tachi Ak'ōrepa māi k'irisidepa ne ooi bisima tachi ichi ome ará pia p'ananamērā. ⁸Chi nāi ijūanepema minachia k'awapatairā mi āpia pida māi k'irisia k'awadae pasima. K'awa p'ananapara, Tachi Chipari pia k'irit'a k'urusude peadaiwē pasima. ⁹Maamina k'awadae pasima Tachi Ak'ōre pedea nāiya bi bi jīra:

«Chi Tachi Ak'ōrepa ichi k'iria berā pae pia ooda uru bi, mi āpia pida wapida ununak'ama, k'iiripa ūrinak'ama māinepa mi āpia pida k'awa k'irisidak'ama».

¹⁰Jōma makii Tachi Ak'ōrepa ichi Jaoredepa tachiá k'awapisima. Ichi Jaorepa nejōma k'awa bima. Chi Tachi Ak'ōre k'irisia sida jōma k'awa bima. ¹¹Ēpēra k'irisiat'a k'aipa k'awa bima? Ara ichi tuabapuru k'awa bima. Ara māi jīra mi āpia pida Tachi Ak'ōre k'irisia p'ue k'awadawēma. Aba Tachi Ak'ōre Jaorepuru māi k'awa bima. ¹²Tachia nāi ijūanepema k'irisiat'a atadae pasima, māipari Tachi Ak'ōre Jaoret'u jitasidama jōma Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa teada k'awadamērā. ¹³Ara māi k'orea taipa pedea p'anima. Maamina nāi ijūanepema k'irisidepa pedea p'aniwēma, māipari Tachi Ak'ōre Jaorepa taiyá jaratea bi jīra pedea p'anima. Māiya chi Tachi Ak'ōre Jaorepa k'awapi

bit'a taipa jaratea p'anima ichia pedeapi bi jıra.^c

¹⁴Maamina Tachi Ak'öre Jaorepa k'awapi bit'a, chi Tachi Ak'öre Jaore nea bipa k'awai k'iriak'ama, ichimá piawēa bi pēra. Māinepa p'ue k'awak'ama, Tachi Ak'öre Jaoredepa māi k'awapi bi pēra. ¹⁵Chi Tachi Ak'öre Jaore uru bipa Tachi Ak'öre k'orea p'ue minachia k'awai. Maamina Tachi Ak'öre Jaore nea bipa chi Tachi Ak'öre Jaore uru bi k'irisiat'a p'ue k'awai-wēma. ¹⁶Tachi Ak'öre pedeade nāiya bi bima: «¿K'aipa Tachi Chipari k'irisia k'awa bima? ¿K'aipa ichiá jarateaima?» Maamina tachia Cristo k'irisiat'a uru p'anima.

Pablo māinepa Apolopa Tachi Ak'örepa oo bit'a oodada

3 ¹Ūpēarā, mi mārámá wāsīde, chi Tachi Ak'öre Jaoredepa nipapatairá jaratea bi jıra p'ue māiyaé pasima. Māipari chi nāi k'ak'uapa oo k'iria bi jıra oopatairá māinepa chi chiwidi Cristode ijāanaanarā jaratea bi jıra jarateasima. ²Mia Cristo k'orea pedea t'ajuwēa bidepema jarateasima, warra chak'erá juba topi bi jıra. Chik'o k'opi bi jıra, mia t'aju bi jarateá pasima, mārāpa p'ue k'awadaé pasi pēra. Māinepa waidi p'ue k'awadawēma. ³Māra wapida nāi k'ak'uapa oo k'iria bi

jıra nipapatama: waapēarāpa uru bi k'orea piawēa k'irisiatama māinepa k'iruu pedeapatama. Māiya p'ani pēra ¿nāi k'ak'uapa oo k'iria bi jıra nipapatawēk'āra? ¿Nāi ijūanepemará jıra p'aniwēk'āra? ⁴Abaipa jaraparima: «Mi Pablodepi». Abaipa jaraparima: «Mi Apolodepi». Mārāpa māiya jarapata pēra nāi ijūanepemará jıra p'anima.

⁵Maamina ¿Pablo k'aima? ¿Apolo k'aima? Tait'u Tachi Ak'öre pae pari mimiapatairāpi. Taidepa mārāpa Tachi Chiparide ijāasidama. Tachi Ak'örepa taicha oopida jıra oosidama. ⁶Ne uuru jıra mia mārā Jesú k'orea naa jarateasima. Maapae mia uudade pania p'oru jıra Apolopa Tachi Ak'öre pedea pia jarateasima. Maamina Tachi Ak'örepu k'aripasima mārāpa ijāanamērā chi ne uuda waripiru jıra. ⁷Māipuru chi ne uuparí chi atepe biwēma. Chi pania p'oparí sida chi atepe biwēma. Tachi Ak'oret'u chi atepe bipi. Ichiapuru ne uu ijūa waripiparima. ⁸Chi ne uuparí māinepa chi pania p'oparí sida Tachi Ak'öre k'irari abarik'a p'anima. Ichia tachicha nepia teapi, tachia oo p'anana jıra. ⁹Mia Apolo ome abarik'a Tachi Ak'örepa oopi bit'a oo p'anima. Māra sida Tachi Ak'öre ne uu ijūapi.

Māi awara māra Tachi Ak'örepa te oomaa bi jıra p'anima. ¹⁰Mi

^c 2:13 Ichia pedeapi bi jıra. Griego pedeade jara bima: «Tachi Ak'öre Jaore uru berá».

2:16 Isaía 40:13.

te ooparí pia jıra bima. Tachi Ak'õrepa ichi sõpiadepa miá teadadepa, te tũtau yaayá eudu k'orosima. Waapëarãpa mõi ïri te oopatama. Maamina tachicha jĩrak'aua bai bima sãmaasã mõi ïri ooi bit'a. ¹¹Jesucristo chi te tũtaupëra waa p'ue awara bidaiwëa bima. ¹²Abaipa mõi ïri te pia oopĩra, ichia oo bit'a nee, p'arat'a mãinepa mawara pia achiterrea k'ede ãrik'apĩ jıra bai. Maamina abaipa mõi ïri te piawëa oopĩra, ichia oo bit'a pak'uru, sia k'irú wa to k'irupa oodada te jıra bai. ¹³Cristopa tachi nepira ak'ii ewaride tachicha oodada t'ipĩ uruapa chaa ajoroipi, choai k'awai k'orea. Mãipa k'awapiipi tachia oodada sãmaasã basit'a. ¹⁴Tachia oodapa mõi t'ipĩ urua choasira Cristopa chi oo badá nepia teai. ¹⁵Maamina chi tachia ooda paawãsira chi oo badapa mi ãpia pida nepia ataiwëma. Tachi Ak'õrepa ichi k'aripaimina, te paawãrunepa k'ariparu jıra k'aripaipi.

¹⁶¿Atua p'anik'ãra Tachi Ak'õre Jaore mãra sõne bi? ¿Atua p'anik'ãra mãra Tachi Ak'õre te? ¹⁷Parituapa Tachi Ak'õre te ãriipĩra, mõi ëpëra Tachi Ak'õrepa minachia itiaipi mõi te ichi pae-puru bi përa. Mãra mõi tepĩ.

¹⁸Ara machi tuaba searãt'i. Abaipa chi nõi ijũanepema k'ĩrisia jıra ne k'awa bi k'ĩrisia bipĩra, waa mãiya k'ĩrisiaiwëa bima. Mãipari chi piarã k'ĩrisiat'a uru bai

k'orea nõi ijũanepemarã k'ĩrari ne atua bi jıra bai bima. ¹⁹Tachi Ak'õremá, chi nõi ijũanepema k'ĩrisiat'a piawëa bima. Tachi Ak'õre pedeade nõiya bi bima: «Tachi Ak'õrepa chi nõi ijũane ne k'awa berã ara ãchi k'ĩrisiadepa k'awapiparima ne k'awa p'aniwët'a». ²⁰Mãinepa nõiya bi bima: «Tachi Chiparipa k'awa bima chi nõi ijũane ne k'awa berã k'ĩrisiat'a piawëa bi». ²¹Ûpëarã ak'iparĩ chi waapëarã k'apëra chi piiparã bi jıra waa k'ĩrisiarãt'i. Tachi Ak'õrenepa mãrapa nejõma uru p'anima pia p'ananai k'orea. ²²Mãrapa Apolo, Pedro mãinepa mi uru p'anima. Jõma nõi ijũane bi sida uru p'anima. Chi idiapapema mãinepa chi nũpema sida uru p'anima. Tachi chok'ae p'ananaipĩra wa piudaipĩra Tachi Ak'õrenepa nejõma uru p'ananaipi pia p'ananai k'orea. ²³Jõma mãra Cristoderãpi. Mãinepa Cristo Tachi Ak'õrenepi.

Jesucristo pae pari mimiapatairã

4 ¹Mãiya bide mãrapa k'ĩrisiadai p'anima tai Cristo pae pari mimiapatairãt'a. Tachi Ak'õrepa tai bisima chi ichi k'oreanaena k'awapiwëa bada jarateadamërã. ²Piarã chi chipari pae pari mimiaparipa ichi chiparipa oopi bit'a jõma jĩp'a oo bai bima chi chiparipa pia unumërã. ³Mãipuru mãrapa wa paritua ëpërapa mi k'orea k'achia pedeutade

piawēa k'īrisiadak'ama. Māinepa ara michi tuaba jarawēma mia oo bit'a sāmaasá bi. ⁴Mia mi āpia pida nemietá oo biwēane a bimina, māiya jara biwēma mi mi āpia pida piarā nemietá oowēa biade a biwēma. Tachi Chipari-puru mi nepira ak'īipi. ⁵Māi k'orea ichia nepira ak'ii ewari naena tachia jaradaiwēa p'anima, chi ichia ooda oo bipa jīp'a oo bi wa jīp'a oowēa bi. Tachi Chipari cherude tachi sōne k'īrisia bada māinepa nejōma tachi sōne mēra beada k'awapiipi. Tachi Ak'ōrepuru tachicha pia bayade aipi tachia pia oodada k'orea.

⁶Ūpēarā, mi k'orea māinepa Apolo k'orea bisima māra k'aripai k'orea. Tai k'orea k'awadai p'anima Tachi Ak'ōre pedeade bi bi awara k'īrisiapidaemaapa. ^dMāiya mārāpa abai waapēarā k'aepēra atepe pia bi k'īrisiadaiwēma. ⁷¿K'aipa pi waapēarā k'aepēra atepe pia bisima? Tachi Ak'ōrepa teada awara ¿pia k'āre uru bima? Pia Tachi Ak'ōrenepa nejōma jitadapira, ¿k'āre k'orea ara pichi tuaba jitada jīra pedea bima?

⁸Tachi Ak'ōrenepa jita k'īria p'anana mārāpa nejōma uru p'aniane apatama. Tachi Ak'ōrepa tea bi minachia uru p'aniane apatama. Taiwēa, māra tuaba chi

atepe k'awa p'anirā jīra p'aneenayane a k'īrisia p'anima. Maamina māiyawēma. Māra piarā chi atepe k'awa p'anirā p'aneenaipara pia bai pasima. Māiya tai sida māra ome ará chi atepe k'awa p'anirā p'aneenai pasima. ⁹Maamina mia k'īrisia bima tai chi Jesucristopa peedairā Tachi Ak'ōrepa jōmāirā k'aepēra k'aadea bisit'a. Tai chi nepira ak'īparipa jōmāirā k'īrari peapipade a bi jīra p'anima. ^eĒpērarāpa māinepa Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairāpa, jōmāirāpa ak'i p'anima piudai k'awadai k'orea. ¹⁰Ēpērarāmá tai Cristo k'orea ne atua berā jīra p'anipi māinepa jua chaareawēa berā jīra p'anipi. Maamina Cristo ome p'ani pēra machi chi minachia k'awa p'ani jīra beayade apatama māinepa chi jua chaarea p'ani jīra beayade apatama. Ēpērarāpa māra k'orea pia pedea p'anima, maamina tai ununaemaa p'anima. ¹¹Wapida ara nāi ewaride taipa jarra choa p'anima, opisia choa p'anima, māinepa neet'á sore k'edet'a uru p'anima. Tai te nea p'anima māinepa ēpērarāpa tai piawēa oopatama. ¹²Tai ĩapaadawēa mimia p'anima ne uru p'anainai k'orea. Ēpērarāpa taiyá piawēa pedeutade taipa āchiá pia pedeatama. Tai piawēa ooutade

^d 4:6 Tachi Ak'ōre pedeade bi bi awara k'īrisiapidaemaapa. Griego pedeade t'aju bima māi k'āre jara bi k'awadai k'orea. ^e 4:9 Māi ewaride chi romanepemará papaká berāpa āchi nek'īramá jitadak'ari, Roma p'uurude p'irria uru p'ananak'ari, maapae chi jemenapataimá atewāpachidama. Māma, āchi k'ak'awá chōopidak'ari, minachia mīapidak'ari peapipachidama ēpēerā t'āena. Nāi versiculode Pablopa jara bima chi Jesucristopa peedairā māirā jīra p'anima.

choapatama. ¹³Seadepa taiyá k'achia pedeutade pedea piadepa p'anoopatama. Wapida nāi ewaride ēpērarāpa tai nejarra jīra unupatama māinepa nemietá jīra unupatama.

¹⁴Mia māi biwēma māra p'era-pii k'orea. Māipari mi warrarā jīra māra k'iria bi pēra māiya bi bima jīp'a k'irisipi k'orea.

¹⁵Mārapa Cristo k'orea jarateapatairā chok'ará uru p'anipara wapida ak'ōre aba uru p'anani pasima.^f Minepa mārapa chi Jesú k'orea pedea pia ijāanana pēra ichidepa mi māra ak'ōrepī.

¹⁶Māi k'orea mia mārā chichupuria idiruma mi nipapari jīra nipadamērā. ¹⁷Māipuru Timoteo mārāmā peeruma. Tachi Chiparidepa ichi mi warra k'iria bi jīra bima māinepa jīp'a nipaparima. Ichia mārā k'irisipi mi Jesucristo ome sāmāasá nit'a. Mi māiya nipai bit'a ēpērarā Jesucristoderā becha jarateaparima.

¹⁸Waapēarā mārānepema chi atepe k'awa p'anirā jīra nipadai p'anima, k'irisia p'ani pēra mi mārāmā wāiwēt'a. ¹⁹Maamina Tachi Chiparipa k'iriaipira, mi mārāmā isapea wāipi. Māine chi atepe p'anapataade apataipa jara p'ani ūrine wāiwēma, māipari ak'ide wāipi āchi piarā Tachi Ak'ōre jua chaarea p'ani k'awai k'orea. ²⁰Tachi Ak'ōre juade uru bidepemarāpa ara jāiya ichi k'orea pedeadak'ama, māipari

ichi jua chaareadepa jīp'a oopatama. ²¹Māi ¿mārapa sāmāasá k'iria p'anima? ¿K'iria p'anik'āra mia itiade wāi wa k'irianepa, pia pedeadepa wāit'a?^g

Chi ūpēapa nemietá oo nipada itu oopidada

5 ¹Ēpērarāpa jara p'anima māra t'āena chi aba bipa k'ima awarai ome k'āiyá bipi. Jara p'anima māipa chi ak'ōre k'ima chi k'ima jīra uru bit'a. Piarā chi Jesucristode ijāanak'apiirā pida māiya oodak'ama. ²Maamina ¿mārapa wapida k'irisia p'anima waapēarā k'aepēra piipará berāpi! ¿Māi ēpērapa nemietá ooda k'orea minachia sōp'ua p'aneenaiwēk'āra? ¿Māi mārānepema āyá bidai p'anasidawēk'āra? ³Mi māra ome biwēmina k'irisidepa māra ome ará bima. Māiya bide māra ome bi jīra, māi nemietá oo bi ēpēra Tachi Chipari Jesú t'īnepa itiasima. ⁴Māra ará p'aneeutade, mi k'irisidepa māra ome baiipi. Māinepa Tachi Chipari Jesú jua chaarea mārā teaipi, ⁵māi ēpēra itiadamērā. Ichi āyá bidai p'anima tiorepa minachia mīapimērā. Māiya nāi k'ak'uapa nemietá oo k'iria bit'a itu biipi. Māinepa Tachi Chipari chei ewaride ichi k'aripaipi.

⁶Ara machi waapēarā k'aepēra pia beade adaiwēa p'anima. ¿Mārapa atua p'anik'āra p'ana ooropiparí āpia bipa harina

^f 4:15 *Chok'ará.* Griego pedeade nāiya bi bima: 10 mil. ^g 4:21 *Itiade wāi.* Griego pedeade nāiya bi bima: tuma pará wāi.

jōma ēesāapipari? Ara māi jīra chi nemietá āpia oorupa chí waa-pēarā ūpēarā āarea mietaade bipiparima. ⁷Māipuru p'ana ooropiparí chi chota āyá amaauta jīra māi nemietá oo bipa mārane-pema āyá bit'i. Māiya mārane-pemeta newēa p'ananaipi, harina chiwidi p'ueradada chi p'ana ooropiparí newēa bi jīra. Māra māi jīra p'anapii k'orea, Cristo tachi nemietá k'orea piusima, Egitodepa wāsidaide oveja peadada jīra. ⁸Naapae p'ana ooropiparí newēa bi k'opata jīra, k'īrisia piadepa māinepa piarāpēanepa nipadai p'anima. P'ana ooropiparí chi chota bidepa waa nipadai-wēa p'anima. Waapēarā unuema bidepa māinepa piawēa oo bidepa waa nipadaiwēa p'anima.

⁹Naena mia awarai k'art'ade bisima māra chi awarairā ome k'āipatairā ome ará p'ananaiwēa p'anit'a. ¹⁰Maamina māipa jara biwēma chi nāirā ome p'ananaiwēa p'ani: chi nāi ijūanepema awarai ome k'āi berā ome, erreara awaa berā ome, nechiapatairā ome, māinepa juapa oodada sādo k'īrari it'aa chiidipatairā. Āchi ome p'ana k'īrianaepira, nāi ijūanepema āyá wānai p'anima. ¹¹Māipari mia mārā bisima parituapa ara ichi ūpēane aipira, maamina awarai ome k'āipataide nipaipira, erreara awaa baipira, juapa oodada sādo k'īrari it'aa

chiidi baipira, seadepa waapēarā k'orea k'achia pedea baipira, piu nipaipira, wa nechiaparí baipira, makii ēpēra ome ará p'ananaiwēa p'ani māinepa ará nek'odaiwēa p'ani. ¹²⁻¹³Chi Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirā nepira ak'ii k'orea mi biwēma. Tachi Ak'ōrepuru āchi nepira ak'iipi. Maamina chi māra t'āena berā mārāpa nepira ak'idai p'anima. Tachi Ak'ōre pedeade bi bima: «Chi nemietá oo bit'a māra t'āenapema āyá jeret'aat'i».

Ūpēarāpa ara āchi nepira ak'idai p'ani

6 ¹Māranepema nepira pará beesira abai ūpēa ome, ¿k'āre k'orea chi Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirā nepira ak'ipatairāmá jarade wāpatama? ¿Pia biwēk'āra Tachi Ak'ōre ēpērarāpa āchi nepira ak'idait'a? ²¿Mārāpa atua p'anik'āra Jesú cherude chi ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemarāpa chi nāi ijūane berā nepira ak'idait'a? Mārāpa chi nāi ijūane berā ak'idai pēra ¿k'āre k'orea nepira āpia k'ede p'ue ak'idaiwēa p'anima? ³¿Atua p'anik'āra tachia Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā ichiaba ak'idait'a? Māiya bi pēra ¿chi idiapaepema nepira māra t'āena berā p'ue ak'idaiwēk'āra? ⁴Māra māi k'orea nepira pará p'aneenaipira, ¿k'āre k'orea chi Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirāmá wāpatama māi nepira ak'idamērā? ^h ⁵Mia māi jara bima

^h 6:4 ¿K'āre k'orea chi Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirāmá wāpatama māi nepira ak'idamērā? Griego pedeade māi versículo pia ūrinawēma.

māra p'eradamērā. ¿Māra t'āena k'īrisia k'awa bi aba pida newē-k'āra ūpēarā nepirade p'anirá pia pedepii k'orea? ⁶Maawēapuru ūpēa abai chi ūpēa ome k'īruu pedeadak'ari chi nāi ijūanepema nepira ak'ipatairāmá wāpatama. Piarā māiya oodaiwēa p'anima, chi Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirā k'īrari k'īruu pedeapata pēra.

⁷Piarā waapēarā mārānepema nepira uru p'anapata pēra unupii p'anima machi jīp'a nipadak'at'a. ¿Piipará biwēk'āra chi pi piawēa ooda choait'a, chi nepira ak'iparimá wāi k'aepēra? ¿Piipará biwēk'āra pia uru bi itu chiapiit'a, pi ūpēa chi nepira ak'iparimá atee-wāi k'aepēra? ⁸Maamina mārapuru ēpērarā piawēa oopatama māinepa nechiapatama. Piarā minachia piawēa oo p'anima, ara māra ūpēarā māiya oopata pēra.

⁹⁻¹⁰ ¿Mārāpa atua p'anik'āra chi nemietá oopatairā Tachi Ak'ōre juade p'ananaiwēt'a, ichidirā paara? ¿Ara machi tuaba searāt'i! Chi k'ak'uadepa nemietá oopatairā, juapa oodada sādo k'īrari it'aa chiidi berā, k'ima awarai ome k'āipatairā, imik'īra wēra jīra beapatairā, imik'īra abarik'ai ome beapatairā, nechiapatairā, erreara awaa berā, piu nipapatairā, seadepa waapēarā k'orea k'achia pedepatairā māinepa waapēarā seapatairā sida Tachi Ak'ōre p'uurude p'ananaiwēma. ¹¹Naena, mārānepema chi está māiya p'anapachidama. Maamina mārāpa

nemietá oodada Tachi Ak'ōrepa siisima, ichi pae pia bisima māinepa nepira newēa biade asima Tachi Chipari Jesucristodepa māinepa ichi Jaoredepa.

Ūpēarāpa tachi k'ak'uadepa nemietá oodaiwēa p'anima

¹²Chi eda mārānepemārāpa jarapatama: «Cristode ijāa bi pēra mia k'īria bi jīra jōma ooi bīma». Maamina mia jararuma tachia k'īria p'ani jōma oodai p'animina, jōma tachia oo k'īria p'anīpa tachi k'aripak'ama. Māipuru jōma mia oo k'īria bia, p'ue itu oopii-wēa bīma. ¹³Māinepa waapēarāpa jarapatama: «Chik'o tachi bi pae bīma, māinepa tachi bi chik'o pae bīma». (Māiya bimina Tachi Ak'ōrepa māi umea jōpiipi). Maamina tachi k'ak'ua biwēma nemietá oo bamērā, māipari Tachi Chipari pae bīma. Māinepa Tachi Chipari tachi k'ak'ua ak'ii k'orea bīma. ¹⁴Tachi Ak'ōrepa ichi jua chaareadepa Tachi Chipari Jesús piu bada chok'ae p'irabaripisima. Ara māi jīra ichi jua chaareadepa tachi sida chok'ae p'irabaripiipi.

¹⁵¿Mārāpa atua p'anik'āra māra k'ak'ua Cristodé? Māiyara ¿mia ará āpua biik'āra chi Cristodé, wēra k'achia bi ome? ¿Māiyawēma! ¹⁶¿Mārāpa atua p'anik'āra chi wēra k'achia ome bide, māi wēra ome k'ak'ua aba bi jīra bit'a? Tachi Ak'ōre pedeade nāiya jara bīma: «Āchi k'ak'ua aba bi jīra p'ananaipi». ¹⁷Maamina chi

Tachi Chipari ome ará bit'a ichi ome jaore aba bi jıra p'anima.

¹⁸ Awarai ome mi ápia pida k'airát'i. Nemietá awara oopira, máipa tachi k'ak'ua mietá beepi-wēma. Maamina k'ak'uadepema nemietá oopira, tachi k'ak'ua piawēa beepi. ¹⁹ ¿Mārāpa atua p'anik'āra mārā k'ak'ua Tachi Ak'ōre Jaore tet'a? Tachi Ak'ōrepa ichi Jaore mārā teasima. Ichi mārā sōne bima. Mārā k'ak'ua ara mārānewēma māipari Tachi Ak'ōrenepi. ²⁰ Tachi Ak'ōrepa mārā atasima. Tachi Ak'ōrené pēra mārā k'ak'uade māinepa jaorede k'ira jip'a p'anat'i.ⁱ

K'ima atadai k'orea bida

7 ¹ Naapae, mārāpa k'art'ade ididada mia p'anooruma. Nāiya bisidama: «Piarā pia bima imik'irapa wēra ataiwēa bit'a».^j ² Maamina mārā t'āena māiya minachia nemietá oopata pēra imik'iracha āchi k'ima uru bai bima, māinepa wērā pida āchicha āchi k'ima uru bai bima. ³ Chi imik'irapa ichi k'ak'ua wāak'ai pia biwēma chi wērā; chi wēra pida ichi k'ak'ua wāak'ai pia biwēma chi k'imá. ⁴ Wēra ara ichi k'ak'ua chi chipariwēma, māipari chi k'imat'u chi chiparipi. Ara māi jıra imik'ira ara ichi k'ak'ua chi chipariwēma, māipari ichi k'imat'u chi chiparipi.

⁵ Mārā k'ak'ua mārā k'imá wāa-k'arāt'i. Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi k'iria p'anipira pedea aba bide bit'i, māi ewaride ará k'ainawēa p'aneenai k'orea. Maamina tāara māiya p'aneenawēa p'anima. Māiya bak'ari māicha ará k'ainai p'anima, mārā p'ue choadawēa p'aneutade, tiorea tachi nemietá oopidaemaapa. ⁶ Mia jararuma: mārāpa māiya oo k'iria p'anipira, pia bima. Maamina mia māiya oopade a biwēma. ⁷ Mimá chi tuurā mi jıra tuu p'aneenai p'anipira, māiya pia bima. Maamina Tachi Ak'ōrepa tachicha sāmaasá bai teasima. Tachi Ak'ōrepa waapēarā tea bima p'ue tuu p'ananamērā. Māinepa waapēarā tea bima k'ima atadamērā.

⁸ Mia jararuma chi tuu berá māinepa p'ētāarā: pia bima mi jıra k'ima nea p'ananait'a. ⁹ Maamina mārā k'ak'uapa k'iria bi p'ue choadaepira, k'ima atadai p'anima. Mārā k'ak'uapa k'iria bi k'orea minachia k'irisia bai k'ae-pēra pia bima k'ima atadait'u.

¹⁰ Mia nāi jararuma chi k'ima pará berá. Nāi pedea mōrewēma, māipari Tachi Chiparidepi. Chi wērāpa ichi k'ima amaaiwēa bima. ¹¹ Maamina ichi k'ima amaaipira, imik'ira awarai ataiwēa bima. Māipari tuu bai bima māiyawēpira chi k'ima ome māicha pedei bima. Ara māi jıra

ⁱ 6:20 Jaore. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^j 7:1 Pia bima imik'irapa wēra ataiwēa bi. Griego pedeade nāiya bi bima: imik'irapa wēra ooiwēa bima.

chi imik'irapa ichi k'ima amaai-wēa bima.

12 Waapēarā ūpēarā mia nāi jararuma (Tachi Chipari Jesupa miá nāi jarateapiwēma): ūpēa aba bīpa chi k'ima Jesude ijāawēa bi uru bīpīra, māinepa māi wēra ichi ome ba k'īria bīpīra, māi ūpēapa ichi amaaiwēa bima. 13 Ūpēawērapa chi k'ima Jesude ijāawēa bi uru bīpīra, māinepa māi imik'irapa ichi amaa k'īriawēa bīpīra, māi ūpēawērapa ichi amaaiwēa bima. 14 Māi Jesude ijāawēa bi imik'īra Tachi Ak'ōre pae beesima, ichi k'imapa ijāa bi pēra. Ara māi jīra chi Jesude ijāawēa bi wēra Tachi Ak'ōre pae beesima ichi k'imapa ijāa bi pēra. Māiyawēpara māra warrarā Tachi Ak'ōre pae p'ananaiwē pasima. Chi ak'ōre māinepa chi nae Tachi Ak'ōre pae p'ani pēra āchi sida Tachi Ak'ōre pae p'anima. 15 Maamina chi Jesude ijāawēa bīpa ichi k'imak'aapema āyá wā k'īria bīpīra, māiya wārāapadade adai pia biwēma. Māiya chi ijāa bi, chi āyá wāna k'ima ome beeiwēa bima. Tachi Ak'ōrepa tachi t'isima ne k'īrisiawēa p'anana-mērā. 16 Ūpēawēra, pia atua bima Tachi Ak'ōrepa pi k'ima pi k'orea nemietaadepema k'aripait'a. Ūpēa, pia pida atua bima Tachi Ak'ōrepa pi k'ima pi k'orea nemietaadepema k'aripait'a.

17-18 Tachi Ak'ōrepa tachi t'iside ara tachi p'anana jīra p'ananai p'anima. K'ak'ua tauchaa basira ara māiya bai bima. K'ak'ua tauchaa-wēa basira ara māiya bai bima.

Tachicha p'ananai p'anima Tachi Chiparipa bida jīra. Mia ēpērārā Tachi Ak'ōrenepemarā becha māiya jaratea bima. 19 K'ak'ua tauchaa bai atepe pia biwēma. K'ak'ua tauchaa-wēa bai sida atepe pia biwēma. Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedea oo bai pia bima. 20 Tachi Ak'ōrepa pichi t'iside ara tachi p'anana jīra p'ananai p'anima. 21 Tachi Ak'ōrepa pi t'iside chi chipari pae pari mimiaparí basira, minachia k'īrisia parā beerāse. Maamina pichi chiparipa ichi jua-depema āyá wāpisira, māiya oose. 22 Chi Tachi Ak'ōrepa t'ina chipari pae pari mimiaparí, Tachi Chiparipa nemietaadepema k'aripasima, ichi pae ne oo bamērā. Māine chi Tachi Ak'ōrepa t'ina ara ichi chipari pae pari mimiapariwēt'a, naapae Cristo pae pari mimiaparipi. 23 Cristopa ne p'aadadepa māra atasima. Māi k'orea waa-pēarā pae pari mimiapatairā p'anarāt'i. 24 Ūpēarā, Tachi Ak'ōrepa tachi t'iside ara tachi p'anana jīra p'ananai p'anima ichi ome.

25 Māi awara chi k'ima waidi atadak'á bee k'orea mia jararuma. Tachi Chipari Jesucristopa miá māi k'orea jarateapiwē pēra mia k'īrisia bit'a jararuma. Mārāpa k'awa p'anima Tachi Chiparipa mi k'īra chupuriada pēra mia piarā jaraparima. 26 Nāiya jararuma: mīmá nāi ewaride minachia mīa p'ani pēra tachi imik'īra tuu berā ara māiya p'ananai p'anima. 27 Maamina k'ima uru bīpīra, pi k'ima amaai k'īrisiarāse. K'ima nea bīpīra,

k'ima atai k'irisiarāse. ²⁸Maamina k'ima ataipira nemietaawēma. Wērapa k'ima ataipira nemietaawēma. Maamina chi k'ima ataru nāi ijūane minachia mīa baiḡi. Māra māiya minachia mīa p'ananait'a mia k'riawēa bima.

²⁹Ūpēarā, mia nāi jara k'iria bima: nāi ewari jōpodoruma. Māi k'orea naapae chi ūpēarā k'ima uru berāpa Tachi Ak'ōre ode wā p'anit'a itu bidaiwēa p'anima āchi k'ima ome p'ananai k'orea. Māipari chi k'ima nea bi jira p'ananai p'anima. ³⁰Ara māi jira chi ūpēarā sōp'ua berā sōp'uawēa bi jira p'ananai p'anima. Chi arapā berā arapaawēa bi jira p'ananai p'anima. Chi ne atadapa ichia atada ewaricha uru bai k'irisia baiwēa bima. ³¹Chi nāi ijūane tachia unu p'ani āarea jōpodo pēra chi ne parā bepa chi nenea bi jira k'irisia p'ananai p'anima.

³²Mia k'iria bima mārāpa nāi ijūa k'orea minachia k'risiapi-daemaapa. Chi imik'ira k'ima nea bipa pia k'irisia baparima Tachi Chiparipa k'iria bi ooi k'orea. Tachi Chiparia arapaapii k'iria bima. ³³Maamina chi imik'ira k'ima uru bipa nāi ijūane ichi k'ima pia uru bai minachia k'irisia baparima. Ichi k'ima arapaapii k'iria bima.

³⁴Māiya chi k'ima parā bipa k'irisia ume uru baparima.^k Ara māi jira chi wēra k'ima uru bipa nāi ijūane ichi k'ima pia uru bai minachia k'irisia baparima. Ichi k'ima arapaapii k'iria bima. Maamina chi wēra k'ima nea bipa Tachi Chipari k'orea minachia k'irisia baparima. Nāi k'ak'uade māinepa jaorede Ichi pae pia ba k'iria bima.

³⁵Māi mia jarawēa bima mārāpa k'iria p'ani jira p'anapi-daemaapa māipari pia p'anana-mērā. Mia k'iria bima māra k'ira jip'a p'ananait'a māinepa jōma māra sōnepa Tachi Chiparipa k'iria bi oodait'a.

³⁶Imik'ira abaipa chi āwēra pada ome pedeak'ari atai k'orea, māine atai naena p'ue choawēa k'risiaipira māinepa isapea ata k'riaipira, atai pia bima. Māi nemietaawēma. ³⁷Maamina chi atadai k'orea pedeak'ari, ichi sōne māi wēra ataiwēane a k'risiaipira, māinepa ichi k'ak'uapa k'iria bi p'ue choaipira, māi wēra atai pia biwēma. ³⁸Piarā chi k'ima atarupa pia oo bima. Maamina mimá chi k'ima ataiwēa bipa atepe piipará oo bima.^l

³⁹Chi wēra k'ima parā bi chi k'ima chok'ae bimisa ichi ome bai bima. Maamina chi k'ima piuipira, imik'ira awarai ata

^k7:34 *K'irisia ume uru baparima.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^l7:38 Versos 36-38 ichiaba nāiya bi bima: ³⁶ Maamina ūpēa abaipa ichi k'au āwēra pada k'ima teawēa bidepa piawēa oo bi k'irisia bipira, ichimá pia bipira, k'ima teai bima. Māi nemietaawēma. ³⁷ Maamina ūpēapa ichi k'au teaiwē sōnepa k'irisia bipira, māinepa chi epēra awaraiḡa jara bi k'orea māiya oowēa bipira, pia bima ichi k'au teaiwēt'a. ³⁸ Piarā chi ichi k'au tearupa pia oo bima. Maamina mimá chi ichi k'au teawēpa atepe piipará oo bima.

k'riaipira, p'ue ataipei. Maamina Tachi Chiparide ijāa bit'a atai bima. ⁴⁰Mimá māi wērapa k'ima ataiwēpira arapá beeipi. Ichiaba mia k'risia bima Tachi Ak'ōre Jaorepa māiya k'risiapi bit'a.

**Juapa oodada sādorá ne
k'iuru paa teada bida k'orea**

8 ¹Naapae mia jararuma chi juapa oodada sādorá ne k'iuru paa^m teada k'orea. Mārapa jarapatama ara māinepa k'risia k'awa p'aniane apatama. Maamina chi k'risia k'awapa tachi waapēarā k'aepēra atepe p'ani jīra k'risiapiarima. Tachia waapēarā k'ria p'aninepa, āchi k'aripapatama. ²Abaipa minachia k'awa bi k'risia bipira, waidi pia atua bima ichia k'awai bi jīra. ³Maamina abaipa Tachi Ak'ōre k'ria bipira, Tachi Ak'ōrepa ichi k'awa bima.ⁿ

⁴Māipuru chi juapa oodada sādorá k'iuru teada k'odai k'orea mia jararuma. Tachia k'awa p'anima chi juapa oodada sādo piarāwēt'a. Māinepa k'awa p'anima Tachi Ak'ōre piarā abapuru bit'a. ⁵Pajāne māinepa nāi ijūane ēpērarāpa «āchi ak'ōrerā» apatairā paraapi. Piarā makiirā māinepa ēpērarāpa «āchi chiparirā» apatairā sida chok'arā paraapi. ⁶Maamina tachimá,

Tachi Ak'ōre abapuru bipi. Ichi tachi Pajānepema Ak'ōrepi. Ichia-puru nejōma oosima. Tachi ichi pae chok'ae p'anima. Māinepa Tachi Chipari Jesucristo abapuru bima. Ichidepa Tachi Ak'ōrepa nejōma oosima. Ichidepa tachi chok'ae p'anima.

⁷Maamina waapēarāpa māi sōnepa k'awadawēa p'anima. Waa-pēarā ūpēarāpa wapida k'risia p'anima chi juapa oodada sādo āchia naena k'ria p'anana chok'ae p'anasidait'a. Māipuru chi juapa oodada sādo k'iuru teada k'osidara k'risiapatama māine ijāautat'a. Chi piarā pedea minachia atua p'ani pēra māi k'iuru k'outadepa k'risiapatama Tachi Ak'ōre k'rirari piawēa p'aneutat'a. ⁸Maamina chi tachia nek'opatai k'orea Tachi Ak'ōrepa tachi pia ak'ik'ama. Māipuru tachia k'o p'aninepa wa k'odawē p'aninepa Tachi Ak'ōre k'rirari pia p'ananiwēma.

⁹Piarā tachia k'o k'ria p'anit'a p'ue k'odai p'anima. Maamina jīra k'aua p'anat'i mārapa ne paritua k'o p'aninepa machi ūpēa pia atua bit'a k'achiade baepidaemaapa. ¹⁰Pi juapa oodada sādo tede eda nek'o suak'abari beeipira, māine chi nejōma k'oi bi atua bipa pi māma suak'abari bi unuipira, ichia pida juapa oodada sādo k'iuru teada k'oi k'risiapi. Maamina chi

^m **8:1** Māi ewaride chi ijāanak'apiirāpa ānimararā waa k'iuru chi juapa oodada sādorá teapachidama. Chi p'aarerā ijāanak'apiirāpa māi jitautade, peadak'ari maapae paapachidama chi sādorā pae. Maamina ichiaba chi p'aarerāpa chi k'iuru āpia k'odai k'orea awara bipachidama, wa puurude netodai k'orea. ⁿ **8:3** Griego pedeade māi verso t'aju bima.

juapa oodada sãdoa it'aa idiru k'ĩrisia bi pãra ichimá mãi nemietá oo bima. ¹¹Mãiya chi nejõma k'oi bi k'awa bĩpa chi minachia atua bi ùpã, chi mãi k'orea Cristo piusit'a, ichide ijãa bi itu bĩpiipi. ¹²Mãrapa mãi atua be ùpãarã k'achiade baepiutade Cristot'a nemietá oo p'anima. ¹³Mãi k'orea mia nek'o bidepa mi ùpãa k'achiade baepi-pira, waa nek'oiwẽma.

**Pablo pedea ùripatairãpa
ichi k'aripadai p'ani**

9 ¹¿Michia oo k'ĩria bi ook'á bik'ãra? ¿Mi Jesucristopa peedawẽk'ãra? ¿Mia pida Tachi Chipari Jesú unusiwẽk'ãra? ¿Mãrapa minepa Tachi Chiparide ijãasidawẽk'ãra? ²Waapãarã ùpãarãpa mi Jesucristopa peeda k'ĩrisiadawẽa p'animina mãrapa k'awadai p'anima mi piarã ichia peedapi. Mia jarateadadepa mãrapa Tachi Chiparide ijãasida pãra mãi unupi bima. ³Chi mi k'orea k'achia pedeapatairã mia nãiya idiruma: ⁴¿Mia jaratea bidepa, mãra juadepema ne k'oiwẽa bik'ãra? ¿Ne toiwẽa bik'ãra? ⁵Waapãarã Jesupa peedairã, Tachi Chipari Jesú ùpãarã, mãinepa Pedro ãchi k'imarã ome nipapatama. ⁶Ara ãchi jĩra ¿mia Jesude ijãaparí wẽra atak'ari, mãi ome nipaiwẽa bik'ãra? ⁶Bernabé mãinepa mia pida Tachi Ak'õre

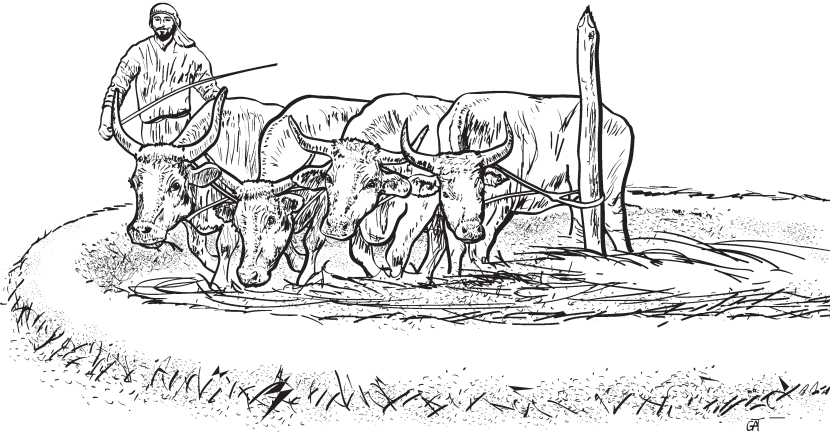
pedea jaratea p'aneeutade, mimia awara oopatama ne uru p'ananaí k'orea. Maamina ¿waapãarã jĩra taipa jaratea p'aninepa ne jítadai p'aniwẽk'ãra?

⁷¿Papaká bi ara ichi errearapa chõone wãparik'ãra? ¿Chi uva k'ãena uru bĩpa ichi uva jõiwek'ãra? ¿Chi oveja ak'iparipa oveja juba toiwẽk'ãra? ⁸¿Jõma mãi mi k'ĩrisiadepa jara bik'ãra? ¿Moisepa bidapa abarik'a jarawẽk'ãra? ⁹Mãi bidade nãiya bi bima: «P'ak'apa trigo k'imi edá pistiamaa bide ichi it'ae jĩparí jĩrãse». ^pTachi Ak'õrepa mãi pedea jaraside ¿p'ak'adepuru k'ĩrisia basik'ãra? ¹⁰¿Tachi k'orea pida k'ĩrisia basiwẽk'ãra? Piarã tachi k'orea Tachi Ak'õrepa mãi Moisepa bida teasima. Chi net'a tau uuparí mãinepa chi baaparí mimiapatama ãchia mãinepema uru p'ananaí k'awa p'ani pãra. ¹¹Ara mãi jĩra taipa mãrá Tachi Ak'õre pedea jarateasida pãra ¿pia biwẽk'ãra taipa mãranepa ne jítadait'a? ¹²Waapãarã jarateapatairãpa mãranepa ne jítadai p'anipira, taipa ãchi k'aepãra ne atepe jítadai p'anima.

Maamina ne ididak'ama. Mãipari jõma choa p'anima epãerãpa chi pedea pia Cristo k'orea piawẽa k'ĩrisiapidaemaapa. ¹³Mãrapa k'awa p'anima Tachi Ak'õre te minachia bide chi mimiapatairãpa ãchia oo p'aninepa

⁹:5 *Pedro*. Griego pedeade nãiya bi bima: *Cep'a*. ^p**9**:9 Mãi ewaride chi epãerãpa p'ak'á trigo pistiapachidama, chi trigo ek'ap'a ãarea ochoapimãra. Deuteronomio 25:4.

9:1 Hecho 9:3-7.

«P'ak'apa trigo k'imi edá pistiamaa bide ichi it'ae jīparí jīrāse». (9:9)

jitapatama nek'odai k'orea. Chi ānimara paateapatairāpa māi k'iurudepema atapatama k'odai k'orea. ¹⁴Ara māi jīra Tachi Chiparipa jarasima chi pedea pia ichi k'orea jaratea nipapatairāpa chi māinepema jitadai p'ani k'odai k'orea. ¹⁵Maamina mia māi jitak'ama. Māi k'orea nāi k'art'ade mia biwēma mārāpa ne teadamērā. Mia jaratea bidepa ne jitak'a pēra arapá bima. Mia k'īriawēma mi āpia pida ne tea bidepa māi arapá jōpiit'a. Mīmá, mārānepema ne jitai k'aepēra piui pia bima.

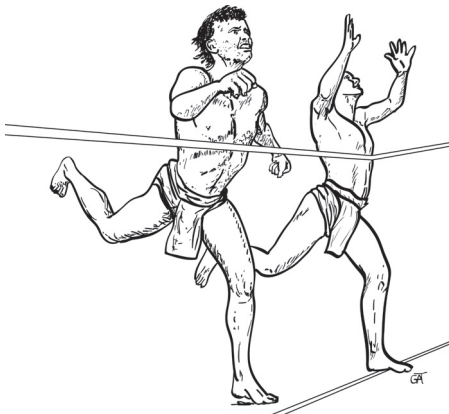
¹⁶Mia chi pedea pia Cristo k'orea jaratea bimina mi chi atepe bi jīra k'īrisiak'ama, Tachi Ak'ōrepuru jarateapi bi pēra. Chi māi pedea pia jarateapira, mi mīa chupuria beeipi. ¹⁷Michia k'īria bidepa jarateadapara, ne

jitai pasima. Maamina michia k'īria bidepa jarateawēa bima. Tachi Ak'ōrepuru miá jarateapisi pēra, mia māiya bai bima. ¹⁸Māiyara ¿mia jaratea bi k'orea, k'āre jitaima? Ne jitaiwēma. Sō arapá bima chi pedea pia Cristo k'orea pari jaratea bi pēra. Mia jaratea bi k'orea ne jitai bimina, ne idik'ama.

¹⁹Mi chi waapēarā pae pari mimiapariwē pēra, chi jōmāirā pae pari mimiaparí beesima chok'arairāpa minepa Jesucristode ijāanamērā. ²⁰Mi judiorā t'āena bide judiorā jīra baparima minepa Jesucristode ijāanamērā. Chi Moisepa bida ūripatairā t'āena bide mi māi bidadepa bak'amina, māiya bi jīra baparima āchia minepa Jesucristode ijāanamērā. ²¹Māinepa Tachi Ak'ōrepa chi Moisepa bida atua

berã t'ãena bide mi ãchi jïra baparima minepa Jesucristode ijãanamërã. Maamina mia Moisepa bida itu bik'ama. Jõma Cristopa oopi k'ïria bi jïra ooparima. ²²Chi ùpëarã chi piarãpëa pedea ãpia k'awa k'ede t'ãena bide ãchi jïra baparima minepa Jesucristo k'orea pia k'awadamërã. Mi wãrucha ëpërarã t'ãena bide ãchi jïra baparima minepa waapëarãpa Cristode ijãanak'ari mia ãchi nemietaadepema k'aripamërã. ²³Mia jõma mãi jïra ooparima chi pedea pia Cristo k'orea k'awapii k'orea. Mãiya mia pida Tachi Ak'õrenepa nepia jitaipi.

²⁴Mãrapa k'awa p'anima ëpërarã p'irapatama k'ai chi atepë ibia p'ira bit'a k'awadai k'orea. Mãine chok'arã p'irapatamina chi naa chedapuru ne jitaparima. Mãra sida isapea p'irauta jïra

1 Corintio 9:24

jõma pia oot'i Tachi Ak'õrepa teai jarada jitadai k'orea. ²⁵P'irapatairãpa ãchi k'ak'ua pia ak'ipatama chaarea p'anana k'orea. Mãiya oopatama waapëarã k'aepëra pia p'iradak'ari poro jïra jïparí jitadai k'orea. Mãi poro jïra jïparí isapea piiparima. ⁴Maamina tachia nejõma pia oopatama Tachi Ak'õrepa teai jarada piik'apí atadai k'orea. ²⁶Mãipuru ëpëra paritua p'ira wãru jïra mia ook'ama. Mãinepa ëpëra jïaramã sïk'oa-pari jïra mi mãi jïra chõok'ama. ²⁷Mãipari mi k'ak'ua chaarea oopi bi jïra mãinepa mi k'ak'uapa ooemaa bit'a mia oopi bi jïra, mãiya jõma oopi bima Tachi Ak'õrepa teai jarada jitai k'orea. Mãiya oopëra, mia ëpërarã jaratea badamina Tachi Ak'õrepa teai jarada p'ue jitaiwëma.

Israeldepemarãpa nemietã oodada k'orea

10 ¹Ûpëarã, mia k'ïria bima mãrapa Moisé ewaride mãiyana k'ïrisia atuadawët'a. Mãi ewaride jõma tachi chõarãenapemarã Moisé ome p'irriadada Tachi Ak'õrepa peeda jïara ek'ari nipasidama mãinepa P'usa P'urea bi k'ïaria wãsidama. ²Mãi p'usade mãinepa jïara ek'ari jõma ãchi Moisé ome arã p'anasida përa Moisé t'ïnepa porochoadada jïra p'anasidama. ³Jõmãirãpa abarik'a chik'o Tachi Ak'õrepa pajãnepa

⁴9:25 Mãi ewaride chi poro jïra jïparí k'irú oodada teapachidama chi p'irapatairã.

10:1 Número 10:34; Éxodo 14:1-31.

teada k'opachidama. ⁴Jōmāirāpa abarik'a pania Tachi Ak'ōrepa p'ēyanepa weapida topachidama. Māi p'ēya Cristo jara k'īria bima, āchi wāutacha Cristo jaoredepa āchi ome bada pēra. ⁵Maamina Tachi Ak'ōrepa māirānepema chok'arā piawēa unusima āchia oo p'anana k'orea. Māipuru ijūa pania newēa bide āarea piusidama.

⁶Māi ewaride māiyanapa tachiá k'awapi bima nemietá k'īrianaiwēa p'ani, āchia k'īriana jīra. ⁷Juapa oodada sādode ijāarāt'i māirānepema waapēarāpa ijāanana jīra. Tachi Ak'ōre pedeade āchi k'orea nāiya bi bima: «Ēpērarā suak'abari p'aneenak'ari arapá ará nek'o tuanasidama māinepa it'ua to tuanasidama. Māiya nak'ari p'irabaridak'ari āchi k'ak'uapa oo k'īria bit'a oo tuaneesidama». ⁸Tachi awarai ome k'ai p'aneenaiwēa p'anima waapēarāpa oodada jīra. Āchia māiya oo p'ani k'orea ewari abaide 23.000 āarea piusidama.^r ⁹Cristopa k'āre ooit'a k'awadai k'orea, tachia nemietá oodaiwēa p'anima waapēarā āchidiidepemarāpa oodada jīra. Māi k'orea ara āchidiidepema taamapa k'aak'oa-k'ari piusidama. ¹⁰Sōpiawēa p'aninepa Tachi Ak'ōre k'orea k'achia pedearāt'i waapēarā āchidiidepemarāpa oodada jīra. Māi k'orea Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda

chi tachi āarea k'enaparipa āchi āarea piupisima.

¹¹Jōma āchi māiyanapa unupi bima sāmaasá Tachi Ak'ōrepa chi nemietá itiparit'a. Māi Tachi Ak'ōre pedeade bi bima, tachi nāi k'aadea ewaridepemarāpa ara māi jīra oopidaemaapa. ¹²Māipuru abaipa minachia ijāa bi jīra k'īrisia bipira, ara ichi tuaba jīra-k'aua bai bima nemietaade bae-maapa. ¹³Edaide tachi sōnepuru k'īrisiapatama nemietá oodai k'orea, jōmāirāpa āarea māiya k'īrisiapatāi jīra. Māi p'ue choadaepira, Tachi Ak'ōrepa tachiá māiya k'īrisiapiwēma. Māinepa tachia māiya k'īrisia p'aneeutade ichia k'aripaipi choadamērā, ichia jara bi jīra ewaricha oopari pēra.

**Juapa oodada sādo itu
bidai p'ani k'orea bida**

¹⁴Māipuru mi ūpēarā mia k'īria bima chi juapa oodada sādo itu bit'i. ¹⁵Mia mārā pedearuma k'īrisia k'awa berā pedearu jīra. Minachia k'īrisiat'i mia jara bit'a piarā wa sea k'awadai k'orea. ¹⁶Tachi Chipari k'īrisia p'anine, tachia uvaba pasude bi k'orea Tachi Ak'ōre sōpia biade adak'ari topatama. Māi toutade unupipatama tachi Cristo oadepa ichi ome ará p'anit'a. Māinepa p'ana t'oet'aada k'outade unupipatama Cristo k'ak'uade minachia māianepa tachi ichi ome ará p'anit'a.

^r 10:8 Waapēarā k'art'ade k'āp'ūra pedeade bi bima: 24.000. Número 25:1-9.

10:3 Éxodo 16:4,35. 10:4 Éxodo 17:6; Número 20:11. 10:7 Éxodo 32:1-35; 32:6. 10:9 Número 21:4-9. 10:10 Número 16:41-50.

17Tachia p'ana aba bi chok'arai-rāpa t'oet'aadak'ari k'opatama. Ara māi jīra tachi chok'arā p'animina k'ak'ua aba bi jīra p'anima.

18Israel ijūanepemarāpa oopatai k'orea k'īrisiat'i. Achia ānimara Tachi Ak'ōrea paateautade māi k'iurudepema k'opatama. Māi k'outade unupipatama Tachi Ak'ōrene ijāa p'anit'a. (Ara māi jīra abaipa sādo ne k'iuru paa-teadadepema k'oipira, unupiipi māi sādode ijāa bit'a). 19Maamina mia sādo piarāane a jarawēa bima. Chi sadorá ne k'iuru teada, chi tachia k'opatai k'iuru ara māi jīra bima. 20Maamina chi Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirāpa ne k'iuru āchi sadorá teautade piarā jaore mietaarā tea p'anima. Tachi Ak'ōrea tea p'aniwēma. Mārāpa māi k'iuru k'odaipira, unupidaipi jaore mietade ijāa p'anit'a. Mia māi k'īriawēma. 21Chi jaore mietaarā teada pasudepema mārāpa todai-pira, chi Jesucristo oa k'īrisiadai k'orea pasudepema todaiwēa p'anima. Chi jaore mietaarā chik'o teadadepema mārāpa k'odaipira, chi Tachi Chipari k'īrisiadai k'orea k'opatai k'odaiwēa p'anima. 22Māiya oodaipira ¿Tachi Chipari k'īrupidaiwēk'āra? ¿Tachi ichi k'aepēra jua chaarea p'anik'āra?

**Jōma oot'i ūpēarāpa
pia k'īrisiadamērā**

23 Waapēarāpa jara p'anima
«Cristode ijāa bi pēra mia k'īria

bi jīra jōma ooi bima». Maamina mia jararuma: nejōma ooi bimina āarea tachia oo k'īria bipa tachi k'aripak'ama. Piarā jōma tachia oo k'īria bit'a ooi bimina jōma māipa ūpēarā k'aripak'ama. 24 Abai pida ara ichi pia bai k'orea jiri baiwēa bima, māipari waapēarā pia p'ananamērā jiri bai bima.

25 Ne k'iuru netopataimá netopataidepema āarea k'odai p'anima. Maamina idirāt'i māi ne k'iuru chi sādo teadada pada k'awadai k'orea, māi pia biwēane a k'īrisia p'ani pēra. 26 Nāi ijūa māinepa nejōma nāi ijūane nibi Tachi Chiparipa oosima. Māipuru nejōma k'odai p'anima.

27 Chi Jesude ijāawēa bipa mārā nek'odamērā t'īipira, māine wā k'īrianaipira, wāt'i. Ichia tearut'a k'ot'i. Idirāse māi chik'o sādo teadada pada k'awai k'orea, māi pia biwēane a k'īrisia bi pēra. 28 Maamina abaipa «nāi ne k'iuru sādo teadaadade» aipira, māi k'orāt'i, chi māiya jaradapa māi pia biwēane a k'īrisiaipēra.^s 29 Mia māiya jarawēa bima, mārāpa māi chik'o k'odaiwēa p'anit'a. Maawēapuru mia jara bima chi abai-puru māiya k'īrisia bit'a.

Abaipa nāiya k'īrisiaipi: Mia oo k'īria bit'a oorude abaipa piawēa biade a k'īrisiaipira, ¿māiya p'ue ooi bik'āra? 30 Māi mi nek'o bi k'orea Tachi Ak'ōrea sōpia biade aipira, waapēarā k'achia

^s 10:28 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māinepa nāi sida bi bima: *Nāi ijūa māinepa nejōma nāi ijūane nibit'a Tachi Chiparipa oosima.*

pedeapiiwēa bima, chi māi mia Tachi Ak'ōrea sōpia biade ada k'orea.

³¹Maamina mia jararuma: māra nek'o p'anine, neto p'anine wa ne oo p'anine jōma oot'i ēpērarāpa Tachi Ak'ōre k'orea pia jaradamērā. ³²Mārāpa ne oo p'aninepa judiorā, judiorāwē māinepa ēpērarā Tachi Ak'ōre-nepemārā nemietaade baepirāt'i. ³³Ara māi jīra mia oo bidepa jōmāirā pia k'irisipi k'iria bima. Mīt'a pia bai k'oreapuru jirik'ama, māipari ēpērarā chok'arā pia p'ananamērā jiriparima. Māiya mia oo bidepa āchia Cristode ijāanaipi Tachi Ak'ōrepa k'aripamērā.

11 ¹Mi Cristo nipada jīra nipapari pēra mi jīra nipat'i.

**Ūpēawērarā āchi poro
īri jīpatai k'orea bida**

²Ūpēarā, ewaricha mi k'orea k'irisia p'ani pēra māinepa mia jarateada ūri p'ani pēra mārā pia jararuma. ³Maamina mia k'iria bima mārāpa k'awadai Cristo chi imik'īra āarea Chiparipi, chi imik'īra chi wēra chiparipi, māinepa Tachi Ak'ōre Cristo Chiparipi. ⁴Ūpēarā arā jere nibeetade imik'īra chi porode ne jik'ari Tachi Ak'ōrea it'aa chiidiipira wa Tachi Ak'ōre pari pedeapira, ichi Chipari Cristo wap'eawēa bit'a

unupi bima. ⁵Maamina wērapa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi bide wa Tachi Ak'ōre pari pedea bide chi porode jīpari jīwēpira, ichi k'ima wap'eawēa bi unupi bima. Chi māiya oo bi poro bisia bi jīra bima. ⁶Wēra chi porode jīpari jīepira, poro t'īi bima. Maamina poro bisia t'īik'ari p'erai bipira wa porowēk'ari p'erai bipira, chi porode jīpari jīi bima.

⁷Imik'īrarā chi porode jīpari jīnaiwēa p'anima Tachi Ak'ōrepa ara ichi jīra ooda pēra māinepa chi imik'īrapa Tachi Ak'ōre ichi chiparit'a unupi bi pēra. Maamina wērapa unupi p'anima imik'īra āchi chiparit'a. ⁸Tachi Ak'ōrepa imik'īra wēranepa ooé pasima, māipari wēra imik'īranepa oosima. ⁹Māinepa imik'īra ooé pasima wēra k'aripamērā, māipari wēra oosima imik'īra k'aripamērā. ¹⁰Māi k'orea wērapa chi porode jīpari jīi bima unupii k'orea chi k'ima ichi chiparit'a. Māiya ooi bima Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairāpa pia ununamērā.

¹¹Maamina Tachi Chiparide ijāa p'ani pēra wērapa chi imik'īra k'aripai bima māinepa imik'īrapa chi wēra k'aripai bima. ¹²Chi naapema wēra imik'īranepa chesima. Ichiaba chi imik'īra wēranepa cheparima. Maamina piarā āarea Tachi Ak'ōrenepa che p'anima.

^t11:3 *Chipari*. Griego pedeade nāiya bi bima: *poro*. ^u11:7 Chi eda k'irisiautapa māi oodai p'anima arā jere nibeetade a k'irisipatama. Māipari waapēarāpa māi awara pida oodai p'aniane a k'irisipatama.

13 Māramá, ¿pia bik'āra wērapa chi porode jīparí jīwēa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidii? Minachia k'īrisiat'í pia bi k'awadai k'orea. 14 Ara tachi ēpērarā sāmaasá p'aninepa k'awa p'anima imik'īra puda orea ao beesira p'erai bit'a. 15 Maamina wēra puda orea ao bi pia unupatama. Tachi Ak'ōrepa chi wēra puda teasima chi porode jīparí jīra jīmērā. 16 Abaipa māi k'orea k'īruu pedea beeipira, mia nāi ichiá jararuma: taipa māinepa ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemará pida māi awara oodak'ama.

**Tachi Chipari k'īrisiadai
k'orea k'opataide ūpēarāpa
piawēa oodada**

17 Nāi birude mia māra k'orea p'ue pia jarawēma. Māra ará jere nībeeutade k'īra jīp'a oodak'ama. Pia p'ananaí k'aepēra piawēa p'aneepatama. 18 Naa jararuma mia ūri bi māra ará jere nībeeutade k'īrisia k'ak'awá k'īrisia tuanapatai. Māi pedea waa ara michia ijāarumá ijāa bima. 19 Piarā māra k'īrisia awara awarā p'aninepa unupiipi k'airā Tachi Ak'ōrepa pia unu bi. 20 Māra ará jere nībeeutade chi Tachi Chipari k'īrisiadai k'orea k'opatai k'odai k'orea, k'īra jīp'a k'odak'ama. 21 Jōmāirā chedai naena machi-cha chi chik'o k'opatama. Māine waapēarā jarra nībeeparima

māinepa waapēarā piu nībeeparima.^v 22 ¿Māra te nea p'anik'āra māma nek'odai k'orea māinepa netodai k'orea? ¿Mārapa ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemará unuema p'aniwēk'āra? ¿Māipa chi nenea k'ede p'erapi p'aniwēk'āra? ¿Mia k'āre jaraima? ¿Māi k'orea mia māra pia jaraik'āra? Māi k'orea pia jarawēma.

**Chi Tachi Chipari
k'īrisiadai k'orea k'opatai**

23 Mia mārā jarateada Tachi Chipari Jesudepa k'awasima. Māi nāiya bima: teamasi Tachi Chipari Jesús jitapii naena ichi juade p'ana atasima. 24 Tachi Ak'ōrea sōpia biade ak'ari t'oet'aa-rude jarasima: «Jitadak'ari k'ot'í.^w Nāi mi k'ak'uapi, māra k'orea tearuma. Mi k'īrisiadai k'orea ara nāi jīra oo p'anapariet'í». 25 Ara māi jīra nek'odak'ari chi pasu juade jítak'ari jarasima: «Nāi pasude eda bit'a mi oapi. Mi oadepa Tachi Ak'ōrepa māra ome pedea chiwidi biruma. Nāi toutacha mi k'īrisiadai k'orea to p'anapariet'í».

26 Tachi Chipari Jesús cherumisa māi p'ana k'outacha māinepa māi pasude eda bi toutacha mārapa ichi piuda k'orea jara p'anima. 27 Māi k'orea parituapa Tachi Chipari wap'eawēa māi p'ana k'oipira, māi pasude bi toipira, nemietá oo bima. Tachi Chipari

^v 11:21 Chi eda p'anirāpa āchi chik'o enemedak'a pasima, māinepa chi waapēarāpa āchi chik'o k'opidak'a pasima ^w 11:24 Jitadak'ari k'ot'í. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

11:25 Jeremia 31:31-34; Éxodo 24:6-8.

k'ak'ua mǎinepa oa piawēa biade a k'ĩrisia bima. ²⁸Mǎi p'ana k'oi naena, mǎi pasude eda bĩ toi naena tachicha minachia ak'ii bima piarǎ Tachi Chipari wap'ea bi k'awai k'orea. ²⁹Chi Tachi Chipari Jesú k'ak'ua wap'ea-wēa bipa mǎi p'ana k'oipira, mǎi pasude eda bit'a toipira, Tachi Ak'õrepa nepira parǎ biade aipi.^x ³⁰Mǎi k'orea chok'arǎ mǎranee-nepema k'ak'ua piawēa p'aneesidama, k'idade p'aneesidama, mǎinepa chi eda chi mǎinepemarǎ piusidama. ³¹Maamina ara tachit'u minachia jĩrak'aua ak'idaipara, mǎiyara Tachi Ak'õrepa nepira parǎ biade aiwē pasima. ³²Maamina tachi ak'irude, tachi itiaparima nǎi ijũanepemarǎ ome nepira parǎ biade apiemaapa.

³³Mǎipuru mi ũpēarǎ, Tachi Chipari k'ĩrisiada k'orea k'opatai ooutade jõmǎirǎ nit'i arǎ k'odai k'orea. ³⁴Abai pida jarrapisia bipira ichi tiida nek'oi bima. Mǎiya arǎ jere nibeeutade Tachi Ak'õrepa mǎra itiaiwēma piawēa oo p'ani k'orea. Mia wapida jarateai bi machimǎ wǎrune jõma jarateai pi.

**Tachi Ak'õre Jaorepa oopi
bi k'orea jarateada**

12 ¹Ũpēarǎ, mia k'ĩria bima Tachi Ak'õre Jaorepa oopi bi k'orea mǎrapa minachia k'awadamērǎ. ²Mǎrapa k'awa p'anima

Tachi Ak'õrene ijǎanak'apiirǎ p'anaside paritua k'orea piawēa k'ĩrisiapachidama. Juapa oodada sǎdo bede ijǎapachidama. Chok'ae p'aniwē pēra pedeadak'ama. ³Mǎi k'orea mia k'ĩria bima mǎrapa nǎi k'awadait'a: Chi Tachi Ak'õre Jaoredepa pedea bipa «Jesú k'achia biade» ak'ama. Mǎinepa chi Tachi Ak'õre Jaoredepa pedewēa bipa «Jesú jõmǎirǎ Chipariade» ak'ama.

⁴Tachi Ak'õre Jaore aba bipa tachiǎ tea bima ne wawaria oodamērǎ. ⁵Tachi Chipari aba bi pae ne wawaria oopatama. ⁶Tachi Ak'õre aba bipa tachiǎ ne wawaria oopi bima. Ichiapuru tachidepa mǎi jõma ooparima.

⁷Tachi Ak'õre Jaorepa tachicha ne oopiparima ũpēarǎ ārea k'aripadamērǎ. ⁸Tachi Ak'õre Jaorepa chi eda tachidiidepemarǎ tea bima ichi k'ĩrisiadepa p'ue pedeadamērǎ. Ara Tachi Ak'õre Jaore aba bipa chi eda tachidiidepemarǎ tea bima ichidepa k'awadada p'ue jarateadamērǎ. ⁹Ara Tachi Ak'õre Jaore aba bipa chi eda tachidiidepemarǎ tea bima āchi p'ue minachia ijǎa p'ananamērǎ. Mǎinepa ara Tachi Ak'õre Jaore aba bipa chi eda tachidiidepemarǎ tea bima k'idade berǎ p'ue jipa beepidamērǎ. ¹⁰Mǎinepa Tachi Ak'õre Jaorepa chi eda tachidiidepemarǎ tea bima ēpēerǎpa ne p'ue oodak'apĩ p'ue oodamērǎ. Chi eda

^x 11:29 Chi eda k'ĩrisiautapa k'ĩrisiapatama Pablopa «Jesú k'ak'ua wap'ea-wēa biade» aside jara basi «Ēpēarǎ Jesuderǎ wap'ea-wēa bi».

tachidiidepemará tea bima áchi p'ue Tachi Ak'óre pari pedeada-mērá. Chi eda tachidiidepemará tea bima p'ue k'awadamērá abaipa Tachi Ak'óre Jaoredepa pedea bi wa jaore mietaadepa pedea bi. Māinepa chi eda tachidiidepemará tea bima wawaria tachia ūrinak'apí pedeade pedeadamērá. Māinepa chi eda tachidiidepemará tea bima tachia ūrinak'apí pedeade jaradat'a k'awa jaradamērá. ¹¹Ara Tachi Ak'óre Jaore aba bipa jōma māi oopi bima. Ichia tachicha oopi bima ichia k'iria bi jira.

¹²Tachi k'ak'ua aba bimina tachi k'ak'uade nejōma uru p'anima. Chi Cristo ichide ijāapatairā ome ara māi jira p'anima.

¹³Chi eda tachidiidepemarā tachi judiorāpi, chi eda tachidiidepemarā judiorāwēpi, chi eda tachidiidepemarā chi chipari pae pari mimiapatairāpi, chi eda tachidiidepemarā chi chipari pae pari mimiapatairāwēpi. Maamina chi ara Tachi Ak'óre Jaore aba bipa tachi jōmāirā k'ak'ua aba bide bisima.^γ Jōma tachia chi Jaore abarik'a bi jitasidama.

¹⁴Tachi k'ak'uade nejōma uru p'anima. Maamina tachi k'ak'uade berā abarik'a p'aniwēma. ¹⁵Tachi jirupa jaraipira: «Mi tachi juawē pēra nāi tachi k'ak'uadepemawēma», māipuru ɔpiarā tachi k'ak'uadepemawēk'āra?

¹⁶Māinepa tachi k'iiripa jarai-pira: «Mi tachi tauwē pēra nāi tachi k'ak'uadepemawēma», māipuru ɔpiarā tachi k'ak'uadepemawēk'āra? ¹⁷Tachi k'ak'uade abapuru tau badapara ɔk'ārepa ūrii pasima? Tachi k'ak'uade abapuru k'iiri badapara ɔk'ārepa ūi pasima? ¹⁸Tachi Ak'órepa tachi k'ak'uade nejōma bisima ichia k'iria bada jira. ¹⁹Chi tachi k'ak'uade berā jōma abarik'a badapara k'ak'ua newēa bai pasima. ²⁰Tachi k'ak'uade nejōma uru p'animina tachi k'ak'ua aba bima.

²¹Māipuru tachi taupa tachi juá p'ue jaraiwēma: «Piwēa, mi pia bai-pi». Māinepa tachi poropa tachi jirua p'ue jaraiwēma: «Mārawēa, mi pia bai-pi». ²²Tachimá, chi eda tachi k'ak'uade berā āpia pida piawēa bepi. Maamina māirā newēa, tachi k'ak'ua pia bak'ama.

²³Māinepa chi tachimá tachi k'ak'uade ne āpia piawēa k'ede pia ak'i uru p'anaparima pia ununamērā. Māinepa tachi k'ak'uadepema chi tachia unupidaiwēa k'ede neet'á jiautapa jirak'aua mērapatama. ²⁴Maamina tachi k'ak'uade k'irawārea berā mēranak'ama. Tachi Ak'órepa tachi k'ak'uade berā jōma ará oosima. Chi tachia unupidak'ai oosima pia yaadamērā. ²⁵Māiya oosima tachi k'ak'ua piawēa beepiemaapa,

^γ 12:13 *Bisima*. Griego pedeade nāiya bi bima; *porochoasima*. Nāi versiculode māi pedeapa jarawēa bima paniane porochoadadepema, māipari jara bima Tachi Ak'óre Jaorepa Cristode ijāa bi ichi ome ará bidadepema.

māipari ara machi paara ak'i p'ananamērā. ²⁶Tachi k'ak'ua-depema aba p'uaipira, āarea p'uparima. Ara māi jīra tachi k'ak'uadepema aba bi k'orea pia jaradaipira, āarea arapā p'anapatama.

²⁷Ara māi jīra māra jōma ara Cristo k'ak'ua jīra p'anima. Māra ichi k'ak'uadepemarāpi. ²⁸Tachi Ak'ōrepa ūpēarā t'āena chi Jesucristopa peedarā naa bisima. Māi ĩari chi ichi pari pedeapatairā bisima. Māi ĩari ichi pedea jarateapatairā bisima. Māi ĩari āchidiidepemarā chi bee bisima ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí p'ue oodamērā, āchidiidepemarā chi bee bisima k'idade berā p'ue jīpa beepidamērā, āchidiidepemarā chi bee bisima ūpēarā k'aripadamērā, āchidiidepemarā chi bee bisima chi ūpēarā t'āena k'āre oodai p'anit'a k'awadamērā, māinepa āchidiidepemarā chi bee bisima wawaria tachia ūrinak'apí pedeade pedeadamērā. ²⁹¿Jōmāirā Jesucristopa peedarāk'āra? ¿Jōmāirā Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāk'āra? ¿Jōmāirā Tachi Ak'ōre pedea jarateapatairāk'āra? ¿Jōmāirāpa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí oopatairāk'āra? ³⁰¿Tachi Ak'ōrepa jōmāirā teasik'āra chi k'idade berā p'ue jīpa beepidamērā? ¿Tachi Ak'ōrepa jōmāirā teasik'āra chi tachia

ūrinak'apí pedeade p'ue pedeadamērā? ¿Jōmāirāpa tachia ūrinak'apí pedeade jarada p'ue k'awa jaradaik'āra? ³¹Tachi Ak'ōre Jaorepa oopi bidepema chi tachi atepe k'aripai bet'a jirit'i.

Naapae mia mārā k'awapiipi sāmaasā nejōma p'ue atepe pia oo p'ananaít'a.^z

Chi waapēarā k'īria p'ananaí p'ani bida

13 ¹Mi nāi ĩjūanepemarā pedeade pedeapira māinepa Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda pedeade pedeapira, māine waapēarā ēpēerā k'īriak'apira, mi jiorro ooda jik'uapari jīra wa k'āp'āna jik'uapari jīra bima.^a ²Mi Tachi Ak'ōre pari pedeapira, Tachi Ak'ōrepa k'īrisia k'awapiwēa bada jōma k'awa bipira, Tachi Ak'ōre k'īrisia jōma k'awa bipira, māinepa sōnepa piarā ĩjāa bidepa eya p'ue āyá biipira, māinepa waapēarā k'īriawēa bipira, māiyara mi piawēa bima. ³Nejōma mia uru bi chi nenea k'edea teaipira māinepa Tachi Ak'ōre k'orea ara mi k'ak'ua t'ipide paateapiipira, maamina waapēarā k'īriawēa bipira, māiyara mi piawēa bima.

⁴Chi waapēarā k'īria uru bipa jōma choa bima, waapēarā k'īra chupuriaparima, abaipa uru bit'a uru bai k'īriak'ama, waapēarā

^z 12:31 Sāmaasā nejōma p'ue atepe pia oo p'ananaít'a. Griego pedea bi bima: o piipará bi unupiipi. ^a 13:1 Mi jiorro ooda jik'uapari jīra. Pablopa jara k'īria bima chi ēpēerā minachia pedeapatait'a jiorro jik'uaparí jīra p'anima. Māi minachia jik'uarumina, ne jara k'īriawēa bima.

k'aepëra atepa pia biade ak'ama mǎinepa māiya bi jīra k'īrisia-k'ama. ⁵Chi waapëarā k'īria uru bīpa waapëarā paara pia bai bima epëerāpa māiya pia oopatai jīra, māi ichi paepuru k'īrisiak'ama, ichi k'īria k'īruuk'ama, waapëarāpa ichi piawëa ooda k'īrisia atuaparima. ⁶Ne k'achia k'orea arapaak'ama, māipari piarāpëa k'orea arapaaparima. ⁷Chi waapëarā k'īria uru bīpa waapëarāpa piawëa oodada jōma choaparima, ne āarea pia ijāaparima, chi abaiapa nejōma pia oomërā nīparima, mǎinepa ne āareaine choa baparima.

⁸Tachi epëerā k'īria ua bai k'orea ewari jō bak'ama. Maamina ewari aba chi Tachi Ak'ōre pari pedepatairāpa waa pedeadai-wëma, tuchia ūrinak'apí pedeade pedepatairāpa waa pedeadai-wëma, Tachi Ak'ōre Jaoredapa k'awadada jarateapatairāpa waa jarateadaiwëma. ⁹Māipuru idiapae tuchia āpia puru k'awa p'anima mǎinepa Tachi Ak'ōre pari āpia puru pedepatama. ¹⁰Maamina chi piipará bi cherude māi āpia bi jōipi. Mǎine nejōma k'awadaipi. ¹¹Mi wapida k'aepa k'arasieda, warra chak'e jīra pedepachima mǎinepa warra chak'e jīra k'īrisiapachima. Maamina chōa beek'ari warra chak'e jīra bada itu bisima. ¹²Ara nāiena tuchia Tachi Ak'ōre k'orea tau t'aua bi jīra unu p'anima chi k'īra ak'ipataide. Maamina ewariaba tuchia jōma sāmaasá bit'a pia ununaipi. Ara nāienamā āpia k'awa bima, maamina

ewariaba ne āarea k'awaiipi Tachi Ak'ōrepa mi k'awa bi jīra. ¹³Nāi ūpea p'ani jōk'ama: nejōma pia ijāa bai, jōma pia pamërā ni bai mǎinepa waapëarā k'īria bai. Māi ūpeadepema waapëarā k'īria bai chi atepa piipará bima.

Tachia ūrinak'apí pedeade pedepatai k'orea

14 ¹Waapëarā k'īria p'anapariet'i, mǎinepa Tachi Ak'ōre Jaorepa oopi bi jōma oo k'īriat'i. Maamina Tachi Ak'ōre pari pededai atepa k'īriat'i. ²Chi tuchia ūrinak'apí pedeade pedea bīpa epëerā pedea biwëma, ichia jararu mi āpia pida ūrinak'a përa. Aba Tachi Ak'ōreapuru pedea bima. Tuchia k'awadak'ama chi Tachi Ak'ōre Jaoredapa chi tuchia atua p'ani pedea bit'a. ³Maamina chi Tachi Ak'ōre pari pedea bīpa epëerā pedea bima pia ijāanamërā, chaarea p'ananamërā, mǎinepa sōpiadamërā. ⁴Chi tuchia ūrinak'apí pedeade pedea bīpa ara ichi k'aripa bima, pia ijāai k'orea. Maamina chi Tachi Ak'ōre pari pedea bīpa ūpëarāt'u k'aripa bima pia ijāanamërā.

⁵Mimá jōma mǎra tuchia ūrinak'apí pedeade p'ue pedeautapara pia bai pasima. Maamina jōmāirā Tachi Ak'ōre pari p'ue pedeautapara pia bai pasima. Piarā tuchia ūrinak'apí pedeade pedei k'aepëra Tachi Ak'ōre pari pedeit'u atepa pia bima. Maamina abaiapa tuchia ūrinak'apí pedeade pedeak'ari k'awa jarai-pira, māi sida pia bima. Māiya

ūpēarāpa arí ūrinak'ari Tachi Ak'ōrene pia ijāanaipí. ⁶Māi k'orea ūpēarā, mi māramá wāk'ari tachia ūrinak'apí pedeade pedeai-pira, ¿māra sāmaasá k'aripaima? K'aripaiwēma. Maamina tachia ūripatai pedeade Tachi Ak'ōrepa miá unupida jarai-pira, wa Tachi Ak'ōre k'īrisiadepa pedeai-pira, wa Tachi Ak'ōre pari pedeai-pira, wa Tachi Ak'ōre pedea jarateai-pira māīpa āarea p'ue k'aripai-pí.

⁷Ara māi jīra abaipa siru wa arpa chaai-pira maamina pia chaawē-pira, jīk'ua bimina tachia k'awadaiwēma k'āre chaa bit'a. ⁸Ānimara k'achu sida pia chaawē-pira, ¿papaká berā sāmaasá isapea ará bari k'op'aneenaima chōo-nai k'orea? ⁹Ara māi jīra mārāpa ūripatai pedeade pedeadaepira, ēpērarāpa ¿sāmaasá k'awadaima mārāpa jara p'ani? Māi-ya pedeadaipira, pari pedeadaipi. ¹⁰Nāi ijūane pedea wawaria p'anima. Māi pedeacha chi k'awa bipa arí ūriparima. ¹¹Maamina mia māi pedea atua bipira, chi pedearumā mi tua awaraidepema jīra bima, māīnepa mimá ichi tua awaraidepema jīra bima. ¹²Māra ara māi jīra p'anima. Tachi Ak'ōre Jaorepa oopi bi mārāpa minachia oo k'īria p'ani pēra ūpēarā k'aripai k'orea pia oo k'īriat'i āchia pia Tachi Ak'ōrene ijāanamērā.

¹³Māi k'orea chi tachia ūrinak'apí pedeade pedea bipa

Ānimara k'achu chaapachima papaká berā isapea ará bari k'op'aneepii k'orea. (14:8)

Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi bima ara ichia jarada p'ue k'awa jarai k'orea. ¹⁴Tachia ūrinak'apí pedeade mia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidiipira, mi jaorepa it'aa chiidi bima. Maamina mia atua bima k'āre it'aa chiidi bit'a. ¹⁵Māiyara ¿sāmaasá jīp'a ooima? Mi jaorepa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidiipi maamina mia chi k'awa bi pedeade pida it'aa chiidiipi. Mi jaorepa Tachi Ak'ōrea pia k'ariipi, maamina chi mia k'awa bi pedeade pida k'ariipi. ¹⁶Pi jaorepa Tachi Ak'ōrea pia pedeai-pira chi pia jarada k'awa ūrik'api-pa ¿sāmaasá māi piarāane aima, pia sōpia biade ada k'orea?^b ¹⁷Piarā pia

^b 14:16 *Māi piarāane aima.* Griego pedeade nāiya bi bima: *amén*. Māi pedea hebreo pedeapi. K'īrisia ume jara bima. Edaide jara bima «pia bima māi-ya bai» māīnepa edaide jara bima «piarā».

māiya pedearude Tachi Ak'orea sōpia biade a bima, maamina waapēarā k'aripawēa bima pia ijāanamērā. ¹⁸Mia Tachi Ak'orea sōpia biade aparima mi māra k'aepēra tachia ūrinak'apí pedeade atepe pedepari pēra. ¹⁹Maamina ūpēarā ará jere nibide mimá tachia ūrinak'apí pedeade pedea k'ak'o diez mil pedei k'aepēra pia bima tachia ūripatai pedeade pedea k'ak'o joesoma pedeit'a.

²⁰Ūpēarā, warra chak'erā jīra p'anat'ī. Āchia nemietá k'orea minachia atua p'anima. Maamina Tachi Ak'ore Jaorepa oopi bi k'orea chōarā jīra k'īrisia p'anat'ī. Waa warra chak'erā jīra k'īrisiarāt'ī. ²¹Tachi Ak'ore pedeade^c nāiya bi bima:

«Tachi Chiparipa jara bima: mi nāi p'uurudepemarā ome pedeaipi, tua awaraidepemarā it'aedepa, chi āchia ūrinak'apí pedea pedepatairānepa. Maamina mi pedea ūriemaa p'ananaipi».^d

²²Māiya k'awa p'anima chi tachia ūrinak'apí pedeade pedeit'a chi Jesude ijāanak'apiirā pae-puru bipi, māipari chi Jesude ijāapatairā pae biwēma. Māinepa chi Tachi Ak'ore pari pedeit'a chi Jesude ijāapatairā pae

bima, māipari chi Jesude ijāanak'apiirā pae biwēma.^e ²³Māi k'orea ūpēarā ará jere nibeeutade jōmāirā tachia ūrinak'apí pedeade pedemaa p'anipira, māine waapēarā Jesude ijāanak'apiirā wa Tachi Ak'ore pedea ūri k'īria berā eda wāsudara ζāchia māra k'īria piawēa p'aniane a jaradaiwēk'āra? ²⁴Maamina jōmāirā Tachi Ak'ore pari pedeadaipira, māine Jesude ijāawēa bi wa Tachi Ak'ore pedea ūri k'īria bi eda wāsira mārāpa jara p'ani ūri bidepa ichi nemietá oopari k'awaipi māinepa Tachi Ak'ore k'īrari nepira parā bi k'awaipi. ²⁵Ichi sōne mēra uru bada pia k'awaipi. Māine sīraporode k'obeek'ari Tachi Ak'orea pia pedeaipi māinepa «Tachi Ak'ore piarā māra ome biade» aipi.

Ará jere nibeeutade jōma arí oot'ī

²⁶Māi k'orea ūpēarā, ζsāmaasá arí oodaima? Māra ará jere nibeeutade abaipa Tachi Ak'ore pedeadepema k'aripatai k'arii bima, abaipa Tachi Ak'ore pedea jarateai bima, abaipa Tachi Ak'orepa unupida jarai bima, abaipa tachia ūrinak'apí pedeade pedei bima, māinepa abaipa māi pedeada k'awa jarai bima. Maamina jōma māi oodai

^c 14:21 Tachi Ak'ore pedeade. Griego pedeade bi bima: *la ley*. ^d 14:21 Tachi Ak'orepa israel ijūanepemarā jarasima āchia ijāanawēa p'ani k'orea tua awaraidepemarāpa āchi āyá atewānaipi. Isaía 28:11-12. ^e 14:22 Waapēarāpa k'īrisia p'anima nāi versiculode nāiya jara bima: «Māipa k'awa p'anima chi tachia ūrinak'apí pedeade pedeit'a Jesude ijāapatairā k'orea biwēma, māipari chi Jesude ijāanak'apiirā unupi bima Tachi Ak'orepa itiait'a».

p'anima ũpēarāpa pia ijāanamērā. 27 Tachia ũrinak'apí pedeade pedeadaipira, ume wa ũpea māiŷa pededai p'anima. Maamina abaabá pededai p'anima. Pedek'ari abaipa māi k'awa jarai bima. 28 Maamina ũpēarā ará jere nibeeutade māi pedeada k'awa jaraparí neepira, tachia ũrinak'apí pedeade pedea k'iría bi k'ĩup'ea bai bima. Ichi k'ĩrisiade Tachi Ak'orea k'ĩup'ea pedei bima.

29 Ara māi jĩra Tachi Ak'ore pari pedepatai ume wa ũpea pededai p'anima. Māine jōmāirāpa āchia pedea p'ani jĩra-k'aua ũrinai p'anima piarā k'awadai k'orea. 30 Ũpēa aba pedeamaa bide Tachi Ak'orepa chi ũri p'aninepema abai^f ne unupisira, chi pedea bipa māi ũpēa itu pedepai bima. 31 Jōmāirā abaabá Tachi Ak'ore pari pededai p'anima pia k'awadamērā māinepa pia ijāanamērā. 32 Tachi Ak'ore pari pedeparí paritua pedek'ama, māipari ni nibeparima pedei k'orea. 33 Tachi Ak'orepa ooroa nibepik'ama, māipari ne k'ĩrisiawēa bapiparima.

Epērarā Tachi Ak'oreneerā ará jere nibeeutacha 34 wērarā pededaiwēa p'anima, māipari k'ĩup'ea ũrinai p'anima. Āchi k'ima pedea ũri p'ananai p'anima Moisepa bidade jara bi jĩra. 35 Wērarāpa ne idi k'ĩrianaipira, tiida p'anine āchi k'imá ididai p'anima. Ũpēarā ará

jere nibeeutade wēra pedei pia biwēma.

36 ¿Tachi Ak'ore pedea māra-nepa chesik'āra? ¿Aba māraapuru chesik'āra? 37 Abaipa Tachi Ak'ore pari pedeparí k'ĩrisia bipira, wa Tachi Ak'ore Jaoredepa ne oo bi k'ĩrisia bipira, māi epērapa k'awai bima mia nāi k'art'ade birude Tachi Chiparipa oopi bit'a. 38 Abaipa māi itu biipira, ichi sida itu bit'i.

39 Māiŷa ũpēarā, pia jirit'i Tachi Ak'ore pari pededait'a. Māinepa tachia ũrinak'apí pedeade pedepatairā pedepit'i. 40 Maamina āarea jĩrak'aua arí oot'i.

Cristo chok'ae p'irabarida k'orea

15 1 Māi awara ũpēarā, mia mārā k'ĩrisiapiipi chi Jesú k'orea pedea pia mia mārā jarateada. Māi pedea mārāpa minepa k'awasidama māinepa minachia ijāa p'anima. 2 Mia jarateada piarā ijāa p'ananaipira, Tachi Ak'orepa k'aripaipi. Māiŷawēpira, machia pari ijāasidama. 3 Mia chi atepe piipará bit'u mārā jarateasima, ara mia k'awada jĩra. Māi nāipi: Cristo tachi nemietá k'orea piusima Tachi Ak'ore pedeade bi bi jĩra. 4 Ichi t'ibaridama, maapae ewari ũpeaide piu bada chok'ae p'irabaridama Tachi Ak'ore pedeade bi bi jĩra. 5 Chok'ae p'irabarik'ari

^f14:30 Chi ũri p'aninepema abai. Griego pedeade nāiŷa bi bima: chi suak'abari bia.

Pedroa unupisima.⁸ Māi ĩari chi doce jiri atadairá unupisima. ⁶Māiya bak'ari ũpēarā quiniento ará p'anía unupisima. Chi eda āchidiidepema k'ĭrawēasidama maamina chok'ará wapida chok'ae p'anima. ⁷Māi quiniento ũpēarāpa Jesú ununak'ari ichi Santiagoa unupisima.^h Māiya bak'ari jōma ichia peedairá unupisima.

⁸K'aadea mi warra piu baeda jĭra badá unupisima. ⁹Piarā chi Jesucristopa peedadepema mi chi āpiipará bi jĭra bipi. Ĕpērarā Tachi Ak'ōrenerā piawēa ooi k'orea ēp'ē bada pēra pia biwēma ēpērarāpa mi ichia peeda jara-dait'a. ¹⁰Maamina Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa mi bisima Jesucristopa peeda bamērā. Ichia mi pari māiya bié pasima. Māipari jōma chi waapēarā Jesucristopa peedairā k'aepēra mia ichi pae atepe oo bĭma. Maamina ara michidepa māiya oowēa bĭma. Tachi Ak'ōrepuru ichi sōpiadepa mi k'aripa bĭma māiya oomērā. ¹¹Waapēarā Jesupa peedairāpa ichi k'orea jaratea p'anipĭra wa mia jaratea bipĭra, abarik'a jaratea p'anima. Māinepa mārāpa ara māi pedea ĩjāasidama.

**Ūpēarā piudada chok'ae
p'irabaridai k'orea**

¹²Taipa Cristo chok'ae p'irabarida k'orea jarateapata. Māi ĩsāmaasá chi eda

māranepemarāpa piudada chok'ae p'irabaridaiwēane a p'anima?

¹³Piudada chok'ae p'irabaridawēpĭra, māipa jara bĭma Cristo sida chok'ae p'irabarié pasima.

¹⁴Cristo chok'ae p'irabariwēpĭra, māiyara taipa pari jaratea p'anima māinepa mārāpa pari ichide ĩjāa p'anima. ¹⁵⁻¹⁶Cristo chok'ae p'irabariwēpĭra, Tachi Ak'ōrepa ichi chok'ae p'irabaripisiade autade taipa Tachi Ak'ōre k'orea sea jara p'aniane a p'anima. Piarā piudada chok'ae p'irabaridawēpĭra, māipa jara bĭma Cristo sida chok'ae p'irabarié pasima. ¹⁷Cristo chok'ae p'irabaridawēpara, mārāpa pari ichide ĩjāanai pasima māinepa wapida nemietaade p'ananai pasima. ¹⁸Māiyara jōma Cristode ĩjāapatairā piudada atuasidama. ¹⁹Tachia Cristodepa nāi ĩjūanepuru pia p'ananai k'ĭrisia p'anipĭra, jōmāirā k'aepēra chichupuria p'anima.

²⁰Maamina Tachi Ak'ōrepa piarā Cristo piu bada chok'ae p'irabaripisima. Piudaadadepema ichit'a chi naa chok'ae p'irabaridapi. Māiya Tachi Ak'ōrepa unupisima jōma ichidirā sida piarā chok'ae p'irabaridait'a. ²¹Ĕpēra aba bipa nemietá ooda k'orea tachi piudaipi. Ara māi jĭra ēpēra aba bipa pia ooda k'orea tachi chok'ae p'irabari-daipi. ²²Jōmāirā Adannepa

⁸15:5 Pedro. Griego pedeade nāiya bi bĭma: Cep'a. ^h15:7 Santiago. Santiago māinepa «Jacobos» apatama. Ichi Jesú ũpēa pasima.

15:8 Hecho 9:1-6.

chedada përa piupatama. Ara mõi jïra Cristo k'orea jïma ichidirã chok'ae p'ananaipi. ²³ Cristo naa chok'ae p'irabarissima. Ichi mãicha cherude ichidirã chok'ae p'irabari-daipi. ²⁴ K'aadeapema ewaride Cristopa jaore mietã chiparirã, jaore mietã atepe k'awa p'anirã, jaore mietã jua chaarea be sida ãarea p'ueipi. Maapae ichidirã ichi juade p'anirã Tachi Pajãnepema Ak'orea teaipi.

²⁵ Piarã Cristo jïmãirã chipari bai bima aba jïma ichi nek'ïramã p'uerudea. ⁱ ²⁶ Mãi ãarea p'uek'ari, chi k'aadeapema nek'ïramã, tachi piupatai, ichia mãi jïpiipi, ²⁷ Tachi Ak'ore pedeade jara bi përa: «Pia ne ãarea ichi juade bisima». «Nejïma Cristo juade bisiaade» a bimina pia k'awa p'anima Tachi Ak'ore ara ichi Cristo juade bié pasit'a. Tachi Ak'orepuru ne ãarea Cristo juade bisima. ²⁸ Tachi Ak'ore Warra Cristopa nejïma p'uek'ari ara ichi Tachi Ak'ore juade beeipi Tachi Ak'orepa nejïma ichi juade bida jïra. Mãiya Tachi Ak'orepa nejïma ichi juade ua baiipi.

²⁹ Piudada chok'ae p'irabari-dawëpïra, ¿k'äre k'orea chi eda mãraneepemarã piudada pari porochoa p'anima? Tachi Ak'orepa piudada chok'ae p'irabaripiiwëpïra, ¿k'äre k'orea chi piudada pari porochoa p'anima?^j

³⁰ Mãinepa piudada chok'ae p'irabaridawëpïra, ¿tai k'äre k'orea Jesucristo pedea k'orea ewaricha k'achiade minachia mãi p'anima? ³¹ Ûpëarã, mãrapa Tachi Chipari Jesucristode ijãa p'ani k'orea mi piarã arapã bima. Piarã jararuma: ewaricha k'ïrisia bima ëpërarãpa mi chi Jesú pedea k'orea peadai. ³² Ép'eso p'uurude Tachi Ak'ore pedea jarateai k'orea mi minachia mãsima ãnimara k'achia be ome chïo bi jïra. Piudada chok'ae p'irabaridawëpïra, ¿mi minachia mãana k'orea k'äre piat'a atasima? Piarã tachi chok'ae p'irabaridawëpïra, pia bima oodai waapëarãpa jarapata jïra: «Pia nek'odaipi, it'ua todaipi nũ piudai përa».

³³ Itu seapirãt'i. Mãra nemietã oopatairã ome arã nipadaipïra, ãchia mãra pia nipapatai waa pia nipapidaiwëma. ³⁴ Jïp'a k'ïrisiat'i. Nemietã waa oorãt'i. Chi eda mãranepemarãpa Tachi Ak'ore atua p'anima. Mãi k'orea mãra p'eradai p'anima.

**Ûpëarã chok'ae p'irabariutade
ãchi k'ak'ua sãmaasã
bai k'orea bida**

³⁵ Abaipa idii bieja: «¿Piudada sãmaasã chok'ae p'irabaridaima? ¿Ãchi k'ak'ua sãmaasã p'ananaima?» ³⁶ ¿Chi mãiya idi bi k'ïrisia newëa bari bima! Ne uuda t'õonorune chi net'a tau e beraaparima.

ⁱ 15:25 *Aba jïma ichi nek'ïramã p'uerudea.* Griego pedeade nãiya bi bima: *aba ichi jïru ek'ari birudea.* ^j 15:29 *Corinto p'uurudepema ùpëarãpa chi piudada pari porochoa p'anapachidamina, Tachi Ak'ore pedeade jara k'ama tachia mãiya oodai p'ani.*

³⁷Trigo uupira wa paritua net'a tau uupira, chi biiri uuk'ama mǎi-pari chi net'a taut'a uuparima.

³⁸Maamina mǎi net'a taudepa Tachi Ak'õrepa chi biiri t'õnopiparima mǎi ara ichi biirit'a bamērǎ.

³⁹Chi nǎi ijũane chok'ae berǎ k'ak'ua abarik'a bewēma. Ēpēra k'ak'ua k'ĩra awara bima, āni-mara k'ak'ua k'ĩra awara bima, ĩpana k'ak'ua k'ĩra awara bima, beta k'ak'ua k'ĩra awara bima.

⁴⁰Mǎinepa pajǎne ne wawaria paraapi. Nǎi ijũane pida ne wawaria paraapi. Maamina chi pajǎne nepia k'ede k'ĩra awara bema, chi nǎi ijũane nepia k'ede k'aepēra. ⁴¹Imata auk'arǎ jērat'ĩuparima. Jedek'o k'ĩra awara auk'arǎ jērat'ĩuparima, mǎinepa k'āk'airǎ sida k'ĩra awara auk'arǎ jērat'ĩupatama. K'āk'airǎ āchi k'ak'awǎ auk'arǎ jērat'ĩupatama.

⁴²Chi piudada chok'ae p'irabaridait'a ne uuda jĩra bima. K'ak'ua beraa bit'a t'ibaripatama maamina k'ak'ua beraak'apí chok'ae p'irabariipi. ⁴³K'ak'ua piawēa bi t'ibaripatama maamina k'ak'ua pia bi chok'ae p'irabariipi. K'ak'ua ibiwēa bi t'ibaripatama maamina k'ak'ua jua chaarea bi chok'ae p'irabariipi. ⁴⁴Nǎi ijũanepema k'ak'ua t'ibaripatama maamina pajǎnepema k'ak'ua chok'ae p'irabariipi. Nǎi ijũanepema k'ak'ua pira ichiaba pajǎnepema k'ak'ua pi.

⁴⁵Tachi Ak'õre pedeade bi bima: «Chi naapema ēpēra Adán

apatai Tachi Ak'õrepa chok'ae bapisima». Maamina Cristo chi k'aadeapema Adán apatai bisima ichi jaoredepa chok'ae bapimērǎ.

⁴⁶Pajǎnepema k'ak'ua naapema k'ak'ua uwēma, mǎipari nǎi ijũanepema k'ak'uat'a chi naapemapi.

Chi naapema k'ak'ua jōk'ari pajǎnepema k'ak'ua jitaipi. ⁴⁷Chi naapema ēpēra Adán apatai

yooro ooda pēra, nǎi ijũanepema pasima. Chi k'aadeapema ēpēra Jesucristo apatai pajǎnepemapi.

⁴⁸Adán k'ak'ua yooro ooda pasima. Ara mǎi jĩra nǎi ijũane tuanurǎpa mǎi uru p'anima.

Maamina Cristopa pajǎnepema k'ak'ua uru bi jĩra pajǎnepema ēpērarǎpa mǎi uru p'ananaipi.

⁴⁹Tachi chi naapema ēpēra yooro k'ak'ua ooda jĩra p'anima mǎinepa pajǎnepa cheda ēpēra Cristo jĩra p'ananaipi.

⁵⁰Ūpēarǎ, mǎi nǎi jararuma: nǎi ijũanepema k'ak'ua Tachi Ak'õre juade p'ue baiwēma, ichidirǎ paara. Chi beraapari k'ak'ua chi beraak'apí k'ak'ua má p'ue baiwēma. ⁵¹Ūrit'i. Tachi Ak'õrepa naena k'awapiwēa bada mǎi k'awapiipi: tachi jōma piudaiwēma, mǎipari chi k'ak'ua k'ĩra awara p'aneenaipi. ⁵²Mǎiya bide, tau p'ik'arude, k'aadeapema āni-mara k'achu jĩra jĩk'uarude mǎine k'ĩra awara p'aneenaipi. Piarǎ Tachi Ak'õre ānimara k'achu jĩra jĩk'uaipi. Mǎine piudaadarǎ chi k'ak'ua beraadak'apiide, chok'ae p'irabaridaipi. Mǎinepa tachi

wapida chok'ae berã chi k'ak'ua k'ïra awara p'aneenaipi. ⁵³Tachi k'ak'ua beraaparí, k'ak'ua beraa-k'apí beeipi. Tachi piui pada k'ak'ua, k'ak'ua piuk'apí beeipi. ⁵⁴Mãiya tachi k'ak'ua beraa-parí, k'ak'ua beraak'apí beerude mãinepa k'ak'ua piui pada, k'ak'ua piuk'apí beerude, Tachi Ak'õre pedeade bi bi jïra piarã mãiya baiipi. Nãiya bi bïma: «Tachi Ak'õrepa tachi piui pada jõpï-sima». ^k ⁵⁵Mãinepa bi bïma:

«¿Chi piui padapa waa p'ue piupiiwëk'ãra? ¿Chi piui padapa waa p'ue puapiiwëk'ãra?»^l

⁵⁶Moisepa bidapa k'awapi bïma tachia nemietã oopatai. Nemietã oopata përa piudaipi. ⁵⁷Maamina Tachi Ak'õrea sõpia biade adai p'anima Tachi Chipari Jesucristodepa piudai k'orea k'aripada përa. ⁵⁸Mãï k'orea ùpëarã mia k'ïria berã, minachia ïjãa p'anat'ï. Tachi Chiparipa k'ïria bi minachia oopariet'ï. Mãrapa k'awa p'anima chi Tachi Chipari pae oo p'ani, pari oo p'aniwët'a.

Ûpëarã Jerusalenepema pae erreara jirip'edada

16 ¹Mãï awara mãrapa chi Jerusalenepema ùpëarã pae erreara jirip'euta k'orea mia jararuma. Mia ùpëarã Galacia

tuadepemarã jarada jïra oot'ï.

²Tomiocha mãracha erreara jita-utadepema awara bidak'ari yaat'ï. Mãï mi cherude mãrapa jirip'e-daiwëa p'anima. ³Mi cherude chi ùpëarã mãrapa jiri atadada mia mãirã ome Jerusalenea erreara tea peeipi. Ûpëarã Jerusalenepemarãpa ãchi pia p'aniane adamërã mia, ãchi ome k'art'a tea peeipi. ⁴Maamina mãramã mi sida wãï pia bïpïra, ãchi ome wãïpi.

Pablo Corinto p'uurudea wãï k'ïrisiada

⁵Mi naa Macedonia tuadea wãï bïma. Maapae mãramã wãïpi. ⁶Mi mãra ome tãaraaipira, beeipi. Mãra ome nãï ewari ewãra nibide beeipira, beeipi. Maapae mãrapa mi p'ue k'aripadaipi mi wãrumã pia wãmërã. ⁷Ara nãïena p'ue tãaraa baiwë përa mia mãra ak'ide wãiwëma. Maamina Tachi Chiparipa k'ïriai-pira, mãramã wãruna tãaraa bade wãïpi. ⁸Nãma Ép'eso p'uurude beeipi Pentecosté arapaapatai ewari parudea. ^m ⁹Nãma chi mi unuema minachia p'animina p'ue Tachi Ak'õre pedea pia jaratea baiipi mãinepa chok'arairãpa ïjãautama.

¹⁰Ûpëa Timoteo mãramã cheipïra, ichi mãra t'ãena pia

^k 15:54 Isaïa 25:8 Tachi Ak'õrepa tachi piui pada jõpïsisima. Griego pedeade nãiya bi bïma: *Chi p'ue bïpa tachi piui pada jõma misima.* ^l 15:55 Griego pedeade mãï versïculo nãiya bi bïma: *Piui pada, ¿pia p'ue bada sãma bïma? Piui pada, ¿pi p'ua sãma bïma?* Osea 13:14. ^m 16:8 Judiorãpa ãchi Egitodepa wãnana k'ïrisia ewari oodak'ari cincuenta ewari bide ãchi ne uu ïjãanepa naa chaudada k'orea arapã oopatai ewari oopachidama. Mãï arapaapatai ewari «Pentecosté» apachidama. Levítico 23:15-16.

bayade at'i wap'epiemaapa. Tachi Chiparipa k'iria bit'a ichia pia oo bima mia oo bi jira. ¹¹Māi k'orea ichi unuemaapirāt'i, māipari k'aripat'i mi ak'ide cherude ne k'irisawēa chemērā. Mia māinepa waapēarā ūpēarā ichi chei ni p'anima.

¹²Tachi ūpēa Apoloa mia chichupuria idisima waapēarā ūpēarā ome māra ak'ide wānamērā. Maamina ara nāiena ichi wā k'irawēa bima. P'ue wārune wāipi.

**Pablopa nāi k'art'ade
k'aadea bida**

¹³Jirak'aua p'anat'i. Jesucristode minachia ijāa p'anat'i. Ichidepa p'erawēa p'anat'i māinepa chaarea p'anat'i.

¹⁴Nejōma mārāpa oouta k'rianepa oot'i.

¹⁵Ūpēarā, mārāpa k'awa p'anima Acaya tuade Estep'anapa māinepa ichi ēpērarā naa Jesude ijāanana māinepa āchia k'irisia p'ani jōma ūpēarā k'aripadai k'orea. ¹⁶Mia mārā chichupuria idiruma āchi māinepa jōma āchi jira berā ūrinamērā. Jōma Tachi

Ak'ōre oo bit'a oopatairā ūrit'i māinepa chi ūpēarā k'aripa berā ūrit'i.

¹⁷Ūpēa Estép'ana, P'ortunato māinepa Ak'aik'o mimá chedada pēra arapá bima. Āchia māra pari mi k'aripa p'anima. ¹⁸Āchia mi sō arapaapisidama māra sō arapaapidada jira. Āchi k'orea māinepa ūpēarā āchi jira p'ani k'orea pia k'irisiat'i.

¹⁹Ūpēarā Asia tuadepemārāpa k'iria p'anima māra pia p'ananaít'a. Ūpēa Aquilapa, ūpēawēra Priscilapa māinepa ūpēarā āchi tede ará nibeepatai Tachi Chipari k'orea k'iria p'anima māra pia p'ananaít'a. ²⁰Ūpēarā jōmāirāpa k'iria p'anima māra pia p'ananai. Piarā k'iria p'aninepa jōma ūpēarā pia p'anapade a jarat'i.ⁿ

²¹Mi Pablopi. Nāi pedea ara michi juapa biruma.

²²Parituapa Tachi Chipari Jesucristo k'irawēpīra, Tachi Ak'ōrepa māi ēpēra nepira paraayade aipi. ¡Chese, Tachi Chipari!

²³Mia k'iria bima Tachi Chipari Jesucristopa ichi sōpiadepa māra k'aripa bai. ²⁴Jesucristodepa mia māra piarā k'iria bima.^o

ⁿ 16:20 Piarā k'iria p'aninepa. Griego pedeade nāiya bi bima: *uitarra sōt'i*.

^o 16:24 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade k'aadea bi bima: *māiya beese*.

2 Corintio

Chi k'aadeapema k'art'a Pablopa bida ũpëarã Corinto p'uurudepema pae

Naapema k'art'a ũpëarã Corinto p'uurudepema pae bik'ari Pablopa nãï k'art'a bisima. Waapëarã k'art'a be k'aepëra nãï k'art'ade ara ichi k'orea minachia bisima.

Ũpëarã Corinto p'uurudepemarãpa chi Pablopa naa bida k'art'a eda jaradak'ari, ichia bida jïra oosidama. Mãï k'orea chi nemietá oo badat'a Pablopa k'ïrisia atuasima (2:5-11). Mãinepa Pablo sôpiasima áchia nemietá oo p'anana itu bidada përa (7:2-16). Maamina chi eda waapëarãneene-pemarã eda chedak'ari jara p'aneesidama Pablo piarã Jesucristopa peedawë pasit'a. Pablopa mãmá wãyane ak'ari wãwëa bi përa sea jara biade apachidama (1:15—2:4nea). Mãinepa jarapachidama áchia erreara ũpëarã Jerusalemepema pae jirip'e p'anana Pablopa ara ichi pae ataparit'a. Mãï awara jarapachidama áchi Jesucristopa peedairã chi minachia k'awa berã (11:4). Ũpëarãpa mãï ëpërarã pedea ijãanana përa Pablopa k'awa k'ïrisiawëa beesima (11:1-15).

Capítulo 1—7 Pablopa bisima Jesucristopa ichi piarã peeda k'orea. Capítulo 10—13 abarik'a bi bima. Mãï awara jara bima áchi ak'ide wãrunepa wapida nemietá oo berã ome k'ïra chupuriawë. Capítulo 8—9 bi bima sãmaasã erreara ũpëarã Jerusalemepema pae jirip'edai p'ani.

Nãï k'art'ade chi k'ïrisia minachia bi 5:20de bi bima: «Mãïpuru Cristopa tai peesima ichi pari pedeadamërá. Taidepa Tachi Ak'õrepa mără t'ï bima ichi ome pia p'anamërá. Taipã Cristo t'ïnepa mără chichupuria idiutama: Tachi Ak'õre ome pia p'anat'ï».

Nãï k'art'ade Pablopa naa bida

1 ¹ Mi Pablopï. Tachi Ak'õrepa k'ïrisiana përa mi Jesucristopa peedapï. Tachi ũpëa Timoteo mi ome bima. Nãï k'art'a biruma ëpërarã Tachi Ak'õrenepemarã Corinto p'uurudepemarã pae mãinepa jõma ichi ëpërarã Acaya tuade be pae. ² Mia k'ïria bima Tachi Pajãnepema Ak'õrepa mãinepa Tachi Chipari Jesucristo

áchi sôpiadepa mãra k'aripa p'ananaít'a mãinepa ne k'ïrisiawëa bapiit'a.

Pablo mïana

³ Tachi Chipari Jesucristo Pajãnepema Ak'õrea pia pededai p'anima. Ichi chi tachi k'ïra chupuriaparí Tachi Ak'õrepï mãinepa tachi sôpiapiparí Tachi Ak'õrepï. ⁴ Ne ãareaine minachia mïa p'anine ichia tai

sōpiapiparima waapēarā minachia mīa be sōpiapidamērā ichia tai sōpiapida jīra. ⁵Piarā Cristo k'orea tai minachia mīapatamina ichidepa ne āareaïne sōpiapatama. ⁶Maamina tai māiŷa minachia mīa p'anima māra sōpiadamērā māinepa nepiradepema k'aripadamērā. Tachi Ak'ōrepa tai sōpiapirude māra sida taidepa sōpiapatama. Māiŷa māra tai jīra minachia mīautade p'ue choadaipi. ⁷Taipa k'awa p'anima mārapa Tachi Ak'ōrene piarā minachia ijāa p'ani. K'awa p'anima māra tai jīra minachia mīapatamina Tachi Ak'ōrepa māra tai jīra sōpiapiparit'a.

⁸Ūpēarā, māipuru taipa k'iria p'anima mārapa k'awadai tai Asia tuade piarā minachia mīa p'anasi-dait'a. Jāiŷa tai nepirade p'anana pēra waa p'ue choadaiwē k'irisiasidama māinepa p'ue chok'ae p'ananiwē k'irisiasidama. ⁹Piarā tai peadai k'irisiasidama. Maamina jōma māiyasima ara tai tuaba p'ue k'aripadai k'irisipi-daemaapa māipari chi piudada chok'ae p'irabaripiparī Tachi Ak'ōrepa k'aripait'a ijāanamērā. ¹⁰Ichia tai peadai pada k'aripasima māinepa māicha peadai k'irisiasidara k'aripaipi. Taipa piarā ijāa p'anima ichia tai peadai pada k'aripa bait'a. ¹¹Māra pida tai k'orea Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi p'aninepa k'aripa p'anima.

Chok'arairāpa māiŷa it'aa chiidi p'ani pēra chok'arairāpa Tachi Ak'ōrea sōpia biade adaipi ichi sōpiadepa tai k'aripa bi k'orea.

**Pablo Corinto
p'uurudea wāi pada**

¹²Nāi k'orea arapā p'anima: taipa k'awa p'anima sō jīp'a p'aninepa, k'irisia piadepa nāi ijūanepemarā t'āena māinepa māra t'āena pia nipadada. Māi sō jīp'a bai māinepa k'irisia pia Tachi Ak'ōrenepemapi. Tai nāi ijūanepema k'irisidepa māiŷa nipadak'ama, māipari Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa k'aripa bi pēra māiŷa nipapatama. ¹³⁻¹⁴Taipa k'art'ade bidak'ama chi mārapa p'ue k'awadaiwēt'a. Mīa k'irisia bima mārapa āpia k'awadada pia k'awapododait'a. Māiŷa māra tai k'orea arapaadaipi māinepa Tachi Chipari Jesú cherude tai māra k'orea arapaadaipi.

¹⁵Māra mi k'orea piarā arapadai k'irisia bi pēra, naa mīa k'irisia basima bari k'ak'o ume māra ak'ide wāit'a minachia k'aripai k'orea.^a ¹⁶Mīa k'irisia basima Macedonia tuadea wārune naa māra ak'ide wāit'a. Maapae Macedoniana wāk'ari jūitea māra ak'ide wāi k'irisia basima. Māiŷa Judea tuadea wārune mārapa mi p'ue k'aripadai k'irisia basima. ¹⁷Maamina mīa k'irisia bada jīra oodawē pēra ḡmāramá mīa awara awarā

^a 1:15 *K'aripai k'orea.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *arapaapī k'orea.*

jarasik'āra? ¿Māramá mia ooyade ada māicha oowēane aparik'āra mia oo k'īria bi jīra ooi k'orea? ¹⁸Tachi Ak'ōre pedea aba bima. Ichia k'awa bima taipa jaradada piarā pasit'a. Taipa māramá wānayane adak'ari ara māine wānawēane adaé pasima. Taipa «nāi piarāne» adaé pasima, māiyá «seaade» adai k'orea. ¹⁹Silvanopa, Timoteopa, mia pida mārā Tachi Ak'ōre Warra Jesucristo k'orea jaratea p'anasidama. Jesucristopa ooyade ada māicha oowēane ak'ama. Ichia ooyade ada jōma ooparima. ²⁰Piarā Tachi Ak'ōrepa ooi jarada jōma Cristodepa ooparima. Māi k'orea tachia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidiutade Cristodepa piarāne apatama.^b Māiyya ichi k'orea pia jara p'anima. ²¹Tachi Ak'ōrepuru tai māinepa mārā Cristo ome minachia ak'i uru bima. Ichia tachi jiri atasima. ²²Ichi Jaorepa tachicha tauchapisima ichidirā k'awadamērā. Māinepa tachi sōne bisima k'awadamērā jōma ichia teai jarada piarā atadaipi.

²³Mia Tachi Ak'ōre k'īrari jararuma: Corinto p'uurudea wāwēa bima mārā minachia itiarudepa sōp'uapiemaapa. ²⁴Taipa jara p'anī jīra oopidaiwēma, mārāpa Cristode minachia ijāa p'anī pēra. Abapuru mārā k'aripa k'īria p'anima arapá p'ananamērā.

2 ¹Māi k'orea mia k'īrisiasima mārā ak'ide wāiwēt'a. Māicha mārā itiai bidepa sōp'uapii k'īriaé

pasima. ²Mia mārā sōp'uapiipira ¿k'aipa mi arapaapiima? ¿Mārā sōp'ua berāpa mi arapaapidai-k'āra? ³Māi k'orea mārā ak'ide wāi k'aepēra k'art'a tea peesima. Māiyya mi wārune mārāpa mi sōp'uapidaiwēma. Mārāpa mi arapaapidai p'anima. Mia k'awa bima mārāpa māiyya oodai pēra mi ome ará arapá p'ananait'a. ⁴Piarā māi k'art'a bisima mārā itiai k'orea. Maamina māiyya bié pasima mārā sōp'uadamērā, māipari k'awadamērā mia mārā piarā k'īria bit'a. Māi k'orea mia sōp'uadepa, minachia k'īrisia bidepa, māinepa jēa bidepa māi k'art'a bi basima.

**Abaipa nemietá ooda
Pabloa k'īrisia atuada**

⁵Piarā abaipa nemietá oo bi k'orea mi sōp'uapisima. Maamina m'awapuru sōp'uapié pasima, māipari perá jōma mārā sida sōp'uapisima. («Perá jōma mārā» mia jara bima, ichia ooda atepe nemietá biade aiwē pēra). ⁶Perá jōma mārānepemārāpa māi epēra nemietá ooda k'orea itiasidama. Ara māiipa arí bima. ⁷Maawēapuru naapae ichia ooda k'īrisia atuadai p'anima māinepa sōpiapidaí p'anima minachia sōp'ua bīpa piawēa beepiemaapa. ⁸Māi k'orea mia mārā chichupuria idiruma mārāpa ichi k'īria p'anit'a māicha k'awapidamērā. ⁹Mia naena māi k'orea bisima mārāpa piarā

^b 1:20 *Piarāne apatama.* Griego pedeade nāiyya bi bima: *amén.* Amén pedeapa edaide jara bima «piarā» māinepa edaide jara bima «pia bima māiyya bai».

jōma mia jarada oodai k'awai k'orea. ¹⁰Abaipa nemietá ooda mārāpa k'īrisia atuasidara mia pida k'īrisia atuaipi. Nemietá mia k'īrisia atuai bi piarā pasira, māi nemietá Cristo k'īrari jōma k'īrisia atuasima māra pia tuananamērā. ¹¹Māiya mia māi k'īrisia atuasima tiorea tachi seapiemaapa. Ichia sāmaasá oopari tachia minachia k'awa p'anima.

**Cristodepa tuchia
nejōma p'ue p'ani**

¹²Mi Troa p'uuruudea wāsima chi pedea pia Cristo k'orea jarateai k'orea. Māma Tachi Chiparipa eda wāpatai ewaru jīra oosima ēpērarāpa ūri k'īriana-mērā. ¹³Maamina mi ūpēa Tito unué pēra sōne ne k'īrisiawēa baé pasima. Māi k'orea ūpēarā ome ará nibeek'ari mi wāyane asima. Ara māine Macedonia tuadea Tito jīride wāsima.

¹⁴⁻¹⁵Tachi Ak'ōrea sōpia biade adai p'anima. Jesucristopa jōma p'uek'ari tai jōmāirā k'īrari p'uurujānea atewāruma^c māinepa taidepa tuacha ichi k'orea k'awapi bima. Cristo k'orea jaratea p'anine Tachi Ak'ōre k'īrari tai k'era jīra p'iumá p'anima. Māinepa tuchia ichi k'orea k'awadait'a k'era jīra bima. Māi k'era chi k'aripai p'ani ēpērarāpa māinepa chi atuadai p'ani ēpērarāpa īpatama. ¹⁶Chi atuadai

p'anirāmá, māi k'era ēpēra piuda mik'ia jīra bima, Jesude ijāanawēa p'aninepa piudai pēra. Maamina chi k'aripai p'anirāmá, māi k'era minachia p'iumá bima, ewaricha chok'ae p'ananai pēra. Māiya, ¿k'aipa ara ichi jua chaareadepa Tachi Ak'ōre pedea p'ue jarateaima? ¹⁷Taipa erreara atadai k'orea Tachi Ak'ōre pedea jaratea nipadawēma chok'arairāpa oopata jīra. Māipari Cristo ome p'ani pēra Tachi Ak'ōrepa tai peesima. Māine ichi k'īrari k'īrisia piadepa jarateapatama.

**Tachi Ak'ōrepa ēpēra ome
pedea chiwidi bida**

3 ¹¿Māi jara p'aninepa māicha ara tai k'orea pia pedea p'ani-k'āra? ¿Tai pia nipadada k'orea k'art'a mārā ak'ipidai p'anik'āra jarateadai k'orea? ¿Taipa mārā k'art'a ididai p'anik'āra jarateade wānai k'orea waapēarāpa oopata jīra? ²Mārat'a chi tai sōne k'art'a bi bi jīra p'anima. Jōmāirāpa māi k'art'a ak'idak'ari k'awa p'anima taipa jīp'a jarateapatait'a. ³Taidepa Cristode ijāanana pēra māra k'art'a Cristopa bi teada jīra p'anima. Ichia māi k'art'a tintapa bié pasima, māipari chi chok'ae bi Tachi Ak'ōre Jaoredepa bisima. Mawara p'ep'edea pedade bié pasima, māipari tachi sōne bisima.

⁴Tachi Ak'ōre k'īrari taipa Cristodepa māi piarā k'awa

^c 2:14-15 Jōmāirā k'īrari p'uurujānea atewāruma. Ak'ise chi ek'ari bida Colosense 2:15.

p'anima. ⁵Taipa p'ue jaradawēma ara tai tuaba Tachi Ak'ōrepa oo bit'a p'ue oodait'a. Māipari k'awa p'anima Tachi Ak'ōre-nepa jōma p'ue oodait'a. ⁶Tachi Ak'ōrepa tai bisima ichia ēpērarā ome pedea chiwidi bida p'ue jarateadamērā. Māi pedea chiwidi bida chi Moisepa bida jira juapa bidawēma, māipari Tachi Ak'ōre Jaorepa k'awapi bima. Chi Moisepa bidapa k'awapi bima nemietá oo p'ani k'orea ēpērarā piudai p'anit'a, maamina Tachi Ak'ōre Jaorepa tachiá chok'ae p'anapiparima.

⁷⁻⁸Tachi Ak'ōrepa Moisea chi ley mawara p'ep'edea bide teak'ari, ichi k'irawāreapa chi Moisé k'ira āarea achiterrea beepisima. Māi k'orea israel ijūanepemarāpa Moisé k'ira p'ue ak'idaé pasima. Māi k'irawārea bi pik'á jōi pasimina waidi p'ue ak'idawēa p'anasidama. Piarā Tachi Ak'ōrepa ichi k'irawāreapa unupisima māi Moisepa bida minachia pia bit'a. Maamina ichia pedea chiwidi bida ichi Jaorepa k'awapi bi pēra ¿chi Moisepa bida k'ae-pēra atepe pia biwēk'āra? ⁹Piarā māi Moisepa bidapa ēpērarā piudai p'aniane a jara bimina minachia pia bima. Maamina Tachi Ak'ōrepa pedea chiwidi bida atepe piipará bima. Māipa k'awapi bima sāmaasá Tachi Ak'ōrepa tachi nepira newēa p'aniane aparit'a. ¹⁰Moisepa bida minachia pia badamina idiapae

āpia piawēa bima ichia pedea chiwidi bida atepe piipará bi pēra.

¹¹Chi Moisepa bida naena minachia pia basimina māi ewaricha pae baé pasima. Maamina ichi pedea chiwidi bida jōk'a pēra piipará bima.

¹²Māi pedea chiwidi bida piarā jōk'apí k'awa p'ani pēra taipa pia jarateapatama. ¹³Taipa āpia pida mēranak'ama Moisepa ichi k'ira mērana jira. Moisepa ichi k'ira neet'aadepa mērapachima israel ijūanepemarāpa chi k'irawārea jōrut'a minachia unupie-maapa. ¹⁴Maamina āchia māi k'awadaé pasima. Idiapae pida Moisepa bida ak'itutade judiorāpa k'awadak'ama. Āchi k'irisiat'a wapida neet'apa mēra pira uru p'ani jira bima aba Cristodeepuru māi wēai bi pēra. ¹⁵Idiapae pida Moisepa bida eda jarautade neet'apa āchi sō mēra pira uru p'ani jira p'anima. ¹⁶Piarā abai Tachi Ak'ōremá jūitea wārune ichi k'irisia neet'apa mēra pira uru bi jira bit'a Tachi Chiparipa wēai. ¹⁷«Tachi Chipariade» arude «Tachi Ak'ōre Jaore» jara bima. Tachi Chipari Jaoredapa nipautade, ichia nemietaade mēnepa Moisepa bidade jī uru p'anana jira bidepema k'ēt'aapiparima. ¹⁸Tachia Cristode ijāa p'ani pēra tachi k'ira neet'apa mēra pira uru p'ani jira p'anīwēma. Māipuru tachidepa waapēarāpa Tachi Chipari k'irawārea unu p'anima k'ira ak'ipataide ak'i p'ani jira.

Mãine Tachi Chipari Jaorepa tachi ewaricha pia oopodo bima Tachi Chipari jıra p'ananamêrá.

4 ¹Tachi Ak'õrepa tachi mãiya k'ıra chupuria bidepa ichi pedea itu jarateapi bi përa, taipa k'ıra sê p'ani jıra k'ĩrisiadak'ama. ²Nejõma k'achia êpërarãpa mëra oopatai mãinepa p'era oopatai taipa itu bisidama. Waapëarã seadak'ama. Tachi Ak'õre pedea k'ıra äyá jarateadak'ama, mãipari chi piarã pedea pia jarateapata. Mãiya Tachi Ak'õre k'ĩrari taipa jõmãirã k'awapipatama jip'a oo p'ani. ³Maamina chi pedea pia Cristo k'orea taipa jaratea p'ani waidi pia ùriwëpira, aba chi atuai p'anirãmaapuru mãiya bima. ⁴Tachi Ak'õrene ijãanak'apiirãmá chi mãi pia ùrinak'ama. Nãi ijũane tiore áchi chiparipi. Áchirã chi piarã pedea pia Cristo k'orea itu k'awapiwëa bima tau p'ãrio oo bi jıra. ^dMãiya áchia Cristo pia bi k'orea p'ue k'awadaiwëma. Cristo Tachi Ak'õre përa mãiya pia bima. ⁵Ara tai k'orea jaratea p'aniwëma, mãipari jaratea p'anima Jesucristo jõmãirã Chiparit'a. Mãinepa taipa jara p'anima Jesú k'orea tai mãra pae pari mimiapatairãpi. ⁶Nãi ijũa jõma p'ãrio nibada Tachi Ak'õrepa inaapisima. Ara mãi jıra ichi inaa bit'a tachi sõne inaapisima. Mãipa jara bima ichi k'ĩrawãrea Cristodepa tachiá k'awapisit'a.

Cristode ijãa bidepa nipadai p'ani

⁷Cristo k'orea pedea pia bit'a taipa uru p'animina, nãi k'ak'ua ibiwëa bima. Chok'o jıra árii bima. Mãipuru jõmãirãpa k'awa p'anima tai jua chaareadepa mãi pedea jaratea p'aniwët'a, mãipari Tachi Ak'õre jua chaarea waibia bidepa jaratea p'anit'a. ⁸Tai ne ãareaïne minachia mãi p'animina mãine p'ue äyá wãnaiwë k'ĩrisiadak'ama. Sãmaasá oodai k'awadawëa p'anine p'ue oodaiwë k'ĩrisiadak'ama. ⁹Êpërarãpa tai piawëa oo p'animina Tachi Ak'õrepa itu biwëa bima. Tai minachia jeeda baepiutamina p'ue peadaiwëma. ¹⁰Tai wãutacha êpërarãpa tai pea k'ĩria p'anima Jesú peadada jıra. Maamina Jesupa tai k'aripa bi përa áchia taidepa Jesú chok'ae bit'a unupatama. ¹¹Piarã tai wapida chok'ae p'anine Jesú k'orea êpërarãpa tai pea k'ĩria p'ananaipi. Mãiya tai k'ak'ua piui bidepa jõmãirãpa Jesú chok'ae bit'a ununaipi. ¹²Piarã êpërarãpa tai pea k'ĩria p'animina taipa jaratea p'anit'a mãrapa ijãasidama. Mãipuru ewaricha Tachi Ak'õre ome chok'ae p'ananaipi.

¹³Tachi Ak'õre pedeade bi bima: «Mia Tachi Ak'õrene ijãana përa pedeasima». Ara mãi jıra taipa Tachi Ak'õre piarã ijãa p'ani

^d4:4 Piarã. Griego pedeade nãiya bi bima: *inaa*.

përa ichi k'orea pedea p'anima. ¹⁴Tachi Ak'õrepa Tachi Chipari Jesú chok'ae p'irabaripisima mǎinepa taipa k'awa p'anima tai sida Jesú jira chok'ae p'irabari-piit'a. Maapae tai mǎra ome ará ichi k'irari biipi. ¹⁵Tai mǎi āarea minachia mǎa p'anima mǎra pia p'ananamērǎ. Mǎine Tachi Ak'õrepa ichi sōpiadepa ēpērārǎ chok'arǎ k'ariparuma. Mǎiya chok'arairāpa ichiǎ pia biade adaipi mǎinepa ichi k'orea pia jaradaipi.

¹⁶Mǎipuru taipa waa jarateadaiwē k'irisiadak'ama. Tai k'ak'ua ewaricha jōpodoutamina Tachi Ak'õrepa k'aripa bima tai sōne chaarea p'ananamērǎ. ¹⁷Tai ara nǎiena minachia mǎapatamina, mǎi naa tai k'aripa bima chi Tachi Ak'õre k'irawārea pia bide ewaricha p'ananai k'orea. Mǎi k'irawārea atepe pia baiپی chi idiapae āpia mǎapatatai k'ae-përa. ¹⁸Mǎi k'orea taupa unupatai taipa k'irisia p'aniwēma, mǎipari taupa ununak'ai k'irisia p'anima. Tachi taupa unupatai isapea jōparima, maamina taupa ununak'ai jōk'ama.

5 ¹Nǎi ijūane tachi k'ak'ua tǎaraa choak'a përa, te mēa p'āemari k'obi jira bima. ^fTachia k'awa p'anima nǎi k'ak'ua piuk'ari Tachi Ak'õrepa tachiǎ tachi

pajānepema piuk'apí k'ak'ua teait'a. Mǎi k'ak'ua ēpērārāpa juapa p'ue oodaiwēma. ²Mǎi k'orea nǎi k'ak'uade p'anine tachia chi pajānepema k'ak'ua minachia jita k'iria p'anima. ³Tachia mǎi pajānepema k'ak'ua uru p'ananai përa k'ak'ua nea p'ananaiwēma. ^g
⁴Piarǎ tachi nǎi k'ak'uade p'anine minachia mǎapatama mǎinepa sōp'ua bidepa pedeatatama. Maa-mina mia jarawēa bima tachi piuk'irisa p'ani, nǎi k'ak'ua uru p'aneenaemaapa. Mǎipari pajānepema k'ak'ua jita k'iria p'anima. Mǎiya tachi k'ak'ua piui bit'a jōk'ari tachi k'ak'ua piuk'apiit'u beeipi. ⁵Piarǎ Tachi Ak'õrepa tachi mǎi k'orea oosima. Ichi Jaore tachiǎ teasima k'awadamērǎ jōma ichia teai jarada piarǎ atadait'a.

⁶Mǎipuru ewaricha tachi ne k'irisiadawēa mǎinepa wap'ea-wēa p'anima. K'awa p'anima nǎi k'ak'uade p'anine Tachi Chipari bimá p'aniwēma. ⁷Tachi taupa unu p'aninepa nipadak'ama, mǎipari Tachi Ak'õrene ijāa p'aninepa nipapatama. ⁸Mǎiya tachi ne k'irisiadawēa mǎinepa wap'eawēa p'anima. Tachi nǎi k'ak'uadepema minachia wǎ k'iria p'anima Tachi Chipari ome arǎ p'ananai k'orea. ⁹Mǎi k'orea nǎi k'ak'uade p'anine wa piusidara, tachia jōma oo

^e 4:16 *Tachi Ak'õrepa k'aripa bima tai sōne chaarea p'ananamērǎ.* Griego pedeade nǎiya bi bima: *Tachi Ak'õrepa tai sō chiwidi oo bima.* ^f 5:1 Nǎi versiculode, chi te tachi k'ak'ua jira bima. Chi te ānimara e oodada tachi piui bi k'ak'ua jira bima. Mǎipari, chi pajānepema te tachi piuk'apí k'ak'ua jira bima. ^g 5:3 Chōarǎena chi griegorāpa k'irisiapachidama tachi k'ak'ua piawēa bit'a. Mǎipari tachi jaore pia biade a k'irisiapachidama. Mǎipuru k'irisiapachidama tachi mǎi piurude, tachi jaore tachi k'ak'uadepa wāpachima. Āchimá, mǎit'u tachi ewaricha baparí pasima.

k'iria p'anima Tachi Ak'õrepa pia unumërá. ¹⁰Piarã Cristopa jõma tachia oodada ak'iipi. Ichia tachi-cha teaiپی tachia nãi k'ak'uade oo bada jıra. Pia oo badapira, ara mãi jıra teaiپی. Piawëa oo bada-pira, ara mãi jıra teaiپی.^h

**Tachi Ak'õrepa nãi
ijũanepemarã ichi
ome pia bida**

¹¹Tachi Chipari wap'ea p'ani përa taipa ëpërarã jara p'anima ichide ijãanamërá. Tachi Ak'õrepa k'awa bima taipa k'irisia piadepa jaratea nipadada. Mia k'irisia bima mãra pida mãi k'awa p'anit'a. ¹²Mãicha ara tai k'orea mãrá pia pedea p'aniwëma, mãipari k'iria p'anima mãrapa tai k'orea p'ue pia k'irisiadait'a. Mãiya chi eda waapëarãpa tai k'orea k'achia pedeutade mãrapa tai k'orea p'ue pia jaradaipi. Jãirãpa ãchi taupa pia unu bit'a pia biade a k'irisiapatama. Maamina sõnepema k'irisiadak'ama. ¹³Waapëarãpa jara p'anima tai k'ira piawëa p'anit'a. Tai mãiya p'anipira, Tachi Ak'õrepa jara bi oodai k'orea mãiya p'anima. Tai k'irip'a p'anipira, mãra k'aripadai k'oreapuru mãiya p'anima. ¹⁴Cristopa tai k'iria bi përa ichia k'iria bit'a oo p'anima. Mãi k'irisiadak'ari, piarã k'awa p'anima Èpëra Aba piusit'a

jõmãirã k'orea. Mãipuru Tachi Ak'õre k'irari jõmãirã piusidama. ¹⁵Piarã Cristo jõmãirã k'orea piuk'ari chok'ae p'irabarisima tachi chok'ae berãpa ara tachia oo k'iria p'ani jıra waa oopidaemaapa, mãipari ichia k'iria bi jıra oo p'ananamërá.

¹⁶Mãi k'orea nãi ijũanepemarãpa waapëarã ak'ipata jıra naapae taipa mãiya ak'idak'ama. Naena taipa Cristo k'orea mãiya k'irisia p'animina naapae mãiya oodak'ama. ¹⁷Piarã abai Cristo ome bipira, ichi naena bada jıra biwëma mãipari ichi ëpëra chiwidi jıra bima. ¹⁸Jõma mãi Tachi Ak'õrepa oosima. Cristodepa tachi ichi ome pia bisima mãinepa tai bisima mãi k'orea ëpërarã jarateadamërá. ¹⁹Piarã Cristodepa Tachi Ak'õrepa nãi ijũanepemarã ichi ome pia bisima. Tachia nemietã oodada jõma k'irisia atuasima. Mãinepa mãi pedea ichi ome pia bai k'orea taiyã teasima jarateadamërá. ²⁰Mãipuru Cristopa tai peesima ichi pari pedeadamërá. Taidepa Tachi Ak'õrepa mãrá t'i bima ichi ome pia p'ananamërá. Taipa Cristo t'ĩnepa chichupuria idiutama: Tachi Ak'õre ome pia p'anat'i. ²¹Cristopa nemietã ook'apasima. Maamina tachi k'orea Tachi Ak'õrepa ichi nemietã ooparí jıra unusima.ⁱ Mãiya

^h5:10 Nãma Pablopa bisima chi Cristopa ijãapatairã oodada ak'ii k'orea. Apocaliside Juanpa bisima mãi awara ëpëra nepira ak'ii k'orea. Mãi k'aadeapema ewaride Tachi Pajãnepema Ak'õrepa ijãanak'apiirã chok'ae p'irabaripik'oak'ari, ãchi nepira ak'ik'ari maapae ãchicha t'ipi uruade itiaipi. Apocalipsi 20:11-15. ⁱ5:21 *Ichi nemietã ooparí jıra unusima.* Griego pedeade nãiya bi bima: *ichi nemietã oosima.*

Cristodepa Tachi Ak'õre jìp'a bit'a waapëará p'ue unupipatama.

6¹Taipa Tachi Ak'õre ome ichia oo bit'a oo p'aniëra, mārā chichupuria idiutama Tachi Ak'õrepa ichi sōpiadepe k'aripa bit'a itu bipidaemaapa. ²Tachi Ak'õre pedeade nāiya jara bima:

«Chi mia k'aripai k'orea bida ewaride pia idida mia ūrisima.

Māi ewaride mia pi k'aripasima».

Mia piarā jararuma: idi Tachi Ak'õrepa ichi sōpiadepe k'aripa bima. Idi Tachi Ak'õrepa tachi k'aripaparima.

³Tai k'orea abaia piawëa unupidawëa p'anima, mi āpia pida piawëa pedeapidaemaapa taipa jaratepatai k'orea. ⁴Māipari ne āareaine unupi p'anima tai Tachi Ak'õre pae pari mimiapatairā. Minachia mīa p'anine, nenea p'anine māinepa nepirade p'anine jōma choa p'aninepa māiya unupi p'anima. ⁵Soapa p'e p'anine, eda jīa nibi p'anine māinepa tai k'orea k'īruupik'a p'anine māiya unupi p'anima. Minachia mimia p'anine, k'āinawëa p'anine māinepa nek'odawëa p'anine māiya unupi p'anima. ⁶⁻⁷Tai jìp'a nipadadepe, piarā k'īrisia k'awaa-depe, jōma choa p'aninepa, sōpiadepe, Tachi Ak'õre Jaore tai sōne bidepe, piarā k'īrianepa, chi piarā p'edepe jaratepe p'aninepa, māinepa

Tachi Ak'õre jua chaareadepe māiya unupi p'anima. Tai jìp'a p'aninepa nemietá p'uepatama māinepa ara māi jìp'a p'aninepa taipa chi nemietá itu p'uepidakama.^j ⁸Edaide waapëarāpa tai k'orea pia jarapatama. Edaide k'achia pedeapatama. Edaide tai k'orea piawëa t'ī p'oapipatama. Edaide pia t'ī p'oapipatama. Taipa chi piarā p'edepe jara p'animina waapëarāpa jara p'anima taipa sea jara p'anit'a. ⁹Tai pia k'awa p'animina āchia ununak'apí ēpërarā jīra oopatama. Tai piuumaa p'ani jīra k'īrisia p'animina wapida chok'ae p'anima. Tai soapa p'epatamina peadak'ama. ¹⁰Tai sōp'uapatamina ewaricha arapá p'anima. Tai nenea k'edema. Maamina taipa chok'arā ēpërarā Tachi Ak'õre k'orea k'awapipatama āchi erreara uru be jīra p'ananamērā. Tai nenea p'animina Tachi Ak'õrenepa nejōma uru p'anima.

¹¹Ūpëarā Corinto p'uurudepe-marā, taipa sōnepe mārā minachia k'īria p'ani përa māiya piarā jara p'anima. ¹²Piarā taipa mārā sōnepe k'īria p'anima, maamina mārāpa sōnepe tai k'īrianawëa p'anima. ¹³Māipuru mia mārā chichupuria idiruma ak'õrepa ichi warrarā chichupuria idipari jīra: taipa sōnepe mārā k'īria p'ani jīra mārā pida machi sōnepe tai k'īria p'anat'i.

^j 6:6-7 Griego pedeade nāiya bi bima: *tachi juaraari māinepa juawieri*.

**Cristode ijāanak'apiirā
ome pedea birāt'i**

14 Cristode ijāanak'apiirā ome pedea birāt'i. ¿Ēpēra jīp'a bi sāmaasá ēpēra k'achia ome pia baima? ¿Chi inaane bi sāmaasá chi p'ārione bi ome pia baima?

15 ¿Cristo sāmaasá tiore ome pia baima?^k ¿Cristode ijāa bi sāmaasá Cristode ijāak'apí ome pia nipaima? 16 ¿Juapa oodada sādo Tachi Ak'ōre te minachia bide bai bik'āra? Piarā tachi chi Tachi Ak'ōre minachia chok'ae bi tepí. Māi k'orea Tachi Ak'ōrepa ichi pedeade nāiya jarasima:

«Mi āchi ome baiپی. Āchi t'āena nipaپی.

Mi Tachi Ak'ōre ichidirā paپی māinepa āchi mi ēpērarā p'uuru padaپی».

17 Māipuru Tachi Chiparipa nāiya jarasima:

«Āchidepema āyá wāt'i. Āchi ome ará p'anarāt'i.

Mimá chi piawēa bit'a itu bit'i. Maapae mia māra pia jitaپی.

18 Mi māra Ak'ōre paپی.

Māra mi warrarā padaپی māinepa mi k'aurā padaپی. Tachi Chipari chi Ne Āarea P'ue Bipa māiya jara bima».

7 1 Ūpēarā, Tachi Ak'ōrepa tachiá māi jōma ooyade ada pēra nāi k'ak'uapa nemietá

ooparí māinepa tachi k'īrisiadepa nemietá k'īrisiaparí jōma itu bidai p'anima. Tachi Ak'ōre minachia wap'ea p'aninepa ichi pae pia p'ananai p'anima.

**Pablo Corintodepemarā
ūpēarā k'orea arapá bada**

2 Sōnepa tai k'īriat'i. Taipa abai sida mietá oodawēa p'anima, mi āpia pida nemietá k'īrisiapi-daemaa p'anima māinepa seada-wēa p'anima. 3 Mia māi jarawēa bima māra k'orea k'achia pedei k'orea. Mia naena jarasima taipa māra sōnepa k'īria p'ani. Māinepa māra ome ará p'anine wa piutade, māiya k'īria p'ananaipi. 4 Mia mārā piarā pedea bima māinepa māra k'orea mi arapá bima. Tai minachia mīa p'anine mi māra k'orea sōpia baparima māinepa minachia arapá baparima.

5 Macedonia tuadea chesidaide tai p'ue ĩapaadawēa p'anasidama, māipari ne āareaine minachia mīa p'anasidama. Ēpērarā tai ome k'īruu pedeapachidama māinepa tai ne wap'ea nipapachidama. 6 Maamina Tito cheside tai sōpiasidama Tachi Ak'ōrepa chi k'īra piawēa be sōpiapipari pēra. 7 Tai abapuru ichi cheda k'orea sōpia p'aneenaé pasima, māipari māra k'orea sōpia p'aneesidama. Ichia jarasima māra ome baside mārāpa ichi sōpiapisidama. Māi

^k 6:15 *Tiore*. Griego pedeade nāiya bi bima: *Belial*.

6:16 Levítico 26:12; Ezequiel 37:27. 6:17 Isaías 52:11; Ezequiel 20:41.

6:18 2 Samuel 7:14; 1 Crónica 17:13; Isaías 43:6.

awara nepirisima mārāpa tai ununayá p'anit'a, nemietá oodada k'orea sōp'uapa jēa p'anit'a, māinepa k'irianepa mi k'irisia p'anit'a. Māi k'orea mi minachia arapá beesima.

⁸Mia k'art'a naena bidapa mārā sōp'upidamina mi sōp'ua-wēa bima. Piarā naena mi sōp'ua basima. K'awasima mārā tāaraawēa sōp'ua p'ananamina māi k'art'adepa mārā sōp'ua-pisit'a. ⁹Maamina naapae mi arapá bima. Arapá biwēma mārā sōp'upida pēra, māipari arapá bima mārāpa nemietá oo p'anana sōp'uadepa itu bidak'ari māicha Tachi Ak'ōremá chesida pēra. Piarā Tachi Ak'ōrepa k'iria bi jīra mārā sōp'ua p'anasidama. Māiya taipa itiadada k'orea mārā piawēa p'aneenaé pasima. ¹⁰Abaipa ichi nemietá ooda k'orea Tachi Ak'ōrepa k'iria bi jīra sōp'ua beeipira, ichia nemietá ooda itu bik'ari Tachi Ak'ōremá cheipi. Maapae Tachi Ak'ōrepa ichi k'aripaipi. Tachi Ak'ōre ome pia beeda pēra māi sōp'ua beei k'orea piawēa k'irisiak'ama. Maamina abaipa nāi ijūanepemārā sōp'ua p'anapata jīra sōp'ua beeipira, nemietá itu biwē pēra piuiipi.

¹¹Tachi Ak'ōrepa k'iria bi jīra mārā sōp'uasida pēra māi sōp'uapa mārā jīp'a k'irisiapik'ari jīp'a oopisima. Māipuru mārāpa jīp'a oo p'ani jōmāirá k'awapi k'iria p'anima. Chi māi ūpēapa nemietá

ooda k'orea mārā k'iruusidama māinepa Tachi Ak'ōrepa itiai pada wap'easidama. Māi k'orea chi nemietá ooda ēpēra itiadak'ari āyá jeret'aasidama. Nejōmane mārāpa unupisidama māi nemietá ooda k'orea nepiradawēa p'anit'a.¹

¹²Mia māi k'art'a abapuru chi nemietá ooda ēpēra itiai k'orea bié pasima. Māinepa chi piawēa beada ēpēra k'aripai k'orea bié pasima. Māipari bisima mārāpa oo p'aninepa Tachi Ak'ōre k'irari k'awadamērā piarā tai ome p'ani. ¹³Jōma māipa tai sōpiapisima.

Māi awara mārāpa Tito sōpiapisidama. Ichi mārāmāipa arapá cheda pēra tai arapaapisima.

¹⁴Tito mārāmá wāi naena mia mārā k'orea ichiá pia jarasima. Mia jarada jīra Titopa unune wāna pēra mi mārā k'orea k'ira p'erawēa bima. Jōma taipa mārā jarateadada piarā pasima. Ara māi jīra jōma taipa Titoa mārā k'orea pia jaradada piarā pasima. ¹⁵Titopa k'irisia baparima mārāpa ichia jarada jīra oosidama māinepa wap'ea p'aninepa ichi pia biade asidama. Māipuru mārā minachia k'iria bima. ¹⁶Naapae mi sida arapá bima. Mia k'awa bima mārāpa piarā jīp'a oo p'ananait'a.

Ūpēarāpa sōpiadepa erreara teadada

8 ¹Māi awara ūpēarā, taipa k'awapii k'iria p'anima Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa ūpēarā

¹7:11 Chi bee k'art'adepema griego pedeade ichiaba nāiya bi bima: *mi unu k'iria p'anima*.

Macedonia tuadepema k'aripa bit'a. ² Āchi minachia mīa p'animina arapá p'anima. Nenea p'animina arapaapa erreara minachia teasidama. ³ Mia jararuma: āchia erreara jitapata jīra sōpiadepa teasidama. Māinepa āchia p'ue teadai p'anana wāyá teasidama. ⁴ Taiyá minachia chichupuria idisidama āchia pida ūpēarā Jerusalenepemará k'aripadai k'orea. ⁵ Māine āchia abapuru taipa k'īrisia p'anana jīra oodae pasima. Māipari naa ara āchit'u teasidama Tachi Chiparipa k'īria bi jīra oodai k'orea. Māi ĩari taipa jaradada oosidama. Māiya Tachi Ak'ōrepa k'īria bi jīra arí oosidama.

⁶ Māi k'orea taipa Titoa chichupuria idisidama mārā jarade wāmērā jōma mārāpa sōpiadepa teadayade adada piarā jirip'e-damērā. ⁷ Mārāpa ne āareaine

© 1996 David C. Cook

Ūpēarāpa sōpiadepa erreara teadada (8:1-15)

minachia pia oo p'anima: Jesude minachia ijāa p'anima, minachia pedea k'awa p'anima, Tachi Ak'ōrenepa minachia ne k'awa p'anima, Tachi Ak'ōrepa k'īria bi jīra minachia oo k'īria p'anima māinepa tai minachia k'īria p'anima. Māipuru mārāpa machi sōpiadepa erreara jirip'e p'ani minachia teat'i.

⁸ Mia māi oopadade awēa bima, māipari mia k'īria bima mārāpa unupidait'a ūpēarā piarā k'īria p'anit'a. Māi k'orea mia mārā k'awapi bima sāmaasá waapēarāpa erreara ūpēarā Jerusalenepema pae jirip'e p'anit'a. ⁹ Mārāpa minachia k'awa p'anima Tachi Chipari Jesucristopa ichi sōpiadepa oodat'a. Ichi pajāne nejōma uru bimina, mārā pae nāi k'ak'uade nenea bi jīra basima mārāpa nejōma Tachi Ak'ōrepa tea bidepema uru p'ananamērā.

¹⁰ Mimá mārāpa nāiya oodai-pira pia p'ananaipi: māi warí āyo paside, mārāpuru waapēarā k'aepēra naa erreara jirip'e p'aneesidama māinepa māiya oo k'īriasidama. ¹¹ Mārāpa naa erreara jirip'e p'anasidaide sōpiadepa māiya oo p'anasidama. Ara māi jīra mārāpa sōpiadepa teadayade adada jōma māiya teat'i. Mārācha p'ue teadai p'anit'u teat'i. ¹² Piarā abaipa p'ue tearu jīra sōpiadepa teaipira, māi teada Tachi Ak'ōrepa pia unuiipi. Abaipa ne teai newēa bipira, Tachi Ak'ōrepa teapade ak'ama.

¹³ Mia māiya jarawēa bima waapēarā k'aripa p'aninepa mārā

minachia mīanamērā. Māipari mia k'īria bīma abarik'a chi k'aripadamērā. ¹⁴Mia jara bīma idiapae mārāpa minachia uru p'ani pēra ūpēarā k'aripadai p'ani. Ara māi jīra mārā newēa p'anine āchia minachia uru p'aninepema-nepa mārā k'aripadai p'anima. Māiya jōmāirā abarik'a chi k'aripa p'ananaipi. ¹⁵Tachi Ak'ōre pedeade nāiya jara bīma: «Chi waibia jirip'edapa minachia uru baé pasima māinepa chi āpia jiri-p'edapa newēaé pasima».

**Pablopa Tito Corinto
p'uurudea peeda**

¹⁶Mia Tachi Ak'ōrea sōpia biade aparima. Ichia ūpēa Tito sōne bisima mārā k'īria bamērā mia mārā k'īria bi jīra. ¹⁷Taipa ichiá jarasidama mārā ak'ide wāmērā. Ara māiya ichi wā k'īria bada pēra, wāsima. ¹⁸Ichi ome taipa ūpēa aba peeutama. Māi ūpēapa chi pedea pia Cristo k'orea k'aripa jaratea nipapari pēra ūpēarā p'uuru bechadepemarāpa ichi k'orea pia pedea-patama. ¹⁹Māi awara ūpēarā p'uuru bechadepemarāpa ichi jiri atasidama tai ome erreara ūpēarā pae jirip'edada Jerusale-ne teade wāmērā. Māi taipa oo p'anima ūpēarāpa Tachi Chiparia pia pedeadamērā māinepa taipa piarā k'aripa k'īria p'anit'a ak'ipidai k'orea.^m ²⁰Taipa jīrak'aua

oo p'anima māi erreara waibia jirip'edada ateeutade mi āpia pida k'achia pedeapidaemaapa. ²¹Piarā taipa Tachi Chipari k'īrari māinepa ēpērarā k'īrari jīp'a oo k'īria p'anima.

²²Māi ūpēarā ume p'ani mārāmā wāutade abai ūpēa āchi ome peedaipi. Māi ūpēapa ewaricha taiyá unupisima ūpēarā minachia k'aripa k'īria bit'a. Idiapae mārā minachia k'aripa k'īria bīma mārāpa jīp'a oodai k'awa bi pēra. ²³Abaipa Tito k'orea ne idisidara jarat'i ichi mi ome p'irriapari-t'a māinepa mi ome mārā t'āena Tachi Ak'ōrepa oo bit'a ooparit'a. Abaipa waapēarā ume p'ani k'orea ne idisidara jarat'i chi ūpēarāpa peedaadat'a māinepa āchi k'orea ēpērarāpa Cristo k'orea pia pedea-patat'a. ²⁴Māi ūpēarā unupit'i mārāpa āchi piarā k'īria p'anit'a. Māiya āchia k'awadaipi taipa mārā k'orea pia jaradada piarā pasit'a. Waapēarā ūpēarā pida ara māi jīra k'awadaipi.

**Ūpēarā Jerusalenepema
pae erreara jirip'edada**

9 ¹Mārāpa ūpēarā Jerusale-nepema pae erreara jirip'e p'ani k'orea mia nāi k'art'ade waa biiwēa bīma, ²mia k'awa bi pēra mārāpa k'aripa k'īria p'anit'a. Māi k'orea nāma Macedonia tuade mia ūpēarā mārā k'orea pia pedeaparima. Mia āchiā

^m 8:19 *Taipa piarā k'aripa k'īria p'ani.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bīma: *Mārāpa piarā k'aripa k'īria p'anima.*

jarapachima warí ãyo pasieda-pema m̃ara Acaya tuadepemarãpa k'aripadai k'orea p'anasi't'a. M̃aiya ũrinana p̃era chok'ará ũp̃earã Macedonianepemarãpa abarik'a k'aripa k'ĩria p'anima. ³M̃ai k'orea mia ñai ũp̃earã m̃aramá pee-ruma mia m̃ara k'orea pia jarada sea paiw̃ema, m̃aipari m̃arapa piarã teadai k'orea p'ananaipi. ⁴M̃aiya oodaep̃ira, chi w̃auta Macedonianepemarã ũp̃earã mi ome m̃aramá w̃autade, m̃arapa erreara jirip'edaw̃ea p'anit'a ununai pasima. M̃aiyara tai k'ĩra p'eradai pasima, k'ĩrisia p'ani p̃era m̃arapa piarã jirip'edai padat'a. M̃ainepa m̃ara sida minachia k'ĩra p'eradai pasima. ⁵M̃ai k'orea mia ñai ũp̃earã chichupuria idisima mi naa m̃arã jarade w̃anam̃erã m̃arapa s̃opiadepa teadayade adada j̃oma jirip'edam̃erã. M̃aiya mi cherude m̃ai j̃oma uru p'ananaipi. M̃ai pa unupidaipi taipa teapadade adaw̃ea p'ani, m̃aipari m̃arapa s̃opiadepa teasidama.

⁶Ñai k'ĩrisiat'i: «Ãpia uurupa ãpia chauipi. Waibia uurupa waibia chauipi». ⁷Ëp̃eracha teai bima ichi s̃one k'ĩrisia bi j̃ira. Teaemaa bidepa teaiw̃ea bima, m̃aiyaw̃ep̃ira teapade a p'ani k'orea teaiw̃ea bima. Chi arapá bidepa tea bit'a Tachi Ak'õrepa k'ĩria bima. ⁸Piarã Tachi Ak'õrepa nejõma m̃arã minachia p'ue teaiipi. M̃aiya ewaricha ne ãareaine m̃arapa uru p'ananai p'anit'a piarã uru p'ananaipi

m̃ainepa nejõma pia oodai k'orea. ⁹Tachi Ak'õre pedeade ñaiya bi bima:

«Ichia jedaside chi nenea k'edea waibia teasima. Ewaricha ichia j̃ip'a ooparima».

¹⁰Tachi Ak'õrepa net'a tau teaparima uudam̃erã. Nek'odai k'orea pida teaparima. Net'a tau uudam̃erã minachia tearu j̃ira, ichia nejõma minachia m̃arã teaiipi waap̃earã minachia k'aripadam̃erã. M̃aine j̃ip'a oo p'aninepa nepia chok'ará ununaipi chi ne uuda minachia chaupari j̃ira.

¹¹Piarã Tachi Ak'õrepa m̃arã nejõma minachia teaiipi waap̃earã s̃opiadepa p'ue k'aripadam̃erã. Maapae m̃arapa tai ome erreara tea peeuta k'orea ũp̃earãpa Tachi Ak'õrea s̃opia biade adaipi. ¹²M̃arapa erreara teautapa abapuru k'aripaw̃ema chi ũp̃earã nenea p'anipa uru p'ananam̃erã, m̃aipari m̃ai k'orea ãchia Tachi Ak'õrea minachia pia biade a p'ananaipi. ¹³M̃arapa k'aripa p'aninepa unupi p'anima chi pedea pia Cristo k'orea piarã ij̃ãa p'anit'a. S̃opiadepa chi ũp̃earã tea p'anima m̃ainepa j̃om̃airã k'aripa p'anima. M̃ai k'orea Tachi Ak'õrea pia pedeadaipi.

¹⁴Tachi Ak'õrepa ichi s̃opiadepa m̃ara minachia k'aripasima ãchi k'aripadam̃erã. M̃aipuru ãchia m̃ara minachia k'ĩria p'aninepa Tachi Ak'õrea m̃ara k'orea it'aa chiidi p'ananaipi. ¹⁵Piarã Tachi

Ak'õrepa mõi teada k'orea tachia Tachi Ak'õrea sõpia biade adai p'anima. Mõi teada atepe piipará bi përa tachia p'ue k'awa jarada-wëma sãmaasá bit'a.

**Pablopa ara ichi k'orea
ûpëarã k'awapida**

10 ¹Mi Pablopì. Cristo k'iria-nepa mõi nepa ichi sõpia-depa mia mārã chichupuria idiruma mi pedea ùrinamërã. Waapëarãpa jara p'anima mārã ome bide, mia wap'ea baparit'a mārã itiai k'orea, maamina mārã ome biwëne wap'ea k'ama mārã k'art'adepa itiai k'orea. ²Mõiya jara p'anìmina mārámã cherude tai k'orea k'achia pedea p'anirã mia piarã itiaipì. Áchia jara p'anima tai nã k'ak'uapa k'iria bi jira nipada. Mõipuru mārã sida itiaemaapa mia chichupuria idiruma jip'a oodamërã. ³Tai nã k'ak'uade p'anima maamina nemietã p'uedai k'orea nã k'ak'ua-depa chõo p'aniwëma. ⁴Taipa chõonai k'orea uru p'anit'a nã ijüanepemawëma, mõi pari Tachi Ak'õre jua chaareadepa taipa jõma nã ijüanepema k'irisipatai p'uepatama.ⁿ ⁵Jõma k'irisia piawëa be mõi nepa chi tachi k'ak'ua atepe k'irisipatai Tachi Ak'õre k'orea itu k'awapidak'ai, taipa mõi seat'a k'awapipatama. Êpërarãpa áchi nek'iramã eda jã nibiuta jira taipa chi mõiya k'irisia be jip'a k'irisipipatama Cristode ijãnamërã. ⁶Taipa ûpëarã k'iiriwëa

be itiadai k'orea p'anima. Maamina naa ni p'anima mārãpa Cristode nejõmane ijãa p'anit'a unupidamërã.

⁷Mārãpa chi ìripema ak'ì p'anima. Abaipã piarã Cristodé k'irisia bipira, k'awa bai bima tai sida Cristoderã. ⁸Pia jaraideepara, Tachi Ak'õrepa taiyã oopi bi k'orea mia atepe pedea bimina mõi k'orea k'ira p'era biwëma. Tachi Chiparipa taiyã mõiya oopi bima mārãpa pia ijãanamërã. Ichia tai bié pasima mārãpa ijãapatai itu bidamërã. ⁹Mia k'iriawëma mārãpa k'irisidait'a mi k'art'adepa mārã p'erapi k'iria bi. ¹⁰Waapëarãpa nõiya jara p'anima: «Pablopa k'art'adepa mārã minachia itiaparima mõi nepa ne minachia oopiparima. Maamina mārã ome bide wap'ea nibi jira bima mõi nepa piawëa pedepariade apatama». ¹¹Chi mõiya jara p'anipa k'awadai p'anima taipa t'imiiipa k'art'adepa minachia itia p'ani jira, mārã ome p'anine mõiya itiadait'a.

¹²Maamina ¿sãmaasá tachi k'iria chi waapëarã áchit'u chi piipará beade apatairã jira k'irisidaima? Ara áchit'u chaapatama, mõi nepa ara áchi waapëarã paara ak'ipatama, k'ai piipará bi k'awadai k'orea. Mõiya oodadepa, k'irisia nea p'anit'a unupipatama. ¹³Ara tai k'orea minachia pededaiwëma, mõi pari Tachi Ak'õrepa taiyã oopi bi k'orea pia pedeadai. Ichia oopi bit'a oo p'ani përa tai

ⁿ 10:4 Nõi ijüanepema k'irisipatai. K'ap'ura pedeade bi bima: fortalezas.

māramá chesidama. ¹⁴Tai mārā naa chi pedea pia Cristo k'orea jarateade wāsidama. Māiya baé-para idiapae mārā jarateautade Tachi Ak'ōrepa peedawēmá p'anainiwē pasima. ¹⁵Waapēarāpa oodada k'orea ara tai k'orea pia pedeadak'ama ara taipa oodada jīra. Māipari taipa k'īria p'anima mārāpa Cristode pia ijāanait'a. Māiya taipa mārā tuade p'ue pia jarateadaipi ara Tachi Ak'ōrepa oopi bi jīra. ¹⁶Naapae chi pedea pia Cristo k'orea waapēarā tuade pida jarateadaipi. Maamina waapēarāpa jarateadaadamá wānainiwēma waapēarāpa oodada taipuru oosidade adae- maapa. ¹⁷Tachi Ak'ōre pedeade bi bima: «Abaipa ara ichi k'orea pia pedeai bima, Tachi Chipari k'orea pia pedeai bima». ¹⁸Abaipa ara ichi k'orea pia jaraipira, māi jara biwēma Tachi Chiparipa māi ēpēra pia unu bit'a. Māipari chi Tachi Chiparipa chi ēpēra pia biade a bit'a, mait'u pia unu bima.

Jesucristopa peedairā jīra be

11 ¹Mi k'īrisia newēa bi jīra pedea bimina k'īria bima mārāpa mia pedea bi k'orea choadait'a. Mi chichupuria idiruma mia jara bi ūrit'i. ²Tachi Ak'ōrepa ak'ipi bi jīra mia mārā minachia ak'i k'īria bima. Ēpērapa ichi k'au k'ima tearu jīra mia mārā Cristoa tea k'īria bima abapuru ichidirā p'ananamērā. Mia k'īria bima mārā ichi pae minachia pia

p'ananaít'a āwēra imik'īra atua bi jīra. ³Maamina mia wap'ea bima waapēarāpa mārā seadait'a taamapa k'īrisia k'awaadepa Eva seada jīra. Māiyara mārāpa Cristode piarā sōnepa ijāa p'anit'a itu bidaipi. ⁴Tai awarai chedapa Jesús k'orea taipa jarateadada awara jaratearude, wa chi Tachi Ak'ōre Jaore mārāpa jitadada k'orea awara jaratearude mārāpa minachia ijāapatama. Ichiaba chi pedea pia mārāpa ijāanana awara jaratearude minachia ijāapatama. ⁵Chi māiya jarateapatairā ¿māramá Jesucristopa peedairā chi atepe piipará p'aniane a k'īrisiapatak'āra? Mimá āchi k'aepēra mi mi āpia pida āpia biwēma. ⁶Mi pedea pia bidepa pedek'amina, piarā pedea minachia k'awa bima. Māi piarā pedea taipa ne āareainepa mārā minachia k'awapisidama.

⁷Mia chi pedea pia Tachi Ak'ōre k'orea mārā pari jarateada pēra mi mārā k'īrari āpia jīra beesima Tachi Ak'ōre ome pia p'ananamērā. ¿Māiyara nemietá oosik'āra? ⁸Waapēarā ūpēarāpa erreara miá teasidama mārā p'ue minachia jaratea bamērā. ⁹Mi māramá baside nejōma uru badawēmina mārā idié pasima. Māipari mia wēa bada ūpēarā Macedonianepema chedaadārāpa āarea teasidama. Mia mi āpia pida mārā idié pasima māinepa idiwēa baiipi. ¹⁰Cristo mi sōne bi pēra piarā jararuma:

Mia mǎranepema erreara jita-wēa biade arude, chi waapēarā k'aepēra atepe bi jira jara bima. Acaya tuadepemarāpa mi āpia pida p'ue jaraiwēma mia mǎi k'orea pia pedeiwēa bit'a. ¹¹ ¿Mia k'āarea māiya erreara idiwēa bima? ¿Māra k'īriawēa bi pēra māiya oo bik'āra? Tachi Ak'ōrepa k'awa bima mia māra k'īria bit'a.

¹² Ara michia oopari jira oopodoipi. Chi tai jira oo p'aniane apatairāpa māiya pedeapatama waapēarā k'aepēra atepe p'aniane a k'īrisia p'aniēra. Maamina mi āpia pida p'ue jaradaiwēma tai jira oo p'anit'a. ¹³ Āchi Cristopa peedairāwēma, māipari waapēarā seapatairāpi. Seadepa k'īrisia-pipatama āchi Cristopa peedairāpi. ¹⁴ Jāirā k'orea mārāpa k'awa k'īrisiadawēa p'aniwēma. Tiore sida Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda inaanepema jira cheparima. ¹⁵ Māipuru ichi pae pari mimiapatairā pida jīp'a oo p'ani jira chedaipira mārāpa k'īrisiadawēa p'anima sāmaasā jāiya cheuta. Maamina āchi piudai ewaride āchia nemietá oodada jira itiaipi.

**Pablo minachia mǎi
bi k'orea arapaada**

¹⁶ Mia māicha jararuma: mi abai pida k'īrisiaiwēa bima mi k'īrisia newēa bit'a. Maamina māiya k'īrisiadaipira, mi k'īrisia newēa bi jira itu pedepit'i mia pida ara michi k'orea āpia pia pedei k'orea. ¹⁷ Ara mi k'orea pia

pedea bide Tachi Chiparipa māiya pedepiwēa bima, māipari mi k'īrisia newēa bi jira pedea bima. ¹⁸ Chok'arairāpa ara āchi k'orea pia pedeapatama nāi ijūanepemārāpa oopata jira. Māipuru mia pida ara mi k'orea pia pedei. ¹⁹ Māra chi minachia k'īrisia parā p'aniēra, nāi k'īrisia newēa bipa jaratea bit'a mārāpa choapatama. ²⁰ Māra āchi pae pari mimiapatairā jira p'aneepiutade, māra ik'á barik'outade, itu ne āarea oopiutade, māra k'aepēra atepe p'aniane a k'īrisiautade, māiyawēpira māra k'ītarramá p'eutade mārāpa itu māiya oopipatama. ²¹ Mia jararuma: mi māra t'āena baside, jāirā jira baé pasima. Māramá, mi māiya jua chaareawēa bada k'orea ¿p'era bai bik'āra?

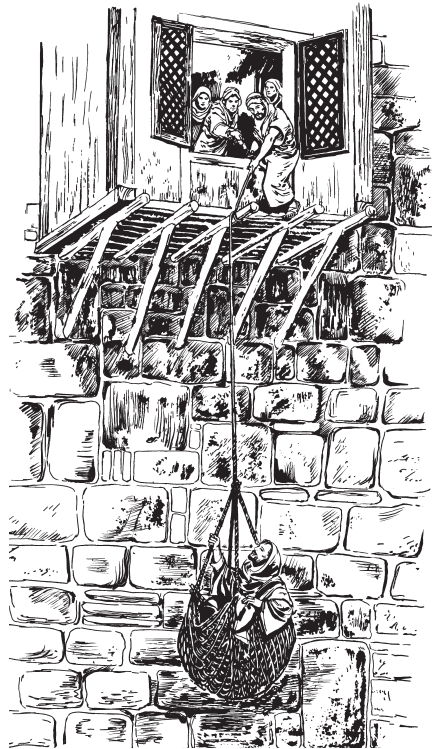
Abai pida ara ichi k'orea p'ue pia pedeipira, mia pida ara mi k'orea p'ue pia pedei. Maamina māiya pedei k'īrisia newēa bi jira pedei bima. ²² Āchi hebreorāane a p'anima. ¿Mi sida ara abaiwēk'āra? Āchi israeldepemārāane a p'anima. ¿Mi sida ara abaiwēk'āra? Āchi Abrahán warrarāane a p'anima. ¿Mi sida ara abaiwēk'āra? ²³ Āchi Cristo pae pari mimiapatairāane a p'anima. Maamina āchi k'aepēra mia atepe pia Cristopa k'īria bi ooparima. Māiya pedea bide k'īrisia newēa bi jira pedea bima. Piarā āchi k'aepēra mia Tachi Ak'ōrepa oo bit'a atepe ooparima. Āchi k'aepēra

^o 11:19 Nāi k'īrisia newēa bipa. Nāma Pablo arí ichi k'orea jara k'īria bima.

ēpērarāpa mi bari k'ak'o minachia jok'aesidama. Āchi k'aepēra mi bari k'ak'o minachia eda jīa nibīpisidama. Bari k'ak'o minachia mi piui basima. ²⁴Bari k'ak'o joesoma judiorāpa mi jitasidama. Jitautacha soapa bari k'ak'o ³⁹p'esidama. ²⁵Bari k'ak'o ūpea mi jítadak'ari pak'urupa usidama. Bari k'ak'o aba mi mawarapa bat'asidama peadai k'orea. Bari k'ak'o ūpea mi p'usadea wāsīde p'āp'orro edá t'aawāsima. Bari k'ak'o aba āst'á māinepa teamasi pida p'usa estaik'a ūu basima.

²⁶Mi ode wārune, to k'achiade nipapachima māinepa nechia-patai mietaarā paraamá nipapachima. Ara mi ēpērarā judiorā t'āena māinepa judiorāwē t'āena mi nepirade basima. Māi p'uuru wawaria bede māinepa p'uuru awaraide mi nepirade basima. P'usade pida nepirade basima. Chi ūpēarā piarāpēmawēmá pida mi nepirade basima. ²⁷Mimia bide mi minachia mīapachima. Bari k'ak'o minachia k'āiwēa bapachima, jarra bapachima, opisīa bapachima, nek'owēa bapachima. K'ōresāapa mi wīwirriā bapachima, māinepa neet'á nea bapachima. ²⁸Māi awara ewarīcha jōma ūpēarā tuachapema k'orea mīa minachia k'īrisīa baparīma. ²⁹Aba k'idade beeipīra, mi sīda k'idade bee jīra baparīma. Abaīpa waapēarā ūpēa nepirade baepīipīra, mi māi ēpēra ome k'īruuparīma.

³⁰Ara mi k'orea pia pedeaipīra, mi ībīwēa bi k'orea pia pedeaipī. ³¹Tachi Pajānepema Chiparī Jesú Ak'ōrea ewarīcha pia pedeadai p'anīma. Ichīa k'awa bīma mīa sea jarak'ama. ³²Damasco p'uurude basīde chī minachīa k'awa bī Aretapa ichī p'uuru ak'īpiparīa mi jīrīpīsīma jītapīī k'orea. ³³Maamīna ūpēarāpa mi jabara nepalade eda bīdak'ari maapae chī p'uuru ik'īdā jūk'a bī urīade īrīpa edá jīra peesīdama. Māīya ichī juadepa mīruwāsīma.

© 1996 David C. Cook

*Pablo jabara nepalade edá
jirapeesidada (11:33)*

Pablopa pajāne ununa

12¹Māicha ara michi k'orea pia pedeaipi, māiḡa waa-pēarā k'aripak'amina. Tachi Chiparipa miá k'āmok'araa jīra unupida māinepa k'awapida mia jararuma. ²Mia Cristode ijāaparí ēpēra aba k'awa bima.^p Catorce āyo pa baside Tachi Ak'ōrepa māi ūpēa pajānea ichi bimá atee-wāsima.^q Mia atua bima Tachi Ak'ōrepa ichi k'ak'uat'u atewā basit'a wa abapuru ichi jaoret'a atewā basit'a. Tachi Ak'ōrepuru māi k'awa bima. ³⁻⁴Maamina mia k'awa bima Tachi Ak'ōrepa māi ūpēa ichi pajā pia bimá atewā basit'a. Māma māi ūpēapa ūrisima pedea pia bit'a tachia p'ue k'awa jaradawēa māinepa nāi ijūane p'ue jaradak'á p'anit'a. Piarā mia atua bima Tachi Ak'ōrepa ichi k'ak'uat'u atewā basit'a wa abapuru ichi jaoret'a atewā basit'a. Tachi Ak'ōrepuru māi k'awa bima. ⁵Māi ūpēa k'orea mia pia pedearuma, maamina ara michi k'orea pia pedea iwēma. Abapuru mi ibiwēa bi k'orea pia pedeaipi. ⁶Piarā ara michi k'orea pia pedea k'iria bīpara mi k'irisia newēa bi jīra pedeaé pasima, chi piarā pedea pedei pasi pēra. Maamina mia māiḡa pedea wēma mi āpia pida mi pia bit'a k'irisia pidaemaapa. Māipari

mia k'iria bima mārapa mi k'orea arí k'irisia dait'a mia oo bit'a unu p'ani pēra māinepa mia jaratea bit'a ūri p'ani pēra.

⁷Tachi Ak'ōrepa miá pajāne unupida minachia atepe piipará basima. Maamina ara michi k'orea minachia pia k'irisia-piemaapa mi p'uapisima, iiripa su nibi jīra. Tiorepa peedapa māiḡa ooparima. ⁸Mia bari k'ak'o ūpea Tachi Chiparia chichu-puria idisima māi p'ua jōpimērā. ⁹Maamina ichia jarasima: «Mi sōpiadepa pi k'aripaipi jōma choa bamērā. Pi ibiwēa bide, mi jua chaarea atepe ibia baparima». Mi ibiwēa bide Cristo chaarea bapari pēra mi ibiwēa bi k'orea arapaa-depa pia pedeaipi. ¹⁰Cristo k'orea minachia māi bide, ibiwēa bide, nenea bide, ēpērarāpa k'achia pedea p'anine māinepa piawēa oodai k'orea ēp'ē p'anine mi arapá bima. Piarā mi ibiwēa bide Cristodepa chaarea bima.

**Corintodepema ūpēarā
Pablopa k'irisia bada**

¹¹Mi k'irisia newēa bi jīra ara michi k'orea pia pedea bima, maamina mārapuru mi māiḡa pedea pidama. Mārapa mi k'orea pia pedeadai p'animina pia pedea-dawēa p'anima. K'irisia p'anima jāirā Jesucristopa peedairā apatairā chi atepe p'anit'a. Mi chi

^p 12:2 Pablopa ara ichi k'orea māiḡa jara bima. Maamina mēra jara bima ēpērarā k'irisia pidaemaapa ichi chi atepe biade a jara bit'a. ^q 12:2 Pajānea ichi bimá. Griego pedea de nāiḡa bi bima: *chi pajā ūpea bide*. Chi judiorāmā māi jara bima: «Tachi Ak'ōre bimá».

atepewēmina āchi k'aepēra k'ae-
pea biwēma. ¹²Mi māra t'āena
baside jōma oosima, Jesucristopa
peedairāpa oopata jīra. Āarea
choa basima māinepa ēpēerāpa
ne p'ue oodak'apí waibia be
oopachima. ¹³¿Mia k'ārenepa
māra piawēa oosima p'uuru
awaraidepema ūpēarā k'aepēra?
¿Abapuru mia māra juadepema
ne idiwē pēra māiya k'īrisia p'ani-
k'āra? Māiya bipira ¿māi piawēa
ooda mi chupuria k'īrisia atuat'!

¹⁴Mi mārámá wāi k'orea bima.
Nāipa bari k'ak'o ūpea paipi.
Maamina mia idiwēma mārāpa
k'aripadamērā. Mārāpa uru be jiri
biwēma, māipari mārāt'u k'īria
bima. Warra chak'erāpa ne yaa-
dak'ama āchi ak'ōrea māinepa
naea ne teadai k'orea, māipari
chi ak'ōrerāpa ne yaapatama āchi
warrarā teadai k'orea. ¹⁵Ara mi
māinepa jōma mia uru bit'a arapá
teaiپی māra k'aripai k'orea. Mi
āpia k'īria p'animina, mia māra
atepe k'īriapodoipi.

¹⁶Mārāpa k'awa p'anima mia
māra erreara mi āpia pida idié
pasit'a. Maamina chi jarautamá
mi k'īrisia k'awaadepa māra sea-
sit'a erreara jitai k'orea. ¹⁷Mia
ūpēarā peeside ¿āchidepa māra
seasidak'āra erreara jitai k'orea?
¹⁸Mia Tītoa chichupuria idisima
māra ak'ide wāmērā. Waapēarā
ūpēa sida ichi ome peesima. Āchi
wāsidaide ¿Titopa māra seasi-
k'āra erreara jitai k'orea? ¿Taipa
abarik'a k'īrisia uru p'ananaé
pasik'āra? ¿Ara māi jīra nipadaé
pasik'āra?

¹⁹¿Mārámá taipa māiya jara
p'anik'āra tai k'orea piawēa
k'īrisiapidaemaapa? Māiyawēma.
Ūpēarā, tai Cristoderā pēra Tachi
Ak'ōre k'īrari jōma māi jara
p'anima mārāpa pia ijāanamērā.
²⁰Mia wap'ea bima mārámá
wāk'ari māra unuiwēma mia
k'īria bi jīra. ¿Māinepa mārāpa
mi ununaiwēma mārāpa k'īria
p'ani jīra, māra itiai bideepuru!
Piarā mia wap'ea bima mārámá
wārune, unuiپی māra k'īruu pedea
p'anit'a, waapēarāpa ne uru be
k'orea piawēa p'anit'a, k'īruu
p'anit'a, ara machi pia p'ana-
nai k'orea jiri p'anit'a, waapēarā
k'orea k'achia pedea p'anit'a,
waapēarā k'orea sea jara p'anit'a,
chi atepe bi jīra k'īrisia p'anit'a
māinepa k'īruupik'a para p'anit'a.
²¹Mia wap'ea bima mārámá
māicha cherude Tachi Ak'ōrepa
mi māra k'orea k'īra p'erapiit'a.
Māine chok'ará mārāpa naena
nemietá oo p'anana wapida oo
p'ani pēra mi jēaiپی. Mārāpa chi
Tachi Ak'ōremá piawēa oopatai,
awarai ome k'āipatai māinepa
waapēarā taade ne k'īra p'era
oopatai wapida māi itu bidawēa
p'ani pēra jēaiپی.

**Pablopa nāi k'art'ade
k'aadea bida**

13 ¹Tachi Ak'ōre pedeade
nāiya jara bima: «Nepira-
cha ak'ūtade ēpēra ume wa
ūpea arí p'ananai p'anima. Māine
ichi nepira k'orea māi ume wa
ūpea p'anirāpa abarik'a jaradai-
pira, k'awadaipi piarā māiya

basit'a». Nāipa bari k'ak'o ũpea mi māramá wāru pēra itiaipí Tachi Ak'ōre pedeade jara bi jīra. ²Bari k'ak'o ume māramá wāsīde mia nemietá oo berá jara-sima waa oopidaemaapa. Māiya oodaepira, māicha cherude mia āchi k'īra chupuriawēane asima. Māinepa ara nāiena mi māra ome biwēmina abarik'a jararuma: nemietá oo berāpa itu bīdaepira, mi māicha wārune āchi k'īra chupuriawēma. ³Mārāpa Cristo piarā minepa pedea bit'a k'awa k'īria p'aniēra mia māiya unupiipi. Cristopa ara ichi ibiwēa bit'a mārā unupik'ama, māipari chaarea bi unupi bīma. ⁴Ichi ibiwēa bi jīra k'urusude barijira bīdaadamina Tachi Ak'ōre chaareadepa chok'ae bīma. Tai sida ibiwēa p'anima ichi ibiwēa bada jīra, maamina ichi ome tai Tachi Ak'ōre chaareadepa p'anait'a mārā unupidaipi.

⁵Ara machicha minachia k'īrisiat'i piarā Jesude ijāa p'anit'a k'awadai k'orea. Ara machicha minachia ak'it'i jīp'a nipapata k'awadai k'orea. ¿Mārāpa atua p'anik'āra Jesucristo mārā sōne bi? Mārā sōne biwēpira ichidirāwēma. ⁶Maamina mārā sōne bi k'awasidara mia k'īrisia bīma mārāpa k'awadait'a tai piarā Jesucristopa peedairā. ⁷Taipa Tachi Ak'ōrea idi p'anima mārā nemietá oopidaemaapa. Maamina māiya

idi p'aniwēma ak'ipidai k'orea tai Jesucristopa peedairāt'a. Māipari idi p'anima mārāpa jōma pia oodamērā, tai Jesucristopa peedairāt'a k'īrisiadawēa p'animina. ⁸Taipa chi piarā pedea p'ue k'īra awara oodaiwēma, māipari piarā pedea jōma oodai p'anima. ⁹Mārāpa minachia ijāa p'anipira tai ibiwēa p'animina arapá p'anima. Māi awara taipa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi p'anima mārāpa jīp'a oo p'ananamērā. ¹⁰Māi k'orea māramá wāi naena mia nāi k'art'a tea peeipi. Mārāpa māine bida ijāasidara māramá cherude mia itiaiwēma. Piarā Tachi Chiparipa mi chaareapié pasima mārā piawēa p'ananamērā, māipari mi bisima mārāpa pia ijāanamērā.

¹¹Ūpēarā, k'aadea mia nāiya bīruma: arapá p'anat'i, māicha jīp'a oo p'anayá jirit'i, mia jara bit'a oo p'anat'i, abarik'a k'īrisia uru p'anat'i māinepa ne k'īrisiawēa p'anat'i. Māiya chi Tachi Ak'ōre tachiá k'īriapiparí māinepa ne k'īrisiawēa bapiparí mārā ome baiipi. ¹²Piarā k'īrianepa waapēarā pia p'anapade at'i. ¹³Jōma nāmapema ūpēarāpa k'īria p'anima mārā pia tuananait'a.

¹⁴Mia k'īria bīma Tachi Chipari Jesucristopa ichi sōpiadepa mārā k'aripa bait'a, Tachi Ak'ōrepa minachia k'īria bait'a māinepa ewaricha Tachi Ak'ōre Jaorepa ará pia uru bait'a.

^r 13:12 *Piarā k'īrianepa.* Griego pedeade nāiya bi bīma: *uitarra sōt'i.*

Gálata

K'art'a Pablopa bida

ũpẽarã Galacia tuadepemarã pae

Pablopa naa Jesucristo k'orea jarade wãside, nãirã p'uuru Galacia tuade bedea wãsima: Antioquía Pisidiadepema, Iconio p'uuru, Listra mãinepa Derbe p'uuru (Hecho 13:1—14:23). Ĕpẽarã mãi p'uurude berã judiorãwẽ pasima. Pablopa mãmã jarateak'ari waapẽarã judiorã chedak'ari jaratea p'aneesidama Cristode ijãanai p'ani awara, k'ak'ua tauchaadai p'ani. Mãi awara jara p'anasidama Pablopa ãchiá Moisepa bida jõma ãarea ijãapidawẽ pẽra, ichi Cristopa peedawẽane a p'anasima. Mãyne ũpẽarã Galacia ijũanepemarãpa jãirã judiorãpa jaratea p'anit'a ũri p'aneesidama.

Mãi k'orea Pablopa nãi Gálata k'art'a bisima. Āyo 50de bisima. Naa Pablopa ũpẽarã itiasima pedea pia Cristo k'orea ijãanak'ari, ya maapae k'ĩrisia awara ũri p'aneesidadeepuru. Mãi ĩari bisima sãmaasã Jesucristopa ichi t'ĩsit'a judiorãwẽmã jaratea nipamẽrã mãynepa chi atepe k'awa p'ani ũpẽarã Jerusalene berãpa ichia mãyya oo bit'a pia unu p'anit'a (Hecho 15de). Mãi awara bisima Cristode ijãa p'ani k'orea Tachi Ak'õrepa ichi sõpiadepa tachi chi ichidirã jĩp'a berã paara biparit'a. K'ãp'ũra pedea bi bima *justificar*. Ichiaba jara k'ĩria bima «Tachi Ak'õrepa tachi nepĩra newẽa p'aniane a bima». Jõma mãi 1:1—2:21 bi bima.

Mãi ĩari Pablopa bisima chi Moisepa bida ijãapii p'aninepa mãi judiorãpa judiorãwẽa chi pedea pia Cristo k'orea itu bĩpi p'anit'a mãynepa mãi Moisepa bidade ijãautapa jõma oodai p'animina p'ue oodaiwẽma. Mãi k'orea bisima Abrahampa Tachi Ak'õrene ijãana pẽra, Ichia mãi k'aripait'a. Mãyya oosima, Moisepa mãi bii naena. Bisima ãchia mãyya ijãanaipĩra Tachi Ak'õrepa k'aripait'a Abrahán k'aripada jĩra. Jõma mãi bi bima 3:1—4:31nea.

Pablopa k'aadea bisima pedea pia Cristo k'orea ijãanaipĩra tachi Moisepa bidade p'anana waa mãyne p'ananaiwẽma, chi chipari pae mimiapatairã pada jĩra. Mãipari Tachi Ak'õre Jaorepa tachi atewãipi. Mãi k'orea bisima sãmaasã ichi Jaoredepa nipadai p'ani. Mãynepepa bi bima 5:1—6:18.

Nãi k'art'ade Pablopa naa bida

1 ¹ Mi Pablopĩ, Jesucristopa peedapi.^a Ĕpẽarãpa mi jĩri atadaé pasima Jesucristopa peeda

bamẽrã. Mãipari Jesucristopa mãynepa ichi Ak'õrepa, ichi piu bada chok'ae p'irabaripidapa mi mãyya bisidama. ² Mia nãi k'art'a bĩruma ũpẽarã Galacia

^a 1:1 *Jesucristopa peedapi*. K'ãp'ũra pedeade bi bima: *apóstol*. Mãi griego pedeade jara k'ĩria bima «peeda».

tuadepemarã pae. Jõma ùpëarã mi ome p'anirãpa k'irria p'anima, ³Tachi Pajãnepema Ak'õrepa mãinepa Tachi Chipari Jesu-cristo ãchi sõpiadepa mãra k'aripa p'ananaít'a ne k'irisiawëa p'anana-mërã. ⁴Chi mãi Jesucristopa ara ichi tachi nemietã k'orea itu peapísima nãi ewari mietaadepema k'aripai k'orea. Mãiya oosima Tachi Pajãnepema Ak'õrepa k'iriana përa. ⁵Ewaricha ichiã pia pededai p'anima. Mãiya beese.^b

Pedea pia Cristo k'orea abapuru bima

⁶Mia k'awa k'irisiawëma sãmaasã mãrapa ïapachia Tachi Ak'õre jãiya itu bisidat'a. Ichia mãra t'isima Cristo sõpiadepa k'aripai k'orea, maamina mãrapa chi eda waapëarãpa pedea pia jãra jara p'anit'a minachia ùri p'anima. ⁷Piarã chi pedea pia waa awara newëma. Maamina chi eda waapëarãpa mãrá piawëa k'irisiapipatama pedea pia Cristo k'orea piawëa jaratea p'ani përa. ⁸Parituapa pedea pia Cristo k'orea taipa mãrá jarateadada awara jarateaipira, Tachi Ak'õrepa ichi ewaricha itiaipi; taipa wa Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda pida awara jarateadaipira, tai sida Tachi Ak'õrepa ewaricha itiaipi. ⁹Taipa naa jaradada mia mãicha jararuma: mãrapa pedea pia Cristo k'orea ïjãanana abaipa mãi awara jarateaipira, Tachi Ak'õrepa ichi jõpiipi.

¹⁰Mãiya jara bidepa mia jiri-wëa bima ëpërarãpa mi pia ununait'a, mãipari k'irria bima Tachi Ak'õrepuru mi pia unuit'a. Cristode ïjãai naena mia jiri bapachima ëpërarãpa mi pia ununait'a. Wapida mãiya oo bipara, mi Cristo pae pari mimiaparí paiwë pasima.

Jesucristopa Pablo t'ina

¹¹Ûpëarã, k'awat'i pedea pia Cristo k'orea mia mãrá jarateada ëpëra k'irisiadepemawëma. ¹²Mãi pedea mia mi ãpia pida ëpëranepa k'awaé pasima. Mi ãpia pida ëpërapa miã jarateá pasima. Mãipari Jesucristopa miã k'awapísima. ¹³Mãrapa ùrisidama mi sãmaasã nipasit'a judiorãpa jarateapatai jõma oo baside. K'awa p'anima mia Tachi Ak'õre-neerã ëpërarã minachia piawëa oopachit'a. Jõma jõpi k'irria basima. ¹⁴Judiorãpa jarateapatai mia atepe k'awaru pasima mi aik'airã k'aepëra, tai chõarãenapemarãpa oopatai minachia oopachideepuru. ¹⁵Maamina mi t'õi naena Tachi Ak'õrepa mi jiri atasima, mãinepa ichi piadepa mi t'isima ichi pae pari mimiaparí bamërã. Ichia k'irisiada jãra, ¹⁶ichi Warra miã k'awapisima judiorãwëa ichi k'orea jaramërã. Mãine mia abaimã pida idié pasima sãmaasã ooi bi k'awai k'orea. ¹⁷Mãinepa chi mi naa Jesucristopa peedairã Jerusale-ne idide wãé pasima.

^b 1:5 Mãiya beese. K'áp'úra pedede bi bima: *amén*.

Mãipari mi Arabia tuadea wāsima. Mãiya nak'ari Damasco p'uuruudea jūitea wāsima.

¹⁸ Āyo ūpea pak'ari mi Jerusalenea wāsima Pedro k'awai k'orea. Māma ewari k'ak'o quince ichi ome basima. ¹⁹ Pedro awara Jesucristopa peedairānepema abapuru Tachi Chipari ūpēa Santiago unusima.^c Waapēarā mia unué pasima. ²⁰ Tachi Ak'ōre k'īrari mia mārā jararuma: mia mi k'orea birut'a seawēma. ²¹ Jerusalenea wāk'ari mi Siria tuadea mājinepa Cilicia tuadea wāsima. ²² Cristode ijāa be Judea tuadepemarāpa mi ununak'a pasima. ²³ Āchia abapuru ūripachidama ūpēarāpa nāiya jara p'anit'a: «Chi tachi piawēa ooi k'orea ēp'ē badapa, idiapae jaratea nima, jōmājirāpa Cristode ijāanamērā. Naena māi ichia jōpi k'īria basima». ²⁴ Mãipuru mi k'orea āchia Tachi Ak'ōrea pia pedeasidama.

**Jesucristopa peedairāpa
Pabloa pia pedeadada**

2 ¹ Catorce āyo pak'ari mi Bernabé ome mājicha Jerusalenea wāsima. ² Mi wāsima Tachi Ak'ōrepa k'awapida pēra māmā wāi bit'a. Māma bide mia abapuru ūpēarā chi atepe k'awapatairā jarasima chi pedea pia Cristo

k'orea mia judiorāwēmā sāmaasā jaratea bit'a. Mãiya oosima mia oo bit'a āchia pia unu p'ani k'awai k'orea.^d ³ Mājine Tito mi ome bi judiowēmīna, āchia jaradaé pasima ichi k'ak'ua tauchaai basit'a. ⁴ Mājinepema pedeasidama chi eda waapēarā ūpēarā piarāwēpa jarapachida pēra. Mājirā ūpēarā jīra p'ananapa ak'i p'ana-pachidama tachi chi Moisepa bidadepema āyā wāsida k'awa. Jesucristode ijāanai k'aepēra, chi Moisepa bidat'a mājicha oopi k'īria p'anasidama, chi māi bida pae pari mimiapatairā jīra p'anasi pēra. ⁵ Maamina āchia jaradada taipa mi āpia pida ijāanaé pasima, mārāpa pedea pia Cristo k'orea chi piarāt'a ewaricha uru p'ananamērā.^e

⁶⁻⁷ Chi atepe k'awa p'aniane apatai ūpēarāpa k'īrisia awara jaradaé pasima mia jarateamērā. Mãipari k'awasidama Tachi Ak'ōrepa mi peesit'a, chi pedea pia Cristo k'orea judiorāwēmā jarateamērā Pedro judiorāmā peeda jīra. (Āchi chi atepe k'awa p'aniane apatamina mia māi minachia k'īrisiak'ama, Tachi Ak'ōrepa tachi k'īra awara unuk'a pēra). ⁸ Piarā Tachi Ak'ōrepa Pedro ichia peeda bisima, judiorāmā jarateamērā. Ara māi Tachi Ak'ōrepa mi ichi peeda

^c 1:19 Santiago ichiaba «Jacobo» apatama. ^d 2:2 Mãiya oosima mia oo bit'a āchia pia unu p'ani k'awai k'orea. Griego pedeade nāiya bi bima: Mãiya oosima, mi p'ira badat'a wa p'irai padat'a, mãiya pari beepiemaapa. ^e 2:5 Pabloa jara k'īria bima Tachi Ak'ōrene ijāaparí pai k'orea tachi k'ak'ua tauchaaiwēa bima, chi judiorāpa oopata jīra.

bisima judiorāwēmá jarateamērá. ⁹Ūpēārā chi atepe k'awa p'anirā Santiagopa,^f Pedropa^g māinepa Juanpa k'awasidama Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa piarā mi judiorāwēmá peesit'a. Māine āchi mi ome māinepa Bernabé ome arapá jua jitasidama k'awapidai k'orea abarik'a k'īrisia uru p'anit'a. Āchia jarasidama taipa judiorāwēmá jaratea p'ananaít'a, māinepa āchia judiorāmá jaratea p'ananaít'a. ¹⁰Abapuru taiyá jarasidama ūpēārā nenea k'ede k'aripadamērá. Māi mimá minachia pia basima māiya oo k'īria bada pēra.

Pablopa Pedro itiada

¹¹Ewariaba Pedro Antioquía p'uurudea ūpēārā ak'ide wāsima. Māma jōmāirā ūpēārā k'īrari mia ichi itiasima, ichia piarā piawēa ooda pēra. ¹²Nāiya piawēa oosima: chi eda waapēārā ūpēārā judiorā Santiago bimāipa Antioquía p'uurudea wāsídama. Āchi chedai naena Pedro ūpēārā judiorāwē ome nek'opachima, maamina māi ūpēārā judiorā chedak'ari ichi waa ūpēārā judiorāwē ome nek'oé pasima. Māipari awara beesima. Wap'easima chi jarapachidapa chi judiorāwē k'ak'ua tauchaadai p'aniane a p'anana k'orea.^h ¹³Māine waa-pēārā ūpēārā judiorā pida chi

judiorāwē itu bisidama Pedropa piarāwēenepa oo bi jīra. Māiya oo p'ani pēra Bernabé pida ara māiya piawēa oosima. ¹⁴Maamina mia unusima āchi piarā chi pedea pia Cristo k'orea jara bi jīra nipadawēa p'anasi't'a. Māipuru mia Pedro jōmāirā ūpēārā k'īrari nāiya itiasima: «Pi judio-mina, judio jīra bak'ama. Māipari judiowē jīra baparima. Māi ¿k'āre k'orea judiorāpa oopatai, pia ūpēārā judiorāwēa oopi bima?»

¹⁵Judiorāwēpa Moisepa bida nea p'ani pēra tachi judiorāpa āchi nemietá oopatairāne apatama. Tachi t'ōnaanepa judiorā pēra māi Moisepa bida uru p'anima. ¹⁶Maamina tachia k'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa ēpēra aba pida biwēma chi jīp'a be paara, māi Moisepa bida oo bi pēra. Māipari Jesucristopa māi bida jīra jōma ooda k'orea, Tachi Ak'ōrepa tachi bīparima chi jīp'a be paara. Māipuru tachia pida Jesucristode ijāasidama, māinepa Jesucristode ijāa bi k'orea māiya chi jīp'a be paara p'anapatama, Ichia māi bida jīra jōma ooda k'orea. Piarā Moisepa bida oo p'aninepa Tachi Ak'ōrepa tachi bik'ama chi jīp'a be paara.

¹⁷Tachia jirisidama Cristodepa Tachi Ak'ōrepa tachi chi jīp'a be paara bimērā. Māipuru waapēārāmá, tachi nemietá

^f 2:9 Santiagopa. Griego pedeade nāiya bi bima: *Jacobo*. ^g 2:9 Pedropa. Griego pedeade nāiya bi bima: *Cep'a*. ^h 2:12 Pedro k'orea naena k'achia pedeadada pēra, māicha k'achia pedeadai k'īrisiasima. Hecho 11:1-18.

oopatairāpi, chi Moisepa bida amaanana pēra. Māiyara ¿Cristopa tachiá nemietá oopi bik'āra? ¡Māiyawēma! ¹⁸Mia Moisepa bida itu bik'ari, ya māicha ijāa baipira, mit'u nepirade beepi māi bida itu bisi pēra. ¹⁹Naena mi Moisepa bidadepa basima. Maamina māi Moisepa bidadepema mi piusima. Māiya mi Tachi Ak'ōre pae chok'ae beesima. ²⁰Mi Cristo ome ará k'urusude barijira bisidama. Māipuru ara minepa biwēma, māipari Cristot'a mi sōne bima. Nāi k'ak'uade chok'ae bimisa, mi Tachi Ak'ōre Warra Jesudepa baipi. Ara māi Jesupa ichi Ak'ōrepa oopi bit'a oopachi pēra, mi k'īriasima māinepa mi k'orea ara ichi itu peapisima. ²¹Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa oodat'a mia itu biwēma. Moisepa bida oo p'aninepa chi jip'a be paara p'ananaipara, Cristo pari piui pasima.

**Jesucristode ijāa p'aninepa
Tachi Ak'ōre Jaore jitapatama**

3 ¹Ūpēarā Galacia tuadepe-marā, ¡māra k'īrisia newēa p'anirāpi! ¿K'aipa māra seasima chi piarā pedea itu bidamērā? Taipa mārā jōma chi Jesucristo k'urusude piu bada k'orea pia jaratepachidama. ²Mia nāi

mārā idiruma: Tachi Ak'ōre Jaore jitasidaide, ¿mārapa Moisepa bida oo p'anasidak'āra? Wa ¿chi pedea Jesús k'orea ūrinak'ari ijāasidak'āra? ³¡Māra piarā k'īrisia newēa p'anirāpi! Cristode ijāasidaide naa Tachi Ak'ōre Jaoredepa pia nipasidama. ¿Naapae ara machia oo p'aninepa chi jip'a berā paara nipadaik'āra? ⁴¿Māra Cristo k'orea pari miasidak'āra? ¡Mimá māra pari minachia mīanaé pasima! ⁵Tachi Ak'ōrepa ichi Jaore mārā teasi awara, ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí māra t'āena oo bima. ¿Chi Moisepa bida oo p'anana k'orea māiya oo bik'āra? ¿Māiya oowēk'āra chi pedea pia Cristo k'orea ūrinak'ari ijāasida pēra?

⁶Abrahán k'orea k'īrisiat'í. «Abrahampa Tachi Ak'ōrene ijāasima. Māi k'orea Tachi Ak'ōrepa ichi jip'a unusima.» ⁷Māipa k'awadai p'anima chi piarā Tachi Ak'ōrene ijāa berāt'a Abrahán warrarāpi. ⁸Chōarāena Tachi Ak'ōre pedeade bi bima judiorāwēpa Tachi Ak'ōrene ijāasidara ichia āchi ichidí jip'a berā paara bii pasit'a. Māi k'orea chōarāena Tachi Ak'ōrepa Abrahamá chi pedea pia pedeasima. Ichia nāiya jarasima: «Pidepa mia nāi ijūane be p'uuru jōma k'aripaipi».

¹3:3 Ara machia oo p'aninepa. Griego pedeade nāiya bi bima: nāi k'iurudepa. Māi jaraideepara tachi imik'ira k'ak'ua tauchaait'a. ⁷3:6 Tachi Ak'ōrepa ichi jip'a unusima. Māi jara bima Tachi Ak'ōrepa ichidí jip'a berā paara bisima. Cristode ijāa p'anasi pēra, chi galaciadepema judiorāwē ijāapatairāpa abarik'a Tachi Ak'ōre Jaore p'ue jitadai p'anasima, ara chi judiorā jira. Génesi 15:6.

⁹Māipuru chi Abrahampa ijāana jīra ijāa berā Tachi Ak'ōrepa jōma k'aripaipi Abrahán k'aripada jīra.

¹⁰Moisepa bida oo p'aninepa chi Tachi Ak'ōrenē jīp'a berā paara p'aneenai k'īrisia berā nepira parā p'aniane a bima. Māi Moisepa bidade nāiya bi bima: «Nāi Moisepa bida jōma oowēa be Tachi Ak'ōrepa nepira parā p'aniane aipi». ¹¹Piarā tachia pia k'awa p'anima Moisepa bida oo bidepa Tachi Ak'ōrepa mi āpia pida chi ichidirā jīp'a berā paara biit'a. Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: «Chi jīp'a bit'a, Tachi Ak'ōrene ijāa bidepa chok'ae baipi».

¹²Maamina chi Tachi Ak'ōrene ijāa bit'a chi Moisepa bida oo bi k'aepēra k'īra awara bima. Māi-pari ichi k'orea nāiya bi bima: «Ēpērapa nāi Moisepa bidade jara bit'a oo baipira, māi chok'ae baipi».

¹³Moisepa bi bada jīra oo p'aniwē pēra, nepira parā p'aniane aima. Māinepema Jesucristopa tachi k'aripasima. Ichit'a Tachi Ak'ōrepa tachi k'ak'ua k'orea nepira paraapisima. Moisepa bidade nāiya bi bima: «Chi pak'urude jira bidada, Tachi Ak'ōrepa māi nepira parā biade aipi». ^k ¹⁴Māiyasima Tachi Ak'ōrepa Jesucristodepa

judiorāwē sida k'aripamērā ichia naena Abrahamá k'aripayade ada jīra. Tachia Jesucristode ijāa p'ani pēra Tachi Ak'ōrepa ichi Jaore teai jarada jitasidama.

Tachi Ak'ōre Abrahán ome pedea auda

¹⁵Ūpēarā, mia ne jara bidepa pedearuma: ēpērapa waapēarā ome pedea auda k'art'ade bik'ari ichi t'ī māi k'art'ade bisira, mi āpia pida māi pedea bida p'ue āyá bidaiwēma, māinepa k'īrisia awara p'ue eda bidaiwēma. ¹⁶Ara māi jīra Tachi Ak'ōrepa Abrahamá, māinepa chi ichidepa unui bia jarasima ichia jōmāirā k'aripait'a. Tachi Ak'ōre pedeade biwēa bima «Abrahamepa unui ēpēarā» chok'arā ēpēarā jara bi jīra. Māi-pari bi bima Tachi Ak'ōrepa chi Abrahamepa unui bia māiya jarasit'a abapuru pedea bi pēra. Māi Cristopi. ¹⁷Mia nāiya jara bima: Tachi Ak'ōre Abrahán ome pedea ausima. ^l 430 āyo wāyá pak'ari Moisea ichia bida bīpisima. Maamina chi ichi Abrahán ome naa pedea auda, māi Moisepa bida āyá bié pasima. Āyá bidapara ichia k'aripayade ada ooiwē pasima. ¹⁸Moisepa bida oo p'ani k'orea ichia tachi k'aripaipira, ichia k'aripayade ada jīra k'aripawēma. Maamina Tachi Ak'ōrepa Abrahán

^k 3:13 Pak'urude. Griego pedeade pak'uru arude k'urusu sida jara bima.

Deuteronomio 21:23. ^l 3:17 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: Cristodepa Tachi Ak'ōre Abrahán ome pedea ausima.

3:10 Deuteronomio 27:26; Salmo 143:2; Romano 3:20. 3:11 Habak'ú 2:4.

3:12 Levítico 18:5. 3:14 Génesi 12:3; Isaía 44:3; Hageo 2:5. 3:16 Génesi 22:18.

k'aripayade ada përa ichi sōpia-
depa k'aripasima.

¹⁹Māiyara ¿Tachi Ak'õrepa k'äre
k'orea Moisepa bida ichiá bipi-
sima? Māiya oosima ëpërarāpa
nemietá oopatai k'awadamërä.
Ëpërarä mõi Moisepa bidadepa
p'anasidama aba Abrahamepa
unui bada cherudea, ichidepa
Tachi Ak'õrepa k'aripayade ada
përa. Tachi Ak'õrepa mõi Moisepa
bida Ichia it'aripa peedairānepa
teasima. Mõi teak'ari Moisepa
ëpërarä teasima. ²⁰Maamina
Tachi Ak'õrepa Abrahamá k'aripa-
yade aside aba pida mõi pedea
jarade peé pasima, māipari
ara ichiapuru Abrahamá māiya
jarasima.

²¹Māiya bipira Tachi Ak'õrepa
ichi pedea bida Moisea bipiside
¿ichi Abrahán ome pedea auda itu
bisik'ära? ¡Māiyawëma! Moisepa
bidadepa tachi p'ue chok'ae p'ana-
naipara, abapuru mõi bida oo
p'aninepa Tachi Ak'õrepa tachi
chi jip'a berä paara bii pasima.
²²Maamina Tachi Ak'õre pedeade
bi bima nemietaapa jómairä
eda serra uru bit'a. Māiya Jesu-
cristopa ichi Ak'õrepa jarada
oosi përa, chi ichide ijāautapa
mõi Tachi Ak'õrepa teai jarada
jitadaima.

²³Cristode ijāanai naena tachi
Moisepa bida juade p'anasidama.
Māinepema p'ue awara wānaé
pasima aba Tachi Ak'õrepa Cristo
k'awapirudea. ²⁴Piarä Moisepa

bidapuru tachi ua basima aba
tachia Cristode ijāautadea. Cristo
chek'ari ichide ijāa p'ani k'orea
Tachi Ak'õrepa tachi chi ichidirä
jip'a berä paara biparima. ²⁵Maa-
mina idiapae tachia Cristode ijāa
p'ani përa Moisepa bidapa tachi
p'e ua biwëma. ²⁶Jesucristode
ijāa p'ani përa jōma mära Tachi
Ak'õre warrarāpi. ²⁷Mära poro-
choasidaide unupisidama Cristo
jira p'aneesidait'a.^m ²⁸Mõi jara
bima judio griego ome abarik'a
p'anima, chi chipari pae pari
mimiaparí mänepa chi chipari
pae pari mimiak'apí ome abarik'a
p'anima, mänepa imik'ira wëra
ome abarik'a p'anima. Jōma mära
ëpëra aba bi jira p'anima, Jesu-
cristo ome ará p'ani përa. ²⁹Mära
Cristodé përa piarä Abrahán
warrarāpi. Māipa Tachi Ak'õrepa
mära k'aripasima ichia Abrahamá
tachi k'aripayade ada përa.

Tachi Ak'õre warrarāpi

4 ¹Mia jara bit'a nõi jira
bima: warrapa ichi ak'õrené
neet'á äarea jitai bimina, ichi
k'aepe bimisa, ichi ak'õre pae
pari mimiaparí jira bima. ²Chi
k'aepe bi warra ichi ak'ipa-
tairä juade bima, mänepa ichi
ak'õrené neet'á atai bit'a, chi
waapëarāpa ak'ipatama aba chi
ak'õrepa jarada ewaridea. ³Ara
mõi jira Cristode ijāanai naena
tachi warra chak'e jira p'ana-
sima. Mõi ewaride tachia chi nõi

^m 3:27 Cristo jira p'aneesidait'a. Griego pedeade nāiya bi bima: Cristode neet'á chiwidi jira jī p'aneesidama.

ijūanepema jaore chaarearāne ijāa p'anasidama, chi chipari pae pari mimiaparí jīra. ⁴Maa-mina Tachi Ak'ōrepa jarada ewari paside ichi Warra nāi ijūanea peesima. Māi Warra wērapa t'ōsima, ichiaba Moisepa bida ooi basima. ⁵Tachi Ak'ōrepa ichi peesima tachi māi Moisepa bida juade beada k'aripak'ari ichi warrarā bii k'orea. ⁶Māra Tachi Ak'ōre warrarā pēra ichi Warra Jaore peesima māra sōne bamērā. Ichi Jaore tachi sōne bipa «¡Mi Ak'ōre!» aparima, tachi Ichi warrarā k'awadamērā. ⁷Māipuru waa māra chipari pae pari mimia-patairāwēma, māipari Tachi Ak'ōre warrarāpi. Tachi Ak'ōre warrarā pēra ichi warrarā pae uru bit'a atadaipi.ⁿ

**Pablo ūpēarā k'orea
sō parā bada**

⁸Naena mārapa Tachi Ak'ōre atua p'anasidaide chi piarāwē ak'ōrene ijāa p'anasidama, āchi pae pari mimiapatairā jīra. ⁹Maa-mina idiapae mārapa Tachi Ak'ōre k'awa p'anima. Jīp'a jaraideepara, Tachi Ak'ōrepa māra k'awa bīma. Māiŷa ŷk'āre k'orea chi nāi ijūanepema jaore chaarearāne māicha ijāa k'īria p'anima, chi chipari pae pari mimiapatairā jīra? Māipa k'aripak'ama. ¹⁰Mārapa wawaria ewari, jedek'o māinepa āyo ak'ipatama Tachi Ak'ōrepa pia

unumērā. ¹¹Māipuru mia k'īrisia bīma mi pari mārā jarateasit'a.

¹²Ūpēarā, mi māra jīra bai k'orea, Moisepa bida itu bisima. Māipuru mia mārā chichupuria idiruma mi jīra māi Moisepa bidade p'napidaemaapa. Naena mārapa mi k'achia oodaé pasima, māipari mi ome pia p'anasima.

¹³K'awa p'anima mia māramá pedea pia Cristo k'orea naa jarade wāside, mi k'idade bada pēra māramá jaratea beesit'a.

¹⁴K'idade beedamina mārapa mi itu bidaé pasima māinepa jere-t'adaé pasima.^o Māipari mārapa miá pia pedeasidama Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedá mārapa pia pedeauta jīra māinepa Jesucristoa pia pedeauta jīra.

¹⁵ŷK'āasāsima māra naena arapá p'ananat'a? Mia piarā jararuma mārapa p'ue oodaipara, ara machi tau noet'ai pasima miá teadai k'orea. ¹⁶Mia piarāpēa pedeadepa itia bi pēra ŷmi māra ome chi nek'īramá paik'āra?

¹⁷Māra t'āena chi piawēa jarateapatairāpa nejōma oo p'anima mārapa āchi pedea ijāanamērā. Maamina āchia māiŷa ooda-k'ama māra k'aripadai k'orea. Māra taidepa āyá atee k'īria p'anima sōnepa āchi ome p'ananamērā.

¹⁸Piarā pia bīma ewaricha k'īrisia pia sōnepa ijāa p'ananait'a. Maa-mina māiŷa p'ananaiwēa p'anima mi aba māra ome bideepuru.

ⁿ4:7 *Atadaipi*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bīma: *Cristodepa atadaipi*. ^o4:14 Chi eda waapēarāpa k'īrisiapatama Pablo k'idade badapa Galacia ijūanepemará minachia mīapisit'a.

Māipari mi newēne pida māiya ijāanai p'anima. ¹⁹Ūpēarā, māra mi warrarā jīra p'anipi. Mi māicha māra k'orea minachia mīa bima wēra warra t'ōrone p'ua bi jīra. Mi māiya minachia mīa baiپی aba māra Cristo jīra p'aneeutadea. ²⁰ Mi ara nāiena māra ome badapara k'awai pasima sāmaasā māra ome pedei bit'a! Mia piarā atua bima māra k'orea sāmaasā k'irisiait'a.

**Sara māinepa Agar k'orea
Pablopa k'awapida**

²¹ Chi Moisepa bida juade p'ananai k'iria p'anirāpa miā p'anoot'i: ġMoisepa bidade bi bi atua p'anik'āra? ²² Nāiya bi bima: Abrahanpa warra ume uru basima. Chi Sara pae pari mimiaparí wēra Agarpa warra aba t'ōsima. Chi abai warra chi chipari pae pari mimiak'apí Sarapa t'ōsima. ²³ Chi Sara pae pari mimiaparí wērapa warra t'ōsima, Abrahanpa māiya k'iriana pēra. Maamina chi k'imarāpa t'ōna chi Tachi Ak'ōrepa teai jarada pasima.

²⁴ Chi māi bida ne jara bidapa nāiya ūripii bima: Tachi Ak'ōrepa pedea auda ume p'anima. Māi pedea auda ume p'anit'a Sara māinepa Agar jīra p'anima. Tachi Ak'ōrepa pedea auda aba Sinaí eyade teasima. Māi pedea auda, chi chipari pae pari mimiaparí wēra Agar jīra bima, chi māi pedea auda ijāa berā chipari pae pari mimiapatairā jīra p'ani pēra.

²⁵ Chi Sinaí eya Arabia tuade bi Agar jīra bima, chi māi eyade teada Moisepa bidade ijāa berā, chipari pae pari mimiapatairā jīra p'ani pēra. Māinepa chi nāi ijūanepema Jerusalén p'uuru, Agar jīra bima māi p'uurudepemarā chipari pae pari mimiapatairā jīra p'ani pēra. ²⁶ Maamina chi pajānepema Jerusalén p'uuru Sara jīra bima māi p'uurudepemarā chipari pae pari mimiapatairā jīra p'aniwē pēra. Māiya p'anima Moisepa bidade ijāa p'aniwē pēra. Tachi māmapema pēra Sara warrarā jīra p'anima. ²⁷ Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: «Pi, Wēra warra t'ōk'apí, arapaase. Chi warra t'ōrone p'ua unuk'apí, minachia arapaase. Wēra imik'irapa itu bidapa warrarā atepe unu baiپی, wēra imik'ira ome bada k'aepēra».

²⁸ Isá t'ōsima Tachi Ak'ōrepa Abrahaná māiya jarada pēra. Ūpēarā, Isá jīra, tachi Tachi Ak'ōre warrarā p'aneesidama ichia māiya jarada pēra. ²⁹ Abrahán ewaride Ismael, chi paritua warra jīra t'ōnapa piawēa oopachima Isaat'a, chi Tachi Ak'ōre Jaore jua chaareadepa t'ōnat'a. Ara māi jīra idiapae pida Moisepa bidade berāpa Cristode ijāa be piawēa oopatama. ³⁰ Maamina Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: «Chi chipari pae pari mimiaparí wēra māinepa ichi

warra āyá jeret'aase. Chi chipari pae pari mimiaparí wěra warrapa ichi ak'ōrepa uru bi p'ue ataiwēma. Māipari chi chipari pae pari mimiapariwē wěra warrapa māi ataiipi».

³¹Māipuru ūpēarā, tachi chi chipari pae pari mimiaparí wěra warrarā jīra p'aniwēma. Māipari chi chipari pae pari mimiapariwē warrarā jīra p'anima.

**Chi Moisepa bidadepema
Cristopa tachi ājǎ p'aneepida**

5 ¹Cristopa tachi k'aripasima māi pari ājǎ p'ananamērā. Māi minachia ijāa p'anat'i. Chi chipari pae pari mimiapatairā jīra māicha p'anarāt'i. ²Mi Pablopi. ¡Ūrit'! Mia nāi mārā jararuma: mārā k'ak'ua tauchaadai p'ani a k'īrisia p'anipira, Cristopa mārā k'orea oodapa k'aripaiwēma. ³Māicha mia jararuma: abai imi-k'īrapa ichi k'ak'ua tauchaapiipira, Moisepa bida āarea jōma oo bai bima. ⁴Chi eda mārānepemārāpa k'īrisiapatama māi Moisepa bida oo p'aninepa Tachi Ak'ōrepa chi jīp'a berā paara biit'a. Cristo awara wāsídama māinepa ichi sōpiadepa jīp'a bi bada itu bisídama. ⁵Maamina tachia Cristode ijāa p'ani pēra Tachi Ak'ōre Jaoredepa piarā k'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa tachi chi jīp'a berā paara biit'a. ⁶K'ak'ua tauchaa bidepa wa k'ak'ua tauchaawēa bidepa tachi

Jesucristo ome ará bak'ama. Māipari chi ichide ijāa bidepa ichi ome ará baparima māinepa waa-pēarā k'īria baparima.

⁷Mārāpa piarā chi pedea pia ijāa p'anasidama. ¿K'aipa māra oosima māi pedea itu bidamērā? ⁸Āchia jaratea p'anit'a Mārā T'īnanepa chewēa bima. ⁹K'īrisiat'i: «P'ana ooropiparí āpia bīpa harina āarea ēesāapiparima». Ara māi jīra āpia piawēa jaratea bīpa āarea piawēa k'īrisiapiarima. ¹⁰Maamina Tachi Chipari Jesucristodepa mia k'awa bima mārāpa mia jara bit'a awara k'īrisiadaiwēma. Abaipa māra māiyya oopira Tachi Ak'ōrepa itiaipi. ¹¹Ūpēarā, k'ak'ua tauchadai p'anit'a mia wapida jaratea bipara, chi māiyya jaratea berāpa mi piawēa oodai k'orea ēp'ēnaiwē pasima. Mia māiyya jaratea bipara āchia Jesús k'urusude piudadepema piawēa k'īrisiadaiwē pasima.^p ¹²Mimá ipia bima chi māra māiyya waa oo bepa āchi imik'īra k'ak'ua biat'upidait'a!

¹³Ūpēarā, Tachi Ak'ōrepa māra t'īsima ājǎ pari p'ananamērā. Maamina k'aripada pēra k'īrisiarāt'i māra k'ak'uapa k'īria bi jīra oodai p'anit'a. Māipari piarā k'īria p'aninepa chi k'aripat'i. ¹⁴Moisepa bida nāi pedea aba āarea jara bima: «Abai k'īriase ara pichi k'īria bi jīra». ¹⁵Jīrak'aua p'anat'i. K'īruu pedea tuananaipira, chōo

^p 5:11 *Jesú k'urusude piudadepema piawēa k'īrisiadaiwē pasima.* 1 Corintio 1:22-23.

4:30 Génesi 21:10. 5:14 Levítico 19:18.

tuanaipira, ara m̄ara tuaba jōma jōnaipi.⁹

Tachi Ak'ōre Jaoredepa nipat'i

¹⁶M̄ai k'orea mia jararuma: Tachi Ak'ōre Jaoredepa nipat'i. M̄aiyaipira m̄ara k'ak'uapa nemietá oo k'īria bit'a oodaiwēma. ¹⁷N̄ai k'ak'uapa nemietá oo k'īria bit'a Tachi Ak'ōre Jaorepa k'īriak'ama. M̄ainepa Tachi Ak'ōre Jaorepa oopi k'īria bi n̄ai k'ak'uapa k'īriak'ama. Āchi ará pia p'ananak'a p̄era m̄arapa oo k'īria p'ani p'ue oodaiwēma. ¹⁸Maamina Tachi Ak'ōre Jaorepa m̄ara uru nipaipira, Moisepa bidade p'aniwēma.

¹⁹Tachia chi n̄ai k'ak'uapa nemietá ooparí minachia k'awa p'anima. N̄aiipi: k'ima awarai ome k'āipatai, ne k'īra p'era oopatai, chi ne wawaria ome ne k'īra p'era ooyá p'anapatai, ²⁰juapa oodada s̄adoa it'aa chiidipatai, jaipantarāpa oopatai, waap̄earā unuemaopatai, k'īruu pedeapatai, waap̄earāné uru p'ananai k'īriapatai, ĩapachia k'īruupatai, waap̄earā k'aep̄era atepe pia p'ananayá jiripatai, āchi k'īrisia k'ak'awá k'īrisia p'anapatai, Tachi Ak'ōre pedea k'īra awara jaratea p'aninepa awara wāpatai, ²¹waap̄earāpa uru p'ani k'orea piawēa k'īrisiapatai, m̄ia peapatai, piu nipapatai, arapaapatai ewari oo p'anine minachia nemietá oopatai

m̄ainepa nejōma nemietá m̄ai jīra be sida.⁷ Mia m̄ará naena jarada jīra m̄aicha jararuma: m̄ai nemietá oo be Tachi Ak'ōre juade p'ananaiwēma, ichidirā paara.

²²Maamina Tachi Ak'ōre Jaorepa nakii teaparima: waa-p̄earā k'īria p'anapatai, arapá p'anapatai, ne k'īrisiawēa p'anapatai, jōma choa p'anapatai, ēp̄erārā ome sōpia p'anapatai, ēp̄era pia p'anapatai, āchia jara p'ani jīra oopatai, ²³waap̄earā k'aep̄era pia berā k'īrisiadak'ai m̄ainepa tachi k'ak'ua jīp'a uru p'anapatai. M̄ai bida newēma chi m̄ai āarea eda jara bit'a «nemiettaade» a bit'a. ²⁴Cristoderāpa chi n̄ai k'ak'uapa nemietá oo k'īria bit'a k'urusude barijira bik'ari peasidama. ²⁵Tachi Ak'ōre Jaoredepa chok'ae p'ani p̄era, tachi ichidepa nipadai p'anima. ²⁶Waap̄earā k'aep̄era pia be k'īrisiadaiwēa p'anima, k'īruu pedea tuananaiwēa p'anima, m̄ainepa abaipa uru bi k'orea piawēa k'īrisiadaiwēa p'anima.

Ara machit'u k'aripa p'anat'i

6 ¹Ūp̄earā, m̄aranepema k'awawēa nemiettaade baesira, m̄ara chi Tachi Ak'ōre Jaoredepa p'irria p'anipa, waap̄earā k'aep̄era piipará be jīra k'īrisiada-k'aidepa, m̄ai k'aripadai p'anima m̄aicha jīp'a nipam̄erá. Maamina jīrak'aua p'anat'i m̄ara sida abarik'a nemiettaade baedaemaapa.

⁹5:15 Griego pedeade m̄ai versículo n̄aiya bi bima: *M̄ara chi k'aa tuanaipira, m̄ainepa ara machit'u k'o tuanaipira, ara m̄ara tuaba jōma jōnaipi.* ⁷5:21 *M̄ia peapatai.* Griego pedeade chi eda waap̄earā k'art'ade m̄ai newēma.

2 Nepirade p'anine chi k'aripat'i. Māiya Cristopa oopi bit'a mārāpa jōma oodaipi. 3 Chi atepewēa bīpa ichi chi minachia k'awa bi jīra k'īrisia bīpīra, ara ichi tuaba sea bīma. 4 Abaīpa oo bi ak'idai k'ae-pēra ara tachia oo p'anit'a ak'ii p'anima, jīp'a oo p'anit'a k'awadai k'orea. Māiya ara tachia oo p'ani k'orea arapá baipi. 5 Tachicha oodai p'anit'a jōma jīp'a oodai p'anima.

6 Chi pedea ūri bīpa ichi nepia uru bidepema teai bīma,^s chi Tachi Ak'ōre pedea jarateparia.

7 Ara māra tuaba searāt'i. Abai pida Tachi Ak'ōre p'ue seaiwēma. K'īrisiat'i: chi ne uurupa ichia uuda jīra ara māiya baaipi. 8 Māi k'orea nāi k'ak'uapa nemietá oo k'īria bi abaīpa oo bīpīra, Tachi Ak'ōrepa māi ēpēra itiaipi.^t Maamina Tachi Ak'ōre Jaorepa k'īria bi abaīpa oo bīpīra, Tachi Ak'ōrepa māi ēpēra ewaricha ichi ome chok'ae biipi. 9 Māipuru sēnawēa nepia oo p'anat'i. Sēnawēa p'anipīra, Tachi Ak'ōrepa bida ewaride tachia nepia atadaipi. 10 Māi k'orea tachia p'ue ooutacha, jōmāirā minachia k'aripadai p'anima. Chi Jesude ijāapatairāt'a māiya atepē k'aripadai p'anima.

**Pablopa nāi k'art'ade
k'aadea bida**

11 Ak'it'i, ara michi juapa letra tau nepalá nāi k'art'ade bīruma.

12 Chi māra k'ak'ua tauchaapi k'īria berāpa māiya oopata, judiorāpa pia ununamērā māinepa āchia Cristo k'urusude piuda k'orea jaratea p'ani k'orea mīapidaemaapa. 13 Chi k'ak'ua tauchaadaadarāpa Moisepa bida jōma oodak'ama. Maamina āchia māra k'ak'ua tauchaapi k'īria p'anima, ara āchi k'ak'ua k'orea pia pedeadai k'orea. 14 Maamina mit'u māiya biwēma. Mi k'orea mi āpia pida pia pedeawēma. Māipari abapuru Tachi Chipari Jesu-cristo k'urusude piuda k'orea pia pedeaipi. Cristo k'urusude piuda pēra chi nāi ijūanepemarāpa pia unupatai, mimá āarea piusima. Māinepa nāi ijūane berāmá mi piusit'a. 15 Tachi Ak'ōremá k'ak'ua tauchaa bai wa k'ak'ua tauchawēa bait'a pia biwēma. Ichimá, ēpēra chiwidi oodat'u māi pia bīma. 16 Mīa k'īria bīma jōma mīa

© 1996 David C. Cook

Pablopa k'art'a bida (6:11)

^s 6:6 Ichi nepia uru bidepema teai bīma. Māi jara bīma tachia erreara, neet'á, chik'o teai p'anima chi Tachi Ak'ōre pedea jarateparia. ^t 6:8 Tachi Ak'ōrepa māi ēpēra itiaipi. Griego pedeade nāiya bi bīma: tachi piupatai chauipi.

jara bi jira ijāa be Tachi Ak'ōrepa k'ira chupuria bai māinepa ne k'irisiawēa bapiit'a. Māi ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemarāpi.^u

¹⁷Chi Jesudepema pedea jaratea bi k'orea ēpērarāpa mi piawēa oosidama. Mi k'ak'ua k'ōk'oadada pada ya anik'ari uru

bima māiya unupii k'orea mi ichi-dit'a. Māipuru idiipa waa mia k'iriawēma abai pida mi waa ooit'a.

¹⁸Ūpēarā, mia k'iria bima Tachi Chipari Jesucristopa ichi sōpia-depa āarea māra k'aripa bait'a. Māiya beese.

^u 6:16 Māi ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemarāpi. Griego pedeade nāiya bi bima: māi Tachi Ak'ōre israel ijūanepemarāpi. Māi jara bima chi Tachi Ak'ōrene ijāapatairā āarea, judiorā māinepa judiorāwēa sida.

Ep'esio

K'art'a Pablopa bida

ũpëarã Ép'eso p'uurudepemarã pae

Pablo Romane eda jãa nibaside nãi k'art'a ũpëarã Ép'eso p'uurudepemarã pae bisima. ãyo 62de bisima.

Pablo Ep'esode basima Aquila mãinepa Priscila ome. (Hecho 18:19). Pablo jũitea cheside ãyo ume ũpëarã jaratea bapachima (Hecho 19:8-10). Chok'arairãpa Cristode ijãasida përa chi sãdo wëra Artemisade ijãapatairã k'ĩruusidama (Hecho 19:21-41).

Pablopa bisima judiorã mãinepa judiorãwë Cristo ome p'ani përa ãchi p'uuru aba bit'a. Capítulo 1de bi bima Tachi Ak'õrepa Cristodepa ooda, Pablopa Tachi Ak'õrea pia pedeada mãinepa ũpëarã k'õrea it'aa chiidida. Capítulo 2de mãinepa 3de bi bima Tachi Ak'õrepa Cristo ëpërarãnepa oopi k'ĩria bi k'õrea. Capítulo 4nepa aba 6 bi bima sãmaasã tachia mãi oodait'a.

Pablopa nãi k'art'ade naa bida

1 ¹ Mi Pablopì. Tachi Ak'õrepa k'ĩriana përa mi Jesucristopa peedapi. Mia nãi k'art'a biruma jõma ëpërarã Tachi Ak'õrenepemarã Jesucristode ijãa be Ép'eso^a p'uurudepemarã pae. ² Mia k'ĩria bima Tachi Pajãnepema Ak'õrepa mãinepa Tachi Chipari Jesucristopa ãchi sõpiadepa mãra k'aripa p'ananaít'a ne k'ĩrisiawëa p'ananamërá.

Tachi Ak'õrepa nejõma pia tachi jaore pae tea bi k'õrea bida

³ Tachi Chipari Jesucristo Ak'õrea pia pededai p'anima. Cristo ome p'ani përa ichi

Jaoredepa nejõma pia tachiã pajãnepa tea bima. ⁴⁻⁵ Nãi ijũa ooi naena Cristodepa tachi jiri atasima ichi pae pia p'ananamërá mãinepa ichi k'ĩrari nemietaawëa p'ananamërá.^b Jua chiwidieda Jesucristodepa tachi ichi warrarã padayade a k'ĩrisiasima, mãiya oo k'ĩria bada përa mãinepa tachi k'ĩriana përa. ⁶ Ichi minachia sõpia bidepa tachi k'aripasima ichia k'ĩria bi Warradepa. Mãi k'õrea ichiã pia pededai p'anima. ⁷ Ichi Warra oa ãrinanepa Tachi Ak'õrepa tachi nemietaadepema k'aripasima. Ichi minachia sõpia bidepa tachia nemietá oodada ãarea k'ĩrisia atuasima. ⁸ Mãi sõpia bidepa tachi minachia k'aripak'ari, jõma ichi k'ĩrisia k'awa bi mãinepa

^a 1:1 Ép'eso. Chi eda waapëarã k'art'a griego pedeade mãi pedea newëma.

^b 1:4-5 Nemietaawëa. Griego pedeade nãiya bi bima: jayoawëa.

k'ĩrisia tachiá teasima.^c ⁹Ichia oo k'ĩria bit'a, naena k'awapiwēa basima. Maamina tachiá k'awapi-sima ichi sōpiadepa k'ĩriana pēra. Ichia Cristodepa naenaena ooi k'ĩrisia bada ¹⁰ichia bida ewaride nāiya āarea oopi: māi ewaride ne āarea pajānepema mǎinepa nāi ijūanepema Cristo juade biipi.

¹¹Tachi Ak'ōrepa nejōma ichia oo k'ĩria bit'a oopari jīra, Cristodepa tachi jiri atasima,^d naenaena k'ĩrisia bada jīra. ¹²Māiya oosima tai judiorā chi naa Cristode ijānaanaarāpa ichi pia bi k'orea pia pedeadamērā. ¹³Māi awara mǎra judiorāwē pida chi piarā pedea ūrinak'ari Cristode ijānak'ari, māi tachi k'aripai pedea pia ijāasidama. Māiya Cristode ijāasidaide Tachi Ak'ōrepa ichi Jaore mǎrá teasima ichia jarada jīra. Ne naa teapari jīra, māipa k'awapi bima mǎra ichidirāt'a. ¹⁴Tachi Ak'ōre Jaore jitatadada pēra tachia k'awa p'anima jōma Tachi Ak'ōrepa teai jarada piarā jitadait'a chi ichidirā āarea pia bii ewaride. Māi k'orea ichi pia bi k'orea pia pededai p'anima.

**Pablopa Tachi Ak'ōrea
it'aa chiidida**

¹⁵Māipuru mǎrapa Tachi Chipari Jesude ijāa p'anit'a

mǎinepa jōma Tachi Ak'ōre ēpērarā minachia k'ĩria p'anit'a mia k'awasiedapema, ¹⁶mia ewaricha mǎra k'orea Tachi Ak'ōrea sōpia biade aparima mǎinepa mǎra k'orea it'aa chiidiparima. ¹⁷Mia Tachi Chipari Jesucristo Ak'ōrea, chi tachi Pajānepema Ak'ōre pia bia it'aa chiidiparima ichi Jaoredepa mǎrá pia k'ĩrisiapimērā mǎinepa ichi k'orea k'awapimērā. Māiya mǎrapa ichi minachia k'awadaipi. ¹⁸Mǎinepa it'aa chiidiparima Tachi Ak'ōrepa mǎrá k'ĩrisia teamērā.^e Māiya mǎrapa k'awadaipi k'āre ichidepa jitadai k'orea ni p'anit'a, māi jitamērā t'ĩna pēra. Māine mǎrapa k'awadaipi ichi ēpērarāpa minachia pia bi jitadait'a. ¹⁹Mǎinepa mia it'aa chiidiparima mǎrapa k'awadamērā ichi jōmǎirā k'ae-pēra atepe jua chaarea bit'a. Māi jua chaareadepa ichia tachi ichide ijāapatairā k'aripa bima. Ara māi jua chaarea minachia bidepa, ²⁰Tachi Ak'ōrepa Cristo piu bada chok'ae p'irabaripik'ari pajāne ichi juaraari suak'a beepisima. ²¹Tachi Ak'ōrepa ichi chi atepe bisima āarea jaore mietaarā chi minachia k'awa berā k'ae-pēra, pajānepema chi atepe k'awa berā k'ae-pēra, chi jua chaarea berā k'ae-pēra, mǎinepa chi āarea

^c 1:8 Māi sōpia bidepa tachi minachia k'aripak'ari, jōma ichi k'ĩrisia k'awa bi mǎinepa k'ĩrisia tachiá teasima. Chi eda waapērarā k'art'ade nāiya bi bima: Māi sōpia bidepa tachi minachia k'aripasima jōma k'ĩrisia k'awa bi mǎinepa k'ĩrisia minachia bi pēra. ^d 1:11 Cristodepa tachi jiri atasima. Griego pedeade māi t'aju bima. Chi eda waapēarāmā nāiya jara bima: «Ichia chi teai pada atadai makii ēpērarā papisima». ^e 1:18 Mǎrá k'ĩrisia teamērā. Griego pedeade nāiya bi bima: mǎra sōnepema tau urua p'anana.

p'uepatairã k'aepëra. Nãi ewaride ichi jômãirã k'aepëra chi atepe bima, mãinepa k'aadeapema ewaride pida mãiya baiþi. ²²Tachi Ak'õrepa ne ãarea Cristo juade bisima, mãinepa Cristo bisima ne ãareaine ichi ëpërarã Chipari^f bamërá. ²³Ëpërarã Cristoderã ara ichi k'ak'uapi. Ächi ne ãareaine ichidepa p'anima, mãinepa nejõma ichidepa bima.

Tachi Ak'õrepa Jesucristodepa tachi k'aripasima

2 ¹Naena mãra piu p'anasi-dama, ijãanawëa p'anasi-depa nemietá oopachida përa.^g ²Mãiya p'irriasidama chi nãi ijãanepema k'irisiat'a ijãa p'anana përa mãinepa jaore mietaarã chi minachia k'awa bide ijãa p'anana përa.^h Nãi ewaride ichia chi Tachi Ak'õre pedea ijãanak'a-piirã ichi juade uru bima. ³Naena jõma tachi ächi jïra p'irriasidama chi nãi k'ak'uapa nemietá ooyá bit'a oo p'anana përa. Nãi k'ak'uapa nemietá oo k'ïria bit'a mãinepa tachia nemietá ooyá k'irisia bit'a oo p'anasidama. Mãi nemietá përa Tachi Ak'õrepa ichi k'ïrupidepa tachi itiai basima ãarea nemietá oopatairã itipari jïra.

⁴Maamina Tachi Ak'õrepa minachia k'ïra chupuriaparima. Ichia tachi minachia k'ïria bi

përa ⁵nemietaade piu p'anana Cristo ome ará chok'ae bisima. Tachi Ak'õrepa ichi sõpia-depa mãra k'aripasima. ⁶Jesucristo ome ará p'ani përa Tachi Ak'õrepa tachi chok'ae p'irabari-pisima mãinepa mãi ome ará pajãne suak'abari beepisima. ⁷Mãi jõma oosima k'aadeapema ewaride ichi sõpia minachia bit'a unupii k'orea. Mãinepa tachi chi Jesucristo ome p'anirã k'aripasima. ⁸Jesude ijãanana përa Tachi Ak'õrepa ichi sõpia-depa mãra k'aripasima. Ara machidepa k'aripadaé pasima, maawëapuru Tachi Ak'õrepuru pari k'aripasima. ⁹Mãrapa pia oo p'ani k'orea Tachi Ak'õrepa k'aripaé pasima. Mãiya mi äpia pida ara tachi k'orea p'ue pia pedeadaiwëma. ¹⁰Tachi Ak'õrepa tachi Jesucristodepa chiwidi oosima nepia oo p'ananamërá. Mãi nepia ichia naena bisima tachia oodamërá.

Cristodepa judiorã mãinepa judiorãwë Tachi Ak'õre ome pia p'aneenana

¹¹Mãi k'orea k'irisiat'i mãra judiorãwënepa t'õnana përa, judiorãpa mãrá chi «k'ak'ua tauchaadawëa beade» apachidama. Ara ächi chi «k'ak'ua tauchaa beade» apachidama, maamina abapuru nãi k'ak'uade

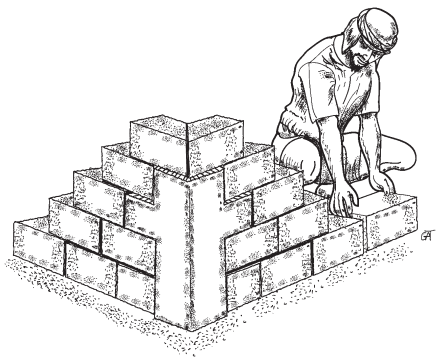
^f1:22 *Chipari*. Griego pedeade nãiya bi bima: *poro*. ^g2:1 Chi eda waapëarã k'art'ade nãi ichiaba bi bima: *ichia mãrá chok'ae bai teasima*. Maamina mãi griego pedeade newëma. ^h2:2 *Jaore mietaarã chi minachia k'awa bide*. Griego pedeade nãiya bi bima: *chi jua chaareadepema minachia k'awa bi pajãnepemapi*.

k'ira awara p'anima. ¹²Nāi k'irisiat'i: māra naena Cristo newēa p'anasit'a māinepa Israel-depemarāwē pasit'a. Tachi Ak'ōre āchi ome pedea auside ichia mārā mi āpia pida teai jaraé pasima. Māi awara māra sāmaasá pia p'ananaiwēa p'anasidama māinepa nāi ijūane Tachi Ak'ōre newēa p'anasima. ¹³Maamina naapae Jesucristo ome p'ani pēra, māra chi naena t'imia beada Tachi Ak'ōrepa Cristo oadepa ichi k'ait'a enemeesima.

¹⁴Piarā Cristopa tachi ne k'irisiawēa beepisima. Ichia judiorā, judiorāwē ome ará bisima p'uuru aba beemērā. Ichi piudadepa tachi awara p'anana ará bisima. ¹⁵Moisepa bidapa ne minachia wawaria oopipachima māi judiorā, judiorāwē āchi k'ak'awá p'ananamērā. Maamina Cristo piudadepa māi Moisepa bida āyá bisima, ne k'irisia-wēa ará p'ananamērā māinepa p'uuru chiwidi aba bide tuanamērā. ¹⁶Ichi k'urusude piudadepa p'uuru ume bada p'uuru aba ook'ari umea Tachi Ak'ōre ome pia bisima. Māiya tachi awara p'anana ichia ará pia bisima.

¹⁷Cristo chesima, chi pedea pia Tachi Ak'ōre ome ne k'irisia-wēa bai k'orea, mārā jarai k'orea, chi Tachi Ak'ōrenepema t'imia p'ananamá māinepa chi

Tachi Ak'ōre k'ait'a p'ananamá. ¹⁸Cristodepa tachi umeepa abarik'a tachi Pajānepema Ak'ōremá naa p'ue chedaipi, ichi Jaore aba bidepa. ¹⁹Māipuru māra judiorāwē waa ēpēerā tua awarai-depemarā jira p'ananaiwēma, māipari Tachi Ak'ōre p'uuru-depemarā ome ará p'anima; māra ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemarāpi. ²⁰Māra mawara te jira p'anima. Jesupa peedairā māinepa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā māi te jiru mawara jira p'anima. Māi tedepema mawara chi piipará bi, Jesucristopi. ²¹Ichidepa, mawara ará p'ā bi jira, te pia oopodopatama, Tachi Chipari pae pia beemērā. ²²Cristo ome p'ani pēra māra sida jōma ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemarā paara, te aba bi jira p'anima. Māi tede Tachi Ak'ōre ichi Jaoredepa baparima.

Māi tedepema mawara chi piipará bi, Jesucristopi. (2:20)

ⁱ2:17 Chi Tachi Ak'ōrenepema t'imia p'ananamá māinepa chi Tachi Ak'ōre k'ait'a p'ananamá. Māipa jara bima «judiorāwēmá māinepa judiorāmá».

**Tachi Ak'õrepa Pablo bisima
judiorãwëa jaratea bamërã**

3 ¹Mãipuru mia [mãra k'orea Tachi Ak'õrea it'aa chiidiparima].^j Mi Pablopì. Mãra judiorãwëa Jesucristo k'orea jaratea bi k'orea eda serra bima. ²Mimã mårapa minachia k'awa p'anima Tachi Ak'õrepa ichi sõpiadepa mi bisit'a mårã jarateamërã. ³Ichia naena k'awapiwëa bada miã k'awapisima. Mãi k'orea mia nãi k'art'ade ãpia bisima. ⁴Nãi k'art'a eda jara p'anine mårapa k'awadaipi Tachi Ak'õrepa Cristo k'orea k'awapiwëa bada mia k'awa bit'a. ⁵Naena Tachi Ak'õrepa ëpërarã mãi k'awapiwëa basima, maamina naapae chi ichi pari pedea-patairã mãinepa chi Jesucristopa peedairã ichi Jaoredepa mãi k'awapisima. ⁶Ichia k'awapiwëa bada nãit'a: judiorãwëpa pedea pia Cristo k'orea ijãa p'aninepa judiorã ome arã Tachi Ak'õrepa teaidepema jitadaipi,^k abarik'a k'ak'uade p'anima, mãinepa Tachi Ak'õrepa Jesucristodepa teai jarada^l arã uru p'anima. ⁷Tachi Ak'õrepa ichi sõpiadepa mi chi ichi pae mimiaparí bisima mãi pedea pia Cristo k'orea jarateamërã. Ichi jua chaareadepa mãiya oosima.

⁸Jõma ëpërarã Tachi Ak'õrenepemarã t'ãena mi k'aepe bimina, ichi sõpiadepa mit'u bisima judiorãwëa chi Cristo k'orea nepia jõk'apí jarateamërã. ⁹Tachi Ak'õre chi nejõma oodapa mi bisima jõmãirã k'awapimërã sãmaasã oosit'a ichia jua chiwidieda ooi k'irisia bada. Mãi ooi k'irisia bada naena k'awapiwëa basima. ¹⁰Naapae ëpërarã Tachi Ak'õrenepemarãnepa Ichia ichi ne ãareaine minachia ne k'awa bit'a k'awapisima chi jua chaarea berã mãinepa chi pajãnepema chi atepe k'awa berã. ¹¹Mãiya oosima ichia naenaena Tachi Chipari Jesucristodepa ooi k'irisia bada përa. ¹²Tachia ara mãi Jesucristode ijãa p'ani përa mãinepa ichi ome arã p'ani përa Tachi Ak'õrea ne wap'eawëa it'aa chiididai p'anima. ¹³Mãi k'orea mia mårã nãiya ũraaruma: mi mãra k'orea nãma mãi bimina minachia k'irisia paraarãt'i. Mãiya minachia mãi bima mãra Tachi Ak'õre ome pia p'ananamërã.

**Pablopa Ep'esodepemarã
k'orea Tachi Ak'õrea
it'aa chiidida**

¹⁴Mãi k'orea mi Tachi Pajãnepema Ak'õre k'irari siraporode k'obeeparima.^m ¹⁵Ichia jõma

^j 3:1 Mãra k'orea Tachi Ak'õrea it'aa chiidiparima. Mãi griego pedeade newëma. Pablopa jarai bada jõma jaraé pasima, mãipari k'irisia awara jaratea beesima. Maamina chok'arã ùpëarãmã ichia jarai pasima mãirã ùpëarã k'orea Tachi Ak'õrea it'aa chiidiparit'a, 3:14de jara bi jira. ^k 3:6 Tachi Ak'õrepa teaidepema jitadaipi. Mãi k'orea Pablopa bisima Romano 4de. ^l 3:6 Tachi Ak'õrepa Jesucristodepa teai jarada. Mãi k'orea Pablopa bisima Gálata 3de. ^m 3:14 Tachi Pajãnepema Ak'õre. Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade nãiya jara bima: Tachi Chipari Jesucristo Pajãnepema Ak'õre.

pajāne be māinepa nāi ijūane
 be oosima māinepa ichidepa
 p'anima.⁷ ¹⁶Mia it'aa chiidi bima
 ichi Jaoredepa māinepa ichia
 ne minachia pia bidepema māra
 sōne jua chaarea p'anapimērā.
 Māiya māra chaarea p'ananaipi.
¹⁷Māinepa it'aa chiidi bima
 ijāa p'ani pēra Cristo māra sōne
 bamērā. It'aa chiidi bima māra
 ne āareaine k'irianepa p'anana-
 mērā. Māiya chaarea p'ananaipi
 minachia k'arra jāa p'ani jīra.
¹⁸Māine mārāpa jōma ēpērarā
 Tachi Ak'ōre nepemārā ome p'ue
 k'awadaipi chi Cristopa tachi
 k'iria bit'a. Māi jet'ea bima, teeso
 bima, it'i bima māinepa eudu
 bima. ¹⁹Ara tachi k'irisiadepa
 p'ue k'awadak'amina mia it'aa
 chiidi bima mārāpa māi k'awa-
 damērā. K'awasidara ne āareaine
 Tachi Ak'ōre jīra p'ananaipi.
²⁰Tachi Ak'ōre minachia pia
 bima! Ichi jua chaarea tachi
 sōne bidepa ne waibia p'ue oopi,
 tachia k'irisiapatai k'aepēra wa
 ichiá it'aa chiidipatai k'aepēra.
²¹Ūpērarā Tachi Ak'ōre neerā, Jesu-
 cristo ome p'ani pēra jēwaricha
 Tachi Ak'ōrea pia pedeat'! Māiya
 beese.

**Tachi Ak'ōre Jaoredepa
 ūpērarā k'ak'ua aba p'anima**

4 ¹Mi Tachi Chipari k'orea eda
 serra bima. Mia mārā chichu-
 puria idiruma jīp'a nipadamērā.

Tachi Ak'ōrepa māra t'isima māiya
 nipadamērā. ²Māra chi atepe be
 k'irisiarāt'i, māipari k'irisia pia-
 depa p'anat'i. Ara machi paara
 k'irianepa choa p'anat'i. ³Tachi
 Ak'ōre Jaorepa māra ne k'irisiawēa
 p'anapi bidepa nejōma oot'i piarā
 arā p'ananamērā. ⁴Tachi k'ak'ua
 abapuru bima. Tachi Ak'ōre Jaore
 abapuru bit'a uru p'anima. Tachi
 Ak'ōrepa māra t'isima abarik'a
 ni p'ananamērā. ⁵Tachi Chipari
 Jesú abapuru bima. Tachia aba-
 rik'a Jesude ijāa p'anima. Māinepa
 ara abarik'a ichi t'inepa poro-
 choasidama. ⁶Tachi Ak'ōre aba-
 puru bima. Ichi jōmāirā Ak'ōrepi,
 jōmāirā Chiparipi. Jōmāirā sōne
 bima māinepa jōmāirānepa ichia
 oo k'iria bit'a ooparima.

⁷Maamina Cristopa ne oopiparī
 tea k'iria bada jīra ichi sōpia-
 depa tachicha ichi pae ne ooda-
 mērā nepia awara awarā teasima.
⁸Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi
 bima:

«Ichi it'aa wāsiede ichi
 nek'iramá p'uek'ooda
 eda serra bide ateesima.
 Maapae nepia be teasima
 ēpērarā».

⁹Chi it'aa wāsiede a bīpa ¿k'āre
 jara bima? Jara bima it'aa wāi
 naena ichi it'īpa nāi ijūa jeeda parā
 bīdea chesit'a. ¹⁰Chi it'īpa edá che-
 dat'a māicha chi pajā atepe it'i parā
 bīmá wāsima ne āarea ichidepa
 p'ananamērā. ¹¹Ichiapuru chi eda

⁷3:15 Griego pedeade māi versículo nāiya bi bima: *Ichidepa jōma pajānepemārā māinepa nāi ijūanepemārā t'ī bipatama.*

waapēarā bisima ichia peedairā p'ananamērā, waapēarā bisima Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā p'ananamērā, waapēarā bisima chi pedea pia Cristo k'orea jaratea nipadamērā, māinepa waapēarā bisima ūpēarā ak'ipatairā māinepa jarateapatairā p'ananamērā.

¹² Ichia māiya bisima ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemarā k'aripadamērā, āchia pida Tachi Ak'ōre pae p'ue pia oodamērā. Māiya jōma Cristo ēpērarā, ichi k'ak'ua apatai chaarea waripodoparima, ¹³ aba jōmāirā Tachi Ak'ōre Warrade ijāa p'aninepa māinepa k'awa p'aninepa arā pia p'aneutadea. Māine tachi ne āareaine Cristo jīra p'ananaipi. ¹⁴ Māiyara waa warra chak'e jīra p'ananaiwēma. Warra chak'epa paritua pedeauta ijāaparima. Māi awara ēpērarā sea k'awa berāpa jaratea p'aninepa seade ijāapipatama nāupa japa āyá ateeru jīra. Maamina tachi māi japa jīra p'ananaiwēma. ¹⁵ Māipari k'irianepa chi piarā pedea ijāanai p'anima ne āareaine Tachi Chipari Cristo jīra p'ananai k'orea. ¹⁶ Ichidepa jōma tachi ichi k'ak'uapi. Arā āpua p'anima chi k'aripadai k'orea. Tachicha oodai p'anī jīra ooutade jōmāirā k'irianepa pia waripododaipi.

**Chi Cristode chiwidi jīra p'anī
sāmaasá nipadai p'anima**

¹⁷ Mārāpa piarā oodamērā,
mia Tachi Chipari t'inepa nāi

jararuma: waa Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirā jīra niparāt'i.^o Āchi k'īrisia piawēa p'aninepa nipapatama. ¹⁸ Āchi k'īrisia p'ārione bi pēra Tachi Ak'ōre k'orea k'awadak'ama. Āchi sō chaareapa Tachi Ak'ōre atua p'anī pēra ichia chok'ae bapiparit'a nea p'anima. ¹⁹ Āchia nemietá oo p'anī k'orea p'eradak'ama. Abapuru k'achia oo k'īriapatama. Ne āarea k'īra p'era oo p'anīpa sēnak'ama.

²⁰ Maamina mārāpa Cristode ijāasidaide k'awasidama māiya p'ananaiwēa p'anit'a. ²¹ Ūpēarāpa chi piarā pedea Cristo k'orea pia jarateasidama, māinepa piarā mārāpa ichi k'orea ūrinak'ari ijāasidama. ²² Āchia jarateadada nāipi: Mārāpa naena oo p'anana jīra waa niparāt'i. Tachi k'ak'ua nemietá ooyá bipa sea bidepa tachi piawēa p'aneepiparima. Māi itu bit'i, neet'á sore wēapata jīra. ²³ Māipari Tachi Ak'ōrea mārā k'īrisia chiwidi itu oopit'i. ²⁴ Māi k'īrisia chiwidi Tachi Ak'ōrepa oosima mārā ichi jīra p'anana-mērā. Māipuru p'aru chiwidi jī p'anī jīra k'īrisia chiwididepa nipat'i. Māiya mārā Tachi Ak'ōre k'īrari jīp'a, pia nipadaipi chi piarā pedeapa jara bi jīra.

²⁵ Māipuru sea itu bit'i. Abapuru piarāt'a waapēarā ome pedeat'i, jōma tachi abarik'a k'ak'uadepema pēra.

²⁶ K'īruunaipira nemietá oorāt'i. Mārā k'īruu p'animisa chi

^o 4:17 Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirā jīra. Griego pedeade nāiya bi bima: judiorāwē nipapata jīra.

k'iruuna ome sōpia pedeat'i ewari k'iuu naena. ²⁷Tiorea itu seapirāt'i.

²⁸Chi nechiaparí pada waa nechiaiwēa bima, māipari ara ichi juapa mimiai bima ne uru bai k'orea. Māiya ichia uru baiپی nenea k'ede k'aripai k'orea.

²⁹Pedea k'achia pedearāt'i. Māipari waapēarā k'aripadai k'orea abapuru pedea piat'a pedeat'i. Māiya chi māra pedea ūri be pia p'ananaipi. ³⁰Nemietá oo p'anipa Tachi Ak'ōrea Jaore sōp'upairāt'i. Tachi Ak'ōrepa ichi mārā tea-sima ichidirā k'awadamērā. Ichi Jaore māra ome baiپی aba Tachi Ak'ōrepa ichi ēpērarā jōma pia bii ewaridea. ³¹Jōma chi mārāpa abai k'orea sōne piawēa k'irisia-patai, sōnepa k'irūupatai, k'irūu pedeapatai, ibia k'irūu pedeapatai, waapēarā k'orea k'achia pedeapatai, māinepa āarea waapēarā piawēa oodai k'irisia-patai itu bit'i. ³²Sōpia p'anat'i. K'ira chupuria p'anat'i. Chi mārāpa piawēa oodada k'irisia atuāt'i, Tachi Ak'ōrepa māra nemietá Cristodepa k'irisia atuada jīra.

**Tachi Ak'ōre warrarā
sāmaasá p'ananai p'ani**

5 ¹Tachi Ak'ōrepa ichi warrarā minachia k'iria bima. Māipuru māra ichi jīra p'anat'i.

²Jōmāirā k'iriat'i Cristopa tachi k'iria bi unupida jīra. K'irianepa

tachi k'orea ara ichi itu peapi-sima Tachi Ak'ōrea ānimara paa-tearu jīra. Tachi Ak'ōrepa māi pia unusima.

³Māra ēpērarā Tachi Ak'ōre-nepemarā pēra wēra awarai ome k'āinaiwēa p'anima, k'ira p'era-piparide nipadaiwēa p'anima, māinepa ne waapēarāné k'iriana-iwēa p'anima. Māi k'orea mi āpia pida pedeadaiwēa p'anima.^p

⁴Pedea mietá, nepira piawēa, māinepa pedea mietaadepa nepirirāt'i, māiya pedeit'a pia biwē pēra.^q Māipari Tachi Ak'ōrea sōpia biade at'i. ⁵Mārāpa k'awa p'anima k'ima awarai ome k'āipatai, k'ira p'erapiparide nipapatai māinepa nejōma k'iriapatai chi Cristo māinepa Tachi Ak'ōrepa teadayade adada p'ue jitadai-wēma. Nejōma k'iria bait'a, juapa oodada sādode ijāa bi jīra bima, Tachi Ak'ōre k'aepēra, chi ichia k'iria bit'a atepe ijāa bi pēra.

⁶Abai pida seadepa nemietá oodai p'aniane aipira, itu seapirāt'i. Nemietá oo p'ani k'orea Tachi Ak'ōrepa chi ichi pedea ijāawēa be itiaipi. ⁷Māipuru nemietá oopatairā ome abarik'a oorāt'i.

⁸Naena māra p'arionepema pasima, maamina idiapae Tachi Chipari ome p'ani pēra māra inaane-pemarāpi. Māipuru inaane-pema warrarā jīra nipat'i. ⁹Inaane

^p 5:3 Mi āpia pida pedeadaiwēa p'anima. Māi pedea ichiaba nāiya bi bima: Nipat'i waapēarā mi āpia pida p'ue jarapidaemaapa mārāpa nemietá oo p'anit'a. ^q 5:4 Pedea mietaadepa. Chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: sea.

nipadaipira sōpia p'ananaipi,
jīp'a oodaipi māinepa piarānepa
nipadaipi.^r ¹⁰Tachi Chiparipa
pia unu bit'a k'awadai k'orea jiri-
t'i. ¹¹P'ārionenemarāpa nemietá
oopatadepe nepia be chek'ama.
Māipuru abarik'a oorāt'i, māipari
k'awapit'i āchia nemietá oopa-
tai. ¹²Piarā āchia nemietá mēra
oopatai, tachi p'eradai p'anima
māi k'orea pededai k'orea.
¹³Maamina ne āarea inaane
biutade sāmaasá bi unupipatama,
¹⁴inaane āarea unupata pēra. Māi
k'orea nāiya jarapatama:

«ŕimase pi k'ai bi.

Nemietaa de piu bada
p'irabarise. Maapae
Cristopa pi inaane biipi».

¹⁵Māipuru jīrak'aua p'ana-
rāt'i. Atua be jīra p'anarāt'i, māi-
pari māra k'irisidapepa p'anarāt'i.
¹⁶Mārāpa ne p'ue ooutacha pia
oot'i, nāi ewaride ēpērarāpa
ne āarea nemietá oopata pēra.
¹⁷K'īrisiawēa be jīra p'ana-
rāt'i, māipari minachia k'awat'i
k'āre Tachi Chiparipa oopi bit'a.
¹⁸It'uapa piu niparāt'i. Māipa
nemietá atepe oopiparima. Piu
nipadai k'aepēra Tachi Ak'ōre
Jaoredepa p'anat'i. ¹⁹Tachi Ak'ōre
pedeade bi bit'a, ūpēarāpa k'aripa-
tai māinepa Tachi Ak'ōre Jaorepa
k'aripiparí k'arit'i, chi ara machi
paara sōpia p'aneepidai k'orea.
Tachi Chiparia sōnepa k'arit'i pia

pededai k'orea. ²⁰Tachi Chipari
Jesucristo t'īnepa ewaricha tachi
Pajānepema Ak'ōrea nejōma
k'orea sōpia biade at'i.

**Tachi k'ima ome sāmaasá
p'ananaipi**

²¹Cristo wap'ea p'aninepa ara
mastu chi ijāat'i.^s

²²Wērarā, māra k'ima pedea
ūrit'i, mārapa ara Tachi Chipari
Cristo pedea ūripata jīra. ²³Imi-
k'īra ichi k'ima chiparipi. Ara māi
jīra Cristo ichi ēpērarā Chiparipi
māinepa ichi ēpērarā ichi k'ak'ua
jīra p'anima. Ichi āchi K'aripa-
paripi. ²⁴Cristo ēpērarāpa ichi
pedea oopata jīra wērapa ichi
k'ima pedea āarea ijāa bai bima.

²⁵Imik'īrarā, ara machi k'imarā
k'īria p'anat'i Cristopa tachi k'īria
bit'a unupida jīra. Ichi k'īria
bidepa tachi k'orea ara ichi itu
peapisima. ²⁶Ichia māiya oosima
tachi Tachi Ak'ōre pae pia bii
k'orea. Ichi pedeapa tachi nemietá
siisima paniapa siida jīra.^t

²⁷Jōma māi oosima tachi ichi pae
minachia pia bii k'orea, jayoawēa,
asosoawēa, māinepa mi āpia pida
paritua mietaawēa. Ichia k'īria
basima tachi ichi pae pia p'ana-
nait'a, k'achia p'ananaiane a jara-
wēa. ²⁸Ara māi jīra imik'īrapa
ichi k'ima minachia k'īria bai
bima ara ichi k'ak'ua k'īria bi jīra.
Imik'īrapa ichi k'ima k'īria bipira,

^r5:9 *Inaane nipadaipira.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *Tachi Ak'ōre Jaoredepa nipadaipira.* ^s5:21 *Cristo wap'ea p'aninepa.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *Tachi Ak'ōre wap'ea p'aninepa.* ^t5:26 Griego pedeade nāiya bi bima: *Tachi nemietá siisima paniapa māinepa ichi pedeapa.*

ara ichi k'ĩria bima. ²⁹Abai pida ara ichi k'ak'ua unuemaak'ama, m̄aipari pia nek'o bidepa minachia ak'iparima. Ara m̄ai j̄ira Cristopa ichi ěp̄erar̄a ak'iparima, ³⁰ichi k'ak'ua j̄ira p'ani p̄era.^u
³¹Tachi Ak'õre pedeade n̄aiya bi bima:

«M̄ai k'orea imik'ĩrapa chi ak'õre m̄ainepa chi nae ameeek'ari ichi k'ima ome ará beepi.

M̄aiya k'ak'ua aba bi j̄ira p'ananaipi».

³²M̄ai pedeapa k'ĩrisia minachia bi k'awaw̄ea p'anana k'awapi bima. Mia jara bima Cristo ichi ěp̄erar̄a ome ará p'aninepema.
³³M̄ai k'orea k'awapi bimina machicha m̄ara k'ima k'ĩria p'ananai p'anima ara machi k'ĩria p'ani j̄ira. M̄ainepa w̄erapa ichi k'ima wap'ea bai bima.

Warrar̄a ak'õrer̄a ome s̄amaas̄a p'ananai p'ani

6 ¹Warrar̄a, m̄ara ak'õrer̄a pedea ij̄aat'i Tachi Chiparipa k'ĩria bi j̄ira, m̄aiya j̄ip'a bi p̄era.
²Moisepa b̄idade n̄aiya jara bima: «M̄ara ak'õre m̄ainepa m̄ara nae wap'ea p'anat'i». Naena Tachi Ak'õrepa n̄aiya k'aripayade a basima: ³M̄aiya oosidara, «M̄ara n̄ai ij̄uane t̄araa pia tuananaipi».

⁴Ak'õrer̄a, m̄ara warrar̄a taup'ãeutade k'ĩruupir̄at'i. Maa-w̄epuru tauj̄ira jaratea p'anat'i

j̄ip'a oodam̄er̄a, Tachi Chiparipa k'ĩria bi j̄ira.

Chi chipari pae pari mimiapatair̄a āchi chipari ome s̄amaas̄a p'ananai p'ani

⁵Chi chipari pae pari mimiapatair̄a, m̄ara chi n̄ai ij̄uanepema chipari wap'ea p'aninepa, ichia jararu s̄onepa j̄oma oot'i, Cristo pedea oo p'ani j̄ira. ⁶Abapuru ichia ak'i bide m̄aiya oor̄at'i, ichi ome pia p'ananai k'orea. M̄aipari s̄onepa oot'i m̄ara Cristo pae pari mimiapatair̄a p̄era. Tachi Ak'õrepa m̄aiya k'ĩria bima. ⁷M̄ara chiparipa jara bi oo p'anine, k'ĩrisia piadepa oot'i Tachi Chipari pae oo p'ani j̄ira. K'ĩrisiar̄at'i abapuru n̄ai ij̄uanepema chipari pae m̄aiya oo p'anit'a. ⁸M̄arapa k'awa p'anima chi chipari pae pari mimiapari-pira wa chipari pae pari mimiapariw̄epira, Tachi Chiparipa tachicha teapi tachia oodada j̄ira.

⁹Ara m̄aiya m̄ara chi chiparir̄a pida, chi m̄ara pae pari mimiapatair̄a pia oot'i. Āchi itiadayade ar̄at'i. K'ĩrisiat'i chi āchi paj̄ānepema Chiparit'a ichiaba ara m̄ara Chiparipi. Ichia j̄om̄air̄a abarik'a ak'iparima.

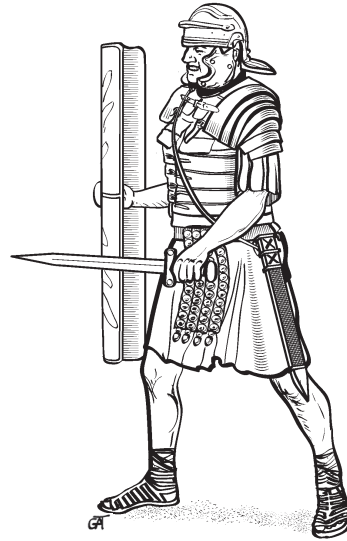
Papaká bipa ne j̄iparí chaarea bi k'orea bida

¹⁰M̄ai awara ūp̄ear̄a, Tachi Chipari jua chaarea minachia

^u 5:29-30 Griego pedeade chi eda waap̄ear̄a k'art'ade n̄ai sida bi bima: *ichi k'ĩuru m̄ainepa ichi biiri j̄ira p'ani p̄era*.

bidepa chaarea p'anat'i. ¹¹ Chi papaká bipa ne jīparí chaarea bit'a, Tachi Ak'õrepa mārā teadat'a jīt'i, māra chaarea p'ananaí k'orea, tiorea seapiemaapa. ¹² Tachi ēpērārā paara chōo p'aniwēma. ^v Māi k'aepēra jaore mietaarā nāi ijūa p'arionepemārā paara chōo p'anima. Āchi chi tachia ununak'a-pí chi jua chaarea berāpi, chi it'aripema jaore mietaarānepema poro chaarearāpi. ¹³ Māi k'orea chi papaká bipa ne jīparí chaarea bit'a, Tachi Ak'õrepa mārā teadat'a jīt'i. Māi ya tiorepa mīesa oopiya bide mārāpa p'ue choadaipi. P'ue-dak'ari chaarea p'ananaipi.

¹⁴ Māipuru piarā pedea ijāa p'aninepa chaarea p'anat'i, papaká bipa ichi k'irride ne p'arā jī bi jīra. Jīp'a nipat'i nemietá oopidaemaapa, papaká bipa ichi k'ak'uade ne chaarea bi jīpari jīra. ¹⁵ Chi pedea pia Tachi Ak'õre ome pia baidepema jarade wānai k'orea p'anat'i, papaká bipa chōone wāi k'orea ichi jīrone ne jīpari jīra. ^w ¹⁶ Māi awara ne āareaine Cristode ijāa p'anat'i, papaká bipa ne ichi k'ak'ua k'aripaparí ichi juade uru bi jīra. Tiorepa mīesa oopiya bide, chi ichia sia urua bipa t'ūparí jīra bīma. Maamina mārāpa Cristode ijāa p'ananaipira, choadaipi chi k'ak'ua k'aripaparipa sia urua bit'a k'iipipari jīra bīma. ¹⁷ Māinepa sōnepa minachia

Papaká bipa ne jīparí chaarea bi jī bīma. (6:11-17)

k'awat'i Tachi Ak'õrepa mārā piarā k'aripasit'a, papaká bipa ichi poro ĩri ne chaarea jīpari jīra. Māi awara Tachi Ak'õre pedea ichi Jaoredēpa minachia k'awāt'i. Tachi Ak'õre pedea k'īruuparí nek'o jīra bīma, nemietá p'uepari pēra.

¹⁸ Ewaricha ne āarea k'orea Tachi Ak'õre Jaoredēpa it'aa chiidi p'anat'i. Jōma ichi ēpērārā k'orea tau parā, sēnawēa it'aa chiidi p'anat'i. ¹⁹ Māinepa mi k'orea Tachi Ak'õrea it'aa chiidi p'anat'i. Ichía it'aa chiidit'i, miá k'awapimērā sāmaasá Cristo k'orea pedei bit'a. Māi ya mia

^v 6:12 *Ēpērārā paara chōo p'aniwēma.* Griego pedeade nāiya bi bīma: *k'īuru parā be ome māinepa oa parā be ome chōo p'aniwēma.* ^w 6:15 Māi versículo ichiaba nāiya bi bīma: *Pedea pia Tachi Ak'õre ome pia baidepema minachia ijāa p'anat'i chaarea p'ananaí k'orea, papaká bi siratiapiemaapa ichi jīrone ne jī bīdepa.* Isaía 52:7.

ne wapeawēa ēpērará k'awa-
piipi chi pedea pia Cristo k'orea,
Tachi Ak'ōrepa naena k'awapi-
wēa badat'a. ²⁰Cristopa mi pee-
sima māi pedea jarateamērā. Māi
jaratea bi k'orea mi māiya eda
serra uru p'anima. Tachi Ak'ōrea
it'aa chiidit'i mia māi pedea pia
ne wapeawēa pedei k'orea, mia
māiya ooi bi jīra.

**Nāi k'art'ade Pablopa
k'aadea bida**

²¹Tachia k'īria p'ani ūpēa
Tik'ik'opa mi k'orea mārā āarea
nepiriipi k'awadamērā mi
sāmaasá bit'a māinepa k'āre oo
bit'a. Ichi Tachi Chipari pae pari

pia mimiapari pēra, ne āareaine
pia ooparima. ²²Mia ichi
māramá peeruma k'awadamērā
tai sāmaasá p'anit'a. Ichia māra
sōpiapiipi.

²³Ūpēarā, mia k'īria bima
Tachi Pajānepema Ak'ōrepa
māinepa Tachi Chipari Jesu-
cristo pida māra k'aripadai-
t'a, chi k'īria p'ananamērā
māinepa pia ijāa p'ananamērā.
Māinepa k'īria bima āchia
māra ne k'īrisiawēa p'anapida-
mērā. ²⁴Mia k'īria bima Tachi
Ak'ōrepa ichi sōpiadepa jōma
Tachi Chipari Jesucristo piarā
minachia k'īria berā k'aripa bai-
t'a. Māiya beese.

P'ilipense

K'art'a Pablopa bida

ũpẽarã P'ilipo p'uurudepemarã pae

Ãyo 61ne Pablo Roma p'uurude eda jãa nibaside nãi k'art'a bisima. (Hecho 28:16-31; P'ilipense 1:13de).

Hecho 16:6-40de bi bima Pablo naa P'ilipo p'uurudea wãna k'orea. Mãi p'uuru k'ait'a p'anine, Pablopa chi eda wẽrarã unuk'ari Jesucristo k'orea jarateasima. Wẽra Lidia apataipa naa ijãasima. Ichi tede Pablo mãinepa ichi ome nipada mãma p'aneesidama. Ũpẽarã ara mãi tede chi arã p'anapachidama.

Pablo eda jãa nibaside ũpẽarã P'ilipo p'uurudepemarãpa ichiã erreara tea peesidama. Achia teadada ũpẽa Epap'roditopa ateesima. Pablopa nãi k'art'a bisima ãchiã pia biade ai k'orea. Naa Tachi Ak'õrea pia pedeasima (1:1-11). Mãi ñari ãchiã nepirisima ichi sãmaasã bi k'orea. Pablopa k'õrisia basima tãaraawẽa bide eda jãa nibadadepema wãit'a (1:12-26). Mãi ñari bisima Cristo jãra nipadamẽrã (1:27—2:18). Mãi ñari bisima Epap'rodito isapea jũitea peei-t'a mãinepa Timoteo peei-t'a Tachi Ak'õre pedea jarateamẽrã (2:19-30). Mãi ñari bisima piawẽa jarateapatairã k'orea jãrak'aua p'ananamẽrã (3:1—4:1). Pablopa k'aadea bida 4:2-23de bi bima.

Pablopa nãi k'art'ade naa bida

1 ¹Mi Pablopi. Timoteo mi ome bima. Tai Jesucristo pae pari mimiapatairãpi. Mia nãi k'art'a ũpẽarã P'ilipo p'uuru-depemarã pae biruma: ũpẽarã ak'ipatairã, ũpẽarã k'aripapatairã mãinepa jõma epẽrarã Tachi Ak'õrenepemarã Jesucristo ome berã pae. ^a ²Taipa k'õria p'anima Tachi Pajãnepema Ak'õrepa mãinepa Tachi Chipari Jesucristopa ãchi sõpiadepa mãra k'aripa p'ananaít'a ne k'õrisiawẽa p'ananamẽrã.

Pablopa ũpẽarã k'orea Tachi Ak'õrea it'aa chiidida

³Mia mãra k'õrisiarucha Tachi Ak'õrea sõpia biade aparima. ⁴Tachi Ak'õrea it'aa chiidiru-cha mia mãra k'orea arapã it'aa chiidiparima, ⁵mãrapa ichi pedea ijãasida ewaridepa, chi pedea pia Cristo k'orea mi k'aripa jaratea p'aní pẽra. ⁶Mia nãi piarã k'awa bima: Tachi Ak'õrepa mãra sõne pia ooda, pia oopodoipi aba Jesucristo cherudea. Mãine ichia mãra jõma pia ua baiipi. ⁷Pia bima mãra jõma mãra k'orea mãiya k'õrisia

^a 1:1 Ũpẽarã ak'ipatairã. K'ãp'ũra pedeade *pastores wa ancianos* apatama. Ũpẽarã k'aripapatairã. K'ãp'ũra pedeade *diáconos* apatama.

bait'a, m̄ara minachia k'ĩria bi p̄era. Mi eda j̄ia nibide wa chi pedea pia Cristo k'orea piarā k'awapii bide, Tachi Ak'õrepa ichi s̄opiadepa m̄ara m̄ainepa mi sida k'aripa bima ichi pedea jaratea p'anamērā. ⁸Tachi Ak'õrepa k'awa bima mia Jesucristo minachia k'ĩria bidepa j̄õma m̄ara sida minachia k'ĩria bit'a.

⁹Mia Tachi Ak'õrea it'aa chiidi bima m̄ara minachia chi k'ĩria p'anamērā, ichi pia k'awadamērā m̄ainepa s̄amaasá nipadai p'ani k'awadamērā. ¹⁰Māiya m̄arapa minachia k'awadaipi k'āre pia bit'a m̄ainepa Cristo cherude ichi k'ĩrari nemietá newēa p'ananaít'a m̄ainepa m̄ara k'orea waap̄earāpa k'achia pedeadawēa p'ananaipi. ¹¹Mia it'aa chiidi bima m̄ara Jesucristodepa ne āareaine j̄ip'a p'anamērā. Māiya ēp̄erārāpa Tachi Ak'õre chi atepe biade adaipi m̄ainepa ichiá pia pedeaipi.

**Ne āareaine Pablo
Cristo k'orea bima**

¹²Ūp̄earā, mia m̄arā k'awapii k'ĩria bima chi mi eda j̄ia nibidadaamina chi pedea pia Cristo k'orea atepe jaratea bit'a. ¹³Romane-pema chi minachia k'awa bi chi te ak'ipatai papaká berāpa m̄ainepa waap̄earāpa k'awa p'anima mi Cristo k'orea eda j̄ia nibit'a. ¹⁴Māi k'orea chok'arā ūp̄earāpa Tachi Chiparidepa Tachi Ak'õre pedea ne wap'ewēa jara p'anima.

¹⁵Piarā chi eda waap̄earā mi ome piawēa p'anima. Achia Cristo k'orea jara p'anima mi k'aep̄era

atepe k'awa p'aniane adai k'orea. Maamina waap̄earāpa k'ĩrisia piadepa jara p'anima. ¹⁶⁻¹⁷Māirāpa k'ĩrianepa māiya oopatama. K'awa p'anima Tachi Ak'õrepa mi nāma bisit'a, chi pedea pia Cristo k'orea piarā k'awapimērā. Maamina waap̄earāpa Cristo k'orea jara p'anima minachia k'awa berā j̄ira k'ĩrisia p'ani p̄era. K'ĩrisia piadepa māiya oodak'ama, māipari k'ĩrisia p'anima mi nāma eda j̄ia nibide atepe s̄op'uapidait'a. ¹⁸Maamina ¿māi sak'aima? K'ĩrisia piadepa wa k'ĩrisia piawēanepa jara p'anipira, Cristo k'orea jara p'anima. Māi k'orea mi arapá bima.

Māinepa arapá baiipi ¹⁹mia k'awa bi p̄era mi nāmapema awara wāit'a, m̄arapa Tachi Ak'õrea it'aa chiidi p'ani p̄era m̄ainepa Jesucristopa teada Jaorepa k'aripa bi p̄era. ²⁰Cristo k'orea mi mi āpia pida p'eraiwēa bima, māipari ichi k'orea pedei k'orea p'eraiwēa bima. Māiya mia j̄õmāirā Cristo chi atepe bit'a k'awapiipi, ewaricha oo bapari j̄ira. Chok'ae beeipira wa piuipira, mia k'ĩria bima j̄õmāirāpa minepa k'awadait'a Cristo chi atepe bit'a. ²¹Mimá, chok'ae bide abapuru Cristode bai bima, maamina piurude atepe pia baiipi. ²²Mi chok'ae bide Cristo k'orea p'ue jaratea baiipi. Māi k'orea mia atua bima s̄amaasá k'ĩria bit'a, chok'ae bai wa piui. ²³Māi jarait'a chaarea bima, umenepemārā chi s̄ai atepe pia bit'a. Mimá pia bima piuit'a, Cristo ome bai k'orea. ²⁴Maamina m̄ara k'orea pia bima mi chok'ae bait'a. ²⁵Māipururu k'awa bima

māra k'aripai k'orea mi māicha chok'ae bait'a māinepa māicha māra ome ará bait'a. Māiya mārāpa Cristode pia ijāa p'aninepa arapá p'ananaipi. ²⁶ Jesucristopa mi māramá māicha ateerude māra ichi k'orea pia arapaadak'ari pia jaradaipi.

²⁷ Jīp'a nipat'i chi pedea pia Cristo k'orea jara bi jīra. Māiyara mia māra ak'ide wāipira, wa māra ome biwēne māra k'orea ūriipira, k'awaipi mārāpa abarik'a k'irisia-depa ará minachia ijāa p'anit'a māinepa ará minachia mimia p'anit'a māi pedea pia k'awapidai k'orea. ²⁸ Māra chi nek'iramá mi āpia pida wap'earāt'i. Māipa k'awapiipi Tachi Ak'ōrepa āchi k'enaipi, maa-mina māra k'aripaipi. Māi Tachi Ak'ōrepa jōma oo bīma. ²⁹ Ichi piadepa māra t'íe pasima abapuru Cristode ijāa p'ananamērā, māipari t'isima Cristo k'orea minachia mīanamērā. ³⁰ Mārāpa unusidama mi minachia mīa bide choa badat'a, māinepa idiapae pida ūri p'anima mi wapida choa bit'a. Ara māi jīra māra sida minachia choa p'anima.

**Tachi Ak'ōrepa Cristo
waapēarā k'aepēra
chi atepe bida**

2 ¹ Cristode sōpia p'ani pēra, ichia k'iria bidepa māra sōpia p'aneepii bi pēra, Tachi

Ak'ōre Jaore māra ome bi pēra māinepa ichi k'iria bidepa māra k'ira chupuria bi pēra, ² mi nāiya minachia sōpiapit'i: abarik'a k'irisia uru p'anat'i, chi k'iria p'anat'i, māinepa abarik'a k'irisia-depa jōma oot'i. ³ Waapēarā k'aepēra atepe pia be k'irisia p'aninepa mi āpia pida oorāt'i. Māinepa oorāt'i māra paepuru pia p'ananai k'orea. Māipari k'irisiat'i waapēarā māra k'aepēra atepe pia berā. ⁴ Ara machicha pia p'ananai k'orea jirirāt'i, māipari jirit'i waapēarā sida pia p'ananamērā. ⁵ Jesucristopa k'irisia bada jīra k'irisiat'i:

⁶ Ichi Tachi Ak'ōremina, ara Tachi Ak'ōre jīra abarik'a bai k'irisiaé pasima.

⁷ Māipari ichi māiya bada itu bisima, māi chi chipari pae pari mimiaparí pai k'orea. Maapae ara tachi jīra nāi k'ak'uade beesima.

⁸ Māiya ook'ari, chupuri beesima. Tachi Ak'ōrepa piui biade aside ara māiyasima. K'urusude minachia mīak'ari piui bīmina ara māiyasima.

⁹ Māi k'orea pajāne Tachi Ak'ōrepa ichi chi atepe minachia k'awa bi bisima. Ichi āarea Chipari bisima.^b

¹⁰ Māiya jōma pajāne be, nāi ijūane be māinepa piudaadarā p'anapataimá

^b 2:9 Griego pedeade nāiya bi bīma: *Tachi Ak'ōrepa ichiá chi atepe bi t'í teasima.*

be Jesú k'írari sīraporode
k'op'aneenaiپی.

11 Māine jōmāirāpa Jesucristo
jōmāirā Chipariade a
jaradaipi māinepa Tachi
Pajānepema Ak'ōrea pia
pedeadaipi.

**Ūpēarā nāi ijūane
sāmaasá p'ananai p'ani**

12 Māiya mi ūpēarā chi k'īria
berā, mi māra ome badadepa
Tachi Ak'ōre pedea jara bi jīra
oo p'anima. Naapae mi māra
ome biwēmina Tachi Ak'ōre
minachia wap'ea p'aninepa māi
oo p'anat'i ichia māra k'aripada
pēra. 13 Ichiapurū māra k'aripa
bima ichia k'īria bi oo p'anana-
mērā māinepa māiya oo k'īria
p'ananamērā.

14 Waapēarā k'orea k'achia
pedeadawēa māinepa k'īruu
pedeadawēa jōma oot'i. 15 Māiya
māra k'orea k'achia pedeada-
wēa p'ananaipi māinepa jīp'a
p'ananaipi. Ēpērarā minachia
nemietá oopatairā t'āena p'ani-
mina nemietá newēa p'anat'i.
Tachi Ak'ōre warrarā pēra āchi
t'āena k'āk'ai uchuchoapatai jīra
p'anima. 16 Chi tachi chok'ae
bapiparí pedea k'orea āchiá pia
k'awapi p'anat'i. Māiya Cristo che-
rude mi māra k'orea arapá baiپی.
Māine mia k'awaiپی pari nipaé
pasit'a māinepa pari mimiaé
pasit'a. 17 Tāaraawēa bide mi
Cristo k'orea peadai p'anima,
uvaba Tachi Ak'ōrea weateai jīra.

Ara māiya mārāpa Cristode ijāa
p'anit'a ānimara Tachi Ak'ōrea
paateai jīra bima. Māi k'orea mi
māra ome minachia arapá bima.
18 Ara māi jīra māra sida mi ome
arā arapá p'ananai p'anima.

Timoteo māinepa Epap'rodito

19 Tachi Chipari Jesupa k'īria-
sira, mia Timoteo isapea mārāmá
wāpiپی. Māiya ichi māicha mimá
cherude mi sida arapá baiپی
māra sāmaasá p'anit'a k'awai
pēra. 20 Nāma mi ome ichi jīra
bi aba newēma. Ichia māra piarā
k'aripa k'īria bima. 21 Jōmāirāpa
ara āchi pia p'ananai jiripatama,
Jesucristopa k'īria bi jiridai k'ae-
pēra. 22 Maamina mārāpa k'awa
p'anima Timoteopa pia ooparit'a.
Warrapa ichi ak'ōre k'aripapari
jīra ichia chi pedea pia Cristo
k'orea k'aripa jaratea bima. 23 Mia
māi mi sāmaasá oodai k'awarude
Timoteot'a mārāmá peei k'īrisia
bima. 24 Maamina k'īrisia bima
Tachi Chiparipa mi k'aripait'a,
tāaraawēa bide mi sida mārāmá
wāi k'orea.

25 Mārāpa ūpēa Epap'rodito mi
k'aripamērā peesidama. Ichia mi
ome Tachi Ak'ōre pedea jaratea
bima papaká bi chōo bi jīra.
Naane mia ichi jūitea wāpiپی.
26 Ichia māra piarā unu k'īria
bima. Minachia k'īrisia bima,
mārāpa ara ichi k'idade bada
ūrisida pēra. 27 Piarā ichi k'ak'ua
piawēa basima. Perá piusima.
Maamina Tachi Ak'ōrepa ichi k'īra

chupuriasima. Abapuru ichi k'ira chupuriaé pasima, māipari mi sida k'ira chupuriasima māi atepe minachia k'irisiapiemaapa. ²⁸Māipuru mia ichi isapea jūitea wāpi k'iria bima, mārāpa ichi unuutade māicha arapá p'ananamērā. Māiya mi mārā k'orea minachia k'irisia baiwēma. ²⁹Ichiá sōpia pedeat'i, Tachi Chiparide ijāa bi pēra. Chi ichi jīra be k'orea pia k'irisiat'i. ³⁰Cristopa oopi bi k'orea ichi perá piusima. Mārāpa jāmāipa mi pae p'ue oodawēa p'anit'a, ichia piui atua oosima.

**Aba Cristodepuru
ijāanai p'ani**

3 ¹Māi awara ūpēarā, Tachi Chiparidepa arapá p'anat'i. Mia nāi pedea naena bidamina, sēk'ama abarik'a māicha bii k'orea. Māiya k'aripaipi nemietá oopidaemaapa.

²Ēpērarā usa jīra berā k'orea jīrak'aua p'anat'i āchia nemietá oopata pēra. Āchia jarateapatama imik'ira k'ak'ua tauchaadai p'ani, ēpērarā Tachi Ak'ōrenerā p'ananai k'orea. ^c ³Maamina tachit'u chi piarā tauchaadaadarāpi. ^d Tachiapuru Tachi Ak'ōre Jaoredepa ichiá pia pedeatatama. Māinepa Jesucristopa tachi k'orea ooda pia jarapatama. Tachia nāi k'ak'ua k'orea Tachi Ak'ōrepa tachi jīp'a

p'ani unui k'irisiadak'ama. ⁴Mia nāi k'ak'ua k'orea māiya k'irisia bai bimina māiya k'irisiak'ama. Piarā abaipa ichi k'ak'ua k'orea Tachi Ak'ōrepa jīp'a unui k'irisia bipira, ichi k'aepēra mia atepe māiya p'ue k'irisia bai bima. ⁵Mi t'ōk'ari ewari ocho pa bide mi k'ak'ua tauchaasidama. Mi israel ijūanepemapi, Benjaminepa chedapi. Mi chōarāenapemarā Hebreorā pasima. P'ariseo pasi pēra mia Moisepa bida jīrak'aua oopachima. ⁶Mia māi judiorāpa oopachidait'a āarea minachia ūri bapachi pēra chi Cristode ijāapatairā ēp'ē wāpachima āchi piawēa ooi k'orea. Māi judiorāpa oopachidait'a jōma oo bapachi pēra mi āpia pida mi k'orea k'achia pededawēa baiپی.

⁷Maamina Cristode ijāa bi pēra nejōma mia pia unu bada naapae pia unuk'ama. ⁸Piarā mi Chipari Jesucristo k'await'a ne āarea k'aepēra atepe piiparā bima. Mia naena k'irisia bada, māi āarea ichi k'orea itu bisima. Jōma māi nejarra jīra unu bima, Cristo unui k'orea ⁹māinepa ichi ome bai k'orea. Mi ichi ome biwēma chi Moisepa bidadepa, māipari māiya bima Cristopa ichi Ak'ōre pedea ook'ari, tachi k'orea piuda pēra. Mia Cristode ijāa bi pēra, Tachi Ak'ōrepa mi ichi ome

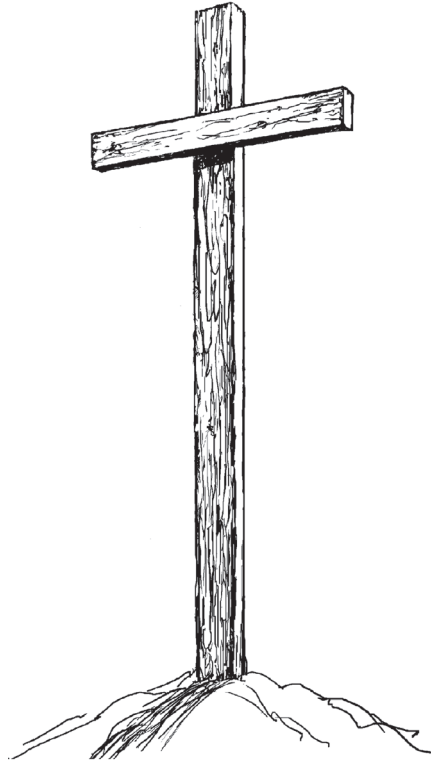
^c **3:2** Āchia jarateapatama imik'ira k'ak'ua tauchaadai p'ani, ēpērarā Tachi Ak'ōrenerā p'ananai k'orea. Griego pedeade nāiya bi bima: *chi t'ōopatairā*. ^d **3:3** Chi piarā tauchaadaadarāpi. Māi pedea jara bima tachi Tachi Ak'ōre p'uuruپی. Naena israel ijūanepemarāpa jōma āchi imik'ira k'ak'ua tauchaapachidama k'awapidai k'orea āchi Tachi Ak'ōre p'uuru pasit'a.

uru bima. ¹⁰Mia Cristo minachia k'awa k'ria bima. Ichi Tachi Ak'orea jua chaareadepa chok'ae p'irabarisima. Mi ara māi jua chaareadepa ichi ome p'irria k'ria bima. Māipuru ichi minachia mīana jīra mi mīa k'ria bima, māinepa ichi piuda jīra piui k'ria bima. ¹¹Māiya k'ria bima Tachi Ak'orepa mi chok'ae p'irabaripii pēra.

¹²Mia jarawēa bima mi abaeda māiya bit'a. Māinepa jarawēa bima mi abaeda jīp'a bit'a. Maamina māiya bai k'orea mi idiapadepa naa wāruma Jesucristopa mi māi k'orea atada pēra. ¹³Ūpēarā, mia jarawēa bima mi piarā māiya bit'a maamina mia nāi oo bima: mia naena oo badat'a k'risia atuak'ari naa p'ira wāruma, Cristo jīra bai k'orea. ¹⁴P'ira wāruma māi chi tauchaa bimá pai k'orea, Jesucristodepa nepia pajānepema atai k'orea, Tachi Ak'orepa t'ina pēra.

¹⁵Jōma tachi Cristo minachia k'awa berāpa māi jīra k'risiadai p'anima. Mārāpa k'ira awara k'risia p'anipira, Tachi Ak'orepa sāmaasá k'risiadai p'anit'a k'awapiipi. ¹⁶Maamina tachia k'awadada jōma oodai p'anima.

¹⁷Ūpēarā, mi jīra p'anat'i. Māra t'āena nipasidaide taipa unupisidama sāmaasá p'ananaí p'ani. Ūpēarā māiya berā paara nipat'i. ¹⁸Mia nāi bari k'ak'o minachia mārā jarasima māinepa jēa bīpa māicha jararuma: chok'arā

P'ilipense 3:18

ēpērarāpa āchia oo p'aninepa unupipatama chi Cristo k'urusude piuda k'orea pedea k'rianak'ait'a. ¹⁹Māipuru piutade Tachi Ak'orepa āchi minachia itiaipi. Āchi k'ak'uapa k'ria bit'a chi āchi ak'orepi.^e K'ira p'era oo p'ani k'orea pia pedepatama. Abapuru nāi ijūanepema k'risiapatama. ²⁰Maamina tachi pajānepemārāpi. Tachi K'aripaparí māmāipa cheit'a ni p'anima. Ichi Tachi Chipari Jesucristopi. ²¹Ichi

^e 3:19 Āchi k'ak'uapa k'ria bit'a chi āchi ak'orepi. Griego pedeade nāiya bi bima: āchi bi, āchi ak'orepi.

cherude tachi k'ak'ua piui bi k'ira awara ook'ari, māine ichi k'ak'ua jira minachia pia beepi. Ichi jua chaareadepa māiya oopi. Māi jua chaareadepa ichia nejōma p'ueipi.

4 ¹Māi k'orea mi ūpēarā, mia jarada jira Tachi Chiparide minachia ijāa p'anat'i. Mia māra minachia k'iria bima māinepa unu k'iria bima. Māra k'orea mi minachia arapá bima. Mārat'u mi arapaapipataipi.^f

Pablopa ūpēarā oopida

²Mia ūpēawēra Evodia māinepa ūpēawēra Sintik'ea chichupuria idiruma chi pia pedeadamērā Tachi Chipari Jesucristo ome p'ani pēra. ³Ichiaba pi, chi mi ome Tachi Ak'ōrepa oo bit'a oopari, mia piá idiruma māi ūpēawērarā k'aripamērā. Āchi, Clemente ome māinepa waapēarā sida mi ome minachia mimiasidama, chi pedea pia Cristo k'orea

Ūpēawēra Evodia māinepa ūpēawēra Sintik'ea (4:2-3)

k'awapidai k'orea. Jōma āchi t'i Tachi Ak'ōrepa ichi ewaricha chok'ae p'ananoi k'art'ade bi bima.

⁴Tachi Chipari Jesucristo ome p'ani pēra ewaricha arapá p'anat'i. Mia māicha jararuma: ¡Arapá p'anat'! ⁵Māra ēpērarā paara pia p'anit'a, jōmāirā unupit'i. Tachi Chipari chei ewari k'ait'a bima.

P'ilipense 4:6

⁶Ne paritua k'orea minachia k'irisiarāt'i, māipari Tachi Ak'ōrea it'aa chiidit'i, ichiá chichupuria idit'i, māinepa nejōma k'orea pia biade at'i. ⁷Māipa Tachi Ak'ōrepa māra sō māinepa māra k'risiat'a ne k'risiawēa p'anapiipi Jesucristo ome p'ani pēra. Māi ne k'risiawēa bait'a ēpērarāpa āchi tuaba p'ue k'awadaiwēma.

⁸Māi awara ūpēarā, jōma piarānepema, nejōma tachia pia bit'a unupataidepema, jōma jip'a bidepema, jōma nemietaawēa bidepema, jōmāirāpa k'riapataidepema, jōma chi piipará bayade a p'aninepema, nejōma piadepema

^f 4:1 Mārat'u mi arapaapipataipi. Griego pedeade nāiya bi bima: māra mi poro jūra jīparipi.

māinepa nejōma tachia pia jara-pataidepema k'īrisia p'anat'ī. ⁹Mia jarateada, chi mārāpa minēpa k'awadada, minēpa ūrinana māinepa ununana jōma oo p'anat'ī. Māine Tachi Ak'ōre māra ome baiḡi māinepa māra ne k'īrisiawēa biḡi.

**Ūpēārāpa ne tea peedada
k'orea Pablopa pia biade ada**

¹⁰Tachi Chiparidepa mi minachia arapá bima, mārāpa mi k'īrisia p'aninepa māicha ne tea peesida pēra. Māi mārāpa naena oo k'īria p'ananamina p'ue oodaé pasima. ¹¹Māiya jarawēa bima mi nenea bi pēra. Ne āareaine mia k'awasima māiya ne k'īrisiawēa bait'a, ara mia ne uru bidepa. ¹²Nenea bide māinepa ne minachia uru bide, sāmaasá bai k'awa bima. Mia k'awasima parituade sāmaasá ne k'īrisiawēa bait'a, ne jāwaa bide māinepa jarra bide; ne minachia uru bide māinepa newēa bide. ¹³Cristodepa jōma p'ue oopi ichia mi chaareapii bi pēra. ¹⁴Maamina mia mārā pia biade aruma, mi minachia mīa bide k'aripadada pēra. Piarā mārāpa pia oosidama.

¹⁵Ūpēārā P'ilipodepemarā, mārāpa k'awa p'anima chi pedea pia Cristo k'orea naa ijāasidaide mi Macedonia tuadepa tua awarai-dea jarateade wāside, ūpēārā waa-pēārā p'uurudepemarāpa miá ne

tea peedaé pasima. Aba mārāpuru miá māiyasidama. ¹⁶Mi Tesa-lónica p'uurude baside mārāpa bari k'ak'o minachia ne tea peesidama k'aripadai k'orea. ¹⁷Mia idiwēa bima mārāpa ne tea peedamērā, māipari k'īria bima pia oo p'ani k'orea Tachi Ak'ōrepa māra pia k'aripait'a. ¹⁸Nejōma mārāpa ūpēa Epap'rodito ome tea peedada mia jitasima. Māipuru ne minachia uru bima. Māipa mi pia baiḡi. Mārāpa tea peedada, k'era p'iumá Tachi Ak'ōrea teada jīra bima. Māi Tachi Ak'ōrepa pia unu bima. ¹⁹Piarā jōma mārāpa newēa p'anit'a, mi Pajānepema Ak'ōrepa nejōma pia uru bidepema Jesucristodepa teaipi. ²⁰Māipuru ewaricha Tachi Pajānepema Ak'ōrea pia pedeadai p'anima. Māiya beese.

Pablopa k'aadea bida

²¹Jōma ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemarā Jesucristo ome berá pia p'anapadade a jarat'ī. Ūpēārā mi ome p'ani pida pia p'anapadade a jara p'anima. ²²Jōma ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemarā nāmapemarāpa pia p'anapadade a jara p'anima. Ūpēārā chi Romane-pema chi atepe poro chaarea bi pae mimiapatairāpa māiya jara p'anima.

²³Mia k'īria bima Tachi Chipari Jesucristopa ichi sōpiadepa māra k'aripa bait'a.^g

^g 4:23 Griego pedeade chi eda waapēārā k'art'ade nāi bi bima: *Māiya beese*.

Colosense

K'art'a Pablopa bida

ũpëarã Colosa p'uurudepema pae

Tachia k'irisia p'anima äyo 60de Pablo eda jïa nibaside Roma p'uurude, nãi k'art'a bisit'a. Pablopa k'art'a P'ilemón pae tea peeside, nãi k'art'a sida tea peesima, ùpëarã Colosade berãpa mãinepa Laodiceade berã pida eda jaradamërá (4:16).

Pablo Colosadea wãk'a pasima (2:1). Epap'rapa naena Jesú k'orea pedea pia jarade wãsima (1:5-7). Ùpëarã Colosade, Laodiceade, Hierapolide berã jaratea bapachima (4:12-13). Mãirã p'uuru abarik'a tua abaide p'anasidama.

Epap'ra baside waapëarãpa k'irisia äyá k'irisia para p'aneesidama. Waa-pëarãpa Tachi Ak'orea pia pedeadai k'aepëra Tachi Ak'orepa it'aripa peedairá pia pedeapachidama. Waapëarãpa jarapachidama abaipa ächia jarateapatai ijãaipira nemietá oowëa bai. Mãi k'orea Epap'rapa Pabloa jarade wãsima. Pablopa nãi k'art'a bisima ùpëarã sea ijãapidaemaapa mãinepa Jesucristo chi atepe bi k'awadamërá (1:15-23; 2:6-23). Mãi awara Pablopa nãi k'art'ade bisima ùpëarã k'aripai k'orea (1:24—2:5). Mãi ïari bisima ùpëarã sãmaasá nipadai p'anit'a (3:1—4:6). Ùpëarã pae k'aadea bida 4:7-18de bima.

Nãi k'art'ade Pablopa naa bida

1 ¹Mi Pablopi. Tachi Ak'orepa pari k'iriana përa mi Jesucristopa peedapi. Tachi ùpëa Timoteo mi ome bima. ²Mia nãi k'art'a biruma Tachi Ak'ore ëpërarã, tachi ùpëarã Jesucristo ijãapatairã Colosa p'uurudepema pae. Taipa k'iria p'anima Tachi Pajãnepema Ak'orepa^a ichi sôpiadepa mãra k'aripa bait'a mãinepa ne k'irisiadawëa bapiit'a.^b

Ùpëarã k'orea Pablopa Tachi Ak'orea it'aa chiidida

³Tachi Chipari Jesucristo Ak'ore, Tachi Ak'orea it'aa chiidi-utacha taipa mãra k'orea sôpia p'aniane apatama. ⁴Taipa ùri p'anima mãrapa Jesucristode ijãa p'anit'a mãinepa jôma Tachi Ak'ore ëpërarã minachia k'iria p'anit'a. ⁵Mãra mãiya p'anima, k'awa p'ani përa Tachi Ak'orepa mãra pae nepia pajãne yaa uru bit'a. Mãi mãrapa naena

^a1:2 Tachi Pajãnepema Ak'ore. K'ãp'úra pedeade bi bima: *Dios el Padre*. ^b1:2 Tachi Pajãnepema Ak'ore. Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade bi bima: *Tachi Pajãnepema Ak'orepa mãinepa Tachi Chipari Jesucristo*.

ũrisidama chi piarãpëa pedea Jesucristo k'orea mãmamá che-side. Mãi pedea pia ⁶ũrisidaide mãmamá Tachi Ak'õrepa ichi sõpiadepa mãra piarã k'aripait'a ãarea k'awasidama. Ara mãiya mãi ewaridepa jõma tuacha ëpëerãpa minachia ijãamaa p'anima, nejõ biiri minachia chaupari jira. ⁷Mãi pedea tachi ùpëa Epap'rapa mãrá k'awapisima. Ichi taipa piarã k'ĩria p'anima. Tai ome abarik'a oo bima. Ichi Cristo pae pari mimia-paripi. Mãra k'aripai k'orea ne ãareaïne jip'a ooparima. ^c ⁸Ichia taiyá jarasima mãra Tachi Ak'õre Jaoredepa piarã chi k'ĩria p'anit'a.

⁹Mãiya ũrisidaedapema taipa mãra k'orea ewaricha Tachi Ak'õrea it'aa chiidi p'anima ichia oopi k'ĩria bi mãrá jõma k'awapimërá. Ichiaba it'aa idi p'anima ichia mãrá pia k'ĩrisiapimërá mãinepa ichi Jaoredepa pia k'ĩrisiapimërá. ¹⁰Mãiya mãra p'ue jip'a nipadaipi Tachi Chiparipa k'ĩria bi jira mãinepa ne ãareaïne ichia mãra pia unuipi. Piarã mãrapa nejõma pia oo p'aninepa nejõ pia chau bi jira tuananaipi mãinepa Tachi Ak'õre pia k'awapododaipi. ¹¹Taipa Tachi Ak'õrea it'aa chiidi p'anima ichi jua chaarea waibia bidepa mãra chaarea p'ananamërá. Mãiya mãra minachia mãi p'anit'a mãinepa mãrá mãipii p'anit'a pia

choadaipi. ¹²Mãiya arapá p'aninepa Tachi Pajãnepema Ak'õrea sõpia p'aniane adaipi. Mãra jõma ichi ëpëerã ome inaane pia bisima ichia uru bidepema jitadamërá. ¹³Tachi Ak'õrepa chi p'ãrionepema tiore juadepema tachi k'aripak'ari bisima ichi Warra k'ĩria bi juade ichidirã paara ua bamërá. ¹⁴Ichii Warradepa Tachi Ak'õrepa tachi nemietaadepema k'aripasima. ^d Tachia nemietá oodada ãarea k'ĩrisia atuasima.

**Cristo nejõma k'aepëra
chi atepe bit'a**

¹⁵ Chi tachia ununak'ai Tachi Ak'õre, mãi Jesucristodepa unupatama. Ichit'a Tachi Ak'õre Warra iwini përa nejõma Tachi Ak'õrepa ooda Chiparipi.

¹⁶ Ichidepa Tachi Ak'õrepa nejõma oosima. Pajãne be, nãi ijũane be, tachia unupatait'a mãinepa tachia ununak'ait'a ãarea oosima. Jõma ununak'ai minachia berã, chi atepe k'awa p'anirã mãinepa chi jua chaarea be oosima. Tachi Ak'õrepa nejõma Cristodepa oosima mãinepa Cristo pae oosima.

¹⁷ Nejõma ooi naena Cristo basima. Ne ãarea ichidepa bima. ^e

^c 1:7 Mãra k'aripai k'orea. Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade bi bima: *tai k'aripai k'orea*. ^d 1:14 K'aripasima. Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade bi bima: *k'aripasima ichi oadepa*. ^e 1:17 Ne ãarea ichidepa bima. Jara k'ĩria bima pajãne nibeerã, ijũane nibeerã mãinepa tachia ëpëerãpa ne p'ue oodak'apí sida.

18 Cristo ichi ĕpĕrarā chiparipi.^f
 Ichidepa āchi p'anima.
 Ichi ewaricha chok'ae
 bai k'orea naa chok'ae
 p'irabarisima. Māipuru ne
 āarea k'aepĕra chi atepe
 bima.

19 Tachi Ak'ōrepa k'īriasima
 Cristo ara ichi jīra bait'a.

20 Māinepa k'īriasima
 Cristodepa ne āarea
 pajānepema māinepa nāi
 ijūanepema ichi ome pia
 p'ananamĕrā.

Māipuru Cristo k'urusude
 oa ārinaneepuru ichi
 ome nek'īramariwĕa
 p'aneesidama.

21 K'achia oo p'aninepa māra
 naena Tachi Ak'ōrenepema awara
 p'anasidama māinepa piawĕa
 k'īrisia p'aninepa Tachi Ak'ōre
 nek'īramā p'anasidama. 22 Maa-
 mina Cristo piudadepa Tachi
 Ak'ōrepa māra ichi ome pia
 bisima ichi k'īrari k'achiwĕa
 p'ananamĕrā māinepa waapĕa-
 rāpa māra k'orea k'achia pedea-
 dawĕa p'ananamĕrā. 23 Māipuru
 Cristo minachia ijāa p'aninepa
 ibia choa p'anana p'anima. Chi
 pedea pia Cristo k'orea mārāpa
 ūrinana itu bidaiwĕa p'anima,
 māipari Tachi Ak'ōrepa ne teai
 jarada ni p'anana p'anima. Māi
 pedea pia jōma nāi ijūane^g jaratea
 p'anima. Ara māi pedea mia pida
 jaratea bima.

Pabloa ūpĕarā k'aripai k'orea jaratea bada

24 Naapae mia māra k'aripai
 k'orea minachia mīa bimina arapā
 bima. Māinepa Cristo k'orea
 wapida mīai bi pĕra, minachia
 mīa nipaipi jōma ichi ĕpĕrarā
 k'aripai k'orea. 25 Tachi Ak'ōrepa
 mi ichi ĕpĕrarā pae pari mimia-
 parī bisima. Māipuru ichi pedea
 jōma arī mārā jaratea bima.

26 Māi pedea chōarāenapema
 ewaride Tachi Ak'ōrepa k'awa-
 piwĕa basima, maamina idiapae
 māi ichi ĕpĕrarā k'awapisima.

27 Māi pedea pia bit'a k'awapiwĕa
 bada ichidirā k'awapisima. Māi
 pedea pia chi judiorāwĕ pae pida
 bima. Ichia k'awapiwĕa bada nāi:
 Cristo māra sōne bima. Ichidepa
 k'awa p'anima ichi pia bidepema
 jitadaipi.

28 Jōma k'īrisia k'awaadepa
 taipā Cristo k'orea jōmāirā jaratea
 p'anima jīp'a nipadamĕrā. Māiya
 taipā ĕpĕrarā āarea Cristo k'orea
 ne āareaine jīp'a p'anit'a Tachi
 Ak'ōrea unupidaipi. 29 Māi k'orea
 mi ĩapaawĕa mimia bima Cristopa
 ichi jua chaareapi bidepa.

2 1 Mia k'īria bima mārāpa nāi
 k'awadai: mi minachia mimia
 bima māra Colosadepemārā,
 ūpĕarā Laodicea p'uurudepemarā
 māinepa jōma ūpĕarā mi ununa-
 k'ai sida k'aripai k'orea. 2 Mia
 k'īria bima jōmāirā sōpiapiit'a,

^f 1:18 Ichi ĕpĕrarā chiparipi. K'āp'ūra pedeade bi bima: *Él es la cabeza del cuerpo, que es la iglesia.* ^g 1:23 Jōma nāi ijūane. K'āp'ūra pedea bi bima: *en toda la creación que está debajo del cielo.*

k'iria p'aninepa ará pia p'ananaí, mǎinepa piarǎ k'irisia k'awa uru p'aninepa pia p'ananaí. Mǎiya Tachi Ak'õrepa naena k'awapiwěa bada k'awadaipi. Mǎi Cristopi. ³Ichiapuru Tachi Ak'õre k'irisiat'a k'irisiapiipi mǎinepa ne minachia k'awapiipi. Mǎi k'irisiat'a mǎinepa ne k'awa p'anit'a minachia pia p'anima. ⁴Jõma mǎi mia jara bima mi ãpia pida piarǎ jira jara bidepa mǎra seapidaemaapa. ⁵Mi mǎra ome biwěmina k'irisiadepa mǎra ome bima. Mia k'awa bima mǎra ará pia p'anit'a mǎinepa Cristode minachia ijǎa p'anit'a. Mǎi k'orea arapá bima.

**Chiwidi jira p'aneenaipi
Cristode**

⁶Mǎrapa Tachi Chipari Jesu cristode ijǎanana pěra ichidepa nipat'i. ⁷Ichidepa chaarea p'ana-t'i k'arra minachia jita p'ani jira mǎinepa te pia ooda jira. Ichide minachia ijǎa p'ana-t'i ãpěarǎpa jarateadada jira, mǎinepa ewaricha Tachi Ak'õrea machi sõpia p'aniane at'i.

⁸Jirak'aua p'ana-t'i mi abaia pida mǎra seapidaemaapa chi pari k'irisiapiparidepa mǎinepa seaparí k'irisiadepa. Jõma makii chõarǎenapema k'irisiat'a jaore chaarearǎ nǎi ijũanepemapi. Mǎi pedea Cristo k'oreawěpi. ⁹Cristo, ěpěra k'ak'uade bit'a, mǎi piarǎ

Tachi Ak'õrepi. ^h ¹⁰Mǎra Cristo ěpěrarǎ pěra ichidepa nejõma uru p'anima Tachi Ak'õre ome pia p'ananaí k'orea. Ichi chi chaarea berǎ chi Poro Chaareapi. ¹¹Mǎra ichi ěpěrarǎ pěra k'ak'ua tauchaa-dada jira p'anima. Maamina ěpěra juapa oodawěma. Mǎipari jara bima tachi k'ak'uapa nemietá ooyá bidepema k'aripasima. Mǎi k'ak'ua tauchaada Cristopa oosima. ¹²Tachi Ak'õrepa ichi jua chaareadepa Cristo chok'ae p'irabaripisima. Mǎrapa Tachi Ak'õre mǎiya jua chaarea bi ijǎanana pěra porochoasidaide unupisidama Cristo ome t'ibarisidait'a mǎinepa Tachi Ak'õrepa mǎra ichi ome chok'ae p'irabaripisidait'a.

¹³Naena mǎra piu p'anisidama, ijǎanawěa p'anasidepa nemietá oopachida pěra. Mǎine tachi k'ak'uapa nemietá ooyá bi oopachidama. ⁱ Maamina Tachi Ak'õrepa mǎra Cristo ome chok'ae bisima. Jõma tachia nemietá oodada ichia k'irisia atuasima. ¹⁴Piarǎ nemietá oo p'ani k'orea tachi, Tachi Ak'õrea tee pará p'anasidama. Mǎipuru Moisepa bidade bi bima tachi piudai p'ani. Maamina Cristo k'urusude piuside Tachi Ak'õrepa mǎi tee p'anana ãarea k'irisia atuasima. ¹⁵Mǎipuru Tachi Ak'õrepa jõma tachia ununak'ai chi jua chaarea berǎ

^h 2:9 Mǎi jaore chaarearǎ k'apěra, Cristo atepe jua chaarea bima, ichi Tachi Ak'õreneepuru. ⁱ 2:13-14 Tachi k'ak'uapa nemietá ooyá bi oopachidama. Griego pedeadē nǎiya bi bima: k'ak'ua tauchaawěa p'aninepa.

p'uesima. Māi ooda ichia jōmāirá k'awapisima.^j

¹⁶Māipuru mārāpa k'opatai k'orea māinepa topatai k'orea ēpērarāpa k'achia pedeadaipira, āchi pedea ijāarāt'i. Mārāpa arapaapatai ewari ak'idak'a, jedek'o chiwidi ak'idak'a māinepa mimianak'apí ewari ak'idak'a k'orea āchia k'achia pedeadaipira, ijāarāt'i. ¹⁷Tachi Ak'ōrepa jōma makii ooi bada tau t'aua unupi basima. Maamina ichia ooi bada Cristodepa jōma oosima.

¹⁸Māi k'orea abai pida mārāpa nepia pajāne atadaiwēane adai-pira, ijāarāt'i.^k Chi māiya pedea-patairā sea nipapatama waapēarā k'aepēra k'aepe be jīra. Āchia Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā minachia k'īriapatama. K'āmo-k'araa jīra ununana minachia jarateapatama. Tachi k'ak'uapa ne piawēa ooyá bidepa epēra minachia k'awa bi jīra paritua k'īrisiapatama. ¹⁹Āchi Tachi Chipari Cristo^l ome p'aniwēma. Maamina Cristo epērarāpa ichidepa nejōma uru p'anima ichi ome ará pia p'anana k'orea. Ichidepa tachi waripatama Tachi Ak'ōrepa waripi bi jīra.

²⁰Māra Cristo ome ará piusida pēra chi nāi ijūanepema jaore chaarearāne ijāanaiwēa p'anima. Māi ꞑk'āre k'orea waidi māi

k'īrisia ijāa p'anima nāi ijūanepemarāpa ijāapata jīra? ²¹Nāiya jarapatama: «Jākii t'ōmarirāt'i, k'o ajororāt'i, jita ajororāt'i». ²²Jōma māi epērarāpa āchia k'īrisiadepa jarateapatama. Māi k'īrisia k'aade wānaiwēa p'anima jōma tachia k'odada māinepa todada jōpari pēra. ²³Piarā māi k'īrisiat'a ne k'awapari jīra bima. Āchia jarapatama ara tachi tuaba ne oo p'aninepa Tachi Ak'ōre ome p'ue pia p'anana p'ani, waapēarā k'aepēra k'aepea nipadai p'ani, māinepa ara tachi tuaba tachi k'ak'ua p'ua-pii p'aninepa minachia mīa p'anana p'ani. Maamina jōma makiiapa tachi k'ak'uapa nemietá ooyá bi jōpik'ama.

Ne it'aripema jiridai p'anima

3 ¹Māra Cristo ome chok'ae p'irabaridada pēra ne it'aripema jiri p'anat'i. Māma Cristo Tachi Ak'ōre juaraari suak'abari bima. ²Ne it'aripemarā k'orea k'īrisia p'anat'i. Nāi ijūanepema k'orea k'īrisia p'anarāt'i. ³Māiya p'irriadai p'anima, Cristo ome piudak'ari, ichi ome chok'ae p'ani pēra. Māi waapēarā k'awada-k'ama. Maamina Cristo Tachi Ak'ōre ome chok'ae bi pēra, māra sida Tachi Ak'ōre ome chok'ae p'anima. ⁴Māra Cristo k'orea chok'ae p'ani pēra ara ichi

^j2:15 Māi ewaride chi papaká berāpa āchi nek'īramaarā āarea p'uesidaide, maapae āchi p'uuruudea atewāsidama. Māma epēerā taade p'uurujāne p'irriapisidama, āchi p'eradamērā. ^k2:18 Mārāpa nepia pajāne atadaiwēane adai-pira. Griego pedeaide ichiaba jara bima: «abai pida māra piawēane adai-pira». ^l2:19 Tachi Chipari Cristo. Griego pedea bi bima: *chi poro*.

māicha unupirude māra ichi ome p'ananaipi. Māine ichi jīra k'ira-wārea p'ananaipi.^m

**Cristo k'orea tachi
chiwidi p'aneenana**

⁵Māipuru jōma nāi ijūanepema k'irisia māra sōne bi itu bit'i. Awarai ome k'airāt'i, ne k'ira p'era oorāt'i, māra k'ak'uapa nemietá ooyá bi oorāt'i, k'irisia k'achia k'irisiarāt'i, māinepa ne minachia uru p'ananai k'iria p'anarāt'i. Chi ne minachia k'iria uru bit'a juapa oodada sādo ijāa bi jīra bima. ⁶Jōma māi k'achia k'orea Tachi Ak'orepa ichide ijāanak'apiirā itiaipi.ⁿ ⁷Māra sida naena māiyya nipapachidama. ⁸Maamina naapae jōma nāi itu bit'i: māra sōnepa k'iruupatai, k'iruu pedepatai, waapēarā piawēa oopatai, waapēarā k'achia pedepatai māinepa pedea k'achia jarapatai.

⁹Waapēarā sea oorāt'i. Māra chi ēpēra naena p'ananaat'a itu bisidama, tachia neet'á sore wēapata jīra. Māinepa mārapa nemietá oopachidait'a itu bisidama. ¹⁰Neet'á chiwidi jūta jīra māra chiwidi p'aneesidama ara Tachi Ak'ore jīra p'ananamērā. Māi awara māra pia oopodotama ichi jīra p'aneenamērā māinepa ichi pia k'awadamērā. ¹¹Tachi Ak'orepa māiyya ooda pēra ichi k'irari griego judio ome abarik'a p'anima. K'ak'ua tauchaa

bi k'ak'ua tauchaawēa bi ome abarik'a p'anima. Tua awarai-depema, ne atua bi ēpēra ome abarik'a p'anima. Chi chipari pae pari mimiaparí, māi chi chipari pae pari mimiak'apí ome abarik'a p'anima. Cristo chi atepe piipará bima. Ichi jōmāirā sōne bima.

¹²Tachi Ak'orepa māra k'iria-nepa jiri atasima ichi pae pia p'ananamērā. Māipuru waapēarā k'ira chupuria p'anat'i. Ēpēra pia p'anat'i. Māra chi atepe be k'irisiarāt'i. Jōmāirā ome k'irisia piadepa p'anat'i. Ara machi paara choa p'anat'i. ¹³Jōmāirā ome choa k'awa p'anat'i. Abaipa piawēa oosira māi piawēa ooda k'irisia atuat'i. Mārapa piawēa oodada Tachi Chiparipa k'irisia atuada jīra māra pida k'irisia atuat'i. ¹⁴Māi awara jōmāirā ome chi k'iria tuanat'i. Māiyya māra jōmāirā ome tausia pia tuana-naipi. ¹⁵Tachi Ak'orepa māra t'isima k'ak'ua aba bi jīra p'ananamērā. Cristopa nek'iramariwēa p'anapi bima, māra sōne.^o Māiipa k'awapiipi k'āre oodai p'ani. Māiyya p'anat'i. Māinepa Tachi Ak'orea sōpia p'aniane at'i.

¹⁶Pedea Cristo k'orea māra sōne uru p'anat'i. Jōma Tachi Ak'ore k'irisiadepa chi jarateat'i māinepa chi k'aripat'i pia ijāanai k'orea. Tachi Ak'ore pedeade bi bit'a k'arit'i, ūpēarāpa k'aripatai māinepa Tachi Ak'ore Jaorepa

^m 3:4 Māra. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *tachi*. ⁿ 3:6 Ichide ijāanak'apiirā. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

^o 3:15 Cristopa. Griego pedea chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *Tachi Ak'orepa*.

k'aripiparí Tachi Ak'õrea k'ariti. Sõnepa Tachi Ak'õrea sõpia p'aniane a p'aninepa k'ariti.

¹⁷Māra pedeautade mǎinepa ne ooutade jōma oot'i Tachi Chipari Jesupa k'ĩria bi jĩra. Ichidepa Tachi Pajānepema Ak'õrea sõpia biade at'i.^P

**Ūpēarā āchi tiidapemarā
ome sāmāasá p'ananaí p'ani**

¹⁸Wērarā, mǎra k'ima pedea ūrit'i.⁹ Tachi Chipari Jesú ome p'ani pēra mǎiya oodai p'anima. ¹⁹Imik'ĩrarā, ara machi k'imarā k'ĩria p'anat'i. Āchi ome k'ĩruu p'anarāt'i.

²⁰Warrarā, mǎra ak'õrerā pedea ijāat'i Tachi Chiparipa mǎi pia unu biēra. ²¹Ak'õrerā, mǎra warrarā k'ĩruupirāt'i, k'ĩra piawēa bipidaemaapa.

²²Chi chipari pae pari mimiapatairā, mǎra chipari nǎi ijūanepemapa oopirut'a jōma oot'i. Maamina ichia ak'imaa bide puru oorāt'i, ichi ome pia p'ananaí k'orea. Mǎipari Tachi Ak'õre wap'ea p'ani pēra sõpiadepa jōma oot'i. ²³Jōma mǎrapa oo p'anit'a chok'eadepa oot'i Tachi Chipari pae oo p'ani jĩra. Maamina mǎiya oorāt'i ēpērarāpa mǎra pia ununamērā. ²⁴Mǎra Tachi Chipari Cristo pae pari mimiapatairāpi. Mǎrapa k'awa p'anima ichi pae pia oo p'ani pēra, ichia mǎrā chi ne atadai p'anit'a teapi.

²⁵Maamina chi piawēa oo bi Tachi Ak'õrepa itiaipi. Ichia jōmāirā abarik'a itiaparima.

4 ¹Chiparirā, jĩp'a oot'i chi mǎra pae pari mimiapatairā ome. Mǎra pida mǎra Chipari pajāne uru p'anit'a k'awa p'anima.

²Ewaricha Tachi Ak'õrea it'aa chiidi p'anat'i. It'aa chiidiutade tau ibia p'anat'i mǎinepa Tachi Ak'õrea sõpia p'aniane at'i.

³Tai k'orea it'aa chiidit'i Tachi Ak'õrepa eda wāpatai ewaru jĩra chi Cristo k'orea naena k'awapiwēa bada itu jarateapimērā. Mǎi jaratea bi k'orea mi eda jĩa nibi uru p'anima. ⁴It'aa chiidit'i mia pia jarateamērā mia ooi bi jĩra.

⁵Cristode ijāanak'apĩrā t'āena k'ĩrisia k'awa p'aninepa nipat'i. Ewaricha jirit'i ichi k'orea āchiá k'awapidaí k'orea. ⁶Pedea piadepa pedeat'i jōmāirāpa pia ūrinamērā. Mǎiya Cristo k'orea chiidiutade mǎrapa k'awa p'ananaipi sāmāasá p'anoonai p'ani.

**Pablopa nǎi k'art'ade
k'aadea bida**

⁷⁻⁸Tachia k'ĩria p'ani ūpēa Tík'ik'o mia mǎramá peeruma mi k'orea k'awadamērā mǎinepa sõpiadamērā. Ichia mi ome Tachi Chiparipa oo bi ne āareaíne pia oo bima. Ichia tai k'orea mǎrā āarea nepiriipi. ⁹Tík'ik'o ome ūpēa Onésimo peeruma. Ichia ne āareaíne jĩp'a oo bima

^{P 3:17} Tachi Pajānepema Ak'õrea. Griego pedeade nǎiya bi bima: *Dios el Padre*.

^{9 3:18} Wērapa imik'ĩra abapuru uru bai bima. Ara mǎiya imik'ĩra pida wēra abapuru uru bai bima.

māinepa taipa ichi k'iria p'anima. Tik'ik'opa māinepa Onésimo pida mārā nepiridaipi jōma nāma sāmaasá nibit'a.

¹⁰Ūpēa Aristarco mi ome eda jīa nibima. Ichia mārā pia bapade a jara peeruma. Bernabé meme warra Marcopa pia bapade a jara peeruma mārā. Ichi k'orea mia naena k'art'ade bisima. Ichi māramá wāipira, ichiá pia pedeat'i. ¹¹Māinepa ūpēa Jesús, Justo apataipa pia bapade a jara peeruma mārā. Ūpēarā judiorā-nepema māi ūpea p'anipa nāma mi k'aripa jaratea p'anima Tachi Ak'ōrepa ichidirā ichi juade ua bi k'orea. Māi ūpēarā k'orea mi sōpia baparima. ¹²Chi mārā p'uurudepema Epap'rapa pia bapade a jara peeruma mārā. Ichi Jesucristo pae pari mimia-paripi. Ichia ewaricha Tachi Ak'ōrepa it'aa chiidi baparima mārā ne āareaine choa p'anana-mērā, minachia ijāa p'ananamērā māinepa jōma Tachi Ak'ōrepa oopi k'iria bi k'awadak'ari ooda-mērā. ¹³Mia jararuma: ūpēa

Epap'ra piarā mimia bima mārā k'aripai k'orea, jōma ūpēarā Laodicea p'uurudepemarā māinepa Hierápoli p'uurudepemarā k'aripai k'orea. ¹⁴Ūpēa nēarā teaparí Lucapa pia bapade a jara peeruma mārā. Ichi taipa k'iria p'anima. Ūpēa Dema pida pia bapade a jara peeruma mārā.

¹⁵Tachi ūpēarā Laodicea p'uurudepemarā pia p'anapade a jara peeruma. Tachi ūpēawēra Ninp'a māinepa jōmāirā Cristode ūpēarā ichi tede ará nibeepatairā pia p'anapade a jara peeruma.

¹⁶Mārāpā nāi k'art'a eda jarada-k'ari ūpēarā Laodicea p'uurudepemarā pida eda jarapit'i. Mārā pida chi k'art'a mia āchimá tea peeda eda jarat'i. ¹⁷Ūpēa Ark'ipoa jarat'i: «Tachi Chiparipa oopi bi āarea oo base».

¹⁸Mi Pablopi. Ara michi juapa biruma mia tea peerut'a āchi arapá p'ananamērā. Mi eda jīa nibi uru p'ani k'orea Tachi Ak'ōrepa it'aa chiidi p'anat'i. Mia k'iria bima Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa mārā k'aripa bamērā.

1 Tesalonicense

Chi naapema k'art'a Pablopa bida ũpëarã Tesalónica p'uurudepema pae

Pablo Tesalónica p'uurudea naa wãna k'orea bi bima Hecho 17:1-10de. Tesalonicadepa Berea p'uurudea wãk'ari, maapae mãmãipa Atena p'uuru-dea wãsima. Mãma bide Timoteo jũtea Tesalonicadea peesima. Mãine Pablo Corinto p'uurudea wãsima. Tesalonicadepa Timoteo Silvano ome Pablomá wãsidama. Ûpëarã Tesalonicadepemarã k'orea nepiridada përa Pablopa chi naapema k'art'a ùpëarã Tesalonicadepemarã pae bisima. Ayo 51ne Corinto p'uurudepa tea peesima.

Mãi naapema k'art'ade Pablopa ùpëarã k'orea Tachi Ak'õrea pia pedeasima (1:1-10de). Mãi ñari k'ĩrisiapisima áchi t'ãena pia nipada k'orea (2:1-16de). Mãi ñari bisima áchi k'orea k'ĩrisia bi përa ak'ide wã k'ĩria bit'a. (2:17—3:5). Mãi ñari, Timoteopa áchi k'orea pia jarada bisima (3:6-13de). Mãi ñari bisima sãmaasá ùpëarã p'ananaí p'anit'a (4:1-12de). Mãi ñari bisima Cristo chei k'orea (4:13—5:11). Chi k'art'a jõma bii naena, Pablopa ùpëarã ùraana 5:12-28de bima.

Nãi k'art'ade Pablopa naa bida

1 ¹ Mi Pablopì. Nãi k'art'a biruma ùpëarã Tesalónica p'uurudepemarã pae. Mãra Tachi Pajãnepema Ak'õrenepì mãinepa Tachi Chipari Jesucristodepì.^a Ûpëa Silvano mãinepa Timoteo mi ome p'anima. Taipa k'ĩria p'anima mãra ne k'ĩrisiadawëa p'ananamërá mãinepa mãra Ak'õrepa mãinepa Tachi Chipari Jesucristopa áchi sõpiadepa mãra k'aripa bait'a.

Ûpëarãpa pia oodada

² Taipa ewaricha Tachi Ak'õrea it'aa chiidiutade mãra k'orea sõpia

p'aniane apatama. ³ Taipa Tachi Ak'õre k'ĩrari ewaricha k'ĩrisiapatama mãrapa Tachi Ak'õrene ijãa p'aninepa pia oo p'anit'a, chi k'ĩria p'aninepa waapëarã k'aripa p'anit'a, mãinepa Tachi Chipari Jesucristopa mãra k'aripait'a k'ëet'aadawëa ni p'anit'a.

⁴ Ûpëarã, Tachi Ak'õrepa mãra minachia k'ĩriaparima. Taipa k'awa p'anima ichia mãra jiri atasima. ⁵ Taipa chi pedea pia Cristo k'orea mãrá jarateasidaide taipa pedeadeepuru pedeadaé pasima. Mãipari mãi pedea piarã arí k'awa p'ani përa Tachi Ak'õre Jaore jua chaareadepa pedeasidama. Mãrapa k'awa p'anima tai

^a 1:1 Tachi Pajãnepema Ak'õrenepì. K'ap'ura pedeade bi bima: *Dios el Padre.*

sāmaasá m̄ara paara p'anapachi-t'a, m̄ara pia p'ananamēŕa. ⁶Ara māiŷa m̄arapa tai p'anapachi j̄ira oo p'aneesidama. Tachi Chipari nipada j̄ira oo p'aneesidama. M̄ara minachia m̄ia p'animina Tachi Ak'õre Jaorepa arapaa-pik'ari, chi pedea pia ij̄aasidama. ⁷M̄aiŷa j̄õma Cristode ij̄aa berã Macedonia tuadepemarãpa m̄ainepa Acaya tuadepemarãpa m̄ara k'orea ŷirisidama sãmaasá p'ananaŷi p'ani. ⁸M̄ai ãchit'ura m̄aranepemarãpa Tachi Chipari pedea ŷirinaé pasima, m̄aiŷari tuacha ép̄erarãpa k'awasidama m̄arapa Tachi Ak'õrene ij̄aa p'anit'a. M̄ai k'orea ¿taipa m̄ara k'orea k'ãre waa jaradaima? ⁹Ara ãchia jara p'anima sãmaasá tai m̄aramá chedak'ari, m̄arapa pia pedeasidait'a, m̄ainepa sãdo be itu bisidait'a Tachi Ak'õre piarã chok'ae b̄ide ij̄aanai k'orea. ¹⁰Ãchia jara p'anima sãmaasá m̄arapa Tachi Ak'õre Warra Jesú pajãnepa chei ni p'anit'a. Ara m̄ai Jesú piuda pada Tachi Ak'õrepa chok'ae p'irabaripisima. Ichia Tachi Ak'õrepa tachi itiai pada k'aripasima.

**Pablopa Tesalónica
p'uurude ooda**

2 ¹Ūp̄earã, m̄arapa k'awa p'anima tai m̄aramá wã p'anasidaide tai pari wãnaé pasima. ²K'awa p'anima m̄aramá wãnai naena P'ilipodepemarãpa tai k'orea k'achia pedeasidait'a

m̄ainepa piaw̄ea oosidait'a. M̄ai awara m̄aramá chesidaide chok'arairãpa k'irianaé pasima taipa jaratea p'anit'a. Maamina Tachi Ak'õrepa s̄opiapisima ichi pedea pia m̄arã ne wap'eaw̄ea jarateadamēŕa. ³Taipa m̄arã māiŷa k'irisiapidaé pasima piarãp̄ew̄ene jarateadada ij̄aanamēŕa. M̄ainepa seadaw̄ea p'anasima m̄ara seadai k'orea. ⁴M̄aiŷari Tachi Ak'õrepa pia ununa p̄era tai bisima ichi pedea pia jarateadamēŕa. M̄ai-puru taipa jarateautade, māiŷa-nak'ama chi ép̄erarãpa tai ak'idak'ari, k'irianaemēŕa. Aba jarateapatama tai Tachi Ak'õre ome pia p'ananamēŕa. Ichia k'awa bima tachi s̄õnepa k'irisiapatait'a. ⁵M̄arapa k'awa p'anima taipa seadepa m̄ara ép̄erã piade adaé pasima. M̄ainepa erreara jiridayá seadepa jarateadaé pasima. M̄ai Tachi Ak'õrepa k'awa bima. ⁶Taipa jiridaé pasima m̄arapa, waap̄earã pida tai k'orea pia jaramēŕa. M̄ai awara tai Cristopa peedairã p̄era tai jua chaareadepa p'ananaŷi p'anasima m̄ara t'ãena. Maamina māiŷa oodaé pasima. ⁷M̄aiŷari k'iria p'aninepa taipa m̄ara k'aripa p'anasidama chi naepa chi warra chak'erã ak'ipari j̄ira. ⁸Taipa m̄ara minachia k'iria p'ani p̄era abapuru chi pedea pia Tachi Ak'õre k'orea m̄arã jarateadaé pasima, m̄aiŷari ne ãareanepa k'aripadai k'orea p'anasidama. ⁹Ūp̄earã, m̄arapa k'awa p'anima ãst'á m̄ainepa

© 1996 David C. Cook

*Pablo pa p'aru te k'apachima,
erreara jitai k'orea. (2:9)*

teamasi pida ĩapaadawēa mimia-pachidama erreara ununai k'orea. Taipa pedea pia Tachi Ak'ōre k'orea mārā jaratea p'anasidaide k'ĩrianaé pasima mārāpa taiyá ne teadait'a mārā pae chaarea bipidaemaapa.

¹⁰Mārāpa k'awa p'anima, Tachi Ak'ōre pida k'awa bima tai mārā chi Cristode ĩjāapatairā t'āena pia, jĩp'a māinepa nepira parā biade adawēa nipasidama. ¹¹Māi awara k'awa p'anima ak'ōrepa ara ichi warrarā ome oopari jĩra taipa machicha māiya oo p'anasi-dama. ¹²Taipa minachia ũraasidama mārā Tachi Ak'ōrepa k'ĩria bi jĩra nipadamērā. Ichia mārā t'ĩsima ichi juade ua bai k'orea māinepa ichi pia bidepema uru p'ananamērā.

¹³Taipa ewaricha mārā k'orea Tachi Ak'ōrea sōpia p'aniane apatama. Taipa Tachi Ak'ōre pedea jarateadada mārāpa ũrisidaide,

ēpērarāpa k'ĩrisia p'ani jĩra ĩjāanaé pasima. Māipari māi pedea piarā Tachi Ak'ōre pedeat'a k'awadada pēra ĩjāasidama. Ara māi pedea mārā chi Cristode ĩjāapatairā pia oopi bima. ¹⁴Ūpēarā, mārāpa ĩjāa p'ani k'orea ara machi tuadepemarāpa mārā piawēa oo p'anasidama ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemarā judiorā tuade māiyana jĩra. Māma Jesucristode ĩjāapatairā judiorā chi ĩjāanak'apiirāpa piawēa oo p'anasidama. ¹⁵Ara āchi mārāpa Tachi Chipari Jesú māinepa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā peasidama. Māi awara tai āyá jeret'aasidama. Āchi Tachi Ak'ōrepa pia unuk'ama. Āchi jōmāirā ome chi nek'ĩramaapi. ¹⁶Taipa jarateadai p'anine judiorāwēmā Tachi Ak'ōrepa k'aripamērā, āchia itu jarateapidaemaa p'anasidama. Māiya nemietá atepe oo p'ani pēra Tachi Ak'ōrepa ichi k'ĩruu bidepa āchi minachia itiaipi.

**Pablo Tesalonicadepema
ūpēarā ak'ide wā k'ĩria bada**

¹⁷⁻¹⁸Ūpēarā, tāaraawēa bima tai mārā ome p'anana āyá wānana. Ara nāiena taipa mārā ununawēa p'animina k'ĩrisiadepa mārā ome p'anima. Taipa piarā mārā ak'ide wā k'ĩria p'anasidama maamina tiorepa itu peek'aemaa bi jĩra basima. Mi piarā māramá wāyá oo bapachima. ¹⁹Piarā tai mārā k'orea arapá p'anima. Māi awara k'awa p'anima Tachi Chipari Jesucristo cherude taipa mārā jĩp'a

p'anit'a ichiá unupidaipi. Māine ichi k'irari māra k'orea tai sōpia p'ananaipi.^b ²⁰Piarā māra k'orea pia pedea k'iria p'anima awarairá, māinepa māra k'orea tai sōpia p'anima.^c

3 ¹⁻²Taipa waa p'ue choadaé pasi pēra tai tuaba Atena p'uurude p'anímisa, k'irisiasidama tachi ūpēa Timoteo māmamá peedait'a. Tachi Ak'ōre pae mimiaparí Timoteopa tai ome abarik'a pedea pia Cristo k'orea jarateaparima.^d Ara māine ichi peesidama māra Cristode pia ijāa p'ani k'orea tausia p'ananamērā, ³māinepa māra mīa p'anine ne minachia k'irisipidaemaapa. Mārapa k'awa p'anima Cristode ijāa p'ani k'orea tachi nepira paraadaí p'anima. ⁴Māra ome p'anasidaide taipa jarapachidama epērarāpa tachi nepira paraapidaí. Mārapa k'awa p'anima piarā māiyasit'a. ⁵Māi k'orea mia waa p'ue choawē pēra Timoteo māmamá peesima wapida Cristode ijāa p'ani k'awai k'orea. Mia k'irisia basima tiorepa mārā Cristo itu bīpisit'a. Māiyanapara taipa mārā Cristo k'orea jarateadada pari beei pasima.

⁶Maamina Timoteo māmamá bada taimá chesima. Mārapa Cristode ijāa p'ani k'orea māinepa māra k'iria k'orea ichia

pia jarade chesima. Ichia jarasima mārapa tai k'iria p'aniane a p'aniēra, tai k'irisia atuadawēa p'anit'a, ichiaba tai unu k'iria p'anit'a taipa māra unu k'iria p'ani jīra. ⁷Māipa ūpēarā, taipa k'awasidama mārapa Jesude wapida ijāa p'ani. Māipuru tai minachia mīa p'anímisa sōpiasidama. ⁸Jāapae tai piarā sōpia p'aneesidama, k'awa p'ani pēra mārapa Tachi Chiparide choa p'anit'a. ⁹¿Sāmaasá jara-daima, tai sō arapá p'anit'a Tachi Ak'ōre ome, māra k'orea? ¹⁰Āst'á māinepa teamasi taipa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidipatama māra ak'ide wānai k'orea. Māiyo mārapa Cristo k'orea waidi atua p'ani, taipa p'ue jarateadaipi jōma atepē ijāanamērā.

¹¹Taipa Tachi Ak'ōrea māinepa Tachi Chipari Jesua it'aa chiidi p'anima tai māmamá māicha wāpidamērā.^e ¹²Taipa k'iria p'anima Tachi Chiparipa māra k'aripa bai jōmāirā ome minachia chi k'iria p'ananamērā taipa māra minachia k'iria p'ani jīra. ¹³Māinepa it'aa chiidi p'anima Cristopa māra k'aripak'ari, sōnepa minachia ijāanamērā. Māiyo Tachi Chipari Jesús jōma ichidirā ome cherude māra Tachi Ak'ōre, tachi Pajānepema Ak'ōre taade nemietá newēa p'ananaipi.

^b 2:19 Māra k'orea tai sōpia p'ananaipi. Griego pedeade nāiyo bi bima: māra tai poro jūra jīparipi. Pablopa jara basima poro jūra jīparí jī bi jīra ichi ūpēarā k'orea arapá bai. ^c 2:20 Māra k'orea pia pedea k'iria p'anima awarairá. K'āp'ūra pedeade bi bima: orgullo. ^d 3:1-2 Tachi Ak'ōre pae mimiaparí. Griego pedeade eda chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: Tachi Ak'ōre pae pari mimiaparí. ^e 3:11 Tachi Ak'ōrea. K'āp'ūra pedeade bi bima: Dios el Padre.

**Sāmaasá nipadai p'ani Tachi
Ak'õrepa pia unumēŕá**

4 ¹Māi awara ũpēarā, taipa māŕá jarateasidama sāmaasá Tachi Ak'õre k'ĩrari nipadai p'ani ichia pia unumēŕá. Tachi Chipari Jesú t'ĩne taipa māŕá chichupuria idi p'anima ara māi jĩra nipadamēŕá. Piarā māŕapa māiƵa oomaa p'anima, maamina pia oot'ĩ.

²Tachi Chipari Jesudepa taipa jarateadada māŕapa k'awa p'anima.

³Tachi Ak'õrepa k'ĩria bima māŕa ichi pae pia p'ananamēŕá. Māipuru māŕa k'ak'uaapa nemietá ooyá bi oorāt'ĩ. ⁴Māŕa k'ak'ua jĩp'a k'awa uru p'anat'ĩ nemietá oopidaemaapa Tachi Ak'õre k'ĩrari māinepa ĕpēarā k'ĩrari pia p'ananamēŕá.^f

⁵Nāi k'ak'uaapa nemietá ooyá bi oorāt'ĩ Tachi Ak'õrene ijāanak'apiirāpa oopata jĩra. ⁶Māineepuru tachi ũpēarā nemietá oorāt'ĩ, māinepa māiƵa searāt'ĩ. Jōma makii Tachi Chiparipa itiaipi taipa māŕá jaradada jĩra. ⁷Tachi Ak'õrepa tachi jiri ataé pasima k'achiade p'ananamēŕá, māipari jiri atasima ichi pae jĩp'a p'ananamēŕá. ⁸Chi māi mia jarateada itu birupa, ĕpērapa jarada itu biwēma, māipari Tachi Ak'õrepa jara bit'u itu biruma. Ara māi Tachi Ak'õrepa ichi Jaore māŕá teasima nemietá newēa p'ananamēŕá.

⁹Māi awara māŕa sāmaasá ũpēarā ome chi k'ĩria p'ananai

p'ani k'orea, mia nāi k'art'ade ĵk'āre biima? Ara Tachi Ak'õrepa māŕá māi jarateasima. ¹⁰Māŕapa jōma ũpēarā Macedonia ijūanepema māiƵa k'ĩria p'anima. Maamina ũpēarā, taipa māŕá chichupuria idi p'anima atepe chi k'ĩria p'ananamēŕá. ¹¹Māinepa jirit'ĩ jōmāirā paara ne k'ĩrisiada-wēa tuananai k'orea. Waapēarā nepirade barirāt'ĩ. Māŕa juapa mimiat'ĩ taipa jaradada jĩra. ¹²MāiƵa p'anipira, māŕapa ninai-wēa p'ananaipi awarairāpa māŕá ne teadait'a. Ichiaba Jesude ijāanak'apiirāpa māŕa pia ununaipi.

Jesú māicha chei k'orea bida

¹³Ũpēarā, taipa k'ĩria p'anima māŕapa chi Jesude ijāapatairā piudaadarā k'orea k'awadamēŕá. MāiƵa māŕa sōp'ua p'ananaiwēma Tachi Ak'õrene ijāanak'apiirā sōp'ua p'anapata jĩra. Āchi sōp'ua p'anapatama chi piuda sāmaasá bai k'awadawē pēra.^g ¹⁴Maamina tuchia Jesú piu bada chok'ae p'irabarisit'a ijāa p'anima. Māipuru k'awa p'anima Jesude ijāapatairā piudaadarā Tachi Ak'õrepa jōma chok'ae p'irabaripik'ari ichi ome atewāipi.

¹⁵Māi k'orea Tachi Chiparipa jarada taipa māŕá jarautama: Tachi Chipari cherude tachi, chi wapida chok'ae berā chi piudaadarā naa ichimá wānaiwēma. ¹⁶Māi k'aepēra Tachi Chipari

^f4:4 *Māŕa k'ak'ua.* Griego pedeade nāiƵa bi bima: *māŕa chok'o.* Waapēarāmá māi pedeapa jara bima «māŕa k'ima». ^g4:13 *Piudaadarā.* Griego pedeade nāiƵa bi bima: *k'āi p'anima.*

pajānēpa cheipi. Tachi Chipari pedearu jīk'ua ūrinaipi māinepa chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda chi minachia k'awa bi pedearu ūrinaipi. Ichiaba chi Tachi Ak'ōre ānimara k'achu chaaru jīk'ua ūrinaipi. Māine chi Cristode ijāapatairā piudaadarā naa chok'ae p'irabaridaipi. ¹⁷Ara māine tachi, chi chok'ae berā, āchi ome ará it'aa wānaipi Tachi Chipari ome jīarane chi ununai k'orea. Māiya Tachi Chipari ome ewaricha tuanaipi. ¹⁸Māi pedeapa ara machi paara sōpia p'aneepit'i.

**Tachi Chiparipa itiai
ewari k'orea bida**

5 ¹Ūpēārā, mia nāi k'art'ade biwēma māi ewari parudea cheit'a, ²mārapa pia k'awa p'ani pēra Tachi Chiparipa itiai ewari māiya bide cheit'a, nechiaparí teamasi chepari jīra. ³Ēpērarāpa nāiya jara p'ananaipi: «Aarea ne k'irisiawēa p'anima, p'eradawēa p'anima». Māiya p'anine chi jōma jōi ewari cheipi wēra warra t'ōyá bi p'ua bi jīra. Māine āchi mi āpia pida mīrunaiwēma.

⁴Maamina ūpēārā, māra p'ārione p'aniwēma. Māipuru Tachi Chiparipa itiaide cheru ewaride māra p'eradaiwēma nechiaparí cherude p'erapata jīra. ⁵Jōma māra ewari inaane-pemapi.^h Tachi teamasi p'āriopemawēma. ⁶Māipuru tachi k'āi p'aniwēma waapēārā k'āi

p'anapari jīra, māipari tau p'it'á p'ananai p'anima māinepa k'īra jīp'a p'ananai p'anima. ⁷Chi k'āi berā teamasi k'āipatama māinepa chi it'ua to berā teamasi it'ua topatama. ⁸Māit'u tachi chi āst'aa-pema pēra ērea p'ananai p'anima. Cristode ijāa p'ananai p'anima, waapēārā k'īria p'ananai p'anima, māinepa Tachi Ak'ōrepa itiai pada k'aripait'a ni p'ananai p'anima. Māiya ara tachi pia ak'i p'ananai p'anima, papaká bipa ichi poro īri ne chaarea jīpari jīra, māinepa k'ak'uade ne chaarea bi jīpari jīra. ⁹Tachi Ak'ōrepa tachi t'īé pasima itiai k'orea, māipari t'īsima Tachi Chipari Jesucristodepa k'aripamērā. ¹⁰Ichi tachi pari piusima. Māipuru tachi chok'ae p'anipira māiyawēpīra piudaadapira, ichi cherude ichi ome ará chok'ae p'ananaipi. ¹¹Māi k'orea waa-pēārā paara sōpia p'anapit'i. Māinepa chi k'aripa p'anat'i pia ijāanai k'orea mārapa oo p'ani jīra.

**Pablopa ūpēārā
k'aadea jarateada**

¹²Māi awara ūpēārā, taipa chichupuria idi p'anima chi ūpēārāpa māra t'āena chi Tachi Ak'ōrepa oo bit'a oopatairā minachia wap'eadamērā. Āchia Tachi Chipari Jesucristodepa māinepa āchi jua chaareadepa māra ak'ipatama. Māra sāmaasá nipadai p'ani jarateapatama. ¹³Āchi k'orea

^h 5:5 Jōma māra ewari inaane-pemapi. Griego pedeade nāiya bi bima: *Māra inaane-pema māinepa ewari āst'aade-pema warrarāpi.*

pia k'ĩrsiat'i. ˜Achia oo p'ani k'orea minachia k'ĩriat'i. Jõmãirã ome pia tuanat'i.

¹⁴Ûpëarã, taipa chichupuria idi p'anima chi mãra t'ãena k'oa p'ania ũraat'i. ˜Achi sõne k'ĩra piawëa berá sõpiapit'i mãinepa chi ëpëerã p'ue choadawëa berã mãinepa chi ibiwëa berã k'aripa-t'i. Jõmãirã ome choat'i. ¹⁵Ûrit'!
Abai pida mãra piawëa oosira ichi jõnea piawëa oorãt'i. Mãipari ewaricha ara machi paara nepia oot'i, mãinepa waapëarã paara pida.

¹⁶Nejõmane arapá p'anat'i.

¹⁷Ûapaadawëa Tachi Ak'õrea it'aa chiidi p'anat'i. ¹⁸Nejõma k'orea Tachi Ak'õrea sõpia p'aniane a p'anat'i. Mãit'a Tachi Ak'õrepa k'ĩria bima, mãra Jesucristode ãjãapatairã përa.

¹⁹Tachi Ak'õre Jaorepa oo bit'a itu birãt'i.ⁱ ²⁰Tachi Ak'õre pari pedeaparipa jara bi itu birã-t'i. ²¹Jõma mãi jĩrak'aua ũrit'i,

maapae aba chi piadepuru ãjãat'i. ²²Nemietá mi ãpia pida oorãt'i.

²³Mia k'ĩria bima Tachi Ak'õrepa mãra ichi pae ãarea pia p'anapimërá. Ichia tachi ne k'ĩrisiawëa p'anapiparima. Mia k'ĩria bima Tachi Ak'õrepa mãra jaore, mãra k'ĩrisia mãinepa mãra k'ak'ua ãarea pia ak'imërá. Mãiya Tachi Chipari Jesucristo cherude, waapëarãpa mãra mi ãpia pida nemietaade p'aniane a jaradawëa p'ananaipi. ²⁴Chi mãra T'ĩnapa jõma mãiya ooipi ichia jarada jĩra.

Pablopa k'aadea bida

²⁵Ûpëarã, tai k'orea Tachi Ak'õrea it'aa chiidit'i.

²⁶Piarã k'ĩria p'aninepa jõma ãpëarã pia p'anapadade a jarat'i.^j

²⁷Mia Tachi Chiparidepa jara-ruma: nãi k'art'a ãpëarã ãarea k'ĩrari eda jarat'i.

²⁸Mia k'ĩria bima Tachi Chipari Jesucristopa ichi sõpiadepa mãra k'aripa bait'a.

ⁱ5:19 Griego pedeade mãi nãiya bi bima: *Tachi Ak'õre Jaore urua bit'a k'iip'et'arãt'i.*

^j5:26 *Piarã k'ĩria p'aninepa.* Griego pedeade nãiya bi bima: *uitarra sõt'i.*

2 Tesalonicense

Chi k'aadeapema k'art'a Pablopa bida ũpẽarã Tesalónica p'uurudepema pae

Chi naapema k'art'a bik'ari Pablopa ũrisima ũpẽarã minachia mĩa p'anit'a, sea jarateapatairã áchi t'ãena chesidait'a, mãinepa waapẽarã ũpẽarã chi k'oa p'ani k'orea. Mãi k'orea nãi k'aadea k'art'a bisima. Ũpẽarã k'orea Tachi Ak'orea sõpia biade ak'ari it'aa chiidisima áchia pia ijãanamẽrá (1:1-12; 2:13-17). Mãi awara Tachi Ak'orepa itiai ewari k'orea ãarea bisima waapẽarãpa sea jaratea p'anana ijãapidaemaapa (2:1-12). Mãi ñari bisima áchia Tachi Ak'orea it'aa chiidi p'ananai p'ani mãinepa chi k'oa berãpa mimianai p'ani (3:1-15). Ichia ũpẽarã pae k'aadea bida 3:16-18de bima.

Pablopa nãi k'art'ade naa bida

1 ¹Mi Pablopì. Nãi k'art'a biruma ũpẽarã Tesalónica p'uurudepemarã pae. Mãra Tachi Ak'ore Pajãnepemanepi^a mãinepa Tachi Chipari Jesucristodepì. Ũpẽa Silvano mãinepa Timoteo mi ome p'anima. ²Taipa k'ĩria p'anima Tachi Pajãnepema Ak'orepa mãinepa Tachi Chipari Jesucristo pida áchi sõpiadepa mãra k'aripamẽrá mãinepa ne k'ĩrisiadawẽa p'anapidamẽrá.

Tachi Ak'orepa ichi pedea ijãanak'apiirã itiaipì

³Ũpẽarã, taipa ewaricha mãra k'orea Tachi Ak'orea sõpia p'aniane apatama. Taipa mãiya oodai pia bima. Mãrapa ewaricha Cristode pia ijãa p'anima mãinepa machicha pia chi k'ĩria p'anima. ⁴Mãi k'orea taipa epẽrarã Tachi

Ak'orenepemarã p'anímá mãra k'orea arapá nepiripatama. Jara-patama epẽrarãpa mãipidai k'orea ep'ẽ p'animina mãrapa wapida Cristode ijãa p'ani mãinepa minachia mĩa p'animina jõma choa p'ani. ⁵Mãipa k'awapi bima Tachi Ak'orepa ichi jip'a bidepa epẽerã itiaparit'a. Mãiya ichia mãra pia unu bima ichi juade ua bai k'orea. Mãi k'orea idiapae ãarea mĩa p'anima.

⁶Tachi Ak'orepa jip'a bipa epẽrarã itiaparima. Ichia chi mãra mãipi p'anirã mãapiipì. ⁷⁻⁸Maamina mãra, chi mĩa berã ñapaapiipì tai ñapaapii bi jira. Mãiyaipì Tachi Chipari Jesús ichi it'aripa peedairã jua chaarea berã ome t'ipì tau urua nibide pajãnepa cherude. Mãine jõma Tachi Ak'orene ijãanak'apiirã mãinepa chi pedea pia Tachi Chipari Jesús k'orea ijãanak'apiirã itiaipì. ⁹Áchia

^a 1:1 Tachi Ak'ore Pajãnepemanepì. K'ap'ura pedeade bi bima: Dios el Padre.

t'ipi tau uruade ewaricha minachia m̄apiipi. Tachi Chipari k'iraripema m̄ainepa ichi minachia jua chaareadepema t'imia p'ananaipi. ¹⁰Ichi cherude, m̄ai ewaride ichidirāpa ichiā pia pedeadaipi. Āchi ome pia ooda k'orea jōma ichide ijāapatairāpa ichi minachia pia ununaipi. Taipa ichi k'orea jarateasidaide m̄ara pida ijāasidama.

¹¹M̄ai k'orea taipa ewaricha Tachi Ak'ōrea it'aa chiidipatama ichia m̄ara pia unumērā. Ichia m̄ara m̄ai k'orea t'isima. Taipa it'aa chiidi p'anima Tachi Ak'ōrepa ichi jua chaareadepa m̄ara āareane k'aripamērā. M̄aiya ichide ijāa p'aninēpa chi nepia oo k'iria p'anit'a jōma oodaipi. ¹²M̄aiya m̄ara k'orea jōmāirāpa Tachi Chipari Jesucristo k'orea pia jaradaipi m̄ainepa ichidepa m̄ara k'orea pia jaradaipi, Tachi Ak'ōrepa m̄ainepa Tachi Chipari Jesucristopa āchi sōpiadepa k'aripa p'anī pēra.

**Chi ēpēra k'achia bi
chei k'orea bida**

2 ¹⁻²M̄ai awara ūpēarā, taipa chichupuria idi p'anima Tachi Chipari Jesucristo chei k'orea m̄ainepa tachi ichi ome arā p'ananai k'orea m̄arapa minachia k'irisiarāt'i. Abai pida Tachi Chiparipa itiai ewari arā pasiade aipira, ne k'irisia parā p'anarāt'i.

Parituapa Tachi Ak'ōrenepa pedea bi jira m̄aiya jaraipira, wa m̄aiya jarateaipira, wa taipa k'art'ade m̄aiya bisidade aipira, ijāarāt'i. ³Mi āpia pida abaia itu seapirāt'i. Tachi Chiparipa itiai ewari pai naena chok'arairāpa Tachi Ak'ōre itu bidaipi. M̄aine chi ēpēra k'achia bit'a unupiipi. M̄ai ēpēra Tachi Ak'ōrepa t'ipi uruadea jira peeipi.^b ⁴M̄ai ēpēra k'achia bipa Tachi Ak'ōre k'irawēa baipei. Ichiaba jōmāirāpa n̄ai ijūanepema tachi ak'ōreane apatai k'irawēa baipei. Ichia āarea m̄ai k'aepēra chi atepe minachia k'awa biade aipi. M̄aipuru Tachi Ak'ōre te minachia bide suak'abari beek'ari ichit'a Tachi Ak'ōreane aipi.

⁵M̄aramā baside mia ḡm̄ai k'orea jaraé pasik'āra? ḡK'irisiadawēk'āra? ⁶M̄aipuru k'awa p'anima k'ārepa m̄ai ēpēra itu papiwēa bit'a. Maamina ichi chei ewari paipi. ⁷Idiapae tiorepa, ichia ne k'achia mēra badadepa, n̄ai ijūane ne oomaa bima. Maamina chi itu biwēa bipa m̄ai ēpēra k'achia bit'a itu papiwēa bima. M̄aiya baipei aba Tachi Ak'ōrepa chi itu biwēa bi āyā ateewārunea. ⁸Maa-paepuru chi ēpēra k'achia bipa unupiipi. Maamina Tachi Chipari Jesú k'irawārea achiterrea cherude ara pedearupa m̄ai ēpēra peaipei.^c

⁹Chi ēpēra k'achia bit'a tiorepa chepiipi. M̄aiapa tiore jua

^b 2:3 M̄ai ēpēra Tachi Ak'ōrepa t'ipi uruadea jira peeipi. Griego pedea bi bima: *chi āarea k'enaparī warra.* ^c 2:8 Ara pedearupa. Griego pedeade n̄aiya bi bima: *ichi it'aepa jārap'uarupa.*

chaareapa ēpērarāpa ne p'ue oodak'apí wawaria ook'oaipi, ēpērarāpa Tachi Ak'ōrepa māiya oo biade a k'īrisiadamērā. ¹⁰Ne wawaria nemietá oo bidepa ēpērarā t'ipi uruadea wānai p'ani seaipi. Āchia chi piarā pedea k'īrianak'a pēra Tachi Ak'ōrepa k'aripaiwēma. ¹¹Māipuru Tachi Ak'ōrepa itu chi seat'a ijāapiipi. Māiya ara āchi tuaba chi sea ijāa p'ananaipi. ¹²Māi ēpērarā chi piarā pedea ijāawēa p'anirāpa nemietá oo k'īria p'ani pēra Tachi Ak'ōrepa nepira pará p'aniane aipi.

**Tachi Ak'ōrepa ichi
ijāapatairā k'aripada**

¹³Ūpēarā, taipa ewaricha māra k'orea Tachi Ak'ōrea sōpia p'aniane apatama. Tachi Chiparipa māra k'īria bima. Ichia jua chiwidieda māra jiri atasima k'aripai k'orea. Mārapa ichi piarā pedea ijāa p'ani pēra māinepa ichi Jaorepa māra ichi pae pia bida pēra k'aripaipi. ¹⁴Taipa chi pedea pia jaratea p'aninepa Tachi Ak'ōrepa māra t'īsima Tachi Chipari Jesucristo pia bidepema atadamērā. ¹⁵Māipuru ūpēarā, chaarea p'anat'i. Taipa jarateadada māinepa k'art'ade bidada k'īrisia atuarāt'i.

¹⁶⁻¹⁷Tachi Ak'ōrepa tachi k'īrisi-
sima. Ichi sōpiadepa sōpiapisima
ewaricha māiya p'ananamērā.

Māinepa k'awapisima piarā ichi-
depa nepia atadait'a. Taipa k'īria
p'anima Tachi Chipari Jesu-
cristopa māinepa Tachi Pajāne-
pema Ak'ōrepa māra sōpiapidait'a
māinepa chaarea bidait'a.^d Māiya
mārapa pedea p'ani māinepa oo
p'ani āarea pia baiipi.

**Pablopa idida ichi k'orea
it'aa chiididamērā**

3 ¹Māi awara ūpēarā, tai
k'orea Tachi Ak'ōrea it'aa
chiidit'i Tachi Chipari pedea
tuacha isapea wāmērā māinepa
ēpērarāpa māi k'orea pia jarada-
mērā māra t'āena māiyana jīra.
²Tachi Ak'ōrea it'aa chiidit'i tai
ēpēra k'achia berāpa piawēa oo
k'īria p'aninepema k'aripamērā,
Cristode ijāa k'īriawēa berā sida
paara p'ani pēra. ³Maamina
Tachi Chiparipa oopi ichia jara
bi jīra. Ichia māra k'aripa bai-
pi choa p'ananamērā māinepa
k'achiadepema ak'i baiipi.^e ⁴Tachi
Chiparidepa k'awa p'anima taipa
jarateadada mārapa piarā oo p'ani
māinepa oopododaipi. ⁵Taipa
k'īria p'anima Tachi Chiparipa
k'awapimērā māra k'īria bit'a.
Māinepa k'īria p'anima ichia māra
k'aripamērā Cristopa choada jīra
choadamērā.

K'owēa mimianai p'ani

⁶Ūpēarā, Tachi Chipari Jesu-
cristo t'īnepa taipa mārā jara

^d 2:16-17 Tachi Ak'ōrepa. K'āp'ūra pedeade bi bima: *Dios el Padre*.

^e 3:3 K'achiadepema ak'i baiipi. Griego pedeade ichiaba jara bima: «Chi k'achia bi juadepema k'aripa baiipi».

peeutama ūpēarā k'oa be ome ará p'anapidaemaapa. Jāirāpa taipa jarateadada jīra oodak'ama. ⁷Mārapa k'awa p'anima tai nipa-dada jīra māra nipadai p'ani. Māra t'āena p'anasidaide tai k'oa pará p'ananaé pasima. ⁸Taipa mārané pari k'odaé pasima, māipari āst'á māinepa teamasi ĩapaadawēa ne awara mimia p'anasidama māranepema abai pida taiyá ne pari teapiemaapa. ⁹Piarā mārapa k'aripadamērā taipa p'ue ne ididai p'anasidamina, ididaé pasima. Māipari tai mimiasidama k'awapidai k'orea mārapa abarik'a oodai p'ani. ¹⁰Māra t'āena p'anasidaide taipa nāi jarasidama: «Chi mimia k'īriawēa bia nek'opirāt'i». ¹¹Taipa ūri p'anima ara machi ūpēarā paara, eda chi k'oa pará be p'ani. Āchi mimianak'ama māipari chīara nepirade p'anapatama. ¹²Māi ūpēarā taipa Tachi Chipari Jesucristodepa chichupuria idiutama

ne k'īriawēa mimianamērā nek'odai uru p'ananamērā.

¹³Maamina ūpēarā, pia oo p'aninepa sērāt'i. ¹⁴Taipa nāi k'art'ade jarateadada abai pida ĩjāepira, jōmāirā k'awapit'i piawēa oo bit'a. Ichi ome ará p'anarāt'i p'eramērā. ¹⁵Maamina ichi māra ome chi nek'īramá jīra uru p'anarāt'i, māipari māra ūpēa pēra jarat'i jīp'a oomērā.

Pablopa k'aadea bida

¹⁶Taipa k'īria p'anima Tachi Chipari ne k'īriawēa p'anapiparipa mārā ewaricha ne k'īrisiadawēa ne āareaine p'anapimērā. K'īria p'anima Tachi Chipari māra ome bamērā. ¹⁷Mi Pablop'i. Nāi pedea mi juapa biruma. Jōma mi k'art'ade nāiya biparima k'awapii k'orea miapururu biruma. Nāiya bi baparima. ¹⁸Mia k'īria bīma Tachi Chipari Jesucristopa ichi sōpiadepa māra k'aripa bait'a.

1 Timoteo

Chi naapema k'art'a

Pablopa Timoteo pae bida

Pablopa nāi k'art'a Timoteo pae bisima. Timoteo Listra p'uurudepema pasima. Pablo naa māi p'uurudea wāna k'orea bi bima Hecho 14:6-23de. Pablopa Timoteo ichi ome jarateade wāmērā atewāna k'orea bi bima Hecho 16:1-3de. Āchi umeepa chi Jesú k'orea pedea pia chok'ará p'uuru bede jarateasidama.

Pablo Roma p'uurude eda jīa nibada k'ēet'aasidama āyo 62de. Maapae jūitea Ép'eso p'uurudea wāsima. Māma Timoteo ameesima ūpēarā nepira parā berā k'aripamērā. Maapae Macedonia tuadea wāsima. Nāi naapema k'art'a māmāipa tea peesima Timoteoa k'īrisia pia ūraai k'orea.

Ep'esode waapēarāpa chōarāenapema k'īrisia awarait'a jaratea p'anasi-dama. Maamina Pablopa bisima pedea pia Cristo k'orea ijāa p'anineepuru tachi nemietaadepema k'aripait'a (1:1-20). Māi ĩari bisima sāmaasá ūpēarāpa Tachi Ak'ōrea it'aa chiididai p'anit'a (2:1-8), ūpēawērārā sāmaasá p'ananai p'anit'a (2:9-15) māinepa ūpēarā minachia berā sāmaasá p'ananai p'anit'a (3:1-16). Capítulo 4de Pablopa bisima sea jarateapatairā k'orea māinepa sāmaasá Jesucristo pae pari mimiaparí nipai bi k'orea. Māi ĩari bisima chi ūpēarā ak'iparipa sāmaasá chi ūpēarā ak'ii bit'a (5:1—6:2). K'aadea bisima Cristode ijāa bipa sea itu bik'ari chi piarāpema pedea ijāai bit'a. Māi awara bisima erreara chi awaawēa bai bi k'orea māipari nepia oo bai bit'a pajāne nepia uru bai k'orea (6:3-21).

Pablopa naa bida nāi k'art'ade

1 ¹Mi Pablopi, Jesucristopa peedapi. Tachi Ak'ōre tachi K'aripaparipa māinepa Tachi Chipari Jesucristopa mi nāiya bisidama. Tachia Jesucristode ijāapatama māinepa ichi k'orea pia p'ananai'ta k'awapatama. ²Timoteo, mia nāi k'art'a pi pae biruma. Mīnepa Cristode ijāana pēra pi piarā mi warra jīra bima. Mia k'īria bima Tachi Pajānepema

Ak'ōrepa^a māinepa Tachi Chipari Jesucristo pida āchi sōpiadepa pi k'aripa p'ananamērā, k'īra chupuria p'ananamērā māinepa ne k'īrisiawēa bapi p'ananamērā.

Sea jarateapatairā itu jarateapirāse

³Mia piá chichupuria idida jīra Macedonia tuadea wāsīde, aba māicha jararuma: Ep'esode beese, chi ne awara jarateapatairā waa jarateapidaemaapa. ⁴Āchiá

^a 1:2 Tachi Pajānepema Ak'ōre. K'āp'ūra pedeade bi bima: *Dios el Padre*.

jarase chōarāenapema nepira k'orea mǎinepa tachi chōarāenapemarā minachia nibasi t'īne minachia k'īrisiapidaemaapa. Mǎipa k'īruu pedea tuaneepiparima. Tachi k'aripak'ama Tachi Ak'ōrepa oopi bi oodamērā. Abapuru ichi pedeade ijāa p'aninepa p'ue oodaipi. ⁵Mia māiya jara bima ūpēarāpa k'īrisia piadepa, sōpiadepa, piarā Tachi Ak'ōrene ijāa p'aninepa chi k'īria tuanamērā. ⁶Maamina waapēarā o āyá wāsídama. Maapae paritua pedea tachi k'aripak'á bi k'orea pedeapatama. ⁷Áchia Moisepa bida jarateapatairā pa k'īria p'anima, maamina minachia k'awa p'ani jīra jarateapatamina atua p'anima k'āre jaratea p'anit'a.

⁸Tachia k'awa p'anima māi Moisepa bida piapi. Maamina arí jarateadai p'anima. ⁹Nāit'a k'awadai p'anima: Tachi Ak'ōrepa māi Moisepa bida teae pasit'a chi jīp'a be k'orea, māipari teasima chi Tachi Ak'ōrepa jara bi jīra oodak'airā k'orea, chi k'īriwēa be k'orea, chi Tachi Ak'ōre nea be k'orea, chi nemietá oo be k'orea, chi Tachi Ak'ōre wap'eadak'á be k'orea, chi nāi ijūanepemarā jīra p'anapatairā, chi āchi ak'ōre peapatairā k'orea, chi nae peapatairā k'orea, chi mīa peapatairā k'orea, ¹⁰chi k'ima awarai ome k'āipatairā k'orea, chi ara āchi abarik'airā ome k'īra p'era oopatai k'orea, chi ēpērarā jitadak'ari netopatairā k'orea, chi sejarapatairā k'orea, chi nepira ak'iparí k'īrari sejarapatairā k'orea

mǎinepa chi piarā pedea jara bit'a oodak'airā k'orea. ¹¹Tachia chi Tachi Ak'ōre k'orea pedea pi-ia jarateautade, māi āarea k'awapidaipi. Tachi Ak'ōre pia bipa māi miá teasima jaratea bamērā.

Tachi Ak'ōrepa Pablo k'īra chupuriada

¹²Tachi Chipari Jesucristopa mi jua chaarea bīpisima ichi pedea jaratea bamērā. Ichia k'awasima mia nejōma jīp'a ooit'a ichi pae. Māipuru mi bisima ichia k'īria bit'a oo bamērā. Māi k'orea mi sōpia biade aruma ichiá. ¹³Naena mia ichi k'orea piawēa pedea bapachima mǎinepa ichidirā ēp'ē bapachima mīapii k'orea. Chīarā k'achia pedea bapachima. Ichide waidi ijāawēa bada pēra mǎinepa atua bidepa māiya piawēa oo bapachima. Maamina ichia mi k'īra chupuriasima. ¹⁴Tachi Chipari Jesucristopa ichi sōpiadepa mi minachia k'aripasima ichide ijāamērā mǎinepa ichi k'īria uru bamērā.

¹⁵Nāi pedea piarā arí bi pēra jōmāirāpa ijāanai p'anima: Jesucristo nāi ijūanea chesima nemietá oopatairā k'aripai k'orea. Māirānepema, mit'u chi atepe k'achia pará basima. ¹⁶Maamina māi k'orea Tachi Ak'ōrepa mi k'īra chupuriasima. Māiya Jesucristopa mi, chi k'achia badadepema unupisima ichia āarea pia choa bit'a. Minepa chi wapida ijāanak'apiirā k'awapisima sāmaasá ēpēra k'achia k'īra chupuriaparit'a ewaricha chok'ae p'aneenamērā.

17Tachi Ak'õre chi ewaricha jõmäirã Chiparipi. Ichi chi tachia ununak'ai piuk'ama. Ichit'u Tachi Ak'õrepi.^b Ichiã tachia ewaricha pia pedeadai p'anima mãinepa wap'eadai p'anima. Mãiya beese.

18-19Mi warra Timoteo, mia Tachi Ak'õrepa naena jara peeda pi k'orea k'irisiarude, pia ooi bit'a jara peeruma. Mãine Cristode ijãa bidepa mãinepa k'irisia jip'a bidepa chi peeda piarã uru base waapëarã t'ãena, papaká bi k'iruuuari jira. Waa-pëarãpa k'irisia pia uru p'anana itu bidak'ari áchia Cristode ijãa p'ani itu bisidama. 20Mãine-pemarã aba Himeneo pasima. Abai Alejandro pasima. Áchi mia tiore juade bisima k'awadamërá Tachi Ak'õre k'orea waa piawëa pedepidaemaapa.

Tachi Ak'õrea it'aa chiididai p'ani k'orea

2¹Nãi pia jararuma: ëpërarã ãarea k'orea tachia Tachi Ak'õrea chichupuria ididai p'anima, ichia k'aripamërá it'aa chiididai p'anima mãinepa sõpia p'aniane adai p'anima. 2Jõma nãi ijüanepema minachia k'awa berã k'orea mãinepa chi poro chaarearã be k'orea Tachi Ak'õrea it'aa chiididai p'anima

tachi ne k'irisidawëa p'ananai k'orea, Tachi Ak'õre wap'ea p'ananai k'orea, mãinepa ne ãareaine jip'a p'ananai k'orea. 3Mãiya it'aa chiidi p'ananai pia bima. Tachi K'aripaparipa mãi pia unu bima. 4Ichia k'iria bima jõmäirãpa chi piarã peeda k'awadak'ari, k'achiadepema k'aripait'a. 5Tachi Ak'õre abapuru bima. Mãinepa chi ëpërarã nepira k'aripaparí, Tachi Ak'õre ëpërarã ome, abapuru bima. Mãi ëpëra Jesucristopi. 6Ara ichi itu peapisima jõma ëpërarã k'aripa bai k'orea. Tachi Ak'õrepa bida ewaride mãi k'awapisima. 7Mãi k'orea mi ichi peeda jaraparí bisima. Mi ichia peeda bisima piarã peeda ichide ijãanai p'ani k'orea judiorãwëmá jarateade wãmërá. Mia piarã jara bima.^c Seawëma.

8Mãipuru ùpëarã ará nibee-rude, mia k'iria bima techa imi-k'irarãpa k'irisia piadepa áchi jua it'aa jiradak'ari, Tachi Ak'õrea it'aa chiididamërá. Mãine k'iruu p'ananaiwëa p'anima mãinepa awarai ome k'iruu peeda p'ananaiwëa p'anima.^d 9Mia k'iria bima wëerãpa p'aru áchi ará jñamërá, wëerãpa jip'a p'anirãpa áchi ará jipatai jira. Áchi puda minachia pia irudaiwëa p'anima.^e

^b 1:17 *Ichit'u Tachi Ak'õrepi.* Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade bi bima: *ichit'u chi ne k'awa bi Tachi Ak'õrepi.* ^c 2:7 *Mia piarã jara bima.* Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade nãiya bi bima: *Mi chi Cristo k'orea piarã jara bima.* ^d 2:8 *Áchi jua it'aa jiradak'ari.* Mãi ewaride ëpërarãpa jua it'aa jirapachidama Tachi Ak'õrea it'aa chiiditade. Mãipuru edaide Tachi Ak'õrea it'aa chiididayade adai k'aepëra jarapachidama: «Jua it'aa jiradaima». ^e 2:9 *Áchi puda minachia pia irudaiwëa p'anima.* Griego pedeade nãiya bi bima: *áchi puda k'adaiwëa p'anima.*

Nee wa ne achiterrea be minachia jīnawēa p'anima.^f K'ak'apia neepia bi sida jīnawēa p'anima. ¹⁰Māipari Tachi Ak'ōre wap'ea be pēra, wēerāpa pia oo p'aninēpa minachia k'ak'apia p'ani jīra p'ananai p'anima. ¹¹Ūpēarā ará jere nibeeutade wēerāpa k'īup'ea ūrinai p'anima māinepa chi ūpēarā ak'ipatairā wap'ea p'ananai p'anima. ¹²Ará nibeeutade mia itu wērapa imik'īrā jarateapik'ama wa imik'īra ichi juade ua bait'a. Māipari wērapa k'īup'ea ūri bai bima. ¹³Māiya bai pia bima, Tachi Ak'ōrepa Adán naa ooda pēra. Māi ĩari Eva oosima. ¹⁴Māi awara tiorepa Adán seaé pasima, māipari wēra seasima. Māiya seaside wērapa nemietá oosima. ¹⁵Maamina warra t'ō p'aninēpa wērarā k'aripaipi Cristode ijāa p'ananaipira, piarā waapēarā k'īria uru p'ananaipira māinepa Tachi Ak'ōre pae pia p'ananaipira. Jōma māi jīp'a p'ananai p'anima.^g

**Chi ijāapatairā ak'iparí
sāmaasá bai bi**

3 ¹Nāi pedea piarā arí bi pēra, māine ijāanai p'anima: abaipa ijāapatairā ak'iparí pa k'īria bipira, nepia oo k'īria bima.^h ²Māipururu chi ijāapatairā ak'iparí nepira pará biade adaiwēa bai bima, k'ima

aba uru bai bima, minachia bi jīra baiwēa bima, k'īrisia piadepa bai bima, k'īrip'a bai bima, ichi tede cheutará pia pedei bima māinepa pia k'awa jaratea bai bima. ³It'uapa piu nipawēa bai bima. K'īruuyá baiwēa bima, māipari awarairā ome sōpia bai bima. Jōmāirā ome ne k'īrisiawēa bai bima. Erreara awaa baiwēa bima. ⁴Ichi tedepemarā minachia ak'ī bai bima, ichi warrarā wap'ea chok'ea p'ananamērā. ⁵Ara ichi tedepemarā ak'īi atua bipira, ḡsāmaasá ēpērarā Tachi Ak'ōrene-pemarā pia ak'īima? ⁶⁻⁷Cristode ijāanak'apiirā pida ichi k'orea pia k'īrisiadaí p'anima. Māiya ēpērarāpa ichi k'orea piawēa pedeadaiwēma māinepa tiorepa ēpērarā k'īrari ichi nepira pará biade aiwēma. Tachi Ak'ōre pedea chiwidi ijāana chi ijāapatairā ak'iparí paiwēa bima, māi ichi atepe bi jīra k'īrisiapiemaapa. Māiya k'īrisiasira Tachi Ak'ōrepa māi itiaipi tiore itiada jīra.

**Ūpēarā k'aripaparí
sāmaasá bai bi**

⁸Ara māi jīra ūpēarā k'aripapatairā sida jīp'a nipadai p'anima ēpērarāpa wap'eadamērā.ⁱ Achia sea jara p'ananaiwēa p'anima, piu nipadaiwēa p'anima māinepa

^f2:9 *Ne achiterrea be.* Griego pedeade nāiya bi bima: *perla*. ^g2:15 Māi pedeade bida tachia pia ūrinawēma. Tachi Ak'ōre pedea minachia k'awa berāmá, Pablopa k'awapi basima wērapa chi imik'īra ichi juade ua biwēmina, māiya arí bit'a. Ichia māiya jarateae pasima wērapa warra t'ōi biade aé pasima, Tachi Ak'ōrepa māi k'aripamērā. ^h3:1 *Ijāapatairā ak'iparí.* Griego pedeade nāiya bi bima: *chi ak'iparí*. ⁱ3:8 *Ūpēarā k'aripapatairā.* Griego pedeade nāiya bi bima: *chi chipari pae mimiaparí*. K'āp'ūra pedeade *diácono* a jarapatama.

erreara awaa p'ananaiwēa p'anima. ⁹Tachia ijāa p'ani pedea Tachi Ak'ōrepa k'awapida, k'īrisia piadepa minachia ak'idai p'anana p'anima. ¹⁰Ūpēarā k'aripapatairā bidai naena minachia jīrak'aua ak'idai p'anima. Maapae nepira nea biade a p'anipira, ūpēarā k'aripapatairā p'anana p'anima. ¹¹Ara māi jīra wērarā jīp'a nipa-dai p'anima ēpērarāpa wap'eadamērā.^j Waapēarā k'orea minachia k'achia pedeadaiwēa p'anima. Minachia k'īrip'a p'ananaiwēa p'anima māinepa ne āareaine oodai p'anana p'anima āchia jaradada jīra. ¹²Ūpēarā k'aripapapatairā k'ima aba uru bai bima. Ichi warrarā māinepa ichi tedepemārā minachia ak'i bai bima. ¹³Ūpēarā k'aripapatairā oodai p'ani jīp'a oodaipira, jōmāirāpa āchi k'orea pia pedeadai. Māiya ne wap'ea-wēa āchia Jesucristode ijāa p'ani k'orea atepa p'ue pedeadai.

Chi piarā pedea Tachi Ak'ōrepa k'awapida

¹⁴⁻¹⁵Mi isapea pi ak'ide wā k'īria bima. Maamina mi tāaraai jīra bima. Māipuru nāi k'art'a pi pae biruma ēpērarā Tachi Ak'ōre chok'ae biderā sāmaasá ará p'anana p'ani k'awadamērā. Tachia Tachi Ak'ōre piarā pedepatai te tūtau jīra bima māinepa k'ida jīra bima.

¹⁶Piarā Tachi Ak'ōrepa māi pedea k'awapida minachia pia bima:

Cristo nāi k'ak'uade chesima.
Tachi Ak'ōre Jaorepa
k'awapisima ichi jīp'a bit'a.
Tachi Ak'ōrepa it'aripa
pedairāpa ichi
unusidama.
Ūpēarāpa ichi k'orea tua
awaraidepemarāmá
jarateasidama.
Chok'arairāpa nāi ijūane
ichide ijāasidama.
Tachi Ak'ōrepa ichi pajā
k'īrawārea bide māicha
atewāsima.

Sea jarateapatairā

4 ¹Tachi Ak'ōre Jaorepa arí jara bima nāi k'aadeapema ewaride waapēarāpa Cristode ijāa p'anana itu bidak'ari jaore mietá seapatairā, māinepa āchia jarateapatai ijāanaipi. ²Māi jaore mietaarāpa jarateapi p'ani, ēpērarā chi pia jīra bepa jarateapatama. K'achia minachia oopataidepa māi ēpērarāpa nepira pia wa nepira nemietá atua p'anima. ³Āchia wēra itu atapidak'ama^k māinepa chi chik'o be sida itu k'opidak'ama.^l Maamina Tachi Ak'ōrepa āarea teasima ichide ijāapatairāpa, chi piarā pedea k'awa berāpa ichiā sōpia p'aniane adak'ari k'odamērā. ⁴Nejōma Tachi Ak'ōrepa

^j3:11 *Wērarā*. Griego pedeade nāiya bi bima: *wērarā*. Waapēarāmá jara bima «ūpēarā k'aripapatairā k'imará» māinepa waapēarāmá jara bima «ūpēawērarā k'aripapatairā». ^k4:3 *Wēra itu atapidak'ama*. Idiapae p'aarerā wēra atapidak'ama. ^l4:3 *Chi chik'o be sida itu k'opidak'ama*. Idiapae chi Pora ewaride ne k'iuru k'opidak'ama.

ook'ooda pia bima. Māipuru Tachi Ak'orea sōpia p'aniane adaipira mi āpia pida tachia p'ue k'odai p'aninepema abai pida p'ue k'owēa beeyade aiwēa bima. ⁵Māi k'odai Tachi Ak'ore k'īrari pia bima Tachi Ak'ore pedeapa māi'ya jara bi pēra māinepa ichiá pia p'aniane apata pēra.

**Jesucristo pae pari
mimiaparí pia**

⁶Timoteo, pia jōma māi ūpēarā jaratea bai'pira, Jesucristo pae pari mimiaparí pia bai'pi. Tachi Ak'ore chi piarā pedea tachia ijāa p'ani ijāapodoutadepa pi jaore chaarea wari bai'pi, pia nek'o bi jīra.

⁷Chōarāenapema nepiripatai piawēa be itu bise. Tachi Ak'orepa k'īria bi jīra oo nipase. ⁸Piarā tachi k'ak'ua chaareapidayá oo p'ananaipira, ara tachi k'ak'ua puru k'aripadaipi. Maamina Tachi Ak'orepa oo k'īria bi oodai'pira, māipa tachi ne āareaine k'aripaipi. Idiapae māinepa k'aadeapema ewaride k'aripaipi. ⁹Māi pedea piarāpi. Jōmāirāpa māi ijāanai p'anima. ¹⁰Māi k'orea tachia choa nip'anine, mimia p'anima. Ni p'anima Tachi Ak'ore chok'ae bipa k'aripamērā. Ichit'a chi jōmāirā K'aripaparipi. Piarā, chi ichide ijāautat'a k'aripaparipi.

¹¹Jōma māi jaratease māinepa jarase oodamērā. ¹²Pi k'ūtá bimina abai'ia itu k'aepe bi jīra k'īrisiapirāse. Māipari pia pedea-rudepa, ne oo bidepa, awarairā piarā k'īria bidepa, k'īra jīp'a bidepa māinepa Cristode ijāa

bidepa ūpēarā unupise sāmaasá p'ananai p'anit'a. ¹³Mi jāmá wārumisa, jōmāirā k'īrari Tachi Ak'ore pedea jīk'ua eda jara-pariese, jarateapariese, māinepa ūpēarā k'aripapariese pia ijāanamērā. ¹⁴Tachi Ak'orepa piá oopi bi teada k'īrisia atuarāse. Ūpēarā ak'ipatairāpa āchi jua pi īri bisidaide Tachi Ak'orenepa jarasidama ichia māi tearut'a. ¹⁵Jōma māi k'īra jīp'a oo base jōmāirāpa k'awadamērā pia ewaricha pia oopodorut'a. ¹⁶Ara pichi k'orea māinepa pia jaratea bi k'orea jīrak'aua base. Jōma makii jīp'a oo nipase. Māi'ya oo bai'pira pi k'aripaipi. Pia jaratea bi ūri p'anirā sida k'aripadaipi.

Ūpēarā ome sāmaasá bai bi

5 ¹Chōarā itiarāse, māipari pi ak'ore ome pedeapari jīra āchi ome sōpiadepa pedease ūrinamērā. K'ūtārā pedease pichi ūpēarā ome pedeapari jīra. ²Chōtāarā pedease pi nae ome pedeapari jīra. Āwērarā k'īrisia piadepa pedease pi ūpēawēra ome pedeapari jīra.

³P'ētārā chi k'aripadawēa k'ede k'aripase. ⁴Maamina p'ētāpa warrarā uru bipira, āichaerā uru bipira, māirāpa k'aripadai p'anima. Āchia minachia k'awadai p'anima sāmaasá āchi tiidapemarā k'aripadai p'anit'a. Āchi ak'ore, nae māinepa ak'orechōarā ne teadai p'anima māirāpa āchiá ne tea p'anana jīra. Māi Tachi Ak'ore k'īrari jīp'a bima. ⁵P'ētá piarā

ichi tuaba k'iripa Tachi Ak'oret'u niparima. Āst'á mǎinepa teamasi Tachi Ak'orea it'aa chiidi baparima k'aripamērǎ. ⁶Maamina p'ētāpa bisi oo bai k'orea jiri baipira, chok'ae bimina piuda jira bima. ⁷Jōma ūpēarǎ mǎi oopise p'ētāarǎ k'orea k'achia pedeada-wēa p'ananamērǎ. ⁸Abaipa ara ichi ēpērārǎ mǎinepa ichi tede- pemarǎ sida k'aripak'á baipira, Tachi Ak'ore pedea itu bi bima. Cristode ijāanak'apiirǎ k'aepēra piawēa oo bima.

⁹Ūpēarāpa paritua p'ētǎ t'ī k'art'ade bidaiwēa p'anima k'aripadai k'orea. Mǎipari nǎiya p'anirǎ bidai p'anima: sesenta āyo waa k'ede mǎinepa imik'ira abapuru uru k'edeada. ¹⁰Āchia pia oodada k'orea t'ī p'oa p'ananai p'anima. Āchi warrārǎ pia taup'āepachidapira, āchi tede chedaadarǎ pia pedepachidapira, ūpēarǎ jiru siipachidapira, chi mǎi k'ede k'aripapachidapira mǎinepa nejōma pia oopachidapira, mǎi p'ētǎ t'ī k'art'ade bidai p'anima.^m

¹¹Maamina p'ētǎ wapida chōtǎ-wēa be t'ī k'art'ade birāt'ī. Āchi k'ak'uapa oo k'īria bi ooparideepuru mǎicha k'ima ata k'īriapatama. Mǎiya āchia Cristo pae mimianai k'orea waa k'ima atadawēane adada itu bipatama. ¹²Āchia chi naa pedea jaradada itu bidada pēra nepira parǎ

p'anima. ¹³Mǎi awara āchi techa nipapatama mǎinepa k'oa p'aneepatama. K'oa p'aneenak'ari, chi sea nepiri p'aneepatama, chīara nepirade p'aneepatama, mǎinepa ne jarai piawēa bit'a pedea p'aneepatama. ¹⁴Mǎi k'orea mia k'īria bima p'ētǎ wapida warra be k'ima atadait'a, warra t'ōnait'a, mǎinepa āchi te sida pia ak'idait'a. Mǎiya tachi nek'īramaapa p'ue piawēa pedeiwēma. ¹⁵Mia mǎi jara bima waapēarǎ p'ētāarǎ o āyá wānak'ari tiore k'aade wǎ p'anana pēra.

¹⁶Cristode ijāa bi wērapa p'ētāarǎ ichi tiidapemarǎ k'aripai bima.ⁿ Mǎi p'ētāarǎ chi Cristode ijāapatairāpa k'aripadaiwēa p'anima. Mǎipari chi p'ētǎ piarǎ chichupuria berāt'u k'aripadai p'anima.

Ūpēarǎ ak'ipatairǎ ome sǎmaasǎ oodai p'ani

¹⁷Ūpēarāpa chi ūpēarǎ ak'ipatairāpa pia oo p'aninepa ūpēarǎ k'īrisia piadepa āchi k'aripadai p'anima, ne uru p'ananamērǎ, pia oo p'aniēra. Mǎinepema chi Tachi Ak'ore pedea jarateapatairǎ mǎinepa tachi sǎmaasǎ nipadai k'orea jarateapatairǎ atepa k'aripadai p'anima. ¹⁸Tachi Ak'ore pedea nǎiya jara bima: «P'ak'apa trigo k'imi edǎ pistiamaa bide ichi it'ae jiparǎ jirāse». Mǎinepa nǎiya jara bima: «Chi mimiapari ichi erreara jitai bima».

^m 5:10 *Jiru siipachidapira.* Mǎipa jara bima chi chipari pae pari mimiaparǎ jira ūpēarǎ k'aripapachidait'a. ⁿ 5:16 *Cristode ijāa bi wērapa.* Griego pedeade chi eda waapēarǎ k'art'ade bi bima: *Cristode ijāa bi wērapa wa imik'irapa.*

© 1996 David C. Cook

«P'ak'apa trigo k'imi edá pistiamaa bide ichi it'ae jīparí jīrāse». (5:18)

¹⁹ Abaipa ūpēarā ak'iparí nepira pará biade aipira, maamina ēpēra umeepa wa ūpēapa abarik'a jaradaepira, māi pedea jījāarāse. ²⁰ Maamina ūpēarā ak'iparipa nemietá oo k'āri bipira, jōmāirā k'īrari itiase waapēarāpa wap'eadamērā. ²¹ Tachi Ak'ōre k'īrari, Cristo k'īrari māinepa Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā k'īrari mia piá jararuma: jōma mia jarada oose. Māiya oorude, ēpēra aba bi lawari barāse, māipari jōmāirā ome abarik'a k'īra jīp'a oo base. ²² Jīrak'aua k'īrisiawēa, pi jua abai īri birāse ūpēarā ak'iparí bamērā. Pia māiya oopira, ichia nemietá oosira, pi sida nepira pará bayade aipi māi nemietá k'orea. Jōma k'īrisia piadepa k'īrisia base.

²³ Pi k'ak'ua piawēa bapari pēra paniawa torāse. Māipari uvaba sida pi bi p'ua k'orea āpia topariese.

²⁴ Waapēarāpa nemietá oo p'anit'a tachia pia ak'ipatama,

āchi nemietá ak'idai naena. Maamina waapēarāpa nemietá oo p'anit'a māi māiya bak'ari k'awadaipi. ²⁵ Ara māi jīra waapēarāpa pia oo p'anit'a tachia pia ak'ipatama, māinepa waapēarāpa pia oo p'anit'a pia ak'idak'amina mēra beeiwēma.

Chipari pae pari mimiapatairā sāmaasá p'ananaí p'ani

6 ¹ Cristode ijāa p'ani pae pari mimiapatairāpa āchi chipari wap'ea p'ananaí p'anima. Māiya waapēarāpa k'achia pedeadaiwēma Tachi Ak'ōre māinepa tachia jarateapatai k'orea. ² Āchi chiparipa Cristode ijāa bipira, āchi p'ue wap'eadaiwēa p'aniane adaiwēa p'anima, ūpēarā pēra. Māipari ichi pae atepe pia mimianai p'anima. Āchi mimianepa āchi Cristode ijāa bi chiparipa erreara jitaparima. Māipuru k'īrianepa ichi pae mimianai p'anima. Māi jaratea base. Māinepa āchiā jarase māiya oodamērā.

Erreara awaa be

³ Abai pida k'īra awara jaratea baipira, Tachi Chipari Jesucristopa jīp'a jarateada piawēa biade aipira, māinepa tachi jīp'a nipadai k'orea pida k'īra awara jaratea baipira, ⁴ māinepa jōma k'awa biade a k'īrisia bimina piarā atua bima. Sōpiawēa bidepa k'īruu pedeayá awaa baparima. Paritua pedeauta k'orea k'īruu pedea baparima. Māi k'orea nāirā unuparima: waapēarāpa ne uru bi k'orea sō āyá bait'a, waapēra ome

k'iruu jiri bait'a, waapēra k'orea k'achia pedea bait'a, māinepa waapēra k'orea piawēa k'irisia bait'a. ⁵Māi ēpērarā k'irisia mietá p'ani māinepa chi piarā pedea atua p'ani paritua k'iruu pedeapatama. Āchia k'irisiatapama Tachi Ak'ōrene ijāa bidepa erreara ununait'a. ⁶Piarā tachia ne minachia uru p'anima jīp'a ninanepa. Maamina, aba ara tachia nāi ijūane uru p'aninepa arapá p'anipira, māiya baiپی. ⁷Tachi t'ōsidaide nāi ijūanea mi āpia pida ne enemeenaé pasima. Piuutade mi āpia pida ne atewānawēma. ⁸Māipuru nek'odai uru p'anipira, neet'á uru p'anipira, ara māipa ne k'irisiawēa p'ananai p'anima. ⁹Maamina erreara minachia uru k'iria berāpa nejōma awaa p'aninepa k'achiade baepatama. Chi ne tachi k'aripak'ai māinepa ne tachi nemietá oopatai k'iria p'aninepa k'achiade p'aneepatama ānimara k'idap'ede baeda jira. Māine āchi āarea chichupuria p'aneepatama, toeda t'aawāru jira. ¹⁰Erreara awaa bideepuru ne k'achia unuparima. Ara māi awaa p'aninepa waapēarāpa Cristode ijāa p'anana itu bisidama. Māiya āchi minachia mīa p'anesidama.

Pablopa Timoteoa oopida

¹¹Maamina pia Cristode ijāa bi pēra jōma māinepema āyá wāse.^P Jīp'a nipase. Tachi Ak'ōre ode wāse. Sōnepa piarā Cristode ijāa

base. Jōmāirā k'iria base. Jōma choase. Māi atepe k'awa bimina, jōmāirā ome sōpia base. ¹²Ne āareaine Cristode ijāa base pia papaká bi k'iruupari jira. Māiya pi ewaricha Tachi Ak'ōre ome baiپی. Chok'ará p'ani k'irari, pia Cristode ijāa biade a jaraside, Tachi Ak'ōrepa pi t'isima māiya chok'ae bamērā. ¹³⁻¹⁴Āarea chok'ae berā Tachi Ak'ōrenepa chok'ae p'anima. Ara māi Tachi Ak'ōre k'irari mia jararuma pia oo bamērā. Jesucristo k'irari pida abarik'a jararuma ichia piarā pedea Poncio Pilato k'irari jarada jira. Mia nāi jararuma: mia jaratea bi k'ira jīp'a oo base waapēarāpa pi k'orea k'achia pedeadaemaapa, aba Tachi Chipari Jesucristo cherudea. ¹⁵Tachi Ak'ōrepa bida ewaride ichi unupiپی.

Abapuru Tachi Ak'ōret'u chi piapi, māinepa jōmāirā chi Chiparipi.

Ichi jōmāirā poro jūra jīpari jī p'anirā k'aepēra icht'u chi Atepe Bipi, ichiaba jōmāirā chiparirā k'aepēra icht'u chi Atepe Bipi.

¹⁶Abapuru icht'u piuk'ama.

Ichi bimá achiterrea jērat'ūu nibi pēra mi āpia pida p'ue ara k'ait'a wānawēma.

Icht'a mi āpia pida ununawēa p'anima māinepa p'ue ununak'ama. Mia k'iria bima ewaricha jōmāirāpa ichiá pia pedea

^o 6:5 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: *makīrā ome ará barāse*. ^P 6:11 *Cristode ijāa bi*. Griego pedeade nāiya bi bima. *Tachi Ak'ōre ēpēra*.

p'ananait'a māinepa jua
chaareadepa jōmāirā ua
bait'a.

Māiya beese.

**Erreara pará berápa
sāmaasá oodai p'ani**

¹⁷Nāi ijūane erreara pará berá jarase waapēarā k'aepēra chi atepe berá k'īrisiapidaemaapa. Āchia ne uru p'ani tāaraa choak'a pēra jarase māi k'orea pia p'ananai k'īrisiapidaemaapa. Tachi Ak'ōret'u k'īrisiadai pia bima.⁹ Ichiapuru tachiá nejōma minachia teaparima ne k'īrisiadawēa p'ananamērā. ¹⁸Chi ne pará berá jarase jōmāirā ome nepia oodamērā. Māinepa jarase āchia uru p'aninepema sōpiadepa waapēarā teadai k'orea p'ananai p'ani.

¹⁹Māiya pia oo p'aninepa ne yaa-
maa p'anima chi māi ewari che-
rude pia p'ananai k'orea. Māine
āchi piarā chok'ae p'ananaipi.

**Pablopa nāi k'art'ade
k'aadea bida**

²⁰Timoteo, jōma Tachi Ak'ōrepa jara peeda minachia ak'ise. Chi Tachi Ak'ōremá piawēa bi k'orea pedepatai itu bise. Māinepa jōma k'īrisia Tachi Ak'ōre pedea ome k'īra awara be itu bise. Waapēarāmá māi k'īrisia pia bima. Maamina pia biwēma. ²¹Waapēarāpa māi k'īrisia awara ijāapatama. Māi k'orea āchia Cristode ijāa p'anana itu bisi-dama. Mia k'īria bima Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa pi k'aripa bait'a.⁷

⁹6:17 *Tachi Ak'ōre*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *Tachi Ak'ōre chok'ae bi*. ⁷6:21 *Pi*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *māra*.

2 Timoteo

Chi k'aadeapema k'art'a Pablopa Timoteo pae bida

Pablopa mǎi ĩaripema k'art'a Timoteo pae biside mǎicha jĭa nibipatai tede basima. Tachia k'ĩrisia p'anima āyo 67de nǎi k'art'a bisit'a. Ichi jĭa nibipatai tede pa wǎiwē jĭra k'ĩrisia basi pēra nǎi k'art'a bisima Timoteoa ichi isapea ak'ide chemērǎ (4:6-13; 4:21).

Pablopa naa bisima Timoteo k'orea Tachi Ak'ōrea ewaricha sōpia biade apachit'a (1:1-7). Mǎi ĩari bisima Timoteo p'eraiwēa bi Jesucristo k'orea wa ichi eda serra bi k'orea (1:8-18). Mǎi ĩari bisima Jesucristode ijĭa bidepa chaarea bamērǎ mǎinepa ne āareaine Tachi Ak'ōre pae pia bamērǎ (2:1-26). Mǎi ĩari bisima k'aadeapema ewaride k'achia baimina Timoteopa Tachi Ak'ōre pedea jĭp'a jaratea bai bit'a (3:1—4:5). Mǎi ĩari bisima chi romane-pema nepĭra ak'iparĭ k'ĩrari bai k'orea, mǎinepa jarasima Timoteo isapea chemērǎ (4:6-22).

Chi k'art'adepema k'ĩrisia aba pia bit'a nǎipi: «Tachi Ak'ōre Pedea jaratea base. Ēpērarāpa ũri k'ĩria p'anine mǎinepa ũri k'ĩriawēa p'anine jarateai k'orea base». (2 Timoteo 4:2).

Pablopa nǎi k'art'ade naa bida

1 ¹ Mi Pablopi. Tachi Ak'ōrepa, ichia k'ĩriana pēra mi Jesucristopa peedapi. Ichia mi peesima chi Tachi Ak'ōrepa teai jarada chok'ae bai k'orea jarade wāmērǎ. Mǎi chok'ae bai Jesucristodepa bipi. ² Timoteo, nǎi k'art'a pi pae biruma. Mia pi minachia k'ĩria bima mi warra jĭra. K'ĩria bima Tachi Pajānepema Ak'ōrepa^a mǎinepa Tachi Chipari Jesucristo pida pi k'ĩra chupuria p'anapiit'a, āchi sōpiadepa k'aripa p'anait'a mǎinepa ne k'ĩrisiawēa p'anapiit'a.

© 1996 David C. Cook

*Pablo jĭa nibipatai tede baside,
nǎi k'art'a Timoteo pae bida (1:1)*

^a 1:2 Tachi Pajānepema Ak'ōre. K'āp'ūra pedeade bi bima: Dios el Padre.

**Timoteo k'orea Pablopa Tachi
Ak'orea sōpia biade ada**

³ Āst'á mǎinepa teamasi mia Tachi Ak'orea it'aa chiidirude pi k'orea sōpia biade aparima. Tachi Ak'orepa jara bit'a mia ooparima, mi chōarāenapemarāpa oodada jīra. Māi mi k'īrisiade mietá biwēanepa ooparima. ⁴ Mia pi jēasi k'orea k'īrisiarude ak'ide wā k'īria baparima minachia arapá bai k'orea. ⁵ Mia k'īrisia baparima pia Cristode piarā ijāa bit'a, pi naet'at'a Loida mǎinepa pi nae Eunice pi naena ijāa p'anana jīra. Mia k'awa bima pia pida abarik'a Cristode ijāa bit'a. ⁶ Mi jua pi īri biside Tachi Ak'orepa piá ne teasima ichi pae oomērā. Māi k'orea mia jararuma: māi Tachi Ak'orepa teada pia oo bapariese, et'a-barrade t'ipi p'uapari jīra. ⁷ Tachi Ak'orepa tachi sōne ne wap'ea p'anapié pasima, māipari tachiá jua chaarea p'anapik'ari, waapēarā k'īria uru p'anapik'ari tachi k'ak'ua jīp'a ak'i uru p'ananyá k'awapisima.

⁸ Māipuru Tachi Chipari Jesucristo k'orea jarai k'orea p'erarāse. Mi Jesucristo k'orea eda serra bimina, mi k'orea p'erarāse. Māipari chi Jesús k'orea pedea pia jaratearude Tachi Ak'ore jua chaareadepa pi sida māi k'orea choa base. ⁹ Tachi Ak'orepa tachi k'aripasima mǎinepa t'īsima ichi pae pia p'ananamērā. Tachia pia

oo p'aninepa māiya ooé pasima, māipari ichi sōpiadepa ooi k'īrisia bada pēra māiya oosima. Piarā nāi ijūa bai naena Tachi Ak'orepa ichi sōpiadepa k'īrisiasima Jesucristodepa tachi k'aripait'a. ¹⁰ Maapae Jesucristo Tachi K'aripaparí cheside unupisima sāmaasá ichi sōpia bima tachi ome. Tachi piui pada Jesucristopa jōpik'ari, maapae ewaricha chok'ae bapisima. Chi ichi k'orea pedea piapa māi pia k'awapi bima.

¹¹ Tachi Ak'orepa mi bisima māi pedea pia jaraparí bamērā, Jesucristopa peeda bamērā, mǎinepa judiorāwēmá jarateaparí bamērā.^b ¹² Māi k'orea mi māiya mīa bima. Maamina p'erawēa bima. Mia k'awa bima k'aide ijāa bit'a. Mǎinepa k'awa bima mia ichi juade ne bida ak'imērā, māi ichia p'ue ak'ii bit'a, aba ichia itiai ewaridea.^c

¹³ Mia jīp'a jaratea bada jīra jaratea base. Jesucristode ijāa bidepa, waapēarā k'īrianepa nipase. ¹⁴ Tachi Ak'ore Jaore tachi sōne baparima. Māineepuru, chi pedea piarā Tachi Ak'orepa piá teada minachia ak'i base.

¹⁵ Pia k'awa bima jōma ūpēarā Asia tuadepemarāpa mi itu ameesidait'a. Māirānepema ūpēa P'igelopa mǎinepa Hermogenepa māiya oosidama. ¹⁶ Maamina mia k'īria bima Tachi Chiparipa ūpēa Onesí'oro

^b 1:11 *Judiorāwēmá*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

^c 1:12 *Ichi juade ne bida ak'imērā*. Waapēarāmá māi pedea jara bima: «Ichia mi juade bida».

tedepemarã k'ira chupuria bamērã. Ichia mi bari k'ak'o minachia k'aripasima. Mi k'ānenapa jī bimina mi k'orea k'ira p'eraé pasima. 17 Māipari Roma p'uurude chek'ari mi ĩapaawēa jirisima unurunea. 18 Mia k'iria bima Tachi Chiparipa itiai ewaride ichi k'ira chupuriai. Pia k'awa bima Onesip'oropa Ep'esode minachia k'aripasit'a.

**Sāmaasá Jesucristo
pedea jarateai bi**

2 1 Warra, Jesucristo^d sōpiadepa chaarea base. 2 Mia ěpērã chok'ará k'irari jaratea badat'a pia ũrisima. Ara māi jaratea bada pia pida waapēarã ũpēarã juade biese. Waapēarãpa āchidepuru ĩjāanai p'anima mǎinepa p'ue pia jarateadai p'anima waapēarã jarateadamērã.

3 Pi Jesucristodé papaká bi pia pēra mi jira mǎiai k'orea base. 4 Papaká bipa ne paritua ook'ama, māipari ichi minachia k'awa bipa k'iria bit'a ooparima pia unumērã. 5 Mǎinepa chi p'iraparí chi p'irapatai minachia k'awa berãpa jarapata jira p'iraepira, māi naa pacheropira, chi atai bada ataiwēma. 6 Chi ne uuparí minachia sēwēa mimiapari pēra, ichia ne uu ĩjūa chaudadepema naa jitai bima. 7 Mia jara bi k'orea minachia k'irisiase. Tachi Chipari Jesupa piá jōma māi k'awapiipi.

8 Jesucristode k'irisiase. Ichi Davidepa chedapi. Ichi piu bada

Tachi Ak'ōrepa chok'ae p'irabari-pisima. Māi pedea pia ichi k'orea mia jaratea bima. 9 Māi jaratea bi k'orea mi minachia mǎia bima. Mi ěpēra k'achia jira k'ānenapa jī uru p'anima. Maamina Tachi Ak'ōre pedea jī uru p'anīwēma. 10 Māi k'orea mia jōma choa bima Tachi Ak'ōrepa jiri atada ěpērarã k'aripai k'orea. Māiya Tachi Ak'ōrepa āchi sida Jesucristodepa k'aripaipi, ewaricha ichi pia bidepema uru p'ananamērã.

11 Nāi pedea piarã arí bi pēra, mǎine ĩjāanai p'anima:

Tachi Cristo ome piudaipira,
ichi ome chok'ae
p'ananaipi.

12 Tachi minachia mǎia p'ani choadaipira, ichi ome chi minachia k'awa p'anirã jira p'ananaipi.

Tachia Cristo atua p'aniane
adaipira, ichia pida tachi
atua biade aipi.

13 Tachia jara p'ani jira oodaepira, tachi māiya p'animina, ichia jara bi jira ooparima, ara ichia jarada k'irisia atuak'a pēra.

**Tachi Ak'ōre pae pari
mimiapari sāmaasá bai bi**

14 Jōma māi tachi ũpēarã k'irisiapi base. Tachi Ak'ōre^e k'irari ũraase āchi piawēa be k'orea k'iruu pedea p'ananaiwēa p'ani. Māi k'iruu pedeapa tachi k'aripak'ama, māipari chi ũri berã

^d2:1 *Jesucristo*. Griego pedeade nǎiya bi bima: «Cristo Jesús». ^e2:14 *Tachi Ak'ōre*. Waapēarã k'art'ade bi bima: «Tachi Chipari».

k'risia mietá k'risiapiparima. 15 Tachi Ak'öre pedea piarāpema arí jaratea bi unupi base. Mimiaparí pia bi jira jirak'aua oo base Tachi Ak'örepa pi p'erawēa pia unumērā. 16 Tachi Ak'öre k'irari chi piawēa berāpa k'achia pedeapatai itu bise. Chi māiya berā Tachi Ak'örenepema t'imia wāpātama. 17 Āchia jaratea p'anipa ēpērarā k'risia awara k'risiapiparima aidapa tachi k'ak'ua āarea k'opodopari jira. Māi jarateapatairānepema Himeneo māinepa P'iletopi. 18 Āchi chi piarā pedeadepema āyá wāsídama. Āchia jarateapatama ēpērarā piudada ya chok'ae p'irabarik'oasidat'a. Māi k'orea waapēarāpa Cristode ijāa p'ani k'orea k'risia āyá k'risia p'aneesidama. 19 Māiya p'animina, Tachi Ak'öre ēpērarāpa Cristode minachia ijāa p'anima, te jirupa te chaarea bapipari jira. Tītaude ne bīpata jira Tachi Ak'örepa nāiya jarasima: «Tachi Chiparipa jōma ichidirá k'awa bīma». Māinepa jarasima: «Āarea Tachi Chiparide ijāa p'aniane a berāpa k'achia itu bidai p'anima». 20 Te waibia bide p'arat'u wawaria nee ooda māinepa p'arat'a ooda p'anima. Ichiaba pak'uru ooda māinepa yooro k'ada p'anima. Waapēarā pia be pēra paritua ewari ne oopatai k'orea p'aniwēma, māt'u waapēarā paritua ewari ne oopatai k'orea p'anima. 21 Tachi sida ara māi jira p'anima. Tachia k'achia itu bidaipira, Tachi Chipari pae pia p'ananaipi. Māiya tachidepa ichia

ne p'ue ooi pi māinepa nejōma pia oodai k'orea p'ananaipi.

22 K'ūtāarāpa nemietá oo k'ripatai jira oorāse. Māipari jīp'a ooi k'orea base. Jesude ijāa base. Jōmāirā k'ria base. Jōmāirā ome ne k'risiawēa base. Tachi Chiparia it'aa chiidipatairā ome sō jīp'a bidepa āarea māiya base. 23 K'iruu pedearāse chi arí k'risiadak'á berā ome, k'awa biēra māīpa tachi k'iruupiparit'a. 24 Chi Tachi Chipari pae pari mimiaparí k'iruu pedea baiwēa bima, māipari jōmāirā ome sōpia bai bima. Jaratea k'awa bai bima. Jōmāirā ome choa bai bima. 25 Ichia pedea piadepa Tachi Ak'öre pedea k'awapi bima, chi ichia jaratea bi k'irianak'apí ēpērarā, māi Tachi Ak'örepa āchi k'ariparupara. Māiya ichimá jūitea chedak'ari chi piarā pedeat'a k'awadaipi. 26 Arí k'risiasidara tiore juadepema wānaipi. Ara nāiena tiorepa jita ua bima ichia k'ria bi oodamērā.

**K'aadeapema ewaride
ēpērarā mietá p'ananaipi**

3 1 Chi k'aadeapema ewaride ne k'achia baei bit'a, pia māi k'awa bai bima. 2 Ēpērarāpa ne āarea ara āchi pae k'irianaiپی, erreara awaa p'ananaipi, āchi pia beade adaipi, chi atepe bi jira k'risiadaipi, chīara k'orea k'achia pedeadaipi, āchi ak'öre māinepa nae pedea ijāanak'á p'ananaipi, āchi k'ariparu ēpērā sōpia biade adak'á p'ananaipi, māinepa Tachi Ak'öre wap'eadak'á p'ananaipi. 3 Waapēarā k'irianak'á p'ananaipi,

k'ira chupuriadak'á p'ananaipi, waapëará êk'arra ãpíte pedea k'achia jara p'ananaipi, nemietá oodai k'orea p'ue itu bidak'á p'ananaipi, ãnimara jira k'iruu p'ananaipi, mãinepa nejõma pia be itu bidaipi. ⁴Áchi k'õp'ãero ichi nek'iramá juade bidaipi nemietá oomërá. Ne k'irisidiada-wëa ne paritua oo p'ananaipi. Jõmãirã k'aepëra chi ne k'awa atepe beadayade adaipi. Áchit'u arapá chi k'iria p'ananaipi Tachi Ak'õre k'iria p'ani k'aepëra. ⁵Tachi Ak'õrene ijãapatairã jira p'ananaipi maamina itu bidaiwëma Tachi Ak'õrepa ichi jua chaareadepa áchi jip'a bimërá. Makiirã ome ará barãse.

⁶Mãi ëpërarã techa sea jara wãpatama chi wëerã t'ajuwëa be mãinepa nemietá minachia oopatai be p'uedai k'orea. Mãi wëerãpa ãarea nemietá oo k'iria bidepa paritua ijãapatama. ⁷Mãi wëerã ewaricha ne k'awapodo p'anima, maamina chi piarã pedea p'ue k'awadak'ama. ⁸Jãirã ëpërarãpa chi piarã pedea itu bipatama. Jane apatai mãinepa Jambre apatai jira oopatama, chi Moisé pedea itu bisidait'a. ^fÁchi k'irisia k'achia k'irisiapatama mãinepa Cristode piarã ijãanak'ama. ⁹Maamina áchia oo p'ani pia baiwëma. Jõmãirãpa áchi k'irisidawëa be ãarea k'awadaipi Moisé ewaride

Jane mãinepa Jambre mãiyanana jira.^g

Pablopa Timoteoa úraana

¹⁰Maamina pia nãi ãarea jõma minachia k'awa bima: mia jaratea bit'a, mi nipaparit'a, mia oo k'iria bit'a, mia Cristode ijãa bit'a, mia jõmãirã ome choa bit'a, mia waapëará k'iria uru bit'a, mi ne ãareane sëwëa choa bit'a, ¹¹mãinepa mi ëp'ë p'anit'a minachia mãipidai k'orea. Antioquiade, Iconio p'uurude mãinepa Listrade mi piawëa oodai k'orea ëp'ënana pia minachia k'awa bima. Mi minachia mãiasima. Maamina Tachi Chiparipa jõma mãinepema k'aripasima. ¹²Piarã jõma Jesucristode ijãapatairã, Tachi Ak'õre k'irari pia nipadai k'iripatairã, ëpërarãpa piawëa oodai k'orea ëp'ënaipi. ¹³Mãinepa ëpëra k'achiarãpa mãinepa awara seapatairãpa atepe nemietá oo p'ananaipi. Waapëará sea p'ananaipi mãinepa waapëarãpa áchi seadaipi.

¹⁴Maamina piá jarateadada k'awada chi piarãt'a k'irisia bi përa mãine nipase. Pia k'awa bima piá jarateadaadapa jip'a jarateasidait'a. ¹⁵Warra basiedapema Tachi Ak'õre Pedea k'awasisima. Mãi Pedepa piá k'awapi bima abaipa Cristode ijãasira

^f3:8 Jane mãinepa Jambre Egitodepema ne k'awapatairã pasima. Éxodo 7:10-12.

^g3:9 Janepa mãinepa Jambre pida jõma p'ue oodaé pasima Moisépa Tachi Ak'õrenepa ooda jira. Mãiya jõmãirãpa k'awasidama áchi seapatairãpi. Éxodo 8:16-19.

Tachi Ak'õrepa mǎi k'aripait'a.

¹⁶Tachi Ak'õrepa jõma Ichi Pedea bipisima. Jõma mǎi pia bima jarateai k'orea, nemietá oo berǎ itiai k'orea, piawëa oo berǎ jǐp'a oo k'awapii k'orea, mǎinepa sǎmaasá k'ĩra jǐp'a nipadai k'awapii k'orea. ¹⁷Mǎiya ëpërarǎ Tachi Ak'õrenerǎpa nejõma pia be oo k'awadak'ari p'ue oo p'ananaipi.

4 ¹Jesucristo cheipǐ ichidirǎ ichi juade ua bai k'orea. Mǎine ëpërarǎ chok'ae be mǎinepa piudada nepira ak'iipi. Mǎipuru Jesucristo k'ĩrari mǎinepa Tachi Ak'õre k'ĩrari mia nǎi pedea jararuma pia oomërá: ²Tachi Ak'õre Pedea jaratea base. Ëpërarǎpa ũri k'ĩria p'anine mǎinepa ũri k'ĩriawëa p'anine jarateai k'orea base. Piawëa oo be jǐp'a oo k'awapise. Nemietá oo be itiasë. Mǎinepa ũpëarǎ k'aripase pia ijǎanamërá. Jõma choa bidepa, jĩrak'aua jaratea bidepa mǎiya oose. ³Ewari parude ëpërarǎpa chi piarǎ pedea ũri k'ĩriawëa p'ananaipi. Mǎipari áchia k'ĩria p'aninea wǎnaipi. Mǎipuru jarateapatairǎ chok'arǎ jiridaipi áchia ũri k'ĩria p'anit'a jarateadamërá. ⁴Chi pedea piarǎpëa ũrinai itu bidak'ari, maapae chõarǎenapema nepirade p'aneenaipi. ⁵Maamina pit'u ne áareaine k'ĩra jǐp'a base. Jõma nepira bide choa

base. Pedea pia Cristo k'orea jaratea base. Jõma pia Tachi Ak'õre pae ooi bi jǐp'a oo base.

⁶Tǎaraawëane mi peadaipi.^h Mi piui ewari ara k'ait'a bima. ⁷Mia Tachi Ak'õre pae ooi bada jõma oosima pia chõona jĩra. Mia Cristo itu biwëa bima. Jõma jǐp'a oosima p'iraparǎ jĩra. ⁸Naapae mia jǐp'a oo bi k'orea Tachi Chiparipa mi pae poro jũra jĩparǎ uru bima.ⁱ Ichia jǐp'a ak'ipari përa mǎi poro jũra jĩparǎ miá teaipǐ ichia ak'irude. Maamina miá puru teaiwëma, mǎipari jõma ichi chei ewari unu k'ĩria berǎ teaipǐ.

**Pablopa jarada
Timoteo chemërá**

⁹Isapea mi ak'ide chese. ¹⁰Ūpëa Cresente Galacia tuadea wǎ basima. Tito Dalmacia tuadea wǎ basima. Mǎi awara ũpëa Demapa chi ne nǎi ijũanepema minachia k'ĩriana përa mi itu bik'ari Tesalónica p'uurudea wǎsima. ¹¹Ūpëa Lucat'u mi ome bima. Pi cherude ũpëa Marco jiride wǎk'ari enemeese.^j Mia Tachi Ak'õre pae oo bi ichia k'aripai bima. ¹²Ūpëa Tík'ik'õ mia Epesodea peesima. ¹³Pi cherude mi anamari jĩparǎ enemeese. Mǎi Troa p'uurude, ũpëa Carpo tede beesima. Mǎinepa mi k'art'a enemeese. Chi mia atepe k'ĩria bit'a enemeese, chi ánimara ede bi bet'a.

^h 4:6 Tǎaraawëane mi peadaipi. Griego pedeade nǎiya bi bima: *Mi uvaba Tachi Ak'õre pae wea teauta jĩra bima*. Mǎi ewaride uvaba wea teapachima Tachi Ak'õre tede ichi Pedeade bida jĩra. Mǎi pedeadepa Pablopa k'awapi basima tǎaraawëa bide ëpërarǎpa ichi Cristo k'orea peadait'a. Número 28:7. ⁱ 4:8 Mǎi ewaride poro jũra jĩparǎ teapachidama chi atepe isapea p'iraparǎ. ^j 4:11 Marco. Hecho 13:5; 13:13; 15:36-40.

¹⁴Alejandro chi jiorro ne ooparipa mi piawēa ooda k'orea Tachi Chiparipa itiaipi. ¹⁵Ichi ome jīra-k'aua base. Tachia jaratea p'ani k'orea ichia minachia k'achia pedeasima.

¹⁶Ara michi k'orea chi nepira ak'ipatairā k'īrari pedeaside abai pida mi k'orea pedeadaé pasima k'aripai k'orea. Māipari jōmāirāpa mi itu bisidama. Mia k'īriawēma māi k'orea Tachi Ak'ōre k'īrari māirā nepira parā p'aniane amērā. ¹⁷Maamina Tachi Chipari mi ome basima. Ichia mi jua chaarea beepisima ichi pedea jaramērā. Māiya jōma judiorāwēa arā p'anipa ūrisidama. Māine Tachi Chiparipa mi imama it'aedepema k'aripasima. ¹⁸Ichia jōma mi piawēa ooutadepema k'aripaipi. Mi pia ak'ik'ari,

pajānea ateewāipi ichidirā ichi juade ua bimá. Ewaricha ichiá minachia pia pedeadai p'anima. Māiya beese.

Pablopa k'aadea bida

¹⁹Mia ūpēa Aquilá māinepa Priscá pia p'anapade a jara peeruma. Ara māi jīra ūpēa Onesí'oro ēpērará jarase. ²⁰Ūpēa Erasto Corinto p'uurude beesima. Ūpēa Tróp'imo k'idade beeda pēra, mia ichi Mileto p'uurude ameesima. ²¹Ewāra pai naena isapea chese. Ūpēarā Ebulopa, Pudentepa, Linopa, Claudiapa māinepa jōma ūpēarāpa pi pia bapade a jara peeutama.

²²Mia k'īria bima Tachi Chipari Jesucristo pi ome bait'a māinepa Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa māra k'aripa bai. Māiya beese.^k

^k 4:22 Māiya beese. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma.

Tito

K'art'a Pablopa Tito pae bida

Pablopa nāi k'art'a Tito pae bisima. Māi Titopa Pablodepa Jesucristode ijāa-sima (1:4). Māi ewaridepa Pablo ome p'irriapachima. Pablo naa Jerusalenea wāsīde ūpēārā minachia k'awa p'anirā ome pedei k'orea, Tito ateewāsima (Gálata 2:1-3). 2 Corintio 2:12-13de, māinepa 2 Corintio 7:5-6de jara bima Titopa ūpēārā Corinto p'uurudepemarā jaratea bapachit'a. 2 Timoteo 4:10de jara bima Tito Dalmacia tuadea wāsīt'a.

Romane eda jīa nībada awara wāk'ari Pablopa māicha p'uurucha ūpēārā ak'ide wāsima. Tito ome Jesús k'orea pedea pia p'usa estaik'a ijūa bi Creta apataīdea jarade wāsīdama (1:5). Waapēārāpa ijāanak'ari Pablopa Tito māma ameesima jaratea bamērā. Māiya nak'ari Pablopa nāi k'art'a tea peesima Tito ichi ome Nicópoli p'uurudea wāmērā (3:12). Ūpēa Tík'ik'o wa Artema peesima Tito k'ak'ua pae ūpēārā jaratea bamērā. K'irisīapatama āyo 63de Pablopa nāi k'art'a Corinto p'uurudepa tea peesīt'a. Ūpēa Zenapa māinepa Apolo pida Titomā ateewāsīdama (3:13).

Pablopa Tachi Ak'orea sōpia biade ak'ari bisima ijāapatairā ak'ipatairā chōarā sāmaasā p'ananaī p'ani (1:1-9) māinepa Titopa chi sea jarateapatairā k'orea jīrak'aua bai bi (1:10-16). Māi ĩari bisima chōarā, chōtāarā, k'ūtāarā, chi chipari pae pari mimiapatairā sida sāmaasā p'ananaī p'ani (2:1-10). Māi ĩari bisima Tachi Ak'ōrepa āchi k'aripada pēra jīp'a nipadai p'ani (2:11—3:10). K'aadea bisima Tito chemērā (3:12-15).

Chi k'art'adepema k'irisīa aba pia bi bit'a nāipi 2:15de: «Jōma māi jaratea base. K'aripase ūpēārāpa māi pedea oodamērā. Piawēa oo be itīase, Tachi Ak'ōrepa pi bida pēra māiya oomērā. Ūpēārā pi itu bipirāse».

Pablopa nāi k'art'ade naa bida

1 ¹Mi Pablopī, Tachi Ak'ōre pae pari mimiaparī māinepa Jesucristopa peedapī. Mi peesima Tachi Ak'ōrepa jirī atadairāpa ichide ijāanamērā māinepa chi piarā pedea k'awadak'ari Tachi Ak'ōrepa k'īria bi jīra p'anana-mērā. ²Chi māiya ijāa p'anīpa Tachi Ak'ōre ome ewarīcha chok'ae p'ananaī k'orea nī p'anīma,

nāi ijūa ooi naena Tachi Ak'ōre sea jarak'á bīpa māiya ooyade asi pēra. ³Maapae ichia bida ewarīde mīa jaratea bīdepa ichi pedea Cristo k'orea pia k'awapisima. Māi pedea Tachi Ak'ōre chi K'aripapa-ripa miā jarateapisima.

⁴Tito, mīa nāi k'art'a pi pae bīruma. Tachia abarik'a Cristode ijāa p'ani pēra pit'a piarā mi warra jīra bīma. Mīa k'īria bīma Tachi Pajānepema Ak'ōrepa^a māinepa

^a 1:4 Tachi Pajānepema Ak'ōrepa. K'āp'ūra pedeadē bi bīma: *Dios el Padre*.

Tachi Chipari Jesucristo pida áchi sōpiade pa pi k'aripa p'anana it'a māinepa ne k'irisawēa p'anapiit'a.

**Pablopa Titoa ijāapatairā
ak'ipatairā chōarā
bik'oapade ada**

⁵Mia pi p'usa estaik'a ijūa bi Creta apataide ameesima tachia oodai p'anana jōma oomērā. Mia jarada jīra ijāapatairā ak'ipatairā chōarā p'uuruha bik'oase.^b ⁶Ijāapatairā ak'iparī chōa nepira parā biade adaiwēa bai bima. K'ima abapuru uru bai bima. Ichi warrarāpa Cristode ijāa p'anana it'a p'anima māinepa jīp'a nipa-dai p'anima. Māiya ēpērārāpa jaradaiwēma nemietā oo p'ani wa k'iiriwēa p'ani. ⁷Ijāapatairā ak'iparipa Tachi Ak'ōrepa ooda oopari pēra nepira parā biade adaiwēa bai bima. Ichi waa-pēarā k'aepēra atepe bi jīra baiwēa bima, ne wariwēa bi k'orea k'iruu baiwēa bima, it'uapa piu nipaiwēa bai bima, k'iruyá baiwēa bima māinepa erreara awaa baiwēa bima. ⁸Māipari ichi tede cheutarā āarea pia pedei bima, nejōma nepia oo k'iria bai bima, k'irisia piade pa bai bima, jīp'a bai bima, Tachi Ak'ōre pae bai bima, māinepa ichia ichi k'ak'ua jīp'a uru bai bima. ⁹Chi piarā pedea ichiá jarateadada minachia ijāa bai bima. Māiya ichia piarā pedea jīp'a jaratea bidepa ēpērārā

p'ue k'aripaipi pia ijāanamērā, māinepa chi piarā pedea piawēa biade apatairā p'ue k'awapiipi áchia piawēa k'irisia p'ani.

¹⁰Mia māiya jara bima k'iiriwēa berā, tachi k'aripak'á pedea jarateapatairā māinepa chíara seapatairā sida parā pēra. Māirā tachi imik'ira k'ak'ua tauchaa-dai p'aniane apatairāpi. ¹¹Áchia jarateaiwēa bi jaratea p'aninepa techa ēpērārā piawēa k'irisia pipatama. Aba erreara-deepuru jarateapatama. Māirā jarateapirāse.

¹²Ara māi Cretadepema k'irisia k'awaparipa nāiya jarasima: «Cretadepemārā seajarapatairā, ānimara k'achia jīra be, ne minachia k'oyá be māinepa chi k'oa be». ^c ¹³⁻¹⁴Māipa jarada piarāpi. Māi k'orea māi ēpērārā itia base piarā pedea ijāanamērā, judiorāpa chōarāenapema nepiripatai itu bidamērā, māinepa chi piarā pedea ijāanak'apiirāpa jaratea p'ani ijāapidaemaapa.

¹⁵Tachi Ak'ōre k'irari pia berāmá nejōma Tachi Ak'ōre k'irari pia bima. Maamina Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirāmá mi āpia pida pia biwēma. Áchia k'achia k'irisia patama māinepa áchi sōne nepira paraawēa p'aniane apatama. ¹⁶Áchia jarapatama Tachi Ak'ōre k'awa p'anit'a, maamina áchia oo p'aninepa unupipatama ichi

^b 1:5 *Ijāapatairā ak'ipatairā chōarā*. Griego pedeade jara k'iria bima «chōarā» wa «chōarā minachia k'awapatairā». K'āp'ūra pedeade bi bima: *ancianos*. ^c 1:12 *K'irisia k'awaparipa*. K'āp'ūra pedeade bi bima: *profeta*.

itu bi p'anit'a. Āchi k'iiriwēa be māinepa nepia oodai k'orea p'ananak'ama. Āchia oopatai Tachi Ak'ōrepa k'īriak'ama.

Pablopa Titoa jarateapida

2 ¹Maamina pia chi piarā pedea jīp'a jaratea bai bima. ²Chōarā jaratease āchi k'ak'ua jīp'a uru p'ananamērā, k'īra jīp'a p'ananamērā, k'īrisia piadepa nipadamērā, Cristode minachia ijāa p'ananamērā, piarā k'īriane-pa p'ananamērā, māinepa jōma choadamērā. ³Māinepa chōtāarā jaratease Tachi Ak'ōre k'īrari jīp'a p'ananamērā, waapēarā k'orea seadepa k'achia pedeada-wēa p'ananamērā māinepa piu nipapidaemaapa. Māipari nepia jarateadai p'anima. ⁴⁻⁵Āchia āwēerā jarateadai p'anima āchi k'ima māinepa āchi warrarā k'īrianamērā, k'īrisia piadepa nipadamērā, wēra jīp'a p'ananamērā, āchi te pia ak'idamērā, sōpia p'ananamērā, māinepa āchi k'imapa jara bi ūrinamērā. Māiya abai pida Tachi Ak'ōre pedea k'achia pedeadaiwēma.

⁶K'ūtāarā jaratease k'īrisia piadepa jīp'a nipadamērā. ⁷Jōma pia oo bidepa jōmāirā unupi base sāmaasā nipadai p'ani. K'īrisia piadepa jīp'a jaratea base. ⁸Piarā pedea jaratea base mi āpia pida pi k'orea k'achia pedeapidaemaapa. Māiya jaratea baipira, pichi nek'īramaarā k'īranejasiadaipi. Āchia mi āpia pida tachi k'orea p'ue k'achia pedeadaiwēma.

⁹Chipari pae pari mimiapatairā jaratease āchi chiparipa jara bi jōma oodamērā. Nejōma pia oodai p'anima āchi chiparipa pia unumērā. Āchi chiparipa jararu k'achia p'anoonai pia biwēma. ¹⁰Āchi chiparidé chiadaiwēa p'anima, māipari unupidai p'anima āchia nejōma jīp'a oo p'anit'a. Māiya ēpēarāpa k'awadaipi Tachi Ak'ōre K'aripaparí pedea minachia pia bit'a.

¹¹Tachi Ak'ōrepa jōmāirā unupisima ichi sōpiadepa ēpēarā k'aripaparit'a. ¹²Māipa tachiá k'awapi bima nejōma k'achia māinepa nāi ijūanepemarāpa k'īriapatai itu bidai p'anit'a. Māinepa k'awapi bima tachi nāi ijūane p'anine k'īrisia piadepa tachi k'ak'ua jīp'a ak'i uru nipadai p'anit'a Tachi Ak'ōrepa k'īria bi jīra. ¹³Tachi pia p'ananai ewari ni p'animisa māiya p'ananai p'anima. Māi ewaride Tachi K'aripaparí Jesucristo cherude, ichi k'īrawārea ununaipi, ichi Tachi Ak'ōre chi atepe bideepuru. ¹⁴Tachi k'orea Jesucristopa ara ichi itu peapisima ārea nemietaadepema k'aripai k'orea. Tachi ara ichi pae pia bisima ichi p'uurude p'ananamērā māinepa nejōma pia oo k'īria p'ananamērā.

¹⁵Jōma māi jaratea base. K'aripase ūpēarāpa māi pedea oodamērā. Piawēa oo be itiase, Tachi Ak'ōrepa pi bida pēra māiya oomērā. Ūpēarā pi k'īriana-wēa uru p'anipirāse.

**Tachi Ak'õrepa ichi
sõpiadepa tachi k'aripada**

3 ¹ Ûpëará k'ĩrisiapise chi nãi ãjũanepema minachia k'awa p'anirã juade p'ananaï p'anima. Áchia jarauta oodai p'anima mãinepa nejõma pia oodai k'orea p'ananaï p'anima. ² Ûpëará jarase: abai k'orea piawëa pedeadaiwëa p'anima mãinepa k'ĩruu pedea p'ananaïwëa p'anima, mãipari sõpia p'ananaï p'anima, jõmãirã ome minachia bi jãra p'ananaïwëa p'anima.

³ Piarã naena tachi sida k'ĩrisia piawëa p'anasidama, Tachi Ak'õrene ãjãanawëa p'anasidama mãinepa piawëa k'ĩrisia p'anasidama. Tachia nemietã oo k'ĩria berã mãinepa arapã oo k'ĩria berã, chipari pae pari mimiaparí jãra jõma oopachidama. Paritua k'achiade nipapachidama, chíarapa uru bi k'orea sõpiawëa p'anapachidama, chíarapa tachi unuemaapachidama, mãinepa tachia chíara unuemaapachidama. ⁴ Maamina Tachi K'ariparipa ichi pia bit'a mãinepa ichia tachi k'ĩria bit'a jõmãirã k'awapisima. ⁵ Mãipa tachi k'aripasima. Tachia pia oodada k'orea k'aripaé pasima, mãipari ichi k'ĩra chupuria bidepa k'aripasima. Tachi nemietã k'ĩrisia atuasima neet'ã t'õna jãra p'aneenamërá mãinepa chiwidi jãra p'aneenamërá. Ichiaba Tachi Ak'õre Jaorepa tachiã mãicha chok'ae p'anapisima. ⁶ Tachi K'aripaparí Jesucristodepa Tachi

Ak'õrepa ichi Jaore tachiã tea-sima, pania minachia weasi jãra tachi k'ak'ua ãri. ⁷ Mãiya Tachi Ak'õrepa ichi sõpiadepa tachi jãp'a unu bi përa ewaricha ichi ome chok'ae p'ananaïpi. Mãi ni p'anima.

⁸ Mãi pedea piarã arí bi përa, mãine ãjãanaï p'anima. Mã k'ĩria bima pia mãi minachia jaratea bai Tachi Ak'õrene ãjãa berãpa nejõma pia oo wãnamërá. Mãi pedea minachia pia bima. Jõmãirã k'aripaparima. ⁹ Maamina paritua pedea piawëa bi k'orea k'ĩruu pedearãse. Ichiaba Moïsepa bida k'orea k'ĩruu pedearãse. Mãinepa tachi chõarãenapemarã t'ĩ jarateapatai itu bise. Jõma mãi piawëa bi mãinepa mi ãpia pida k'aripak'ama.

¹⁰ Abaïpa ãpëará k'ĩruu pedea-pisira, ichi itiasë waa mãiya oopiemaapa. Ichia ãjãawëpira, mãicha itiasë. Mãine waidi ãjãawëpira, ichi ome barãse. ¹¹ Pia minachia k'awa bima mãi ëpërapa chi piarã pedea itu bik'ari piawëa oo bit'a. Nemietã oo bidepa unupi bima ara ichi Tachi Ak'õre k'ĩrari nepira parã biade a bit'a.

**Nãi k'art'ade Pablõpa
k'aadea bida**

¹² Mã ãpëa Artema wa ãpëa Tík'ik'o pimã wãpiipi. Jãma pak'ari isapea Nicópoli p'uurudea mi ak'ide chese. Mã nãi ewãra bimisa, mãma bai k'ĩrisia bima. ¹³ Ëpëra chi k'aripa pedeparí Zena mãinepa Apolo pimãipa

wãutade ne ãareaïne k'aripase pia wãnamẽrá. ¹⁴Tachi chi Cristode ãjãa berãpa pia oo k'awadai p'anima nenea k'ede k'aripadai k'orea. Mãiya ara tachi pari p'ananiwẽma.

¹⁵Jõma mi ome p'anipa piá pia bapade a jarautama. Chi taipa k'ãria p'ani Cristode ãjãapatairã pia p'anapade a jarase. Mia k'ãria bima Tachi Ak'õrepa ichi sõpiadepa jõma mãra k'aripa bai.

P'ilemón

K'art'a Pablopa P'ilemón pae bida

Pablopa nāi k'art'a P'ilemón pae bisima. Āyo 60de Roma p'uurude eda serra uru p'anasidaide bisima. Tachia k'īrisia p'anima chi k'art'a ūpēarā Colosadepemārā pae tea peeside nāi k'art'a sida peesit'a P'ilemón pae (Colosense 4:11).

Māi P'ilemón Colosade bapachima māinepa erreara parā basima. Pablo-depa Jesucristode ijāasima (19). Ūpēarā ichi tede arā nibeepachidama (2). Ichia ichi pae pari mimiaparī Onésimo apatai uru basima. Maamina māi Onésimo nechiasi pēra mīruwāsima (18-19). Pablo eda serra uru p'animā wāk'ari k'aripa beesima.

Onesimopa Cristode ijāak'ari Pablopa nāi k'art'a bisima. Cristode chi ūpēarā pēra Pablopa P'ilemonoa chichupuria idisima Onésimo māicha arā uru beemērā (10-12; 15-20). Pablopa bisima chi Onesimopa nechuada ichiá jūitea teai.

Nāi k'art'a biside Pablopa ichi awara wāpidai k'īrisia basima. Awara wāk'ari P'ilemomá wāi k'īrisia basima (22).

Pablopa nāi k'art'ade naa bida

¹Mi Pablopi. Jesucristo k'orea eda serra bima. Tachi ūpēa Timoteo nāma bima. Ūpēa P'ilemón, taipa pi k'īria p'anima. Pia tai jīra Tachi Ak'ōrepa oo bit'a oo bi pēra mia nāi k'art'a pi pae biruma. ²Māinepa biruma jōma ūpēarā pi tede arā nibeepatairā pae, tachi ūpēawēra Ap'ia pae māinepa tachi ūpēa Arquipo pae. Arquipopa tai ome Tachi Ak'ōrepa oo bit'a choa mimiaparima papaká bi jīra. ³Mia k'īria bima Tachi

Pajānepema Ak'ōrepa^a māinepa Tachi Chipari Jesucristo āchi piadepa māra k'aripa p'anana-mērā māinepa ne k'īrisiadawēa bapi p'ananamērā.

Ūpēa Onésimo k'orea Pablopa chichupuria idida

⁴Mia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidirucha sōpia biade aparima pi k'orea. ⁵Mia ūrisima pia Tachi Chipari Jesude ijāa bit'a māinepa jōma ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemārā k'īria bit'a. ⁶Mia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi bima Cristode ijāapatairā ome pi minachia pia bamērā.^b Māiuya

^a ³ Tachi Pajānepema Ak'ōrepa. K'āp'ūra pedeade bi bima: *Dios el Padre*. ^b ⁶ Cristode ijāapatairā ome pi minachia pia bamērā. Waapēarāmā māipa jara bima: «Cristode ijāa bidepa pi ichi ēpērarā ome minachia pia bamērā».

jōma nepia tachia Jesucristo-
depa uru p'anit'a pia minachia
k'awaipi. ⁷Ūpēa, pia ēpērārā
Tachi Ak'ōrenepemārā k'īrianepa
sōpiapida pēra mi sida^c arapaa-
pisima māinepa minachia sōpia
nipapisima.

⁸Māi k'orea piá idiruma mia
jararut'a oomērā. Cristodepa
mia, piá māi p'ue oopi bimina,
māiya oopiwēma. ⁹Māipari mia
chichupuria idiruma pia k'īria-
nepa māiya oomērā. Mi Pablo
chōa k'eesima, māinepa naapae
Jesucristo k'orea eda serra uru
p'anima. ¹⁰Mia chichupuria idi-
ruma pi pae pari mimiaparí
Onésimo k'orea. Ichi mi warra
jīra bima. Mi nāma eda serra
bide ichia minepa Cristode ijāana
pēra mi warra jīra beesima.

¹¹Naena pi pae pari mimiaparí
piawēa basima, maamina idia-
pae chi pi pae pari mimiaparí
pia beesima. Māiya ichia pi pae
pia mimiaipi māinepa mi pia
k'aripaipi.

¹²Ichi pimá jītea peeruma.
Mia ichi minachia k'īria bima. Mi
chupuria ichi pia uru base mia
uru bada jīra.^d ¹³Chi pedea pia
Cristo k'orea mi eda serra bide
ichi pi pari mi ome uru ba k'īria
basima. ¹⁴Maamina pia pia biade
aiwē pada pēra, mia oo k'īriaé
pasima. Mia chichupuria idi bima
piá jok'ae oopade awēt'a, māipari
k'īria bima pichiapuru māiya oo
k'īria bait'a.

¹⁵Tāaraawēa bima pi pae pari
mimiaparí Onésimo pi ome bada
mīruwāna. ¿Māiya wāsiék'āra,
ichi jītea wārune pia ewaricha
uru bamērā? ¹⁶Maamina ichi-
t'a pi pae pari mimiaparí jīra
uru baiwēa bima, māipari māi
k'aepēra atepe piipará uru bai
bima. Cristo k'orea pi ūpēa pēra
k'īrianepa uru bai bima. Mia
ichi minachia k'īria bima, maa-
mina māi k'aepēra pia ichi pia
atepe k'īriai pia bima, pi pae pari
mimiaparí pēra māinepa Tachi
Chipari k'orea pi ūpēa pēra.

¹⁷Pimá, tachia Tachi Ak'ōre
pae abarik'a oo p'anipira,
Onesimo pia pedease miá pia
pedearu jīra. ¹⁸Ichia pi paritua
piawēa oosira wa tee paraasira,
jarase mia piá jōmasá teait'a.
¹⁹Ara mi juapa nāiya biruma:
ichi tee pará bada mia teaiipi.
¿K'īrisiase, minepa Cristode
ijāana pēra pia miá tee pará
bit'a! ²⁰Ūpēa, Tachi Chipari
k'orea mia chichupuria idi bit'a
oose. Tachi Cristo k'orea ūpēarā
pēra mi sō arapaapise.

²¹Mia māiya biruma k'awa
bi pēra pia mi pedea ijāait'a.
K'awa bima mia jara bi k'aepēra
atepe pia ooit'a. ²²Māi awara
mia k'īrisia bima mārāpa Tachi
Ak'ōrea it'aa chiidi p'aninepa mi
eda serra uru p'aninepa awara
wāit'a. Māiya mi mārāpá p'ue
wāipi. Māipuru mi pae te yaa uru
base.

^c7 Mi sida. Waapēarā k'art'ade bi bima: tai sida. ^d12 Griego pedeade māi versículo t'aju bima.

**Pablopa nãi k'art'ade
k'aadea bida**

²³ Ûpêa Epap'ra Jesucristo
k'orea mi ome eda serra bima.
Ichia piá pia bapade a bima.

²⁴ Marcopa, Aristarcopa, Demapa

mãinepa Luca pida piá pia
bapade a p'anima. Áchia mi
ome Tachi Ak'õrepa oo bit'a oo
p'anima.

²⁵ Mia k'ĩria bima Tachi Chipari
Jesucristopa ichi sõpiadepa mãra
k'aripa bait'a.^e

^e ²⁵ Mãra. Griego pedeade nãiya bi bima: *mãra jaore*.

Hebreo

K'art'a Hebreorã pae bida

Nãi k'art'a hebreorã pae bida pasima. K'awadawẽa p'anima mõi k'aipa bisit'a. Chi eda waapẽarãmá Bernabepa, Apolopa, Silapa, Lucapa, Clemente Romanepemapa wa waapẽarãpa bisit'a. Naena chok'arairãpa k'ĩrisia p'anasi-dama Pablopa mõi bidat'a. Abapuru k'awa p'anima Hebreo k'art'a bida judio pasit'a. (Judiorãpa hebreo pedeade pedeapata pẽra hebreorãane apatama). Nãi k'art'a bidapa mãinepa chi k'art'a jítadada pida Timoteo unupachidama (13:23). Mõi awara ùpẽarã Italia tuadepemarã ome chi ùpẽa jĩra basima (13:24-25). Ayo 70 naena bisima.

Nãi k'art'a ùpẽarã judiorã minachia mĩa be pae bisima Jesucristo itu bidae-maapa. Jesucristode ijãa p'ani k'orea achia uru be waapẽarãpa eëmarisidama (10:32-34). Jõma nãi k'art'ade chi bidapa achia itu bidawẽa Cristode ijãa p'anit'a k'ĩria bima, Cristo chi atepe biẽra:

Cristo chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairã k'aepẽra atepe piipará bima (1:1—2:18). Cristo Moisé k'aepẽra atepe piipará bima (3:1—4:13). Cristo chi p'aare judiorã k'aepẽra atepe piipará bima (4:14—7:28). Cristopa tachia nemietá oodada k'orea piuda k'orea p'aare judiorãpa oopatai k'aepẽra atepe piipará bima (8:1—10:39).

K'aadea chi k'art'a bidapa jara bima Tachi Ak'õrene ijãanai p'anima, ichia tachi pia unumẽrá (11:1—13:25). Chi pedea piipará bi tachia ùrinai p'anit'a 12:1ne bi bima: «Mõi eẽpẽrã minachia p'anirãpa Tachi Ak'õrene piarã ijãa-sida pẽra tachia pida ara mõi jĩra ijãa p'ananai p'anima. Chi tachiá itu ijãa-pik'ai mãinepa nemietaapa tachi pira uru baparí aya bidak'ari aarea choa p'aninepa naa wãtima tachi wãnai p'anímá».

Tachi Ak'õre Warra chi atepe bima

1 Naenaena Tachi Ak'õrepa tachi chõarãenapemarã bari k'ak'o minachia wawaria-depa pedeapachima. Chi ichi pari pedeapatairãnepa mãiya oosima. ²Maamina nãi k'aadea-pema ewaride ichi Warradepa tachiá pedeasima. Ichi Warradepa Tachi Ak'õrepa ne aarea oosima mãinepa ichi bisima ne aarea

uru bamẽrá. ³Ichi Warrapa Tachi Ak'õre k'ĩrawãrea achiterrea unu-piparima. Ichiapuru Tachi Ak'õre sãmaasã bit'a k'awapiparima. Ichi pedea jua chaarea bidepa ne aarea ooda ichi juade ara mãiya uru bima.

Ichia tachi nemietá oodada siik'ari Tachi Ak'õre chi auk'ará bi juaraari pajãne suak'abari beesima. ⁴Mãiya Tachi Ak'õrepa ichi chi it'aripa peedairã k'aepẽra atepe bisima. Tachi Ak'õrepa ichi

t'ĩ bida mǎi āchi t'ĩ bida k'aepĕra
atepe piipará bisima. ⁵Chi ichia
it'aripa peeda abaia nǎiya jaraé
pasima:

«Pi mi Warrapi. Idi pi mi
Warraade aruma». ^a

Mǎinepa āchi k'orea nǎiya jaraé
pasima:

«Mi ichi ak'õre paipi,
mǎinepa ichi mi warra
paipi».

⁶Mǎi awara Tachi Ak'õrepa ichi
Warra aba bit'a nǎi ĩjũanea pee-
side nǎiya jarasima:

«Āarea Tachi Pajānepema
Ak'õrepa it'aripa
peedairāpa ichiá pia
pedeadaí p'anima».

⁷Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairā
k'orea ichi pedeade nǎiya bi bima:

«Tachi Ak'õrepa ichi it'aripa
peedairā oosima nǎu jĭra
p'ananamĕrá. ^b

Āchi oosima t'ipi urua jĭra
p'ananamĕrá».

⁸Maamina ichi Warra k'oreapuru
Tachi Ak'õrepa nǎiya jarasima:

«Tachi Ak'õre, pi ewaricha
ne āareairā chiparipi. Pi
p'uuru jĭp'a bapiparima.

⁹Pia k'ĩriaparima ĕpĕerā
jĭp'a p'ananait'a. Nemietā
unuemaaparima.

Mǎipuru Tachi Ak'õre, pi
Ak'õrepa āarea pi ome

p'ani k'aepĕra pit'a chi
atepe bisima. Mǎiya pi
minachia arapaapisima».

¹⁰Mǎinepa nǎiya jarasima:

«Tachi Chipari, naenaena pia
nǎi ĩjũa oosima mǎinepa
pichi juadepa pajā oosima.

¹¹Jõma mǎi jõipi maamina
pi ara mǎiya baipi. Jõma
mǎi chota paipi p'aru sore
papari jĭra.

¹²P'aru sore ĕrak'ari chiwidi
jĭpari jĭra pia jõma mǎi āyá
bik'ari chiwidi oopipi.

Maamina pi ara pichit'u
bima. Pi piuk'ama».

¹³Tachi Ak'õrepa mi āpia pida

Ichia it'aripa peedá jaraé pasima:

«Mi juaraari suak'abari beese
aba mia pichi nek'ĩramá
pichi juade birudea». ^c

¹⁴Mǎiyara ĩTachi Ak'õrepa it'aripa
peedairā k'airāma? Mǎirā āarea
Tachi Ak'õre pae p'aniĕra, āchi
peeparima chi ichia k'aripai biirā
mǎirā ak'i p'ananamĕrá.

Jĭrak'aua p'anat'i Cristo itu bidaemaapa

2 ¹Mǎipuru jĭrak'aua p'anat'i
tachia chi piarāpĕa peeda
ũrinaanat'a minachia ũrinai
p'anima mǎinepema āyá wǎnae-
maapa. ²Chi Tachi Ak'õrepa
naena jara bieda peeda ichia

^a 1:5 Salmo 2:7 *Idi pi mi Warraade aruma*. Griego pedeade nǎiya bi bima: *Idi mia pi unusima wa idi mi pi ak'õre pasima*. ^b 1:7 Griego pedeade *pneumata* jara k'ĩria bima «nǎu» mǎinepa «jaore». Mǎi k'orea chi eda waapĕarā k'art'ade mǎi versiculado nǎiya bi bima: *Tachi Ak'õrepa ichi it'aripa peedairā oosima jaore p'ananamĕrá*. ^c 1:13 *Pichi juade birudea*. Griego pedeade nǎiya bi bima: *pi jĭru ek'ari birudea*. Salmo 110:1.

it'aripa peedairānēpa teasima. Māi pedea ēpērarāpa āarea oodai p'anasidama. Chi āarea oowēa be māinepa chi māi pedea ūriwēa be Tachi Ak'ōrepa arí itiapachima. ³Ara māi jīra chi Tachi Ak'ōrepa tachi minachia k'aripaidepema tachia itu bidaipira, ¿Ichia itiaidepema sāmaasá tachi mīrunaima? Māi pedea Tachi Chipari Jesupa naa jarateasima. Chi ūrinaanapa tachiá māi piarāane asidama. ⁴Māi awara Tachi Ak'ōrepa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí minachia wawaria oopisima. Ichia k'īria bada jīra ichi Jaorepa oopi bit'a ichidirācha teasima. Jōma māinepa māi pedea piarāt'a k'awapisima.

Jesucristo ara tachi jīra bada

⁵Chi ijūa chiwidi chei bit'a, chi māi k'orea taipa jara p'anit'a^d Tachi Ak'ōrepa ichia it'aripa peedairā juade māi bié pasima. ⁶Māipari Tachi Ak'ōrepedeade nāiya bi bima:

«Tachi Ak'ōre, ēpēra ¿k'ārema pia māi k'orea k'īrisiai k'orea?

Ēpēra^e ¿k'ārema, pia māi ak'ii k'orea?

⁷Pia ichi chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā k'aepēra k'aepe bisima.

Ichi pia bisima māinepa chi minachia k'awa bi bisima».^f
⁸Pia ne āarea ichi juade bisima.

Tachi Ak'ōrepa ne āarea ichi juade bida pēra, ichi juade ne āpia pida biwēa bit'a newēma. Waidi ununawēma ne āarea ichi juade bet'a. ⁹Maamina Jesú k'orea k'awa p'anima.^g Tachi Ak'ōrepa ichit'u nāi ijūane k'aepē bisima chi it'aripa peedairā k'aepēra. Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa māiya oosima Jesú jōmāirā k'orea piumērā. Minachia mīak'ari piuda pēra Tachi Ak'ōrepa ichi pia bisima māinepa chi atepe bisima.

¹⁰Tachi Ak'ōrepa ne āarea oosima. Ichidepa ne āarea bima. Tachi Ak'ōremā pia basima Jesú minachia mīapiit'a. Māiya chi ichi ēpērarā K'aripaparí arí bisima. Ichidepa Tachi Ak'ōrepa ichi warrarā chok'ará p'ani jiri atasima, ichi pia bidepema jitamērā. ¹¹Jesupa ēpēerā Tachi Ak'ōre pae pia biparima. Ichia, māinepa māi ēpēerā pida āchi Ak'ōre ara aba bit'a uru p'anima. Māi k'orea Jesú p'erak'ama āchi ichi ūpēarāane ai k'orea. ¹²Tachi Ak'ōrepedeade nāiya bi bima:

«Mia pi k'orea mi ūpēarā pedeaipi. Āareairā ará p'anine mia piá pia pedeaipi».

^d2:5 Chi māi k'orea taipa jara p'anit'a. Hebreo 1:10-12. ^e2:6 Ēpēra. Griego pedeade nāiya bi bima: ēpēra warra. ^f2:7 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: Ichi bisima ne āarea pia ooda chiparirā p'anamērā. ^g2:9 Jesú k'orea k'awa p'anima. Griego pedeade nāiya bi bima: Tachia Jesú unu p'anima.

13 Māinepa nāiya bi bima:

«Mia ichide ijāa baiḡi».

Māinepa nāi sida bi bima:

«Mi nāma bima, māinepa
warrarā Tachi Ak'ōrepa
miá teada mi ome ará
p'anima».

14 Māi warrarā k'ak'ua pará māinepa oa pará ooda pēra Jesú sida abarik'a basima ichi piudadepa tiore p'uei k'orea. Māi tiorepa tachi piudai p'ani ichi juade uru bima. 15 Jesupa tiore p'uēda pēra, chi piudai k'orea wap'ea beada ichia āarea k'aripasima. Ewaricha piudai wap'ea p'aninepa āchi piawēa p'anasi-dama chipari pae pari mimiapatairā jīra. 16 Piarā Jesú chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā k'aripade cheé pasima, māipari Abrahán jīra Tachi Ak'ōrene ijāa bet'a k'aripade chesima.^h 17 Ichi cheside ne āareaine tachi jīra basima waapēarā k'īra chupuriapari p'aare minachia k'awa bi pai k'orea.ⁱ Piarā Tachi Ak'ōre k'īrari p'aare minachia k'awa bi jōma chi arí oopari beesima. Māipa ara ichi itu peapisima ēpēerāpa nemietá oopatai Tachi Ak'ōrepa k'īrisia atuamērā. 18 Tiorepa waa mīesa jara baside Jesú minachia mīasima. Māipuru tiorepa tachiá waa mīesa jara bide, Jesupa

tachi sāmaasá k'aripai k'awa bima.

**Moisé k'aepēra Jesú
chi atepe bima**

3 1 Ūpēarā, māra ēpēerā Tachi Ak'ōrenepemará pēra māinepa ichia māra t'īna pēra, Jesucristo k'orea minachia jīra-k'aua k'īrisiat'i. Tachia piarā ijāa p'aniane apatama Ichi Tachi Ak'ōrepa peedapi māinepa P'aare minachia k'awa bipi. 2 Tachi Ak'ōrepa oopida Jesupa āarea arí oosima Moisepa chi Tachi Ak'ōre tedepemará ome ooda jīra.^j 3 Chi ēpērarāpa chi te pia oo bia pia pedeapatama, ara chi te k'aepēra. Ara māi jīra tachia Moisé k'orea pedeapatai k'aepēra Jesú k'orea pia pededai p'anima. 4 Techa chi oopari uru bima. Maa-mina Tachi Ak'ōrepa ne āarea oosima. 5 Moisé Tachi Ak'ōre pae pari mimiapari pēra chi Tachi Ak'ōre tedepemará ome āarea arí oosima. Ichia k'awapisima Tachi Ak'ōrepa k'aadeapema ewaride k'āre jarait'a. 6 Maamina Tachi Ak'ōre warra Cristo ichi ēpērarā chiparipi. Āchi ome jōma arí oo bima. Tachia Cristode ijāa p'ana-naipira māinepa ichidepa ne jita-dai k'orea arapá ni p'ananaipira, Tachi Ak'ōrenerāpi.^k

^h 2:16 Griego pedeade nāiya bi bima: *Abrahán ēpērarā k'aripade chesima.*

ⁱ 2:17 *Tachi jīra.* Griego pedeade nāiya bi bima: *ichi ūpēarā jīra.* ^j 3:2 *Chi Tachi Ak'ōre tedepemará ome.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Tachi Ak'ōre tede.*

Número 12:7. ^k 3:6 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: *aba nāi ewari jōrunea.*

Cristo itu birāt'i

7-8 Māi k'orea Tachi Ak'ōre
Jaorepa nāiya jara bima:

«Idi Tachi Ak'ōre pedea
ūriutade māra sō
chaarearāt'i māra
chōarāenapemarā sō
chaareadada jīra.

Āchi ijūa pania newēa
bide tuanasidaide Tachi
Ak'ōrepa jarada itu
bisidama ichia k'āre ooi
k'awadayá.

9 Māma ichia ooda cuarenta
āyo unusidamina āchia
ijāanaé pasima k'āre ooi
k'awadayá.

10 Māi k'orea āchi ome
k'īruuk'ari Tachi Ak'ōrepa
nāiya jarasima:
“Āchi sōnepa mi piarā
ijāanak'ama. Mi pedea
ūrinak'ama”.¹

11 Māinepa k'īruuk'ari
piarānepa nāiya
jarasima: “Mia chi āchi
īapaapii bimá p'ue eda
wānawēma”».

12 Ūpēarā, jīrak'aua p'anat'i. Sō
chaareapa Tachi Ak'ōrene ijāa-
nawēa p'anarāt'i. Chi māiya bipa
Tachi Ak'ōre chok'ae bit'a itu
biparima. 13 Māipari wapida nāi
ewari bide ewaricha chi k'aripa
p'anat'i māi pia ijāanai k'orea.
Māiya mi āpia pida nemietaapa
seak'ari sō chaarea baiwēma.

14 Tachia naa ijāanaanepa aba
piuutadea Cristode ijāa p'ana-
naipira, ichi ome p'ananaipi.

15 Naena jara bada jīra māicha
jararuma:

«Idi Tachi Ak'ōre pedea
ūriutade māra sō
chaarearāt'i māra
chōarāenapemarā sō
chaareadada jīra».

16 Tachi Ak'ōre pedea ūrik'ari
¿k'ai sō chaareasidama? ¿Āarea
Moisepa Egitodepa ateewā-
nana māiya sō chaareasidawē-
k'āra? 17 ¿Tachi Ak'ōre k'ai ome
cuarenta āyo k'īruu basima? ¿Chi
nemietá oodada ome k'īruu basi-
wēk'āra? ¿Māi k'orea āchi ijūa
pania newēa bide āarea piusi-
dawēk'āra? 18 ¿Tachi Ak'ōrepa
k'aiyá p'ue wānawēane asima,
chi ichia īapaapii bimá? ¿Chi
ichi pedea ijāanak'apirá māiya
jarasiwēk'āra? 19 Māinepa tachia
k'awa p'anima āchia ijāanaanawē
pēra Tachi Ak'ōrepa āchi īapaapii
badamá p'ue padaiwēt'a.

4 1 Tachi Ak'ōrepa piarā jara
bima tachi wapida ichia
īapaapii bimá p'ue padai p'anit'a.
Maamina jīrak'aua p'anat'i. Māiya-
wēpira abai mārānepema māma
p'ue paiwēma. 2-3 Chi pedea pia
Tachi Ak'ōrepa īapaapii k'orea
tachia ūrisidama tachi chōarāena-
pemarāpa ūrinana jīra. Tachia
sōnepa ijāa p'ani pēra Tachi
Ak'ōrepa īapaapii bimá padaipi.

¹3:10 Mi pedea ūrinak'ama. Griego pedea nāiya bi bima: Mi o k'awa k'īrianak'ama.

3:11 Salmo 95:7-11; Número 14:21-35. 3:15 Salmo 95:7-8.

Maamina tachi chōarāenapema-rāpa ūrinak'ari ijāanaanawē pēra māi pedeapa āchi p'ue k'aripaé pasima. Āchi k'orea Tachi Ak'ōrepa nāiya jarasima:

«K'īruu bide mia piarānēpa nāiya jarasima: “Mia chi āchi ĩapaapii bimá p'ue eda wānaiwēma”».

Māiya jarasima nāi ijūa oodaedepa ichia ooi bada āarea oo uru bimina.^m 4 Tachi Ak'ōre pedeade chi mimianak'apí ewari k'orea nāiya bi bima:ⁿ

«Tachi Ak'ōrepa jōma oo uru bada pēra ewari sietede ĩapaasima».

5 Maamina Tachi Ak'ōrepa ichi pedeade nāiya jara bima:

«Mia āchi ĩapaapii bimá āchi p'ue eda wānaiwēma».

6 Chi pēda pia Tachi Ak'ōrepa ĩapaapii k'orea naa ūrinaanapa ijāanaé pasima. Māipuru ichia ĩapaapii badamá p'ue padaé pasima. Maamina waapēarā ēpērarā wapida Tachi Ak'ōrepa ĩapaapii bimá p'ue wānai. 7 Māipuru Tachi Ak'ōrepa ewari awara bisima ichia ĩapaapii bimá wānamērā. Māi ewari Tachi Ak'ōrepa t'ī bisima «idi». Māi ewari bik'ari tāaraarune ichia Davidepa māi k'orea pedeasima. Māi pēda naena bida nāiya bi bima:

«Idi Tachi Ak'ōre pēda ūriutade mārā sō chaarearāt'ī».

8 Josuepa israel ijūanepemará Tachi Ak'ōrepa piarā ĩapaapii bimá atewānapara Tachi Ak'ōrepa māicha awara ĩapaapii ewari k'orea pedeaiwē pasima. 9 Māipuru chi mimianak'apí ewari ēpērarā Tachi Ak'ōrenepemará pae wapida bima. 10 Abai Tachi Ak'ōrepa ĩapaapii bimá wāipira, ichia oo badadepema ĩapaasima Tachi Ak'ōrepa ne āarea ook'ari ĩapaada jira. 11 Māipuru tachia pia jiridai p'anima Tachi Ak'ōrepa ĩapaapii bimá padai k'orea. Māiyara mi āpia pida baedaiwēma chōarāenapemará ijāanawēma p'aninepa baedada jira.

12 Piarā Tachi Ak'ōre pēda chok'ae bima māinepa jua chaarea bima. Ichi pēda k'īruuparí nek'o k'ida ume era bi k'ae-pēra p'eedea bima. Ichi pedeapa tachi k'irisia māinepa tachi sōpa oo k'iria bit'a āarea pia k'awapiparima tachi k'irisia, tachi jaore, tachi sō sida eda k'ōru jira. 13 Tachi Ak'ōrepa ne āarea unuparima. Chi ichia unuwēa bi newēma. Ichia ooda māinepa tachia mēra uru p'anit'a pia unu bima. Ichia tachi ak'irude jōma tachia oodada ichiá jaradai p'anima.

Jesú tachi P'aare minachia k'awa bipi

14 Tachi Ak'ōre Warra Jesú, tachi P'aare minachia k'awa

^m 4:2-3 *Ichia ooi bada*. Māipa k'awapi bima Tachi Ak'ōrepa tachi ĩapaapiparí sida oosit'a. ⁿ 4:4 *Mimianak'apí ewari*. Griego pedeade nāiya bi bima: *séptimo día*.

bi pajānea wāsima. Ichide ijāa p'aniane a p'ani pēra, piarā ijāa p'ananaí p'anima. ¹⁵Jesú tachi P'aare minachia k'awa bipa k'awa bima tachi jua ibiwēa p'anit'a. Tiorepa ichiá waa mīesa jarasima ara māiya tachiá waa mīesa jarapari jīra. Maamina Jesupa nemietá oóe pasima. ¹⁶Māipuru tachia p'uedawēa p'anine, Tachi Ak'ōre poro jūra jīparí jī bi suak'a beeparimá wāuta jīra, ne wap'eadawēa ichiá it'aa chiididai p'anima. Māiya ichia tachi k'īra chupuriaipi māinepa ichia k'aripamērā it'aa chiidiutade ichi sōpiadepa k'aripaipi.

5 ¹Tachi Ak'ōrepa p'aare minachia k'awa bi birude, ēpēra aba jiri atak'ari māi biparima. Ēpērarāpa nemietá oodada k'orea māipa Tachi Ak'ōrea ne teaparima māinepa ānimara paateaparima. ²Ēpērarāpa atua p'aninepa āchia piawēa oodada k'orea chi p'aare minachia k'awa bipa p'ue k'awa k'īra chupuriai bima, ichia pida abarik'a oopari pēra. ³Māipuru ēpērarāpa nemietá oodada k'orea ānimara paatearude ichiaba ichia ooda k'orea pida ānimara paateai bima. ⁴Abai pida ara ichi tuaba p'aare minachia k'awa bi beek'ama, maawēapuru Tachi Ak'ōrepuru aba t'īk'ari, maapae māi biparima Aarón bida jīra. ⁵Ara māi jīra Cristo ara ichi tuaba P'aare minachia k'awa bi beaé

pasima, māipari Tachi Ak'ōrepuru ichi māiya bisima. Tachi Ak'ōrepa ichiá nāiya jarasima:

«Pi mi Warrapi. Idi pi mi Warraade aruma».°

⁶«Māinepa nāiya jarasima:

Pi ewaricha p'aare baipei Melkisedé bada jīra».

⁷Cristo nāi k'ak'uade baside ibia jēa bipa Tachi Ak'ōrea jīk'ua chichupuria idisima, ichi piui bidepema p'ue k'aripai bada pēra.

Māine chi Tachi Ak'ōrepa k'īria bi jīra ooyade ada pēra, Tachi Ak'ōrepa ichi pedea ūrisima.

⁸Cristo Tachi Ak'ōre Warra mina ichi minachia mīa bidepa ichi Ak'ōre pedea sāmaasá ūriit'a k'awasima. ⁹Ne āareaine arí ooda pēra, chi ichi pedea ūriutarā āarea k'aripaipi ewaricha chok'ae p'ananamērā. ¹⁰Māinepa Tachi Ak'ōrepa ichi P'aare minachia k'awa bi bisima Melkisedé bi bada jīra.

Chi piarāpēa pedea itu birāt'i

¹¹Māi k'orea taipa minachia jaratea k'īria p'anima. Maamina chi t'aju bima arí k'awapidait'a, māi māra poro chaarea p'aniēra. ¹²Minachia tāaraa bima mārāpa Jesude ijāanaanat'a. Māipuru idi māra Tachi Ak'ōre pedea jarateapatairā padai beasima. Maamina abaipa chi Tachi Ak'ōre k'orea naa jarateada mārā māicha jarateai bima juba topiru jīra. Warra chak'e jīra p'aniēra chik'o k'odai

° 5:5 Salmo 2:7 *Idi pi mi Warraade aruma*. Griego pedeade nāiya bi bima: *Idi mia pi oosima wa Idi mi pi ak'ōre pasima*.

5:1 Levítico 1:1—6:7. 5:6 Salmo 110:4; Génesi 14:18. 5:7 Marco 14:32-36.

k'aepëra jubat'u todai p'anima.
 13 Chi juba to berã wapida
 chupuri k'ede përa sãmaasã jïp'a
 oodait'a atua p'anima. 14 Maa-
 mina chi chik'oara chõarã pae-
 puru bïma. Achia Tachi Ak'õre
 pedea jïrak'aua k'ïrisia p'aninepa
 k'awa p'anima k'ãret'u chi pia bit'a
 mãinepa k'ãret'u piawëa bit'a.

6 1 Mãipuru naa wãtima Cristo
 k'orea pia k'awadayã. Tachia
 chi ichi k'orea naa k'awadaadat'a
 mãicha waa minachia jarateadai-
 wëma, mãipari nãi k'orea jaratea-
 dai p'anima: nemietã oo p'ani
 k'orea piudai p'anit'a, nemietã
 itu bidak'ari Tachi Ak'õremã
 chedai p'anit'a, Tachi Ak'õrene
 ijãanai k'orea, 2 porochoadai
 k'orea, ùpëarã ïri jua bidai k'orea,
 piudaadarã chok'ae p'irabari-
 dai k'orea, mãinepa chi Tachi
 Ak'õrepa ijãanak'apiirã itiarude
 ewaricha mãirã minachia mã-
 nai k'orea. 3 Tachi Ak'õrepa k'ïria
 bipira, mãi k'orea ãarea mãicha
 jarateadai k'aepëra tachi naa
 wãpododaipi Cristo k'orea pia
 k'awadayã.

4 Chi eda waapëarãpa chi piarã
 pedea k'awa p'ananak'ari, Tachi
 Ak'õrepa tea bi k'orea arapã
 p'ananak'ari, Ichi Jaoredëpa ne
 jïtak'ari, 5 ichi pedea minachia
 pia bi ùri p'ananak'ari mãinepa
 chi k'aadeapema ijüa chei bide-
 pema ichi jua chaareadëpa oo
 bit'a ëpëerãpa ne p'ue oodak'apí
 unu p'ananak'ari, 6 abaipa Cristo

itu bida përa mãicha jüitea ichimã
 p'ue cheiwëma. Mãiyasidara
 Tachi Ak'õre Warra k'orea jõmã-
 rã piawëa pedeapidaipi mãicha
 k'urusude barijira biuta jïra.

7 K'oe cherucha chi ijüapa topa-
 rima. Mãipa chi ijüa pia bide chi
 ëpëra ne uuparí pae pia chaupipa-
 rima. Tachi Ak'õrepa mãi ijüa pia
 bayade aparima.^p 8 Maamina k'oe
 chek'ari ïiri mãinepa sirua k'achia
 t'õnoipira, mãi ijüa piawëa bïma.
 Tachi Ak'õrepa mãi ijüa k'achia
 pedeak'ari maapae ãarea paaiipi.^q

*ïiri mãinepa sirua
 k'achia (6:8)*

9 Ùpëarã, tai mãiya pedea
 p'animina k'awa p'anima Tachi
 Ak'õrepa mãra k'aripada përa o
 piade wãutat'a. 10 Tachi Ak'õre
 jïp'a bapari përa mãrapa pia
 oo p'anit'a mãinepa ichi k'ïria
 p'anit'a k'ïrisia atuaiwëma. Ichi
 ëpërarã k'aripa p'aninepa mãrapa

^p 6:7 Chi Cristo itu biwëa be mãi ijüa jïra p'anima. Mateo 13:18-23. ^q 6:8 Chi Cristo
 itu bi be mãi ijüa mietã jïra p'anima. Mateo 13:24-29.

unupisidama chi ichi k'iria p'anit'a. Wapida k'aripa p'anima. ¹¹Taipa k'iria p'anima machicha māiya oo p'ananaít'a aba piuutadea. Ara māiya mārāpa chi Tachi Ak'ōrenepema jitadayá ni p'ani āarea jitadaipi. ¹²Taipa k'iriana wēma māra k'oa p'ananaít'a, māiyawēapuru k'iria p'anima chi māra waapēarā ūpēarā jira p'ananaít'a. Āchia Cristode ijāa p'aniēra māinepa āarea choa p'aniēra, Tachi Ak'ōrepa teai jarada āarea jitadaipi.

**Tachi Ak'ōrepa pedea
auda piarā ooipi**

¹³Tachi Ak'ōre k'aepēra chi atepe bi newēma. Māipuru Abrahán ome pedea auside ara ichi t'inepa piarā k'aripayade asima. ¹⁴Nāiya jarasima: «Piarā mia pi k'aripaipi māinepa pidepa ēpēerā minachia unupiipi». ¹⁵Abrahampa choa bidepa ni bak'ari Tachi Ak'ōrepa warra teai jarada unusima.

¹⁶Ēpērarāpa piarānepa jarautade āchi k'aepēra chi atepe bi t'inepa māiya jarapatama. Māine abai pida p'ue māi seade adak'ama. ¹⁷Ara māi jira Tachi Ak'ōrepa pia k'awapi k'iriasima chi ichia teayade ada pada piarā jitadait'a māinepa ichia k'irisia bi jira piarā ooparit'a. Māipuru ara ichi t'inepa piarā teayade asima. ¹⁸Tachi Ak'ōrepa sea jarak'a pēra ichia teai jarada piarā teaipi māinepa ichi t'inepa jarada k'ira

awara ooiwēma. Māi ne ume p'aninepa, taipa Tachi Ak'ōre jiripatama tai k'aripamērā māinepa k'iriamērā. Ichia jarada piarā ooit'a k'awa p'aniēra tachia p'ue p'erawēa ijāa p'ananaipi. Māipa chi Jesudepa jitadai k'orea ni p'anit'a itu bidaiwēma. ¹⁹⁻²⁰Māipa tachi k'aripa bima minachia ijāa p'ananamērā joerk'et'apa p'āporro jōe uru nibi jira. Tachia jitadai p'anit'a piarā k'awa p'anima, Jesús pajānea tachi naa wāsi pēra. Tachi Ak'ōre temá wāsima eda chi p'aru eatia jira bi wāyá tachi k'aripai k'orea. Māma tachi P'aare minachia k'awa bi beesima Melkisedé bada jira. Ewaricha māiya bima.

**P'aare Melkisedé
pada k'orea bida**

7 ¹Māi Melkisedé Salén p'uuru-depema chi poro jūra jī bi pasima māinepa Tachi Ak'ōre chi atepe bi p'aare pasima. Māi ewaride Abrahán waapēarā p'uuru poro jūra jī be ome k'iruu-k'ari āarea p'uek'ari, ya cheru pasima. Māine ara māi Melkisedepa ichi jiride wāk'ari ichiá pia pedeasima māi Tachi Ak'ōrepa k'aripamērā. ²Maapae Abrahampa chi ichia āarea ēemarinanepema ichiá teasima. Māi diez joisiarucha aba teasima. Melkisedé t'ī jara k'iria bima «poro jūra jī bi chi jīp'a bi». Māinepa «Salene-pema poro jūra jībiade» apachidama. Māi t'ī jara k'iria bima

«chi tachi ne k'ĩrisiawēa bapiparí poro jūra jĩ bi». ³Melkisedé ak'õre, chi nae mǎinepa ichi chõarāenape-marā k'orea Tachi Ak'õre pedeade bi biwēma. Ichiaba ichi t'õna k'orea mǎinepa piuda k'orea bi biwēma. ⁴Mǎiya ichi Tachi Ak'õre Warra jĩra ewaricha p'aarepĩ.

⁴ Melkisedé k'orea minachia k'ĩrisiat'ĩ! Ichi piarā chi atepe basima. Tachi chõarāenapema chi atepe bi Abrahampa k'ĩruu bak'ari chi ēemarinanepema ichiá teasima. Diez joisiarucha aba teasima. ⁵Moisepa bidade

*Chi p'aare minachia k'awa bi
(7:1-5, 26-27)*

jarasima āarea israel ijūanepemārāpa jitautadepema chi Levidepemarā ununana p'aarerá teadai p'anit'a. Diez jitautacha aba teadai p'anima. Israel ijūanepemarā mǎi p'aarerā ũpēarāmina, abarik'a Abrahamepema ununamina, mǎiya teadai p'anima. ⁶Mǎiyawēapuru Melkisedé Levidepa chedawē pasimina, Abrahampa ēemarinanepema ichiá teasima. Diez joisiarucha aba teasima. Mǎine Melkisedepa Abrahamá pia jarasima Tachi Ak'õrepa k'aripamērā. Mǎi Tachi Ak'õrepa naena piarā k'aripayade a basima.

⁷ Āareairāpa k'awa p'anima chi atepe k'awa bipa chi āpia k'awawēa bi pia pedeparima mǎi Tachi Ak'õrepa k'aripamērā.

⁸ Israel ijūanepemārāpa jita-utadepema Levidepa chedada p'aarerá teapatama. Mǎi p'aarerá piudaimina diez jitautacha āchiá aba teapatama. Maamina Tachi Ak'õre pedeade jara bima Melkisedé wapida chok'ae bit'a. Mǎiya Abrahampa ēemarinanepema mǎi piuk'apĩ p'aarea teasima. Diez joisiarucha aba teasima. ⁹⁻¹⁰ Israel ijūanepemārāpa diez jitautadepema Levidepa chedada p'aarerá aba teapatama. Maamina Melkisedepa Abrahán pia pedeaside Abrahán āichae Leví wapida neé pasima. Mǎipuru tachia nǎiya jaradai p'anima:

⁷7:3 Griego pedeade mǎi versículo nǎiya bi bima: *Melkisedé ak'õre newēma, nae newēma, mǎinepa ēpērarā chõarāenapema newēma. Ichi t'õna ewari newēma mǎinepa ichi piuda ewari sida newēma.*

⁷6 Génesi 12:1-3.

Abrahanpa diez joisiarucha Melkisedea aba teaside ichi ãichae Levidepa chedai padarã pida ara mãi teasidama.

¹¹ Tachi Ak'õrepa Moisepa bida Israeldepemarã teaside Levidepa chedada p'aarerã bisima mãi p'aarerã padamērã. Mãi p'aarerã oo p'aninepa epērarã Tachi Ak'õremã orrobaridaipara, ¿k'ãre k'orea Aarón awara p'aare Melkisedé jïra bi chei pasima? ¹² Mãi p'aare chi awarairãnepa cheda pēra, chi ichi pae pida ley awara bai basima. ¹³ Jõma mãipa Jesú k'orea pedea bima. Ichi Levidepa chewē pasima, mãipari Judadepa cheda pasima. Mãi naena mi ãpia pida Judadepa cheda p'aare baé pasima. ¹⁴ Moisepa chi p'aarerã mãi epērarãnepa chedayade ak'a pasima. ãareairãpa k'awa p'anima Tachi Chipari Jesú Judadepa cheda pasit'a.

¹⁵ ãarea mia jarada pia bima nãi k'awadaipira: Jesú p'aare awarairãnepa cheda pēra, ichi p'aare beesima Melkisedé bada jïra. ¹⁶ Ichi p'aare beaé pasima Moisepa bidapa bida pēra. Moisepa bidapa abapuru Levidepa chedaadat'a bïparima. Mãiyawēapuru Jesú p'aare beesima ichi jua chaareadepa piuk'a pēra. ¹⁷ Ichi k'orea Tachi Ak'õre pedeade nãiya bi bima:

«Pi ewaricha p'aare baipi
Melkisedé bada jïra».

¹⁸ Chi naa bida Tachi Ak'õrepa mãi itu bisima, mi ãpia pida k'aripaé pasi pēra ¹⁹ mãinepa mi ãpia pida jïp'a bié pasima. Mãi Moisepa bida k'aepēra Tachi Ak'õrepa nepia teasima tachi k'aripai k'orea. Mãinepa Tachi Ak'õremã arã orrobariparima.

²⁰⁻²¹ Tachi Ak'õrepa chi naa p'anana p'aarerã biside ewaricha p'ananayane aé pasima. Maa-mina Tachi Ak'õrepa Jesú p'aare biside piarãpēa jarasima ewaricha mãiya bayade asima. Tachi Ak'õre pedeade nãiya bi bima:

«Tachi Chiparipa piarãpēa
jarasima pi ewaricha p'aare
baipi Melkisedé bada jïra.^s
Ichia jarada k'ïra awara
ooiwēma».

²² Mãi Tachi Ak'õrepa piarã jarada pēra tachia k'awa p'anima Tachi Ak'õrepa Jesudepa tachi ome pedea chiwidi auda^t piarã ooit'a. Mãi pedea auda ichia naa teada piipará bima chi Moisepa bida k'aepēra.

²³ Chi naapema p'aarerã minachia p'anasima. Aba piusira abai beepachima. Ya abai chek'ari mãipa jõnea oo beepachima. ²⁴ Maamina Jesú piuk'a pēra ewaricha p'aare paipi. ²⁵ Mãipuru ichidepa Tachi Ak'õremã cheutarã ãarea p'ue k'aripaipi ewaricha chok'ae p'ananamērã. Piuk'a pēra ewaricha tachi k'orea Tachi Ak'õrea chichupuria idiparima.

^s7:20-21 *Melkisedé bada jïra*. Griego pedeade chi eda waapēarã k'art'ade mãi newēma. ^t7:22 *Pedea chiwidi auda*. Jeremia 31:31-34

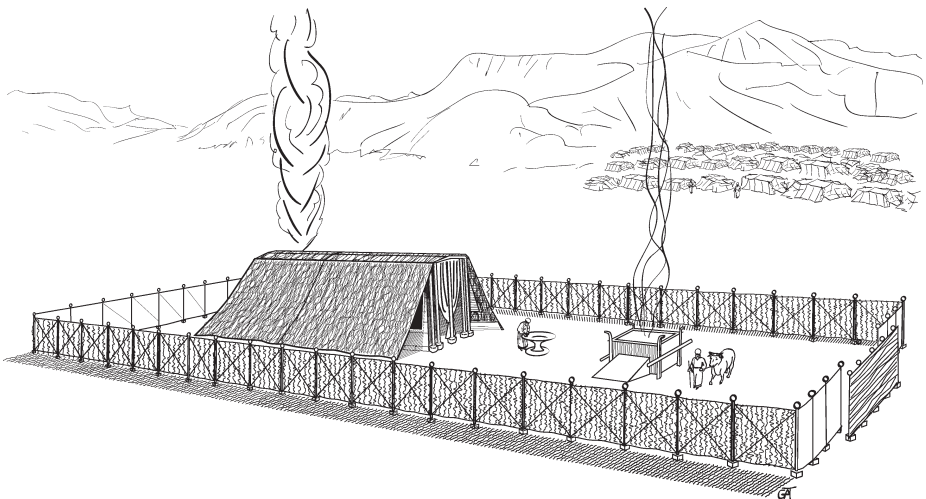
26 Tachi P'aare minachia k'awa bi Jesupa ne ãareaine tachi p'ue k'aripaipi. Nemietá ook'ama, ne ãareaine jip'a bima. Tachi Ak'õrepa ichi pia unu bima. Chi nemietá oopatairã t'ãenapema ãyá bik'ari pajãne chi atepe bisima. 27 Ichia ook'ama waapëarã p'aare minachia k'awa p'anirãpa ewaricha oopata jira. Mãi p'aarerãpa ara ãchia nemietá oodada k'orea naa Tachi Ak'õrea ãnimara paa-teapatama. Maapaepuru waa-pëarã ãnimara paateapatama ëpërarãpa nemietá oodada k'orea. Maamina Jesupa ãnimara paa-tearu jira ara ichi itu peapisima ëpërarãpa nemietá oopatai k'orea. Bari k'ak'o aba mãiya oodapa nemietá ãarea siisima. 28 Moisepa bidapa ëpërarã ne ãareaine jip'a-wëa be biparima p'aare minachia k'awa p'anirã p'ananamërá. Maamina mãi Moisepa bi bada teak'ari, Tachi Ak'õrepa piarãpëa

jarasima ichi Warra ewaricha P'aare minachia k'awa bi bayade asima. Mãiya ichi Warra bisima chi tachi pae p'aare arí bi beemërá.

**Jesú k'orea chi pedea
chiwidi auda piipará bima**

8 1 Chi k'irisia taipa minachia jara p'anit'a nãipi: tachi P'aare minachia k'awa bi pajãne Tachi Ak'õre suak'a beeparí auk'ará bide juaraari suak'abari bima, 2 mãinepa chi Pajãne Tachi Ak'õre tede eda mimiaparima. Mãi chi piarãpëa te ãnimara e oodapi. Ëpërapa mãi ooé pasima, mãipari Tachi Chiparipa mãi oosima.

3 Tachi Ak'õrepa chi p'aare minachia k'awa p'anirã ãarea biparima ichiá ne teadamërá mãinepa ãnimara paateadamërá. Mãipuru Tachi P'aare chi minachia k'awa bi pida ne teai basima. 4 Ichi nãi ijũane badapara p'aare

Tachi Ak'õre te ãnimara e oodada (8:2-5)

paiwē pasima nāi ijūane p'aarerā minachia nibi pēra. Māi p'aare-rāpa Tachi Ak'orea ne teapatama Moisepa bidade bi bi jira. ⁵P'aare-rāpa oo p'aninepa unupipatama pajāne sāmaasá bit'a. Māipuru Moisepa chi Tachi Ak'ore te ānimara e ooi naena Tachi Ak'orepa ichiá nāiya jarasima: «Jōma arí oot'i mia eyade unupida jira». ⁶Maamina Jesú tachi P'aare Minachia K'awa bīpa pajāne oo baparit'a atepe pia bima p'aare-rāpa nāi ijūane oopatai k'aepēra. Ara māi jira Tachi Ak'orepa Jesudepa pedea auda atepe pia bima ēpēerā ome pedea auda k'aepēra, Tachi Ak'orepa ēpērarā minachia k'aripayade ada pēra. ⁷Chi Tachi Ak'orepa ēpēerā ome naa pedea audapa piarā k'aripadapara māicha awara pedea auiwē pasima. ⁸Maa-mina Tachi Ak'orepa ēpērarāpa māi oodawēa p'ani unusima. Māi k'orea nāiya jarasima:

Tachi Chiparipa nāiya jara bima: «Ewariaba mia israel ijūanepemarā paara māinepa Judadepemarā paara pedea chiwidi biipi.

⁹Māi pedea chiwidi māra chōarāenepemarā ome pedea bida jira baiwēma. Āchi ome pedea bisima, āchi jua jítak'ari Egitodepa atewāside.

Maamina piarā ijāanaé pada pēra mia āchi ameesima.

Māiya jara bima Tachi Chiparipa.

¹⁰Māinepa Tachi Chiparipa nāiya jara bima: K'aadeapema ewaride mia nāi pedea chiwidi auipi israel ijūanepemarā ome:

Mia Moisepa bida āchi k'iriside māinepa āchi sōne biipi.

Mi āchi Tachi Ak'ore paipi, māinepa āchi mi p'uuru padaipi.

¹¹Māine āareairāpa mi k'awadaipi. Chi k'irisia āpia bepa māinepa chi k'irisia atepe be pida mi k'awadaipi.

Māipuru mi āpia pida ichi tuadepemarā māinepa ichi ēpērarā waa jarateadaiwēma Tachi Chipari k'awadamērā.

¹²Āchia ne piawēa oodada mia jōma k'irisia atuaiipi. Māinepa āchia nemietá oodada mia waa k'irisia baiwēma».

¹³Tachi Ak'orepa pedea chiwidi biyade aside k'awapisima ichia chi naenapema pedea bida chi chotapi. Chota pēra tāaraawēa bide āyá biipi.^u

Tachi Ak'ore te nāi ijūanepema māinepa pajānepema

9 ¹Tachi Ak'ore israel ijūanepemarā ome naa pedea auside te ānimara edepa oopadade asima

^u 8:13 Tāaraawēa bide āyá biipi. Griego pedeade nāiya bi bima: Tāaraawēane wēpaipi.

8:5 Éxodo 25:40. 8:12 Jeremia 31:31-34.

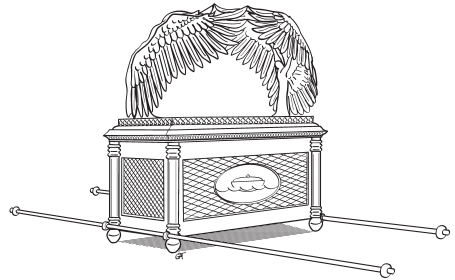

*Tachi Ak'õre pae k'ida
jêesa pia bida (9:2)*

nâi ijũane mãinepa mãma eda k'ãre oodai p'anasit'a Tachi Ak'õrea pia pedeadai k'orea. ²Mãi te k'ida jêesa k'ak'o umãarea basima. Chi naapema mãi «Tachi Ak'õre pae k'ida jêesa pia biade» apachidama. Mãma ipira, nek'opatai, mãinepa chi mãi ãri p'ana Tachi Ak'õre pae bida basima. ³Chi k'aadeapema k'ida jêesa p'aru eatia jira bi ãpite basima. Mãi «Tachi Ak'õre pae k'ida jêesa chi atepe piipará biade» apachidama. ⁴Mãma k'era Tachi Ak'õre pae paateapatai basima. Mãi ãarea nee ooda pasima. Tachi Ak'õre baulte basima. Mãi sida nee ãarea p'iridada basima. Mãine eda p'arat'u nee ooda jãjoea bide maná basima. Aarón pak'uru t'õnona eda basima. Ichiaba chi Moisepa bida mawara p'ep'eeda bit'a eda basima. ⁵Baulte ãri Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda jãra ik'arra pará p'ani ume p'anasidama. ãchi ik'arrapa chi baulte t'ap'a ãri t'ap'a

uru p'anasidama. ãchi p'animá Tachi Ak'õre k'ãrawãrea achiterrea chepachima. Mãi ãri chi p'aarepa ne oa jãp'orude Tachi Ak'õrepa epãrarãpa nemietá oodada k'ãrisia atuapachima. Maamina taipa nãi k'art'ade nãi ne ãarea p'ue jaratea-daiwẽma.

⁶Mãi ãarea pia oosidaide p'aarerã ewaricha chi naapema k'ida jêesade eda wãpachidama ãchia Tachi Ak'õre pae oodai p'ani ãarea oodai k'orea. ⁷Maamina chi k'aadeapema k'ida jêesade abapuru chi p'aare minachia k'awa bit'a ãyocha bari k'ak'o aba eda wãpachima. Eda wãrune ichia nemietá ooda k'orea mãinepa epãrarãpa paritua nemietá oodada k'orea ãnimara oa Tachi Ak'õre k'ãrari jãp'oi k'orea ateewãpachima. ⁸Mãinepa Tachi Ak'õre Jaorepa k'awapi basima p'aare-rãpa wapida Tachi Ak'õre te nãi ijũane bide ne oodai p'animisa epãrarã wapida Tachi Ak'õre te pajãne bide p'ue eda wãnaiwẽa p'anasit'a. ⁹Nãi ewaride ãarea mãipa k'awapi bima Tachi Ak'õrea

Tachi Ak'õre baulte (9:4-5)

ne tea p'aninepa māinepa āni-
mara paatea p'aninepa chi māiya
oo be k'īrisia p'ue jīp'a bipiwē-
t'a. ¹⁰Moisepa bidapa abapuru
k'awapisima chi tachi k'ak'ua īri-
pema k'orea jarateapatai: k'āre
k'odai p'anit'a, k'āre todai p'anit'a,
māinepa Tachi Ak'ōrepa siipi bi
sāmaasá siidai p'anit'a. Māi ārea
nāi k'ak'uade oopachidama aba
Tachi Ak'ōrepa āarea k'īra chiwidi
oorudea.

¹¹Maamina Cristo tachi P'aare
minachia k'awa bi pa basima,
tachia nepia Tachi Ak'ōrenepa
teada uru p'ananamērā. Tachi
Ak'ōre te pajāne bide eda wāsima.
Māi te chi piipará bipi māinepa
chi atepe bipi. Ēpēerāpa māi
oodawēma; nāi ijūanepemawēma.
¹²Māma Cristo «Tachi Ak'ōre pae
k'ida jēesa chi atepe piipará bide»
barimama eda wāsima. Māmā
wāsīde chivo māinepa p'ak'a
warra oa Tachi Ak'ōre k'īrari
jīp'oi k'orea atewwāe pasima. Māi-
pari ara ichi oa atewwāsima. Bari
k'ak'o aba māiya oodapa tachi
k'aripasima ewaricha nepirawēa
p'ananamērā. ¹³P'aarepa p'ak'a
chi imik'īra oa, chivo oa, māinepa
p'ak'a wērachae paateada jora
nausá bit'a ēpēerā īri jīp'opa-
rima. Māipa ēpērarā Tachi Ak'ōre
k'īrari piawēa beada nāi k'ak'ua
īripema siiparima. ¹⁴Māiyapira,
¿Cristo oapa tachi atepe pii-
pará biwēk'āra? Cristo nemietá
newēa basima. Tachi Ak'ōre Jaore

piuk'apiipa k'aripada pēra ara
ichi itu peapisima ānimara Tachi
Ak'ōrea paatearu jīra. Nemietá
oo p'ani k'orea tachi piudai p'ana-
sidama. Maamina Cristopa ara
ichi itu peapida pēra tachia
nemietá oodada Tachi Ak'ōrepa
k'īrisia atuak'ari tachi k'īrisia jīp'a
bisima. Māiya chi Tachi Ak'ōre
chok'ae bipa k'īria bit'a tachia māi
p'ue oodaipi.

¹⁵Māiyara, Cristodepa Tachi
Ak'ōrepa pedea chiwidi ausima.
Ēpēerā chi naenapema pedea
audade p'anapachidaide nemietá
oopachidama. Maamina Cristo
piusima māinepema k'aripai
k'orea. Ichiaba, Cristodepa chi
ichia t'īnairāpa ichia ne āarea pia
jōk'apí teai jaradat'a p'ue jitadaipi.

¹⁶Nāi jīra bima: ēpērapa
k'art'ade biparima ichi piuk'ari
k'aipa ichia uru bidepema jitai
bit'a. Maamina chi jitai bipa māi
ēpēra piarā piusit'a māi k'awa-
piepīra, ne p'ue jitaiwēma. ¹⁷Chi
k'art'a bida wapida chok'ae bimisa
chi jitai padapa māi p'ue jitai-
wēma. Aba piuk'aripuru p'ue
jitaipi. ¹⁸Ara māi jīra Tachi
Ak'ōrepa israel ijūanepemarā ome
naa pedea auside ānimara oadepa
māiya oosima.^v Māipa k'awapi-
sima āchia māi pedea auda oodai
p'anasit'a. ¹⁹Māi nāiya basima:
Moisepa ichia bida ēpērarā āarea
jarak'ari, maapae p'ak'a warra
oa māinepa chivo oa panianea
p'uerasima. Oveja k'ara p'urea

^v9:18 *Ānimara oadepa māiya oosima.* Māi ewaride ānimara peapachidadepa jara
k'īria basima chi pedea audada māi piarā oodait'a.

p'iri bit'a atak'ari hisopo pak'uru juade ará pirak'ari maapae oade eda batopisima. Māipa ichia chi k'art'a ĩri māinepa ēpērarā ĩri jīp'osima. ²⁰Māi oa jīp'orude nāiya jarasima: «Nāi oapa jara bima Tachi Ak'ōrepa māra ome pēdea auda āarea oodai p'anit'a». ²¹Ara māi jīra Moisepa Tachi Ak'ōre te ānimara edepa oodada māinepa āarea māi tede ne eda berā oapa jīp'osima. ²²Piarā Moisepa bidade jara bima perā ne āarea oapa jīp'oi badat'a māi Tachi Ak'ōre k'ĩrari pia beemērā. Māi oa ārinaepira tachia nemietá oodada Tachi Ak'ōrepa k'ĩrisia atuaiwēma.

Cristo oapa tachia nemietá oodada āarea siiparima

²³Tachi Ak'ōre te ānimara edepa oodada māinepa māi tede ne eda be, Tachi Ak'ōre te pajāne bi jīra basima. Āarea māi ānimara oapa ne jīp'oi basima Tachi Ak'ōre k'ĩrari pia bamērā. Maamina Tachi Ak'ōre te pajāne bi māinepa māi tede eda be ānimara oa k'aepēra oa atepe pia bīpa jīp'oi basima. ²⁴Cristo Tachi Ak'ōre te ēpēerāpa oodadade eda wāé pasima, māi abapuru Tachi Ak'ōre te chi piarā bit'a, ara pajāne bi jīra bi pēra. Cristo pajāne Tachi Ak'ōre k'ĩrari wāsima, ichi oa ārisidepa tachi k'orea ichiá k'ĩra chupuria idi bai k'orea. ²⁵Ichi pajānea wāé pasima ichi oa bari k'ak'o minachia jīp'oi

k'orea nāi ĩjūanepema p'aare minachia k'awa bīpa āyocha Tachi Ak'ōre te k'ida jēesa piipará bide oopari jīra. ²⁶Māiya badapara nāi ĩjūa oosidaedapema Cristo bari k'ak'o minachia piui bai pasima. Maamina nāi k'aadeapema ewaride ara ichi itu peapisima. Bari k'ak'o aba māiya oodapa tachia nemietá oodada āarea āyá bisima. ²⁷Āareairā bari k'ak'o aba piudaipi. Māiya nak'ari Tachi Ak'ōrepa tachi itiaipi. ²⁸Ara māi jīra Cristopa bari k'ak'o aba ara ichi itu peapisima chok'arairāpa nemietá oodada āyá bii k'orea. Ichi māicha cheipi, maamina māine cheiwēma tachia nemietá oopatait'a āyá bii k'orea. Māipari cheipi ichi ni p'anirā k'aripai k'orea.

10 ¹Chi Moisepa bīdapa āarea nepia Cristo k'orea cheidepema wawarrea unupi bima. Māi nepia chi Moisepa bīdapa teak'ama. Māipurū āyocha Tachi Ak'ōrea ānimara paateade wāpatairā, māirā chi Moisepa bīdapa p'ue jīp'a bik'ama. ²Moisepa bīdapa āchi piarā jīp'a bīdapara, waa ānimara paateade wānawē pasima. Ānimara paatea p'aninepa piarā nemietá newēa p'aneenipara, waa āchi nepira parā p'ani jīra k'ĩrisiadaiwē pasima. ³Maamina āyocha ānimara paateautade, māipa k'ĩrisiapiparima āchia nemietá oopatait'a, ⁴p'ak'a chi imik'ĩra oapa māinepa chivo oapa māi

nemietá oodada p'ue áyá bik'a përa. ⁵Māi k'orea Cristo nāi ijūanea cheside ichia Tachi Ak'orea nāiya jarasima:

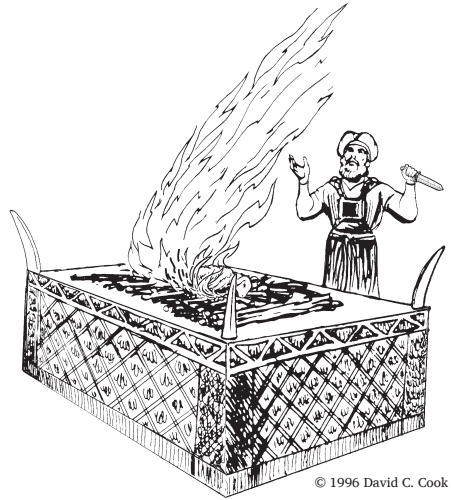
«Pia ānimara paateadait'a māinepa ne teadait'a māiyya k'riawēma. Maamina pia miá tachi k'ak'ua teasima māi teamērā.

⁶ Āchia nemietá oodada k'orea ānimara paateautade māinepa ne teautade pi arapaaé pasima.

⁷ Māipuru mia jarasima: “Tachi Ak'ore, mi nāma bima pia k'ria bit'a ooi k'orea.

Pi Pedeadē mi k'orea māiyya bi bima”».

⁸ Cristopa naa jarasima Tachi Ak'orepa k'riawēma ēpēerāpa āchi nemietá oodada k'orea ānimara ichiá paateadait'a māinepa ne teadait'a. Moisepa bidapa māiyya oopi bimina, Tachi Ak'ore māi k'orea arapá biwēane asima. ⁹Maapae Cristopa Tachi Ak'orea nāiya jarasima: «Mi nāma bima pia k'ria bit'a ooi k'orea». Māiipa k'awapi bima chi Tachi Ak'orepa naenapema pedea audada pada, māi pedea Cristopa itu bisit'a ya chi k'aadeapema pedea audai k'orea. ¹⁰Tachi Ak'orepa k'ria bit'a Jesucristopa āarea oosima. Ara ichi itu peapisima. Bari k'ak'o aba māiyya oodapa tachi ewaricha Tachi Ak'ore pae pia bisima.

© 1996 David C. Cook

P'aarepa ānimara paateapataide oveja chak'e paada (10:3-18)

¹¹ P'aarerāpa ewaricha Tachi Ak'ore pae ne oopatama māinepa ānimara paateapatama. Maamina māiipa nemietá áyá bik'ama. ¹² Maamina Jesucristopa ara ichi itu barimama peapisima, ewaricha nemietá áyá bii k'orea. Maapae Tachi Ak'ore juaraari suak'abari beesima. ¹³ Māma ni bima aba Tachi Ak'orepa ichi chi nek'iramá ichi juade birudea.^w ¹⁴ Cristopa barimama ara ichi itu peapisidepa chi Tachi Ak'ore pae awara bidairā jip'a bisima, māiyya ewaricha p'ananamērā. ¹⁵ Tachi Ak'ore Jaore pida abarik'a tachiá k'awapi bima. Nāiya jarasima: ¹⁶ «Tachi Chiparipa nāiya jara bima: K'aadeapema

^w 10:13 *Ichi juade birudea.* Griego pedeadē nāiya bi bima: *ichi jiru ek'ari birudea.* Salmo 110:1.

10:7 Salmo 40:6-8.

ewaride mia nāi pedea
chiwidi auipei israel
ijūanepemará ome:
Mia Moisepa bida āchi
k'irisidi māinepa āchi
sōne biipi».

17 Māi ĩari nāiya jarasima:

«Āchia ne piawēa oodada
mia jōma k'irisia atuaipei.
Māinepa āchia nemietá
oodada mia waa k'irisia
baiwēma».

18 Cristodepa Tachi Ak'ōrepa
tachi nemietá ārea k'irisia
atuada pēra, waa tachia nemietá
oodada k'orea ichiá ne teadaiwēa
p'anima.

Choa p'ananaŋ p'anima

19 Māipuru ūpēarā, chi Tachi
Ak'ōre pae k'ida jēsa chi atepe
piipará bide eda wāuta jīra Jesu-
cristo oadepa Tachi Ak'ōre k'ait'a
ne wap'eawēa wānai p'anima.
20 Māi k'ida jēsa p'aru eatia jira
bi k'ōaru jīra Jesú piusidepa o
chiwidi jarisima, chi Tachi Ak'ōre
orrobariutat'a chok'ae p'anana-
mērā. 21 Tachia P'aare minachia
k'awa bit'a pajāne uru p'anima.
Ichia Tachi Ak'ōre ēpērarā ārea
k'aripaparima. 22 Cristopa tachi
k'irisia nemietá bada jīp'a bisima
tachi sō ichi oapa ne jīp'oru jīra.
Tachi Ak'ōre k'īrari pia bisima
tachi k'ak'ua pania p'ap'ārā bīpa
siida jīra. Māipuru k'irisia aba
p'aninepa māinepa piarā ĩjāa
p'aninepa Tachi Ak'ōre k'ait'a
wānai p'anima. 23 Tachi Ak'ōre

pedea auda pēra tachia ni p'anit'a
māinepa māi k'orea āareairá jara
p'anit'a mi āpia pida k'ēet'aada-
wēa p'anima. 24 Jiridai p'anima
sāmaasá chi k'aripadait'a pia chi
k'īrianai k'orea māinepa nepia
oodai k'orea. 25 Chi Cristode ĩjāa-
patairā paara ará p'ananaŋit'a itu
bidaiwēa p'anima chi eda waa-
pēarāpa itu bipata jīra. Māipari
chi k'aripadai p'anima pia ĩjāanai
k'orea. Tachi Chiparipa itiai ewari
tāaraawēa bide chei k'awa p'ani
pēra pia māiya oodai p'anima.

26 Maamina chi piarā pedea
k'awak'ari ara tachia nemietá oo
p'ananaipira, waa newēma Tachi
Ak'ōrea ne teadai k'orea māi
nemietá k'irisia atuamērā. 27 Chi
māiya oo bīpa abapuru ne wap'ea-
depa nii bīma Tachi Ak'ōrepa
ichi itiait'a. Māi ewaride Tachi
Ak'ōrepa ārea chi nek'īramá t'ipi
tau urua nibide jirak'oaipi ewari-
cha māma paa tuananamērā.
28 Naena abaipa Moisepa bida
itu bisira, māine ēpēra umeepa
wa ūpea p'anīpa piarā māiya
biade a jarasidara, ichi abaeda
k'īra chupuriadawēa peapachi-
dama. 29 Māipa ¿sāmaasá k'irisia
p'anima? ¿Tachi Ak'ōrepa chi ichi
Warra itu bipatai atepe itiaiwē-
k'āra? Tachi Ak'ōrepa ichi Warra
oadepa pedea chiwidi ausima
tachi ichi pae pia bii k'orea.
Māiyara chi Tachi Ak'ōre Warra
oa ārina piawēa biade apatairā
¿ichia atepe itiaiwēk'āra? Māi
awara Tachi Ak'ōre Jaorepa ichi

sōpiadepa tachi k'aripa bima. Māiyara chi Tachi Ak'ōre Jaore k'orea mietá biade apatairā ḡichia atepe itiaiwēk'āra? ³⁰Tachia k'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa nāiya jarasit'a: «Miapurū māirā itiaipi. Āareairá teaiپی ara āchia nemietá oodada jīra». Māinepa nāiya jarasima: «Tachi Chiparipa ichi ēpēerā itiak'oaipi». ³¹Minachia mietá bima, chi Tachi Ak'ōre chok'ae bi juade bait'a tachi nemietá k'orea.

³²Kīrisiat'i mārāpa naa chi piarā pedea k'awasidaide sāmaasá p'anasit'a. Māi ewaride mārā minachia mīanana āarea choasidama. ³³Edaide ēpēerāpa Cristo k'orea k'achia pedesidama māinepa mārā mīapīsidama. Ichiaba edaide mārā tachi ūpēarā Cristo k'orea mīa p'anirā paara minachia mīasidama. ³⁴Chi Cristo k'orea eda serrasidaide mārāpa k'īra chupuriasidama. Māinepa mārāpa ne uru beada arapá chi ijāanak'apiirá itu ēemari-pīsidama, k'awa p'ani pēra māi k'aepēra nepia jōk'apí pajāne uru p'anit'a. ³⁵Māipurū mārāpa Tachi Ak'ōrene ijāa p'anit'a itu birāt'i. Ijāa p'ananaipira, Tachi Ak'ōrepa pajāne nepia minachia teaiپی. ³⁶Mārāpa āarea choadai p'anima. Māiya chi Tachi Ak'ōrepa k'īria bit'a oodak'ari ichia teai jarada āarea jitadaipi. ³⁷Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima:

«Chi chei bi tāaraawēa bide cheipi. Piarā tāaraaiwēma.

³⁸Chi mōré jīp'a bi mine ijāa bidepa chok'ae baiپی. Maamina chi ichia ijāa bit'a itu bisira, mia ichi pia unuiwēma».

³⁹Chi eda waapēarāpa Tachi Ak'ōrene ijāa p'ani itu bidak'ari āchi atuadaipi. Maamina tachi māi ēpēerā jīra p'anīwēma, māipari Tachi Ak'ōrene ijāa p'aninepa ewaricha chok'ae p'ananaipi.

Tachi Ak'ōrene ijāa bi k'orea bida

11 ¹Tachia Tachi Ak'ōrene ijāa p'ani pēra k'awa p'anima chi tachia ne ni p'anit'a piarā jitadaipi māinepa chi tachia ne ununawēa p'anit'a māirā piarāپی. ²Tachi chōarāenapemārāpa Tachi Ak'ōrene ijāa p'anana pēra, Tachi Ak'ōrepa āchi pia unusima.

³Tachia Tachi Ak'ōrene ijāa p'ani pēra, k'awa p'anima Tachi Ak'ōre pedeadepa nāi ijūa māinepa pajā āarea oosit'a. Māiya chi tachia ununak'aidepa ichia chi ne āarea tachia unupatai oosima.

⁴Abelpa Tachi Ak'ōrene ijāa bada pēra, Caīnpa teada k'aepēra nepia bit'a teasima. Ijāana pēra ichia teada Tachi Ak'ōrepa pia unuk'ari, jarasima ichi jīp'a basit'a. Abel piudamina ichia piarā ijāa badapa tachiá wapida k'awapi

bima Tachi Ak'õrene ijãanai p'anit'a.

⁵Enopa Tachi Ak'õrene ijãa bada përa, Tachi Ak'õrepa chok'ae ateewāsima m̄ai piupiemaapa. M̄ai ateewāna përa waa ununaé pasima. Tachi Ak'õre pedeade bi bima Enó ateewāi naena Tachi Ak'õrepa ichi pia unusit'a. ⁶Maa-mina chi Tachi Ak'õrene ijãak'apí, Tachi Ak'õrepa m̄ai pia unuk'ama. Chi Tachi Ak'õremá che k'írria b̄ipa ijãai bima Tachi Ak'õre piarā bit'a m̄ainepa āarea chi ichi jiri-utat'a k'aripaparit'a.

⁷Tachi Ak'õrepa Noea jara-sima ne waidi unuk'á bet'a m̄ai ununait'a. M̄ai Noepa ijãana përa, Tachi Ak'õre wap'ea bada përa p'āp'orro minachia bit'a oosima, ichi ēpēerā k'aripai k'orea. M̄aiya chi n̄ai ijūane bea āchi nemietá k'awapisima. Noepa ijãana përa Tachi Ak'õrepa ichi j̄ip'a unusima.

⁸Tachi Ak'õrepa Abrahamá jara-sima ichia teai jaradamá wāmērā. Abrahampa Tachi Ak'õrene ijãana përa, sāmá w̄ait'a atua bimina ichi tua amek'ari wāsima. ⁹Tachi Ak'õrene ijãana përa ichi Tachi Ak'õrepa teai jarada tuade bapachima p'aru te oodade waapēarā j̄ira. Ichi warra Isá m̄ainepa ichi āichae Jacó ara m̄ai j̄ira p'anapa-chidama, Tachi Ak'õrepa āchiá

pida m̄ai tua teai jarada përa.

¹⁰Abrahán m̄aiya bapachima, chi p'uuru jök'á bidea bade w̄ai k'orea ni bada përa. M̄ai p'uuru Tachi Ak'õrepa minachia k'írria bak'ari āarea oosima.

¹¹Abrahán chōa baside, chi k'ima Sara warra t'ók'a pasi-mina, Abrahampa ijãasima Tachi Ak'õrepa ichiá warra unupit'a. Tachi Ak'õrepa jararut'a piarā m̄aiya ooparit'a ijãana përa warra unusima.^x ¹²M̄aiya Abrahán piui-maa basimina ichidepa ēpēerā minachia chesidama, k'āk'āi minachia p'ani j̄ira m̄ainepa p'usa ipu p'ue joisiadak'a j̄ira.

¹³M̄airā āarea Tachi Ak'õrene ijãa p'ani piusidama. Maamina Tachi Ak'õrepa teai jarada āchia n̄ai ijūane j̄itadaé pasima. Maa-mina k'awasidama k'aadeapema ewaride ichia āarea teait'a.^y M̄ai k'orea arapaasidama m̄ainepa waapēarā pia pedeasidama n̄ai ijūane āchi tua awaraidepemarā-t'a m̄ainepa tua awaraide p'irria bet'a. ¹⁴M̄aiya pedea p'aninepa pia k'awapisidama āchi tua piarā j̄itadai k'orea ni p'anit'a. ¹⁵Chi āchi chedada tua j̄iitea wānai k'írriadaadapara ya p'ue j̄iitea wānai pasima. ¹⁶Maamina tua piipará bi pajāne bit'a k'írria p'anasidama. M̄aipuru Tachi Ak'õre

^x 11:11 Griego pedeade tachia n̄ai pia ūrinawēma. Ichiaba n̄aiya p'ue bii bima: *Abrahán k'ima Sara warra t'ók'amina m̄ainepa chōtá bimina ichia Tachi Ak'õrene ijãana përa biak'oa beesima. Tachi Ak'õrepa jararut'a piarā m̄aiya ooparit'a ijãana përa warra unusima.* ^y 11:13 *K'awasidama k'aadeapema ewaride ichia āarea teait'a.* Griego pedeade n̄aiya bi bima: *M̄ai t'im̄ipa unusidama.*

p'erak'ama ichi ãchi Ak'õrene autade. Ichia p'uuru ãchi pae oo uru bima.

17-18 Tachi Ak'õrepa Abrahamá jarasima ichi warra paatea-pade asima, piarã ijãa bi k'awai k'orea. Maamina mãi naena Tachi Ak'õrepa ichiã nãiya jarasima: «Pi warra Isaadepa warrarã minachia ununaipi». Tachi Ak'õrepa mãiya jara basideepuru Abrahampa ichi warra abapuru bit'a paa-teai k'orea basima. 19 Abrahampa k'risiasima ichi warra Isá peak'ari Tachi Ak'õrepa ichi p'ue chok'ae p'irabaripiit'a. Piarã Tachi Ak'õrepa Isá chok'ae p'irabaripiipira itu peapié pasima. Mãiya Abrahampa Isá chok'ae uru beesima.

20 Isapa Tachi Ak'õrene ijãa bada përa ichi warra Jacoa mãinepa Esaua pia pedeasima Tachi Ak'õrepa k'aadeapema ewaride k'aripamërá.

21 Jacobo piuumaa baside Tachi Ak'õrene ijãa bada përa ichia José warrarã abaabá p'ania pia pedeasima Tachi Ak'õrepa k'aripamërá. Maapae ichi tuma ïri t'i bai nibeek'ari, Tachi Ak'õrea pia pedeasima.

22 José piuumaa baside Tachi Ak'õrene ijãa bada përa israel ijüanepemarã Egitu tuadepa wãnayane asima. Wãutade ichi

biiri Canaán ijüanea t'ibaride ateewãpadaade asima.

23 Moisé t'õsi ewaride p'araonpa israel ijüanepemarã warra imi-k'ira chak'erã ãarea k'enapisima. Maamina Moisé ak'õrerãpa Tachi Ak'õrene ijãa p'anana përa chi mãipa jarada wap'eadae pasima. Moisé t'õk'ari unusidama ichi warra auk'ará bit'a. Mãi peapie-maapa jedek'o üpea mëra uru p'anasedama.

24 Moisepa Tachi Ak'õrene ijãa bada përa chõa pak'ari k'riawëa basima ëpërarãpa ichi p'araón k'au warraade adait'a. 25 Ichimá nemietá oo bidepa arapá badooi k'aepëra piipará basima ëpëerã Tachi Ak'õrenerã ome ará mãi bait'a. 26 Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jarada piarã cheide ijãana përa, ichia k'risiasima Egitodepema nepia uru bai k'aepëra pia bima minachia mãi bait'a.^z Tachi Ak'õrepa k'aadeapema ewaride teai jarada pia jita k'riana përa mãiya k'risia basima.

27 Moisepa Tachi Ak'õrene ijãa bada përa p'araón k'iruui bit'a wap'eawëa Egitodepa wãsima. Chi Tachi Ak'õre tachia ununak'apiit'a unu bi jira ichia ijãa bit'a itu bié pasima.

28 Moisepa Tachi Ak'õrene ijãa bada përa israel ijüanepemarã

^z 11:26 Tachi Ak'õrepa Tachi K'aripaparí teai jarada. Griego pedeade nãiya bi bima: Cristo.

11:17-18 Génesi 21:12. 11:19 Génesi 22:1-14. 11:20 Génesi 27:27-29; 39—40.

11:21 Génesi 48:1-20. 11:22 Génesi 50:24-25. 11:23 Éxodo 1:22—2:2.

11:24 Éxodo 2:10-12.

Egitodepa wānana k'irisiapatai ewari^a oopisima. Māine techa chi eda wāpatai ik'idá oapa p'iripik'oasima chi peaparipa āchi warrarā chi imik'ira warra naapemarā peapiemaapa.

²⁹Tachi Ak'ōrene ijāa p'anana pēra israel ijūanepemarā P'usa P'urea bi Tachi Ak'ōrepa chi to ewaside āchi māine p'ōesá wāsidadama. Maamina Egitodepemarā ara māi jīra ode wāutade āarea todepa piusidama.

³⁰Tachi Ak'ōrene ijāa p'anana pēra israel ijūanepemarā Jericó p'uuru audu ewari bari k'ak'o siete jūra wāutade māi p'uuru ik'idá mawaradepa jūk'a bada āarea baewāsima.

³¹Israel ijūanepemarā ume p'anipa Jericó p'uuru sāmaasá bi k'awadai k'orea ak'ide wāsidaide, wēra k'achia bi Rahapa Tachi Ak'ōrene ijāa bada pēra āchiá pia pedeasima. Māi k'orea israel ijūanepemarāpa chi Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirā āarea k'enasidaide ichi peadaé pasima.

³²¿Tachi Ak'ōrene ijāapatairā k'orea mia k'āre māicha jaraima? Sansón, Gedeón, Barac, Jep'té, David, Samuel, māinepa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā k'orea pedei k'orea chi ewari ará paiwēma. ³³Tachi Ak'ōrene ijāa p'anana pēra chi eda waapēarāpa tua awarai p'uesidama, chi

eda waapēarāpa āchi tua jīp'a uru beasima, chi eda waapēarāpa nāi ijūane Tachi Ak'ōrepa teai jarada jitasidama māinepa chi eda waapēarā Tachi Ak'ōrepa imamamá itu k'opie pasima.

³⁴Tachi Ak'ōrene ijāa p'anana pēra chi eda waapēarā t'ipi urua nibipa p'ue paak'oaé pasima. Chi eda waapēarā k'iruuparí nek'opa peadai padadepema p'ue peadaé pasima. Chi eda waapēarā k'ak'ua chaareawēa beada k'ak'ua ibiak'oasidama māinepa jua chaarea beasima chi nek'iramá ome k'iruunai k'orea. Māipa āchi chi nek'iramá āchi naa mīrupisidama.

³⁵Chi eda waapēarā wēerāpa Tachi Ak'ōrene ijāa p'anana pēra chi ēpērarā āchidirā piudada pada chok'ae p'irabaripidada unusidama. Maamina waapēarā Tachi Ak'ōrene ijāa p'ani k'orea ēpēerāpa minachia jok'aedak'ari peasidama. Eda serra p'anasi-dama, minachia mīapidai k'orea. Māma āchi k'ēt'aadayade asidama chi Tachi Ak'ōrene waa ijāanaiwēa p'aniane adaipara. Maamina itu peapisidama, chok'ae p'irabaridak'ari piipará p'anana it'a ni p'anana pēra. ³⁶Chi eda waapēarā Tachi Ak'ōrene ijāa p'ani k'orea ēpēerāpa oo uru p'anipa k'achia pedeasidama, soapa p'esidama māinepa k'ānenapa jīnak'ari eda jīa

^a 11:28 Egitodepa wānana k'irisiapatai ewari. Māi ewaride chi judiorāpa Egitodepema wānana k'orea k'irisiapatama. Griego pedeade Pascua bi bima. Éxodo 12:1-27.

11:28 Éxodo 12:21-30. 11:29 Éxodo 14:21-31. 11:30 Josué 6:1-21.

11:31 Josué 2:1-21; 6:22-25.

nibipatai tede jīa nibipisidama.
³⁷Eda waapēarā mawarapa bat'a peasidama. Eda waapēarā tachi estarik'a irradak'ari peasidama. Eda waapēarā k'irruuparí nek'opa peasidama. Eda waapēarā te newēa be pēra, paritua p'irria wāsídama. Māine jīnai k'orea newēa beada pēra oveja e k'osada māinepa chivo e k'osada jīpachidama. Āchi abaeda ne newēa beasima. Ēpēerāpa āchi minachia mīapipachidama māinepa piawēa oopachidama. ³⁸Chi nāi ijūa-nepemará pia p'ananaé pasima, māirā āchi paara p'ananaí k'orea. Āchi te newēa be pēra ijūa pania newēa bide māinepa eyade p'irria nipapachidama. P'ēya uriade māinepa yooro uriade p'anapachidama.

³⁹Jōma māi ēpēerāpa Tachi Ak'ōrene ijāa p'anana pēra Tachi Ak'ōrepa āchi pia unusima. Mamina chok'ae p'anine ichia teai jarada p'ue āarea jitadaé pasima.
⁴⁰Tachi Ak'ōrepa tachi pae nepia bit'a uru bi pēra ichia k'iriasima āchi tachi ome ne āareaíne pia p'ananaít'a.

Jesucristode k'irisia p'anat'i

12 ¹Māi ēpēerā minachia p'anirāpa Tachi Ak'ōrene piarā ijāasida pēra tachia pida ara māi jīra ijāa p'ananaí p'anima. Chi tachiá itu ijāapik'ai māinepa nemietaapa tachi pira uru baparí

āyá bidak'ari āarea choa p'aninēpa naa wātima tachi wānai p'animá. ²Jesude pia k'irisiadai p'anima. Ichia k'aripasima tachia naa ijāanamērā māinepa k'aripaparima ewaricha ijāa p'anana-mērā. K'irisiat'i sāmaasá ichi k'urusude minachia mīasit'a. Māi k'orea p'erai badamina p'eraé pasima. Ichia k'awasima māi ya nak'ari minachia arapá bait'a. Idiapae Tachi Ak'ōre suak'a beeparí pia bi juaraari suak'abari bima.

³Minachia k'irisiat'i ēpēra k'achia p'anirāpa Jesú piawēa oosidaide sāmaasá choasit'a. Māi ya māra sēnawēma māinepa ijāa p'anit'a itu bidai k'irisiadai-wēma. ⁴Māra nemietá ome chōo p'animina wapida māra peadawēa p'anima Jesú peadada jīra.^b
⁵Pia ijāanamērā Tachi Ak'ōre pedeade bi bima ¿mārapa k'irisia atuasidak'āra? Ichi warrará nāi ya jarasima:

«Mi warra, Tachi Chiparipa itiarude minachia k'irisiarāse. Ichiaba ūraarune sōk'achiarāse.

⁶Chi Tachi Chiparipa k'iria bi ēpēerā itiaparima.

Chi ichi warrará jīra uru birāpa nemietá oosidara māirā itiaparima».

⁷Māra Tachi Ak'ōre warrará pēra minachia mīa p'anit'a choat'i ichia māi pa jīp'a oopi bi pēra.

^b 12:4 Māra peadawēa p'anima Jesú peadada jīra. Griego pedeade nāi ya bi bima: Māra wapida oa ārinawēa p'anima.

¿Warrapa jīp'a oomērā chi ak'ōrepa itiaiwēk'āra? ⁸Tachi Ak'ōrepa ichi warrarā āarea itiaparima. Māiya ooepera, māra ichi warrarāwēma. ⁹Tachi nāi ijūanepema ak'ōrerāpa tachi itiapachidama. Māipa ¿ewaricha chok'ae p'ananai k'orea tachi Pajānepema Ak'ōre minachia wap'eadaiwēa p'anik'āra? ¹⁰Tachi ak'ōrearā nāi ijūane chok'ae p'anasidaide tachi itiapachidama ara āchia k'īrisia p'anana jīra. Maamina Tachi Ak'ōrepa māiya ooparima ichi jīra nemietaawēa pia p'ananamērā. ¹¹Itiautade tachi arapaapidak'ama māipari minachia sōk'achiapipatama. Maamina jāpae chi jīp'a oodai k'awadak'ari ara māiya oopatama māinepa ne k'īrisiawēa p'anapatama.

¹²Māi k'orea māra jua ibiwēa sē be māinepa māra sīraporo ibiwēa sē be māi āarea ibiapit'i. ¹³O jīp'a bide nipat'i. Māiya chi ibiwēa berā baedaiwēma māiyawēapuru pia nipadaipi.^c

**Tachi Ak'ōre sōpia bit'a
itu bidaiwēa p'ani**

¹⁴Āareairā ome ne k'īrisiawēa p'anat'i. Māinepa Tachi Chipari pae pia p'anat'i. Chi Tachi Chipari pae pia p'aniwēpa ichi p'ue ununaiwēma. ¹⁵Jīrak'aua p'anat'i chi Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa k'aripa bit'a mi āpia

pida itu bipidaemaapa. Māinepa jīrak'aua p'anat'i māra paara mi āpia pida ēpera pak'uru k'arra asia bi jīra bit'a p'anapidaemaapa. Māipa ūpēarā piawēa k'īrisiapik'ari mietá oopiparima. ¹⁶Jīrak'aua p'anat'i mi āpia pida wēra awarai ome k'āipatai māinepa chi Esaú jīra Tachi Ak'ōrene piawēa k'īrisiapatai māra paara p'anapidaemaapa. Esaú Jacó warra īwini pēra chi ak'ōrepa uru bidepema neet'á minachia jitai basima.

Maamina ichi ūpēapa barimama chik'o k'opida k'orea, ichia ichi ak'ōre neet'á jitai badat'a āarea chi ūpēá teasima. ¹⁷Mārapa k'awa p'anima māiya nak'ari Esaupa k'īria basit'a chi ak'ōrepa pedea piadepa ichiá pia pedeit'a Tachi Ak'ōrepa k'aripamērā. Maamina chi ak'ōrepa ichi itu bisima. Jēasimina Esaupa naena oodapa p'ue pia bié pasima.

¹⁸Māra Tachi Ak'ōremá chedada, chi israel ijūanepemará chedada jīra biwēma. Israel ijūanepemará Sinaí eyadea chesidaide, māi eya āchi taupa unusidama.^d Māi eyade t'ipi urua nibasima, ewari p'ārio nibasima, māinepa nāu minachia p'ōat'i nibasima. ¹⁹Āchia chi ānimara k'achu pedea ūrisidama māinepa Tachi Ak'ōrepa jīk'ua pedea bit'a ūrisidama. Māi ūrisidaide ne wap'eapa chichupuria idisidama

^c 12:13 Griego pedeade nāiya bi bima: *O jīp'a bide nipat'i chi jīru piawēa be t'āpidaemaapa māipari āchi jīru jīpa beedamērā.* ^d 12:18 Eya āchi taupa unusidama. Griego pedeade nāiya bi bima: *Eya tachia p'ue t'ōmarii bimá chesidama.*

Tachi Ak'orea waa pedeapie-
maapa. ²⁰Minachia p'erasidama
Tachi Ak'orepa nāiya jarada pēra:
«Paritua ēpēra wa ānimara nāi
eya orrobarisidara, mawarapa
bat'a peadai p'anima wa siapa
t'īunak'ari peadai p'anima». ^e

²¹Israel ijūanepemarāpa unu
p'anit'a minachia mietá bi pēra
Moisepa nāiya jarasima: «Mi ne
wap'eapa ore nibima».

²²Maamina māra chi piarāpēa
Sión eyadea chesidama, chi pajā-
nepema Jerusalén apataidea, chi
Tachi Ak'ore chok'ae bi p'uuru-
dea māinepa chi ichia it'aripa
peedairā minachia nibit'a āarea
ará arapá nibimá. ²³Māra Tachi
Ak'ore warrarā āarea ará nibimá
chesidama. Tachi Ak'oremá,
āareairā warrarā naapemarāpi.
Pajānepemarā pēra āchi tī bi
bima. Māra chi āarea tachi nepira
ak'iparimá chesidama. Chi ēpēerā
jaore jīp'a it'ari be Tachi Ak'orepa
pia bidamá chesidama. ²⁴Māra
Jesumá chesidama. Ichidepa
Tachi Ak'ore ēpēerā ome pedea
chiwidi auside māra ichia oa jīp'o-
damá chesidama. Jesú oa ārina
Abel oa ārina k'aepēra māipa
tachiá atepe k'awapi bima. ^f

²⁵Māi k'orea jīrak'aua p'ana-
t'i Tachi Ak'orepa jara bit'a itu
bidaemaapa. Chi ichia nāi ijūane

Sinaí eyade jarada itu bidaadarā
itiaside ājā p'aneenaé pasima.
Māipuru ichia pajānepa tachi
sōne jara bit'a itu bidaipira
¿Mīrunaik'āra? Mīrunaiwēma.
²⁶Tachi Ak'orepa Sinaí eyade
pedeaside iurumia wāsima. Maa-
mina nāi ewaride ichia nāiya jara
bima:

Māicha mia iurumia wāpiipi.
Māine abapuru nāi ijūa
orepiiwēma, māipari pajā
sida orepiipi.

²⁷Māicha orepiyade aside Tachi
Ak'orepa k'awapisima ne āarea
ichia ook'oadat'a orek'ari jōpiit'a.
Māine abapuru chi ne jōk'apiit'a
beeipi. ^g ²⁸Tachi Ak'ore juade-
pema jōk'apiimá p'ananai pēra
ichia pia biade adai p'anima.
Minachia wap'ea p'aninepa ichia
pia peheadai p'anima ichia k'īria
bi jīra, ²⁹Tachi Ak'orepa t'ipi
uruupa āarea paa peei biēra.

Ūpēarā sāmaasá nipadai p'anima

13 ¹Māra ūpēarā pēra ara
chi k'īria p'anat'i. ²K'īrisia
atuarāt'i chi māra tiidá cheuta
māia pia peheadai p'anit'a. Chi
eda waapēarāpa k'awadawēa
Tachi Ak'orepa it'aripa peedairā
āchi tiidá pia chepi p'anasidama.
³K'īrisia atuarāt'i chi jīa nibipatai

^e 12:20 *Wa siapa t'īunak'ari peadai p'anima.* Griego pedeade chi eda waapēarā
k'art'ade māi newēma. Éxodo 19:12-13. ^f 12:24 *Abel oa ārinapa k'awapi bima Tachi
Ak'orepa nemietá itiaparit'a. Maamina Jesú oa ārinapa k'awapi bima Tachi Ak'orepa
nemietá siiparit'a.* Génesi 4:10-11. ^g 12:27 *Griego pedeade nāiya bi bima: Chi ichia
ook'ooda orei bit'a jōma orek'ari jōpiipi. Māine abapuru chi ne orek'apiirāt'a p'aneenaipi.*

tede nibet'a, m̄ara sida āchi ome eda serra p'ani j̄ira. Chi ēp̄erārāpa piawēa oo p'aninepa minachia m̄ia be k'īrisia atuarāt'i m̄ara sida āchi ome minachia m̄ia p'ani j̄ira.

⁴Āareairāpa āchi k'ima ome pia p'anana k'orea minachia k'īrisiat'i. Tachi k'ak'uadepa nemietá oopatai m̄ainepa k'ima awarai ome k'āipatai Tachi Ak'ōrepa itiai p̄era abapuru m̄ara k'ima ome k'āinai p'anima.

⁵Erreara k'īria p'anarāt'i. Māipari ara machia uru p'aninepa sōpia p'anat'i Tachi Ak'ōrepa nāiya jarada p̄era: «Mia pi ameeiwēma m̄ainepa pi tuaba biiwēma». ⁶Māi k'orea tuchia ne wap'eawēa nāiya jaradai p'anima:

«Mi Chiparipa mi k'aripapari p̄era, mi ne wap'eak'ama. ¿Sāmaasá ēp̄erapa mi nemietá ooima?»

⁷Chi m̄ara minachia k'awa p'anirā k'orea k'īrisiat'i. Āchia Tachi Ak'ōre pedea m̄arā jarateasidama. K'īrisiat'i sāmaasá āchi p'irria p'anana m̄ainepa māi k'orea k'āasāasit'a. Āchia Cristode ij̄aa p'anana j̄ira m̄ara pida ara ij̄aa p'anat'i.

⁸Jesucristo k'īra awara bak'ama. Noena bada j̄ira idi pida abarik'a bima, m̄ainepa ewaricha māiya baipi. ⁹Maamina chi eda waap̄erāpa ne wawaria piawēa jarateapatama. Āchirá itu seapirāt'i. M̄arapa ne wawaria k'o

p'aninepa wa nek'odawēa p'aninepa k'aripak'ama. Chi māiya oo p'anirā pia p'aniwēma. Māipari Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa k'aripa bima m̄arapa pia sōnepa ij̄aanamērā.

¹⁰Tuchia Jesú uru p'anima, ānimara tachi nemietá k'orea paateadada j̄ira. Maamina chi p'aarerāpa āchi nemietá oodada k'orea ne paatea p'aninepa chi Jesudepa nepia p'ue jitadaiwēma. ¹¹Tachi nemietá k'orea chi p'aare minachia k'awa bipa ānimara oa chi Tachi Ak'ōre pae k'ida j̄esa chi atepe piipará bide eda oa j̄ip'ode wāparima. Maamina chi ānimara peadada k'odai k'aep̄era p'uuru awara ateewānak'ari paapatama. ¹²Ara māi j̄ira Jesú p'uuru awara minachia m̄iasima ichi oapa ēp̄erā Tachi Ak'ōre pae pia bii k'orea. ¹³Māipuru p'uuru awara Jesumá wāuta j̄ira abapuru ichi ome wānai p'anima. Ēp̄erāpa Jesua k'achia pedeadada j̄ira tachiá pida k'achia pedeautade choadai p'anima.

¹⁴Nāi ij̄uane tachi p'uuru jōk'apiiwēne p'aniwēma, māipari ni p'anima p'uuru jōk'apiide p'anana k'orea. ¹⁵Māi k'orea Jesucristodepa tuchia, chi Tachi Ak'ōrene ij̄aa p'aniane a p'anirāpa, ewaricha ichiá pia pedeadai p'anima ānimara paateauta j̄ira. ¹⁶K'īrisia atuarāt'i pia oodai k'orea m̄ainepa m̄arapa uru p'aninepa chi k'aripa

^h13:10 Griego pedeade māi versículo nāiya bi bima: *Tuchia ānimara paateapatai uru p'anima. Chi Tachi Ak'ōre tede ne oo p'anirāpa m̄ainepema p'ue k'odaiwēa p'anima.*

p'ananai k'orea. Māi āarea Tachi Ak'õrepa pia unu bima ānimara paatea p'ani jīra.

¹⁷Ūpēarā, māra minachia k'awa p'anirāpa jara p'anit'a oot'i. Māra ak'i p'ani pēra āchi juade p'anat'i. Āchia k'awa p'anima Tachi Ak'õrepa ak'irude āarea āchia oodada ichiá ará jaradait'a. Māipuru āchia jara p'anit'a oot'i. Māiya āchia arapá māinepa sōk'achiwēa āarea oodaipi. Mārāpa māiya oodawēa p'aninepa āchi sōk'achiapidaipira, māi māra p'ue pia k'aripapidaiwēma.

¹⁸Tai k'orea Tachi Ak'õrea it'aa chiidit'i. Tai ne āareaine jīp'a nipadai k'īria p'anima māinepa k'awa p'anima nemietá oodawēa p'anit'a. ¹⁹Mia chichupuria idiruma, mi k'orea Tachi Ak'õrea it'aa chiidipadade at'i māicha isapea māramá wāpimērā.

²⁰Tachi Chipari Jesucristo chi Oveja Ak'iparí chi Minachia Bipi. Tachi Ak'õrepa chi tachi ne k'īrisiawēa p'anapiparí ichi piu badadepa chok'ae p'irabarisima. Jesucristo oadepa Tachi

Ak'õre ēpērarā ome pedea ausidama. Māi ewaricha baiipi. ²¹Mia k'īria bima chi ara māi Tachi Ak'õrepa ne āarea pia mārā oo k'awapiit'a, ichia k'īria bi jīra p'ue oodamērā. Māinepa k'īria bima Jesucristodepa ichia tachi sōne ne āarea ooit'a ichia k'īria bi jīra p'ananamērā. Tachia ewaricha Jesucristoa pia pededai p'anima. Māiya beese.

²²Ūpēarā, mia nāi k'art'a teesoawēa bit'a bisima mārāpa pia ijāanamērā. Māipuru mia mārā chichupuria idiruma nāi pedea pia ūrinamērā.

²³K'awat'i tachi ūpēa Timoteo eda jīa nibada awara wāsit'a. Ichi isapea mimá cheipira, māra ak'ide wārune mia ichi atewāipi.

²⁴Ūpēarā, māra ak'ipatairā māinepa āarea Tachi Ak'õre ēpērarā pia p'anapadade a jarat'i. Ichiaba ūpēarā Italia tuadepemārāpa mārā pia p'anapadade a jara pee p'anima.

²⁵Mia k'īria bima Tachi Ak'õrepa ichi sōpiadepa māra āarea k'aripa bait'a.

Santiago

K'art'a Santiagopa bida

Jesú ùpēa Santiagopa nāi k'art'a bisima. Māi Santiagopa naena Jesude ijāa-wēa basima (Juan 7:1-9). Maamina ichi Jesude ijāapatairā t'āena chi minachia k'awa bi pasima. Hecho k'art'ade tachia māi unupatama (Hecho 12:17; 15:12-21; 21:17-19). Santiago Jerusalene bapachima. Ayo 62de ichia Jesude ijāa bi k'orea peasidama.

Santiagopa nāi k'art'a Israeldepema doce warrarānepa chedaadarā tuacha berā pae bisima. Waapēarāmá māipa jara bima ùpēarā judiorā pae bisit'a. Waapēarāmá jara bima āarea Jesude ijāapatairā pae bisit'a.

Santiagopa nāi k'art'a bisima k'awapii k'orea sāmaasá nāi ijūane nipadai p'anit'a. 1:1-18de bi bima Tachi Ak'ōre k'irisia k'orea māinepa jōma choa bai it'aa chiidi p'ananai k'orea. Māi iari Tachi Ak'ōrene piarā ijāa bai k'orea bi bima (1:19—2:26). Māi iari bi bima tachi k'īramenepa mietá pedeapidaemaa p'ananai k'orea māinepa nāi ijūanepema k'īrianaiwēa p'ani k'orea (3:1—5:6). K'aadea bi bima tachia jōma choa p'anine waapēarā pia oodai p'ani k'orea (5:7-20).

Chi k'art'adepema k'irisia aba pia bit'a nāipi 2:8de: «Mārāpa Moisepa bida-depema chi atepe bi piarā oo p'anipira, pia oo p'anima. Tachi Ak'ōre pedeade māi Moisepa bidade nāiya jara bima: “Abai k'iriase ara pichi k'iria bi jira”».

Nepira pará nibide choa bai k'orea bida

1 ¹Mi Santiagopi, Tachi Ak'ōre pae pari mimiaparí māinepa Tachi Chipari Jesucristo pae pari mimiaparí. Nāi k'art'a biruma Israeldepema doce warrarā-nepema chedaadarā^a tuacha berā pae. Mía k'iria bima māra pia p'ananamērā.

² Ùpēarā, ne wawariade mīa p'anine minachia arapá p'anat'i. ³ Mārāpa k'awa p'anima māiya mīa p'anine Tachi Ak'ōrene ijāa

p'ananaipira, māine pia choa k'awadait'a. ⁴ Māi piarā choa p'ananaipira, ne āareaine pia, jīp'a p'ananaipi. Mi āpia pida ne newēa p'ananaiwēma.

⁵ Māranepemapa k'irisia newēa bipira, Tachi Ak'ōrea it'aa chiidii bima. Māine Tachi Ak'ōrepa teaipei. Ichiá it'aa chiidisidara itiwēa jōmāirā sōpia, wāk'a-wēa teaparima. ⁶ Maamina piarā ijāa bidepa it'aa chiidii bima. Mi āpia pida k'irisaiwēa bima Tachi Ak'ōrepa teaiwēt'a. Chi māiya k'irisia bi nāupa p'usa t'awa

^a 1:1 *Israeldepema doce warrarānepema chedaadarā. Waapēarāmá māi jara bima Tachi Ak'ōrené epērarā.*

minachia áyá atepari jīra bima.

⁷Chi māiya bīpa k'īrisia bīwēma Tachi Chiparidepa ne uru bait'a.

⁸Ichi k'īrisiat'a ume uru bī pēra k'īrisia aba bīde ap'i bak'ama.

⁹Ūpēa chupuria bī arapá bai bima Tachi Ak'ōremá māi ūpēa atepe biēra. ¹⁰Maamina chi ibia bī arapá bai bima, Tachi Ak'ōrepa ichi chupuria unu biēra. Chi ēpēra ibia bī tāaraa baiwēma nep'ono tāaraa bak'a jīra. ¹¹Īmata ochiak'ari pisiapa nep'ono k'irú piiparima. Maapae chi nep'ono baek'ari chi auk'ará k'irit'a jōparima. Ara māi jīra chi ibia bī ewaricha erreara jirīi k'orea bīde piupi.

¹²Abaipa nemietá ooi k'īrisiade-pema choa bīpīra, Tachi Ak'ōremá minachia pia bima.^b Jōma choa-k'ari Tachi Ak'ōrepa poro jūra jīparí tearu jīra, ichi ewaricha chok'ae biipi. Tachi Ak'ōrepa jōma ichi k'īria berá piarānēpa māiya chok'ae biyade asima.

¹³Nemietá ooi k'īrisia beerude mi āpia pida jaraiwēa bima Tachi Ak'ōrepa māiyapiruade arāse. Tachi Ak'ōrepa nemietá ooi k'īrisiak'ama māinepa ichia abaia k'īrisiapik'ama. ¹⁴Māipari nemietá ooi k'īrisia beeparima ara tachia māiya oo k'īria bī pēra. ¹⁵Nemietá ooi k'īrisia beek'ari, maapae māiya oo beeparima. Māiya jōma oo beeda pēra piuk'ari Tachi Ak'ōrenepema ewaricha awara baiipi.

¹⁶Ūpēarā mia k'īria berā, ara māra tuaba nāi k'orea searāt'i:

¹⁷It'aripa Tachi Pajānepema

Ak'ōrepa nejōma minachia pia k'edet'a tachiá teaparima. Ichia-

puru nejōma pajāne uruapatai ook'oasima. Māirā ewaricha

abarik'a uruadak'ama. Māipari Tachi Ak'ōre k'īra awara bak'ama māinepa k'īra awara ook'ama.

¹⁸Ichia k'īriana pēra ichi piarā pedeadepa tachi chok'ae bisima.

Māiya chi ne uu ījūanepema naapema chauda ichiá teada jīra tachit'u jōma ichia oodadepema ichi pae pia p'anima.

¹⁹Ūpēarā mia k'īria berā, nāi k'īrisia p'anat'i: Jōmāirāpa pia ūrinai k'orea p'ananai p'anima, pia pedeadai p'anima, māinepa paritua k'orea isapea k'īruunaiwēa p'anima. ²⁰Tachi k'īruutade Tachi Ak'ōrepa jīp'a oopi bī oodak'ama. ²¹Māipuru nejōma nemietá māinepa nejōma jīp'awēa bī itu bit'i. Maapae Tachi Ak'ōrepa ichi pedea māra sōne bida k'īrisia piadepa ijāat'i. Ara māi pedeapa māra Tachi Ak'ōrepa itiai pada p'ue k'aripaipi.

²²Tachi Ak'ōre pedea oo p'anat'i. Abapuru māi pedea ūripatairā p'anarāt'i. Māiya p'ananaipira, ara māra tuaba sea p'ananaipi.

²³Tachi Ak'ōre pedea ūri bīpa māi oowēpīra, ēpērapa k'īra ak'īpa-taide ichi k'īra ak'īru jīra bima.

²⁴Ak'īrude ichi sāmaasá bit'a unuparimina, áyá wārune abaeda

^b 1:12 *Nemietá ooi k'īrisiade-pema choa bīpīra.* Griego pedeade māipa ichiaba jara bima: «mīa bīde choa bīpīra».

k'irisia atuaparima. ²⁵Maamina abai^a Tachi Ak'õre pedea ùrik'ari k'irisia atuawēpira, minachia pia bai^{pi}. Ēpērapa māi pedea jīp'a bi māinepa tachi k'aripa bi ewaricha pia k'irisia^{k'}ari maapae oo bai^{pi}ra, ichia oo bidepa minachia pia bai^{pi}.

²⁶Abai^a Tachi Ak'õrene ijāa bi k'irisia bīpira, maamina ichi k'irame pia ak'iwēpira, ara ichi tuaba sea bima. Piarā pari ijāa bima. ²⁷Chi piarā ijāa bīpa nāiya ooi bima Tachi Pajānepema Ak'õrepa^c ichia oo bi pia unumērā māinepa jīp'a unumērā: jēra-māra warrarā māinepa p'ētāarā minachia mīa p'anirā k'aripai bima, māinepa nāi ijūanepemārāpa nemietā oopatai jīra ooiwēa bima.

**Abai waapēarā k'aepēra
pia atepe k'irianaiwēa p'ani**

2 ¹Ūpēarā, mārāpa tachi pia bi Chipari Jesucristode ijāa p'ani pēra abai pia k'iriarāt'i waapēarā k'aepēra. ²Māra arā nibeetade ēpērapa juade nee ooda jī bi, neet'á k'ak'apia jī bi eda cheipira, māinepa ēpēra nenea k'irīpa neet'á sore jī bi eda cheipira, ¿k'āre oodaima? ³⁻⁴Mārāpa chi minachia k'ak'apia jī bi pia ununak'ari ichiá nāma pia bimá suak'abari beepade adaipira, māine chi nenea k'irīa jāma bai nibeepade adaipira,

wa nāma mi jīru k'ait'a jeeda suak'abari beepade adaipira, ¿ara mārā t'āena aba chi abai k'ae-pēra atepe pia k'irīa p'anīwēk'āra? ¿K'irisia mietaade^a māiya ak'i p'anīwēk'āra?

⁵Ūpēarā mia k'irīa berā, jūrit'!
¿Tachi Ak'õrepa nāi ijūane nenea k'ede k'aripawēk'āra Jesucristode ijāanamērā? Māiya āchi ēpēra ibīa p'ani jīra p'anima. Tachi Ak'õrepa āchi ichi juade ua bai^{pi}. Māiya piarā jarasima, chi ichi k'irīa berā. ⁶Maamina mārāpa chi māi nenea k'irit'a pia ak'idak'ama. Mia idiruma: ¿K'aipa mārā ne oopadade apatama? Chi māiya oopatairā ¿chi ibīarāwēk'āra? ¿Chi māirāpa mārā jītapidak'ari, chi nepira ak'ipatairāmá atewānaiwēk'āra? ⁷Māra Jesucristoderāpi. Maamina ¿āchia ichi tī pia bi k'orea k'achia pedeadaiwēk'āra?

⁸Mārāpa Moisepa bīdade^apema chi atepe bi piarā oo p'anipira, pia oo p'anima. Tachi Ak'õre pedeade māi Moisepa bīdade nāiya jara bima: «Abai k'irīase ara pīchi k'irīa bi jīra». ⁹Maamina mārāpa abai waapēarā k'aepēra atepe k'irīa p'anipira, nemietā oo p'anima. Moisepa bīdade jara bima mārā māi k'orea nepira parā p'anānāyane a bima. ¹⁰Abai^a Moisepa bīda jīra āarea oopira, maamina māinepema aba oowēpira, māi

^c 1:27 Tachi Pajānepema Ak'õre. Griego pedeade nāiya bi bima: Dios y Padre.

2:8 Levítico 19:18.

jōma oowēa bi k'orea nepira pará beeipi. ¹¹Nāi jira bima. Tachi Ak'ōrepa jarasima «k'ima awarai ome k'āirāse» māinepa «māia pearāse». K'ima awarai ome k'aiwēmina māia peaipira, Moisepa bida jira oowēa bima. ¹²Jirak'aua pedeat'i māinepa jip'a oot'i, Tachi Ak'ōrepa tachi nepira ak'ii pēra, Moisepa bida-depa. Māipa tachi jī uru p'anana jira bidepema k'ēet'aapiparima. ¹³Chi waapēarā k'ira chupuria-k'ai Tachi Ak'ōrepa nepira ak'i-rude k'ira chupuriaiwēma. Māine chi waapēarā k'ira chupuriapatai pia p'ananaipi.

**Cristode piarā ijāa
bipa pia ooparima**

¹⁴Ūpēarā, abaipa Jesucristode piarā ijāa biade aipira, maamina pia oowēa bipira, ¿māi pia bik'āra? ¿Tachi Ak'ōrepa māi k'aripaik'āra? ¹⁵Nāi jira bima. Ūpēapa wa ūpēawērapa neet'á jīi k'orea māinepa nek'oi k'orea nea bipira, ¹⁶māine aba mārane-pemapa ichiá jaraipira, «Mia k'iria bima pi pia bait'a, k'ak'uade jīi k'orea uru bait'a, māinepa jāwaa k'o bait'a», maamina mi āpia pida teawēpira, ¿māi jara-dapa k'aripaik'āra? K'aripaiwēma. ¹⁷Ara māi jira chi Jesucristode ijāa biade a bipa pia oowēpira, piarā ijāawēa bima. Ichia ijāa

biade a bit'a, ēpēra piuda jira bima.

¹⁸Abaipa nāiya jarai bieja: «Pia Jesucristode ijāa biade aparima, māinepa mia nepia ooparima». Mia nāi jaraima: nepia oowēa, ak'ipise pia Jesucristode piarā ijāa bit'a. Māine mia pia oo bidepa ak'ipiipi Jesucristode piarā ijāa bit'a. ¹⁹Pia ijāa bima Tachi Ak'ōre abapuru bit'a. ¡Minachia pia bima! Jaore mietaarā pida māiya ijāa p'anima, maamina Tachi Ak'ōre wap'eapa k'ak'ua orepatama.

²⁰¡Pi k'irisia nea bima! Chi Jesucristode ijāa biade a bipa nepia oowēpira piarā ijāawēa bima ¿Mia māi piá k'awapii bik'āra?^d ²¹¿Tachi judiorā ak'ōre Abrahampa ooda k'orea Tachi Ak'ōrepa ichi jip'a unusiwēk'āra? Tachi Ak'ōrepa Abrahamá ichi warra Isá paateapade aside chi ānimara paapatai iri, Abrahampa māiya oode wāsima. ¿Tachi Ak'ōrepa ichi māi k'orea jip'a bi unusiwēk'āra? ²²Pia k'awa bima Abrahampa māiya oosit'a piarā Tachi Ak'ōrene ijāana pēra. Māinepa māiya ooda pēra unupisima Tachi Ak'ōrene piarā ijāa bit'a. ²³Abrahampa oodapa k'awapi bima Tachi Ak'ōre pedeade bi bit'a piarāpi. Nāiya bi bima: «Abrahampa Tachi Ak'ōrene ijāasima. Māi k'orea Tachi

^d 2:20 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi versículo nāiya bi bima: ¿Mia piá k'awapii bik'āra Jesucristode ijāa biade a bipa nepia oowēpira, ichia ijāa biade ada ēpēra piuda jira bi?

Ak'õrepa ichi jĩp'a unusima». Māinepa Abrahán Tachi Ak'õre ome k'õp'ãeroane apachidama.

²⁴Māinepa mārāpa k'awa p'anima Tachi Ak'õrepa tachi jĩp'a unuwēa bi abapuru ichide ijāa p'aniane a p'ani pēra, māipari jĩp'a unu bima ichide ijāanak'ari pia oo p'ani pēra.

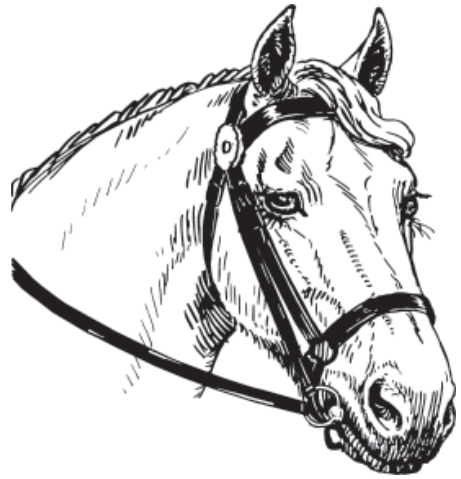
²⁵Ara māi jĩra wēra k'achia bada Rahapa ooda k'orea Tachi Ak'õrepa ichi jĩp'a unusima. Josuepa peedarā ichi tede pia uru badook'ari, maapae o awaraidea jūitea peesima.

²⁶Ēpēra piuda jaore nea beeparima. Ara māi jĩra Tachi Ak'õrene ijāa biade a bipa pia oowēpīra, piarā ijāawēa bima. Ichia ijāa biade a bi ēpēra piuda jĩra bima.

Jĩrak'aua pedeadai p'anima

3¹Ūpēarā, mārāpa k'awa p'anima Tachi Ak'õrepa chi Ichi pedea tachi jarateapatairā atepe ak'ik'ari, itiaipi. Māipuru chok'arā māranepemārāpa jiridai-wēa p'anima jarateapatairā padai k'orea. ²Jōma tachia minachia piawēa oopatama. Abaipā pedearude waapēarā sōp'uapik'apīra, ne āareaine jĩp'a bima māinepa ichi k'ak'ua jōma jĩp'a uru bima.

³Tachia mūra it'aede k'aa-pipatama ne oopidai k'orea. Māiya mūrāpa tachi wā k'ĩria p'animá ateewāparima. ⁴Māinepa

Santiago 3:3

p'āp'orro k'orea k'ĩrisiat'i. P'āp'orro waibia bemina māinepa nāu chi minachia p'õat'i nibipa ateewā-parimina, chi errabari bipa chi p'ĩrrt'iparí āpia k'ĩrit'a p'ĩrrt'iparima ichi wā k'ĩria bimá wāi k'orea. ⁵Ara māiya tachi k'ĩrame āpia k'irimina ara ichi k'orea jooda minachia pedeparima. Nāine k'ĩrisiat'i: t'ipi tau āpia urua bipa oi ijūa waibia bi āarea paa-piparima. ⁶Tachi k'ĩrame t'ipi tau jĩra bima, māinepa ne āarea k'achia bima. Ara tachi k'ak'ua de bi pēra k'ak'ua āarea mietá bipiparima, aba piutadea. Māinepa t'ipi uruapiru jĩra, tiorepa k'achia pedepiparima.^e

⁷Wawaria ānimara mēapema berā, ĩpana berā, ijūane urrujupatairā berā māinepa p'usade

^e 3:6 *Tiorepa*. Griego pedeade nāiya bi bima: *t'ipi uruapa*.

2:23 Génesi 15:6; Isaía 41:8. 2:25 Josué 2:1-24.

berā ēpērarāpa jitadak'ari imimiraapipatama. ⁸Maamina tachi k'iramepa mi āpia pida p'uedak'ama. Tachi k'iramepa k'achia paritua pedeparima. Nēarā mietá uru bi jīra bima. ⁹Tachi k'iramepa Tachi Chiparia pia pedepatama, māinepa ara māi k'iramepa ēpērarā k'achia pedepatama, Tachi Ak'ōrepa ara ichi jīra oodamina. ¹⁰Ara māi it'aepa pedea pia māinepa pedea k'achia sida pedeparima. Ūpēarā, māiyya baiwēa bima. ¹¹P'ēya uriadepa ¿pania pia māinepa pania mietá cheparik'āra? ^f ¹²¿Higo pak'urupa olivojō chauparik'āra? ¿Uva biirīpa higojō chauparik'āra? Chauk'ama. Ara māi jīra p'ēya uriadepa pania pia māinepa pania mietá chek'ama.

Chi piarā k'irisia k'awa bi

¹³Māra k'irisia k'awa berā māinepa ne k'awa berā k'irisia p'anipira, pia nipapataidepa unupit'i piarā māiyya bet'a. Chi atepe k'irisidadawēa k'irisidadepa pia oodai p'anima. ¹⁴Maamina awaraipa uru bi k'orea wa oo bi k'orea sōpiawēa p'aneenaipira, māinepa waapēarā k'aepēra pia p'ananai k'orea jiridaipira, jara-rāt'i māra ne k'awa bet'a. Māiyya jaradaipira, chi piarāpema pedea itu bi p'anima. ¹⁵Māra k'irisidadepa māiyya k'irisia p'anipira, māi k'irisia Tachi Ak'ōrenepa chek'ama, māipari nāi ijūanepa,

ēpēranepa, māinepa tioredepa cheparima. ¹⁶Chi waapēarāpa uru p'anī k'orea wa oo p'anī k'orea sōpiawēa berāpa māinepa waapēarā k'aepēra pia p'ananai k'orea jiri berāpa paritua k'iruu pedepatama māinepa nejōma nemietá oopatama. ¹⁷Maamina chi Tachi Ak'ōrepa tea bi k'irisia uru bepa ne āareaine jīp'a oopata, jōmāirā ome ne k'irisiaiwēa p'ananamērā jiripatama, jōmāirā ome pia p'anapatama, waapēarāpa jara bi ūrinai k'orea p'anapatama, chīara k'ira chupuriapatama māinepa nejōma pia oopatama. Abai waapēarā k'aepēra pia atepe k'irianak'ama. Ichia jara bi jīra ara māiyya ooparima. ¹⁸Ne k'irisiaiwēa baparidepa, waapēarā ne k'irisiaiwēa p'anapiparima, net'a tau uupari jīra. Māi ēpērapa unuipi chi waapēarāpa jīp'a oo p'anit'a, nejō biiri pia chaupari jīra.

Tachi Ak'ōrepa jara bi jōma oo p'anat'i

4 ¹¿Māra k'āre k'orea chōopatama māinepa k'iruu pedepatama? Mārāpa nemietá oo k'iria p'anit'a māra k'ak'uade chōo p'anī jīra p'anima māiyya oodamērā. ²Mārāpa ne minachia jita k'iriapatamina p'ue jitadak'ama. Māipuru mīa peapatama. Waapēarānē jita k'iriapatama. Maamina p'ue jitadak'a pēra k'iruu pedepatama māinepa chōopatama. Mārāpa k'iria p'anit'a

f 3:11 Pania pia māinepa pania mietá. Griego pedeade nāiyya bi bima: pania k'ūaa māinepa pania k'iyaa.

atadak'ama Tachi Ak'orea it'aa chiididak'a përa. ³Mäinepa mārāpa Tachi Ak'orea it'aa chiiditade jitadak'ama k'irisia mietaa-depa it'aa chiidipata përa. Mārāpa it'aa chiidipatama, machia k'iria p'ani jīra oodai k'orea. ⁴K'ima awarai ome k'aiuta jīra, mārāpa Tachi Ak'ore itu bi p'anima nāi ijūanepemārāpa oopata jīra oodai k'orea. ¿Mārāpa waidi atua p'anik'āra chi nāi ijūanepema k'iria bit'a Tachi Ak'ore ome chi k'iramá jīra beeima? Piarā parituapa nāi ijūanepema k'iria bipira, Tachi Ak'ore ome chi k'iramá paipi. ⁵Tachi Ak'orepa tachi sōne bida Jaorepa k'iria bima aba Tachi Ak'oret'u k'iria p'ananamērā. ¿Mārāpa k'irisia p'anik'āra Tachi Ak'ore pedeade ara ichi k'iria mäiya bipisit'a? ⁶Maamina Tachi Ak'orepa ichi sōpiadepa tachi minachia k'aripa bima. Māi k'orea Ichi Pedeade nāiya bi bima:

«Chi waapēarā k'aepēra
chi āchi k'ak'ua atepe
k'iriapatairā Tachi
Ak'orepa itu pia
p'anapik'ama.
Maamina chi atepe
k'irisawēa be Tachi
Ak'orepa ichi sōpiadepa
k'aripaparima».

⁷Māi k'orea Tachi Ak'ore juade p'anat'i. Tiore ijāarāt'i. Māiya ichi mārāmaapema mīruwāipi. ⁸Tachi

Ak'ore k'ait'a chet'i, mäiyara ichi mārā k'ait'a cheipi. Mārā chi nemietá oopatairā, ¡machi jua sihuta jīra waa nemietá oorāt'!
Mārā chi k'irisia ume uru be, ¡k'irisia mietá itu bidak'ari aba Tachi Ak'oret'u k'irisiat'!
⁹Mārāpa nemietá oodada k'orea sōp'ua p'anat'i, jēat'i, sōp'uadak'ari, jēat'i. Waa sō arapá eerāt'i, mäipari mārāpa nemietá oodada k'orea minachia k'irisia pará p'anat'i.
¹⁰Mārā Tachi Chipari k'irari chi atepe p'ani jīra k'irisiarāt'i. Māiya ichia mārā chi atepe p'ani jīra biipi.

**Waapēarā k'orea
k'achia pedearāt'i**

¹¹Ūpēarā, waapēarā k'orea k'achia pedearāt'i. Abaipa ichi ūpēa k'orea k'achia pedeaipira wa nepira pará biade aipira, Moisepa bida k'orea k'achia pedea bima, mäinepa māi Moisepa bidat'u nepira pará biade a k'irisia bima.^g
Abaipa Moisepa bida nepira pará biade a k'irisia bipira, māi bidade jara bi jīra oowēa bima. Moisepa bidade jara bi jīra ooi k'aepēra ichit'a waapēarā chi nepira ak'iparí beesima. ¹²Maamina māi Moisepa bida Tachi Ak'orepa teasima. Ichiapuru tachi nepira ak'iparima. Aba ichiapuru epērarā p'ue k'aripaipi mäinepa p'ue nepira pará p'aniane aipi.

^g 4:11 *Moisepa bida*. Tachia pia k'awadawēma chi sāi bida jara bi. Waapēarāmá jara bima «Moisepa bida». Waapēarāmá jara bima «chi waapēarā k'irianai bi k'orea bida». Santiago 2:8.

Māipuru ¿pi k'aima, pi ūpēa māiŷa ak'i k'orea?

Ara māra k'orea pia k'īrisiat'i

13 ¡Mi pedea ūrit'i! Waapēarāpa nāiŷa jarapatama: «Naane wa nū tachi p'uuru awaraide a wānaipi. Māma āŷo aba p'aneenaipi. Māine ne oodaipi erreara jitadai k'orea». 14 Maamina mārapa atua p'anima nūpema ewaride k'āre baei. ¿Mārapa k'awa p'anik'āra nūpema ewaride chok'ae p'ananaŷt'a? Atua p'anima. Māra jīara t'aua jīra p'anima. Jīara t'aua pak'ari isapea wēpapari jīra māra sida tāaraa p'ananaiwēma. 15 Māipuru pia bima mārapa nāiŷa jaradai: «Tachi Chiparipa k'īriaipira, tachi chok'ae p'ananaipi māinepa ne ook'oa-daipi». 16 Maamina mārapa māiŷa oodak'ama. Māipari chi atepe p'anirā k'īrisia p'ani pēra jarapatama machia oo k'īria p'anit'a p'ue oodait'a. Piarā māi k'achiapi. 17 Chi pia oo k'awa bīpa māiŷa oowēpīra, nemietá oo bima.

Tachi Ak'ōrepa erreara pará berā itiai pada

5 **1** Erreara pará berā, ¡mi pedea ūrit'i! ¡Jēat'i! Tāaraawēane māra nepirade p'aneenai pēra ŷbia bia jēat'i. **2** Jōma mārapa uru p'anit'a beraada jīra bima. Māra neet'á simiapa ārina jīra bima. **3** Nāi k'aadeapema ewaride mārapa erreara minachia yaa p'anima. Maamina māra nee māinepa p'arat'a

mokosia bima. Tachi Ak'ōrepa ak'i-rude māra erreara mokosia bīpa k'awapiipi mārapa piawēa oosidait'a. Māipuru t'ipi uruade minachia mīa p'ananaipi. **4** Māra ne uu ŷjūa mimiapatairā erreara teadawēa p'anima āchia oodada pae. Māipuru āchia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi p'anima itiamērā. ¡Ūrit'i! Āchia it'aa chiidi p'anit'a Tachi Chipari chi Ne Ārea P'ue Bīpa ŷrisima. **5** Nāi ŷjūane mārapa nejōma uru p'anima māinepa mārapa oo k'īria p'anit'a oopatama. Māiŷa māra porek'eapiipachidama, p'ak'a porek'eapipata jīra. Maamina p'ak'a peauta jīra, tāaraawēa bīde Tachi Ak'ōrepa māra itiaipi. **6** Mārapa ēpēra jīp'a bit'a nepira pará biade adak'ari, peasidama. Māine ichia mi āpia pida ooé pasima peapidaemaapa.

Jōma choat'i

7 Māipuru ŷpēarā, jōma choat'i aba Tachi Chipari cherudea. Ēpēra ne uu ŷjūane oo bi k'orea k'īrisiat'i. Ne uuk'ari, ne k'īrisiawēa nīparima k'oe chek'ari, ichi ne uuda t'ōnomērā māinepa warimērā. Ara māiŷa nīparima k'oe māicha chek'ari, māi ne uuda pia chaumērā. **8** Ara māi jīra jōma choa p'aninepa ni p'anat'i māinepa sōnepa ŷjāa p'anat'i, Tachi Chipari chei ŷri paru pēra. **9** Ūpēarā, waapēarā k'orea k'achia pedearāt'i Jesucristoa māra itiapīemaapa. Jesucristo tachi nepira ak'iparí tāaraawēa bīde cheipi.^h

^h 5:9 *Jesucristo tachi nepira ak'iparí tāaraawēa bīde cheipi.* Griego pedeade nāiŷa bi bima: *tachi nepira ak'iparí tede eda wāpataimá bima.*

¹⁰ Ūpēārā, k'īrisiat'i sāmaasá Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa choasidait'a. Tachi Chipari t'īnepa pedea p'ani k'orea minachia mīanana āarea choasidama. Ara māi jīra mārā pida āarea choadai p'anima. ¹¹ Tachimá, chi minachia mīa p'anine choa berā minachia pia p'anima. Mārāpa ūripatama Job ichi tāaraa minachia mīana jōma choasit'a. Māi āarea tāaraa nepirade bak'ari k'awa p'anima Tachi Chiparipa ichi pia bisit'a. Ichia k'īra chupuria bima māinepa k'īrianepa k'aripai bima.

Tachi Ak'ōrea it'aa chiidit'i

¹² Māi awara ūpēārā, abai t'īne piarā ne oodayade arāt'i. Pajānepema t'īne, nāi ijūanepema t'īne wa mi āpia pida paritua-depa piarā ne oodayade arāt'i. Ne oodayade adaipira, piarā oot'i. Māinepa oodaiwēane adaipira, piarā oorāt'i, Tachi Ak'ōrea nepira ak'ipidaemaapa.

¹³ Māranepema aba minachia mīa bipira, Tachi Ak'ōrea it'aa chiidii bima. Aba arapá bipira, k'aridepa Tachi Ak'ōrea pia pedei bima. ¹⁴ Māranepema aba k'ak'ua piawēa bipira, ūpēārā ak'ipatairā chōarā t'īi bima ichi k'orea Tachi Ak'ōrea

it'aa chiididamērā.ⁱ Āchia it'aa chiidiutade Tachi Chipari Jesú t'īne olivobapa āpia p'iridai p'anima. ¹⁵ Māinepa ijāa p'ananai p'anima Tachi Ak'ōrepa ichi jīpa beepiit'a. Māiya it'aa chiididaipira Tachi Chiparipa jīpa beepiipi. Chi k'ak'ua piawēa badapa nemietá oosira, Tachi Chiparipa māi k'īrisia atuaipi. ¹⁶ Māi k'orea mārāpa nemietá oodada abaia jaradak'ari, jōrea jarat'i. Māinepa tausia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidit'i pia tuananai k'orea. Ēpēra jīp'a bipa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidisira Tachi Ak'ōre jua chaareadepa ne waibia ooparima. ¹⁷ Elía tachi jīra ēpēra pasima. Ichia sōnepa Tachi Ak'ōrea it'aa chiidisima k'oe chepiemaapa. Maapae Israel tuade āyo k'ak'o ūpeak'ari ya estarik'a k'oe cheé pasima. ¹⁸ Māiya nak'ari ichia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidisima k'oe chemērā. Ara māine k'oe chesima. Māipa ne uu ijūa t'ōnok'ari chausima.

¹⁹⁻²⁰ Ūpēārā, nāi k'awat'i: chi piarā pedeadepema aba āyá wāipira, māine abaipa ichiá nemietá itu bipik'ari jīitea chepiipira, māi ēpērapa nemietá minachia oo bada Tachi Ak'ōrepa k'īrisia atua-k'ari, ewaricha Ichi awara bai padadepema k'aripaipi.^j

ⁱ 5:14 Ūpēārā ak'ipatairā chōarā. K'āp'ūra pedeade jara k'īria bima «ancianos», «pastores» wa «obispos». ^j 5:19-20 Ichi awara bai padadepema. Griego pedeade nāiya bi bima: *piuidepema*.

1 Pedro

Chi naapema k'art'a Pedropa bida

Pedropa nāi k'art'a bisima. Jesupa ichi t'iside beta jiriparí pasima (Marco 1:16-18). Maamina Jesupa jiri atadairānepema Pedro chi atepe basima. Ichiapuru Jerusalene Tachi Ak'õre te minachia bide judiorá Jesucristo k'orea pia jarateasima (Hecho 2:14-41) mǎinepa judiorāwēmá Jesús k'orea jarade wāsima (Hecho 10:1-48). Āyo 67de romanepemarāpa ichi k'ira edá k'urusude barijira bik'ari peasidama.

Āyo 64de Roma p'uuru paawāsima. Chok'arairāmá chi minachia k'awa bi Nero apataipa paapisima te chiwidi ook'oai k'orea. Maamina nepirade bae-maapa Neropa jarasima Cristode ijāapatairāpa māiya oosidait'a. Māipuru romanepemarāpa tua becha ūpēarā ēp'ē p'aneesidama piawēa oodai k'orea. Māi k'orea Pedropa nāi k'art'a bisima. Romanepa ūpēarā tua becha peesima minachia mīa p'animina Cristode ijāa p'ananamērā (2:18-25; 3:8-18; 4:12-19; 5:8-11).

Nāi k'art'adepema k'irisia aba pia bit'a 2:21ne nāipi: «Cristo mǎra k'orea minachia mīana pēra Tachi Ak'õrepa mǎra t'isima mīanamērā. Cristo miaside unupisima mǎra nepira paraautade sǎmaasá nipadai p'ani».

Nāi k'art'ade Pedropa bisima Tachi Ak'õrepa Jesucristodepa tachi atasit'a ichi p'uuru padamērā (1:1-11; 2:1-10). Māipuru tachi ne āareaine jip'a nipadai p'anima (1:1—3:7; 4:1-11; 5:1-11). Tachi ijūanepema ley mǎinepa chi minachia berā pedea ijāanai p'anima (2:13-17). Maamina nejōma k'aepēra Jesucristode ijāanai p'anima (3:13-16).

Pedropa nāi k'art'ade naa bida

1 ¹Mi Pedro, Jesucristopa pee-dapi. Mia nāi k'art'a biruma Tachi Ak'õrepa jiri atadairā Ponto tuade, Galacia tuade, Capadocia tuade, Asia tuade, Bitinia tuade mǎinepa chi tua awarairānepa chedak'ari p'anirā pae. ²Tachi Pajānepema Ak'õrepa^a mǎra jiri atasima ichia naenaena k'irisia bada jira. Tachi Ak'õre Jaorepa mǎra ichi pae bisima Jesucristode ijāanamērā mǎinepa ichi oadepa

Tachi Ak'õre k'irari nemietá newēa p'ananamērā. Mia k'iria bima Tachi Ak'õrepa ichi sōpiadepa mǎra k'aripa bait'a mǎinepa ne k'irisawēa bapiit'a.

Pedropa Tachi Ak'õrea pia pedeada

³Tachi Chipari Jesucristo, Pajānepema Ak'õrea pia pedeada p'anima. Ichia tachi minachia k'ira chupuriada pēra Jesucristo piu bada chok'ae p'irabaridadepa tachi chok'ae chiwidi

^a 1:2 Tachi Pajānepema Ak'õre. K'āp'ūra pedeade bi bima: *Dios el Padre*.

jīra p'aneepisima. Māipuru piarā k'awa p'anima ⁴ichia tachi pae pajāne uru bit'a jōma jitadaipi. Māi ārik'ama, jōk'ama, māinepa nemietaawēma. ⁵Jesucristode ijāa p'ani pēra Tachi Ak'ōrepa ichi jua chaareadepa māra ak'i uru bai-pi aba chi k'aadeapema ewaride k'ariparudea.

⁶Māi k'orea minachia arapá p'anima. Ara nāiena ne wawariadepa māra minachia mīa p'animina, ⁷māi choa p'aninepa unupidaipi Jesucristode piarā ijāa p'anit'a. Mārapa ijāa p'anit'a nee jīra bima. Nee t'ipi taude tort'iparima māi wariara piipará beemērā. Ara māi jīra māra minachia mīautade, choa p'aninepa unupii p'anima Jesucristode piarā ijāa p'anit'a. Māi nee k'aepēra piipará bima, nee jōpari pēra. Mārapa Jesucristode piarā ijāa p'anit'a unupi p'ani pēra, ichi unuutade Tachi Ak'ōrepa māra pia unuipi, māra k'orea pia jaraipi māinepa chi atepe k'awa p'anirā biipi.

⁸Mārapa ununak'amina Jesucristo k'iria p'anima. Nāiena ununawēa p'animina ichide ijāa p'anima. Ichi k'orea minachia arapá p'anima. Jāiya arapá p'ani pēra māi arapá sāmaasá bi k'orea p'ue k'awa jaradawēma. ⁹Māiya arapá p'anima Jesucristode ijāa p'aninepa Tachi Ak'ōrepa k'aripai pēra.

¹⁰Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa chōarāena jarapachidama Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa

māra k'aripait'a. Māi k'orea k'awadai k'orea āchia jīrak'aua k'irisia-pachidama māinepa ak'idak'ari idipachidama. ¹¹Cristo Jaore āchi sōne bīpa pedeapipachima Cristo minachia mīak'ari Tachi Ak'ōrepa pia bii k'orea. Māipa pedea-k'ari k'awa k'iria p'anasidama k'ai k'orea Cristo Jaorepa āchiā pedeapisit'a māinepa sāapae jōma māi māiyai. ¹²Maamina Tachi Ak'ōrepa k'awapida āchia pedeadada āchi paewē pasima, māipari māra paepuru pasima. Āchia pedeadada naapae chi pedea pia Cristo k'orea jarateapatairāpa tachiā pia k'awapi p'anima, Tachi Ak'ōre Jaore pajānepa peedadepa. Makii Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā pida k'awa k'iria p'anima.

Tachi Ak'ōre pae pia p'anat'i

¹³Māipuru k'irisia k'awaa p'aninepa p'anat'i, pia oodai k'orea. K'ira jīp'a p'anat'i. Sēnawēa ni p'anat'i Jesucristo unuuta ewaride Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa mārā nepia teamērā. ¹⁴Warra chok'ea bi jīra p'anat'i. Nāi k'ak'uapa nemietá oo k'iria bit'a waa oorāt'i, Tachi Ak'ōre atua p'anasidaeda oopachidai jīra. ¹⁵Tachi Ak'ōrepa māra t'isima. Ichi ne āareaine jīp'a bima. Māipuru machia outacha jīp'a p'anat'i. ¹⁶Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima: «Jīp'a p'anat'i mi jīp'a bi pēra».

¹⁷Mārapa Tachi Ak'ōrea pedeautade māra Ak'ōreane apatapira, k'awat'i Ichia epēra

waapēarā k'aepēra atepe k'īria-wēanepa jōma ak'iipi, tachicha oodada k'orea. Māipuru wapida nāi ijūane p'animisa tua awaraide-pemarā jīra ewaricha ichi wap'ea p'aninepa jīp'a nipat'i. ¹⁸⁻¹⁹Māra naena piawēa be k'īrisiadepa nipapachidama māra chōarāena-pemarāpa māiŷa jarateapachida pēra. Maamina k'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa māra māinepema k'aripasit'a. Māra ataé pasima nee jōpariidepa, wa p'arat'a jōpariidepa, māipari Cristo oa chi neepia bidepa atasima. Cristo chi piipará bi oveja chak'e Tachi Ak'ōrea paateada jīra basima. ²⁰Nāi ijūa ooi naena Tachi Ak'ōrepa Cristo jiri atak'ari nāi k'aadeapema ewaride peesima māra pia p'ananamērā. ²¹Cristodepa mārāpa Tachi Ak'ōrene ijāa p'anima. Tachi Ak'ōrepa ichi piu bada chok'ae p'irabaripik'ari atepe bisima. Māipuru mārāpa Tachi Ak'ōrene piarā ijāa p'anima māinepa ni p'anima Ichia jarada āarea oomērā.

²²Chi piarā pedea oo p'ani pēra māra nemietaawēa p'aneesidama. ^bMāipuru ūpēarā piarā k'īria p'anima. Sōnepa piarā minachia chi k'īria p'anat'i. ²³Nāi k'ak'ua piui bidepa māra māicha chiwidi t'ōnaé pasima, māipari Tachi Ak'ōre piuk'apiidepa

māicha chiwidi t'ōsidama. Tachi Ak'ōre pedea jōk'apiipa, chok'ae babiparima. Māi pedeadepa māra chiwidi t'ōsidama. ²⁴Tachi Ak'ōre pedea nāiŷa bi bima:

«Jōmāirā sirua jīra bepi.

Āchi k'īrawārea nep'ono jīra bima.

Sirua p'urpak'ari chi nep'ono baeparima.

²⁵Maamina Tachi Chipari pedea jōk'ama».

Māi jōk'apí pedea pia Cristodepemaŷi. Māit'a tachi ūpēarāpa mārā jarasidama.

2 ¹Māipuru waapēarā piawēa oodai itu bit'i. Waapēarā searāt'i. Waapēarāpa ara āchia jara-patai jīra oodak'ama. Māi ēpērarā jīra p'andarāt'i. Abaiŷa uru bi k'orea piawēa k'īrisiarāt'i. Waapēarā k'orea k'achia pedearāt'i. ²⁻³Tachi Chiparipa piadepa māra k'aripapariŷa k'awasidama. Māipuru warra chak'e chiwidi t'ōnāpa juto k'īria bapari jīra, Tachi Ak'ōre pedea pia k'awa k'īriat'i. ^cIchi pedea jubaara jīra bima. Māi chi pedea k'awa p'ananaipira, waridaipi ichia māra k'ariparudea.

Tachi Ak'ōrepa jiri atada ēpēerā

⁴Tachi Chipari Jesucristomá chet'i. Ichi chok'ae bima māinepa mawara te oopatai jīra bima. ^d

^b 1:22 Waapēarā k'art'ade k'āp'ūra pedea ichiaba jara k'īria bima «Tachi Ak'ōre Jaoredepa». ^c 2:2-3 Juto k'īria bapari jīra, Tachi Ak'ōre pedea pia k'awa k'īriat'i. Griego pedea nāiŷa bi bima: Tachi Ak'ōre Jaorepa tea bi juba to k'īriat'i. ^d 2:4 Ichi chok'ae bima māinepa mawara te oopatai jīra bima. Griego pedea nāiŷa bi bima: ichi chi chok'ae bi mawarapi.

Ēpērarāpa ichi itu bisidama, maamina Tachi Ak'ōrepa māi mawara pia, neepia k'irit'a jiri atasima.

⁵Māra ichidepa chok'ae p'ani pēra mawara te oopatai jira p'anima. Māranepa Tachi Ak'ōrepa ichi te ooruma. Māinepa māra p'aarerā ichi pae papi bima. Mārapa Jesucristodepa Tachi Ak'ōre pae ne oo p'anine, ichiā ānimara paateauta jira oo p'anima. Māiya oo p'anit'a ichia pia unu bima. ⁶Tachi Ak'ōre pedeade Jesucristo k'orea nāiya bi bima:

«Ūrit'i, Sión p'uurude mia mawara te oopatai chi piipará bit'a biruma.^e

Māi mawara pia, neepia k'irit'a mia atasima.

Māipuru chi ichide ijāa bipa pari ijāa biwēma».

⁷Māra chi Cristode ijāapatairāmá, ichi minachia pia bima. Maamina chi ichi ijāanak'apiirā k'orea Tachi Ak'ōre pedeade nāiya bi bima:

«Chi te oopatairāpa mawara amaanana pada, māi mawara chi atepe piipará beesima».

⁸Māinepa nāiya bi bima:

«Māi mawaramá ēpērarā t'enabaridak'ari baedaipi».

Āchia Tachi Ak'ōre pedea ijāanawēa p'ani pēra mawaramá t'enabariuta jira p'anima. Tachi Ak'ōrepa āchi bisima māiya p'ananamērā.

⁹Maamina māra Tachi Ak'ōrepa jiri atadairāpi, Tachi Chipari p'aarerāpi, ichi pae bida ēpērarāpi māinepa ichi p'uurupi. Māiya Tachi Ak'ōrepa ne minachia pia ooda k'orea mārapa pedeapatama. Tachi Ak'ōrepa māra p'arionepema t'isima ichi inaa minachia pia bide p'ananamērā. ¹⁰Naena māra Tachi Ak'ōre p'uuruwē pasima, maamina naapae Tachi Ak'ōre p'uurupi. Naena Tachi Ak'ōrepa māra k'ira chupuriawēa basima, maamina naapae k'ira chupuria bima.^f

Chi ijāanak'apiirā t'āena jip'a p'anat'i

¹¹Mi ūpēarā, nāi ijūane māra tua awaraidepemarāpi. Māipuru mia mārā chichupuria idiruma nāi k'ak'uapa nemietá oo k'iria bit'a itu bidamērā. Māi ara tachi ome chōo bima. ¹²Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirā t'āena jip'a nipat'i. Māiya āchia māra nemietá oopataade a p'animina, mārapa pia oo p'anit'a unu p'anima. Maapae Tachi Ak'ōre cherude māra k'orea ichiā pia pedeadaipi.

¹³Tachi Chipari Jesucristo k'orea jōma nāi ijūanepema minachia berā pedea ijāat'i. Nāi tuadepema minachia k'awa bipa jararu ijāat'i ichi chi atepe bi pēra. ¹⁴Chi p'uurudepemarā ak'ipatairāpa jarauta sida ijāat'i. Chi minachia k'awa bipa āchi bisima nemietá

^e 2:6 Sión p'uuru ichiaba Jerusalén apatama. ^f 2:10 Osea 2:23

2:6 Isaía 28:16. 2:7 Salmo 118:22. 2:8 Isaía 8:14.

oopatairā itiadamērā māinepa pia oopatairā k'orea pia jaradamērā.

¹⁵Tachi Ak'ōrepa k'iria bima mārāpa pia oo p'anānait'a. Māiŷa mārāpa chi pia k'irisīawēa berā k'īup'eapidaipi, atua p'aninepa māra k'orea k'achia pedeapatai pēra.

¹⁶Māra jī uru p'anana jīra bidepema Cristopa k'ēet'aasi pēra, māiŷa nipat'i. Maamina māiŷa ājā pari p'ani pēra k'irisīarāt'i nemietā oodai k'orea. Māipari Tachi Ak'ōre pae pari mimiapatairā jīra p'anat'i. ¹⁷Jōmāirā wap'eat'i. Ūpēarā minachia k'irit'i. Tachi Ak'ōre wap'eat'i. Nāi ijūanepema chi minachia k'awa bi wap'eat'i.

¹⁸Chi chipari pae pari mimiapatairā, māra chipari wap'ea p'anat'i. Āchia jarauta oot'i. Abapuru māra chipari chi pia p'anirā māinepa k'ira chupuriapatairā ome māiŷa p'anarāt'i, māipari chi k'achia p'anirā ome pida māiŷa p'anat'i. ¹⁹Edaide nepia oo bi k'orea tachi minachia māapatama. Maamina Tachi Ak'ōrepa tachi mīa p'anit'a k'awa bima. Tachia māine k'irisīadak'ari, māi jōma choadaipira, Ichia pia unuipi. ²⁰Mārāpa nemietā oo p'ani k'orea chi chiparipa māra itiaipira, mārāpa choautamina ŷk'aipa māra k'orea pia pedeaima? Maamina pia oo p'ani k'orea nepirade p'anine choadaipira, Tachi Ak'ōrepa pia unuipi. ²¹Cristo māra k'orea minachia mīana pēra

Tachi Ak'ōrepa māra t'isima mīanamērā. Cristo mīaside unupisima māra nepira paraautade sāmaasā nipadai p'anit'a. ²²Cristopa nemietā ook'a pasima māinepa sea jarak'a pasima. ²³Ēpērarāpa ichiā k'achia pedeasidaide āchiā k'achia pedeae pasima. Ichi piawēa oosidaide ichia jōnea piawēa ooyade a jarae pasima. Māipari Tachi Ak'ōrepa jīp'a nepira ak'ipari pēra ichi piawēa oo p'anit'a Tachi Ak'ōre juade bipachima.

²⁴Cristopa tachi nemietā ichi īri k'urusude atewāsima tachi nemietaadepema piudak'ari jīp'a p'anānamērā. Ichi k'ak'ua p'uak'oa p'anasidaidepa māra jīpa p'aneesidama. ²⁵Māra naena oveja atua nipada jīra nipapachidama, maamina naapae Cristomā jīitea chesidama. Ichia māra ak'i bima oveja ak'iparipa ichi oveja ak'ipari jīra.

K'ima parā be sāmaasā p'anānai k'orea

3¹⁻²Māra wēra k'ima parā berā, māra k'ima pedea ūrit'i. Māiŷa chi eda wēerā k'imane-pemarāpa Tachi Ak'ōre pedea ijāanawēa p'anīmina māra jīp'a be māinepa Tachi Ak'ōre wap'ea be ununak'ari ijāanaipi. Mārāpa āchiā ijāanamērā jaradawēmina, pia oo p'ani k'orea ijāapidaipi. ³Māra mip'it'á īripemawapuru baiwēa bima; puda atepē k'ak'apia baiwēa bima, k'ak'apia nee ooda jī bidepa baiwēa bima, p'aru atepē

pia bi jī bidepa baiwēa bima.

⁴Māipari māra sōnepuru mip'it'á bai bima; sōpiadepa māinepa ne k'irisawēa bidepa bai bima. Māi mip'it'á jōk'ama māinepa Tachi Ak'ōrepa pia unu bima.

⁵Ara māi jīra chōarāenapema wērarā Tachi Ak'ōre pae beada mip'it'á p'anasima. Tachi Ak'ōrepa ooi jarada āchia sōnepa piarā ijāa p'anapachidama māinepa āchi k'ima pedea ūripachidama. ⁶Sarapa Abrahán pedea ūripachima māinepa «mi chipariade» apachima. Ne wap'eawēa mārāpa nejōma pia oo p'ananaipira, Sara k'au jīra p'ananaipi.

⁷Imik'īrarā k'ima parā berā, k'īrisia piadepa māra k'ima ome pia p'anat'i. Māra k'ima pia bapīi k'īria p'aninepa āchi pia ak'it'i, wēra imik'īra k'aepēra ibiwēa bi pēra māinepa māra ome ará p'anirá Tachi Ak'ōrepa, ichi sōpiadepa chok'ae p'ananaipira pari teada pēra. Māiya oodaepira, mārāpa it'aa chiidiutat'a Tachi Ak'ōrepa pia ūriwēma.

**Pia oo p'aninepa nepirade
p'aneenai k'orea**

⁸Māi awara ūpēarā, abarik'a k'īrisiadepa jōma māra ará pia tuanat'i. Waapēarā k'aripai k'īrisiadepa p'anat'i. Ūpēarā pēra chi k'īriat'i. Chi k'īra chupuriat'i māinepa waapēarā k'aepēra atepe bi jīra k'īrisiarāt'i. ⁹Abai pida māra piawēa oosira ara māiya oorāt'i. K'achia pedeasira

ara māiya k'achia pedearāt'i. Māipari it'aa chiidit'i Tachi Ak'ōrepa ichi k'aripamērā. K'awa p'anima Tachi Ak'ōrepa māra atasit'a, māiya p'ananamērā. Māiya p'ananaipira, Tachi Ak'ōrepa māra sida k'aripaipi. ¹⁰«Tachi Ak'ōrepedeade nāiya bi bima:

Paritua arapá ba k'īria bipira, k'achia pedea amaak'ari ichi k'īrame ak'ii bima.

Tāaraa pia ba k'īria bipira, sea amaak'ari ichi it'ae ak'ii bima.

¹¹Ichia nejōma nemietá itu bik'ari pia oo bai bima.

Waapēarā ome ne k'īrisiawēa bai k'orea jirik'ari māiya bai bima.

¹²Tachi Chiparipa ēpēra jip'abe ak'i bima. Āchia it'aa chiidiuta pia ūri bima.

Maamina ichimá, chi nemietá oopatairā pia p'aniwēma».

¹³Mārāpa pia oo p'ananaipira, ¿k'aipa māra piawēa ooima?

¹⁴Maamina mārāpa pia oo p'ani k'orea minachia māanaipira, Tachi Ak'ōre k'īrari minachia pia p'aneenai. Māipuru chi māra piawēa oouta wap'earāt'i.

Minachia k'īrisiarāt'i. ¹⁵Cristo māra Chipari pēra sōnepa icht'a wap'eat'i. Chi Cristodepa ne atadai ni p'ani k'orea pia pedeadayá p'anat'i. Māiya abaipa idisira, p'ue k'īruu pedeadawēa pia p'anoo-naipi. ¹⁶Ara machi tuaba k'awa p'anat'i nemietá oodawēa p'anit'a.

Māiya māra Cristodepa pia nipada k'orea chi piawēa pedea-patairā p'eraidaipi.

¹⁷Tachi Ak'ōrepa māra nepirade baepiipira, pia bima pia oo p'ani k'orea minachia mīanai, māi piawēa oo p'ani k'orea minachia mīanai k'aepēra. ¹⁸Cristo jīp'a bimina nemietá k'orea bari k'ak'o aba mīasima. Māipa tachi chi jīp'a bewē Tachi Ak'ōre ome pia bisima. Ichi nāi k'ak'ua piusima, maamina Tachi Ak'ōre Jaoredepa chok'ae p'irabarisisima. ¹⁹Māinepa Tachi Ak'ōre Jaoredepa chi jaore eda jīa nibi berāmá wāsima. Wāk'ari jarasima jōma nemietá p'uesit'a. ²⁰Māirā jaorepa Noé ewaride Tachi Ak'ōre pedea ijāanaé pasima. Māine Noepa p'āp'orro nepalá oo bimisa Tachi Ak'ōrepa jōma choa bidepa ni basima āchia ijāanamērā. Maamina epēra chok'araawēa to minachia cheside k'aripasima. Pia jaradaipira, ocho k'aripasima. ²¹Māi to minachia che bit'a idiapae tachi porochoapatai k'orea jara bima. Porochoautade Jesucristo chok'ae p'irabaridadepa tachi k'aripa bima. Porochoarupa tachi k'ak'ua nemietá siik'ama māipari māiya oopatama, tachi k'irisia jīp'a bidepa, piarā Tachi Ak'ōre ome nipadai k'iria p'ani pēra.^g ²²Māi Jesucristo chok'ae

p'irabarik'ari, pajānea wāk'ari Tachi Ak'ōre juaraari bima. Jōma Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā, jōma jaore mietaarā chi atepe k'awa p'anirā, chi jua chaarea berā sida ichi juade uru bima.^h

Cristo nipada jīra nipat'i

4 ¹Cristo nāi k'ak'uade minachia mīana pēra māra pida abarik'a k'irisia uru p'anat'i. Chi epēra ichi k'ak'uade minachia mīa badapa nemietá itu bisima. ²Māi epērapa wapida nāi ijūane bide nāi k'ak'uapa nemietá oo k'iria bit'a oo baiwēma, māipari Tachi Ak'ōrepa k'iria bit'a oo baipi. ³Naena mārāpa nemietá oo p'ana-pachidama, chi Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirāpa oopata jīra. ¡Waa māiya oorāt'! Waapēarā taade ne k'ira p'era oo oopachidama, nāi k'ak'uapa nemietá oo k'iria bi oopachidama, piu nipapachidama, arapá oopataide minachia nemietá oopachidama, waapēarā paara it'ua minachia topachidama māinepa tachi juapa oodada sādo k'iriapachidama. Māi Tachi Ak'ōrepa k'iriak'ama. ⁴Naapae mārāpa waa chi Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirā ome nemietá ooda-k'a pēra, āchia k'awa k'irisidak'ama. Māi k'orea māra k'orea piawēa pedeatama. ⁵Maamina Tachi Ak'ōrepa āchi nepira

^g 3:21 Māipari māiya oopatama, tachi k'irisia jīp'a bidepa, piarā Tachi Ak'ōre ome nipadai k'iria p'ani pēra. Waapēarāmá māi pedea nāiya jara bima: «Porochoautade tachia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidipatama tachi nemietá k'irisia atuamērā».

^h 3:22 Cristopa jōma māi jaorerā mietaarā p'uesima, chi Tachi Ak'ōrene ijāapatairā ep'ē p'anapachit'a. Versículo 3:13de ak'it'i.

ak'irude āchia oodada ichiá
 āarea māiya jaradaipi. Ichia chi
 chok'ae berā māinepa piudaadarā
 nepira ak'ii k'orea bima. ⁶Māi-
 puru piudaadarāpa chi pedea
 pia Cristo k'orea ūrisidama āchi
 jaore chok'ae p'ananamērā, Tachi
 Ak'ōre chok'ae bi jīra.ⁱ Maamina
 āchi nāi k'ak'uade piusidama,
 Tachi Ak'ōrepa jōmāirā piudai
 p'aniane ada pēra.

⁷Tāaraawēane nejōma jōi-
 pi. Māipuru jīp'a k'īrisia p'anat'i
 māinepa jīrak'aua p'anat'i. Māiya
 Tachi Ak'ōrea p'ue it'aa chiidi-
 daipi. ⁸Minachia chi k'īria p'ana-
 t'i. Māi ne āareanepema k'aepēra
 piipará bima. Chi waapēarā k'īria
 uru bīpa āchia nemietá mina-
 chia oodada k'īrisia atuaparima.
⁹Chi māra tiida cheutarā k'achia
 k'īrisiadawēa pia pedeat'i. ¹⁰Tachi
 Ak'ōrepa ichi sōpiadepa tachicha
 Ichi Jaorepa oopi bi teasima, waa-
 pēarā k'aripadamērā. Tachi Ak'ōre
 pae pari mimiapatairā piarā
 pēra ichia machicha teadadepa
 waapēarā k'aripat'i. ¹¹Abaipa ne
 jarateaipira, Tachi Ak'ōre pedea
 jaratea bi pēra jīrak'aua jarateai
 bima. Abaipa waapēarā k'aripai-
 pira, Tachi Ak'ōre jua chaarea-
 depa k'aripai bima. Nejōma oot'i
 jōmāirāpa Jesucristodepa Tachi
 Ak'ōrea pia pedeadamērā. Ichiaa-
 puru ewaricha pia pedeadai
 p'anima. Pia bima nejōma ichi

juade uru bait'a. Minachia pia
 bima māiya bait'a.^j

**Cristode ijāa bi k'orea
 mīanai k'orea bida**

¹²Ūpēarā, māra minachia mīa
 p'ani k'orea minachia k'īrisia
 p'aneerāt'i. Māiya p'anima
 Cristode minachia ijāanai k'orea.
 Māipuru minachia mīanai-
 wēa p'ani k'īrisiarāt'i. ¹³Māi-
 pari Cristo jīra minachia mīa
 p'ani pēra arapá p'anat'i. Māiya
 Tachi Ak'ōrepa Cristo chi atepē
 bi unupirude māra minachia
 arapaadaipi. ¹⁴Waapēarāpa māra
 Cristode ijāa p'ani k'orea k'achia
 pedeadaipira, Tachi Ak'ōre k'īrari
 minachia pia p'anima. Tachi
 Ak'ōre Jaore k'īrawārea bit'a
 māra ome bima. ¹⁵Māra mina-
 chia mīanaimina, nāinepa mīanai
 pia biwēma: mīa peada k'orea,
 nechiada k'orea, nemietá ooda
 k'orea wa waapēarā nepirade
 bada k'orea. ¹⁶Maamina abaipa
 Cristode ijāa bi k'orea minachia
 mīarupira, p'eraiwēa bima. Māi-
 pari Cristode pēra Tachi Ak'ōrea
 pia pedei bima. ¹⁷Naapae Tachi
 Ak'ōrepa ichidirā ne nepira
 ak'iipi. Tachi Ak'ōrepa tachi
 nepira naa ak'iipira, ḡchi pedea
 pia Tachi Ak'ōre k'orea ijāanak'a-
 piirā sāmaasá p'ananaima?

¹⁸«Chi ēpēra jīp'a bit'a k'aripai
 k'orea chaarea bīpīra, ḡchi

ⁱ 4:6 *Piudaadarā*. Waapēarāmá jara bima ūpēarā chok'ae p'anesidaide māi pedea ūrisidama. Waapēarāmá jara bima chi Cristo chei naenapemarāpa ūrisidama.

^j 4:11 Griego pedeade nāiya bi bima: *amén*. Amén pedea edaide jara bima «piarā» māinepa edaide jara bima «pia bima māiya bait'a».

Tachi Ak'õre itu bik'ari
nemietá ooparí sãmaasá
k'aripaima?»

¹⁹Mãi k'orea Tachi Ak'õrepa k'ïria
bi jïra minachia mïa p'anïpa ara
ãchi ichi juade bidak'ari nepia
oodai p'anima. Tachi Oodade
ïjãanai p'anima, ichia jara bi jïra
oopari përa.

**Pedropa ùpëarã
ak'ipatairã jarada**

5 ¹Mãra ùpëarã ak'ipatairã
mia chichupuria idiruma, mi
sida ùpëarã ak'iparí përa. Cristo
minachia mïana mia unusima.
Mãinepa Tachi Ak'õrepa Cristo
chi atepe bi unupirude mi sida
ichi ome baiþi. Mãipuru nãiya
chichupuria idiruma: ²Tachi
Ak'õrepa ùpëarã mãra juade bida
minachia ak'it'i. Mãiya oorãt'i
waapëarãpa mïesa oopi p'ani
përa. Mãipari ak'i k'ïria p'ani përa
mãiya oot'i. ^k Erreara awaa p'ani-
nepa mãi oorãt'i, mãipari sõnepa
ak'i k'ïria p'ani përa mãiya oot'i.
³Chi mãrapa ak'i p'anirã, machi
pae pari mimiapatairã jïra uru
p'anarãt'i, mãipari machi nipa-
utadepa unupit'i sãmaasá nipadai
p'ani. ⁴Maapae Cristo tachi Ak'i-
parí chi Atepe bi cherude mãra
chi atepe k'awa p'anirã biþi poro
jïra jïparí jök'apí tearu jïra.

⁵K'ütãarã, chõarãpa jarauta
oot'i. Jõmãirã chi k'aripa p'anani

p'anima waapëarã k'aepëra chi
atepe bi k'ïrisiadawëa. Tachi
Ak'õre pedeade nãiya bi bima:

«Chi waapëarã k'aepëra
chi ãchi k'ak'ua atepe
k'ïriapatairã Tachi Ak'õrepa
itu pia p'anapik'ama.

Maamina chi atepe
k'ïrisiawëa be Tachi
Ak'õrepa ichi sõpiadepa
k'aripaparima».

⁶Mãipuru Tachi Ak'õre juade
p'anat'i, chi nejõma p'ue oo bi Ichi
k'ïrari chi atepe jïra p'anapidae-
maapa. Mãiya ichia bii ewaride
mãra chi atepe p'ani jïra biþi.

⁷Mãrapa minachia k'ïrisia p'ani
k'orea Tachi Ak'õrea ãarea jarat'i,
ichia mãra ak'i bi përa.

⁸Jïrak'aua p'anat'i mãinepa
ërea p'anat'i. Tiore mãra ome
chi nek'ïramá imama jïra irria
p'irria bima, k'aiyá Tachi Ak'õre
p'ue itu bipii k'awayá. ^l ⁹Maa-
mina tiore jua choat'i. Cristode
minachia ïjãa p'anat'i, k'awa p'ani
përa mãra ùpëarã jõma tuacha
berã abarik'a minachia mïa
p'anit'a. ¹⁰Mãra tãaraa mïana-
k'ari Tachi Ak'õrepa ne ãareaine
pia biþi. Ichia mãra k'aripaipi
pia ïjãanamërã, jõma choada-
mërã mãinepa chaarea p'ana-
namërã. Tachi Ak'õrepa ichi
sõpiadepa ne ãareaine k'aripapa-
rima. Ichia mãra Jesucristodepa
t'ïsisima ichi ome ewaricha chi

^k5:2 Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade nãi sida bi bima: *Tachi Ak'õrepa k'ïria bi jïra.* ^l5:8 *K'aiyá Tachi Ak'õre p'ue itu bipii k'awayá.* Griego pedeade nãiya bi bima: *k'ai k'oi k'awayá.*

atepe p'ananaměrá. ¹¹Pia bima ewaricha nejōma ichi juade uru bait'a.^m Māiya beese.

**Pedropa nāi k'art'ade
k'aadea bida**

¹²Ūpěa Silvanopa nāi k'art'a chak'e k'aripa bisima. Mia k'awa bima ara ichia jara bi jīra nejōma ooparit'a. Nāi k'art'adepa mia māra k'aripa k'īria bima pia ijāanaměrá. Māinēpa k'awapīi k'īria bima piarā Tachi Ak'ōrepa

ichi sōpiadepa k'aripa bit'a. Māi ijāa p'anat'ī.

¹³Ūpěarā Babilonianepemarāpa mārā pia p'anapade a jara peeutama.ⁿ Māra jiri atada jīra āchi sida Tachi Ak'ōrepa jiri atasima. Mi warra jīra bi Marco pida pia p'anapade a jara peeruma. ¹⁴K'īria p'aninēpa, ara machi paara jua jitadak'ari, pia pedeat'ī.^o Mia k'īria bima māra āarea, Jesucristo ome berā ne k'īrisiadawēa p'ananait'a.^p

^m 5:11 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: *ēpērarāpa ichiapuru pia pedeadai p'anima*. ⁿ 5:13 Babilonianepemārā. Pedro ewaride, ūpēarāpa Roma p'uuru ichiaba «Babilonia» apachidama. ^o 5:14 *Jua jitadak'ari, pia pedeat'ī*. Griego pedeade nāiya bi bima: *uitarra sōnak'ari, pia pedeat'ī*. ^p 5:14 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: *Māiya beese*.

2 Pedro

Chi k'aadeapema k'art'a Pedropa bida

Pedropa nāi k'art'a āyo 66de bisima. Nāi k'art'a bik'ari, tāaraawēa bide chi romanepemārāpa ichi k'urusude barijira bidak'ari peasidama.

Pedropa nāi k'art'a bisima Cristode ijāapatairāpa sea jarateapatairā k'orea jīrak'aua p'ananamērā. Capítulo 2de māi k'orea bi bima. Capítulo 1de bi bima tachia chi piarā pedea k'awa p'ani pēra māt'a ijāanai p'ani. Capítulo 3de bi bima tachia Cristo chei ninai p'ani.

Chi k'art'adeapema k'irisia aba pia bit'a nāipi 3:14-15de: «Ūpēarā, mārāpa jōma māi ni p'ani pēra ne āareaine k'ira jīp'a nipat'i Tachi Ak'ōrepa mārā pia, nemietaade p'aniwēa, ichi ome ne k'irisiawēa p'ani unumērā. K'irisiat'i Tachi Chiparipa jōma choa bi, ēpērarā k'aripai k'orea».

Pedropa nāi k'art'ade naa bida

1 ¹Mi Simón Pedropi, Jesu-cristo pae pari mimiaparipi māinepa ichia peedapi. Mia nāi k'art'a biruma chi Tachi Ak'ōrene māinepa Tachi K'aripaparí Jesu-cristode ijāapatairā pae. Ichi jīp'a bi pēra, mārā tai ome abarik'a pia ijāa p'anima. ²Mārāpa Tachi Ak'ōre māinepa Tachi Chipari Jesús k'awa p'ani pēra, mia k'iria bima āchi sōpiadepa mārā minachia k'aripa p'ananaít'a māinepa minachia ne k'irisiawēa p'anapiit'a.

Tachi Ak'ōrepa t'īnairā sāmaasá p'ananaí p'ani

³⁻⁴Tachi Ak'ōre k'awa p'ani pēra, ichi jua chaareadepa tachiá nejōma teasima ichia k'iria bi jīra nipadamērā māinepa ewaricha ichi ome chok'ae p'ananamērā. Ichi chi atepē bi pēra māinepa

jīp'a bi pēra tachi t'īk'ari ne waibia māinepa minachia pia bit'a, tachi pae ooyade asima. Māiya oo bi pēra nāi ijūanepemārāpa nemietá oo k'iria p'anit'a mārāpa itu bidak'ari p'ue ichi jīra jīp'a p'ananaipi. ⁵Māipuru Cristode ijāa p'ani pēra jīp'a nipadai k'orea minachia jirit'i; jīp'a nipa p'anine k'irisia k'awaa p'ananaí k'orea jirit'i; ⁶k'irisia k'awaa p'anine mārā k'ak'ua jīp'a uru p'ananaí k'orea jirit'i; mārā k'ak'ua jīp'a uru p'anine jōma choadai k'orea jirit'i; jōma choa p'anine Tachi Ak'ōrepa k'iria bi jīra p'ananaí k'orea jirit'i; ⁷Tachi Ak'ōrepa k'iria bi jīra p'anine ūpēarā k'irianai k'orea jirit'i; ūpēarā k'iria p'anine jōmāirā k'irianai k'orea jirit'i.

⁸Mārāpa māi jōma pia oodai-pira, māipa tachiá Tachi Chipari Jesucristo waa pia k'awapipodo-daipi māinepa tachi nepia oodai

k'orea chok'ea p'anapidaipi. ⁹Maa-mina chi māiŷa oowēa bit'a tau t'aua bi jīra bima wa tau p'ārio bi jīra bima. Ichia k'īrisia atuasima chi naena nemietá oo bada Tachi Ak'ōrepa jōma siisit'a. ¹⁰Ūpēarā, Tachi Ak'ōrepa mārā t'ik'ari jiri atasima. Piarā māiŷa be unupidai k'orea chok'ea p'anat'i. Māiŷa oodaipira baedaiwēma. ¹¹Māine Tachi Chipari Jesucristopa mārā itu wāpiipi ichi p'uuruidea, te eda wāpatai ewa bi jīra. Tachi K'aripaparipa tachi ewaricha pia uru baiipi.

¹²Jōma makii k'awa p'animina māinepa chi piarā pedea minachia ijāa p'animina, mia jōma makii mārā k'īrisiapi baiipi. ¹³Mimá pia bima wapida chok'ae bimisa^a māi mārā k'īrisiapi bait'a. ¹⁴Tachi Chipari Jesucristopa miá pia k'awapisima tāaraawēa bide mi piuit'a. ¹⁵Māipuru mia jōma ooipi mi piuk'ari mārāpa jōma makii ewaricha k'īrisiadamērā.

Jesú k'orea jaradada piarāpi

¹⁶Tachi Chipari Jesucristo jua chaarea k'orea māinepa ichi māicha chei k'orea taipā mārā jarateasidaide ara tachi k'īrisiadepa jaradada jarateadaé pasima. Māipari Tachi Chipari Jesú k'irawārea achiterrea ununana pēra

māiŷa jarateasidama. ¹⁷Tachi Pajānepema Ak'ōrepa ichi k'orea pia jaraside māinepa chi atepe unupiside tai māma p'anasidama. Māine Tachi Ak'ōre chi atepe minachia k'irawārea bipā nāiŷa jarasima: «Nāit'a mi Warrapi. Mia ichi minachia k'īria bima. Mi ichi k'orea arapá bima». ¹⁸Taipā māi pedea piarā pajāne ūrisidama Jesú ome, Tachi Ak'ōre eyade p'anasidaide.

¹⁹Māi awara k'awa p'anima Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa jaradada piarāt'a. Māi pedea ĩpira p'ārione urua bi jīra bi pēra mārāpa minachia jīrak'aua ūrinai p'anima. ĩpira uruaparima aba ewari wārunea, aba chi tap'edepema k'āk'āi ochiarudea. Ara māi jīra tachi nāi ijūa nemietaade p'animisa māi pedeapa tachi sōne k'awapi bima sāmaasá nipadai p'anit'a aba Cristo cherudea. ²⁰Nāi minachia k'awat'i: Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa Ichi Pedeade bidada ara āchi k'īrisiadepa mi āpia pida bidaé pasima. ²¹Āchia k'īriauta jaradak'a pasima, māipari Tachi Ak'ōre pae p'anasida pēra, ara Ichi Jaoredepa pedeasidama.^b

Sea jarateapatairā

2 ¹Israel ijūanepemārā t'āena Tachi Ak'ōre pari pedeapatairā sea jarateapatairā pasima.

^a 1:13 Wapida chok'ae bimisa. Griego pedeade nāiŷa bi bima: *wapida nāi ānimara e ooda te bimisa.* ^b 1:21 Versos 20-21 ichiaba nāiŷa bi bima: *Maamina nāi minachia k'awat'i: Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa Ichi Pedeade bidada mi āpia pida ara āchi k'īrisiadepa p'ue k'awadawēma, māi ēpēra k'īrisiadepa cheé pasi pēra. Māipari Tachi Ak'ōre Jaoredepa pedeasidama.*

Māra t'āena pida sea jarateapatairā parā p'ananaipi. Seadepa āchia tachi o āyá wāpiparii k'īrisiat'a, Tachi Ak'ōre pedea jīra jarateadaipi. Tachi Chipari Jesupa āchi k'aripa bada waa k'aripawēa beeside adaipi. Māi k'orea Tachi Ak'ōrepa isapea itiaipi. ²Āchia waapērā taade minachia k'īra p'era oopatait'a, chok'arairāpa ara māiya oodaipi. Āchi k'orea ēpērārāpa chi piarā pedea^c k'orea piawēa pedeadaipi. ³Erreara k'īria p'ani pēra, māra erreara atadai k'orea ara āchi k'īrisiadepea sea jarateadaipi. Minachia tāaraenapema Tachi Ak'ōrepa āchi nepira ak'īi k'orea bima, māinepa tāaraawēa bide āchi piarā itiaipi.

⁴Chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairāpa nemietá oosidaide Ichia k'īra chupuriaé pasima. Māipari mietade uria p'ārio bide jīrak'oasima. ^dMāma k'ānenapa jī p'anima aba Tachi Ak'ōrepa āchi nepira ak'īi ewaridea. ⁵Māinepa chōarāenapemarāpa Tachi Ak'ōrepa itu bisidaide ichia k'īra chupuriaé pasima. Māipari to minachia chepisima māi ēpērārā ārea todepa piudamērā. Maamina Noepa tachi jīp'a nipadai k'orea jarateapachima. Ichi, ichi ēpērārā siete p'ani sida Tachi Ak'ōrepa k'aripasima. ⁶Māinepa Tachi Ak'ōrepa Sodoma p'uuru māinepa Gomorra p'uuru itiaside jōma paa peesima.

Māi ārea et'abarra jora papi-sima. Māinepuru ichia k'awapisima chi ichi k'īrianak'airā āchi sāanait'a. ⁷Maamina ēpēra jīp'a bit'a Lot apatait'a Tachi Ak'ōrepa Sodoma paa peidepema k'aripasima. Lot sōp'ua bapachima māi p'uurudepemarāpa nejōma nemietá oo p'ani k'orea. ⁸Māi ēpēra jīp'a bi āchi t'āena bapachima. Jīp'a bi pēra āchia nemietá oo p'ani unuru k'orea māinepa ūriru k'orea ewaricha sōp'ua bapachima. ⁹Māipa unupi bima Tachi Chiparipa chi jīp'a oo berā minachia mā p'aninepema k'aripayá bit'a. Māinepa k'awa bima chi jīp'a oowēa berā sāmaasá uru bait'a aba ichia itiai ewaridea. ¹⁰Chi nāi k'ak'uapa nemietá oo k'īria bi oopatairā māinepa chi Tachi Ak'ōre āchi Chipari papidayá k'īrianak'airā atepe itiaipi.

Sea jarateapatairā nemietá oodai k'orea p'eradak'ama. Minachia k'awa be jīra p'anapata. Jaore chi minachia berā k'orea, k'achia pededai k'orea wap'eadak'ama. ¹¹Māipari, tachi Ak'ōrepa it'aripa peedarā māi sea jarateapatairā k'aepēra atepe jua chaarea bemina, Tachi Chipari k'īrari jaore mietaarā chi atepe berā k'orea k'achia pedeadak'ama. ¹²Maamina sea jarateapatairāpa āchia ne atua p'aninepema piawēa pedeapatama. Ānimara jīra

^c 2:2 Chi piarā pedea. Griego pedeade nāiya bi bima: *chi piarāpema o.* ^d 2:4 Uria p'ārio bi. Griego pedeade nāiya bi bima: *Tártaro.*

2:5 Génesi 6:1—8:22. 2:7 Génesi 19:1-29.

k'irisawēa p'anima. Aba āchi k'ak'uapa k'iria bit'a oopatama. Ānimara t'opatama ēpērarāpa jítadak'ari peadamērā. Ara māi jīra sea jarateapatairā piudaipi. ¹³Tachi Ak'ōrepa āchi minachia itiaipi ara āchia oodada pari. Āchi nek'oi awaa p'anapatama māinepa it'ua awaa p'anapatama. Māit'a āchímá arapaapataipi. Teamasi, āst'á pida māiya oopatama. Ūpēarā ome ará nek'o p'anine māiya oopatama. Māiya māra t'āena p'aru jayoa mietá jīra p'anima. ¹⁴K'ima awarai ome k'āii k'orea p'anapatama. Nejōma nemietá oo p'anipa k'ira sēna-k'ama. Chi minachia ijāawēa berā seapatama. Nejōma k'riapatama. Māi k'orea Tachi Ak'ōrepa āchi itiaipi. ^e ¹⁵Tachi Ak'ōre o jīp'a bi itu bidak'ari o āyá wāsídama. Beor warra Balaampa ooda jīra oopatama. Balaam erreara awaa bada pēra erreara k'orea nemietá ooi k'irisiasima. ¹⁶Maamina nemietá oode wārune mūrāpa ichi itiasima. Māi ānimara pedea-k'apí ēpēra jīra pedeasima. Tachi Ak'ōre pari pedeapari Balaam poro piawēa bidepa piawēa oode wāi k'irisia bimina, chi mūrāpa wāpié pasima.

¹⁷Sea jarateapatairā p'ēya uria-depa pania wea bada p'oa bi jīra p'anima. Āchi jīara nāupa āyá ateeru jīra p'anima. Nāupa jīara āyá atewārune k'oe chek'ama.

Ara māi jīra āchia jaratea p'anit'a k'aripak'ama. Tachi Ak'ōrepa uria minachia p'ario bide bisima āchi itiai k'orea. ¹⁸Āchia pedea auk'ará jarateapatamina, māipa tachi k'aripak'ama. Āchia jarateapatama nāi k'ak'uapa nemietá oo k'iria bi oodai p'ani. Māiya chi tāaraawēa nemietaadepema wānana berā āchia seapatama māicha nemietá oodamērā. ¹⁹Āchi k'aade wānāipira, pia p'aneenayane apatama, chi chipari pae pari mimiapari ichi chipari juadepema mīruwāru jīra. Maamina nemietá p'ue itu bidak'a pēra pia p'aneenaiwēma. Māipa āchi nemietá pae pari mimiapatairā papiipi. Piarā paritua nemietá p'ue itu bidaepira, tachi makii pae pari mimiapatarāpi. ²⁰Jesucristo Tachi Chipari māinepa Tachi K'aripapari k'awa p'ani pēra nāi ijūane bi nemietadepema k'aripasidama. Maamina jīk'arade memenea p'aneuta jīra waa māicha nemietá oodaipira, naena p'anana k'aepēra atepe piawēa p'aneenaipi. ²¹Māipuru Tachi Ak'ōre pedea k'awadada itu bidai k'aepēra, pia bima Tachi Ak'ōrepa oo jīp'a bit'a k'awadaadawēpara. ²²Ēpērarāpa nāiya jarapatai jīra p'anima: «Usa jat'umaak'ari, māicha cheparima chi jat'umaana k'oi k'orea». Māinepa nāiya jarapatama: «Sina k'uik'ari māicha yooroba susuade pirabari beeparima».

^e 2:14 Tachi Ak'ōrepa āchi itiaipi. Griego pedeade nāiya bi bima: *itiada warrarā*.

2:15 Número 22:1-41. 2:22 Proverbio 26:11.

**Tachi Chiparipa itiaide
chei k'orea bida**

3 ¹Ūpēarā, nāi chi māi ĩari-pema k'art'a mia māra pae biruma. Nāi k'art'a bari k'ak'o ume bidade, mia k'ĩrisiapii bima chi naena k'awa p'anana k'orea, jĩp'a k'ĩrisiadamērā. ²Mia k'ĩria bima Tachi Ak'õre pari pedea-patairāpa naena jaradaadade mārāpa k'ĩrisiadamērā. Māinepa k'ĩria bima Jesucristo Tachi Chipari māinepa Tachi K'aripa-paripa jarateadade k'ĩrisiadamērā. Māi ichia peedairāpa mārā jarateasidama.

³Nāi minachia k'awat'i: k'aadea-pema ewaride Tachi Ak'õre oo p'aneenak'ari ee p'anapatairā paraipi. Āchi k'ak'uapa nemietá oo k'ĩria bi oo p'ananaipi. ⁴Nāiya oo uru p'ananak'ari jaradaipi: «Cristo chei jarada ¿k'āasāasima? Tachi chōarāenapemarā āarea piusidama. Maamina nāi ĩjūa oodaedapema jōma ara māiya bima». ⁵Māi ēpērarāpa ĩjāa k'ĩriana-wēma chōarāena Tachi Ak'õre pedeapa pajā oosit'a, ĩjūa p'usa ek'aripa ochiapisit'a, māinepa panianepa māiya oosit'a. ⁶Ara māi paniapa jōma nāi ĩjūane naena p'anana āarea piupisima to minachia chesidepa. ⁷Ara

māi jīra Tachi Ak'õre pedeapa nāi ĩjūa māinepa pajā ak'i bima māinepa ichia itiai ewaride t'ipi taude paaipi. Māi ewaride chi ichi k'ĩrianak'airā nepira ak'ik'ari āarea itiaipi.

⁸Maamina ūpēarā, nāi k'ĩrisia atuarāt'i: Tachi Chiparimá ewari aba bit'a mil āyo p'ani jīra bima māinepa mil āyo p'anit'a ewari aba bi jīra bima. ⁹Tachi Chipari cheyade adaedapema tāaraaru pēra, waapēarāpa cheiwēane a k'ĩrisia p'anima. Maamina māiya-wēma. Māipari māra k'orea āarea choa bi pēra tāaraaruma. Ichia k'ĩriawēa bima mi aba pida atuait'a. K'ĩria bima āareairāpa nemietá itu bidak'ari ichimá chedait'a. ¹⁰Tachi Chiparipa itiai ewari paipi nechiaparí chepari jīra. ⁸Māi ewaride ĩbia chi jik'ua baek'ari pajā wēpapiipi. Nejōma tachia pajāne unupatai paawāipi. Māinepa nāi ĩjūa māinepa nejōma nāi ĩjūane be paawāipi. ^h

¹¹Nejōma jōi pēra Tachi Ak'õrepa k'ĩria bi jīra, māra jĩp'a māinepa nemietá newēa nipa-dai p'anima. ¹²Tachi Ak'õrepa itiai ewari piarā ni p'animisa Tachi Ak'õrepa k'ĩria bi oo p'anat'i māi ewari isapea pamērā. ⁱMāi ewaride Tachi Ak'õrepa pajā paaipi. Māine nejōma

^f3:5 *Panianepa māiya oosit'a.* Tachia pia k'awadawēma māi k'āre jara bima Griego pedeade. ⁸3:10 *Chepari jīra.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima *teamasi chepari jīra.* ^h3:10 *Nejōma nāi ĩjūane be paawāipi.* Tachi pia k'awadawēma k'āre jara bi Griego pedeade. Waapēarāmā nāiya jara bima: «Māinepa Tachi Ak'õrepa ēpērarā nepira ak'irude āchia nāi ĩjūane oodada āarea unupiipi». ⁱ3:12 *Tachi Ak'õrepa k'ĩria bi oo p'anat'i māi ewari isapea pamērā.* Māi pedeade ichiaba nāiya bi bima: *Māi ewari isapea cheit'a k'ĩrianai p'anima.*

tachia pajãne unupatai mãinepa nãi ijũane unupatai t'ipi taupa torbariipi. ¹³Maamina Tachi Ak'õrepa pajã chiwidi mãinepa ijũa chiwidi ooyade a basima. Mãi tachia ni p'anima. Mãma jõmãirãpa jĩp'a oo p'ananaipi.

¹⁴Ûpẽarã, mãrapa jõma mãi ni p'ani pẽra ne ãareaine k'ĩra jĩp'a nipat'i Tachi Ak'õrepa mãra pia, ne k'achiwẽa, ichi ome ne k'ĩrisiawẽa p'ani unumẽrã.

¹⁵K'ĩrisiat'i Tachi Chiparipa epẽrarã k'aripai k'orea jõma choa bit'a. Ara mãiya tachia k'ĩria p'ani upẽa Pablo pida k'art'ade mãrã bisima, Tachi Ak'õrepa ichiã teada k'ĩrisiadepa. ¹⁶Ichia k'art'acha mãi k'orea bisima. Mãinepema k'ĩrisia

ichia bida t'aju bima k'awadai k'orea. Chi piarã pedea k'awada-k'airãpa mãinepa chi minachia ijãanak'apirãpa ichia bida piawẽa jarateapatama, jõma Tachi Ak'õre pedea bidada piawẽa jarateapatai jĩra. Mãi k'orea Tachi Ak'õrepa ãchi itiaipi.

¹⁷Ûpẽarã, mãrapa mãi k'awa p'ani pẽra jĩrak'aua p'angat'i epẽra k'achiarãpa piawẽa jaratea p'aninepa seapidaemaapa. Mãiya mãrapa minachia ijãa p'anit'a itu bidaiwẽma. ¹⁸Jesucristo Tachi Chipari mãinepa Tachi K'aripaparí ewaricha pia k'awapariet'i. Ichi sõpiadepa warit'i. Idi mãinepa ewaricha ichiã pia pedeadai p'anima. Mãiya beese.

1 Juan

Chi naapema k'art'a Juanpa bida

Juan chi Jesú ome nipadapa nāi k'art'a bisima. Maamina nāi k'art'ade jara-wēa bima ichia nāi k'art'a bidat'a. Āyo 90de bisima.

Nāi k'art'a jōma ūpēarā pae bisima seade ijāapidaemaapa. Juan chōa be-side waapēarāpa Jesú k'orea sea jarateadada māine ijāa p'aneesidama. Āchia jarapachidama Jesú nāi ijūane baside ēpērarāpa abapuru ichi jaore unupa-chidat'a. Waapēarāpa jarapachidama Jesú ēpēra pasimina porochoaside Cristo pasit'a. Māinepa waapēarāpa jarapachidama nāi k'ak'ua āarea nemietá bit'a. Māipuru jarateapachidama chi k'īrisia jiridai p'anit'a nāi k'ak'uadepema wānai k'orea. Maamina māi k'īrisia atadadapa jarapachidama nāi k'ak'uapa nemietá ooit'a pia biade apachidat'a.

Māi k'orea Juanpa nāi k'art'a bisima. Chi k'īrisia minachia bi nāipi: Tachi Ak'ōre Warra ¿k'aima? Māinepa Tachi Ak'ōre warrarā ¿k'airāma? Juanpa naa bisima tachi Tachi Ak'ōre inaane nipapatai k'orea (1:1—2:17). Māi ĩari bisima tiore warrarā sāmaasá be māinepa Tachi Ak'ōre warrarā sāmaasá be (2:18—3:11). Māi ĩari bisima chi tachia piarā abai k'īriapatai k'orea. Māi Tachi Ak'ōrepa tea bipi. (3:12—4:21). K'aadea bisima Jesude ijāa p'aninepa chi nāi ijūanepema nemietá p'uedait'a (5:1-21).

Chi Chok'ae Bapiparí Pedeá

1 ¹Jua chiwidieda chi Chok'ae Bapiparí Pedeá apatai basima māinepa wapida bima. Ichia jarateada taipa ūrisidama. Ichi tai taupa unusidama māinepa juapa t'ōmarisidama. Ichia ooda pia ak'isidama. Ichi k'orea taipa nāi k'art'ade biutama. ²Māi chok'ae bapiparí Tachi Ak'ōrepa nāi ijūane unupisima. Taipa ichi unusida pēra ichi k'orea piarā pedea p'anima. Taipa mārā jara p'anima māi chi ewaricha chok'ae bapiparit'a. Jua chiwidieda ichi Tachi Pajānepema Ak'ōre ome

pajāne bapachima. Ichi pajāne bada Tachi Ak'ōrepa taiyá nāi ijūane unupisima. ³Taipa ununana māinepa ūrinana mārā jara p'anima mārā sida tai ome ará Tachi Pajānepema Ak'ōre ome māinepa ichi Warra Jesucristo ome pia p'ananamērā. ⁴Jōma māi taipa biutama tachi minachia arapá p'ananai k'orea.^a

Tachi Ak'ōre nemietá nea bima

⁵Taipa Jesucristodepa ūrinana mārā jara p'ani nāipi: Tachi Ak'ōre inaa bi jīra bima ne āareaine jīp'a bi pēra. Māipa ichide p'ario mi

^a 1:4 *Tachi*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima mārā.

ãpia pida newēma. ⁶Ichi ome ará pia p'aniane a p'anipira, maamina p'arione nipadaipira, sea p'anima. Piarã pedea ijāanawēa p'anima. ⁷Maamina ichi inaane bi jira tachi inaane nipadaipira, tachi ũpēarã ome ará pia p'ananaipi. Māinepa ichi Warra Jesucristo oa ārinapa tachi nemietá āarea siiparima.

⁸Tachi nemietaawēa p'aniane a p'anipira, ara tachi tuaba sea p'anima māinepa chi piarã pedea atua p'anima. ⁹Tachi Ak'õrepa jara bi jira oopari pēra māinepa jip'a oopari pēra, tachia nemietá oodada ichiá jaradaipira, māi nemietá k'risia atuaipi. Jōma piawēa oodada siipi. ¹⁰Tachia nemietá oodak'aade adaipira, Tachi Ak'õre chi sea biade a p'anima māinepa ichi pedea ijāanawēa p'anima.^b

Cristopa tachi k'orea chichupuria idiparima

2 ¹Ūpēarã, mǎra mi warrarã jira p'anima. Mia māi biruma mǎrã nemietá oopidaemaapa. Maamina ēpēra abapa nemietá oopira, aba uru p'anima Tachi Pajānepema Ak'õrea tachi k'orea chichupuria idimērã. Māi chichupuria idiparí Jesucristopi. Ne āareaine jip'a ooparima. ²Ichi piusima Tachi Ak'õrepa tachi nemietá k'risia atuamērã. Abapuru tachi nemietá k'orea piué

pasima, māipari piusima jōma nāi ijūane p'anirã nemietá k'orea pida.

³Tachi Ak'õrepa oopi bi pedea-t'a tachia oo p'anipira, unupidai p'anima ichi piarã k'awa p'anit'a. ⁴Abaipa jaraipira: «Mia ichi k'awa bima», māine ichia oopi bit'a oowēa bipira, māipa sea jara bima. Chi piarãpēa pedea atua bima. ⁵⁻⁶Maamina chi Tachi Ak'õre pedea oo bipa Tachi Ak'õre piarã k'ria bima. Chi Tachi Ak'õre ome ará biade a bit'a Jesucristo nipada jira nipai bima. Tachi māiya nipadaipira, k'awa p'anima piarã ichi ome ará p'anit'a.

Tachi Ak'õrepa oopi bi pedea chi chiwidi

⁷Ūpēarã, mia mǎra pae biwēa bima, chi Tachi Ak'õrepa oopi bi pedea chiwidi-t'a, māipari bi bima ichia naena jara bieda. Māi jara bieda mǎrapa Cristode ijāasidaedapema k'awa p'anima. Māi naena jara bieda chi mǎrapa ichi k'orea ūrinaanapi. ⁸Maamina chi mia bi bit'u chiwidi jira bima Cristopa ooda pēra māinepa mǎra pida piarã oo p'ani pēra. Chi nāi chiwidi bit'a p'ario jōpodo jira bima, mǎrapa nemietá itu bipodouta pēra. Ichiaba piarã inaapodo jira bima, mǎrapa k'ria p'aninepa jip'a oopodouta pēra.

⁹Abapa inaane biade aipira, maamina ichi ũpēa unuemaa

^b 1:10 Tachi Ak'õrepa jarasima jōmāirã nemietá oopatama. Māi k'orea chi nemietaawēa biade a bipa Tachi Ak'õre sea biade a bima. Romano 3:23.

uru baipira, mǎi wapida p'ārione bima. ¹⁰Chi ichi ūpēa k'īria bit'a inaane bima mǎinepa nemietaade baepik'ama. ¹¹Maamina chi ichi ūpēa unuema uru bi p'ārione bima. P'ārione nipapari pēra atua bima sāmá wǎit'a, mǎi p'āriopa ichi tau p'ārio uru bi pēra.

¹²Warrarā, mia nǎi k'art'a mǎrǎ biruma Tachi Ak'ōrepa Cristodepa mǎra nemietá k'īrisia atuada pēra.

¹³Chōarā, mia nǎi k'art'a mǎrǎ biruma chi naenaena bada wapida bit'a mǎi mǎrapa k'awa p'ani pēra.

K'ūtāarā, mia nǎi k'art'a mǎrǎ biruma tiore p'uedada pēra.

Warrarā, mia nǎi k'art'a mǎrǎ biruma Tachi Pajānepema Ak'ōre k'awasida pēra.

¹⁴Ak'ōrerā, mia nǎi k'art'a mǎrǎ biruma chi naenaena bada wapida bit'a mǎi mǎrapa k'awa p'ani pēra.

K'ūtāarā, mia nǎi k'art'a mǎrǎ biruma minachia ijāa p'ani pēra, Tachi Ak'ōre pedea mǎra sōne bi pēra, mǎinepa tiore p'uedada pēra.

¹⁵Chi nǎi ijūanepema k'īrisia mǎinepa nejōma nǎi ijūanepema nemietá k'īriarāt'i. Chi nǎi ijūanepema nemietá k'īria bipa Tachi Pajānepema Ak'ōre k'īriawēa bima. ¹⁶Nǎi ijūanepema nemietá nǎipi: nǎi k'ak'uapa nemietá oo

k'īriapari, tachi taupa unu bit'a k'īriapari, mǎinepa tachia uru p'ani k'orea wa oo p'ani k'orea ara tachi waapēarā k'aepēra atepe p'ani jīra k'īrisiapari. Jōma mǎi Tachi Pajānepema Ak'ōrenepema-wēma, mǎipari nǎi ijūa nemietaa-depemapi. ¹⁷Nǎi ijūa nemietá mǎinepa jōma nemietá ēpērarāpa oo k'īria p'anit'a jōipi. Maamina chi Tachi Ak'ōrepa jara bi oo bit'a ewaricha ichi ome chok'ae baipi.

Cristo nek'īramá

¹⁸Mi warrarā, nǎi ewari jōpodoruma. Mǎrapa ūrisidama Cristo nek'īramá cheit'a.^c Mǎinepa minachia Cristo nek'īramarā nibima. Mǎipuru tachia k'awa p'anima nǎi ewari jōpodorut'a. ¹⁹Āchi tachi ome p'anana wāsídama, maamina piarā tachi-depemawē pasima. Piarā tachi-depema padapara, tachi ome wapida ará p'anana pasima. Maamina mǎiyasima pia k'awadamērǎ jōmǎirǎ tachidepemawēt'a.

²⁰Mǎipari mǎrapa Tachi Ak'ōre Jaore Cristopa teada uru p'anima. Ichidepa jōma chi piarā pedea k'awa p'anima. ²¹Mia nǎi k'art'a biwēa bima mǎrapa chi piarā pedea atua p'ani pēra mǎipari biruma k'awa p'ani pēra. Mǎinepa k'awa p'anima chi seat'a piarāpemawēma. ²²¿Chi sejaraparí k'aima? Chi Jesú Tachi Ak'ōrepa teai jarada Tachi K'aripapariwēane a bipi.^d

^c 2:18 *Cristo nek'īramá*. Griego pedeade nǎiya bi bima: *Anticristo*. ^d 2:22 *Tachi Ak'ōrepa teai jarada tachi k'aripapari*. Griego pedeade nǎiya bi bima: *Cristo*.

Ichi Cristo nek'iramaapi. Ichia Tachi Pajānepema Ak'öre māinepa Tachi Ak'öre Warra itu bi bima. ²³Chi Tachi Ak'öre Warra itu bi bipa Tachi Pajānepema Ak'öre uru biwēma. Chi Jesú Tachi Ak'öre Warraade a bipa Tachi Pajānepema Ak'öre sida uru bima. ²⁴Māipuru mārāpa ijāasidaedapema chi Cristo k'orea ūri p'anit'a mārā sōne minachia pia yaa uru p'ana-t'i. Māi minachia yaa uru p'anipira, Tachi Pajānepema Ak'öre ome māinepa ichi Warra ome pida ará p'ananaipi. ²⁵Māiya ará p'anipira, Cristopa tachiá piarāpēa jarasima ewaricha Tachi Ak'öre ome chok'ae p'ananaít'a.

²⁶Mia māi bisima waapēarāpa mārā sea k'iria p'ani pēra. ²⁷Maamina mārāpa Tachi Ak'öre Jaore Cristopa teada uru p'anima. Māipuru jiridaiwēa p'anima waapēarāpa mārā jarateadamērā. Tachi Ak'öre Jaorepa mārā nejōma jaratea bima. Ichia jaratea bit'a seawēma, māipari piarāpi. Māi k'orea Cristo ome ará p'anat'i ichi Jaorepa mārā jarateada jira.

²⁸Mi warrarā, Cristo ome ará p'anat'i. Māiya ichi cherude tachi ne wap'ewēa māinepa k'ira p'erawēa ichi k'irari p'ananaipi. ²⁹Mārāpa k'awa p'anima Jesucristo jīp'a bit'a. Māinepa k'awa p'anima jōma jīp'a oo be Tachi Ak'ōrenepa t'ōnaanarāt'a.

Tachi Ak'öre warrarā

3 ¹K'irisiat'i sāmaasá Tachi Pajānepema Ak'ōrepa tachi minachia k'iria bit'a. Minachia k'iria bi pēra tachi ichi warrarāne aparima. Piarā tachi ichi warrarāpi. ^eNāi ijūanepemārāpa māi atua p'anima, ichi atua p'ani pēra. ²Ūpēarā, tachi Tachi Ak'öre warrarāpi. Tachi Ak'ōrepa wapida k'awapiwēa bima tachi sāmaasá p'ananaít'a. Maamina k'awa p'anima Cristo cherude ichi jira p'ananaít'a, māi ewaride ichi sāmaasá bi ununai pēra. ³Chi Cristo jira bai k'orea ni bit'a ara ichit'u ak'i baparima nemietá ooemaapa, Cristo nemietá newēa bi jira.

⁴Chi nemietá oo bipa Tachi Ak'öre ley ook'ama. Nemietá oorude, Tachi Ak'öre k'iriak'ama māinepa chi ley sida. ⁵Maamina mārāpa k'awa p'anima Jesucristo nāi ijūanea chesit'a tachi nemietá āyá bii k'orea. Ichi mi āpia pida nemietá newēma. ⁶Chi ichi ome ará bipa nemietá ook'ama. Maamina chi nemietá oo bipa Jesucristo atua bima māinepa sāmaasá bit'a k'awak'ama.

⁷Mi warrarā, abaia itu sea-pirāt'i. Chi jīp'a oo bi Tachi Ak'öre k'irari jīp'a bima Cristo jīp'a bi jira. ⁸Chi nemietá oo bit'u tioredepi, tiore jua chi-widieda nemietá oopari pēra. Tachi Ak'öre Warra nāi ijūanea

^e 3:1 Tachi ichi warrarāpi. Chi eda waapēarā chōarāenapema k'art'ade māi pedea āarea unuk'ama.

chesima tiorepa oo bit'a p'uei k'orea.

⁹Chi Tachi Ak'ōrenepa t'ōnapa nemietá oo bak'ama, Tachi Ak'ōre chok'ae bi ichide bapari pēra.^f Tachi Ak'ōrenepa t'ōna pēra nemietá p'ue oo bak'ama.

¹⁰Nāinepa tachia k'awa p'anima k'airā Tachi Ak'ōre warrarā māinepa k'airā tiore warrarā. Chi jīp'a oowēa bi Tachi Ak'ōre warrawēma. Māinepa chi ichi ūpēa k'īriawēa bi Tachi Ak'ōre warrawēma.

Chi k'īria p'ananaí p'ani

¹¹Chi mārapa ijāasidaedapema ūri p'ani pedea nāipi: tachi chi k'īria p'ananaí p'anima. ¹²Caín jīra p'ananaíwēa p'anima. Tioredé pasi pēra ichi ūpēa peasima. ¿K'āre k'orea ichi ūpēa peasima? Peasima ichi ūpēapa oo bada Tachi Ak'ōre k'īrari pia bada pēra māinepa ichia ooda piawēa bada pēra.

¹³Ūpēarā, nāi ijūanepemarāpa māra unuemaanaipira, minachia k'īrisiarāt'i. ¹⁴Tachia ūpēarā k'īria p'ani pēra k'awa p'anima tachi piu p'anana chok'ae p'aneesidat'a. Chi ichi ūpēa k'īriawēa bi wapida piu bima. ¹⁵Chi ichi ūpēa unuema bi Tachi Ak'ōre k'īrari mīa peaparipi. Mārapa k'awa p'anima chi mīa peaparí ewaricha Tachi Ak'ōre ome chok'ae baiwēt'a. ¹⁶Nāine tachia k'awa p'anima tachi ūpēarā

k'īria p'anit'a: Jesucristo tachi k'orea piusima. Ara māi jīra tachi sida k'īrianepa ūpēarā k'orea piudai k'orea p'ananaí p'anima. ¹⁷Chi nāi ijūane ne uru bīpa chi nenea bi ūpēa unu bit'a k'aripaepira, ¿Tachi Ak'ōrepa k'īria bi jīra ichi sōne māiya bik'āra? Māiyawēma. ¹⁸Mi warrarā, tachi ūpēarā k'īrianai p'anima. Abapuru pedeadepa māiya oodaiwēa p'anima, māipari tachia oo p'aninepa piarā k'īrianai p'anima.

¹⁹⁻²⁰Māinepa k'awa p'anima tachi piarā Tachi Ak'ōrenet'a. Māinepa ara tachi sōne nemietá oo p'aniane a k'īrisiadaipira, Tachi Ak'ōre k'īrari p'ue ne k'īrisiawēa p'ananaipi. Tachi Ak'ōrepa tachi k'orea pia k'awa bima chi tachi sōne k'īrisia p'ani k'aepēra. Ichia jōma k'awa bima. ²¹Ūpēarā, tachi sōne nepira newēa p'ani jīra a k'īrisiadaipira, ne wap'eadawēa Tachi Ak'ōrea p'ue it'aa chiidi-daipi. ²²Māine chi tachia idiuta Tachi Ak'ōrepa teaipi, ichia oopi bi pedea māinepa pia unu bit'a oo p'ani pēra. ²³Māi oopi bi pedea nāipi: ichi Warra Jesucristode ijāanait'a māinepa chi k'īria p'ananaí t'a ichia tachiá jarada jīra. ²⁴Chi Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedeat'a Tachi Ak'ōre ome bima, māinepa Tachi Ak'ōre ichi ome bima. Tachia k'awa p'anima Tachi Ak'ōre tachi ome bit'a, ichi Jaore tachiá teada pēra.

^f3:9 Tachi Ak'ōre chok'ae bi ichide bapari pēra. Griego pedeade nāiya bi bima: Tachi Ak'ōre net'a ichide bi pēra.

**Sea jarateapatairã
sãmaasã k'awadai p'ani**

4 ¹Ûpëarã, Tachi Ak'õre Jaoredepa pedea p'aniane apatairã jõma ijãarãt'i, mãipari jirak'aua ak'it'i ãchia piarã Tachi Ak'õre Jaoredepa wa waapëarãnepa pedea p'ani k'awadai k'orea. Mãiya oot'i chi seapatairã^g nãi ijũane minachia p'ani përa. ²Nãiya mārãpa k'awadaipi k'ai Tachi Ak'õre Jaoredepa pedea bit'a: abapa Jesucristo nãi k'ak'uade piarã chesiade aipira, Tachi Ak'õre Jaoredepa pedea bima. ³Maamina abaipa Jesucristo nãi k'ak'uade chewë pasiade aipira, Tachi Ak'õre Jaoredepa pedea biwëma. Cristo nek'iramaanepa pedea bima.^h Mārãpa ũrisidama Cristo nek'iramã chei bit'a. Piarã ichi ara nãi ijũane bima.

⁴Mi warrarã, mãra Tachi Ak'õrenepi. Mārãpa mãirã itu seapidaé pasima, chi mãra sõne bi chi nãi ijũane be k'aepëra jua chaarea bi përa. ⁵Mãirã nãi ijũa nemietaadepemarãpi. Mãipuru nãi ijũanepema k'irisia jarateapatama mãinepa ãchia jaratea p'ani nãi ijũane Tachi Ak'õrene ijãana-k'a berãpa ijãapatama. ⁶Maamina tachi Tachi Ak'õrenepi. Chi Tachi Ak'õre k'awa bipa tachia jaratea p'anit'a ijãaparima. Chi Tachi Ak'õre atua bipa tachia jaratea p'anit'a ijãak'ama. Mãinepa tachia k'awa p'anima k'aipa Tachi Ak'õre Jaoredepa piarã pedea jaratea

bit'a mãinepa k'aipa awarai jaoredepa sea jaratea bit'a.

**Tachi Ak'õrepa ëpërarã
k'iria bi bida k'orea**

⁷Ûpëarã, tachi chi k'iria p'anana p'anima, Tachi Ak'õrepa tachiã tachi ùpëarã piarã k'iriapipari përa. Jõma chi k'iria uru be Tachi Ak'õrenepa t'õnaanarãpi mãinepa Tachi Ak'õre k'awa p'anima.

⁸Tachi Ak'õrepa ne ãareaine k'iria bi përa mãi chi abai k'iriawëa bipa Tachi Ak'õre atua bima. ⁹Tachi Ak'õrepa tachi k'iria bit'a unupisima ichi Warra aba bi nãi ijũanea peeside ichidepa ewaricha chok'ae p'ananamërá. ¹⁰Mãi k'iria bit'a nãiya bima: k'irianepa Tachi Ak'õrepa ichi Warra peesima piunmërá tachi nemietã k'irisia atuai k'orea. Tachi Ak'õrepa mãiya ooé pasima tachia ichi k'iria p'anana përa, mãipari mãiya oosima ichia tachi k'iriana përa.

¹¹Ûpëarã, Tachi Ak'õrepa tachi mãiya k'iriana përa tachi sida chi k'iria p'anana p'anima. ¹²Abai pida Tachi Ak'õre taupa ununa-k'ama. Maamina tachi chi k'iria p'anipira, Tachi Ak'õre tachi ome bima mãinepa ichi k'irianepa tachia piarã jõmãirã k'iria p'anima. ¹³Tachi Ak'õrepa ichi Jaore tachiã teada përa k'awa p'anima tachi Tachi Ak'õre ome p'anit'a mãinepa ichi tachi ome bit'a. ¹⁴Taipa ichi Warra unusida përa mãiya jara p'anima Tachi

^g 4:1 *Chi seapatairã.* ãchia Tachi Ak'õre pari pedeapatairãane apachidama, maamina mãiyawë pasima. ^h 4:3 *Cristo nek'iramã.* Griego pedeade nãiya bi bima: *Anticristo.*

Pajānepema Ak'ōrepa māi piarā peesit'a nāi ijūanepemārā k'aripamerā. ¹⁵ Abaipa Jesú piarā Tachi Ak'ōre Warrade aipira, Tachi Ak'ōre ichi ome bima māinepa ichi Tachi Ak'ōre ome bima.

¹⁶ Tachia k'awa p'anima māinepa ijāa p'anima Tachi Ak'ōrepa tachi k'īria bit'a. Tachi Ak'ōrepa ne āareaine k'īria bima. Chi piarā k'īria uru bi Tachi Ak'ōre ome bima māinepa Tachi Ak'ōre ichi ome bima. ¹⁷ Māiya tachia Tachi Ak'ōre māinepa jōma ēpērarā piarā k'īria p'anima. Tachi Ak'ōrepa itiai ewaride tachi ne wap'eawēa p'ana-naipi, nāi ijūane Jesucristo nipada jīra nipadada pēra. ¹⁸ Tachia Tachi Ak'ōre māinepa jōma ēpērarā k'īria p'anipira, Tachi Ak'ōrepa itiai pada wap'eadawēa p'anima, chi piarā k'īria p'aninepa māi wap'eadait'a jōpipari pēra. Tachi Ak'ōrepa itiai wap'ea bipa k'awa bima Tachi Ak'ōrepa ichi itiait'a. Chi ichia Tachi Ak'ōre māinepa jōma ēpērarā wapida piarā k'īria biwēma.

¹⁹ Tachia Tachi Ak'ōre k'īria p'anima ichia tachi naa k'īriana pēra. ²⁰ Abaipa Tachi Ak'ōre k'īria biade a bipira, māine ichi ūpēa unuema bipira, ichia sea jara bima. Ichi ūpēa unu bit'a k'īriawēa bipira, ¿sāmaasá Tachi Ak'ōre unuwēa bit'a k'īria baima? ²¹ Jesucristopa chi tachi pae oopi bi pedea nāipi: Tachi Ak'ōre k'īria bipa ichi ūpēa k'īria bai bima.

Tachi Ak'ōre Warrade ijāanai p'ani k'orea bida

5 ¹ Jesú Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada abaipa ijāaipira, māi ēpēra Tachi Ak'ōre-nepa t'ōnapi. ⁱ Chi Tachi Pajānepema Ak'ōre k'īria bipa ichi warrarā sida k'īria bima. ² Tachia Tachi Ak'ōre k'īria p'anipira māinepa ichia oopi bi pedeat'a oo p'anipira, k'awa p'anima ichi warrarā sida k'īria p'anit'a. ³ Tachi Ak'ōre piarā k'īria p'anipira, ichia oopi bi pedea āarea oodaipi. Ichia oopi bi pedea t'ajuwēa bima. ⁴ Jōma Tachi Ak'ōrenepa t'ōnaana nāi ijūanepema nemietá itu bipatama. Piarā tachia Jesucristode ijāa p'ani pēra māi p'ue itu bidaipi. ⁵ ¿K'aipa nāi ijūanepema nemietá p'ue itu biima? Abaipa Jesú piarā Tachi Ak'ōre Warrat'a ijāa bipira, māi ēpērapa māi p'ue itu biipi.

Jesú piarā Tachi Ak'ōre Warrapi

⁶ Māi Jesucristo, chi nāi ijūane chek'ari paniane porochoadapi māinepa ichi oa k'urusude ārinapi. Nāi ijūane chek'ari abapuru paniane porochoaé pasima, māipari ichi oa sida k'urusude ārisima. Tachi Ak'ōre Jaorepa k'awapi bima māi piarāt'a, ichia chi piarā pedea k'awapipari pēra. ⁷ Māinepa pajāne ūpea p'anipa māi piarā abarik'a jara p'anima;

ⁱ 5:1 Tachi Ak'ōrepa Tachi K'aripaparí teai jarada. Griego pedeade nāiya bi bima: Cristo.

Tachi Pajānepema Ak'ōrepa māiŷa jara bima, chi «Pede» apataipa māiŷa jara bima māinepa ichi Jaore pida māiŷa jara bima. Māi ŷepa p'anit'a āchi aba bīpi.⁷ ⁸Nāiŷa chi ŷepa p'anirāpa k'awapipatama chi Jesú k'orea pedea piarāt'a: Jesú porochoada pēra, ichi oa k'urusude ārina pēra, māinepa Tachi Ak'ōre Jaorepa k'awapi bi pēra. Māi ŷepa p'anirāpa abarik'a k'awapi p'anima. ⁹Ēpērapa ununa piarāane aipira tachia ijāapatama. Maamina Tachi Ak'ōrepa jara bit'a atepe ijāanai p'anima, ichi Warra k'orea piarā jara bi pēra. ¹⁰Chi Tachi Ak'ōre Warrade ijāa bīpa ichi sōne k'awa bīma Tachi Ak'ōrepa jara bi piarāt'a. Maamina chi Tachi Ak'ōrepa jara bit'a ijāawēa bīpa Tachi Ak'ōrepa sea jara biade a k'irisia bima, ichi Warra k'orea jara bit'a ijāawēa bi pēra. ¹¹Tachi Ak'ōrepa jara bi nāipi: ichi Warradepa tachi ewaricha ichi ome chok'ae p'anapiipi. ¹²Piarā chi Tachi Ak'ōre Warrade ijāa bi ichi ome ewaricha chok'ae p'anapiipi. Maamina chi Tachi Ak'ōre Warrade ijāawēa bīpa ichi ome ewaricha chok'ae baiwēma.

**Juanpa nāi k'art'ade
k'aadea bida**

¹³Mia nāi k'art'a māra chi Tachi Ak'ōre Warrade ijāa be pae bīruma k'awadamērā ewaricha Tachi Ak'ōre ome chok'ae p'ananaŷit'a.

¹⁴Tachi Ak'ōrepa k'īria bi jīra tachia ididaipira, k'awa p'anima ichia ŷiriparit'a. Māipuru ne wap'eawēa ichiā ididai p'anima. ¹⁵Tachia idiuta ŷiriparit'a k'awa p'anī pēra, k'awa p'anima māi idiuta ichia teait'a.

¹⁶Māranepema abaipa pi ŷpēapa nemietá tachi piupik'apí^k ooru unuipira, it'aa chiidii bima. Māiŷa Tachi Ak'ōrepa māi k'irisia atua-k'ari, chok'ae bapiipi. Maamina ichiaba tachi piupiparí nemietá paraapi. Mia it'aa chiidipade a jara biwēma, chi māi nemietá oopatairā k'orea. ¹⁷Jōma Tachi Ak'ōre k'īrari piawēa ooda nemietaapi. Maamina māi awara nemietá bīpi, chi māiŷa tachi piupik'api.

¹⁸Tachia k'awa p'anima chi Tachi Ak'ōrenepa t'ōnapa nemietá ook'at'a, Tachi Ak'ōre Warra Jesucristopa āchi ak'i bi pēra. Māipuru tiorepa āchi p'ue piawēa ooiwēma. ¹⁹Tachia k'awa p'anima tachi Tachi Ak'ōrené. Māinepa k'awa p'anima jōma chi nāi ijūane Tachi Ak'ōre atua be tiore juade p'anirāt'a. ²⁰Tachia k'awa p'anima Tachi Ak'ōre Warra chesit'a māinepa k'irisia k'awa bi tachiá teasit'a Tachi Ak'ōre piarā k'awadamērā. Ichi Warra Jesucristo ome p'anī pēra tachi piarā Tachi Ak'ōre ome p'anima. Ichi piarā Tachi Ak'ōrepi. Ichia ēpērará ichi ome ewaricha chok'ae p'anapiparima. ²¹Mi warrarā, juapa oodada sādo bedē ijāarāt'i.

⁷5:7 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade versículo 7 newēma. ^k5:16 Nemietá tachi piupik'apí. Waapēarāmá māi jara k'īria bima «Tachi Ak'ōre awara p'ananaŷi».

2 Juan

Chi mǎi ĩaripema k'art'a Juanpa bida

Jesú ome nipada Juanpa nǎi k'art'a bisima. Āyo 90de Ēp'eso p'uuru de baside bisima. Nǎi k'art'ade ara ichi chi Chōaane asima. Nǎi k'art'a bisima chi «wēra Tachi Ak'ōrepa jiri atada pae mǎinepa ichi warrarā pae pida». Waa-pēarāmá mǎi jara k'ĩria bima ūpēarā chi aba bi p'uurudepemarā pasit'a.

Nǎi k'art'ade Juanpa naa bisima ichi arapá bit'a chi piarā pedea ĩjāa p'ani pēra mǎinepa piarā k'ĩria uru p'ani pēra (1-6). Maapae āchiá jarasima chi sea jarateapatairā āchi tiidá chepidaemaapa (7-11). Juan chōa baside waapēarāpa jara p'anasidama Jesú nǎi ĩjūane baside ēpērarāpa abapuru ichi jaore unupachidat'a. Juanpa jarasima āchi tiidá chepidaemaapa (7). K'aadea bisima tāaraawēa bide āchia paara mǎicha ununait'a mǎinepa waapēarā ūpēarāpa k'ĩria p'anit'a āchi pia p'ananamērā (12-13).

Nǎi k'art'ade Juanpa naa bida

1 Mi Chōapi.^a Mia nǎi k'art'a biruma wēra Tachi Ak'ōrepa jiri atada pae mǎinepa ichi warrarā pae pida. Mia mǎra piarā k'ĩria bima. Miapuru mǎra k'ĩria biwēma, mǎipari jōma chi piarā-pēa pedea k'awapatairāpa mǎra k'ĩria p'anima. 2 Mǎiya k'ĩria p'anima, chi piarā pedea tachi sōne bi pēra. Mǎinepa tachi sōne ewaricha bai pi. 3 Mǎi piarā pedea ĩjāa p'ani pēra mǎinepa chi k'ĩria p'ani pēra, mia k'ĩria bima Tachi Pajānepema Ak'ōrepa mǎinepa Tachi Ak'ōre Warra Jesucristo ome āchi sōpiadepa mǎra k'aripa p'ananait'a, k'ĩra chupuria p'ananait'a mǎinepa ne k'ĩrisiawēa p'anapidait'a.

Chi k'ĩria p'anana i p'ani

4 Mia pi warrarā eda waapēarā unusima. Mi sō arapá beesima āchi piarānepa nipadada pēra, Tachi Pajānepema Ak'ōrepa jara bi jira. 5 Ūpēawēra, mia chichupuria idiruma tachi chi k'ĩriana-mērā. Mǎi Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedea chiwidiwēma, mǎipari mǎi tuchia naenaena ūri p'anasi-ma. 6 Tuchia nǎiya k'ĩria p'anana i p'anima: Tachi Ak'ōrepa oopi bi pedea oo p'ananait'a. Mǎi jara bida mǎrapa naenaena ūrisidama. Mǎipa jara bima ara machi paara k'ĩrianepa nipadai p'anit'a.

Chi seapatairā

7 Chi seapatairā nǎi ĩjūane minachia p'anima.

^a 1 Chōapi. Waapēarāmá mǎi jara k'ĩria bima: «ĩjāapatairā ak'iparí».

3 Juan 1:14-18. 5 Juan 13:34.

Āchia ijāanak'ama Jesucristo nāi k'ak'uade tachi jīra chesit'a. Chi māiya bipa waapēarā seaparima māinepa Cristo nek'īramaapi.
 8 Jīrak'aua p'anat'i māirāpa māra seadaemaapa. Māiya mārapa chi Tachi Ak'ōre pae oopatai ichia teada atuadaiwēma, māipari jōma oodaipi.^b

9 Abaipa Cristopa jarateada k'aepēra ichi k'īrisiade pa ne awara jaratea nipaipira, wa māiyawēa Cristopa jarateada itu biipira, māi Tachi Ak'ōre newēa bima. Maamina abaipa Cristopa jarateada ijāa baipira, chi Ak'ōre māinepa chi Warra sida uru bima. 10 Chi ēpēra māramā wārune Cristopa jarateada jīra

jarateawēpira, māi māra tede eda chepirāt'i māinepa «sōpia p'aniane pi cheda k'orea» arāt'i.
 11 Chi «sōpia p'aniane pi cheda k'orea» a bipa māi nemietá ichi ome ará oo bima.

**Juanpa nāi k'art'ade
k'aadea bida**

12 Mia ne minachia mārā jara k'īria bima. Maamina nāi k'art'ade māi āarea bi k'īria-wēma. Mia māra ak'ide wā k'īria bima. Māine māra ome ará pedeadaipi minachia arapá p'ananai k'orea.

13 Pi ūpēawēra warrarā Tachi Ak'ōrepa k'aripadapa k'īria p'anima māra pia tuananait'a.^c

^b 8 Mārapa chi Tachi Ak'ōre pae oopatai. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *taipa Tachi Ak'ōre pae oo p'anipari*. ^c 13 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade ichiaba bi bima: *amén*. Māipa jara bima «pia bima māiya bai».

3 Juan

Chi k'aadeapema k'art'a Juanpa bida

Chi Jesú ome nipada Juanpa nāi k'art'a bisima. Āyo 90de Ép'eso p'uurude baside bisima. Nāi k'art'ade ara ichi chi Chōaane asima. K'art'a ūpēa Gayo pae bisima.

Nāi k'art'ade Juanpa naa bisima ichi arapá bi, Gayopa chi piarā pedea ijāa bi pēra māinepa māine pia ni pēra (1-4). Māi ĩari bisima ichia ūpēarā peeda k'orea. Gayopa āchi tede eda chepik'ari k'aripa bada k'orea Juanpa ichi k'orea pia jarasima (5-8). Maamina māma chi ūpēa atepe bayá bada Diotrep'e apataipa āchiá itu jarateapik'a pasima. Māi awara chi āchi tede eda chepidada āyá jeret'aapachima māinepa Juan k'orea k'achia pedeapachima (9-10). Maamina Juanpa Gayoa jarasima Diotrep'e jīra nipapiemaapa, māipari waa-pēarā pia oo bamērā (11-12). K'aadea bisima tāaraawēa bide chi ununai māinepa ūpēarāpa k'īria p'ani ichi pia bait'a (13-15).

Ūpēa Gayopa pia ooda

¹Mi Chōapi.^a Mia nāi k'art'a biruma mi ūpēa Gayo pae. Mia pi piarā k'īria bima. ²Ūpēa, mia Tachi Ak'ōrea it'aa chiidi bima pi ichi ome pia bi pēra ne āareaine pia bamērā māinepa k'ak'ua pia bamērā. ³Mi minachia arapasima, waapēarā ūpēarā mimá chedaadapa nepirisida pēra pia chi piarā pedea ijāa bit'a. ⁴Mi ūpēarāpa chi piarāpēa pedeade nina ūrirune mi minachia arapá baparima.^b

⁵Ūpēa, pia ūpēarā k'aripa bidepa pia oo bima. Chi pia unuk'apí ūpēarā sida k'aripapari pēra piarā minachia pia oo bima. ⁶Ūpēarā ará p'anasidaide,

jōmāirā taade āchia pi k'īria p'ani k'orea nepirisidama. Mi k'īria chupuriase, āchi k'aripase pia wānamērā Tachi Ak'ōrepa ichia ooda oopatairā k'aripapari jīra. ⁷Āchi Jesucristo k'orea jarateade wāsidaide, chi Tachi Ak'ōrene ijāanak'apīirā ne ididaé pasima^c k'aripadamērā. ⁸Māi k'orea tachia māi ūpēarā k'aripadai p'anima. Māiya āchi ome ará mimia p'anima Tachi Ak'ōre piarā pedea k'awapidai k'orea.

Ūpēa Diotrep'epa piawēa ooda

⁹Mia k'art'a jōma ūpēarā jāmepema pae naena bisima. Maamina Diotrep'epa tai pedea ijāawēa bima. Ichi ūpēarā t'āena chi atepe ba k'īria bima. ¹⁰Māi k'orea jāmá

^a1 Chōapi. Chi eda waapēarāmá māi jara bima: «ijāapatairā ak'iparí». ^b4 Mi ūpēarā. Griego pedeade nāiya bi bima: mi warrarā. ^c7 Chi Tachi Ak'ōrene

ijāanak'apīirā ne ididaé pasima. Māi jara k'īria bima erreara, chik'o, neet'á ididaiwēt'a.

wārune mia jōmāirá k'awapiipi ichia piawēa oo bit'a. Ichia sea-depa tai k'orea k'achia pedea-parima. Māi awara chi ūpēarā jarateapatairā jā́má wāutá ichia pia pedeak'ama māinepa ūpēarāpa āchi tede māirā k'āipidayá ooutade itu k'āipik'ama. Māirá pia pedeasidara māi ūpēarā āyá jeret'aaparima.

Ūpēa Demetrio k'orea pia bida

¹¹ Ūpēa Gayo, nemietá oopatairā jīra barāse māipari pia oopatairā jīra base. Chi pia ooparí Tachi Ak'ōrenepi, maamina chi nemietá ooparipa Tachi Ak'ōre atua bima.

¹² Ūpēa Demetrio k'orea jōmāirāpa pia pedea p'anima. Chi

piarā pedea ijāa bidepa unupi bima ichi jīp'a bit'a. Tai pida ichi k'orea pia pedea p'anima. Mārapa k'awa p'anima taipa jara p'ani piarāt'a.

**Juanpa nāi k'art'ade
k'aadea bida**

¹³ Mia ne minachia piá jara k'īria bima. Maamina nāi k'art'ade māi āarea bi k'īriawēma.

¹⁴ Tāaraawēane pi ak'ide wā k'īria bima. Maapae ará pedeadaipi.

¹⁵ Mia k'īria bima Tachi Ak'ōrepa ichi ne k'īrisiawēa pi sōne bapiit'a. Chi nāmapema ūpēarāpa k'īria p'anima pi pia bait'a. Jāmapema ūpēarā āchicha jarapade ase mia k'īria bima āchi pia tuananait'a.

Juda

K'art'a Judapa bida

Jesú ùpēa Judapa nāi k'art'a bisima. Chi bidapa jara bima ichi Santiago ùpēapi (1). Waapēarāmá nāi k'art'a ùpēarā judiorā pae bisima. Āyo 65de bisima.

Judapa nāi k'art'a bisima waapēarāpa sea jaratea p'anana pēra. Māi ēpēarāpa jara p'anasidama Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa k'aripada pēra paritua nemietá p'ue oodai p'anit'a (4,18-19). Māipuru Judapa ùpēarā jarasima āchia ijāa p'anit'a abairá itu k'ira awara jarateapidaiwēa p'anit'a (3). Māi awara bisima ùpēarā chi k'aripadai p'anit'a. Jesucristode pia ijāanai k'orea māinepa Tachi Ak'ōrene ijāanak'apiirā k'ira chupuriadai p'anit'a (20-23).

Nāi k'art'ade Judapa naa bida

¹Mi Judapi, Jacobo ùpēapi māinepa Jesucristo pae pari mimiaparipi.^a Nāi k'art'a biruma āarea Tachi Pajānepema Ak'ōrepa t'īnairā pae. Ichia māra k'iria bima māinepa Jesucristodepa ak'i uru bima. ²Mia k'iria bima ichia māra minachia k'ira chupuria bait'a, minachia ne k'irisawēa bapiit'a māinepa māra minachia k'iria bait'a.

Chi sea jarateapatairā

³Ūpēarā, mia nāi k'art'ade Tachi Ak'ōrepa tachi k'aripada k'orea bi k'iria basima. Maamina ara nāiena biruma māra jīrak'aua p'ananamērā. Ara machia ijāa p'ani k'orea wawá choa p'anat'i. Tachi Ak'ōrepa chi piarāpēa pedea ichi ēpēarā barimama

teasima. Māi ewariaba pida k'ira awara teaiwēma. ⁴Māiya mia nāi biruma chi eda waapēarā ùpēarā jīra berā chedak'ari māra t'āena eda p'ani pēra. Māi ēpērarāpa seadepa jarateapatama Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa tachi k'aripada pēra tachi k'ak'uapa nemietá minachia oo k'iria bit'a p'ue oodai p'anit'a. Āchia Tachi Chipari aba bi Jesucristot'a itu bipatama. Tāaraaenapemat'u eda bi basima Tachi Ak'ōrepa āchi itiait'a.

⁵Māi āarea k'awa p'animina mia k'irisipiruma Tachi Chiparipa ichi p'uuru Egitodepa k'aripasit'a. Maamina k'aripak'ari chi ichide ijāanawēa berā k'enasima. ⁶Māinepa k'irisiat'i chi eda waapēarā Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā Tachi Ak'ōrepa bida jīra p'aneenaé pasit'a. Māipari āchi

^a 1 Santiago ichiaba «Jacobó» apatama.

5 Éxodo 12:51.

p'anana itu bisidama. Māipuru Tachi Ak'ōrepa uria p'ārio bide ewaricha eda jīa nibisima aba ichia itiai ewaridea. ⁷Ara māi jīra Tachi Ak'ōrepa Sodomanepemará, Gomorradepemará, māinepa āchi k'ait'a be p'uurudepemarā sida itiasima. Māi ēpērarāpa k'īra-nejasia oopachidama. Nejōma nemietá tachi k'ak'uapa ooiwēa bit'a oopachidama. Māipuru Tachi Ak'ōrepa āchi t'ipi urua k'lik'ade ewaricha minachia mīa uru bīma. Māipa k'awapi bīma nemietá oopatairā āarea māiya minachia mīa p'ananaít'a.

⁸Māra t'āena chedada māi ēpērarā jīra p'anīma. Āchia k'āmok'araatat'a ijāapatama. Āchi k'ak'uapa nemietá oo k'īria bit'a oopatama, Tachi Chipari itu bipatama, māinepa it'ariapemará k'achia pedeapatama. ^b ⁹Maamina Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda chi minachia k'awa bi Miguelpa māiya ook'a pasima. Moisé piuside Miguel tiore ome k'ik'īrua peeda p'anasima chi k'ak'ua k'ai juade beei k'awayá. Maamina k'achia pedei k'īrisiaé pasima, māiyawēapuru jarasima: «Tachi Chiparipa pi itiaipi». ¹⁰Maamina māi ēpērarā māra t'āena chedaa-dapa āchia ūrinawēa p'ani k'orea piawēa pedeapatama. Ānimararā k'īrisiapata jīra k'īrisiapatama. Ānimara abapuru ichi k'ak'uapa k'īria bi jīra māiya oopatama. Māi k'orea Tachi Ak'ōrepa itiaipi.

¹¹¡Miachupuri p'anima chi nemietaade nipapatairā! Caínpa ooda jīra oopatama. ^c Erreara k'īria p'aninepa Balaampa ooda jīra piawēa oo nipapatama. Corepa Moisé itu bida jīra ara māiya Tachi Ak'ōrepa itu bi p'ani pēra āchi sida itiaipi. ¹²Māra ara machi ūpēarā paara k'īria p'aninepa sō arapá nek'o p'anine, āchia māra paara wap'eadawēa k'opata-tama. Āchi jīra nāupa atewāru jīra p'anima. Ara āchi paepuru k'īrisiapatama. Nāupa jīra āyá atewārune k'oe chek'ama. Ara nāiya chi āchia jaratea p'aninepa māra k'aripak'ama. Māi chi pak'uru bari k'ak'o ume piuda jīra p'anima, māi nejō chi jarade chauk'a pēra, māinepa chi k'arra ēut'aadada pēra. ¹³Āchi p'usa jīra t'awa jīra p'anima. Ara chi p'usapa ichi t'awadepa k'ok'op'ea amaapari jīra, āchia ne k'īra p'era wawaria oopatama. Mietade wāpata pēra, āchi chi k'āk'āi urua wāru jīra p'anima, chi o atua p'aniēra. Tachi Ak'ōrepa uria minachia p'ārio bide bisima āchi ewaricha itiai k'orea.

¹⁴⁻¹⁵Enopa māi ēpēerā k'orea pedesima. (Māi Adannepa waa Enomá ēpēerānēpa chedaa-darā bari k'ak'o siete pa p'anasima). Enopa nāiya jarateasima: «¡Ūrit'í! Tachi Chipari cheruma chi ichidirā minachia p'ani paara māirā āarea itiai k'orea. Māine āarea chi ichi k'īrianak'apiirā

^b ⁸ *It'ariapemará*. Chi eda waapēarāmá māi jara bīma: «Jaore mietaarā chi atepe berā». ^c ¹¹ *Caín*. Génesi 4:3-8. *Balaam*. Número 22:1-35. *Corepa*. Número 16:1-35.

itiaipi, nemietá oodada përa ichi k'irianaé përa, mǎinepa ichi k'orea minachia k'achia pedeada përa». ¹⁶Mǎi épëerǎ ne wariwëa bi k'orea k'iroopatama, mǎinepa waapëarǎ k'orea ara ne wariwëa bi k'orea pedeapatama. Abapuru āchia k'iria p'anit'a jiripatama. Minachia be jira pedeapatama. Chi waapëarǎ sea-patama, chi ara āchia k'iria p'ani jiridai k'orea.

**Ūpëarǎpa sǎmaasá
oodai p'anit'a**

¹⁷Maamina ūpëarǎ, chi Tachi Chipari Jesucristopa peedairǎpa naena jaradada k'irisiat'i. ¹⁸Mǎrǎ nǎiya jarasidama: «K'aadeapema ewaride épëerǎ Tachi Ak'õre oo uru p'anapatairǎ parǎ p'ananaipi. Tachi Ak'õre k'irianak'a përa āchi k'ak'uapa oo k'iria bit'a oo p'ananaipi». ¹⁹Mǎirǎpa ūpëarǎ āchi k'ak'awá awara paneepipatama, āchia ne wawaria k'iriautat'a oopatama, mǎinepa Tachi Ak'õre Jaore uru p'aniwëma.

²⁰Maamina ūpëarǎ, ara machi k'ak'awá k'aripat'i Cristode

ijǎanamërá. Tachi Ak'õrea ichi Jaoredepa it'aa chiidit'i. ²¹Tachi Ak'õrepa tachi k'iria bidepa nipa-t'i. Tachi Chipari Jesucristopa k'ira chupuria bidepa ewaricha chok'ae bapiit'a ni p'anat'i.

²²Chi ūpëarǎ minachia ijǎawëa berǎ k'ira chupuriat'i. ²³Chi t'ipi tau urua nibidea wǎuta k'aripa p'anat'i. Waapëarǎ k'ira chupuria p'anat'i, maamina jirak'aua p'anat'i. Āchia nemietá āarea oopatai itu bit'i.^d

**Judapa Tachi Ak'õrea
pia pedeada**

²⁴Tachi Ak'õrepa mǎra p'ue pia ak'iipi nemietaade baepidaemaapa. Ichi k'irawǎrea bi k'irari nemietaawëa p'ue pia biipi. Mǎma minachia arapá p'ananaipi. ²⁵Tachi Ak'õre abapuru bima. Ichi Tachi K'aripaparipi. Ichit'a chi atepe bima, mǎinepa ne āarea p'ue ooi bima. Naenaenapema mǎiya nima, idiapae pida mǎiya bima, mǎinepa ewaricha mǎiya baiipi. Tachi Chipari Jesucristodepa ichiaapuru pia pedeadai p'anima. Mǎiya beese.

^d **23** Āchia nemietá āarea oopatai itu bit'i. Griego pedeade nǎiya bi bima: Āchi neet'á unuemaat'i nemietá oo p'aninepa jayoa bi përa.

Apocalipsi

Jesucristopa Juaná unupida

Jesú ome nipada Juanpa nāi k'art'a bisima. Āyo 95de bisima. Griego pedeade Apocalipsi jara bima «unupida».

Domitiano apatai āyo 81—96 chi Romanepema chi minachia k'awa bi pasima. Māi ewaride ley bisidama jōmāirāpa chi Romanepema minachia k'awa bi k'irianai p'anit'a, ara Tachi Ak'ōre k'īria p'ani jīra. Māiya oowēa biēra, Juan eda serra bisidama.

Māine Jesucristopa Juaná nāi k'art'a bīpisima ūpēarā siete p'uurude berā pae. Jesupa bīpida Juanpa jōma k'āmok'araada jīra unusima. Juanpa Jesude ijāapatairā k'awapisima Jesú piarā āchi ome bit'a māinepa tāaraawēa bide chi nek'īramá āarea p'ueit'a. Jarasima Jesucristo chek'ari Tachi Ak'ōrepa tiore māinepa jōma ichidirā paa peeit'a. Māinepa jarasima tiorepa Cristoderā peapira ewaricha Tachi Ak'ōre p'uurude pia tuanaaipi.

Tachia nāi k'īrisia minachia pia bide 2:10de bi bide k'īrisiada p'anima: «Māra ewari tāaraawēa bide minachia mianait'a wap'earāt'i. ¡Ūrit'ī! Tiorepa eda māranepema jā ni biipi māi wapida ijāa p'ani k'awayá. Minachia mianaiipi ewari k'ak'o diez āarea. Māra peutamisa ijāa p'anat'i. Maapae mia mārā poro jūra jīparī tearude, ewaricha chok'ae bapiipi».

Nāi k'art'ade Juanpa naa bida

1 ¹ Mi Jesucristo pae pari mimiaparī Juanpi. Nāi k'art'ade bi bima Jesucristopa pajānepa miá k'awapida. Māi Tachi Ak'ōrepa Jesucristoa k'awapisima chi ichide ijāa berā k'awapimērā tāaraawēa bide sāt'a.^a Jesucristopa it'aripa peeda aba mimá peesima māi k'awapimērā. ² Jōma mia ununa piarā jara bima. Mia jararuma nāi pedea Tachi Ak'ōrenepa che bit'a māinepa Jesucristopa piarāt'a k'awapisit'a. ³ Nāi Tachi Ak'ōre

pari pedeaparī pedea ūpēarā k'īrari eda jararupa minachia pia baiipi. Māinepa chi nāi pedea ūrinak'ari oo berā minachia pia p'ananaipi, tāaraawēa bide ara māiyai pēra.

Ūpēarā Asia tuadepema pae Juanpa bida

⁴ Mi Juanpi. Nāi k'art'a biruma ūpēarā p'uuru siete p'ani, Asia tuadepemārā pae. Mia k'īria bima Tachi Ak'ōrepa ichi sōpiadepa māra k'aripa bait'a māinepa ne k'īrisiawēa bapiit'a. Māi ichipi, ichi naena basima

^a 1:1 Chi ichide ijāa berā. Griego pedeade nāiya bi bima: Chi chipari pae pari mimiapatairā.

Apocalipsi 1:4; 2—3

māinepa ichi chei bīpi. Māinepa mia k'īria bima chi suak'a beeparí auk'ará bi k'īrari siete jaore p'anipa māiya oo p'ananaít'a.^b
⁵Māinepa k'īria bima Jesucristo pida māiya oo bait'a. Ichia Tachi Ak'ōre k'orea piarā jaraparima. Piu bada naa chok'ae p'irabarisima, āarea nāi ijūanepema chi poro jūra jīparí jī p'anirā k'aepēra chi atepe bai k'orea. Māipa tachi k'īria bima māinepa ichi oadepa nemietaadepema k'aripasima.
⁶Tachi bisima Tachi Ak'ōre juade p'aarerā p'ananamērā. Māiya ichi Pajānepema Ak'ōrepa k'īria bit'a oo p'ananaipi. Māia pia pedeadai p'anima. Pia bima ichit'a

ewaricha jōmāirā Chipari bait'a. Māiya beese.^c

⁷Ak'it'i. Cristo jīarane cheipi. Māine jōmāirāpa ununaipi. Chi ichi sudada pida ununaipi.

Ichi unuutade jōma nāi ijūanepema jēanaipi. Piarā māiya baiipi.

⁸Tachi Chiparipa jarasima: «Mít'u chi Ne Āarea P'ue Bi Tachi Ak'ōrepi, chi Alp'api māinepa chi Omegapi. Māipa jara bima mi chi Naapemapi māinepa chi K'aadeapemapi. Mīpi, naena basima, māinepa chi chei bīpi».

Juanpa Cristo ununa

⁹Mi māra ūpēa Juanpi. Tachi Jesucristo ome p'ani pēra mi māra ome Tachi Ak'ōre juadepemapi, māra ome minachia mīa bima, māinepa māra ome āarea choa bima.

Tachi Ak'ōre pedea jaratea bi k'orea māinepa chi Jesús pedea piarāane a bi k'orea mi chi p'usade ijūa āpia p'irra bi Patmo-dea atepesidama. ¹⁰Tachi Chipari ewaride mi Tachi Ak'ōre Jaoredepa basima.^e Māine mi āpīte abaipa pedea ānimara k'achu chaaru jīra ūrisima. ¹¹Māipa jarasima: «Pia unurut'a k'art'ade

^b 1:4 *Siete jaore p'anipa.* Waapēarāmá, māi siete jaore p'ani Tachi Ak'ōre Jaore māiya bima. Māinepa waapēarāmá, māi jaore siete p'ani Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā chi atepe p'anit'a. ^c 1:6 *Māiya beese.* Griego pedeade nāiya bi bima: *amén.*
^e 1:10 *Tachi Chipari ewaride.* Jesú chok'ae p'irabaridadepema, tomiocha ūpēarāpa ichi chok'ae p'irabarida k'īrisiapatama.

bik'ari ũpēarā siete p'uuru bede p'anímá tea peese: Ep'esodea, Esmirnanea, Pérgamonea, Tiatiradea, Sardidea, P'iladelp'ideá, máinepa Laodiceadea.»^f

¹²Máine mia āpítea ak'ísima k'ai pedea bit'a k'awayá. Mái ak'ísíde ĩpíra nee ooda siete unusima. ¹³Mái siete ĩpíra p'aní esa, mia chi Ēpēra Warra jıra bit'a unusima.^g Anamari waa tachi jĩrumá jĩ basima. Ichi p'echude nee ooda pará basima. ¹⁴Ichi puda t'ot'oa basima oveja k'ara jıra wa jıra t'ot'oa^h jıra. Ichi tau t'ipi urua jıra basima. ¹⁵Ichi jĩru bronceⁱ t'ípide torroapida-k'ari achiterreada jıra basima. Ichi pedea to minachia cheru jıra jĩk'ua basima. ¹⁶Ichi juaraari k'ák'ái siete uru basima. Ichi ok'arradepa k'ĩruuparí nek'o k'ida k'ĩrachu era bit'a ochia basima. Ichi k'ĩra imata achiterrea bi jıra basima.

¹⁷Ichi unúsíde ne wap'epa mi ichi jĩru k'ait'a piuda jıra jeeda baesima. Maamina ichi juaraara mi ĩri bik'ari jarasima: «Ne wap'earāse. Mi chi naapemapi máinepa chi k'aadeapemapi. ¹⁸Mi chi Chok'ae Bima. Mi piudamina ak'ise chok'ae bi, máinepa ewaricha chok'ae baipi. Mia piudarā chok'ae p'irabaripi bima.^j ¹⁹Pia unu bit'a k'art'ade bise. Idiapae

sāmaasá nibi máinepa k'aadea sāmaasá nibaidepema sida bise. ²⁰Mia k'awapiipi pia ununa siete k'ák'ái mi juaraari uru bipa k'āre jara bit'a máinepa mái siete ĩpíra nee oodapa k'āre jara bit'a. Mái siete k'ák'áipa jara bima Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā siete p'anít'a. Mái siete p'anípa chi ũpēarā siete p'uuru ak'i uru p'anapatama. Āchicha mái ũpēarā p'uurudepemarā ak'i uru p'anapatama. Chi ĩpíra siete p'anípa jara bima chi siete p'uurudepemarā ũpēarā.

**Cristopa ũpēarā Ēp'eso
p'uurudepemarā pae bipida**

2 ¹»Chi ũpēarā Ēp'eso p'uurudepema ak'iparí Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda pae k'art'ade náiya bise:

»Chi juaraari k'ák'ái siete uru bipa máinepa siete ĩpíra nee ooda t'āena p'ĩrria bipa náiya jara bima:

²»Mārapa oo p'anít'a mia k'awa bima. Mi pae minachia mimia p'anít'a máinepa minachia mīa p'anine āarea choa p'anít'a k'awa bima. Mārapa chi nemietá oopatairā itu oopidak'at'a k'awa bima. Eda waapēarā māramá wānak'ari Jesucristopa peesiade apachidama.^k Maamina

^f 1:11 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: *Mi chi Alp'api máinepa chi Omegapi.* ^g 1:13 Ēpēra Warra. Ara mái jıra jara bima Daniel 7:13.

^h 1:14 Jāra t'ot'oa. Griego pedeade náiya bi bima: *nieve.* ⁱ 1:15 Bronce. Mái jiorro jıra bima. ^j 1:18 Mia piudarā chok'ae p'irabaripi bima. Griego pedeade náiya bi bima: *Mia ĕpēerā piudai k'orea llave uru bima. Piudada p'animaapema llave uru bima.*

^k 2:2 Jesucristopa peesiade apachidama. Griego pedeade náiya bi bima: *apóstoles.*

mārapa jīrak'aua ak'i p'aninepa k'awasidama āchi chi sea bet'a. ³Māra mi k'orea minachia mīa p'anine jōma choa p'anima māinepa sō edá baedawēa mi pae pia mimia p'anima. ⁴Maamina mia māra k'orea ne āpia jarai bima: māra naena chi k'īria p'anapatat'a māi waa idi chi k'īria p'aniwēma. ⁵Māipuru mārapa naa k'īria uru p'anana māine k'īrisiat'i. ¹Māicha Tachi Ak'ōremá chet'i. Nepia oot'i naena mārapa oopachida jīra. Māra māicha Tachi Ak'ōremá chedaepira, mia māra itiade wāipi. ^mMāine māra ipira āyá biipi. ⁶Maamina nāi pia oo p'anima: chi Nicolade ijāa bepa piawēa oopatat'a mārapa k'īrianak'ama. Mia pida k'īriak'ama. ⁷Chi k'īiri pará bīpa ūrise Tachi Ak'ōre Jaorepa ūpēará jara bit'a. Chi nemietá p'uedaadará mia pak'uru chok'ae bapiparidepema ne jō itu jōpiipi. Māi pak'uru biiri Tachi Ak'ōre ijūa auk'ará bide bima.

Cristopa ūpēarā Esmirna p'uurudepema pae bīpida

⁸»Ūpēarā Esmirna p'uurudepema ak'iparí Tachi Ak'ōrepa

it'aripa peeda pae k'art'ade nāiya bise:

»Chi Naa bi māinepa K'aadea bi, chi māi piu bada ya chok'ae beedapa nāiya jara bima:

⁹»Mārapa oo p'anit'a mia k'awa bima. ⁿMāra mīa p'anit'a māinepa nenea k'edet'a k'awa bima. Māiya p'animina Tachi Ak'ōrenepa ibia p'anima. Mia k'awa bima chi ara āchi judiorāane apatairāpa māra k'orea k'achia pedepatat'a. Āchi Tachi Ak'ōrené ēpēerāane apatamina ^otioredé ēpēerāpi. ^p

¹⁰Māra ewari tāaraawēa bide minachia mīanait'a wapearāt'i. ¡Ūrit'í! Tiorepa eda māranepema jīa nibiipi māi wapida ijāa p'ani k'awayá. Minachia mīanaipi ewari k'ak'o diez āarea. Māra peutamisa ijāa p'anat'i. Maapae mia mārā poro jūra jīparí tearude, ewaricha chok'ae bapiipi.

¹¹Chi k'īiri pará bīpa ūrise Tachi Ak'ōre Jaorepa ūpēará jara bit'a. Chi nemietá p'uedada ewaricha Tachi Ak'ōrenepema awara p'ananiwēma. ^q

Cristopa ūpēarā Pérgamo p'uurudepema pae bīpida

¹²»Ūpēarā Pérgamo p'uurudepema ak'iparí Tachi Ak'ōrepa

¹2:5 Griego pedeade nāiya bi bima: *K'īrisiat'i sāmāipa baesidat'a*. ^m 2:5 *Māra itiade wāipi*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāiya bi bima: *Tāaraawēane mia māra itiade wāipi*. ⁿ 2:9 *Mārapa oo p'anit'a mia k'awa bima*. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^o 2:9 *Tachi Ak'ōrené ēpēerāane*. Griego pedeade nāiya bi bima: *judiorā*. ^p 2:9 *Tioredé ēpēerāpi*. Griego pedeade nāiya bi bima: *Tiore ome judiorā ará pedepatai tedepemārāpi*. ^q 2:11 *Ewaricha Tachi Ak'ōrenepema awara p'ananiwēma*. Griego pedeade nāiya bi bima: *Bari k'ak'o ume piudaiwēma*.

it'aripa peeda pae k'art'ade nāiya bise:

»Chi k'īruuparí nek'o k'ida k'īrachu era uru bīpa nāiya jara bima:

¹³»Mārapa oo p'anit'a mia k'awa bima.^r Māinepa k'awa bima ara māra p'anapatamá tiore chi ichi suak'a beeparí auk'ará bide suak'abari bit'a.^s Maamina māra mi paara wapida p'anima. Maamina chi tioredepemarāpa ūpēa Antipa peasidaide mi k'orea piarā pedeada pēra, mine ijāa p'anit'a itu bidaé pasima. ¹⁴Maamina mia māra k'orea ne āpia jarai bima. Eda waapēarā māranepemara rāpa Balaampa jarateada ūri p'anima. Balaampa Balác jarateasima sāmaasá israel ijūanepemará nemietaade baepiit'a. Juapa oodada sādorá ne k'iuru teada k'opipachima māinepa chi k'ak'ua-depa nemietá oopipachima. ¹⁵Māinepa waapēarā māranepemapa Nicolapa jarateada ūri p'anima. Māi jarateapatai mia k'īriak'ama.^t ¹⁶Māipuru māicha Tachi Ak'ōremá che-t'i. Māiya oodaepira, mia

tāaraawēa bide māra itiade wāipi. Māine k'īruuparí nek'o mi it'aedepa ochia bīpa māi ēpēerā paara k'īruuipi. ¹⁷Chi k'īiri pará bīpa ūrise Tachi Ak'ōre Jaorepa ūpēarā jara bit'a. Chi nemietá p'uedaadará mia maná mēra bada k'opiipi^u māinepa mawara chak'e t'ot'oa bit'a teaipi.^v Māi mawara chak'e bide t'ī chiwidi bi bima. Abai pida māi t'ī atuama. Maamina chi jitarupuru k'awaipi.

Cristopa ūpēarā Tiatira p'uurudepema pae bīpida

¹⁸»Ūpēarā Tiatira p'uurudepema ak'iparí Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda pae k'art'ade nāiya bise:

»Tachi Ak'ōre Warrapa, chi tau t'ipi urua bi jīra bīpa, māinepa ichi jīru bronce t'ipide torroapida-k'ari achiterrea bi jīra bīpa nāiya jara bima:

¹⁹»Mārapa oo p'anit'a mia k'awa bima. Māra k'īria p'anit'a, mine ijāa p'anit'a, mi pae oo p'anit'a, māinepa āarea choa p'anit'a k'awa bima. Ichiaba k'awa bima mārapa naena nepia oo

^r 2:13 *Mārapa oo p'anit'a mia k'awa bima.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^s 2:13 *Tiore chi ichi suak'a beeparí auk'ará bide suak'abari bit'a.* Juanpa Pērgamo p'uuru «chi tiore minachia suak'a beepariade» a bima, chi māmapemarāpa chi Romanepema poro jūra jīparí jī bi māinepa chi griegodepema sādo minachia k'īriapachida pēra. ^t 2:15 *Māi jarateapatai mia k'īriak'ama.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^u 2:17 *Maná Tachi Ak'ōrepa peeda p'ana pasima. Éxodo 16:31-34. v 2:17 *Mawara chak'e t'ot'oa bit'a teaipi.* Māi mawara jara k'īria bima chi k'art'a chaé teada tachi pajānea p'ue wānai k'orea.*

p'anana k'aepëra, piipará oo p'anit'a. ²⁰Maamina mia māra k'orea ne āpia jarai bima. Chi wëra Jezabel apataipa sea jaratea bit'a mārāpa māia itu jarateapi p'anima.^w Ara ichia Tachi Ak'õre pari pedeapariade aparima. Maamina ichia jaratea bidepa chi mi pae pari mimiapatairā seaparima k'ak'uadepa nemietaade nipa-damērā māinepa ne k'iuru juapa oodada sādorá teada k'odamērā. ²¹Mia ni basima ichia k'ak'uadepa nemietá ooparí itu bik'ari ya Tachi Ak'õremá chemērā. Maamina māi nemietá itu bii k'īriaé pasima. ²²Māipuru mia ichi k'ak'ua p'uadepa k'idade biipi. Māine āarea chi ichi ome k'āipatairāpa chi ichia nemietá oopari jīra itu bidaepira, mia mairā minachia mīapiipi. ²³Ichi warrarā mia āarea piupiipi. Māiya ūpëarā āareairāpa k'awadaipi mia jōmairā k'īrisia k'awa bit'a. Ichiaba k'awadaipi jōmairāpa āchi sōnepa oo k'īria p'anit'a, mia māi k'awa bit'a. Ara machicha oodada jīra mia itiaipi.

²⁴Maamina chi eda mārānepema Tiatira p'uurudepema-rāpa chi jāi wërāpa jaratea bit'a ijāanawëa p'anima. Māi awara mārāpa chi “tiorepa ne mēra uru biade” apatai, makii k'awadayá jiri p'aniwëma. Mia waa mārā waa ne awara oopide peiwëma. ²⁵Māiyawëapuru choa p'anat'i mine ijāa p'aninepa aba mi cherudea. ²⁶⁻²⁷Chi nemietá p'uedaadarāpa māinepa chi ewaricha mia k'īria bi oodadarāpa mia mairā bik'oaipi āchi p'uurucha chiparirā padamērā, mi Ak'õrepa mi jōmairā chipari bida jīra. Maapae āchia sō chupuriadawëa āareairā jok'ae oopidaipi, māiya oodamērā.^x Chok'o āriuta jīra jōmairā p'uedaipi. ²⁸Mia chi āsā parudepema k'āk'āi āchia teaipi.^y ²⁹Chi k'īiri pará bipa ūrise Tachi Ak'õre Jaorepa ūpëarā jara bit'a.

**Cristopa ūpëarā Sardi
p'uurudepema pae bipida**

3 ¹»Chi Sardi p'uurudepema ūpëarā ak'iparí Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda pae k'art'a nāiya bise:

^w 2:20 *Jezabel*. Pia jaraideepara jāi wëra Jezabelpa chi waapëarā Tiratiradepema ūpëarā nemietá oopipachima, chi chōarāena Jezabelpa chi k'ima poro jūra jīparí jī bi Acá nemietá māiya oopipachi jīra. 1 Reye 16:29-31; 18:4,19; 2 Reye 9:22.

^x 2:26-27 *Sō chupuriadawëa āareairā jok'ae oopidaipi*. Griego pedeade nāiya bi bima: *Jiorropa oopiipi*. ^y 2:28 *Āsā parudepema k'āk'āi*. Māipa jara bima Cristo ichidirā ome bit'a. Apocalipsi 22:16.

»Chi Tachi Ak'õre k'ĩrari jaore siete uru bipa^z mǎinepa k'ak'ái siete uru bipa nǎiya jara bima:

»Mǎrapa oo p'anit'a mia k'awa bima. Ēpēerāpa jara p'anima mǎrapa Tachi Ak'õre minachia ijāa p'ani pēra chok'ae bet'a. Maamina piarā ara mǎrapa Tachi Ak'õrene ijāanawēa p'ani pēra chi piudaadarāpi. ² ¡Jirak'aua p'anat'! Mia unu bima mǎrapa oo p'ani Tachi Ak'õre k'ĩrari jip'a biwēt'a. Mǎrapa nepia oo p'anit'a perá jōma itu bimaa p'anima. Maamina chi āareawēa bit'a māicha jōma oot'i. ³ Chi piarāpēa pedea mǎrapa ūrinana k'ĩrisia p'anat'i. Mǎine pia ijāat'i. Nemietá itu bidak'ari Tachi Ak'õremá chet'i. Mǎra taujira p'ananaepira mi cheipi mǎra itiai k'orea chi nechiparí atua nibide chepari jira. ⁴ Maamina mǎra Sardidepemarā chi eda āpia p'aninepema waidi nemietaade nipadawēma, mǎra neet'á jayoapidawēa p'ani jira. Mi ome pia p'ananai k'orea p'ani pēra, neet'á t'ot'oa jina-k'ari mi ome ará nipadaipi. ⁵ Nemietá p'uedaadapa ara māi jira neet'á t'ot'oa bit'a jinaipi. Āchi t'ĩ chi ewaricha

chok'ae p'ananai k'art'ade eda bi bi pēra mia āchi t'ĩ wēpapiiwēma. Maawēapuru mi Ak'õre k'ĩrari, mǎinepa ichi pae pari mimiapatairā pajānepema k'ĩrari āchi mōréane aipi. ⁶ Chi k'ĩiri pará bipa ūrise Tachi Ak'õre Jaorepa ūpēarā jara bit'a.

Cristopa ūpēarā P'iladelp'ia p'uurudepema pae bipida

⁷»Chi P'iladelp'ia p'uurudepema ūpēarā ak'iparí Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda pae k'art'ade nǎiya bise:

»Ichi chi Tachi Ak'õre Paepuru Bi mǎinepa chi Piarā Pedea Aba Bi, chi Daví p'uuru minachia k'awa bipi.^a Chi ichia ewaru mi āpia pida p'ue serraiwēma. Ichia serraru mi āpia pida p'ue ewaiwēma. ⁸ Nǎiya jara bima:

»Mǎrapa oo p'anit'a mia k'awa bima. ¡Ūrit'! Eda wāpatai mia mǎra naa ewa nibisima. Māi abai pida p'ue serraiwēma. Mǎra āpia chaareawēa p'animina mi pedea minachia ijāa p'anima. Mi itu bidawēa p'anima. ⁹ ¡Ūrit'! Mǎra jiru k'ait'a mia tioredé ēpēerā sīraporode k'op'aneepiipi.^b Āchi Tachi Ak'õrené ēpēerāne apatamina māiyawēma.^c Āchi chi

^z 3:1 Waapēarāmá māi siete jaore p'anipa jara bima Tachi Ak'õre Jaore. Mǎinepa waapēarāmá jara bima Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairā k'aepēra chi atepe p'anirā.

^a 3:7 Daví p'uuru. Mǎipa jara bima «Tachi Ak'õre p'uuru». Chi Daví p'uuru minachia k'awa bipi. Griego pedeade nǎiya bi bima: *Chi Daví llave uru bima.* ^b 3:9 Tiorédé ēpēerā. Griego pedeade nǎiya bi bima: *Tiore ome judiorā ará pedeapatai tedepemarāpi.*

^c 3:9 Tachi Ak'õrené ēpēerā. Griego pedeade nǎiya bi bima: *judiorā.*

sea p'anima. K'awadaipi mia m̄ara k'ria bit'a. ¹⁰M̄ara mi k'orea minachia m̄a p'anit'a āarea choa p'anima mia jarada jira. M̄aipuru n̄ai ijūanepe-marā minachia m̄anai ewari cherude mia m̄ara ak'iipi. M̄ai ewaride mia jōma n̄ai ijūane tuanurā minachia m̄a-piipi, s̄amaasā oodai k'awayá. ¹¹Mi tāaraawēa bide cheipi. M̄aipuru choa p'anat'i mine ijāa p'aninepa. M̄aiya abai pida m̄ara porode jura jiparí ēemariiwēma. ¹²Nemietá p'uedaadá mia Tachi Ak'ore te jiru jira biipi. M̄aiya m̄ai tedepema āyá ewariaba pida wānaiwēma. Āchi tau biiride mi Ak'ore t'i biipi ichidirā k'awapiyá. Ichiaba āchi tau biiride mi Ak'ore p'uuru t'i biipi māmanepemarā k'awapiyá. M̄ai Jerusalén P'uuru chiwidi apatai pajānepa mi Ak'ore bimāipa cheipi. M̄ainepa āchi tau biiride mi t'i chiwidi biipi mōré k'awapiyá. ¹³Chi k'iiri pará bipa ūrise Tachi Ak'ore Jaorepa ūpēarā jara bit'a.

Cristopa ūpēarā Laodicea p'uurudepema pae bipida

¹⁴»Chi Laodicea p'uurudepema ūpēarā ak'iparí Tachi Ak'orepa it'aripa peeda pae k'art'ade n̄aiya bise:

»Chi Piarāpēa Pedea apataipa Tachi Ak'ore k'orea piarā jōma

arí jaraparima.^d Ichidepa Tachi Ak'orepa nejōma oosima.^e Ichia n̄aiya jara bima:

¹⁵»M̄arapa oo p'anit'a mia k'awa bima. Mi itu bidawēa p'anima maamina m̄ara sōnepa mi ome wāna-wēa p'anima. M̄aiya pania k'ōresá jira p'aniwēma m̄ainepa pania wāsia jira p'aniwēma. Sōnepa piarā k'aade wānaepira, mimá pia bai pasima mi ome nipa-daiwēt'a. ¹⁶Maamina m̄ara pania jjiaria bi jira p'anima; mi itu bidawēmina, m̄ara sōnepa mi ome nipada-wēa p'anima. M̄aipuru mia m̄ara iataipi, mi it'aedepa pania jjiaria bi k'ūmaru jira. ¹⁷Ara machi ibiarāane a p'anima, ne āarea uru p'aniane a p'anima, m̄ainepa m̄ai ne āpia pida newēawēa biade a p'anima. Maamina atua p'anima ara machi chichupuria p'anit'a, piawēa p'anit'a, nenea p'anit'a, tau p'ario p'anit'a m̄ainepa āk'adá p'anit'a. ¹⁸M̄aipuru mia m̄arā n̄aiya ūraaruma: nee chi ichiera t'ipide torbarida, m̄ai minepa atat'i. M̄aiya m̄ara piarā ibia padaipi. M̄ainepa p'aru t'ot'oa be minepa atat'i j̄inai k'orea. M̄aiya m̄ara āk'adá p'anana k'orea k'ira p'eradaiwēma. M̄ainepa minepa nēarā atat'i m̄ara

^d 3:14 *Piarāpēa Pedea*. Griego pedeade n̄aiya bi bima: *amén*. ^e 3:14 Griego pedeade m̄aiya m̄ainepa n̄aiya jara bima: «Ichi nejōma Tachi Ak'orepa ooda Chiparipi».

taude t'aadak'ari pia ununa-
mērā. ¹⁹Chi mia k'iria bi
ēpēerā itiak'ari ūraaparima,
mi pedea oodamērā. Māi-
puru ya mimá chedak'ari
machi sōnepa piarā mi ome
nipat'i. ²⁰ǃŪrit'i! Mi tede eda
wāpataide bima. Awaraidepa
t'i bima mārāpa ewadak'ari
mi itu eda wāpidamērā.
Parituapa mi pedea ūrik'ari
chi eda wāpatai ewaipira,
mi eda wāk'ari ichi ome
nek'oipi. ²¹Mia nemietá
p'ueda pēra mi Ak'ōre ome
ichi suak'a beeparí auk'ará
bide suak'abari beesima. Ara
māi jīra nemietá p'uedaadarā
mi suak'a beeparí auk'ará
bide mi ome suak'abari bee-
piipi. ²²Chi k'iri pará bipa
ūrise Tachi Ak'ōre Jaorepa
ūpēarā jara bit'a».

**Chi it'aripemarāpa Tachi
Ak'ōre k'iria p'anana**

4 ¹Māiya nak'ari mia k'āmo-
k'araa jīra unusima pajāne eda
wāpatai ewa nibit'a. Māine mia
ānimara k'achu pedea jīra naena
ūri badapa jarasima: «Nāma it'aa
chese. Mia piá unupiipi nāi ewari
cherude chi māi ne bai bit'a».

²Ara māine mi Tachi Ak'ōre
Jaorede beek'ari, suak'a beeparí
auk'ará bit'a pajāne unusima.
Māi ĩri aba suak'abari basima.
³Chi māine suak'abari bada jaspe
mawara jīra achiterrea basima

māinepa k'oralina jīra. Chi
suak'a beeparí auk'ará bi ik'idá
iuma jūra uru basima. Chi iuma
esmeralda mawara jīra achiterrea
basima. ⁴Māinepa veinticuatro
suak'a beeparí auk'ará p'anit'a
jūra p'anasima. Chi māi ĩri suak'a
p'anasima chi chōarā 24 p'anit'a.^f
Āchi neet'á t'ot'oa beasima.
Māinepa poro jūra jīparí nee ooda
jī p'anasima. ⁵Ara māiya bide
māmāipa chi tachi Ak'ōre suak'a
beeparí auk'ará bi estarik'aipa pa
wiwiraasima, māi pa ĩria nibee-
sima, māinepa ĩbia minachia
jīk'ua bae nibeesima. Māi chi
suak'a beeparí naa laap'ara k'ak'o
siete urua nibasima. Māi Tachi
Ak'ōre naa chi siete p'ani jaorerā
māi laap'ararāpi. ⁶Māi chi suak'a
beeparí auk'ará bi naa p'usa jīra
p'ap'ará basima. Māi tot'á vidrio
jīra basima.

Chi suak'a beeparí juaraari,
juawieri, āpītea, māinepa ichi
k'irari ēpēra jīra k'īmari chok'ae
p'anit'a p'anasima. Āchi tau
k'ak'ua āarea bae beasima, āchi
p'echude māinepa ep'alatade.
⁷Aba imama jīra basima. Aba
p'ak'a jīra basima. Aba ēpēra k'ira
uru basima. Māinepa aba nejōpí
wāamarimaa bi jīra basima. ⁸Chi
māirā āchi k'ak'awá ĩk'arra sei uru
beasima. Āchi k'ak'ua āarea tau
pará beasima. Chi ĩk'arra ek'ari
pida tau āarea beasima. Āst'á
māinepa teamasi pida sēnawēa
pedeadepa nāiya jarapachidama:

^f 4:4 Chōarā 24 p'anit'a. Waapēarāmá māirā jara k'iria bima chi Israeldepema p'uuru
12 minachia k'awa p'anirā wa chi Jesucristopa 12 peedairā pasit'a.

«Minachia pia bima, minachia
pia bima, minachia pia
bima Tachi Chipari, chi
Ne Āarea P'ue Bi Tachi
Ak'ōre».

Ichipi, ichi naena basima
māinepa ichi chei bipi.

⁹⁻¹⁰Chi Tachi Ak'ōre ewaricha
chok'ae bi chi ichi suak'a beeparí
auk'ará bide suak'a bima. Ara
māine chi ēpēra jīra chok'ae bepa
jara p'anima ichi auk'ará bima,
ichiá pia pedea p'anima māinepa
ichiá sōpia p'aniane a p'anima.
Māi jarautacha chi chōarā 24
p'anipa Tachi Ak'ōre naa sira-
porode k'op'aneenak'ari chi ewari-
cha chok'ae bia pia biade apatama.
Āchi poro jūra jīpatai wēanak'ari
chi suak'a beeparí auk'ará bi taade
bidak'ari nāiya jarapatama:

¹¹Tachi Chipari, Tachi Ak'ōre,
pi pia bima jōmāirāpa
minachia pia biade adamērā,
pi wap'eadamērā māinepa
āarea p'ue ooyade adamērā.

Pia nejōma ooda pēra pia
bima jōmāirāpa māiya
jaradaipi.

Piarā pia k'īriana pēra
nejōma oosima māinepa
nejōma pidepa bima.

**Chi Oveja Chak'e
Juanpa ununa**

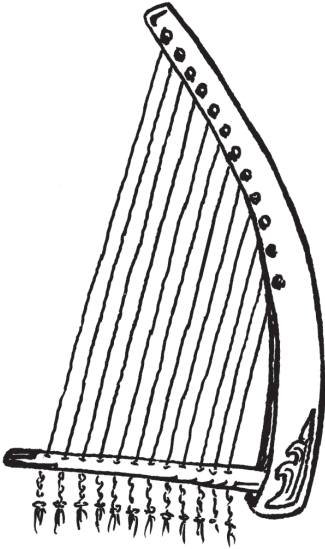
5 ¹Māinepa mia unusima
ichi suak'a beeparí auk'ará
bide suak'a bit'a ichi juaraari

k'art'a porok'ok'oa pirada uru
basima. Ara māi k'art'a pirada
k'īracha ne bi basima. Māi k'ara
bide eda k'ara basima k'araparí
siete bidepa, abai pida māi ewa-
piemaapa. ²Māine mia Tachi
Ak'ōrepa it'aripema peeda jua
chaarea bit'a unusima. Ibia pedea
bidepa idisima: «¿K'ai pia bima
nāi k'art'a k'ara nibi oet'aak'ari
ewait'a?» ³Maamina ēpēra aba
pida newē pasima māi k'art'a ewa-
k'ari ya eda jarai k'orea. Pajāne,
ījūane, māinepa ni chi piudaa-
darā p'anapataimá newē pasima.^g
⁴Māine mi minachia jēasima māi
ēpēra pia aba pida newē pasi pēra,
māi k'art'a oet'aak'ari eda jarai-
t'a. ⁵Maamina chi veinticuatro
chōarānepema abaipa mia māiya
jarasima: «Waa jēarāse. Ak'ise,
Davidepa cheda aba bima. Māi chi
Imama apatai Judadepa chedapa
Tachi Ak'ōre nek'īramá p'uesima.^h
Ichiapuru chi k'ara nibi siete
p'anit'a nāi k'art'ade p'ue ewaiipi».

⁶Māine chi suak'a beeparí
auk'ará bi taade, chi ēpēra jīra
k'īmari chok'ae p'ani māinepa chi
chōarā cuatro p'ani estarik'a mia
Oveja Chak'e bai nibit'a unusima.
Ichi chi peasida jīra basima. K'achu
siete uru basima. Māinepa tau siete
uru bima. Māi tau siete p'anipa
jara k'īria p'anima chi Tachi Ak'ōre
naa jaore k'ak'o siete p'anit'a. Tachi
Ak'ōrepa āchi āarea nāi ijūane
p'ueparima. ⁷Māine chi Oveja

^g 5:3 *Piudaadarā p'anapataimá*. Griego pedeade nāiya bi bima: *nāi ijūa ek'ari*.

^h 5:5 *Judadepa chedapa*. Judá chi chōarānapema Jacobo warra pasima. Isaía 11:1,10; Génesi 49:9-10.

Arpa (5:8)

Chak'e chi Tachi Ak'õre suak'a beeparí auk'ará bimá wāk'ari, maapae ichi juaraarapa chi k'art'a jítasima. ⁸Māi k'art'a jítak'ari chi ĕpĕra jĭra k'ĩmari chok'ae berā māinepa chi chōarā veinticuatro berā ichi naa sĭraporode bari k'op'aneesidama. Āchi k'ak'awá arpa uru p'anasima māinepa p'arat'u jājoa bi nee ooda uru p'anasima. Chi p'arat'u jājoa bi āchia incienso k'era ipiru uru p'anasima. Chi incienso k'era jara k'ĩria bima chi ĕpĕrā Tachi Ak'õrenerāpa ichiá it'aa chiidi p'anit'a. ⁹Chi chōarā veinticuatro p'anĭpa māinepa chi ĕpĕra jĭra chok'ae berāpa nāi k'ari chiwĭdit'a k'arisidama:

«Pi pia bima māi k'art'a jítak'ari chi k'ara nibi oet'ait'a, pi peasida pĕra. Chi māi oa pia ārisidepa ĕpĕerā Tachi Ak'õre pae atasima.

Ĕpĕerā awaraicha, pedeacha, p'uurucha māinepa ĭjũacha māirānepema eda waapĕarā atasima.

¹⁰ Pia āchi bisima p'aarerā Tachi Ak'õrené p'ananamĕrá.

Māinepa nāi ĭjũane ichi ome poro jũra jĭparí jĭ p'anirā p'ananaipi».

¹¹ Māiĭya bide mia chi Tachi Ak'õrepa peedairā it'aripema k'ari p'anĭ ũrisima. Minachia p'anĭĕra mia p'ue joisiaĕ pasima.ⁱ Āchi chi Tachi Ak'õre suak'a beeparí auk'ará bit'a, chi ĕpĕra jĭra chok'ae berā māinepa chi veinticuatro chōarā p'anit'a jũra p'anasima. ¹²Nāiĭya jĭk'ua k'ari p'anasidama:

«ĭChi Oveja Chak'e peadada minachia pia bima!

Āareairāpa pia peedadai p'anĭma ichit'a māi ichia āarea jōma p'ue biĕra, māinepa āarea uru biĕra, māinepa āarea k'awa biĕra māinepa jua chaarea biĕra.

Ichit'u chi atepe biade a jaradai p'anĭma māinepa chi piipará biade a jaradai p'anĭma».

ⁱ5:11 *Minachia*. Griego pedeade nāiĭya bi bima: *miles de miles*. K'āp'ũra pedeade jara k'ĩria bima «millones de millones».

13 Māine mia ūrisima jōma Tachi Ak'ōrepa ooda pajāne bepa, nāi ijūane bepa, piudaadarā jaorepa, p'usade be pida nāiya k'ari p'ani:^j

«Āareairāpa pia pedeadai p'anima ewaricha chi Tachi Ak'ōre suak'a beeparide auk'arā bide suak'a bia māinepa chi Oveja Chak'e k'edeā.

Chi atepe pia biade adai p'anima, minachia auk'arā biade adai p'anima, māinepa ichi juade nejōma p'ue uru bait'a pia biade adai p'anima».

14 Maapae chi ēpēra jīra k'īmari chok'ae berāpa nāiya jarasidama: «Pia bīma māiya bait'a». Ara māine chi chōarā veinticuatro p'ani sīraporode k'op'aneena-k'ari chi ewaricha chok'ae bia pia pedeasidama.^k

Chi siete k'art'ade k'ara bada māinepema sei oet'ada

6¹ Māine mia unusima chi Oveja Chak'epa chi k'art'ade k'ara bada aba oet'asit'a. Māinepa chi ēpēra jīra chok'ae be k'īmari p'aninepema chi abaipa nāiya jara bit'a ūrisima: «¡Chese!»^l Chi pedea pa pedea jīra basima. ²Māi māmá ak'iside, mūra t'ot'oa bit'a unusima. Chi māi mūra ĩri suak'abari bīpa sia jīra bit'a uru basima.

Abaipa ichiá poro jūra jīparí tea-sima. Ara māine waapēarā jōma p'uek'ari, māicha waapēarā jōma p'ueyá wāsima.

³Māiya nak'ari chi Oveja Chak'epa māicha chi k'art'ade k'ara bada aba oet'aside, chi ēpēra jīra chok'ae be k'īmari p'aninepema chi abaipa nāiya jara bit'a ūrisima: «¡Chese!». ⁴Māi māmá ak'iside mūra p'urea bit'a unusima. Abaipa k'īruuparí nek'o waibia bit'a teasima chi mūra ĩri suak'abari bia. Tachi Ak'ōrepa ichiá chi nāi ijūane ēpēerā arā sōpia p'anirā nemietá itu oopisima ara āstu chi jō nibamērā māi k'īruupik'a nibidepa.

⁵Māiya nak'ari chi Oveja Chak'epa māicha chi k'art'ade k'ara bada aba oet'aside, chi ēpēra jīra chok'ae be k'īmari p'aninepema chi abaipa nāiya jara bit'a ūrisima: «¡Chese!». Māmá ak'iside mūra p'aimá bit'a unusima. Māi mūra ĩri suak'abari bīpa ne chaapatai ichi juade uru basima.

⁶Māine mia chi ēpēra jīra k'īmari chok'ae p'ani t'āenaipa abaipa pedea bit'a ūrisima. Māipa chi mūra ĩri suak'abari bia nāiya jarasima: «Chi trigo itu pia chaupirāse. Māiya trigo libra ume netoi k'orea ēpēra ewari aba mimiai bīma. Cebada sida itu pia chaupirāse. Māiya cebada sei libra netoi

^j 5:13 *Piudaadarā jaorepa.* Griego pedeade nāiya bi bīma: *nāi ijūa ek'ari bepa.*

^k 5:14 *Chi ewaricha chok'ae bia.* Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. ^l 6:1 «¡Chese!». Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade versículos 1, 3, 5 māinepa 7de bi bīma: *Chi ēpēra jīra chok'ae be k'īmari p'aninepema chi abaipa nāiya jarasima chi mūra ĩri suak'abari bia: «Ak'ik'ari, chese».*

k'orea ĕpĕra ewari aba mimiai bima. Maamina olivojō mĕinepa uvajō itu pia chaupise, mĕiya olivo taa mĕinepa uvaba uru p'ananamĕrĕa».

⁷Mĕiya nak'ari chi Oveja Chak'epa mĕicha chi k'art'ade k'ara bada aba oet'aside, chi ĕpĕra jĭra chok'ae be k'ĭmari p'aninepema chi abaipa nĕiya jara bit'a ũrisima: «¡Chese!». ⁸Mĕmĕ ak'iside mŭra k'uarĕ bit'a unusima. Chi mŭra ĭri suak'abari bia «Chi Piuda» apatama. Chi ichi ome p'irria bia «Chi Piudaadarĕ P'anapatai» apatama. Tachi Ak'ĕrepa ĕchiĕ chi k'ĭmarinepema abaaĕ ĕarea peapade asima nĕi ĭjŭa ĕareaine. Mĕi ĕpĕerĕ peadayade asima ĕchia k'ĭruupik'a p'aninepa, jarradepa, k'idade p'aninepa ichiaba chi ĕnĕmararĕ mĕetĕ p'anĭrĕnepa.

⁹Mĕiya nak'ari chi Oveja Chak'epa mĕicha chi k'art'ade k'ara bada aba oet'aside mia unusima chi Tachi Ak'ĕre pedea jaratea p'ani k'orea peadaadarĕ jaore. ĕchi chi Tachi Ak'ĕre pae ne paateapatai pajĕne bik'ĕ p'anasisima. ¹⁰Nĕiya ĭbia jarasidama: «Jĕmĕirĕ Chipari, pi minachia pia bima, mĕinepa pi pedea piarĕpĕapi. ¿Sĕapae pia chi jĕi ĭjŭanepemarĕ nepira ak'ik'ari maapae ĭtiaima, tai peadada k'orea?»

¹¹Mĕirĕ neet'ĕ t'orra bit'a teasisima mĕi jĕnamĕrĕa. Maapae nĕiya jarasima: «Pik'ĕ ni p'anantĕi jĕma chi mĕra ũpĕarĕ Cristo pae pari mĕiapatairĕ peautadea, ĕpĕerĕpa ara mĕra peadada jĭra».

¹²Mĕiya nak'ari chi Oveja Chak'epa mĕicha chi k'art'ade k'ara bada aba oet'aside mĕine iurumia minachia ĭbia chesima. Chi imata p'ĕriosima, ĕpĕerĕ piuutade neet'ĕ p'aimĕ tachia jĭpata jĭra. Mĕinepa chi jedek'o p'urea oa jĭra k'obeesima. ¹³Chi ĭt'aripa k'ĕk'ĕi ĭjŭanea baesidama, higojĕ chichiak'ĕ nĕupa ĭbia p'ĕat'irupa baepiru jĭra. ¹⁴K'art'ara pira bi jĭra, chi pajĕ wĕpasima. Mĕinepa chi eya ĕarea, mĕinepa chi p'usade ĭjŭa ĕpia p'irra beada chi naa ichi beadamĕ p'aneenaĕ pasima. ¹⁵Maapae chi nĕi ĭjŭanepema chi poro jŭra jĭparĕ jĭ be, chi ĕchieri be, chi papakĕ be, chi ĭbia be, chi chaarea be, chi chipari pae pari mĕiapatairĕ mĕinepa chi chipari pae pari mĕĕianak'ĕ be eya uria bide mĕinepa p'ĕya uria be t'ĕena mĭrusidama. ¹⁶Nĕiya jarasidama: «Eya, mawara, tai ĭri baet'i. Tai mĕrat'i chi suak'a beeparĕ auk'arĕ bide suak'abari bia tai unupiemaapa, mĕinepa chi Oveja Chak'ea ĭtiapiemaapa. ¹⁷Chi ichia tachi ĭtai ewari waĭbia bi cheipi. ¿K'aipa mĕi choaima?»

Chi Tachi Ak'ĕre pae mĕiapatairĕ tau biiride tauchaada

7 ¹Mĕiya nak'ari mia Tachi Ak'ĕrepa ĭt'aripa peedairĕ k'ĭmari unusima. Chi nĕi ĭjŭane bai nip'anasima tejĕ ĭk'idĕ ĕchi k'ak'awĕ bai nip'ani jĭra. ĕchia chi nĕua jĕrap'et'apidaĕ pasima, nĕi ĭjŭane, chi p'usade ni pak'urude

pida. ²Tachi Ak'õrepa ãchiá jua chaarea teasima nái ijüa mãinepa p'usa árinamérá. Mãine mia unusima chi abai Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda chi imata ochiapari-depa cherut'a. Mãipa chi chok'ae bi Tachi Ak'õre señal bipari uru basima. Ichia Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairá k'imari p'ania nãiya jik'ua jarasima: ³«Nái ijüa árirát'i, chi p'usa sida, ni pak'uru sida mãi taipa chi Tachi Ak'õre pae mimiapatairã áarea ãchi tau biiride tauchaautadea».

⁴Mãine mia úrisima chi Tachi Ak'õrené tauchaa be jomasá p'anit'a. 144 mil p'anasidama. Mãi áarea Israeldeparãnepa chedada pasima. ⁵Israel warra Judadepa chedada doce mil p'anasidama. Rubenepa chedada doce mil p'anasidama. Gadepa chedada doce mil p'anasidama. ⁶Aserdepa chedada doce mil p'anasidama. Nep'talidepa chedada doce mil p'anasidama. Manasedepa chedada doce mil p'anasidama. ⁷Simeonepa chedada doce mil p'anasidama. Levidepa chedada doce mil p'anasidama. Isacaradepa chedada doce mil p'anasidama. ⁸Zabulonepa chedada doce mil p'anasidama. Josedepa chedada doce mil p'anasidama. Mãinepa Benjaminepa chedada doce mil p'anasidama.

**Ëpëerã chok'ará Tachi
Ak'õre k'irari be**

⁹Mãiya nak'ari mãicha k'ãmo-k'araa jira mia ëpëerã minachia

nibit'a unusima. Abai pida ãchi p'ue joisiadaé pasima. Ijüacha-pema, p'uuruchapema, ëpëerã awarairãchapema mãinepa pedeachapema mãma tuanasidama. Áarea neet'á t'ot'oa jã beasima, mãinepa ãchi sõpia p'aninepa ãchi juade meme k'irú uru p'anasima. Æchi bai nip'anasima chi suak'a beeparí auk'ará bi naa mãinepa chi Oveja Chak'e k'ede naa. ¹⁰Mãine áareairãpa nãiya ibia jarasidama: «¡Tai Ak'õre chi nái suak'a beeparí auk'ará bide suak'abari bipa mãinepa chi Oveja Chak'epa tai k'aripasidama!»

¹¹Mãine chi ëpëra jira k'imari chok'ae p'ani mãinepa chi chõarã veinticuatro p'ani chi suak'a beeparí auk'ará bimá jura p'anasima. Chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairã áarea ãchi ik'idá jura bai nip'anasima. Mãine áarea síraporode k'op'aneesidama, mãinepa chi suak'a beeparí auk'ará bi naa ãchi tau biiri ijüane k'op'aneenak'ari maapae Tachi Ak'õre minachia k'iriasidama. ¹²Nãiya jarasidama:

«¡Mãiya beese!^m Ewaricha Tachi Ak'õrea pia pedeadai p'anima ichi chi atepe bi përa,
ichi chi k'irisia atepe biëra, ichia ne áarea p'uepari përa, mãinepa minachia jua chaarea bi përa.
Ichiá sõpia biade adai p'anima mãinepa minachia

pia biade adai p'anima.
 ¡Māiya beese!»ⁿ

13 Maapae chōarā veinticuatro p'aninepema abai pida miá it'aa chiidisima:

—¿Jāirā neet'á t'ot'oa jĩ bet'a k'aima? ¿Sāmāipa chesidama?

14 Mia p'anoosima: “Piapuru k'awa bima”.

Māine ichia jarasima:

—Nāi ēpēerā chi k'aadeapema ewari minachia nemietá bidepema k'aripasima. Chi Oveja Chak'e oadepa āchi neet'á t'ot'oa sii p'anasidama. 15 Māipuru Tachi Ak'ōre suak'a beeparí auk'ará bi k'irari p'anima. Ást'á māinepa teamasi pida Tachi Ak'ōre tede ichi pae ne oopatama. Māi suak'a beeparí auk'ará bide suak'abari bi āchi ome baiپی.^o 16 Ewariaba pida waa jarrapisidaiwēma māinepa waa opisiadaiwēma. Imatapa māiya waa paaiwēma māinepa chi pisia sida waa āchi ĩri baiwēma. 17 Chi suak'a beeparí auk'ará bide Oveja Chak'epa āchi ak'ĩ baiپی. Āchi atewāipi chi pania tachi chok'ae bapi-parí t'ĩ nibimá māi todamērā. Māi ewaride Tachi Ak'ōrepa āchi tauba āarea p'oapiپی.

**Chi k'art'a k'ara bada
 k'aadea oet'aada**

8 1 Chi Oveja Chak'epa chi k'aadea k'art'a k'ara bada oet'aside, chi pajā miká k'ĩup'ea

beesima.^p 2 Māiya nak'ari mia chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā ichi naa bai nip'anit'a unusima. Ānimara k'achu siete āchiá teasima. 3 Māine māicha Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda chek'ari chi Tachi Ak'ōre suak'a beeparí auk'ará bi naa bai nibeesima. Ichi juade p'arat'u jājoa nee ooda aba uru basima chi incienso k'era pai k'orea. Abaipa ichiá incienso k'era minachia teasima Tachi Ak'ōre pae paamerá, chi Tachi Ak'ōre ēpēerā it'aa chiidimaa p'animisa. Ara māine ichia incienso k'era chi k'era paapatai ĩri paasima. 4 Chi ichi juade p'arat'u nee oodade incienso k'era paada nāri it'aa chi p'iumá Tachi Ak'ōremá wā nibasima, chi ēpēerāpa it'aa chiididada paara. 5 Māipuru chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda chi p'arat'u jítak'ari, ok'ĩtau chi incienso k'era paapataide jirip'ek'ari maapae chi p'arat'u ipirupisima. Chi ok'ĩtau ĩjũane bat'ak'oasima. Māipa pa ĩbia baesima, pa minachia iriterrea wā nibeesima, pa wiwirá bae nibeesima māinepa nāi ĩjũa ore nibeesima.

**Tachi Ak'ōrepa it'aripa
 peedairāpa ānimara
 k'achu chaadada**

6 Maapae chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā siete p'anipa oosidama āchi ānimara k'achu siete p'ani chaadai k'orea.

ⁿ7:12 Māiya beese. Griego pedeade nāiya bi bima: *amén*. ^o7:15 Āchi ome baiپی. Griego pedeade nāiya bi bima: *Tachi Ak'ōrepa ichi p'aru te āchi ĩri biپی*. ^p8:1 Miká. Griego pedeade nāiya bi bima: *media hora*.

Ānimara k'achu chaaparí (8:7)

7Chi naa bipa ichi ānimara k'achu chaasima. Māinepa t'ipí oa pará ará p'uerada nāi ijūanea baesima. Māipa nāi ijūa māinepa pak'uru perá estarik'a pait'ea paa-wāsima.⁹ Māinepa sirua āarea paawāsima.

8Māiya bak'ari māi ĩaripema Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa ichi ānimara k'achu chaasima. Ara māine eya minachia urua bi chi p'usadea bat'a peesima. Māipa p'usa perá estarik'a pait'ea oa papisima. ⁹Māine perá estarik'a pait'ea chi ānimara p'usade beada piusidama, māinepa perá estarik'a

pait'ea chi p'āp'orro māma nibada ārisima.

10Māiya nak'ari abai Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa ichi ānimara k'achu chaasima. Ara māine k'āk'āi waibia bit'a ĩpira jira urua bit'a it'aripa baechesima. Perá estarik'a pait'ea toeda māinepa chi to ek'aripa t'ī nibimá baesima. 11Māi k'āk'āi t'ī nāipi: “Asia Bī”. Chi baedamá chi pania āarea asia beesima. Māi panianepa ēpēerā minachia piusidama.

12Māiya nak'ari abai Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa ichi ānimara k'achu chaasima. Ara māine perá estarik'a pait'ea chi jedek'o māinepa chi imata estarik'a p'āriosima. Māinepa chi k'āk'āi sida perá ichiaba estarik'a p'āriosidama. Māipuru chi ewari māinepa teamasi perá estarik'a pait'ea p'āriosima.

13Māine mia it'aa ak'iside ũrisima nejōpí it'ī wāamarimaa bipa jik'ua jara bit'a:’ «¡Sōk'achia-daipi! ¡Sōk'achia-daipi! ¡Sōk'achia-daipi! Chi nāi ijūane tuanurā ēpēerā sōk'achia-daipi, Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā chi k'aadea ũpea p'anīpa āchi ānimara k'achu chaautade».

9 ¹Māiya nak'ari abai Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa ichi ānimara k'achu chaasima. Māine mia k'āk'āi nāi ijūanea baesit'a unusima. Māine abaipa

⁹8:7 Nāi ijūa. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māi newēma. Perá estarik'a pait'ea. Griego pedeade nāiya bi bima: *la tercera parte*. Māi pedeade versículo 7—12 pa bima. ¹8:13 Nejōpí it'ī wāamarimaa bi. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda*.

chi k'āk'āiya chi uria minachia bidepema eda wāpatai ewapari-t'a teasima. ²Chi uria minachia bidepema eda wāpatai ewaside, chi uriadepa it'aa jīara minachia chesima māi mēa nejarra paauta jīra. ⁵Māi jīarānepa āarea chi imata māinepa pajā p'āriosima. ³Māine chi jīaranepa sisi minachia ūumari chesidama nāi ijūanea. Tachi Ak'ōrepa chi sisi jua chaarea beepik'oasima ēpēerā k'aadamērā tusōrepa k'aaru jīra. ⁴Chi sisia jarasima ne k'irú māinepa pak'uru āirāpadade asima. Maawēapuru aba ēpēerā āchi tau biiride chi Tachi Ak'ōrene tauchaawēa beada k'aapik'oasima. ⁵Tachi Ak'ōrepa chi sisia ēpēerā peapadade aé pasima, maawēapuru jedek'o k'ak'o joesomapuru p'uapipadaade asima. Māi chi tusōrepa k'aada jīra p'ua basima. ⁶Māi ewaride chi ēpēerāpa piudai jiri-daipi, maamina piudaiwēma. Māi piarā piuda k'īria p'animina, māi piudaiwēma.

⁷Māi sisi mūra jīra beasima k'īruune wāpatai ateewāpatai jīra. Āchi porode jūra jīparí nee ooda jīra bit'a jī p'anasima. Ēpēra k'īra jīra p'anasima. ⁸Āchi puda ēpēra wēra puda jīra beasima. Āchi k'ida imama k'ida jīra beasima. ⁹Āchi k'ak'uade ne chaarea

bi jiorro ooda jī p'anasima. Āchi ĩk'arra jīk'ua basima mūrpa āchi carro minachia pīrabari k'īruune ateewāuta jīra. ¹⁰Āchi tu tusōre tu k'umia bi jīra beasima. Āchi tudepa k'aauta p'ue jedek'o k'ak'o joesoma āarea ēpēerā p'uapidayā p'anasima. ¹¹Māi sisi poro jūra jīparí jī bipa chi uria minachia bi ak'īparima. ^tIchi t'ī hebreo pedeade Abadón apatama. Griego pedeade Apolión apatama. ^u

¹²Chi naapema minachia mīanai jarada jōsima, maamina māicha ume p'anima. ^v

¹³Māiya nak'ari abai Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa ichi ānimara k'achu chaasima. Māine chi Tachi Ak'ōre k'īrari incienso k'era paateapatai nee ooda k'achu k'īmari p'aninepa abai pedea bit'a mia ūrisima. ¹⁴Chi pedeadapa chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa chi ānimara k'achu chaadá nāiya jarasima: «Chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā k'īmari p'ani ērase chi to waibia bi Éup'rate apataimá jī nibit'a». ¹⁵Ara māine ichia māi k'īmari p'ani ērasima chi nāi ijūane be perá estarik'a pait'ea k'enanamērā. ^wTachi Ak'ōrepa āchi uru basima ara māi āyone, ara māi jedek'ode, ara māi ewaride māiya k'enanamērā. ¹⁶Māine mia ūrisima abai pa jara bit'a chi papaká be chi mūrane wāpatairā dosciento millón p'anit'a.

^s 9:2 Mēa nejarra paauta jīra. Griego pedeade nāiya bi bima: *chi jiorro torbariparí jīra*. ^t 9:11 Māi sisi poro jūra jīparí jī bipa chi uria minachia bi ak'īparima. K'āp'ūra pedeade bi bima: *ángel del abismo*. ^u 9:11 Abadón...Apolión. Māi t'ī jara k'īria p'anima «Ne āarea āriparí». ^v 9:12 Māi chupuri p'ananaima jarada tachia unupatama Apocalipsi 8:13. ^w 9:15 Perá estarik'a pait'ea. Griego pedeade nāiya bi bima: *la tercera parte*. Ara māi jīra jara bima versos 18de.

¹⁷Chi mūra mia k'āmok'araade ununa nāiya beasima: āchi poro imama poro jīra beasima. Ichi it'aedepa azup're, nāri māinepa t'ipi urua che nibasima. Chi māi āchi ĩri suak'abari p'ananapa āchi k'ak'uade ne chaarea bi jī p'anasima. Māi ne chaarea bi p'urea t'ipi tau jīra basima, zap'iro mawara chi p'ap'ārā k'īrajā basima māinepa azup're mawara k'uarā basima.^x

¹⁸Chi mūra ok'arradepa t'ipi urua chedapa, nāri chedapa māinepa azup're chedapa chi nāi ĩjūane be perá estarik'a pait'ea k'enasima.

¹⁹Māi mūra chi mesārā chi it'aede māinepa chi tude beasima. Āchi tu taama jīra beasima. Māi chi tu poro pará bidepa ěpēerā k'aada-k'ari maapae peapachidama.

²⁰Chi ěpēerā māi māiya bada-depa piudadawēpa wapida āchia nemietá oodai māinepa tiorerāne ĩjāanai itu bidaé pasima. Juapa oodada sādo itu bidaé pasima: chi nee ooda, p'arat'a ooda, bronce ooda, mawara ooda māinepa pak'uru ooda mairā āarea itu bidaé pasima. Mairā āstu ununak'ama, ũrinak'ama, māinepa wānak'ama.

²¹Māinepa ěpēra mīa peapatai, waapēarā niipatai, tachi k'ak'ua-depa nemietá oopatai māinepa nechiapatai itu bidaé pasima.

**Tachi Ak'ōrepa it'aripa
peedapa k'art'a t'uya uru bada**

10 ¹Māiya nak'ari k'āmok'araa jīra mia Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda chi atepe bit'a

pajānepa edá cherut'a unusima. Ichi neet'á jīara jīra basima. Ichi poro ĩri iuma jūra basima. Ichi k'īra imata jīra urua basima. Ichi jīru t'ipi urua nibi jīra basima.

²Ichi juade k'art'a chak'e ewa uru basima. Ichi jīru juaraaripema p'usade t'ia nibasima. Jīru juawieripema ĩjūane t'ia nibasima.

³Maapae ichi imama arraapari jīra jik'ua biasima. Māiya biak'ari pa bari k'ak'o siete baesima. ⁴Pa bari k'ak'o siete baek'ari māi pa baedapa jaradat'a mia k'art'ade bii pasima. Māine pajāne mia pedea ũrisima nāiya jara bit'a: «Pa baedapa bari k'ak'o siete jarada mēra uru base. Māi k'art'ade birāse».

⁵Maapae chi mia ununa chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda p'usade māinepa ĩjūane t'ia nibipa ichi juaraaripema it'aa pajānea jirak'ari, ⁶Tachi Ak'ōre t'īne pedeasima. Ichia nāi ĩjūa, pajā māinepa p'usa māinepa māine nibee sida āarea ook'oasima. Māi Tachi Ak'ōre ewaricha chok'ae bi t'īne nāiya jarasima: «Tachi Ak'ōrepa jarada tāaraawēa bide jōma māiyaipi. ⁷Chi ichi pari pedeapatairā, ichiaba chi ichi pae pari mimiapatairāpi. Naena Tachi Ak'ōrepa āchiá jarapachima ichia k'awapiwēa bi k'aadea āarea māiyait'a. Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda chi k'aadeapemapa ānimara k'achu chaarude piarā jōma māiyaipi».

⁸Maapae chi pajāne pedea mia naena ũrinapa māicha nāiya

^x9:17 Zap'iro mawara. Griego pedeade nāiya bi bima: *jacinto nep'ono*.

jarasima: «Chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda jïru aba p'usade mãinepa jïru aba ijũane t'ia nibipa k'art'a chak'e ichi juade ewa uru bi atade wãse».

⁹Ara mãine chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peedamá wãk'ari mia idisima k'art'a chak'e teamẽrá. Ichia p'anoosima: «Jitase. K'ose. Pi it'aede jirrijõ jïra k'ũaa baiپی, maamina پی bide asia beeپی».

¹⁰Mãi k'art'a chak'e chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda juadepema jitak'ari k'osima. Mi it'aede jirrijõ jïra k'ũaa basima maamina k'ok'ari mi bide asia beesima.

¹¹Maapae miá jarasima: «Pia mãicha Tachi Ak'õre pari pedei bima p'uuru chok'ará mãiyai bi k'orea, tuacha mãiyai bi k'orea, pedeacha mãiyai bi k'orea, ya poro jïra jïparí jï p'anirã k'orea pida».

Chi êpëra ume p'anipa Cristo k'orea pedeadada

11 ¹Mãiya nak'ari abaipa pak'uru ne chaapatait'a miá teak'ari nãiya jarasima: «Tachi Ak'õre te minachia bit'a mãinepa chi Tachi Ak'õre pae ne ãnimara paateapatai chaade wãse. Mãinepa chi mãma Tachi Ak'õre minachia k'ïria p'anirã joisiase. ²Maamina chi Tachi Ak'õre te minachia bi ik'á tejã eda bit'a chaarãse, mãi mia chi mine ijãanak'apiirã teada përa. Æchia

chi Tachi Ak'õre p'uuru Jerusalén p'uedaipi jedek'o k'ak'o 42 bipari.³ Mãi ewaride mia êpëra ume tea peeipi mãirãpa mi k'orea pia pedeadamẽrá. Æchia neet'á sõp'ua p'anine jïpatai jïnak'ari maapae Tachi Ak'õre k'orea pedeadaiپی 1.260 ewari bipari».

⁴Chi nãi ijũanepema Chipari taade pak'uru olivo biiri ume p'anima mãinepa ipira ume p'anima. Mãi jara k'ïria bima chi ume p'anipa mi k'orea pedea p'anit'a. ⁵Chi abaipa ãchi nemietã oo k'ïria bipira, ãchi it'aedepa t'ipi urua cheipi ya mãirã nek'ïramã ãarea paa pedaiپی. Mãiya chi mãi nemietã oodayã p'anit'a ãarea peadaipi. ⁶Mãi chi êpëra ume p'ani Tachi Ak'õre pae pedeamaa p'anine chi pajã p'ue serradai p'anima, k'oe chepidaemaapa. Mãinepa pania oa p'ue papidai p'anima mãinepa ne minachia wawaria p'ue oodai p'anima nãi ijũa k'enanai k'orea ãchia k'ïria p'ani jïra.

⁷Maamina Tachi Ak'õre k'orea jõma pedeadak'ari mãi ãnimara mietã^z chi uria minachia bidepa chedapa ãchi k'ïruupik'oipi. Æchi p'uek'ari k'enaipi. ⁸Chi piudada chi Jerusalén p'uuru waibia bide bari beaiپی. Mãi p'uuru «Sodomaane» wa «Egitoade» apatama, mãma ãchi Chipari Jesú k'urusude barijira bidada përa. ⁹Êpëerã p'uuru-cha, pedeacha, êpëerã awaraicha mãinepa ijũacha mãirãnepemarãpa

³ 11:2 Griego pedeade nãiya bi bima: Æchia chi Tachi Ak'õre pae bi p'uuru t'ia p'ananaipi jedek'o bari k'ak'o 42 bipari. ^z 11:7 Mãi ãnimara mietã. Ak'ise Daniel 7.

11:4 Zak'aria 4:1-14.

chi piudada ak'idaipi ewari k'ak'o ūpeak'ari ya estarik'a. Chi piudada itu t'ibaripidaiwēma. ¹⁰Chi ēpēerā nāi ijūanepemārā chi piudada k'orea arapaapatama. Arapá p'aninepa ara āchicha ne pari teadaipi Tachi Ak'ōre pari pedeapatairāpa āchiá minachia mīapisida pēra. ¹¹Maamina ewari k'ak'o ūpea ya estarik'a pak'ari Tachi Ak'ōrepa āchi k'irapapisima. Chi k'irapamaa p'ani ununaanapa minachia p'erasidama. ¹²Maapae chi Tachi Ak'ōre pae pedeapatairāpa pajāne pedea ibia ūrisidama. Nāiya jarasima: «Nāma it'aa chet'i». Ara māine chi nek'iramaapa ak'i p'anine āchi it'aa pajānea jīarane wāsídama.

¹³Ara māine iurumia ibia chesima. Māipa Jerusalén p'uurude te minachia k'orap'et'ak'oasima. Ēpēerā siete mil^a piusidama. Ara māine chi chok'ae beadapa chi pajānepema Tachi Ak'ōrea chi wap'eapa ichi pia biade a jarasidama.

¹⁴Chi k'aadeapema minachia mīanai jarada jōsima, maamina chi k'aadeapema minachia mīanai jarada tāaraawēa bide cheipi.^b

**K'aadea ānimara
k'achu chaada**

¹⁵Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda sietedepema chi k'aadea bīpa ichi

ānimara k'achu chaasima.^c Māine pajāne chok'ará nāiya jīk'ua pedeasidama:

«Chi nāi ijūanepema poro jūra jīparí jī p'anirāpa āchi jua ek'ari naena uru p'anana, Tachi Chipari māinepa ichi Cristopa^d māi āarea āchi juade uru p'aneesidama».

Idiipa naa Tachi Ak'ōre ewaricha āareairā Chipari baipei.

¹⁶Maapae chi chōarā veinticuatro p'ani āchi suak'a beeparí auk'ará bide Tachi Ak'ōre k'irari sīraporode bedabari k'op'aneena-k'ari Tachi Ak'ōrea pia pedeasidama. ¹⁷Nāiya jarasidama:

«Tai Chipari, chi Ne Āarea P'ue Bi Tachi Ak'ōre, pi idi bīma, māinepa naena basima.^e

Pi jua chaarea waibia bi unupi bi pēra māinepa jōmāirā Chipari beeda pēra taipa pia biade a p'anima.

¹⁸Tuachapemārā pi ome k'īruusidama. Maamina pia itiai ewari chesima.^f Naapae pia piudaadarā itiaiipi.

Māine chi pi pae pari mimiapatairā, chi pi pari pedeapatairā, pi ēpēerā,

^a 11:13 Ēpēerā siete mil. Griego pedeade nāiya bi bima: *la décima parte.* ^b 11:14 Chi k'aadeapema minachia mīanai jarada cherude, ichiaba chi ānimara k'achu sietedepemanepa chaapi. Apocalipsi 8:13. ^c 11:15 Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda sietedepema chi k'aadea bīpa. K'āp'ūra pedeade bi bima *séptimo ángel.*

^d 11:15 Cristopa. Tachi K'aripaparí teai jarada. ^e 11:17 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade māinepa bi bima: *Māinepa chei bima.* ^f 11:18 Pia itiai ewari chesima. Griego pedeade nāiya bi bima: *Pi k'īruupi ewari chesima.*

pi wap'ea be chi atepa
berá mǎinepa k'aepea berá
pida pia nepia teaipí áchia
oodada jĭra.

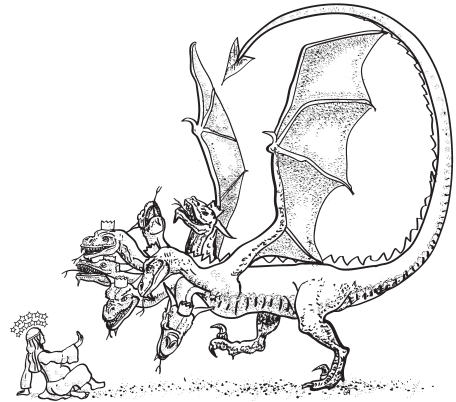
Maamina chi nǎi ĭjũane
nemietá oodada pia
k'enaipi».

¹⁹Maapae Tachi Ak'õre te mina-
chia bi pajãne bi ewasima. Mǎma
chi Tachi Ak'õrepa oopida baulte^g
mia unusima. Mǎine pa wiwirá
nibeesima, pa bae nibeesima,
mǎinepa minachia jĭk'ua bae
nibeesima. Nǎi ĭjũa ore nibe-
sima mǎinepa hielu k'oe jĭra bae
nibeesima.

Wěra Juanpa ununa

12 ¹Pajãne ne jara k'ĭria bet'a
unupisima. Mia unusima
wěrapa imata p'aru jĭra jĭ bit'a.
Nǎi wěra k'ĭra awara bima chi
Babilonianepema wěra k'achia
bi ome.^h Jedek'o ichi jĭru ek'ari
basima. Poro jũra jĭparí k'ák'ái
k'ak'o doce ooda jĭ basima. ²Mǎi
wěra biak'oa basima. Mǎi warra
t'õitea biěra mǎi p'uapa bia
basima.

³Maapae mǎicha pajãne ne jara
k'ĭria bet'a unupisima. Mia je p'urea
minachia bit'a unusima. Mǎi jepa
poro siete uru basima mǎinepa
k'achu diez uru basima. Poro jũra

*Wěra imata p'aru jĭra jĭ bi
ununa mǎinepa je p'urea
minachia bi ununa (12:1-3)*

jĭparí porocha jĭ basima. ⁴Ichi tu
jĭnap'et'aside k'ák'ái perá estarik'a
pajãnepa nǎi ĭjũanea baepisima.ⁱ
Mǎi je wěra warra t'õi k'orea bimá
bai nibeesima warra chak'e t'õruna
mii k'orea. ⁵Mǎine wěrapa imik'ĭra
warra t'õsima. (Mǎi warrapa ichi
jua chaareadepa jõma nǎi ĭjũane
berá ichi pedea oopiipi).^j Maamina
jepa mii naena Tachi Ak'õrepa mǎi
warra it'aa ateesima ichi suak'a
beeparí auk'ará bide suak'abari
bimá. ⁶Maapae wěra ĭjũa pania
newěa bimá mĭruwāsima. Mǎma
Tachi Ak'õrepa āarea oo uru
basima, 1.260 ewari ichi ak'ĭ uru
p'ananaměrá.

^g **11:19** Chi Tachi Ak'õrepa oopida baulte. Mǎi jara k'ĭria bima Tachi Ak'õrepa ichi pedea aba pedeadada pada, mǎi teayade ada pada āarea oosima. Chi ichidirá āarea ak'ĭ baparima, ne āarea tea baparima mǎinepa k'aripa baparima. Éxodo 16:33.

^h **12:1** Mǎi wěra jara k'ĭria bima piarǎpěa Israel p'uuru, chi Tachi Ak'õre itu bidak'airá, mǎinepa Tachi Ak'õrepa k'aripaparí teai jaradade ĭjãapatairá. Nǎi wěra k'ĭra awara bima chi Babilonianepema wěra k'achia bi ome (capítulo 17de).

ⁱ **12:4** Perá estarik'a. Griego pedeade nǎiya bi bima: *la tercera parte.* ^j **12:5** Ichi jua chaareadepa. Griego pedeade nǎiya bi bima: *Jiorropa oopiipi.* Salmo 2:7-9.

7 Māiŷa nak'ari Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda chi atepe bi Miguel apataipa chi ichi ome p'anirāpa chi je ome pajāne k'ĩruu p'anasima. Māinepa chi jederā paara k'ĩruu p'anasima. 8 Maamina chi je chi ichi lawari āarea p'anirāpa p'uedaé pasima. Māipuru āchi pajāne waa p'ue p'ananaé pasima. 9 Māine chi je waibia bi māinepa chi ichi lawari p'anana āarea nāi ijūanea bat'a peesidama. Māi je waibia bi māt'u chi chõarāena-pema taamapi. Chi t'ĩ Tiore māinepa Ānimara apatama.^k Ichia chi nāi ijūane be āarea sea uru baparima.

10 Māine mia ŷirisima aba chi pajāne jik'ua pedeamaa bit'a. Māipa nāiŷa jarasima:

«Idi Tachi Ak'õrepa ichi epēerāt'a k'aripamaa bima. Idi ichi jua chaareadepa jõmāirā chipari baiŷi māinepa ichidirā ichi juade baiŷi.

Cristo ichia Tachi K'aripaparí teai jaradapa āarea p'ueiŷi. Chi tachi ŷpēarā k'orea nemietá pedeparit'a pajānepa nāi ijūanea bat'a peesima.

Ichia āst'á māinepa teamasi Tachi Ak'õre k'ĩrari tachi ŷpēarā k'orea nemietá pedepachima.

11 Tachi ŷpēarāpa p'uesidama chi Oveja Chak'e oa ārinanepa māinepa ichia

pedeade piarā ijāa biade a bidepa.

Āchi piudai p'anine wap'eadae pasima, maawēapuru chi Cristo pari piudayá p'anasima.

12 ĩMāipuru chi āarea pajāne nibi arapaat'i!

Maamina chi nāi ijūane nibi māinepa chi p'usade nibi sõk'achiadaipi, tiore āchimá chesideepuru.

Tiorepa Jesú minachia tāaraa baiwē k'awa bi pēra minachia k'ĩruu bima».

13 Chi jepa ichi nāi ijūane amaa-sit'a k'awasi pēra, chi wēra ep'ē-sima chi warra t'õna pada chi māi nemietá ooyá. 14 Maamina jepa piawēa oopiemaapa Tachi Ak'õrepa wērá ik'arra ume tea-sima ijūa pania newēa bimá wāamari wāmērā. Māma Tachi Ak'õrepa ichi āyo ŷpeak'ari ya estarik'a chi jedepema ak'i uru bai k'orea āarea oo uru basima.

15 Māipuru chi jepa ichi it'aedepa pania to jīra cheŷisima chi māi wēra to barrea atewāmērā.

16 Maamina chi ijūapa chi wēra k'aripasima. Chi ijūa ewak'ari maapae āarea tosima chi jepa it'aedepa pania to jīra cheŷi bada-t'a. 17 Māipuru chi je minachia k'ĩruusima chi wēra ome. Ara māine chi wēranepa chedaadarā ome k'ĩruune wāsima. Māi chedaadarā chi Tachi Ak'õrepa oopi bi pedea oopatairāŷi, māinepa

^k 12:9 Griego pedeade *Tiore* jara k'ĩria bima «Chi waapēarā k'orea nemietá pedeparí». *Ānimara* jara k'ĩria bima: «tachi nek'ĩramá».

chi Jesucristopa jarateadade
ĩjãapatairãpi.

**Chi ãnimara mietá
p'usadepa ochiada**

13 ¹Mãiya nak'ari chi je chi p'usa ipude bai nibeesima.¹ Mãine ãnimara mietá chi p'usadepa ochiarut'a mia unusima. Mãi ãnimara chi poro siete mãinepa chi k'achu diez uru basima. Chi k'achucha porode jũra jĩpatai uru basima. Chi porocha tĩ k'achia Tachi Ak'õre k'orea bi basima. ²Mãi ãnimara mia ununa imama jĩra t'it'idia basima. Ichi jĩru ui jĩru jĩra basima. Ichi it'ae imama it'ae jĩra basima. Chi jepa mãi ãnimara chi nãi ijũa chipari jĩra papisima. Mãinepa ichi suak'a beeparí auk'ará bide suak'a-bari beepisima, chi nãi ijũane be ichi juade p'ue uru bamērã. ³Chi ãnimara poro aba bide k'õna uru basima. Mãinepa ichi perá piuiyá basima maamina chi k'õna jõma ani basima. ãarea nãi ijũane berãpa mãi k'orea minachia k'ĩrisiadak'ari, ichi ome wãsidama. ⁴Mãine ãchia chi je miak'ãe k'ĩriapachidama, ichi jua chaarea chi ãnimará teada pẽra. Mãinepa chi ãnimara k'ĩriapachidama. Nãiya jarapachidama: «¿K'ai jãĩ ãnimara jĩra p'anima? ¿K'ai jãĩ ome k'ĩruuima?» ⁵Tachi Ak'õrepa chi ãnimará ichit'u chi atepe biade itu

jarapisima mãinepa Tachi Ak'õre-t'a mietá biade apisima. Mãinepa jedek'o k'ak'o 42 chi nãi ijũane-pema ãarea p'uepisima. ⁶Mãine ichia Tachi Ak'õre k'orea k'achia pedepachima, ichi tĩ k'orea, chi Tachi Ak'õre bimaapema k'orea, mãinepa chi jõmãirã pajãne p'ani k'orea. ⁷Mãinepa Tachi Ak'õrepa jãĩ ãnimará ichidirã paara k'ĩruupik'ari chi animarãnea itu p'uepisima. Ēpẽerã awaraicha, p'uuruca, pedeacha mãinepa ijũacha, mãirã ichi jua chaareade bisima. ⁸Mãine chi nãi ijũane ãareairãpa mãi ãnimara minachia k'ĩriasidama. Nãi ijũa ooi naena ãchi tĩ chi Oveja Chak'e k'art'ade eda bi baé pasima. Mãi chi ewaricha chok'ae p'ananaí k'art'ade ãchi tĩ ãarea eda bi bima. ⁹Chi k'ĩiri pará bipa ũrise:

¹⁰ «Chi p'uek'oada eda serra bide ateewãnai bit'a, mãi piarã ateewãnait'a.

Chi k'ĩruuparí nek'odepa piui bi piarã nek'odepa piuiipi». Mãi k'orea Tachi Ak'õre ėpẽerãpa minachia ijãa p'aninepa minachia choadai p'anima.

Chi ãnimara ijũanepa ochiada

¹¹Mãiya nak'ari mia ãnimara awara ijũanepa ochiarut'a unusima. Mãi ãnimarapa chi k'achu ume uru basima oveja ãpia bipa k'achu ãpia uru bi jĩra. Maamina ichi je jĩra

¹13:1 *Je chi p'usa ipude bai nibeesima.* Griego pedeade chi eda waapẽarã k'art'ade bi bima: *Mi p'usa ipude nibeesima.* Chi eda waapẽarã k'art'ade mãi pedea bi bima 12:18.

13:10 *Jeremia 15:2; 43:11.*

pedeapachima. ¹²Chi ānimara ijūanepa ochiada jōma chi nāi ijūanepemārā chipari jīra beesima, ichiaba chi naapema ānimara jīra. Ichi jua chaareadepa ēpēerā chi naapema ānimara minachia k'īriapipachima. Māi ichi k'ōnanepa piui basimina, ya wapida chok'ae basima.

¹³Chi ānimara ijūanepa ochiadapa ne p'ue oodak'apī minachia oopachima. Ēpērapa ak'i p'animisa t'īpi tau urua bi it'aripa ijūanea chepipachima. ¹⁴Tachi Ak'ōrepa māi ijūanepa ochiadá ne p'ue oodak'apīit'a itu oopisima chi māi p'usadepa cheda t'īne.^m Māiya chi nāi ijūanepa ochiadapa chi nāi ijūanepemārā seasima. Ichia ēpēerā sādo jīra oopisima chi naapema ānimara k'īra jīra, chi nek'opa k'ō bada māi wapida piuwēa bi jīra.

¹⁵Tachi Ak'ōrepa chi ijūanepa chedá chi sādo chi naapema ānimara k'īra jīra bia ĩapa teapade asima.ⁿ Māiya pedea beek'ari, chi juapa oodada sādo k'īriana-wēa p'anit'a āarea itu peapipadaade asima. ¹⁶Māi awara chi ānimara ijūanepa chedapa āarea āchi juaraari wa āchi tau biiride tauchaapik'oasima. Chi ēpēerā minachia k'awa be, chi ēpēra ibiwēa be, māinepa chi erreara minachia uru be, chi erreara nea

be, chi chipari pae pari mimiapatairā, māinepa chi chipari pae pari mimianak'apiirā āchi juaraari wa tau biiride tauchaapipadaade asima. ¹⁷Abapuru chi tauchaa beadapuru p'ue ne atadai p'anasima māinepa p'ue ne netodai p'anasima. Māi tauchaa bi chi ānimara p'usadepa ochiada māi t'īpi wa chi t'ī numeropi. ¹⁸Māi numeropa k'ai jara bi k'awai k'orea k'īrisia minachia bai bima. Māi k'īrisia minachia bipa k'awai bima k'ai k'orea jara bit'a. Māi número ēpēra t'īpi. Ichi número nāipi: 666.

Chi ēpēerā 144 mil k'aridada

14 ¹Māiya nak'ari mia unusima chi Oveja Chak'e chi Sión p'uuru eya ĩri bai nibit'a. Ichi ome 144 mil p'anasima. Āchi tau biiride chi Oveja Chak'e t'ī māinepa āchi Ak'ōre t'ī bi uru p'anasima. ²Māine pajāne to pedea jīra pūa ūrisima, māinepa pa pedea jīra. Chi mia ūri bada arpa chaauta jīra auk'ará basima. ³Māine chi Tachi Ak'ōre suak'a beeparí auk'ará bi naa, chi ēpēra jīra k'īmari chok'ae p'ani naa māinepa chi chōarā 24 p'ani naa k'ari chiwīdit'a k'ari p'anasima. Abai pida māi k'ari p'ue k'awa-daé pasima. Chi māi abapuru 144 mil p'anirāpa, chi Tachi Ak'ōrepa k'aripa badapa māirāpuru k'ari

^m 13:14 Tachi Ak'ōrepa māi ijūanepa ochiadá ne p'ue oodak'apīit'a itu oopisima chi māi p'usadepa cheda t'īne. Māi pedea ichiaba nāiya bi bima: Tiorepa chi ānimara ijūanepa ochiadá ne p'ue oodak'apīit'a itu oopisima chi ānimara p'usadepa cheda t'īne.
ⁿ 13:15 Tachi Ak'ōrepa chi ijūanepa chedá chi sādo chi naapema ānimara k'īra jīra bia ĩapa teapade asima. Māi pedea ichiaba nāiya bi bima: Tiorepa ichi jua chaareapisima chi p'usadepa cheda ānimara jīra bi chok'ae bapimērā.

k'awa p'anasima. ⁴Māirā ēpēerā waidi wēra oodak'a pasima. Tachi Ak'ōremá māirā āpia pida nemietá newēa p'anasima. Āchia chi Oveja Chak'e ichi wārumá ichi ome wāpatama. Tachi Ak'ōrepa āchi nāi ijūanepema k'aripasima, ichi pae māinepa chi Oveja Chak'e pae p'ananamērā māi chi ne uuda naa chauda ichiá teapata jīra. ⁵Āchia mi aba pida sea jaradak'ama. Jarai-deepara nemietá aba pida newēma.

**Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda
ūpea p'anipa jaradada**

⁶Māiya nak'ari mia aba chi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda pajāne wāamari wā nibit'a unusima. Ichia chi pedea pia uru basima āarea ēpēerā jarai k'orea: ijūanepemarācha, ēpēerā awarai-cha, pedecha māinepa p'uuruha. Māi pedea ewaricha māiya bai-pi. ⁷Ichia nāiya jīk'ua jarasima: «Tachi Ak'ōre wap'eat'! Ichia pia biade a jarat'i, chi ichia itiai ewari cheda pēra. Ichia pia pedeat'i, chi pajā, ijūa, p'usa māinepa chi to ek'aripa t'i nibi ooda pēra».

⁸Māi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda māi ĩari chek'ari nāiya jarasima: «Babilonia p'uuru jōsima. Piarā āarea baesima. Māi p'uurudepemarāpa chi minachia k'īra p'era oo p'anipa tuachadepemarā abarik'a nemietá oopisidama uvaba topiuta jīra».

⁹Chi māi Tachi Ak'ōrepa pajā-nepa it'aripa peeda wānak'ari māi

k'aade aba wāamari chesima. Ichia nāiya jarasima: «Abaipa chi ānimara mietá bi minachia k'īriaipira māinepa chi sādo ara ichi jīra bi juapa oodada k'īriaipira, māinepa chi tauchaaparí tau biiride wa juade itu biipira, ¹⁰Tachi Ak'ōrepa k'īruupidepa māi ēpēra minachia piawēa oopii uvaba asia k'īruu bidepa tearu jīra. Māi ēpēerā jōma Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā k'īrari māinepa chi Oveja Chak'e k'īrari azup're uruapa māinepa t'ipi taudepa minachia mīa bai-pi. ¹¹Chi māi ēpēra minachia mīa bimá māi t'ipi tau k'īiwēa bai-pi, maawēapuru nāri minachia che nibai-pi. Chi abaipa chi ānimarane māinepa chi sādo juapa oodaada ara ichi jīra bi k'īriaipira, māi ĩapaawēa bai-pi. Māi ānimara t'ī itu tauchaapidada māirā p'ue āst'á māinepa teamasi ĩapaadawēa p'ananaipi». ¹²Māipuru Tachi Ak'ōre ēpēerāpa minachia ijāa p'aninepa chi ichia oopi bi pedea ũri p'ananai p'anima māinepa minachia choadai p'anima.

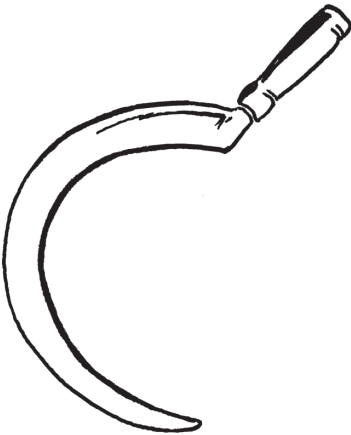
¹³Māiya nak'ari mia ũrisima pajāne abaipa nāiya jarasi-t'a: «K'art'ade nāiya bise: “Nāi idiipa naa pia p'anima chi Tachi Chiparide ijāa p'anine piudait'a”».

Māine ũrisima Tachi Ak'ōre Jaorepa nāiya jarasit'a: «Piarā āchi pia p'ananaipi. Āchi ĩapaade wānaipi chi minachia mīanana pada, chi āchia nepia oodada pada-depa minachia unupodoi pēra.»⁹

⁹ 14:13 Chi āchia nepia oodada padadepa minachia unupodoi pēra. Griego pedeade nāiya bi bima: Āchia nepia oodada āchi k'aade wānaipi.

**Tachi Ak'õrepa nāi
ijūane be itiai pada**

¹⁴Māiya nak'ari mia it'aa pajā-
nea ak'iside j̄ara t'ot'oa bit'a
unusima. Mia chi Ēpēra Warra
j̄ira bi chi j̄ara ĩri suak'abari bit'a
unusima.^p Chi porode chi j̄ura
j̄iparí nee oodat'a j̄i basima. Ichi
juade nek'o chi p'eedea bit'a uru
basima. ¹⁵Māine chi Tachi Ak'õre
te minachia it'ari bidepa aba chi
ichia it'aripa peeda ochiak'ari chi
pajānepa chi j̄ara ĩri suak'a badá
nāiya j̄ik'ua jarasima: «Chi ijūane
ne uudada āarea wará nibeesima.
Pichi nek'opa pude wāse, chi māi
pui ewari pasi pēra». ¹⁶Ara māine
chi j̄ara ĩri suak'a badapa chi
nek'odepa chi ijūa puk'ari maapae
āarea baasima.

Nek'o chi p'eedea bi (14:14-19)

¹⁷Maapae chi Tachi Ak'õre
te minachia pajāne bidepa aba
māicha chi ichia it'aripa peeda
ochiasima. Ichia pida nek'o chi
p'eedea bit'a uru basima. ¹⁸Māine
chi Tachi Ak'õre pae incienso
k'era paateapataidepa māi chi
pajāne bidepa māicha chi Tachi
Ak'õrepa it'aripa peeda chesima.
Ichiapuru urua uru baparima
chi t'ip̄i taude incienso k'era pai
k'orea. Nāiya j̄ik'ua jarasima chi
nek'o chi p'eedea uru bia: «Pichi
nek'odepa chi uva k'imi wará
nibit'a jāi ijūanepema t'iat'use,
māi uva wará nibidepa». ¹⁹Chi
Tachi Ak'õrepa it'aripa peedapa
ichi nek'odepa chi ijūa puk'ari,
maapae āarea chi uva k'imi baa-
k'ari maapae chi p̄eyajā joea
k'orodade bisima chi uvaba jui
k'orea. Māi chi Tachi Ak'õrepa
minachia itaiat'a jara k'iria bima.
²⁰Jerusalén p'uuru awara chi uva
pertiasima. Māi pertiasidaide
māmāipa oa minachia chesima.^q
Chi t'umá mūra k'idat'umá pa
basima.^r

**Tachi Ak'õrepa it'aripa
peeda siete p'anipa
minachia mīapidai k'orea**

15 ¹Mia māicha pajāne ne
jara k'iria bet'a unusima.
Māinepa chi ěpēerā chi māiya
k'awa k'irisidawēa p'aneesidama.
Pajāne chi Tachi Ak'õrepa it'aripa

^p 14:14 Ēpēra Warra j̄ira bi. Daniel 7:13. ^q 14:20 Oa minachia chesima. Griego pedeade nāiya bi bima: 1.600 estadia chesima. K'āp'ūra pedeade jara k'iria bima «chi teeso a 300 kilómetro basima». ^r 14:20 Mūra k'idat'umá. Griego pedeade nāiya bi bima: freno de caballo.

peedairã siete p'anasidama. Ñchi k'ak'awá ne uru p'anasidama chi ëpëerã miapidai k'orea. Tachi Ak'õrepa mãiya itiak'ari maapae ichi k'ĩruui pada jõma jõipi.

²Mãi awara mia p'usa jıra p'ap'árã tot'á bi urua nibit'a unusima. Mãi lawari ãarea chi ãnimara p'uedaadat'a bai nip'anasidama. Ñchia mãi ãni-marã mãinepa ara ichi jıra juapa oodada sãdoa pia pedea-daé pasima mãinepa ichi t'ĩ chi número bipidaé pasima. Ñchia chi Tachi Ak'õrepa teadat'a arpa juade uru p'anasima. ³Mãi arpa chaautade Moisé chi Tachi Ak'õre pae pari mimiaparí k'arit'a mãinepa chi Oveja Chak'e k'arit'a k'arimaa p'anasima. Nãiya k'arisidama:

«Tai Chipari, chi Ne Ñarea
P'ue Bi Tachi Ak'õre, pia oo
bi waibia bima.

Pia oo bi k'orea ëpëerãpa k'awa
k'ĩrisiadawëa p'anapatama.
Jõmãirã Poro Jıra Jĩparí Jĩ
bi, pia oo bit'a jĩp'a bima
mãinepa pi pedea aba
piarã bima.^s

⁴Tai Chipari, ¿k'aipa pi
wap'eawëa biwëma?
¿K'aipa pi chi atepe biade
aiwëma? Pit'u chi Tachi
Ak'õre paepuru bipi.
Tua ãareairã chedak'ari piá
pia pedeaipi, pia jĩp'a oo
bit'a unupida përa».

⁵Mãiya nak'ari mia pajãne ak'i-side chi Tachi Ak'õre tede chi eda p'aru ara ãpia eatia jıra bi ewa nibit'a unusima. ⁶Mãi tedepa chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairã siete p'ani chesidama. Ne mãipipatairã siete p'ani uru p'anasima. Lino k'osada neet'á t'ot'oa mãinepa achiterrea bit'a jĩ p'anasima. Chi ju k'ait'a nee oodapa p'ãjĩ basima. ⁷Mãine ëpëra jıra k'ĩmari chok'ae p'aninepema abaipa chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairã ãchicha p'arat'u jãjoa bi nee ooda teasima. Mãi p'arat'ut'a chi Tachi Ak'õre ewaricha chok'ae baparí k'ĩruu bi k'awapi bima.^t

⁸Mãine Tachi Ak'õre k'ĩrawãrea bidepa mãinepa ichi jua chaareadepa ichi tiida nãri minachia nibeesima. Mãipa aba pida mãi tede eda p'ue wãnaé pasima aba Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairã siete p'anipa chi minachia miapidaí pada mãi siete p'ani jõrunea.

**Chi k'aadeapema bari
k'ak'o siete mãipii bi**

16 ¹Mãine chi abaipa chi Tachi Ak'õre te pajãne bidepa jĩk'ua pedea bit'a mia ũrisima. Chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairã siete p'ania nãiya jarasima: «Chi p'arat'u jãjoa siete p'anine ne eda be weade wãt'ĩ ijũanea, Tachi Ak'õre k'ĩruupi bidepa nãi ijũa itiait'a mãiya

^s 15:3 Jõmãirã Poro Jıra Jĩparí Jĩ bi. Griego pedeade chi eda waapëarã k'art'ade bi bima: *Ëpëerã Tachi Ak'õrenepemará chipari wa ewaricha bi chipari.* ^t 15:7 Mãi p'arat'ut'a chi Tachi Ak'õre ewaricha chok'ae baparí k'ĩruu bi k'awapi bima. Griego pedeade nãiya bi bima: *Mãi p'arat'u jãjoea Tachi Ak'õre k'ĩruu bidepa ipiru bima.*

unupidai k'orea». ²Ara māine Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda aba wāk'ari maapae chi p'arat'u jājoa bide eda bit'a ijũanea wea peesima. Chi ānimara mietá bi t'ĩ tau biiride wa juade bi uru be māinepa chi ānimara jĩra bi juapa oodada sādo minachia k'ĩriapa-tairā, āchi aida mietá miak'āe jítak'oasidama.

³Māiya nak'ari chi abai Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda chi p'arat'u jājoa bide uru bada p'usadea wea peesima. Māinepa chi p'usa oa pasima. Ēpēra peadada oa jĩra beesima. Māine chi ne p'usade chok'ae beada āarea piusidama.

⁴Māiya nak'ari chi abai Tachi Ak'õrepa it'aripa peedapa toedá māinepa chi to ek'aripa t'i nibideā āarea wea peesima. Māipa āarea oa pasima. ⁵Māine mia ūrisima chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peedapa, chi pania āarea ua bipa nāiya jara bit'a:

«¡Pit'u chi Tachi Ak'õre piarāpēapi! Pi idi bima, māinepa naena basima. Pi jĩp'a biēra, ēpēerā āarea itiasima.

⁶Āchia pi ēpēerā māinepa chi pi pari pedeapatairā oa āripisidama.

Māipuru idi pia āchiá oa topimaa bima āchia nemietá oodada jĩra».

⁷Māine chi māi incienso k'era it'ari bi paateapataidepa mia ūrisima abaipa nāiya jara bit'a: «Tai Chipari, tai Ak'õre chi ne āarea p'ue bi, pia ara

pi piarāpēanepa āarea jĩp'a itiaparima».

⁸Māiya nak'ari abai Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda ichi p'arat'u jājoa bide uru bada chi imata ĩri wea peesima. Māipa imata ibia jērat'ĩupisima ēpēerā paamērā. ⁹Tachi Ak'õre k'orea k'achia pedeapachidama āchi pisiapa minachia paa bidepa, māi ichiapuru minachia mĩapi biēra. Maamina chi nemietá oodai itu bidaé pasima, māinepa mi āpia pida Tachi Ak'õret'a chi atepe piipará biade adaé pasima.

¹⁰Māiya nak'ari abai chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peedapa chi ichi p'arat'u jājoa bide uru bada chi ānimara suak'a beeparí minachia bide ĩri āarea wea peesima. Ara māine chi ānimarapa chi ichi p'ue bi ijũa āarea p'āriosima. Māine chi p'uapa āchi k'ĩrame k'aasidama. ¹¹Chi aida p'uapa māinepa chi āchi mĩanana k'orea, chi Tachi Ak'õre pajāne bi k'orea k'achia pedeapachidama. Maamina āchia nemietá oopatai itu bidaé pasima.

¹²Māiya nak'ari abai chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peedapa chi ichi p'arat'u jājoa bide uru bada Éup'rate to waibiade wea peesima. Ara māine to p'oasima chi imata ochiaparieridepema poro jũra jĩparí jĩ p'anirā k'ĩruune cheutade pia p'asadamērā.

¹³Māinepa mia jaore ũpea mietá tobio jĩra bet'a unusima. Abai chi je it'aedepa ochiasima. Ya abai ānimara it'aedepa ochiasima. Māinepa abai ochiasima

chi piarã Tachi Ak'õre pari pedea-pariwẽ it'aedepa.¹⁴ Mãirã chi ãnimara mietaarã jaorerãpa ne p'ue oodak'apí minachia oopachidama. Mãinepa chi tuachadepe-marã poro jũra jĩparí jĩ p'anirã jarade wãsidama Tachi Chipari ome k'ĩruune wãnamẽrá, Tachi Ak'õre chi Ne ãarea P'ue Bipa itiai ewaride.¹⁵⁻¹⁶ Achia chi hebreo pedeade Armagedón apatai ijũanea chi poro jũra jĩparí jĩ p'anirã atewãsidama.

«Tãu parã p'anat'í! Mi nechia-parí jĩra cheipi, chi mãi abai pida ni p'aniwẽne. Pia p'ananaipi chi mãi mi ni p'anirãpa mãinepa chi ãchi neet'á oo uru p'anirãpa. Mãiya p'ue ãk'adá wãnaiwẽma mãinepa k'ĩra p'eradaiwẽma».

¹⁷Mãiya nak'ari chi k'aadea sietedepema Tachi Ak'õrepa it'aripa peedapa ichi p'arat'u jãjoa bide uru bada it'ipa eudã bidea wea peesima. Ara mãine chi Tachi Ak'õre te suak'a beeparí auk'ará bidepa jĩk'ua biasima: «ãarea jõsima». ¹⁸Ara mãine pa ibia wiwirã nibeesima, ibia irria wã nibeesima, pa ibia bae nibeesima, mãinepa iurumia ibia wãsima. Nãiya Tachi Ak'õrepa epẽra oo basiedapema ewariaba pida mãiya iurumia ibia wãk'a pasima. ¹⁹Chi p'uuru waibia bi bari k'ak'o ũpea ãarea t'odochoapisima. Mãinepa jõma

nãi ijũanepema p'uuru baewã-k'oasidama. Tachi Ak'õrepa Babilonia p'uuru waibia bidepema k'ĩrisiasima, mãi itiai k'orea. Ichi k'ĩrupidepa mãi p'uuru minachia itiasima uvaba minachia asia bi topi bi jĩra. ²⁰Mãi iurumianepa chi p'usade ijũa apia p'irra be mãinepa chi eya ãarea wẽpapik'oasima. ²¹It'aripa k'oe tau p'eya waibia k'ojada jĩra chi epẽra ĩri bae nibeesima. Mãi k'oe tau k'ojada cien libra wãyá chik'ia basima.¹ Mãi k'oe tau k'ojadapa chi epẽerã minachia mĩapiipachi pẽra, Tachi Ak'õre k'orea k'achia pedepachidama.

**Chi wẽra k'achia bi
Juanpa ununa**

17 ¹Chi Tachi Ak'õrepa it'aripa peedairãnepema aba bipa chi p'arat'u jãjoa be siete uru bada mimá chek'ari maapae nãiya jarasima: «Wãnama. Mia unupiipi sãmaasã Tachi Ak'õrepa chi wẽra k'achia bit'a itiait'a. Mãi “wẽra chi to minachia berãk'á suak'abari baparipi?”. ²Nãi ijũanepema poro jũra jĩparí jĩ p'anirãpa ichi ome nemietã oopachidama. Mãinepa mãi wẽrapa nemietã oo bit'a unu p'ani pẽra, ichiaba nãi ijũanepemarãpa ara mãiya oopachidama ãchi uvabapa piu p'ani jĩra».

³Ara mãine Tachi Ak'õre Jaoredepa bide Tachi Ak'õrepa

¹⁴ 16:13 Chi piarã Tachi Ak'õre pari pedea-pariwẽ. Mãi chi ãnimara ijũanepa chi naa chedapi. Apocalipsi 13:11-18. ¹⁵ 16:21 Griego pedeade nãiya bi bima: talento aba. K'ãp'ũra pedeade bi bima *cuarenta kilos*.

16:15-16 Mateo 24:43-44; Luca 12:39-40; Apocalipsi 3:3.

it'aripa peedapa mi ijūa pania newēa bidea atesima. Māma mia unusima wēra ānimara mietá māinepa p'urea bi ĩri suak'abari bit'a. Chi ānimara k'ak'uade t'ĩ miak'āe bi basima. Māipa Tachi Ak'ōre k'orea k'achia pedea basima. Poro siete māinepa k'achu diez uru basima. ⁴Māi wērapa neet'á chi arena k'ĭra māinepa p'urea bit'a jī basima. Nee ooda auk'ará be, mawara neepia be māinepa ne achiterrea be^w jī basima. P'arat'u jājoa bi nee ooda ichi juade uru basima. Māi p'arat'u jājoa bi nejōma Tachi Ak'ōrepa k'ĭriak'ai māinepa jōma māi wērapa k'ĭra p'era oo bīpa ipiru basima. ⁵Ichi tau biiride t'ĩ aba tachia ūrinak'apí bi uru basima. Nāiya bi basima:

«Mi Babilonia chi p'uuru minachia bīpi. Mi wērarā k'achiarā naepi, māinepa chi āarea nāi ijūane Tachi Ak'ōrepa k'ĭriak'apí naepi».

⁶Māi ak'iside k'awasima māi wēra ēpēerā Tachi Ak'ōreneerā oa torudepa piu basit'a, chi Jesude ijāapatairā peadada oapa.

Mia māi wēra unuk'ari, waa k'awa k'ĭrisiawēa beesima. ⁷Māine Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa miá nāiya idisima: «¿K'āre k'orea k'awa k'ĭrisiawēa bīma? Māi wēra k'orea tachia ūrii p'anit'a māinepa chi ānimara mietá bi chi māi ĩri suak'abari bi k'orea mia k'awapiipi. Ichiaba chi ānimara poro siete uru bi māinepa k'achu diez

uru bi k'orea k'awapiipi. ⁸Chi pia ununa ānimara mietá bi naena chok'ae bada, idiapae newēma, maamina ewariaba chi uria minachia bidepa cherude, Cristopa māi itiaipi. Nāi ijūanepemarāpa māi ānimara unuutade k'awa k'ĭrisiadawēa p'aneenaipi. Nāi ijūa ooi naena āchi t'ĩ chi ewaricha chok'ae p'ananai k'art'ade biwēa basima.

⁹»Chi pia ununa ūrii k'orea ne minachia k'awa bai bīma. Chi ānimara poro siete p'ani māipa jara k'ĭria p'anima chi eya k'ak'o siete. Māi siete eya ĩri chi wēra nemietá bi suak'abari bīma. ¹⁰Ichiaba māi poro siete p'ani jara k'ĭria bīma poro jūra jīparí jī p'anirā k'ak'o siete p'ani. Māi siete poro jūra jīparí jī p'anirānepema joesoma piusidama. Chi mairānepema abapa ēpēerā ichi juade wapida uru bīma. Māinepa chi abai waidi chewēa bīma. Maamina ichi cherude poro jūra jīparí jī bi beeimina tāaraa baiwēma.

¹¹Chi ānimara mietá bi naena bada maamina waa newēma, māit'u awara poro jūra jīparí jī bi cheit'a jara k'ĭria bīma. Ichi māi siete poro jūra jīparí jī p'anirānepemapi. Cristopa ichi ewaricha itiaipi.

¹²»Chi pia k'achu diez ununa jara k'ĭria bīma poro jūra jīparí jī p'anirā diez p'anit'a. Āchi waidi poro jūra jīparí jī p'anirā padawēma. Maamina chi ānimara mietá bi poro jūra jīparí

^w 17:4 *Ne achiterrea be.* Griego pedeade nāiya bi bīma: *perlas.*

jĩ bi parude āchi sida poro jūra jĩparí jĩ p'anirā padaipi. Maamina tāaraanaiwēma.^x ¹³ Māi diez poro jūra jĩparí jĩ p'anirāpa abarik'a k'irisia p'ananaipi. Āchi tua māinepa āchi jua chaarea bit'a chi ānimara juade bidaipi. Chi ānimarapa jararut'a āchia oodaipi. ¹⁴ Māine āchi Oveja Chak'e ome k'iruunaipi. Maamina chi Oveja Chak'epa āchi p'ueipi ichi jōmāirā poro jūra jĩparí jĩ p'anirā k'aepēra chi Atepe Bi pēra, māinepa jōmāirā chiparirā k'aepēra chi Atepe Bi pēra. P'ue-rude chi ichide minachia ijāa p'ani ichi ome p'ananaipi. Āchi t'ĩk'ari maapae jiri atasima».

¹⁵ Maapae Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa miá nāiya jara-sima: «Wēra k'achia bi suak'abari bimá pia to wawaria unusima. Māi to wawaria p'anirāpa jara k'iria bima p'uuruča, ijūacha māinepa pedeča. ¹⁶ Chi pia diez k'achu ununapa māinepa chi ānimara mietá bipa māi wēra k'achia bi unuamaanaipi. Māi-puru jōma ichia uru bit'a ēemari-naipi. Āarea āk'adá bidaipi. Āchia ara chi wēra k'ak'ua k'odaipi māinepa paa peedaipi. ¹⁷ Tachi Ak'ōrepa māi diez poro jūra jĩparí jĩ p'anirā sōne bisima ichia k'iria bi jira oodamērā. Māi k'orea abarik'a k'irisia uru p'ananak'ari āchi ānimara mietá bi juade bidaipi aba Tachi Ak'ōrepa jarada jōma

māiyarunea. ¹⁸ Chi pia ununa wēra k'achia bi p'uuru waibia bi jara k'iria bima. Māi p'uurude-pema poro jūra jĩparí jĩ bipa chi waapēarā tuachadepema poro jūra jĩparí jĩ p'anirā ichi juade uru bima».

Babilonia p'uuru baeda

18 ¹ Māiya nak'ari mia Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda unusima pajānepa edá cheru-t'a. Māi chi minachia k'awa bi pasima. Ichi achiterreapa nāi ijūa āarea jērat'ūsima. ² Ichia nāiya jĩk'ua jarasima:

«¡Babilonia p'uuru minachia bi baesima! ¡Piarā āarea baesima! Ēpēerā newēma, maawēapuru jaore mietaarā māma p'anapatama.

Jōma jaore mietá be māma p'anapatama. Jōma ipana Tachi Ak'ōre k'irari mietá be māma p'anapatama.»

³ Māi p'uurudepemarāpa chi minachia k'ira p'era oo p'anit'a tuachadepemarā ara māiya nemietá oopisidama uvaba topiuta jira.

Tuachadepema poro jūra jĩparí jĩ p'anirāpa ara māiya oopachidama wēra k'achia bi ome k'āiuta jira. Chi nāi ijūanepema neet'á atapatairā ibia pasidama

^x 17:12 *Tāaraanaiwēma*. Griego pedeade nāiya bi bima: *Hora abapuru poro jūra jĩparí jĩ p'anirā padaipi*. ^y 18:2 Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade nāi sida bi bima: *Āarea ānimara Tachi Ak'ōre k'irari mietá be māma p'anapatama*.

māi p'uurudepemarāpa
neet'á minachia ata k'irisa
p'anana pēra».

⁴Maapae mia ūrisima abaipa
pajānepa nāiya jararut'a:

«Mi ēpēerā, Babilonianepema
āyá wāt'i jāi
p'uurudepemarāpa nemietá
oo p'ani jīra oopidaemaapa.

Māiyara Tachi Ak'ōrepa
jāi p'uuru itiarude māra
itiaiwēma.

⁵Jāi p'uurudepemarāpa
minachia nemietá oo
p'anima. Mawara abai ĩri
p'ā nibi jīra āchi nemietá
waa pajāne barisima.

Jōma āchia nemietá oodada
Tachi Ak'ōrepa k'irisia
atuawēa bima.

⁶Jāi p'uuru piawēa oot'i
waapēarā piawēa oodada
jīra.
Waapēarā piawēa oodada jīra
ara māiya bari k'ak'o ume
piawēa oot'i.

Jāi p'uurudepemarāpa
waapēarā piawēa oodada
pēra, bari k'ak'o ume itiat'i,
uvaba asia topiru jīra.

Māipuru ichi bari k'ak'o ume
piawēa oot'i uvaba asia
bari k'ak'o ume tearu jīra.

⁷Jāi p'uuru minachia mīapit'i
māinepa minachia
sōk'achia beepit'i,
āchi p'uuru chi minachia
biade a p'ani pēra māinepa
nepia uru p'aniane a p'ani
pēra.

Jāi p'uuru nāiya k'irisia
bima: «Mi chi atepe
minachia k'awa bi wēra, chi
suak'a beeparí auk'ará bide
suak'abari bi jīra bima.
Mi p'ētá jīra biwēma. Mi
sōk'achia baiwēma».

⁸Māiya k'irisia bi pēra
ewari aba bide jāi
p'uurudepemarā
sōk'achiapa jēanaipi,
jarrapa piawēa tuananaipi
māinepa āarea piudaipi.
Tachi Ak'ōre Chipari jōma
p'ue bipa ak'irude jāi
p'uuru paaipi».

⁹Jāi p'uuru ome chi tuachade-
pema poro jūra jīparí jī p'anirāpa
nemietá oopachidama awarairā
ome k'iranejasia oouta jīra.
Māinepa jāi p'uurudepemarāpa
nepia minachia uru bidepema
atadada pēra ibia p'aneesidama.
Māi k'orea jāi p'uuru paa nibi
nāri unuutade jēanaipi. ¹⁰Wap'ea
p'ananaipi Tachi Ak'ōrepa Babi-
lonia p'uuru itiaada jīra āchi sida
itiaipi. Māi k'orea t'imiipa ak'i
p'anine nāiya jaradaipi:

«jMiachupuri, miachupuri
Babilonia p'uuru minachia
bi ne wawaria oo bada pēra!
Tachi Ak'ōrepa jāi p'uuru
isapea itiasima».

¹¹Nāi ijūanepema ne netopatairā
māi p'uuru k'orea jēanaipi āchi
neet'á ne netopatai pada waa chi
māia netodai newē pēra. ¹²Māi
p'uurude ne āarea netopachidama:
nee, nee jīra be,^z mawara neepia

^z 18:12 *Nee jīra be.* K'āp'ūra pedeade bi bima: *plata.*

be, neet'á neepia be, lino p'aru, seda p'aru, p'aru chi molau be, p'aru p'urea be, pak'uru p'iumá be, elep'ante k'ida ne ooda, pak'uru neepia be ooda, bronce ooda, jiorro ooda, mǎinepa marmol mawara ooda mǎi netopachidama.^a 13 Mǎinepa pak'uru e p'iumá be,^b nejōma p'iumá be, āp'o k'era, mirra k'era, ne k'era, uvaba, olivo taa, harina chi piipará be, trigo, p'ak'a, oveja, mūra mǎinepa carreta netopachidama. Ēpēerǎ sida netopachidama, āchi chipari pae pari mimiapatairǎ padamērǎ. 14 Jōma mǎi netopatairǎpa nǎiya jaradaipi: «Nejōma jāi p'uurupa k'iria bada waa nea beesima. Chi erreara minachia uru bada mǎinepa nepia k'ede minachia uru bada sida āarea jōsima. Waa mǎiya atadaiwēma». 15 Piarǎ mǎmá nejōma netode wǎ p'anana minachia ibia pasidama. Āchia wap'ea p'ananaipi Tachi Ak'ōrepa mǎi p'uuru itiada jīra āchi sida itiait'a. Mǎi k'orea t'imiipa ak'i p'anine nǎiya jēanaipi: 16 «ǎMiachupuri, miachupuri jāi p'uuru minachia bi pēra! Jāi p'uuru wēra lino p'aru chi piipará bit'a k'ak'apia bi jīra jī basima. P'aru chi molau bit'a mǎinepa p'urea bit'a k'ak'apia bi jīra jī basima. Nee oodat'a, neet'á neepia bit'a mǎinepa mawara

neepia k'edet'a k'ak'apia bi jīra jī basima.^c 17 Maamina jāi p'uurudepemarāpa nepia uru p'anana isapea jōsima». Jōma p'āp'orro chiparirāpa, p'āp'orrode wǎpatairāpa, p'āp'orrode mimiapatairāpa mǎinepa p'usade mimiapatairǎ pida t'imiipa ak'i tuananaipi. 18 Mǎi p'uuru paa nibi nāri unuutade nǎiya jīk'ua jaradaipi: «ǎSāi p'uuru jāi p'uuru bada jīra bima?» 19 Sōp'uapa^d nǎiya jīk'ua jēanaipi: «ǎMiachupuri, miachupuri jāi p'uuru minachia bada! Jāi p'uuru ne minachia uru bada pēra, chi p'āp'orro uru be jāma ibia p'aneesidama. Maamina jāi p'uuru isapea āarea jōsima. 20 ǎJōma pajāne be arapaat'i jāi p'uuru jōna pēra! Ēpēerǎ Tachi Ak'ōreneeerǎ, Jesupa peedairǎ mǎinepa Tachi Ak'ōre pari pedeapatairǎ arapaat'i. Tachi Ak'ōrepa jāi p'uuru itiasima, mǎra piawēa ooda pēra». 21 Maapae Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda chi atepe bīpa mawara waibia k'ūruma minachia bit'a atak'ari p'usadea jirat'aasima. Mǎiya oorude nǎiya jarasima:

^a 18:12 *Elep'ante k'ida*. K'āp'ūra pedeade bi bima: *marfil*. ^b 18:13 *Pak'uru e p'iumá be*. K'āp'ūra pedeade bi bima: *canela*. ^c 18:16 *Neet'á neepia bi*. K'āp'ūra pedeade bi bima: *perla*. ^d 18:19 *Sōp'uapa*. Griego pedeade nǎiya bi bima: *āchi poro ĩri yooro jora p'osidama*.

«Māi mawara p'usadea
jirat'aada jīra Babilonia
p'uuru minachia bi isapea
āarea jōipi. Māi p'uuru waa
ununaiwēma.

22 Māma arpa, siru māinepa
ānimara k'achu chaa
p'anana sida waa
ūrinaiwēma. Ēpēerā
k'ari p'anana sida waa
ūrinaiwēma.

Māma ne oopatairā waa
ununaiwēma. K'ūruma
pedea waa ūrinaiwēma.

23 Māma ĩpira urua waa
ununaiwēma. K'ima
atautade arapaapatai tede
waa ne oo p'anit'a waa
ūrinaiwēma.

Chi māmapema ne
netopatairā nāi ĩjūane
minachia ibiarā pasidama.
Chi māmapema jaipantarāpa
tuachapemará āarea
seapachidama.

24 Tachi Ak'ōre pari
pedeapatairā peadada
k'orea, ēpēerā Tachi
Ak'ōreneerā peadada k'orea
māinepa āarea nāi ĩjūane
peadada k'orea māi p'uuru
nepira parā beesima».

**Pajāne p'anirāpa Tachi
Ak'ōrea pia pedeadada**

19 ¹Māiya nak'ari mia pajāne
chok'ará nāiya pedea
p'anit'a ūrisima.

«ĴTachi Ak'ōrea pia pedeadai
p'anima!^e Ichiapuru ēpēerā

k'aripa bima. Ichit'a chi
atepe bima māinepa chi
jua chaarea bima.

² Ara ichi piarāpēanepa āarea
jĴp'a itiaparima. Wēra
nemietá ooparí pada chi
māi tĴ p'oa bada itiasima,
nemietá oo bidepa āarea
nāi ĩjūanepemará abarik'a
nemietá oopida pēra.

Tachi Ak'ōrepa māi wēra
itiasima, chi ichi pae pari
mimiapatairā k'enana
k'orea».

³ Māicha nāiya jĴk'ua
jarasidama:

«ĴTachi Chiparia pia
pedeadai p'anima! Jāi
p'uuru paawāmaa bi nāri
ewaricha nibaipĴ».

⁴ Māine chi veinticuatro chōarā
māinepa ēpēra jīra k'imari
chok'ae p'ani siraporode bari
k'op'aneesidama Tachi Ak'ōre
k'Ĵrianai k'orea. Tachi Ak'ōre
ichi suak'a beeparí auk'ará bide
suak'abari bide āchia nāiya pia
pedeasidama:

«ĴMāiya beese! ĴTachi
Chiparia pia pedeadai
p'anima!»

⁵ Māinepa mia ūrisima Tachi
Ak'ōre suak'a beeparí auk'ará
bidepa abaipa nāiya pedearut'a:

«ĴJōma chi Tachi Ak'ōre pae
pari mimiapatairāpa, Tachi
Ak'ōrea pia pedeat'Ĵ!
ĴMachi, chi Tachi Ak'ōre
wap'ea berāpa, ichiá pia
pedeat'Ĵ! ĴChi atepe berāpa

^e 19:1 Tachi Ak'ōrea pia pedeadai p'anima. Griego pedeade nāiya bi bima: *aleluya*.

māinepa chi k'aepea berã
pida pia pedeat'ì!»

**Oveja Chak'e
miak'ãipatai ewari**

⁶Maapae chok'ará jĭk'ua pedea
p'ani mia ũrisima. Mãi to pedea
jĭra pŭa nibi jĭra basima māinepa
pa pedea minachia baeru
jĭra basima. Āchia nāiya jara
tuanasidama:

«ĭTachi Chipari pia bima!
ĭTachi Chipari chi Ne Āarea
P'ue Bipi! ĭIchit'a jōmãirã
Chiparipi!

⁷ĭArapaadaipi! ĭArapaadaipi!
Ichit'a chi Atepe biade
adaipi, chi Oveja Chak'e
miak'ãipatai ewari cheda
përa. Ichi k'ima pai bi
k'ak'apiasima.

⁸Tachi Ak'õrepa lino
p'aru t'ot'oa ũucho
ũuchoa bidepa ichi
k'ak'apiapisima).

(Mãi lino p'arupa jara k'ĭria bima
chi ĕpëerã Tachi Ak'õrenerãpa ne
jĭp'a oopatai).

⁹Tachi Ak'õrepa it'aripa pee-
dapa miã jarasima: «K'art'ade
nāiya bise: “ĭOveja Chak'e mia-
k'ãipatai ewari nek'opataimã
chi t'ĭnaanãirã minachia pia
p'anima!”» Mãinepa jarasima:
«Mãi piarã pedea Tachi Ak'õrepa
jaradapi».

¹⁰Ara mãine mi chi Tachi
Ak'õrepa it'aripa peeda jĭru k'ait'a

sĭraporode bedabari k'obeesima
ichia pia pedei k'orea. Maamina
ichia miã jarasima: «Jãiya oorãse,
mãipari Tachi Ak'õreapuru pia
pedease. Mi Tachi Ak'õre pae pari
mimiaparipi, pi jĭra mãinepa chi
Jesupa jarateada ĭjãa berã jĭra».

Jesupa jarateada Tachi Ak'õre
Jaorepa chi ichi pari pedeapatairã
pedeapiparima.^f

Chi mŭra t'ot'oa ĭri cheda

¹¹Mãiya nak'ari mia unusima
pajãne eda wãpatai ewa nibi.
Mãiya bide mŭra t'ot'oa bit'a che-
sima. Mãi mŭra ĭri suak'abari bit'a
Chi Ichia Jarada Jĭra Abarik'a
Oo Biade apatama mãinepa Chi
Piarãane apatama. Ichia ĕpëerã
nepira jĭp'a ak'iparima mãinepa
jĭp'a oo bidepa chi nek'ĭramã ome
k'ĭruuparima. ¹²Ichi tau t'ipi jĭra
urua basima. Poro jŭra jĭpari
minachia jĭ basima. Ichi porode t'ĭ
bi uru basima maamina abai pida
mãi t'ĭ k'awaé pasima; ichiapuru
mãi k'awa basima. ¹³Ichi anamari
jĭ bi oade bek'eadat'a jĭ basima.
Ichi t'ĭ «Tachi Ak'õre Pedeaade»
apatama. ¹⁴Ichi k'aade chi pajã-
nepema papakã berã mŭra t'ot'oa
ĭri cheepirisidama. Āchi neet'ã
lino p'aru t'ot'oa jĭ p'anasima.
Mi ãpia pida jayoawëa beasima.
¹⁵Ichi it'aedepa k'ĭruuparĭ nek'o
p'eedea bit'a ochiasima, mãinepa
tuacha p'uei k'orea. Sõ chupuria-
dawëa ãareairã jok'ae oopiipi.

^f19:10 Jesupa jarateada Tachi Ak'õre Jaorepa chi ichi pari pedeapatairã pedeapiparima.
Griego pedeade mãi tachia pia ũrinawëma.

Uva pertiaru jıra āchi itiaipi, ichia Tachi Ak'ōre chi Ne Āarea P'ue Bipa k'īruu bidepa māiya itiai bi pēra. ¹⁶Ichi anamari jī bide ichi mak'ara īri nāi t'ī bi uru bima: «Jōmāirā poro jūra jīparī jī p'anirā k'aepēra icht'u chi Atepe Bipi» ichiaba «Jōmāirā chiparirā k'aepēra icht'u chi Atepe Bipi».

¹⁷Maapae mia unusima Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda imata īri bai nibit'a. Ichia jōma ne mik'ia k'opatai it'i wāamaripatairā nāiya jīk'ua jarasima: «Ará posoa chet'i chi Tachi Ak'ōrepa nek'opatai oo bimá. ¹⁸Māma k'odaipi poro jūra jīparī jī bi piudaadarā, papaká berā chi minachia k'awa p'anirā piudaadarā, chi jua chaarea berā piudaadarā, mūra k'iuru māinepa chi mūra īri wāpatai piudaadarā. Āarea ēpēerā piudaadarā k'odaipi: chi chipari newēa mimiapatairā piudaadarā, chi chipari pae pari mimiapatairā piudaadarā, chi k'aepē k'ede piudaadarā, māinepa chi atepe berā piudaadarā k'odaipi».

¹⁹Maapae mia unusima ānimara mietá bi, nāi ijūanepema poro jūra jīparī jī p'anirā, māinepa jōma āchi papaká berā ará p'anit'a. Ará tuanasidama chi mūra īri suak'abari bi ome, māinepa chi ichi ome p'ani papaká berā ome k'īruunai k'orea. ²⁰K'īruutade chi mūra īri suak'abari bipa chi ānimara mietá bi māinepa chi Tachi Ak'ōre pari pedeapari chi piarāpēawēma bit'a jitasima. Māi chi piarā Tachi Ak'ōre pari pedeapariwēpa chi

ānimara mietá bi t'īnepa ēpēerāpa ne p'ue oodak'apí waibia bet'a oopachima. Māiya chi ēpēerāpa chi ānimara mietá bia itu tauchaapidaadarā āarea seapachima. Ichiaba chi māi ānimara jıra bi juapa oodada sādo minachia k'īrianaanat'a seapachima. Chi mūra īri suak'abari bipa māi ānimara mietá bi māinepa chi Tachi Ak'ōre pari pedeapari chi piarāpēawēma bit'a chok'ae p'ani senia azup're paara t'ipi urua bidea jirat'aasima. ²¹Chi k'īruupari nek'o ichi it'aedepa ochia bipa waapēarā āarea k'enasima. Maapae jōma chi ne mik'ia k'opatai it'i wāamaripatairā māi k'iuru k'o p'anipa jāwaasidama.

Mil āyo

20 ¹Māiya nak'ari mia Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda aba pajānepa edá cherut'a unusima. Ichia chi uria minachia bi eda wāpatai ewapari uru basima. Māinepa k'ānena minachia bi ichi juade uru basima. ²Chi je jitak'ari mil āyo jī nibisima. Māi je chi chōarāenapema taamapi. Tiore māinepa Tiore apatama. ³Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa chi uria minachia bide edá jirat'aak'ari jīa nibik'ari maapae t'ap'asima, mi āpia pida p'ue ewapiemaapa. Māipa tiorepa tuachapemarā waa seaiwēma aba mil āyo jōrunea. Mil āyo pak'ari ichi ēraipi nāi ijūane tāaraawēa bamērā.

⁴Maapae mia chi suak'a beeparí auk'ará p'ani chok'ará unusima. Chi māi īri suak'abari

berā Cristo ome Tachi Ak'õrepa bisima chi minachia k'awa p'ani-rāt'a, mairāpa epēerā nepira ak'i-dai k'orea. Māinepa mia epēerā poro t'iat'udada jaore unusima. Māiya poro t'iat'usidama Jesupa jarateada ijāa p'ani k'orea māinepa Tachi Ak'õre pedea jaratea p'ani k'orea. Āchia chi ānimara mietá bit'a māinepa chi ichi jīra bi juapa oodada sādo k'irianaé pasima. Ichi tauchaada āchi tau biiride māinepa juade pida itu bipidaé pasima. Āchi chok'ae p'irabari-dak'ari mil āyo Cristo ome poro jūra jīparí jī p'anirā jīra p'aneesidama. ⁵Māi chok'ae p'irabaridada Tachi Ak'õrepa naa chok'ae p'irabaripida pasima. Waapēerā piudarā chok'ae p'irabaridaé pasima aba mil āyo jōrunea. ⁶Chi Tachi Ak'õrepa naa chok'ae p'irabaripii epēerā minachia pia p'ananaipi. Waa piudaiwēma, māipari Tachi Ak'õre p'aarerā māinepa Cristo p'aarerā p'ananaipi.⁸ Māinepa mil āyo Cristo ome chi poro jūra jīparí jī p'anirā p'ananaipi.

Tachi Ak'õrepa tiore t'ipi uruade jirat'aada

⁷Mil āyo jōk'ari tiore jī bada ēraipi. ⁸Māine ichia tuacha āarea^h seade wāipi. Gog tuadepemarā, Magog tuadepemarā sida seaipi. Ichia māi tuadepema papaká berā p'usa ipu

jīra chok'ará p'anit'a atewāipi epēerā Tachi Ak'õrenepemarā ome k'iruunamērā. ⁹Māi tioredé papaká berā nāi ijūane āarea wānaipi. Māine āchia chi epēerā Tachi Ak'õrenerā māinepa chi ichia k'iria bi p'uurut'a jūra-naipi. Maamina Tachi Ak'õrepa pajānepa t'ipi tau urua peepi-k'ari, māipa āchi āarea k'enaipi. ¹⁰Māiya nak'ari Tachi Ak'õrepa tiore chi epēerā sea uru bada azup're t'ipi urua nibidea jirat'aaipi. Naena Tachi Ak'õrepa chi ānimara mietá bi māinepa chi piarā Tachi Ak'õre pari pedepariwē māi t'ipi uruade jirat'aa basima. Māma tiore āchi paara ewaricha āst'á māinepa teamasi minachia mīa p'ananaipi.

Tachi Ak'õrepa suak'a beeparí waibia t'ot'oa bidepa itiaipi

¹¹Māiya nak'ari mia chi suak'a beeparí waibia t'ot'oa bit'a unusima. Ichiaba chi māine suak'abari bit'a unusima. Ichi k'irari nāi ijūa āarea māinepa pajā sida wēpasima. Abai pida waa ununaé pasima. ¹²Ichiaba chi piudaadarā chi atepe berā māinepa chi k'aepea k'ede sida Tachi Ak'õre k'irari bai nīp'anit'a mia unusima. Māine k'art'a ewak'oasima. Māi k'art'ade jōma epēerāpa ne oodada bi nibasima. Abai k'art'a sida ewasima. Māine

⁸20:6 *Waa piudaiwēma.* Griego pedeade nāiya bi bima: *Bari k'ak'o ume piudaiwēma.* Māipa jara bima chi Tachi Ak'õre nea t'ipi uruade minachia mīanaipi. Apocalipsi 20:14. ^h20:8 *Tuacha āarea.* Griego pedeade nāiya bi bima: *cuatro ángulos.*

chi ewaricha chok'ae p'ananaí k'art'ade ēpēerā t'ī bi nibasima. Jōma piudaadarā Tachi Ak'ōrepa itiasima āchia oodada jīra. Āchia oodada āarea k'art'ade bi nibasima. ¹³Chi p'usade piudaadarā āarea Tachi Ak'ōre k'īrari chesidama. Abaeda chi piudaadarā jaore āarea āchi p'anapataimāipa Tachi Ak'ōre k'īrari chesidama.ⁱ Maapae Tachi Ak'ōrepa āchicha itiasima āchia oodada jīra. ¹⁴Tachi Ak'ōrepa chi tachi piudai p'anit'a jōpisima t'ipi uruade bat'a peeru jīra. Ichiaba chi piudaadarā p'anapataimā t'ipi uruade bat'a peesima. Māi uria azup're t'ipi urua nibimā bari k'ak'o ume pusiade apatama. ¹⁵Chi ēpēerā ewaricha chok'ae p'ananaí k'art'ade chi t'ī biwēa be Tachi Ak'ōrepa māirā t'ipi uruade jirat'aasima.

Ijūa chiwidi māinepa pajā chiwidi

21 ¹Māiya nak'ari mia pajā chiwidi māinepa ijūa chiwidi unusima. Māine nāi ijūa māinepa pajā sida neé pasima. Ichiaba p'usa sida neé pasima. ²Māinepa mia unusima Tachi Ak'ōre p'uuru, chi Jerusalén chiwidi apatai, Tachi Ak'ōre bimāipa pajānepa edá cherut'a.^j Māi p'uuru pia basima wēra

k'ima atarude minachia k'ak'apia bi jīra. ³Maapae mia ūrisima abaipa Tachi Ak'ōre suak'a beeparí auk'ará bimāipa nāiya jīk'ua pedearut'a:^k «ĪŪrit'ī! Idi Tachi Ak'ōre ēpēerā t'āena bima.^l Ichi āchi ome baiپی. Māine āchi ichi ēpēerā p'ananaipi. Piarā icht'a āchi Ak'ōre paipi māinepa āchi ome baiپی. ⁴Āchi tauba ichia āarea p'oapiپی. Jōma naena bada jōna pēra waa piudaiwēma, waa jēanaiwēma, waa sōk'achiadaiwēma māinepa waa sōp'uadaiwēma».

⁵Maapae chi suak'a beeparí auk'ará bide suak'abari bīpa nāiya jarasima: «Mia ne āarea chiwidi oo bima». Māinepa nāiya jarasima: «Chi mia jaramaa bit'a k'art'ade bise piarā pedea pēra māinepa māine p'ue ijāanai p'anipēra».

⁶Ichiaba ichia miá nāiya jarasima: «Mia ooi badat'a jōma oosima. Mi chi Alp'api māinepa chi Omegapi.^m Māipa jara bima mi chi Naapemapi māinepa chi K'aadeapemapi. Paritua opisia bipira, mia pania wea bit'a pari topiپی. Māi paniapa tachi chok'ae p'anapiparima. ⁷Nemietá p'uedaadarāpa jōma māi atadaiپی warrapa chi ak'ōrené atapari jīra. Mi āchi Tachi Ak'ōre paipi māinepa mi warrarā p'ananaipi.

ⁱ20:13 Piudaadarā jaore āarea āchi p'anapataimāipa. Griego pedeade nāiya bi bima: *Hades*. ^j21:2 Mī. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *Mī, Juanpa unusima*. ^k21:3 Tachi Ak'ōre suak'a beeparí auk'ará bimāipa. Griego pedeade chi eda waapēarā k'art'ade bi bima: *pajānepa*. ^l21:3 Tachi Ak'ōre. Griego pedeade nāiya bi bima: *Tachi Ak'ōre p'aru te*. ^m21:6 Griego alfabetode «alfa» chi naapema letrapi māinepa «omega» chi k'aadeapema letrapi.

⁸Maamina chi mi ome wānai k'orea wap'eapatairā, chi mine ijāanak'apiirā, chi mia k'īriak'at'a oopatairā, chi mīa peapatairā, chi k'īranejasia oopatairā, chi ēpēra niipatairā, chi juapa oodada sādode ijāapatairā māinepa chi sejarapatairā azup're t'ipi urua nibide minachia mīa p'ananaipi. Māi chi bari k'ak'o ume pusiade apatama».

Jerusalén chiwidi

⁹Maapae Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairā p'arat'u jājoa be siete uru p'anapanepema aba mimá chesima. Māi Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedairāpa āchi p'arat'u jājoa bede ne siete uru p'anana nāi ijūane be k'aadea minachia mīapisidama. Chi mimá chedapa nāiya jarasima: «Wānama. Mia chi Oveja Chak'epa k'ima atait'a unupiipi».

¹⁰Ara māine Tachi Ak'ōre Jaoredapa bide ichia mi eya minachia it'i bimá atewāsima. Māma unupisima Tachi Ak'ōre p'uuru chiwidi Jerusalén apatai Tachi Ak'ōre bimāipa pajānepa edá cherut'a. ¹¹Tachi Ak'ōre k'īrawārea achiterrea bipa māi p'uuru jērat'ū basima. Urua basima mawara pia bi neepia bi jīra, jaspe mawara jīra. Tot'á basima vidrio jīra. ¹²Māi p'uuru it'i mawarapa audu jūk'a basima. Eda wāpatai doce p'anasidama.

Eda wāpataicha Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda aba basima. Māi awara Israel warrarā doce p'anana t'ī eda wāpataicha aba bi basima. ¹³Chi imata ochiaparieri eda wāpatai ūpea p'anasidama, chi imata baeparieri eda wāpatai ūpea p'anasidama, chi k'īrari eda wāpatai ūpea p'anasidama, māinepa chi āpīte eda wāpatai ūpea p'anasidama. ¹⁴Māi p'uuru audu jūk'a bi doce mawara īri basima. Mawaracha chi Oveja Chak'epa doce peedairā t'ī aba bi basima.

¹⁵Tachi Ak'ōrepa it'aripa peeda mi ome pedea badapa ijūa chaapatai nee ooda uru basima. P'uuru, chi eda wāpatai, p'uuru audu jūk'a bi sida chaai k'orea uru basima. ¹⁶Māi ijūa chaapatai Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa p'uuru chaasima. Chi p'uuru chaada āarea abarik'a basima. Chi teesoa, chi jet'ea sida abarik'a basima. Chi chaada 2.200 kilómetro basima.ⁿ Chi teesoa, chi it'i, chi jet'ea sida āarea abarik'a basima. ¹⁷Maapae chi p'uuru audu jūk'a bi sida chaasima. Chi chaada jua chaama 144 basima.^o Nāi ijūanepemarāpa chaapata jīra Tachi Ak'ōrepa it'aripa peedapa chaasima.

¹⁸Māi p'uuru āarea nee chi chiarapa ooda pasima. Māi vidrio tot'á bi jīra basima. Chi p'uuru audu jūk'a bi jaspe mawarapa

ⁿ 21:16 2.200 kilómetro. Griego pedeade nāiya bi bima: 12.000 estadia.

^o 21:17 Jua chaama 144. K'āp'ūra pedeade bi bima: 65 metros.

k'ada pasima. ¹⁹Māi audu jūk'a bi doce mawara ĩri basima. Māi mawara āarea pia beasima.

Chi naapema jaspe mawara pasima.

Māi ĩari zap'iro mawara pasima.

Māi ĩari ágata mawara pasima.

Māi ĩari esmeralda mawara pasima.

²⁰Māi ĩari ónice mawara pasima.

Māi ĩari cornalina mawara pasima.

Māi ĩari crisólito mawara pasima.

Māi ĩari berilo mawara pasima.

Māi ĩari topacio mawara pasima.

Māi ĩari crisopraso mawara pasima.

Māi ĩari jacinto mawara pasima.

K'aadea amatista mawara pasima.

²¹Māi p'uurude eda wāpatai doce p'aní ne achiterrea be^p ooda pasima. Māi mawara achiterrea be abapuru ooda pasima. Chi o p'uuru esa bi nee chiarapa ooda pasima. Māi tot'á basima vidrio jĳra.

²²Māi p'uurude Tachi Ak'õre te minachia bit'a mia unué pasima

newē pĳera. Tachi Chipari, chi Ne Āarea P'ue Bi Tachi Ak'õre k'ĳrari māinepa Oveja Chak'e k'ĳrari ěpĳeerāpa pia pedeadaiپی ichi te atepe bĳide oopachida jĳra. ²³Īmata māinepa jedek'o newēa māi p'uuru inaa baparima, Tachi Ak'õre achiterreapa māi inaa bapipari pĳera, māinepa chi Oveja Chak'epa jĳerat'ĳu bapipari pĳera. ²⁴Māi p'uuru inaapa tuacha inaa p'ananaipi jōmāĳrā chi inaane nipadamĳrá. Māinepa tuachadepema poro jĳura jĳiparĳ jĳ p'anĳrāpa nepia uru p'anit'a chi p'uuru-dea ateewānaipi.^q ²⁵Māma waa ewari teamasi nea pai pĳera, māi p'uurude eda wāpatai ewaricha ewa nibaipi. ²⁶Āarea tuachadepemarāpa nepia uru p'anit'a māi p'uurudea ateewānaipi.^r ²⁷Maa-mina āarea chi Tachi Ak'õrepa pia unuk'apĳ chi p'uurude eda p'ue ateewānaiwĳma. Chi nemietā oopatairā māinepa chi seajarapatairā eda wānaiwĳma. Abapuru chi ewaricha chok'ae p'ananai k'art'ade chi t'ĳ bi berā māĳrā p'ue eda wānaipi. Māi k'art'a chi Oveja Chak'epa uru bĳima.

**Chi to tachi chok'ae
p'anapii k'orea bĳida**

22 ¹⁻²Māĳya nak'ari Tachi Ak'õrepa it'aripa peedapa to p'ap'ārā bit'a miá unupisima.

^p 21:21 Ne achiterrea be. Griego pedeade nāĳya bi bĳima: perla. ^q 21:24 Tuachadepema poro jĳura jĳiparĳ jĳ p'anĳrāpa nepia uru p'anit'a chi p'uurudea ateewānaipi. Māi pedea ichiaba nāĳya bi bĳima: Tuachapema poro jĳura jĳiparĳ jĳ p'anĳrā māi p'uurudea wānaipi Tachi Ak'õrea pia pedeadai k'orea. ^r 21:26 Māi versĳculo ichiaba nāĳya bi bĳima: Tuachapemarā māi p'uurudea wānaima Tachi Ak'õrea pia pedeadai k'orea.

Tot'á basima vidrio jıra. Mãi paniapa tachi chok'ae p'anapi-parima. Tachi Ak'õre mǎinepa chi Oveja Chak'e suak'a beeparí auk'ará bidepa mǎi to p'uurude-pema o jet'ea bi esa wea bima. To ik'idacha pak'uru nejõ tachi chok'ae p'anapi-parí basima. Mãi pak'uru jedek'ocha chaupari përa, ãyone bari k'ak'o doce teaparima. Chi k'irú nëará jıra bima, tuachadepemarã k'ak'ua pia p'anana-mërá. ³Chi Tachi Ak'õrepa mietá bayade a badat'a chi p'uurude nea bai-pi. Tachi Ak'õre mǎinepa chi Oveja Chak'e suak'a beeparí auk'ará bi chi p'uurude bai-pi. Mǎma chi Tachi Ak'õre pae pari mimiapatairãpa ichiã pia pedeadai-pi. ⁴Ichi k'ira ununai-pi mǎinepa ichi t'ĩ áchi tau biiride bi uru p'ananaipí. ⁵Mǎma waa k'iu baiwëma. Tachi Ak'õre Chiparipa inaapii bi përa, ipirawëa mǎinepa imatawëa ëpëerã pia p'ananaipí. Ewaricha áchi ichi ome arã chi poro júra jiparí jĩ p'anirã p'ananaipí.

**Cristo tãaraawëa bide
chei k'orea bida**

⁶Maapae Tachi Ak'õrepa it'aripa peedapa miã jarasima: «Jõma nǎi pedea piarãpi mǎinepa piarã mǎine p'ue ijãanai p'anima. Tachi Chiparipa chi ichi pari pedeapatairã pedeapiparima. Ichia-puru ichi it'aripa peeda peesima chi ichi pae pari mimiapatairã

k'awapimërá tãaraawëa bide k'ãre mǎiyait'a».

⁷Jesupa jarasima: «j'Ûrit'i, mi isapea cheipi! Chi nǎi k'art'ade Tachi Ak'õre pari pedeeparí pedea bida ijãa bit'a minachia pia bima».

⁸Mi Juanpi. Mãi ãarea unusima mǎinepa ùrisima. Mǎiya nak'ari mi Tachi Ak'õrepa it'aripa peeda jiru k'ait'a sãraporode bedabari k'obesima pia pedei k'orea. Mǎiya oosima ichia jõma mǎi unupida përa. ⁹Maamina ichia jarasima: «Jǎiya oorãse, mǎipari Tachi Ak'õreapuru pia pedease. Mi Tachi Ak'õre pae pari mimiapari-pi ara pi jıra, ùpëarã Tachi Ak'õre pari pedeapatairã jıra, mǎinepa jõma nǎi k'art'ade jara bi ijãa be jıra».

¹⁰Mǎinepa jarasima: «Nǎi k'art'ade bi bima Tachi Ak'õre pari pedeeparí pedeat'a. Mǎi mëra uru barãse tãaraawëa bide ãarea mǎiyai përa. ¹¹Chi nemietá oo bit'a itu bise ichi waa k'achiade bamërá. Chi ne ãareaïne Tachi Ak'õrepa k'iriak'apí oo bit'a itu bise ichi mǎine bamërá. Maamina chi jip'a oo bit'a itu bise ewaricha jip'a oo bamërá. Mǎinepa chi Tachi Ak'õre pae pia bit'a, ewaricha Tachi Ak'õre pae pia bai bima.

¹²»j'Ûrit'i, mi isapea cheipi! Cherude mia jõmãirã ne teade eneemeepi áchia oodada jıra. ¹³Mi chi Alp'api mǎinepa chi Omegapi.^s Mǎipa jara bima mi

^s 22:13 Griego alfabetode «alfa» chi naapema letropi mǎinepa «omega» chi k'aadeapema letropi.

chi Naapemapi māinepa chi
K'aadeapemapi.

¹⁴»Minachia pia p'anima chi
neet'á pia sii uru bet'a. Āchi
p'uurude eda wānai p'anima nejō
tachi chok'ae p'anapiparí jōnai
k'orea. ¹⁵Maamina chi nemietá
oopatairā, chi ěpēra niipatairā,
chi k'īranejasia oopatairā, chi
mīa peapatairā, chi juapa oodada
sādode ijāapatairā, māinepa
sejarapatairā āarea awara
tuaneenaipi. ^t

¹⁶»Mi Jesupi. Tachi Ak'ōrepa
it'aripa peeda peesima māi āarea
ūpēarā becha jaramērā. Mi
Davidepa chedapi, chi ichidepa
t'ōnapi. Mi chi āsā parudepema
k'āk'āi minachia jērat'īupariade
apatama».

¹⁷Tachi Ak'ōre Jaorepa māinepa
chi Oveja Chak'e k'ima atai bi
pida nāiya jara p'anima: «¡Chese!»
Chi māi ūri bīpa jarai bīma:
«¡Chese!» Chi opisia bi chei bīma,
chi pania tachi chok'ae p'anapi-
parí tomērā. Chi māi pania to
k'īria bīpa pari toi bīma.

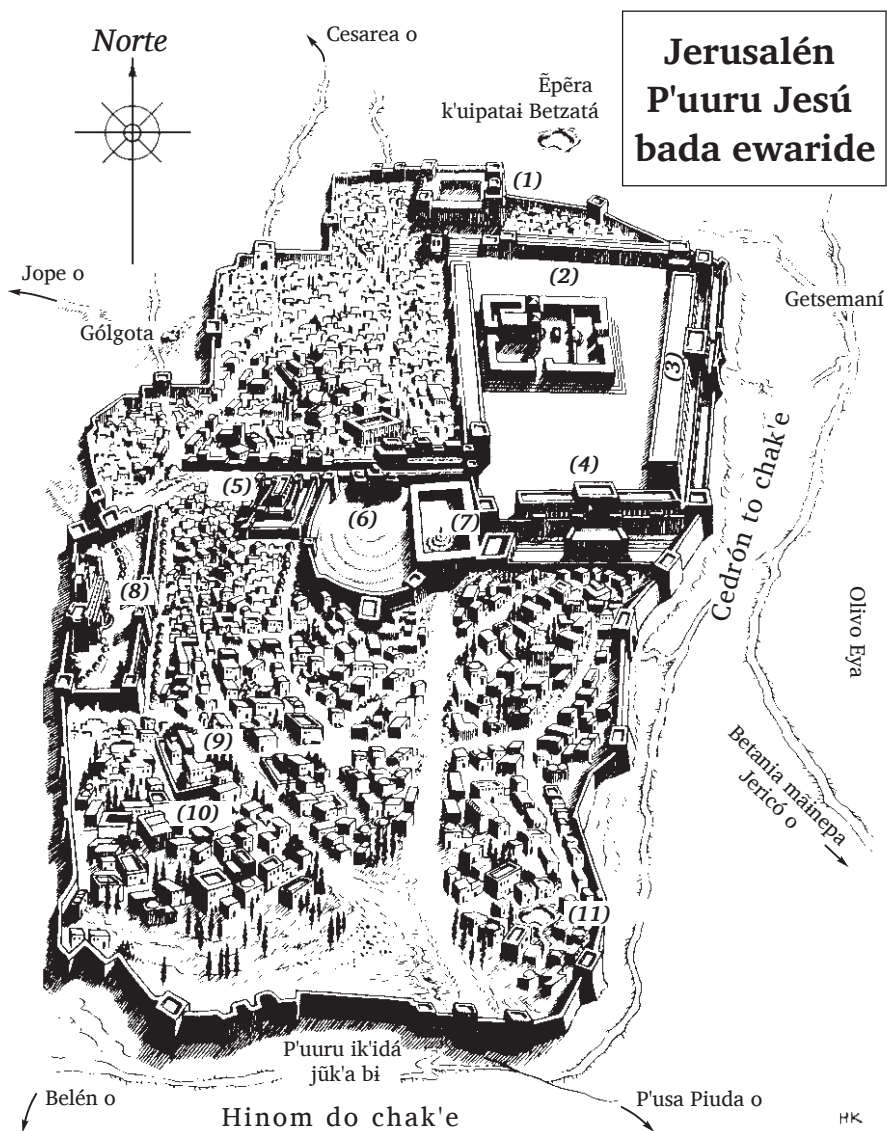
¹⁸Chi nāi k'art'ade bi bīma
Tachi Ak'ōre pari pedeparí
pedeat'a. Chi nāi k'art'ade bi bi
ūri berá mia jararuma: abaipa
nāi k'art'ade bi bi k'īra awara
jaraipira, Tachi Ak'ōrepa chi
nāi k'art'ade minachia mīapiyá
bidapa ara māiya minachia
mīapiipi. ¹⁹Māinepa abaipa chi
nāi k'art'ade bi bīdepema pedea
aba āyá bīipira, Tachi Ak'ōrepa
ichiá chi nejō tachi chok'ae
p'anapiparidepema itu jōpii-
wēma māinepa Tachi Ak'ōre
p'uurude eda itu wāpiiwēma.
Māi nejō k'orea, māinepa māi
p'uuru k'orea nāi k'art'ade bi
bīma.

²⁰Āarea nāi k'art'ade bi bit'a
Jesupa piarāane a bīma. Nāiya
jara bīma: «¡Piarā mi isapea
cheipi!»

Pia bīma isapea cheit'a. ^u ¡Chese
tai Chipari Jesús!

²¹Mīa k'īria bīma Tachi
Chipari Jesupa ichi sōpiadepa
jōma mārā k'aripa bait'a. Māiya
beese.

^t 22:15 *Nemietá oopatairā*. Griego pedeade nāiya bi bīma: *usa*. ^u 22:20 Griego pedeade nāiya bi bīma: *amén*.

Jerusalén P'uuru Jesú bada ewaride

- (1)** Papaká be p'anapatai te
- (2)** Tachi Ak'õre te minachia bi
- (3)** Tachi Ak'õre te ãpítea p'irriapatai
- (4)** Judiorã minachia k'awa berã te
- (5)** Macabeo te
- (6)** Ne ará posoa unipipatai te
- (7)** Ëpëerã pedeapatai te
- (8)** Herodes te minachia bi
- (9)** P'aare minachia k'awa bi te
- (10)** Te k'ida it'iide bi
- (11)** Ëpëra k'uiyatai Siloé

El alfabeto de los ãpãrã (Tadó)

a	aba	uno	n	nu	mañana
b	beta	pez	o	op'oa	iguana
ch	chik'o	comida	p'	p'usa	mar
d	puda	pelo	p	pe	maíz
e	e	piel	r	biri	hueso, pie
i	it'ae	boca	rr	birri	verruginosa
ï	iri	espinas	s	sôsô	caña
j	ju	seno	t'	t'usi	pavo del monte
k'	k'ore	cocodrilo	t	te	casa
k	uku	cerbatana	u	urut'a	palma mil pesos
l	népala	grande	w	warra	hijo
m	miisi	gato	y	yoro	tierra

El alfabeto del ãpãrã pãda tiene las siguientes letras: **a, b, ch, d, e, ï, j, k', k, l, m, n, o, p', p, r, rr, s, t', t, u, w, y**. Cada letra se pronuncia con el mismo sonido que en el castellano, menos las siguientes excepciones:

- La **ï** se pronuncia como la **u**, pero con los labios listos para sonreír, y la lengua más atrás.
- Los sonidos aspirados **p', t', k'** se pronuncian como la **p, t, k** en castellano, pero acompañados con una fuerte exhalación de aire (aspiración). La **p'** también se pronuncia como la **p** o la **f** - con el aire pasando por los labios con mucha fricción, como un sople de aire pero con los labios no redondeados. Igualmente la **k'** se puede pronunciar **kx** - con mucha fricción entre la parte anterior de la boca y la lengua.
- Cada palabra que empieza con vocal está precedida de una oclusiva glotal (como en Español), pero cuando se encuentra entre vocales se escribe con un guión, así: **ï-iri** 'tigrillo.'
- La **w** se pronuncia como la **hu** en 'hueso.'
- Cuando la **r** sigue de una vocal nasal, se pronuncia como una **n**, pero rápida. Ejemplo: **k'ãre** '¿qué?'

Acento

Normalmente el acento se encuentra en la penúltima sílaba. Pero las palabras que tienen el acento en otra sílaba llevan una tilde. Ejemplo: **warrá** 'deliciosa.'

Nasalización

Adicionalmente se encuentran las seis vocales pronunciadas en forma nasal (el aire sale por la boca y la nariz).

ã	ãp'arra	sábalo (pez)
ẽ	ẽ	canasta
ĩ	ĩk'a	murciélago
õ	õk'o	garza
ũ	ũrise	¡escuche!
ĩ	ĩri	encima

Con respecto a nasalización, en *ẽpẽra pedea* se encuentran:

- vocales y consonantes intrínsecamente orales
Ejemplo: *p'ata* 'plátano'
- vocales y consonantes intrínsecamente nasales
Ejemplo: *sõsõ* 'caña' (con la consonante oral y la vocal nasal)
Ejemplo: *meme* 'tío' (con la consonante y la vocal nasal)
- vocales y consonantes nasalizadas por derivación
 - Cuando la **b** y la **d** están precedidas de una vocal nasal, se convierten en la **m** y la **n**.
 - Cuando una vocal oral está precedida de una vocal o consonante nasal, se convierte en una vocal nasal.
Ejemplo: La palabra *nema* 'caldo' está compuesto de dos morfemas, **ne** 'genérico' + **ba** 'líquido'
En este ejemplo la **b** se convierte en la **m** y la **a** en la **ã**.
- En una sílaba nasal las vocales se nasalizan, y se escribe la (~) solo sobre la primera vocal.
Ejemplo: *t'ãa* 'hormiga arriera.'
Cuando una consonante nasal precede a una vocal, no es necesario escribir la (~) sobre la vocal.
Ejemplo: *meme* es igual a *mẽmẽ*, vemos que la primera es menos complicada.